

- Міністерство освіти і науки України (МОНУ)
- ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОНУ
- Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ)
- Навчально-науковий інститут (ННІ) економіки ЧНТУ
- Навчально-науковий інститут (ННІ) права та соціальних технологій ЧНТУ
- Навчально-науковий інститут управління та адміністрування ЧНТУ
- Гомельський державний університет імені Ф. Скорини (м. Гомель, Білорусь)
- Гомельський філіал Міжнародного університету «МІТСО» (Гомель, Білорусь)
- Бакинський слов'янський університет (м. Баку, Азербайджан)
- Університет ім. Олександра Ступігінського (м. Каунас, Литва)
- Ministry of Education and Science of Ukraine (MESU)
- State Scientific Institution «Institute of Education Content Modernization» of MESU
- Chernihiv National University of Technology (CNUT)
- Educational-Scientific Institute of Economics (ESI) of Economics of CNUT
- Educational-Scientific Institute (ESI) of Law and Social Technology of CNUT
- Educational-Scientific Institute (ESI) of Management and Administration of CNUT
- Francisk Skorina Gomel State University (Gomel, Belarus)
- Gomel Branch of International University «MITSO» (Gomel, Belarus)
- Baku Slavyan University (Baku, Azerbaijan)
- Aleksandro Stulginskis University (Kaunas, Lithuania)

**VI Міжнародна науково-практична
конференція студентів, аспірантів і молодих учених**

**«ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА:
ЕКОНОМІКО-УПРАВЛІНСЬКІ, ПРАВОВІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ»**
14 грудня 2017 року

Збірник матеріалів конференції

**VI International Research and Practice Conference
of Students, Postgraduates and Young Scientists**

**«INNOVATIVE DEVELOPMENT OF INFORMATION SOCIETY:
ECONOMIC AND MANAGERIAL, LEGAL AND SOCIOCULTURAL ASPECTS»**
14 December, 2017

Conference Proceedings

**VI Международная научно-практическая
конференция студентов, аспирантов и молодых ученых**

**«ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА:
ЭКОНОМИКО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ, ПРАВОВЫЕ И СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ
АСПЕКТЫ»**
14 декабря 2017 года

Сборник материалов конференции

Чернігів-2017 / Chernihiv-2017

*Друкується за рішенням вченої ради
Чернігівського національного технологічного університету
(протокол № 11 від 27 листопада 2017р.)*

- 165 «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених (м. Чернігів, 14 грудня 2017 р.) / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. – 612 с.

УДК 3
ББК 6

Збірник містить тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти». У збірнику висвітлено актуальні питання, сучасні погляди та інноваційні підходи щодо розвитку інформаційного суспільства.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова:

Гонта Олена Іванівна - директор навчально-наукового інституту (ННІ) економіки ЧНТУ, д.е.н., професор

Співголови:

Стрілець Микола Іванович - директор ННІ управління та адміністрування ЧНТУ, к.держ.упр., доцент

Остапенко Людмила Анатоліївна - директор ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ, к.ю.н., доцент

Члени редколегії:

Новрузов Рафік Манафович – проректор з наукової роботи Бакинського державного університету, д.філос.н., професор (м. Баку, Азербайджан)

Мицейкиене Астріда - декан факультету економіки та менеджменту Університету ім. Александра Стульгінськиса, професор (м. Каунас, Литва)

Башлакова Ольга Сергіївна - зав. кафедри фінансів і кредиту Гомельського державного університету імені Франциска Скорини, к.е.н., доцент

Колесников Сергій Дмитрович – директор Гомельського філіалу Міжнародного університету «МИТСО», к.е.н., доцент

Забаштанський Максим Миколайович – декан факультету життєдіяльності, природокористування і туризму, д.е.н., доцент

Ткаленко Наталія Валеріївна – декан факультету проектного менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення, д.е.н., професор

Юрченко Марина Євгенівна – декан обліково-економічного факультету ННІ економіки ЧНТУ, к.е.н., доцент

Ремньова Людмила Михайлівна - декан фінансово-економічного факультету ННІ економіки ЧНТУ, к.е.н., доцент

Левицька Надія Сергіївна – в.о. декана факультету соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації ННІ інституту права та соціальних технологій ЧНТУ, к.психол.н.

Селецький Олексій Вікторович – декан юридичного факультету інституту права та соціальних технологій ЧНТУ, к.ю.н.

Холявко Наталія Іванівна – доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки, к.е.н., доцент

*Рекомендовано к печати ученым советом
Черниговского национального технологического университета
(протокол № 11 от 27 ноября 2017 г.)*

- 165 **«Инновационное развитие информационного общества: экономико-управленческие, правовые и социокультурные аспекты»** : сборник материалов VI Международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых (г. Чернигов, 14 декабря 2017 г.) / Черниг. нац. технол. ун-т. – Чернигов : Черниг. нац. технол. ун-т, 2017. – 612 с.

УДК 3
ББК 6

Редакционная коллегия

Председатель редколлегии:

Гонта Елена Ивановна - директор учебно-научного института (УНИ) экономики ЧНТУ, д.э.н., профессор

Сопредседатели:

Остапенко Людмила Анатольевна - директор УНИ права и социальных технологий ЧНТУ, к.ю.н., доцент

Стрелец Николай Иванович - директор УНИ управления и администрирования ЧНТУ, к.гос.упр., доцент

Члены редколлегии:

Башлакова Ольга Сергеевна - зав. кафедры финансов и кредита УО «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины», к.э.н., доцент

Колесников Сергей Дмитриевич – директор Гомельского филиала Международного университета «МИТСО», к.э.н., доцент

Новрузов Рафик Манафович – проректор по науке Бакинского государственного университета, профессор, д.филос.наук

Мицейкиене Астрида - декан факультета экономики и менеджмента Университета им. Александра Стульгинскиса, профессор, доктор

Юрченко Марина Евгеньевна - декан учетно-экономического факультета УНИ экономики ЧНТУ, к.э.н., доцент

Ремнева Людмила Михайловна - декан финансово-экономического факультета УНИ экономики ЧНТУ, к.э.н., доцент

Ткаленко Наталья Валерьевна - декан факультета проектного менеджмента, управления качеством и жизнеобеспечения УНИ управления и администрирования ЧНТУ, д.э.н., профессор

Забаштанский Максим Николаевич - декан факультета жизнедеятельности, природопользования и туризма УНИ управления и администрирования ЧНТУ, д.э.н., доцент

Левицкая Надежда Сергеевна - и.о. декана факультета социальных технологий, оздоровления и реабилитации УНИ права и социальных технологий ЧНТУ, к.психол.н.

Селецкий Алексей Викторович - декан юридического факультета УНИ права и социальных технологий ЧНТУ, к.ю.н.

*Published by Academic Council Decision of Chernihiv National University of Technology
(Protocol № 11, November 27, 2017)*

«Innovative development of information society: economic and managerial, legal and sociocultural aspects» : conference proceedings of VI International research and practice conference of students, postgraduates and young scientists (Chernihiv, December 14, 2017) / Chernihiv National University of Technology – Chernihiv: CNUT, 2017. – 612 p.

ЗМІСТ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1 СЕКЦІЯ / 1 SECTION	
Сталий розвиток регіональних та національних соціально-економічних систем	
Устойчивое развитие региональных и национальных социально-экономических систем	
Sustainable development of regional and national socio-economic systems	
Арсенович А.А. Современный рынок труда в Республике Беларусь	11
Артозей О.А. Аналіз та динаміка інвестиційної привабливості України	14
Бабицька О.О., Приходько Т.В. Основи формування стратегії сталого розвитку	16
Baranets A.A. Current global economic problems	20
Брагіда О.В. Сучасні тенденції розвитку світового господарства	21
Водопьян К.А. Анализ инвестиционной деятельности Республики Беларусь	24
Водопьян К.А., Войтович Ю.С. Состояние и перспективы развития малого и среднего бизнеса в Республике Беларусь	26
Гутнікова Н.Ю. Управління і поведження з відходами на регіональному рівні	28
Долгополов М.Г., Савченко В.Ф. Кластерні структури – стабілізатор малого бізнесу	33
Єременко Н.М. Види забруднення навколишнього природного середовища та напрями його охорони	35
Жуковская А.С., Зинкевич А.Ю. Управление минерально-сырьевыми ресурсами Республики Беларусь	36
Кліщ Д.М. Проблема безробіття молоді України та шляхи її вирішення	39
Козловська С.М. Стан та динаміка змін платіжного балансу України	42
Косач І.В., Пінчук Н.В. Динаміка іноземних інвестицій в Україну	44
Кулик І.Л. До поняття економічного потенціалу підприємства	46
Левківський В.В. Економічний інтерес України до співпраці з КНР	49
Логвиненко Д.В., Савченко В.Ф. Міжнародний інвестиційний внесок в Україну	51
Малахова М.А. Проблемы развития внешнеторговых отношений в Республике Беларусь	54
Мекшун Л.М., Тягнирядно А.О. Рівень життя населення та його особливості в Україні	55
Мекшун Л.М., Чабаник К.О. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання	57
Мекшун Л.М., Нізіна А.О. Заробітна плата у сучасних ринкових умовах	58
Мекшун Л.М., Ляшенко А.Г. Основні проблеми та наслідки безробіття в Україні	60
Мешкевич В.С., Соловчук А.А. Роль свободных экономических зон в реализации открытости национальной экономики	62
Минина А.И. Банковская система Республики Беларусь: основные тенденции развития	66
Нагорний П.В. Фактори формування та розвитку зовнішньої торгівлі України з Євросоюзом	68
Олефіренко Т.В. Забезпечення сталого розвитку сільського господарства України в умовах сьогодення	70
Пономаренко С.І., Шапоренко Н.А. Удосконалення діяльності органів державної влади щодо профілактики економічної злочинності в Україні	72
Посохов І.М., Чепіжко О.В. Підходи щодо забезпечення конкурентоспроможності України (на основі світового досвіду)	74
Пустовойт Д.В., Мініна О.В. Проблеми безробіття в Україні та шляхи їх вирішення	76
Рункевич В.В. Трудовой потенциал Республики Беларусь: современное состояние и проблемы	79
Савченко Т.В. Інвестиційна діяльність на світовому ринку золота	80
Середюк І.О. Інвестиційна безпека України в умовах фінансово-економічної кризи	86
Тимошенко О.В. Проблеми зайнятості населення України	89
2 СЕКЦІЯ / 2 SECTION	
Детермінанти інноваційного розвитку національної економіки	
Детерминанты инновационного развития национальной экономики	
Determinants of innovative development of national economy	
Белорус А.В., Савченко В.Ф. Забезпечення фінансування інноваційного розвитку України	94
Будкевич К.А., Логвинович А.Э. Инновации как важнейший фактор экономического развития Республики Беларусь	97

Кадовба Е.А. Инновационная инфраструктура в Республике Беларусь как фактор эффективности инновационной деятельности	101
Карпик Е.И. Экономика совместного потребления и перспективы её развития	105
Климова Н.П. Инновации как фактор эффективного развития промышленности	108
Кришталь В.О., Страпко Д.С. Ориентиры инновационного развития Республики Беларусь	114
Левківський О.В. Роль ТНК в інноваційному розвитку економіки	116
Легомінова С.В. Акценти шостого технологічного укладу щодо орієнтирів економічного розвитку	118
Lysenko I.V., Lysenko N.V. Normative legal provision of environmental safety of the state	120
Лопанова В.С. Генезис теоретических подходов к исследованию продуктовых инноваций	122
Паркалова Е.П. Государственно-частное партнерство как детерминант инновационного развития Республики Беларусь	127
Пустовойт Д.В., Савченко В.Ф. Проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств України	132
Терех К.А., Пытель В.В. Национальная инновационная система Республики Беларусь	134

3 СЕКЦІЯ / 3 SECTION

Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах становлення інформаційної економіки
Конкурентоспособность высшего образования Украины в условиях формирования информационной экономики
Competitiveness of Higher Education of Ukraine under the Conditions of Information Economy

Андрущенко Н.В. Фінансові аспекти навчання студентів у ВНЗ Австрії	137
Борщ М.О. Індикатори визначення обсягів фінансування вищої освіти в Бельгії	138
Verbytska A. National strategic policy as a key driver of higher education internationalization	139
Вінніченко С.В., Децюк Т.М. Теоретико-методологічні засади профілактики професійного вигорання соціальних працівників	143
Малецька О.В. Сучасні підходи до вирішення проблем молоді з особливими потребами	147
Гнедіна К.В. Шляхи зростання конкурентоспроможності системи вищої освіти в Україні	150
Ольховик Ю. Фінансування вищої освіти та науки в Нідерландах	153
Томилець К.І. Фінансування вищої освіти в Словенії	154
Холявко Н.І., Михайлюк Т.О. Сучасні тенденції фінансування вищої освіти в Литві	155
Холявко Н.І., Баранець А.А. Тенденції розвитку вищої освіти Австрії	157
Холявко Н.І., Івахненко В.А. Тенденції розвитку вищої освіти Латвії	158
Холявко Н.І., Маркова О.І. Фінансування вищої освіти на Кіпрі	160
Холявко Н.І., Науменко Д.Г. Ключові тенденції розвитку вищої освіти Люксембургу	162
Shupylo V.S. Financing higher education in Finland	163

4 СЕКЦІЯ / 4 SECTION

Фінансова політика: сучасні проблеми та перспективи вдосконалення
Финансовая политика: современные проблемы и перспективы совершенствования
Financial policy: current issues and prospects of improvement

Бородин Е.И. Совершенствование работы банка с проблемной задолженностью (на материалах ОАО «Белагропромбанк», Беларусь)	165
Гаврусенко І.В. Фінансова політика як форма реалізації функцій фінансового менеджменту	170
Головач П.А. Инвестиционные процессы в экономике Республики Беларусь	173
Горбенко К.М. Аналіз розвитку автострахування в Україні	176
Журавский Д.Н. Пути повышения доходов бюджета Гомельской области	178
Коваленко А.І. Перспективы совершенствования налога на недвижимость в Республике Беларусь	181
Козлова В.В., Савченко В.Ф. Роль монетарної грошової політики в Україні в перехідний період	186
Краснянська Ю.В. Фінансування сфери охорони здоров'я України: сучасний стан та перспективи реформування	188
Куция К.С. Современное состояние и основные направления финансового оздоровления субъектов хозяйствования Республики Беларусь	190
Левкович В.М. Состояние инвестиционной деятельности в Республике Беларусь	195

Лисак Л.Р. Проблеми розвитку системи бюджетного забезпечення соціального захисту населення в Україні та шляхи їх вирішення	198
Михайлюк Т.О., Маркова О.Л. Сучасний стан фінансового ринку України	200
Молокович А.И. Баланс ресурсов и обязательств при разработке финансовой политики организации	204
Пинчук Т.А. Валютный рынок и проблемы его регулирования в Республике Беларусь	208
Пустовойт Д.В., Товстиженко О.В. Тенденції розвитку «life-страхування» в Україні	210
Пільгуй С.С. Перспективні напрями вдосконалення антикризового управління в банківській системі України	213
Хоменко І.О., Бабаченко Л.В. Використання <i>bitcoin</i> у міжнародних розрахунках	215

5 СЕКЦІЯ / 5 SECTION

Обліково-аналітичні аспекти забезпечення сталого розвитку національної економіки

Учетно-аналитические аспекты обеспечения устойчивого развития национальной экономики

Accounting and analytical aspects of ensuring sustainable development of national economy

Бородавка О.М., Нехай В.А. Обліково-аналітичне забезпечення управління податковими ризиками підприємства	217
Войтович Ю.С. Современные формы объединения предприятий	219
Волот О.І., Спугай В.І. Функціональні можливості автоматизованих інформаційних систем обліку для закладів ресторанного господарства	221
Гельман В.М., Клименко О.М. Особливості проведення інвентаризації у бюджетних установах	224
Гемеджієва А.Р., Бахир С.Ю. Нова форма торгівлі: аналітичний аспект (на прикладі інтернет-магазину <i>Lamoda</i>)	227
Герашенко К.В. Особливості організації обліку виробничих запасів на підприємствах машинобудівної галузі	230
Дяк Т.Д. Импортзамещение – важный фактор для экономики Республики Беларусь	232
Жолобецька М.Б. Принципи та задачі організації обліку за ліцензованими видами діяльності	236
Лисак К.В. Новації щодо витрат на службові відрядження у межах України та за кордон	241
Іванова Л.Б., Литовченко А.С. Внутрішньогосподарський економічний аналіз: етапи та показники	244
Ірха Я.М. Формування облікової політики сільськогосподарських підприємств	245
Краснянська Ю.В. Організація обліку на підприємстві: актуальні питання	247
Курочка В.О. Принципи побудови, функціонування і розвитку інформаційних систем бухгалтерського обліку та управління промисловими підприємствами	251
Онищенко В.П. Нова класифікація підприємств для цілей бухгалтерського обліку	253
Перетятко Ю.М. Електронні документи та електронний документообіг у господарській діяльності суб'єкта господарювання	255
Петрик О.М. Ознаки приховуваного банкрутства	257
Петровська А.С., Блінова Г.О. Роль обліково-аналітичного забезпечення в управлінні підприємством	260
Пінчук Н.А. Система управління виробничими витратами на промисловому підприємстві	263
Реутська А.Е., Мишкун М.В. Фінансова звітність для малих і середніх підприємств за міжнародними стандартами фінансової звітності	265
Сидоренко О.О. Визнання звітних сегментів за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку	267
Шило С.Л. Аналіз ефективності використання основних засобів	270

6 СЕКЦІЯ / 6 SECTION

Актуальні питання теорії та практики застосування інформаційних технологій і математичних методів та моделей в економіці

Актуальные вопросы теории и практики применения информационных технологий и математических методов и моделей в экономике

Current issues of the theory and practice of application of information technologies and mathematical methods and models in economics

Бурко А.О. Інформаційні технології в розвитку інформаційного суспільства	273
Возна Т.С. Безпека комп'ютерних мереж	275

Волот О.І. Системи електронного документообігу: сутність та проблеми впровадження	278
Домашенко С.В. Загальні принципи нейромережевого моделювання	280
Ігнатенко О.П. Розпізнавання тексту та його методи	285
Клецкіна Т.В. Автоматизовані системи обробки інформації	286
Міщенко Т.С. Нейро-мережна економіка	288
Садчикова І.В. Зарубіжний досвід використання інформаційних технологій в банківській сфері в сучасних умовах господарювання	290
Тетерятников Г.В., Міщенко М.В. Використання інформаційних технологій для запобігання корупції	293
7 СЕКЦІЯ / 7 SECTION	
Соціо-гуманітарні, історико-культурні та правові аспекти розвитку суспільства в умовах глобалізації	
Социо-гуманитарные, историко-культурные и правовые аспекты развития общества в условиях глобализации	
Socio-humanitarian, historical-cultural and legal aspects of the society's development in conditions of globalization	
Алтабасов Б.Л. Становлення профспілок в Україні за часів незалежності	296
Антоненко-Куличенко Н.С. Порядок и правовые последствия заключения браков граждан Республики Беларусь с иностранными гражданами и лицами без гражданства	298
Артёмов А.В. Договор дарения в Республике Беларусь и Федеративной Республике Германия: сравнительно-правовой анализ	303
Берднік І.В. Поняття водного ресурсу у законодавстві України	305
Біла Д.В. Теоретичний аналіз «стресу» як соціально-психологічного явища	308
Бойко Т.С. Психологічна корекція агресивної поведінки підлітків	310
Бондар В.В. Щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування	314
Брижко М.В. Щодо поняття самозайнятих осіб в Україні	317
Василенко А.С. Припинення права на зайняття адвокатською діяльністю в контексті адвокатської етики	319
Велігорська А.В. Адміністративна відповідальність юридичних осіб в Україні	322
Вікторовський В.В. Правове регулювання адміністративної юстиції в Україні	325
Волкова Д.А. Правовий статус податкових агентів	328
Воробей Л.Н. Світовий досвід надання паліативної допомоги онкохворим в аспекті соціальної роботи	330
Воронін О.О. Діяльність поліцейських інспекторів щодо профілактики правопорушень неповнолітніми особами	335
Гілязова Д.Р. Подружні стосунки та їх благополуччя	339
Глузд А.П. Привлечение к ответственности за незаконную предпринимательскую деятельность в Республике Беларусь и в Российской Федерации: сравнительный анализ	341
Гусейнова А.Ш. Теории концептуальной структуры	342
Гутовский А.В. Деловая межкультурная коммуникация: проблемы перевода	345
Діденко Н.О. Соціальна робота в громаді: спроба конструювання змісту	347
Дриг І.М. Адміністративна відповідальність батьків за неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей	350
Єременко І.В. Правові основи адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю	352
Затолюк М.Я. Елементи правовідносин за участю споживачів у сфері електронної комерції	355
Заяць А.Р. Роль національної поліції у забезпеченні безпеки дорожнього руху	359
Зиновенко К.Н. Защита интересов государства при банкротстве юридических лиц в Республике Беларусь	363
Зінковець В.А. Поняття та сутність якості та безпечності продукції	365
Іванова М.О. Соціокультурні проблеми дискримінації жінок в сучасній Україні	369
Іващенко М.О. Деякі питання відбору кадрів на державну службу у Великобританії та Франції: досвід для України	370

Ігнатенко С.В. Збір за місця паркування транспортних засобів: особливості застосування в Україні та європейський досвід	373
Казанник Д.О. Прийомна сім'я як альтернативна форма виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	376
Карпенко М.С. Правовий режим земель водного фонду	378
Кафарова С.Г. Позиция Абдуллы Шаига в азербайджанской детской литературе	380
Керноз Н.Є. Проблемність законодавчого врегулювання інституту конституційної скарги в Україні	383
Киселева А.Н. Правовые средства защиты конкуренции в Республике Беларусь	387
Климович А.А. Особенности общения в блогах	390
Климович А.А. Институт дарения в римском частном праве и в гражданском законодательстве Республики Беларусь	392
Козинець І.Г., Акуленко О.В. Еволюційний шлях розвитку податкової системи України	394
Кошка І.Ю. Специфіка злочинів, вчинених у стані сильного душевного хвилювання	398
Ларченко Ю.В. Вплив засобів масової інформації на владу	400
Лашкевич А.С. О некоторых проблемах правового регулирования наследования земельных участков в Республике Беларусь	404
Лашкевич А.С. Правовые аспекты самозащиты в Республике Беларусь и зарубежных странах	405
Лашук Н.М. Вплив медіакомпетентності на професіограму майбутніх фахівців з маркетингу	
Левіт Д.Ю., Карпова І.Г. Соціально-педагогічна профілактика правопорушень серед дітей та молоді: теоретично-методичний аспект	411
Лобода В.Ю. Теоретичні засади визначення потреб громади	416
Малиш В.С. Постінтернатний супровід і соціальна адаптація дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків	418
Манойло Д.А. Особливості арт-терапевтичної роботи з дітьми в умовах реабілітаційного центру	421
Марущак О.А., Горбій К. Проблеми подвійного громадянства в Україні	424
Матвєєва Т.О. Перспективи запровадження смертної кари в Україні	427
Матвієнко І.М., Пузирний В.Ф. Структура відповідальності керівника державного підприємства, організації, установи та шляхи її оптимізації	429
Михайловська О.В., Семірозум Б.В. Сутність політичної влади як важливої складової владних відносин	433
Музиченко О.М. Рефлексія і емпатія як професійно важлива якість соціального працівника	434
Надоліна Л.М. Характеристика дітей-сиріт як специфічної соціальної групи в умовах загальноосвітньої школи-інтернату	436
Нестеренко Ю.В. Про правове становище осіб з інвалідністю та їх місце в українському суспільстві	439
Пашенко О.В. Особливості роботи соціальних працівників з безробітними у центрах зайнятості	442
Перепечай Л.В. Кримінальна відповідальність юридичних осіб	446
Петренко І.В. Деякі питання попередження насильства в сім'ї щодо дітей	448
Півень Б.О. Податок на додану вартість і його роль у формуванні доходів бюджету	452
Півень Б.О. Деякі особливості обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів	455
Поліщук О.М. Причини та наслідки дитячої безпритульності та бездоглядності в Україні	457
Пономаренко О.В. Деякі аспекти протидії транснаціональній злочинності	459
Приходько Д.Д. Правове регулювання оплати праці державних службовців на сучасному етапі	461
Пророченко В.В. Щодо питання поняття правового акта управління	464
Саврацька Ю.М. Сучасний стан та перспективи вдосконалення правового регулювання безпеки праці в Україні	466
Сапон В.М. Проблемні питання сутності адміністративного договору	470
Свириденко Т.М. Впровадження новітніх інформаційних технологій у навчальний процес підготовки соціальних працівників	472
Селецький О.В., Біленко С.О. Правові основи запобігання та протидії корупції на державній службі	474
Солодовник М.С. Особливості системи прав та свобод людини і громадянина	477
Счасливенко В.С. Інститут успадкування по заповіданню в праві Республіки Білорусь	480

Тарасенко І.Ю. Соціально-психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентів	483
Ткаченко М.С. Правове регулювання договору лізингу в сільському господарстві	486
Товста В.С. Сутність адміністративно-правового регулювання відносин із соціального обслуговування	487
Третяк Б. М. Деякі аспекти організації соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах	492
Хомич Я.І. Особливості соціального супроводу прийомних сімей та прийомних дітей	497
Чередниченко І.С. Щодо питання забезпечення осіб з інвалідністю автомобілями	498
Чередниченко І.С. Конституційна скарга як додатковий конституційний засіб у механізмі захисту прав та свобод особи	502
Щербина О.О. Критерії ефективності державної політики національно-патріотичного виховання молоді в Україні	505

8 СЕКЦІЯ / 8 SECTION

Сучасні аспекти маркетингу та менеджменту підприємницької діяльності

Современные аспекты маркетинга и менеджмента предпринимательской деятельности

Modern aspects of marketing and management of business activities

Баевский Я.Д., Якимчук А.Ю. Тенденции развития логистики в информационном обществе	510
Зубець А.О. Вплив внутрішнього маркетингу на досягнення ринкових цілей підприємства	511
Круглікова А.В. Креативний менеджмент – запорука успішного бізнесу	513
Манжос Т.С. Формування системи Нг-менеджменту підприємства побутового обслуговування та напрями його удосконалення	518
Михайловська О.В., Фрадіні О.А. Ефективна взаємодія публічної влади і громадянського суспільства як передумова розвитку демократії	521
Науменко Д.Г. Перспективи фінансового менеджменту в контексті інноваційного розвитку підприємств	522
Пономаренко С.І., Баранов О.С. Роль та місце ризик - менеджменту в управлінні бізнесом	524
Пономаренко С.І., Масло В. Особливості кадрової політики організації в період переходу від малого бізнесу до середнього	528
Пушко А.В. Направлення підвищення конкурентоспособности торгового підприємства	531
Пономаренко С.І., Кимстач А. Шляхи підвищення якості продукції	533
Ребенок А.В. Перспективи розвитку викладання маркетингу у вищих навчальних закладах	534
Ременюк В.В. Особливості маркетингу соціальних підприємств в Україні	535
Сугоняко Д.О., Ребенок А.М. Державна підтримка аграрної сфери України	538
Триголосова О.О., Рябова Т.А. Особливості маркетингу інформаційно-телекомунікаційної сфери	540
Хмелевський С.М. Специфіка та стан організації праці в торгівлі	542
Ціко М.В. Чинники умов праці та їх вплив на ефективність роботи персоналу	547
Шенько М.В., Кожаків С.Г., Королів Р.С. Выбор новых звеньев в цепях поставок	549

9 СЕКЦІЯ / 9 SECTION

Сучасні проблеми розвитку туристичної індустрії

Современные проблемы развития туристической индустрии

Modern problems of development of the tourism industry

Багрицька Д.І. Сучасні проблеми та перспективи розвитку туризму в Чернігівській області	552
Безугла Ю.В. Перспективи застосування ботанічних садів України як об'єктів екологічного туризму	554
Болдирева А.С., Коваль П.Ф. Застосування територій природно-заповідного фонду України для рекреаційних та туристичних потреб	557
Волгіна О.В. Екологічні готелі: особливості розвитку	559
Гарішина А.В., Тимофєєва К.О. Сутність та зміст маркетингу в туризмі	561
Дахно О.Ю. Визначення критеріїв успіху внутрішнього туроператора	564
Дорофєєва Е.Д. Характеристика услуг детского туризма в Республике Беларусь	567
Дорофєєва Е.Д., Богдановская О.А. Характеристика услуг транзитного и трансграничного туризма в Республике Беларусь	569

Зимогляд А.О. Зоологічні парки України як туристичні об'єкти	570
Ібрагімова А.С., Непопенко К.С., Лєскова Л.Ф. Туристична індустрія України: проблеми та перспективи розвитку	573
Коваленко І.Г. Туристична привабливість території: сутність поняття та її складові	576
Козлова В.В. Напрями вивчення туристської мотивації	581
Куліш А.О. Організація та ефективність оплати праці на підприємстві і в туристичній агенції	584
Куловер М.Л., Андрєєва Г.П. Застосування французького досвіду для розвитку сільського зеленого туризму в Україні	587
Куценко Є.М. Ефективна організація роботи туристичного офісу	592
Логвиненко Д. StartUps в туризмі	594
Мекшун Л.М., Бронська Д.Ю. Сучасні тенденції розвитку туристичного бізнесу в Україні	598
Мекшун Л.М., Марцева І.О. Туристична індустрія: проблеми розвитку та перспективи в Україні	599
Минина А.И., Пинчук Т.А. Проблемы особо охраняемых природных территорий Республики Беларусь и пути их решения	601
Передерій О.А. Освітній потенціал екологічного туризму	604
Сотниченко М.Д. Біосферні заповідники України як атракція для іноземних туристів	606
Шандрак Д.А., Дорофєєва Е.Д. Характеристика услуг спортивного туризма в Республике Беларусь	609

1 СЕКЦІЯ / 1 SECTION

Сталий розвиток регіональних та національних соціально-економічних систем
Устойчивое развитие региональных и национальных социально-экономических систем
Sustainable development of regional and national socio-economic systems

Арсенович А.А., студентка 3 курса, группа 15Ф-2, факультет банковского дела
 Научный руководитель: **Володько О.В.**, к.э.н., доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
 alina46423@mail.ru

СОВРЕМЕННЫЙ РЫНОК ТРУДА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Рынок труда — это совокупность экономических отношений, которые возникают по поводу спроса и предложения трудовых ресурсов и являются составной частью рыночной экономики, который функционирует в ней наряду с другими рынками: сырья, материалов, товаров народного потребления и услуг, жилья, ценных бумаг и др. Ценой рабочей силы является заработная плата.

В Беларуси за 2016 год насчитывалось населения 9 498,4 тыс. человек, из которых 63,9% в стране трудоспособного населения, а именно 5 797,6 тыс. человек. За последние 10 лет в стране наблюдается сокращение трудоспособного населения на 312,3 тыс. человек или на 5,1% [1].

Для подробной характеристики рынка труда проанализируем состав и структуру экономически занятого населения в Республике Беларусь всего и по половым различиям за 2014-2016 гг. Данные приведены в таблицы 1:

Таблица 1

Экономически занятое население в Республике Беларусь за 2007-2016гг., тыс. человек

Годы	Рабочая сила			Абсолютное отклонение	Удельный вес мужчин, %	Удельный вес женщин, %
	Всего	Мужчины	Женщины			
2007	4566,9	2169,1	2397,8	-	47,50	52,50
2008	4654,2	2197,9	2456,3	87,3	47,22	52,78
2009	4686,1	2222,5	4463,6	31,9	47,4	52,57
2010	4742,2	2289,4	2452,8	56,1	48,28	51,72
2011	4722,7	2330,7	2392	-19,5	49,35	50,65
2012	4640,6	2274,3	2366,3	-82,1	49,01	50,99
2013	4601,8	2270	2331,8	-38,8	49,33	50,67
2014	4572,8	2305,7	2267,1	-29	50,42	49,58
2015	4537,3	2288,1	2249,2	-35,5	50,43	49,57
2016	4450,9	2253,6	2197,3	-86,4	50,63	49,37

Примечание – источник [1,2]

Мы наблюдаем, что в период с 2007 – 2010 гг. количество рабочей силы увеличивалось на 87,3 тыс. человек, 31,9 тыс. человек и на 56,1 тыс. человек соответственно. Но с следующие годы наблюдалось только сокращение. Наибольшее уменьшение произошло в 2012 году на 82,1 тыс. человек и в 2016 году на 86,4 тыс. человек. За весь анализируемый

период количество рабочей силы в Республике Беларусь сократилось на 116 тыс. человек или на 2,6%. Довольно незначительное сокращение.

Что касается структуры по половым различиям, то удельный вес мужчин за 10 лет изменился – увеличился на 3,1% и составил в 2007 году 47,5%, а в 2016 - 50,6% и с каждым годом мужчин как рабочая сила становится больше, чем женщин.

Республика Беларусь богата на различные виды деятельности, которые как в любой другой стране, делятся на сферу производства и сферу услуг. На рисунке 1 представлено процентное соотношение занятых в сфере производства и сфере услуг.

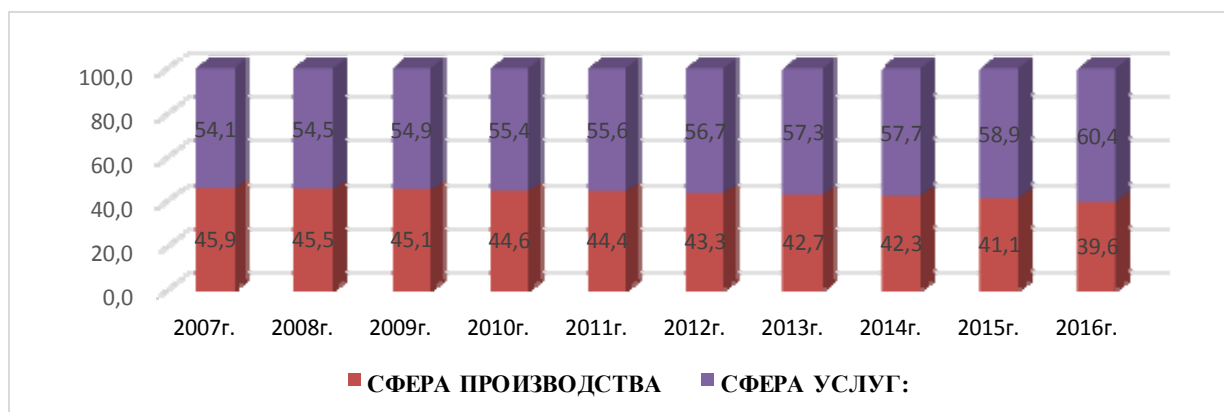

Рис. 1. Структура занятости в экономике в Республике Беларусь за 2007-2016гг., %
Примечание – собственная разработка на основе [3]

Каждая страна старается развивать именно сферу услуг, которая на данном период времени является более перспективной, чем сфера производства и способствует скорейшему экономическому росту государства.

Что мы наблюдаем на диаграмме: наибольший удельный вес в Республике Беларусь приходится именно на сферу услуг. Уже начиная с 2007 года ее доля составила больше половины, а именно 54,1%, с этого года не прекращается тенденция увеличения. В 2016 году занятость в сфере услуг составила 60,4%, что свидетельствует о росте экономического потенциала страны. Таким образом, сфера услуг в процентном соотношении увеличилась в 2016 году на 6,3% за весь период, а сфера производства, конечно, уменьшилась на такое количество процентов.

Характеристика уровня безработицы в Республике Беларусь за 2007-2016гг., уровень которой представлен на рисунке 2:

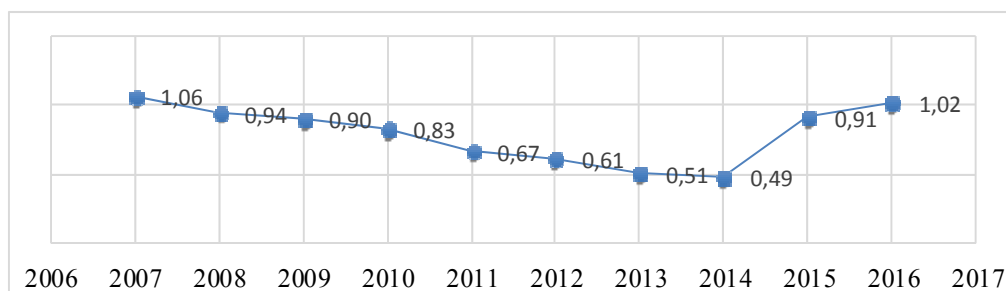

Рис. 2. Уровень безработицы в Республике Беларусь за 2007-2016гг., %
Примечание – собственная разработка на основе [2,3]

Как показано на рисунке 6, уровень безработицы в Республике Беларусь с 2014 года наблюдается тенденция роста, так как на протяжении 2007 – 2014 гг. наблюдался спад. Наибольший уровень безработицы приходился на 2007 год и составил 1,06%, что наполовину больше, чем в 2014 году, где ее уровень был минимальным и составил 0,49 %. С 2014 года начинается рост безработных в стране по сей день. В 2016 году уровень составил 1,02% и почти приблизился к уровню 2007 года и составил 1,06%.

На рисунке 3 представлена динамика спроса и предложение рабочей силы, которая представлена количеством безработным количеством вакансий в Республике Беларусь в 2007-2016 гг.

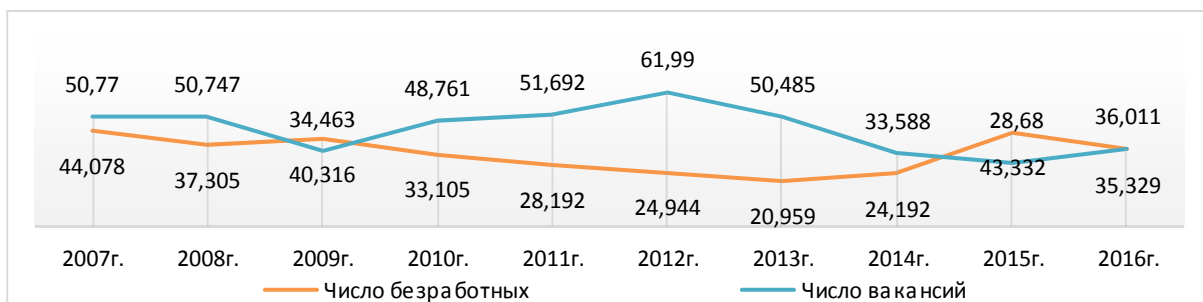

Рис. 3. Динамика спроса и предложения числа безработных в Республике Беларусь за 2007– 2016 гг., тыс.

Примечание – собственная разработка на основе [3]

На рисунке 3 видим, что в Республике Беларусь в период с 2009 – 2014 гг. было достаточное количество свободных рабочих мест. Наибольшее число свободных вакансий наблюдалось в 2012 году – 61,99 тыс., а безработных составило в этой году 24,944тыс. человек. Таким образом можно утверждать, что при занятости этих мест, ещё свободных останется 37,046 тыс. вакансий. Наименьшее число безработных было в 2013 году – 20,9659тыс. человек, когда число вакансий составило 33,588. С 2015 года ситуация меняется и число безработных становится на 14,652 тыс. человек больше, чем свободных вакансий.

В 2016 году спрос и предложение почти имеет равновесную точку, то есть предложение почти удовлетворяет спросу: число вакансий составило 36,011 тыс. вакансий, когда число безработных – 35,329 тыс. человек. За весь рассматриваемый период число свободных мест сократило на 29,07% или на 14,759 тыс. вакансий, а число безработных на 19,8% или на 8,749 тыс. человек.

Можно сделать вывод, что развитие рынка труда в перспективе будет формироваться под воздействием нарастающего дефицита рабочей силы из-за снижения почти всех количественных показателей, характеризующих его. В первую очередь это снижение количества трудоспособного населения в Республике Беларусь, который сократился на 312,29 тыс. человек.

Второй причиной, на мой взгляд, является демографический переход, который характеризуется медленной рождаемостью и смертностью в стране. При этом, за последние годы численность населения в Республике Беларусь снижалось из-за превышения смертности над рождаемостью.

Следующая причина, когда в условиях мирового финансово-экономического кризиса произошел резкий спад производства. Это наблюдалось как в нашей стране, так и в странах-партнерах нашего государства, в результате снизился потребительский спрос, выросла задолженность по платежам, что привело к значительным ухудшениям условий работы отечественных предприятий.

Снижению напряженности на рынке труда и решению проблем занятости будет служить выполнение мероприятий Государственной программы о социальной защите и содействии занятости населения на 2016-2020 годы, утвержденной постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 30 января 2016 г. № 73. Указанной Программой, в частности, предусмотрено:

- оказать содействие в трудоустройстве 667,6 тыс. гражданам;
- направить на профессиональное обучение с выплатой пособий по безработице, материальной и других видов помощи 470,5 тыс. человек;
- предоставить денежные средства и возместить расходы на переезд 714 семей безработных, переселяющихся в другую местность с целью трудоустройства. То есть В числе

основных приоритетов - снижение напряженности на рынке труда, создание новых рабочих мест, обучение, переобучение и повышение квалификации безработных и других категорий граждан, повышение территориальной мобильности рабочей силы, содействие развитию самозанятости и предпринимательской деятельности и др. [4]

Список использованных источников

1. Статистический сборник / Белстат / Труд и занятость в Республике Беларусь 2012. [Электронный ресурс]. – 2017. – Режим доступа: file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/Temp6_c3ba1013818190b91cc586fea8a4725b.zip/Labour_and_Employment.pdf. Дата доступа: - 15.10.2017. (1)
2. Статистический ежегодник 2017 / Белстат. [Электронный ресурс].- 2017. Режим доступа: file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/Temp6_c3ba1013818190b91cc586fea8a4725b.zip/Labour_and_Employment.pdf. Дата доступа: - 15.10.2017. (2)
3. Статистический ежегодник / Белстат / Регионы Республики Беларусь. Статистические показатели 2017. Том 1. [Электронный ресурс]. – 2017. Режим доступа: file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/Temp5_1e21e77df0402805297f0be813796773.zip/w_rus_region_tom_1_2017/Регионы%202017%20том%201.pdf. Дата доступа: - 15.10.2017. 3
4. Государственная политика занятости в Республике Беларусь. [Электронный ресурс]. – 2017. – Режим доступа: <https://www.ggau.by>. Дата доступа: - 22.10.2017.

Артозей О.А., студентка 3 курсу, група ФЕБ-151,
фінансово-економічний факультет

Науковий керівник: **Садчикова І.В.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
olya.art1997@ukr.net

АНАЛІЗ ТА ДИНАМІКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Важливим фактором для розвитку економіки і представлення України на міжнародній арені є її інвестиційна привабливість.

Інвестування частково впливає на вирішення соціально-економічних проблем, з якими стикається будь-яка країна. На сьогоднішній день, проблема низького рівня капіталовкладень та відсутності припливу інвестицій є актуальною для України та потребує негайного вирішення.

Інвестиційний клімат країни найкраще можна проаналізувати, використовуючи міжнародні рейтинги, які складаються різними установами, організаціями та об'єднаннями. Для початку розглянемо рейтинг України за індексом економічної свободи Heritage Foundation (табл. 1), який оцінює рівень лібералізації держави.

Таблиця 1

Рейтинг України за індексом економічної свободи

Різновиди економічної свободи (у відсотковому еквіваленті)	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Захист прав власності	30	30	30	30	30
Свобода від корупції	21,9	23	24	22	25
Податкова свобода	79,1	78,2	78,2	77,3	77,9
Державні витрати	37,5	29,4	29,4	32,9	41,1
Свобода бізнесу	59,8	47,6	46,2	47,1	38,7
Свобода трудових стосунків	49,8	49,9	51,2	50	57,7
Грошова свобода	78,7	71	67,7	63,2	61,2
Свобода торгівлі	86,2	84,4	84,4	85,2	82,6
Свобода інвестицій	20	20	20	20	20
Фінансова свобода	30	30	30	30	30

Джерело: складено автором на основі даних [1]

Згідно із звітом «Рівня економічної свободи у світі 2017» Україна посідає **166** місці зі 180 країн світу. Індекс економічної свободи України у 2017 становить **48,1** балів зі 100 можливих, що свідчить про депресивний стан країни [1].

Починаючи з кінця 2011 року спостерігається спад інвестиційної активності, який можна пов'язати з:

- наслідками світової фінансової кризи;
- відсутністю цілісної економічної стратегії у 2011 році;
- невиконання базових завдань;
- ігнорування необхідності в інституціональних перетвореннях.

Підготовка до підписання Україною Угоди про Асоціацію з ЄС спричинили зріст індексу інвестиційної привабливості у III кварталі 2013 р. після майже дворічних стабільно низьких експертних оцінок. Те, що ці очікування бізнесу не справдилися, призвело до суттєвого подальшого падіння індексу у IV кварталі 2013 р. до найнижчого рівня за всю історію його вимірювання – до **1,81**. Ми можемо це спостерігати на (Рис. 1), де зображена динаміка індексу інвестиційної привабливості Європейської Бізнес Асоціації за 2011-2017рр.

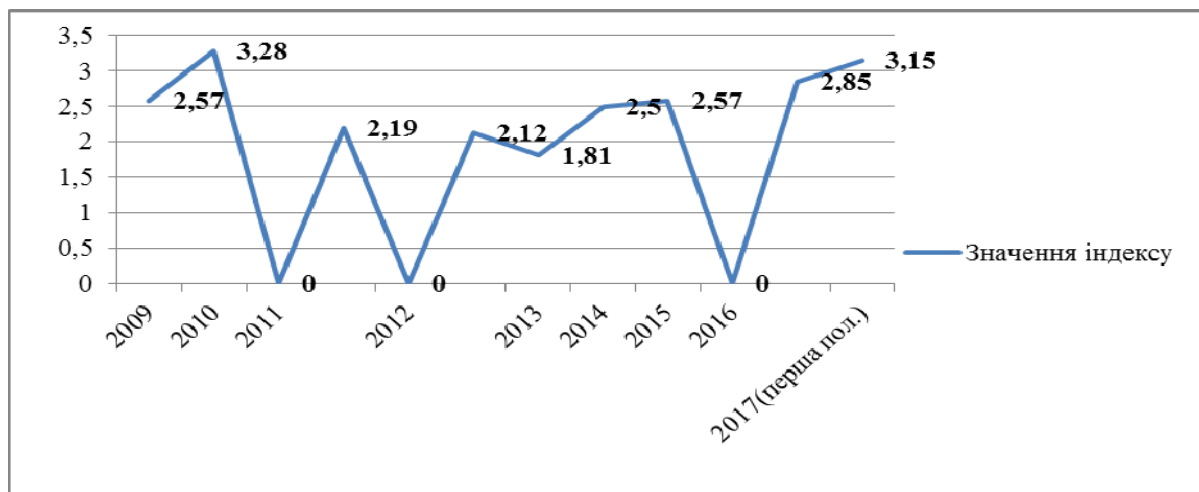

Рис. 1. Динаміка індексу інвестиційної привабливості Європейської Бізнес Асоціації за 2011-2017 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [2]

За цими даними, ми також спостерігаємо, що показник інвестиційної привабливості України в першому півріччі зріс до **3,15**, що значно вирізняється на фоні останніх років і свідчить про покращення ситуації на ринку інвестицій [2].

Про те, за рахунок чого Україні вдалося поліпшити інвестиційну привабливість, що це означає для бізнесу і як підвищити інвестиційний клімат в країні, відповідь на це можна отримати, розглянувши думки деяких експертів, зокрема: *Ігор Мазепа, керівник інвесткомпанії Concorde Capital* вважає, що зростання інвестиційної привабливості підтверджується досить доброю ситуацією на ринках біржових товарів, де наша країна є активним гравцем. Але якщо подивитися на цю ситуацію з іншого боку, то все це відбувається всупереч діям влади або навіть незважаючи на дії влади. Адже Україна вже досить довгий період часу перебуває в кризі. Рівень зростання інвестиційної привабливості відбувається на тлі низької бази порівняння. За останні чотири роки ВВП України в доларовому еквіваленті втратило до 40%. Отже, якщо прикласти максимум зусиль з боку уряду або влади, економічне життя бере своє, люди беруть своє.

Трохи іншої думки *притримується Олексій Гончарук, керівник Офісу ефективного регулювання (BRDO)*, який вважає, що якщо говорити про інвестиційний клімат в Україні, то немає враження, що щось дуже сильно змінилося. Але з кожним кроком ситуація

покращується у позитивний бік, удосконалюються підходи влади. Торік була сильно вдосконалена інспекційна система. Наш експерт дуже сильно сподівається, що восени вже запрацює принципово нова, повністю в онлайні, система перевірок. Треба вказати на те, що в 2017 році Україна має можливість вирости в рейтингу Doing Business, тому що дуже багато точкових ініціатив було здійснено [4].

За даними Держслужби статистики України, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на 1 липня 2017 року становив 38,982 млрд дол., що на 1,657 млрд дол., або на 4,4%, більше від показника на початок року на рівні 37,325 млрд дол. [3].

Для подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, а також формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Список використаних джерел

- 1.Офіційний сайт Проекту Doing business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://russian.doingbusiness.org>
- 2.Офіційний сайт European Business Association. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.eba.com.ua/uk>
- 3.Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukstat.gov.ua
- 4.Офіційний сайт НВ «Бізнес» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://biz.nv.ua/ukr/publications/chomu-zrostaie-investitsijna-privablivist-ukrajini-eksperti-1594579.html>.

Бабицька О.О., к.е.н., асистент кафедри економіки та економічної теорії
Приходько Т.В., асистент кафедри економіки та економічної теорії
Білоцерківський національний аграрний університет (м. Біла Церква, Україна)
babitskaya_olga@ukr.net, ratamy@bigmir.net

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ідея переходу людства до сталого розвитку визрівала з середини ХХ ст. В умовах стрімкого економічного росту світового господарства і спричиненого ним відчуття глобальної небезпеки ООН ініціювала і була куратором проведення Першої (1949 р.) та Другої (1955 р.) Міжнародних науково-технічних конференцій з охорони природи. У 1962 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла спеціальну резолюцію “Економічний розвиток і охорона природи”. Особливо відчутною стала загроза виснаження ресурсів біосфери у середині 70-х рр., каталізатором якої стала енергетична криза, що мала, по суті, всепоглинаючий, системний характер і була проявом порушення рівноваги між суспільством і природою. Високорозвиненим країнам світу вдалося подолати енергетичну кризу і стабілізувати екологічну ситуацію шляхом прискорення інноваційних процесів та структурної перебудови економіки. Однак, еколого-економічні проблеми, які мають глобальний характер, продовжували загострюватись.

Як відомо, термін “sustainable development” означає сталий або стійкий, підтримуваний, збалансований, самовідтворювальний розвиток, інакше кажучи, такий, який був би узгоджений з ресурсними й екологічними можливостями біосфери. Прорекларована концепцією сталого розвитку рівноцінність економічних, соціальних і екологічних цілей підпорядкована насамкінець оптимізації природокористування, оздоровленню і відтворенню довкілля, підвищенню ефективності виробництва шляхом зниження ресурсо- та енергомісткості та стимулювання інновацій у створенні екофільних виробництв. Чітка, обґрунтована національна стратегія сталого розвитку є запорукою наближення України до

світових стандартів соціоекологічного та економічного прогресу. При її розробці необхідно керуватись такими важливими, на наш погляд, принципами:

а) шляхи і засоби досягнення мети сталого розвитку мають бути індивідуалізованими, тобто враховувати специфічні особливості як національного господарського утворення, так і окремих частин його території - регіонів. Йдеться про досягнення цілей сталого розвитку шляхом здійснення заходів регіональної політики;

б) поглиблений аналіз і більш повне врахування надбань вітчизняної наукової думки, присвячених проблемам оптимізації ресурсно-виробничих відносин, які враховують особливості менталітету, виробничої культури, досвіду і традицій нашого народу.

Надзвичайною багатоманітністю характеризуються теорії сталого розвитку і стратегії їх реалізації. Не відрізняючись принципово у визначенні суті сталого розвитку як спільного, якісно нового вектора еволюції людської цивілізації, ці теорії пропонують різні стратегії переходу на його засади. У найбільш узагальненому вигляді відомі теорії сталого розвитку можна умовно згрупувати за критерієм стратегії досягнення мети. Зауважимо, що така класифікація - відносна. По-різному трактуючи перспективи та шляхи розвитку системи "суспільство-природа", відомі теорії мають багато спільного і передбачають єдину мету – досягнення гармонії та злагоди у суспільно-природній взаємодії.

Природничі теорії сталого розвитку визрівали впродовж усього XX ст. Ідеї гармонізації взаємин між суспільством і середовищем на екологічних засадах були висловлені у концепції ноосфери академіка В.І. Вернадського. Всесвітньо відомий вчений зв'язував виникнення ноосфери з появою *Homo sapiens*. Пізніше атрибутом ноосфери В.І. Вернадський вважав "високий рівень розвитку науково-технічної думки, який дозволяв би розумно регламентувати відносини суспільства і біосфери" [1, с. 24]. І хоча дана концепція не містить безпосередньо згадки про включення інтересів наступних поколінь у процес прийняття сучасних рішень, турбота про збереження природного середовища для щасливого життя у майбутньому мала місце у його творах. Вчення про біогеохімічні цикли стало теоретичним підґрунтям концепції ресурсно-екологічних циклів, яка має велике наукове і прикладне значення.

На думку В.І. Вернадського, "...однією з основних властивостей природних ресурсів є те, що чим більше оборотів здійснить одиниця маси кожного з них, втілюючись у кожному новому циклі в більш досконалі субстанції, тим більшу користь, більшу масу споживчої вартості даватиме людству ця ресурсна одиниця" [1, с. 177].

Ця наукова теорія співзвучна багатьом технократичним концепціям, в яких обґрунтовується доцільність зниження ресурсомісткості виробництва шляхом впровадження безвідходних технологій. Прагнення до дедалі більшого нарощування обсягів видобутку, переробки і споживання природних ресурсів значною мірою зумовлене нерівномірним їх розподілом між регіонами і країнами, галузями і соціальними групами, неекономним виробничим і особистим споживанням. Скорочення надмірного споживання - виробничого і особистого, розумне стримування норм і обсягів споживання забезпечать економію ресурсів, оздоровлення середовища життя, зменшення антропогенного тиску на природне середовище та збереження його раціональної рівноваги.

У цьому контексті, в умовах загострення глобальних екологічних проблем, необхідна радикальна зміна підходу до розвитку техніки і технології. Як зазначає Е. Питухіна, відвернути глобальну екологічну катастрофу імовірно за таких умов: - докорінного перетворення технологічного способу виробництва і переходу на цій основі до інтенсивного способу відтворення, зміни типу пропорцій у напрямі переважання у сукупному суспільному продукті частки споживчих благ; - істотної зміни принципів і характеру розподілу життєвих благ між регіонами, спільнотами, соціальними групами; - подолання антропоцентризму, який набув характеру культу споживання; - розробки методів цивілізованого упорядкування зростання чисельності населення [2, с. 84].

Еволюційний розвиток структури економіки поступово вичерпує потенціальний запас ресурсів, поглинає дедалі більше інвестицій з кінцевого продукту, знижуючи загальну

структурну ефективність. Настає фаза кризи, яка потребує проведення структурного маневру на основі довгострокових прогнозів – структурних і екологічних – та врахування циклічності розвитку. В основі нової стратегії розвитку провідне місце мають займати:

а) забезпечення технологічного перевороту шляхом заміни застарілої техніки і збільшення частки високотехнологічної, наукомісткої продукції;

б) соціальна переорієнтація економіки, різке зростання галузей соціального комплексу у структурі суспільного відтворення;

в) розширення експортного потенціалу і підвищення конкурентоспроможності продукції.

Зважаючи на те, що абсолютно чистого в екологічному відношенні виробництва практично немає, ступінь його чистоти неухильно підвищується. Попередження забруднень середовища можна розглядати як процес постійного вдосконалення господарської діяльності, наближення її до ідеалу – замкнутого виробництва, подібно до замкнутих циклів у біотичних системах. Саме це і є передумовою синтезу природничих і технократичних теорій сталого розвитку.

Прагнення до дедалі більшого нарощування обсягів видобутку, переробки і споживання природних ресурсів значною мірою зумовлене нерівномірним їх розподілом між регіонами і країнами, галузями і соціальними групами, неекономним виробничим і особистим споживанням. Скорочення надмірного споживання - виробничого і особистого, розумне стримування норм і обсягів споживання забезпечать економію ресурсів, оздоровлення середовища життя, зменшення антропогенного тиску на природне середовище та збереження його раціональної рівноваги. Прогрес науки і техніки, підвищення на його основі ступеня організованості суспільно-природної взаємодії розширять можливості застосування охарактеризованих заходів по відверненню екологічної катастрофи.

Розробка дієвих механізмів комплексного регулювання процесів регіонального розвитку від простого декларування заходів має бути переведена у теоретико-методологічну і практичну площину. Досягти цього можливо шляхом реформування регіональних фінансових систем. Зміцненню економічної бази місцевих органів самоврядування сприяють запровадження територіального податку, комунальної власності, місцевого бюджету, цільових кредитів, зборів тощо та гнучке використання податкової, кредитно-інвестиційної політики і різноманітних пільг. Розумний ступінь економічної свободи регіонів доцільно визначати, за такими параметрами: ступенем регулювання споживчих цін, ступенем бюджетного субсидювання економіки, відкритістю регіональних товарних ринків, додатковим податковим навантаженням на економіку за рахунок регіональних податків, рівнем централізації витрат консолідованого регіонального бюджету та ін. [3, с. 45].

Потребують економічного обґрунтування критерії бюджетного вирівнювання. Найбільш прозора частина міжбюджетних потоків - трансферти – мають розраховуватись за удосконаленою методикою; вихідні принципи та критерії їх нарахування позбавлені чіткого фінансово-економічного обґрунтування і у зв'язку з цим вразливі щодо лобіювання. Існують труднощі відслідковування і контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів на пріоритетні з точки зору держави сфери і галузі.

Важливими напрямками зміцнення фінансової сфери регіонів є консолідація позабюджетних фондів у регіональний бюджет, забезпечення надійності гарантій будь-яких регіональних запозичень, конкурсний характер фінансування регіональних програм та підвищення ефективності соціальних трансфертів. Потребують розширення кредитні вкладення банків у реалізацію регіональних програм розвитку. Передумовою успішної реалізації регіональних стратегій є нормативно-правове забезпечення регіоналізації сталого розвитку.

Більше того, поєднання економічних методів і ефективного моніторингу може послабити господарський пресинг на природу. Важливу роль могло б відіграти запровадження системи уніфікованих національних рахунків (УНР), які б фіксували екологічні збитки і масштаби виснаження природних ресурсів.

Теорії екологічного регулювання пропонують з метою ефективного використання ВВП для забезпечення цілей сталого розвитку включати при розрахунку цього показника витрати на відновлення та захист природного середовища або превентивні заходи, вартість виснаження природних багатств і грошове відображення нанесених екологічних збитків. Різниця між ВВП і сумою екологічних витрат дасть величину чистого національного продукту [4]. Кожна з охарактеризованих груп теорій не здатна повною мірою охопити усі аспекти досягнення сталого розвитку. Необхідний синтез найбільш раціональних їх “зерен” (ідей) з обов’язковою корекцією суспільної свідомості, зміною філософії буття. Змінити напрям суспільного розвитку імовірно за умови радикальної перебудови культурологічної основи суспільства.

У зв’язку з цим важливого значення набуває “проблема культури і способу життя, пов’язана з людською діяльністю взагалі і з удосконаленням технологій зокрема”. Ця проблема пронизує прямо чи опосередковано кожен з охарактеризованих теоретичних підходів до трактування сталого розвитку. Так, реалізація технократичних теорій з усією очевидністю демонструє як безпосередньо, так і через екологію зв’язок нових структурних циклів з освітнім рівнем (ною якістю знань) соціуму [5].

Реалізація цілей сталого розвитку можлива за умов радикальної структурної перебудови народного господарства, зміни співвідношення виробництва і споживання, забезпечення національної безпеки країни у широкому розумінні - економічній, соціальній та екологічній.

Зважаючи на це, особливе місце у забезпеченні переходу до сталого розвитку відводиться підвищенню рівня організації природокористування. Поряд зі зниженням ресурсомісткості виробництва це означає зміну відношення суспільства до природи як скарбниці дарових ресурсів, широке впровадження економічного механізму природокористування, докорінну перебудову суспільно-природної взаємодії.

Найважливішими принципами сталого розвитку в усьому світі визнані гармонізація співіснування людини і природи, забезпечення права на справедливе задоволення потреб і рівність можливостей розвитку нинішнього і майбутніх поколінь, відповідальність держави за стан навколишнього середовища.

На нашу думку, серед напрямів і пріоритетів забезпечення сталого розвитку чільне місце посідає розвиток людини і її соціальні гарантії. Здорове і повноцінне життя, гуманізація суспільства, активізація соціальної політики та реалізація соціальних зобов’язань держави по відношенню до її громадян - такі соціальні імперативи цивілізованого суспільства. Йдеться про розвиток (прогрес) не заради розвитку, а заради людини, її потреб, інтересів нинішнього і майбутніх поколінь у сприятливих соціальних та екологічних умовах існування. Крім того, реалізація сталого розвитку в Україні значною мірою повинне забезпечуватись її участю у міжнародному співробітництві [6].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, цільовими орієнтирами у формуванні й реалізації стратегії сталого розвитку мають бути ті, які (прямо чи опосередковано) забезпечуватимуть позитивну трансформацію продуктивних сил, відносин природокористування і суспільно-природної взаємодії. Без сумніву, надто нечіткими в Україні є параметри сталого розвитку, особливо екологічні. Які саме показники якості атмосферного повітря чи водних ресурсів можуть слугувати критеріями сталого розвитку, адже загальновідомим є те, що не всяке забруднення спричиняє екологічні наслідки.

Дієвими важелями у досягненні сталого розвитку країни і регіонів, на наше переконання, мають стати територіальне управління та науково обґрунтована регіональна політика, а також жорсткий контроль з боку влади щодо забруднення довкілля у частині викидів та скидів у повітряний та водні басейни забруднюючих речовин. Поєднання багатоцільового використання території, заснованого на територіальних інтересах, з територіальним управлінням і регіональною політикою, а також застосування штрафних санкцій здатне забезпечити механізм практичної реалізації стратегії сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера / В.И. Вернадский. – М.: Айриспресс, 2004. – 576 с.
 2. Питухіна Е. Різні погляди на сталий розвиток / Е. Питухіна // Управління сучасним містом. – 2014. – № 7–9. – С. 83–86.
 3. Білорус О. Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія / О.Г. Білорус [та ін.]; відп. Д.Г. Лук'яненко; Київ. нац. ун-т економіки. – К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.
 4. Туниця Т. Ю. Еколого-економічні засади моделі сталого розвитку / Т. Ю. Туниця // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2010. – Вип. 3-4. – С. 740–744.
 5. Jovane F., Yoshikawa H. The incoming global technological and industrial revolution towards competitive sustainable manufacturing // CIRP Annals – Manufacturing Technology. – Vol. 57. – Issue 2. – 2008. – P. 641–659.
 6. Трегобчук В.М. Роль громадськості у розв'язанні екологічних проблем / В.М. Трегобчук // Екологічний вісник. – 2004. – №2. – С.14–16.
-

Baranets A.A., student, Faculty of Finance and Economics
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

CURRENT GLOBAL ECONOMIC PROBLEMS

Global problems are the result of contradictions in social development, which arise in the conditions of increasing interdependence in a globalized world; there is a need to unite the efforts of the world community in order to solve the current global problems. Some problems (for example, problems of war and peace, health, and poverty) were relevant at all times. But other global problems, including environmental ones, appear and deepen due to the growing human impact on the natural environment [1].

One of the main current global problems is the problem of poverty. Poverty means the inability to provide the simplest living standards to most people in a given country. The large scale of poverty, especially in developing countries, poses a serious danger not only for national, but also for world sustainable development.

Another serious current problem is the global warming. It happens because of melting glaciers and polar ice caps; an increase in the activity of hurricanes (with hurricanes of categories 4 and 5 - the most intense, doubling in frequency over the past 50 years); changes in precipitation patterns; increases in measured surface temperatures [2]. The scientific community indicates that global warming is caused both by human and by emissions of so-called greenhouse gases such as methane and carbon dioxide. Moreover, the computer climate models forecast that global warming will continue with potentially dangerous consequences for the huge number of people living on the planet.

The next important current global problem is demographic one. The global demographic problem is divided into two aspects: 1) the demographic explosion in a number of countries and regions of the developing world; 2) the demographic aging of the population of developed countries.

The correlation between population growth and economic growth is the research subject for economists. It were developed two approaches to assessing the impact of population growth on economic development. The first one is connected with the Malthus's theory - the population growth outstrips the growth of foodstuffs, and therefore the world's population gets poorer. The modern approach to assessing the role of population in the economy is complex and reveals both positive and negative factors.

Experts are convinced that the real problem is not the growth of the population, but mostly the following problems: underdevelopment, slowness in development, depletion of global resources and destruction of the environment.

Serious problem is caused with a shortage of fuel due to a peak in production and a subsequent decline in the output of three of the most important energy sources in the world: oil, gas

and uranium ore. That could lead to political instability, economic problems and even war [3]. The problem of war and terrorism are urgent current global problems.

The following global problem is lack of drinking water of drinking water. A large part of the world's population lives without the access to clean drinking water. According to a recent research, 1.4 million children die each year due to lack of enough supply of drinking water [4]. Deforestation, global warming and population growth are causing to dry the water sources. The solving of the problem of lack of clean drinking water could cause the solving of some other connected problems.

There are new problems that could become global. For example, the development of outer space is already a global problem. Human output into space has become an impulse for the development of both fundamental science and applied research. But the amount of financial expenditures necessary for further exploration of space already exceeds the possibilities of modern countries. For instance, the annual operation of the International Space Station (ISS) costs about \$ 6 billion [5]. Therefore, it is important to develop the large-scale international cooperation and to conduct the joint space research.

New global problems include the study of the structure of the earth and control weather and climate. But as well as the development of outer space, the solution of these problems requires close international cooperation, as well as global harmonization of economic actors in order to minimize the harmful effects of economic activity on the environment.

The modern economic, social and ecological trend is the implementation of sustainable development goals. These goals include: reduction and elimination of military conflicts; development and introduction of resource and energy-saving technologies; raising the living standards; solving the problem of food supply, etc.

References

1. Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, М. О. Гончаренко, В. А. Зленко, О. В. Зернецька, А. І. Кудряченко, Ю. М. Мацейко, В. С. Новицький, Ю. М. Пахомов. – К. : КНЕУ, 2001. – 734 с.
2. Для искоренения голода миру необходимы 30 миллиардов долларов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.fao.org/newsroom/ru/news/2008/1000853/index.html>.
3. Сіденко С. Соціально-економічний вимір сучасної глобалізації [Електронний ресурс] / Сіденко С. – Режим доступу : http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2004_1_Sidenko_UKR.pdf.
4. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку : монографія / Я. М. Столярчук. – К. : КНЕУ, 2009. – 302 с.
5. Философия глобальных проблем [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/.../33.html>.
6. Стиглиц Д. Глобализация: тревожные тенденции / Стиглиц Д. – Пер. с англ. М., Мысль, 2003.

Брагіда О.В., студентка 2 курсу, група ПМ-161,
факультет проектного менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення
Науковий керівник: **Полковниченко С.О.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
brahida@gmail.com

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Розвиток світової економіки в сучасних умовах характеризується посиленням зв'язків і взаємодії між національними економіками. Жодна країна світу не може претендувати на повноцінний розвиток, якщо залишатиметься поза межами світогосподарських зв'язків. У процесі історичного розвитку суспільного виробництва, еволюції продуктивних сил, поглиблення міжнародного поділу праці виникли матеріальні передумови для формування світового господарства, під яким розуміють сукупність національних господарств окремих країн, об'єднаних участю в міжнародному поділі праці й системою міжнародних економічних відносин.

Світове господарство – це глобальний економічний організм, структурними елементами якого є національні економіки, які знаходяться в мобільних взаємозв'язках і взаємозалежності та підпорядковані об'єктивним ринковим законам безпосередньо у сфері виробництва [6]. Сучасне світове господарство є розгалуженою, складною мегаекономічною системою, цілісність якої забезпечується розвинутим міжнародним поділом і кооперацією праці, взаємодією сукупності інтенсивних міжнародних ринків, валютно-фінансовими та кредитними відносинами [3; 4].

В останні десятиліття світове господарство набуло нової якості, найважливішою тенденцією його розвитку стала глобалізація, яка передбачає стрімке зростання руху товарів, послуг, технологій, капіталів, знань, ідей і робочої сили. Глобалізація означає взаємопроникнення, взаємозв'язок і взаємопереплетення економік країн світу, посилення цілісності світового господарства, в результаті чого економічні процеси в одній країні впливають на економічні процеси в інших країнах, звужуються можливості держави впливати на свою економіку.

Глобалізація супроводжується стрімким розвитком процесів інтернаціоналізації (посиленням участі країн у світовому господарстві) та транснаціоналізації, під якою розуміють «процес посилення світової інтеграції у результаті глобальних операцій ТНК, в межах якої значна частина виробництва, споживання, експорту, імпорту і доходу країни залежить від міжнародних центрів за межами держави» [8, с. 149].

ТНК (транснаціональні корпорації) володіють великими фінансовими ресурсами, впроваджують передові технології, мають значні просторові ринки збуту й проводять активну в глобальному масштабі інвестиційну політику [9]. В умовах глобалізації вони стали основою світового господарства, його рушійною силою. Вплив ТНК на систему міжнародних економічних відносин і світового господарства в цілому із року в рік посилюється.

Сьогодні в світі нараховується близько 82000 ТНК, які мають 810000 зарубіжних філій. [2]. Проте найбільші ТНК наразі знаходяться в США і Китаї. На сучасному етапі розвитку ТНК контролюють більше половини світового промислового виробництва, близько 2/3 світової торгівлі, 4/5 кількості патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау. Під контролем ТНК перебуває 90% світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, лісоматеріалів, тютюну, джуту, залізної руди, 85% ринку міді, бокситів, 80% – чаю, олова, 75% – бананів, натурального каучуку та сирої нафти. Саме ТНК володіють близько 95% кількості виданих у всьому світі патентів і ліцензій. Частка ТНК у платежах, які пов'язані з переданням технологій, становить більше 80% у США та Великобританії і 90% – у Німеччині [9].

Характерною рисою світового економічного простору є динамічні інтеграційні процеси. Однією з найважливіших тенденцій в розвитку сучасного світового господарства стало поглиблення економічної інтеграції на регіональному рівні. Сьогодні у світі нараховується близько двадцяти економічних регіональних угруповань [5]. Найбільш ефективними інтеграційними угрупованнями можна вважати Європейський союз (ЄС); Північноамериканську угоду про вільну торгівлю (НАФТА); Південний спільний ринок (МЕРКОСУР); Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС); Асоціацію країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) тощо. Збільшується кількість і масштаби діяльності регіональних угруповань. Причому кожна сучасна країна може бути учасницею багатьох регіональних угруповань одночасно.

Участь країн у регіональних інтеграційних об'єднаннях забезпечує ряд переваг, пов'язаних із кращим доступом до фінансових, трудових, матеріальних ресурсів та новітніх технологій, що позитивно впливає на процеси їхнього соціально-економічного розвитку [5]. Сьогодні міжрегіональними угодами регулюється більш ніж половина всього обсягу міжнародної торгівлі. Посилюється взаємодія між регіональними інтеграційними об'єднаннями та міжнародними організаціями.

Активними учасниками процесу глобалізації є десятки країн. Позиції окремих країн у світовій економіці в останні десятиліття змінилися. Згідно з даними Світового банку,

найбільшою в світі є економіка США, яка становить 18 трлн дол. (24,3% ВВП світу), друге місце займає Китай з 11 трлн дол. (14,8%), а на третьому місці знаходиться Японія з 4,4 трлн дол. (майже 6%). Проте за темпами зростання на перше місце вийшов Азіатський регіон, в основному завдяки Китаю і Індії. Економіка Китаю в 2016 році зросла на 6,7% у порівнянні з 1,6% у США. За даними МВФ, Китай також обігнав Індію, як країну з економікою, що розвивається найшвидше: у 2016 році економіка Китаю виросла на 6,7% в порівнянні з 6,6% в Індії [1].

Невід'ємною складовою глобалізаційних процесів є нерівномірний розвиток країн світу. За даними МВФ, дохід на душу населення у 20 найбагатших країнах 2000 року перевищував середній дохід на душу населення в 20 найбідніших країнах у 37 разів. Цей розрив подвоївся з 1960 року. Але якщо розглядати не середньодушові доходи по країнах, а доходи найбагатших у світі й найбідніших, то розрив буде набагато значнішим [7]. Розрив між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, продовжує збільшуватись і сьогодні.

Сучасне світове господарство потерпає від зростання політичних і економічних суперечностей між країнами, які проявляються у застосуванні економічних санкцій до окремих з них, намаганні переглянути членство в інтеграційних об'єднаннях та використання єдиної валюти й ін. Значний ризик для світового господарства становить зростання зовнішньої заборгованості багатьох країн світу, в тому числі і розвинених.

Важливу роль в розвитку світового господарства на сучасному етапі відіграє науково-технічний прогрес, який посилює вплив високих технологій, людського капіталу та інституційних чинників на ефективність економік країн світу; зростання витрат на наукові дослідження; роботизацію і комп'ютеризацію виробництва; збільшення кількості науково-технологічних парків. У США є близько 150 науково-технічних парків, серед яких найбільший – «Силіконова долина», де зосереджено більше 3000 фірм, зайнято близько 300 тисяч висококласних фахівців і вчених. Подібні науково-технічні парки сформувалися і в інших країнах: «Ізар Веллі» (Мюнхен) в ФРН, «Цукуба» (Токіо), «Кансай» (Осака) в Японії, «Кембридж феномен» в Великобританії [10].

Визначальною тенденцією в сучасних умовах є стрімкий розвиток інформаційних технологій, системи засобів інформації, формування єдиної світової інформаційної мережі і системи комунікацій. Інформація та знання стають ключовим ресурсом, основним багатством і цінністю суспільства.

Таким чином, до основних тенденцій розвитку світового господарства відносяться: швидкий розвиток глобалізації; міжнародна економічна інтеграція та регіоналізація світової економіки; посилення могутності ТНК та інтенсивне зростання процесів транснаціоналізації; поглиблення розриву в економічних рівнях високорозвинутих та найменш розвинутих країн; зростання політичних і економічних суперечностей між країнами; науково-технічний прогрес та ін. Ці процеси, з одного боку, прискорюють економічний розвиток, а з іншого – посилюють нестабільність і нестійкість національних економік та міжнародного середовища, частоту появи криз, що впливає на якість життя населення.

Список використаних джерел

1. 10 найбільших економік світу у 2017 році. Інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kozakorium.com/10-naybilshykh-ekonomik-svitu-u-2017-rotsi-infohrafika/>
2. Александрова Г.М. Фінансовий менеджмент транснаціональних корпорацій / Г.М.Александрова, В.І.Сілаєва // Молодий вчений. – 2016. – №12. – 637-640.
3. Галазюк Н.М. Сучасні особливості інтеграції України у світовий економічний простір / Н.М.Галазюк, О.М.Зелінська, О.А.Урбан // Економічний часопис-XXI. – 2014. – № 9-10. – С. 14-17.
4. Коломієць Г.М. Невизначеність розвитку господарчих систем і їх реформування / Г.М.Коломієць. – Х.: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна, 2004. – 255 с.
5. Медведкіна Є.О. Оптимізація міжнародних економічних відносин України в контексті забезпечення економічної безпеки / Є.О.Медведкіна // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 1(18). – С. 21-27.
6. Передрій О.С. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. / О.С.Передрій. – К.: Знання, 2008. – 264 с.

7. Петренко А. Що нас чекає в майбутньому? – 2015. – №196. – 29 жовтня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/shcho-nas-chekaye-v-maybutnomu>
8. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: [підручник] / О.І. Рогач. – К.: Либідь, 2005. – 720 с.
9. Ткаченко Д. О. Сутність транснаціоналізації та особливості діяльності транснаціональних корпорацій в умовах глобальної економіки / Д. О. Ткаченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 13. – С. 72-76.
10. Ятманова В.В. Современные тенденции и проблемы развития мирового хозяйства / В.В.Ятманова, К.Д. Шелест // Новая наука: Проблемы и перспективы. – 2015. – № 5-2. – С. 41-45.
-

Водопьян К.А., студентка 3 курса, группа 15Ф-2,
факультет банковского дела

Научный руководитель: **Новик Т.В.**

Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
kristina.vodopyan@mail.ru

АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Беларусь, как молодое государство с неустойчивой экономикой, является страной, куда, несомненно, можно и нужно “вливать” денежные средства. Основным направлением инвестиционной деятельности в Республике Беларусь является вложение капитала в производственные отрасли народного хозяйства с активным вовлечением инвестиций в высокотехнологические производства, кодекс определяет основополагающие нормы и направления государственной поддержке таких производств. В Кодексе особое внимание уделяется поддержке инновационной направленности развития промышленного сектора.

Объектами инвестиционной деятельности в Республике Беларусь являются:

- недвижимое имущество, в том числе предприятие как имущественный комплекс;
- ценные бумаги;
- интеллектуальная собственность.

Субъектами инвестиционной деятельности являются:

- инвесторы(заказчики);
- подрядчики (исполнители работ);
- пользователи объектов инвестиционной деятельности;
- юридические лица;
- граждане РБ;
- иностранные юридические и физические лица.

Инвестиционная деятельность в Республике Беларусь осуществляется в следующих формах:

1. создание юридического лица;
2. приобретение имущества или имущественных прав, а именно:
 - доли в уставном фонде юридического лица;
 - недвижимости;
 - ценных бумаг;
 - концессий [1].

По данным Национального статистического комитета Республики Беларусь в 2016 г. использовано 18710 млн. рублей инвестиций в основной капитал, что в сопоставимых ценах составляет 90,3% к уровню 2015 г., а в 2014 году данный показатель составлял 83%. При этом строительно-монтажные работы в 2016 г. выполнены на 9774,2 млн. рублей, что ниже показателя за анализируемый период в 2015 году соответственно на 1501,22 млн. рублей или 13 %, а по сравнению с 2014 годом данный показатель снизился на 21%. Удельный вес строительно-монтажных работ составил 52% от общего объема инвестиций в основной капитал за 2016 год. Инвестиции на приобретение машин, оборудования, транспортных

средств составили 6678,3 млн. рублей (35,7% общего объема инвестиций), или 94,3% к уровню 2015 года, а за 2014 год данный показатель составил 7638,0 млн. рублей. Основным объемом инвестиций вложен в 2016 году в операции с недвижимым имуществом (23,5%), в обрабатывающую промышленность (21,6%), снабжение электроэнергией, газом, паром и т.д.(12,8), сельское и лесное хозяйство(10,3%).

Иностранные инвесторы в 2016 году вложили в реальный сектор белорусской экономики (кроме банков) \$6928,6 млн. рублей инвестиций, что ниже показателя за 2015 год на \$312,8 млн. рублей или 4%, а в 2014 году данный показатель составил 10168,9 млн. рублей. Основными инвесторами организаций республики в 2016 году были субъекты хозяйствования Российской Федерации (51,5%) от всех поступивших инвестиций), Соединенного Королевства (17,1%), Кипра (7,3%), Австрии (3,4%), Литва (3,0%). Наибольшие суммы иностранных инвестиций поступили в транспортную деятельность (32,5% от всех поступивших инвестиций), оптовую и розничную торговлю (30,0%), промышленности (25,4%). Однако наиболее привлекательными направлениями для вложения капитала в Республику Беларусь считаются биотехнологии, фармацевтика, альтернативная энергетика, автомобилестроение. Тем не менее, все отрасли экономики Беларуси открыты для иностранных инвестиций [2].

Анализ ситуации позволяет сделать вывод, что в условиях переходного периода реальным источником инвестиций должен стать долгосрочный кредит. С его помощью сегодня можно привлечь достаточно значительные денежные ресурсы. Причем, эти ресурсы предоставляются на принципах платности, срочности, возвратности, целенаправленности, значит, и использоваться они должны эффективно. Но для этого важно разрабатывать взаимоприемлемые для банков и предприятий практические условия и формы долгосрочного кредитования.

Важную роль в развитии отдельных регионов республики, привлечении инвестиций в экономику страны является создание свободных экономических зон (СЭЗ). Беларусь с ее выгодным экономико-географическим и геополитическим положением располагает благоприятными условиями для деятельности СЭЗ. Свои инвестиции в СЭЗ вкладывают в основном западные соседи республики-предприниматели из Германии, Польши, Италии, Чехии и Израиля.

В целях совершенствования работы по привлечению иностранных инвестиций, повышения эффективности приватизационных процессов в Республике Беларусь и обеспечения взаимодействия инвесторов с органами государственного управления создано ГУ «Национальное агентство инвестиций и приватизации». Агентство участвует в создании положительного инвестиционного имиджа страны, мониторинге и сопровождении реализации инвестпроектов и приватизации госимущества.

Инвестиции являются неотъемлемой частью современных экономических отношений, которые постоянно развиваются и требуют своего дальнейшего изучения. При этом, важной особенностью инвестиционной деятельности можно считать возможность обеспечения с ее помощью устойчивого развития различных отраслей хозяйства, и, в конечном счете, всей жизнедеятельности общества - как для стран-доноров, так и стран-реципиентов. На сегодняшний день в Республики Беларусь планируется создание кластеров, которые являются и способствуют росту инвестиционной привлекательности региона и его политической значимости.

Перед народным хозяйством страны стоит задача оживить инвестиционную деятельность, и как можно скорее. Без нормального инвестиционного климата из кризиса не выйти. Нужна стабильная валюта, стабильные законы, стабильные налоги, компетентное руководство. Необходимо добиться такого развития экономики, чтобы сбережения пошли в банки, в инвестиционные фонды, финансовые компании и стали работать на пользу народного хозяйства.

Инвестиционную привлекательность Беларуси определяют благоприятные налоговые и торговые режимы, взаимное доверие страны и бизнеса, частно-государственное партнерство,

определенность в экономической политике. Белорусское государство, учитывая острую конкуренцию за инвестора на мировом рынке предпринимает беспрецедентные меры в предоставленном направлении.

Список использованных источников

1. Инвестиционный кодекс Республики Беларусь №37-3. Мн.: ООО «Информационно-правовое агентство «Регистр», 2001.
2. Официальный сайт Национального статистического комитета Республики Беларусь [Электронный ресурс]/ Режим доступа: <http://belstat.gov.by/> - Дата доступа: 14.11.2017.

Водопьян К.А., Войтович Ю.С., студентки 3 курса,
группа 15Ф-2, факультет банковского дела
Научный руководитель: **Король А.Г.**, к.м.н, ассистент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
kristina.vodopyan@mail.ru

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Малый бизнес является основой рыночной модели экономики. Он обеспечивает ее основные конкурентные преимущества, формируя при этом соответствующую среду и предпосылки к её инновационному развитию. В то же время он является основой создания крупных компаний. Рыночные преобразования в значительной части зависят от проблем, связанных с развитием малого бизнеса.

Как показывает опыт экономически развитых государств, главным условием эффективного развития практически любой страны является существование частного бизнеса, основу которого составляют малые предприятия. Так, в развитых странах их удельный вес в общем числе организаций составляет 95-97%, а доля в ВВП достигает 50%.

Большое количество людей рассматривает данный вид деятельности как источник получения прибыли, а также в качестве способа реализации своих личных интересов. Помимо интересов населения, малый бизнес является одним из источников пополнения госбюджета.

По данным Министерства по налогам и сборам по состоянию 01.10.2017 на учёте в налоговых органах состояло 344 811 субъектов малого предпринимательства, из которых организации- субъекты малого предпринимательства составили 109 361, малые организации (от 16-100 человек) – 10 877, микроорганизации (до 15 человек) 98 484, индивидуальные предприниматели – 235 450 и средние организации (от 101 до 250 человек) - 2 209[1].

Плотность малого бизнеса (количество субъектов малого бизнеса на 1000 жителей) в Беларуси по состоянию за 2016 год составляет 36,7 единицы и сопоставима с зарубежными показателями (Российская Федерация – 39 единиц, Республика Польша – 37 единиц, Латвийская Республика – 35 единиц, Литовская Республика – 32 единицы). Однако влияние малого и среднего предпринимательства на социально-экономическое развитие Беларуси заметно уступает уровню развитых стран.

По итогам работы за 2016 год на 01.01.2017 года предпринимателями малого и среднего бизнеса была получена прибыль от реализации продукции, товаров и услуг в размере 91,6 млрд. руб. Данный показатель по сравнению с 2015 годом увеличился на 8,9 млрд. руб. А за последние пять лет в период с 2012-2016 вырос на 33,31 млрд. руб. или на 57% [1].

Удельный вес предприятий малого и среднего бизнеса в 2016 году в общем ВВП Республики Беларусь составил 23,7% данный показатель значительно стабилен на протяжении пяти лет. Удельный вес малого и среднего бизнеса в валовой добавленной

стоимости в 2016 году составлял 27,5 %, что выше показателя за 2015 год на 0,5 %. Оборот внешней торговли товарами субъектов малого и среднего предпринимательства в 2016 году составил 21,8 млрд. долл. США, что ниже показателя за 2014 год соответственно на 8,2 млрд. долл. США и за 2015 год на 9%.

В последние годы малые и средние бизнес всё активнее выходит на внешние рынки. В общем объеме белорусского внешнеторгового оборота доля субъектов малого и среднего предпринимательства за период 2012-2016 годов находится в среднем на уровне 40%, а в 2016 году составил 42,7%. Причём доля в экспорте за 2016 год составила 45,7%, а в импорте немного ниже 40,2%. В основном экспорт осуществляется в Российскую Федерацию и Украину в денежном выражении данный показатель составил соответственно 1 169,5 и 110,6 миллионов долларов США. Республика Беларусь сотрудничает с Литвой, Латвией, Казахстаном, Германией. На рисунке 4 представлены данные в процентном соотношении стран экспортирующие товары малого и среднего бизнеса.

По видом экономической деятельности наибольшее число организаций создано в сфере оптовой и розничной торговли, ремонту автомобилей и мотоциклов – 39 943 единиц, обрабатывающей промышленности – 14 857, транспортной деятельности, складировании, почтовой и курьерской деятельности – 11 180, а наименьшее количество организаций в горнодобывающей промышленности всего 70.

В настоящее время в Беларуси насчитывается несколько десятков бизнес-ассоциаций, которые ведут деятельность по представлению интересов предпринимателей. Но они не образуют системы, что минимизирует возможности эффективного представления услуг представителям малого бизнеса [2].

Малое и среднее предпринимательство в Республике Беларусь представляет собой перспективный сектор экономики, который постепенно увеличивает свой вклад в обеспечение общего экономического роста страны. Однако в своем развитии он сталкивается с некоторыми проблемами, которые вызваны рядом факторов: социально-экономическими, политическими, правовыми, организационными, психологическими.

К социально-психологическим факторам относятся такие, как низкие темпы разгосударствления и приватизации, отсутствие развитой рыночной инфраструктуры, доступных источников финансирования, отсутствие системы страхования коммерческих рисков.

К политическим факторам можно отнести недостаточную поддержку предпринимательства, препятствия бюрократического аппарата.

Факторами правового характера являются, в первую очередь, несовершенная система налогообложения, противоречия в нормативно-правовой базе. Частые изменения в законодательной базе вызывают неуверенность в завтрашнем дне, отсюда ориентация на сиюминутную прибыль, а не на долгосрочную перспективу.

Несмотря на то, что в Республике Беларусь имеется ряд проблем, которые сдерживают развитие малого бизнеса, тем не менее проводится множество мероприятий по его стимулированию и созданию благоприятной среды для его функционирования. Результатом проведения данных мероприятий является тот факт, что Беларусь вошла в топ-5 государств, достигших за год наибольшего прогресса в деле упрощения ведения бизнеса.

Основные пути решения проблем малого бизнеса в Республике Беларусь следующие:

- ликвидация бюрократических барьеров;
- упрощение административных процедур;
- активнее использовать выгодное географическое положение страны и более тесное сотрудничество предпринимателей с соседями по причине минимального языкового барьера, схожести культур и менталитет;
- уменьшение числа проверок и штрафных взысканий;
- больше внимания уделять развитию малого бизнеса в небольших городах;
- совершенствования налоговой системы;

- совершенствование механизмов финансово-кредитной и имущественной поддержки;
- стимулирование частных инвестиций;
- развитие центров поддержки предпринимательства и инкубаторов малого и среднего бизнеса [3].

Таким образом, можно сделать вывод в ходе проведенного анализа можно сделать вывод, что малый бизнес в Республике Беларусь ещё не получил достаточно широкого распространения и испытывает некоторые трудности на пути своего становления и развития. Однако благодаря поддержке со стороны государства и реализации государственных программ малый и средний бизнес обеспечивает стабильный высокий уровень занятости в экономике и экономический рост.

Список использованных источников

1. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by/>– Дата доступа: 20.10.2017.
2. Закон РБ О поддержке малого и среднего предпринимательства [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=H11000..>– Дата доступа: 25.10.2017.
3. Проблемы и перспективы развития малого и среднего предпринимательства в Беларуси [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.nalog.gov.by/ru/confer/view/problemu-i-per..>– Дата доступа: 25.10.2017.

Гутнікова Н.Ю., студентка 5 курсу, група МЕДп-171,
факультет центру перепідготовки та підвищення кваліфікації
Науковий керівник: **Зосименко Т.І.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
hutnikovanatalia@gmail.com

УПРАВЛІННЯ І ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Серед низки екологічних проблем, які мають місце в Чернігівському регіоні, особливо гостро стоїть проблема поводження з відходами, які є одним з найбільших забруднювачів навколишнього середовища та негативно впливають на всі його компоненти. Ситуація ускладнюється і тим, що зберігається значний розрив між обсягами накопичених відходів і обсягами їх знешкодження та використання. Враховуючи природні та економічні фактори, основну складову в загальній масі відходів, що утворюються в області, займають тверді побутові відходи (ТВП) та виробничі відходи 4 класу небезпеки, які, в основному, видаляються на полігони, сміттєзвалища, накопичувачі тощо [1, с. 117].

Наприклад, станом на 2010 рік обсяги утворених відходів у регіоні становили 410,2 тис. т, а утилізовано лише 83,2 тис. т, у 2013 році утворено - 647,4 тис.т, утилізовано – 233,4 тис. т, а в 2016 році утворилося 720,6 тис. т. побутових відходів, вдалося ж утилізувати 104,3 тис. т (рис.1).

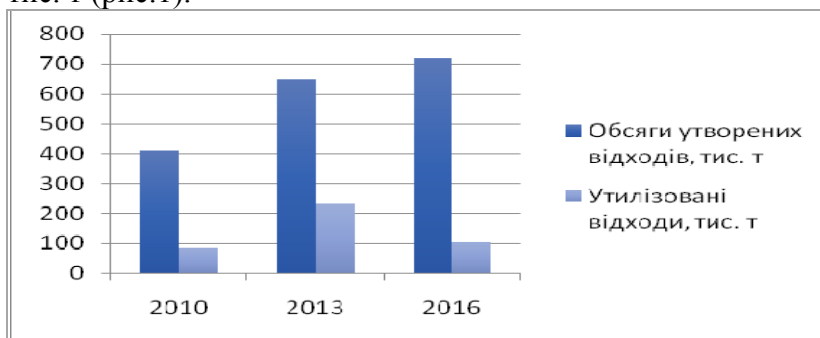

Рис. 1. Обсяги утворених та утилізованих відходів у Чернігівському регіоні станом на 2010, 2013 та 2016 роки

Тобто, згідно статистики, у 2016 році, порівняно з 2010 р., обсяги утворених відходів зросли на 75, 76%, а обсяги утилізованих зросли незначно – лише на 25% [2].

Головними екологічними проблемами у сфері поводження з відходами являються:

- забруднення природних об'єктів, підземних водоносних горизонтів та поверхневих водойм, забороненими до використання хімічних засобів захисту рослин;
- незадовільний стан полігонів та сміттєзвалищ для видалення ТВП;
- відсутність системи роздільного збирання компонентів;
- наявність біля 130 тис.т рідких промислових токсичних відходів в ставках-накопичувачах м. Чернігова;
- значні обсяги накопичення золи на об'єктах КЕП «Чернігівська ТЕЦ».

Метою регіональної екологічної політики є стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища області шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку регіону для гарантування екологічно безпечного природного середовища, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем [3].

Головні напрямки поводження з відходами в області розподілено таким чином - щорічно на полігонах та сміттєзвалищах розміщується біля 500 тис. тонн відходів; утворюється близько 10 тис. тонн промислових токсичних відходів I-III класів небезпеки - частина утилізується на існуючих установках, інші – передаються для знешкодження на відповідних потужностях за межі області, незначна кількість (біля 40 тонн) розміщуються на власних об'єктах видалення (підрозділи ВАТ "Укрнафта"); біля 150 тис. тонн промислових відходів IV класу небезпеки (зола, дефекат, мул очисних споруд, тощо) утворюються та розміщуються на території підприємств на спеціальних спорудах.

Значний негативний вплив на об'єкти довкілля області здійснюють: промислові токсичні відходи, відходи які утворилися в результаті реформування аграрного сектору економіки - непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин, накопичені обсяги золи КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова» (2,48 млн. тонн) та тверді побутові відходи. Знижують рівень екологічної безпеки області насамперед не значні обсяги відходів, що накопичені, а стан тих місць де вони зберігаються [1].

Також значно загострилися проблеми в сфері управління твердими побутовими відходами в області. Стан територій видалення ТВП становить небезпеку для довкілля та населення в цілому. Оскільки на більшості з них відсутні спеціалізовані природоохоронні споруди та системи екологічного моніторингу, накопичення сміття проводиться безсистемно, не визначені технологічні карти, ущільнення та присипка ґрунтом здійснюється не своєчасно або взагалі не проводиться, не ведеться облік відходів, не відновлюється або відсутнє обвалування, а прилегла територія засмічена відходами. [4]

Станом на 01.01.2015 р. в обласний реєстр мість видалення відходів внесено 14 полігонів та 392 сміттєзвалища, які займають площу понад 475 га. Щорічно кількість відходів, які розміщуються на цих сміттєзвалищах, становить більше 396,3 тис.тонн. [4]

Ще однією нагальною екологічною проблемою у сфері поводження з відходами є відсутність на території області сміттєпереробних та сортувальних комплексів - на сміттєзвалища потрапляє значна частина відходів, які ще можуть бути використані і підлягають переробці та утилізації. Основну масу відходів як вторинної сировини складають тара від продуктів харчування та продукції споживання населенням.

Крім того, в області існує проблема, яка на сьогодні ще не набула критичного стану, але через певний час її наслідки будуть становити реальну загрозу довкіл्लю.

В результаті життєдіяльності населення утворюються відходи, які містять небезпечні складові, зокрема, відпрацьовані люмінесцентні та енергозберігаючі лампи, відпрацьовані хімічні джерела струму, зіпсована електронна техніка та електричне обладнання, відходи автотранспорту. Враховуючи невпинно зростаючий науково-технічний прогрес, обсяги

побутових відходів, що містять небезпечні складові будуть постійно збільшуватись. Ці групи відходів, в основному, не вилучаються, а вивозяться на сміттєзвалища.

Питання будівництва сміттєпереробних комплексів (хоча б для економічно розвинутих територій) є досить актуальним для регіону, і його вирішення в певній мірі дало б вагомий поштовх для зменшення навантаження на довкілля та підвищення економічного потенціалу відповідних територій [4]. В нашій області певною мірою вже впроваджено процес роздільного збирання побутових відходів (табл.1), проте система функціонує досить слабо за рахунок недостатнього фінансування з боку органів місцевої влади.

Таблиця 1

«Впровадження роздільного збирання ТПВ в Чернігівській області станом на 01.01.2016» [7]

Найменування населеного пункту	Загальна кількість мешканців в населеному пункті, тис. чол.	Кількість населення, яке охоплено роздільним збиранням ПВ, тис. чол.	% населення, охопленого роздільним збиранням ПВ, %	Рік впровадження роздільного збирання ТПВ	Об'єм ТПВ, що утворюється у населеному пункті, тис. м3 на рік	Об'єм ресурсоцінних компонентів побутових відходів, що збираються роздільним методом, тис. м3/рік	Кількість контейнерів за видами окремих компонентів. Перелік компонентів ТПВ, які збираються окремо.
м. Чернігів	294	210*	71,4*	2003*	600	180	Скло, поліетиленова тара, ПЕТ-пляшки, макулатура. * - з 2014 року на базі ЖКП розпочато збирання від населення небезпечних складових ТПВ (люмінесцентні лампи, батарейки та термометри)
м. Ніжин	75	33,9	45,2	2005	84	9,9	5 шт., Скло, папір, пластик, металобрухт, змішані
м. Прилуки	58,1	5,9	10,2	2008	120	7,8	Скло, поліетиленова тара, ПЕТ-пляшки, макулатура
м. Мена	12,1	2,1	17	2015	14,2	0,01	10 шт. - для ПЕТпляшок, 10 шт. - для склобою
смт Варва	8,2	0,2	2,4	2015	8,3	0,02	скло - 1, пластик - 1, інше-1
Всього	447,4	42,1	X	X	826,5	197,7	X

Як видно з таблиці, однією з кращих являється організація системи вилучення ресурсоцінних відходів в місті Ніжин, де побудовано 5 пунктів по збору ТВП з розсортуванням їх для подальшої переробки та утилізації корисних компонентів. В цих приймальних пунктах проводиться первинне сортування відходів та вилучаються їх корисні компоненти, в основному, склобій, макулатура, поліетилен. У приймальних пунктах встановлено 48 контейнерів для збирання твердих побутових відходів. Крім того, у місті встановлено ще 10 контейнерів місткістю 0,75 м.

На сьогодні експлуатуються пункти двох конструкцій: з в'їздом сміттєвоза всередину будівлі і з прийманням контейнерів з вулиці через розсувні ворота. В цих приймальних пунктах проводиться первинне сортування відходів та вилучаються їх корисні компоненти.

Однак функціонування цих пунктів є досить незначним. В перспективі планується спорудження ще 5 таких пунктів. В сортувальних пунктах вилучається до 10% ресурсно-цінних відходів.

Досвід міста Ніжина впроваджено і в Прилуках, але через брак коштів побудовано лише 2 пункти збору відходів. Основна маса відходів населеного пункту збирається за унітарною планово-регулярною системою.

У місті Чернігові функціонує унітарна система збору ТВП, яка унеможливорює вилучення відходів що мають ресурсну цінність безпосередньо на об'єктах їх утворення.

Вивезення ТПВ із житлової забудови міста здійснюється комунальними підприємствами за планово-регулярною та планово-побудинковою системами. Крім того, вивезення сміття від прибирання закріплених територій здійснюється власним транспортом утворювачів відходів. У багатоповерховому житловому секторі запроваджено створення мережі контейнерних майданчиків для збору твердих побутових відходів.

На даний час облаштовано 131 такий майданчик, загальна кількість встановлених контейнерів складає 600 шт. При цьому не забезпечується роздільний збір відходів, із складу побутових відходів не вилучаються відходи, які мають ресурсну цінність та небезпечні складові відходів.

В районних центрах області вживаються певні заходи по організації збирання ресурсно-цінних відходів, на території громад функціонують пункти прийому вторинної сировини, подекуди визначено місця розміщення контейнерів для збирання побутових відходів від населення, розробляються регіональні програми поводження з побутовими відходами. Але ця проблема комплексно не вирішується. [4]

Однією з основних проблем також залишається якість очистки стічних вод на діючих очисних спорудах, хоча на території області налічується 25 діючих комплексів очисних споруд, які працюють в режимі штучної біологічної очистки з подальшим скидом очищених стічних вод у водні об'єкти.

Значна частина недостатньо очищених стоків щорічно потрапляє у водні об'єкти області та завдає їм незворотної шкоди. Найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів залишаються підприємства комунального господарства, які підпорядковані місцевим органам виконавчої влади, підприємства молокопереробної галузі. Причиною незадовільної роботи очисних споруд є фізична та моральна застарілість обладнання, несвоєчасне проведення поточних та капітальних ремонтів, перевантаженість або недовантаженість очисних споруд [3].

Велику небезпеку для навколишнього середовища також несуть рідкі промислові токсичні відходи. Їх захоронення проводилось в ставках-накопичувачах, які почали будуватись на початку 60-х років минулого століття. Санітарно-захисна зона (3000 метрів) об'єкту не витримана, ставки-накопичувачі негативно впливають на всі компоненти навколишнього природного середовища: спостерігається розширення ореолу забруднення ґрунтових вод, забруднення атмосферного повітря продуктами випаровування, забруднення ґрунтів прилеглих територій важкими металами. На даний час відходи в ставках-накопичувачах не розміщуються, але негативний вплив об'єкта на довкілля залишається [1].

Ще одними основними забруднювачами атмосферного повітря в області залишаються КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова», Гнідинцівський газопереробний завод, Чернігівське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів, Мринське виробниче управління підземного зберігання газу.

Понад 50 % від загального об'єму викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря припадає на пересувні джерела забруднення (автотранспорт, залізничний та річковий транспорт, виробнича техніка).

З метою зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря підприємствами проводяться планові та поточні ремонти обладнання, розробляються природоохоронні заходи [3].

Однак через недосконалу технологію захоронення відходів, поширюється забруднення повітря та ґрунтових вод атмосферними випаровуваннями.

У сільських населених пунктах області, на відміну від міських, робота по санітарному очищенню, збиранню та вивезенню відходів знаходиться на низькому рівні. Сільські населені пункти розсіяні та віддалені від районних центрів, де розміщені підприємства, що займаються наданням послуг з вивезення твердих побутових відходів. У сільській місцевості практично відсутні спеціалізовані підприємства у сфері поводження з твердими побутовими відходами та санкціоновані полігони відходів [5].

Отже, проблема управління та поводження з відходами є дуже актуальною і гострою як для Чернігівського регіону, так і для України в цілому. Кількість утворених відходів збільшується, тоді як більша частина цих відходів утилізується на полігонах та звалищах, які розміщені, спроектовані та експлуатуються неналежним чином. Це чинить руйнівний вплив на довкілля та шкодить здоров'ю населення.

Поточні заходи щодо зменшення утворення відходів та підвищення переробки і утилізації відходів є недостатньо координованими та малоефективними. Через брак фінансування даної сфери, а також відсутність необхідних споруд та механізмів технологія захоронення та утилізації здійснюється без дотримання нормативних вимог, що призводить до забруднення довкілля.

Також у Чернігівській області існує потреба у запровадженні інноваційних технологій для забезпечення кращого функціонування процесу утилізації та захоронення твердих побутових відходів. На даний момент такі інновації ще не впроваджені.

Список використаних джерел

1. Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища у 2012 році, [Електронний ресурс] /Офіційний сайт міністерства екології та природних ресурсів України.

– Режим доступу: <http://old.menr.gov.ua/dopovidi/regionalni/1124-rehionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnoho-pryrodnoho-seredovyscha-u-2012-rotsi>.

2. Головне управління статистики Чернігівської області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chernigivstat.gov.ua/statdani/Navk/NS8.htm>

3. Сайт Чернігівської обласної адміністрації, стаття «Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня техногенної безпеки» за 11 жовтня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://cg.gov.ua/web_docs/1/2014/01/docs/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BF%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%2013012014.doc.

4. Екологічний моніторинг міста Чернігова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svivem.com.ua/eco1/%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8-%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BC%D0%B8/>

5. Програма поводження з твердими побутовими відходами Чернігівської області на 2013 -2020 роки, м. Чернігів 2013 рік, 10 с.

6. Управління та поводження з відходами. Частина 2. Тверді побутові відходи. Навчальний посібник / В. Г. Петрук, І. В. Васильківський, С.М. Кватернюк, П.М. Турчик, В.А. Іщенко, Р.В. Петрук. – Вінниця: ВНТУ, 2015.– 100 с.

7. Інформаційний портал з благоустрою BLAGOUSTRIY.INFO. [Електронний ресурс]. –Режим доступу <http://blagoustriy.info/statistics/48/show/>

КЛАСТЕРНІ СТРУКТУРИ – СТАБІЛІЗАТОР МАЛОГО БІЗНЕСУ

Малий бізнес найчутливіший з господарських структур до кон'юнктурних коливань ринку, економічних потрясінь тощо. За статистикою [3], лише 30% підприємств продовжують працювати після першого року діяльності. Причиною цього, в більшості випадків, є недостатність знань, необхідних для ведення бізнесу, і неможливість найняття висококваліфікованих спеціалістів задля допомоги у вирішенні бухгалтерських, маркетингових, адміністративних та інших питань. Відсутність великих виробничих потужностей і обмеженість фінансових ресурсів не дозволяють вийти на зовнішній ринок, а тому більшість вітчизняних малих підприємств працюють виключно на забезпечення внутрішнього попиту. Виходом із ситуації могло б стати стимулювання розвитку кластерних структур, які дозволять малому бізнесу з допомогою синергетичного ефекту конкурувати із досвідченими компаніями як у середині країни, так і за її межами. Сьогодні в нашій державі діють близько 50 кластерів, проте далеко не у всіх областях, що збільшує диспропорцію регіонального розвитку. Необхідно розширити їх географію для забезпечення повного охоплення територій держави.

Кластер – це добровільне об'єднання бізнесових структур, працюючих в одній галузі та регіоні, які співпрацюють з інфраструктурними об'єктами ринку (банки, страхові і консалтингові компанії тощо) та з державними органами влади задля підвищення конкурентоспроможності продукції і пришвидшення власного розвитку та регіону у цілому. Кластерна модель особливий розвиток отримала у Сполучених Штатах Америки, а її основоположником вважають професора Гарвардського університету Майкла Портера. На рис. 1 зображена одна з моделей співпраці учасників кластеру, проте, в залежності від його типу, структура учасників може змінюватись [1, с. 2].

Рис. 1. Схема діяльності учасників кластерного утворення

Джерело: сформовано авторами

Як видно з рисунку, малі підприємства можуть виконувати відразу декілька функцій. Наприклад, якщо це аграрний кластер, то фермери постачають молоко, м'ясо, зернові культури та іншу сировину. Проте найчастіше у світі вони виконують первинну обробку і виготовляють певні елементи готової продукції. Таким чином функціонують багато автомобільних корпорацій, наприклад японський концерн Тойота співпрацює більш ніж із 30 000 малих підприємств. Враховуючи роль малого бізнесу в інноваційному розвитку, вони

також виступають у ролі наукових організацій, продаючи свої винаходи великим корпораціям.

Світова практика довела ефективність кластерів, про що свідчать зростання фінансових результатів працюючих у них підприємств і їх активна розбудова у США, Японії та Китаї, а також в країнах ЄС. Один із найбільш вдалих кластерів США – Силіконова долина (Каліфорнія). Щорічно його учасники створюють інноваційну продукцію та продають її на міжнародних ринках. В цій країні більшість кластерів працюють за моделлю, в якій підприємства рівноправні і зайняті в одній галузі. У випадку з кластером, розміщеним у Каліфорнії, це інформаційні технології.

Китайським та японським кластерним утворенням притаманна модель, яка зображена на рисунку 1, тобто необхідною умовою їх існування є наявність великої компанії, навколо якої вибудовується система малих підприємств, працюючих на субпідрядних контрактах.

Як вже було сказано раніше, в Україні створено ряд кластерів. Передовою областю з їх впровадження стала Хмельниччина, де функціонує структура «Будівельний кластер», який значно зменшив час здачі будинків та інших споруд. Водночас «Швейний кластер» допоміг виробникам одягу зайняти нішу на ринку доступної продукції, потіснивши позиції турецьких і китайських компаній. Відбулося також розширення асортименту – якщо раніше вітчизняні бізнесмени в основному виробляли шкіряне взуття, то сьогодні це повний комплект одягу.

Спільно з іноземними партнерами активно створюються транскордонні кластери у сфері туризму. В рамках співпраці України та Польщі було відкрито кластер, який включає у себе Волинську, Львівську, Закарпатську область та Люблінське і Підкарпатське воєводства. Його головною метою є надання мандрівникам повного спектру туристично-рекреаційних послуг на названих територіях [1, с. 13-14].

Не дивлячись на зацікавленість державних і комерційних організацій у процесі кластеризації, у нас він проходить досить повільно. Більшість утворень працюють в туристичній та будівельній галузях, тоді як у легкій і машинобудівній промисловості, аграрному секторі та у науково-технічному забезпеченні вони практично відсутні. Вплинути на ситуацію може уряд, застосувавши економічні стимули і адміністративні важелі управління. Подібна практика щодо економічних стимулів існує у багатьох країнах світу. Наприклад у США та Франції це відбувається за рахунок субсидій і прямого фінансування, Швеція надає кластерним організаціям безвідсоткові позики, а у Англії та Німеччині для учасників кластерів існує система пільгового оподаткування [2].

Висновки. Кластер являє собою сукупність підприємницьких організацій, які, кооперуючись, підвищують власну конкурентоспроможність. Кластеризація дозволяє прискорити розвиток регіонів, тим самим зменшивши диспропорції рівня життя в країні, що особливо важливо при наявності депресивних територій. В умовах нестійкої економіки участь у мережевих організаціях представників малого бізнесу допомагає їм витримати потрясіння і забезпечити економічне зростання. Ефективність кластерів доведена досвідом розвинених країн, в яких вони активно використовуються. В нашій державі, незважаючи на наявність таких організацій, вони не набули достатнього поширення, а більшість із діючих не досягли значних результатів. З огляду на це, державним органам разом з науковцями і практиками необхідно вдосконалити існуючу концепцію розвитку кластерів і створити всі необхідні умови для їх безперебійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Савченко В. Ф. Кластери та кластеризація в Україні / В. Ф. Савченко, С. Д. Гривко // Теоретичні і практичні питання соціально-економічного розвитку України: макро- та регіональний рівні : монографія кафедри економічної теорії. - Чернівці : Десна Поліграф, 2015. - С. 22-36.
2. Стеченко Д. М., Бісовська Т. М. Світова практика кластеризації підприємств [Електронний ресурс] Вісник Хмельницького національного університету – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_5_4/315-318.pdf
3. Тимошенко О.В. Закордонний досвід державного регулювання та підтримки малого та середнього підприємництва / О. В. Тимошенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 13. – С. 142-146.

Сременко Н.М., студентка групи МЕДп-161,
факультет центру перепідготовки та підвищення кваліфікації
Науковий керівник: **Дерій Ж.В.**, д.е.н., професор
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
natella20@gmail.com

ВИДИ ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА НАПРЯМИ ЙОГО ОХОРОНИ

Під забрудненням навколишнього середовища слід розуміти зміну властивостей середовища (хімічних, механічних, фізичних, біологічних і, пов'язаних з ними, інформаційних), яка відбувається в результаті природних або штучних процесів і призводить до погіршення функцій середовища по відношенню до будь-якого біологічного або технологічного об'єкту. Використовуючи різні елементи навколишнього середовища у своїй діяльності, людина змінює її якість. Часто ці зміни виражаються у несприятливій формі забруднення.

Забруднення навколишнього середовища – це надходження в нього будь-яких твердих, рідких і газоподібних речовин або видів енергії (теплоти, звуку, радіоактивності і т.п.), які можуть завдати шкоду здоров'ю людини, неорганічній природі, рослинному і тваринному світу як безпосередньо, так і непрямым шляхом, чи стати перешкодою у здійсненні тієї чи іншої діяльності. [1]

Забруднення довкілля поділяють на природні, які викликані якими-небудь природними, часто катастрофічними, причинами (виверження вулканів, селеві потоки тощо), і антропогенні, які виникають у результаті діяльності людини.

Безпосередніми об'єктами забруднення є атмосфера, вода і ґрунт, а опосередкованими об'єктами (жертвами забруднення) – рослини, тварини, гриби і мікроорганізми.

Втручання людини в природні процеси в біосфері, яке викликає небажані для екосистем антропогенні зміни, можна згрупувати за таким видами забруднень: інгредієнтне, параметричне, біоценологічне, стаціонарно-деструкційне.

Джерела забруднення дуже різноманітні: серед них не тільки промислові підприємства і паливно-енергетичний комплекс, але і побутові відходи, відходи тваринництва, транспорту, а також хімічні речовини, які людина цілеспрямовано вводить до екосистеми для захисту об'єктів забруднення від шкідників, хвороб і бур'янів.

Інгредієнти забруднення – це тисячі хімічних сполук, особливо важкі метали та оксиди, токсичні речовини та аерозолі. Різні джерела викидів можуть бути однаковими за складом і характером забруднюючих речовин. Наприклад, вуглеводні надходять у атмосферу і при спалюванні палива, і від нафтопереробної промисловості, і від газовидобувної промисловості. Також багаточисельні види відходів і характер їхнього впливу на компоненти біосфери, яка забруднюється твердими відходами, газовими викидами і стічними водами металургійних, металообробних і машинобудівних заводів. Величезної шкоди завдають водяним ресурсам стічні води целюлозно-паперової, харчової, деревообробної, нафтохімічної промисловості. [3]

Розвиток автомобільного транспорту призвів до забруднення атмосфери міст і транспортних комунікацій важкими металами і токсичними вуглеводнями, а постійне зростання масштабів морських перевезень викликало майже повсюдне забруднення морів і океанів нафтою і нафтопродуктами.

Масове застосування мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин призвело до появи отрутохімікатів в атмосфері, ґрунтах і природних водах, забрудненню біогенними елементами водойм, водотоків і сільськогосподарської продукції (нітрати, пестициди і т.п.). При гірських розробках на поверхню землі дістають мільйони тон різноманітних, найчастіше фітотоксичних гірських порід, що утворюють терикони і відвали, що пилять і горять.

У процесі експлуатації хімічних заводів і теплових електростанцій також утворюються величезні кількості твердих відходів (недогарок, шлаки, золи і т.п.), які накопичуються на

великих площах, здійснюючи негативний вплив на атмосферу, поверхневі і підземні води, ґрунтовий покрив (розпилення, виділення газів і т.п.) [6].

Таблиця 1

Джерела викидів доквілля

Галузь промисловості	Вид викидів	Шкідливість
Вугільна, металообробна, паперова	Викиди, які містять частки піску, породи та інші механічні домішки	Можуть порушувати природні екосистеми, санітарний режим, замулювати дно та берег
Машинобудівні заводи, підприємства хімічної промисловості	Викиди, які утворюються внаслідок нейтралізації та очищення стічних вод	Доквілля забруднюється солями важких металів, ціанідами, кислотами, токсичними органічними та неорганічними сполуками
Рудозбагачення, вуглезбагачення, шкіряні заводи	Забруднення, які містять мікро- та макроеlementи	Забруднення доквілля надмірною кількістю мікро- та макроеlementів, а в окремих випадках, збудниками захворювань
Спиртові, цукрові, крохмалопатокові та інші заводи	Забруднення, які містять сполуки рослинного та тваринного походження	Забруднення доквілля органічними сполуками, які легко загнивають і можуть викликати інфекційні захворювання

Саме тому все більше набуває актуальності процес захисту навколишнього середовища, який здійснюється різними засобами: економічними, правовими, науково-технічними, санітарно-гігієнічними, біологічними та іншими. Раціональне природокористування означає розробку та здійснення концепції і конкретних заходів щодо раціонального використання і відтворення природних ресурсів, гармонічну взаємодію суспільства і природи, людини і навколишнього природного середовища.

Найбільш ефективним є впровадження в економіку прогресивних безвідходних технологій і удосконалення заходів щодо утилізації відходів, прийняття і дотримання міжнародних норм з охорони навколишнього середовища. [6]

Список використаних джерел

1. Балацкий О. Ф., Вакулук В. М., Власенко В. М. Экология и экономика. К., 1986.
2. Бибылев С. Н. Эффективность использования природосырьевых ресурсов агропромышленного комплекса. М., 1987.
3. С. Волошин В. В., Евтушевский В. А. НТП: Человек и природа. К., 1988.
4. Гончар М. Т. Экологические проблемы сельскохозяйственного производства. Львов, 1986.
5. Гутаревич Ю. Ф. Запобігання забруднення повітря двигунами. К., 1982.
6. Добрав Г. М., Перелет Р. А. НТР и природоохранная политика. К., 1986.

Жуковская А.С., Зинкевич А.Ю., студентки 3 курса группа 15Ф-1,
факультет банковского дела

Научный руководитель: **Володько О.В.**, к.э.н, доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
alesya_zhukovskaya_98@mail.ru

УПРАВЛЕНИЕ МИНЕРАЛЬНО-СЫРЬЕВЫМИ РЕСУРСАМИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Устойчивое социально-экономическое развитие страны, ее экономическая безопасность во многом определяются состоянием минерально-сырьевой базы, рациональным и комплексным использованием ресурсов недр. Актуальность вопросов управления минерально-сырьевыми ресурсами обусловлена зависимостью национальных экономик от

состояния минерально-сырьевого комплекса. Управление минерально-сырьевыми ресурсами – перспектива на будущее всего мирового сообщества.

На основании Кодекса Республики Беларусь о недрах от 14 июля 2008 года «минерально-сырьевая база – совокупность полезных ископаемых и иных ресурсов недр, подготовленных для промышленного и иного хозяйственного использования» [1].

Основу промышленного производства Республики Беларусь составляет обрабатывающая промышленность. На горнодобывающую в общем объеме производства приходится 1,2%. На рисунке 1 отражены удельные веса видов деятельности промышленного производства.

Рис. 1. Структура промышленного производства Республики Беларусь в 2016 г.

Республика Беларусь не обладает значительными запасами нефти, однако ежегодно ее добыча составляет более 1 600 тыс. До 2020 года планируется добывать ежегодно более 1 800 тыс. т. сырой нефти в год. На данный момент обнаружено 82 месторождения "черного золота", из которых 62 активно осваиваются: 39 находятся в промышленной разработке, еще 23 - в опытной эксплуатации. Крупнейшими организациями по добыче, переработке и транспортировке нефти являются концерн «Белнефтехим», РУП «Производственное объединение «Белоруснефть», ОАО Мозырский НПЗ и ОАО «Нафтан» [2].

Средний темп прироста объемов добычи природного газа за 2011-2016 гг. равен -0,01%. Средний ежегодный объем добычи составляет 220 млн. куб. м. основная часть запасов данного ископаемого сосредоточена в Гомельской области, на территории Припятского прогиба и отчасти – в Брестской.

После существенного роста в 2012 году на 15,41% добычи гранита, песчаника, произошло сокращение их добычи в 2013 и 2014 годах на 356 и 155 тыс. т. соответственно. В 2015 году практически достигнут начальный объем добычи (850 тыс. т. – 2011 год) и отмечается прирост по сравнению с предыдущим годом на 80,21%. В итоге за 2016 год добыча гранита, песчаника составила 667 тыс. т., сократившись на 21,13%.

В Республике Беларусь также осуществляется добыча мела, которая на протяжении 2011-2016 гг. возросла на 96 тыс. т. ПРУП «Кричевцементношифер» разрабатывает месторождение мела Каменка (Кричевский район). ПРУП «Белорусский цементный завод» осваивает Коммунарское месторождение мела. ОАО «Красносельскстройматериалы» добывает мел на месторождениях Колядичи и Колядичи-II. В Гродненском районе разрабатывается месторождение мела Старовина, который используется на ОАО «Гродненский КСМ».

Крупное месторождение доломитов в п. Руба Витебской области с разведанными запасами свыше 900 млн. т. эксплуатируется ОАО «Доломит». Объемы добычи доломитов сократились за период 2011-2016 гг., в 2011 году они составляли 3546 тыс. т., а в 2016 году – 2 112 тыс. т.

Беларусь занимает лидирующие позиции по добыче торфа ведь на ее территории расположено более 9 тыс. месторождений данного полезного ископаемого. Области лидеры по степени заторфованности это Гомельская, Брестская и Минская. Объемы добычи торфа ежегодно сокращаются. В 2011 г. – 3 126 тыс. т., а в 2016 – 1 542 тыс. т.

Наиболее ценным полезным ископаемым Республики Беларусь являются калийные соли, запасы которой эксперты оценивают как неисчерпаемые. Основными месторождениями калийных солей являются: Старобинское месторождение, Петриковское месторождение, Октябрьское месторождение. Открытое акционерное общество «Беларуськалий» производит калийные удобрения, а также комплексные азотно-фосфорно-калийные удобрения. Операционные мощности предприятия достигают 12,6 млн тонн в год. Добыча калийных солей достигла своего максимального значения в 2016 г. – 41 495 тыс. т. Крупными покупателями белорусских калийных удобрений являются Китай, Бразилия, Индия, Малайзия, США.

В настоящее время управление минерально-сырьевой базой Республики Беларусь осуществляется на основании Государственной программы «Охрана окружающей среды и устойчивое использование природных ресурсов» на 2016 – 2020 годы. Финансирование основных мероприятий данной программы (341 955 295,8 рублей) предполагает задействование республиканского бюджета, а также собственных средств организаций. 28,5% от общей суммы финансовой составляющей данной программы планируется направить на реализацию мероприятий подпрограммы 1 «Изучение недр и развитие минерально-сырьевой базы».

Значимая часть средств, предназначенных для осуществления мероприятий в области минерально-сырьевой базы страны, приходится на республиканский бюджет. 98% (67 209 160,2 белорусских рублей в денежном выражении) финансовой основы предоставляет Министерство природных ресурсов и охраны окружающей среды. Остальная часть средств приходится на Министерство архитектуры и строительства Республики Беларусь. Третья часть источников финансирования подпрограммы – собственные средства, которые приходятся на государственные органы и иные заинтересованные, Министерство природы, Министерство архитектуры и строительства, Министерство транспорта и коммуникаций Республики Беларусь [3].

Политика государства имеет сформировавшийся ориентир для формирования и развития минерально-сырьевой базы страны, однако ведутся активные работы по совершенствованию и развитию направлений деятельности этой области.

Ключевыми проблемами в области экономического управления природными ископаемыми и развития минерально-сырьевой базы страны в целом являются:

- нехватка эффективных экономических стимулов, способствующих эффективности управления полезными ископаемыми;
- нехватка финансирования.

Республика Беларусь стремится показать инвестиционную привлекательность белорусских недр. В стране налаживается работа с иностранными посольствами, для потенциальных инвесторов готовятся выезды на объекты.

Развитие экономик большинства стран мира во многом зависит от того, насколько полно удовлетворяются их потребности в минерально-сырьевых ресурсах. Эффективное управление минерально-сырьевой базой, а вместе с тем и охрана окружающей среды являются существенными предпосылками к устойчивому развитию рыночной экономики. Осуществляя регулирование и контроль над управлением минерально-сырьевой базой страны сегодня, обеспечивается её конкурентоспособность на мировом рынке уже завтра.

Список использованных источников

1. Кодексы Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Кодекс Республики Беларусь о недрах. – Режим доступа: <http://kodeksy.by/static/kodeks-o-nedrah.pdf>.

2. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электрон-ный ресурс] / Промышленность Республики Беларусь, 2017. – Режим доступа: http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/realny-sector-ekonomikipromyshlennost/publikatsii_13/index_7755/.

3. Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 17 марта 2016 г. № 205 «Об утверждении Государственной программы "Охрана окружающей среды и устойчивое использование природных ресурсов» на 2016-2020 годы [Электронный ресурс] / Официальный сайт Министерства природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь. – Режим доступа: <http://www.minpriroda.gov.by>.

Кліш Д.М., студентка 5 курсу групи МУП-171,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Науковий керівник: **Холодницька А.В.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
d.kleshch5@gmail.com

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

В умовах сучасного розвитку економіки України безробіття залишається дуже гострою проблемою загалом, а безробіття молоді зокрема. Тому що молодь є найбільш вразливою верствою працездатного населення, яка через нестачу практичного досвіду зазнає труднощів при пошуку роботи.

Безробіття молоді – це складне економічне, соціальне й психологічне явище, яке характеризується високою питомою вагою молоді у складі безробітних, має характер періодично функціонуючого безробіття [1, с. 64]. Дане явище відчутно впливає на загальну мотивацію поведінки молодих людей, пріоритетність вибору та рівень опанування професії або потребу перенавчання.

Кожний рік українські навчальні заклади випускають велику кількість молодих та амбітних спеціалістів, які не знаходять відповідного попиту на отриману спеціальність або не мають можливості задовольнити свої вимоги щодо рівня оплати праці, змісту й умов праці [2, с. 12]. Основними конкурентами молоді є працівники старшого працездатного віку з наявністю певного досвіду, хоча молодь має досить великі і суттєві переваги порівняно з іншими віковими категоріями працездатного населення. У молодих людей більш тривалий період майбутньої працездатності, кращі показники фізичного здоров'я та витривалості, порівняно високий загальноосвітній рівень, вища професійна і міграційна мобільність.

Проблеми молоді на ринку праці обумовлені певними особливостями як соціального стану, так і трудової поведінки: досить високим рівнем освіти; низькою адаптованістю та високою вразливістю до навколишнього економічного та соціального середовища, а також підвищеними вимогами до працевлаштування [3, с. 113].

Загалом ринку праці молоді властиві дві тенденції. З одного боку - недостатність робочих місць на ринку праці, переважання пропозиції молодіжної робочої сили над попитом, невідповідність чи недостатність пропонованих умінь та навичок молодих спеціалістів вимогам роботодавців. Це все призводить до поширення в молодіжному середовищі таких форм трудової адаптації, як нерегламентована зайнятість, самозайнятість, зовнішня трудова міграція. А з іншого – значній частині молоді групи 15-19 років властива невизначеність щодо подальших планів, несамостійність у прийнятті певних рішень, орієнтація на думку та фінансові можливості батьків чи близьких родичів, орієнтація не на здобуття конкретної спеціальності, робота за якою в подальшому має задовольнити матеріальні та духовні потреби, а лише на отримання диплома про освіту.

Одними з основних причин які впливають на безробіття серед молоді можна визначити наступні:

- сумнівне ставлення роботодавців до недосвідчених та некваліфікованих молодих осіб, та особливо жінок через можливість останніх піти у декретну відпустку чи брати

відпустки по догляду за дитиною та лікарняні;

- вкрай низький рівень оплати праці молодих працівників і на підставі цього небажання молоді заповнювати робочі місця;

- відсутність стимулів та вигоди для роботодавця при працевлаштуванні молоді;

- невідповідність навчальних програм потребам економіки та підприємництва, що викликає професійний дисбаланс на ринку праці;

- застарілі навчальні програми і матеріальна база закладів освіти не сприяють підготовці висококваліфікованих спеціалістів для роботи на сучасному обладнанні за інноваційними технологіями;

- відсутність повноцінної навчальної та виробничої практики у студентів українських навчальних закладів, яка б давала змогу зрозуміти всі практичні аспекти обраної майбутньої професії.

Відповідно до даних Державної служби зайнятості України у I півріччі 2017 року рівень зайнятості серед осіб у віці 25-29 років становив 69,0% та був вищим, ніж в середньому серед всіх вікових груп (56,0%), а серед осіб віком 15-24 роки цей показник склав лише 28,5% [4]. Графічно відображено на рисунку 1.1.

Низький показник рівня зайнятості серед осіб віком 15-24 роки свідчить про недостатню конкурентоспроможність на ринку праці у порівнянні з іншими категоріями осіб.

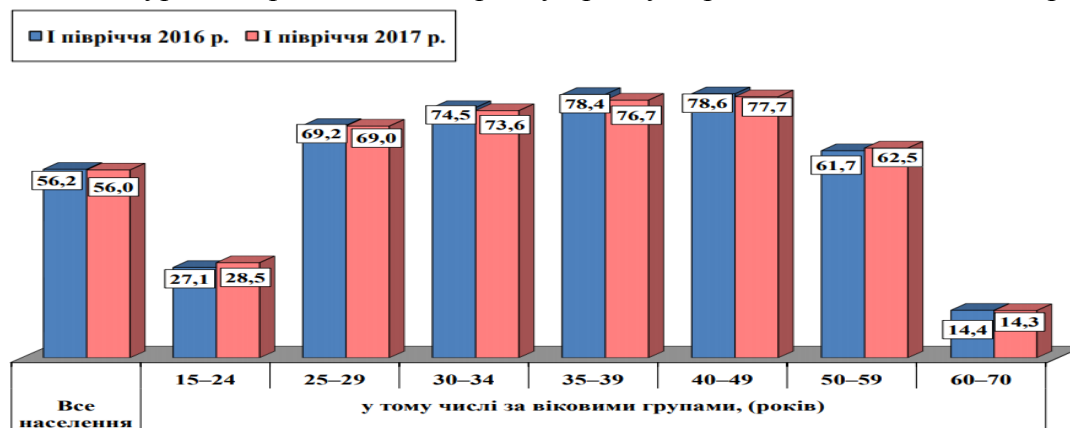

Рис. 1.1. Рівень зайнятості населення у I півріччі 2016-2017 рр., % (за віковими групами)

З представленої діаграми видно, що рівень зайнятості першого півріччя 2017 року у порівнянні з першим півріччям 2016 року за віковими групами є дещо нижчим, але відсоткове співвідношення не дуже відрізняється. Як бачимо, найбільший рівень зайнятості мають особи у віці 40-49 років (77,7%), а найменший – особи у віці 60-70 років (14,3%) та молодь (28,5%).

Рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП) серед молоді у віці 25-29 років у I півріччі 2017 року становив 11,4%. Серед осіб у віці 15-24 роки цей показник становив 17,8% та був майже удвічі вищий, ніж цей показник серед всіх вікових груп (див. рисунок 1.2).

Високий рівень безробіття обумовлений тим, що значна частина молодих людей не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи.

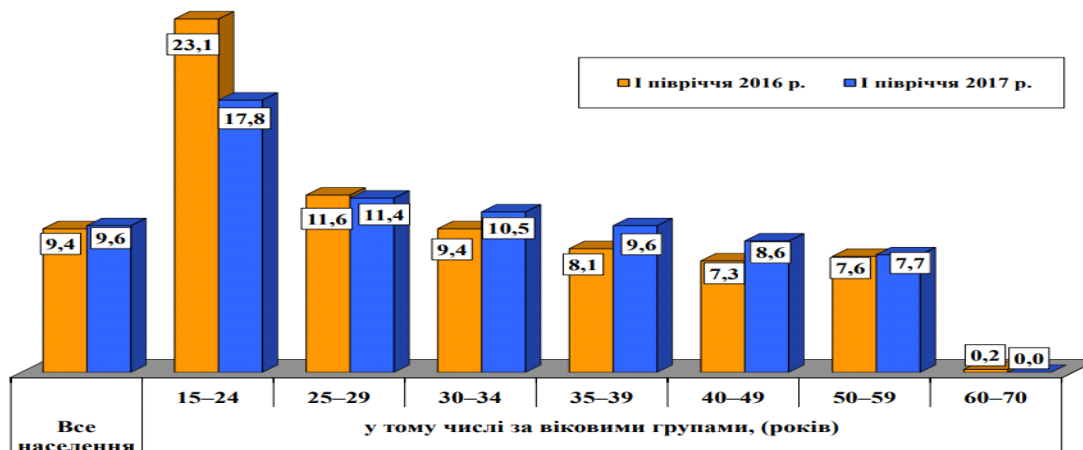

Рис. 1.2. Рівень безробіття (за методологією МОП) у I півріччі 2016-2017 рр.

Аналізуючи рівень безробіття, який графічно представлений на рисунку 1.2, можемо зробити висновок, що саме молодь має найвищий відсоток безробіття серед інших вікових груп працездатного населення за перше півріччя як 2016 так і 2017 років, який складає 23,1% та 17,8% відповідно. Однак спостерігається дещо позитивна тенденція зниження рівня безробіття серед вікової групи 15-24 роки у першому півріччі 2017 року у порівнянні з першим півріччям 2016 року. Таке зменшення свідчить про працевлаштування молоді як за фахом, так і на малокваліфіковані роботи, де досвід не потрібен.

Для ефективного подолання безробіття серед молоді можна окреслити наступні заходи:

- надання можливості молоді проходження практики у великих конкурентоспроможних компаніях країни чи регіону;
- проведення інформаційних та профконсультативних послуг;
- формування кадрового резерву з числа студентів чи молодих спеціалістів для залучення до потреб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;
- створення сайту пошуку роботи тільки з вакансіями для молоді без досвіду роботи;
- навчання молоді підприємницькій діяльності за допомогою залучення підприємців;
- розроблення та впровадження літньої програми працевлаштування молоді для здобування досвіду з обраних професій;
- залучення більшої кількості потенційних роботодавців до співпраці з молоддю.

Список використаної літератури

1. Кудіна Л. Проблеми молодіжного безробіття та шляхи його подолання / Л. Кудіна, Л. Яцюк. – К. : ГО «Молодіжна Альтернатива», – 64 с.
2. Кашин А., Польщикова Є., Сахно Ю. Випускники українських ВНЗ [Електронний ресурс] / Звіт – С. 1-16. – Режим доступу: http://www.yourcompass.org/docs/Employees%20on%20University_Graduates.pdf
3. Литвиненко А.В., В'ялик М.С. Актуальні проблеми безробіття молоді в сучасній економіці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/oldjnr/Soc_Gum/KNP/2011_207/knp207/112-114.pdf
4. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Державної служби зайнятості – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>.

Козловська С.М., студентка 3 курсу, група ФЕБ-151,
фінансово-економічний факультет
Науковий керівник: **Садчикова І.В.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
svetlanka.kozlovskaya@gmail.com

СТАН ТА ДИНАМІКА ЗМІН ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ

У сфері міжнародних економічних відносин платіжний баланс (ПБ) є одним із найголовніших джерел інформації. Він надає змістовну базу для аналізу та оцінки перспектив розвитку зовнішньоекономічних відносин. Також платіжний баланс впливає на стан економіки країни і відіграє важливу роль у розробці, дослідженні та впровадженні валютної політики. За допомогою вивчення показників можна дізнатися наскільки держава є конкурентоспроможною на світовому ринку, погіршення чи покращення кон'юнктури на валютному ринку, динаміку курсу національної грошової одиниці, проблеми та перспективи економіки.

У Законі України «Про Національний банк України» зазначено, що «платіжний баланс – це співвідношення між сумою грошових надходжень, отриманих країною з-за кордону, і сумою здійснених нею платежів за кордон протягом певного періоду [1]».

Складові платіжного балансу:

- розрахунки за зовнішньою торгівлею, послугами, неторговими операціями;
- доходи від капіталовкладень за кордоном, торгівлі ліцензіями, від фрахтування та обслуговування кораблів, туризму, утримання дипломатичних і торгових представництв за кордоном;
- грошові перекази окремих осіб, виплати іншим країнам за позики тощо [1].

Платіжний баланс включає рух капіталів:

- інвестиції та кредити;
- реалізовані доходи/витрати – доходи/витрати від переоцінки під час вибуття переоцінених фінансових активів і зобов'язань, монетарного золота та банківських металів [1].

Платіжний баланс складається з двох частин – надходжень і платежів. Якщо грошові надходження перевищують платежі, ПБ є активним (профіцитним), а якщо сума платежів більша від надходжень – пасивний (дефіцитний) [2, с. 89].

Для розуміння динаміки платіжного балансу не достатньо навести його складові, для цього необхідно сформувати і проаналізувати статистичні дані його компонентів. Тоді матимемо змогу дещо спрогнозувати ситуацію у майбутньому. Розглянемо актуальні числа платіжного балансу за попередні роки у табл. 1.

Таблиця 1

Платіжний баланс України в 2012-2016 рр., млн. дол. США

Стаття	2012	2013	2014	2015	2016
Рахунок поточних операцій	-14 335	-16 518	-4 596	-204	-3 450
Сальдо ЗЕД	-14 346	-15 634	-4 606	-1 162	-5 470
Сальдо доходів, інших трансфертів	11	-884	10	958	2 020
Рахунок операцій з капіталом	40	-60	400	565	92
Фінансовий рахунок	10 120	18 601	-9 111	488	4 704
Платіжний баланс	-4 175	2 023	-13 307	849	1 346

Джерело: складено автором на основі даних [3].

Як бачимо з таблиці 1 у 2012р., 2014р. ПБ є дефіцитним, профіцитним сформувався у 2013р., і починаючи з 2015 року має позитивну тенденцію (скоротився на 14 156 млн. дол. США порівняно з 2014р.). Це зумовлено отриманням значного обсягу офіційного

фінансування, чисті залучення складають \$ 488 млн., зокрема з боку МФВ, а також збільшенням обсягу прямих іноземних інвестицій. У 2014 році динаміка має негативні показники унаслідок спаду обсягу сальдо зовнішньоекономічної діяльності, таке зниження відбулося за рахунок скорочення більше ніж на третину обсягів торгівлі товарами та послугами (втрата ринку збуту в Російській Федерації) і незначними змінами у фінансовому рахунку (зменшення пасивів портфельних інвестицій).

Якщо брати до уваги сказане вище, то можна визначити фактори впливу на стан платіжного балансу, а саме:

- макроекономічна ситуація в країні та проведення реформ в секторах економіки для збільшення інвестицій;
- спроможність вітчизняних підприємств знайти заміну споживчого ринку Росії;
- військові дії на сході України;
- несприятлива цінова кон'юнктура на світових сировинних ринках.

Для уникнення і попередження кризи платіжного балансу потрібно підтримувати обсяг валютних резервів (табл. 2) на достатньому рівні (це такий обсяг, який здатний забезпечити оплату імпорту країни протягом трьох місяців).

Таблиця 2

**Динаміка золотовалютних резервів України та імпорту товарів в Україну,
млн. дол. США**

Показники	2012	2013	2014	2015	2016
Обсяг золотовалютних резервів	24 546,2	20 415,7	7 533,3	13 300,0	15 539,3
Середня вартість імпорту за 3 місяці	21 164,5	19 241	13 607,2	9 379,1	9 812,5
Різниця показників	3 381,7	1 174,7	-6 073,9	3 920,9	5 726,8

Джерело: складено автором на основі даних [4, 5].

З таблиці 2 видно, що у 2014 році через різке скорочення золотовалютних резервів вартість українського імпорту є не покритою обсягом валютних резервів, що вкрай негативно відображається на платіжному балансі, він приймає від'ємне значення.

Також на стан платіжного балансу можуть впливати наступні фактори:

- нерівномірність економічного і політичного розвитку країн, міжнародна конкуренція;
- циклічні коливання економіки;
- зростання закордонних державних витрат, пов'язаних з мілітаризацією економіки і військовими витратами;
- посилення міжнародної фінансової взаємозалежності;
- зміни в міжнародній торгівлі;
- вплив валютно-фінансових факторів;
- негативний вплив інфляції;
- торговельно-політична дискримінація окремих країн;
- надзвичайні обставини: неврожай, стихійні лиха, катастрофи [6].

Розглянемо вплив інфляції на стан ПБ, зображений у табл. 3.

Таблиця 3

Рівень інфляції у 2012-2013 роках, %

Показник	2012	2013	2014	2015	2016
Рівень інфляції	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4

Джерело: складено автором на основі даних [4].

Через різке зростання темпу інфляції у 2014 році (на 24,4%) країна мала негативний вплив на динаміку ПБ, тому що відбулось надмірне підвищення цін на національні товари та послуги, що знизило їх конкурентоспроможність і ускладнило імпорт.

Держава повинна регулювати платіжний баланс за допомогою економічних, грошово-кредитних, валютних, фінансових заходів для усунення причин та факторів появи нерівноважного стану.

З проведеного вище аналізу можемо зробити висновки, що основними заходами щодо регулювання стану платіжного балансу є:

- досягнення позитивного сальдо торгово балансу, підвищуючи експорт та обмежуючи імпорт через кількісні обмеження;
- збільшення інвестицій та боротьба з корупцією у цій галузі;
- контролювати вивіз капіталу закордон;
- нарощувати золотовалютні резерви країни;
- здійснювати структурні перетворення у діяльності підприємств, покращувати технологію виробництва з метою витіснення іноземних товарів;
- здійснення реформ Уряду в ряді секторів економіки;
- завершення військових дій на сході країни;
- знайти ринки збуту серед інших країн світу.

Відображенням макроекономічної, зовнішньої, торговельної, валютної політик є платіжний баланс. І динаміка його стану показує наскільки відбуваються структурні зміни в. Для покращення ситуації в країні необхідні зрушення і реформи в економіці. Потрібно стабілізувати фінансово-економічну ситуацію в країні, створити стимули для притоку прямих іноземних інвестицій, розвитку експорту, впровадженню новітніх технологій, стримувати знецінення національної грошової одиниці та зростання інфляційних процесів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національний банк України» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
2. Методологічні основи розробки платіжного балансу та зовнішнього боргу України // Платіжний баланс і зовнішній борг України за 2009 р. – К.: НБУ. – 2010. – С. 89-90.
3. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208301
4. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua>
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Лук'яненко І. Системне моделювання показників бюджетної системи України: Принципи та інструменти [Текст]: монографія. / І. Лук'яненко. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2004. – 584 с

Косач І.В., к.е.н., доцент,

Пінчук Н.В., студентка 5 курсу, група МПМп-171, факультет проектного менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
knorachka16@mail.ru

ДИНАМІКА ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

На сьогоднішній день розвиток ринку іноземних інвестицій є особливо важливим завданням у контексті трансформаційних змін економіки України. Одним з напрямів зовнішньоекономічної політики є регулювання іноземних інвестицій. Необхідність залучення зовнішніх інвестицій зумовлюється тим, що країна, маючи обмежені бюджетні фінансові ресурси, не може власними силами забезпечити ефективні структурні зміни в економіці. Це потребує пошуку додаткових фінансових джерел, найзначнішим з яких є іноземні інвестиції. Світовий досвід свідчить, що країни з перехідними економіками не можуть вийти з економічної кризи без залучення іноземних інвестицій. Використання таких інвестицій сприяє формуванню національних інвестиційних ринків, макроекономічній стабілізації економіки й уможливорює вирішення окремих соціальних проблем перехідного

періоду. Тому іноземне інвестування посідає особливе місце в структурі зовнішньоекономічних пріоритетів української економіки.

Попри стабілізацію ситуації, темпи зростання економіки і доходів українців є недостатніми, аби говорити про те, що країна може конкурувати на зовнішніх ринках, а також бути привабливою для інвестицій.

Уже після втрати контролю над частиною територій і зниження курсу національної валюти до кінця 2014 року Україна підійшла з обсягом іноземних інвестицій на рівні 52,2 мільярди доларів, причому річні надходження склали лише 2,5 мільярди доларів.

При цьому за даними Держкомстату за перший квартал 2014 року, загальний обсяг інвестицій становив 45,9 мільярдів доларів [2].

За 2015 рік загальний обсяг інвестицій скоротився ще більше і до кінця року склав 41,1 мільярд доларів. При цьому надходження нових інвестицій зросли майже в півтора рази порівняно з 2014 роком і склали 3,8 мільярдів доларів.

За даними Держстату у 2016 році загальний обсяг прямих іноземних інвестицій з країн світу в економіку України (табл.1) досяг 42,8 мільярдів доларів, річні надходження прямих іноземних інвестицій теж зросли до 4,4 мільярдів доларів.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції з країн світу в економіку України

	Надходження прямих іноземних інвестицій у 2016 р. (млн.дол. США)	У % до підсумку
Усього	4405,8	100,0
Російська Федерація	1667,0	37,8
Кіпр	427,7	9,7
Велика Британія	403,9	9,2
Нідерланди	255,0	5,8
Австрія	249,9	5,7
Італія	209,9	4,8
Угорщина	187,6	4,3
Віргінські Острови (Брит.)	140,2	3,2
Швейцарія	108,6	2,5
Туреччина	103,2	2,3
США	85,2	1,9
Інші країни	567,6	12,8

Іноземні інвестори вклали в економіку України у 2016 році 4,406 мільярда доларів США прямих інвестицій (акціонерного капіталу), що на 642 млн. доларів, або на 17,1%, більше показника за 2015 рік на рівні 3,764 мільярда доларів, повідомляється на сайті Державної служби статистики України.

Згідно з наведеними даними, в 2016 році інвестиції надходили з 77 країн світу, при цьому основними інвесторами, на яких припало майже 70% загального обсягу інвестицій стали Росія – 1,667 мільярда доларів, Кіпр – 427,7 мільйона доларів, Великобританія – 403,9 мільйона доларів, Нідерланди – 255 мільйонів доларів та Австрія – 249,9 мільйона доларів. За інформацією Держкомстату, найбільші обсяги прямих інвестицій було спрямовано на фінансову та страхову діяльність – 2,825 мільярда доларів, торгівлю та ремонт автотранспорту – 524,9 мільйона доларів та промисловість – 475,2 мільйона доларів.

Також повідомляється, що обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) підприємств – резидентів України в економіку країн світу в 2016 році склав 20,7 мільйона доларів, що на 25,8% менше показника за 2015 рік на рівні 27,9 мільйона доларів.

У 2016 році українські підприємства здійснили вкладення прямих інвестицій в 15 країн світу, при цьому найбільші обсяги припали на Кіпр, Віргінські острови, Австрію та РФ. Держкомстат нагадав, що дані наводяться без урахування тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та Севастополя, а також частини зони проведення

антитерористичної операції. Як повідомляв УНІАН, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на 1 жовтня 2016 року склав 45,152 мільярда доларів, що на 2,618 мільярда доларів, або на 6,2%, більше показника на початок року на рівні 42,535 мільярда доларів. У січні-вересні в акціонерний капітал нерезидентів надійшло 3,801 мільярда доларів нових інвестицій, при цьому відтік за період склав 459,3 мільйона доларів. Негативний вплив негативної переоцінки інвестицій склало 724,4 мільйона доларів, у тому числі негативна курсова різниця – 657,2 мільйона доларів[1].

Стосовно першого кварталу, то у січні-березні 2017 р. Україна залучила 392,9 млн дол. прямих іноземних інвестицій. Це майже втричі менше, ніж за аналогічний період 2016 р., коли в Україну надійшов понад один мільярд доларів іноземних інвестицій. Цього року найбільші обсяги інвестицій надійшли до установ та організацій, що займаються фінансовою та страховою діяльністю – 192,6 млн дол., підприємств промисловості – 71,3 млн дол. та оптової та роздрібною торгівлі, а також ремонту [3].

В результаті проведеного дослідження щодо факторів впливу на надходження прямих іноземних інвестицій в економіку країни простежується, що кожен рік динаміка надходження інвестицій є нестабільною, тому з метою покращення розвитку інвестиційного потенціалу регіонів є доцільним: зменшення податкового навантаження як на внутрішніх суб'єктів ринкового процесу, стимулюючи продуктивність виробництва, так і на економічну діяльність підприємств з іноземними інвестиціями; створення нових та активізація і розширення діяльності вже існуючих організаційних інститутів, які здійснюють інформаційну підтримку інвесторів; створення особливого режиму для інвестування в нерозвинені сектори існуючого ринку, а також для інвестицій інноваційного порядку в його стратегічно важливі сектори.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : Прямі інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в економіці України за 2010-2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.html>
2. Концепція державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
https://lb.ua/blog/numeral/370403_23_pryamih_inozemnih_investitsiy.html

Кулик І.Л., магістрант, група № 6, економічний факультет
Науковий керівник: **Бабицька О.О.**, к.е.н., асистент
Білоцерківський національний аграрний університет (м. Біла Церква, Україна)
iv.kulyk.94@gmail.com

ДО ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток соціально-економічних систем певною мірою залежить від рівня їх потенціалу. У світлі останніх подій в Україні, що представлені нераціональним розподілом та неефективним використанням наявних ресурсів, нестабільністю зовнішнього середовища, загостренням суперечностей розвитку продуктивних сил та виробничих відносин висувають на перший план необхідність підвищення ефективності використання потенціалу підприємства.

У сучасній ринковій економіці поняття “потенціал” набуло дещо абстрактного змісту, зокрема, багато вчених схилиються до думки, що потенціал – це те, що є у наявності плюс те, що може бути залучене і використане у майбутньому для виробництва максимального обсягу продукції чи надання послуг. Дослідження категорії “економічний потенціал” підприємств і регіонів є необхідною передумовою розвитку економіки України, виявлення чинників та пошуку резервів підвищення її ефективності у майбутньому.

Вивчення еволюції наукового розуміння терміну “потенціал” дає змогу зробити висновок, що його запровадження в економічні дослідження було пов’язане зі способами розв’язання проблем комплексної оцінки рівня розвитку виробничих сил. Термін “потенціал” у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова “potentia” й означає “приховані можливості”, які у господарській практиці завдяки праці можуть стати реальністю [1, с. 5]. У сучасному трактуванні часто використовують терміни “ресурс”, “резерв”, при цьому потенціал визначають як сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних ресурсів, у більшості випадків – економічних, безпосередньо пов’язаних з функціонуванням виробництва й прискоренням науково-технічного прогресу” [2, с. 54]. Потенціалом вважається також узагальнена, збірна характеристика ресурсів, що прив’язана до місця й часу.

У розвитку сучасних уявлень про потенціал можна виділити три напрямки. Представники першого (Д. Черников, С. Белова, Є. Фігурнов та інші) стверджують, що потенціал – це сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів [3, с. 14 – 18].

Друга група авторів трактує потенціал як систему матеріальних та трудових чинників (умов, складових), що забезпечують досягнення мети виробництва. Основою для такого підходу є висловлювання К. Маркса про те, що засоби праці, предмети праці та робоча сила як чинники виробництва та елементи утворення нового продукту виступають як можливості, що підкреслює їхній потенційний характер.

Для перетворення цієї можливості на дійсність “вони мають поєднатися”. Це положення є принципово важливим для аналізу і опрацювання методів вимірювання потенціалу, тому що екстенсивний розвиток виробництва, у деяких випадках, послабив увагу дослідників до питань поліпшення використання уже нагромаджених ресурсів. М. А. Іванов, Ю. Г. Одегов, К. Л. Андреев та інші стверджують, що дослідження ефективності розвитку економіки мають базуватися не на досягнутому рівні використання ресурсів, а на потенційних можливостях виробництва [4, с. 18]. Зі збільшенням масштабів виробничої системи зростає значення задач, пов’язаних із всебічним і найраціональнішим використанням внутрішніх можливостей розвитку виробництва.

Дослідники третього напрямку розглядають потенціал як здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання. Потенціал, на їхню думку, – це цілісне уявлення про єдність структури і функції об’єкта, вияв їх взаємозв’язку. На цій основі робиться висновок про сукупні можливості колективу виконувати певні завдання – що вдаліше склалася структура об’єкта і чим більше відповідають одні одним його структурні та функціональні елементи, то вищими будуть його потенціал та ефективність [5, с. 8].

Пізніші роботи трактують потенціал підприємства як здатність підприємства до подальшої його діяльності, що базується на тих ресурсах, якими воно володіє. Цю здатність підприємство реалізує, використовуючи резерви. Таким чином, потенційні можливості підприємства визначаються наявністю ресурсів і можливістю використання резервів [6, с. 10]. Дане тлумачення містить раціональну основу, оскільки базується на понятті “здатність”, але за даною концепцією, вона реалізується через використання резервів, які базуються на ресурсах, і, зрештою, закінчується усе тією ж “наявністю ресурсів і можливістю використання резервів”.

Як бачимо, не існує єдності думок науковців щодо сутності, структури та динаміки потенціалу. Узагальнення наукових підходів дозволило виокремити наступні основні з них щодо визначення сутності категорії “потенціал”:

- джерело можливостей, коштів, запасу. Таке визначення не відображає сутності потенціалу, оскільки він являє собою не джерело, а властивість об’єкта забезпечувати певний результат;

- сукупність можливостей. Сукупність можливостей – це скоріше система обмежень, у яких потенціал, як властивість або здатність може реалізуватися тією чи іншою мірою;

–узагальнена, збірна характеристика ресурсів. Ресурси є базисом формування потенціалу, однак не відображають здатність об’єкта досягнути певної мети або отримати певний результат, оскільки характеристика їх використання у значній мірі залежить від впливу чинників;

–реальний обсяг продукції, що можливо виробити при повному використанні наявних ресурсів. Таке визначення, на нашу думку, недостатньо точне, оскільки узагальнюючим критерієм оцінки кінцевого результату для підприємства у ринковій економіці є прибуток, а здатність забезпечити певний обсяг виробництва, без урахування попиту на продукцію, можна розглядати як виробничий потенціал;

–“сукупна здатність наявних економічних ресурсів забезпечити виробництво максимально можливого об’єму благ, що відповідає потребам суспільства на даному етапі його розвитку”. Це визначення стосується не потенціалу взагалі, а лише економічного, крім того, така оцінка може надаватися підприємству лише з боку такого суб’єкту оцінки як суспільство.

Таким чином, узагальнюючи результати досліджень згаданих авторів, ми визначаємо економічний потенціал як сукупні можливості суспільства щодо оптимального використання наявних ресурсів у процесі розвитку виробничих відносин з метою задоволення потреб членів суспільства. Отже, економічний потенціал це складна система, яка починає створюватися на рівні окремих підприємств, домогосподарств, поступово формуючи економічний потенціал галузі, регіону, а також суспільства у цілому.

Нами запропоновано визначати економічний потенціал підприємства як здатність підприємства забезпечити отримання стабільного прибутку на основі задоволення потреб споживачів, за внутрішніх та зовнішніх обмежень з урахуванням можливості розвитку підприємства [7, с. 92]. Підприємства використовують власний економічний потенціал як інструмент адаптаційного процесу, завдяки якому можливо вчасно відреагувати на негативний вплив середовища. Причому, особливий акцент варто зробити на понятті “активне пристосування”, з тієї причини, що ефективно працювати у мінливому середовищі можна лише обравши тактику інтенсивного розвитку, а не тактику виживання.

З використанням перерахованих властивостей, підходів і передумов багаторівнева структурна модель формування потенціалу підприємства має наступний вигляд (рис. 1).

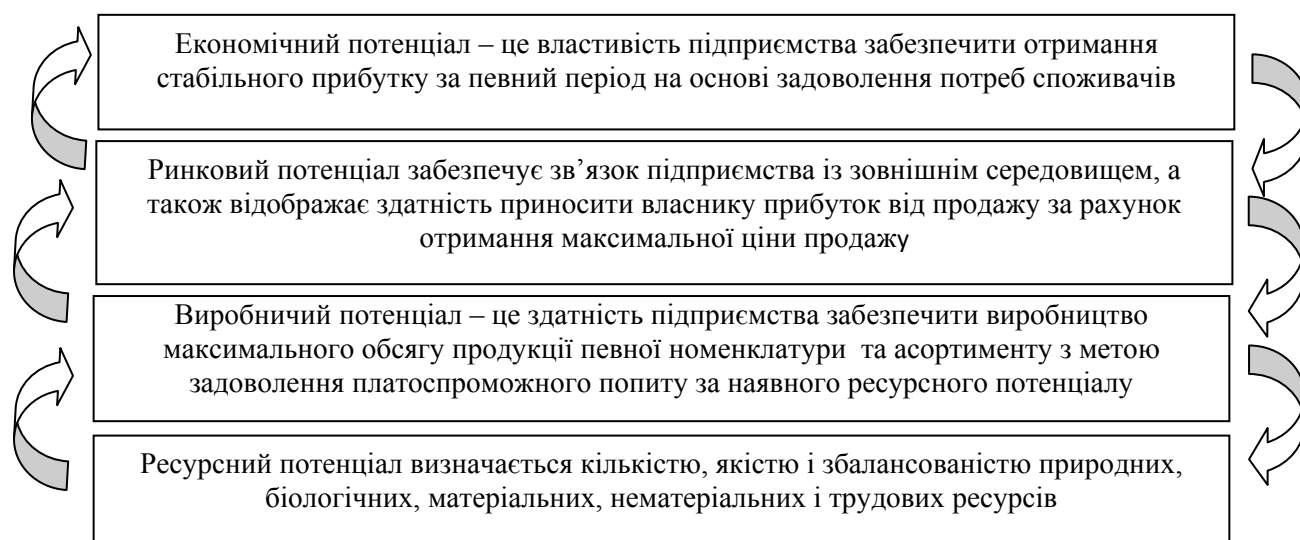

Рис. 1. Модель потенціалу підприємства [удосконалено авторами на основі 8]

Дослідивши еволюцію поняття “економічний потенціал”, можемо констатувати, що економічний потенціал підприємства – це властивість підприємства забезпечити отримання максимального рівня стабільного прибутку на основі задоволення потреб споживачів, за

існуючих обмежень з урахуванням здатності підприємства до розвитку. Підприємства використовують власний економічний потенціал як інструмент адаптаційного процесу, завдяки якому можливо вчасно відреагувати на негативний вплив середовища та досягти сталого розвитку в економічній, соціальній та екологічній площині, не допускаючи погіршення показників кожної з них.

Список використаних джерел

1. Большой энциклопедический словарь : В 2-х т. / За ред. А. М. Прохорова. – Т. 2. – М. : Сов. энциклопедия, 1991. – С. 261.
2. Черников Д. Эффективность использования производственного потенциала и конечные народнохозяйственные результаты / Д. Черников // Экономические науки. – 1998. – № 10. – С. 14 – 18.
3. Євдокимов Ф. І. Дослідження категорії “економічний потенціал” промислового підприємства / Ф. І. Євдокимов, О. В. Мізіна // Наукові праці ДонНТУ. Серія : Економічна. – Вип. 75. – 2014. – С. 54 – 59.
4. Иванов Н. А. Трудовой потенциал промышленного предприятия / Н. А. Иванов, Ю. Г. Одегов, К. Л. Андреев. – Саратов : СГУ, 2008. – 251 с.
5. Федонін О. С. Потенціал підприємства : формування та оцінка : навчальний посібник / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2003. – 316 с.
6. Формування та оцінювання потенціалу підприємства : навчальний посібник / [Т. В. Калінеску, Ю. А. Романовська, С. Ф. Большенко, О. В. Маслош, Н. В. Швець, Г. В. Пчелинська, О. Д. Кирилов]. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 352 с.
7. Плотник О. Д. Наукові підходи щодо визначення сутності категорії “потенціал” / О. Д. Плотник // Матеріали науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу за результатами науково-дослідної роботи у 2009 році. – Полтава : ПДАА, 2010. – С. 91 – 94.
8. Балацкий О. Ф. Экономический потенциал административных и производственных систем : монография / О. Ф. Балацкий. – Сумы : Университетская книга, 2006. – 972 с.

Левківський В.В., аспірант

Науковий керівник: **Кирилюк Ю.В.**, к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

vladimir.levkovskii@ukr.net

ЕКОНОМІЧНИЙ ІНТЕРЕС УКРАЇНИ ДО СПІВПРАЦІ З КНР

В сучасних умовах Україна переживає складний етап економічного розвитку. Не дивлячись на Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, сталого, прозорого партнерства з країнами цього угруповання не відбулося, торговельне сальдо залишається негативним. Втрата ринків країн СНД, суттєве скорочення торговельних відносин зі східним сусідом – Російською Федерацією змушує підприємства шукати нових надійних партнерів. Тому китайський вектор співробітництва має компенсувати ті кількісні і якісні втрати, що понесла Україна у зовнішній торгівлі.

Визначення пріоритетних сфер економічного співробітництва між двома країнами є ключовим моментом у процесі підвищення ефективності співпраці. Оскільки і для України, і для Китаю спільними є такі проблеми, як вдосконалення виробничої інфраструктури, впровадження інновацій, підвищення рівня життя населення, то пріоритетними сферами економічного співробітництва є торгівля, фінанси, пряме інвестування, науково-технічний обмін.

Принагідно зазначимо, що показники товарообігу між Україною та КНР не відповідають наявному потенціалу обох країн. Китайські інвестиції в Україну виглядають далекими від бажаних, а товарообіг другий рік поспіль падає [1, с.25]. Український експорт товарів до Китаю за вісім місяців 2017 року зменшився на 7,1% у порівнянні з аналогічним періодом 2016 року [2]. Отже, активізація двостороннього торговельно-економічного співробітництва є вкрай важливою.

Аналіз структури двосторонньої торгівлі свідчить про зростання сировинного експорту, особливо у сфері АПК. У цьому сенсі Україна має посилити свою експортну стратегію, в якій експорт продукції повинен мати високий ступінь переробки та доданої вартості. Мова йде як про сільськогосподарську, так і промислову продукцію. Мотиви нашої країни щодо співпраці з КНР у цій сфері повинні лежати у площині відповідності національним інтересам. Зокрема, використання агропромислових можливостей України у поєднанні з інвестиційними та технологічними потужностями Китаю сприятиме відновленню родючості сільськогосподарських земель, підвищенню врожайності до сучасних можливостей агровиробництва [3, с.33].

Трансформація зовнішньоторговельних зв'язків України і КНР вимагає формування нової торгової політики, яка б сприяла встановленню режиму найбільшого сприяння у зовнішній торгівлі двох країн. Маємо на увазі створення зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм. Слід зазначити, що китайська сторона вже кілька разів анонсувала дану пропозицію. Україна довго думає. Хоча цілком зрозуміло, що угода про зону вільної торгівлі відкриє нові можливості як для китайських виробників, так і для українських, призведе до поглиблення співпраці у різних галузях економіки.

Одним із важливих джерел модернізації національної економіки є китайські інвестиції. Інвестиційне співробітництво поки що не відповідає можливостям Китаю і потребам України. Сьогодні український інтерес до китайських інвестицій – це високі технології, інновації, сучасний менеджмент, додана вартість. Реалізація його можлива лише при створенні привабливого інвестиційного клімату: прозорі умови ведення бізнесу, подолання корупції, судова реформа, захист прав власників та ін. Наразі інвестиційна співпраця може мати хороше підґрунтя при прийнятті закону про приватизацію державного майна. В рамках цього закону Україна запропонує китайським інвесторам пакети ліквідних та ефективних активів.

Важливе значення для України має співпраця з КНР в реалізації проекту «Один пояс, один шлях». Це один із напрямів залучення китайських інвестицій у національну економіку. Сьогодні є очевидним, що так званий Середній шлях, який пролягає через Білорусь, не справляється з вантажопотоками. У цьому зв'язку є бажання китайської сторони змінити ситуацію, запропонувавши альтернативні, конкурентні транспортні шляхи по території України до станцій Чоп та Мостицька.

На цьому шляху буде створена відповідна інфраструктура, яка забезпечить безперебійне транспортування вантажів з Китаю до Європи. Україна отримає від реалізації цього проекту значні вигоди: модернізацію та будівництво портів, терміналів, рухомих складів, сховищ, сучасних логістичних центрів, які відповідатимуть світовим стандартам, створення індустріальних парків для залучення китайських інвестицій. Це означатиме «реіндустріалізацію нашої економіки при активному сприянні китайської сторони» [1, с.29]. Україна матиме свої зиски і в торговельних відносинах, оскільки з'являться нові ринки, що значно активізують торговельні зв'язки країни, розшириться експорт українських товарів як до Європи, так і до Китаю.

Важливе значення для України має поглиблення співпраці з КНР в енергетичній сфері. Сьогодні актуальною для нашої держави є проблема енергетичної безпеки. Україна знаходиться у пошуку альтернативних джерел енергії. Істотну допомогу в нарощуванні відновлюваної енергетики може надати КНР, яка є світовим лідером у цій галузі. Китай є провідним інсталятором сонячної та вітряної енергетики. Залучення китайських інвестицій у будівництво сонячних електростанцій сприяє генерації тисячі ГВт-год. електроенергії. Китайський бізнес готовий інвестувати значні кошти в модернізацію українських шахт, ТЕЦ, в газовидобування. Принагідно зазначимо, що вже підписано контракт на буріння більше двох десятків свердловин у Полтавській та Харківській областях загальною вартістю майже 2 млрд грн.

Загалом можна зробити висновок про те, що Україна зацікавлена в подальшому розвитку взаємовигідних двосторонніх відносин. Реалізація таких проектів сприяє нарощуванню припливу китайських інвестицій та істотного збільшення експорту.

Список використаних джерел

1. Кошовий С.А. Україна і КНР: на шляху нової якості двосторонніх відносин / С.А.Кошовий // Україна – Китай. – 2017. – №1 (7). – С.22-29.
 2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
 3. Гончарук А.З. Україна та Китай у XXI стороччі (спроба футурологічного осмислення) / А.З.Гончарук // Україна – Китай – 2017. – №1 (7). – С.30-33.
-

Логвиненко Д.В., студентка 5 курсу, група Мтп-171,
факультет життєдіяльності, природокористування та туризму,
Савченко В.Ф., д.е.н., професор, заслужений економіст України
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
logvinenkodar@gmail.com

МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ВНЕСОК В УКРАЇНУ

Термін «інвестиції» походить від латинського слова «invest» що означає вкладати.

В широкому розумінні інвестиції означають господарську діяльність (операцію), яка несе в собі придбання основних фондів, корпоративних прав та цінних паперів у обмін на кошти або майно. Головну мету інвестиційних вкладень можна визначити як отримання від них прибутку [1].

За останні часові періоди інвестиції стали відігравати особливу роль у житті будь-якої країни пострадянського простору. Це обумовлено тим, що вони торкаються найглибших основ господарської діяльності. На сьогодні інвестування економіки займає вагоме місце в економічному розвитку України.

Збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій впродовж багатьох років є головною умовою розвитку вітчизняної економіки. В сучасних умовах спостерігається дефіцит власних коштів і тому вона потребує підтримки з боку іноземних інвесторів. Це допоможе переобладнати підприємства на новий лад, задати темпи розвитку діяльності, котра інвестується, що, в свою чергу, веде до створення нових робочих місць та підвищення рівня життя населення. Залучення інвестицій сьогодні особливо необхідне у ті сфери економіки, активізація яких допоможе вивести її з кризового стану і зняти соціальну напругу в суспільстві [2].

Економічна криза призвела до негативного впливу на інвестиційні процеси. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, протягом 2015 р. в економіку надійшло 3,76 млрд дол. прямих іноземних інвестицій, чого явно недостатньо. Слід відмітити, що економіка України перебуває в складній ситуації, яка зберегла тенденції до погіршення внаслідок продовження агресивної політики Російської Федерації, окупації Криму і військових дій на Сході. За даними Держстату, за 2016 р. Україна освоїла майже 51,2 млрд грн міжнародних інвестицій. Найбільші обсяги прямих інвестицій були спрямовані в фінансову і страхову діяльність - 2,825 млрд дол., торгівлю і ремонт автотранспорту - 524,9 млн дол. та промисловість - 475,2 млн дол. У січні-червні 2017 року в економіку держави іноземними інвесторами з 75 країн світу вкладено 711,2 млн дол. США прямих інвестицій. Водночас обсяги капітальних інвестицій підприємств України у січні-червні 2017 року складають 155,1 млрд грн, що на 22,5 % більше від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період 2016 року [3].

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Велика Британія, Британські Віргінські Острови, Франція, Швейцарія та Італія (рис. №1). До речі, прямі інвестиції з України здійснювались до 46 країн світу, переважна частка яких була спрямована до Кіпру (93,0%). Доцільно зазначити, що Кіпр – це офшорна зона [4].

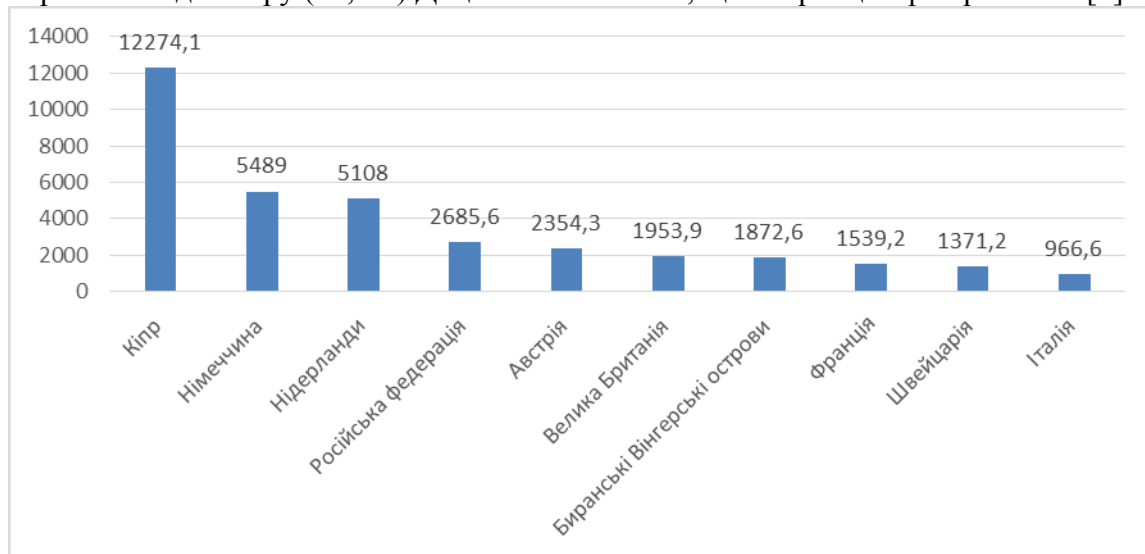

Рис.1. Найбільші країни-інвестори української економіки

На сьогодні в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство надає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації партнерства. Державну політику у сфері інвестиційної діяльності визначає Верховна Рада України, яка створює законодавчу базу для інвестування, а саму реалізацію державної політики у сфері інвестицій забезпечує Кабінет Міністрів. На сьогодні в Україні інвестиційна діяльність регулюється такими нормативно-правовими актами: Законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист іноземних інвестицій на Україні», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інститути спільного інвестування», Постановами Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участю іноземного інвестора» та інших [5].

З метою пошуку дієвих механізмів залучення іноземних інвестицій в Україну урядом держави на регулярній основі проводяться бізнес-форуми за участю потенційних іноземних інвесторів. Зазначені заходи покликані сприяти покращенню інвестиційного іміджу та збільшенню обсягів залучення іноземних інвестицій в економіку нашої держави.

Висновки: Економіка України на стадії своєї структурної трансформації потребує значного іноземного інвестування. Водночас нестабільна політична та економічна ситуація, корумпованість влади, військові дії відлякують закордонних партнерів, призводять до фінансового незабезпечення. Щоб змінити становище, необхідні розробка і реалізація конкурентної довгострокової стратегії розвитку, яка заохотить рух капіталів у нашу країну.

Список використаних джерел

1. Вовчак О.Д. Інвестування: навч. посіб. / О.Д. Вовчак. – Л.: Новий Світ-2000, 2008. – 620 с.
2. Шкарлет С.М. Інновації, інноваційний розвиток і конкурентоспроможність / С.М. Шкарлет, В.Ф. Савченко // Євроінтегральний вектор України: спрямування соціально-економічного розвитку: монографія кафедри економічної теорії / за ред. Савченко В.Ф., Шестаковської Т.Л. - ЧНТУ-2017р.-352с.-С.8-25
3. Фінансовий портал Мінфін // Режим доступу: <http://minfin.com.ua/>
4. Державна служба економічної статистики України // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Омельченко А.В. Правове регулювання іноземних інвестицій в Україні. – К., 1996.

Малахова М.А., студентка 3 курса, группа 15 Ф-2,
факультет банковского дела
Научный руководитель: **Галковский С.В.**, к.э.н., доцент
Полесский государственный университет
(г. Пинск, Республика Беларусь)
Malahova1998@yandex.ru

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Беларусь обладает сегодня достаточно сильной промышленной базой, квалифицированной рабочей силой, традициями экспорта товаров, она расположена вблизи как богатых западных рынков, так и обширных рынков Востока. В ее экономике промышленный сектор имеет преобладающее значение, благодаря ему страна пока сохраняет ведущие позиции в производстве важнейших видов продукции среди стран СНГ и Прибалтики. Развитие внешнеэкономических связей и повышение их эффективности объявлены приоритетными направлениями национальной экономической политики [4].

Республика Беларусь поддерживает отношения более чем со 130 странами мира. В структуре внешнеторгового оборота около 2/3 объема приходится на страны СНГ, доля России в котором составляет около 50%. На втором месте - развитые страны Западной Европы. Далее - европейские страны с переходной экономикой, развивающиеся страны Азии, страны Северной Америки, Южной Америки, Африки, Ближнего Востока, развитые страны Азии, Карибского бассейна, Австралии и Океании (рисунок 1).

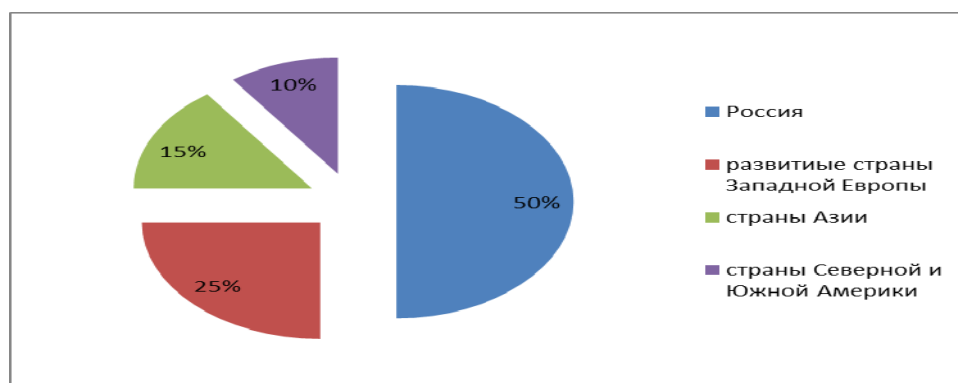

Рис. 1. Торговые отношения Республики Беларусь по итогам 2016 года

Основные направления внешней торговли Республики Беларусь на ближайшие годы определены «Программой социально-экономического развития Республики Беларусь на 2016—2020 годы» [3]. В соответствии с этой программой главным направлением внешнеэкономической деятельности на перспективу стало обеспечение сбалансированности внешней торговли на основе опережающих темпов роста экспорта, использование конкурентных преимуществ страны, эффективное участие в международном разделении труда и интеграционных процессах [3].

Республика Беларусь является страной с малой открытой экономикой, ориентированной на экспорт. В этой связи освещение проблемы внешней торговли и связанной с ней проблемы торгового дисбаланса Республики Беларусь имеет особую актуальность и значимость. В качестве наиболее значимых причин сложившейся негативной тенденции отрицательного сальдо торгового баланса можно выделить следующие явления:

- 1) наращивание объемов экспорта преимущественно за счет ценового фактора при незначительных изменениях физических объемов поставок [1];
- 2) опережающий рост промежуточного импорта по сравнению со стоимостным объемом товарного экспорта. Невысокая доля добавленной стоимости в цене экспорта

(27,7% в докризисном 2008 г. против 40–45% в развитых странах) не компенсировала растущие затраты на промежуточный, главным образом сырьевой, импорт.

Увеличение объемов товарооборота и услуг обусловлено высокими темпами экономического роста, повышением научно-технического и транзитного потенциала, участием в интеграционных процессах в рамках СНГ, а также диверсификацией торгово-экономических отношений с другими регионами мира (таблица 1).

Таблица 1

**Динамика объемов внешней торговли товарами Республики Беларусь
(млн. долларов США)**

	2000	2005	2012	2013	2014	2015	2016	2016 в % к 2015
Внешне- торговый оборот	15 972	32 687	92 464	80 226	76 583	56 952	51 148	89,8
Экспорт	7 326	15 979	46 060	37 203	36 081	26 660	23 538	88,3
Импорт	8 646	16 708	46 404	43 020	40 502	30 292	27 610	91,1
Сальдо	-1 320	-729	-344	-5 820	-4 421	- 3 632	-4 072	

Примечание – Источник: [1]

Из данных таблицы 1 можно заметить, что внешнеторговый оборот увеличивался с 2000 по 2013 гг., и к 2013 году достиг наивысшего результата по сравнению с предыдущими годами (80 226 млн.долларов США), такая же тенденция наблюдается в динамике остальных показателей (экспорт, импорт), а именно: экспорт в 2013 году составил 37 203 млн.долларов США, импорт – 43 020 млн.долларов США. Нужно отметить, что в 2013 году зафиксировано наибольшее отрицательное сальдо, которое в дальнейшем начало снижаться.

Основными причинами торгового дисбаланса являются:

- структурная несбалансированность экономики (недостаточное развитие сферы услуг и высокотехнологического сектора);
- недостаточная эффективность национальной инновационной системы;
- низкая эффективность и недостаточные объёмы привлечения прямых иностранных инвестиций в экономику.

Для преодоления проблемы торгового дисбаланса Республики Беларусь целесообразна реализация следующих мероприятий:

- 1) активное привлечение иностранных инвестиций (средств международных фондов прямых инвестиций, развитие отечественного института коллективных инвестиций);
- 2) структурные преобразования экономики, направленные на рост экспорта высокотехнологичной, наукоемкой продукции с высокой долей добавленной стоимости и одновременное снижение импорта не критичных для экономики товаров и ресурсов;
- 3) активное стимулирование товарного экспорта с помощью экспортных кредитов на перспективную продукцию, налоговых и таможенных льгот экспортерам.

Список использованных источников

1. Официальный сайт Национального статистического комитета Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbrb.by>. – Дата доступа: 23.11.2017.
2. Официальный сайт Министерства иностранных дел Республики Беларусь. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mfa.gov.by/export>

3. О национальной программе социально-экономического развития Республики Беларусь на 2016—2020 годы: Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 15.12.2016 г. № 466 // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр прав. информации. – Минск, 2016.
4. Решетников, Д.Г. Особенности товарной структуры внешней торговли Республики Беларусь // Белорусский журнал международного права и международных отношений 2002 - № 3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://evolutio.info>
-

Мекшун Л.М., к.е.н., доцент,
Тягнирядно А.О., студентка 2 курсу, група Т-161,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
alina.tagniradno@gmail.com

РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УКРАЇНІ

Серед усіх проблем в економіці України, важливе місце посідає виявлення причин низького рівня життя населення, та факторів, які можуть вплинути на його підвищення. Інтеграція України у європейський економічний простір неможлива без належного дотримання стандартів життєдіяльності людини.

Рівень життя – складне та багатопланове поняття, яке об'єднує широкий спектр соціально-економічних відносин [1]. Зазвичай для того, щоб охарактеризувати рівень життя населення використовують такий показник, як індекс розвитку людини (ІРЛ), який включає обсяг ВВП на душу населення, тривалість життя та рівень освіченості. Також беруться до уваги: соціальна нерівність у суспільстві, стан системи охорони здоров'я, доступ до деяких товарів, наявність житла, обсяг послуг на душу населення, розмір середньої заробітної плати та інше.

Станом на 2017 рік Україна посіла 64-те місце за рівнем життя серед 188 країн світу, увійшовши до групи країн із соціальним розвитком вищим за середній. Автори документа відзначили, що всі показники соціального розвитку України залишилися переважно на рівні минулого року, проте є незначне покращення позицій щодо доступу до інформації та телекомунікацій, свободи вибору і власної свободи, а також доступу до вищої освіти. Разом з тим дещо погіршилися показники «особиста безпека» і «толерантність». Якщо проаналізувати динаміку ІРЛ за декілька років, то у 2016 році індекс людського розвитку в Україні становив 0,743 і вона посідала 81-те місце серед 188 країн і територій. У 2015 році Україна була на 84-му місці. Це свідчить про те, що поки країни з подібними умовами та проблемами, які має Україна, поступово рухаються вперед та підвищують свій валовий національний дохід, потенціал людського розвитку в Україні використовується недостатньо, а розрив з іншими країнами зберігається [2].

Показники рівня життя населення України, починаючи з 1991 року, постійно зменшуються. На зниження рівня життя українців впливають такі фактори:

1. Народжуваність. Кількість населення країни постійно зменшується, коефіцієнт народжуваності залишається меншим від коефіцієнта смертності [3].

2. Безробіття. Станом на 2017 рік понад мільйон українців залишаються без працевлаштування. За даними дослідження лише 16,4 мільйона зайнятого населення у віці від 15 до 70 років мають місце роботи. У той же час кількість безробітних українців сягає цифри у майже 1,6 мільйона [4]. Від безробіття постійно страждають найбільш незахищені групи населення, які не можуть самостійно задовольнити свої потреби. А більшість людей, які мають роботу отримують при цьому досить низьку заробітну плату. Збільшився відтік працездатного населення за кордон, що відповідно призвело до зменшення трудового потенціалу країни.

3. Соціально-економічна нерівність. У суспільстві з'явилася чітко виражена група багатіїв, тоді як задовільний та високий рівень життя на сьогодні є скоріше виключенням. Найбільша частка припадає на населення, яке перебуває на межі бідності. Все це веде до

поляризації суспільства. Формування в Україні ринкової економіки призвело до високої диференціації окремих соціальних груп за рівнем життя та зростання частки бідного населення. На поглиблення розшарування суспільства вплинула також недостатня діяльність держави у сфері зменшення соціальної нерівності, відсутність ефективних реформ та визначення пріоритетів на коротко-, середньо- і довгострокову перспективу.

4. Конфлікт на сході країни. Постійні людські жертви, вимушені переселення (за даними міжнародної організації «Міжнародна ініціатива з розвитку дітей», Україна на 2016 рік входить до ТОП-10 країн світу за кількістю переселенців), полонені та зниклі безвісти (станом на 7 вересня 2017 року протягом збройного конфлікту на Донбасі з полону бойовиків було звільнено 3 138 осіб. У заручниках на окупованих територіях Донецької та Луганської областей перебуває 144 особи та вважаються зниклими безвісти 410 осіб, також 44 українці утримуються у Росії та окупованому Криму), економічні наслідки російської агресії, численні порушення прав людини – все це безумовно впливає на зниження рівня життя жителів України [5].

Також на рівень життя вплинули такі фактори як знецінення національної валюти, здороження всіх без винятку товарів, збільшення комунальних платежів, відсутність нормальної індексації доходів, зменшення місткості внутрішнього ринку та інше.

В умовах даної ситуації, що склалася в Україні, гостро стоїть проблема підтримання, стабілізації та забезпечення зростання рівня життя населення, створення умов для ефективного функціонування трудового потенціалу країни.

На думку науковців, покращенню ситуації можуть посприяти такі кроки:

- розробка чітких програм соціального та економічного розвитку;
- постійний контроль за їх виконанням;
- стабільне фінансування даних програм;
- скорочення тіньового сектору економіки;
- зниження рівня безробіття;
- забезпечення умов гідної праці, а заразом і збільшення заробітної плати;
- підвищення прожиткового мінімуму;
- дипломатичне завершення конфлікту на сході України;
- зменшення податкового навантаження;
- збільшення соціальних стандартів;
- вивчення закордонного досвіду, задля впровадження дієвих схем покращення рівня життя [6;7].

Отже, рівень життя – це характеристика економічного добробуту жителів певної країни, що вимірюється як реальний дохід на душу населення та його кількість за межею бідності. На сьогодні рівень життя українців не відповідає світовим стандартам. Але його покращення цілком можливе у тому випадку, якщо будуть зроблені правильні, економічно обґрунтовані та виважені кроки до підвищення стандартів життя у країні, та до відповідності цим стандартам.

Список використаних джерел

1. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. — К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. — 428 с.: іл. — Бібліогр.: с. 417-426.
2. Інформаційне агенство Уніан [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unian.net/>
3. Краснікова О.М. Рівень життя населення в Україні: проблеми та перспективи / О. М. Краснікова // Наукові праці Полтавської державної академії. – Вип. 2. – Т.3. Економічні науки. – Полтава : ПДАА, 2011. – С. 258-262.
4. Рівень безробіття. Експрес online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/>
5. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/>
6. Заяць В.С. Формування доходів населення України: особливості та тенденції // Demography and Social Economy. – 2015.- №2. – С.116-128.
7. Вербицька Г.Л. Проблеми бідності та рівня життя населення України // Репозитарій Національного університету «Львівська політехніка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>

Мекшун Л.М., к.е.н., доцент,
Чабаник К.О., студентка 2 курсу, група Т-161,
факультету життєдіяльності, природокористування і туризму
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
katya.chabanik@mail.ru

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Сьогодні Україна прагне побудувати суспільство європейського рівня, забезпечити розвиток стабільної соціально-орієнтованої ринкової економіки, а цього можна досягти тільки при наявності прозорості в економічних відносинах і боротьбі з тіньовою економікою. Це питання було і залишається актуальним в наш час і носить глобальний характер [1].

Тіньова економіка – це економічна діяльність, яка не відбивається в обліку і звітності суб'єктів підприємницької діяльності, а також не враховується і не контролюється державними органами та (або) спрямована на отримання неконтрольованого державою доходу, шляхом порушення чинного законодавства, від якої держава не отримує податкових надходжень. Тіньова економіка в Україні – це не окреме явище, а результат системної кризи економіки. При переході від соціалістичних форм організації економіки до ринкових форм, відбулася реструктуризація тіньового сектора економіки, його масштабний розвиток. Тіньова економіка в Україні має суттєве поширення у всіх сферах економічної діяльності. Найбільш корумпованими є установи та організації Державтоінспекції, митниці, міліції та податкової інспекції [2].

Науковці до головних чинників появи тіньової економіки в Україні відносять:

1. Проблеми ринку праці – вони пов'язані із зростанням рівня безробіття, недостатніми економічними стимулами до офіційного працевлаштування, відсутністю ефективної системи контролю за неофіційним працевлаштуванням та не оподаткуванням заробітної плати.
2. Малоефективне державне регулювання економіки – відсутність довіри між державою і бізнесом, високий рівень бюрократизації, недосконале законодавче, інституційне забезпечення. Результатом цього є виникнення корпоративно-бюрократичних структур, які фактично підміняють собою механізм державного управління. Також проблемою є часта зміна законодавчого забезпечення підприємницької діяльності, що робить неможливим ефективне планування діяльності бізнесу та сприяє пошуку шляхів до тінізації діяльності.
3. Непрозоре рефінансування комерційних банків.
4. Низький рівень життя населення, що сприяє розвитку прихованих видів економічної діяльності, орієнтація частини населення на отримання доходів будь-яким способом.
5. Високий рівень податків [3;4].

Домінуючими сегментами сучасної тіньової економіки і основними механізмами отримання тіньових доходів стали: нелегальний експорт капіталів; отримання тіньових доходів шляхом прихованого вилучення з обігу різниці між офіційними і реальними цінами на товари і послуги; корупція; нелегальні валютні і зовнішньоекономічні операції (контрабанда); випуск і реалізація неврахованої продукції і надання неврахованих послуг; кримінальний промисел (вимагання, наркобізнес, проституція, розкрадання і рейдерське захоплення); фінансове шахрайство; незаконна приватизація державної власності; розкрадання на державних, акціонерних і колективних підприємствах.

На думку дослідників даної проблеми основними і найбільш дієвими методами боротьби з тіньовою економікою є: перегляд оподаткування; зменшення готівкової валюти на території України; проведення політики збільшення середнього класу населення. За статистичними даними у 2016 році всього 9,5% населення України становило середній клас, а близько 30% жили за межею бідності, що стимулювало їх до неофіційного працевлаштування. Крім того, позитивний ефект дадуть такі заходи, як зниження витрат і підвищення рентабельності бізнесу, підвищення вартості робочої сили, боротьба з

корупцією, забезпечення прозорих умов діяльності і гармонізація економічних інтересів різних суб'єктів економіки, введення обов'язкового обґрунтування джерел походження грошових коштів при купівлі нерухомості, землі та інших дорогих об'єктів, підвищення ефективності державного регулювання економічної та фінансової діяльності підприємницьких структур, зниження податків [4;5;6].

Тіньова економіка є у всіх країнах світу, незалежно від рівня їх розвитку, різниця тільки в її обсязі. Рівень до 10% від ВВП нормальний і не шкодить державі. Сюди входить бізнес, який при легалізації просто не вижив би. Але в Україні рівень тіні в рази перевищує нормальний. Рівень тіньової економіки в Україні в першому кварталі 2017 року скоротився на 6%. За попередніми підрахунками МЕРТ, рівень тіньової економіки в першому кварталі 2017 року склав 37% від ВВП, а в першому кварталі 2016 року він становив 43% від ВВП. Повідомляється, що збільшення рівня детінізації економіки стало можливим завдяки зростанню мінімальної зарплати, поліпшення бізнес-клімату та збереження тенденції до економічного зростання. У той же час негативно на процес детінізації впливає низька довіра до інститутів влади, збереження викликів фінансової стабільності країни, наявність непідконтрольних уряду територій (Донбас і Крим). У дослідженні міжнародної Асоціації дипломованих сертифікованих бухгалтерів, оприлюднених в липні 2017 року, вказано, що сектор української економіки в тіні реально становить 46% від ВВП, або 1,1 трлн грн [7].

Підводячи підсумки вищесказаного, хотілося б підкреслити, що проблему подолання тіньової економіки та її корумпованості не можна вирішити разовими, епізодичними заходами, необхідна цілісна система дій, спрямованих, насамперед на викорінення причин і передумов виникнення цих явищ і процесів. Необхідною умовою детінізації є політична воля і формування нової політичної еліти, яка здатна рішуче діяти, враховуючи позитивний світовий досвід країн, які здолали корупцію (Гонконг, Сінгапур, Естонія, Грузія, Румунія).

Список використаних джерел

1. Ризики поширення та шляхи мінімізації тіньової зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/tinyova_zaynatist-71558.pdf
2. Тіньова економіка в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf
3. Верстяк О.М. Етапи тонізації економіки України / О.М. Верстяк // Международный научный журнал «Интернаука». – 2017. - №2 (24). – С.76-79.
4. Лаврик С.С. Сучасні проблеми подолання тіньової економіки України / С.С.Лаврик // Финансы, учёт, банки. – 2016. - №1. – С.256-264.
5. Баранов С.О. Тіньова економіка: сутність, причини, соціально-економічні наслідки та шляхи подолання в Україні / С.О. Баранов // Вісник НАДУ. – 2015. - № 3. – С.47-54.
6. Дворянінов А.В. Напрями детінізації економіки України через застосування податкових механізмів / А.В.Дворянінов // Фінансовий простір. – 2013. - № 4. – С.151-156.
7. Уровень теневой экономики в Украине в первом квартале 2017 года [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gordonua.com/news/money/uroven-tenevoy-ekonomiki-v-ukraine-v-pervom-kvartale-2017-goda-sokratilsya-na-6-minekonomrazvitiya-208324.html>

Мекшун Л.М., к.е.н., доцент,

Нізіна А.О., студентка 2 курсу, група Т-161,

факультет життєдіяльності, природокористування і туризму

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

nastia152122@gmail.com

ЗАРОБІТНА ПЛАТА У СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

Добробут населення будь-якої країни залежить від показника заробітної плати, яка є головною складовою доходів населення і допомагає життєдіяльності працівників та членів їх родини. Ринкова економіка залежить від рівня заробітної плати, тому що саме вона слугує стимулом для зростання продуктивності праці, забезпечує попит на товари та послуги,

стимулює керівників підприємств ефективно використовувати робочу силу та модернізувати виробництво. Заробітна плата – це винагорода, що вимірюється як правило у грошовій одиниці, яку роботодавець сплачує своїм працівникам за виконану ними роботу. Розмір заробітної плати може залежати від умов і складності виконання праці, результатів праці робітників, а також їх професійних якостей. Види заробітної плати: 1) основна – винагорода, яка передбачена трудовим договором; 2) додаткова – винагорода, яку отримує працівник за роботу понад встановленої норми; 3) інші виплати – премії, компенсації та інше.

Номінальна заробітна плата – це виплата працівникам суми грошей за відпрацьовані години, тижні та місяці. Реальна заробітна плата виражається в кількості товарів і послуг, яку працівники можуть придбати за свою номінальну плату. Якщо ціни на певні товари зростають швидше, ніж номінальна заробітна плата, то реальна заробітна плата знижується. Підвищення рівня реальної заробітної плати може бути досягнуто двома способами: суттєвим підвищенням номінальної заробітної плати та стримуванням зростання цін на товари і послуги. Зростання заробітної плати призводить до зростання доходів, попиту на товари, так зростає виробництво та економіка в цілому. Забезпечення зростання реальних зарплат і доходів населення є основним із завдань уряду. Так як заробітна плата є одним з основних джерел грошових доходів працівників, то її величина значною мірою залежить від рівня добробуту в країні.

Як елемент ринку праці заробітна плата є ціною робочої сили, також частиною витрат на виробництво, яка входить до собівартості продукції, а також послуг на окремому підприємстві. Заробітна плата в ринковій економіці як важлива соціально-економічна категорія повинна виконувати такі функції: 1) стимулюючу – рівень заробітної плати залежить від кількості, якості та результатів праці; 2) відтворювальну – коли заробітна плата виступає як джерело відтворення робочої сили та засобу залучення людей до праці; 3) регулюючу – заробітна плата є засобом розподілу та перерозподілу кадрів по регіонах країни та галузях економіки з урахуванням ринкової кон'юнктури; 4) соціальну – забезпечення однакової винагороди за однакову кількість праці [1].

На даний момент в Україні заробітна плата не може виконувати всі ці функції. Її рівень забезпечує лише 21% відтворення робочої сили. Питома вага оплати праці у ВВП незначна – всього 41%. Важливою проблемою в Україні є велика відмінність рівнів заробітної плати у столиці та регіонах. Так у Києві на вересень 2017 року середня заробітна плата складала 11423 грн., той же час у Чернівецькій та Чернігівській областях – 5731 грн та 5793 грн відповідно, тобто у 2 рази менше [2].

Мінімальна заробітна плата посідає особливе місце в системі оплати праці, яка являє собою мінімально встановлений розмір заробітної плати за просту та некваліфіковану працю. Мінімальна плата є основою для визначення державних тарифів у оплати праці, пенсій, стипендій та інших виплат. Зазвичай мінімальну заробітну плату встановлюють таким чином, аби вона не була меншою, ніж прожитковий мінімум, адже будь-яка людина будучи зайнятою працею має забезпечувати відновлення власних життєвих сил. У розвинених країнах визначення і перегляд мінімальної заробітної плати суттєво відрізняється. У таких країнах, як США, Франція, Іспанія, Нідерланди, мінімальна заробітна плата встановлюється на законодавчому рівні; у Бельгії і Греції – на підставі загальнонаціональної угоди уряду, профспілок і підприємців; в Італії, Німеччині, Великобританії встановлюються галузеві мінімуми заробітної плати, а загальнонаціональний мінімум заробітної плати відсутній [3].

В ринкових умовах рівень заробітної плати залежить також від кваліфікації працівника, життєвого циклу країни, рівня інфляції і оподаткування. У розвинених країнах висококваліфіковані працівники отримують вищу заробітну плату від простих робітників: у Німеччині – в середньому на 20%, Італії і Данії – 22%, в Люксембурзі – 44%, Франції – 61%. Що стосується життєвого циклу країни, то в Ізраїлі, наприклад, працюють 6 днів на тиждень по 12 годин, отримуючи при цьому високу заробітну плату, яка задовольняє як первинні, так і вторинні потреби працівників [4].

На думку науковців, основними шляхами вирішення проблем оплати праці в Україні є:

- активна участь держави в удосконаленні нормування праці та тарифної системи;
- перехід підприємців і менеджерів у сфері стимулювання праці переважно на якісні показники;
- вивчення західного досвіду оплати праці;
- збільшення мотивації працівників до покращення праці і зростання заробітної плати тощо [1;3;4].

Таким чином, підвищення заробітної плати в умовах ринкової економіки може стати потужним стимулом для всебічного розвитку економіки, зростання внутрішнього попиту, створення нових робочих місць, піднесення національного виробництва і покращення рівня життя населення.

Список використаних джерел

1. Хаустова Є.Б. Проблеми http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_044.pdf // Международный научный журнал. – 2015.- №9. – С.159-163.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Шляга О.В. Проблеми заробітної плати в Україні та шляхи їх вирішення /О.В.Шляга, Л.О.Пархоменко. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_044.pdf
4. Грушева А. Диференціація заробітної плати: проблеми, чинники, аналіз вітчизняних реалій та зарубіжний досвід / А. Грушева, К.Холявко // Світ фінансів. – 2014. – №4. – С.136-140.

Мекшун Л.М., к.е.н., доцент,
Ляшенко А.Г., студентка 2 курсу, групи Т-161,
факультету життєдіяльності, природокористування і туризму
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
al071098@ukr.net

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

На сьогодні дуже гострою серед соціально-економічних проблем в Україні є проблема безробіття. Безробіття – це тимчасова незайнятість економічно активного населення [1]. На кон'юнктуру ринку праці впливає стан економіки, спосіб господарювання і структурні зміни, технічний і організаційний рівень підприємств, кількісно-якісна збалансованість засобів виробництва і робочої сили тощо.

Безробіття має конструктивний та деструктивний вплив на економіку. Конструктивний вплив полягає в стимулюванні конкуренції на ринку праці та пристосування найманих працівників до її вимог. Також безробіття резервує частину трудових ресурсів в одних секторах економіки для можливості їх використання в інших. Деструктивний вплив полягає в тому, що кожний процент перевищення фактичного рівня безробіття над природним зменшує обсяг ВВП та рівень доходів у суспільстві. Також посилюються тиск на державний бюджет і негативні психологічні тенденції у суспільстві.

Науковці вважають, що основними проблемами виникнення безробіття на сьогодні в Україні є: складність працевлаштування молоді без досвіду роботи; безробіття серед людей старшого віку; зміни в демографічній структурі населення; структурні зрушення (міжгалузеві, внутрішньо-галузеві, регіональні) в економіці, що виражаються у впровадженні нових технологій, згортанні виробництва в традиційних галузях, закритті технічно відсталих підприємств; відповідне скорочення сукупного попиту на робочу силу; політика уряду в сфері оплати праці; скорочення купівельної спроможності населення; сезонні зміни в рівні виробництва в окремих галузях; рух робочої сили (професійний, соціальний, регіональний) [2;3;4;6].

В Україні зростає внутрішня та зовнішня трудова міграція. Причиною цьому стали війна на Донбасі та анексія Криму, які стимулювали мільйони українців шукати кращої долі для себе та своїх родин в інших регіонах країни. Трудовій міграції сприяють регіональні економічні традиції, бажання покращити вже наявні фінансові статки або справді змінити

країну для реалізації кращих кар'єрних сподівань. За статистикою за останні 20 років за кордон за трудовими візами виїхало до 15% економічно активних громадян [5].

Таблиця 1

**Динаміка безробіття в Україні (без урахування тимчасово окупованих територій
АР Крим та м. Севастополь)**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	I півріччя 2017
Безробітне населення за методологією МОП, тис. осіб	1713,9	1661,9	1589,8	1510,4	1847,6	1654,7	1678,2	1709,7
Рівень безробіття за методологією МОП, %	8,2	8,0	7,6	7,3	9,3	9,1	9,3	9,6

Джерело: [5]

За даними Державної служби статистики України найнижчий рівень безробіття у 2016 році відзначався в Києві, а найвищий у Рівненській області. Кількість вакансій на 01.10.2016 р. становила 56,9 тис. одиниць, а на 01.10.2017 р. 73,4 тис. одиниць. Найбільше українська економіка потребувала кваліфікованих робітників із інструментом (21,7 %), робітників з обслуговування, ремонту та експлуатації машин (21,6 %), працівників сфери торгівлі і послуг (14,1 %), професіоналів (10,8 %) [5]. Рівень безробіття серед молоді до 25 років в Україні становив у 2016 році 23,1 %, а у країнах Європейського Союзу – 18,7 %. Загальний рівень безробіття відповідно в Україні – 9,3 %, у країнах ЄС – 8,6 % [6].

Пасивна політика держави по забезпеченню зайнятості населення здійснюється заходами, до яких належать: реєстрація та облік безробітних і незайнятих громадян, які шукають роботу; організація системи надання допомоги по безробіттю; здійснення як грошових, так і не грошових форм підтримки безробітних і членів сімей, котрі перебувають на їх утриманні. Активна політика спрямовується на стимулювання самозайнятості населення. У розвинених країнах поєднується пасивна і активна політика. Україна стоїть на шляху поєднання пасивної і активної політики.

Ми підтримуємо точку зору Мельничук Л.С., яка вважає, що основними шляхами вирішення проблем безробіття в Україні є:

- приведення законодавства України у відповідність до міжнародних принципів і норм;
- реалізація Державної та регіональної програм зайнятості;
- запровадження механізму захисту внутрішнього ринку праці;
- сприяння стабільній роботі стратегічно важливих підприємств;
- зниження податків для підприємців за умови збереження робочих місць і прийняття на роботу нових працівників
- забезпечення збереження ефективно функціонуючих робочих місць;
- створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу та підприємницької діяльності безробітних;
- легалізація тіньової зайнятості [3].

На нашу думку, запровадження вище запропонованих заходів значно покращить ситуацію на ринку праці і сприятиме зменшенню безробіття в Україні.

Список використаних джерел

1. Колишня Л.М. Безробіття в умовах формування ринкових відносин // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 6. – С. 9-11.
2. Чурилова О.А. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки // Наукові доробки молоді – вирішення проблем європейської інтеграції: зб. наук. статей у 2 т. – Х.: Континент, 2010. – №12. - С. 182-184.
3. Мельничук Л.С. Основні проблеми зайнятості населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2012/189-177-20.pdf>

4. Соколова Т.М. Структура зайнятості та безробіття: проблеми та тенденції // Україна: аспекти праці. – 2010. – №2. – С. 7-11.
 5. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
 6. Зайцева І.С., Задорожко Г.Р. Проблеми зайнятості та безробіття в Україні та країнах Європейського Союзу // Управління розвитком. – 2016. – №2. – С.125-130.
-

Мешкевич В.С., Соловчук А.А., студентки 3 курса, группа 15Ф-1,
факультет банковского дела
Научный руководитель: **Галковский С.В.**, к.э.н., доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
anutasolovschuk@mail.ru

РОЛЬ СВОБОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН В РЕАЛИЗАЦИИ ОТКРЫТОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Для многих государств мира, включая и нашу страну, важно не допустить отставания в области передовых технологий, внедрения достижений научно-технического прогресса, а также повышения уровня жизни, укрепления конкурентоспособности. Следует отметить, что особая роль по решению этой проблемы отводится территориальным структурам, которые получили название «свободные экономические зоны» (СЭЗ).

В соответствии с Законом Республики Беларусь «О свободных экономических зонах» от 7 декабря 1998 г. № 213-З свободная экономическая зона представляет собой часть территории Республики Беларусь с определенными границами, в пределах которой в отношении резидентов этой свободной экономической зоны устанавливается и действует специальный правовой режим для осуществления ими инвестиционной и предпринимательской деятельности [2].

Следует отметить, что создание и развитие свободных экономических зон направлено на решение конкретных приоритетных экономических задач, в том числе на осуществление стратегических программ и проектов.

Среди экономических целей создания СЭЗ выделяют следующие: активизация и расширение внешнеторговой, а также внешнеэкономической деятельности; привлечение иностранных и национальных инвестиций для развития высокорентабельного производства; повышение конкурентоспособности национального производства, а также его экономической активности; увеличение экспорта и совершенствование импорта; рост бюджетных поступлений в бюджет страны и регионов.

Основой для формирования особого режима хозяйственной деятельности в СЭЗ является специальный экономический механизм функционирования свободных зон, включающий в себя преференциальное налогообложение, таможенный режим, валютный механизм, банковскую систему, инвестиционное регулирование и административные льготы [1].

Можно выделить четыре основные группы льгот, определяющих принципы функционирования свободных экономических зон:

1) таможенные (внешнеторговые) льготы предусматривают введение на территории СЭЗ особого таможенного режима (снижение или отмену экспортно-импортных пошлин) по сравнению с остальной частью страны и упрощенного порядка осуществления внешнеторговых операций;

2) фискальные (налоговые) льготы содержат нормы, связанные с налоговым стимулированием производственной и другой предпринимательской деятельности; эти льготы могут затрагивать налоговую базу (прибыль или доход, стоимость имущества и т.д.), отдельные ее компоненты (амортизационные отчисления, издержки на заработную плату, транспорт);

3) финансовые льготы реализуются в виде более низких цен на коммунальные услуги, снижения арендной платы за пользование землей и помещениями, а также предоставления различных субсидий и льготных кредитов;

4) административные льготы предоставляются администрацией для того, чтобы упростить и ускорить процедуры регистрации предприятий и режима въезда-выезда иностранных граждан, в том числе оказания различных услуг предприятиям, находящихся на территории зоны.

Следует отметить, что льготы, которые предоставляются свободными экономическими зонами, не всегда являются главным стимулом для притока в страну иностранного капитала. Более существенными в этом отношении могут быть политическая стабильность, качество инфраструктуры, а также инвестиционные гарантии, квалификация рабочей силы и др. Однако на первый план при прочих равных условиях будут выступать предоставляемые льготы и стимулы.

В настоящее время в Республике Беларусь функционирует шесть свободных экономических зон: СЭЗ «Брест», СЭЗ «Минск», СЭЗ «Гомель-Ратон», СЭЗ «Витебск», СЭЗ «Гродноинвест» и СЭЗ «Могилев». Целью их создания является стимулирование национальной экономики.

На 1 января 2017 г. в СЭЗ Республики Беларусь насчитывалось 419 резидентов свободных экономических зон, в которых было занято свыше 123549 человек, что составляет 1,3 % населения Республики Беларусь.

Новыми резидентами СЭЗ в Республике Беларусь за 2017 г. являются:

- СЭЗ «Брест» – ООО «ДжиОйл», которое планирует организовать в Бресте производство дизельного топлива стандарта евро-5 и евро-6;

- СЭЗ «Гомель-Ратон» – ЗАО «АлТехЭкспорт» (производство дистанционной алюминиевой рамки для стеклопакетов), ООО «СТАФЛЕКС» (производство пищевой упаковки), ООО «БМ Ферум» (производство профилированного листа различной конфигурации), ОАО «ЦБК-Консалт» (обойное производство с организацией изготовления печатных форм), ООО «ГЦГ Техно Молд» (производство пресс-форм и штампов для литья пластмасс), ООО «МеталСтрой СиК» (производство автомобильных парковочных подъемников), ЧСУП «Линия Сноса» (выпуск продукции, работ, услуг в сфере энергосбережения и строительства);

- СЭЗ «Минск» – ООО «Оборонные инициативы» (производство и строительство инженерного центра), ООО «Гросвер Груп» (создание промышленного металлообрабатывающего производства), ООО «Технопластик» (производство литья пластмассовых изделий), ООО «Машиностроительный альянс» (организация промышленной сборки гусеничной дорожно-строительной техники), ЗАО «Кинэрга» (производство промышленного оборудования и автокомпонентов), ЗАО «АрмисИнвестГрупп» (производство металлоконструкций для электротехнической промышленности), ООО «Микро Генераторы Дизайн» (производство изделий электронной техники на основе элементов поверхностных акустических волн), ООО «Алюминметр» (производство рукава высокого давления из нержавеющей стали и дистанционной алюминиевой рамки для стеклопакетов);

- СЭЗ «Витебск» – ООО «Белкаролин» (организация импортозамещающего и экспортоориентированного производства по выпуску ветеринарных препаратов), ЗАО «Витебский завод промышленной переработки» (организация производства по глубокой сортировки твердых бытовых отходов со строительством мусороперерабатывающего комплекса);

- СЭЗ «Могилев» – ООО «ГазЭнерджиХим» (производство газообразного автомобильного топлива), ООО «ВТГ» (производство систем отопления), ИООО «Кровельный завод ТехноНИКОЛЬ» (развитие предприятия ИООО «Кровельный завод ТехноНИКОЛЬ» на 2017-2022 гг.);

• СЭЗ «Гродноинвест» – ЧП «Комерцсервис» (деревоперерабатывающее производство), ООО «ЭстейтКоммерси» (производство хозяйственных товаров, посуды, санитарно-гигиенической продукции и товаров для дома), ООО «СервисПроПак» (производство изделий из полиолефинов).

Свободные экономические зоны считаются одной из эффективных моделей территориально-хозяйственного управления, которые обеспечивают ускоренные темпы развития отдельных регионов за счет того, что привлекают иностранные инвестиции и прогрессивные технологии. Однако сегодня дальнейшее расширение и развитие подобных зон может быть замедлено. Это связано с тем, что на территории малых городов, в том числе населенных пунктов Беларуси инвесторы могут пользоваться практически аналогичными льготами, как и резиденты свободных экономических зон.

Следует отметить, что важнейшим направлением деятельности СЭЗ является производство промышленной продукции. Из года в год объем производства промышленной продукции, работ, услуг промышленного характера свободных экономических зон увеличивается (таблица 1).

Таблица 1

Объем производства промышленной продукции, работ, услуг промышленного характера в СЭЗ Республики Беларусь, млн. руб.

СЭЗ	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
«Брест»	503,7	881	1120,8	1235,9	1313,4	1644,4
«Гомель-Ратон»	732	1448,2	1574,5	1615,1	1822	2115,2
«Минск»	669,2	1335,1	1396,0	1494,6	1798,6	2401,3
«Витебск»	227,1	383,1	428,4	465	555,4	714,3
«Могилев»	1068,6	1900,1	1916,4	1712,4	1885,7	2374,5
«Гродноинвест»	356,5	802,5	882,5	914,2	921,4	1325,7
Итого:	2157,1	6750	7318,6	7437,2	8296,5	10575,4

Примечание – Источник: собственная разработка на основе источника [3]

Это связано с деятельностью в СЭЗ прибыльных резидентов. Самый большой рост произошел в 2012 г. на 4592,9 млн. руб., или 3,1 %. Данное увеличение обусловлено резким скачком объема производства промышленной продукции, работ, услуг промышленного характера в СЭЗ «Гродноинвест» (2,25 %), «Минск» (1,99 %), «Гомель-Ратон» (1,98 %). На протяжении 2012-2015 гг. наблюдалось незначительное увеличение (в среднем на 515,5 млн. руб.). Однако с 2015 г. по 2016 г. увеличение составило 2278,9 млн. руб., или 2,7 %. Наибольший удельный вес в общем объеме производства промышленной продукции, работ, услуг промышленного характера в 2016 г. приходится на СЭЗ «Минск» и составляет 2401,3 млн. руб. (23 %), а наименьший удельный вес имеет СЭЗ «Витебск» (714,3 млн. руб., или 7 %).

В свою очередь, стабильно растет выручка от реализации товаров, продукции, работ, услуг промышленного характера свободных экономических зон (таблица 2).

Таблица 2

Выручка от реализации товаров в СЭЗ Республики Беларусь, продукции, работ, услуг, млн. руб.

СЭЗ	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
«Брест»	445	1027,6	1236,5	1328,6	1423,5	1729,5
«Гомель-Ратон»	335,1	1536,7	1779,6	1774,9	2005,4	2440,1
«Минск»	584,4	1411,7	1588,4	1691	1815,1	2624,4
«Витебск»	223	578,5	613,2	703,4	809	928,5
«Могилев»	462,5	1885,3	2079,2	1863,5	2043,1	2668,2
«Гродноинвест»	318,2	716,6	954,8	1013,7	1088,9	1483
Итого:	2368,2	7156,4	8251,7	8375,1	9185	11873,7

Примечание – Источник: собственная разработка на основе источника [3]

С 2011 г. по 2016 г. объем выручки увеличился на 9505,5 млн. руб., или 5,01 %. В 2016 г. наибольший удельный вес в общей выручке от реализации товаров, продукции, работ,

услуг приходится на СЭЗ «Минск» и «Могилев» (22 %), а наименьший удельный вес имеет СЭЗ «Витебск» (7 %). Таким образом, увеличение выручки обусловлено ростом объема производства, повышением качества и конкурентоспособности продукции, увеличением ассортимента выпускаемой продукции, ритмичностью производства промышленной продукции, работ, услуг промышленного характера.

С 2012 – 2014 гг. наиболее привлекательными для иностранных инвестиций являются свободные экономические зоны «Минск», «Могилев» и «Гомель-Ратон» (таблица 3).

Таблица 3

Иностранные инвестиции в основной капитал в СЭЗ Республики Беларусь, млн. руб.

СЭЗ	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
«Брест»	4,3	6,7	10,7	3,4	4,7	2,1
«Гомель-Ратон»	8,3	24,8	15,6	457,7	744,8	28,3
«Минск»	3,2	22,2	53,3	62,7	5,6	123,1
«Витебск»	3,1	4,6	5,9	18,5	1,6	0,5
«Могилев»	20,2	23,5	24,2	330,6	170,0	166,6
«Гродноинвест»	1,1	0,6	0,2	16,0	33,1	45,3
Итого:	40,2	82,4	109,9	888,9	959,8	365,9

Примечание – Источник: собственная разработка на основе источника [3]

В 2016 г. в тройку лидеров входят СЭЗ «Могилев» (45 %), СЭЗ «Минск» (34 %) и СЭЗ «Гродноинвест» (12 %). Объем иностранных инвестиций из инвестиций в основной капитал на протяжении 2011-2015 гг. увеличивался (на 42,2; 27,5; 779 и 70,9 млн. руб., соответственно). Это можно объяснить высокой степенью благоприятности макроэкономической среды и инвестиционного климата: разработанными программами инвестиционного сотрудничества; реализацией специальных отраслевых проектов, включающих перечни приоритетных, высокоэффективных инвестиционных программ. Однако в 2016 г. наблюдался спад объемов инвестиций по сравнению с 2015 г. на 593,9 млн. руб. (2,6 %).

Проведенный анализ показывает, что растет эффективность функционирования действующих резидентов, что видно по росту объемов производства промышленной продукции, работ, услуг промышленного характера, а следовательно, и выручки от реализации товаров, продукции, работ, услуг. Среди свободных экономических зон, которые активно привлекают иностранные инвестиции, можно выделить СЭЗ «Минск», СЭЗ «Могилев».

Однако, несмотря на положительное влияние свободных экономических зон на экономику страны, развитие таких зон в Республике Беларусь связано с рядом проблем:

- отсутствие программы создания и развития СЭЗ;
- переход разработки механизма функционирования на второй план;
- отсутствие методики расчета эффективности создания и функционирования СЭЗ;
- статичность существующей нормативно-правовой базы;
- угроза создания конкурентов отечественным товаропроизводителям на территории свободных экономических зон;
- конвертация валют, которая значительно сдерживает поток инвестиций;
- регистрация в качестве резидента предприятий без иностранных инвестиций;
- отсутствие государственного органа управления СЭЗ.

Решение указанных выше проблем функционирования СЭЗ будут способствовать переходу к устойчивому функционированию свободных экономических зон и их развитию, повышению роли не только в экономике регионов, но и страны в целом.

В свою очередь, процессу экономически эффективного функционирования СЭЗ в Республике Беларусь будет содействовать также реализация поставленных целей создания свободных экономических зон: наращивание объемов производства и экспорта продукции; расширение экспорта; совершенствование механизма управления СЭЗ; увеличение вклада

свободных экономических зон в повышение конкурентоспособности национальной экономики.

Список использованных источников

1. Мировая экономика и внешнеэкономическая деятельность: учебное пособие / С.Ю. Кричевский, М.И. Плотницкий, Г.В. Турбан [и др.] / под общ. ред. М.И. Плотницкого, Г.В. Турбан. – Мн.: ООО «Современная школа», 2006. – 664 с.
2. О нормативных правовых актах Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь от 7 дек. 1998 г. № 213-З «О свободных экономических зонах». – Минск: Дикта, 2004. – 59 с.
3. Основные показатели деятельности резидентов свободных экономических зон Республики Беларусь // Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/realny-sector-ekonomiki/cvobodnye-ekonomicheskie-zony/godovye-dannye_9/osnovnye-pokazateli-deyatelnosti-rezidentov-svobodnykh-ekonomicheskikh-zon-respubliki-belarus-v-2016/. – Дата доступа: 17.10.2017.

Минина А.И., студентка 3 курса, группа 15Ф-2,
факультет банковского дела
Научный руководитель: **Лопух Ю.И.**, ассистент, магистр экономических наук
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
nstjminina@gmail.com

БАНКОВСКАЯ СИСТЕМА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

Банковская система - одна из важнейших и неотъемлемых структур рыночной экономики. Развитие банков, товарного производства и обращения шло параллельно и тесно переплеталось. При этом банки, проводя денежные расчеты, кредитую хозяйство, выступая посредниками в перераспределении капиталов, существенно повышают общую эффективность производства, способствуют росту производительности общественного труда. Она же является важнейшей частью национального хозяйства любого развитого государства.

По состоянию на 01.07.2017 года в Республике Беларусь было отозвана лицензия у двух банков и стало функционировать 24 банка и 3 небанковских кредитно-финансовых организации НКФО "ИНКАСС.ЭКСПЕРТ", НКФО "ЕРИП", НКФО "Хоум Кредит".

На стадии ликвидации продолжают находиться 5 банков: ЗАО "Дельта Банк", ЗАО "ИнтерПэйБанк", ЗАО "Евробанк", ЗАО "Норд Европейан Банк" и ЗАО "Банк Инвестиционных Технологий".

Совокупный зарегистрированный уставной фонд банков и небанковских кредитно-финансовых организаций по состоянию на 01.07.2015 год составил 3 337,3 млн. рублей. На 01.07.2016 он увеличился на 1 278,2 млн. рублей или на 38,3% и составил 4 615,5 млн. рублей. На 01.07.2017 год уставной капитал банков увеличился на 11,6 % и составил 5 150,7 млн. рублей.

По итогам работы за 2014 - 2016 год рентабельность активов банковского сектора сложилась на уровне 1% (на 01.07.2015 – на уровне 1,7%, на 01.07.2016 – 1,05%, за на 01.01.2017 – 1,40%). Рентабельность нормативного капитала – на уровне 8,4 процента (на 01.07.2015 – на уровне 13,1 процента, на 01.07.2016 – 8,25%, на 01.07.2017 – 10,79%).

Коэффициент краткосрочной ликвидности активов на 01.07.2016 сложился на уровне 2,9%. Этот показатель за 2017 год составил 2,1%.

Доля активов, подверженные кредитному риску в целом по банковскому сектору по состоянию на 01.07.2016 составила 13,41%. За период 2017 года доля активов составила 13,66%. Активы, подверженные кредитному риску, выросли за 2015 год на 10,5% процентов и на 1 июля 2016 г. составили 41 372,6 млн. рублей (в первую очередь за счет курсовой переоценки составляющей в иностранной валюте).

В 2017 году Национальный банк проводит работу, направленную на обеспечение безопасного и устойчивого функционирования банковского сектора. Значительное внимание будет уделено стабилизации ситуации с проблемными активами банков. Действия

национального банка будут направлены на повышения требований к качеству управления банками кредитным риском. Будет продолжена практика проведения независимой оценки качества активов банков с привлечением международных аудиторских компаний [3].

Банковская система остается основным финансовым посредником на финансовом рынке. Вместе с тем, ускорение развития иных секторов финансового рынка приведет к постепенному уменьшению степени доминирования на нем банков. Этот процесс будет способствовать повышению конкуренции и окажет стимулирующее влияние на рост эффективности банковской деятельности.

Одно из направлений деятельности банков – совершенствование инструментов финансирования жилищного строительства. Система жилищных строительных сбережений является одним из перспективных способов вовлечения доходов населения в финансирование экономики. Внедрение данной системы позволит повысить эффективность рыночных инструментов кредитования жилищного строительства и минимизировать использование на эти цели бюджетных средств.

Необходимо развивать среду ипотечного кредитования на рыночных условиях, а именно: создание агентства по ипотечному жилищному кредитованию, основной целью деятельности которого станет покупка у банков прав требований по долгосрочным ипотечным кредитам и эмиссия облигаций, обеспеченных правом требования по указанным кредитам и многое другое.

В стороне не останется и факторинг. На дальнейшее его развитие как одного из эффективных инструментов финансирования юридических лиц и индивидуальных предпринимателей направлена деятельность Национального банка по совершенствованию законодательства в части: расширения возможности осуществления импортного и экспортного, внутреннего и международного факторинга; использования многофакторной модели при осуществлении факторинга; развития такого вида факторинга, при котором инициатором сделки выступает должник; обеспечения наряду с кредитованием доступа белорусских покупателей (заказчиков) к иным формам финансирования.

Расширение использования факторинга в Республике Беларусь будет способствовать развитию бизнеса (особенно малого и среднего), созданию новых инструментов для финансирования торговых операций на внутреннем и внешнем рынках [4].

В Республики Беларусь наблюдается тенденция развития сектора IT-индустрии, чем и объясняется совершенствование интернет-банкинга, увеличение доли безналичного оборота, улучшения качества дистанционного обслуживания и так далее. Как было указано выше, планируется на 01.01.2021 года увеличить рост безналичных платежей до 40%. В связи с этим сформировалась модель банка будущего, где главным платёжным инструментом будут являться смартфоны ежедневного пользования.

Список использованных источников

1. Банковский кодекс Республики Беларусь: специальное издание для работников Национального банка Республики Беларусь / Национальный банк Республики Беларусь (Минск). – Минск: [б.и.], 2006. – 140 с.
2. DRANDARS [электронный ресурс]// Элементы банковской системы – Режим доступа: <http://www.grandars.ru/student/bankovskoe-delo/elementy-bankovskoy-sistemy.html/>. - Дата доступа: 18.11.2017
3. Об утверждении основных направлениях денежно-кредитной политики РБ на 2017 год: Указ Президента Респ. Беларусь, 3 окт. 2016 г., № 359 // Национальный банк Республики Беларусь – 2016.
4. О стратегии развития финансового рынка Республики Беларусь до 2020 года: постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 28 марта 2017 г., № 229/6 // Национальный банк Республики Беларусь. – 2017.

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄВРОСОЮЗОМ

Зважаючи на те, що головним пріоритетом зовнішньої політики Україна визначила інтеграцію до Європейського Союзу, європейський вектор торговельно-економічного співробітництва України є одним із найважливіших і найперспективніших зовнішніх складових її економічного потенціалу.

Оскільки сьогодні головними торговельними партнерами України є країни ЄС, варто визначити фактори формування та розвитку торговельних відносин України з Євросоюзом, які представлені на рис.1.1 на основі аналізу наукових джерел [1; 2; 3; 4]. Розглянемо їх детальніше.

Рис.1.1. Фактори формування та розвитку зовнішньої торгівлі України з Євросоюзом

**Джерело: складено автором.*

1) До природно-географічних факторів відносяться: географічне розташування країн; наявність природних ресурсів, судноплавних річок, виходу до моря тощо. У зв'язку з цим варто відмітити територіальну близькість України з країнами Євросоюзу, наявність сухопутних шляхів до них, а також сухопутного кордону з окремими з них. Зі вступом до Євросоюзу Польщі, Словаччини, Угорщини (2004 р.) та Румунії (2007 р.), що є сусідами України, наша держава стала безпосередньо межувати з ЄС.

2) Геополітичне положення України (її розташування щодо інших країн та світових торговельних шляхів) загалом можна охарактеризувати як вигідне, оскільки наша держава знаходиться на європейському перехресті, будучи одночасно частиною Центрально-Східної

та Південно-Східної Європи. А тому повинна формувати й розвивати тісні зв'язки, в тому числі торговельні, з усіма державами цих регіонів.

3) Науково-технічні фактори – це: розвиток науки, новітніх технологій, наявність багатограних наукових зв'язків тощо. Україна та країни ЄС володіють величезним науково-технічним та культурним потенціалом, який може бути використаний на користь обох сторін.

4) Правові фактори представлені нормативними документами, які лежать в основі торговельно-економічної співпраці України і ЄС, а саме: Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС) від 14 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), укладення якої дозволило впровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ; Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, яка була підписана 21 березня 2014 р. (політична частина) та 27 червня 2014 р. (економічна частина), невід'ємною складовою якої є поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі Україна-ЄС (ЗВТ), що має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

5) Історичні традиції стосуються співпраці українців із іншими європейськими народами (зокрема в Київській Русі IX-XIII ст. та козацькій Україні ХУ-ХУІІ ст.) і також підтверджують закономірність європейського вибору України.

6) Для України близькими є життєві стандарти і суспільні цінності, які домінують у ЄС: демократія, стабільність, заможність, а також філософія їх сприйняття та загальна культура.

7) Перед Україною та деякими країнами ЄС (зокрема тими, які вступили до ЄС у ХХІ ст.) стоять близькі або схожі соціально-економічні проблеми, що означає їх взаємну зацікавленість у співпраці.

8) Щодо закритості європейського ринку, зазначимо, що європейські країни мають досить низький рівень імпорту. Це можна пояснити самодостатністю цих країн (багато необхідних товарів країни ЄС виробляють самі). Тому можлива така проблема, що українські товари можуть просто не знадобитися країнам ЄС. Деякі ринки ЄС (наприклад, для продукції рослинництва) взагалі закриті. Крім того, ЄС є одним з найбільш захищених світових ринків, що вирізняється складною структурою ставок ввізного мита, наявністю великої кількості специфічних та комбінованих ставок, а також системою вхідних цін.

9) Відкритість економіки України разом із досить вузьким асортиментом експортованих товарів робить країну вразливою до зовнішніх шоків. Експортоспрямованими галузями економіки України є гірничо-металургійний комплекс, аграрний сектор, машино- та літакобудування та ін.

10) Якість багатьох українських товарів, що можуть бути ввезені в ЄС, на сьогодні не відповідає європейським стандартам, зокрема санітарним і фітосанітарним вимогам щодо захисту здоров'я людей. Це пояснюється невідповідністю норм українського законодавства до якості товарів, безпеки харчових продуктів нормам європейського законодавства. Тому на даний час більшість товарів України продовольчого та технічного блоків не продаються в ЄС.

11) Погіршення сучасного стану української економіки (загальноекономічний спад) зумовлено критичною девальвацією гривні, анексією АР Крим, військовими діями на сході країни (втрата значного економічного й торговельного потенціалу), значним рівнем корупції. Ці чинники мають негативний вплив на торговельні зв'язки України з іншими країнами загалом, і з ЄС – зокрема, що не сприяло отриманню Україною переваг і преференцій в торгових відносинах з ЄС.

На жаль, зона вільної торгівлі з Євросоюзом не відкрила українським експортерам необмежений доступ на європейські ринки. Багато квот, встановлених на безмитний експорт агропродукції, Україна не заповнює взагалі, адже значна її частина не відповідає європейським санітарним нормам. При цьому обсяг квот на деякі групи товарів, наданих Україні, не відповідає її національним інтересам, а ЄС захищає, перш за все, своїх товаровиробників.

Для того, щоб торгово-економічне співробітництво України з ЄС стало каталізатором соціально-економічного розвитку, стимулювало технологічний та науковий потенціал держави, сприяло покращенню рівня життя населення, необхідно забезпечити дієвий механізм захисту національних інтересів.

Список використаної літератури

1. Вірковська А.А. Асиметрії зовнішньоторговельних інтересів країн Європи: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 [Електронний ресурс] / А.А.Вірковська; Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2016. – 308 с. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/4517/1/dysertacia.pdf>
2. Мельник Т.М. Розвиток національної регуляторної політики в процесі становлення глобальної торговельної системи: автореф. дис ... д-ра екон. наук / Т. М. Мельник . – Київ: Б. в., 2009. – 35 с.
3. Сібекина А.Ю. Перспективи розвитку економічної співпраці України з ЄС в умовах вільної торгівлі / А.Ю.Сібекина // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки. – 2015. – №5-6 (82-83). – С.97-104.
4. Стеблянка І.О. Зовнішня торгівля України з Європейським Союзом: стан, структура, перспективи / І.О. Стеблянка // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2016. – Т.24, Вип. 8. – С.69-76.

Олефіренко Т.В., к.е.н., доцент кафедри глобальної економіки,
Ткачук Н.С., студентка М1 агробіологічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)
toma_tonkovyd@ukr.net

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Україна – це країна з потужним агропромисловим потенціалом та величезними перспективами розвитку сільського господарства. Вона володіє сприятливими кліматичними умовами і якісними земельними ресурсами, наявність яких свідчить про можливість ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва.

Аграрний сектор є важливою стратегічною галуззю української національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої держави, дає значній частині сільського населення робочі місця. Він формує 16-17% валового внутрішнього продукту. Але економічні можливості аграрного сектору України використовуються не повністю. Аграрний сектор забезпечує близько 60% фонду споживання населення, займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту. Основним нормативно-правовим документом, який виражає державну підтримку аграрного сектору сьогодні є Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004р. [3].

Незважаючи на певні досягнення в розвитку аграрної сфери, в Україні ще багато питань чекають на вирішення. Для того щоб сільське господарство в нашій країні розвивалося і процвітало потрібні суттєві зміни у ціновій політиці. Сільському господарству потрібні стабільні ціни, орієнтуючись на які фермери могли б визначати оптимальний обсяг виробництва продукції. Ціновий механізм повинен стати головною ланкою пост реформованого аграрного виробництва.

Щодо земельних відносин, в Україні ще не в повній мірі вирішені питання щодо формування ринку землі:

- не визначено місце землі в системі економічного обігу;
- не створено належних умов для реалізації громадянами права власності на землю;
- потребує удосконалення інфраструктура ринку землі.

Необхідно звернути увагу на розвиток фермерських господарств. Держава повинна запровадити заходи, які б сприяли збільшенню кількості такого виду господарств, адже за

даними статистики, в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості фермерів. Найважливішою проблемою у створенні фермерських господарств є відсутність стартового капіталу, на основі якого можна було б побудувати ефективно функціонуюче виробництво. Цю проблему можна усунути шляхом надання підприємцям вигідних кредитів. Потрібно забезпечити гарантії збуту всієї виготовленої сільськогосподарської продукції за вигідними цінами; створити умови за яких фермерські господарства матимуть можливість змінювати свою технічну базу на сучаснішу.

Значним бар'єром для успішного розвитку і функціонування аграрного сектору в Україні є недосконалість нормативно-правових актів щодо аграрної політики держави. Тому їх необхідно переглянути і сформувати правову базу, яка б захищала інтереси виробників сільськогосподарської продукції. Особливістю функціонування організаційно-правового механізму підтримки розвитку аграрного сектора сьогодні в Україні є те, що, з одного боку, відсутнє в повному обсязі фінансове забезпечення законів, що приймаються, а з іншого – невиконання вже прийнятих законів та інших нормативно-правових актів, тобто низька виконавча дисципліна в державних органах влади [2.с.4].

Значну роль повинна відігравати інноваційна діяльність. Пріоритетним напрямом інноваційної діяльності в аграрному секторі є впровадження найбільш перспективних технологій і на цій основі підвищення продуктивності виробництва з метою зниження витрат на одиницю продукції та зміцнення її конкурентоспроможності на внутрішньому і світовому ринках.

Серед напрямків інноваційного розвитку аграрного сектора слід визначити такі:

- 1) створення та впровадження у виробництво високопродуктивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур, нових порід тварин і птиці;
- 2) стимулювання агроекологічної діяльності, зокрема розвитку альтернативного органічного виробництва;
- 3) формування високоосвічених професійних кадрів.

Отже, незважаючи на проблеми, які притаманні сучасному етапу розвитку сільськогосподарського виробництва, Україна повинна розвивати виробничі потужності сільського господарства, щоб у найближчі декілька років наша сільськогосподарська продукція могла вийти на світовий ринок і конкурувати з продукцією інших розвинутих країн світу.

Список використаних джерел

1. Лузан Ю. Я. Напрями розвитку сільськогосподарського виробництва і соціальної сфери села / Лузан Ю. Я. // Економіка АПК. – 2015.- №7. – С. 3-12.
2. Саблук П. Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П. Т. Саблук, В.Я. З. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2016. - №12. – С. 3-13.
4. Закон України Про державну підтримку сільського господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
5. Офіційний сайт Держкомстату України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

Пономаренко С.І., к.е.н., доцент,
Шапоренко Н.А., студентка 2-го курсу, група МПУАп-161,
факультет проектного менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
pon63serg@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Наявність і зростання тіньового сектора, постійна трансформація, інтеграція і дезінтеграція кримінальних господарюючих суб'єктів характеризують одну з тенденцій в українській економіці останніх років.

Масштабність економічної злочинності вимагає від влади зміцнення організаційно-управлінських засад профілактичної діяльності. Ефективність останньої в значній мірі залежить від чіткого критичного переосмислення багатьох усталених в правоохоронній та юридичній практиці стереотипів та догм щодо розуміння цього феномена, методів і форм його забезпечення в сучасних умовах, відповідного врахування окремих його структурних елементів.

Сьогодні, як ніколи вагомий потенціал щодо профілактики економічної злочинності, впровадження нових інформаційних технологій є цільова спрямованість (через завдання та функції управління) та організаційна спрямованість (через структуру та ієрархію системи). Важливою є розробка та впровадження інформаційних ресурсів профілактики економічної злочинності, принципів організації та функціонування інформаційних мереж, розробка схем доступу до інформаційних масивів, а також визначення пріоритетних напрямків удосконалення відповідних управлінських процесів і процедур.

Для подолання негативних тенденцій в боротьбі зі злочинами економічної спрямованості вже в самих органах виконавчої влади необхідно виявлення причин, що сприяють прояву зазначених негативних тенденцій, а також реалізація заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності цих органів в сучасних умовах з використанням, в тому числі, і досвіду зарубіжних країн. Крім того, необхідна інтенсивна участь держави у вирішенні зазначених проблем у взаємозв'язку з мотиваційно-орієнтованою стратегією органів державного управління, компаній, організацій і суспільства в цілому, що дозволить, на наш погляд, зробити прорив у вирішенні макроекономічних, соціальних та інших завдань нашої країни [3].

Важливим є обов'язкове залучення громадськості до профілактики економічної злочинності, адже реалізація основних завдань правоохоронних органів у цій сфері органічним чином пов'язана з налагодженням дієвої та ефективної взаємодії між поліцією та громадськістю, різними формами її самоорганізації. При цьому такого роду взаємодію пропонуємо розглядати як цілісну єдність відомчих і невідомчих, ініціативних та організаційних, традиційних і інноваційних форм участі та співпраці.

Формування високого рівня економічної безпеки і скорочення економічної злочинності можна досягти наступним шляхом:

- прийняття нових правових актів і законів, орієнтованих проти економічної злочинності;
- поліпшення системи діяльності органів безпеки та контролю, боротьба з економічною злочинністю, з більш чітким розмежуванням їх компетенції і повноважень та забезпечення ефективного функціонування інформаційної системи управління (з максимальним рівнем її захисту);
- організація принципових базових положень щодо структури та управління діяльності правоохоронних органів, спрямованих на попередження економічної злочинності;
- інтеграція зусиль органів безпеки та контролю під час виконання ними функцій щодо протидії економічній злочинності, через вдосконалення координації їх дій;
- визначення нових науково-технічних засобів і юридичних методів і прийомів попередження економічної злочинності;

- допомога органам системи безпеки та контролю у протидії економічній злочинності в державних органах, установах, приватних і громадських організаціях, а також залучення населення, що дозволить обмежити їх участь у даній діяльності;

- розвиток матеріально-технічної та фінансової бази діяльності органів безпеки та контролю для боротьби з економічною злочинністю.

В цілому боротьба зі злочинністю в сучасних умовах проводиться за наступними напрямками:

- застосування попереджувального і виховного впливу кримінального законодавства;
- використання спеціальних правових заходів;
- особливе кримінальне попередження злочинності.

Зростання боротьби з економічними злочинами варто розуміти більш комплексно, ніж збільшення мір покарання. Для досягнення необхідного ефекту в даній області потрібно, в першу чергу, дійсне бажання всіх держслужбовців вищого рангу, що функціонують в органах внутрішніх справ, викорінювати економічну злочинність.

На наш погляд, боротьба зі злочинністю не повинна обмежуватися лише затриманням злочинців, а включати в себе також систему боротьби з корупцією [1], для чого необхідно удосконалювати її в наступних напрямках:

1. Точний аналіз стану справ, планування і прогноз операцій.
2. Попередження правопорушень у сфері економіки за допомогою впливу на причини корупції (інакше кажучи, одне своєчасне рішення з кадрів ефективніше декількох прокурорських звинувачень).
3. Головним чином, діяльність державних структур разом із заходами протидії повинна відновлювати законні інтереси та порушені права потерпілої сторони (а саме, держави і її населення).
4. Неминучість покарання.

Боротьба зі злочинністю сьогодні знаходиться, головним чином, в області радикального коригування того процесу реформ, який на сьогодні йде в Україні, природно, без відмови від цілей реформи. Суть проблеми не в окремих прорахунках, а в ефективності конкретної тактики і стратегії та значному рівні корупції і політизованості в самій країні.

Протидія повинна проводитися тільки на базі і в рамках Конституції і законів України [2]. По-перше, вона неминуче вимагатиме певного обмеження прав цілого ряду місцевих органів, що можливо тільки на основі законодавства; по-друге, судочинство приймає тільки ті докази, які отримані в порядку, передбаченому законом. Головне у всьому вищевказаному - підключення самого населення до боротьби зі злочинністю, при цьому обґрунтовуючи все на основі закону.

Таким чином, для боротьби з відповідними погрозами економічної злочинності в країні потрібно виконувати і постійно актуалізувати ряд профілактичних заходів. Вагомий потенціал має колективна політична воля суспільства країни, скоординовані зусилля, об'єднання необхідних ресурсів міжнародного співтовариства, а також ефективні оперативно-технічні заходи.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б. М. Макросистемна еволюція української економіки: Монографія / Данилишин Б. М., Микитенко В. В. – У 2 т. – Т. 2. – К.: РВПС України НАН України, Вид-во ЗАТ «Нічлава», 2008.
2. Гриценко В. Г. Правове регулювання діяльності Державної служби боротьби з економічною злочинністю щодо протидії проступкам у сфері господарювання / В. Г. Гриценко // Митна справа. - 2014. - № 2(2.1). - С. 189-193.
3. Синергетичні засади державного управління в умовах реформ : монографія / С.М. Серьогін [та ін.] ; Національна академія держ. управління при Президенті України, Дніпропетровський регіональний ін-т держ. управління. - Д. : ДРІДУ НАДУ, 2007. - 194 с.

Посохов І.М., д-р. екон. наук, професор,
Чепіжко О.В., аспірант
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
(м. Харків, Україна)
 dglaz04@mail.ru, chepizko.elena@yandex.ru

ПІДХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ (НА ОСНОВІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ)

Трансформація структури світової економіки, яка пов'язана з нерівномірністю її економічного розвитку, загострює проблеми забезпечення національної конкурентоспроможності України. Так, згідно оцінки фахівців Всесвітнього економічного форуму 2017 – 2018, Україна зуміла декілька покращити свої позиції та знаходитися на 81-му місці у рейтингу ICG, відносно 85 – го місця минулого року, що, за думкою аналітиків ВЕФ, пов'язано з проведенням структурних реформ у країні та покращенням її позицій на зовнішніх ринках [7].

Проведення структурних реформ у країні, вибір пріоритетів та соціально-економічних механізмів розвитку України на основі вибору середньо- і довгостроковій моделі соціально-економічного розвитку робить вкрай важливим вивчення світового досвіду країн, які досягли високого рівня конкурентоспроможності, а також особливостей їх моделей соціально-економічного розвитку.

Таблиця 1

Позиції країн у рейтингах GCI, SPI та рівень їх економічного розвитку

Країна	Позиція у рейтингу GCI, 2017/2018	Позиція у рейтингу соц. розвитку (SPI), 2017	ВВП, млрд., \$, 2016	ВВП на душу населення, \$, 2016
Швейцарія	1(5,9)	5(90,1)	659,85	79 242,28
США	2(5,9)	18(86,43)	18 569,1	57 436,41
Сінгапур	3(5,7)	--	296,97	52 960,73
Нідерланди	4(5,7)	7(89,82)	771,16	45 282,63
Німеччина	5(5,7)	13(88,50)	3 466,6	41 902,28
Гонконг	6(5,5)	---	320,7	43,528.0
Швеція	7(5,5)	8(89,66)	511,4	51 164,51
Великобританія	8(5,5)	12(88,73)	2 629,2	40 095,9
Японія	9(5,5)	17(86,44)	4 938,6	38 917,3
Фінляндія	10(5,5)	2(90,53)	236,89	43 169,22
.....				
Норвегія	11(5,4)	3(90,27)	370,4	70 391.6
Данія	12(5,5)	1(90,57)	306,7	53 744,0
Ісландія	28(5,0)	3(90,27)	20,0	59 629,0
.....				
Україна	81(4,11)	64(68,35)	93,26	2 194,36

Згідно з прийнятим в ЄС підходом, індикатором конкурентоспроможності економіки є не баланс імпорту чи експорту продукції, а рівень життя населення. Дослідження показують, що найкращою моделлю соціально-економічного розвитку у Європі, яка забезпечує високі стандарти життя населення та високий рівень конкурентоспроможності національної економіки, є північноєвропейська (скандинавська) модель (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія, Ісландія), країни якої входять у 12 перших за рейтингом Глобальної конкурентоспроможності (GCI) (за винятком Ісландії) та за рейтингом соціального прогресу (SPI) (табл. 1). Однак, аналіз позицій країн у цих рейтингах наглядно свідчить, що високий

рівень економічного розвитку є необхідною але недостатньою умовою щодо суспільного благополуччя та соціального прогресу [6,7].

Аналіз макроекономічних показників країн з північноєвропейської моделлю розвитку показує, що ці країни характеризуються політичною та макроекономічною стабільністю, високою ефективністю наукоємного експорту, пріоритетом у фінансуванні соціальної сфери, НІОКР та інновацій. Також, в країнах зі скандинавською соціально-економічною моделлю держава відіграє більш активну роль та має досить суттєву частку власності на засоби виробництва ніж у країнах з ліберальною моделлю розвитку (США, Великобританія, Сінгапур, Австралія), що надає можливість вирішувати широкий спектр соціально-економічних задач. Так, у країнах Північної Європи, за даними 2016 року [3], витрати держбюджету у % від ВВП склали: Швеція – 48,59, Данія – 53,55, Ісландія – 46,07, Норвегія – 50,23, Фінляндія – 55,72.

Основна частина соціальних витрат в країнах Північної Європи має безпосередньо економічний, виробничий характер та забезпечує виробництво трудовими ресурсами потрібної якості щодо створення та впровадження інновацій. Обсяг же соціальних витрат у цих країнах є значно вище (за винятком Ісландії) ніж у багатьох країн Європи і світу, та склав у 2016 році (% від ВВП): Швеція 27,1, Данія - 28,7, Ісландія - 15,2, Норвегія - 25,1, Фінляндія -30,8 [5]. Причому, інновації, які спрямовані на зовнішній ринок, підтримуються внутрішніми інноваціями (технологічними, соціальними, екологічними), а в цілому інноваційна орієнтація країни допомагає підтримувати внутрішню досить дорогу систему соціальної підтримки населення, шляхом часткового перерозподілу доходів експортерів на користь держави та інших верст населення.

Дослідження результатів господарської діяльності країн з північноєвропейською моделлю розвитку надає змогу стверджувати, що на сучасному етапі переходу на інноваційний тип розвитку та створенні інноваційної системи, у якості основних факторів виробництва ці країни розглядають використання високопрофесійної робочої сили, найсучасніших технологій, які відповідають експортній спеціалізації. Витрати же на НІОКР та інновації у країнах Північної Європи є високими (за даними 2015 року) [4] у % від ВВП склали: Швеція – 3,26, Данія – 2,96, Ісландія – 2,19, Норвегія – 1,93, Фінляндія – 2,9), і розглядаються як перспективні інвестиції у національну конкурентоспроможність та дозволяють підтримувати вигідну спеціалізацію країн на світовому ринку.

У сучасних умовах глобалізації світової економіки ключового значення набуває ресурс ринку збуту, володіння яким, загострює процеси міжнародної конкуренції у боротьбі за перерозподіл світових ринків та створює проблеми в тих країнах, які втрачають свої ринки через технологічне відставання, відсутність макроекономічної стабільності, торгівельну дискримінацію та інше [1,2]. Одним з найбільш ефективним (неагресивним) засобом збереження та розширення ринку є саме соціальна та інноваційна орієнтація, яка сприяє збереженню та розвитку промислового потенціалу країни. Відзначимо, що підтримка та захист соціальної сфери забезпечує розвиток внутрішнього ринку, а інноваційна орієнтація направлена на розширення зовнішнього. Також, при відповідній фінансовій та інвестиційній політики держави, шлях одночасного розвитку соціальної та інноваційної сфери проявляється у їх взаємопосиленні та забезпеченні синергічного ефекту.

Таким чином, досвід розвитку країн з північно-європейською моделлю розвитку показує, що на стадії глобалізації, при посиленні міжнародної конкуренції за світові ринки збуту, вибір соціальної орієнтації, у взаємозв'язку з формуванням інноваційної національної системи, надає країні економічні переваги та забезпечує її конкурентоспроможність. Це надає змогу стверджувати, що при проведенні структурної трансформації моделі соціально-економічного розвитку в Україні, необхідно збереження та розвиток людського капіталу на основі реформування та вдосконалення інноваційного, інвестиційного, податкового та соціального законодавства, модернізації промисловості та використання інноваційних технологій, що дозволить зберегти внутрішній ринок країни та забезпечити її конкурентоспроможність на світових ринках.

Список використаних джерел

1. Сучасні тенденції міжнародних економічних відносин. Економічна інтеграція України у світове господарство : кол. монографія / І. М. Посохов [та ін.] ; ред. І. М. Посохов [та ін.] ; Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. – Харків : НТУ "ХПИ", 2016. – 450 с.
 2. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації / Олександр Сергійович Шнипко ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 456 с.
 3. International Monetary Fund (IMF) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/weoselgr.aspx>
 4. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Main Science and Technology Indicators, Volume 2016 Issue 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/msti-v2016-2-table2-en>
 5. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Social Expenditure - Aggregated data [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX_AGG
 6. Social Progress Index (SPI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.socialprogressindex.com/>
 7. Ukraine – Global Competitiveness Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/countryeconomy-profiles/#economy=UKR>
-

Пустовойт Д.В., студентка 4 курсу, група Ф-141,
фінансово-економічний факультет,

Мініна О. В., к.е.н., доцент,

кафедра теоретичної та прикладної економіки

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

diannka25@gmail.com

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Безробіття – це таке соціально-економічне явище, коли частина економічно активного населення не може знайти застосування своїй робочій силі й стає «зайвою». Чим нижчий рівень соціально-економічного розвитку країни, тим вищий рівень безробіття, і навпаки [1, С. 60]. В умовах ринкової економіки та кризових явищ, які спіткали нашу країну за останні роки, ця проблема, безпосередньо, стала однією з найважливіших проблем національної економіки. Міжнародна організація праці (МОП) провела дослідження, яке показало, що рівень безробіття в Україні значно вище офіційно визнаного.

Причиною такого розповсюдженого явища є неефективність використання робочої сили в минулому і відсутність економічних умов, які б дали змогу людям застосовувати свої навички у продуктивній роботі за пристойну заробітну плату.

Зростання безробіття створює цілий комплекс економічних та соціальних проблем: знижується купівельна спроможність населення, державний бюджет втрачає платників податків, підприємство – персонал. Зростають ризик соціального напруження, додаткові витрати на підтримку безробітних. Створення в Україні цивілізованого ринку праці, який би дозволяв громадянину оперативно знайти необхідну роботу з тими умовами праці, які відповідають вимогам безпеки й гігієни, з гідною заробітною платою, а роботодавцю – працівників необхідної кваліфікації, можливе тільки за наявності ефективної системи працевлаштування [2, С. 49].

Рівень безробіття визначають за методологією МОП як співвідношення чисельності безробітних віком 15-70 років до економічно активного населення (робочої сили) означеного віку. Окрім того, згідно з методикою, в Україні визначають також рівень зареєстрованого безробіття як співвідношення чисельності безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, до середньорічної чисельності працездатного населення [3, С. 107].

За даними Державної служби статистики України, ситуація на ринку праці є досить напруженою. Розглянемо динаміку кількості безробітних та рівня безробіття в Україні за 2011-2016 роки (табл. 1).

Динаміка кількості безробітних та рівня безробіття в Україні

Роки	Безробітне населення			
	у віці 15-17 років		працездатного віку	
	у середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи
2011	1732,7	7,9	1731,7	8,6
2012	1657,2	7,5	1656,6	8,1
2013	1576,5	7,2	1576,4	7,7
2014	1848,3	9,0	1847,6	9,4
2015	1654,7	9,1	1653,9	9,5
2016	1691,5	9,4	1691,1	9,7

Джерело: складено автором на основі [4]

За даними табл. 1 спостерігаємо неоднозначну тенденцію: після 2011 року рівень безробіття скорочувався до 2013 року, а протягом 2014-2016 років рівень безробіття в Україні уповільнено, але зростає. Якщо за Методологією МОП у 2013 році питома вага безробітних складала 7,2% кількості економічно активного населення у віці 15-70 років, то в 2016 році вона зросла до 9,4%, тобто за 3 роки в країні відбулося збільшення кількості безробітних на 115 тис. осіб. Аналогічна тенденція спостерігається з рівнем і кількістю безробітних серед населення працездатного віку.

Розглянемо рівень безробіття серед працездатного населення у розрізі регіонів України за I півріччя 2017 року в порівнянні з I півріччям 2016 року (%) (рис. 1).

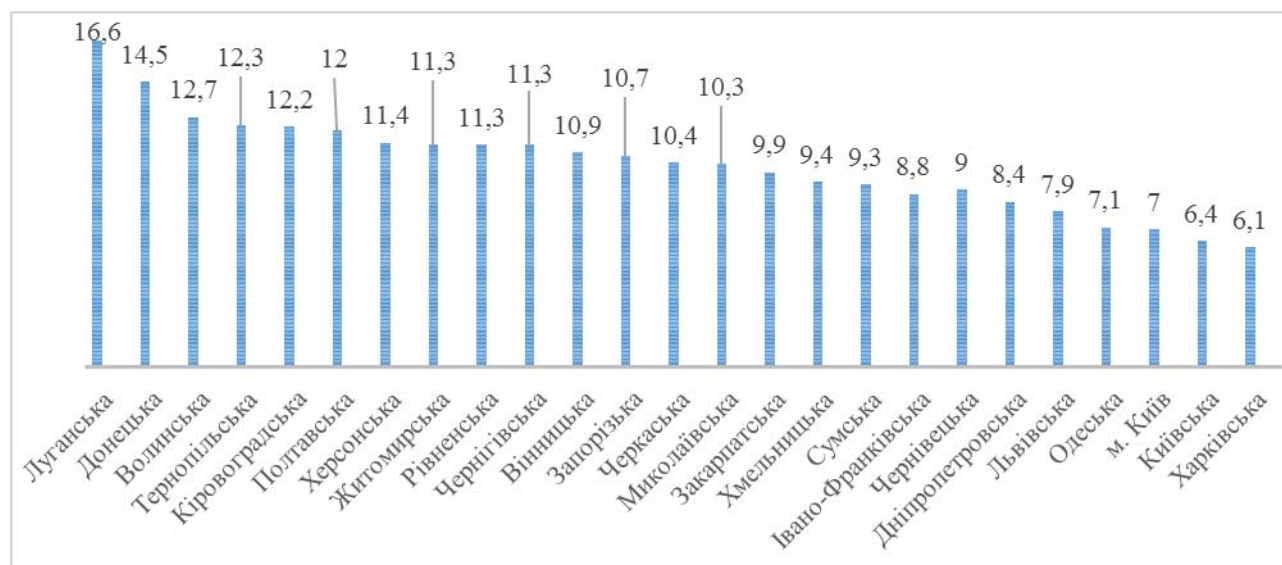

Рис. 1. Рівень безробіття (за методологією МОП) у I півріччі 2017 року (%), в порівнянні з I півріччям 2016 року

Джерело: складено автором на основі [5]

Зростання рівня безробіття у I півріччі 2017 року в порівнянні з I півріччям 2016 року відбулося у таких регіонах: Луганській (16,6%), Донецькій (14,5%), Волинській (12,7%), Тернопільській (12,3%), Рівненській (11,3%), Вінницькій (10,9%), Запорізькій (10,7%), Миколаївській (10,3%), Закарпатській (9,9%), Дніпропетровській (8,4%), Одеській (7,1%) областях та м. Києві (7,0%). А скорочення спостерігається у таких регіонах: Кіровоградській (12,2%), Полтавській (12%), Херсонській (11,4%), Житомирській (11,3%), Чернігівській (11,3%), Черкаській (10,4%), Хмельницькій (9,4%), Сумській (9,3%), Івано-Франківській

(8,8%), Чернівецькій (9,0%), Львівській (7,9%), Київській (6,4%) та Харківській (6,1%) областях [5].

Основні проблеми ринку праці нашої держави пов'язані зі зростанням тривалості періоду безробіття, збільшенням кількості громадян, які шукають роботу, а також існуванням труднощів з працевлаштуванням соціально незахищених верств населення.

На ринку праці України можна виділити ще одну досить актуальну проблему – це проблема конкурентоспроможності національного ринку праці. Сучасний стан розвитку економіки України характеризується трансформаційними процесами і позитивний результат таких перетворень не може бути досягнутий без виходу на якісно новий рівень кваліфікації робочої сили та її конкурентоспроможності. Система забезпеченості кадрами має гнучко реагувати на зміни потреб виробництва, що виявляються на ринку праці. Але відсутність комплексного системного підходу до потреб кадрового забезпечення виробничої сфери як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні призвела до зростання невідповідності між потребою у кваліфікованих кадрах і фактичною професійно-кваліфікаційною структурою пропозиції робочої сили. На сьогодні в Україні прослідковується тенденція невідповідності кількості безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, кількості найнятих робітників, які скористалися послугами цієї служби, та потребі у робочій силі [2, С. 50].

Дедалі гострішою стає проблема високої частки безробітних з вищою освітою, оскільки виникає питання про раціональність державної політики щодо фінансування навчання такої великої кількості місць для різних спеціальностей у системі вищої освіти. Останнім часом також постійно загострюється ситуація із зайнятістю молоді в Україні. Питома вага молоді у загальній кількості безробітних досягла 30%. Молодь становить окрему частину ринку праці і розвивається не так, як увесь ринок. З одного боку, вік сприяє високій мобільності, відкритості, сміливості у зміні та пошуку роботи. З іншого – молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці [2, С. 51].

Отже, розглянувши найсуттєвіші проблеми, що стосуються безробіття в Україні, можемо запропонувати основні шляхи їх вирішення, зокрема:

- приведення законодавства України у відповідність до міжнародних норм та принципів;
- запровадження механізмів захисту внутрішнього ринку праці;
- реалізація Державної та регіональних програм зайнятості;
- сприяння стабільній діяльності стратегічно важливих підприємств;
- зниження податків для підприємств за умови збереження робочих місць (для компенсування витрат на прийом нових працівників);
- забезпечення збереження ефективно функціонуючих робочих місць та створення нових;
- створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу та підприємницької діяльності безробітних;
- надання державою пільгових кредитів для виплати заробітної плати додатково зайнятим на виробництві, які за розміром будуть дорівнювати зарплаті;
- легалізацію тіньової зайнятості [6, С. 107].

Крім того, на сьогоднішній день досить актуальним завданням повинна бути порівняльна оцінка рівня довготривалого безробіття в Україні та країнах Європейського Союзу з метою виявлення певних тенденцій його формування, потенційних причин виникнення та засобів попередження.

Список використаних джерел

1. Майсюра О.М. Безробіття та наслідки його впливу на економіку країни / О.М. Майсюра // Економіка та держава. – 2010. – №8. – С. 60-61.
2. Лисюк О.С. Безробіття як соціально-економічна проблема населення України // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – №4(70). – С. 48-53.
3. Семенова К.Д. Аналіз впливу економічної кризи на рівень безробіття в Україні // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – №1(44). – С. 106-111.

4. Безробітне населення (за методологією МОП) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/rp/rp_reg/reg_u/arh_bn_u.htm

5. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за регіонами у 2017 році [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/rp_reg/reg_u/rbn_2017_u.htm

6. Мельничук Л.С. Основні проблеми зайнятості населення України // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія» Серія: Економіка. – 2012. – Т. 189, №177. – С. 105-108.

Рункевич В.В., студентка 3 курсу, група 15Ф-2,
факультет банківського дела

Научный руководитель: **Король А.Г.**, маг.эк.н., ассистент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
runkevich.viktoria@mail.ru

ТРУДОВОЙ ПОТЕНЦИАЛ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ

Трудовой потенциал определяется количеством и качеством трудовых ресурсов, их занятостью в экономике. Трудовые ресурсы относятся к одному из основных факторов развития национальной экономики.

Трудовые ресурсы – это та часть населения, которая благодаря совокупности физических способностей, специальных знаний и опыта может участвовать в процессе воспроизводства, создания материальных и нематериальных благ и услуг.

К трудовым ресурсам относятся: население трудоспособного возраста (за исключением неработающих лиц, получающих пенсию по возрасту на льготных условиях), а также лица старше и младше трудоспособного возраста, занятые в экономике [1, с.68-69].

Численность населения трудоспособного населения (мужчины 16-59, женщины 16-54), по состоянию на 01.01.2017 г. составила 5432 тыс. чел. (57,2% от общей численности населения), на 01.01.2015 г. – 5623 тыс. чел. (59,4% от общей численности), что на 191 тыс. чел. (3,4%) больше, чем в 2017 г.

Население старше трудоспособного (мужчины 60 и старше, женщины 55 и старше) на 01.01.2015 г. составило 2311 тыс. чел. (24,4 от общей численности населения), что на 93 тыс. чел. (4,0%) меньше, чем в 2016 г.

Численность населения младше трудоспособного возраста (0-15) на 01.01.2015 г. составила 1610 тыс. чел. (17% от общей численности населения), больше на 59 тыс. чел. меньше, чем в 2016 г [2].

В Республике Беларусь последовательно осуществляется переход на международную систему классификации населения, в соответствии с которой выделяют экономически активное и экономически неактивное население.

Экономически активное население – это часть жителей страны, предоставляющих свой труд для производства товаров и услуг. К данной категории относятся занятое население и безработные, зарегистрированные в органах государственной службы занятости [1, с.69].

Согласно данным Национального статистического комитета численность занятого населения в 2014 г. равна 4550,5 тыс. чел., что на 64,5 тыс. чел. больше, чем в 2016 г.

Численность безработных, зарегистрированных в органах по труду, занятости и социальной защите в 2014 г. – 24,2 тыс. чел., в 2017 г. – на 11,1 тыс. чел. больше, чем в 2014 г. Из них: мужчин в 2014 – 12,4 тыс. чел., в 2016 – 23,3 тыс. чел. (на 10,9 тыс. чел. больше по сравнению с 2014), женщин в 2014 – 9,1 тыс. чел., в 2016 – 12,0 тыс. чел. (больше на 2,9 тыс. чел.) [2].

К экономически неактивному населению трудоспособного возраста относят лица, которые не считаются занятыми экономической деятельностью или безработными. Это та часть жителей страны, которая не входит в состав рабочей силы, включая лиц младшего возраста, установленного для определения экономически активного населения. В состав экономически неактивного населения включаются: учащиеся и студенты, слушатели и курсанты дневных учебных заведений (в том числе аспирантуры и докторантуры); лица, получающие пенсии; занятые домашним хозяйством, уходом за детьми, больными родственниками и т.д.; безработные, не состоящие на учете в службе занятости, но которые могут и готовы работать; другие лица, у которых нет необходимости работать, независимо от источника дохода. В конечном итоге, к экономически неактивному населению относится оставшаяся численность населения, за вычетом населения, зарегистрированного в органах по труду, занятости и социальной защите [1, с.69-70].

Таким образом, исследовав уровень развития трудового потенциала в Республике Беларусь, можно выявить следующие проблемы:

- кадровый кризис: с одной стороны, нехватка людей, обладающих достаточным уровнем профессионализма, с другой, рост безработицы как следствие структурной перестройки социально-экономической жизни;
- недостаток инвестиций в систему образования, для подготовки кадров, что в конечном итоге приводит к недостатку инвестиций в развитие человеческих ресурсов;
- нехватка рабочих мест (количество специалистов подготовленных по одной специальности, превышает количество предоставленных рабочих мест).

Для успешного решения возникающих проблем, возникает необходимость применения следующих мер:

- эффективная программа подготовки персонала (исключающая невозвратность затрат);
- определение экономических принципов и создание механизмов востребованности кадрового потенциала (т.е. создание привлекательной конкурентной среды для реализации профессионального потенциала);
- государственное регулирование форм и структуры безработицы и занятости;
- взаимодействие предприятий и учреждений в целевой подготовке персонала;
- обеспечение полной сбалансированности профессионально-квалификационной структуры спроса и предложения рабочих мест на рынках труда с учетом перспектив социально-экономического развития регионов.

Список использованных источников

1. Национальная экономика Беларуси : учебник для студентов учреждений высшего образования по экон. спец. / [В.Н. Шимов и др.] ; под ред. В.Н. Шимова. - 4-е изд., перераб. и доп. - Минск : БГЭУ, 2012. - 649 с.
2. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Официальная статистика. – Минск. – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/>. – Дата доступа: 19.11.2017.

Савченко Т.В., студентка 6 курсу, група МФКн-161,
фінансово-економічний факультет

Науковий керівник: **Демченко М.Ю.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
tani.savchenko@gmail.com

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЗОЛОТА

Дорогоцінні метали протягом усього історичного розвитку людства відігравали вагомую роль в економічному житті суспільства, виконуючи різноманітні функції, починаючи від засобу збереження вартості, способу обігу та платежу, до здійснення ними функції грошей,

що безперечно вплинуло на розвиток світової спільноти. Враховуючи значний вплив валютних, фінансових криз, які призводять до порушення стабільного функціонування національних та світових економічних систем, у сучасному світі все більш важливою постає проблема фінансової стійкості. В умовах кризи, мінливості валютних курсів, значного рівня інфляції, досить часто здійснення інвестицій в національну та іноземну валюту є менш ефективним, а це означає, що даний вид інвестицій не генерує бажаного вкладником доходу. Все це призводить до пошуку більш надійнішого та прибуткового виду інвестицій, яким, враховуючи світову практику, може виступати інвестування коштів у банківські метали. Завдяки своїм унікальним властивостям, вони здатні зберігати свою реальну вартість протягом довготривалого періоду часу, тим самим виступаючи еквівалентом убезпечення.

Здійснення інвестицій у дорогоцінні метали в наш час є доволі поширеним видом діяльності, що насамперед обумовлено значними перевагами даного фінансового інструмента перед інвестуванням в валюту в формі протиінфляційного захисту, значної надійності та прибутковості. Яскравим підтвердженням цього факту є зберігання провідними країнами світу більшої половини своїх золотовалютних резервів у золоті: США – 74,6%; Німеччина – 69,1%; Італія – 67,2%; Франція – 65%; Нідерланди – 66% [2].

Відповідно до чинного законодавства України, банківські метали – це золото, срібло, платина, метали платинової групи (лише паладій), доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів [4].

Загалом у світі, і в Україні в тому числі, в обігу перебувають такі метали як : золото, срібло, платина та паладій. Однак, в дійсності найбільш використовуваними інвестиційними металами звичайно виступають золото та срібло. Розглянемо стабільність перелічених дорогоцінних металів з позиції їх вартості, спираючись на орієнтир світових цін на дорогоцінні метали - результати торгів на London Bullion Market – Лондонський ринок дорогоцінних металів (табл.1).

Таблиця 1

**Ціни на дорогоцінні метали за період 31.12.2011-30.09.2017рр. за одну тройську унцію на
Лондонському ринку дорогоцінних металів в доларах США**

Метали	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	30.09.2017
Золото	1574,50	1664,00	1201,50	1199,25	1062,25	1159,10	1286,95
Срібло	28,18	29,95	19,50	15,97	13,82	16,24	16,86
Платина	1381,00	1523,00	1358,00	1210,00	872,00	907,00	923,00
Паладій	636,00	699,00	711,00	798,00	547,00	676,00	935,00

Джерело: складено авторами на основі [3]

Аналізуючи представлені дані, відмітимо, чіткої тенденції зміни ціни не проявляє жоден з металів. Ціна на срібло постійно коливається, схожа ситуація складається і з платиною та паладієм.

За індикатор стану світової економіки беруть співвідношення цін золота і платини, яке встановлюється в залежності від циклічності економічного розвитку. Протягом періоду стабільного зростання світової економіки платина є в 2-2,5 рази дорожчою за золото завдяки тому, що у природі вона зустрічається рідше, для її отримання необхідно переробити в три рази більше руди, ніж для видобування золота, і для виготовлення ювелірних виробів цей метал використовується у значно менших обсягах. Під час світових криз попит на платину знижується, метал втрачає в ціні і тому його інвестиційний потенціал є нижчим, ніж у золота. Проте на користь золота свідчить його історична роль грошового еквівалента [5]. Тому, безперечно, найбільш ліквідним та цінним серед металів виступає золото.

Для отримання більш повного уявлення щодо тенденцій, що формуються на ринку золота, а також визначення частки роздрібних інвестицій (прямих інвестицій в метал), проаналізуємо сукупний світовий попит на золото (табл.2).

Світовий попит на золото за 2011-2016 рр.

Світовий попит на золото										
Показники	2012		2013		2014		2015		2016	
	Обсяг, т	Питома вага,%	Обсяг, т	Питома вага,%	Обсяг, т	Питома вага,%	Обсяг, т	Питома вага,%	Обсяг, т	Питома вага,%
Ювелірні вироби	2061,0	46,4	2610,0	49,1	2469,0	54,9	2395,0	55,0	1891,0	53,1
Промислове виробництво	429,0	9,7	421,0	7,9	403,0	9,0	365,0	8,4	354,0	9,9
Офіційний сектор	544,0	12,2	409,0	7,7	466,0	10,4	436,0	10,0	257,0	7,2
Роздрібні інвестиції, в т.ч.:	1407,0	31,7	1873,0	35,3	1163,0	25,8	1162,0	26,7	1057,0	29,7
– зливки	1056,0	23,8	1444,0	27,2	886,0	19,7	876,0	20,1	787,0	22,1
– монети	351,0	7,9	429,0	8,1	278,0	6,2	286,0	6,6	271,0	7,6

Джерело: складено авторами на основі [6]

Згідно наведених даних, загальний попит на золото формує в основному ювелірна промисловість. Однак, хоч її частка у загальному попиті і зростає з 46,41% до 53,13%, але обсяги вкладень в ювелірну промисловість за останній час значно зменшуються. Аналогічною є ситуація і щодо використання золота в промисловому виробництві (електротехніці, стоматології, медицині та інших галузях), протягом останніх п'яти років, попит на золото у промисловому виробництві зменшився на 75 тон або на 17,48%. Слід також відзначити, що центральні банки деяких країн були значним джерелом чистого попиту на ринку золота протягом 2015-2016 років. Так, центральне місце в закупівлі офіційним сектором в глобальному масштабі становило придбання значного обсягу золота Центральним банком Росії, Китаю та Казахстану. У 2016 році на ці країни припадало 80% світових закупівель золота. Великий інтерес для покупців було зафіксовано і з інших країн, таких як: Білорусь, Таджикистан, Катар, Колумбія та ін. Проте загальний валові продажі золота зросли на 15% в річному обчисленні, а валові закупівлі скоротились на 31% у порівнянні з попереднім роком, що призвело до 42 % зменшення чистої офіційної активності сектора.

Зазначимо, що в усі часи золото відігравало велику роль в економіці країни і на сьогодні золото набуває статусу інвестиційно-привабливого інструмента, тому зосередимо нашу увагу на використанні даного виду металу у якості інвестиційного активу. При здійсненні капіталовкладень в жовтий метал інвестори оцінюють можливість убезпечити себе від економічної та політичної нестабільності, знизити рівень ризику, передбачити ріст попиту на цей дорогий метал та звичайно зберегти і примножити власний капітал.

Основними мотивами для інвесторів при здійсненні інвестицій в дорогий метал, зокрема в золото, виступають:

- висока ліквідність, яка проявляється у властивості золота бути конвертованим за короткий термін, на відміну від цінних паперів;
- як елемент диверсифікації, золото відіграє важливу роль у формуванні інвестиційного портфеля і піднімає його на інший рівень та захищає від цінних коливань, підтвердженням чого виступає золоте правило інвестора, суть якого полягає в наступному: 10-15% своїх вкладень необхідно здійснювати в золото;
- надійність та стабільність, яка виражається у цінності золота як способу вкладення грошей. Ціна на золото невпинно зростала і лише у 2013 році через значне скорочення попиту на золото значно знизилась, однак, проаналізувавши динаміку цін на

дорогоцінні метали, можна сказати, що з 2016 року вартість золота починає знову зростати, що підтверджує золота як надійного інвестиційного інструмента;

➤ незалежність, коли на вартість золота впливає низка чинників, але його цінність як платіжного засобу залишається незмінною.

Спираючись на розрахунки, приведені у таблиці 2, відмітимо, що у загальній структурі попиту на золото у світі з метою інвестування припадає майже 30% сукупного попиту, при чому у 2012-2013 рр. значення даного показника сягало позначки на рівні 35%, що свідчить про активне використання золота як інвестиційного ресурсу економічними суб'єктами.

В сучасних реаліях Інвестиційна діяльність на ринку банківських металів здійснюється в таких формах:

✱ відкриття металевого рахунку. Такий вид інвестицій передбачає, що інвестор трансформує свій грошовий внесок у метал (золото), але на руки сам зливкок він не отримує. Метал зараховується на відповідний рахунок у банківській установі і при бажанні чи необхідності продажу металу – банк виплачує власнику цього зливка конвертовану суму коштів за кожен 1 гр банківського металу на дату здійснення операції. Значною перевагою використання такого способу інвестування є відсутність витрат на зберігання золота, але з іншого боку – такий метод є дуже ризиковим, адже, простішими словами – це «гра на різниці курсів на метал»;

✱ золотий депозит являє собою вклад до банківської установи, на визначений термін, у вигляді благородного металу, на який нараховується незначний відсоток, який є доходом вкладника. В разі закінчення дії терміну золотого депозиту, інвестор забирає вкладений метал разом з заробленим відсотком, який може отримуватись як у вигляді валюти, так і золота. Особливістю здійснення такого виду інвестицій виступає те, що прибутковість золотого депозиту зумовлена зміною ціни на золото, а не нарощенням відсотків за ним;

✱ придбання акцій золотовидобувних компаній передбачає можливість інвестора викупити певний відсоток акцій компанії, яка займається видобутком золота та у разі отримання такою відповідною компанією прибутку, претендувати на значні дивіденди;

✱ придбання дорогоцінних монет доволі розповсюдженим та простим способом інвестування в золото. Це пов'язано перш за все з існуючим режимом оподаткування. Так як в більшості країн такі монети вважаються грошима, тому і операції, що проводяться з ними, звільняються від сплати податку на додану вартість, а також при перевезенні їх через кордон – ці монети не обкладаються митними платежами, але до ціни монети входить вартість на її карбування;

✱ інвестиції в мірні зливки у сучасному світі мають найбільшу популярність, незважаючи навіть на сплату податкових платежів. Залежно від ваги зливка варіюється і ціна за 1 гр золота в ньому, але чим більшим є зливкок, який купується з метою інвестування, тим дешевшою є вартість 1 гр золота в ньому. Загалом такий вид інвестицій розрахований на довготривалий період зберігання з метою значного зростання у майбутньому ціни за золото.

Останні два способи здійснення інвестицій в золото є найбільш розповсюдженими та найбільш використовуваними, тому проаналізуємо динаміку світових роздрібних інвестицій в розрізі вкладень в зливки та монети (рис.1).

Як бачимо, загалом до 2013 р. спостерігалась висхідна тенденція до вкладень у золоті метали, особливо інвестування в золоті зливки. На кінець 2013 р. загальні обсяги вкладень в зливки сягнули 1444 т, що у відсотковому відношенні становить 27,18% загального ринку золота. З 2014 р. обсяги інвестицій дещо знизились через відчутне скорочення попиту в Азії, так як низька волатильність цін, зниження цінових очікувань спонукали інвесторів почекати з покупкою злитків та монет. Також позначилися заходи державного регулювання, спрямовані на зниження внутрішнього попиту на золото, але загалом можна сказати, що попит на монети та зливки залишається більш-менш стабільним.

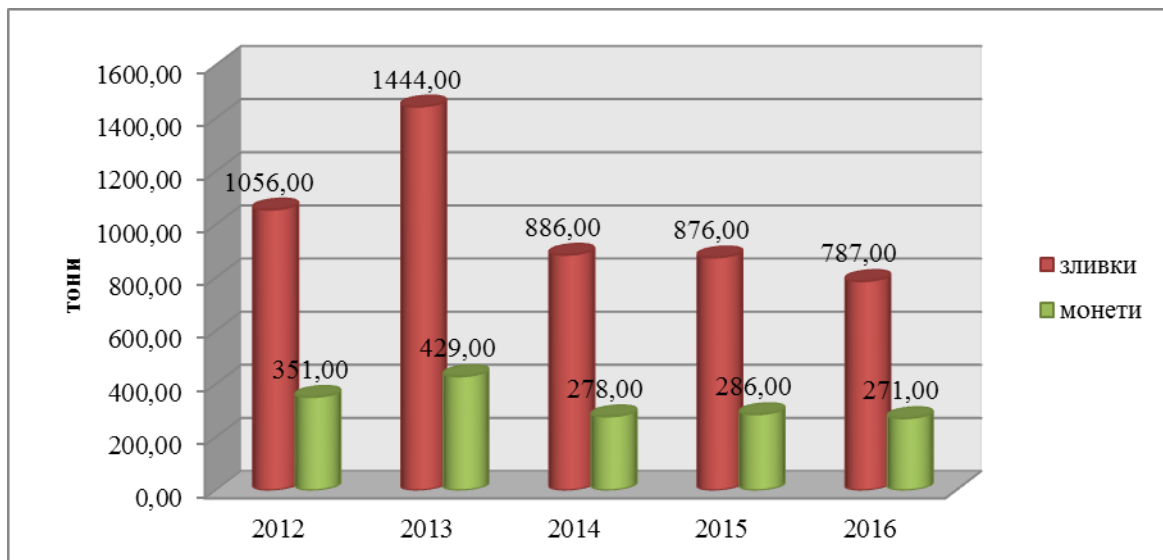

Рис. 1. Роздрібні світові інвестиції в золото за 2012-2016 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [6]

Географічна структура попиту на інвестиційні золоті зливки за 2016 рік є такою: Китай – найбільший інвестор, з обсягами вкладень - 236,80 т (30,10%); Німеччина – 103,20 т (13,12%); Індія – 87,60 т (11,14%); Таїланд – 58,00 т (7,37%); Швейцарія – 43,40 т (5,52%); В'єтнам – 42,30 т (5,38%) та США – 28,70 т (3,65%) [6]. Загалом ці 8 країн забезпечують більш ніж 75% інвестиційного попиту на золоті зливки, при чому основним важелем при формуванні цього попиту виступає східно-азіатський регіон на чолі з Китаєм.

Розглянемо детальніше інвестиції, що здійснюються в золоті монети, адже, даний сегмент золотого ринку характеризується деякими специфічними особливостями. Монети як об'єкт інвестицій у золото можна розглядати і як предмети антикваріату, і як специфічну форму золотих зливків. У першому випадку - інвестиції будуть здійснюватись з метою капіталізації різниці в цінах на витвір мистецтва, адже поряд з вартістю дорогоцінного металу, кошти вкладаються і в об'єкт, що носить історичну чи естетичну цінність, однак, поряд з цим ліквідність такого виду активу є значно нижчою у порівнянні з інвестиційними монетами. Щодо інвестицій у монети як різновид золотих зливків, то подібне вкладання коштів безперечно має перевагу ліквідності, але такі монети не мають нумізматичної цінності, а мають лише інвестиційний характер.

Ваговий та, відповідно, вартісний вираз золотих монет, зазвичай, є нижчим за параметри золотих зливків, що робить їх більш доступними для осіб з меншим достатком. Можливості транспортування монет також зростають, до того ж зберігання самих монет може тягнути за собою нижчі прямі та трансакційні витрати, порівняно зі зберіганням зливків.

Беззаперечними лідерами по випуску золотих монет виступають: США – 19,2%; Південна Африка – 16,1%; Канада – 14,0% Китай – 13,6% та Туреччина – 10,2%, на які припадає близько 73,0% світового випуску золотих монет (табл.3). Слід зазначити, що інвестування в золоті монети більш притаманне Північній Америці, для якої монети - це найбільш ліквідна продукція золотих злитків у Сполучених Штатах, а також монети мають значну перевагу над злитками за їхню «патріотичну цінність». Канада та США в сукупному монетному карбуванні складають 33,2%, при чому останні роки США значно нарощує обсяги випуску золотих монет, так за останні 5 років даний ріст склав 12,7т.

Таблиця 3

Регіональний розподіл світового випуску золотих монет за 2012-2016 рр.

Показники	2012		2013		2014		2015		2016	
	Обсяг, т	Питома вага, %	Обсяг, т	Питома вага, %	Обсяг, т	Питома вага, %	Обсяг, т	Питома вага, %	Обсяг, т	Питома вага, %
США	29,2	12,3	37,3	11,5	23,8	11,9	33,9	16,0	41,9	19,2
Південна Африка	23,7	10,0	27,5	8,4	21,5	10,7	27,7	13,1	35,2	16,1
Канада	23,9	10,1	35,5	10,9	22,1	11,0	29,7	14,0	30,6	14,0
Китай	21,4	9,0	21,8	6,7	14,8	7,4	22,9	10,8	29,7	13,6
Туреччина	39,9	16,8	90,6	27,8	40,5	20,2	19,8	9,3	22,4	10,2
Інші	99,7	41,9	112,9	34,7	77,4	38,7	78,1	36,8	58,9	26,9
Всього у світі	237,8	100,0	325,6	100,0	200,1	100,0	212,1	100,0	218,7	100,0

Джерело: складено авторами на основі [6]

В ході проведеного дослідження, з'ясовано, що в сучасних умовах на тлі девальвації національних одиниць, постійних як світових, так і національних криз, золото може виступати одним із надійних засобів здійснення інвестицій. Так, показник сукупного інвестиційного попиту на золото з метою інвестування, сягає позначки в 29,7%, а це майже третина всього золотого ринку, але, разом з тим за період 2015-2016рр. обсяги сукупного світового попиту значно скоротилися у порівнянні з 2012-2013рр., що свідчить про послаблення активності на ринку золота. На нашу думку, головна причина скорочення фізичного споживання золота безпосередньо пов'язана зі зниженням попиту ювелірів Індії та Китаю, на яких припадає близько половини фізичного споживання металу, що свою чергу значно відобразилось на світових показниках. В той же час, роздрібні інвестиції на ринку світового золота також мають тенденцію до зниження.

Безперечно, інвестування в золото має значні переваги в якості інвестиційного інструменту, такі як: надійний протиінфляційних засіб; у разі зростання цін на світовому ринку золота можна отримати значні прибутки; висока якість металів (їх проба); можливість транспортування; на відміну від ювелірних виробів, золоті монети (інвестиційні) та зливки включають в свою вартість лише вартість металу та ін. Однак, поряд з цим існують і значні недоліки: золото – це довгостроковий інструмент вкладання коштів, а тому за даний період вартість золота та сукупний попит на нього може суттєво варіюватись в залежності від ситуації на світовому ринку, що може негативно вплинути на ефективність здійснення такого вкладення та знизити привабливість золота як інвестиційного інструмента.

Список використаних джерел

1. Дудчик О. Ю. Інвестування в золото: переваги та недоліки / О. Ю. Дудчик, А. В. Брівко, Н. Ю. Нежива // Молодий вчений. - 2013. - № 2(02). - С. 22-26. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2013_2%2802%29_5.
2. Офіційний сайт Всесвітньої золотої ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gold.org/data/gold-reserves>.
3. Офіційний сайт Лондонського ринку дорогоцінних металів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lbma.org.uk/precious-metal-prices>.
4. Про здійснення операцій з банківськими металами [Електронний ресурс]: Постанова Правління Національного банку України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0749-03>.
5. Федорчук А. Платина повертає позиції / Федорчук А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/business/platina-povertaye-poziciyi-.html>.
6. Gold Survey 2017, Thomson Reuters GFMS, The Thomson Reuters Building, London, UK, 2015, pp. 11, 17-24.

Середюк І.О., студентка 3 курсу, група ФЕБ-151,
фінансово-економічний факультет
Науковий керівник: **Шишкіна О.В.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
i.seredyuk36@gmail.com

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Інвестиційна безпека є вагомим складовою економічної безпеки, яка визначає можливості соціально-економічного розвитку та темпи зростання національної економіки. Саме інвестиційна безпека створює необхідні умови для забезпечення необхідного рівня фінансової стабільності в умовах економічної нестабільності та розвитку глобальних інтеграційних процесів. У свою чергу, від існуючого рівня фінансової стабільності залежить інвестиційна привабливість країни, залучення іноземних інвестицій, тобто рівень інвестиційної безпеки загалом. Тим самим виникає взаємопов'язане коло проблем, розв'язання яких потребує проведення ґрунтовних теоретико-прикладних досліджень.

Проблема забезпечення інвестиційної безпеки особливо актуальна для України, оскільки її вирішення має забезпечити розбудову ринкової економіки, подолання структурних деформацій, здійснення оновлення продукції та виробничого апарату у промисловості, освоєння нових видів діяльності тощо. Таким чином, питання забезпечення інвестиційної безпеки є своєчасними і актуальними у сучасних умовах розвитку держави.

Науковими дослідженнями у сфері інвестиційної безпеки присвячена велика кількість праць вітчизняних і іноземних науковців, зокрема, такі як: В.Геєць, В. Кириленко, О. Баранівський, М. Недашківський та К. Подгорна, С. Ткаленко та ін.

Проведені вченими дослідження розкривають широке коло питань, які стосуються визначення економічної сутності зазначених категорій, їх функціонального призначення, змісту та структури, методичних аспектів аналізу і оцінки, проте багато питань залишаються недостатньо висвітленими і потребують подальших досліджень. Зокрема це стосується дослідження умов забезпечення інвестиційної безпеки, основних факторів, що на неї впливають та основних причин, що погіршують стан інвестиційної безпеки. Саме цим аспектами і буде присвячене дана наукова робота.

Окремі аспекти щодо визначення і оцінки інвестиційної безпеки розкриваються і у національній нормативно-правовій базі. Зокрема, згідно із наказом «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», інвестиційна безпека – це стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [5].

На основі Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, здійснимо аналіз та оцінку рівня складової інвестиційної безпеки України за допомогою відповідних індикаторів (табл.1).

Таблиця 1

Значення індикаторів для нормування

Найменування індикатора, одиниця виміру	Характеристичні значення індикатора				
	критичне	небезпечне	незадовільне	задовільне	оптимальне
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Валове нагромадження основного капіталу, відсотків ВВП	18	20	23	25	30

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, відсотків	55	65	70	75	85
Інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, відсотків	50	60	70	80	90
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, відсотків	4	4,5	5	6	7
Відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, відсотків ВВП	10	13	15	20	25
	80	70	60	50	30
Частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни, відсотків загального обсягу продукції (станом на початок року)	50	55	60	70	80
Розмір економіки України, відсотків до світового ВВП	0,15	0,2	0,5	1,5	2,5

Джерело: [4]

Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП є одним із найважливіших показників, який застосовується при оцінці інвестиційної безпеки. Світовий практичний досвід показує, що основним рушієм стабільного економічного зростання країни є інвестиції в основний капітал, щорічний рівень яких повинен складати 19-25% до ВВП.

Якщо найважливішим критерієм стійкого розвитку національної економіки є обсяг інвестицій, то динаміка інвестиційних вкладень є індикатором стану ефективного сукупного попиту, чинником, що впливає на обсяг національного виробництва, рівень зайнятості і споживання населення [3, с. 46].

Українськими науковцями у 2013 р. було визначено діапазон рівня валового нагромадження основного капіталу у % до ВВП, а саме в межах 18-30%, де 18% від ВВП – критичне значення, а 30% – оптимальне [1].

Розглянемо показники валового нагромадження основного капіталу (які дозволяють об'єктивно оцінювати економічний стан нашої держави) у період 2010 - 2015 рр. (рис.2).

Таблиця 2

Валове нагромадження основного капіталу у 2010–2015 рр.

Роки	Валове нагромадження основного капіталу (млрд грн)	Норма валових інвестицій в основний капітал (%)
2010	201,9	14
2011	247,6	15,5
2012	283,1	19,5
2013	247,04	17,1
2014	224,3	13,4
2015	262,9	12,9

Джерело: складено на основі [4]

Дані табл. 2 доводять, що валове нагромадження основного капіталу знаходиться на небезпечному рівні, який можна визначити як критичний. За даними Державної статистики у 2016 р. [4] в Україні іноземними інвесторами вкладено 4405,8 млн. дол. США прямих інвестицій, тоді як у 2015 році 3763,7 млн. дол. США. На кінець 2016 р. найбільші обсяги прямих інвестицій належали установам та організаціям, що здійснюють фінансову та страхову діяльність - 10 324,4 млн. дол. США та підприємствам промисловості – 9 550,2 млн. дол. США.

У період 2010-2015 рр. до основних країн, що інвестують в економіку України належали: Велика Британія, Кіпр, Німеччина, Російська Федерація, Швейцарія. Нині ситуація дещо змінилась (і передусім це пов'язано із військовою агресією Російської Федерації та можливостями отриманими Україною у наслідок підписання асоціації з ЄС).

Найпопулярнішими сферами для інвестицій у 2016 році стали:

- промисловість – 33%;
- будівництво – 13%;
- сільське, лісове та рибне господарство – 14% та інші.

Змінам, що відбулись в останні роки в інвестиційній сфері передувало прийняття низки офіційних документів. Так, підписання у 2012 році закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», що набув чинності 1 січня 2013 р., дозволило сформулювати основи державної політики в інвестиційній сфері протягом 2013 – 2032 років. Крім того, для реалізації механізму стимулювання, Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову «Про затвердження Порядку відбору, схвалення та реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів» та розпорядження від 14.08.2013 «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки». Тим самим були закладені підґрунтя для посилення інвестиційної безпеки у країні у короткостроковій і довгостроковій перспективі.

Проте низка коштовних проектів виявилась неефективними, при чому деякі – з непередбачуваних (форс-мажорних обставин). Так, наприклад, згідно Порядку відбору у період з 2013 року по 2017 рік було відібрано і затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України інвестиційний проект – «Завершення будівництва та реконструкції санаторно-курортного комплексу «Мрія» у м. Ялта», роботи над яким почались своєчасно, проте з причини анексії Криму, не матимуть завершення.

Дослідження загальних аспектів прийняття і реалізації інвестиційних проектів, дозволили виявити основні причини відсутності зацікавленості суб'єктів інвестиційної діяльності у використанні стимулюючих механізмів Закону «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць». Ними стали: занадто жорсткі вимоги до інвестиційних проектів під час відбору та подальшої реалізації, складна процедура їх відбору і затвердження, а також часті зміни податкового законодавства тощо. Ці фактори негативним чином відображуються і на рівні інвестиційної безпеки загалом.

Нині ключовим моментом активізації іноземного інвестування в економіку України залишається питання формування елементів сприятливого інвестиційного клімату. Сьогодні завдяки проведеним економічним реформам уже можна спостерігати певні позитивні зрушення в цьому напрямку. Зокрема за дослідженням Європейської бізнес-асоціації, індекс інвестиційної привабливості України покинув негативну площину і став найвищим за останні шість років.

Список використаних джерел

1. Барановський О. Філософія безпеки : [монографія] : у 2 т. / О. Барановський. – К. : УБС НБУ, 2014. – Т.1 : Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – 2014. – 831 с
2. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Крутик А. Инвестиции и экономический рост предпринимательства : [учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по экон. спец.] / А. Крутик, Е. Никольская. – СПб. : Лань, 2000. – 541 с.

4. Міністерство фінансів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua>

5. Наказ від 29 жовтня 2013 року N 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» » [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. –Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html

Тимошенко О.В., студент 5 курсу, групи МУПп-171, факультет життєдіяльності, природокористування і туризму

Науковий керівник: **Хмелевський С.М.**, к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

a.timoshenko95@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Однією із найбільших проблем кожної країни та й України також залишається забезпечення безробітних громадян місцем роботи, а відповідно і заробітком, що буде забезпечувати їх можливість купити товари та послуги, що необхідні для життя.

В сучасних умовах розвитку економіки особливої уваги набувають проблеми ефективної зайнятості населення України, створення ринку робочої сили і запобігання масового безробіття.

Зайнятість – це діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб і така, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі [5].

Зайнятість населення — найбільш узагальнена характеристика економіки. Вона відображає досягнутий рівень економічного розвитку країни та рівень добробуту населення.

Зайнятість об'єднує виробництво і споживання, а її структура визначає характер їхніх взаємозв'язків. *Соціальна сутність зайнятості* відображає потребу людини в певному самовираженні, а також у задоволенні як матеріальних так і духовних потреб через дохід, який людина отримує за виконану працю [2].

До зайнятого населення належать особи, 15 -70 років, які [5]:

- працюють за наймом на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством, особи, які забезпечують себе роботою самостійно (у тому числі члени особистих селянських господарств), проходять військову чи альтернативну (невійськову) службу, на законних підставах працюють за кордоном та які мають доходи від такої зайнятості, а також особи, що навчаються за денною формою у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах та поєднують навчання з роботою;

- непрацюючі працездатні особи, які фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом, інвалідом I групи або за особою похилого віку, яка за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду або досягла 80-річного віку, та отримують допомогу, компенсацію та/або надбавку відповідно до законодавства;

- батьки - вихователі дитячих будинків сімейного типу, прийомні батьки, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства;

- особа, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, та одержує грошову допомогу на догляд за ним відповідно до законодавства.

Основні проблеми зайнятості у нашій країні пов'язані з:

- значним податковим навантаженням на бізнес з боку держави, яке не сприяє створенню нових робочих місць для працівників;

- зростанням тривалості періоду безробіття;

- збільшенням кількості громадян, що шукають роботу;

- існуванням труднощів щодо працевлаштування соціально незахищених верств населення, які не здатні на рівних конкурувати на ринку праці, а тому потребують захисту з боку держави;

- відсутністю бажання у роботодавців брати на роботу молодих спеціалістів без необхідного досвіду роботи, та молодих жінок, так як існує висока ймовірність того, що вони можуть піти у декретну відпустку по догляду за дитиною;

- великою диспропорцією у попиті та пропозиції на ринку. Така ситуація склалася на ринку через популяризацію окремих професій, таких як економісти та юристи;

Але основними показником, що суттєво впливає на рівень зайнятості населення є безробіття.

Безробіття – це соціально-економічне явище, при якому частина робочої сили (економічно активне населення) не зайнята у сфері економіки. Проблема безробіття є ключовим питанням у ринковій економіці, і, не вирішивши його, неможливо налагодити ефективну діяльність економіки [3, с. 9].

Основними причинами виникнення безробіття є:

– проблема молодіжного безробіття, адже молодь без досвіду роботи зазнає найбільших труднощів з пошуку роботи, особливо офіційного працевлаштування;

– структурні зрушення (міжгалузеві, внутрішньогалузеві, регіональні) в економіці, що виражаються у впровадженні нових технологій, згортанні виробництва в традиційних галузях, закритті технічно відсталих підприємств;

– проблеми безробіття серед людей старшого віку;

– політика уряду в галузі оплати праці;

– зменшення купівельної спроможності населення;

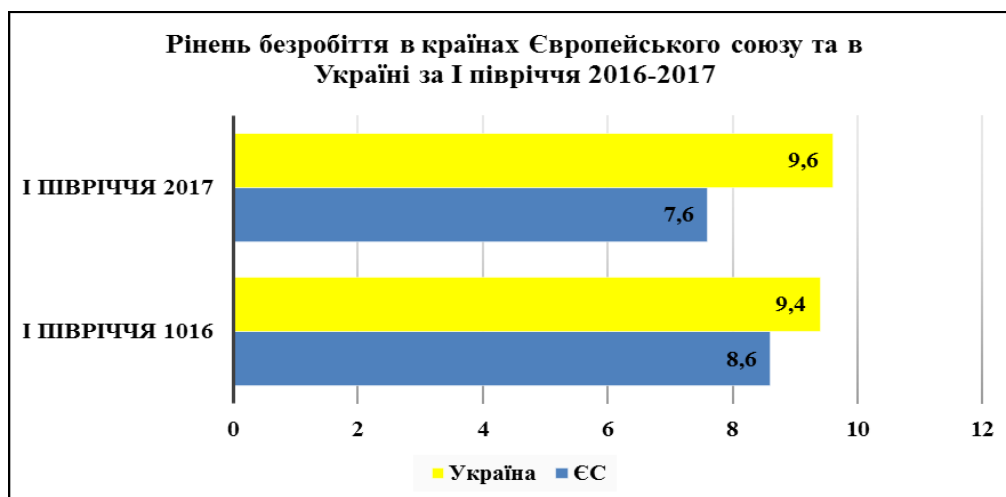
– втрата бюджетом платників податків через велику тінізацію;

– сезонні зміни в рівні виробництва в окремих галузях;

– зміни в демографічній структурі населення;

– рух робочої сили (професійний, соціальний, регіональний) [4, с. 5].

Для наочного прикладу порівнюємо рівень безробіття за I півріччя 2016-2017рр. в країнах Європейського союзу та в Україні (див. діаграму 1.1).

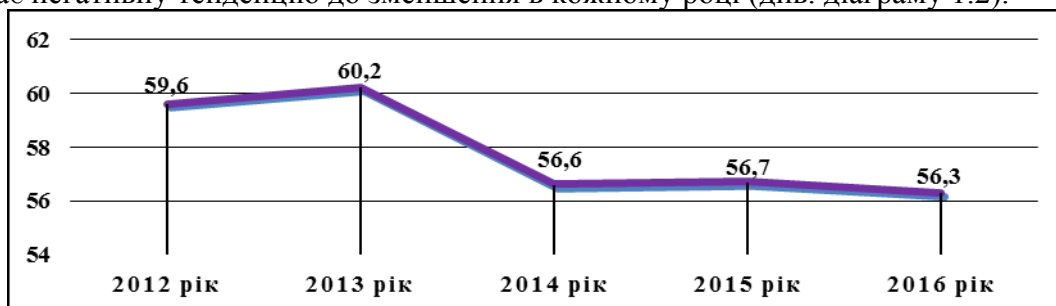

Діаграма 1.1 . Рівень безробіття за I півріччя 2016-2017рр. в країнах ЄС та в Україні

Як видно з даних рисунку 1.1 в Україні прослідковується негативна тенденція стосовно збільшення рівня безробіття, так даний показник виріс на 0,2%, натомість в країнах ЄС навпаки прослідковується позитивна тенденція до зниження рівня безробіття - він знизився на 0,8%. Якщо ж брати до уваги тільки перше півріччя 2017 року, то різниця між рівнем безробіття в Україні та країнах ЄС склала 2%, що не дуже і суттєво.

Дана різниця пояснюється тим, що це середній показник по всіх країнах ЄС, так в тій же Гравії, Іспанії, Італії рівень безробіття набагато вищий ніж в Україні, та складає 21,0%, 17,2% і 10,9% відповідно.

Повертаючись до рівня зайнятості в Україні, то даний показник протягом 4 останніх років має негативну тенденцію до зменшення в кожному році (див. діаграму 1.2).

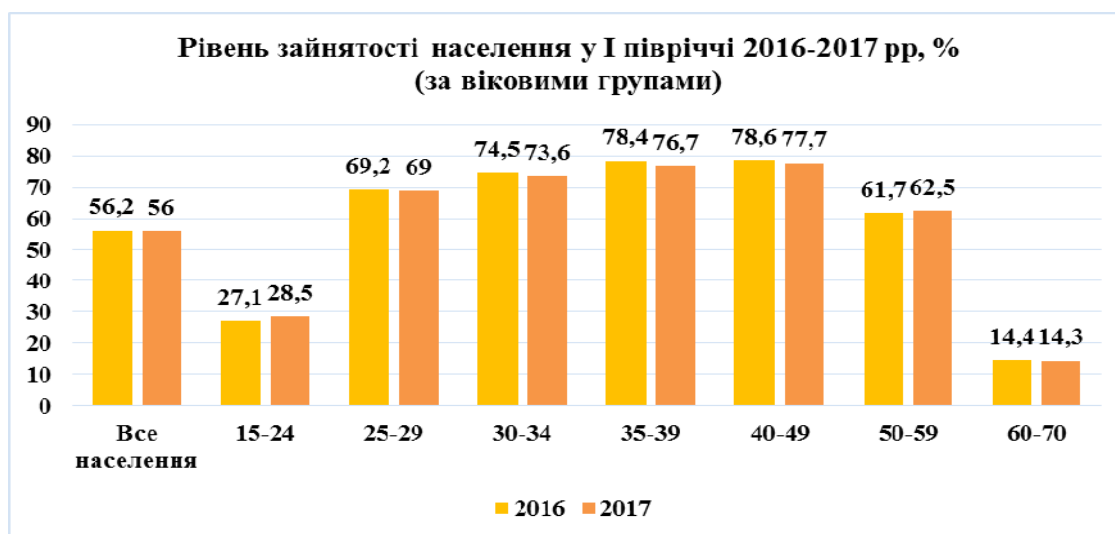
Діаграма 1.2. Рівень зайнятості населення України в період з 2012 року по 2016 рік

В Україні рівень зайнятості населення віком 15–70 років становив 56,3%, а відповідний показник для населення старше 15 років у 28 країнах — членах ЄС — 52,8%.

Вищий, ніж в Україні, рівень зайнятості мали лише вісім країн ЄС: Швеція (60,4%), Нідерланди (60,2), Сполучене Королівство (59,9), Данія (59,6) та Естонія (58,6), Німеччина (58,4), Чеська Республіка (57,6) й Австрія (57,5%). Утім, різниця у кількісних показниках вимірюється відсотками, а не порядками.

Більшість згаданих країн належать до так званих *Welfare State* (держав загального добробуту), що традиційно вирізняються досить високим рівнем соціального захисту та патерналізму держави. Зокрема, для Швеції та Сполученого Королівства характерна політика забезпечення повної зайнятості та створення для цього необхідних умов. На відміну від названих країн, Україна, проголошена в Конституції соціальною державою, більш як за чверть століття розбудови ринкової економіки позбулася майже всіх важелів впливу держави у сфері праці та зайнятості населення. При цьому забезпечити рівні шанси отримати роботу всім, хто може і бажає працювати, державі дотепер не вдається.

Якщо ж розглядати рівень зайнятості населення у I півріччі 2017 року за віковими групами (див. діаграму 1.3), то тут слід відмітити, те що найнижчий рівень зайнятості простежується у населення віком від 15 до 24 років, та від 60 до 70 років. Стосовно першого, то даний показник пояснюється тим що у віці від 15 до 20 років основна частина навчається і їм не до працевлаштування, а от з 20-24 років дещо складніше – це категорія випускників та студентів. Якщо з студентами трохи простіше, бо вони працюють в основному не офіційно та на канікулах, а от випускникам важко знайти необхідну роботу, так як відсутній досвід роботи, який необхідний для більшості більш-менш оплачуваних робіт.

Діаграма 1.3. Рівень зайнятості населення у I півріччі 2016-2017 рр, % (за віковими групами)

Далі детально розглянемо зайнятість населення за секторами економіки (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Зайнятість населення за видами економічної діяльності

Вид діяльності	Роки		Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
	2015	2016		
1	3	4	6	9
Сільське, лісове та рибне господарство	2870,6	2866,5	-4,1	-0,1
Промисловість	2573,9	2494,8	-79,1	-3,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	261,4	239,1	-22,3	-8,5
Переробна промисловість	1839,3	1791,7	-47,6	-2,6
Будівництво	642,1	644,5	2,4	0,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт транспортних засобів	3510,7	3516,2	5,5	0,2
Транспорт, складське господарство	998	997,2	-0,8	-0,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	277,3	276,7	-0,6	-0,2
Інформація та телекомунікації	272,9	275,2	2,3	0,8
Фінансова та страхова діяльність	243,6	225,6	-18	-7,4
Операції з нерухомим майном	268,3	255,5	-12,8	-4,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	422,9	428,1	5,2	1,2
Діяльність адміністративного обслуговування	298,6	304,3	5,7	1,9
Державне управління й оборона;	974,5	973,1	-1,4	-0,1
Освіта	1496,5	1441,4	-55,1	-3,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1040,7	1030,4	-10,3	-1,0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	207,9	201,6	-6,3	-3,0
Інші види економічної діяльності	344,7	345,8	1,1	0,3
Всього	16443,2	16276,9	-166,3	-1,0

Джерело: розроблено автором за даними [1].

Як видно з отриманих даних, то за період з 2015 по 2016 рік по всіх видах діяльності зайнятість населення знизилась крім державного управління та оборони – це єдиний вид діяльності де спостерігається мінімальний приріст (+1,4%), даний приріст пов'язаний з проведення військових дій на сході. Тобто зі збільшенням кількості військовослужбовців. І збільшення зайнятості в цьому секторі не несе з собою певної економічної вигоди економіці країни, а навпаки тільки збитки.

Якщо розглядати всі інші види зайнятості, то найбільше втратили наступні види економічної діяльності: промисловість 14%, а особливо добувна промисловість 33,5%, переробна промисловість 11,4%, будівництво 13,7%, оптова та роздрібна торгівля 11,3%, фінансова та страхова діяльність 21,3%. Все це є наслідками кризових явищ у всіх сферах діяльності держави.

Але варто відзначити позитивні зміни які сталися у 2016 році. Так в цьому році зайнятість майже по всіх видах діяльності залишилась не змінною крім добувної промисловості, де зайнятість зменшилась на 8,5%, це можна пояснити закриттям шахт на Сході України, та більших закупівль іноземної сировини.

Дані результати можна пояснити певними демографічними, економічними та соціальними проблемами в країні. Стосовно демографічних, то в Україні відбувається так зване «старіння нації», тобто з кожним роком в країні збільшується кількість пенсіонерів, а кількість працездатного населення зменшується, так на сьогоднішній день 1 зайнята людина утримує мінімум двох пенсіонерів, також смертність перевищує народжуваність, тому як наслідок зменшення працездатного населення.

Також останніми роками спостерігається масовий відтік кадрів і працездатного населення за кордон - це є наслідком тяжкого економічного і політичного становища країни, а саме нестабільності економіки України, постійних кризових явищ в економіці, аномальних стрибків курсу валют, низька заробітна плата, відсутність необхідних робочих місць, та події на сході України.

Основні шляхи для вирішення проблем безробіття в Україні, мають включати цілу низку таких заходів:

- приведення законодавства України у відповідність до міжнародних норм і принципів;
- запровадження механізмів захисту внутрішнього ринку праці;
- надання інформаційних, консультаційних та профорієнтаційних послуг;
- реалізація Державної та регіональних програм зайнятості;
- сприяння стабільній діяльності стратегічно важливих підприємств;
- зниження податків для підприємств за умови збереження робочих місць (для компенсування витрат на прийом нових працівників);
- забезпечення збереження ефективно функціонуючих робочих місць та створення нових;
- створення порталу пошуку роботи для студентів та випускників;
- організація професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації безробітної молоді;
- створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу та підприємницької діяльності безробітних;
- надання державою пільгових кредитів для виплати зарплати додатково зайнятим на виробництві, які за розміром будуть дорівнювати зарплаті;
- легалізація тіньової зайнятості [6].

Також на мою думку для вирішення даної проблеми по-перше потрібно розпочати з економіки, а саме потрібно піднімати рівень та якість життя населення, підвищувати рівень реальної заробітної плати до рівня країн ЄС, оживити сільське господарство, вирощувати та виготовляти власну сільськогосподарську продукцію, адже наша країна дуже багата на земельні ресурси – родючу землю, потрібно відновлювати промисловість в країні, підтримувати середній та малий бізнес і врешті решт закрити питання Сходу та Криму. В сукупності всі ці дії можуть призвести до збільшення народжуваності, тому що в населення з'явиться впевненість в майбутньому, але на все це потрібно дуже багато часу.

Список використаних джерел

1. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Державної служби зайнятості – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>.
2. Завіновська Г. Т. Економіка праці: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2003. - 300 с. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/316/39/1/1/#1072>
3. Колишня Л. М. Безробіття в умовах формування ринкових відносин / Л. М. Колишня // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 6. – С. 9–11
4. Пазюк О. Проблеми безробіття в Україні / О. Пазюк, О. Пономарьова // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 2. – С. 3–10
5. Про зайнятість населення: Закон України від 27.09.2017 р., № 5067-17. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.help/law/5067-VI/edition27.09.2017/page3>
6. Соколова Т. М. Структура зайнятості та безробіття: проблеми та тенденції / Т. М. Соколова // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 2. – С. 7–11.

Детермінанти інноваційного розвитку національної економіки
Детерминанты инновационного развития национальной экономики
Determinants of innovative development of national economy

Белорус А.В., студентка 2 курсу, група ФК-161,
фінансово-економічний факультет

Савченко В.Ф., д.е.н., професор, заслужений економіст України
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
ArinaOrihovskaya@i.ua

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Подолання фінансової кризи України є одним з першочергових завдань забезпечення якісної структурної перебудови економіки. Економіка як цілісна система має певну структуру, тобто сукупність елементів або підсистем і зв'язків між ними, що вимагає оптимальної відповідності пропорцій вимогам об'єктивних економічних законів. На теперішньому етапі національна економіка потребує збалансованості, а отже – здійснення поступових змін у співвідношеннях між елементами системи. Структурна перебудова – це необхідна умова для подолання економічної та, зокрема, фінансової кризи. Фінансова криза відображає розлад фінансової системи держави, який найбільше проявляється у виникненні негативних якісних змін, що спричиняють порушення функціональних зв'язків фінансових систем окремих країн або світових ринків у цілому. Фінансовий ринок є найбільш точним індикатором стану економіки[1].

Сучасний етап розвитку фінансового ринку та його складових є складним, динамічним і важкопрогнозованим. Разом з тим цей період є найбільш сприятливим для впровадження інноваційних, в тому числі й радикальних, заходів реформування. Реформи мають спрямовуватися на стимулювання та підтримку всіх типів інновацій як основної рушійної сили зростання продуктивності[5]. Фінансова нестабільність негативно впливає на розвиток основних галузей, що необхідні для підвищення позицій України на світовому ринку.

Зміни інноваційного характеру є найраціональнішим та найефективнішим шляхом, значною частиною структурної перебудови економіки. Доцільно навести їхні здобутки та проблеми, основну увагу звертаючи на фінансову складову.

По-перше, існує нераціональне фінансування науково-технічних розробок по відповідних напрямках технологічних укладів. В розвинутих країнах світу домінує виробництво товарів 5-го технологічного укладу, що передбачає розвиток роботобудування, електронної та оптиковолокнової промисловості, обчислюваної техніки, програмного забезпечення і т.д. Значна увага приділяється і 6-му технологічному укладу, оскільки з'являються інноваційні підприємства, які його впроваджують. В Україні на сьогодні приблизно 60% припадає на 3-й технологічний уклад (електротехнічне та важке машинобудування, неорганічна хімія, лінії електропередач). Відповідно на 4-й уклад – близько 36%, 5-й – 4%[2].

Це свідчить про переважання розвитку матеріало-, ресурсо- та енергоємних галузей промисловості. Продукція, що випускається національними виробниками, є неконкурентоспроможною на світовому ринку. Фінансове забезпечення в подоланні відставання відіграє не останню роль. Необхідно зазначити, що в Україні практично відсутня державна фінансова підтримка інноваційної діяльності промислових підприємств. Проаналізувавши дані таблиці 1, бачимо, що загальні витрати на фінансування інноваційної діяльності становлять 8045,5 млн грн, а частка видатків з державного бюджету – лише 87 млн грн. Це приблизно 1,08% від загальної суми витрат. Ситуація у 2016 році значно змінилась, адже загальна кількість витрат становила 23229,5 млн грн, що майже в 3 рази більше в порівнянні з 2010 роком, але необхідно

зазначити, що кількість державних витрат збільшилась не суттєво – 179 млн грн і у відсотковому відношенні знизилась до 0,8%. Це свідчить про те, що державне фінансування інноваційної діяльності було та залишається вкрай незначним і навіть має тенденцію до зменшення [3].

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності за 2010-2016 роки

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів (млн грн)				Відсоток державних витрат у загальній сумі витрат (%)
		Власних	Державного бюджету	Іноземних інвесторів	Інших джерел	
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9	1,08
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2	1,04
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6	1,95
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3	0,25
2014	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8	4,47
2015	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0	0,4
2016	23229,5	22036,0	179,0	23,4	991,1	0,8

Джерело: складено за даними [3]

По-друге, процес нововведень та інновацій бере свій початок в науці. Щоб раціонально розподіляти фінансові ресурси держави та визначити правильні пріоритети фінансування, необхідно[4]:

- проаналізувати науковий і науково-технічний потенціал;
- визначити реальне ресурсне забезпечення відповідних напрямків;
- врахувати державні, суспільні потреби, наприклад зумовлені необхідністю структурної перебудови економіки на основі впровадження сучасних високотехнологічних процесів.

Науковий потенціал – це сукупність ресурсів і можливостей сфери науки будь-якої системи (колективу, галузі, міста тощо), яка дає змогу за наявних форм організації та управління ефективно вирішувати господарські завдання. Складовими наукового потенціалу є кадри, кошти, матеріально-технічна база, інформаційне забезпечення. Проаналізувавши дані за 2010-2015 роки щодо кількості наукових кадрів та організацій, які діють в Україні, ми спостерігаємо тенденцію до зниження кількості компаній, що виконують наукові дослідження та розробки. Так у 2010 році кількість організацій становила 1303, а у 2015 – лише 978. Також необхідно зазначити, що кількість працюючих у науковій сфері знизилась на 28,7%, що свідчить про поступове зменшення наукового потенціалу країни та небажання фахівців пов'язувати своє життя з наукою. Це можна пояснити недостатнім фінансуванням фундаментальних та прикладних розробок державою, адже близько 90% фінансування іде з власних джерел підприємств і установ. Детальніше кількість наукових кадрів та організацій можна розглянути у таблиці 2 [3].

Таблиця 2

Наукові кадри та кількість організацій за 2010-2015 роки

Рік	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки	Кількість науковців, осіб
2010	1303	89564
2011	1255	84969
2012	1208	82032
2013	1143	77853
2014	999	69404
2015	978	63864

Джерело: складено за даними [3]

Науково-технічний потенціал необхідно сконцентрувати на вирішенні пріоритетних науково-технічних завдань. Виникає проблема фінансування фундаментальних та

прикладних розробок. Підприємства, що зорієнтовані на впровадження інноваційних технологій, не мають гарантій отримання прибутку, бо ця діяльність спрямована на перспективу, а тому їх праця є ризикованою (табл.3). Для їх формування необхідно до 6-ти років. Тому значну частину фінансування має взяти на себе держава.

Таблиця 3

**Витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт
за 2010-2016 роки**

Рік	Фундаментальні наукові дослідження, млн грн	Прикладні наукові дослідження, млн грн
2010	2175,0	1589,4
2011	2200,8	1813,9
2012	2615,3	2023,2
2013	2698,2	2061,4
2014	2452,0	1882,7
2015	2460,2	1960,6
2016	2225,7	2561,2

Джерело: складено за даними [3]

Проаналізувавши дані таблиці, можна зробити висновок, що протягом останніх 6-ти років фінансування фундаментальних та прикладних досліджень збільшилось (фундаментальні: 2010 р. – 2175 млн грн, 2016 р. – 2225,7 млн грн, на 2,3%; прикладні: 2010 р. – 1589,4 млн грн, 2016 р. – 2561,2 млн грн, на 61,1%). В даній ситуації помітна значна диспропорція у відношенні фінансування фундаментальних і прикладних досліджень. Обидва види досліджень є необхідними для впровадження інновацій, проте ми бачимо великий розрив у відсотковому значенні – більша увага приділяється прикладним дослідженням. Зазначене не є позитивною тенденцією, адже саме фундаментальні дослідження формують базу для подальших наукових розробок і спрямовують використання наукового потенціалу.

По-третє, завдання подолання кризи та інноваційного оновлення економіки збігаються. В умовах кризи створюються механізми тяжіння до нових галузей, активізуються процеси модернізації економіки та розвитку її інноваційного сектору [4;5].

Посилена увага до інноваційного розвитку і сьогодні спостерігається у діяльності владних структур. Характерним прикладом може слугувати Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»».

Стратегія передбачає впровадження європейських стандартів життя та вихід України на високі позиції у світі на основі 4-х векторів (вектор розвитку, вектор безпеки, вектор відповідальності та вектор гордості). Особливо цікавою є Програма розвитку інновацій, яка ставить за мету забезпечення енергетичної безпеки і перехід до енергоефективного та енергоощадного використання і споживання енергоресурсів із впровадженням інноваційних технологій [6]. Ця програма включає в себе:

1. Зниження енергоємності валового внутрішнього продукту на 20 відсотків до кінця 2020 року шляхом впровадження 100-відсоткового обов'язкового обліку споживання енергоресурсів (енергії та палива).

2. Перехід до використання енергоефективних технологій та обладнання, зокрема через механізм залучення енергосервісних компаній, реалізацію проектів з використанням альтернативних джерел енергії.

3. Забезпечення максимальної диверсифікації шляхів та джерел постачання первинних енергоресурсів, зокрема нафти, природного газу, вугілля, ядерного палива, нарощування видобутку вітчизняних енергоносіїв.

4. Лібералізацію ринків електричної і теплової енергії, вугілля та газу, перехід на нову модель їх функціонування.

5. Залучення іноземних інвестицій в енергетичний сектор України, зокрема до модернізації Єдиної газотранспортної системи України, електрогенеруючих потужностей і електромереж.

Висновки. Фінансування інноваційного розвитку України є потужною силою та пріоритетним завданням для подолання економічної кризи. За останні роки спостерігається зниження відсоткової частки державного сектору у фінансуванні інноваційної діяльності. Це призводить до закриття підприємств, що займаються науковими дослідженнями, та призупинення розробки наукових проєктів, які в перспективі мають впровадження інновацій. Подібна тенденція в майбутньому може спричинити зменшення наукового потенціалу країни. Проте на сьогодні Україна зробила деякі кроки, щоб поступово відновити розвиток інноваційної діяльності, посилити свої позиції на світовому ринку і сформувати імідж держави високих технологій та інновацій. Це є перспективним наміром, що забезпечить певне зниження соціальної напруги та просування нашої держави на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
2. Савченко В.Ф./ Структурна перебудова національної економіки// Навчальний посібник «Національна економіка», 2-е вид. – Чернігів, ЧДІЕУ. – С. 105-107.
3. Державна служба статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Безчасний Л.К. / Наукові передумови формування технологічного укладу національної економіки України// Л.К. Безчасний, І.А. Шовкун, С.В. Онишко, О.Г. Білоцерківець // Науковий збірник «Інноваційне забезпечення структурної перебудови національної економіки». – Київ, НАН, Інститут економіки. – С.7, 11-12.
5. Амоша О.І./ Удосконалення системи управління інноваціями як умова прискорення структурних реформ в Україні/ О.І. Амоша, А.І. Землянкін, І.Ю. Підоричева// Економіка України. – 2015. - №9. – С. 51-52.
6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Президент України; Указ, Стратегія від 12.01.2015 № 5/2015: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Будкевич К.А., Логвинович А.Э., студентки 3 курса, группа 15Ф-2,
факультет банковского дела

Научный руководитель: **Володько О.А.,** к.э.н., доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)

ИННОВАЦИИ КАК ВАЖНЕЙШИЙ ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В настоящее время одной из особенностей развития мирового сообщества является глобализация. Глобализация мировой экономики выражается в процессе изменения мирового пространства, преобразовании его в единую зону, открытия для беспрепятственного перемещения товаров, услуг, информации, капитала [1]. Глобализация позволяют обществу перестроиться на мировой рынок. На этот рынок поступает только та продукция, которая является конкурентоспособной. Качество является основным признаком конкурентоспособной продукции. Уровень качества в производстве определяют применяемые технологии. Они должны быть направлены не просто на удовлетворение потребностей, посредством снижения цен и улучшения качества, но и делать это наиболее эффективным способом с помощью перехода на новые технологии, т.е. при помощи инноваций.

Процесс, направленный на воплощение результатов научных исследований и разработок либо иных научно-технических достижений в новый или усовершенствованный продукт, реализуемый на рынке, в новый или усовершенствованный технологический процесс, используемый в практической деятельности называется инновационной

деятельностью [2, с. 27]. Во всем мире инновационная деятельность рассматривается как главное условие экономического развития.

В настоящее время Республика Беларусь по уровню инновационного развития в сравнении с наиболее технологически продвинутыми странами во многом уступает им, а инновации являются основным источником экономического роста, а также фактором конкурентоспособности как организации, так и национальной экономики. Инновации охватывают как экономическую, так и социальную функцию, охватывает все сферы жизни общества.

В Беларуси разработана система показателей инновационной деятельности, которая отражает особенности национальной экономики и характеризует уровень развития инноваций. С помощью этих показателей можно провести комплексный анализ инновационной деятельности в стране и выявить её сильные и слабые стороны.

Рис. 1. Число организаций, выполнявших научные исследования и разработки в 2006-2015 гг., единиц и внутренние затраты на научные исследования и разработки в 2006-2015 гг, тыс.руб.

Примечание – Источник: собственная разработка на основании данных [3, с.66; 4, с.63].

Анализируя число организаций, выполнявших научные исследования и разработки можно отметить, что в период с 2006 по 2012 гг. их число ежегодно увеличивалось с 338 в 2006 году до 530 в 2012 году, что говорит о положительной тенденции развития научно-исследовательской деятельности. Это произошло благодаря происходящим в научной сфере процессам реорганизации и поиска ее оптимальной структуры в условиях возрастающих требований со стороны общества к результативности исследований и разработок. Однако с 2013 г. происходит снижение данного показателя. Уже в 2013 г. по сравнению с 2012 г. число организаций, выполнявшие научные исследования сократилось на 48, а в 2015 г. по сравнению с 2012 г. число таких организаций сократилось на 91. В определённой степени это связано с ухудшением финансового положения организации и как следствие, недостаточностью средств на исследования.

За анализируемый период существенно возрос объём финансирования внутренних затрат на научные исследования и разработки. Это связано с возросшей необходимостью научных исследований. Основным источником средств на финансирование внутренних затрат на научные исследования и разработки является бюджет.

В таблице 1 представлены индикаторы, характеризующие инновационную деятельность в Республике Беларусь.

Таблица 1

Индикаторы, характеризующие инновационную деятельность в 2010-2015 гг.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Удельный вес отгруженной инновационной продукции, в общем объеме отгруженной продукции организаций промышленности, %	14,5	14,4	17,8	17,8	13,9	13,1
Удельный вес отгруженной инновационной продукции новой для внутреннего рынка в общем объеме отгруженной продукции организаций промышленности, %	53,2	60,0	43,6	44,6	46,0	35,7
Удельный вес отгруженной инновационной продукции новой для мирового рынка в общем объеме отгруженной продукции (работ, услуг) организаций промышленности, %	0,8	1,1	0,7	0,6	1,2	1,8

Примечание-Источник: [5, с. 10]

Как видно из таблицы 2.4, в 2010 году 53,2 % всей отгруженной инновационной продукции является новой для внутреннего рынка и лишь 0,8 % — новой для мирового рынка. В 2015 году удельный вес отгруженной белорусской инновационной продукции, новой для мирового рынка, составил 1,8 %. Следует отметить, что это максимальный уровень показателя на протяжении 2010-2015 гг. Для внутреннего рынка удельный вес новой отгруженной промышленной продукции в 2015 году составил 35,7% в общем объеме отгруженной продукции организациями промышленности.

Наибольший удельный вес отгруженной инновационной продукции новой для внутреннего рынка в общем объеме отгруженной продукции организаций промышленности был в 2011 году, тогда значение составило 60 %.

Уровень инновационного развития страны отражает количество поданных заявок на получение патента. Он представляет собой документ, который удостоверяет признание на государственном уровне нового технического решения изобретением и который закрепляет за лицом, которому он выдан, исключительное право на изобретение. Таким образом, чем больше поданных заявок на получение патента, тем выше уровень инновационности в стране, т.е. большее количество организаций занимаются разработкой новых продуктов. На рисунке 3 показано количество поданных заявок на патентование в Беларуси в 2006-2015 гг.

Рис. 2. Количество поданных заявок на патентование в Беларуси в 2006-2015 гг.

Примечание – источник: собственная разработка на основании данных: [3, с. 131; 4, с.122].

Исходя из рисунка 2 можно увидеть, что с 2006 г. по 2010 г. наблюдается тенденция к ежегодному росту заявок на патентование изобретений. Наибольшее количество заявок в

Национальный центр интеллектуальной собственности было подано в 2010 г. 1933. Уже с 2011 года происходит сокращение количества заявок на патентование. Если в 2011 году было подано 1871 заявка, то в 2015 г. всего 691. Резкое сокращение заявок на получение патентов в 2014-2015 гг. связано с кризисом 2014 года. В связи с ухудшением экономической ситуации в этот период наблюдался дефицит необходимых средств для проведения исследований.

Национальными заявителями подаётся наибольшее количество заявок. В 2006 г. их число составило 1188, в 2010 г. – 1759, в 2015 г. – 543. От иностранных заявителей в 2006 году поступило 186 заявок, в 2010 г. – 174, в 2015 г. – 148. В основном заявки поступали от заявителей из России и Казахстана, а также из Китая.

Основным документом, на основе которого происходит инновационное развитие страны, является Государственная программа инновационного развития Республики Беларусь на 2016–2020 годы. Основными направлениями государственной инновационной политики Республики Беларусь на 2016–2020 годы являются:

- организация разработки и реализации инновационных проектов, имеющих государственное значение;
- развитие инновационного предпринимательства;
- повышение эффективности управления национальной инновационной системой;
- развитие инфраструктуры в сферах научно-технической и инновационной деятельности;
- формирование институциональной среды, стимулирующей инновационную деятельность;
- развитие экспорта наукоемкой продукции и технологий;
- кадровое обеспечение инновационного развития национальной экономики [6, с.6].

Однако в связи с существующими проблемами в этой сфере достижение положительных результатов по вышеуказанным направлениям не может быть гарантировано, поэтому для становления инновационной экономики необходимо решить данные проблемы.

В первую очередь следует совершенствовать правовую базу, регулирующую инновационную деятельность. Необходимо создать такую законодательно-правовую базу, которая будет направлена не на конкретные элементы в области инновационной деятельности, а на инновационную деятельность в целом, в результате чего будет обеспечено комплексное регулирование данной сферы.

Следующее, что необходимо сделать – это привлечь в науку молодых специалистов. Это возможно только путём повышения престижа профессии учёного.

Ключевую роль в НИС должны играть университеты: и как исследовательские центры, и как структуры, отвечающие за подготовку квалифицированных кадров.

Также Беларуси следует перенимать опыт зарубежных стран в развитии инноваций. Своеобразный путь в плане развития инновационной деятельности прошёл Израиль. В Израиле на сегодняшний день насчитывается большое число высокотехнологичных компаний. Наилучшей формой стимулирования экономики было признано создание научных парков и технологических бизнес-инкубаторов [7, с. 391].

Одним из популярных и распространённых инструментов стимулирования высокотехнологичного развития является политика организации инновационных кластеров как площадок взаимодействия бизнеса и науки и как самого быстрого воплощения идей в продукт.

Для привлечения инвестиций в страну необходима развитая инфраструктура предпринимательской деятельности. Данную проблему призваны решать особые экономические зоны (ОЭЗ), технопарки, индустриальные парки.

Для перехода к инновационному пути развития необходимо повысить инвестиционную активность за счет привлечения отечественного и иностранного капитала, значительно повысить мотивацию труда в сфере реальной экономики.

Таким образом, инновации, являясь важным элементом конкурентоспособности, играют большую роль в повышении экономического роста Республики Беларусь. Однако это может произойти только после выявления и решения существующих проблем.

Список использованных источников

1. Интернет-портал Российской Федерации [Электронный ресурс]/ Russia international chamber of commerce.- Режим доступа: <http://www.iccwbo.ru/blog/2016/mirovaya-globalizatsiya-i-vzaimodeystvie-sovremenn/>.- Дата доступа: 01.10.2017.
2. Экономика и управление инновациями: Учебник/ Э.А. Козловская, Д.С. Демиденко, Е.А. Яковлева [и др.].- Москва: экономика, 2012.- 359 с.
3. Наука и инновационная деятельность в Республике Беларусь/ под ред. В.А. Богуш.- Минск, 2012.- 157 с.
4. Наука и инновационная деятельность в Республике Беларусь/ под ред. И.В. Медведева.- Минск, 2016.-142 с.
5. Устинович, И.В. Развитие инновационной деятельности промышленных предприятий/ И.В. Устинович// Новости науки и технологий.- 2017.- №3.-С.8-15.
6. Концепция государственной программы инновационного развития в Республике Беларусь на 2016-2020 годы/ Государственный комитет по науке и технологиям в Республике Беларусь . – Минск, 2015 г.
7. Ефимушкин, С.Н., Сажаева Г.А. Инновационный путь развития экономики Израиля (мировой опыт)/ С.Н. Ефимушкин, Г.А. Сажаева// Вопросы инновационной экономики.- Издательство Креативная экономика.-2016.- №4.-С. 387-396.

Кадовба Е.А., аспирантка, экономический факультет
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)

Научный руководитель: **Дорина Е.Б.**, д.э.н., профессор
Белорусский государственный экономический университет
(г. Минск, Республика Беларусь)
E.A.Kadovba@yandex.ru

ИННОВАЦИОННАЯ ИНФРАСТРУКТУРА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Особенностью современного мира является высокий темп изменений во многих сферах жизни общества, в жизни каждого отдельного человека и в экономике. Быстро развиваются, сменяя друг друга, новые технологии. Активно развивается наука, появляются новые технологии производства продукции, а предложение самой этой продукции растет. Рост предложения в совокупности с падением платежеспособного спроса порождает рост конкуренции среди производителей, и это заставляет их в том числе активно использовать достижения науки в своей деятельности. Инновации оказались в числе главных факторов повышения конкурентоспособности и условием выживания любой организации и фирмы.

В научной литературе в связи с актуальностью темы инновационного развития достаточно много внимания уделяется вопросу формирования и использования инновационного потенциала. Инновационный потенциал является характеристикой возможности осуществления инновационной деятельности и существует как на уровне отдельных субъектов – предприятий, так и на уровне регионов и стран в целом. В данном контексте не менее актуальной и важной является проблема эффективности использования инновационного потенциала. Высокая эффективность использования инновационного потенциала предполагает максимально результативное задействование существующих возможностей в сфере инноваций. Поскольку инновация представляет собой новшество, внедренное в практику и приносящее конкретный положительный результат, инновационный потенциал также представляет собой возможности не только

непосредственно в создании нового научного знания, технического решения или продукта, но и по его перемещению в сферу практического применения, где оно может быть использовано во благо человека и общества. Следовательно, эффективное использование инновационного потенциала связано одновременно и с аспектом создания новшества, и с аспектом его освоения.

Эффективной организации инновационной деятельности и передаче технологий из сферы их создания в сферу практического применения призваны содействовать субъекты *инновационной инфраструктуры*. Именно они помогают инновационным компаниям наладить их деятельность, получить консультации по вопросам организации инновационного процесса и т.д. Субъекты инновационной инфраструктуры также должны способствовать процессу сотрудничества между сферой науки, бизнесом, инвесторами. Иными словами, с точки зрения эффективного использования инновационного потенциала ключевым вопросом является сведение и гармонизация интересов создателей новых технологий, их потенциальных потребителей, а также инвесторов.

В Республике Беларусь, согласно Закону «О государственной инновационной политике и инновационной деятельности в Республике Беларусь», а также Указу «Об утверждении Положения о порядке создания субъектов инновационной инфраструктуры» к субъектам инновационной инфраструктуры относятся:

- технопарки;
- центры трансфера технологий;
- венчурные организации;
- иные юридические лица в случаях, предусмотренных законодательными актами.

Согласно данным Государственного комитета по науке и технологиям Республики Беларусь на данный момент в перечень субъектов инновационной инфраструктуры входят 22 организации, среди которых 12 являются научно-технологическими парками, 9 – центрами трансфера технологий, 1 – Белорусский инновационный фонд (БИФ) – субъект инновационной инфраструктуры, выполняющий различные функции, в том числе, функции венчурной организации [1].

Ключевое направление деятельности технопарков – поддержка инновационных организаций, являющихся их резидентами. Одной из проблем белорусских научно-технологических парков является то, что среди их резидентов немного подлинно инновационных организаций, которые создают инновации с новизной мирового уровня. Часть резидентов занимается предоставлением консалтинговых услуг.

В будущем в Республике Беларусь планируется расширение сети технопарков. Предполагается, что они начнут появляться в крупных районных центрах страны. Технопарки сейчас уже созданы в городах Пинск и Новополоцк. Ведется работа по их созданию в Бобруйске, Борисове, Горках и Орше [2]. В 2017 году в Минске был открыт первый детский технопарк. Его цель – поддержка юных талантов, способствование их дополнительному обучению, обеспечение возможности реализовать себя как изобретателей [3].

Основной задачей центров трансфера технологий в Республике Беларусь является осуществление трансфера технологий, в частности, проведение исследований конъюнктуры рынка по выявлению возможностей введения в гражданский оборот новшеств, а также продукции, технологий, услуг, организационно-технических решений, созданных на их основе; оказание услуг или выполнение работ в целях обеспечения правовой защиты новшеств. Таким образом, центры трансфера технологий обеспечивают передачу результатов научных исследований в реальный сектор. Принципиально важное значение в процессе построения эффективной национальной инновационной системы в Республике Беларусь имеет развитие и детальная проработка механизма функционирования центров трансфера технологий, поскольку в нынешних условиях необходимо обеспечить отлаженность, прозрачность и простоту взаимодействия между разработчиками инновационных технологий и их потенциальными потребителями, т.е. предприятиями, а также инвесторами.

Следует отметить тот факт, что часто отечественные предприятия предпочитают приобретать технологии и оборудование у зарубежных поставщиков, поскольку это оказывается более просто в организационном плане. Однако данная ситуация лишает научную сферу и индивидуальных изобретателей каких бы то ни было стимулов к занятию научной деятельностью и обесценивает результаты их труда, а также снижает возможности отечественных предприятий сокращать отставание от зарубежных конкурентов в уровне инновационного развития, т.к. можно предположить, что технологии, которые продаются из-за рубежа, для отечественных предприятий являются новыми, но в мировом масштабе утратили новизну. Очевидно, что продавать конкурентам прорывные технологии иностранные компании не заинтересованы. Это означает, что белорусские предприятия приобретают технологии, к которым зарубежные компании утратили интерес. В таких условиях Беларусь рискует всегда оставаться в роли догоняющей страны. Следовательно, для устранения этой проблемы для Республики Беларусь чрезвычайно важно и актуально развивать собственную науку и стремиться к тому, чтобы созданные отечественными учеными разработки не продавались за границу, а использовались местными предприятиями. Однако в Беларуси в этом направлении присутствуют сложности, связанные с тем, что по законодательству результаты научных исследований и разработок, созданные за счет бюджетных средств, принадлежат государству на праве собственности. Фактически, из этого вытекает следующее:

- организация-разработчик не имеет прав на результат ее интеллектуальной деятельности;
- организация-разработчик теряет стимулы к созданию новшеств;
- созданные технологии не могут быть реализованы на коммерческой основе. Их реализация возможна при условии, что технологии являются собственностью организаций, создавших их.

В зарубежных странах практикуется продажа лицензий как форма трансфера технологий. При этом организация-разработчик, являясь собственником технологии, получает доход в виде роялти – процента от дохода, полученного от продажи продукции, произведенной по переданной технологии. В некоторых случаях он может достигать 60% выручки. Но такое соглашение может быть заключено только с собственником технологий. В Республике Беларусь сейчас отечественные разработки в основном уходят за рубеж через договоры на НИОКР (научно-исследовательские, опытно-конструкторские и технологические работы). В рамках таких договоров технологии передаются по договорной цене без возможности получения в дальнейшем роялти за их использование [4].

Другой аспект проблемы трансфера технологий состоит в том, что с точки зрения обеспечения инновационного развития Республики Беларусь в первую очередь следует налаживать не реализацию технологий за рубежом, а их активное внедрение внутри страны в деятельности отечественных предприятий. Так, например, в мае 2017 года в Беларуси сообщили о планах открытия центра трансфера технологий – филиала Академии наук в Египте, который бы занимался трансфером технологий и научных разработок белорусских ученых в Египет [5]. Безусловно, международное сотрудничество, обмен опытом и обеспечение возможности реализации отечественных разработок иностранным заказчикам – важный аспект инновационной деятельности страны, но первостепенное значение должна иметь модернизация собственных производств и инновационное развитие Республики Беларусь.

Некоторое несоответствие между сферой разработки научно-технической продукции и сферой ее практического применения демонстрируют данные о предложениях и запросах инновационных организаций, размещенные в базе Республиканского центра трансфера технологий Беларуси. Так, в базе находится 2456 предложений белорусских инновационных предприятий и 232 предложения зарубежных партнеров Республиканского центра трансфера технологий. Запросов – 105 и 256 соответственно. Предложение значительно превышает спрос. Однако очевидно, что при отсутствии спроса на инновации в государстве вероятность

активного инновационного развития снижается. Если предприятия по различным причинам не предъявляют спрос на новые технологии, их технологический уровень будет оставаться низким, особенно в сравнении с зарубежными компаниями.

В таблице 1 для наглядности представлены данные о динамике приобретенных и переданных технологий организациями промышленности Республики Беларусь.

Таблица 1

Сведения о приобретении и передаче технологий организациями промышленности Республики Беларусь

Год	Количество приобретенных технологий, в том числе:		Количество переданных технологий, в том числе:	
	новые	высокие	новые	высокие
2010	37	3	12	17
2011	12	3	5	9
2012	14	3	1	13
2013	17	6	13	2
2015	12	8	11	1
2016	15	8	8	–

Источник: составлено автором по данным [6], [7], [8], [9].

Согласно данным таблицы 1, в целом можно говорить об отрицательной динамике количества приобретенных и переданных технологий. Кроме того, можно отметить тот факт, что в 2016 году из 8-ми переданных технологий 6 были переданы за рубеж [8].

Венчурное финансирование развито в Беларуси достаточно слабо. Не отработан его механизм, в том числе, правовые условия, условия налогообложения венчурных инвесторов и венчурных организаций, порядок выхода из инновационного проекта, механизм банкротства венчурных организаций и т.д. Функциями венчурного инвестора в стране наделен БИФ. Однако стоит отметить, что классическое венчурное инвестирование предполагает больший риск и допускает возможность потери вложенных средств и их невозврат. В белорусском варианте места значительному риску практически не предоставляется. Кроме того, инвестору удобнее работать в тех странах, где уже есть большой опыт реализации венчурных проектов, где отработан этот механизм и более благоприятны условия. Беларусь пока не относится к странам с большим опытом в данной сфере, что также не способствует появлению интереса венчурных инвесторов к организации бизнеса на ее территории.

Таким образом, уровень развития инновационной инфраструктуры является одним из ключевых факторов, непосредственно влияющих на эффективность использования инновационного потенциала страны и регионов и эффективность инновационной деятельности. Для Республики Беларусь важной задачей является совершенствование механизма трансфера технологий из сферы науки в реальный сектор экономики. Трансфер технологий приводит к логическому завершению процесс создания новшеств и способствует модернизации отечественного производства. В Беларуси для совершенствования и активизации процесса трансфера технологий актуальна реализация следующих мероприятий:

- основательная проработка деталей процесса трансфера технологий, обеспечение его простоты и четкого законодательного сопровождения;
- пересмотр системы установления прав собственности на научные разработки. В частности, речь идет о возможности наделяния разработчика правом собственности на результат его труда, даже если он был создан за счет бюджетных ресурсов. Учесть финансовые интересы государства в данном случае поможет трансфер и коммерциализация технологий, которые станут реальны, получение благодаря этому собственником технологии дохода и перераспределение его части в виде налогов или отчислений в бюджет. В итоге такая ситуация создаст большую заинтересованность разработчиков новых технологий как в непосредственно создании таких технологий, так и в их дальнейшей реализации, будь то

отечественным организациям, или зарубежным компаниям. Одновременно это активизирует процесс трансфера и, следовательно, модернизации экономики;

– установление акцента на реализации созданных в стране технологий именно внутри нее, а не на передаче их за рубеж.

Список использованных источников

1. Официальный сайт государственного комитета по науке и технологиям [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gknt.gov.by/opencms/opencms/ru/innovation/inn3/>. – Дата доступа: 15.11.2017.
2. Технопарки и центры трансфера технологий будут создаваться в крупных райцентрах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dneprnews.by/society/2017/11/10/17645>. – Дата доступа: 16.11.2017.
3. Технопарк в формате 3D. В Минске открыли первый в стране детский технопарк [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.sb.by/articles/tekhnpark-v-formate-3d.html>. – Дата доступа: 16.11.2017.
4. Как РЦТТ помогает связываться предприятиям и разработчикам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zviazda.by/ru/news/20170710/1499697104-kak-rcrtt-pomogaet-svyazyvatsya-predpriyatiyam-i-razrabotchikam>. – Дата доступа: 17.11.2017.
5. Беларусь планирует открыть центр трансфера технологий в Египте [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belta.by/society/view/belarus-planiruet-otkryt-tsentr-transfera-tehnologij-v-egipte-246720-2017/>. – Дата доступа: 17.11.2017.
6. Наука и инновационная деятельность в Республике Беларусь (Статистический сборник) / Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Минск, 2012. – 156 с.
7. Наука и инновационная деятельность в Республике Беларусь (Статистический сборник) / Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Минск, 2013. – 118 с.
8. Наука и инновационная деятельность в Республике Беларусь (Статистический сборник) / Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Минск, 2016. – 141 с.
9. О научной и инновационной деятельности в Республике Беларусь в 2016 году / Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Минск, 2017. – 115 с.

Карпик Е.И., студентка 3 курса,

группа 15Ф-1, факультет банковского дела

Научный руководитель: **Володько О.В.**, к.э.н., доцент

Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)

evgeniakarpik@gmail.com

ЭКОНОМИКА СОВМЕСТНОГО ПОТРЕБЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЁ РАЗВИТИЯ

На сегодняшний день вопрос изучения особенностей и специфики потребления, его макро- и микроэкономических аспектов приобретает особую значимость.

Экономика совместного потребления – новый и противоречивый феномен, появление которого вызвано началом широкого применения новых технологий в ведении бизнеса. Несмотря на то, что данный феномен появился не так давно, экономика совместного потребления характеризуется активным развитием, что является причиной повышенного внимания бизнес-сообщества.

Экономика совместного потребления (от англ. «Sharing economy») представляет собой относительно молодую модель гибридной экономики, основанную на идее взаимодействия между экономическими агентами по принципу «peer-to-peer», то есть «равный к равному». Из прежде известных моделей к наиболее близким примерам можно отнести практики долевого владения. Основной предпосылкой появления понятия экономики совместного потребления является цифровая трансформация. Классические бизнес-модели под воздействием инновационных технологий трансформируются в точку сборки ИТ и человеческих потребностей, бизнеса и государства, объединения индустрий, людей, социальных институтов[1].

Цифровая трансформация происходит во всех направлениях, т.к. модель поведения людей несколько изменилась. Еще семь лет назад людей, владеющих смартфонами и установивших хотя бы одно приложение, было ничтожно мало — сегодня приложениями пользуются все.

Хозяйствующие субъекты так же находятся под влиянием данных тенденций, как и большинство экономических агентов. Цифровая трансформация расшатывает основы работы субъектов экономики, как предоставляя новые возможности, так и создавая угрозы. И те институты, которые не смогут интегрироваться в постоянно обновляющееся цифровое пространство, будут вынуждены прекратить свое существование.

Экономика совместного потребления затрагивает практически все сферы жизнедеятельности человека. Во всем мире уже действуют платформы по совместному использованию транспорта («Uber», «Car2Go», «Яндекс.Такси»), недвижимости («Airbnb»), издательской продукции (T8), денежных средств («Zopa», «TransferWise»). О распространенности данных сервисов свидетельствует статистика их использования. Например, платформой «Airbnb» пользуются 2 млн владельцев жилья и 60 млн гостей из 191 страны мира, а сервисом компании «Car2Go», специализирующейся на услугах перевозки, пользуются более 2 млн водителей.

Количество стартапов, работающих по запросу, основанных на принципах совместной экономики, не поддается подсчетам. Однако очевидно, что они способны навсегда изменить глобальный рынок услуг, а их популярность только начинает расти. Согласно исследованию JP Morgan Chase Institute, экономика совместного потребления способна увеличить доходы граждан, работающих с онлайн-платформами, в среднем на 15%. Количество же таковых в США увеличилось за последние три года в 47 раз и достигло 10,3 млн человек (4,2% от населения США). А журнал Time выяснил, что 44% американцев уже стали участниками экономических отношений нового типа. При этом 22% населения США (это около 45 млн человек), по данным на конец прошлого года, либо продают какой-то товар, либо предлагают услугу через мобильные сервисы нового типа. Подавляющее большинство опрошенных журналом (71%) сочло уберизацию положительным явлением[2].

В таблице представлены особенности предприятий модели экономики, позволяющей стремительными темпами завоевывать рынки.

Таблица 1

Положительные и отрицательные стороны экономики совместного потребления

Выгоды, положительные стороны	Слабые стороны
Сторона спроса: 1. Конкурентоспособные цены 2. Большое разнообразие товаров и услуг 3. Скорость обслуживания, высокая степень кастомизации и т.д.	1. Текущий уровень обеспечения безопасности 2. Необходимость регулирования противоконкурентных действий 3. Уровень правовой защищенности представителей стороны предложения
Сторона предложения: 1. Сокращение транзакционных издержек 2. Увеличение объемов оборота товаров и услуг и перераспределения за счет доступности и простоты участия в качестве продавца	4. Уровень правовой защищенности представителей стороны предложения 5. Непрозрачность финансовой деятельности 6. Сложность экономического регулирования

Одной из ключевых особенностей модели экономики совместного потребления является конкурентоспособность цен. Товары и услуги продаются по более низким ценам, чем их аналоги, представленные традиционными продавцами и поставщиками услуг на том же рынке. Потребители объясняют свой выбор тем, что их выбор был мотивирован экономией средств.

Большее разнообразие товаров и услуг является еще одной из причин значительного успеха данной модели у потребителей. Большое количество продавцов предоставляют массу

разнообразных товаров и услуг, удовлетворяющих различным потребностям и интересам покупателей.

Помимо конкурентных цен и большого разнообразия платформы модели экономики совместного потребления часто имеют и иные конкурентные преимущества, такие как высокая скорость обслуживания, гибкость и подобные. Еще одним серьезным преимуществом модели совместного потребления является создание благоприятных условий для предложения. Платформы описываемой модели за счет своих отлаженных механизмов работы, автоматизации и оптимизации всех процессов становятся рабочим инструментарием продавцов и поставщиков услуг, существенно снижающий их транзакционные издержки. В результате сокращения транзакционных издержек происходит снижение барьеров для входа продавцов на рынок, что ведет к увеличению их числа, благодаря чему на рынке возрастает конкуренция, а также растет многообразие представленного товара. Последние, в свою очередь, являются драйверами роста покупательского спроса на платформе, что повлечет за собой появление на платформе новых продавцов.

При всех перечисленных преимуществах, экономика совместного потребления также обладает существенными недостатками. В первую очередь, к ним относятся вопросы обеспечения должного уровня безопасности ее агентов, а также целый ряд вопросов, касающихся регулирования деятельности платформ со стороны государства.

В странах СНГ на сегодняшний день также имеется множество возможностей для совместного потребления. На данном этапе развития экономики совместного потребления наиболее широкое распространение получили транспортные платформы, такие как «Uber», его российский аналог «Яндекс.Такси», «YouDrive» и другие. В течение 2016 г. в сутки через сервис «Яндекс.Такси» заказывалось примерно 500 тыс. поездок по странам СНГ. Через приложение «Uber» совершалось около 170 тыс. поездок в сутки, а с помощью сервиса «Gett» – около 150 тыс. поездок[3].

Таким образом, экономика совместного потребления получила широкое распространение по всему миру и активно развивается, в том числе и в странах СНГ. Модель экономики совместного потребления можно назвать устойчивой моделью экономики.

Под термином устойчивого развития понимается такое развитие, которое удовлетворяет потребностям общества, существующие в настоящее время, но не ставит под угрозу способность будущих поколений удовлетворять свои собственные потребности. Устойчивое развитие предполагает увязку трех компонентов: экономического, социального и экологического.

Цели устойчивого развития – убедительное свидетельство значимости социального измерения устойчивого развития, необходимости интегрировать экономические, социальные и экологические аспекты прогресса. Цели устойчивого развития полностью соответствуют ранее согласованным в рамках ООН принципам и обязательствам, основанным на международном праве, и принимают во внимание национальные особенности, возможности и приоритеты, не упуская из виду уже достигнутые задачи, в частности Цели развития тысячелетия. Государства-члены ООН определили 17 целей в области устойчивого развития и 169 задач[4].

Можно утверждать, что экономика совместного потребления соответствует вышеуказанным целям, так как основана на доверии людей, без которого невозможно взаимодействие и развитие этой модели, а также делает потребление более рациональным.

Экономика совместного потребления активно используется как в зарубежных странах, так и в странах СНГ. Количество платформ, функционирующих по модели экономики совместного потребления, а также статистика их использования показывают отличные возможности для дальнейшего развития данной экономической модели. Причинами успешного внедрения данных платформ, на наш взгляд, является их удобство, а также экономия бюджета пользователей. Кроме того, переход на экономику совместного потребления для потребителей достаточно прост, количество платформ продолжает расти и каждый может найти привлекательное предложение для удовлетворения собственных потребностей.

Государство также должно быть заинтересовано в расширении экономики совместного потребления, ведь эта экономическая модель во многом отвечает общемировым тенденциям в области устойчивого развития. Вместе с тем следует учитывать, что такая экономика может привести к неожиданным изменениям, что, возможно, потребует принятия правительственных мер, например для защиты прав потребителей.

Для полномасштабной реализации практики экономики совместного потребления необходимо наличие следующих предпосылок: высокий уровень финансовой грамотности экономических субъектов, высокий уровень доверия экономических контрагентов друг к другу, устоявшиеся традиции высокоразвитого гражданского общества, наличие сколь-нибудь существенной практики функционирования вышеперечисленных платформ и пр.

В заключение хотелось бы отметить, что современные исследователи долевого экономики сходятся во мнении, что совместное потребление – это перспективное направление нового экономического и социального развития, за которым многие усматривают самые широкие перспективы. Следует также заметить, что изменяются основополагающие принципы потребления и есть основание полагать, что пресловутое общество потребления с его негативными антигуманными характеристиками останется в прошлом. Можно сделать вывод, что рассмотренный социокультурный феномен совместного потребления выступает футурологическим событием современности и требует дальнейшего научного изучения.

Список использованных источников

1. Дроговоз П.А. Новый путь. Эволюция моделей инновационного процесса и современная классификация инноваций // Креативная экономика. – 2014. – № 7. – С.23-33.
2. Совместное потребление – мощное культурно-экономическое движение, обмен вещами и услугами [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://lubodar.info/sovместnoe-potreblenie-obmen/> - Дата доступа: 19.10.2017
3. Гончаров Е. Плюсы и минусы уберизации [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.dp.ru/a/2016/07/03/Pljusi_i_minusi_uberizacii/ - Дата доступа: 25.10.2017
4. Марценюк С.В. Развитие долевого экономики, подходы к регулированию. - Режим доступа: <http://taxilife.ru/ekspertiza/dolevaya-ekonomika-i-taksi.php> - Дата доступа: 25.10.2017.

Климова Н.П., аспирант,
асистент кафедры финансов и кредита
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)

ИННОВАЦИИ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Исторически развитие промышленности обуславливалось наличием таких важных факторов, как обеспеченность сырьем, людскими и финансовыми ресурсами, потребности общества. Однако в современном мире в условиях усиливающейся конкуренции наряду с вышеперечисленными факторами важнейшим способом получить конкурентные преимущества в меняющейся рыночной ситуации является использование инноваций.

Общеизвестно, что роль инноваций в экономическом развитии велика, инновационное развитие не только повышает конкурентоспособность экономики, но и оказывает значительное влияние на уровень жизни в стране. Поэтому развитие инновационной деятельности давно является одним из национальных приоритетов. Об этом говорится в Программе социально-экономического развития Республики Беларусь: главная цель развития страны на 2016–2020 годы – повышение качества жизни населения на основе роста конкурентоспособности экономики, привлечения инвестиций и инновационного развития.

Рис. 1.1. Динамика показателей инновационного развития организаций промышленности Республики Беларусь в 2007-2016 гг.

В 2016 году показатели инновационного развития промышленности в стране начали выравниваться после двух продолжительных периодов спада (рисунок 1.1): более 20% промышленных организаций осуществляли в 2016 году затраты на технологические инновации, около 16,3% отгруженной продукции промышленности являлось инновационной продукцией, отдача от технологических инвестиций в инновации также возросла: на рубль инвестиций в технологические инновации приходился более 13 руб. произведенной инновационной продукции. К сожалению, тенденция роста пока только наметилась, до этого в период после двух последовательных кризисов (2009 и 2011 год) наблюдалось медленное падение трех названных показателей.

Влияние инноваций на рост экономики нельзя отрицать. Можно выделить три стадии роста экономики страны за счет факторов конкурентоспособности: 1) рост за счет базовых факторов (увеличение количества экономических институтов, улучшение инфраструктуры, налаживание макроэкономических связей, улучшение в области базового образования и конкурентоспособности); 2) рост экономики за счет усиления эффективности (увеличение рынков сбыта, улучшение технологической оснащенности, развитие финансового рынка, содействие развитию высшему и профессиональному образованию, рост эффективности на рынке товаров и рынке труда); 3) рост экономики за счет инноваций (внедрение новых бизнес-технологий, инновационной продукции, услуг).

На третьей стадии роста экономики поддержание высоких доходов населения возможно только за счет производства новых и уникальных товаров[1]. По данным Всемирного экономического форума[1], переход от стадии два к третьей стадии происходит тогда, когда ВВП в среднем на душу населения за год превышает 9-17 тыс. долл. США. Свидетельством того, что экономика страны находится на третьей стадии роста является то, что ВВП на душу населения составляет свыше 17 тыс. долл. США. Учитывая изменения данного показателя в Республике Беларусь (рисунок 1.2), начало перехода экономики Республики Беларусь в стадию инновационного роста возможно в 2020 году. К этому периоду необходимо подготовить базу – законодательную, технологическую, финансовую. Значительное внимание необходимо уделить вопросам финансирования и стимулирования инновационной деятельности.

Роль инноваций в экономическом развитии общества заключается в установлении новых ориентиров развития и трансформации структуры промышленного производства при переходе к инновационной экономике [2, с. 43]: увеличение доли ресурсосберегающих и экологических технологий в производстве; преобладание нематериальных активов в структуре основных фондов; технологический обмен и взаимосвязь секторов военно-промышленного

комплекса и обрабатывающей промышленности; повышение производительности труда; сотрудничество предприятий промышленности с научно-исследовательскими организациями и внедрение в организационную структуру собственных подразделений; развитие горизонтальной интеграции среди промышленных структур и др.

Рис. 1.2. Прогноз перехода экономики Республики Беларусь в стадию экономического роста за счет инноваций по критерию изменения показателя ВВП на душу населения

Общепризнанно, что инновации являются важнейшим фактором роста производительности труда, эффективности производства и конкурентоспособности экономики в целом. Однако сами понятия «инновация» и «инновационная деятельность» являются довольно широкими и трактуются учеными по-разному, поэтому начать исследование влияния инноваций на развитие промышленности следует именно с установления наиболее точного значения данных терминов. Трактовок сущности инновации в экономической литературе бесчисленное множество. Толкование категории «инновация» как идеи, изменения или системы уже почти не встречается. Сегодня можно выделить два основных подхода к трактованию: 1) акцент на полезном результате, то есть инновация трактуется как введение в употребление нового продукта, услуги, позволяющее получить эффект (под эффектом чаще всего понимается прибыль) от инновационной деятельности. Данного мнения придерживается большинство ученых (А.В. Сурин [3, с. 5], О. П. Молчанова [4, с. 11], И.Г. Севастьянова [5] и другие); 2) трактование инноваций как процесса – процесса вложения знаний в продукт, процесса инвестирования в исследования и технологии. Так инновации трактуются в Руководстве Осло[6] – основном методологическом документе, содержащем в себе рекомендации в области статистики инноваций, которые признаны в качестве международных статистических стандартов. Такой подход предложен Ю.П. Морозовым, А.П. Вещуновым. В последнее время признается правильность и значимость обоих подходов, и инновации определяют и как процесс, и как результат деятельности. В Руководстве Осло отмечается, что «минимальным признаком инновации является требование, чтобы продукт, процесс, метод маркетинга или организации был *новым (или значительно улучшенным)* для практики данной фирмы» [6]. Это включает в категорию инноваций продукты, процессы и методы, которые фирмы создали первыми и/или продукты, процессы и методы, заимствованные от других фирм или организаций. Выделим основные признаки, позволяющие идентифицировать инновацию, отличить ее от новшества или изобретения:

1) практическая применимость – впервые о таком важном признаке инноваций упоминается в работах Й. Шумпетера, данный признак означает, что идея, открытие или исследование могут быть применены и использованы. Приведем пример из легкой промышленности: идея нанесения рисунков на уже готовую ткань не является инновацией до тех пор, пока не будут изобретены и описаны конкретные способы перенесения рисунков. Примерами таких инноваций в свое время являлись аппликация, термопечать и т.д.;

2) возможность получения экономической выгоды от использования, так называемая коммерциализация. Под выгодой понимается не только получение выручки от реализации инновационной продукции, товаров, работ или услуг, но и другие виды экономических эффектов – экономия времени, сырья, материалов, человеческих ресурсов и т.д. Например, в легкой промышленности постоянно совершенствуются процессы раскроя – механизированный, автоматизированный, компьютерные программы для автоматической раскладки лекал и т.д., что позволяет экономить трудовые и материальные ресурсы и сокращать длительность производственных процессов;

3) новизна. Вопрос о том, какой степенью новизны должен обладать продукт (процесс), чтобы считаться инновацией, давно является камнем преткновения для ученых-экономистов. Однако, учитывая значительную скорость распространения знаний и процесс диффузии инноваций, можно говорить о том, что достаточно того, чтобы осваиваемый продукт или процесс был новым для самой организации. Такого же подхода придерживаются и в Руководстве Осло, где приводятся два основных повода, позволяющих использовать условие «новое для предприятия» в качестве минимального требования к инновации: во-первых, внедрение инноваций важно для инновационной системы в целом: оно подразумевает приток знаний в реализующие инновации предприятия (при этом процесс обучения при реализации инновации может привести к дальнейшим усовершенствованиям данной инновации и созданию других новых продуктов, процессов и инноваций); во-вторых, посредством диффузии осуществляется положительное воздействие инноваций на экономическую активность других предприятий [5].

Определение сущности категории «инновационная деятельность» также является дискуссионным вопросом в экономической литературе. Часто инновационная деятельность отождествляется с научно-техническим прогрессом. Часть исследователей полагает, что к инновационной относится вся деятельность в рамках инновационного процесса, включая маркетинговые исследования рынков сбыта и поиск новых потребителей, исследование источников информационного обеспечения, исследование возможностей конкурентной среды и потребительских свойств товаров конкурирующих фирм, поиск новаторских идей и решений [5; 7; 8], другие же отделяют понятие исследований и разработок, а к инновационной деятельности относят деятельность по практическому использованию результатов исследований, их освоению [9; 10; 11]. Такой подход представлен и в нормативных документах Республики Беларусь [12]. Большинство исследователей сходятся во мнении, что инновационная деятельность – это «деятельность, направленная на использование и коммерциализацию результатов научных исследований и разработок для расширения и обновления номенклатуры и улучшения качества выпускаемой продукции (товаров, услуг), совершенствования технологии их изготовления с последующим внедрением и эффективной реализацией на внутреннем и зарубежных рынках» [9; 10; 11]. Инновационной деятельностью, согласно Руководству Осло, являются все научные, технологические, организационные, финансовые и коммерческие действия, реально приводящие к осуществлению инноваций или задуманные с этой целью. Важнейшей составляющей инновационной деятельности промышленной организации является производство инновационной продукции. Понятие инновационной продукции в Беларуси трактуется по-разному в зависимости от целей анализа (таблица 1.1).

Определение инновационной продукции с точки зрения налогового учета и статистической отчетности

<i>Показатель</i>	<i>Статистический учет инновационной продукции</i>	<i>Налоговый учет инновационной продукции</i>	
Цель отнесения продукции к инновационной	отражение в отчете 1-нт (инновации), расчет изменения планового индикативного показателя «Доля инновационной продукции в общем объеме отгруженной»	освобождение от обложения прибыли от реализации таких товаров при условии	
		а) нахождения в перечне инновационных товаров	б) собственного производства таких товаров
Регламентирующий документ	Постановление нац. стат. комитета РБ от 18.07.2017 № 74 Об утверждении формы государственной статистической отчетности 1-нт (инновация) «Отчет об инновационной деятельности организации» и указаний по ее заполнению; методические документы, рекомендации отраслевых ведомств и министерств	Особенная часть Налогового Кодекса РБ	
		Постановление Совета Министров РБ от 31.10.2012 2012 г. № 995 О порядке формирования перечня инновационных товаров	Постановление Совета Министров РБ от 17.12.2001 г. № 1817 Об утв. Положения об отнесении продукции (работ, услуг) к продукции (работам, услугам) собственного производства
Кто принимает решение	само предприятие (экспертная комиссия, художественный совет, научно-технический совет) согласно методическим документам (рекомендациям) вышестоящих органов	в части включения в перечень инновационной продукции – ГКНТ, в части выдачи документов на право промышленной собственности – патентные органы, в части применения налоговой льготы – налоговые органы при предоставлении подтверждающих документов	
Критерии отнесения продукции к инновационной	– значительно отличается по своим характеристикам и (или) предназначению от производившейся организацией ранее; ИЛИ – подверглась изменениям технических характеристик с целью создания нового способа ее применения, позволяющего расширить область использования продукции (работы, услуги); ИЛИ – со значит. улучшениями существующих продуктов за счет изменений в материалах, компонентах и прочих характеристиках, улучшающих их свойства; ИЛИ – значительные усовершенствования в способах предоставления услуг (например, эффективность и быстрота), дополнение уже существующих услуг новыми функциями или характеристиками или внедрение совершенно новых услуг. И – считается инновационной в течение трех лет с момента ее первой отгрузки (выполнения, оказания).	– создается с использованием способных к правовой охране результатов интеллектуальной деятельности (изобретений, полезных моделей, промышленных образцов, топологий интегральных микросхем, сортов растений, на которые в установленном порядке получены патенты (свидетельства) либо приняты решения патентного органа об их выдаче); И – произведена в период действия сертификата продукции собственного производства (копия сертификата представляется организацией в налоговый орган) И – обладает более высокими технико-экономическими показателями по сравнению с другими товарами, представленными на определенном сегменте рынка, и являются конкурентоспособными	

Так, для включения продукции в перечень инновационной продукции, применяются одни критерии (более жесткие), отбор продукции проводится Государственным комитетом по науке и технологиям на основе экспертизы при наличии внушительного пакета собранных документов; при отборе же в целях статистического учета решающим органом является само предприятие или вышестоящее ведомство (создается научно-технический совет, художественный совет и др.). Получается, что объемы производства и отгрузки

инновационной продукции велики (доля инновационной продукции в общем объеме отгруженной составила 16,3% по промышленности страны в 2016 г.), а список инновационных товаров, производимых в стране (перечень, утверждаемый Совмином в целях предоставления производителям льгот) из года в год содержит всего 10-15 наименований товаров.

По нашему мнению, необходимо определение инновационной продукции скорректировать следующим образом: «Инновационная продукция – это продукция, являющаяся результатом инновационной деятельности, осуществленной не менее трех лет назад, характеристики которой (функциональные признаки, конструктивное выполнение, дополнительные операции, а также состав применяемых материалов и компонентов) либо предполагаемое использование которой являются принципиально новыми для организации, отрасли или страны или существенно отличаются от аналогичной ранее производимой продукции».

Таким образом, влияние инноваций на рост экономики велико. Беларусь пока только готовится перейти в стадию экономического роста за счет инноваций. На этом пути следует подготовить необходимую для инновационного развития базу – законодательную, технологическую, финансовую. Среди множества трактовок инноваций наиболее распространены два подхода: определение сущности инноваций как процесса (превращения идеи в продукт, осуществления инвестиций в оборудование, осуществления производства нововведений и т.д.) и как результата инновационной деятельности. Разнообразие трактовок термина «инноваций» породило и существование многообразия подходов к их классификации. Несмотря на это, ученые единогласны в выделении трех классических признаков инновации: практическая применимость, возможность коммерциализации и относительная новизна. Важнейшей составляющей инновационной деятельности является производство инновационной продукции, работ, услуг. Понятие инновационной продукции, по нашему мнению, требует уточнения.

Список использованных источников

1. Всемирный экономический форум: официальный сайт [электронный ресурс]/ <http://www.weforum.org/>. Дата доступа: 12.01.17.
2. Буряков, Н.С. Инновации как фактор развития промышленности России на современном этапе / Н.С. Буряков // Региональная экономика: теория и практика, 2014. – №26. – С.41-48.
3. Инновационный менеджмент [Текст]: Учебник / Сурин А.В., Молчанова О.П. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 368 с.
4. Инновационный менеджмент [Текст]: Учебник для вузов / Абрамешин А. Е., Воронина Т. П. [и др.]; Под редакцией д.э. н., проф. О. П. Молчановой. – М.: Вита-Пресс, 2001. – 272 с.
5. Севастьянова, И.Г. Управление инновационной деятельностью: учебное пособие [Текст] / И.Г. Севастьянова. – Пермь: Изд-во Перм. гос. техн. ун-та, 2010. – 56 с.
6. Руководство ОСЛО. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям [Текст] // Третье издание – Москва, Совместное издание ОЭСР и Евростата. – 2010. – 107 с.
7. Иванов, И.В. Финансовый менеджмент: стоимостной подход [Текст]: учеб. пособие / И.В. Иванов, В.В. Баранов. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 504 с.
8. Марахина, И. В. Инновационный менеджмент: учеб.-метод. пособие [Текст] / И. В. Марахина. – Минск: БГУИР, 2016. – 88 с.
9. Основы инновационного менеджмента. Под ред. Завлина П.Н., Казанцева А.К., Миндели Л.Э. // М.: «Экономика», 2006. – 518 с.
10. Швандар, В.А. Инновационный менеджмент / В.А. Швандар, В.Я. Горфинкель. – М.: Вузовский учебник, 2006. – 365 с.
11. Барышева А.В. Балдин К.В., Галдицкая С.Н., Ищенко М.М., Передеряев И.И. Инновации: учебное пособие. М.: Издательско-торговая кооперация "Дашков и К", 2007. - 382 с.
12. ГОСТ Республики Беларусь 31279–2004. Инновации и инновационная деятельность. Термины и определения = Інавацыі і Інавацыйная дзейнасць. Тэрміны і азначэнні. – Впервые; Введ. 01.09.2005 г.

Кришталь В.О., Страпко Д.С., студентки 3 курса, группа 15Ф-1,
факультет банковского дела
Научный руководитель: **Володько О.В.**, к.э.н., доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
dariastrapko@gmail.com

ОРИЕНТИРЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Инновация - это нововведение в области техники, технологии, организации труда или управления, основанное на использовании достижений науки и передового опыта, обеспечивающее качественное повышение эффективности производственной системы или качества продукции [1].

Инновации действительно являются эффективным средством обеспечения конкурентоспособности каждого предприятия в условиях рыночных отношений вне зависимости от формы его собственности и отраслевой принадлежности. В Республике Беларусь в качестве одного из национальных приоритетов обозначен инновационный путь развития, который должен стать фундаментальной базой для создания новой экономики. В сфере инновационной деятельности главной движущей силой экономического развития становятся научные знания и новые технологии.

Именно применение инноваций даёт возможность производить конкурентоспособную продукцию, которая имеет высокую степень новизны.

В Республике Беларусь для повышения конкурентоспособности экономики основной акцент сделан на ускоренное развитие и внедрение инноваций в области науки и техники. Внедрение новых технологий, научно-технических разработок оказывают большое влияние на доминирование конкурентных преимуществ. Рост конкурентоспособности экономики Беларуси, повышенное благосостояние населения невозможны без активизации инновационных процессов. Ускорение роста инновационной активности будет оказывать содействие повышению конкурентоспособности выпускаемой продукции, выполняемых работ, оказываемых услуг на рынке, постоянной деятельности предприятий, позволит уменьшить затраты на производство продукции.

Инновационное развитие Республики Беларусь является основой её экономической безопасности. Именно создание новых производств и высоких технологий позволит республике достойно конкурировать на современном рынке и заручаться поддержкой международных инвесторов.

Это обстоятельство осознаётся на государственном уровне: принят ряд надлежащих законодательных актов о развитии инновационного потенциала страны, утверждён перечень приоритетных течений научно-технической деятельности, принимаются поставленные меры для регулирования отношений между производителями высокотехнологичной продукции и её потребителями, ведётся активный поиск инвестиционных средств для развития новых производств.

Число организаций, осуществляющих технологические инновации, имеет тенденцию снижения. Наибольшее число инновационно-активных организаций расположено в столице Республики Беларусь.

Исходя из данных графика, можно заметить, что затраты на технологические инновации имеют тенденцию роста, не смотря на снижение числа организаций, осуществляющих технологические инновации. В 2012 году объем затрат незначительно снизился по сравнению с предыдущим годом. В 2016 году по сравнению с 2015 годом затраты уменьшились на 2870,6 тыс. руб. Под влиянием роста затрат, наблюдается ежегодный рост объема отгруженной продукции (работ, услуг).

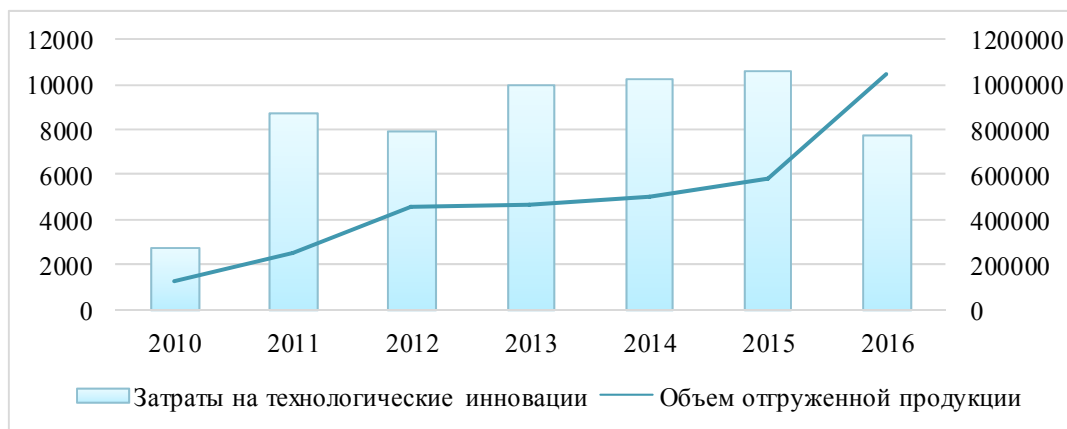

Рис. 1. Динамика изменения объема отгруженной продукции под влиянием затрат на инновации

Увеличение объемов отгрузки является конкурентным преимуществом, позволяющим создавать продукцию высокого качества, удовлетворяющую требованиям конкретной группы покупателей, поставляет ее на рынок в оптимальные сроки, формирующиеся с учетом рыночной ситуации и поведения конкурентов. Она определяется, прежде всего, конкурентоспособностью продукции, производимой в данной отрасли.

Основным документом – ориентиром современного инновационного развития – является Государственная программа инновационного развития Республики Беларусь на 2016-2020 гг.

Согласно Госпрограмме целью инновационного развития национальной экономики Республики Беларусь в 2016-2020 гг. является формирование новой технологической базы, обеспечивающей высокий уровень конкурентоспособности национальной экономики Республики Беларусь на внешних рынках.

Исходя из её приоритетов, главным направлением преобразований производственного потенциала Республики Беларусь в 2016-2020 гг. должно стать внедрение новых и высоких технологий, обладающих наибольшей добавленной стоимостью, низкой энерго- и материалоёмкостью, способствующих созданию новых видов товаров и услуг, новейших экологически безопасных (чистых) материалов и продуктов, а также обеспечивающих производство традиционных товаров и услуг с новыми свойствами и параметрами, недостижимыми в рамках предыдущих технологических укладов [2].

В Республике Беларусь в настоящее время создано и действует более 80 различных элементов инновационной инфраструктуры. Центральное место в ней занимает Парк высоких технологий, который позволит обеспечить благоприятные условия для повышения конкурентоспособности экономики Республики Беларусь, основанных на новых и высоких технологиях, закрепить позиции республики в данной сфере, существенно увеличить привлечение в сферу информационно-коммуникационных и других наукоёмких технологий отечественных и иностранных инвестиций.

Выполнение Государственной программы инновационного развития Республики Беларусь на 2016-2020 годы способствует некоторому росту инновационной активности субъектов хозяйствования. Увеличивается экспорт наукоёмкой и высокотехнологичной продукции, повышается число инновационно-активных организаций в промышленности и сфере услуг. Значительно улучшится позиция Беларуси в ряде международных рейтингов: индексах экономических знаний, информационных и коммуникационных технологий, инноваций и др. Вместе с тем показатели инновационной активности предприятий республики остаются невысокими.

В современных условиях конкурентоспособность учитывает не только макроэкономические факторы, но и качество рабочей силы, ее способность практически внедрять инновации. Высокий уровень образования — важный двигатель национальной

економики, который (наряду с другими факторами) должен быть широко использован в процессе перевода белорусской экономики на инновационный путь и повышения ее конкурентоспособности.

Список использованных источников

1. Инновация [Электронный ресурс] / Инновация. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Инновация>. - Дата доступа: 25.10.2017.
2. Государственная программа инновационного развития Республики Беларусь на 2016–2020 годы [Электронный ресурс] / Министерство сельского хозяйства и продовольствия – Режим доступа: <http://www.mshp.gov.by/programms/fdbac4b499a1dde8.html>.

Левківський О.В., аспірант

Науковий керівник: **Дерій Ж.В.**, д.е.н., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

alexander.levkovskyi@ukr.net

РОЛЬ ТНК В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

В умовах економічної глобалізації посилюється вплив транснаціональних корпорацій (ТНК) на формування та реалізацію інноваційного потенціалу країни. Сьогодні найпотужніші ТНК беруть активну участь в інноваційному розвитку національної економіки. Вони відіграють важливу роль як у науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробках (НДДКР), які є складовою інноваційного процесу, так і в поширенні інновацій. ТНК займають домінуюче становище не тільки у виробництві та експорті, але і в торгівлі патентами і ліцензіями, зосереджуючи основну частину науково-технічних досягнень і передового виробничого досвіду.

За оцінками закордонних спеціалістів, близько 75-80% загальносвітового обсягу НДДКР здійснюється саме в рамках ТНК, а на 700 найбільших фірм світу припадає біля половини всього обсягу комерційного використання винаходів у світі [7]. Сьогодні ТНК контролюють приблизно 80% всіх існуючих у світі патентів, ліцензій і ноу-хау [7].

В табл.1 представлені десять найбільш інноваційних компаній світу 2017 року, щорічний рейтинг яких опублікувало видання Forbes. Компанії оцінювалися за їх інноваційною перспективою (показником, який дозволяє визначити, чи продовжить компанія прибуткове зростання) – різницею між ринковою капіталізацією і чистою вартістю грошових потоків від наявних підприємств. У рейтинг увійшло 100 компаній, які найбільше інвестують в інноваційні проекти і, на думку інвесторів, у найближчому майбутньому зроблять прорив у своїй області. У зв'язку з цим не оцінювались банки та інші фінансові послуги, а також енергетичні й гірничодобувні компанії, ринкова вартість яких більше пов'язана з цінами на сировинні товари, ніж інноваціями. Щоб увійти в рейтинг, компанії повинні мати 7 років публічних фінансових даних і мінімум 10 млрд дол. ринкової капіталізації [8].

50 місць у рейтингу 2017 р. займають компанії США. Рейтинг очолила компанія Salesforce, на другому місці – Tesla Motors, яка лідирувала в списку два роки поспіль. Третьою стала компанія Amazon, яка піднялась у рейтингу на вісім позицій. У Топ-10 увійшли шість інноваційних компаній США, дві індійські, одна китайська, одна південнокорейська. Для утримання лідерства ТНК необхідно постійно нарощувати і удосконалювати інноваційні можливості.

На думку аналітиків консалтингової компанії The Boston Consulting Group (BCG), найважливішу роль у впровадженні інновацій зараз грає вміння знаходити і отримувати технології або ідеї для розвитку у сторонніх осіб (за рахунок стратегічного партнерства, поглинання та ліцензійних угод) і конкурентів (завдяки аналізу їх діяльності). Так, згідно з доповіддю компанії, 65% нових ідей активним новаторам вдається знайти завдяки соціальним мережам та аналізу великих даних (у порівнянні лише з 14% у неактивних новаторів) [5].

Роль ТНК в інноваційних процесах суперечлива. З одного боку, вони сприяють технологічному обміну, змінюють галузеву структуру економіки на користь технологічно

передових виробництв. ТНК привносять в приймаючі країни нові галузі або види діяльності, які навряд чи з'явилися б виключно завдяки національним підприємствам або модернізації існуючих. Присутність транснаціональних компаній у країні створює конкуренцію для місцевих підприємств, змушуючи їх підвищувати науково-технічний рівень виробництва, збільшуючи витрати на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи. У підприємств з'являється мотивація до самостійної розробки інновацій (новітніх технологій, нововведень в управлінській і організаційній сферах), комерціалізації своїх власних технологічних знань за допомогою ліцензування. Крім того, іноземні підприємства досить часто пропонують ряд продуктів, які споживачі цінують вище, ніж нововведення місцевих виробників. Це спонукає останніх до копіювання інновацій, імітації технологій [3].

Таблиця 1

Топ-10 інноваційних компаній світу 2017 року за версією Forbes

	Назва компанії	Сфера діяльності	Інноваційність, %
1	Salesforce	Спеціалізація: програмне забезпечення та програмування. США. Виробник програмного забезпечення в області систем управління взаємовідносинами з клієнтами, а також у сфері хмарних технологій. Представила свій новий сервіс, який допоможе оперативно знаходити нових клієнтів.	82,46
2	Tesla Motors	Спеціалізація: виробництво легкових та вантажних автомобілів. США. Випустила нові серійні електрокари, почала встановлювати сонячні батареї, а також випробувала безпілотну фуру.	78,43
3	Amazon	Спеціалізація: роздрібна торгівля в Інтернеті. США. Компанія також надає інші маркетингові та рекламні послуги; обслуговує споживачів через свої роздрібні веб-сайти; розробляє веб-сайти, дозволяючи продавати свої продукти третім особам.	72,78
4	Shanghai Raas Blood Products	Спеціалізація: біотехнології. Китай. Компанія займається дослідженнями, розробкою і виробництвом продуктів крові і лікарських препаратів, отриманих з плазми; пропонує вакцини та діагностичні послуги й обладнання.	71,72
5	Netflix	Спеціалізація: сервіс потокового відео в Інтернеті. США. Перетворила гаджет для медитації в пульт управління силою думки.	71,54
6	Incyte Corporation	Спеціалізація: біотехнології. США. Зосереджується на розробці, виготовленні та комерціалізації патентованих терапевтичних засобів для лікування серйозних захворювань, зокрема онкологічних.	70,91
7	Hindustan Unilever Limited	Спеціалізація: побутова хімія та засоби власної гігієни. Індія. Прийняла рішення доносити свою рекламу якомога більшої кількості потенційних покупців, запустивши безкоштовне мобільне радіо.	68,59
8	Asian Paints Limited	Спеціалізація: хімпрепарати, виробник фарб. Індія. Компанія ввела в експлуатацію новаторський алгоритм ланцюжка постановок з метою економії часу.	68,28
9	Naver	Спеціалізація: комп'ютерні послуги. Південна Корея. Має найбільший інтернет-портал і найпопулярнішу пошукову систему (припадає 70% пошукових запитів у країні).	65,85
10	Regeneron Pharmaceuticals	Спеціалізація: біотехнології. США. Займається розробкою ліків від раку, хвороб очей, а також астми і дерматиту.	64,4

Джерело: складено за [4; 6; 8].

Проте, оскільки розробити фундаментальне нововведення за допомогою ресурсів одного підприємства практично неможливо, цей процес вимагає кооперації або навіть безпосереднього об'єднання. Так створюються передумови для вступу національних підприємств в структуру існуючої ТНК або для формування нової ТНК [1].

З іншого боку, об'єктивний контроль над інноваціями та використання монопольних переваг від їх реалізації дозволяє ТНК контролювати економічні процеси країн, в яких розміщені їх підрозділи, перш за все країн, що розвиваються. Це може уповільнити господарські відносини

в цих країнах [1]. Крім того, транснаціональні корпорації стримують економічний розвиток, коли скуповують вітчизняні підприємства з метою усунення конкурентів, переводять за кордон переважно ті технології і устаткування, які в їх країні втратили статус новітніх, переносять із-за кордону виробництва, екологічно шкідливі для навколишнього середовища і здоров'я громадян. ТНК таким чином обмежують інноваційну активність менш розвинених країн світу, до яких відноситься й Україна, витягуючи із них ресурси та якісний людський капітал.

На жаль, в Україні масштаби НДДКР, що здійснюються зарубіжними фірмами, мізерно малі. Українські НДДКР-відділення за кордоном фактично відсутні, і розраховувати на докорінну зміну стану справ у цьому напрямку поки не варто.

За рівнем технологічності українська промисловість на третину позаду від показників ЄС, за часткою хай-тек-продукції в експорті відстає у чотири-вісім разів, за енергоефективністю – у десятеро. Завдяки введенню нових технологій приріст ВВП становить 0,7% проти 60-90% у розвинених країнах [2].

Тому важливим для України є посилення інноваційних процесів, у розвитку яких особливу роль повинні відіграти ТНК, як закордонні, так і вітчизняні. При цьому контроль над їх діяльністю повинна здійснювати держава, що потребує чіткого законодавчого врегулювання залучення ТНК до інноваційного розвитку та розробки надійних механізмів взаємодії з ними.

Список використаних джерел

1. Вакс В.Б. Транснационализация бизнеса как фактор воздействия на инновационный потенциал современной хозяйственной системы / В.Б.Вакс // Вестник экономики, права и социологии. – 2015. – № 3. – С.25-27.
2. Жмеренецький О. Інновації або смерть: як бізнесу вижити на тонучому кораблі «Україна» [Електронний ресурс]. // Економічна правда. – 2017. – 16 серпня. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/08/16/628080/>
3. Левківський О.В. Прямі іноземні інвестиції як джерело активізації інноваційної діяльності в національній економіці / О.В.Левківський // Економічний форум. – 2016. – №4. – С.31-37.
4. Найбільш інноваційні компанії світу 2017 року за версією Forbes. Новини від 31.08.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/news/?id=1583>
5. Найбільш інноваційні компанії світу 2016-го року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/news/?id=1577>
6. Найбільш інноваційні компанії світу 2017, рейтинг Forbes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://topinfoweb.com/the-worlds-most-innovative-companies-forbes-rating>
7. Панченко О.М. Сучасні інноваційні процеси: чинники та особливості організації в умовах глобалізації / О.М.Панченко // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – №3 (11). – С.200-206.
8. ТОП-10 найбільш інноваційних компаній від Forbes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/news/20175360-top-10-najbilsh-innovacijnih-kompanij-vid-forbes>

Легомінова С.В., к.е.н, доцент, професор кафедри економіки підприємств та соціальних технологій
Державний університет телекомунікацій (м. Київ, Україна)
svetlana.legominova@ukr.net

АКЦЕНТИ ШОСТОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ ЩОДО ОРІЄНТИРІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Н.Д. Кондратьєвим була визначена закономірність зв'язку між складовими економічного життя. Результатами плідного дослідження, яке ґрунтувалось на вивченні динаміки індексів товарних цін, процентної ставки до капіталу, заробітної плати, обігу зовнішньої торгівлі, видобутку вугілля, мінерального палива, виробництва свинцю та деяких інших елементів економіки за статистичними матеріалами Англії, Франції, Німеччини та США за 140 років, стало виділення великих економічних циклів, так званих «довгих хвиль» Кондратьєва, або «К-хвиль», довжина яких коливалась від 48 до 55 років, але за 20-25 років до початку циклу спостерігалось

пожвавлення, яке призводило до активізації інноваційної діяльності, а саме технічним винаходам.

Кожна нова хвиля Кондратьєва викликається витком базисних технологічних інновацій, що виникли на знижувальній фазі попередньої хвилі. Проривні інновації відкривають велику нішу для розширення виробництва і викликають приплив інвестицій. Довга хвиля йде на підйом. В результаті формуються нові сектори економіки, що утворюють новий технологічний уклад. Останній в кінцевому рахунку перебудовує всю господарське життя і в підсумку створює нову техно-економічну парадигму. Однак інновації поширюються протягом досить тривалого часу, відповідно і процес перебудови економіки займає від 20 до 30 років. На перших порах віддача від нових технологій висока. Але коли вони широко поширюються, віддача від них різко знижується. Тоді настає низхідна фаза довгого циклу.

Вона характерна більш повільним і важким економічним розвитком, проте саме в процесі подолання цих труднощів формуються винаходи і інновації нового технологічного укладу. Потім формується ядро нового технологічного укладу і починається підйом нової хвилі. Виділяється шість таких технологічних укладів (шостий - передбачуваний для періоду 2020-2060-х рр.) [1].

Ґрунтуючись на 95 % на третьому та четвертому технологічних укладах (табл. 1) (металургійна, хімічна, аграрна галузі, нафтохімія, застаріла енергетика, важке машинобудування) економіка України працювала з рентабельністю 3–6 % і створювала приблизно на один-два порядки нижчу інноваційну складову доданої вартості на одиницю продукції порівняно з економіками п'ятого та шостого укладів, які домінують у світі (радіоелектроніка, обчислювальна, телекомунікаційна техніка, програмне забезпечення, робототехніка, інформаційні послуги, біомедична інженерія).

Таблиця 1

Показники за технологічними укладами в Україні

Показники	Технологічні уклади			
	3	4	5	6
Обсяг виробництва продукції,%	57,9	38	4	0,1
Фінансування технологічних розробок,%	6	69,7	23	0,3
Витрати на інновації,%	30	60	8,6	0,4
Інвестиції,%	75	20	4,5	0,5
Вкладення капіталу на технічне переоснащення та модернізацію,%	83	10	6,1	0,9

Джерело: [3]

Перехід до шостого технологічного укладу для України передбачає домінування таких галузей економіки як: аграрний сектор, військово-промисловий комплекс, інформаційно-комунікаційні технології, біотехнології, нова енергетика, високотехнологічне машинобудування, науки про людину, біомедична інженерія, фармакологія, кліткова медицина, туризм, відпочинок, розвиток транзитної інфраструктури. Розвиток за проведеними дослідженнями українських науковців передбачається на 2020-2030 роки.) [2].

Сучасний період, який можна охарактеризувати як підготовчий до підйому вимагає від мікрорівня, а саме підприємств інноваційного тренду розвитку, пошуків нових стратегій, що буде призводити до певних структурних та організаційних змін на макрорівні. Важкий шлях перебудови буде характеризуватись наступними рисами:

- В умовах загострення конкуренції, падіння прибутків має відбуватиметься процес поглинання та злиття;
- зростатиме ризики збільшення заборгованості;
- вірогідним є зміна традиційних та поява нових інституційних структур, що формуватиме нові комунікації, організаційні нововведення;
- пожвавлення інноваційної активності щодо створення нових продуктів;
- будуть удосконалюватись способи ведення бізнесу;
- жорсткі конкуренційні відносини будуть замінюватись кооперацією.

Спираючись на виявлені закономірності економічного розвитку Кондратьєва доцільним є використання набутих знань та розробка відповідних заходів щодо успішного функціонування підприємств, які мають враховувати циклічність, переформатування структури економіки на макрорівні, домінування тих чи інших галузей й загальних тенденцій розвитку світової економіки, що надасть можливість виробляти ефективні стратегії розвитку пріоритетного характеру з деяким лагом передбачення подій.

Список використаних джерел

1. Н. Д. Кондратьев: кризисы и прогнозы в свете теории длинных волн. Взгляд из современности / под ред. Л. Е. Гринина, А. В. Коротаева, В. М. Бондаренко. М.: Моск. ред. изд-ва «Учитель», 2017. – 384 с.
 2. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти (версія для обговорення) / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський // Міжнародна рада з науки (ICSU); Національний технічний університет України «Київський політехнічний інсти- тут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. – Київ : НТУУ «КПІ», 2015. – 36 с.
 3. Василенко В. Технологические уклады в контексте стремления экономических систем к идеальности / В. Василенко // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2013. — Вип. 1 (8). — С. 65-72.
-

Lysenko I.V., PhD in Economic, Associate Professor

Lysenko N.V., Postgraduate student

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

lysenko_iren@ukr.net

NORMATIVE LEGAL PROVISION OF ENVIRONMENTAL SAFETY OF THE STATE

In the modern world economic space the issues of international environmental security are of particular relevance. They are expressed in violation of natural processes because of excessive anthropogenic action, exacerbating contradictions in relations between society and nature, increasing energy consumption, demographic processes, armed conflicts, man-made disasters, etc.

The current state of the ecological situation in the country is dangerous, which threatens the further development of the state and contravenes the principles of sustainable development. Therefore, there is a need for targeted state action aimed at protecting the environment. Given this, the issue of environmental security of the state and its normative and legal provision is relevant and requires comprehensive study.

Environmental safety is designed to ensure the use of natural resources, which will contribute to their natural recovery or replacement, and therefore it comes in first place in many countries around the world.

Aspects of ensuring environmental safety were considered in such works [9, 10, 11, 12].

In Ukraine, the question of the legal status regarding environmental safety was investigated: L. Bondar, V. Kurzova, M. Yerofeyev, G. Malenko, V. Muntyan, N. Titov, Y. Shemshuchenko and others.

Implementation of environmental policy and environmental protection measures is the basis of environmental legislation.

Environmental safety ensures the development of important human, environmental and state interests through the management of hazards and threats that result from the functioning of anthropogenic, natural and man-made systems.

Environmental safety is an integral part of national security, the process of managing the national security system, in which state and non-state institutions provide ecological balance and guarantee the protection of the habitat of the population of the country and the biosphere as a whole, the atmosphere, hydrosphere, lithosphere and the cosmos, the species composition of the animal and plant world, natural resources, preservation of health and life of people and exclude the remote consequences of this influence for present and future generations [1].

Objects of environmental safety are: citizen, society, state.

The subjects of ensuring environmental safety are: the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the National Security and Defense Council of Ukraine, ministries and other central executive authorities, the National Bank of Ukraine, courts of general jurisdiction, the prosecutor's office of Ukraine, local state administrations and bodies local self-government, the Armed Forces of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine and other military formations formed in accordance with the laws of Ukraine, citizens of Ukraine, united I citizens [3].

Let's dwell in detail on the main trends in the formation and development of the legal and regulatory framework for ensuring the country's ecological safety.

The category "ecological safety" appeared with the adoption of the Declaration on the State Sovereignty of Ukraine.

General provisions in the field of environmental safety are provided by the Law of Ukraine "On Environmental Protection". The principle of legal provision of ecological safety of human life belongs to the basic principles of ecological law, with the help of legal and other measures, support is provided for the safe state of the environment for the life and health of citizens and the environment.

The Law of Ukraine "On Environmental Protection" also provides for the definition of "environmental safety". Environmental safety is the state of the environment, which prevents the deterioration of the environmental situation and the emergence of danger to human health. Environmental security is guaranteed to Ukrainian citizens by implementing a wide range of interrelated political, economic, technical, organizational, state-legal and other measures [4].

The adoption of the Law of Ukraine "On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period up to 2020" was an important stage in the formation of the legal and regulatory framework. Which defines the purpose of the national environmental policy, namely stabilization and improvement of the state of the environment of Ukraine by integrating environmental policy into the socio-economic development of Ukraine in order to guarantee an environmentally safe natural environment for the life and health of the population, the introduction of an ecologically balanced system of natural resources management and conservation of natural ecosystems [6].

The issue of environmental security is no less important than the issue of economic and political stability of the state.

Adoption of the Order The organization of work on the transition from the current economic model of state development to the model of the "green economy" of the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine testifies to Ukraine's aspiration to follow European tendencies and the intention to introduce a model of the green economy [5].

The issue of environmental security can be resolved using economic and regulatory means of influence. In turn, the economic policy of promoting environmental safety must be effective, rational and socially oriented, providing the necessary level of economic growth and satisfying the needs of the population without causing damage to the environment.

Список використаних джерел

1. Ліпкан В.А. Національна безпека України: навч. посіб. / В.А. Ліпкан. – К.: КНБ. – 2009. – 574 с.
2. Конституція України – Редакція від 30.09.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- 3 Закон України Про основи національної безпеки України – Редакція від 30.11.2017, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06. 1991 р., № 1264-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page>.
5. Про організацію роботи щодо переходу від діючої економічної моделі розвитку держави на модель «зеленої економіки»: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 24.02.2014 р. №52 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua>.
6. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

7. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова ВРУ від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

8. Маленко Г.Ю. Еволюція нормативно-правової бази в галузі забезпечення екологічної безпеки України – Актуальні проблеми державного управління № 1(45) / 2014, с. 201-208

9. Theoretical and applied aspects of sustainable development: functional, sectoral and regional vectors: monograph / S.M. Shkarlet. Section 3. Ecological-economic concept of sustainable development of Ukraine / Z.V. Deriy, N.V. Lysenko. Economic and environmental problems of regional transport. - K.: Condor-Publishing, 2015. - 316 p. - P. 243-250.

10. Deriy Z. V., Lysenko I. V., Lysenko N. V. Evolution of the scientific thought for the environmental safety management of the state / Scientific bulletin of Polissia / Chernihiv National University of Technology. – Chernihiv, 2017. - № 3 (11), P. 1. – p. 38-40.

11. Дерій Ж.В., Лисенко І.В., Лисенко Н.В. Концептуальні підходи до поняття управління екологічною безпекою держави // Наукові розробки, передові технології, інновації [збірник наукових праць та тез наукових доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції]. – Прага-Брно-Київ (6-7 травня 2017 р.), – К.: НДІСР. – 2017. – 537 с. – С. 101-111.

12. Iryna Lysenko, Nataliia Lysenko. Management of the state environmental safety // Теорія та практика менеджменту безпеки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18 травня 2017 р.) / Відп. ред. проф. Л.М. Черчик. – Луцьк, 2017. – 243с. – С. 229-230.

Лопанова В.С., старший преподаватель
кафедры экономической теории и мировой экономики
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)
veronikalopanova@gmail.com

ГЕНЕЗИС ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ИССЛЕДОВАНИЮ ПРОДУКТОВЫХ ИННОВАЦИЙ

В настоящее время продуктовые инновации являются основным видом инновационной деятельности в современной экономике. В частности, структура инновационной активности организаций промышленности Республики Беларусь по типам технологических инноваций и по видам экономической деятельности в 2000–2015 гг. свидетельствует о том, что более 68 % затрат организаций на инновации приходилось именно на продуктовые инновации, и около 14 % – на комплексные инновации, объединяющие в себе одновременно продуктовые и процессные инновации. В развитых странах мира синонимом категории «современная экономика» стала категория «инновационная экономика» – экономика, основанная на знаниях и информации, в структуре которой большую долю занимают услуги (и в ВВП, и среди занятого населения), высокими темпами развиваются информационные технологии, наблюдается увеличение объема затрат, направляемых на развитие образования и научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ, доля населения с высшим образованием превышает половину, внедряется концепция непрерывного образования, создаются и успешно функционируют национальные инновационные системы, ставящие своей целью создание условий для развития и внедрения эффективных инноваций, способствующих росту конкурентоспособности национальной экономики в условиях глобализации мирохозяйственных связей. Именно инновации рассматриваются сегодня как одно из главных конкурентных преимуществ как субъектов хозяйствования, так и целых регионов и национальных экономик, становясь воистину доминантным фактором производства, способным, кроме того, ускорять темпы происходящих изменений.

Термин «инновация» (англ. innovation – нововведение, новшество, новаторство) был введен в экономическую науку Й.А. Шумпетером, который в своей научной работе «Теория экономического развития» (1911 г.) [1] впервые рассмотрел инновации как комбинацию новых научно-организационных производственных факторов, мотивированных предпринимательским духом: «... прибыль, по существу, является результатом выполнения

новых комбинаций...», «...без развития нет прибыли, без прибыли нет развития». Й. Шумпетер своими работами [1, 2] дал импульс дальнейшим научным исследованиям в сфере инноваций, и эти исследования ведутся до сих пор (Э.А. Уткин, А.П. Сорокин) [3].

Согласно закону «О государственной инновационной политике и инновационной деятельности в Республике Беларусь» (№ 425-З от 10 июля 2012 г.) «инновации – это введенные в гражданский оборот или используемые для собственных нужд новая или усовершенствованная продукция, новая или усовершенствованная технология, новая услуга, новое организационно-техническое решение производственного, административного, коммерческого или иного характера» [4].

Указанное определение в полной мере коррелирует с устоявшейся в экономической науке позицией, согласно которой под инновацией принято понимать материализованный результат (то есть введенный в гражданский оборот или используемый для собственных нужд), полученный от вложения капитала в новую технику или технологию, в новые формы организации производства, труда, обслуживания и управления (как и в законе Республики Беларусь – новая или усовершенствованная продукция, новая или усовершенствованная технология, новая услуга, новое организационно-техническое решение), включая новые формы контроля, учета, методы планирования, приёмы анализа и т. п. (иными словами, производственного, административного, коммерческого или иного характера) [5].

Выделяют два основных вида инноваций: технические и организационные. Трактовка технических инноваций базируется на международных стандартах «Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям» («Руководство Осло», 1992 год [6]). Эти стандарты касаются новых продуктов и процессов, а также значительных технологических изменений: продуктовых и процессных. При этом продуктовые инновации включают внедрение новых или усовершенствованных продуктов (базисных и улучшающих). Процессные инновации включают освоение новых форм и методов организации производства при выпуске новой продукции с использованием имеющихся технологий, оборудования, энергетических ресурсов, а также традиционных методов организации производства и управления

А. В. Тычинский приводит следующую развернутую классификацию организационных инноваций [7]: неизвестные потребителю блага (новая продукция, услуги); неизвестный метод производства продукции или услуг; разработка новых материалов и элементов; получение нового источника сырья и энергии; организационные нововведения (освоение нового рынка, получение новых форм финансирования и др.).

В таблице 1 приведены основные используемые в настоящее время распространенные трактовки категории «инновации».

Таблица 1

**Теоретические подходы к определению категории «продуктовые инновации»
в экономической литературе**

Автор	Определение	Достоинства определения	Недостатки определения
1	2	3	4
Ильенков С.Д.	включают применение новых материалов, новых полуфабрикатов и комплектующих; получение принципиально новых продуктов	охватывает основные стадии производственного цикла, сделан акцент на новизне продукта	отсутствуют критерии новизны продукта, нет оценки продукта рынком
Козловский В.А.	предусматривают создание новых или усовершенствование выпускаемых продуктов	максимально лаконичное определение	не в полной мере раскрыта суть инноваций как внедренного новшества, акцент сделан просто на новизне продукта; нет оценки продукта рынком

Пригожин А.И.	относятся к техническим инновациям и охватывают внедрение технологически новых или усовершенствованных продуктов	одно из первых отечественных определений, сделан акцент на внедрении	нет оценки продукта рынком; охватывает только технологическую новизну производства продукта
Суслов В.И.	результат инновационной деятельности, полученный как итог разработки, производства товара и применения новых или усовершенствованных продуктов	рассматривает все стадии оборота инновационного продукта	нет оценки продукта рынком; применение новых или усовершенствованных продуктов не всегда является продуктовой инновацией
Хохлова Ю.Е.	инновация, которая была внедрена на рынке, внедрение товаров или услуг, которые являются новыми или значительно улучшенными с точки зрения их характеристик или предполагаемого использования	дана оценка продукта рынком; самое полное определение	нет связи с потребностями потребителя
Форма государственной статистической отчетности 1-нт (инновация)	относятся к техническим инновациям, представляют собой внедрение продукции или услуги, являющихся новыми или значительно улучшенными по части их свойств или способов использования	сделан акцент на внедрении	не учтена связь с потребностями потребителя

Содержание понятия «инновационный продукт» шире, чем «продуктовая инновация». Помимо продуктовых инноваций он включает в себя также инновации в сфере технологии и организации экономических процессов и управления ими, а также различного рода социальные инновации, формализуемые не в виде товаров и услуг, а представляющие собой методы обеспечения коммуникации в обществе.

Для точного определения понятия «продуктовая инновация» необходимо подчеркнуть его следующие, сущностные характеристики:

- продуктовая инновация воплощается в виде товара или услуги;
- инновация, согласно действующим определениям, это внедрённое новшество, то есть продуктовая инновация – это реализуемый продукт, либо имеющий обоснованные перспективы реализации, причём под реализуемостью подразумевается то, что продуктовая инновация производится и предлагается к продаже;
- продуктовая инновация – это благо, способное удовлетворить потребности потребителя, которые ранее не удовлетворялись, либо удовлетворялись не полностью, поскольку если товар или услуга новые и уже предлагаются на рынке, это ещё не делает их инновацией. Хотелось бы подчеркнуть, что здесь речь идёт не об эффективности, которая может для продуктовой инновации быть и недостаточной, а именно об удовлетворении потребностей.

Следует отметить, что именно последняя из сущностных характеристик продуктовых инноваций упускается в предлагаемых ныне трактовках содержания данного понятия. Поэтому предлагаемое нами определение продуктовой инновации заключается в том, что продуктовая инновация – это благо, удовлетворяющее ранее не удовлетворённые или недостаточно удовлетворённые потребности потребителей путём использования принципиально новых или существенно усовершенствованных товаров и услуг.

Поскольку инновационность как характеристика блага является во многом относительной и зависит от выбранного масштаба оценки, то представляется очевидным, что параметры спроса будут при прочих равных условиях зависеть от масштабов

инновационности. В связи с этим целесообразно выделить четыре основных типа продуктовых инноваций:

1. Глобальная инновация, которая представляет собой благо, предназначенное для удовлетворения ранее не удовлетворённой потребности.

Определяющей характеристикой глобальной инновации, от которой зависит спрос на неё потребителей, является степень сформированности и осознания потребности. В связи с этим, в качестве классификационных подгрупп данных инноваций можно выделить инновации:

- с активной потребностью, которую потребитель осознаёт и желает удовлетворить;
- с сублимированной потребностью, которую потребитель осознаёт, но считает относительно неактуальной;
- с потенциальной потребностью, которую потребитель не осознаёт, но она объективно существует, что делает необходимым развитие потребности.

2. Кардинальная инновация, которая представляет собой благо, предназначенное для удовлетворения принципиально новым способом потребности, которую раньше потребители удовлетворяли с помощью иных благ.

Данные инновации с позиции спроса можно разделить на три большие группы:

- индивидуальная инновация, использование которой требует только приобретения самого инновационного блага;
- системная инновация, использование которой требует приобретения самого блага и некоторых других благ (например, приобретение планшетных компьютеров требует подключения к Интернету и приобретения модемов с функцией wi-fi);
- инфраструктурная инновация, использование которой наряду с приобретением благ требует создания специальной доступной инфраструктуры их использования (например, приобретение электромотоцикла целесообразно при наличии инфраструктуры подзарядки аккумуляторов).

3. Эгалитарная инновация, представляющая собой благо, которое в силу собственных характеристик становится доступной гораздо большему числу потребителей, чем те блага, которые удовлетворяли данную потребность ранее. В зависимости от характеристик, делающих инновационный продукт более доступным, данные инновационные блага можно разделить на три группы:

- функциональная инновация, доступность для потребителя которой обусловлена её большим соответствием её параметров потребностям потребителя по сравнению с ранее используемыми;
- экономическая инновация, большая доступность для потребителя которой обусловлена её более низкой ценой либо стоимостью эксплуатации;
- эксплуатационная инновация, большая доступность которой обусловлена более соответствующими возможностями потребителя условиями эксплуатации.

4. Ротационная инновация, которая представляет собой благо, относительно более эффективно удовлетворяющее потребности по сравнению с ранее используемыми благами аналогичным способом. Особенности данных инноваций позволяют разделить их на две основные группы:

- эргономические инновации, лучше удовлетворяющие вкусы потребителей при тех же или более высоких ценах, при условии, что субъективно потребитель оценивает выигрыш от использования инновации выше дополнительных затрат на её приобретение;
- стоимостная инновация, имеющая более низкую цену или стоимость эксплуатации при аналогичных эргономических характеристиках.

Предлагаемую классификацию инноваций можно представить в виде схемы (рисунок 1).

Рис. 1.1. Классификация продуктовых инноваций

Следует подчеркнуть отличие экономических эгалитарных инноваций от стоимостных ротационных инновационных. Первые из них за счёт более низкой цены становятся доступнее для потребителей, которые ранее подобного рода благ не потребляли и их потребность соответственно оставалась неудовлетворенной (недостаточно удовлетворённой), а вторые более доступны по цене для потребителей, потребности которых ранее удовлетворялись другими благами, при этом реализация стоимостных ротационных инноваций может не вызвать роста их потребления, если при этом эффект замещения преобладает над эффектом дохода (например, товары Гиффена).

Следует отметить, что конкретные инновации могут обладать характеристиками, которые позволили бы их отнести как к одному, так и нескольким типам инноваций. Следует также отметить, что выделенные классификационные группы инноваций определяют особенности спроса на них, иными словами, для каждой из выделенных классификационных групп спрос целевых потребителей обладает существенными особенностями, выявление которых необходимо для получения экономического эффекта от реализации инноваций. Таким образом, предложенная классификация инновационных продуктов позволяет повысить точность прогнозирования спроса и эффективность использования этих прогнозов в экономической деятельности.

Список использованных источников

1. Шумпетер, Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Директ-Медиа Год: 2007. – 400 с.
2. Шумпетер, Й. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер. Пер. с англ. / Предисл. и общ. ред. В.С. Автономова. — М.: Экономика, 1995. – 540 с.
3. Уткин, Э. А. Инновационный менеджмент / Э. А. Уткин [гл. ред.]. – М. : Акалис, 2008. – 208 с.
4. Закон Республики Беларусь от 10 Июля 2012 г. № 425-З «О государственной инновационной политике и инновационной деятельности в Республике Беларусь» (принят Палатой представителей 31 мая 2012 г., одобрен Советом Республики 22 июня 2012 г.) [Электронный ресурс]. – URL : <http://pravo.by>. – Дата доступа: 20.05.2015.
5. Келле, В. Ж. Инновационная система России: формирование и функционирование / В. Ж. Келле. – М. : Едиториал УРСС, 2011. – 148 с.
6. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. Третье издание. Перевод с английского – издание второе исправленное. – М., 2010. – 107 с.
7. Тычинский, А. В. Управление инновационной деятельностью компаний: современные подходы, алгоритмы, опыт / А. В. Тычинский. – Таганрог : ТТИ ЮФУ, 2009. – 189 с.

Паркалова Е.П., студентка 4 курса, группа 1472-П,
факультет экономики и права
Научный руководитель: **Немогай Н.В.**, к.т.н., доцент
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
niknemogay@tut.by

ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО КАК ДЕТЕРМИНАНТ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Государственно-частное партнерство (ГЧП), широко реализуемое в зарубежных экономиках, предполагает законодательно оформленную совместную деятельность государственных и частных субъектов, основанную на распределении их прав и обязанностей, рисков и материальной ответственности, направленную на реализацию общественно значимых объектов и повышение эффективности их функционирования [1-4].

Ограниченность бюджетных средств в сочетании с необходимостью повышения эффективности инвестирования, обновления основных фондов, следования инновационным путем развития и другие факторы обуславливают целесообразность ГЧП в Республике Беларусь.

Ниже представленные результаты исследования по рассмотрению ГЧП как детерминанта инновационного развития Республики Беларусь в условиях реализации международных проектов.

Исследованием установлено, что признаками ГЧП являются: государственная собственность на активы; наличие предпринимательской составляющей; партнерский характер взаимоотношений заинтересованных сторон; приоритет общественно значимых проектов; законодательное (правовое) оформление совместной деятельности государства и частного партнера; более высокая ожидаемая эффективность ГЧП-проекта, основанная на разделении функций, рисков, прав и обязанностей участников.

Отличие ГЧП от других способов финансирования состоит в концентрации ресурсов (финансовых, производственных, сырьевых, трудовых, информационных и др.) двух основных хозяйствующих субъектов – государства в форме его собственности и частного бизнеса в виде инвестиций, менеджмента и инноваций. Такое объединение ресурсов создает синергетический эффект, обуславливает снижение издержек в сравнении с традиционными способами финансирования и повышение заинтересованности сторон в достижении поставленной цели. Согласно исследованиям ОЭСР, расходы на услуги в таком случае снижаются на 20-50%. Положительные эффекты от ГЧП на макроуровне предполагают возможность привлечения в экономику дополнительного капитала, в том числе иностранного, ослабления остроты бюджетных проблем, передачи предпринимательскому сектору основной части рисков [5].

Установлено, что международный ГЧП-проект – это объект государственной собственности, который реализуют совместно государство и иностранный частный партнер на принципах государственно-частного партнерства в условиях национальной и международной ГЧП-среды. Так, государство предоставляет иностранному партнеру право долгосрочной аренды или концессии объекта на условиях его финансирования и обслуживания. Возмещение затрат осуществляется из прибыли по проекту (проектное финансирование) или последующих выплат государством (частная финансовая инициатива). В первом случае иностранный инвестор самостоятельно взимает плату с потребителей услуг, предоставляемых международным проектом ГЧП, во втором это осуществляет государство.

Мотивы и функции участников ГЧП (*государство, частный партнер, иностранный частный партнер, пользователи услуг, независимые организации*) в условиях реализации международных проектов обуславливаются следующим.

Государство представляется такими субъектами, как Правительство, органы власти, областные (районные) департаменты, муниципалитет, региональные и отраслевые министерства и ведомства, центральные банки, национальные банки развития, предприятия, государственные агентства экспортных кредитов, фонды национального благосостояния.

Как правило, государство участвует на всех стадиях реализации международного проекта ГЧП – от инициирования до мониторинга качества предоставляемых услуг. Оно выступает инициатором проекта, что предполагает его имущественное обеспечение, например, в случае аренды или концессии.

Выбор *частного партнера* осуществляется на конкурсной основе, после чего стороны заключают соглашение о сотрудничестве (соглашение о ГЧП). В дальнейшем государство может оказывать финансовую поддержку проекта в виде займов, субсидий, долевого участия, а также предоставлять различные льготы: гарантии, налоговые и таможенные стимулы и пр. Следует отметить, что на всех стадиях реализации проекта государство контролирует выполняемые работы, осуществляет мониторинг эффективности международного проекта ГЧП и качества предоставляемых проектом товаров или услуг.

Иностранным частным партнером, как правило, являются иностранные инвестиционные (индивидуальные предприниматели, коммерческие и некоммерческие компании, ТНК, инвестиционные корпорации, пенсионные и инвестиционные фонды, региональные банки развития, фонды национального благосостояния и др.), кредитные (банки, многосторонние и двусторонние кредитные агентства, экспортные кредитно-информационные бюро и др.), маркетинговые, страховые, строительные и другие организации, учредителями которых не является государство.

Реализуя международный проект ГЧП, частные партнеры преследуют различные цели, включая финансовые (инвестирование в капиталоемкие объекты с целью получения запланированной прибыли), структурные (создание благоприятных условий для роста), имиджевые (улучшение имиджа компании на рынке за счет участия государства в проекте ГЧП), управленческие.

Функциями частного партнера являются: финансовая (финансирование обязательств в рамках соглашения о ГЧП), управленческая (поддержка устойчивого развития сектора путем эффективного управления), инновационная (использование современных технологий с учетом соблюдения экологических стандартов), снабженческая (поставка необходимого сырья и материалов, предоставление имущества), информационная (информирование населения посредством целенаправленного диалога, участия в местных организациях).

Группа потребителей представлена *пользователями услуг* (товаров), реализуемых международным проектом ГЧП. Следует отметить, что участие населения в опросах и анкетировании с целью определения общественного мнения в значительной степени способствует повышению качества услуг, а также прогнозированию спроса их потребления в будущем. Согласно исследованию, проведенному Всемирным банком, в странах Африки, Азии и Латинской Америки выявлена высокая степень взаимозависимости между участием населения в международных ГЧП-проектах (особенно в процессе принятия решений) и их успешностью. Так, из 49 проектов с низким уровнем участия населения только 8% оказались успешными. В то же время в случае привлечения потребителей 64% из 42 проектов продемонстрировали высокую степень эффективности [5].

В качестве *независимых организаций* в реализации международных ГЧП-проектов преимущественно выделяются две группы участников. Первая группа включает институты, осуществляющие содействие в разработке необходимой документации по проекту (ТЭО, типовые соглашения и др.), а также экспертизу проектов: аудиторские и консалтинговые компании (Ernst&Young, PricewaterhouseCoopers), международные экономические организации (Всемирный банк, ЕБРР, ЕЭК ООН и др.). В данном случае перечисленные институты не выступают в роли частного партнера, не участвуют в долевом (акционерном) капитале международного ГЧП-проекта, не оказывают финансовую поддержку и, таким образом, не преследуют цель получения прибыли от проекта.

Вторая группа представлена общественными организациями, в том числе профсоюзами, профессиональными ассоциациями и другими некоммерческими организациями, которые выступают в интересах потребителей конечных услуг (товаров). Деятельность этих организаций в значительной степени может повысить эффективность реализации международного проекта ГЧП и как следствие – отразиться на качестве предоставляемых услуг.

Реализации международного проекта ГЧП предполагает наличие ГЧП-среды, которая включает совокупность условий (экономических, политических, нормативно-правовых, институциональных, научно-технических и др.), благоприятствующих развитию ГЧП, созданных на национальном и международном уровнях.

Наднациональный (международный) уровень ГЧП-среды обуславливает проведение единой политики, подписание соглашений и принятие законодательных актов, создание соответствующих институтов, а также реализацию наднациональных программ в странах – участницах интеграционных объединений. Примером эффективного взаимодействия стран с целью реализации международных ГЧП-проектов является Европейский союз.

В настоящее время в странах действуют различные документы, регулирующие как общие вопросы партнерства («Зеленая книга»; Решение службы статистики Европейского Содружества № 18/2004 «О партнерстве общественного и частного секторов»; Руководство по эффективному управлению ГЧП), так и отдельные его формы (Общественный акт по вопросам контрактов с государством и концессиям; Документ по концессиям; Директива 2004/18/ЕС «О координации процедур получения публичных контрактов на выполнение работ и оказание услуг»; Директива ЕС по закупкам; Индикативное заявление Еврокомиссии «О применении права ЕС в отношении проведения конкурсов и организации концессий в рамках институциональных ГЧП») и сферы реализации (например, Директива 2004/17/ЕС, координирующая процедуры поставок субъектами, осуществляющими деятельность в водном, энергетическом, транспортном и почтовом секторах).

Партнерство в сфере общественных услуг, получившее название службы общественного значения (СОЗ), включает: «нерыночные услуги» (школьное образование, социальное обеспечение), «обязательства государства» (безопасность, правосудие) и «службы общего экономического значения» (СОЭЗ) – связь, энергетика, транспорт, коммунальные услуги.

В странах ЕС реализуются совместные программы по развитию ГЧП в различных сферах и отраслях экономики. Так, одной из крупнейших программ развития инфраструктуры в рамках ЕС является проект трансъевропейских сетей, который объединяет проекты в сферах энергетики, транспорта и телекоммуникаций. Значение данной программы заключается в повышении эффективности и конкурентоспособности экономики стран Европы.

В рамках сотрудничества стран ЕС с развивающимися экономиками, направленного на развитие ГЧП, также реализуются совместные программы. Примером является «Северное измерение» – международный проект сотрудничества стран ЕС, Северной Европы, Балтии и России. Проект функционирует посредством четырех партнерств в следующих сферах: общественное здравоохранение и социальное благосостояние, транспорт и логистика, природоохранная деятельность, культура. Примером сотрудничества стран в сфере энергетики является «Северный поток», предусматривающий строительство магистрального трубопровода между Россией и Германией. Данный инвестиционный проект реализуется с участием российского «Газпрома» (51%); немецких компаний «E.ON» и «Wintershall» (по 15,5%); французской «GDF Suez» и голландской «Gasunie» (по 9%). В 2000 г. решением Европейской Комиссии проекту был присвоен статус трансъевропейской сети TEN.

С целью стимулирования исследований, активизации инноваций, поддержки занятости Еврокомиссия инициировала исследовательскую программу, предусматривающую реализацию проектов ГЧП в сферах обрабатывающей промышленности, строительства, автомобилестроения. В рамках Программы предусмотрена реализация следующих

международных проектов ГЧП: «Заводы будущего» (около 1,2 млрд евро) с целью поддержания конкурентоспособности и устойчивого развития ЕС в сфере обрабатывающей промышленности; «Энергоэффективное строительство» (свыше 1 млрд евро), предполагающий внедрение экологически чистых технологий, материалов, снижение энергопотребления и выбросов парниковых газов; в сфере автомобилестроения – проект «Зеленые автомобили» (около 5 млрд евро), предусматривающий создание экологически чистых машин, улучшение состояния европейского автотранспорта, ускорение электрификации автомобильного, городского транспорта. В 2011 г. начат ГЧП-проект в сфере ИКТ – «Интернет будущего». Запущен также международный проект ГЧП «Совместные технические инициативы» для поддержания исследований в нанoeлектронике (ENIAK) и разработке бортовых информационных систем (ARTEMIS) [5].

Нормативные документы в сфере ГЧП принимаются также международными экономическими организациями. Примерами являются: Практическое руководство для органов государственной власти «Государственно-частное партнерство в инфраструктуре» (Всемирный банк); Практическое руководство по вопросам эффективного управления в сфере государственно-частного партнерства (ЕЭК ООН); Основные принципы участия частного сектора в инфраструктуре (ОЭСР) и др.

Реализация международных ГЧП-проектов также предусматривает создание специализированных институтов в сфере ГЧП на наднациональном уровне. Так, Европейский инвестиционный банк и Комиссия ЕС инициировали создание Экспертного центра оценки проектов государственно-частного партнерства, деятельность которого направлена на экспертизу отдельных проектов и разработку единой политики Европейского союза в сфере ГЧП.

Выполненными исследованиями определены направления развития международного ГЧП в рамках сотрудничества Республики Беларусь со странами интеграционных объединений.

Для Республики Беларусь приоритетными в развитии международного ГЧП являются следующие направления: восточное, европейское, азиатское.

Восточное направление развития международного ГЧП предполагает сотрудничество Республики Беларусь со странами СНГ и Таможенного союза России, Беларуси и Казахстана. В рамках экономической интеграции стран Таможенного союза потенциальной сферой применения государственно-частного партнерства отмечено железнодорожное строительство. В рамках проекта предполагается создание «Объединенной транспортно-логистической компании» (ОТЛК), состоящей из государственных (ОАО «Российские железные дороги», АО «НК «Казахстан Темир Жолы»), государственное объединение «Белорусская железная дорога») и частных компаний.

Европейское направление развития международного ГЧП предполагает совместную реализацию инвестиционных проектов Республики Беларусь со странами Европейского союза. Так, в рамках проекта «Северное измерение» приоритетными направлениями сотрудничества стран являются природоохранная деятельность и здравоохранение. С целью финансового обеспечения инвестиционных проектов, реализуемых, в том числе, на принципах ГЧП, созданы соответствующие фонды: «Специальный фонд Природоохранного партнерства», в распоряжении которого находится около 204 млн евро; Фонд «Экологическое партнерство» с размером около 2 млрд долл. Кроме того, в рамках «Северного измерения» предусмотрена реализация специальных программ с участием Республики Беларусь. К ним относятся: НЕФКО (финансирование малых и средних проектов экологической направленности, в том числе на принципах ГЧП); ИНТЕРРЕГ (предусмотрена для регионов со средним уровнем развития ниже 85% уровня стран ЕС); САПАРД (реализация проектов с целью поддержки агрокомплекса и сельскохозяйственного развития); ИСПА (содействие структурным реформам в государствах ЦВЕ). Большая часть средств этих программ направляется на финансирование реальных инвестиций в инфраструктуру, прежде всего транспортной.

Необходимо также отметить Программу приграничного сотрудничества стран «Польша-Беларусь-Украина», с целью развития которого в 2012 г. была принята «Декларация о стратегии трансграничного сотрудничества Люблинского воеводства, Волынской, Львовской и Брестской областей на 2014— 2020 гг.». В соответствии с указанным документом ключевым направлением взаимодействия этих регионов является определено создание стимулов для осуществления предпринимательской деятельности при реализации инвестиционных проектов в трансграничных областях. Также в данной Декларации прописаны совместные проекты на ближайшие годы, в том числе на территории Республики Беларусь, в частности, строительство второго моста на реке Буг на пограничном переходе Тересполь-Брест, который может быть реализован как ГЧП-проект.

Азиатское направление сотрудничества предполагает реализацию международных ГЧП-проектов со странами Шанхайской организации сотрудничества (ШОС), в которой с 2015 г. Республика Беларусь имеет статус наблюдателя.

Приоритетным направлением развития взаимоотношений между странами-участницами ШОС в настоящее время является энергетика. Планируется создание Единой энергетической системы стран Центральной Азии, объединяющей производителей, потребителей и поставщиков энергетических ресурсов и предусматривающей реализацию совместных проектов, в том числе на принципах ГЧП. Первым документом в этом направлении стала Программа многостороннего торгово-экономического сотрудничества государств – членов ШОС, принятая в 2003 г.

Детерминантным направлением сотрудничества стран Азиатского региона в сфере транспортной инфраструктуры является реализация проекта «Новый шелковый путь», который ставит целью соединить экономики Китая и Европы сетью наземных маршрутов по территории стран Евразийского экономического союза. В рамках проекта предполагается сотрудничество правительств стран и институциональных инвесторов на принципах ГЧП. Предполагаемый сухопутный проект «Один пояс, один путь» будет включать строительство автомобильных и железных дорог, трубопроводов и телекоммуникационных сетей, проходящих через Китай, страны Центральной Азии и Ближнего Востока, Россию, Беларусь и ЕС.

В результате выполненных исследований определены детерминантные направления ГЧП-проектов Республики Беларусь в инновационной сфере.

Список использованных источников

1. Шевелева, М. Энергетическое направление: сотрудничество и соперничество внутри ШОС. Шанхайская организация сотрудничества и проблемы безопасности Евразии / М. Шевелева. Под ред. А. А. Розанова. Минск: Изд. центр БГУ. – 2012. – С. 70-98.
2. Клинова, М.В. Государство и частный капитал: от теории к практике взаимодействия в европейских странах / М.В. Клинова. Москва: Магистр. – 2011. – 198 с.
3. Ковалев, М.М. Банки развития: новая роль в XXI веке / М.М. Ковалев, С.Н. Румас. – Минск: Изд. центр БГУ. – 2016. – 212 с.
4. Попкова, А. Эффективное инвестиционное взаимодействие России, Беларуси и Казахстана в условиях Единого экономического пространства. Проблемы и перспективы функционирования экономики Республики Беларусь в Едином экономическом пространстве Беларуси, Казахстана, России: материалы Международной науч.-практ. конференции, Минск, 25-26 апреля 2013 г. Институт экономики НАН Беларуси. Минск. – 2013. – С. 308-311.
5. Филиппова, Л.Е. Развитие форм международного государственно-частного партнерства в сфере интеграционного сотрудничества / Л.Е. Филиппов. Белорусский экономический журнал. 2017. № 1. с. 66-76.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Однією з найважливіших складових ефективного функціонування підприємств є їхня інноваційна діяльність. Сучасні умови розвитку вимагають інтенсивної інноваційної політики, ефективної організації досліджень та розробок, нововведень, зниження інноваційних ризиків, стратегічного управління суб'єктів господарчої діяльності.

Інноваційна діяльність має комплексний, системний характер та охоплює такі види робіт як пошук ідей, ліцензій, патентів, кадрів, організацію дослідницької роботи, інженерно-технічну діяльність, що об'єднує винахідництво, раціоналізацію, конструювання, створення інженерно-технічних об'єктів, інформаційну та маркетингову роботу. Інноваційність – це не тільки ключ до динамічного розвитку, добробуту, особистого успіху, а й засіб забезпечення суверенітету країни, її конкурентоспроможності у сучасному надскладному світі [1, с.103; 2, с.15].

Сьогодні великі компанії не зацікавлені в розробці інновацій, адже для них така діяльність ризикова. Також негативним фактором є те, що не вкладається достатньо коштів у рекламу, причиною чого є нестача фінансів. Тому важливу роль в інноваційній діяльності відіграє фінансове забезпечення.

Найпоширенішим є визначення фінансового забезпечення інноваційної діяльності як комплексу методів та важелів впливу, що реалізуються в різних формах через відповідну систему фінансування [3, с. 22].

Система фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств зображена на рис.1.

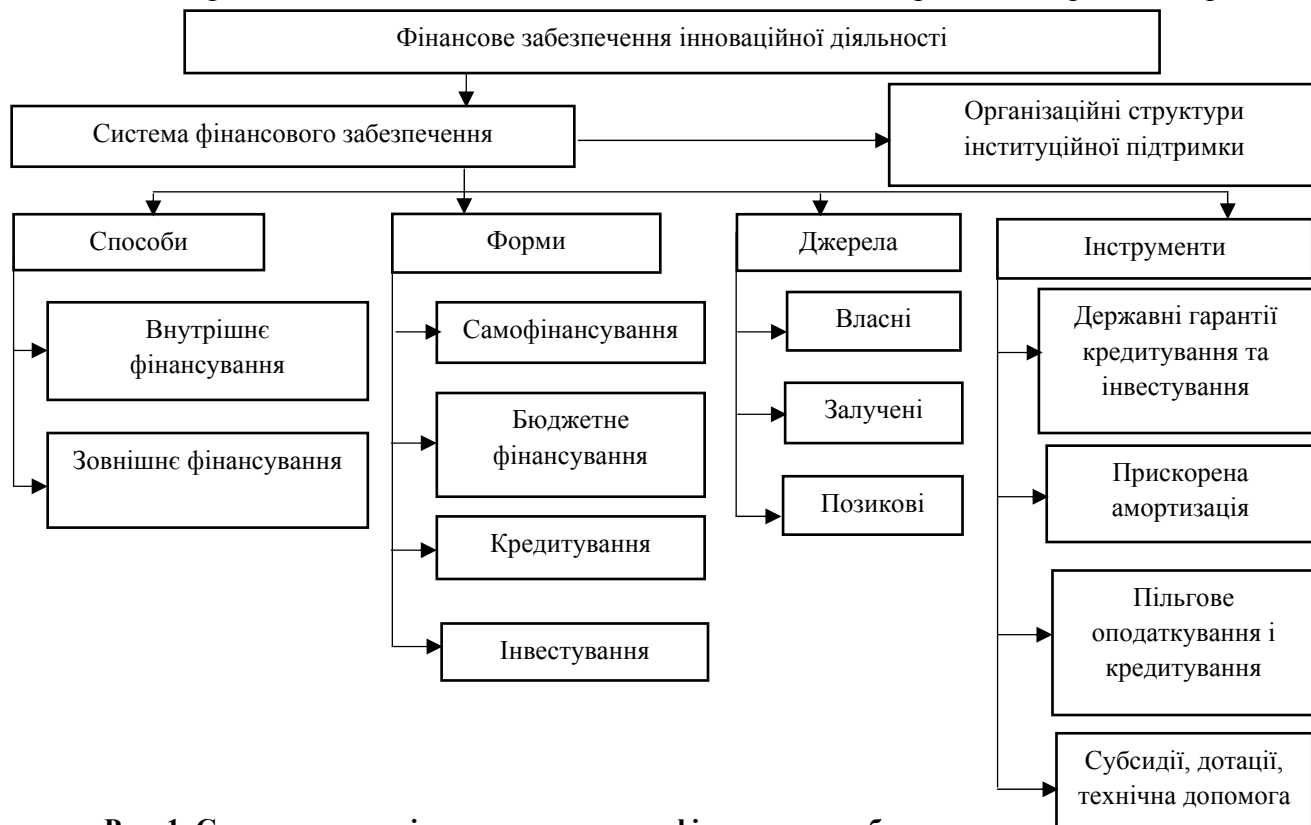

Рис. 1. Структурно-логічна схема системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств
Джерело: [4], доопрацьовано авторами

Наведені складові відображають головні аспекти організації процесу фінансування інноваційної діяльності на підприємствах, які необхідно враховувати під час здійснення даного виду роботи. Основними її принципами мають стати: чітка цільова орієнтація; обґрунтованість інструментів та методів, що будуть використані; залучення всіх можливих джерел фінансування; використання максимальної кількості технічних, технологічних, організаційних та інших видів інновацій; пристосування до змінних умов навколишнього середовища. Виокремлюють такі форми фінансового забезпечення промислових підприємств: самофінансування, бюджетне фінансування, банківське кредитування та інвестування [5].

В Україні джерелами фінансової підтримки інноваційної діяльності є: кошти Державного та місцевих бюджетів; власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; кошти (інвестиції) фізичних і юридичних осіб; інші джерела, не заборонені законодавством України [6]. У фінансово-господарській діяльності суб'єктів інновацій у більшості випадків згадані форми оптимально поєднуються. Кожне підприємство формує власну модель фінансового забезпечення, якою визначає склад і структуру джерел фінансування.

Розглянемо основні джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств протягом 2010 – 2016 рр. на основі інформації, наданої Державним комітетом статистики України, яку наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності

	Загальна сума витрат		У тому числі за рахунок коштів							
			Власних		Державного бюджету		Іноземних інвесторів		Інших джерел	
	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%
2010	8045,5	100	4775,2	59,4	87,0	1,0	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14333,9	100	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	100	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	100	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	7695,9	100	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13813,7	100	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23229,5	100	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3

Джерело: складено авторами на основі [6]

Аналізуючи динаміку фінансування інноваційної діяльності, слід відмітити позитивну тенденцію відносно щорічного збільшення витрат на інновації у 2014–2016 рр., коли вони досягли найвищого показника у 2016 р. – 23229,5 млн грн.

Протягом 2010-2016 рр. основним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні були власні кошти. Наприклад, у 2016 р. – 94,9% загального обсягу витрат (проти 59,4% у 2010 р.). Обсяг фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету у 2016 р. становив 179,0 млн грн, що склало 0,8% від загального обсягу фінансування. Негативною тенденцією у 2016 р. порівняно з 2010 р. стало зменшення обсягів фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів як у відносному, так і в абсолютному вираженні, що свідчить про зниження інвестиційної привабливості країни до критичного рівня [5]. Практика показує, що без залучення прямих іноземних інвестицій, які не тільки містять капітал, але й здатні забезпечити доступ до сучасних технологій, методів організації бізнесу, менеджменту, вітчизняній економіці не обійтися. Потреби в зарубіжних інвестиціях дедалі збільшуються, особливо в інноваційну сферу.

У минулий період економічної трансформації та у складних економічних і політичних умовах сьогодення у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку України поглибилась низка проблем, найгостріші серед них такі:

– незначний обсяг фінансування в порівнянні з розвинутими країнами;

– відсутність потужних та стабільних джерел фінансування: дефіцит державних і кредитних ресурсів; інвестиційна непривабливість країни для іноземних інвесторів; відсутність фінансових структур, які спеціалізуються на фінансуванні інновацій – венчурних фондів, приватних інвесторів тощо;

– високий рівень тінізації економіки, що не сприяє прозорості операцій фінансування інноваційних проєктів;

– деформована структура фінансування за: напрямками досліджень, галузями та регіонами України [7].

Для удосконалення фінансового забезпечення необхідно:

- запровадити надання державних субсидій та дотацій для проведення НДДКР щодо нових технологій і технологічних рішень у важливих для держави напрямках у розмірі 20-30% від загальної суми витрат;

- забезпечити можливість зниження відсоткових ставок по кредитах на етапі апробації прототипу та підготовки комерційного виробництва для малих інноваційно направлених підприємств з метою стимулювання їх інноваційної діяльності;

- передбачити введення пільгового оподаткування для підприємств, які виробляють інноваційну продукцію 5-го та 6-го технологічних укладів або приймають активну участь у фінансуванні інноваційної діяльності;

- провести інформаційну кампанію щодо збільшення масштабів використання краудфандінгу як одного з основних джерел фінансування інноваційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Савченко В. Ф. Національна економіка: навч. посібник. 2-е вид. – Чернівці: Видавництво ЧДІЕУ, 2014. – 134 с.
2. Пешко А. В. Інноваційна діяльність як необхідна складова інвестування / А. В. Пешко, А. В. Назаренко // Економіка промисловості. Науково-практичний журнал. – 2014. – №2(33). – С. 15.
3. Возняк Г. В. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні : монографія / Г. В. Возняк, А. Я. Кузнецова. – Київ : УБС НБУ, 2007. – 183 с.
4. Дехтяр Н. А. Механізм управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств / Н. А. Дехтяр, Н. Г. Пігуль, О. В. Люта // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер: економічні науки. – 2014. – Вип.7. – Ч. 5. – С. 9-13.
5. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Джерела фінансування інноваційної діяльності. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html
7. Єпіфанова І. Ю. Аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у сучасних умовах [Електронний ресурс] / І. Ю. Єпіфанова // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 3(1). – С. 137-139. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ

Терех К.А., студентка 3 курсу, група 15Ф-2, факультет банківського дела,
Пытель В.В., студентка 3 курсу, група 15Ф-2, факультет банківського дела
Научный руководитель: **Король А.Г.**, м.э.н., ассистент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
07kristin12@mail.ru

НАЦИОНАЛЬНАЯ ИННОВАЦИОННАЯ СИСТЕМА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В современных рыночных условиях одним из ключевых факторов устойчивого роста экономики Республики Беларусь выступает национальная инновационная система (НИС), важнейшими задачами которой является обеспечение высокого уровня конкурентоспособности на мировой арене, улучшение делового климата в стране и полная модернизация экономики.

Одной из основных задач на сегодняшний день является создание эффективно функционирующего рыночного сектора путем привлечения в экономику материальных и финансовых ресурсов, замены изношенных основных средств и повышения эффективности их использования, создания комфортного инвестиционного климата для привлечения частных, в том числе зарубежных инвесторов, сохранения и приумножения интеллектуального капитала [1].

В настоящее время так и не сформировалось общее определение понятия национальной инновационной системы. Однако, ее можно определить как совокупность взаимосвязанных элементов, деятельность которых направлена на создание инноваций, в широком - особый род отношений, который способствует переводу экономики страны на инновационный путь развития.

Национальные инновационные системы достаточно широко распространены во многих странах мира – Япония, США, страны-члены Евросоюза, но в каждой стране они различны, что обусловлено несколькими факторами: уровень промышленного и технологического развития, объемы инвестиций в НИОКР, историческое и национальное развитие и т.д. Единой концепции создания эффективной национальной системы нет и быть не может.

Национальная инновационная система Республики Беларусь представляет собой совокупность законодательных, структурных и функциональных компонентов, обеспечивающих развитие инновационной деятельности в Республике Беларусь [2].

Финансирование инновационной деятельности в нашей стране осуществляется из следующих источников:

- средства республиканского и (или) местных бюджетов;
- собственные средства организаций;
- заемные средства;
- инновационные фонды;
- иностранные инвестиции;
- республиканский фонд поддержки производителей сельскохозяйственной продукции, продовольствия и аграрной науки;
- другие средства в соответствии с законодательством [2].

Однако, доля государственных расходов на НИОКР в ВВП в 2016 году составила 0,17 процента, доля коммерческих расходов на НИОКР в ВВП – 0,34 процента, что не соответствует уровню этих показателей в странах с развитой НИС [3]. Например, в Японии доля расходов на НИОКР в ВВП составила 3,3 процента.

Также, несмотря на проводимую в последние годы целенаправленную работу по сохранению и развитию научного, научно-технического и инновационного потенциалов республика располагает лишь отдельными фрагментами потенциально целостной НИС: научными и образовательными учреждениями, инновационно ориентированными производственными предприятиями и специализированными предприятиями инновационной инфраструктуры с различной степенью их инновационности.

В целом можно выделить следующие основные проблемы существующей инновационной среды Беларуси:

- недостаточный объем финансирования инновационной деятельности;
- высокие издержки внедрения новшеств;
- узость рынка сбыта новой, высокотехнологичной продукции;
- недостаток высококвалифицированных кадров-инноваторов;
- высокая налоговая нагрузка на субъекты инновационной деятельности;
- отсутствие доступа к новым технологиям и информации о них;
- трудности с созданием недостающих звеньев инновационного процесса.

Согласно Государственной программе инновационного развития на 2016-2020 годы для решения указанных проблем предусмотрена реализация следующего комплекса мер:

- совершенствование системы финансирования и стимулирования научно-технической и инновационной деятельности;

- совершенствование системы управления научно-технической и инновационной деятельностью;
- стимулирование развития инновационного предпринимательства;
- развитие инвестиционной деятельности в научно-технической и инновационной сферах;
- развитие инфраструктуры в сферах научно-технической и инновационной деятельности;
- развитие системы научно-технической информации;
- развитие международного научно-технического и инновационного сотрудничества;
- развитие системы технологического прогнозирования;
- совершенствование научно-технической сферы;
- совершенствование кадровой политики в инновационной сфере;
- информационное сопровождение инновационного развития [4].

В Государственную программу включены 75 проектов по созданию новых производств, имеющих определяющее значение для инновационного развития Республики Беларусь, в сферах машиностроения, электроники, строительства, нефтехимии, медицины и фармации, энергетики, транспорта, сельского хозяйства; 14 мероприятий по развитию инновационной инфраструктуры Республики Беларусь.

Реализация Государственной программы будет способствовать формированию и ускоренному развитию высокотехнологичных секторов национальной экономики, закреплению позиций республики на рынках наукоемкой продукции; обеспечению конкурентоспособности традиционных секторов национальной экономики на основе их инновационного развития и внедрения передовых технологий; формированию рынка научно-технической продукции и благоприятной среды для осуществления инновационной деятельности [2].

Таким образом, именно национальная инновационная система, характеризующаяся на сегодняшний день неопределенностью, должна стать доминантой и вывести экономику страны на качественно новый уровень.

Список использованных источников

1. Воронова В.С. Национальная инновационная система как основополагающий фактор перевода экономики на инновационный путь развития / В.С. Воронова // Современные проблемы науки и образования [Электронный ресурс]. – 2013. – № 6. – Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=11622>. – Дата доступа: 22.11.2017.
2. Национальная инновационная система [Электронный ресурс] / Государственный комитет по науке и технологиям Республики Беларусь. – Режим доступа: <http://gknt.gov.by/opencms/opencms/ru/nis/>. – Дата доступа: 22.11.2017.
3. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://belstat.gov.by/>. – Дата доступа: 22.11.2017.
4. О Государственной программе инновационного развития Республики Беларусь на 2016–2020 годы [Электронный ресурс]: Указ Президента Респ. Беларусь, 31 янв. 2017 г., № 31 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

3 СЕКЦІЯ / 3 SECTION

Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах становлення інформаційної економіки
Конкурентоспособность высшего образования Украины в условиях формирования информационной экономики
Competitiveness of Higher Education of Ukraine under the Conditions of Information Economy

Андрущенко Н.В., студентка групи МФПп-171,
фінансово-економічний факультет
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ВНЗ АВСТРІЇ

Освітні послуги вищих навчальних закладів Австрії користуються широким попитом та мають значне визнання як на національному, так і на міжнародному рівні. Зазначене підтверджується численними рейтингами університетів та достатньо високим рівнем їх конкурентоспроможності на світовому ринку освітніх послуг. Систематизовані дані щодо функціонування вищої освіти Австрії представлені даними табл. 1.

Таблиця 1

Основні параметри системи вищої освіти в Австрії [2]

Показник	Значення
Загальна чисельність студентів ВНЗ:	500 000 ос.
у державних ВНЗ	300 000 ос.
в недержавних ВНЗ	200 000 ос.
Іноземні студенти	75 000 ос.
Кількість ВНЗ	55 од.
Нормативні акти, що регулюють діяльність вищої освіти в країні	– норми міжнародного права (Загальна декларація прав людини, ст. 26); – Болонська угода; – Конституція Австрії.
Термін навчання студентів	Бакалавр - 3-4 роки, Магістр -5-6 роки.

Державні витрати на одного студента вищого навчального закладу у 2015 р. становили 36,1% ВВП, у 2013 р. – 32,3 % [1]. Найбільшим попитом користуються освітні послуги, що надаються вищими навчальними закладами Віденського університету, Віденського університету економіки і бізнесу, Медичного університету Відня, Інституту Гарца та Інституту Зальцбурга.

Вартість навчання в австрійських університетах є демократичною порівняно з сусідніми країнами ЄС. Більше того, студенти (у тому числі, деякі категорії іноземних студентів) мають реальну можливість безкоштовного навчання (щоправда, за виключенням студентського внеску до ВНЗ). Супутні витрати студентів Австрійської республіки є порівняно необтяжливими.

Приклади деяких стипендіальних програм для студентів австрійських вузів в 2016-2017 рр.:

–Стипендії для іноземних студентів приватного університету Webster Vlnna – стипендії в якості знижки на оплату навчання від 10 до 50%;

–Стипендія міжнародної програми студентського обміну Erasmus Mundus – виділення кожному стипендіату коштів, необхідних для завершення навчання, а також відшкодування витрат на наукові поїздки і обладнання;

–Стипендія Фонду Австрії [5].

Таким чином, фінансові умови навчання студентів в університетах Австрії є достатньо привабливими як для громадян республіки, так і для представників інших країн світу. Іноземних студентів приваблює здобуття вищої освіти в університетах країни ЄС, що розширює можливості їх вигідного працевлаштування, а також шанси на отримання грантової та стипендійної підтримки з повним чи частковим покриттям витрат на навчання. У цілому, порівняно вигідні фінансові аспекти навчання в австрійських ВНЗ є одним із факторів їх конкурентоспроможності на світовому ринку освітніх послуг, що особливо актуалізується в умовах загострення демографічних проблем в низці країн ЄС.

Список використаних джерел

1. Австрія - Поточні витрати на освіту [Електронний ресурс]. – кноема: Офіційний сайт. – 2017. Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/>
2. Борисогребська А. І. Порівняльний аналіз вищої освіти в Росії та Австрії / А. І. Борисогребська // Міжнародний науковий журнал «Інноваційна наука». – 2016. – №1. – С.151-153.
3. Освіта в Австрії. Зарахування до університету на 2017 рік. Оформлення документів, житла і візи [Електронний ресурс]. – Education in Vienna: Офіційний сайт. – 2017. – Режим доступу: <http://edu-vienna.com/>
4. Освіта в Австрії - можливість здійснити мрію [Електронний ресурс]. – Emigranto.RU: Офіційний сайт. – 2017. – Режим доступу: <http://emigranto.ru/evropa/avstriya/obrazovanie-v-avstrii.html>
5. Стипендії та гранти в Австрії [Електронний ресурс]. – IMMIGRANT INVEST: Офіційний сайт. – 2017. – Режим доступу: <https://immigrant-austria.com/blog/scholarships-in-austria/>

Борщ М.О., студентка групи МОАп-172,
обліково-економічний факультет

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ІНДИКАТОРИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГІВ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В БЕЛЬГІЇ

Система вищої освіти Бельгії характеризується достатньо високим рівнем конкурентоспроможності та якості освітніх послуг. Модернізаційні процеси в системі вищої освіти Бельгії пройшли тривалий складний процес, зорієнтований на активізацію інтересу різних стейкхолдерів, представників як державного, так і приватного та іноземного секторів.

Фінансування вищої освіти в Бельгії здійснюється на основі формули, до якої входять дві групи показників, що характеризують: результативність «на вході» (показники чисельності студентів) та результативність «на виході» (показники продуктивності вищого навчального закладу у сфері досліджень) [2]. Індикатори результативності університету «на вході»:

- загальна чисельність студентів, які навчаються за рівнями «бакалавр» та «магістр»;
- чисельність іноземних студентів ;
- чисельність іноземних професорів;
- різниця між кількістю студентів, які приїжджають на навчання з-за кордону, та тими, хто вибуває з університету для продовження навчання за кордоном [2].

Індикатори результативності університету «на виході»:

- чисельність студентів, які вже здобули ступінь «бакалавр» чи «магістр»;
- чисельність осіб які здобули ступінь доктора наук;
- обсяг залученого іноземного фінансування;

- рівень успішності студентів за шкалою ECTS ;
- число дослідницьких контрактів, які реалізуються або були реалізовані;
- показники працевлаштування випускників
- бібліографічні дані [2].

У фінансуванні вищих навчальних закладів Бельгії значну роль відіграють науково-дослідні фонди – Бельгійський національний фонд наукових досліджень, Фонд імені короля Бодуена та ін. (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Характеристика науково-дослідних фондів Бельгії [1]

Назва фонду	Початок діяльності (рік)	Напрямки діяльності фонду	Сума витрачених коштів; початковий капітал (дол.)
Бельгійський національний фонд наукових досліджень	1947	Підтримка дослідників	
		Виплата стипендій науковцям.	16 млн
		Придбання обладнання	1 млн
		Підтримка дослідницьких груп	31 млн
		Організація і проведення міжнародних конгресів	432 тис
		Підтримка наукових конференцій поза країною	650 тис
		Фінансування навчання та стажування за кордоном	432 тис
Фонд імені короля Бодуена	1976	Фінансування наукових досліджень за напрямками: економічне майбутнє Бельгії, демографія, імміграція та ін. Реалізація проектів по захисту навколишнього середовища	Початковий капітал – 32 млн.

Таким чином, фінансування бельгійської системи вищої освіти з державних джерел здійснюється на основі комплексної формули, що націлена на поєднання кількісних показників і якісних результатів функціонування вищих навчальних закладів. Такий підхід має мотиваційний вплив на університети, стимулюючи їх до підвищення ефективності власної діяльності на перманентній основі (як у навчальній діяльності – якість освітніх послуг, так і в науково-дослідній діяльності – результативність досліджень, генерація інновацій). Важливою перевагою системи фінансування вищої освіти є диверсифікованість джерел фінансування.

Список використаних джерел

1. Система вищої освіти в Бельгії. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-referat.com/Система_вищої_освіти_Бельгії
2. Стратегії ефективного фінансування університетів в Європі. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.edu-trends.info/funding-strategies/>

Verbytska Anna, PhD in Public Administration
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)
 annaverbytska.che@gmail.com

**NATIONAL STRATEGIC POLICY AS A KEY DRIVER OF HIGHER EDUCATION
 INTERNATIONALIZATION**

According to Canadian researchers, "internationalization in Ukraine stimulates national educational reform and is aimed at the ensuring that higher education institutions find their place in the international education area. At the same time internationalization would not be possible

without removing the existing barriers in the strategic planning, distribution of financial and human resources and priority areas of work. In the case of a constructive approach and with the support of foreign partners Ukraine can be an example for other Post-Soviet states in the field of realization of educational innovations" [1, p. 19].

The world in which today university students will work is changing constantly and very quickly. Higher education institutions should ensure that their graduates are well prepared for new conditions. The current knowledge and skills that include broad perceptions of intercultural competences can be developed precisely through the internationalization of higher education [2].

Modern higher education cannot be aside from the internationalization. Responding to the requests of students, teachers and staff, universities are forced to look for opportunities for international development. As a result, there is a need to develop systemic institutional instruments for internationalization support for the university's leadership. The necessity for internationalization development is motivated by various factors, including the need to expand access to sources of advanced knowledge, new opportunities for partnership building and developing of intercultural communication skills, as well as strengthening of civil society and training for people ready to work in the conditions of globalization.

The beneficiaries of internationalization are different members of educational community, and each of them makes its demands: teachers and scientists are interested in opening new opportunities for research, career development and international reputation building; students - in international mobility, scholarship support and guarantees of successful employment; administration of higher educational institutions - in attracting additional funding, improving the reputation of their institutions and capacity building; the government - in training high-quality personnel and strengthening the national position in the global space [3, p. 5].

The state can promote the internationalization of higher education by its financial and organizational support; national programs are crucial for processes that take place at the universities.

According to J. Hudzik, the success of internationalization depends on:

- management efficiency;
- institutional culture orientation on the development of internationalization;
- including the internationalization into strategic planning;
- features of administrative practices and principles [2].

Scientific literature highlights the measures needed to enhance the value and the role of higher education internationalization:

- *Defining goals, expected results and indicators of success.* A clear understanding of the goals and expected results allow to manage the process of internationalization more effectively. Different participants of the process of internationalization have different approaches to the determining of their success. The evaluation of the results also varies for universities. It is important to identify performance indicators and indicators that will demonstrate real progress on a case-by-case basis [3, p. 6].

- *Encouragement of achievements.* The encouragement receives additional incentives for development. Students pay special attention to what they will need in terms of professional and career development. Teachers are interested in career development, strengthening their academic reputation, access to new sources of research funding and scholarships. Higher educational institutions - in strengthening reputation. If achievements in the field of internationalization are not taken into account in the curricula and do not receive personal rewards, people will lose their motivation [3, p. 6].

- *Integration of internationalization into the existing development strategy and the university's financial policy.* If we see internationalization as a new task that completes the three traditional parts (education, science and activities for the benefit of society), it will be given not much attention. If internationalization becomes an integral part of the traditional mission of the university, it turns out to be more sustainable [3, p. 7].

- *Changes in the curriculum, scientific work, development of interaction with foreign partners.* Cooperation with the universities in other countries and cultures requires adaptability. It leads to changes in the established strategies. One of the necessary conditions for the progress is institutional openness, readiness to review traditional practices [3, p. 7].

- *Recruitment and development of human potential for internationalization.* Internationalization is possible due to the actions of teachers, staff and students, who are interested in it and see its benefits. This means that higher education institutions should find the opportunity to attract the appropriate people. Universities have different internationalization strategy and differently determine how comprehensive it should be. There is no universal "best model". The "best" for a particular university will be the one that most effectively takes into account its values, mission, institutional culture and opportunities [3, p. 7].

Internationalization should be a part of the strategy and taken into account in the decision-making issues related to university's mission and values, the principles of financial management, brand development and human resource management, as well as making decisions of the transforming the university, changing leadership and updating of the curricula. This, usually, does not mean that internationalization must be a dominant factor in the decision-making process, but, of course, must be taken into consideration. In this case, the results of internationalization will contribute to the strengthening of international relations and the solution of socially significant tasks.

Without state support and the example in the form of a typical internationalization strategy at the national level, it is difficult to develop their internationalization activities for universities. It is important to develop national strategy for the internationalization of higher education. Obviously, such a strategy should be adapted to the specifics of each individual country and built on the system of priorities. There is no ideal internationalization strategy. There is a risk of copying models developed by EU countries, which may have negative consequences for Ukraine. For example, effective strategies of some English-speaking countries in the development of the export of educational services cannot be applied in any country. The relational regulation is needed to find a balance between different forms of internationalization.

The concept of "intelligent internationalization", proposed by L. Rumbley stresses that internationalization is a response to globalization, a strategy for improving the quality of education, a factor that influences higher education worldwide and can be considered. It is a cause and a consequence of the development of a global knowledge economy at the same time. From the point of view of the researcher, this process reflects all the changes that take place both at the institutional and national levels, as well as public perceptions of high-quality modern higher education. Mobility is a central aspect of internationalization, its enhancing boundaries around the world show that this trend will be developing from year to year. At the same time, other important aspects of internationalization are also beginning to attract the attention of politicians, researchers and professionals in the field of higher education. In the academic area of the EU such mechanisms of internationalization as "internationalization at home", the development of international inter-university partnerships and the development of the skills of international intercultural communication among the professors, teaching staff and the administrative structure of higher educational institutions are updated. All this is happening against the backdrop of complex changes in higher education, HEIs are under the pressure from the political, economic and social spheres. These processes are closely linked with the internationalization. The solution for these complex tasks requires the transition to "intelligent internationalization", based on a large amount of theoretical and practical knowledge, which would help to understand the development of the phenomenon of internationalization, both locally and globally. "Intelligent internationalization" requires the emergence of new professional practitioners who would collaborate with scientists, lawyers and administration of universities, especially interested in finding practical mechanisms for the implementation of internationalization strategies. "Intelligent internationalization" requires more interaction between researchers, practitioners and strategists. Those who develop internationalization must have access to new ideas, information and new professional education

programs in order to learn how to navigate the complex and changing educational environment [4, p. 16-17].

It seems to be rational to implement the programs for professional training for higher education, including internationalization issues, in accordance with the international practices in Ukraine. The new experience of the world-class universities of the creation of international advisory councils - advisory bodies, whose participants are foreign experts who assist the university's leadership in the issues of internationalization of higher education is considered as valuable for Ukraine [5].

One of the goals of the Bologna process is "to create, in the European educational area, comparable, compatible and coordinated educational systems". Due to this, graduate students and teachers have become much more mobile. There is an increasing number of international educational programs implemented by universities in different countries [6].

The most common form of cross-border education is joint programs and double diplomas. Branch opening, educational franchise, validation of foreign programs are much more rare not only for Ukraine but also for EU countries [2].

The cross-border strategic mechanism for improving national policy in the field of higher education is actualized as a driver of cross-border education development as an important aspect of the process of internationalization of the national educational system and a powerful source of diversification of its funding at the same time.

Financial incentives are the best way to motivate and encourage universities to internationalize. Confirmation of this is the introduction of tuition fees for foreign students, which is much higher compared to the payment of Ukrainian students. For universities that are less competitive but which require foreign students, public financial incentives can take the form of student subsidies or trust funds to support international activity. Targeted funding could include university support for the development of internationalization-related infrastructure.

Therefore, the successful implementation of innovations in the field of higher education will allow Ukrainian higher education institutions to maximize the benefits from the international opportunities. The strategic national policy and systemic actions will avoid a negative reaction to the rapid reforms from society and the university community. The high level of sustainability of the internationalization strategies for the higher education could be achieved through the diversification of the international activities of higher education institutions.

References

1. Knutson, S., & Kushnarenko, V. (2015). Ukraine: The New Reforms and Internationalization. *International Higher Education*, (79), 18-19.
2. Hudzik, J. *Comprehensive Internationalization: Institutional Pathways to Success*. Routledge, 2015, 274 pp.
3. Hudzik, J. K. (2015). Integrating Institutional Policies and Leadership for 21st Century Internationalization. *International Higher Education*, (83), 5-7.
4. Rumbley, L. E. (2015). "Intelligent Internationalization": A 21st Century Imperative. *International Higher Education*, (80), 16-17.
5. Altbach, P., Mihut, G., & Salmi, J. (2016). International Advisory Councils: A New Aspect of Internationalization. *International Higher Education*, (87), 14-15.
6. Declaration, B. (1999). The Bologna Declaration on the European space for higher education: an explanation. Published online at http://www.bolognaberlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf.

Вінніченко С.В., студентка 1 курсу, група ЗМСРп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Децюк Т.М., к.п.н., доцент кафедри соціальної роботи ЧНТУ
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
sveta_hk@ukr.net , tdetsiuk@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, що характеризується економічною та політичною нестабільністю, військовими діями на сході країни, характерними для більшості громадян є психо-емоційна напруга, пригнічений емоційний стан, депресивні настрої. Така ситуація висуває підвищені вимоги до емоційної стійкості соціальних працівників при здійсненні ними своїх професійних обов'язків. Професійну діяльність фахівців соціальної сфери можна вважати однією з найбільш емоційно напружених, оскільки вона пов'язана з інтенсивною щоденною взаємодією з людьми.

При постійному та інтенсивному спілкуванні на робочому місці людина переживає постійне психо-емоційне навантаження, кожен новий клієнт – це виклик для нервової системи людини. Щільний графік роботи, велика кількість завдань в скорочені терміни, мала заробітна плата, що не відповідає затраченим зусиллям, чисельні паперові звіти та одноманітність виконуваної щодня роботи значною мірою сприяють розвитку професійного вигорання навіть у дуже вмотивованих працівників, які люблять свою роботу.

Дослідженню різних аспектів проблеми професійного вигорання фахівців присвятили свої праці такі вітчизняні науковці як В. В. Бойко, О. В. Грицук, О. І. Коцкович, С. О. Мошак, Н. Й. Метельська, О. В. Романовська. Проте реформування системи соціального захисту України ставить нові завдання перед фахівцями соціальної роботи, а тому дослідження проблеми профілактики професійного вигорання фахівців державних установ та пошук нових методів профілактики даного явища є актуальним та недостатньо вивченим.

У психологічній літературі проблема професійного вигорання розглядається у межах трьох основних напрямів: що це явище є виявом синдрому хронічної втоми, стану фізичного, психічного, емоційного виснаження, який є наслідком тривалого перебування в емоційно перевантажених ситуаціях спілкування; професійне вигорання – це двовимірна модель, що складається з емоційного виснаження та деперсоналізації; трикомпонентна система, що охоплює емоційне виснаження, деперсоналізацію; редукцію особистісних прагнень [4, с. 50].

Дослідниця Н. Й. Метельська зазначає, що у феномені професійного вигорання знаходить своє відображення фундаментальний принцип вітчизняної психології - принцип нерозривної єдності свідомості, особистості та діяльності. Прийнято вважати, що трудова та соціальна діяльність є провідною характеристикою зрілої особистості. У процесі трудової діяльності людина розвиває свої задатки, проявляє властиві йому здібності, формує свої цінності, задовольняє свої потреби та інтереси. Саме професійна діяльність накладає відбиток на особистісні характеристики людини. Наслідком професійно-особистісних деформацій є психічна напруженість, конфлікти, як у професійному, так і особистісному середовищі, зниження продуктивності у професійній діяльності, незадоволеність життям і соціальним оточенням [6, с. 98].

За визначенням ВООЗ симптомами професійного вигорання є порушення продуктивності праці, підвищення схильності до соматичних захворювань, зниження розумової та фізичної працездатності і навіть – схильність до суїцидальної поведінки [4].

Існує думка, що синдром «професійного вигорання» характеризується трьома основними компонентами: емоційне виснаження, деперсоналізація, відчуття недостатності професійних досягнень. Емоційне виснаження проявляється у відчутті постійної втоми, нервового збудження, зростанні тривожності, психосоматичних реакціях тощо. Деперсоналізація передбачає зміну ставлень до клієнтів із позитивного на негативне, почуття роздратованості, злості, гніву,

байдужості до чужих проблем тощо. Третій компонент характеризується зміною ставлення до роботи і до себе як до професіонала. Це – виникнення відчуття власної некомпетентності, зниження професійної самооцінки, втрата мотивації до професійної діяльності [3, с. 65].

Науковець В. В. Бойко трактує професійне вигорання як механізм психологічного захисту, який виявляється у формі часткового чи повного виключення емоцій у відповідь на психотравмувальні впливи з метою економного витрачання енергетичних ресурсів. Автор розглядає цей процес як професійну деформацію особистості, що виникає під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників [1, с. 27].

Проаналізувавши підходи різних науковців, ми пропонуємо розглядати професійне вигорання соціальних працівників як стан фізичного, психічного, емоційного виснаження, який є наслідком інтенсивної взаємодії з колегами та клієнтами.

Існують різні погляди на причини виникнення синдрому «професійного вигорання». Пропонуємо розглянути сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників за В. В. Бойко, а саме:

- схильність до емоційної ригідності – синдром частіше виникає в емоційно стриманих людей, у яких підвищена вразливість і чутливість блокують механізм психологічного захисту, а у людей більш імпульсивних формування зазначеного синдрому відбувається повільніше;
- слабка мотивація емоційної віддачі у професійній соціальне життя особистості);
- підвищена відповідальність при виконанні професійних обов'язків та ілюзія надважливості виконуваної роботи, яка є опорою самооцінки (якщо результат роботи не відповідає очікуванням, поступово втрачається її значущість і цінність, що призводить до вигорання);
- ставлення до роботи як до важкої необхідності, що не приносить емоційного та професійного задоволення;
- рольові конфлікти, професійна невизначеність [1, с. 30].

Розглянувши причини виникнення синдрому професійного вигорання варто розглянути чинники впливу на даний процес. Науковець В.О. Орел пропонує таку робочу схему чинників впливу на вигорання:

- індивідуальні чинники (соціально-демографічні характеристики, вік, стать, рівень освіти, сімейний стан, стаж роботи);
- особистісні особливості (витривалість, локус контролю, стиль опору, самооцінка, тривожність, екстраверсія, професійна мотивація, ціннісні орієнтації, рівень домагань, когнітивні процеси, здібності та інтелект);
- організаційні чинники (умови роботи, робоче перевантаження, дефіцит часу, тривалість робочого дня, зміст праці, кількість клієнтів, гострота проблем клієнтів, глибина контакту з клієнтом, участь у прийнятті рішень, самостійність у своїй роботі, зворотний зв'язок);
- соціально-психологічні (рольовий конфлікт і рольова амбівалентність, соціальна підтримка, зворотний зв'язок) [8, с. 224].

Перш ніж аналізувати методи профілактики професійного вигорання, необхідно розглянути основні ознаки даного синдрому. Усі симптоми емоційного вигорання науковець О. В. Грицук розділяє на 4 групи: 1) зміни в поведінці; 2) зміни в мисленні; 3) зміни у відчуттях; 4) зміни в здоров'ї [2]. Серед симптомів емоційного вигорання виділяє: втомленість, виснаження; психосоматичне нездужання; безсоння; цинічне ставлення до клієнтів; негативне ставлення до роботи; небажання виконувати професійні обов'язки; зловживання хімічними симуляторами (тютюн, кава, алкоголь); відсутність апетиту або, навпаки, об'їдання; негативна «Я-концепція»; агресивні відчуття (дратівливість, напруженість, тривожність, гнів); депресивний настрій, песимізм, відчуття безнадійності, апатія, депресія; переживання відчуття провини [2, с. 31].

Усі перераховані симптоми можуть проявлятися у фахівців соціальної сфери. Дослідниця О. В. Романовська зазначає, що працюючи з різними соціально-незахищеними верствами населення поглиблюється стресова ситуація і виникає ризик психо-емоційного спустошення. Можуть виникати протиріччя цінностей фахівця із соціальної роботи і клієнта, які призводять до конфліктних ситуацій і емоційного спустошення. Після тривалого спілкування з клієнтами виникає відчуття стомлення, яке супроводжується розчаруванням, пониження інтересу до

роботи. Згідно спостереженням О. В. Романовської, працівники з часом ставали байдужими до клієнтів, не використовували емпатійне слухання, збільшували кількість короткотривалих перерв в режимі робочого дня, запізнювались. Ці явища свідчили про початок процесу емоційного вигорання [9, с. 4].

Спустошений і виснажений емоційно соціальний працівник є нездатним повною мірою виконувати свої професійні обов'язки. Установа, в якій працюють такі фахівці, буде мати низькі результати діяльності, а також може втратити цінні кадрові ресурси. Тому, значну увагу варто приділити методам і технікам профілактики професійного вигорання.

На сьогодні існують різні підходи до методики профілактики професійного вигорання соціальних працівників. Це здебільшого техніки запозичені з психологічних тренінгів та різноманітні педагогічні прийоми. Ефективність профілактичних заходів залежить від чіткої організації роботи, планування та стратегії. Пропонуємо розглянути приклад планування профілактичної роботи з працівниками установ соціальної сфери за О. В. Романовською:

- конкретизація мети роботи з колективом залежно від співвідношення завдань профілактики та подолання професійного вигорання;
- виявлення об'єктивних і суб'єктивних факторів, здатних викликати розвиток професійного вигорання у працівників;
- виділення «груп ризику», тобто співробітників, які за умовами роботи і особистих якостей з більшою ймовірністю можуть бути схильні до професійного вигорання;
- виявлення професійно деформованих співробітників і аналіз особливостей розвитку у них професійного вигорання;
- визначення реальних можливостей профілактики та подолання професійного вигорання на рівні колективу, групи, окремої особистості. Розробка окремої програми, в якій спеціально передбачається формування у співробітників правильного ставлення до явища професійного вигорання, їх навчання прийомам самодіагностики і самовиховання з метою її профілактики та подолання, визначення напрямів форм і методів роботи з колективом у цілому, «групами ризику», окремими працівниками та розподіл обов'язків у цій роботі;
- визначення групи співробітників, яка за рівнем своєї професійної та педагогічної підготовленості, в силу посадових обов'язків, за ступенем авторитетності в колективі може вести спеціальну роботу з профілактики та подолання професійного вигорання, спеціальне навчання їх психолого-педагогічним методам і прийомам цієї роботи;
- контроль роботи з профілактики та подолання професійного вигорання, визначення критеріїв її успішності (спільно з психологічною службою);
- періодичний (наприклад, раз на квартал) аналіз ходу, результатів і наявності ознак професійного вигорання серед особового складу і постановка нових завдань [9, с. 5].

Для протидії професійному вигоранню, на думку В. П. Мойсеюка, соціальним працівникам потрібно сформувати в собі внутрішні захисні, регуляторні механізми управління власним емоційним, психологічним станом. Одним із ефективних способів боротьби з професійним вигоранням, збереження професійного здоров'я є також формування емоційної гнучкості. Емоційна гнучкість соціального працівника являє собою оптимальне поєднання емоційної чуйності та емоційної стійкості, що є якістю психіки, завдяки якій фахівець здатен здійснювати професійну діяльність у складних емоційних обставинах. Найчастіше емоційна стійкість обумовлена рівнем розвитку саморегуляції [7].

Також науковець зазначає, що сфера саморегуляції характеризується самокритичністю, усвідомленням дій, умінням співвідносити свою поведінку з діяльністю інших людей, виявляється у здатності людини управляти своєю поведінкою та діяльністю через рефлексію і аналіз своїх стосунків. Ефективним профілактичним засобом протидії професійному вигоранню є оволодіння соціальними працівниками технікою саморебейнінгу, «антистрес технологією» або елементами антистрес-тренінгу. А оволодіння здоров'язбережувальними техніками забезпечить фахівцям соціальної сфери високу результативність виконання завдань та професійне довголіття [7, с. 235].

Ми пропонуємо також використовувати розроблену Н. В. Самоукіною програму, спрямовану на психологічний захист від стресу. Вона включає п'ять кроків (етапів): екологія духовного світу, екологія думок, екологія почуттів і переживань, екологія несвідомого та екологія способу життя людини [10].

Як зазначає В. П. Мойсеюк, протидія професійному вигоранню в процесі соціальної роботи значною мірою залежатиме від рівня та якості оволодіння майбутніми соціальними працівниками такими професійно-важливими особистісними характеристиками, до яких ми відносимо: здоров'ятворчі знання (досконале знання фізичних та психологічних особливостей свого організму, знання основ валеології, гігієни і медицини; знання механізмів протидії негативним стрес-чинникам; знання шляхів і засобів збереження професійного здоров'я; знання методик і технологій розв'язання соціально-педагогічних завдань підвищеної складності); здоров'ятворчі вміння (майстерне володіння техніками саморегуляції та самоконтролю; вміння раціонально організовувати процес праці та відпочинку; вміння розв'язувати конфлікти і правильно поводитись у конфліктних ситуаціях; здатність зберігати високу активність та продуктивність праці протягом заданого періоду; здатність реально і об'єктивно оцінювати свої можливості); здоров'ятворчі якості (ведення здорового способу життя, прагматичність, стресостійкість, відповідальність, послідовність, культура почуттів: емоцій, поведінки, діяльності, вольові якості) [7, с. 236]. Також важливою особистісною характеристикою, яка допомагає справлятися із стресовими ситуаціями є позитивне мислення. Зазначені знання вміння та якості формуються в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у вищих навчальних закладах.

На нашу думку, найбільш ефективними формами роботи щодо профілактики професійного вигорання як з практиками соціальної сфери, так і з майбутніми фахівцями є соціально-психологічний тренінг, консультації психологів, навчально-практичні семінари. С. О. Мощак зауважує, що система консультацій, семінарів і тренінгів є цілеспрямованою профілактикою професійного вигорання, що включає діагностику наявних психічних станів, сукупність дієвих психологічних прийомів [5]. Такі форми роботи варто чергувати і періодично доповнювати новими методиками і техніками.

Щодо практичних порад, то з метою подолання професійного вигорання пропонуємо фахівцям використовувати: технічні перерви, тайм-аути; ділові ігри для збереження психічного і фізичного здоров'я; оволодіти вміннями і навичками саморегуляції, релаксації, розширити коло спілкування за межі професійного, підтримувати хорошу фізичну форму, змінювати види діяльності на непрофесійні [5, с. 446]; розмежовувати психологічно «роботу» від «дому» (на робочому місці людина має думати про роботу, а вдома перейматися сімейними питаннями; не вирішувати робочі питання вдома); знаходити час для відпочинку на природі; знайти власне хобі; оволодіти навичками тайм-менеджменту; знаходити час для спілкуватися з дітьми та тваринами; використовувати релаксаційні методики.

Отже, фахівці соціальної сфери є найбільш уразливими щодо формування синдрому професійного вигорання. Для збереження професійності та емоційного здоров'я соціального працівника варто приділяти увагу формуванню особистісних психо-екологічних знань, умінь і навичок як на етапі професійного становлення, так і під час виконання професійних обов'язків; використовувати такі форми профілактичної роботи як: тренінги, психологічні консультації та навчально-практичні семінари (як з майбутніми фахівцями, так і з практиками соціальної роботи).

Подальшого дослідження потребують сучасні методи і форми профілактики професійного вигорання соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Бойко В. В. Синдром «емоціонального вигорання» в професіональному общении / В. В. Бойко. – СПб.: Питер, 1999. – 105 с.
2. Грицук О. В. Основні принципи та підходи в дослідженні синдрому емоційного вигорання у зарубіжній психології / О. В. Грицук // Актуальні проблеми психології. – 2012. – Т. 1, Вип. 35. – С. 30-33.
3. Керик О. Професійне вигорання та прояви вторинної травми у фахівців системи «людина – людина» / О. Керик // Проблеми гуманітарних наук. Психологія. – 2013. - Вип. 31. - С. 64–72.

4. Коцкович О. І. Характеристика синдрому професійного вигорання у жінок соціономічних професій / О. І. Коцкович // Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. – Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – К.: 2014. – Вип. 6. – С. 48-54.
5. Мащак С. О. Професійне вигорання особистості як соціально-психологічна проблема / С. О. Мащак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна. – Л.: 2012. – Вип. 2(1). – С. 444-452.
6. Метельська Н. Й. Вплив емоційного вигорання на розвиток професійної самосвідомості педагогічних працівників / Н. Й. Метельська // Психологія і особистість. – 2015. – № 1. – С. 97-108.
7. Мойсеюк В. П. Проблема професійного вигорання в соціально-педагогічній роботі / В. П. Мойсеюк // Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації». – №3. – 2013. – С. 234-237.
8. Орел В. Е. Структурно-функциональная организация и генезис психического выгорания: дисс. доктора психол. наук: спец. 19.00.03 «Психология труда, инженерная психология» / В. Е. Орел. – Ярославль, 2005. – 608 с.
9. Романовська О. В. Синдром «професійного вигорання» у спеціалістів з соціальної роботи / О. В. Романовська, А. В. Спано // Вісник НТУУ КПІ. – Серія Політологія. Соціологія. Право. – 2009. – Вип. 3. – С. 3–13.
10. Самоукина Н.В. Предупреждение возникновения синдрома профессионального выгорания / Н. В. Самоукина // Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.elitarium.ru/2005/01/20/>

Малецька О.В., студентка 6 курсу, групи ЗМСРП-161,
факультету соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Дещук Т.М.**, к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
olya_maleckaya@mail.ru

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Кількість осіб із обмеженими можливостями в Україні постійно зростає, хоча причини та наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян. Необхідність соціальної роботи з молоддю, має інвалідність визначається потребами суспільства у формуванні сучасної гармонійно розвиненої людини, всебічної активізації її інтелектуального і творчого потенціалу та виховання високих особистісних рис громадянина України. Проте державні органи та організації не здатні вирішити всі проблеми людей з обмеженими можливостями через ряд об'єктивних обставин, серед яких: недостатнє фінансування соціальної сфери, недостатня кількість сучасно обладнаних спеціалізованих реабілітаційних закладів, низька інклюзивність закладів освіти (як середньої, так і вищої), охорони здоров'я та культури тощо. За таких обставин постає потреба пошуку нових підходів до вирішення проблем молоді з особливими потребами.

До сьогодні в Україні немає єдиного терміну стосовно осіб, котрі мають фізичні та психічні відхилення у здоров'ї. У засобах масової інформації та у спеціальній літературі вживаються паралельно різні поняття: інвалід; особа з обмеженими функціональними можливостями; людина з обмеженою дієздатністю; людина з особливими потребами; особа з вадами розвитку; людина з обмеженими можливостями; дитина-інвалід; людина з обмеженими функціональними можливостями від народження; набута інвалідність.

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [1].

Дещо інше значення має термін «людина з обмеженими можливостями». Відповідно до визначення Холостової Е. И – це людина, яка має функціональні обмеження, нездатна до будь-якої діяльності в результаті захворювання, відхилень або недоліків у розвитку, нетипового стану здоров'я, внаслідок не адаптованості зовнішнього середовища до особливих потреб індивіда, через негативні стереотипи, забобони, що виокремлюють нетипових людей в соціокультурній системі [2, с. 152].

В Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» обмеження життєдіяльності трактується як помірно виражена, виражена або значно виражена втрата особою внаслідок захворювання, травми (її наслідків) або вроджених вад здатності до самообслуговування, пересування, орієнтації, контролю своєї поведінки, спілкування, навчання, виконання трудової діяльності нарівні з іншими громадянами [3, с.1].

Виходячи з вищезазначених визначень, нам більше імponує термін «люди з обмеженими можливостями». Перш ніж аналізувати особливості соціальної роботи з даною категорією населення, варто зазначити основні проблеми даних осіб в Україні. Найпоширенішими проблемами людей із обмеженими можливостями є: низький рівень матеріального забезпечення, соціальна інтеграція в суспільство, неможливість безбар'єрного доступу до соціальних інститутів, низький рівень фізичної і психологічної реабілітації, трудова та побутова адаптація, «соціальне виключення», дискримінація тощо. Більшість людей з інвалідністю потребують особливих, специфічних умов проживання, обслуговування та працевлаштування, які дадуть їм змогу почуватися повноцінними членами суспільства. Та особливо хотілось виділити таку потребу як спілкування, адже через фактичну недоступність та непристосованість закладів культури (кінотеатри, театри, бібліотеки та ін.), освіти (дитячі садочки, школи, вищі навчальні заклади) люди з особливими потребами змушені спілкуватися у вузькому колі родичів або друзів по листуванню в соціальних мережах.

Головним суб'єктом соціального захисту інвалідів залишається держава. Сучасна державна політика соціального захисту інвалідів включає в себе низку заходів, зокрема створення умов для інтеграції інвалідів до активного суспільного життя; підвищення державних гарантій у досягненні вищих соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні інвалідів; створення безперешкодного середовища для інвалідів; забезпечення активної взаємодії державних органів та громадських організацій інвалідів у розв'язанні проблем інвалідів тощо [4, с. 200].

Діяльність держави полягає в розробці заходів, створенні відповідних інститутів, застосуванні механізмів, призначених забезпечувати життєві та соціальні потреби інвалідів, реалізовувати громадянські права та свободи, створювати рівні можливості для їх інтеграції в суспільство, сприятливі умови для забезпечення соціальної, медичної, трудової реабілітації інвалідів. Органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані створювати нормативно-правову базу відповідно до міжнародного законодавства, а також відповідні інституції, сприяти розвитку громадських організацій у цій сфері, забезпечити у належному обсязі матеріально-фінансову складову соціального захисту осіб з інвалідністю, розширювати та вдосконалювати перелік соціальних послуг, активно сприяти професійній реабілітації осіб [4].

Як зазначають Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова, соціальна робота з інвалідами є однією із важливих і пріоритетних сфер соціальної роботи, в основі якої — правові основи соціального захисту населення, система державних і недержавних закладів і установ, форми, методи соціальної роботи, соціальні технології і технології соціальної роботи, зміст і специфіка яких визначається рівнем обмеження життєдіяльності людини, а також повноваженнями організацій соціальної сфери, рівнем кваліфікації працівників, досвідом роботи, фінансуванням, ресурсами тощо [5, с. 384].

Головною метою соціальної роботи з людьми із вадами здоров'я є створення умов для їх соціальної адаптації та самореалізації. Соціальна робота передбачає взаємодію двох пріоритетних аспектів діяльності: з одного боку — це діяльність соціальних інститутів, спрямована на розкриття творчого потенціалу інвалідів, а з іншого — це надання різноманітних видів соціальної допомоги різним категоріям людей з вадами здоров'я [5]. Можна виділити наступні технології по роботі з людьми з особливими потребами: технології соціального, соціально-медичного, соціально-психологічного супроводу інвалідів. Так, наприклад, у м. Чернігові працюють такі державні установи, що сприяють соціалізації дітей з інвалідністю, їх адаптації, навчанню, як: Чернігівський навчально-реабілітаційний центр №1,

Чернігівський обласний центр медико-соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Відродження», Навчально-реабілітаційний центр № 2 Чернігівської обласної ради.

Активними партнерами держави стають інші суб'єкти соціального захисту інвалідів, такі як недержавні громадські організації, благодійні і релігійні організації та фонди, політичні партії, юридичні особи, підприємці, небайдужі люди, особливо у сфері соціальної реабілітації та надання соціальних послуг. У м. Чернігові дитячий парк святкування днів народжень «Дитяча планета» сприяє дозвіллю та соціальній інтеграції дітей з особливими потребами. Цей заклад успішно та регулярно проводить заходи та благодійні акції для підтримки таких дітей. Серед них хочемо відмітити благодійний захід, який відбувся в листопаді 2017 року, присвячений Всесвітньому дню дитини «День спільних дій в інтересах дітей», учасниками якого були як здорові діти, так і діти з обмеженими можливостями (близько 100 осіб). Позитивним є те, що організатори використовують методи соціальної анімації за участю «казкових героїв». Крім того діти з обмеженими можливостями мали змогу продемонструвати свої таланти. Це приклад інтеграції дітей з особливими потребами в суспільство за участі бізнес структури.

Щодо можливості для молоді з особливими потребами здобути вищу освіту, то у Конституції України та Законах України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», інших документах зазначено, що державою забезпечується доступність і безоплатність освіти інвалідам у державних та комунальних навчальних закладах на рівні, що відповідає їх здібностям і можливостям, їхнім бажанням та інтересам, удосконалення наукової та професійної підготовки з урахуванням медичних показань і протипоказань для подальшої трудової діяльності. На практиці, своє право на вищу освіту можуть використати далеко не всі люди з обмеженими можливостями. Серед причин такої ситуації можна виділити: низька доступність для складання зовнішнього незалежного оцінювання, архітектурна непристосованість будівель вищих навчальних закладів, відсутність спеціального обладнання, підручників шрифтом Брайля, спеціальних парт для інвалідів на візках, ліфтів та інше). Вищі навчальні заклади самотужки намагаються вирішувати дані проблеми. Наприклад, в Чернігівському національному технологічному університеті з 2016 року працює Центр інклюзії, метою якого є моніторинг проблем студентів з особливими потребами та пошук шляхів їх вирішення. Активно використовується система Moodle, завдяки якій студенти можуть готуватися до семінарів, писати тести, контрольні роботи, спілкуватися з викладачами, читати лекції вдома онлайн. Крім того, в університеті на факультеті соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації працює Волонтерський центр «Довіра» та Студентська соціальна служба. Студенти-волонтери є майбутніми соціальними працівниками. Вони активно співпрацюють з державними та недержавними організаціями щодо допомоги молоді, яка має особливі потреби. Проводять заходи та акції до яких активно залучають студентів з інвалідністю. Адже для них це не просто філантропія, а можливість отримати професійний досвід роботи в соціальній сфері, сформувати вміння та навички роботи з людьми, що мають особливі потреби.

Таким чином, виходячи з усього вищезазначеного ми пропонуємо для вирішення проблем молоді, що мають особливі потреби, застосовувати інтегративний підхід, залучати представників бізнесу, державних і громадських організацій, співпрацювати між собою, залучаючи волонтерські об'єднання та вищі навчальні заклади.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» // Права інвалідів в Україні: 36. прав. док. -К.: Сфера, 1998
2. Холостова Е. И. Словарь-справочник по социальной работе / под. ред. д-ра ист. наук проф. Е. И. Холостовой. – М.: Юрист, 1997. – 424 с.
3. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 2-3
4. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь / Мінпраці України, Держ. установа «Наук.-дослід. ін-т соц.-труд. Відносин». – К., 2008. – 200 с.
5. Тюптя Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – ВМУРОЛ: «Україна», 2004. – 384 с.

ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ключові слова: *система вищої освіти, конкурентоспроможність, ВНЗ.*

Постановка проблеми. Система вищої освіти виступає фактором економічного розвитку країни та соціального благополуччя її населення. Розвиток освітньої системи формує передумови забезпечення соціальної сталості, яка є одним із компонентів сталого розвитку, у той час як недостатній рівень конкурентоспроможності та якості вищої освіти уповільнює економічне зростання, спричиняє підвищення рівня безробіття та погіршення якості життя населення у цілому. Система вищої освіти в Україні функціонує із недостатнім рівнем ефективності та перебуває у стані адаптації до глобальних викликів сьогодення, нових соціально-економічних умов та сучасних суспільних вимог. Однією із ключових проблем розвитку вищої освіти в Україні є недостатній рівень її конкурентоспроможності, тому на вирішення саме даної проблеми має бути спрямована низка освітніх реформ, що реалізується в країні. Дослідження тенденцій розвитку системи вищої освіти в Україні з метою виявлення глибинних причин кризових явищ, ідентифікації загроз успішній реалізації реформ та визначення шляхів їх подолання є надзвичайно актуальними у сучасних умовах та мають велике практичне значення. Визначення шляхів трансформації діяльності вищих навчальних закладів як суб'єктів сектору вищої освіти відіграє важливу роль у формуванні конкурентоспроможної системи вищої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Висвітленню основних тенденцій, визначенню стратегічних напрямів розвитку та шляхів реформування системи вищої освіти в Україні присвячені наукові праці широкого кола вітчизняних вчених, зокрема: В.Бахрушина, М.Згуровського, І.Каленюк, О.Кукліна, С.Курбатова, С.Ніколаєнка, С.Сисоєвої, Л.Сушенцевої, С. Терепищого, Ю. Федорченка та багатьох інших. Незважаючи на наявність потужного наукового доробку, питання визначення шляхів зростання конкурентоспроможності системи вищої освіти в Україні є актуальним та потребує подальшого дослідження.

Метою даного дослідження є ідентифікація шляхів зростання конкурентоспроможності системи вищої освіти в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Розвиток системи вищої освіти в Україні характеризується високим ступенем охоплення громадян освітою, але недостатнім рівнем її якості, низьким рівнем державного фінансування, недостатнім рівнем узгодженості навчального процесу із ринком праці, щорічним зниженням кількості студентів та втратами потенційних заявників через високий відтік студентів до зарубіжних університетів, високим ступенем зношеності матеріально-технічної бази більшості ВНЗ, повільними темпами впровадження інновацій у навчальний процес, динамічними змінами в освітньому законодавстві [1]. Важливу роль у розвитку системи вищої освіти та забезпеченні її конкурентоспроможності відіграє трансформація діяльності ВНЗ за різними напрямками та їх функцій, що передбачає внесення змін до організації навчального процесу, науково-дослідної та інноваційної діяльності, вдосконалення системи управління ВНЗ тощо (рисунок 1). Крім того, слід враховувати, що формування економіки інформаційного типу висуває низку вимог до сектору вищої освіти, що потребує значно глибших трансформацій, ніж просто впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний та дослідницький процеси і розширення масштабів дистанційної освіти [2].

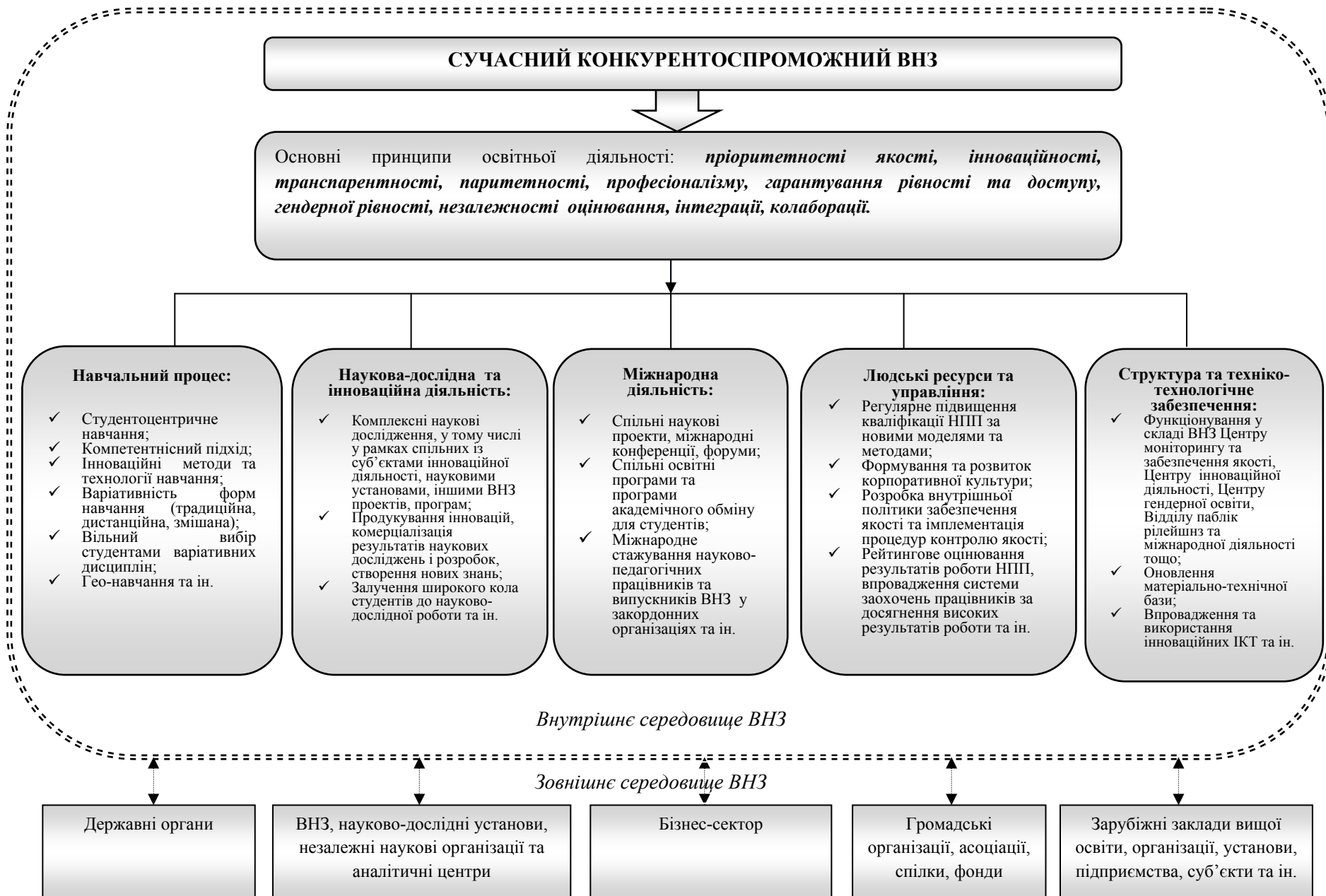

Рис. 1. Модель сучасного конкурентоспроможного ВНЗ*

* Джерело: розроблено автором [1]

Навчальний процес повинен бути інноваційним, орієнтованим на студента, ґрунтуватися на компетентністному підході (рисунок 1). Для зміцнення конкурентних позицій у навчальний процес сучасного вищого навчального закладу мають бути впроваджені інноваційні форми, методи та технології навчання. Широкого розповсюдження у зарубіжних вищих навчальних закладах набули особистісно орієнтовані технології навчання, які забезпечують гармонійний та всебічний розвиток особистості, підготовку висококваліфікованих, затребуваних на ринку праці фахівців, які володіють широким спектром професійних здібностей.

Для підвищення ефективності навчального процесу та його якості необхідно забезпечити координацію між навчальним процесом і потребами роботодавців, що вимагає діалогу та тісної співпраці між викладачами, роботодавцями та студентами. Для того, щоб посилити зв'язок між навчальним процесом і ринком праці доцільно постійно ознайомлюватися із вимогами і потребами різних категорій роботодавців (державних органів, підприємств різних галузей, іноземних компаній тощо), організовувати зустрічі студентів і HR-фахівців, а також оцінювати рівень формування загальних і професійних компетенцій студентів, а саме: викладачами (внутрішня оцінка - з метою внесення за необхідності змін до навчального процесу) та роботодавцями (зовнішня оцінка - для визначення рівня відповідності сформованих компетенцій очікуванням та потребам роботодавців). Результати такого оцінювання можуть бути використані роботодавцями для створення бази кандидатів з випускників, які мають найвищий рівень сформованості компетенцій.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Одним з головних стратегічних напрямів розвитку системи вищої освіти в Україні є підвищення рівня конкурентоспроможності вищих навчальних закладів шляхом: створення необхідних умов для провадження якісного навчального процесу, забезпечення високої результативності наукової діяльності та зміцнення наукового потенціалу, посилення міжнародного освітнього співробітництва, розвитку інфраструктури тощо. Основними принципами діяльності закладів вищої освіти в Україні мають бути такі принципи: пріоритетності якості, інноваційності, транспарентності, паритетності, професіоналізму, гарантування рівності та доступу, гендерної рівності, незалежності оцінювання, інтеграції, колаборації.

2. Важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності системи вищої освіти в Україні відіграє формування стратегій розвитку на рівні кожного ВНЗ, що передбачає визначення загальної траєкторії та напрямів розвитку, а також ідентифікацію комплексу стратегічних заходів, які будуть реалізовані у майбутньому з метою зростання конкурентоздатності ВНЗ.

3. Для комплексного аналізу поточного стану системи вищої освіти, забезпечення якості освітнього процесу та зростання конкурентоспроможності вітчизняних університетів доцільним є визначення методики оцінювання конкурентоспроможності ВНЗ України та порядку оцінювання інтегральної ефективності їх функціонування.

Список використаних джерел

1. Hnedina, K. V. The reformation of higher education system in Ukraine as a factor of innovative development of national economy/K.V. Hnedina // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 4 (8), ч. 1. – С.106-117.
2. N. V. Tkalenko. Vectors of higher education sector transformation in conditions of the information economy formation/ N.V. Tkalenko, N.I. Kholiavko, K.V. Hnedina// Науковий вісник Полісся. – 2017. - № 4 (12).

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В НІДЕРЛАНДАХ

Вища освіта в Нідерландах користується високим попитом серед іноземних студентів; голландські вищі навчальні заклади займають вигідні конкурентні позиції на світовому ринку освітніх послуг.

Університети Нідерландів мають широку автономію, у тому числі у фінансовій сфері. Спроможність функціонувати як незалежний фінансовий суб'єкт є одним із рушіїв розвитку вищих навчальних закладів на шляху досягнення їх стратегічних цілей. Університети володіють повною свободою у розподілі отриманих коштів державного фінансування на освіту, дослідницьку діяльність, трансфер знань.

У цілому, вища освіта в Нідерландах платна (від 6000 євро в рік), але студенти, в тому числі і іноземні, можуть отримати грант або стипендію, які повністю або частково покривають витрати на навчання і супутні витрати.

На потреби вищої освіти щороку виділяється 5,6% ВВП. Університети професійної освіти отримують державне субсидування з бюджету. Кошти виділяються вищим навчальним закладам залежно від їх частки на ринку (ключовий показник – кількість студентів за попередні два роки). До джерел фінансування вищої освіти, поряд із державним фінансуванням, відносяться також плата за навчання, доходи від контрактів на дослідження та ін. Університети отримують додаткове субсидіювання по проектам, пов'язаним з інноваціями, підвищенням якості, інтернаціоналізацією, інформаційними та комунікаційними технологіями. На зазначені цілі виділяється з бюджету 4% всього державного субсидування університетів професійної освіти. На додаток, всі вищі навчальні заклади отримують субсидії в розмірі 2% загального обороту у вигляді базових грантів на наукові дослідження.

Дослідницькі університети отримують окреме субсидування на дослідницькі програми. Бюджетні кошти таким чином виконують функцію стимулювання наукової роботи в новаторських напрямках. Близько 36% бюджету дослідницьких університетів направляється на навчання і 64% - на наукові дослідження. Крім того, дослідницькі університети отримують субсидії на академічні медичні установи.

Частково вища освіта фінансується за рахунок комерційної діяльності. 6,5% всіх доходів університетів професійного навчання приносить комерційна діяльність. Для дослідницьких університетів ця частина доходу істотно зросла за останні 20 років і становить близько 25% університетського доходу, що направляється на навчання та дослідження. Державне субсидування досліджень скорочується. Дослідницькі університети стають все більш залежними від підприємництва, урядових установ, програм Європейського Союзу [5].

Беручи до уваги високі показники результативності, конкурентоспроможності та якості діяльності голландських вищих навчальних закладів, досвід Нідерландів є достатньо цікавим для України. Першочерговий інтерес представляє собою практика голландських вищих навчальних закладів у диверсифікації джерел фінансування, що актуалізується у світлі сучасних тенденцій до розширення автономії (у тому числі, фінансової) вітчизняних освітніх установ.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.college-hq.com/uk/vysshee-obrazovanie-v-gollandii-obuche/>
2. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.eurogates.ru/ru_study_abroad_education_in_holland_netherlands/
3. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/the-world-university-rankings/info>
4. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.unipage.net/ru/universities_in_netherlands
5. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://scicenter.online/munitsipalnyie-finansyi-gosudarstvennyie-scicenter/sistema-finansirovaniya-vyisshego-obrazovaniya-133532.html>
6. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/prozorist-ta-stratehichne-planuvannia-u-vyshchii-osviti-niderlandiv>

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СЛОВЕНІЇ

Розвиток і належне фінансування сектору вищої освіти визначається одним із вагомих пріоритетів стратегічного розвитку Європейського Союзу («Еуропа – 2020»). Словенія як член ЄС націлена також на підтримку вищої освіти задля забезпечення розвитку людського капіталу, розширення можливостей працевлаштування випускників навчальних закладів, скорочення рівня безробіття в країні.

Питання фінансування вищих навчальних закладів Словенії регулюються Законом про вищу освіту. Зокрема, декларується, що вищі навчальні заклади можуть використовувати кошти з диверсифікованих джерел, включаючи державний бюджет, студентські та інші внески, виручку від надання послуг, пожертвування, подарунки тощо. Пряма державна фінансова допомога для студентів у Словенії існує лише у формі стипендії, що надається обдарованими кандидатами і студентам із малозабезпечених сімей.

За офіційними даними Євростату, у Словенії державні видатки на вищу освіту становлять 86,1% загальних видатків на освіту. Так, у 2014 р. державні витрати на освіту склали 1861,4 млн. євро. (рис. 1). Фінансова допомога студентам склала 4,6% від загальних державних витрат, а державні витрати на одного студента у 2014 році становили – 4433,0 євро [3].

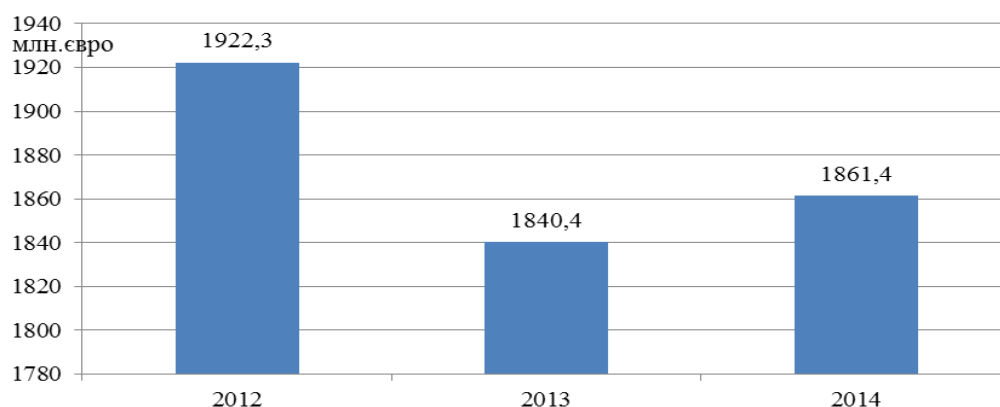

Рис. 1. Динаміка державних видатків на освіту в Словенії

Проведене дослідження фінансових аспектів функціонування вищих навчальних закладів Словенії дозволяє констатувати існування низки проблем, пов'язаних з недостатністю державного фінансування, зі скорочення загальних обсягів фінансування університетів. У свою чергу, фінансові проблеми спричиняють ускладнення матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, що негативно відбивається на якості освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Higher Education Act (ZVis) (Закон про вищу освіту в Словенії) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unesco.org/education/edurights/media/docs/497fbd5bb8f4333a30b658d9c18e8ec3bc0589eb.pdf>
2. Сайт про освіту в Словенії (Education) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://2tm.si/blog/?lang=uk>
3. Словенія – система вищої освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://drohobych.net/ddpu/mizhnarodni-proekty/porady/slovenia-systema-vyzhchoyi-osvity/>
4. Офіційний сайт eurostat [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>
5. Slovenian Higher Education | Study in Slovenia [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studyinslovenia.si/study/tuition-and-funding/>
6. Higher Education – Importance and Funding in Slovenia [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uprava.fu.uni-lj.si/index.php/IPAR/article/viewFile/266/248>

Холявко Н.І., к.е.н., доцент,
Михайлюк Т.О., студентка групи МФКп – 171,
фінансово-економічний факультет
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
mikhailiuk261@gmail.com

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЛИТВИ

В умовах становлення інформаційної економіки особливого значення набувають сектори національної економіки, спроможні до генерації, акумулювання й аналітичної обробки знань, інформації, інновацій. Передусім, мова де про сектори вищої освіти та науки. Вища освіта націлена на підготовку висококваліфікованих фахівців, професійна діяльність яких спрямована на розвиток суспільства, економічне зростання та забезпечення соціально-економічного добробуту країни. Ключова роль у розвитку системи освіти відводиться державі з орієнтацією на сприяння та підтримку оновлення матеріально-технічної бази освітніх закладів, надання фінансових ресурсів та створення сприятливих умов для навчання студентів, які згодом зможуть реалізувати свій потенціал в власній країні.

Протягом останніх років для литовської системи вищої освіти характерними стали проблеми недофінансування та якості освітніх послуг. Мережа закладів вищої освіти в Литві достатньо широка, характеризується диверсифікованістю навчальних програм, проте якісний рівень підготовки за деякими з них є недостатнім. З одного боку, Литва знаходиться серед лідерів країн ЄС по кількості студентів, проте, з іншого боку, жоден з університетів країни не входить в топ-500 кращих університетів світу. Іншими словами, можна відзначити, що литовська освіта орієнтована переважно на досягнення кількісних показників, а не на забезпечення високих якісних результатів діяльності вищих навчальних закладів. На поточному етапі литовською владою реалізуються заходи з об'єднання університетів з метою зміцнення та посилення їх потенціалу. Проте, як свідчить світова практика, високоякісні дослідження зазвичай проводяться середніми та невеликими вищими навчальними закладами, а не «університетами-гігантами».

Щороку чисельність студентів, задіяних в системі вищої освіти Литви, скорочується (рис. 1), однак вищі навчальні заклади при цьому не зменшують кількість навчальних програм, а навіть навпаки схильні до введення додаткових задля привернення уваги більшої кількості абітурієнтів та максимального задоволення їх різноманітних запитів [1]. Демографічні проблеми в країні, поглиблені міграційними процесами, призвели до зменшення кількості абітурієнтів, не заповнення місць по низці навчальних програм. Скорочення чисельності студентів та паралельне збільшення вузькоспеціалізованих програм негативно позначилось на якості освіти [2].

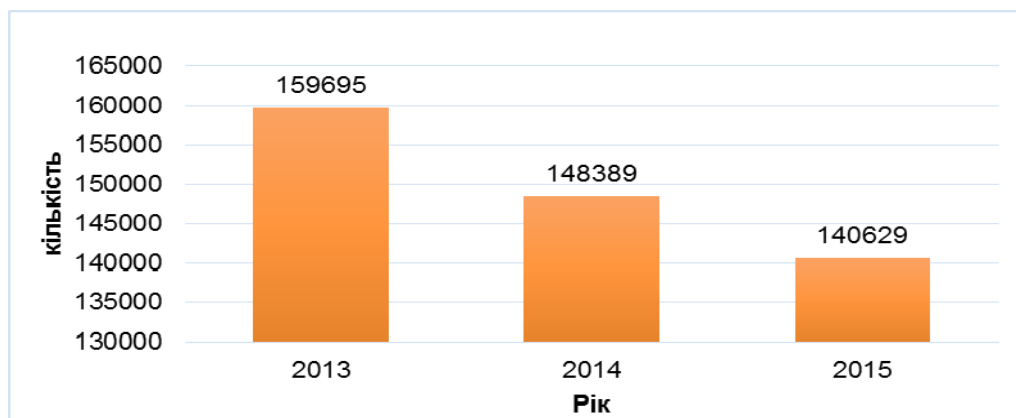

Рис. 1. Кількість студентів, прийнятих до ВНЗ Литви, ос.

Порівняно низька якість освітніх послуг, що надаються вищими навчальними закладами Литви, є однією із головних причин невисокої привабливості литовської вищої освіти для іноземних студентів. Кількість іноземних студентів, що навчалась у Литві у 2015 р. складала 4975 осіб (у 2014 р. – 4508 осіб) – 3,5% від загальної кількості студентів, що є одним із найнижчих показників серед країн ЄС [3]. Більшість іноземних студентів обирають Литовський університет медичних наук та Каунаський технологічний університет.

Проблеми якості освітніх послуг обтяжуються недостатністю фінансування вищих навчальних закладів. Варто відзначити, що загальний дохід університетів складається з:

- основного фінансування з державного бюджету (на державну вищу освіту та наукові дослідження);
- коштів державних інвестиційних програм та державних інвестиційних проектів (на державні університети та науково-дослідні установи);
- коштів, отриманих як фінансування досліджень;
- доходу, отриманого як плата за навчання;
- коштів національних, міжнародних та іноземних фондів та організацій, а також благодійність тощо [6].

Державні видатки на освіту в Литві загалом у 2015 р. становили 3% ВВП, у 2016 р. – 4,2% ВВП. У 2016 році державні видатки на вищу освіту, дослідження та розробки в галузі освіти становили лише 0,7% ВВП при тому, що у попередньому році даний показник становив 1,3% ВВП [4]. На загальнодержавному рівні проблемам вищої освіти приділяється недостатньо уваги. Останнє підтверджується тим, що державне фінансування скоротилось у середньому на 40-50%; органи державної влади у 2014 році виділили суми коштів, які дали змогу покрити лише 54% бюджетів коледжів і 61% витрат університетів; сума витрат у розрахунку на одного студента є однією із найнижчих серед країн ЄС [5]. Нестача інвестицій послаблює здатність вищих навчальних закладів до проведення наукових досліджень.

У Литві практикується освітнє кредитування, оскільки тільки половина студентів навчається за рахунок бюджетних коштів. Студенти можуть отримати позики з державною гарантією від визначених банків для покриття витрат на навчання; у період навчання урядом компенсується відсоткова ставка понад 5% за кредити.

Таким чином, систематизуючи вищевикладене, можемо виокремити два ключові проблеми, з якими стикаються литовські університети – недостатність фінансування та незадовільний рівень якості освітніх послуг. Вирішення проблем вищої освіти в Литві передбачає доцільність збільшення державного фінансування вищої освіти; пошуку альтернативних джерел фінансування; оптимізації кількості і структури вузькоспеціалізованих навчальних програм, що дозволить у підсумку підвищити конкурентоспроможність випускників на ринку праці; підвищення кваліфікації викладачів тощо.

Список використаних джерел

1. The number of students enrolled in higher education [Electronic resource] Access mode: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/>
2. AUKSTOJO MOKSLO TARYBOS ISVADOS IR REKOMENDACIJOS DĖL AUKSTOJO MOKSLO BŪKLĖS LIETUVOJE 2015 METAIS. [Electronic resource] Access mode: <https://www.smm.lt/uploads/documents/darbo%20grupes/I%C5%A1vados%20d%C4%97l%20AM%20b%C5%ABkl%C4%97s%202015.pdf>
3. Mobile students from abroad enrolled by education level, sex and field of education. [Electronic resource] Access mode: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uoe_mobs01&lang=en
4. 2016 Lithuanian Draft Budgetary Plan. [Electronic resource] Access mode: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2015-10-15_lt_dbp_en_1.pdf
5. Lietuvos aukštojo mokslo politika – antikonstitucinė? [Electronic resource] Access mode: <http://www.vdu.lt/lt/lietuvos-aukstojo-mokslo-politika-antikonstitucine/>
6. Efficiency and effectiveness of public expenditure on tertiary education in the EU ANNEX: COUNTRY FICHE LITHUANIA [Electronic resource] Access mode: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/pdf/country_fiches/lithuania.pdf

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ АВСТРІЇ

Як показує досвід економічно розвинених країн, чим вищий рівень освіченості населення, тим вищий рівень економічного розвитку. Саме тому провідні держави світу спрямовують значну частину фінансових ресурсів на підтримку та забезпечення розвитку вищої освіти. Державна підтримка вищої освіти в Австрії потребує реформування відповідно до ключових трендів розвитку глобального освітнього середовища та актуальних економічних викликів [1].

Австрійські ВНЗ мають достатньо високий рівень конкурентоспроможності на світовому та європейському ринках освітніх послуг, що підтверджується гідними рейтинговими позиціями у низці університетських рейтингів. Лідерськими є університети у Відні (найвищий попит на спеціальності економічного профілю), Зальцбурзі (юридичного) та Граці (технічні науки). У цілому, у ВНЗ Австрії навчається близько 210 тис. студентів, зокрема: 96 тис. ос. – у Віденському університеті; по 22 тис.ос. – у Віденському технологічному університет та Університеті економіки; 32,5 тис.ос. – в Університеті ім.Карла-Франца в Граці; 14,6 тис.ос. – в Університеті Зальцбурга [3] та ін.

Усі університети в Австрії мають державну форму власності, перебувають у віданні Федерального міністерства науки та транспорту. Звідси, логічним є те, що практично всі вищі навчальні заклади країни фінансуються з федерального бюджету (за винятку Університету в Кремсі, витрати якого фінансуються державою на частковій основі) [2]. Навчання для австрійських громадян є безкоштовним; натомість навчання іноземних студентів є платним, причому вартість їх навчання в Австрії є однією із найвищих у Європейському Союзі [2]. Динаміка чисельності іноземних студентів у країні представлена на рис. 1.

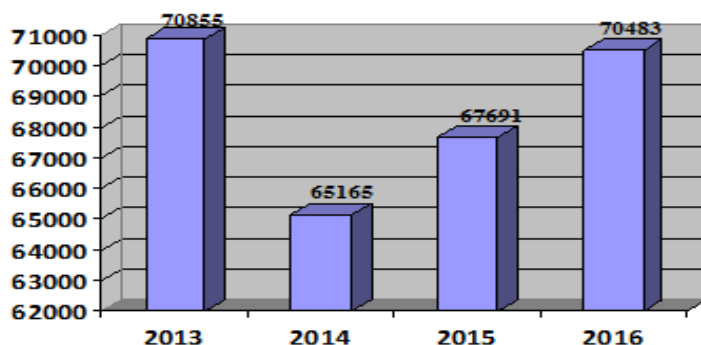

Рис. 1. Чисельність іноземних студентів в Австрії, осіб *

* за даними <http://ec.europa.eu/eurostat>

У табл. 1 зведено офіційні дані Євростату щодо динаміки фінансування освіти в Австрії: державне фінансування у 2014 р. становило 17,836.4 млн. євро, фінансування з приватних джерел – 218,3 млн. євро. Для Австрії характерним є виділення значних коштів на утримання одного студента. Так, із розрахунку щорічних фінансів, що виділяються з федерального бюджету країни на одного студента, Австрія посідає четверте місце у світі.

Витрати на освіту в Австрії, 2012-2014 рр., млн. євро *

	2012	2013	2014
Державні витрати на освіту	17 242,8	17 709,9	17 836,4
Приватні витрати на освіту	181 8,0	192 8,0	218 3,0

* за даними <http://ec.europa.eu/eurostat>

Таким чином, головним джерелом фінансування вищої освіти Австрії є державний бюджет, а також плата іноземних студентів за навчання. Поряд із цим, порівняно висока вартість навчання для іноземних студентів обумовила поступове скорочення темпів притоку іноземців до австрійських університетів.

У контексті високої динамічності освітнього середовища та світового ринку освітніх послуг для Австрії важливо активізувати роботу з підвищення ефективності фінансування системи вищої освіти, створення централізованих фондів і резервів для підтримки освітніх закладів, удосконалення науково-методичного та інформаційного забезпечення освітнього процесу. Диверсифікація джерел фінансування вищих навчальних закладів дозволить підвищити рівень їх стійкості та безпеки в умовах активних соціально-економічних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.classbase.com/Countries/Austria/Education-System>
2. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>
3. Електронний ресурс. Режим доступу: http://osvita.ua/abroad/higher_school/austria/6688/4.
4. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/sostoyanie-i-problemy-razvitiya-endaument-fondov-v-rossiyskoy-federatsii>

Холявко Н.І., к.е.н., доцент,
Івахненко В.А., студентка групи МФП-171,
 фінансово-економічний факультет
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЛАТВІЇ

Системи вищої освіти України та Латвії мають чимало спільних рис, що обумовлено історичними, економічними, соціальними та політичними аспектами. З огляду на це, актуалізується доцільність дослідження досвіду модернізаційних процесів у вищій освіті Латвійської республіки, передусім – у питаннях фінансування. Економіко-статистичний аналіз дозволив виявити наступні основні тенденції розвитку латвійської системи вищої освіти:

- скорочення чисельності студентів у країні;
- збільшення кількості та питомої ваги іноземних студентів у загальній чисельності студентського контингенту держави;
- скорочення обсягу державних витрат на освіту (в абсолютних та відносних показниках, зокрема – у відсотках до валового внутрішнього продукту);
- зменшення обсягу приватних витрат на освіту (із 7,9 млн.євро у 2013 р. до 6,8 млн.євро – у 2014 р. і 7,5 млн.євро – у 2015 р.);
- зменшення витрат у розрахунку на одного студента.

Систематизовані статистичні дані щодо основних параметрів функціонування системи вищої освіти Латвії представлено в табл. 1.

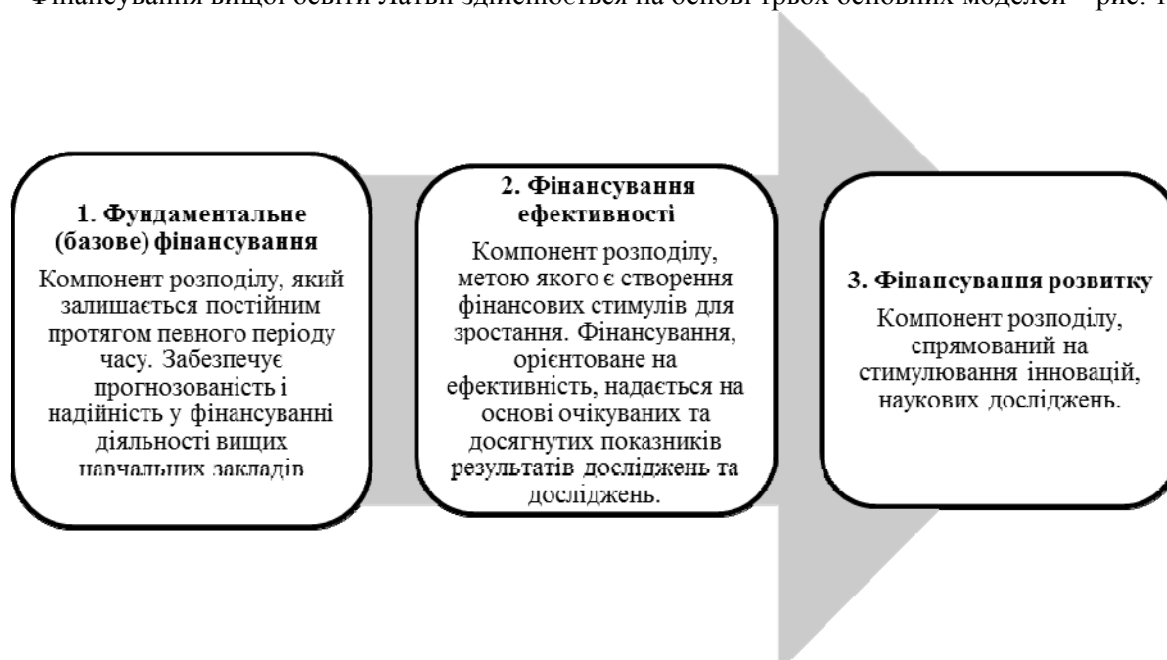
Таблиця 1

Основні показники функціонування системи вищої освіти Латвії

Показник	2013	2014	2015
Чисельність студентів, чол.	94474	89671	85811
Чисельність іноземних студентів, чол.	3505	4477	5255
Частка іноземних студентів, %	2,6	3,4	3,9
Державні витрати на освіту, млн. євро	1454,6	1120,8	1247,7
Державні витрати на освіту у % від ВВП	6,59	4,91	5,28
Державні витрати на 1 студента, євро	3130,9	2375,9	2606,6
Приватні витрати на освіту, млн. євро	7,9	6,8	7,5

Джерело: складено на основі [1; 2; 3; 4; 6; 7; 8]

Фінансування вищої освіти Латвії здійснюється на основі трьох основних моделей – рис. 1.

Рис. 1. Моделі фінансування вищої освіти Латвії

Джерело: [9]

Таким чином, проведений аналіз підтверджує існування низки проблем в системі вищої освіти Латвії, які у низці випадків є подібними до українських. Перш за все, мова йде про фінансові труднощі: скорочення державного фінансування вищих навчальних закладів, зменшення величини витрат у розрахунку на одного студента університету, недостатньо високий рівень зацікавленості бізнес-сектору в інвестуванні освітніх установ та ін. Фінансові негаразди спричиняють поглиблення проблем в матеріально-технічному забезпеченні навчального і науково-дослідного процесів у вищих навчальних закладах: неможливість оперативного оновлення комп'ютерної техніки, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, імплементації інновацій, придбання обладнання, реактивів, інструментів і засобів, необхідних для організації якісного навчання й ефективних досліджень.

Список використаних джерел

1. Державні витрати на 1 студента [Електронний ресурс] / Офіційний сайт державної статистики ЄС. Режим доступу http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_fin02&lang=en
2. Державні витрати на освіту [Електронний ресурс] / Офіційний сайт державної статистики ЄС. Режим доступу http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_fin02&lang=en

3. Державні витрати на освіту у відсотках від ВВП [Електронний ресурс] / Офіційний сайт державної статистики ЄС. Режим доступу http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_fin02&lang=en

4. Іноземні студенти [Електронний ресурс] / Офіційний сайт державної статистики ЄС. Режим доступу http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_fin02&lang=en.

5. Приватні витрати на освіту [Електронний ресурс] / Офіційний сайт державної статистики ЄС. Режим доступу http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_fin02&lang=en.

6. Система вищої освіти: фінансові аспекти сучасних проблем розвитку [Електронний ресурс] / ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК. - Режим доступу <https://dse.org.ua/archive/14/4.pdf>.

7. Частка іноземних студентів [Електронний ресурс] / Офіційний сайт державної статистики ЄС. Режим доступу http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_fin02&lang=en

8. Чисельність студентів [Електронний ресурс] / Офіційний сайт державної статистики ЄС. - Режим доступу http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uae_fin02&lang=en

9. Фінансування вищої освіти в Латвії [Електронний ресурс] / Офіційний Міністерства освіти в Латвії. Режим доступу <http://www.izm.gov.lv/lv/izglitiba/augstaka-izglitiba>.

Холявко Н.І., к.е.н., доцент,
Маркова О.Л., студентка групи МФК-171,
фінансово-економічний факультет
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
ollya-markova@mail.ru

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА КІПРІ

У світовій практиці застосовується низка методів фінансування вищої освіти. Ці методи залежать від різних факторів, зокрема, враховується ступінь покриття державою вартості навчання у ВНЗ, механізм відбору потенційних студентів, рівень самостійності університетів у визначенні ціни навчання та інші фактори. Основним інвестором для більшості вищих навчальних закладів країн світу залишається держава, яка має важіль впливу на реформаційні процеси в університетах та є основним інструментом досягнення позитивних результатів в освітній сфері.

Кіпр витрачає більше 6% ВВП на освіту, що є третім найбільшим значенням у Європейському Союзі (після Данії та Швеції). Високий рівень попиту спостерігається на спеціальності «Готельне господарство» і «Туризм». У цілому, вища освіта на Кіпрі є достатньо затребуваною серед місцевого населення та іноземців: у 2015 році було зареєстровано 37 166 студентів (майже на 4 000 осіб більше ніж у попередньому році), з яких 6 516 – іноземці (на 1684 особи перевищує показник 2014 р.) – (табл. 1). Найбільша частка іноземних студентів навчається у наступних кіпрських вищих навчальних закладах: Університет Нікосії, Кіпрська вища школа молекулярної медицини, Європейський університет Кіпр, Ctl Eurocollege, Середземноморський інститут наукових досліджень, Кіпрський міжнародний інститут менеджменту.

Таблиця 1

Динаміка студентського контингенту закладів вищої освіти Кіпру

Показник	2013	2014	2015
Кількість студентів ВНЗ	31965	33674	37166
Іноземні студенти	4756	4832	6516
Частка іноземних студентів в загальній кількості	14,88	14,35	17,53

Фінансування державних установ базується на інституційному аналізі та потребах, які прив'язані до кількості студентів, необхідних матеріалів та інфраструктури. Державні

університети на Кіпрі фінансуються з державного бюджету. Дохідна частина бюджетів ВНЗ Кіпрійської Республіки наповнюється також за рахунок:

- пожертвувань від приватного сектора. Наприклад, Університет Кіпру отримав приватну пожертву для будівництва нової бібліотеки. Крім того, представники ринку спонсорують студентів з відмінними академічними результатами для навчання в державних вищих навчальних закладах;

- співпраці з галузями: державні університети заохочуються до участі у різноманітних взаємодіях із зацікавленими сторонами ринку та отримують, серед інших переваг, фінансову вигоду від співробітництва. У цьому напрямку за останні два роки запущено реалізацію 20 програм бізнес-інкубаторів із залученням приватних та державних університетів за фінансової підтримки уряду Кіпру (сфери діяльності пов'язані з біоінженерією, телекомунікаціями, біотехнологією та інформаційно-комунікаційними технологіями);

- консультаційні послуги: державні університети мають юридичний дозвіл на надання консультаційних послуг приватним або громадським організаціям, а також на проведення опитувань у співпраці з фінансовими організаціями та за фінансової підтримки різних учасників ринку;

- оплата навчання студентами: у державних університетах Кіпріоти та студенти з ЄС звільняються від сплати комісійних, оскільки вони покриваються урядом (3400 євро на кожного студента); випускники, сплачують гонорари, таким чином сприяючи збільшенню доходів університетів. (Поряд із цим, програма MBA Університету Кіпру фінансується самостійно; на умовах самофінансування реалізуються модулі Відкритого університету Кіпру тощо);

- служби експертизи: наприклад, Університет Кіпру встановив КЕРЕА, який є центром для організації та проведення екзаменів для кандидатів на посади в приватному та напівдержавному секторах.

За даними Євростату, в 2014 р., на фінансування вищої освіти Кіпру було виділено 83,5 млн. євро, з яких державні видатки сягали 62,4 млн. євро, що майже на 1,5 млн. євро менше ніж в минулому році. Порівняно збільшилось, а саме на 200 тис. євро, фінансування студентами навчання – до 21,1 млн. євро в аналізованому періоді. Приватні внески за аналізований період склали 1,3 млн. євро, що на 200 тис. євро менше ніж в 2013 році.

Вітчизняний та світовий досвід свідчать про те, що розвиток вищої освіти потребує вдосконалення механізмів державного фінансування ВНЗ, зокрема у напрямку зміцнення реальної автономії університетів з можливістю самостійного розпорядження отримуваними доходами і залученими коштами. Поряд із цим, об'єктивною є необхідність пошуку альтернативних інвесторів (передусім, представників підприємницького й іноземного секторів), зацікавлених у фінансуванні закладів вищої освіти. Останнє актуалізується стрімким зростанням ролі і значення вищої освіти в забезпеченні конкурентоспроможності економічних суб'єктів на ринках в сучасних умовах становлення економіки інформаційного типу.

Список використаних джерел

1. Why Cyprus Should Be On Top of Your Study Abroad Shortlist. [Electronic Resource]. Access mode: <http://www.mastersportal.eu/articles/772/why-cyprus-should-be-on-top-of-your-study-abroad-shortlist.html>

2. Efficiency and effectiveness of public expenditure on tertiary education in the EU ANNEX : COUNTRY FICHE CYPRUS» Joint Report by the Economic Policy Committee (Quality of Public Finances) and the Directorate-General for Economic and Financial Affairs. [Electronic Resource]. Access mode: https://europa.eu/epc/sites/epc/files/docs/pages/country_fiches_-_ecofin_final_en.pdf

3. Боголіб Т. Вдосконалення фінансового забезпечення вищої освіти / Т.Боголіб // Вісник Тернопільського держ. екон. ун-ту. – 2006. – № 3. – С. 76–87.

4. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : моногр. – К. : Міленіум, 2006. – 506 с.

5. Кузьмина Н. Г. Зарубежный опыт финансирования образования в условиях возрастания автономии вузов / Н. Г. Кузьмина // Вестник Волгоград. гос. ун-та. – Серия 3: Экономика, экология. – 2008. – № 2 (13). – С. 233–237.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЛЮКСЕМБУРГУ

Люксембург характеризується потужним освітнім і науковим потенціалом. Єдиний вищий навчальний заклад країни – Університет Люксембургу – має державну форму власності, об'єднує кілька інститутів і надає повноцінну вищу освіту; основною спрямованістю закладу є не професійна підготовка фахівців, а наукова робота та підготовка майбутніх учених. Динаміка студентського контингенту вищого навчального закладу представлена даними рис. 1.

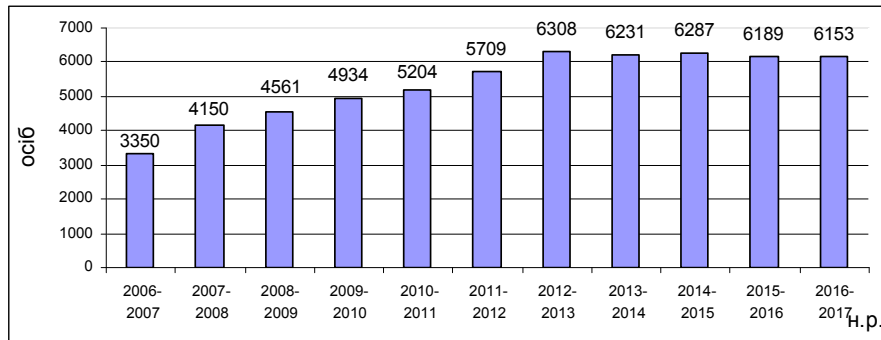

Рис. 1. Динаміка чисельності студентів Університету Люксембургу

Джерело: побудовано за даними [1]

До основних тенденцій розвитку вищої освіти Люксембургу можна віднести наступні:

- загальна тенденція до зростання чисельності студентів у країні змінюється трендом до поступового зменшення студентського контингенту;
- географічна структура студентів представлена вихідцями з наступних країн: Люксембург, Франція, Німеччина, Бельгія, Португалія та ін. (більше 50% студентів – з країн ЄС);
- один із найвищих показників студентської мобільності у світі;
- значна питома вага іноземних науково-педагогічних працівників (із близько 80 країн світу);
- високий ступінь інтернаціоналізації Університету Люксембургу;
- вища освіта фінансується державою та муніципалітетами або власниками приватних навчальних закладів (система пропорційного державно-місцевого фінансування);
- переважання державного фінансування вищої освіти (94,8% - з державного сектору; 5,2% - з приватних джерел); відповідно, високий ступінь залежності від держави;
- зростання частки державних витрат на вищу освіту у валовому внутрішньому продукті країни (рис. 2);
- активна участь у міжнародних програмах у науково-освітній сфері (наприклад, Erasmus+, Horizon – 2020) та ін.

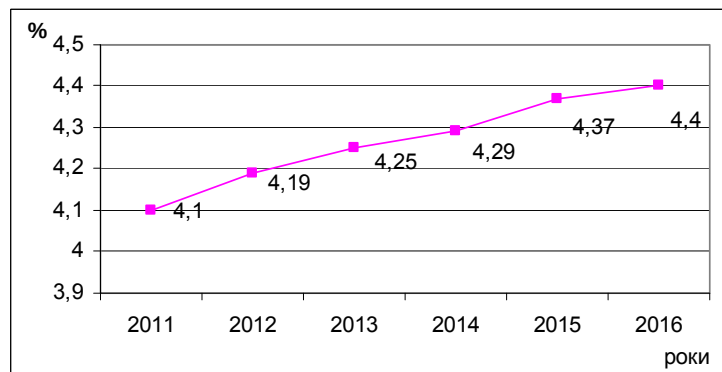

Рис. 2. Динаміка державних видатків на фінансування вищої освіти, %ВВП

Джерело: побудовано за даними [2]

На основі проведеного аналізу можемо констатувати наявність високорозвинених механізмів фінансування та інтернаціоналізації в системі вищої освіти Люксембургу. Поряд із цим, доцільно відзначити актуальність активізації притоку інвестицій з приватних джерел; посилити підтримку та сприяти подальшому розвитку ендаумент-фонду Люксембурзького університету. Розширення також потребують напрями діяльності вищого навчального закладу, зокрема, за вектором поглиблення взаємодії із суспільством.

Список використаних джерел

1. University of Luxemburg [Economic resource]. Access mode: <https://www.uni.lu/university>
 2. Le Portail Des Statistiques. Grand-Duche de Luxemburg [Economic resource]. Access mode: <http://www.statistiques.public.lu>
 3. Eurostat [Economic resource]. Access mode: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>
 4. Боголіб Т. М. Фінансування освіти країн ЄС / Т. М. Боголіб // Фінанси України. – 2015. – № 8. – С. 132–140.
-

Shupylo V.S., MFKp-172, a student of the Finance and Economic Faculty
English language supervisor: **Yusukhno S.I.**, a senior lecturer FLSP Department
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)
lerashupilo@gmail.com

FINANCING HIGHER EDUCATION IN FINLAND

Financing higher education at the expense of public funds remains the main aim and priority, especially in Scandinavian countries, where charging students with tuition fees is forbidden.

In Europe, the highest level of education financing is in the Scandinavian countries. The level of education funding in Finland makes 6.8% of GDP.

Financing higher education in Finland is based on a contractual system of treaties between governments and universities within the medium-term budgeting for a three-year period. Mainly, they started using such system in order to set certain tasks to universities first, and then check their proper execution. The financing of higher education depends on the actual number of master's and doctoral degrees awarded by the university (76% of the basic allocations) and the size of the university (19%). Moreover, there are special purpose funds to finance priority research areas.

The University Rector and the Ministry of Education and Culture sign a contract of financing. According to this contract, the educational institution finds some additional funds for scientific research and implementation of scientific and industrial projects.

The amount of funds the higher education institution receives from the Ministry of Education is distributed between the departments by the university council. It makes two-thirds of the total university budget. Institutions receive one third of the budget by themselves by carrying out industrial projects, doing research for external customers, providing postgraduate training and extension courses.

17% of the funds that universities receive from the government is used for taking on new students and the rest is allocated for master course research. Doctoral studies are funded separately.

The budget for 2017 foresees the amount of € 781000000, where about € 503000000 is the cost of research grants.

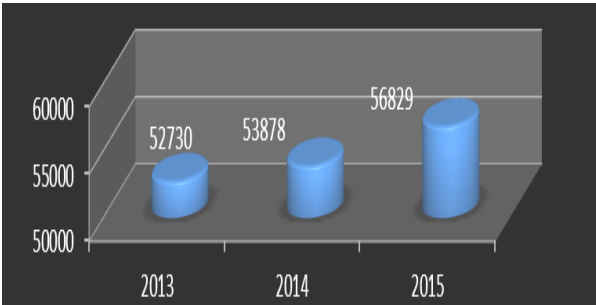
The public expenditures on financial support to students of higher education institutions also include housing allowances to students, state guarantees on students' loans, students' transportation and catering subsidies.

Finland does not have a system of official university ranking, because there are only few universities in the country and each of them researches a particular branch of science. All their plans and programs are open to the general public and are discussed in the press.

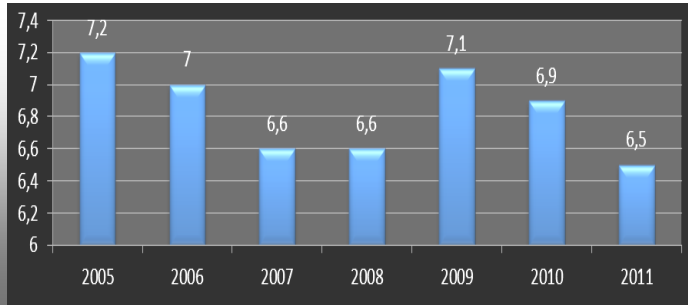
There are twenty-one universities in Finland. Among them 10 universities are multi-profile and eleven universities are specialized. Universities provide training of masters and doctors of

philosophy sciences. There are also twenty seven polytechnic institutes in the country which train bachelors.

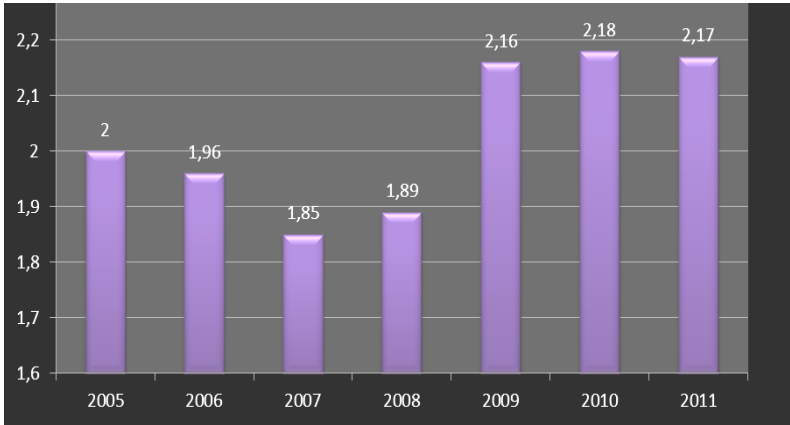
Total number of graduates in Finland

The share of financial support to students of the total public expenditures on education

Total state expenditure on higher education in% of GDP

Бородин Е.И., магистрант 2 курса, экономический факультет

Научный руководитель: **Башлакова О.С.**, к.э.н., доцент

Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины

(г. Гомель, Республика Беларусь)

financechair@gsu.by

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ РАБОТЫ БАНКА С ПРОБЛЕМНОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ (НА МАТЕРИАЛАХ ОАО «БЕЛАГРОПРОМБАНК», БЕЛАРУСЬ)

Кредитование является главным в функционировании любого коммерческого банка. Кредитование для банков – основной вид деятельности, при этом это наиболее рискованная деятельность и в основном ни об одном выданном кредите нельзя с полной уверенностью сказать, что будут выполнены все обязательства по нему полностью и в установленный срок. В связи с увеличением объемов кредитования малого бизнеса, розничной сферы, корпоративных клиентов происходит рост проблемной задолженности, который в последствии может перерасти в просроченную.

Экономика Республики Беларусь характеризуется высокой закредитованностью, показатель которой ежегодно увеличивается и на начало 2017 года составил 3,2. Это говорит о том, что задолженность по кредитам банков в 3,2 раза превысила среднемесячную выручку от реализации продукции. Одновременно с повышением закредитованности экономики Республики Беларусь увеличивается и объем проблемных кредитов в портфелях банков. В период с 2010 года по 2017 год объем банковской проблемной задолженности в стране увеличился в 24 раза. На это повлияло как негативное изменение в экономике и повышение суммы кредитных вложений банка в 5,6 раз, так и недостаточная эффективность работы банков при оценке кредитоспособности заемщиков, раннем выявлении признаков проблемности кредитов и взыскании проблемной задолженности. Такая тенденция ведет к необходимости формирования большего объема резервов с соответствующим снижением прибыльности банков. И эта проблема приобретает особую актуальность в периоды финансовой нестабильности.

Вместе с тем, пролонгация и реструктуризация проблемных кредитов не дает реального представления о доли низкокачественных активов. Несвоевременное понимание и раскрытие информации о реальном состоянии задолженности в конечном итоге вредит не только акционерам банка, но и всей банковской системе страны.

Возрастающий объем проблемной задолженности банков, её влияние как на прибыль банка, так и на развитие банковского сектора в целом, делает данную тему актуальной в современных условиях. При этом банки вынуждены уделять больше внимания работе с проблемной задолженностью, разрабатывать новые подходы к выявлению факторов, способствующих ее возникновению, минимизировать кредитные риски и внедрять более эффективные методы взыскания проблемной задолженности.

При написании данной работы использовался ряд литературных источников как отечественных, так и зарубежных авторов: А. Галова, М. Власенко, Т. Дудинец, О.И. Лаврушина и др., использовался Банковский кодекс Республики Беларусь и нормативно-правовые акты Национального Банка Республики Беларусь, аналитические материалы в сфере банковского дела, периодические издания, интернет-ресурсы.

Оценивая степень научной разработанности данной проблемы, следует отметить, что теоретические аспекты, связанные с изучением управления проблемными активами, до сих пор остаются недостаточно проработанными. Несмотря на то, что учеными достаточно внимания

уделено вопросам управления кредитными рисками и практическим аспектам управления проблемными активами, в научной литературе нет единого мнения о понимании сущности понятия «проблемные активы». Кроме того, анализ работ отечественных и зарубежных ученых-экономистов, в частности исследований О. Купчиновой, А. С. Сурудина, Е.П. Шустовой и др., показал, что не выработано единых общепринятых критериев отнесения активов к категории проблемных.

Цель исследования является изучение сущности проблемной задолженности и совершенствование механизма работы банка по ее снижению.

Для предотвращения возникновения проблемы невозврата кредитов банковские учреждения должны уметь вовремя распознавать признаки ухудшения финансового состояния заемщиков и реагировать на любые изменения, которые в дальнейшем могут привести к возникновению проблемных кредитов.

Правильный выбор формы обеспечения возвратности кредита, детальный расчет стоимости и достаточности залога играет огромную роль в организации кредитного процесса, а также в снижении рисков, связанных с кредитованием. Поэтому банки должны находить оптимальные решения по нахождению соответствующих видов обеспечения, способных снизить риск кредитора и гарантировать ему возможность получения возмещения кредитных ресурсов за счет его реализации.

На сегодняшний день Республика Беларусь характеризуется высокой закредитованностью экономики страны: суммарная кредиторская задолженность в 3,2 раза больше среднемесячной выручки от реализации продукции. Наиболее закредитованной отраслью страны является сельское хозяйство, охота и лесное хозяйство.

Одновременно с повышением закредитованности экономики Республики Беларусь увеличивается и проблемная банковская задолженность. Так, за последние 7 лет данный показатель увеличился на 3,03 п.п. и составил на 01.01.2017г. 3,97. Данное изменение явилось следствием опережающих темпов роста проблемной задолженности (в 23,9 раза) над темпами роста банковских кредитных вложений (в 5,6 раз). На такую динамику повлиял ряд проблем:

- низкая рентабельность и высокий уровень убыточных предприятий, что не дает им возможность своевременно и в полном объеме погашать банковские кредиты; замещение оборотного капитала кредитными ресурсами;
- высокая закредитованность предприятий;
- недостаток инвестиционных средств на обновление основных средств;
- высокая зависимость предприятий от цен на импортируемые товары, топливо и оборудование;
- экономическое замедление страны.

Существенную роль в динамике задолженности по кредитам юридических лиц играет переоценка требований в иностранной валюте в связи с колебаниями обменных курсов, т.к. доля инвалютной составляющей в кредитах юридическим лицам значительна.

Филиал ОАО «Белагропромбанк» – Гомельское областное управление осуществляет управление проблемной задолженностью с помощью комплекса мероприятий по взысканию проблемной задолженности клиентов, который состоит из двух этапов: согласительной процедуры (досудебный порядок) и судебного (принудительного) порядка.

Из общего объема погашенной проблемной задолженности банка, 99% взыскано внесудебными методами, из которых наиболее эффективными является погашение задолженности кредитополучателем за счет денежных средств, поступающих на его счета в банке (84%), а также поручителем, гарантом (10,5%). Положительным моментом является снижение суммы списанной с баланса банка безнадежной задолженности и просроченных процентов на 92% (или на 152107 млн. руб.).

В итоге, сумма погашенной задолженности имеет тенденцию к увеличению, при чем большая её часть погашена внесудебными методами, что говорит о невысоких затратах банка на взыскание проблемной задолженности.

Вместе с тем в период с 2012 г. по 2016г. объём проблемной задолженности филиала ОАО «Белагропромбанк» – Гомельское областное управление увеличился в 88 раз, что говорит о необходимости разработки и внедрения новых способов борьбы с данной проблемой.

В качестве предложений по совершенствованию работы банка с проблемной задолженностью предлагается:

1 Использование кредитных деривативов.

Кредитные деривативы отличаются от обычных производных инструментов тем, что они имеют дело с собственно кредитным риском, в то время как традиционные производные инструменты сфокусированы на рыночных факторах риска, таких как курсы валют, цены, индексы или процентные ставки.

Использование кредитных деривативов ОАО «Белагропромбанком» мотивировано главным образом возможностью распределения кредитных рисков.

Положительные факторы воздействия кредитных деривативов на эффективность управления кредитным портфелем филиала ОАО «Белагропромбанк» – Гомельское областное управления:

- диверсификация портфеля и риск – менеджмент. Кредитные деривативы несут в себе значительный потенциал в управлении портфелем, особенно в долгосрочном периоде.

- отношения с клиентами;

- асимметричность информации.

Негативным фактором воздействия кредитных деривативов на эффективность управления банковским портфелем является моральный риск. Чтобы защитить себя от потенциальных убытков, связанных с проблемой морального риска, продавцы кредитных деривативов будут требовать уплаты дополнительной премии, что увеличит издержки использования кредитных деривативов в качестве кредитной защиты.

Процесс принятия решения о хеджировании кредитного риска с помощью кредитных деривативов в филиале ОАО «Белагропромбанк» – Гомельское областное управление должен проходить следующие этапы:

- кредитный мониторинг корпоративных клиентов и выявление «проблемных» клиентов;

- прогнозирование эффективности от сделок с кредитными деривативами;

- сравнение прогнозируемой эффективности от хеджирования деривативами с затратами, полученными в случае применения дополнительных мер взыскания задолженности собственными силами банка и составление отчета;

- передача отчёта в Центральный аппарат ОАО «Белагропромбанк» для рассмотрения и принятия решения;

- в случае принятия решения о применении кредитных деривативов, реализация данного решения в филиале ОАО «Белагропромбанк» – Гомельское областное управления: приобретение кредитной защиты, выплата премий и учёт данных операций.

- отчёт в Центральный аппарат ОАО «Белагропромбанк».

Кредитные деривативы являются довольно эффективным средством для управления кредитными рисками посредством их продажи третьему лицу. Использование в практике риск-менеджмента ОАО «Белагропромбанк» кредитных деривативов позволит достичь более высокого уровня системы управления рисками наряду с другими методами и средствами.

2 Страхование кредитополучателей – физических лиц.

В настоящее время физические лица, имеющие стабильный доход, не всегда могут гарантировать исполнение своих обязательств перед банком в части погашения своих ссуд. Несчастные случаи, болезни, потеря работы, а также смерть кредитополучателя зачастую препятствует погашению кредита.

Для сокращения подобных случаев рекомендуется ввести в филиал ОАО «Белагропромбанк» ГОУ добровольное страхование кредитополучателей. Приобретая услуги страхования, банк предоставляет ряд преимуществ:

а) пониженная процентная ставка. При использовании услуг страхования БРУСП «Белгосстрах» годовая процентная ставка снижается на 1 %. Приобретая услуги ЗАСО «Промтрансинвест» процентная ставка снижается на 1,5 %;

б) упрощение процедуры предоставления кредита. Данный пункт рассматривается индивидуально. В зависимости от финансового состояния заемщика, его кредитной истории и прочих факторов возможны такие изменения в условиях выдачи кредита, как:

- сокращение времени рассмотрения заявки;
- снижение суммы обязательных видов обеспечения;
- повышение максимально возможного размера выдаваемого кредита;
- и другие.

Конечно, страхование является дополнительным бременем для заемщика, однако оно является выгодным как для банка, так и для кредитополучателя.

Преимущества страхования кредитополучателя для банка:

- снижение рисков. Страхование является дополнительной гарантией погашения кредита. Ведь выдавая кредит, банк всегда берет на себя определенные риски, что кредит не будет погашен. Страхование является важным инструментом освобождения банка от части рисков;

- страхование кредитополучателя имеет меньше негативных сторон, по сравнению с другими видами обеспечения. Так, по сравнению с залогом, не возникает трудностей с реализацией и не подлежит моральному износу. По сравнению с поручительством, не требуются лишние затраты банка и т.д.;

- комиссионное вознаграждение банку. При заключении договора страхования сотрудником банка – банк получает комиссионное вознаграждение, таким образом, банк получает дополнительную финансовую подушку при «рискованном» кредитовании;

- увеличение объемов активных операций.

Преимущества страхования для кредитополучателя:

- защита кредитополучателя от непредвиденных ситуаций;
- упрощенная процедура получения кредита;
- более выгодные условия при кредитовании.

Таким образом, преимущества программ банковского страхования очевидны. Они позволяют кредитополучателю получить страховую защиту на случай смерти и инвалидности, обеспечить возврат кредита страховым предприятием вместо обращения в пользу банка заложенного имущества или уплаты задолженности поручителем. Банк, в свою очередь, упрощает процедуру получения кредитов физическими лицами и увеличивает объемы активных операций, обеспечив при этом снижение риска невозврата заемных средств.

3 Стимулирование сотрудников отдела по работе с проблемной задолженностью.

Важным фактором при работе с проблемной задолженностью является заинтересованность сотрудников банка во взыскании просроченных кредитов и процентов по ним. Для достижения эффективных результатов, стимулирования инициативности, индивидуального подхода к должникам банка, нужно разграничить и закрепить за каждым сотрудником по работе с проблемной задолженностью, должников, специализирующихся в определенной отрасли. Так, к примеру, один работник (группа работников) должен нести ответственность за предприятиями-должниками, занимающимися сельскохозяйственной деятельностью, другой – за предприятиями-должниками, занимающимися производственной деятельностью и т.д. Такое разделение позволит сотрудникам банка с наибольшим вниманием и концентрацией относиться к определенному виду заемщиков, изучить структуру рынка, анализировать проблемы, которые способствовали неуплате заемщиком кредитной задолженности, оценить вероятность возврата с учетом перспектив развития данной отрасли, обнаружение «узких» мест и альтернативных вариантов по восстановлению финансового состояния должника и, как следствие, возврата проблемной задолженности.

Благодаря страхованию кредитополучателей – физических лиц банк снижает риск невозврата кредита. Как следствие, снижается и необходимый уровень формируемых резервов, а

высвобожденные денежные средства предоставляются другим клиентам на платной основе или используются в других активных операциях, приносящих дополнительный доход банку.

Стимулирование работников по работе с проблемной задолженностью позволяют повысить заинтересованность и эффективность от их работы. Хотя они и несут дополнительные затраты банка, однако это является эффективным и прибыльным для филиала.

4 Предложения по диверсификации кредитного портфеля банка.

Кредитный портфель филиала ОАО «Белагропромбанк» ГОУ характеризуется высоким уровнем концентрации (более 75% кредитных вложений банка сконцентрированы в отраслях агропромышленного комплекса). Данное обстоятельство делает банк уязвимым перед слабостями конкретной отрасли промышленности или региона; у него есть риск банкротства сразу нескольких клиентов по одним и тем же причинам. В данном случае банк должен иметь хорошо организованную систему отслеживания риска, чтобы оценить влияние неблагоприятных тенденций на качество своего кредитного портфеля и на прибыли и убытки.

В целом, для изменения ситуации как в стране, так и в филиале ОАО «Белагропромбанк» ГОУ, кредитующего, в основном, предприятия сельского хозяйства, необходимы постоянно действующие меры по финансовому оздоровлению сельхозорганизаций.

Однако на данный период времени число убыточных предприятий АПК увеличивается, а в силу участия в государственных программах по поддержке сельского хозяйства, банк не может отказаться от кредитования данного сектора экономики, то важной направлением в решении проблемы увеличения объема проблемной задолженности является диверсификация кредитного портфеля банка.

Перспективным направлением в диверсификация кредитного портфеля банка и снижения кредитного риска является предоставление заемных средств субъектам малого бизнеса.

В целях диверсификации кредитного портфеля и снижения доли проблемной задолженности филиалу ОАО «Белагропромбанк» ГОУ нужно расширять долгосрочное кредитование малому бизнесу, что обусловлено следующими факторами:

- финансово устойчивые субъекты малого бизнеса нуждаются, в основном, в долгосрочном кредитовании для приобретения новой техники, недвижимости, расширения производства, в то время как предприятия, испытывающие финансовые трудности и имеющие нестабильное финансовое положение, рассчитывают на краткосрочное кредитование;

- вступивший в силу Декрет №7 «О привлечении денежных средств во вклады (депозиты)» направлен на стимулирование долгосрочных безотзывных вкладов, что должно создать ресурсную базу для долгосрочного кредитования банка.

С учетом данных факторов, а также условий предоставления кредитов субъектам малого бизнеса другими банками, филиалу ОАО «Белагропромбанк» ГОУ предложено ввести кредитный продукт «Вверх».

Снижение доли кредитов сельскому хозяйству до 50% приведет к снижению доли проблемной задолженности по кредитам, выданным юридическим лицам в национальной валюте на 0,4 п.п.

Предложенный кредитный продукт является дополнительным рычагом для привлечения новых клиентов - кредитополучателей, занятых в секторе малого предпринимательства. Его внедрение в совокупности с дополнительными мерами банка, позволит снизить долю кредитных вложений в предприятия сельского хозяйства и, как следствие, снизить объем проблемной задолженности.

Таким образом, данные меры позволят снизить концентрацию кредитного портфеля банка в секторе сельского хозяйства; привлечь новых клиентов, занятых в сфере малого предпринимательства, и снизить объем проблемной задолженности филиала ОАО «Белагропромбанк» – Гомельское областное управление.

Список использованных источников

1. Бондарь, А.П., Сорокина, А.О. Управление проблемной кредитной задолженностью банками Украины/ А. П. Бондарь // Научный вестник: финансы, банки, инвестиции. – 2014. – № 2 (27). – С. 72–76.
2. Костюченко, Н. С. Анализ кредитных рисков / Н.С. Костюченко. – СПб. : ИТД «Скифия», 2012. – 368 с.

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

В умовах ринкової економіки важливо вчасно реагувати на зміни на світовому фінансовому ринку. Кризові та політичні явища останнього часу гостро позначилися на українській економіці, зокрема, постала проблема змін фінансової політики як на державному рівні, так і на рівні окремих підприємств. З цією метою бажано забезпечувати здатність підприємства до формування управлінських заходів та швидко реагувати на зовнішні зміни для отримання конкурентних переваг. Управління фінансовою політикою підприємства є одним із варіантів забезпечення такої стратегічної гнучкості.

В останні роки проблемам формування фінансової політики надається важливе значення, приділяється велика увага з боку держави та суб'єктів господарювання, присвячується значна кількість наукових публікацій. Проте деякі теоретичного аспекти цього питання на сьогодні потребують більш детальних досліджень та обґрунтувань.

Слід відмітити, що в сучасних умовах поняття фінансової політики пов'язується не тільки зі сферою держави, а й з окремими галузями економіки, підприємницькими структурами та населенням, в залежності від рівня задач, які вирішує фінансова політика.

Значна кількість досліджень присвячена питанням фінансової політики, її суті, функцій, змісту і завдань, проблемам організації та формування. Зокрема, можемо виділити праці таких учених як В. Базилевича, Л. Баластрик, О. Василика, Л. Дробозіної, В. Кириленко, В. Кудряшова, С. Льовочкіна, В. Опаріна, С. Онишко, В. Оспіщева, К. Павлюк, В. Федосова, І. Сидор, О. Романенка та інших. Ми погоджуємося, що фінансова політика держави – це важливий чинник реалізації функцій держави, пов'язаних з управлінням економікою, підвищенням ефективності розвитку національного виробництва, покращенням добробуту населення. Проте з розвитком ринкової економіки все більшого значення набуває управління фінансами як суб'єктів господарювання - найчастіше тут вживають термін “фінансовий менеджмент”[1].

Фінансовий менеджмент реалізується через фінансову політику підприємства. Незважаючи на велику історію існування фінансового менеджменту та тривалі широкі дискусії з питань фінансової політики підприємства, конкретне тлумачення її сутності та складові досить важко сформулювати. Досі відсутня системна інформаційна підтримка управління фінансами на підприємстві та розв'язання цієї проблеми стоїть досить гостро і відкриває широке поле для досліджень.

Одними із останніх робіт з теорії фінансового менеджменту є публікації Т.М. Сторожук, Д.Є. Сторожук, В.П. Чайковської, які висвітлюють питання управління фінансовою політикою підприємства. Також важливими у даному дослідженні були роботи Н.А. Степанюка, Я.П. Квача та Л.А. Єзгора, які вивчали основні принципи організації фінансового менеджменту на підприємстві, адже саме завдяки фінансовій політиці фінансовий менеджмент набуває практичного втілення.

Головна мета фінансової політики підприємства звучить як гарантування реалізації поточної фінансово-господарської діяльності підприємства, виконання тактичних цілей та завдань, а також забезпечення досягнення стратегічної мети в майбутньому шляхом створення оптимального грошового потоку, ефективного використання фінансових ресурсів та успішної реалізації фінансового менеджменту. Фінансова політика повинна бути:

- коректною щодо діяльності підприємства;
- зручною для використання;
- ефективною за результатами[7].

В найбільш загальному вигляді під фінансовою політикою розуміють спосіб організації і використання фінансових відносин. При цьому, фінансову політику розглядають на наступних рівнях:

- світовому;
- макроекономічному;
- мікроекономічному [5].

Кожному рівню фінансової політики відповідає своя мета. Так, на макроекономічному рівні мета фінансової політики полягає в оптимальному розподілі і перерозподілі валового внутрішнього продукту між галузями народного господарства, територіями, соціальними групами населення. На мікроекономічному рівні – в оптимальному розподілі і перерозподілі грошових коштів і фінансових ресурсів та реалізації функцій фінансового менеджменту.

Діяльність будь-якого підприємства залежить переважно від організованої та налагодженої системи управління, яка формує цілеспрямований і активний вплив на процес виробництва. Фінансова політика дозволяє відповісти на питання про те, як ефективно використати власний і позиковий капітал підприємства, отримати найбільший прибуток при найменшому ризику, швидше збільшити капітал [2].

Фінансова політика підприємства, як реалізація фінансового менеджменту, включає багато складових, таких як:

- облікова політика;
- кредитна політика;
- політика управління грошовими засобами;
- політика управління витратами;
- дивідендна політика тощо [4].

Сам процес реалізації фінансової політики на підприємстві відбувається в три етапи, серед яких:

- розробка науково обґрунтованих цілей функціонування та розвитку фінансів підприємств;
- побудова й використання відповідного фінансового механізму;
- здійснення практичних дій, направлених на досягнення розроблених цілей та поставленої мети.

Перший етап визначає фінансову стратегію підприємства (формування довгострокових цілей фінансової діяльності) і залежить від особливостей здійснення фінансового менеджменту. Тому виникає необхідність класифікації підприємств за наступними ознаками:

- форма власності (державне, колективне, приватне);
- організаційно-правова форма діяльності (товариство, кооператив, комунальне підприємство);
- галузева ознака (сфера матеріального виробництва, обслуговування, посередницька діяльність);
- розмір підприємства (велике, середнє, мале);
- розмір власного капіталу;
- монопольне становище на ринку (спеціалізоване, багатопрофільне);
- виробнича характеристика й структура підприємства, технологічний цикл;
- стадія життєвого циклу (створення, розвиток, поділ на дочірні підприємства, банкрутство).

Другий етап реалізації фінансової політики полягає у формуванні тактики фінансового менеджменту, а саме: в маркетингових дослідженнях, прийнятті цінових рішень, орієнтації в сегментах фінансового ринку, управлінні основним і оборотним капіталом, забезпеченні фінансовими ресурсами, збалансуванні термінів надходження грошових коштів, забезпеченні рентабельності тощо.

Третій етап вирішує основну задачу фінансового менеджменту – побудову ефективної системи управління фінансами, тобто створення відповідної фінансової служби підприємства.

Враховуючи обсяги і складність задач, що вирішуються, фінансова служба підприємства може бути представлена:

- фінансовим управлінням – на великих підприємствах;
- фінансовим відділом – на середніх підприємствах;
- фінансовим директором або головним бухгалтером, який займається не тільки питаннями бухгалтерського обліку, але й питаннями фінансової стратегії – на малих підприємствах [5].

Необхідно також відзначити два важливі моменти організації фінансової політики. По-перше, фінансова політика не обмежується рамками підприємства, а постійно взаємодіє із бюджетом, позабюджетними фондами, банками та страховими організаціями, інституціональними інвесторами. По-друге, фінансова політика перебуває під впливом таких загальних принципів управління, як планування, стимулювання, узгодження окремих елементів, варіативність, цільова спрямованість. З цього випливає, що управління фінансовою політикою підприємства повинно базуватися на таких загальних засадах:

- орієнтація на стратегічні цілі розвитку підприємства.
- плановість і системність у розробленні управлінських рішень – це планування матеріальних і фінансових ресурсів з метою забезпечення їх збалансованості, системність у розробці стратегії і тактики фінансового менеджменту [2].
- виділення у фінансовому управлінні фінансових та інвестиційних рішень.
- побудова і дотримання фінансової структури підприємства [3].
- відокремлене управління грошовими потоками і прибутком.
- гармонійне поєднання доходності підприємства і підвищення ліквідності.
- комплексний характер формування управлінських рішень [6].
- високий динамізм управління - управління, у тому числі фінансовою політикою, має бути адекватним і оперативним [3].

Наведені вище свідчення, на наш погляд, містять дві головні ідеї. По-перше, фінансова політика підприємства визначається як сукупність методів фінансового менеджменту, яка здійснюється в короткостроковому періоді і враховує фактори, які діють у цей час. По-друге, фінансова політика розглядається як елемент механізму фінансового менеджменту підприємства. Іншими словами, фінансовий менеджмент реалізується в рамках фінансової політики підприємства, забезпечує його фінансовими ресурсами, здійснює контроль за дотриманням фінансової дисципліни.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Державні фінанси. Навч. посібник / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик; за заг. ред. Базилевича В.Д. – К.: Атїка, 2002. – 368с.
2. Богма О.С. Особливості управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств / О.С. Богма, А.С. Павлова // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1 (13). – С. 195-199.
3. Бреили А. Принципы корпоративных финансов / А. Бреили, С. Майерс. – М.: Олимп-Бизнес. – [2-е рос. изд. (пер. з 7-о междунар. изд.)]. – М.: Олимп-Бизнес, 2008. – 108 с.
4. Гриньов А.В. Якість формування фінансової стратегії підприємства / А.В. Гриньов, О.М. Ястремська // Фінанси України. – 2006. – № 6. – С. 121-128.
5. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент Навч. посібник /Г.Г. Кірейцев - Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.
6. Степанюк Н.А. Ефективність застосування принципів фінансового менеджменту в управлінні підприємством / Н.А. Степанюк // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – № 3 (50), ч. 2. – С. 90-95.
7. Сторожук Т.М. Фінансова політика підприємства в контексті його внутрішньогосподарської політики / Т.М. Сторожук, Д.Є. Сторожук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 559-567.
8. Финансовый менеджмент: Учебник для вузов / [Н. Ф. Самсонов, Н. П. Баранникова, А. А. Болодин и др.]; под ред. проф. Н. Ф. Самсонова. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. – 495 с.

Головач П.А., студентка 3 курса, группа 15Ф-2,
факультет банковского дела
Научный руководитель: **Володько О.В.**, доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
polinagolovach7@gmail.com

ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ЭКОНОМИКЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Инвестиции играют важнейшую роль как на макро-, так и на микро-уровне. Они определяют будущее страны в целом, отдельного субъекта хозяйствования и являются основным звеном в развитии экономики [1].

Инвестирование определяет экономический рост государства, занятость населения и составляет существенный элемент базы, на которой основывается экономическое развитие общества. Поэтому проблема, связанная с эффективным осуществлением инвестирования заслуживает серьезного внимания, особенно в настоящее время. Инвестиционная деятельность является основой всего процесса расширенного воспроизводства и быстрой ликвидацией многих диспропорций в развитии народного хозяйства.

В настоящее время и Республике Беларусь внутренние источники инвестирования, которые представляют собой национальные сбережения, весьма ограничены для наращивания экономического потенциала страны, не обеспечивают требуемых объемов капитальных вложений для обновления и модернизации производства, внедрения новых технологий и современных систем управления. Инвестиции, которые привлекаются в экономику Республики Беларусь, должны способствовать созданию конкурентоспособности белорусской экономики и благосостоянию населения.

Рассмотрим основные показатели, характеризующие инвестиционные процессы в Республике Беларусь на протяжении 2007-2016 гг. (таблица 1, таблица 2).

Таблица 1

Динамика инвестиций в основной капитал по технологической структуре

	Инвестиции в основной капитал (в фактически действовавших ценах, млн.руб.)	Строительно-монтажные работы (включая работы по монтажу оборудования)	Затраты на приобретение оборудования, машин, транспортных средств	Прочие работы и затраты
2007	2605,33	1095,7	1172,48	337,15
2008	3720,23	1607,07	1633,91	479,25
2009	4337,76	2124,07	1699,12	514,57
2010	5538,08	2778,74	2127,54	631,80
2011	9866,49	4435,80	4467,23	963,46
2012	15444,24	7622,67	6360,14	1461,44
2013	20957,46	10919,56	7720,22	2317,68
2014	22526,97	12373,25	763,8	2515,72
2015	20715,25	11275,42	7081,23	2358,6
2016	18710	9774,21	6678,3	2257,5
Темп роста 2016 к 2007, %	В 7,18 раза	В 8,92 раза	В 5,69 раза	В 6,69 раза
Темп роста 2016 к 2015, %	90,32	86,69	94,31	95,74

Источник [2]

На основании данных, приведенных в таблице, можно сделать вывод, что темп роста инвестиций в основной капитал (в фактически действовавших ценах) в 2016 году по сравнению с 2007 годом составил 718,14%, а темп роста в 2016 по отношению к 2015 году – 90,32 %. Инвестиции в строительно-монтажные работы в 2016 году по сравнению с 2007

годом увеличились в 8,92 раза, в свою очередь в 2016 году по сравнению с 2015 годом сократились на 13,31 %. Инвестиции в затраты на приобретение машин оборудования, машин транспортных средств в 2016 году по сравнению с 2007 увеличились на 669,6 %. Проанализировав данные об инвестициях в основной капитал, можно сделать вывод, что в 2016 году по сравнению с 2007 годом произошло увеличение поступления инвестиций.

В значительной степени недостающие источники капитальных вложений могут заменить иностранные инвестиции. Наиболее выгодные для Республики Беларусь являются прямые иностранные инвестиции. Задача государства в данном случае – создание благоприятного инвестиционного климата.

Далее следует рассмотреть инвестиции, поступившие от иностранных инвесторов.

Таблица 1.2

Объем инвестиций, поступивших от иностранных инвесторов по видам

	Объем иностранных инвестиций, поступивших в реальный сектор экономики Республики Беларусь, млн.долл. США	Прямые	Портфельные	Прочие
2007	5421	1313,5	2,2	4106,2
2008	6525,9	2279,8	1,7	4244,3
2009	9303,7	4821,1	1,9	4480,8
2010	9085,5	5569,4	1,8	3514,2
2011	18878,6	13248,0	2,3	5628,3
2012	14329,8	10358,4	23,4	394,8
2013	14974,3	11083,4	12,2	3878,7
2014	15084,4	10168,9	10,6	4904,9
2015	11344,2	7241,4	5,1	4097,7
2016	8559,8	6928,6	2,8	1628,5
Темп роста 2016 к 2007, %	157,9	527,49	127,27	39,36
Темп роста 2016 к 2015, %	75,46	95,68	54,9	39,74

Источник [3]

На основании данной таблицы видно, что прямые иностранные инвестиции выросли в 2016 году по сравнению с 2007 годом в 5,27 раза, но сократились на 25,24% в 2016 году по сравнению с 2015 годом. Портфельные иностранные инвестиции также увеличились в 2016 году по сравнению с 2007 годом, они, в свою очередь увеличились на 27,27%. Прочие иностранные инвестиции имеют тенденцию к сокращению: в 2016 году по сравнению с 2007 годом они сократились на 60,64%, а в 2016 году по сравнению с 2007 годом сократились на 60,26%. Следует вывод, что прямые иностранные инвестиции имеют тенденции к увеличению, также и портфельные инвестиции, а вот прочие иностранные инвестиции имеет тенденцию к сокращению.

В географическом разрезе, традиционно основная доля иностранных инвестиций сконцентрирована в г. Минск.

Рис. 1. Географическое расположение основной доли иностранных инвестиций

Источник [2]

Белорусская экономика испытывает ряд проблем, которые усугубились в условиях глобального экономического и финансового кризиса.

При анализе инвестиционных процессов в экономике Республики Беларусь были выделены следующие проблемы:

1) неопределенность макроэкономической ситуации в Республике Беларусь. Макроэкономическая политика влияет на инвестиционный климат через обеспечение определенных и неискаженных ориентиров для субъектов хозяйствования.;

2) сложная система ведения бизнеса, нестабильность законодательства и административные барьеры. Основными рисками для инвесторов является отсутствие четких правил;

3) высокие штрафы за нарушение порядка регистрации цен и превышение предельных индексов изменения отпускных цен;

4) недостаточная защищенность инвестора создает препятствия для вложения иностранных инвестиций в экономику Республики Беларусь;

5) большие административные санкции за незначительные нарушения, которые ухудшают инвестиционный климат;

6) препятствия для развития средних и малых предприятий;

7) недостаточная конкуренция между областями и городами Беларусь за инвестиции.

Улучшение инвестиционного климата и инвестиционной привлекательности Республики Беларусь может быть достигнуто с помощью следующих мер [4]:

1) обновление и развитие законодательной и нормативной базы инвестиционной деятельности, приведение ее в соответствии с международными стандартами. Главный фактор для иностранного инвестора – это прозрачность нормативно-правовой среды. В этой области произошли положительные изменения, но некоторые проблемные вопросы остаются нерешенными;

2) размещение государственных инвестиционных ресурсов на возвратной и конкурсной основе;

3) устранение препятствий для развития средних и малых предприятий – ключевой фактор, повышающий способности местных средних и малых предприятий к успешному противостоянию конкуренции со стороны иностранных фирм (транснациональных корпораций), внедрению новых технологий и методов производства, а также использованию доступа к новым рынкам через прямые иностранные инвестиции;

4) привлечение иностранного капитала, капитала из стран СНГ в виде прямых инвестиций;

5) создание инвестиционных агентств, позволяющих обеспечивать иностранных инвесторов актуальной информацией;

6) развитие вторичного рынка ценных бумаг и небанковских финансовых учреждений с целью трансформации частных сбережений в инвестиции;

7) более широкое использование свободных экономических зон, открывающие возможности использования для иностранных инвесторов и предпринимателей.

В Республике Беларусь созданы предпосылки для увеличения объемов привлекаемых иностранных инвестиций в экономику страны, но многие проблемные аспекты остаются все же нерешенными. Сосредоточение внимания на проблемных местах, проведение соответствующих комплексных реформ приведет к повышению привлекательности Республики Беларусь, и, следовательно, к значительному увеличению объемов привлекаемых иностранных инвестиций.

Список использованных источников

1. Библифонд [Электронный ресурс] / Инвестиционные процессы в Республике Беларусь. – Режим доступа: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=558167#>. – Дата доступа: 22.10.2017г.

2. Национальный статистический комитет [Электронный ресурс] / Инвестиции в основной капитал Республики Беларусь – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by>. – Дата доступа: 21.10.2017г.

3. Национальный статистический Комитет Республики Беларусь. Беларусь в цифрах. Статистический сборник.

Горбенко К.М., студентка 4 курсу, група Ф-141,
фінансово-економічний факультет
Науковий керівник: **Товстиженко О. В.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
karina.gorbenko.97@ukr.net

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ АВТОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У зв'язку з прискореним зростанням кількості автомобільного транспорту у світових масштабах, відповідним ущільненням транспортних потоків, завантаженням світової дорожньо-транспортної мережі та, як наслідок, збільшенням кількості дорожньо-транспортних пригод, виникає необхідність дослідження ринку автотранспортного страхування.

Досвід розвинутих країн світу засвічує, що автостраховання займає одне з провідних місць серед майнових видів страхування. Це пояснюється необхідністю мінімізації ризиків, пов'язаних з експлуатацією транспортних засобів.

Найбільш переконливими аргументами на користь страхування є щоденна інформація ДАІ про кількість дорожньо-транспортних пригод та угонів автомобілів. Соціальна важливість цього виду страхування підтверджується тим, що на автошляхах світу щорічно гине більш ніж 100 тис. осіб, при цьому на кожного загиблого припадає від 4 до 10 травмованих осіб. Статистичні дані показують, що автотранспорт – найбільш небезпечний вид транспорту.

В Україні 2016-й рік поліція нарахувала 138 261 аварію (у 2015 році – 119 175 дорожніх подій), в середньому за добу – 413, тобто зіткнення та наїзди траплялися навіть частіше, ніж щочотири хвилини [1]. Тому, все більше водіїв, сподіваючись на краще, відчують себе на дорозі впевненіше з полісом авто КАСКО.

В цілому автостраховання необхідно розглядати як комплекс страхових послуг, спрямованих на захист майнових та особистих інтересів як самих власників автотранспортних засобів, так і третіх осіб, які є безпосередніми учасниками дорожнього руху.

Загалом, можна виокремити такі види автотранспортного страхування:

- страхування наземного транспорту (легкові та вантажні автомобілі, автобуси, причепа тощо);
- обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, далі по тексту (ОСЦПВ);
- добровільне страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті [2, с.604-606].

Аналізуючи український страховий ринок, відзначимо, що у структурі страхових премій за мінусом частки страхових премій, сплачених перестраховикам-резидентам, за видами страхування станом на 30.06.2017 найбільша питома вага відводиться на автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 8 653,0 млн. грн. (або 32,7%).

Крім того, важливим показником, який характеризує розвиток ринку страхування та ефективність діяльності страхових компаній, є рівень валових страхових виплат. Ринок автотранспортного страхування характеризується високим рівнем валових виплат за всіма видами страхування. Найвищий рівень виплат спостерігався у КАСКО-страхуванні.

Таблиця 1

Обсяг чистих страхових виплат за видами страхування за 2012–2017 роки, млн грн

Вид страхування	2012	2013	2014	2015	2016	Станом на 30.06.2017
Страхування наземного транспорту ("КАСКО")	1440,2	1514,4	1617,5	1776,10	2014,1	1 208,2
Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів (ОСЦПВ)	953,5	960,8	987,4	1100,90	1406,9	916,5
Обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (за міжнародними договорами) "Зелена картка"	84,8	84,4	139,2	200,6	286,6	165,0

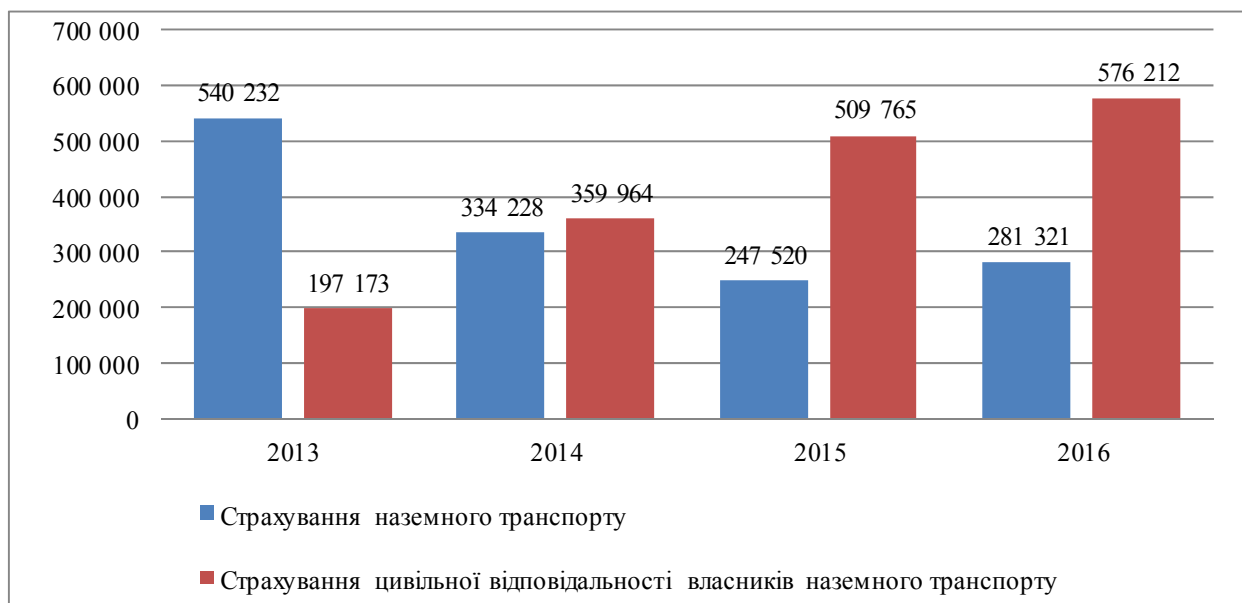
Джерело: [3]

Обсяг валових страхових виплат при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) за 2016 рік становив 2014,1 млн. грн., що на 28,5% більше, ніж за 2012 рік. Найбільший приріст за цей проміжок часу спостерігається у обов'язковому страхуванні цивільної відповідальності власників транспортних засобів (за міжнародними договорами) "Зелена картка", а саме на 70,4 % порівняно з 2012 роком.

У 2015 році кількість договорів КАСКО зменшилася на 26% в порівнянні з 2014 роком, а кількість договорів КАСКО, укладених з фізичними особами зменшилася ще більше - на 32%. У 2016 році ситуація починає покращуватися, але автострахування в Україні може досягнути кращих показників.

Незважаючи на певні позитивні тенденції в сфері автострахування існує ряд проблем, які потребують вирішення. Так, серед проблем, які характеризують функціонування ринку автострахування завищені комісійні платежі, особливо за продажами через агентські мережі, зменшення попиту на послуги автострахування з боку потенційних страховальників, погіршення загального стану платоспроможності страховиків, недосконалість законодавчого регулювання.

Також варто відзначити, що вітчизняний ринок автострахування характеризується значним рівнем шахрайств як з боку страхових агентів, страхових компаній та клієнтів, так і іноземних груп страхових шахраїв (у випадку міжнародного автострахування). Страхова статистика в Україні щодо шахрайства не ведеться, проте, за різними даними, збиток страхових компаній від дій шахраїв складає 10-15%, а в деяких компаніях - до 25 % від загальної суми страхового відшкодування [5].

Рис.1. Кількість договорів страхування, укладених протягом 2013-2016 роки [3]

Для розвитку ринку автотранспортного страхування через його розширення та підвищення якості страхової послуги і довіри страхувальників до цих послуг необхідне поступове впровадження низки заходів, що пов'язані з такими напрямками:

- підвищення потужності страхових компаній шляхом збільшення розмірів власного капіталу, покращення організації роботи та надання якісних страхових послуг;
- реалізація функції державного контролю над здійсненням страхової діяльності, зокрема в питаннях дотримання вимог чинного законодавства щодо платоспроможності, достатності страхових резервів, диверсифікації страхового портфеля;
- запровадження програм інформування населення через засоби масової інформації про стан і перспективи страхового ринку[4];
- створення служби боротьби з шахрайством;
- розширення міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією про діяльність страхових компаній, які надають послуги щодо даного виду.

Підсумовуючи та аналізуючи сучасні тенденції на ринку страхування автотранспортних засобів, варто зазначити, що популярність, необхідність та актуальність цього виду страхового захисту для споживачів страхових послуг є очевидними. Ринок автострахування потребує системних заходів стабілізації. До їх числа належать, по-перше, реалізація функції державного контролю над здійсненням страхової діяльності, зокрема в питаннях дотримання вимог чинного законодавства щодо платоспроможності, достатності страхових резервів, диверсифікації страхового портфеля. По-друге, перегляд тарифної політики страхових компаній, зокрема, тих, що мають значну питому вагу автострахування. Запропоновані напрями розвитку автострахування в Україні сприятимуть створенню повноцінного страхового ринку як об'єктивного атрибута ринкової економіки в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Веб-сторінка Управління безпеки дорожнього руху - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sai.gov.ua/>
2. Временко Л. В. , Шаталов О. В. Сучасний стан ринку автотранспортного страхування в Україні / Л. В. Временко, О. В. Шаталов // Молодий вчений. - 2017. - № 3. - С. 604-606. - Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/140.pdf>
3. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>
4. Кравчук Г. В. Проблеми і перспективи розвитку ринку страхування автотранспортних засобів в Україні / Г. В. Кравчук, Д. А. Курач, Т. В. Савченко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2016. - № 1. - С. 178-184. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2016_1_24
5. Приказюк Н. Нові вектори розвитку автотранспортного страхування в Україні / Н. Приказюк, Т. Моташко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2015. - № 168.

Журавский Д.Н., студент 4 курса,

группа ФК-41, экономический факультет

Научный руководитель: **Войтишкина А.Л.**, старший преподаватель

Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины

(г. Гомель, Республика Беларусь)

deniszhuravsky@mail.ru

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ БЮДЖЕТА ГОМЕЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ

Бюджет, являясь особой системой общественных отношений, исторически возникает и действует там, где существует государство с товарно-денежными отношениями.

Согласно Бюджетному кодексу Республики Беларусь доходы бюджета – поступающие в бюджет денежные средства, за исключением средств, являющихся в соответствии с Бюджетным кодексом и иными актами бюджетного законодательства источниками финансирования дефицита бюджета, а также бюджетных кредитов, средств от возврата бюджетных займов и бюджетных ссуд [1].

Местные бюджеты представляют собой финансовый план формирования и использования денежных средств местного управления и самоуправления.

Средства местных бюджетов расходуются в основном по следующим направлениям:

- капитальные вложения по объектам, относящимся к коммунальной собственности, экономические мероприятия по региональным и межрегиональным программам;
- региональные мероприятия по социальной защите населения;
- учреждения социально-культурной сферы местного подчинения;
- содержание местных органов государственной власти и государственного управления;
- содержание правоохранительных органов, находящихся в подчинении местных Советов народных депутатов;
- возврат ссуд, полученных из вышестоящих бюджетов;
- другие мероприятия и программы регионального и межрегионального значения.

Проанализируем исполнение доходной части бюджета Гомельской области за январь – сентябрь 2016 – 2017 годов.

За январь – сентябрь 2016 года в бюджет Гомельской области поступило 1 507,4 млн. рублей. За аналогичный период 2017 года доходы бюджета Гомельской области составили 1 617,7 млн. рублей. Таким образом, доходы в областной бюджет увеличились на 110,3 млн. рублей [2,3].

Состав доходов бюджета Гомельской области за январь-сентябрь 2016-2017 годов представлен в таблице 1.

Таблица 1

Состав доходов бюджета Гомельской области за январь-сентябрь 2016-2017 гг.

В млн. рублей

Наименование	2016 год	2017 год	Отклонение
Налоговые доходы	923,7	1 028,7	105
Дотации	267,8	296,8	29
Неналоговые доходы	109,4	101,1	-8,3
Субвенции и иные межбюджетные трансферты	206,5	191,1	-15,4
Итого доходов	1 507,4	1 617,7	110,3

Согласно данным таблицы 1 на протяжении рассматриваемого периода доходы бюджета Гомельской области выросли с 1 507,4 млн. руб. до 1 617,7 млн. руб. или увеличились на 7,32%. Таким образом, в течение последних лет наблюдается положительная тенденция поступления доходов в бюджет Гомельской области.

Сумма налоговых поступлений в 2016 году составила 923,7 млн. руб., в 2017 году – 1 028,7 млн. руб., что на 105 млн. руб. больше.

Что касается дотаций, то они за январь-сентябрь 2016-2017 годов увеличились на 29 млн. рублей, и составили в 2017 году 296,8 млн. рублей.

Суммы неналоговых доходов снизились в 2017 году на 8,3 млн. рублей и составили 101,1 млн. рублей.

Субвенции и иные межбюджетные трансферты в 2017 году составили 191,1 млн. рублей, снизившись на 15,4 млн. рублей по сравнению с аналогичным периодом 2016 года.

Несмотря на то, что наблюдается тенденция роста доходов бюджета Гомельской области, необходимо усовершенствовать работы по увеличению доходов бюджета.

Среди возможных путей увеличения доходной части бюджета Гомельской области можно выделить:

- стимулирование малого и среднего бизнеса;
- развитие инвестиционно-инновационной деятельности региона.

В январе-декабре 2016 года в области создано 711 организаций, в том числе 191 в производственной сфере. На территории средних, малых городских поселений и сельской местности области создано 208 новых предприятий.

Наибольшее число созданных организаций избрали сферу торговли и ремонта автомобилей, бытовых изделий и предметов личного пользования – 282 предприятия (39,7%), в промышленности – 109 (15,3%), в строительстве – 27 (3,8%), транспорт – 60 (8,4%), в сельском и лесном хозяйстве – 55 (7,7%).

Для оказания оперативного содействия предприятиям частной собственности во всех райисполкомах работают комиссии по развитию предпринимательства и организации новых производств.

Результатом особого внимания Главы государства к проблеме граждан, желающих «организовать собственное дело», «открыть свое ремесло» стал Указ Президента Республики Беларусь от 16 мая 2005 г. № 225 «О некоторых вопросах осуществления физическими лицами ремесленной деятельности» (далее - Указ № 225).

Указом № 225 предусмотрен максимально упрощенный порядок осуществления физическими лицами ремесленной деятельности, без государственной регистрации их в качестве индивидуальных предпринимателей. Основанием начала осуществления ремесленной деятельности является постановка на учет в налоговом органе по месту жительства с уплатой сбора в размере одной базовой величины в календарный год.

Государственная финансовая поддержка предоставляется субъектам малого предпринимательства на конкурсной основе, в соответствии с Положением об оказании государственной финансовой поддержки субъектам малого предпринимательства и субъектам инфраструктуры поддержки малого и среднего предпринимательства за счет средств, предусмотренных в программах государственной поддержки малого и среднего предпринимательства, утвержденным Указом № 255.

За май-декабрь 2016 г. финансовая поддержка из средств областного бюджета оказана 7 субъектам малого предпринимательства.

Гомельским облисполкомом размещены средства областного бюджета во вклад (депозит) банка для предоставления банком льготных кредитов двум субъектам малого предпринимательства.

Гомельская область по праву считается одним из наиболее динамично развивающихся регионов Республики Беларусь. На ее территории сконцентрирован мощный конкурентоспособный производственный, сельскохозяйственный и научно-технический потенциал [4].

Одним из факторов повышения инвестиционно-инновационной привлекательности Гомельской области является ее выдвижение в число лидеров по инновационному потенциалу, сохранение и развитие научно-технического комплекса.

Большое влияние на развитие научно-инновационной деятельности оказывает свободная экономическая зона «Гомель-Ратон», созданная в 1998 г.

На территории СЭЗ действует льготный порядок налогообложения, таможенного оформления, валютных операций, особый порядок защиты инвестиций. СЭЗ «Гомель-Ратон» - это выгодное вложение капитала благодаря близости к рынкам России и Украины, возможности аренды и приобретения в собственность готовых производственных и офисных помещений, аренды земельных участков сроком до 99 лет, развитой сервисной инфраструктуре. Благодаря льготным ставкам по некоторым налогам, предприятия могут создавать дополнительные рабочие места, что может повысить доходную часть бюджета по статье подоходный налог. По состоянию на 20 ноября 2017 г. в реестрах регистрации резидентов СЭЗ "Гомель-Ратон" находится 79 субъектов предпринимательской деятельности [5].

С целью развития в регионе инновационного предпринимательства в апреле 2008г. в свободной экономической зоне «Гомель-Ратон» был создан Гомельский научно-технологический парк, что, во-первых, позволяет предоставить дополнительные льготы резидентам технопарка, а во-вторых, является дополнительным стимулирующим фактором технологического развития всей свободно-экономической зоны.

Создание благоприятных условий для привлечения инвестиций в реальный сектор экономики, применение рыночных механизмов в использовании имущества в коммунальной

собственности, содействие развитию малого и среднего предпринимательства будет способствовать увеличению доходов областного бюджета.

Список использованных источников

1. Бюджетный кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 17 июня 2008 года.: одобр. Советом Респ. 28 июня 2008 г.: текст Кодекса по состоянию на октябрь 2017 г.
 2. Бюллетень об исполнении местных бюджетов за 9 месяцев 2016 года/ Министерство финансов Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2016_3/2016_3.pdf – Дата доступа : 14.11.2017.
 3. Бюллетень об исполнении местных бюджетов за 9 месяцев 2017 года/ Министерство финансов Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.minfin.gov.by/upload/bp/bulletin/2016_3/2016_3.pdf – Дата доступа : 14.11.2017.
 4. Официальный портал Гомельского областного исполнительного комитета [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gomel-region.gov.by/ru/bisnes-ru/> – Дата доступа : 15.11.2017.
 5. Официальный сайт СЭЗ "Гомель-Ратон" [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gomelraton.com/ru> – Дата доступа : 15.11.2017.
-

Коваленко А. Л., студентка 4 курса, группы ФК-41, экономического факультета
Научный руководитель: **Иванова Т. И.**, старший преподаватель
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)
kovalenko.anastasiya.1995@mail.ru

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЛОГА НА НЕДВИЖИМОСТЬ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Объекты недвижимости составляют основу национального богатства любого государства. Рынок недвижимости, который сформирован в Республике Беларусь, отличается от других рынков более сложным механизмом и условиями проведения сделок, значительными затратами на их осуществление.

Недвижимое имущество – это один из важнейших объектов гражданского права, определяющим моментом в развитии правового регулирования которого явился переход от закрепления в законодательстве исключительной государственной собственности к легальному признанию множественности форм собственности в условиях их равной защиты.

Основной целью данного исследования является выявление основных недостатков в существующей методике налогообложения недвижимости в Республике Беларусь и определение основных направлений совершенствования системы налогообложения недвижимости, находящейся собственности субъектов экономики. Это необходимо, в первую очередь, для оптимизации рынка недвижимости в стране, и как результат, поддержания социально-незащищенных и нуждающихся в жилье слоев населения, а так же для повышения привлекательности налоговой системы Республики Беларусь с целью привлечения прямых иностранных инвестиций, а также улучшения капитализации недвижимости.

Первоначально в зарубежных странах налог на недвижимость исчислялся на основе количественных характеристик объектов, определяемых простым визуальным образом (дымовые трубы, окна, двери). Выбор этих характеристик в качестве налоговой базы был обусловлен соответствующим развитием налогового контроля за полнотой уплаты налога.

Впоследствии примитивные характеристики строений, которые влияли на размер уплачиваемого налога, были заменены на другие, менее подверженные изменениям и перестройке – площадь строения, способ его использования, местоположение строения и т. п. Но мере развития денежного обращения и экономических отношений за основу налогообложения строений были приняты стоимостные показатели – доходность строения (квартиры) и его рыночная цена.

В современной системе налогов Республики Беларусь также предусмотрены налоги, связанные с недвижимостью, а именно земельный налог и налог на недвижимость. Главными недостатками налогообложения недвижимости являются: раздельное взимание платежей за землю и налога на недвижимое имущество, что противоречит классическому определению понятия «недвижимость» и разрывает неразрывное, «сросшееся» – землю и строения, не способствует развитию инфраструктуры рынков земли, зданий и сооружений [2]; практикуемая форма налогообложения недвижимости и земли не согласуется с теорией рентных отношений и поэтому не выполняет функции справедливого перераспределения рентного дохода, и в частности первой земельной ренты, через государственный и местные бюджеты [2].

В 2016 году в казну государства поступило 975,8 млн. рублей за счет налога на недвижимость, включая налог на незавершенное строительство, увеличившись по сравнению с 2015 годом на 163 млн. рублей или на 12%. При этом стоит отметить, что поступления за счет данного налога за 2011-2016 гг. имеют устойчивую тенденцию роста (рисунок 1) [3].

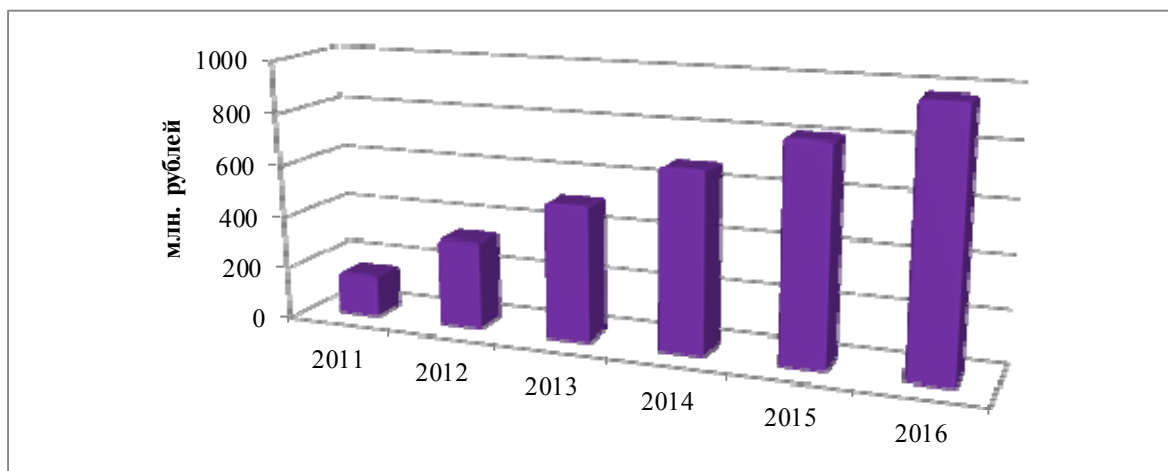

Рис. 1. Динамика налога на недвижимость за 2011-2016 гг.

При этом удельный вес налога на недвижимость в доходах бюджета Республики Беларусь, контролируемых налоговыми органами, составляет 4,7 % (рисунок 2) [3].

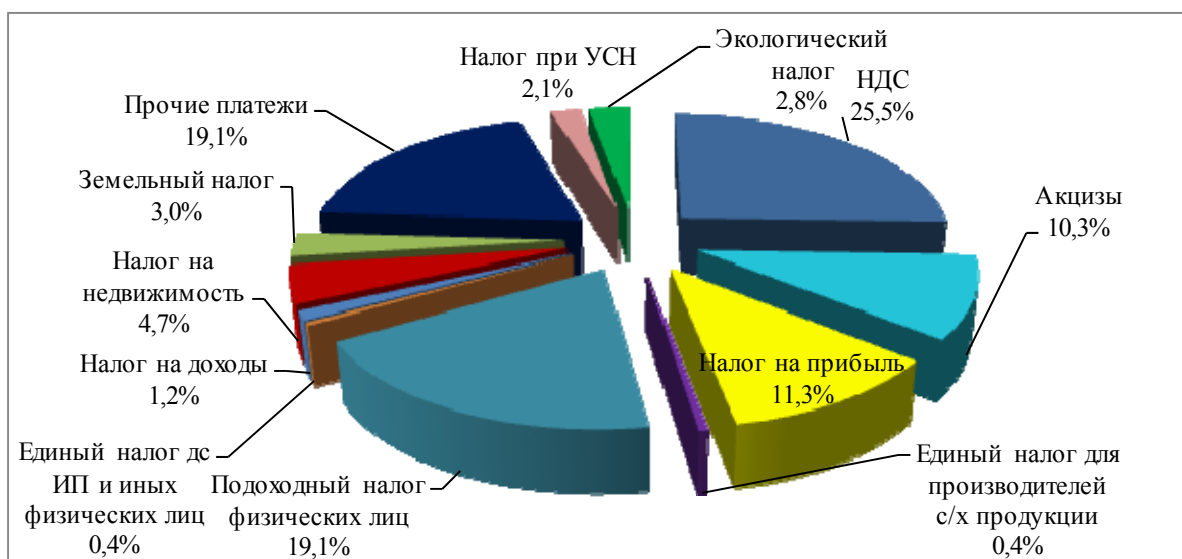

Рис. 2. Доходы бюджета Республики Беларусь в 2016 году, контролируемые налоговыми органами

Из данных, которые были приведены выше, можно сделать вывод, что роль налога на недвижимость в формировании доходов консолидированного бюджета Республики Беларусь за 2011-2016 гг. незначительна. При этом удельный вес налога на недвижимость в ВВП, в т. ч. включая налог на незавершенное строительство, составляет всего лишь 0,9 %, но следует отметить положительную тенденцию роста удельного веса данного показателя (таблица 1) [3,4].

Таблица 1

Удельный вес налога на недвижимость в ВВП за 2011-2015 гг., в млрд. рублей

Год	ВВП	Налог на недвижимость	Удельный вес, в %
2011	307245	1589,7	0,52
2012	547617	3367,2	0,62
2013	670688	5155,7	0,77
2014	805793	6810,3	0,85
2015	899098	8127,7	0,90

Налог на недвижимость можно превратить в дополнительный импульс для повышения эффективности использования недвижимости, что в конечном счете позитивно отразится на поступлениях в бюджет. Это возможно, если будет установлена рыночная стоимость недвижимости и дифференцированная ставка налога на недвижимость.

Дифференцированный воспроизводственный подход к налогообложению недвижимости делает наиболее привлекательными инвестиции в обновление объектов и будет способствовать повышению эффективности их использования.

Налоговое право сформировано в каждом государстве на основе сложившихся традиций и особенностей развития финансовой системы. Налогообложение недвижимости в Республике Беларусь является достаточно простым, поскольку нет зависимости ставки налога от стоимости объекта налогообложения, как это принято во многих странах, не присутствует понятие «необлагаемый минимум», характерный для всех стран Европы.

Существенное различие имеется в распределении налогового бремени между юридическими и физическими лицами: первые платят в десять раз больше, чем вторые. В Европе ситуация обратная: юридические лица платят если не в десять раз меньше, то хотя бы одинаково. Также европейское налогообложение недвижимости является более сложным по количеству налогов, у нас на недвижимость приходится два налога (налог на недвижимость и налог на землю), в Европе, например, имеется разделение на налог на собственность и на жилье, существуют другие налоги.

Сейчас налоговой базой для исчисления налога на недвижимость является остаточная стоимость объекта недвижимости [5]. Основанием для пересмотра сложившейся практики является то, что она не определяет действительную стоимость объекта налогообложения. Государство должно получать такой налог, который будет учитывать реальную и справедливую оценку недвижимости.

Так, во многих странах налоговая база налога на недвижимость рассчитывается по кадастровой стоимости, поскольку налоговой базой для исчисления данного налога является реальная рыночная стоимость, что позволяет обеспечить дополнительные поступления в бюджет за счет более высокого налогообложения объектов, обеспечивающих их собственникам значительные доходы.

Кроме того, в ряде стран в качестве основы берется арендная стоимость недвижимого имущества. Методика определения стоимости недвижимого имущества основывается либо на сравнении продаж, то есть на изучении цен рыночных сделок с объектами недвижимости, либо на капитализации дохода от потенциального наилучшего и самого выгодного использования недвижимого имущества, либо на уровне затрат, то есть на расчете расходов,

которые потребовались бы на полное восстановление данного объекта недвижимости, либо на сочетании всех трех перечисленных методов.

Порядок определения налоговой базы в рамках налога на недвижимость в разных странах представлен в таблице 2 [6].

Таблица 2

Порядок определения налоговой базы на недвижимое имущество в разных странах

Страна	Порядок определения налоговой базы
Германия	Земля оценивается по кадастровой стоимости. Недвижимость оценивается по рыночной стоимости на основе одного из трех подходов: доходного, сравнительного или затратного, в зависимости от выбора местных органов власти
Великобритания	Годовая чистая стоимость имущества (сумма дохода от имущества)
Молдова	Рыночная стоимость, определяемая на основе одного из трех методов: метод сравнительного анализа продаж, доходный метод, затратный метод
США	Определенная часть рыночной стоимости (в зависимости от штата)
Франция	Произведение стоимости условной арендной платы жилья, определяемого местным земельным реестром на коэффициенты, устанавливаемые органами местного самоуправления
Швейцария	Земля – кадастровая стоимость. Строения – величина вложенного капитала (стоимость приобретения или затрат на строительство)

Необходимо заметить, что в большинстве стран, в которых в качестве налоговой базы используется в той или иной степени рыночная стоимость недвижимости, средняя ставка налога, предусматривающего в качестве объектов здания и строения, не превышает 1 % (таблица 3) [6].

Таблица 3

Средняя ставка налога, предусматривающего в качестве объектов здания и строения

Страна	Средняя ставка, % от рыночной стоимости
Германия	0,1
Болгария	0,15
Испания	0,2
Италия	0,05 (база - 50% рыночной стоимости)
Нидерланды	0,7

Таким образом, определение налоговой базы на основании рыночной стоимости объектов является единственной возможностью выполнения налогом распределительной и социальной функции, так как в рыночной экономике взимание налога на основании других видов стоимости неизбежно приведет к диспропорции налогового бремени.

В рамках налогообложения физических лиц налог на недвижимость является одним из основных видов налоговых поступлений в бюджеты различных уровней Республики Беларусь. Сегодня в Беларуси плательщиками налога на недвижимость являются около 2,5 млн. граждан и 26 565 организаций (14 % от их общего числа). Наряду с земельным, налог на недвижимость является основным источником доходов местных бюджетов, поэтому установление повышающих коэффициентов к ставкам этих налогов является единственным действенным механизмом влияния местных властей на поступления в эти бюджеты [3].

Поскольку законодательством предусмотрено начисление налога не от рыночной, а от остаточной стоимости предмета налогообложения, на большинстве территорий нашей страны ставки налога на недвижимость для организаций и физических лиц установлены в максимально возможном размере, то есть применяется коэффициент 2,5. Правда, многие плательщики получают налоговые льготы, что снижает размер поступлений в бюджет.

Налогообложение всего недвижимого имущества – это распространенная мировая практика, тем более, учитывая тот факт, что изначально на первых этапах формирования налоговой системы Республики Беларусь, еще в рамках существования БССР, собственники

кооперативных квартир всегда уплачивали налог на недвижимость, который позже был видоизменен, произошло уточнение состава объектов налогообложения и введение принципа налогообложения только последующих квартир, приобретенных в собственность.

Целесообразно заметить, что на данном этапе экономического развития Республики Беларусь, большая часть жилищного фонда представлена частной формой собственности, что подтверждается данными Национального статистического комитета Республики Беларусь (таблица 4) [4].

Таблица 4

Динамика жилищного фонда Республики Беларусь за 2011-2016 гг. (на конец года; миллионов квадратных метров общей площади)

Показатель	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Жилищный фонд, в т. ч.:	237,0	240,3	243,5	247,7	251,3	254,4
Государственный	31,5	29,0	25,5	20,1	17,4	15,4
Частный	205,4	211,2	218,0	227,5	233,7	238,9

Как видно из представленных данных, значительно большая часть жилищного фонда представлена именно частной формой собственности, т. е. было бы целесообразным и полностью оправданным включение квартир, находящихся в собственности у физических лиц в многоквартирных домах, в независимости от их количества, в объекты обложения налогом на недвижимость. В пользу данного аргумента выступает и тот факт, что все собственники индивидуального жилья частного сектора являются плательщиками данного налога. Предложенные изменения позволят значительно повысить доходы республиканского и местных бюджетов, учитывая интенсивность ввода в эксплуатацию частного городского жилищного фонда Республики Беларусь.

Из всего выше сказанного можно сделать вывод, что система налогообложения недвижимости Республике Беларусь не является совершенной. В настоящее время основными недостатками и проблемами, требующими решения по многим вопросам экономической и социальной направленности, являются следующие:

- взимание платежей за землю и налога на недвижимое имущество как двух самостоятельных налогов. Отсюда различные принципы и подходы к налогообложению земли и других объектов;
- налоговая ставка не зависит от того, как используется, и используется ли вообще недвижимость, что не является стимулом для ее более эффективного использования;
- налогооблагаемая база в виде остаточной стоимости значительно, порой в 20–30 раз, отличается от реальной рыночной стоимости недвижимости. В результате в бюджет поступает значительно меньше средств, чем могло бы;
- налог на недвижимость юридических лиц поступает не по месту нахождения объекта, а по месту регистрации плательщика, что также снижает заинтересованность местных властей в его изъятии;
- налоговые ставки не дифференцируются в зависимости от стоимости объекта, хотя логичным является предположение, что чем выше стоимость объекта недвижимости, тем выше доходы от его использования и тем больше следует заплатить за него.

Обозначенные проблемы должны решаться в контексте дальнейшего реформирования налоговой системы государства сообразно общественно-политическому устройству общества, типу государства, его задачам, принятым конечным целям и проводимой экономической политике. Этот принцип предполагает выработку единой стратегии налогообложения, унификацию национальных подходов к организации налоговых отношений, их соответствие требованиям, широко применяемым в зарубежных странах. Прежде всего это касается налогообложения недвижимого имущества от рыночной стоимости объекта. Отсутствие данного принципа приносит многомиллионные убытки

государству. Совершенно очевидно, что для организации эффективной системы налогообложения в этой сфере необходима хорошо налаженная инфраструктура рынка недвижимости. Она должна включать в себя: систему государственного учета недвижимости и регистрации прав на нее; систему государственной регулярной массовой пообъектной оценки недвижимости; систему независимой оценки недвижимости.

Список использованных источников

1. Бердникова, Т. Б. Оценка и налогообложения имущество предприятий: учеб. пособие / Т. Б. Бердникова. – М.: Инфра-М, 2003. – 233 с.
 2. Березин, М. Ю. Налогообложение недвижимости / М. Ю. Березин. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 367 с.
 3. Официальный сайт Министерства по налогам и сборам Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nalog.gov.by/ru/> – Дата доступа: 04. 11. 2017.
 4. Официальный сайт национального статистического комитета Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by/> - Дата доступа: 10. 11. 2017.
 5. Налоговый кодекс Республики Беларусь. – Минск: Амалфея. – 2017. – 736 с.
 6. Налоги и налогообложение: учебник для вузов / В.В. Нестеров, Н.С. Желтов, В.В. Нестеров. – СПб.: Финансы и статистика. – 2006. – 256 с.
-

Козлова В.В., студентка 5 курсу група МТп-171,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Савченко В.Ф., д.е.н., професор, заслужений економіст України
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
kozlova.vladyslava@gmail.com

РОЛЬ МОНЕТАРНОЇ ГРОШОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД

Монетарна політика – одна з головних складових системи державного регулювання ринкової економіки. Ця обставина сама по собі свідчить про її надзвичайно важливу роль, оскільки нормальний розвиток ринкового суспільства неможливий без відповідного коригування економічних процесів з боку держави. Дане положення світова економічна думка визнає як незаперечне, дискусії ведуться лише щодо ступеня такого впливу.

Водночас монетарна політика є не просто однією зі складових регулятивної системи держави, а її ключовим елементом з огляду на результативність, ефективний вплив на економіку. Держава може регулювати основні економічні процеси і немонетарними заходами (адміністративними, фінансовими тощо) домагатися прийнятних результатів, особливо на коротких проміжках часу. Про це красномовно свідчить досвід Радянського Союзу та інших країн із командно-адміністративною системою господарювання. Проте у довгостроковому вимірі такий підхід безперспективний.

Завдяки стабілізаційній здатності монетарна політика відіграє надзвичайно важливу роль на переломних стадіях економічного циклу – під час виходу з депресії, гальмування економічного спаду, запобігання кризи надвиробництва. Відповідними монетарними заходами центральний банк має можливість активізувати чи сповільнити кожний із цих процесів залежно від завдань загальноекономічної політики держави.

За даними НБУ, темпи зростання маси грошей в обігу протягом 1991-1993 рр. увесь час підвищувалися. Це було спричинено тим, що монетарна політика в зазначений період підпорядковувалась емісійній підтримці безперспективної економічної системи з тим, щоб не допустити її остаточного розвалу й уникнути структурної перебудови. Це стало явно непосильним завданням, за що суспільство поплатилося безпрецедентною для мирних умов інфляцією – в 1993 р. її рівень перевищив 102%.

Економіка України потрапила в «зачароване коло» гіперінфляції, коли зростання емісії й маси грошей посилюють інфляційні очікування, що призводить до ще більшого підвищення цін і тарифів. Як наслідок, за 1993 р. грошова маса зросла в 19,1 рази, а інфляція – в 102,5 рази. Такі ножиці маси грошей та інфляції викликали знецінення капіталів, бюджетних доходів і доходів населення, посилення бюджетного дефіциту, платіжної кризи і в кінцевому підсумку – падіння виробництва. Щоб послабити зазначені негативні наслідки, потрібно було і в подальшому збільшувати емісію і масу грошей. Але це розширювало можливості для нового стрибка інфляції за подальшого падіння виробництва. Так, незважаючи на те, що маса грошей в обігу в 1993 р. зросла більше як у 19 разів, реальний обсяг ВВП у тому ж році скоротився на 18,1%, або вдвічі більше порівняно з попереднім періодом.

У 1994 р. НБУ розпочав регульовану монетарну політику, про що свідчить зниження темпів зростання грошової маси майже в 3 рази порівняно з 1993 р. Наслідком цього стало ще відчутніше зниження темпів інфляції – у 20 разів. Уперше за 4 роки темпи інфляції виявилися нижчими від темпів зростання грошової маси, що показувало послаблення грошових очікувань, уповільнення обігу грошей, зростання попиту на національні гроші.

У наступні роки монетарна політика чітко підпорядковувалася цілям макроекономічної стабілізації, наслідком чого стало майже паралельне і відчутне зниження темпів зростання грошової маси та інфляції. З'явилися передумови для успішного закінчення у вересні 1996 р. грошової реформи, випуску в обіг постійної національної валюти – гривні. Це був важливий крок монетарної політики, що сприяв підвищенню її результативності: інфляція, власне, була приборкана, зведена до більш-менш прийняттого рівня, стала керованою.

Висновки. Загальноекономічна та грошово-кредитна політики, що проводились в Україні в перехідний період, поступово трансформувалися від суто кейнсіанського спрямування до монетаристського та кейнсіансько-монетаристського синтезу. На першому етапі (1991–1994 рр.) у них переважали настрої недооцінки сталості грошей та монетарної політики, пріоритетності прямого державного регулювання економіки, перебільшення значення фіскально-бюджетної політики тощо. На другому етапі (1994 р. і в подальшому) був проголошений курс на прискорене формування ринкового механізму, проведення жорсткої антиінфляційної політики, стимулювання розвитку підприємництва, посилення властивостей податкового механізму та на підвищення ролі монетарної політики в системі економічного регулювання. Подібна переорієнтація адекватна ідеям сучасного монетаризму. Проте більш-менш послідовно і повно вона була реалізована лише у сфері монетарної політики, а тому і не змогла призвести до економічного зростання, а в окремі періоди (1998, 2008, 2014 рр.) взагалі спостерігалось обвальне падіння курсу гривні.

Список використаної літератури

1. Гроші та кредит: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисциплін / М.І.Мирун, М.І.Савлук, І.М.Лазепко та ін. - Вид. 2-ге, перероблене і доповнене - К.: КНЕУ, 2002. - 124 с.
2. Гроші та кредит: навчально-методичний посібник./ В.І. Пахомов, Л.В. Стрільчук. – К.: МАУП, 2004. –56с.
3. Кирилюк Ю.В., Савченко В.Ф. Державне регулювання економіки / Ю.В. Кирилюк, В.Ф. Савченко. – Чернівці: ЧДІЕУ, 2013. – 140 с – с. 103-107.

ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Окремі питання стосовно фінансування сфери охорони здоров'я України, проблем її функціонування та фінансового забезпечення, перспектив модернізації досліджували у своїх працях багато вітчизняних вчених, зокрема Бідник Н.Б., Ільчук О.О., Марченко С.К., Білик О.І., Болдова А.А. та інші.

Сфера охорони здоров'я в Україні фінансується за рахунок державних, приватних коштів та грошей іншого світу (рис.1). На початок 2016 року основним джерелом фінансових ресурсів для медичного сектору нашої держави були Зведений бюджет та приватні витрати (рис.1).

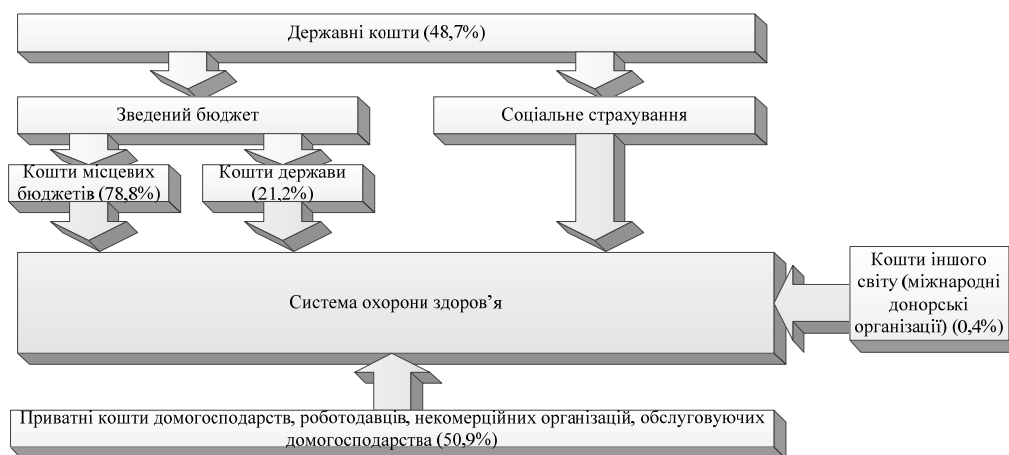

Рис. 1. Механізм фінансування сфери охорони здоров'я в Україні на початок 2016 року

Джерело: складено автором на основі [1]

Недостатність фінансового забезпечення досліджуваної сфери коштами держави є причиною значних приватних матеріальних витрат (50,9% загального обсягу ресурсів медичної галузі). Причому методологія обчислень передбачає врахування лише офіційних витрат суб'єктів. Тоді як частка «кишенькових витрат» населення (термін використовується у сфері охорони здоров'я Світовим банком для позначення будь-яких прямих витрат громадян у натуральній чи грошовій формі, які виступають неофіційною, «у конверті», платою лікарям, фармацевтичним постачальникам, кошти на отримання медичних препаратів; тобто не підтверджені документами витрати) перевищує 90% [2].

Протягом тривалого часу в Україні ігнорувалася проблема низької якості медичних послуг, отримуваних населенням. Як результат, наша держава на сьогодні має найгірші основні індикаторні показники стану сфери охорони здоров'я (очікувану тривалість життя та смертність), порівняно з країнами-членами Європейського Союзу (ЄС). Незадовільний рівень здоров'я населення України, загострення демографічної кризи, міграційний відтік зумовлюють виникнення проблем на ринку праці держави, зменшуючи її наявний трудовий потенціал. Такі тенденції сприяють поглибленню кризових явищ в національній економіці та гальмують інтеграційні процеси України до ЄС. Як показує європейський досвід, належне медичне обслуговування громадян може стати підґрунтям реалізації ефективної соціальної політики.

Хоча наша держава має одні з найвищих у світі щільність лікарів (4,37 на початок 2016 року) та кількість лікарняних ліжок (7,8) на 1000 осіб [3,4], медицина вважається недоступною для громадян з середнім та нижче середнього рівнями доходу (більшість населення країни) через необхідність значних фінансових витрат на благодійні внески, ліки тощо. Крім того, незадовільною є якість медичних послуг, що пов'язано з застарілою матеріально-технічною базою галузі, тривіальними методами лікування, відсутністю наукових центрів для розвитку сфери, невпевненістю в рівні кваліфікації лікарів. Основною причиною такої ситуації є неналежне фінансове забезпечення сфери та механізм його реалізації, виявлення проблемних аспектів яких може стати підґрунтям для проведення раціонального реформування.

Протягом 2014-2016 років простежується чітка тенденція до скорочення частки видатків на охорону здоров'я в структурі їх загального обсягу (рис.2). За умови виконання планових показників Зведеного бюджету на 2017-2018 роки, частка таких видатків може зрости і становитиме 12,13% та 11,98% відповідно.

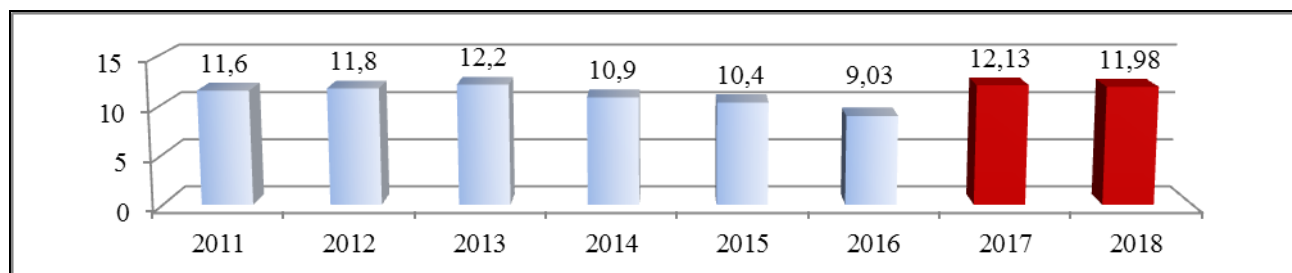

Рис. 2. Динаміка частки видатків Зведеного бюджету України на охорону здоров'я в структурі їх загального обсягу протягом 2011 – 2016 років та прогностичні значення на 2017-2018 роки, %

Джерело: складено автором на основі [5]

Обсяги видатків Зведеного бюджету України на охорону здоров'я протягом останніх років зростають. Планове значення у 2018 році 113,6 млрд. грн., що на 11,6 млрд. грн. більше, ніж затверджено на 2017 рік зі змінами.

Значення сукупних державних витрат на охорону здоров'я в Україні, оцінюване у відсотках до ВВП, на початок 2015 року нижче, ніж в усіх державах-членах ЄС (рис.3). Крім того, оскільки держави даної спільноти мають значно вищий рівень ВВП, очевидною є радикальна різниця в обсягах видатків на охорону здоров'я в Україні та ЄС у грошовому виразі.

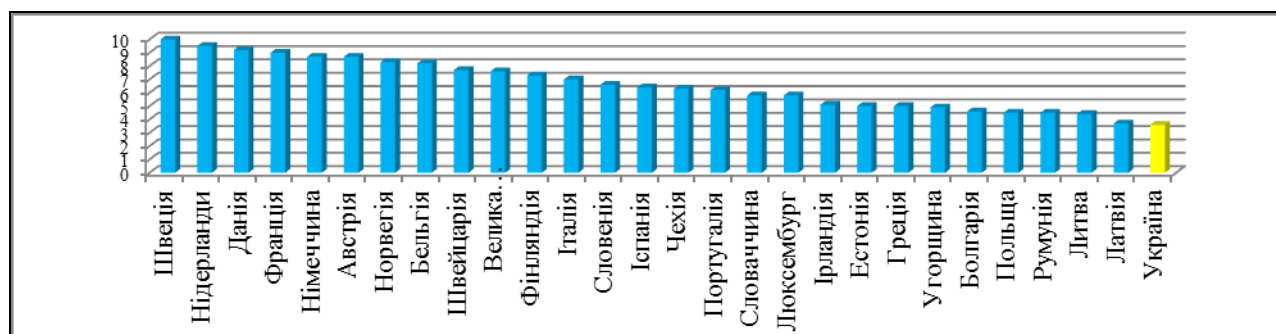

Рис. 3. Державні витрати на охорону здоров'я (Зведеного бюджету, зовнішнє фінансування та фондів соціального медичного страхування) на початок 2015 року у % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [6]

Виникає багато питань щодо оптимальності структури використання видатків Зведеного бюджету України на охорону здоров'я. На початок 2016 року 90,1% їх загального обсягу – поточні видатки, більше половини яких спрямовувалися на оплату праці; інша частина (40,9%) – на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, закупівлю предметів та інвентарю, витрати на відрядження працівників, медичні препарати тощо. Капітальні видатки Зведеного бюджету становили лише 9,9% усіх видатків, що фактично унеможливлювало оновлення матеріального забезпечення лікарень чи впровадження сучасних медичних технологій.

Така ситуація, погіршуючись протягом років незалежної України, сьогодні постала особливо нагальною, що дало поштовх до розпочатку медичної реформи на основі прийняття 8 червня 2017 року Верховною Радою України законопроекту № 6327 [7]. Модернізація полягатиме в зміні системи оплати: не за лікарняні ліжка, а безпосередньо за надані послуги. Прийом клієнтів профільними спеціалістами здійснюватиметься на основі спільної оплати держави та клієнта. Проте більшість коштів бюджету прогнозно витрачатиметься на поточні видатки. Тоді як сфера потребує значних капітальних вкладень.

Таким чином, необхідним є подальше дослідження проблемних питань фінансування медичної галузі в Україні для пошуку шляхів її матеріального забезпечення, яке б дозволило оновити основні засоби, активізувати наукову діяльність сфери та практичне впровадження розробок, зменшити фінансове навантаження на громадян, детінізувати оплату медичних послуг та закупівлю медикаментів.

Список використаних джерел

1. НРОЗ України у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Out-of-pocket health expenditure (% of private expenditure on health) / The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.OOPC.ZS>.
3. Hospital beds / Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00046&plugin=1>.
4. Заклади охорони здоров'я / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Бюджет / Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet>.
6. Health expenditure, public (% of GDP) / The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.PUBL.ZS>.
7. Проект Закону про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61566.

Куця К.С., студентка 4 курса, группа ФК-41,
экономический факультет

Научный руководитель: **Иванова Т.И.**, старший преподаватель
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)
kutsia2011@mail.ru

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕНИЯ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В современном мире на фоне нестабильной экономики все больше предприятий терпят финансовые убытки, критическая нехватка средств для погашения претензий кредиторов приводит к банкротству организации.

Для стабилизации дел предприятиям важно не пропустить тот момент, когда ситуацию можно повернуть в правильное русло, для чего и нужна оценка вероятности риска банкротства. Руководство обязано следить за финансовым состоянием компании, чтобы своевременно принимать меры для восстановления её платёжеспособности, а также грамотно планировать осуществление экономической и инвестиционной политики.

Финансовое состояние предприятия – это его способность финансировать свою деятельность. Финансовое состояние характеризуется совокупностью показателей, отражающих наличие, размещение и использование финансовых ресурсов предприятия, а также состояние капитала в процессе его кругооборота. В рыночной экономике финансовое состояние предприятия отражает конечные результаты его деятельности, которые интересуют не только собственников и работников, но и партнеров, банки, финансовые, налоговые и другие органы [1].

В таблице 1 представлены основные показатели финансового состояния предприятий в Республике Беларусь.

Таблица 1

Основные финансовые результаты деятельности организаций Республики Беларусь за 2016-2017 гг.

В миллионах рублей

Наименование показателей	Январь-июль		Номинальный темп роста, процентов
	2016 г.	2017 г.	
Выручка от реализации продукции, товаров, работ, услуг	97802,2	106306,5	108,7
Себестоимость реализованной продукции, товаров, работ, услуг	78332,5	85009,6	108,5
в процентах к выручке	80,1	80,0	-
Прибыль, убыток (-) от реализации продукции, товаров, работ, услуг	7136,9	8623,2	120,8
Прибыль, убыток (-) до налогообложения	3449,6	5911,9	171,4
Чистая прибыль, убыток (-)	2475,8	4648,6	187,8
Доля убыточных организаций, в процентах к общему числу организаций	22,2	19,8	x
Сумма убытка	1546,1	1576,2	101,9

Выручка от реализации продукции, товаров, работ, услуг организаций в январе-июле 2017 г. по сравнению с 2016 г. увеличилась на 8,7 % в номинальном и на 1,3 % в реальном выражении. Темпы роста выручки от реализации продукции (108,7%) несколько опережают темпы роста себестоимости реализованной продукции (108,5%), что обусловило рост прибыли от реализации продукции, товаров, работ, услуг на 20,8 % и в целом характеризуется как позитивная тенденция в состоянии экономики реального сектора страны. Темп роста прибыли до налогообложения (171,4%) свидетельствует о повышении эффективности инвестиционной и финансовой деятельности, а его сравнение с темпами роста чистой прибыли (187,8%) говорит о снижении налоговой нагрузки на прибыль организаций [2].

Рентабельность продаж увеличилась с 7,3 % за январь-июль 2016 г. до 8,1 % за январь-июль 2017 г., рентабельность реализованной продукции соответственно - с 9,1 % до 10,1% (рисунок 1).

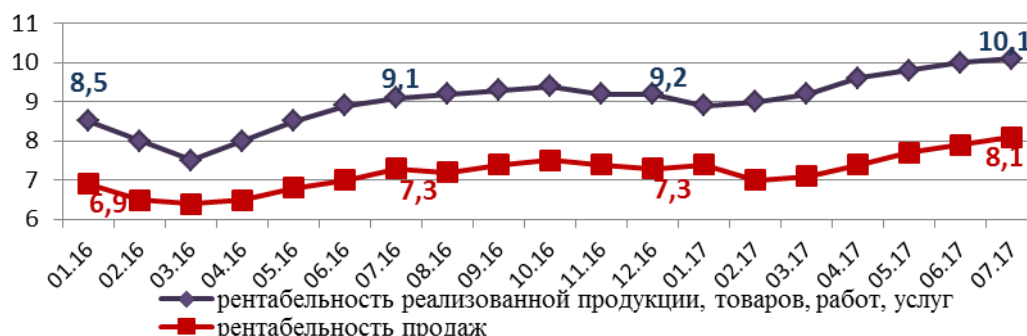

Рис. 1. Динамика рентабельности продаж и рентабельности реализованной продукции, товаров, работ, услуг за 2016-2017 гг., в %

В январе-июле 2017 г. рентабельными были 77,7 % предприятий, доля нерентабельных и низкорентабельных предприятий (с рентабельностью от 0 до 5 %) составила 55,6 %. Доля

предприятий, рентабельность продаж которых превышает 20 %, по итогам января-июля 2017 г. составила 8,9 % (рисунок 2).

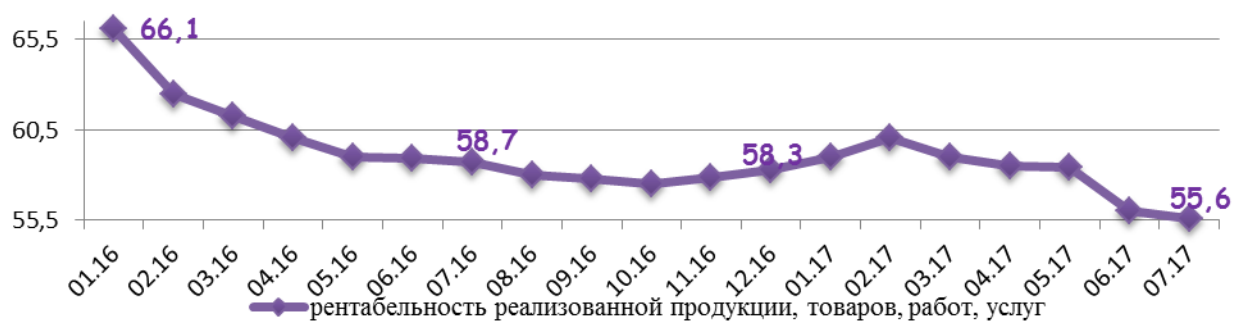

Рис. 2. Доля нерентабельных и низкорентабельных предприятий за 2016-2017 гг., в %

Несмотря на наметившиеся положительные тенденции в динамике финансовых результатов, по прежнему нерешенной проблемой остается значительная величина нереализованной продукции на складах, что свидетельствует о ее невостребованности рынком. По отношению к среднемесячному объему промышленного производства величина складских запасов составила 58,7 %. Основной причиной большого количества запасов является выпуск предприятиями объемов продукции, не обеспеченных соответствующими объемами заказов на внутреннем и внешнем рынках, недостаточная конкурентоспособность отдельных видов продукции [2]. Аналогичная ситуация наблюдается и в состоянии расчетов. Кредиторская задолженность на 1 августа 2017 г. по сравнению с 1 января 2017 г. увеличилась на 5,1 %, дебиторская задолженность - на 5,6 %. Просроченная кредиторская задолженность на 1 августа 2017 г. составила 7,1 млрд. руб. и по сравнению с 1 января 2017 г. увеличилась на 4,3 %, просроченная дебиторская задолженность, соответственно, 7,2 млрд. рублей и 4,6 %. Доля просроченной кредиторской задолженности снизилась с 17,3 % на 1 января 2017 г. до 17,2 % на 1 августа 2017 г., а доля просроченной дебиторской - с 22,9 до 22,7 % соответственно.

Доля организаций, имеющих просроченную задолженность, по-прежнему значительна. Просроченную кредиторскую задолженность на 1 августа 2017 г. имели 64,7 % организаций (на 1 января 2017 г. – 64,4 %). Просроченная дебиторская задолженность на 1 августа 2017 г. наблюдалась у 76 % организаций (на 1 января 2017 г. – у 75,2 %).

На 1 августа 2017 г. задолженность по кредитам и займам по сравнению с началом года увеличилась на 13,2 %. На долю просроченной задолженности на 1 августа 2017 г. приходилось 4,8 % общей задолженности (на 1 января 2017 г. – 4,4 %) [2].

Динамика показателей финансовой устойчивости и платежеспособности организаций Республики Беларусь представлена на рисунке 3.

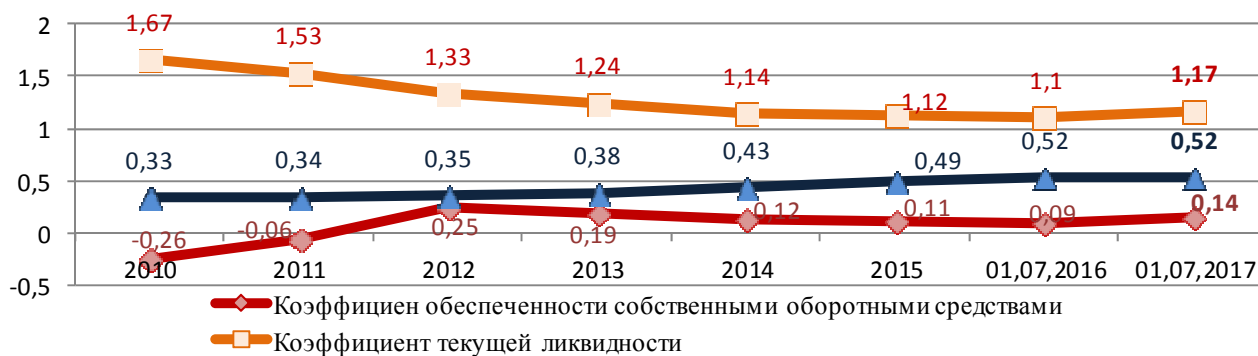

Рис. 3. Динамика показателей платежеспособности и финансовой устойчивости предприятия в 2010-2017 гг.

Коэффициент текущей ликвидности на 01.07.2017 г. составил 1,17, увеличившись на 0,07 по сравнению с аналогичным периодом прошлого года. Однако значение показателя находится на минимально допустимом уровне (1,1-1,7), а это означает, что у предприятий существуют проблемы с ликвидностью.

Коэффициент обеспеченности собственными оборотными средствами, характеризующий наличие у предприятий собственных оборотных средств, необходимых для их финансовой устойчивости, увеличился на 0,05. Коэффициент находится ниже нормативного значения (0,2-0,3). Это говорит о том, что большая часть краткосрочных активов (86%) сформирована за счет заемных средств. На 1 июля 2017 г. собственных оборотных средств не имели 31 % организаций, обеспеченность собственными оборотными средствами ниже норматива была у 11,7 % из них.

Коэффициент обеспеченности финансовых обязательств активами на 01.07.2017 г. составил 0,52 и не изменился по сравнению с 2016 годом [3].

Наибольшее количество ликвидированных организаций в январе-сентябре 2017 г. было зафиксировано в Минске, где было ликвидировано 2889 юридических лиц, что на 7% больше, чем в предыдущем году. В целом в 2017 году количество ликвидированных предприятий увеличилось почти во всех регионах, кроме Минского и Гомельского.

Так, в Витебской области количество ликвидированных юридических лиц увеличилось на 6,8% по сравнению с 2016 годом, в Брестской области – на 3,4% , в Могилевской области – на 17,6 %, в Гродненской области – на 9,2%. В Минской и Гомельской областях наблюдалось снижение на 5,9 % и на 7,3 % соответственно [4].

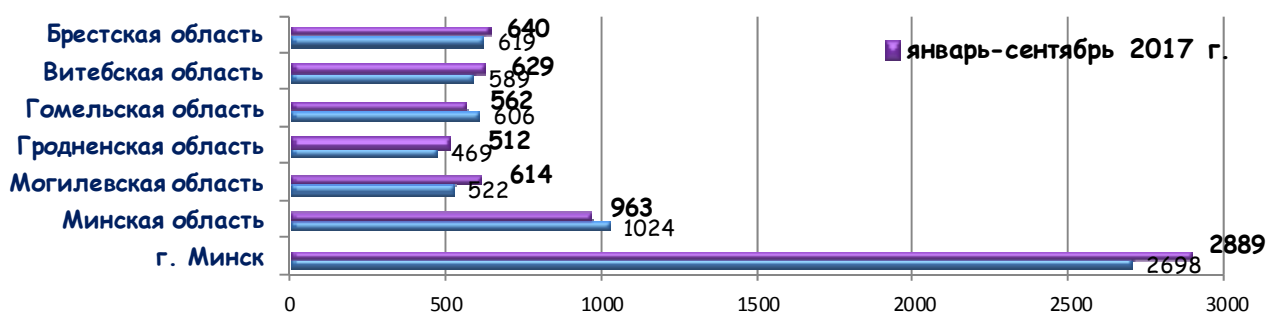

Рис. 4. Количество ликвидированных субъектов хозяйствования (юридические лица) в региональном разрезе за январь - сентябрь 2016-2017 гг.

Перечень организаций, находившихся в процедурах банкротства в течение 2017 года по отчетам временных (антикризисных) управляющих о своей деятельности, представленным в Департамент по санации и банкротству Министерства экономики Республики Беларусь, составляет 4682 единицы. По 92 организациям (1,96 %) экономический суд принял решение о санации, по 3861 (82,47 %) было принято решение об открытии ликвидационного производства, а по 729 (15,57 %) решение не было принято вовсе (рисунок 5) [5].

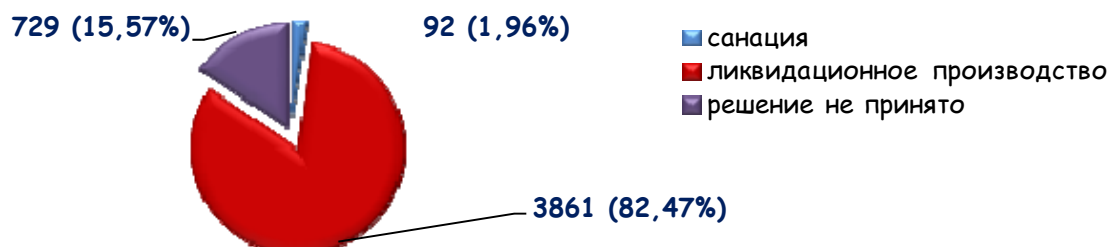

Рис. 5. Распределение решений экономического суда по предприятиям, находящимся в процедуре банкротства в 2017 году

В условиях экономической нестабильности, ужесточения денежно-кредитной и налогово-бюджетной политики финансовое положение многих субъектов хозяйствования становится угрожающим. Для того чтобы не допустить банкротства, сохранить бизнес, необходимо принимать меры по финансовому оздоровлению, которые должны быть направлены на восстановление платежеспособности и финансовой устойчивости предприятия. Осуществление

действий в этом направлении – не только естественная реакция нормальных собственников, но и требование законодательства. Задачами при этом является максимизация доходов и экономия ресурсов посредством проведения работы по нескольким основным направлениям:

1) Увеличение объемов поступления денежных средств (увеличение объемов продаж, производство наиболее востребованной продукции; распродажа готовой продукции со скидками и др.).

2) Ускорение оборачиваемости оборотных средств (снижение до минимальных величин запасов; стимулирование покупателей к более быстрой оплате).

3) Рациональное использование и реструктуризация кредиторской задолженности (изыскания более выгодных схем расчетов; реструктуризации долга путем пересмотра условий и сроков (отсрочки, рассрочки) его выплаты кредиторам и др.).

4) Снижение величины и оптимизация структуры затрат (налаживание эффективной системы учета затрат; выделение и увеличение производства наиболее рентабельной продукции, прекращение выпуска убыточных товаров и др.).

5) Совершенствование управления денежными средствами заключается в осуществлении планирования, организации и контроля за движением финансовых ресурсов с помощью: проектирования притоков и оттоков наличности с максимально возможной степенью детализации на основе пессимистического сценария; ежедневного контроля за поступлением и расходованием денежных средств; предоставления полномочий распоряжения денежными средствами одному-двум руководителям и др.

Повышение конкурентного статуса предприятия осуществляется путем разработки и реализации стратегии развития, представляющей собой программу радикальных преобразований, трансформации субъекта хозяйствования и бизнеса в течение длительного периода времени в целях адаптации к изменяющимся условиям внешней среды, поддержания и увеличения конкурентоспособности.

Основные направления такой стратегии могут быть следующими.

1) Реструктуризация и диверсификация бизнеса (продажа объектов непроизводственной сферы, а также убыточных производств; производство новых видов продукции на существующей технической и технологической базе с выходом на новые рынки сбыта).

2) Развитие рынков сбыта продукции может выражаться в концентрации бизнеса за счет: укрепления позиций на рынке, то есть увеличения маркетинговых усилий для продвижения существующих продуктов на имеющихся рынках, увеличения доли организации на них; поиска новых рынков сбыта для уже существующих продуктов.

3) Использование ранее не применявшихся видов ресурсов, то есть употребление в качестве основных элементов продукции или технологических процессов вновь созданных, ранее считавшихся недоступными или нерациональными для использования источников и видов ресурсов.

В заключении следует отметить, что проведение работы практически по любому из рассмотренных направлений требует соответствующего изменения организационной структуры управления, которое, как правило, осуществляется путем перехода от жестких, иерархических структур, используемых в период оперативного антикризисного управления, к гибким, адаптивным структурам при реализации стратегии развития.

Всесторонне проработанный план финансового оздоровления:

- позволяет рассмотреть ситуацию критически и беспристрастно во всей полноте, что снижает риски;
- является официальным документом, который представляется кредиторам, суду и другим заинтересованным лицам;
- предусматривает способы действий, позволяющих восстановить платежеспособность;
- служит рабочим инструментом, с помощью которого осуществляется более детальное планирование деятельности субъекта хозяйствования.

При грамотном выполнении плана финансового оздоровления предприятие сможет добиться устойчивого финансового роста, максимизации доходов, экономии ресурсов и конкурентоспособности на рынке [6].

Список использованных источников

1. Финансы организаций, часть 2: пособие / С.Е. Витун, А.И. Чигрина. – Гродно : 2012. – 340 с.
2. Аналитическое обозрение "Основные тенденции в экономике и денежно-кредитной сфере Республики Беларусь" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nbrb.by/publications/ectendencies/> – Дата доступа: 18.11.2017.
3. Официальный сайт Национального статистического комитета Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by> – Дата доступа: 19.11.2017.
4. Социально-экономическое развитие регионов Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.belstat.gov.by/ofitsialnayastatistika/publications/izdania/public_bulletin/index_7045/?sphrase – Дата доступа: 19.11.2017.
5. Официальный сайт Министерства экономики Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.economy.gov.by> – Дата доступа: 20.11.2017.
6. Смольский, А. П. Антикризисное управление экономически несостоятельным предприятием: оперативный и стратегический аспекты / А.П. Смольский. – Минск: Экономика, 2004.

Левкович В.М., студентка 3 курса, группа 15Ф-2, факультет банковского дела
Научный руководитель: **Володько О.В.**, к.э.н., доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
veronikalevkovich@mail.ru

СОСТОЯНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Процесс инвестирования играет важную роль в экономике любой страны.

Актуальность привлечения инвестиций в экономику страны в последнее время очень сильно возросла, так как производственная сфера требует постоянного обновления материально-технической базы страны.

Согласно Закону Республики Беларусь «Об инвестициях» №53-З от 12 июля 2013, под «**инвестициями**» понимается любое имущество и иные объекты гражданских прав, принадлежащие инвестору на праве собственности, ином законном основании, позволяющем ему распоряжаться такими объектами, вкладываемые инвестором на территории Республики Беларусь способами, предусмотренными настоящим Законом, в целях получения прибыли (доходов) и (или) достижения иного значимого результата либо в иных целях, не связанных с личным, семейным, домашним и иным подобным использованием [1].

Привлечение и эффективное использование инвестиций является одним из основных приоритетов государственной инвестиционной политики Республики Беларусь, которую осуществляет Министерство экономики Республики Беларусь. В условиях замедления инфляции, снижения уровня инвестиционных рисков, улучшения финансовых показателей хозяйствующих субъектов в Республике Беларусь была обеспечена более высокая, чем в предыдущие годы, инвестиционная активность.

Рассмотрим объем инвестиций в основной капитал за 2012-2016 гг. (рис.1).

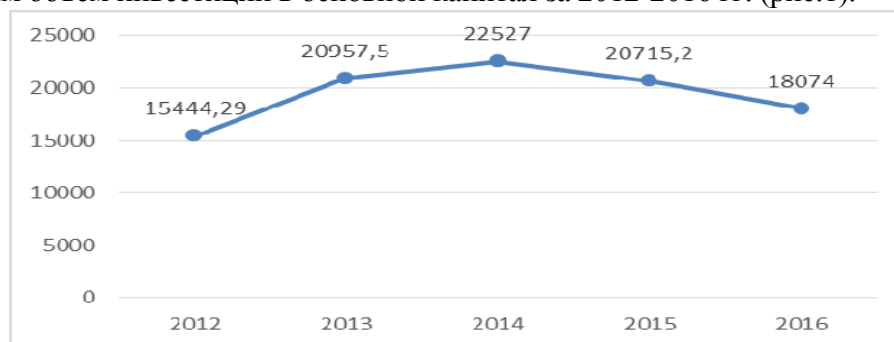

Рис. 1. Объем инвестиций в основной капитал, млн.руб.

Как видно из рисунка 1 в период с 2012 г. по 2016 г. объем инвестиций в основной капитал в Республике Беларусь имеет как отрицательную динамику, так и положительную динамику. В период с 2012 г. по 2014 г. наблюдается увеличение объема инвестиций. Так, в 2014 г. данный показатель составил 22527 млн. руб., что 1,5 раза больше, чем в 2012 г.

В период с 2014 г. по 2016 г. наблюдается снижение объема инвестиций в основной капитал. В 2016 г. объем инвестиций составил 18074 млн. руб., что на 2641,2 млн. руб. (12,5%) меньше, чем в предыдущем году.

Структура инвестиций в основной капитал по источникам финансирования представлена на рисунке 2.4 (в процентах к итогу).

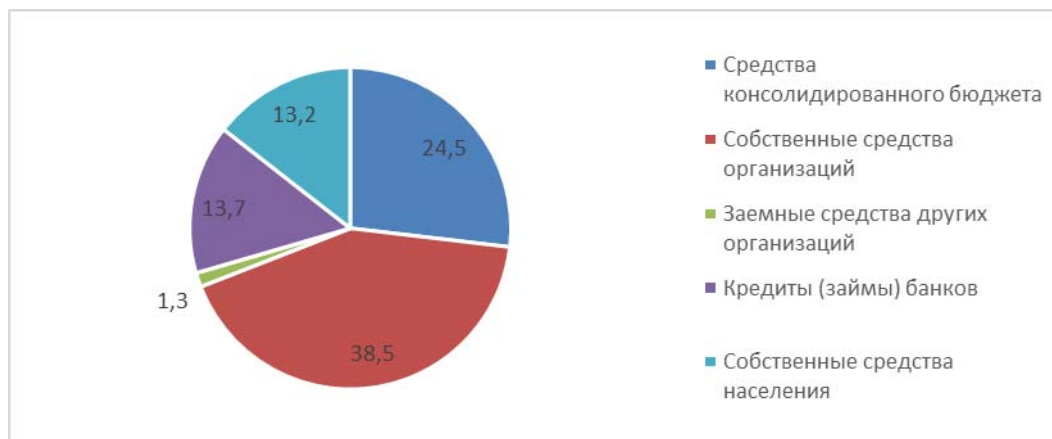

Рис. 2. Структура инвестиций в основной капитал по источникам финансирования

Наибольший удельный вес в структуре инвестиций в основной капитал занимают собственные средства предприятий и организаций – 38,5%, за счет кредитных ресурсов банков – 13,7 %, за счет бюджетных средств – 24,5 %. Доля населения в финансировании инвестиций составила 13,2 % от общего объема инвестиций. На невысоком уровне остается не менее важный источник финансирования инвестиций в основной капитал – заемные средства других организаций – их удельный вес составляет 1,3 % объема инвестиций в основной капитал.

Рассмотрим структуру инвестиций в основной капитал по видам экономической деятельности (таблица 1).

Таблица 1

Структура инвестиций в основной капитал по видам экономической деятельности

Год, %	2012	2013	2014	2015	2016
Инвестиции в основной капитал	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
из них:					
Сельское хозяйство, охота и лесное хозяйство	16,1	14,1	9,9	10,8	10,0
Промышленность	34,4	36,1	36,8	37,9	38,0
Строительство	2,2	2,8	3,8	2,4	1,2
Оптовая и розничная торговля	5,0	5,1	5,5	3,6	2,7
Услуги по временному проживанию и питанию	1,1	1,4	1,6	1,2	0,9
Финансовая и страховая деятельность	1,0	1,2	1,1	1,4	1,1
Операции с недвижимым имуществом	20,4	19,9	22,7	23,7	24,2
Образование	1,1	1,2	1,7	1,0	1,0
Здравоохранение и социальные услуги	2,0	1,9	2,0	2,5	2,3

По видам экономической деятельности наибольший удельный вес в инвестициях в основной капитал приходится на промышленность и операции с недвижимым имуществом. В 2016 г. в промышленность было направлено 38% всех инвестиций, по сравнению с прошлым годом данный показатель практически не изменился, что нельзя сказать об операциях с недвижимым имуществом, с каждым годом данный показатель возрастает, и в

2016 г. составил 24,2% от общего объема инвестиций. Наименьший объем инвестиций приходится на финансовую деятельность (1,1%), образование (1,0%), услуги по временному проживанию и питанию (0,9%).

На протяжении многих лет белорусским государством проводится политика стимулирования привлечения иностранных инвестиций. В Республике Беларусь созданы основные условия, формально необходимые для привлечения иностранного капитала.

Рассмотрим динамику прямых иностранных инвестиций в экономику Республики Беларусь за 2012-2016 гг. (млн. долл. США) (рисунок 3).

Рис. 3. Динамика иностранных инвестиций в экономике Республики Беларусь за 2012-2016 гг. (млн. долл. США)

Из данного рисунка видно, что в период с 2012 г. по 2016 г. общий приток иностранных инвестиций имеет отрицательную динамику. В 2016г. объем ПИИ снизился на 40,3% (по сравнению с 2012 годом и составил 8559,8 млн. долл. США). Следует заметить, что снизился и приток прямых и портфельных иностранных инвестиций.

Наибольший приток иностранных инвестиций в 2016 году наблюдался в такие отрасли, как: торговля (30,0%), транспорт (32,5%), промышленность (25,4%) и прочие (10,5%). [3]

Таким образом, можно сделать вывод, что динамика инвестиций в Республике Беларусь отрицательная. Для привлечения иностранных инвестиций в страну необходима разработка и принятие адекватных мер по их стимулированию. А именно создание более благоприятного, стабильного, предсказуемого и прозрачного инвестиционного климата для зарубежных инвесторов.

В соответствии с Программой социально-экономического развития Республики Беларусь на 2016-2020 годы приоритетными для инвестирования являются реальный сектор экономики, проекты с высокой окупаемостью.

Определены основные направления использования инвестиций: создание высокоэффективных, экспортоориентированных высокотехнологичных производств, новых рабочих мест в сфере услуг; реализация приоритетных программ в социальной сфере; строительство объектов инженерной инфраструктуры, в том числе Белорусской АЭС.

Список использованных источников

1. Закон об инвестициях: Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 г. № 53-3: [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H11300053&p1=1>. – Дата доступа: 10.11.2017.
2. Беларусь в цифрах: Статистический справочник / Нац. стат. комитет Республики Беларусь. – Минск-2017.
3. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by>. – Дата доступа: 11.11.2017

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Основними проблемами економічного та соціального розвитку України під час її незалежності є постійні нестачі фінансових ресурсів, необхідних для виконання державою покладених на неї функцій, в тому числі забезпечення кожній людині відповідного рівня життя та умов відпочинку, розвитку її спортивних, духовних здібностей як особистості.

Забезпечення соціального захисту громадян зазвичай є пріоритетною функцією держави, проте в сучасних економічних умовах держава не в змозі профінансувати усі соціальні гарантії в повному обсязі, але забезпечити поступове наближення основних соціальних стандартів та гарантій до прожиткового мінімуму зобов'язана.

Зважаючи на те, що соціальний захист і соціальне забезпечення громадян України переважно фінансується за рахунок коштів державного бюджету, включаючи субвенції, проаналізуємо зміну даної статті видатків за останні роки (рис.1)

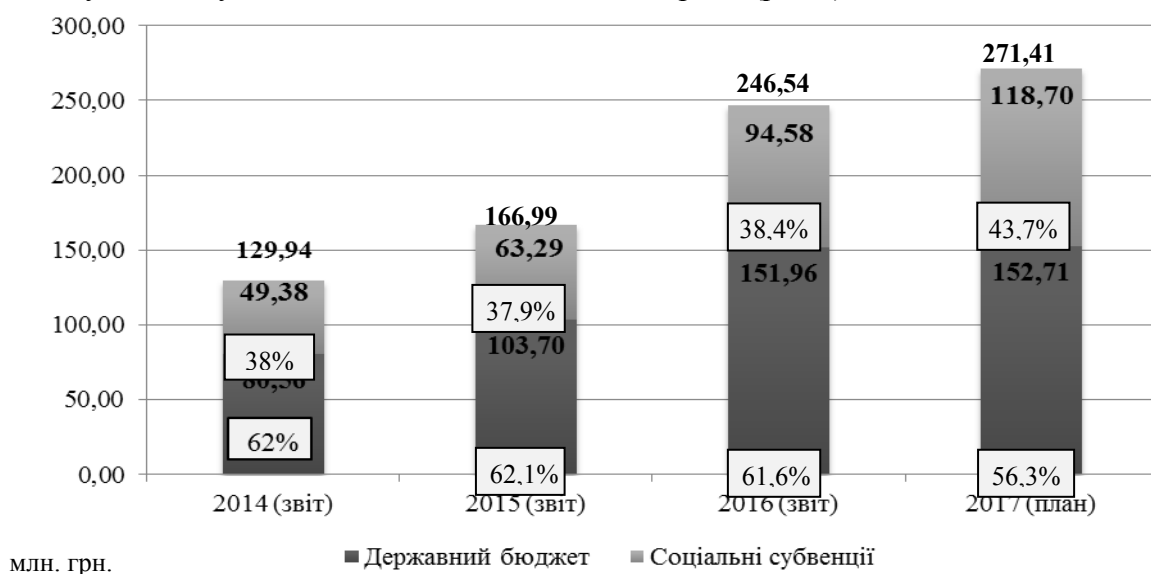

Рис.1. Динаміка і структура видатків Державного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення за 2014-2017 рр.

Розроблено на основі [1;3]

Як бачимо з рис.1, обсяг видатків державного бюджету, які спрямовані на соціальний захист і соціальне забезпечення громадян України щороку зростає. Водночас частка фінансування за рахунок субвенцій поступово збільшується, що свідчить про процеси децентралізації, які не оминули і соціальну сферу. Дана стаття видатків не може фінансуватися виключно з місцевих бюджетів, оскільки вона потребує постійного централізованого контролю з боку органів державної влади та значних обсягів фінансових ресурсів.

На думку деяких вчених, зростання видатків на соціальний захист може мати і негативний вплив, не спонукаючи людей до забезпечення якісного рівня життя за рахунок власних доходів. Булавінець В. М. підтверджує це у своїй праці: «...впродовж тривалого часу головний акцент робиться на підвищення соціальних трансфертів ... що неминуче

руйнує мотивацію активної поведінки на ринку праці. Через це соціальні трансфери називають непродуктивними видатками» [4, с. 302]. З однієї сторони, збільшення обсягів видатків на соціальний захист призводить до формування сталої залежності від матеріальної державної допомоги, а з іншої – в умовах сьогодення звичайному українцю досить складно прожити без цієї допомоги, тому завжди потрібно враховувати умови, в яких спостерігається подібне зростання.

У сфері соціального захисту України є декілька важливих проблем, які сприяють виникненню дисбалансів щодо його бюджетного фінансування, для вирішення яких потрібно проводити реформу системи соціального захисту і соціальної політики загалом.

Категоріальний принцип надання пільг, який регламентується чинним законодавством, неспроможний диференціювати осіб, які реально потребують допомоги від держави, адже люди отримують пільги, якщо вони відповідають критеріям пільгової категорії громадян, які визначені законодавством. При цьому доходи і матеріальний добробут пільговика та його родини не завжди враховуються при розрахунку розміру пільг.

Як показує обстеження умов життя домогосподарств, найбагатші 20% населення отримують майже третину коштів, що виділяються на транспортні пільги, тоді як найбідніші 20% населення – 10% [6, с. 14]. Тобто кількість отримувачів соціальних пільг серед бідного населення інколи навіть є меншою, ніж кількість осіб, в яких розмір доходів перевищує середній рівень життя, а розміри соціальних допомог в них майже не відрізняються. Деякі громадяни впродовж певного періоду часу отримують пільги за багатьма підставами без постійної оцінки потреби в них.

Значна чисельність осіб, які мають право на отримання пільг та допомог, призводить до того, що для фінансування їх надання всім пільговикам необхідні великі суми коштів, які виділяються з бюджетів різних рівнів.

Для вирішення даної проблеми потрібно забезпечити поступовий перехід від системи пільг за соціальною ознакою до адресних соціальних виплат та соціальних послуг, тобто не тільки враховувати чи відповідає людина певним критеріям, а й індивідуально визначати рівень її життя. Також варто переглянути систему критеріїв та підстав, за якими громадянам надаються пільги та призначаються соціальні виплати.

На сьогодні органи державної влади почали вирішувати цю проблему шляхом врахування розміру доходу на окремі види пільг та допомог (субсидія, допомога малозабезпеченим громадянам тощо), але зважаючи на високу частку тіньової економіки, за якої люди не відображають свої реальні доходи, і, на жаль, досить значний рівень корумпованості, ця проблема досі залишається актуальною.

Крім цього, не менш важливою проблемою для інтеграції України в Європейську спільноту є проблема реалізації міжнародно-правових гарантій соціальних прав громадян і міжнародно-правових зобов'язань України щодо модернізації діючої системи соціального захисту в національному законодавстві.

У більшості випадків закони з питань ратифікації міжнародних договорів приймаються без одночасного прийняття нових або внесення змін до чинних законів України, що впливають із цих договорів. Отже, Україна визнає міжнародні стандарти в соціальній сфері, але не вживає достатніх заходів для їх практичної реалізації. З цього впливає наступна проблема – недосконалість «єдиного законодавства» у сфері надання та отримання соціальних пільг і допомог, оскільки деякі законодавчі та інші нормативно-правові документи мають протиріччя у трактуванні тих чи інших понять та суперечать один одному.

Наприклад, умови надання платних та безоплатних соціальних послуг, що передбачені Законом України «Про соціальні послуги» та Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок надання платних соціальних послуг та затвердження їх переліку», відрізняються [2;5]

Тому потрібно проводити перевірки відповідності нормативно-правових актів та розробити єдиний законодавчий акт, який би охоплював всю систему надання соціальних

пільг, допомог та гарантій і забезпечував більш доступну, легшу і зрозумілу процедуру їх пошуку, роз'яснення і надання.

Зі змінами в економіці України відбувається становлення і розвиток системи соціального захисту населення та забезпечення соціальних гарантій. Але водночас у фінансуванні соціальної сфери виявляються риси її недосконалості та невідповідності сучасним потребам людей. Тому вирішення проблем фінансування соціального захисту в Україні необхідно здійснювати у комплексі з реформуванням системи соціального захисту населення в цілому, що надасть змогу одночасно зменшити фінансовий тягар держави та підвищити життєвий рівень населення.

Отже, в умовах обмеженості фінансових ресурсів держави проблему фінансування соціального захисту населення доцільно вирішувати не через збільшення її фінансування за рахунок державних коштів, а шляхом трансформації політики доходів населення за рахунок зростання їх індивідуальних доходів. Адже збільшення обсягів видатків бюджету на соціальний захист призводить до формування у населення сталої залежності від матеріальної державної допомоги, що в результаті не призводить до зростання рівня добробуту громадян.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» від 21.12.2016 № 1801-VIII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
2. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
3. Звіт про виконання державного бюджету за 2014-2016 роки [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
4. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: моногр. / О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. – 376 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок надання платних соціальних послуг та затвердження їх переліку» від 14 січня 2004 р. №12 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/12-2004-%D0%BF>
6. Рекомендації у сфері політики надання соціальної допомоги: Міністерство праці та соціальної політики України / CASE Україна. Центр соціально-економічних досліджень. – К.: Вік Принт, 2010. – 64 с.

Михайлюк Т.О., Маркова О.Л., студентки 1 курсу магістратури,
група МФКп – 171, фінансово-економічний факультет
Науковий керівник: **Кальченко О.М.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
mikhailiuk261@gmail.com, ollya-markova@mail.ru

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Для будь-якої країни велике значення має наявність ефективно функціонуючого фінансового ринку, динамічний розвиток сегментів якого гарантує стабільність економіки держави. Порівняно з розвиненими країнами, вітчизняний фінансовий ринок має ряд проблем, що заважають його ефективній діяльності. Для виявлення та усунення недоліків, що притаманні фінансовому ринку нашої країни необхідно провести аналіз тенденцій його функціонування та розвитку.

Тенденції та проблеми, пов'язані з діяльністю фінансового ринку досліджували такі вчені, як: Т.А. Васильєва, О.Д. Васирик, С.О. Маслова, В.М. Опарін, І.О. Школьник, В.М. Шелудько та інші.

В.М. Опарін визначає фінансовий ринок як сукупність обмінно-перерозподільчих відносин, які пов'язані з купівлею та продажем фінансових ресурсів, необхідних для здійснення фінансової та виробничої діяльності [1].

Основними інститутами, що діють на національному фінансовому ринку є банківські установи, страхові організації, фондові біржі та небанківські фінансові інститути, які

здійснюють безпосередній вплив на економічний розвиток країни та ступінь добробуту населення.

Оскільки банківський сектор посідає домінуючу позицію на фінансовому ринку України, то негативні тенденції його функціонування здійснюють значний вплив на вітчизняний фінансовий ринок.

Таблиця 1

Основні показники банківської діяльності станом на 1.01. (млн. грн.) [2]

Показник	2015	2016	2017	Темп приросту, %	
				2016/2015	2017/2016
Кількість діючих банків	163	117	96	-28,22	-17,95
З них з іноземним капіталом	51	41	38	-19,61	-7,32
В т.ч. з 100% іноземним капіталом	19	17	17	-10,53	0,00
Частка банків з іноземним капіталом в загальній кількості, %	31,3	35,0	39,6	11,82	13,14
Активи банків	1316852	1254385	1256299	-4,74	0,15
Кредити надані	1006358	965093	1005923	-4,10	4,23
Капітал	148023	103713	123784	-29,93	19,35
Зобов'язання	1168829	1150672	1132515	-1,55	-1,58
Вкладення в ЦП	168928	198841	332273	17,71	67,10

З таблиці 1 видно, що кількість банківських установ за останні 3 роки суттєво зменшилась і на початок 2017 року становила 96. Також відбувається зменшення кількості банків з іноземним капіталом, але збільшення їх частки в загальній кількості комерційних банків свідчить про те, що закордонні банківські установи з кожним роком все більшою мірою впливають на вітчизняний банківський ринок.

Активи банків на початок 2016 року мали тенденцію до зменшення, проте на початок 2017 року вони збільшились на 0,15%, що є позитивним фактом. Кількість наданих кредитів на кінець 2016 року становила 1005923 млн. грн., що на 4,23% більше, ніж в попередньому періоді. Однак через високі відсоткові ставки та низьку платоспроможність потенційних позичальників розвиток кредитування в Україні стримується.

Зобов'язання комерційних банків на початок 2017 року зменшилися на 1,58%, що свідчить про скорочення кредитних ресурсів і може бути пов'язано з низькою якістю банківських активів та збитковою діяльністю банківських установ.

Отже, з аналізу тенденцій банківської діяльності за останні 3 роки можна зробити висновок, що банківський сектор України має ряд проблем на які значно впливає складна політична та економічна ситуація в країні. До даних проблем можна віднести: низьку якість банківських активів; постійне зменшення кількості діючих банків; недосконалість нормативно-правової бази, що регулює банківську діяльність; низьку платоспроможність населення, що зменшує кількість потенційних клієнтів; низький рівень довіри громадян до банківських установ та інші.

Для підвищення ефективності функціонування комерційних банків на вітчизняному фінансовому ринку необхідно активізувати їх взаємодію з іншими учасниками ринку, вводити та підвищувати якість нетрадиційного банківського обслуговування, сприяти створенню позитивного іміджу вітчизняних банківських установ, встановлювати індивідуальні графіки платежів для клієнтів, здійснювати пошук нових форм роботи з клієнтами, підвищувати якість роботи персоналу тощо.

Страховий ринок також є важливим сегментом фінансового ринку. І хоча він уже сформований, його розвиток в Україні знаходиться на початковій стадії. У зарубіжних країнах страхування активно використовується для захисту населенням своїх майнових інтересів, а в нашій країні воно не є поширеним. Основною причиною цього є низький рівень доходів населення, не усвідомлення суті та важливості процесу страхування. Основні показники діяльності страхового ринку дозволяють оцінити його стан (табл. 2).

**Основні показники діяльності страхового ринку України станом
на 31.12 відповідного року (млн. грн.) [3]**

Показник	2014	2015	2016	Темп приросту, %	
				2015/2014	2016/2015
Кількість страхових компаній, одиниць	382	361	310	-5,50	-14,13
Загальна сума активів	70261,2	60729,1	56075,6	-13,6	-7,7
Обсяг сформованих страхових резервів	158828,0	18376,3	20936,7	16,1	13,9
Обсяг сплачених статутних капіталів	15120,9	14474,8	12661,6	-4,3	-12,5
Сплачено на перестраховування	9 704,2	9911,3	12 668,7	2,1	27,8
Валові страхові премії	26767,3	29736,0	35170,3	11,1	18,3
Валові страхові виплати	5065,4	8100,5	8839,5	59,9	9,1
Рівень валових страхових виплат, %	18,9	27,2	25,1	-	-
Чисті страхові премії	18 592,8	22 354,9	26 463,9	20,2	18,4
Чисті страхові виплати	4 893,0	7 602,8	8 561,0	55,4	12,6
Рівень чистих виплат, %	26,3	34,0	32,3	-	-

Як бачимо, кількість страхових компаній за останні 3 роки в Україні зменшилась на 72 організації. У 2016 році в Україні діяло 310 страхових компаній (39 зі страхування життя та 271 з ризикового страхування). Обсяг активів страховиків має тенденцію до зменшення і у 2016 році становить 56075,6 млн. грн., що на 7,7% менше, ніж у попередньому періоді. Відбулося збільшення як валових страхових премій, так і валових страхових виплат у 2016 році. Також у цей період спостерігається збільшення обсягів перестраховування, і суми, що сплачені на перестраховування зросли на 27,8%.

Рівень валових страхових виплат за аналізований період зменшився і становив 25,1%, що є дуже низьким, порівняно з зарубіжними країнами, у яких він перевищує 70%. Однією з причин цього також є недовіра людей до вітчизняного страхового ринку.

У сучасних умовах, коли суб'єктам господарювання необхідні додаткові кошти, а банківський сектор є досить дорогим, відбувається пошук альтернативних джерел залучення додаткових ресурсів, і на допомогу приходять звідси небанківські фінансово-кредитні установи. Вони створюють серйозну конкуренцію банківським установам, надаючи дешевші та якісні фінансові продукти та послуги (рис.1).

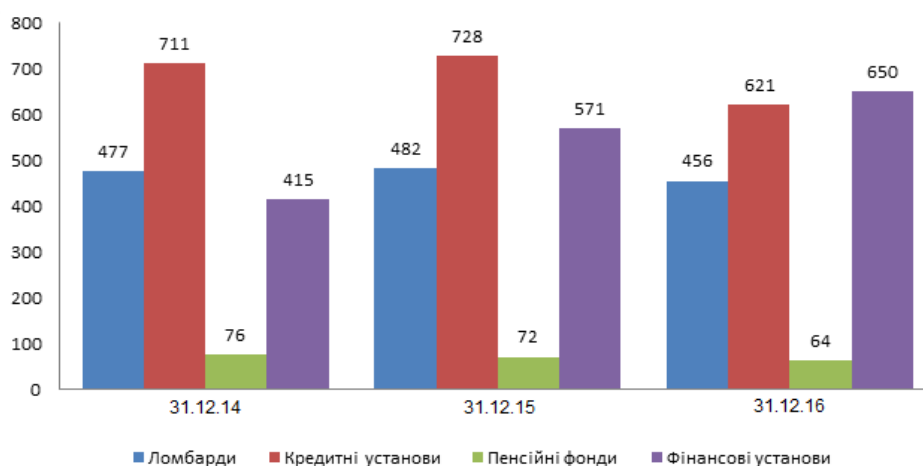

**Рис. 1. Кількість небанківських фінансово-кредитних установ України
за 2014-2016 роки [3]**

Як видно з діаграми, інвестори зацікавлені у діяльності вітчизняних фінансових установ. Так, порівняно з 2015 роком, в 2016 році їх загальна кількість зросла більше ніж на 10 % і складала 650 організацій. Кількість ломбардів в 2016 році порівняно з попередніми роками зменшилась до 456 установ (на 26 установ менше ніж в минулому). Порівняно з кожним наступним роком знижується й кількість недержавних пенсійних фондів. Так з 2014 року по кінець 2016 року відбулося їх зменшення більш ніж на 15%. Найбільша кількість

кредитних установ за аналізований період була відзначена в 2015 році, а саме 728 організацій, з яких 621 - кредитні спілки. В 2016 році кількість кредитних організацій зменшилась до 650, з яких кількість кредитних спілок скоротилась до 462 одиниць.

Вітчизняні небанківські фінансові інституції на сьогодні характеризуються низьким рівнем перетворення засобів в додатковий капітал, що звісно є наслідком нестабільних політичних і економічних умов в країні для ведення бізнесу, недостатньою захищеністю права власності та недостатнім для повноцінного функціонування рівнем корпоративного управління. Найтипівішими ознаками загальних недоліків у небанківському вітчизняному фінансовому секторі стали: вихід з України учасників фінансових секторів «великих європейських гравців», які стимулювали розвиток економіки; відсутність довіри населення до фінансово-кредитних установ; зменшення обсягів торгів на вітчизняних біржах (окрім державних облігацій) на 17,21% (або на 49,29 млрд. грн) за результатами 2015 року (286,21 млрд. грн.), незмінна протягом 2010-2016 років частка страхових компаній у структурі фінансового сектору – від 2,6 % до 3 %; недостатній рівень активів системи пенсійного забезпечення, що становить 2,5 млрд. грн. або 0,2 % від ВВП на кінець 2016 р. тощо [4].

Для подальшого розвитку економіки і формування надійних інструментів заощадження для населення, фінансовий ринок має стати одним із головних механізмом мобілізації вільних коштів. Цього можна досягти шляхом:

- стабілізації валютного ринку, утриманням рівня інфляції на прийнятному для розвитку економіки рівні, удосконаленням інструментів монетарної політики;
- запровадження принципів та цілей державного регулювання та нагляду відповідно до міжнародних стандартів;
- стабілізації роботи фінансового сектора, відновлення довіри населення до інститутів фінансового ринку;
- формування ефективної системи перерозподілу ресурсів з пріоритетним їх спрямуванням на реалізацію проектів економічного розвитку;
- сприяння впровадженню системи рефінансування проблемних страхових компаній, кредитних спілок та інших фінансових установ, враховуючи державну підтримку та додаткові приватні джерела;
- прийняття об'єднаннями небанківських фінансових установ та інших суб'єктів нагляду на ринках небанківських фінансових послуг ринкових стандартів урегулювання спірних питань.

Фінансова система України характеризується структурними дисбалансами, які є наслідком військового конфлікту, зниження економічної активності, поступовим погіршенням торговельного балансу, суттєвим скороченням кредитів тощо. Стабільність, ефективність та прозорість фінансової системи насамперед залежить від рівня розвитку фінансового ринку. З огляду на це необхідно впровадження ефективної стратегії розвитку фінансового ринку, рефінансування фінансових установ, ліквідація неплатоспроможних банківських установ для підвищення довіри населення, забезпечуючи при цьому необхідний рівень захисту прав споживачів, що сприятиме оздоровленню всієї фінансової системи країни. Реалізація стратегії розвитку фінансового ринку забезпечить його прозорість, створить умови для активізації інвестиційної діяльності і підвищить ліквідність фінансових інструментів ринку, що сприятиме відновленню цілісності економіки та забезпечить фінансову стабільність в довгостроковому періоді.

Список використаних джерел

1. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001. – 240 с.
2. Національний Банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>
3. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/>
4. Дешко А. П'ять кроків, які врятовують фінансовий ринок України [Електронний ресурс] / А. Дешко // Дзеркало тижня: електронне вид. – 10.04.2015. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/p-yat-kroktiv-yaki-vryatuyut-finansoviy-rinok-ukrayini-html>.

Молокович А.И., студент 4 курса, группа ФК-41, экономический факультет
Научный руководитель: **Башлакова О.С.**, к.э.н., доцент
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины
(г. Гомель, Республика Беларусь)
financechair@gsu.by

БАЛАНС РЕСУРСОВ И ОБЯЗАТЕЛЬСТВ ПРИ РАЗРАБОТКЕ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Финансовая политика организации представляет собой целенаправленное использование финансов для достижения стратегических и тактических задач. Оценка финансовой политики организации является одним из самых актуальных объектов анализа, в результатах которого заинтересованы различные внешние и внутренние пользователи аналитической информации: менеджмент и персонал предприятия, собственники, контрагенты, кредиторы и инвесторы. Одними из наиболее заинтересованных пользователей такой информации являются банки, которым такая оценка необходима для диагностирования уровня рисков кредитования потенциальных заёмщиков.

Финансовая политика как объект оценки банком обладает высокой актуальностью, поскольку оказывает непосредственное влияние на такие ключевые показатели работы организации, как стоимость капитала, финансовые результаты, доля целевых рынков сбыта, риск банкротства, доходы собственников и персонала и т.д.

В общем виде оценка финансовой политики состоит из следующих блоков:

- анализ финансового состояния организации;
- анализ финансовых результатов организации;
- анализ денежных потоков (достаточности доходов для финансирования расходов);
- анализ финансовых рисков (в первую очередь риска утраты платёжеспособности и наступления банкротства).

Ключевым методологическим подходом такого анализа является исследование сбалансированности ресурсов организации и её обязательств, информационной базой которого является финансовая отчётность, данные бухгалтерского и управленческого учёта. В настоящее время источники научно-методической литературы предлагают множество методик такого исследования [1, 2], однако данные методики носят универсальный характер, не адаптированы к требованиям банков и не учитывают специфики белорусских условий хозяйствования.

Баланс ресурсов и обязательств может быть исследован как на определённую дату, так и за период времени. Анализ финансового состояния организации представляет собой, по сути, исследование баланса ресурсов и обязательств на определённую (отчётную) дату, так как основным источником информации для анализа является баланс организации.

В настоящее время финансовое состояние, включающее в себя ликвидность и платёжеспособность, исследуется на основании расчёта так называемой трехкомпонентной модели структуры баланса, либо коэффициентным методом, путём расчёта ряда коэффициентов, характеризующих соотношение различных элементов активов и пассивов, с последующим анализом и интерпретацией полученных результатов.

Рекомендуемые в отечественной и зарубежной литературе коэффициенты, характеризующие финансовое состояние организации, достаточно часто применяются в банковской практике, однако их ценность для аналитической работы банков неодинакова.

Так, коэффициенты финансовой независимости, финансовой зависимости и плеча финансового рычага характеризуют финансовую устойчивость субъектов хозяйствования с точки зрения одних и тех же критериев и поэтому достаточно произвести расчёт одного из них. Если рассчитан коэффициент финансовой независимости, нет необходимости оценивать прочие коэффициенты структуры пассивов, поскольку они находятся в прямой

функциональной зависимости с данным коэффициентом. Также не обладают самостоятельной аналитической ценностью коэффициенты мобильности оборотного капитала и доли запасов в активах. Первый из них достаточно существенно меняется практически ежедневно и адекватно оценить его не представляется возможным, поскольку, с одной стороны, предприятию необходимы определенные остатки средств для покрытия текущих нужд (которые не связаны с общей суммой активов), а с другой – избыток денежных средств приводит к их инфляционному обесценению. Второй коэффициент находится в зависимости от технологии производства, политики предприятия в отношении запасов материальных ресурсов, текущей конъюнктуры рынка и учетной политики, поэтому его значение и динамика не поддаются однозначной оценке в контексте финансовой устойчивости. Отметим также, что такие показатели, как коэффициенты соотношения оборотных и внеоборотных активов, мобильности активов и доля внеоборотных активов в общей сумме активов вполне взаимозаменяемы, и поэтому достаточно рассчитать только один из них. Принимая во внимание вышесказанное, можно сделать вывод, что для эффективной оценки структуры капитала достаточно рассчитать:

- коэффициент финансовой независимости;
- коэффициент долгосрочности привлечения;
- удельный вес краткосрочного заемного капитала;
- коэффициент мобильности активов;
- коэффициент маневренности собственного капитала;
- долю имущества производственного назначения.

Однако принятая методика их расчёта несёт для банковского анализа большие погрешности и нуждается в корректировке.

Отдельным объектом банковского анализа является прогнозирование вероятности утраты платёжеспособности и вероятности банкротства. Для этого в международной практике применяются многофакторные многомерно-дискриминантные модели, к наиболее известным из которых относятся модели Альтмана (для компаний, не имеющих рыночной капитализации), Лиса и Таффлера. В этих моделях текущие показатели (т.е. показатели рентабельности и оборачиваемости, рассчитываемые за определенный период времени) берутся за отчетный период, а моментные (т.е. рассчитываемые по состоянию на отчетную дату) – на его конец.

Следует отметить, что модели, построенные на зарубежном опыте, неэффективны для оценки финансовой устойчивости предприятий в Республике Беларусь. Модель Альтмана не учитывает относительно небольшие (в удельном весе к балансу) объемы заемного капитала, что обусловлено завышением стоимости формируемых за счет собственного капитала внеоборотных (долгосрочных) активов, а также высокую стоимость заёмного капитала. Поэтому типичное для любых предприятий республики (в том числе финансово неустойчивых) соотношение собственного и заемного капитала делает показатели, рассчитанные по модели Альтмана, нерепрезентативными. Модель Таффлера имеет неэффективные для условий республики критерии, поскольку прибыль отчетного периода согласно действующей нормативной базе не полностью соответствует фактическому финансовому результату, а также, принимая во внимание относительно низкие объемы заемного капитала, первое слагаемое модели Таффлера даже для финансово неблагополучных белорусских предприятий выше нормативного значения (0,3), являющегося критерием финансовой устойчивости для всего Z-счета. Поэтому согласно приведенным расчетам, даже предприятия с невысокой финансовой стабильностью обладают вполне удовлетворительными расчетными показателями Z-счетов. Показатели модели Лиса более адекватны условиям белорусских производителей (данный вывод коррелирует с результатами иных исследований, проведенных на предприятиях Республики Беларусь по зарубежным многомерно-дискриминантным моделям). Однако даже модель Лиса не может служить удовлетворительным инструментом для прогнозирования

вероятности банкротства, поскольку более чем наполовину ее Z-счет построен на показателях рентабельности, о неэффективности чего говорилось выше.

Принимая во внимание вышесказанное, необходимо создание многомерно-дискриминантной модели на базе данных производителей конкретных отраслей промышленности Беларуси. Зарубежный опыт построения многомерно-дискриминантных моделей предполагает компьютерную обработку данных за ряд лет (не менее 10) по большой выборке субъектов хозяйствования (не менее 500), относящихся к различным отраслям экономики [1]. При этом сам процесс построения моделей состоит из следующих этапов:

1. разделение предприятий на группы в зависимости от их финансового состояния (поскольку обрабатываются показатели прошлых лет, состояние субъектов хозяйствования известно на момент проведения аналитических процедур);

2. расчет для всей совокупности предприятий показателей финансовой устойчивости (коэффициентов структуры баланса, ликвидности и т.п.);

3. отбор коэффициентов, которые наиболее тесно коррелируют с изменением финансового состояния предприятий в пространстве и во времени;

4. расчет весовых показателей для каждого коэффициента, определяемых по двум критериям:

- необходимость приведения коэффициентов к единому масштабу значений, для чего единица делится на значение выбранного для включения в Z-счет коэффициента, принимаемого за нормальное;

- теснота корреляции между финансовым состоянием предприятий и уровнем коэффициента, причем наиболее высокие весовые показатели присваиваются коэффициентам с наибольшей степенью корреляции;

5. построение Z-счета и определение экстремальных значений для его оценки.

Однако зарубежная методика построения многомерно-дискриминантных моделей малоприменима в Республике Беларусь по ряду причин:

- специфика сбытовых и ресурсных рынков, меры государственного регулирования обуславливают весьма высокую степень специфики финансово-хозяйственных процессов в различных отраслях и подотраслях промышленности (равно как и иных секторов экономики), что делает невозможным построение универсальных, надотраслевых моделей, и сужает информационную базу анализа;

- очень высокая волатильность факторов экономической среды, определяющих финансовую устойчивость предприятий, приводит к частым и разновекторным колебаниям финансового состояния субъектов хозяйствования. Это делает невозможным использование для построения многомерно-дискриминантных моделей информации за существенные промежутки времени, а также делает хронологически локальной саму модель, эффективность которой в результате интенсивных реструктуризационных процессов в экономике переходного периода неизбежно будет сокращаться.

Поэтому в современных условиях представляется необходимым создание секторальных моделей для отечественных организаций, которые бы позволили формализовать прогнозирование вероятности утраты платёжеспособности потенциальными заёмщиками банков.

Таким образом, существует четыре основных направления анализа финансовой политики организации банками: анализ финансового состояния, анализ финансовых результатов, анализ финансовых потоков и прогнозирование вероятности банкротства. Предлагаемые в научно-методической литературе подходы неэффективны для банков в современных условиях и нуждаются в существенной корректировке.

Нами предлагается комплекс мер по совершенствованию методических подходов к анализу сбалансированности ресурсов и обязательств организации с целью сделать их пригодными для банковского анализа кредитоспособности потенциальных заёмщиков. К таким мерам относятся:

- оценка уровня и динамики ликвидности совместно с уровнем и динамикой оборачиваемости соответствующих сегментов оборотного капитала и рентабельностью продаж;
- корректировка методики расчета коэффициента абсолютной ликвидности путем соотнесения наиболее ликвидных активов не с общей суммой краткосрочных обязательств, а с той их частью, которая должна быть погашена в ближайшей перспективе;
- оценка уровня и динамики коэффициента обеспеченности предприятия собственным оборотным капиталом исходя из структуры и динамики оборотного капитала предприятия;
- корректировка действующих нормативных значений коэффициента обеспеченности собственным оборотным капиталом, исходя из его функционального соотношения с коэффициентом текущей ликвидности;
- расчет в дополнение к вышеупомянутому показателю коэффициентов обеспеченности собственным оборотным капиталом просроченных дебиторской и кредиторской задолженностей;
- корректировка методики расчета коэффициента финансовой независимости путем элиминирования инфляционного фактора;
- корректировка методики расчета показателя обеспеченности материальных оборотных средств собственными источниками путем исключения из объемов собственных источников доли, которая соответствует размерам просроченной дебиторской задолженности;
- обязательное отражение по принципу начисления дебиторских и кредиторских обязательств в бухгалтерском учете и отчетности в целях эффективного анализа финансовой устойчивости;
- меры по приближению учетной (балансовой) стоимости имущества и обязательств к их рыночной стоимости;
- обязательное формирование резервов за счет собственного капитала при наличии просроченной дебиторской задолженности и неликвидных активов;
- предлагается новая методика расчета показателя ликвидности, основанная на взвешивании текущих активов в зависимости от их реальной ликвидности, а текущих пассивов – в зависимости от актуальности их погашения (данный расчет можно произвести на основе вышеупомянутых мер по модификации информационной базы);
- предложены методические подходы к оценке экономической прибыли путём расчёта показателей имплицитных издержек трех видов: а) обязательные издержки, не относимые на затраты, б) имплицитные издержки простого воспроизводства элементов капитала, в) инфляционные издержки, представляющие собой удорожание ресурсов для простого воспроизводства за период финансово-хозяйственного цикла;
- разработана усовершенствованная методика составления краткосрочных платёжных календарей в форме месячного баланса прихода и расхода денежных средств;
- предложено формирование системы многофакторных моделей прогнозирования банкротства на отечественных данных, поскольку зарубежные универсальные модели неэффективны в специфических условиях Республики Беларусь.

Предлагаемые меры позволят существенно повысить эффективность анализа банками кредитоспособности потенциальных заёмщиков и снизить соответствующие риски.

Список использованных источников

1. Русак Н.А., Русак В.А. Основы финансового анализа. – Мн.: ООО "Меркаванне", 2005. – 196 с.
2. Стоун Д., Хитчинг К. Бухгалтерский учет и финансовый анализ / Общ. науч. ред. Лисовика и Ярцева М.Б.; Пер. с англ. Огибина Ю.А. и др. – М.: СИРИН, 2008. – 302 с.

Пинчук Т. А., студентка 3 курса, группа 15Ф-2, факультет банковского дела
Научный руководитель: **Лопух Ю.И.**, ассистент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
pinchuk-tanya@bk.ru

ВАЛЮТНЫЙ РЫНОК И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В настоящее время в мире наблюдаются процессы глобализации, региональной интеграции, развития финансовых рынков, что, естественно, приводит к увеличению масштабов торговых, экономических и валютно-финансовых отношений.

Регулирование валютного рынка страны осуществляет государство с помощью валютной политики. Средством реализации валютной политики является валютное регулирование. Растет также значение валютного регулирования для экономики Республики Беларусь. Это связано с интеграцией в мировую экономику и важной ролью валютного регулирования в обеспечении макроэкономической стабилизации внутри страны.

Актуальность данной темы заключается в том, что, являясь важным связующим звеном национальной экономики с мировой, валютное регулирование позволяет, с одной стороны, с большей эффективностью использовать все преимущества от участия в мирохозяйственных связях, а с другой – ограничивать негативные воздействия мирового рынка на колебания курса национальной валюты и отток национальных и зарубежных инвестиционных капиталов, защищать национальных производителей и экспортеров от международной конкуренции.

Валютный рынок в Беларуси нельзя назвать развитым сравнительно с мировым, однако он достаточно эффективно выполняет некоторые функции внутреннего валютного рынка и имеет структурированную систему во многом аналогичную другим системам валютных рынков.

Валютный рынок в 2015 году находился под влиянием внешних конъюнктурных шоков и факторов замедления деловой активности в странах – основных торговых партнерах, а также мер по повышению гибкости курсовой политики, принятых в сочетании с реализацией сбалансированной монетарной и фискальной политики.

Объем внутреннего валютного рынка в 2015 году составил 72,6 млрд. долларов США, что на 5,9% выше уровня 2014 года. Объем биржевого сегмента сложился в размере 17,2 млрд. долларов США, сократившись на 42,8%, объем внебиржевого сегмента – в размере 43,1 млрд. долларов США, увеличившись за 2015 год более чем в 2 раза. Объем рынка наличной иностранной валюты составил 12,3 млрд. долларов США, снизившись за 2015 год на 30% [1, с. 161].

Объем внутреннего валютного рынка в 2016 году составил 70,1 млрд. долларов США, что на 3,6% ниже уровня 2015 года. Объем биржевого сегмента сложился в размере 9,3 млрд. долларов США, сократившись на 46,2%, объем внебиржевого сегмента – в размере 49,7 млрд. долларов США, увеличившись за 2016 год на 15,3%. Перераспределение объемов валютных сделок в пользу внебиржевого сегмента обусловлено снятием в мае 2015 г. установленных ранее ограничений по проведению валютных операций на внебиржевом рынке, а также снижением с 1 сентября 2016 г. для белорусских организаций – экспортеров размера обязательной продажи иностранной валюты с 30 до 20% от суммы выручки в иностранной валюте [2, с. 159].

Проблемы регулирования валютного рынка связаны с тем, что область валютных отношений является достаточно неустойчивой и имеет тенденцию к постоянному изменению. Курс валюты одной страны прямо пропорционально влияет на курс валюты другой. В настоящее время основными валютами, которые диктуют курсы другим валютам, являются доллар и евро.

Для Республики Беларусь, как и для многих других странах, характерны некоторые проблемы, осложняющие положение на валютном рынке. За прошедший год мировые финансовые рынки претерпели значительные изменения, которые привели к существенному увеличению неустойчивости ряда основных экономических характеристик. Такие конъюнктурные факторы, как резкое снижение мировых цен на нефть, значительное ослабление курсов российского рубля, китайского юаня и казахстанского тенге, оказали значительное влияние на внутренний валютный рынок нашего государства, увеличив волатильность курса белорусского относительно отдельных валют.

К проблемам валютного рынка можно отнести значительную величину дефицита торгового и платежного баланса Республики Беларусь. Это, несомненно, влияет на обменный курс белорусского рубля.

Также к проблеме валютных отношений переходной экономики можно отнести регулирование валютного курса.

Важнейшим фактором преодоления проблем валютного рынка Республики Беларусь является стимулирование увеличения экспорта белорусских товаров и услуг при одновременном ограничении импорта товаров и услуг. В настоящий момент приоритетом в развитии экспорта является увеличение доли высокотехнологичной наукоемкой продукции, соответствующей всем техническим, экологическим и другим требованиям валютного рынка. Также необходимо к экспорту сырьевых товаров добавить поставки продукции с высокой добавленной стоимостью. Таким образом, с помощью интенсивного экспорта можно показать жителям страны силу национальной экономики, а также внушить доверие в национальную валюту, а с другой стороны, показать соседним странам перспективу инвестирования средств в белорусские рубли.

В то же время, с помощью экспорта можно полностью удовлетворить спрос на иностранную валюту, с помощью которого можно реально поддерживать стабильные позиции по отношению к мировым валютам, если не укреплять. Сегодня такие предприятия как "Минский Тракторный Завод", "Коммунарка", "Атлант", "Беларуськалий" и др. делают многое для поддержания экономики страны, но этого недостаточно. Необходимо искать новые перспективы, поддерживать и регулярно модернизировать уже существующие рынки сбыта, создавать мировой товар, который пользуется спросом.

В ближайшей перспективе необходимо осуществлять мероприятия по созданию финансовых механизмов, позволяющих расширить использование национальной валюты внутри страны с целью извлечения дохода, а также мероприятия постепенного снятия всех ограничений на внебиржевом валютном рынке и продолжения работы по обеспечению инвестиционной привлекательности Республики Беларусь. В то же время необходимо противодействовать явлениям спекулятивного характера на валютном рынке, противоречащим фундаментальным факторам курсообразования, и сглаживать резкие колебания обменного курса белорусского рубля.

В целях дедолларизации экономики продолжено дальнейшее сокращение случаев использования иностранной валюты на территории Республики Беларусь, что совместно с реализацией мер, которые направлены на повышение привлекательности белорусского рубля как средства сбережения, что будет способствовать усилению доверия к национальной валюте.

Согласно стратегии развития финансового рынка Республики Беларусь до 2020 года, необходимо произвести либерализацию режима валютного регулирования, которая будет выражаться в упрощении процедуры и смягчении требований к проведению валютных операций, в переходе от директивных методов регулирования к экономическим, которые основаны на системе мониторинга и последующего контроля за денежными потоками, что, в свою очередь, обеспечит информационную прозрачность и полноту отражения совершаемых валютных операций и позволит своевременно выявлять внешние и внутренние экономические риски и адекватно реагировать на них [3, с. 25].

Для достижения поставленной цели, необходимо осуществить следующие мероприятия:

1) поэтапное снижение нормы об обязательной продаже субъектами хозяйствования – резидентами иностранной валюты на внутреннем валютном рынке, что будет способствовать развитию экспортного потенциала субъектов хозяйствования Республики Беларусь и дальнейшей гармонизации валютного законодательства в рамках Евразийского экономического союза (ЕАЭС), а затем отмена института обязательной продажи валютной выручки;

2) отмена существующих ограничений в части целевого приобретения иностранной валюты на внутреннем валютном рынке;

3) изменение условий проведения внешнеторговых операций одновременно с повышением эффективности контроля за добросовестностью их проведения;

4) снятие отдельных ограничений при проведении валютных операций, применение иных методов регулирования валютных операций в соответствии с требованиями времени и международной практикой;

5) применение наиболее эффективных подходов к регулированию валютных отношений, контролю проводимых экономическими субъектами валютных операций, принятию мер, обеспечивающих органичное развитие внутреннего валютного рынка.

Следует использовать гибкий механизм формирования обменного курса национальной валюты при минимальном участии Национального банка Республики Беларусь на валютном рынке в рамках ориентации на динамику стоимости корзины иностранных валют.

Анализ, проведенный в данной работе, позволяет сделать вывод о том, что внутренний валютный рынок Республики Беларусь в настоящее время находится на стадии формирования, в результате, он далек от совершенного. Развитие национального валютного рынка, как и всего валютного механизма нашей страны, должны с одной стороны подчиняться общей экономической политике и действующей социально-экономической модели, однако с другой – стремиться к соответствию международным стандартам развитых стран в валютной сфере.

Список использованных источников

1. Статистический бюллетень №1 (199) – Национальный банк Республики Беларусь. – Минск, 2016. – 255 стр.
2. Статистический бюллетень №8 (218) – Национальный банк Республики Беларусь. – Минск, 2017. – 262 стр.
3. Стратегия развития финансового рынка Республики Беларусь до 2020 года [Электронный ресурс] / Национальный банк Республики Беларусь. – 2017. – Режим доступа: https://www.nbrb.by/finsector/P229_6.pdf. – Дата доступа: 16.11.2017.

Пустовойт Д. В., студентка 4 курсу, група Ф-141, факультет фінансово-економічний

Товстиженко О. В. к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

diannka25@gmail.com

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ «LIFE-СТРАХУВАННЯ» В УКРАЇНІ

«Life-страхування» на українському ринку розвивається в доволі складних умовах, адже негативні наслідки фінансово-економічної кризи не минули й страхового ринку.

Перший етап розвитку страхового ринку (1991-1993рр.) характеризувався невпорядкованим страховим законодавством, відсутністю органу нагляду за страховою діяльністю, значною інфляцією, яка постійно збільшувалася. Також відбулося зростання кількості страхових компаній, які з однієї точки зору поклали край багаторічній монополії Держстраху, а з іншої точки зору, за відсутності жорсткого контролю за рівнем статутних фондів та платоспроможності страховика, призвели до того, що новостворені страхові компанії не мали необхідних ресурсів для виконання

взятих на себе зобов'язань, чим дуже підірвали рівень довіри населення до них та зокрема до всієї системи страхування [1].

Тому необхідною передумовою подальшого розвитку страхового ринку з огляду на значущість страхування в соціально – економічному розвитку держави було створення спеціалізованого законодавства про страхування. Саме з прийняттям у травні 1993 року Декрету Кабінету Міністрів України «Про страхування» і розпочався другий етап (1993-1996рр.), який характеризується створенням у 1993 році Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю та початком нагляду за страховою діяльністю, введенням ліцензування, встановленням вимог до мінімального розміру статутного фонду, частки іноземних юридичних та фізичних осіб у статутному фонді страхових компаній, що призвело до самоліквідації страхових компаній заснованих на іноземному капіталі [1].

З прийняттям у 1996 році Закону України «Про страхування» українські страховальники отримали чималу перевагу, тому що згідно зі статтями цього Закону страхові компанії не можуть зникнути з ринку до тих пір поки не виконають усіх зобов'язань перед страховальниками, які на них покладені. З огляду на «закоренілу» недовіру населення до організацій, що управляють їх фінансовими ресурсами, даний Закон значно підвищує престижність страхових організацій і повністю виключає неправомірну можливість втрати населенням своїх коштів [2].

До 2008 року розвиток страхового ринку, в т.ч. й ринку «life-страхування», відбувався високими темпами: щорічний приріст зібраних премій та кількості укладених договорів вимірювався двозначними показниками, тобто темп росту ринку випереджав ріст економіки в цілому. Однак, після 2008 року стрімкий розвиток ринку зупинився.

Страхування життя дозволяє фінансово захистити свій стан та капітал – це стандартна інформація, якою володіє більшість громадян. Але насправді це лише мала частина тих переваг, які може надати «life-страхування». Даний вид страхування передбачає обов'язок страховика здійснити виплату у разі смерті застрахованої особи до закінчення дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку [3].

Тобто, люди мають змогу фінансово забезпечити те найцінніше, що вони мають – життя та здоров'я. Окрім цього до беззаперечних переваг даного виду страхування можна віднести такі:

- формування капіталу для додаткових пенсійних виплат;
- страхова виплата, яка у декілька разів перевищує страховий платіж;
- гарантована виплата страхової суми;
- можливість звільнення від сплати платежів у разі повної непрацездатності;
- оптимальні умови внесення страхового платежу на зручних умовах;
- повне збереження ваших коштів від арешту, конфіскації та розподілу при розлученні;
- особливий порядок спадкування у разі смерті страховальника [4].

Обсяг валових страхових виплат із страхування життя станом на 30.06.2017 становив 265,9 млн грн (включаючи страхові виплати у вигляді анuitетів), що на 34,3% більше в порівнянні з відповідним періодом 2016 року (станом на 30.06.2016 – 198,0 млн грн) [5].

Обсяг валових страхових виплат/відшкодування у порівнянні з I півріччям 2016 року збільшився на 829,4 млн грн (21,0%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 843,1 млн грн (22,4%).

Станом на 30.06.2017 року зменшилась кількість застрахованих фізичних осіб на 1,4% або на 59 269 осіб (станом на 30.06.2016 застраховано 4 107 251 фізична особа, станом на 30.06.2017 – 4 047 982 фізичні особи). Протягом I півріччя 2017 року застраховано 501 104 фізичні особи, що на 36,6% або на 289 248 осіб менше проти відповідного періоду 2016 року (за I півріччя 2016 року застраховано 790 352 фізичні особи) [5].

Також важливо підкреслити, що кожна компанія «life-страхування» має компанію-перестраховика, тому в разі неможливості страховиком виконувати свої обов'язки, відповідальність буде покладена на компанію-перестраховика. Даний процес забезпечує подвійну надійність страхування для «life-страховальників».

Незважаючи на чималу кількість переваг «life-страхування» на українському ринку спостерігається тенденція до зменшення кількості страхових «life-компаній» (рис. 1).

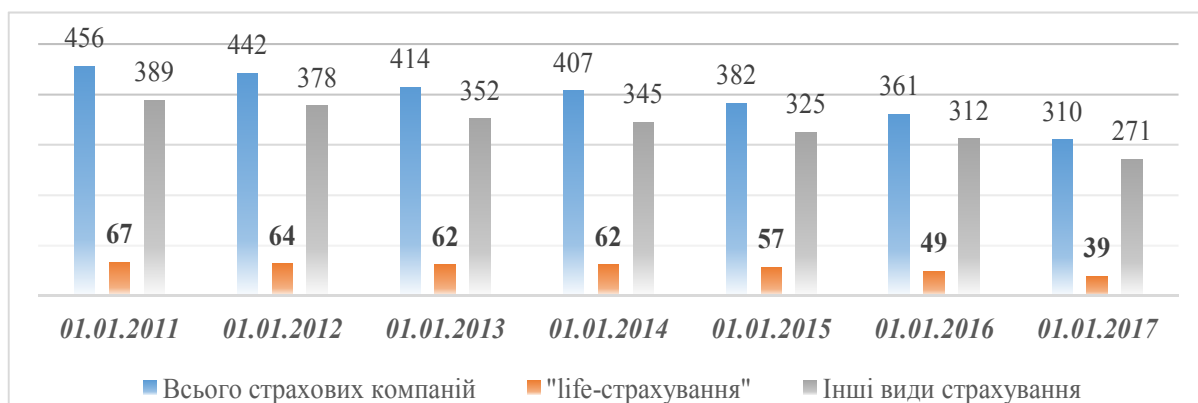

Рис. 1. Динаміка кількості страхових «life-компаній» за 2011-2017 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі [6]

За останні 6 років український страховий ринок втратив 28 страхових «life-компаній», тобто майже в 2,5 рази більше від кількості даного виду компаній у 2011 році, що дає підстави стверджувати про непоширеність даного виду діяльності серед українських страхових організацій.

Серед 39 страхових «life-компаній» у 2016 р. в рейтингу журналу «Фориншурер» ТОП-5 за договорами, що включають накопичувальне страхування життя, зайняли такі українські компанії як «МетЛайф», «PZU Україна Страхування життя», «ТАС», «Класік страхування життя», «Уніка Життя» (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг компаній «life-страхування» за договорами, які включають накопичувальне страхування життя 2014-2016 рр. тис грн

«Life-компанія»	2014	2015	2016
«МетЛайф»	304199	393 309	568 044
«PZU Україна Страхування життя»	114925	128 992,6	153 168
«ТАС»	120960	121 801,0	126 329
«Класік страхування життя»			86 980
«Уніка Життя»	50598	78 106,6	84 842

Джерело: розроблено авторами на основі [6]

Динаміка страхових премій дає підстави стверджувати про позитивну тенденцію накопичення для таких компаній як «МетЛайф» (збільшення страхових премій на 174735 тис. грн. або на 44,4%), «PZU Україна Страхування життя» (збільшення на 24175,4 тис. грн. або на 18,7%) в порівнянні з попереднім 2015 роком. Відносно стабільним залишається положення компаній «ТАС» та «Уніка Життя» адже їх темп зростання договорів за ними становить 3,7% та 8,6%.

Найголовнішими причинами, які можуть стримувати розвиток страхового ринку, тобто зменшувати страхові виплати та кількість страхових компаній є:

- відсутність належного рівня довіри населення до страхових компаній (небажання інвестувати на тривалий термін);
- відсутність культури страхування та обізнаності населення;
- недостатній рівень доходів населення;
- слабкий розвиток перестрахового ринку;
- суперечливе страхове законодавство;
- тривала економічна та політична нестабільність [7, с. 63].

Значне скорочення кількості страхових life-компаній на українському ринку викликано також таким важливим фактором як нестабільність грошової одиниці, що зумовлює небажання вкладників витрачати гроші на «сумнівні заходи» по власному договору страхування.

Отже, український ринок «life-страхування» на сьогоднішній день знаходиться у переламному стані. Розвиток страхування життя може суттєво посилити роль та довіру до приватного сектору у реалізації соціальних програм, що у свою чергу призведе до зменшення видаткового навантаження на бюджет. Для подальшого ефективного розвитку ринку

страхування життя необхідно почати вирішувати стримуючі причини, які було зазначено вище.

Список використаних джерел

1. А. Т. Головка, М. П. Денисенко, І. О. Ковтун, В. Г. Кабанов. Основи довгострокового страхування: Навч. посібник. – Алеута, 2007. – 444 с.
2. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
3. Страхування життя [Електронний ресурс] // Polislviv. – Режим доступу до ресурсу: http://polislviv.at.ua/publ/statti/strakhuvannja_zhittja/1-1-0-17
4. Ванчек Ш. Страхування життя [Електронний ресурс] / Ш. Ванчек // Фориншурер. – Режим доступу до ресурсу: <http://forinsurer.com/public/15/02/25/4712>
5. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00621.pdf>
6. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс] // Фориншурер. – Режим доступу до ресурсу: <http://forinsurer.com/stat>
7. Коваль О. Щодо запровадження Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя / О. Коваль // Фінанси України. – 2014. – № 3. – С. 61-68

Пільгуй С.С., аспірант, кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Науковий керівник: **Смовженко Т.С.**, д.е.н., професор
ДВНЗ «Університет банківської справи» (м. Київ, Україна)
sofipilgui@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Згідно з даними дослідників МВФ [1] протягом 1970-2012 рр. у всьому світі було зафіксовано 147 банківських криз, з огляду на значну їх кількість і динаміку прояву кризових явищ в сьогоденні, питання розробки перспективних напрямів вдосконалення антикризового управління набуває актуальності з огляду на ключову роль банків в фінансово-економічній системі кожної країни.

Особливу увагу необхідно приділити основним показникам та передвісникам кризи — системі нормативів Національного банку України (НБУ) як однієї із методик превентивного антикризового управління, які встановлені з метою забезпечення стабільної діяльності банків і своєчасного виконання ними зобов'язань перед їх вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності. Безперечно, найгострішим питанням в кризові періоди країни було забезпечення ліквідності, адже у випадку виникнення «набігів» та «банківської паніки» будь-який банк міг збанкрутувати. Якщо розглянути динаміку нормативів ліквідності протягом 2002-2017 рр., можна відзначити, що навіть у найскрутніші кризові періоди України показники були в межах нормативних значень (рис. 1.).

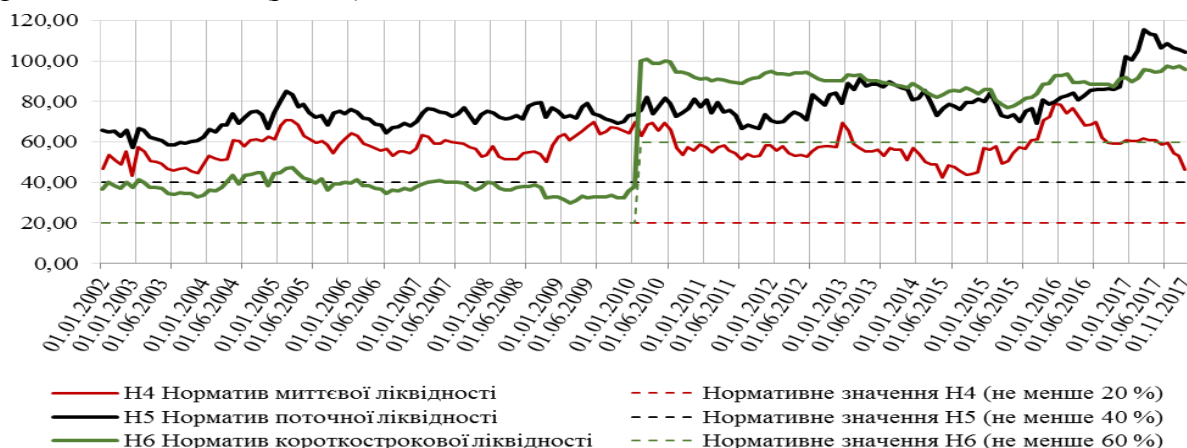

Рис. 1. Динаміка нормативів ліквідності банківської системи України, 2002-2017 рр.
(складено автором за [5])

«На сьогодні надмірна ліквідність БС становить близько 4 мільярдів доларів, але ми не бачимо активного кредитування. Відсутність кредитування викликано не високими ставками НБУ, а іншими проблемами, включаючи низьку захист прав кредиторів, проблему правової і судової систем», — заявив заступник голови НБУ О. Чурий в ході наради Комітету Верховної Ради з питань фінансової політики та банківської діяльності.[4].

Вказане ставить під сумнів ефективність регулятивних дій НБУ та менеджменту банків з точки зору стратегічного планування, а отже і забезпечення фінансової стійкості БС та стабільності розвитку фінансово-економічної сфери країни. Проблему надмірної ліквідності пропонується вирішити шляхом встановлення діапазонних значень нормативів, за яких будуть виконуватися не тільки мінімальні вимоги, а й визначено обсяг надмірної ліквідності, яку необхідно буде спрямувати на проекти з метою збільшення прибутковості діяльності банку та розвитку реального сектору економіки як двигуна стійкого фінансового зростання країни в цілому.

Як справедливо зазначає О.Барановський [2] банківські кризи останніх десятиліть відрізняються від попередніх. Погоджуємося з цим твердженням, оскільки банківські кризи 2008-2009 рр. (кібератака щодо Промінвестбанку в контексті інформаційного вакууму зі сторони НБУ спричинили «набіги» вкладників, що стало поштовхом до розгортання кризи) та 2014-2015 рр. (масштабна «криза недовіри»: поєднання політичної, фінансово-економічної та банківської криз) мали в своє підґрунті нефінансові причини прояву. Вказане створює нові напрями у вдосконаленні антикризового управління в банківській системі України.

Очевидно, що в основі здійснення всіх фінансово-кредитних відносин є довіра. Особливо гостро та відіграє майже завжди ключову роль питання довіри в передкризові та кризові періоди банківської системи. Так, недовіра домогосподарств проявляється у відтоку депозитів, які є основним ресурсним джерелом банків, що в свою чергу веде до зниження показників ліквідності, платоспроможності та результативності діяльності. Справедливо дослідник поведінкових фінансів В. Корнєєв зазначав «довіра і репутація фінансових установ при належному розкритті необхідної інформації формуються і зберігаються як найважливіший нематеріальний актив» [6].

На нашу думку, довіра до БС формується на основі фінансової грамотності (як першооснова вибору клієнта банківської установи) та фінансового захисту (як запорука безпеки здійснення операцій та гарантування вірності її реалізації), також слід зважати на рівень інформаційної асиметрії в банківській системі (рис. 2.).

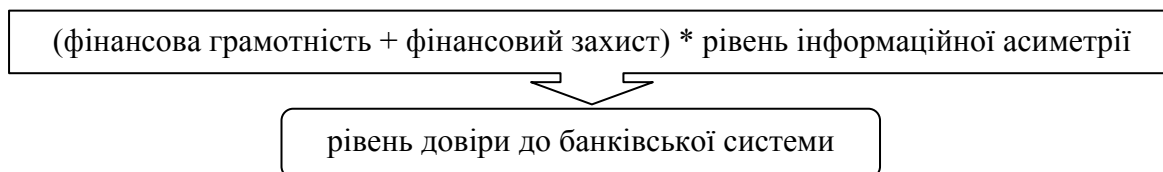

Рис. 2. Складові довіри до банківської системи (складено автором)

НБУ в 2012 р. започаткував комплексний проект з підвищення рівня фінансової грамотності населення України, до реалізації якого залучені державні органи та установи, банківські асоціації, банки, громадські організації, вищі навчальні заклади, іноземні партнери. Метою проекту є заохочення громадян до участі в ефективному управлінні власним бюджетом, прийняття впевнених та зважених фінансових рішень відповідно до життєвих обставин. Також проводяться щорічні просвітницькі проекти в рамках Global Money Week, Дні фінансової обізнаності в різних містах України (Київ, Харків, Львів, Дніпро протягом 2017 р.).

Слід зазначити, що нині в Україні нема системи виміру рівня фінансової грамотності населення, єдиним інформаційним джерелом є дослідження USAID разом з ФГВФО у 2007 р. та 2017 р. за результатами якого фінансова криза 2014-2015 рр. вплинула на рівень фінансової обізнаності громадян, зокрема в частині встановлення довгострокових цілей

39,1% опитаних вказали, що завжди їх встановлюють (проти 30,5% у 2007 р.), інколи – 59,1% (проти 24,1%) [7].

Рівень фінансового захисту суб'єктів банківської системи можна виразити через показники: 1) втрати вкладників (фізичних та юридичних) внаслідок банкрутств банків, 2) збитковості вкладів фізичних осіб, 3) кількості позитивних судових рішень в користь клієнтів. Якщо перші два показники можна вирахувати згідно даних ФГВФО та НБУ, то судова система в банківській сфері не є достатньо прозорим у своїй діяльності та загальнодоступним, що значно посилює зневіру до неї. Створення нових дієвих інститутів із захисту прав суб'єктів БС є одним із пріоритетним напрямів превентивного антикризового управління. Відповідно до зарубіжного досвіду [3] такими інститутами може бути медіація, фінансовий омбудсмен, що дають змогу суттєво знизити трансакційні витрати учасників конфліктів під час повернення фінансових ресурсів, особливо в кризові періоди.

Асиметричність інформації на фінансових ринках, і в банківській системі зокрема, є антиподом їхньої прозорості, що безпосередньо впливає на їхню ліквідність, прибутковість, стійкість. Саме наявність інформаційної асиметрії може нівелювати напрацювання фінансової грамотності та фінансового захисту і знизити рівень довіри до банківської системи. Тому перспективними напрямками антикризового управління є підвищення рівня прозорості діяльності всіх суб'єктів БС, забезпечення єдиних форм/договорів їх співпраці, посилення регулятивно-наглядової функції НБУ з метою мінімізації шуму та рівня інформаційної асиметрії для підвищення довіри до БС і забезпечення високого рівня фінансової стійкості у протидії кризовим явищам.

Отже, перспективними напрямками вдосконалення антикризового управління в банківській системі України є: підвищення ефективності регулятивно-наглядових функцій НБУ в частині виконання нормативів ліквідності та прозорості діяльності як джерела розвитку економіки країни, розробка та реалізація стратегії фінансової грамотності населення, створення дієвих консультативно-правових та судових інститутів із захисту прав суб'єктів банківської системи.

Список використаних джерел

1. IMF Economic Review // IMF. – 2013. – Volume 61, Issue 2, pp 225–270.
2. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. / О. І. Барановський. – К. : УБС НБУ, 2014. – Т. 2 : Безпека фінансових інститутів. – 715 с.
3. Денис О.Б. Шляхи удосконалення інституційного забезпечення врегулювання корпоративних конфліктів в банківському секторі України / О.Б. Денис, Ю.Г. Тустановський // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2017. — №16. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу]: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/133.pdf>
4. Надмірна ліквідність банківської системи становить \$4 мільярди – НБУ // УНІАН. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу]: <https://economics.unian.ua/finance/1963316-nadmirna-likvidnist-bankivskoji-sistemi-standovit-4-milyardi-nbu.html>
5. Основні показники банківської системи // НБУ. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу]: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
6. Поведінкові фінанси і трансформація ринку фінансових послуг / С. І. Брус, Є. О. Бублик, В. В. Корнєєв // Вісник Інституту економіки та прогнозування. — 2012. — №1., с.30
7. Трансформація фінансового сектору // USAID (22.03.2017 р.)

Хоменко І.О., д.е.н., доцент, **Бабаченко Л.В.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
innakhomenko28@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ BITCOIN У МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКАХ

Тривалий час купівля золота вважалася найбільш надійним способом інвестування капіталу. Однак пізніше цей благородний метал втратив всього за півроку чверть своєї ціни, подешевшавши з \$ 2032 за тройську унцію (31,1 г) в жовтні 2012 року до \$ 1670 в квітні 2013-го. За той же період ціна біткоїни (BTC) злетіла з \$ 10,8 до \$ 134,6. В цей час стрімко

стали з'являтися біткоіни-мільйонери та інвестори з Кремнієвої долини. Все більш операцій стали проводити у біткоінах - віртуальною валютою без монет і купюр. Принципова відмінність біткоіни від інших систем електронних грошей в тому, що біткоін не є грошовим замінником і взагалі нічим не забезпечуються. Учасники системи одночасно є його емітентами. Під час емісії біткоінів відсутня можливість їх обміну по фіксованому курсу.

Випуск біткоінів не має централізованого характеру, що займається емісією. Інформація про рух грошових ресурсів акумулюється та зберігається у базах даних на комп'ютерах користувачів. Оновлення інформації між користувачами проводиться автоматично з використанням технології, побудованої на пірінгового мережевому протоколі. Надійність системи гарантується криптографічними засобами захисту [1-3].

Одна з ключових відмінностей біткоін від традиційних електронних грошей і безготівкових розрахунків полягає в тому, що біткоіни не є борговими зобов'язаннями емітента. Біткоіни можуть бути використані тільки для передачі всередині цієї платіжної системи, а тому їх вартість не прив'язана до будь-якої валюти або іншого активу. Ринковий курс постійно зростає та формується виключно на основі балансу попиту і пропозиції. Так, за інформацією Coinmarketcap, курс біткоіни 25 листопада піднявся до рекордних 8673 доларів за одну одиницю. Як тільки біткоін будуть масово використовуватись, то темпи його зростання значно скоротяться [4-6].

У Європейському союзі відсутні спеціальні закони щодо випуску та використання цифрових валют. При відсутності в країнах - учасниках Євросоюзу спеціального регулювання віртуальних валют рекомендується оподатковувати операції, що здійснюються з їх використанням. У США регулювання біткоін відбувається на рівні окремих штатів. У 2013 р Народний банк Китаю та органи законодавчої влади видали спільний документ про заходи застереження, пов'язаних з ризиками використання біткоін. Згідно документа біткоін розглядається як «особливий товар», що за своєю суттю не є валютою і, отже, не може звертатися і використовуватися на ринку як валюта. В даному документі відзначені такі ризики, пов'язані з використанням біткоін, як спекулятивний ризик. Одночасно зазначається, що вплив біткоін на фінансову систему Китаю не може привести до системного ризику. На сьогодні в Японії відстуне спеціальне законодавство, що регулює Bitcoin, але встановлені вимоги до випуску і здійсненню операцій з електронними грошима.

Список використаних джерел

1. Баликова Н. Японія визнала біткоін платіжним засобом / Н. Баликова // Голос України. – 2017. – № 61. – С. 5.
 2. Ліхачов М. Скромна чарівність біткоіна: українські реалії використання крипто валют / М. Ліхачов // Forbes Україна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forbes.net.ua/ua/opinions/1428255-skromnacharivnist-bitkoina-ukrayinski-realiyi-vikoristannya-kriptovalyut?utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=skromnacharivnist-bitkoina-ukrayinski-realiyi-vikoristannya-kriptovalyut
 3. Фінанси. Навчальний посібник / [ред. А.В. Базилюк та ін.]. – К.: «Кондор-Видавництво», 2014. – 348 с.
 4. Міжнародні економічні відносини та менеджмент в умовах посилення глобалізаційних процесів. Навчальний посібник [ред. С.М. Шкарлет та ін.]. – К.: ЦУЛ, 2016. – 528 с.
 5. Shkarlet, S. M. The current state and prospects of development of international electronic commerce / S. M. Shkarlet, I. O. Khomenko / Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 2 (10). Ч. 2. – С. 133-138.
 6. Shkarlet, S. M. Actual problems of formation and funding of the state road funds / S. M. Shkarlet, I. O. Khomenko, V. V. Kontseva // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 3 (11). Ч. 1. – С. 16-20.
-

5 СЕКЦІЯ / 5 SECTION

**Обліково-аналітичні аспекти забезпечення сталого розвитку
національної економіки**

**Учетно-аналитические аспекты обеспечения устойчивого развития
национальной экономики**

**Accounting and analytical aspects of ensuring sustainable development of national
economy**

Бородавка О.М., студентка 2 курсу магістратури,
група ЗМОАп-161, обліково-економічний факультет

Науковий керівник: **Нехай В.А.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
valentin_nehai@meta.ua

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Податкові ризики мають суттєве значення в управлінні діяльністю підприємства, а отже, є важливим фактором, що визначає ефективність його діяльності. Ігнорування податкових ризиків в процесі управління підприємством може призвести до суттєвих негативних наслідків як у вигляді прямих витрат – зменшення фінансового результату, збільшення податкових витрат, так і у вигляді втрат – фінансові санкції за неповне нарахування та несвоєчасну сплату податків.

Одним з дієвих методів зниження податкових ризиків, як на державному рівні, так і на рівні окремих підприємств є податкове планування. Як зазначає Данилишин Б.М., розробка податкової стратегії у процесі формування довгострокових цілей розвитку підприємства з урахуванням можливих змін податкового законодавства, державної економічної політики та інших факторів зовнішнього середовища є частиною загальної стратегії розвитку підприємства. Разом з тим, що податкове прогнозування виступає вторинним по відношенню до загальної стратегії розвитку підприємства, податкові прогнози мають суттєвий вплив і вносять корективи у її формування. Особливо актуальним в цьому відношенні є виявлення можливостей оптимізації податків у межах податкового законодавства [1, с. 206].

З одного боку, сучасні національні підприємства характеризуються повільністю впровадження в практику стратегічного управління. Основними причинами даної ситуації є: неналежна методологічна база; недостатня теоретична підготовка фахівців і керівників підприємств, і як наслідок, відсутність досвіду застосування стратегічного управління.

З другого боку, як зазначає Вахновська Н.А., особливу небезпеку для податкових стратегій, що прогнозуються, становить непередбачуваність і нестабільність норм податкового законодавства та перманентний характер податкових нововведень [2].

Планування податкових платежів на всіх рівнях управління здійснюється як загальними методами планування (балансовий, експертних оцінок, економіко-математичні тощо), які за своєю суттю є універсальними й можуть застосовуватись для планування будь-яких показників і процесів, так і спеціальними методами (кореляції, екстраполяції, експертні, з використанням інформаційних технологій), комплексне використання яких дає можливість досягти найбільшого ефекту.

На підприємстві виділяють три рівні планування, кожен з яких має свою мету, завдання та форми реалізації.

Метою стратегічного податкового планування (період від 1 до 3 років) є визначення податкової стратегії на майбутній період як складової загальної частини фінансової стратегії.

Головним завданням стратегічного планування є оптимізація податкових платежів шляхом вибору системи оподаткування підприємства, основою якої є загальна стратегія підприємства.

Але як зазначалось вище, особливу небезпеку для податкових стратегій, що прогножуються, становить непередбачуваність і нестабільність норм податкового законодавства та перманентний характер податкових нововведень.

Тому, на наш погляд, менеджменту підприємства слід більше приділяти уваги поточному (до одного року) та оперативному податковому плануванню, сутність якого полягає в розробці короткострокових планових податкових платежів на період до одного місяця.

При оперативному плануванні враховуються ті ж самі чинники та умови, що й при стратегічному та поточному плануванні, але вони мають більшу визначеність. При поточному плануванні особливу увагу слід приділяти змінам, які відбуваються в законодавчій базі, а особливо тлумаченням одних і тих же положень різними інститутами податкових відносин (порядку сплати податків, методикам розрахунку податкових платежів, ставок та інших елементів нормативної бази, тощо).

Важливим елементом податкового менеджменту є розрахунок податкових платежів на фінансовий рік, основою яких є рух фінансових потоків підприємства за звітний період, а також моніторинг податкового законодавства.

Комплексний податковий план підприємства повинен включати такі розділи: календар сплати податків у розрізі кожного обов'язкового платежу на фінансовий рік з вказівкою можливих тимчасових резервів; перелік вжитих заходів щодо оптимізації податкових потоків, основні обмеження та відповідальність за реалізацію оптимізаційних заходів, використовувані ресурси і інструментарій для маневрування податковими платежами; бюджет податкових платежів з урахуванням застосування заходів щодо оптимізації податкових зобов'язань підприємства [3].

Отже, до механізмів мінімізації податкових ризиків можна віднести:

- досконале вивчення чинного законодавства з метою використання всіх його можливостей з максимальною користю для підприємства;
- постійний моніторинг можливих змін у податковому законодавстві та розробка превентивних заходів, щодо можливих змін;
- розробка оперативних, поточних та стратегічних планів податкових платежів.

Таким чином, за мінімальних витрат, можна досягти значних результатів в управлінні податковими ризиками.

Список використаних джерел

1. Державна підтримка та податкове регулювання підприємницької діяльності в Україні: [монографія] / Б.М. Данилишин, О. М. Кондрашов. – Донецьк, 2010. – 296 с.
2. Вахновська Н.А. Корпоративний податковий менеджмент у системі управління підприємством. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2007_4_1/zbirnuk_O_FN_4has_1_38.pdf
3. Акаєв Ш.М., Гайдим В.В. Організація системи податкового планування в процесі управління витратами. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tiru/2009_28_3/54.pdf

Войтович Ю.С., студентка 3 курса, группа 15ф-2, факультет банковского дела
 Научный руководитель: **Володько О.В.**, к.э.н., доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
 voytovich.yulechka@mail.ru

СОВРЕМЕННЫЕ ФОРМЫ ОБЪЕДИНЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ

Мировой и отечественный опыт свидетельствует, что в условиях рыночной экономики предприятия могут на добровольных началах объединять свою хозяйственную деятельность, в целях расширения возможностей предприятий в производственном, научно-техническом и социальном развитии.

С подписанием 28 декабря 2009 года Главой государства Указа № 660 «О некоторых вопросах создания и деятельности холдингов в Республике Беларусь» создана правовая основа для создания и функционирования такой формы объединения юридических лиц – холдинга. А уже в апреле 2010 года был зарегистрирован первый холдинг. [1]

Холдинги являются самой распространенной в мире формой предпринимательского объединения. Сегодня они – объективная экономическая реальность в большинстве государств мира, включая Республику Беларусь. С каждым годом они получают все более широкое распространение (Об этом свидетельствуют данные, представленные на рисунке 1.) К ним можно отнести ОАО «Бел-автомаз», ОАО «БелОМО», ОАО «Минский моторный завод», ОАО «Амкордор» и другие.

Рис. 1. Динамика количества холдингов в Республике Беларусь за 2010-2016 гг., штук. [2]

За период 2010 -2016 г. число холдингов увеличилось на 63 шт. (темп - роста 493,75%).

Таблица 1

Темпы роста количества зарегистрированных холдингов в Республике Беларусь за 2010-2016 гг., %

Год	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Темп роста	175,00	175,00	124,49	122,95	108,00	97,53

Холдинговые структуры обладают мощным производственным потенциалом и высокой конкурентоспособностью, поскольку они могут контролировать деятельность значительного числа компаний. Следовательно, они оказывают влияние на экономическую ситуацию в стране, что про является их ролью в следующих показателях (рис.2).

Рис. 2. Доля холдингов в основных экономических показателях в 2012 и 2015 гг., %. [3]

Таблица 2

Темпы роста удельного веса холдингов в основных экономических показателях в соотношении 2015/2012, %.

Показатель	Выручка от реализации	Объем промышленного производства	Инвестиции в основной капитал	Экспорт товаров	Импорт товаров
Темп роста	141,67	131,34	195,35	123,40	84,93

Их структура представлена на рисунке 3.

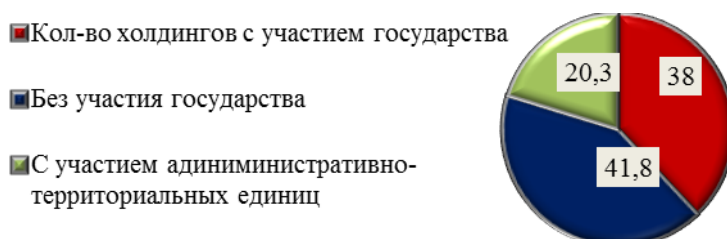

Рис. 3. Структура холдингов в Республике Беларусь по состоянию за 2016 год, %.

В 2016 году 9 деревообрабатывающих предприятий объединились в холдинг под руководством Банка развития с целью объединения усилий по продаже продукции этой отрасли и повышения качества продукции. Предприятия до включения в холдинг находились в неудовлетворительном финансовом положении. В апреле объем производства холдинга в действующих ценах увеличился в 1,5 раза, в мае — в 1,76 раза по сравнению со среднемесячным объемом в I квартале. В целом за 11 месяцев 2016 года темп роста объема производства промышленной продукции деревообрабатывающих предприятий к аналогичному периоду 2015 года составил 129,2%.

Перспективные направления развития холдинговых структур:

1. Повышение совокупной эффективности функционирования государственных холдингов за счет централизованной модели управления ими, а также создания горизонтально и вертикально интегрированных холдингов.

2. Расширение практики создания отраслевых холдингов, включающих разноплановые бизнес-единицы.

3. Снятие управленческих функций с министерств. Необходимо создание отдельной структуры, на которую будут возложены такие функции.

4. Усиление объективности совета директоров. Грамотно сформированный состав совета директоров (наблюдательного совета) и наличие в его составе независимых членов — одно из ключевых требований.

6. Реформирование законодательства. В условиях глобализации экономических процессов, ужесточения конкуренции необходим поиск оптимальных и эффективных систем управления, законодательно признанных и урегулированных. [4]

Можно сделать вывод, что холдинги являются эффективной моделью ведения бизнеса, поскольку они имеют больший объем используемых ресурсов, включая управленческий, научный и производственный персонал. Предприятия, входящие в объединение, не являются конкурирующими участниками производственного процесса, а напротив преследуют одинаковые цели, объединяя усилия по их достижению. Централизация финансов позволяет оперативно реагировать на изменения условий хозяйствования и перенаправлять их в соответствии с текущими нуждами.

Показатели функционирования холдингов, созданных без участия государства значительно превышают показатели холдингов с участием государства. Многие государственные холдинги были созданы директивным способом, в состав которых были включены убыточные предприятия. Их целью создания было налаживание производственных процессов и соответственно выход из кризисного финансового положения. Но согласно материалам, проведенной проверки в 2016 году, 24 государственных холдинга завершили финансовый год с убытками.[4]

Однако, как показывает не только зарубежный, но и отечественный опыт, при более углубленном изучении рынка и выборе каналов сбыта, формировании общей стратегии деятельности и политики, а также системы управления финансами, подборе высококвалифицированных кадров и в целом оптимизации деятельности предприятий, входящих в структуру холдингов, достигаются положительный эффект. Поэтому государственные холдинговые структуры нуждаются в налаживании описанных процессов и выборе модели управления ими.

Список использованных источников

1. Корпоративное управление [Электронный ресурс] // Министерство экономики Республики Беларусь. – Режим доступа: http://www.economy.gov.by/ru/korporat_formy_uprav-ru/. Дата доступа: 07.10.2017.
2. Корпоративные и интегрированные формы управления экономикой. Интегрированные структуры [Электронный ресурс] // Министерство экономики Республики Беларусь. – Режим доступа: http://www.economy.gov.by/ru/integrirovannye_struktury-ru/. Дата доступа: 05.10.2017.
3. Холдинги в основных экономических показателях [Электронный ресурс] // Министерство экономики Республики Беларусь. – Режим доступа: http://www.economy.gov.by/ru/holdingi_v_osn-ru/. Дата доступа: 06.10.2017.
4. Концептуальные подходы к организации управления объединениями и холдинговыми компаниями в современных условиях / Вискуб М.А., Мороз А. И. // Экономический бюллетень научно-исследовательского экономического института Министерства финансов Республики Беларусь. – 2016. - № 1. – С. 6-15.

Волот О.І., к.е.н., доцент,
Спунтай В.І., студентка 2 курсу, група МОАп-161,
обліково-економічний факультет
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
e_volot@ukr.com

ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ОБЛІКУ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Для ХХІ століття є характерним стрімкий розвиток сфери послуг у всіх напрямках діяльності людини. Однією із найпоширенішими є послуги, що надаються закладами ресторанного господарства. Міністерство економіки та з питань Європейської інтеграції України визначає ресторанне господарство як вид економічної діяльності суб'єктів

господарської діяльності щодо надавання послуг відносно задоволення потреб споживачів у харчуванні з організуванням дозвілля або без нього. А заклади ресторанного господарства як організаційно-структурну одиницю у сфері ресторанного господарства, яка здійснює виробничо-торговельну діяльність: виробляє, продає і організовує споживання продукції власного виробництва і закупних товарів, може організовувати дозвілля споживачів [1].

Більшість науковців, які розглядають питання пов'язані з організацією ресторанного господарства вказують про необхідність впровадження науково-технічного прогресу, а саме використання сучасних інформаційних технологій. Найпоширенішими програмними продуктами для автоматизації підприємств ресторанної сфери є R-Keeper, Iiko, BarBos, Tillypad. [2].

Дана програма дозволяє автоматизувати всі ключові процеси ресторанного господарства: управління касою, складом, персоналом, кухнею, відеоспостереженням, фінансами, резервуванням столів, доставка та інші. На рисунку 3 наведено існуючі функціонали та модулі програми.

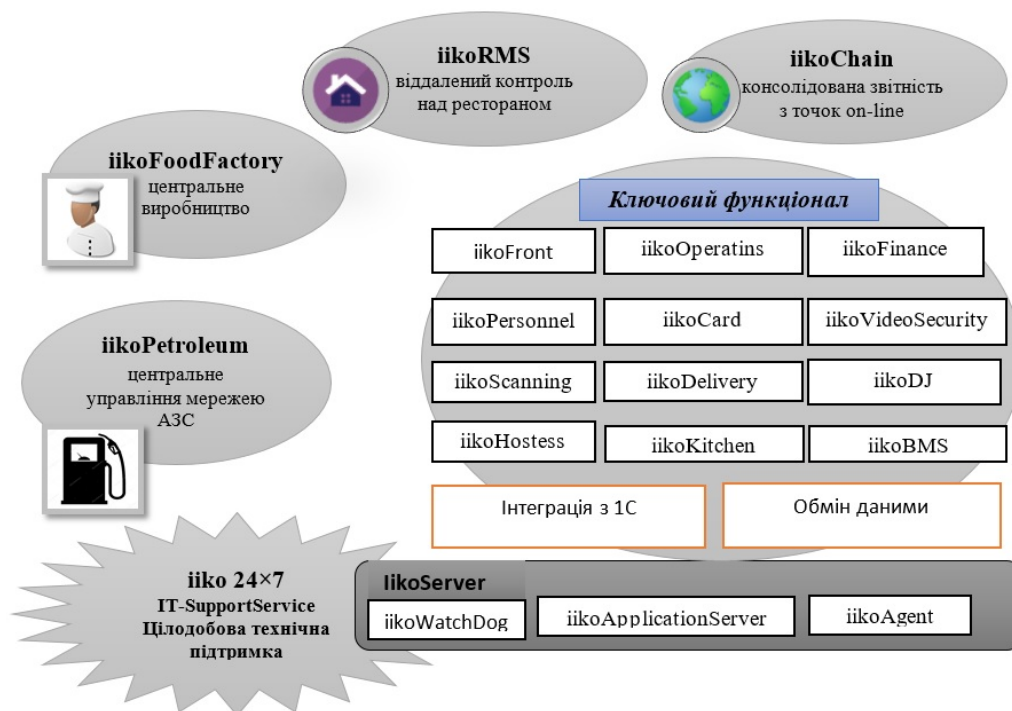

Рис. 3. Графічне зображення можливих функціоналів та модулів програми iiko [3]

Дана програма використовується для здійснення управлінського обліку суб'єкта господарювання і вона не формує фінансову або ж податкову звітність.

Основні функціональні можливості програми наведено нижче з умовним поділом на модулі:

1 Фінансовий та управлінський функціонал:

- включає можливість налаштувати управлінський план рахунків, здійснення подвійного запису, що дозволяє вести управлінський облік за касовим методом та методом нарахування в плані рахунків, налаштованому під фінансову модель підприємства;
- формує звіт про прибутки та збитки, що дозволяє підсумувати ефективність роботи підприємства в розрізі періодів, окремих ресторанів або всієї мережі;
- можливе ведення бюджету за статтями (план/факт/аналіз), тобто можна здійснювати планування фондів на майбутній період, а також звірка плану з фактом;
- on-line режим роботи, котрий надає можливість в будь-який момент часу подивитися актуальні залишки по складах з урахуванням поточних продажів/списань;

- при вибутті запасів є можливість використовувати метод ідентифікованої собівартості та FIFO;

- єдина база даних: при роботі системи автоматизації в одній базі немає необхідності проведення обмінів різними базами даних програми, що дає можливість більш оперативно отримувати інформацію.

2 Облік продаж:

- передбачає концепцію «шведський стол», тобто дозволяє реєструвати такі внутрішні документи як акт приготування, акт списання і акт переробки, що дуже важливо для обліку вагових страв, що продаються разом, але без деталізації за складом. Крім того, за розширеною оборотно-сальдовою відомістю можна дізнатися внесок кожної страви в загальну виручку за період і проаналізувати таким чином ефективність продажів;

- включає резервування столиків – система банкетів, що дозволяє резервувати столи на конкретного гостя, вносити передоплату;

- облік харчування співробітників: оплата замовлень здійснюється без виручки зі списанням собівартості на потрібний рахунок статті витрат;

- включає модуль управління стравами, доставкою;

- має інтеграційну систему контролю розливу напоїв з системою автоматизації ресторану, який має назву дозатор розливу напоїв;

3 Облік товарів:

- механізм програми передбачає перерахунок собівартостей товарів при введенні складських документів заднім числом;

- може проводитися інвентаризація на касі з використанням ваг і сканера штрих кодів: створення складських документів в інтерфейсі каси і онлайн відправка на сервер;

- передбачає роботу з негативними залишками на складі, а саме створення документів адходження на негативні залишки з перерахунком собівартості списаних в мінус товарів;

- можливо здійснювати перерахунок залишків заднім числом за фактом зміни технологічних карт;

- здійснення контролю допустимих залишків;

- передбачає контроль закупівельних цін, котрий представляє собою попередження (заборона проведення) прибуткових накладних при розходженні ціни з встановленою в системі;

- автоматично створює стоп-лист на касі з урахуванням складських актуальних залишків

4 Управління персоналом:

- автоматичний розрахунок заробітної плати працівників відповідно;

- автоматичне нарахування штрафів за порушення трудової дисципліни;

- можливе ведення графіка виходів персоналу на роботу;

- формування звітів по заробітній платі.

5 Виробництво страв і напівфабрикатів:

- складання страв і калькуляцій

- роботу з вкладеними стравами

- історію зміни технологічних карт.

6 Управління лояльністю вміщує в собі дисконтні та бонусні системи.

Нами розглянуто функціональні можливості саме програми ііко. Вона є погромним продуктом компанії «Айко» і є доцільна у використанні для закладів ресторанної сфери з великим об'ємом обслуговування клієнтів та підтримує всі процеси в ресторанній мережі. Але для підприємств з невеликим об'ємом – програма є трудомісткою [2].

Отже, програмне забезпечення ііко доцільно у використанні закладами ресторанного бізнесу, оскільки воно має велику кількість функцій, котрі забезпечують автоматизацію більшості процесів в ресторанному бізнесі. Дана програма виконує основні функції саме

управлінського обліку, але для здійснення бухгалтерського та податкового обліку таким закладам необхідно використовувати допоміжні програмні продукти. Найбільш доцільно разом з продуктом використовувати інформаційну систему 1С, оскільки вона може імпортувати з неї інформацію.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України «Про затвердження правил роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства» від 24.07.2002 № 219. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0680-02>

2. Супрученко О. Функціональні можливості складання калькуляційних карток у програмних продуктах R-KEEPER, ІІКО, BARBOSS/ VII Міжнародна науково-практична конференція – 2015. – 26-27 червня 2015 р. – с.229. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3144/1/%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D0%20%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%20%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%85%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BA%D1%82%D0%B0%D1%85%D0%20R-Keeper%D0%20Iiko%D0%20Barboss.pdf>

3. Інформаційний буклет торгової марки ііко. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.knaipro.com.ua/sites/default/files/iiko_booklet.pdf

Гельман В.М., студентка гр. МОАн-161, обліково-економічний факультет

Клименко О.М., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

vikagelman@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ У БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Специфіка діяльності бюджетних установ характеризується необхідністю постійного контролю за збереженням та доцільністю використання державного майна. Це посилює значущість інвентаризації як інструмента інформаційної підтримки процесу контролю за збереженням майна бюджетної установи. Висока якість проведення інвентаризації дозволяє підвищувати ефективність державного контролю та уникати нераціонального використання державних коштів. Тому детальний аналіз особливостей цієї процедури у бюджетних установах є актуальним питанням.

Питання інвентаризації розглядалися в працях таких вчених, як: Бардаш С. В., Белобжецький І. А., Белов М. Г., Бутинець Ф. Ф., Вейцман Н. В., Горелкин В. Г., Зуєв М. П., Ільїн Н. І., Немчинов П. П., Крамаровський Л. М., Кужельний М. В., Соколов Я. В., Шпіг О. О. та ін. У наукових джерелах домінує теоретична концепція про те, що інвентаризація є одним із елементів методу бухгалтерського обліку (його спосіб або складова частина). Водночас зміст, призначення і мета інвентаризації фахівцями трактуються по-різному.

Одні визначають інвентаризацію як інформацію, що доповнює інші елементи методу бухгалтерського обліку (відповідність облікових даних про цінності та засоби їх фактичної наявності, виявлення засобів і джерел, що не підлягають щоденному обліку, або виявлення тих змін у залишках цінностей, що не підлягають оформленню документами в поточному порядку). Деякі автори інвентаризацію називають перевіркою наявності і стану цінностей у натуральному вигляді [4].

Низка авторів дають тлумачення інвентаризації не лише з позицій бухгалтерського обліку, але й господарського контролю. Зокрема Бутинець Ф. Ф. вважає інвентаризацію методом останнього [5]. Підтримуючи цю концепцію, обґрунтуємо її тим, що потреба суспільства в інвентаризації виникла набагато раніше, ніж потреба в документації, рахунках бухгалтерського обліку, балансовому узагальненні тощо. Вважається, що предметом

інвентаризації є збереження майна і зобов'язань, які відображені в балансовому та позабалансовому обліку бюджетної установи.

Метою дослідження є розгляд особливостей інвентаризації в бюджетних установах як засобу інформаційної підтримки та контролю за збереженням державного майна.

Проведення інвентаризації дозволяє підтвердити або спростувати інформацію тих бухгалтерських документів (первинних та зведених), за якими можна визначити законність, доцільність і необхідність здійснених працівниками бюджетної установи господарських операцій.

Завданнями інвентаризації є:

- 1) забезпечення контролю за наявністю і станом майна, його рухом, використанням матеріальних, фінансових, нематеріальних, природних та енергоресурсів відповідно до затверджених норм, планів тощо;
- 2) виявлення майна, що знаходиться поза обліком;
- 3) контроль реального фізичного стану (ступінь зношення) і оцінки основних засобів та інших засобів праці, що обліковуються на балансі;
- 4) виявлення стану розрахунків, встановлення фактичної наявності або підтвердження дебіторської заборгованості;
- 5) виявлення понаднормово використаних та невикористаних матеріальних цінностей;
- 6) перевірка дотримання правил і умов зберігання майна;
- 7) виявлення і усунення фактів безгосподарності та безвідповідальності, виявлення резервів матеріальних ресурсів, застосування заходів щодо їх використання;
- 8) визначення матеріальних втрат та причин їх виникнення;
- 9) контроль за станом обліку і звітності матеріально відповідальних осіб;
- 10) перевірка дотримання чинних положень про матеріальну відповідальність [5].

Основним документом, яким встановлено єдині вимоги до порядку проведення інвентаризації в бюджетних установах, є "Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02 вересня 2014 року N 879. Інвентаризація допомагає не тільки провести перевірку фактичної наявності майна установи, а й упорядкувати складське господарство, оскільки при її проведенні одночасно перевіряється стан складських приміщень, правильність зберігання матеріальних цінностей, справність вагомірних приладів.

Проведення інвентаризації є обов'язковим перед складанням річної фінансової звітності. Інвентаризації підлягає все майно установи, незалежно від його місцезнаходження, і всі види фінансових зобов'язань.

Інвентаризація активів та зобов'язань перед складанням річної фінансової звітності проводиться до дати балансу в період:

- трьох місяців для необоротних активів, запасів, поточних біологічних активів, дебіторської та кредиторської заборгованостей, витрат і доходів майбутніх періодів, зобов'язань;
- двох місяців для незавершених капітальних інвестицій, грошових коштів, коштів цільового фінансування, розрахунків з бюджетом та з відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- до тимчасового вибуття з установи об'єктів основних засобів, які на дату інвентаризації будуть знаходитися поза підприємством.

При цьому інвентаризація земельних ділянок, будівель, споруд та інших нерухомих об'єктів може проводитись один раз на три роки.

За рішенням керівника установи інвентаризація інструментів, приладів, інвентарю (меблів) може проводитись щороку в обсязі не менше 30 відсотків усіх зазначених об'єктів з обов'язковим охопленням інвентаризацією всіх інструментів, приладів, інвентарю (меблів) протягом трьох років.

Інвентаризація музейних цінностей проводиться відповідно до строків, встановлених центральним органом виконавчої влади, який здійснює формування та забезпечення

реалізації державної політики у сферах культури та мистецтв, охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей.

Інвентаризація бібліотечних фондів за рішенням керівника підприємства за встановленим ним графіком може проводитись протягом року. Інвентаризація книжкових пам'яток проводиться щороку. За наявності обсягу бібліотечних фондів від 100 до 500 тис. одиниць інвентаризація може проводитись протягом п'яти років з охопленням щорічно не менше 20 відсотків одиниць, а понад 500 тис. одиниць - протягом десяти років з охопленням щорічно не менше 10 відсотків одиниць.

Інвентаризація дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, які містяться у приладах, обладнанні та інших виробках, здійснюється одночасно з інвентаризацією цих активів.

Для проведення інвентаризації на підприємстві розпорядчим документом керівника підприємства створюється інвентаризаційна комісія з представників апарату управління бюджетної установи, бухгалтерської служби та досвідчених працівників підприємства, які знають об'єкт інвентаризації, ціни та первинний облік. Інвентаризаційну комісію очолює керівник підприємства (його заступник) або керівник структурного підрозділу підприємства, уповноважений керівником підприємства.

Інвентаризація проводиться повним складом інвентаризаційної комісії (робочої інвентаризаційної комісії) та у присутності матеріально відповідальної особи. Об'єкти, періодичність та строки проведення інвентаризації у звітному році затверджуються розпорядчим документом керівника підприємства [2].

Після закінчення інвентаризації, проведеної робочими інвентаризаційними комісіями, інвентаризаційна комісія за участю членів робочих інвентаризаційних комісій і матеріально відповідальних осіб може проводити контрольні перевірки (але обов'язково до відкриття складу, де проводилась інвентаризація). При цьому перевіряють з інвентаризаційного опису найбільш суттєві за вартістю активи та ті, що користуються підвищеним попитом. У разі виявлення значних розходжень між даними інвентаризаційного опису і даними контрольної перевірки проводять повторну інвентаризацію. Для цього призначають новий склад робочої інвентаризаційної комісії.

Результати оформлюються інвентаризаційними описами. Оформлені згідно з вимогами інвентаризаційні описи (акти) підписуються всіма членами інвентаризаційної комісії і матеріально відповідальною особою, яка також дає підписку про те, що інвентаризація проведена правильно і претензій до інвентаризаційної комісії вона не має. Інвентаризаційна комісія, що підписує описи, несе відповідальність за дотримання порядку, способів та строків проведення інвентаризації, за правильність підрахунку та занесення цінностей до опису [5].

Основним підсумковим документом, який складають за результатами інвентаризації, є Протокол інвентаризаційної комісії. У ньому інвентаризаційна комісія відображає свої висновки щодо виявлених розбіжностей та пропозиції стосовно їх врегулювання. Зокрема, у протоколі наводять:

- причини нестач, втрат, лишків;
- пропозиції щодо заліку матеріальних цінностей внаслідок пересортиці, списання нестач в межах норм природного убутку, а також понаднормових нестач із зазначенням причин виникнення та вжитих заходів щодо їх запобігання [2].

Відповідно до порядку визнання розміру збитків від розкрадання, нестач, знищення (псування) матеріальних цінностей розраховують розмір шкоди [3].

До процедур та послідовності інвентаризації ставляться суворі вимоги з боку законодавчо-нормативного регулювання, що обумовлює необхідність у досконалому виконанні всіх цих умов проведення інвентаризації. Наявність жорстких вимог виникає у зв'язку з необхідністю контролю за збереженням державного майна, а порушення цих вимог може знизити ефективність інвентаризації або взагалі призвести до хибних результатів. У якості подальших досліджень слід визначити напрямок відображення результатів

розбіжностей, виявлених при інвентаризації, у системі рахунків бухгалтерського обліку, що дозволить більш якісно формувати інформацію щодо майнового стану бюджетних установ.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 р. № 996 (зі змінами та доповненнями) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. "Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02 вересня 2014 року N 879 (зі змінами та доповненнями) - [Електронний ресурс]. – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>
3. Порядок визнання розміру збитків від розкрадання, нестач, знищення (псування) матеріальних цінностей від 22.01.96 № 116. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF>
4. Михайлов, М. Г. Бухгалтерський облік у бюджетних установах : навчальний посібник / Михайлов М. Г., Телегунь М. І., Славкова О. П. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 384 с.
5. Шара, Є. Ю. Бухгалтерський облік у бюджетних установах і організаціях : навч. посіб. / Є. Ю.Шара, О. М. Андрієнко, Л. І. Жидєєва -К.: Центр учбової літератури, 2011. - 440 с.

Гемеджієва А.Р., студентка гр. ОАт-171, обліково-економічний факультет,
Бахир С.Ю., студент гр. ОАт-171, обліково-економічний факультет
Науковий керівник **Іванова Л.Б.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
prozorovskaya81@gmail.com, eat171@ukr.net

НОВА ФОРМА ТОРГІВЛІ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ (НА ПРИКЛАДІ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ LAMODA)

У 21 столітті світом керує інформаційні системи та Інтернет, для економії часу, коштів та витрат використовуються інтернет-магазини. На сьогоднішній день ця сфера діяльності досить розвинена. Торгівля через інтернет-магазини – один з різновидів торгівлі, який має специфічні нюанси. Розглянемо деякі аспекти діяльності таких магазинів.

Мета роботи: охарактеризувати нову форму торгівлі та дослідити склад типових витрат.

Інтернет-магазин Lamoda це мережа торговельних підприємств, які зареєстровані у кожній країні, де працюють, як товариство з обмеженою відповідальністю. В Україні інтернет-магазин зареєстрований у м. Києві і знаходиться за юридичною адресою : 03038, м. Київ, вул. Миколи Амосова, 12. Засновниками цієї мережі є німецькі підприємці Доминик Пикер, Флориан Янсен, Буркхард Биндер и Нильс Тонзен. Торгівля здійснюється по всьому світу більше ніж 10 років. Інтернет-магазин має потужні маркетингові заходи, вигідні умови доставки, широкий асортимент. Крім того, важливим є те, що засновниками передбачена відповідальність за якість товару, що створює позитивне враження про імідж діяльності цього підприємства.

На території України, Росії, Казахстану та Білорусі Lamoda працює 4 роки. Проте, на відміну від всіх країн, в Україні не має доставки з можливістю примірки товару. Це зумовлено ускладненими відносинами між Росією та Україною. Керівництво компанії не дуже впевнено у доцільності вкладання коштів у розвиток бізнесу в Україні. Тим не менш, не зважаючи на деякі незручності, українці дуже задоволені товарами, їх якістю та строками доставки.

Торгівля відбувається таким чином. Відвідувач сайту магазину обирає товар із запропонованого, замовляє та оплачує його, після чого товар доставляється відвідувачу-покупцю. Отже, торгівля в інтернет-магазині має такі основні елементи:

- вибір товару;
- замовлення;
- оплата;
- доставка. [2]

У статті журналу «Вісник податкової служби України» [2] підіймаються питання, щодо особливостей діяльності та обліку в інтернет-магазинах. Провівши порівняльний аналіз теоретичних положень статті та практичної роботи інтернет-магазину Lamoda, можна сказати, що торгівля у цьому магазині відбувається у стандартній формі. Оплатити товар клієнт може як під час отримання замовлення так і по передоплаті.

На сайті клієнт візуально може ознайомитись зі списку запропонованих товарів з необхідною йому моделлю; клієнт може бачити параметри моделі, тим самим може уявити як товар буде виглядати на його фігурі; відвідувач обирає товар і «кладе» його до віртуального кошика. В цьому полягає ознайомлювальний етап, на якому будь-які юридичні взаємовідносини між магазином та відвідувачем не виникають.

Далі відбуваються укладання договорів на відстані, що регулюються пунктами 2 та 3 ст. 13 Закону України № 1023-XII [1].

Магазин-інтернет Lamoda цінує свою позицію на ринку, тому намагається надати усі комфортні умови для клієнтів.

Оскільки Росія є основним ринком збуту, так як найбільша кількість клієнтів - це росіяни, то головний склад, де зберігаються товари знаходяться у с. Биково, Московської області. Саме з Биково товари відправляються у Росію, Казахстан, Білорусь та Україну. Компанія має великі затрати на доставку товарів, оскільки доставка здійснюється переважно авіатранспортом. Магазин Lamoda має свою кур'єрську службу. Детальні умови доставки та ціни наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Умови доставки у різних країнах та її вартість

Умови доставки	Країни			
	Росія	Казахстан	Білорусія	Україна
Кур'єрська доставка Lamoda	Присутня	присутня тільки по великих містах	присутня тільки по великих містах	Відсутня. На території України доставкою займаються зовнішні кур'єрські служби
Експрес доставки	Присутня	Присутня	Відсутня	Відсутня
Можливість примірки	Присутня	Присутня	Присутня	Відсутня
Вартість доставки:				
3 приміркою	350 руб., при викупі товарів на суму 3 000 руб, безкоштовна	1 000 тенге, при викупі товарів на суму 7 500 тенге безкоштовно	10 руб, при викупі товарів на суму 35 руб, безкоштовна	-
Без примірки	безкоштовна	безкоштовна	безкоштовна	Доставка безкоштовна тільки при передоплаті, а вартість доставки різна в залежності від кур'єрської служби. Наприклад, при доставці Новою поштою - кур'єрська доставка 69 грн, на відділення 49грн
Вартість експрес доставки	400 руб.	1 200 - 1 400 тенге	-	-
Строки доставки, днів	1-5	3 -10	5 -10	10-14

Кур'єрська служба намагається швидко і оперативно доставляти товари. За показниками у таблиці, можна сказати, що компанія налаштована на стратегію помірних цін для покупців.

У компанії є свій статистичний відділ. На основі звернення клієнтів працівники центру підтримки роблять аналіз заказів, пропонують заходи для підвищення ефективності та якості діяльності.

Не зважаючи на те, що ціни в інтернет-магазинах повинні бути нижче, ніж у звичайних магазинах (оскільки немає посередників між компанією та клієнтами), є багато інших витрат, що збільшують ціну на товари. До витрат компанії відноситься собівартість реалізованого брендового товару, а також витрати операційної діяльності, основні з яких це:

- оплата роботи програмістів за створення та обслуговування інтернет-магазину та інших працюючим;

- витрати коштів на доставку товарів;

- великі кошти на маркетингові заходи для просування інтернет-магазину. Рекламу для інтернет-магазину Lamoda це одна із головних сфер вкладання коштів, оскільки чим потужніша реклама, тим більша кількість клієнтів. Якщо клієнт хоча б раз був на сайті Lamoda, то відразу йому іде запит на підписку реклами. Враховуючи те, що відвідувачі переважно не читають, що за запит в нього перед очима, більшість з них підписуються на рекламу. Коли в інтернет-просторі є поля для реклами їх часто заповнює реклама інтернет-магазину Lamoda, клієнт звикає до неї, і на підсвідомому рівні починає довіряти цьому інтернет-магазину - і рано чи пізно він щось замовить на сайті.

Також для покриття витрат інтернет-магазин веде посередницьку діяльність, пропонуючи партнерство іншим компаніям щодо розміщення їх товару на сайті Lamoda у цілях збуту продукції.

Інтернет-магазини мають спрощену систему оподаткування, відповідно до цього ведеться бухгалтерський облік.

Однією з важливих перешкод діяльності є високий рівень митних зборів, що збільшує ціну реалізації, тим самим заважаючи українцям купувати бажані речі.

Таким чином, кратко охарактеризував роботу інтернет-магазину Lamoda, можна зазначити, що недоліком у її роботі є наступне

- відсутність доставки з можливістю примірки на території України,
- неудоконаленість законодавчої бази з питань діяльності.

Необхідно мати на увазі, що найбільші витрати інтернет-магазину – це витрати на маркетингові дослідження та маркетингові заходи, які потребують заходів для зменшення.

Список використаних джерел

1. Про захист прав споживачів ЗАКОН УКРАЇНИ 1023-12 [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
2. Інтернет-магазин: особливості діяльності та обліку [Електронний ресурс] // Журнал «Вісник податкової служби України». – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DG090561.html.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

Постановка завдання. Виробничі запаси промислових підприємств становлять основну частку в активах таких підприємств, тому від їх правильної оцінки та обліку залежить фінансове становище підприємства. Одночасно з цим, основою національного виробництва України є переробна промисловість (близько 65-70% від загальних обсягів реалізації промислової продукції), в тому числі машинобудування (близько 11%) [9]. Таким чином, вирішення проблем ефективної організації процесу обліку виробничих запасів є першочерговим завданням на шляху до забезпечення стійкого фінансового становища підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні питання організації обліку виробничих запасів висвітлені у працях таких вітчизняних науковців-економістів як Бутинець Ф. Ф., Лень В. С., Сопко В. В., Сльозко Т. М. та ін. Зокрема, Поплюйко А. М. аналізував облік виробничих запасів на підприємствах машинобудування [6]. Проблеми формування облікової політики виробничих запасів машинобудівних підприємств розглянуто в роботі Пальчук О. В. [5]. Проте питання обліку виробничих запасів на підприємствах і досі залишаються актуальними, що зумовлено трудомісткістю облікового процесу виробничих запасів.

Мета дослідження. Виявити основні особливості організації обліку виробничих запасів на підприємствах машинобудівної галузі.

Виклад основного матеріалу. Виробничі запаси є найбільш важливою і значною частиною активів підприємств практично усіх форм власності та галузей економіки, а особливо підприємств з матеріалоемним виробництвом, таких як підприємства машинобудівної галузі.

Засади організації обліку виробничих запасів підприємств в Україні регламентуються насамперед Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», в якому зазначено, що запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством/установою [2]. Однак, поняття виробничих запасів у зазначеному нормативному документі не згадується, тоді як Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку [1] передбачає додаткову статтю «Виробничі запаси» для форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)». Відповідно до п. 5 П(С)БО 9 можна дійти висновку, що виробничі запаси – це сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, розподілу, передачі, обслуговування виробництва й адміністративних потреб.

Головними умовами ефективної організації обліку запасів на машинобудівних підприємствах є: організація складського обліку виробничих запасів; правильна класифікація запасів; розробка інструкції з обліку виробничих запасів, в тому числі розробка форм первинного обліку в залежності від специфіки діяльності підприємства; розробка норм витрачання запасів; синхронізація складського та бухгалтерського обліку запасів [7].

Основою метою організації обліку виробничих запасів є висвітлення питань щодо їх обліку у раціонально створеній обліковій політиці підприємства з обов'язковістю визначення наступних елементів: одиниці обліку запасів, методів оцінки запасів, порядку аналітичного обліку запасів, методу розподілу транспортно-заготівельних витрат.

Важливим моментом в організації обліку виробничих запасів підприємств машинобудівної галузі є їх класифікація, так як машинобудівними підприємствами використовується велика кількість різноманітних запасів та виробляється різноманітна за призначенням продукція. Це

обумовлює необхідність наступної класифікації виробничих запасів: економічна (запаси розподіляються в залежності від того, яку роль вони відіграють у виробничому процесі), технічна (вся номенклатура запасів поділяється на групи і підгрупи за найменуваннями, типом, сортом, розміром та ін.) [5] та класифікація виробничих запасів за видами продукції, у виробництві якої вони використовуються. Але, найкращим варіантом є використання комбінованої класифікації. Наприклад, на початку виділяються основні групи запасів - запаси, що використовуються безпосередньо у виробництві та запаси загальновиробничого призначення. В свою чергу перша група поділяється на підгрупи в залежності від потреб управлінського апарату підприємства: за найменуваннями, за видами продукції (наприклад, підгрупи «Комплектація для виробу А», «Комплектація для виробу Б» і т. д.), за місцем зберігання тощо.

Одиницею бухгалтерського обліку запасів на машинобудівних підприємствах зазвичай є кожне найменування ТМЦ. Аналітичний облік виробничих запасів ведеться із застосуванням відомостей в кількісно-сумовому вираженні в бухгалтерії та на картках складського обліку в кількісному вираженні на складах [8]. Бажано, щоб форма картки складського обліку була максимально адаптована під потреби складського персоналу і була зручна і зрозуміла у заповненні, при цьому, забезпечувала подальше перенесення даних до відомостей бухгалтерського обліку.

При списанні запасів у більшості випадків використовується метод середньозваженої собівартості [8].

Для забезпечення своєчасного відображення даних про рух виробничих запасів на підприємстві має бути затверджений графік документообороту. Окрім цього, у випадку, коли облік як на складах, так і в бухгалтерії ведеться із застосування ЕОМ, може бути створена єдина локальна мережа або ж може використовуватись «хмарне» сховище з єдиною базою бухгалтерського обліку для всіх комп'ютерів.

Важливим аспектом організації обліку виробничих запасів на машинобудівному підприємстві є розроблення нормативів витрат. Окрім того, що є необхідність розробки внутрішніх нормативних документів щодо нормування витрат виробничих запасів, для зручності ведення аналітичного обліку та достовірності відображення витрат на виробництво на деяких підприємствах передбачено зазначення норм витрат у первинній документації зі списання запасів на виробництво (наприклад, забірні картки).

Відповідальність за облік виробничих запасів на машинобудівних підприємствах зазвичай покладається на бухгалтера з обліку матеріалів, який підпорядковується безпосередньо головному бухгалтеру [9].

Завданнями та обов'язками бухгалтера з обліку матеріалів відповідно до загальних вимог посадових інструкцій є:

- виконання роботи з ведення бухгалтерського обліку ТМЦ на складах, паливно-мастильних матеріалів, витрат на виробництво;
- участь у розробці та здійсненні заходів, спрямованих на дотримання фінансової дисципліни і раціональне використання ресурсів;
- прийом і контроль первинної документації за відповідними ділянками бухгалтерського обліку та підготовка їх до обробки;
- відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з рухом ТМЦ;
- участь у проведенні економічного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства;
- участь у розробці та впровадженні прогресивних форм і методів бухгалтерського обліку на основі застосування сучасних засобів обчислювальної техніки;
- участь у розробці робочого плану рахунків тощо [9].

Висновки. Організація обліку виробничих запасів на машинобудівних підприємствах є важливою передумовою достовірного відображення даних про результати діяльності підприємств у фінансовій звітності. Головними умовами ефективної організації обліку

виробничих запасів є правильна побудова облікової політики на підставі принципів організації обліку [3], забезпечення своєчасності відображення даних про рух виробничих запасів на рахунках бухгалтерського обліку, нормування витрат виробничих запасів. Основною особливістю організації обліку виробничих запасів на машинобудівних підприємствах є їх аналітичний облік, який насамперед пов'язаний з групуванням (класифікацією) запасів на конкретному підприємстві в залежності від специфіки його діяльності.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене Наказом Міністерства фінансів України 20.10.1999 № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
3. Akymenko O.Y., Zholobetska M.B., Irkha Ya.M. / Analysis of organizational principles of accounting // Розвиток соціально-економічних систем в сучасних умовах (м. Харків, 16-17 грудня 2016 р.) : тези доповідей. - Харків : ХТУ, 2016. – С. С-13-15.
4. Левченко О. П. Шляхи удосконалення організації обліку виробничих запасів / О. П. Левченко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 4. – С. 266-270. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2014_4_48.
5. Пальчук О. В. Проблеми формування облікової політики виробничих запасів машинобудівних підприємств / О. В. Пальчук, Н. М. Нечай // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2014. – Вип. 25. – С. 426-434. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2014_25_65.
6. Поплюйко А. М. Облік і аналіз використання виробничих запасів (на прикладі підприємств машинобудування Полтавської області): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / А. М. Поплюйко; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2008. – 17 с.
7. Шумляєв, Б. О. Організація обліку виробничих запасів, недоліки обліку та шляхи його удосконалення / Б. О. Шумляєв, Г. С. Єрмоленко // Проблеми економіки транспорту: зб. наук. пр. Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. – Д., 2012. – Вип. 3. – С. 29-33. – Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/3535>
8. Довідкова інформація про ПрАТ «Чернігівський механічний завод» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernigiv-rada.gov.ua/more/page/848>
9. Промисловість України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Промисловість_України.

Дяк Т.Д., студентка 3 курсу, група 15Ф-2,
факультет банківського дела

Научный руководитель: **Володько О.В.**, к.э.н., доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Беларусь)
tanja22_97@mail.ru

ИМПОРТОЗАМЕЩЕНИЕ – ВАЖНЫЙ ФАКТОР ДЛЯ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

На современном этапе развития одной из важнейших социально-экономических проблем является достижение продовольственной независимости страны как одной из основных составляющих экономической безопасности. По результатам многолетних исследований некоторыми авторами установлено, что уровень национальной продовольственной безопасности напрямую зависит от объемов продукции, производимой в стране, а также импортных поставок тех продуктов, которые не могут производиться в стране в силу природно-климатических, технических, финансовых, социально-экономических и других условий.

Для повышения уровня экономической безопасности государства политика импортозамещения становится вынужденной и неизбежной мерой.

Импортозамещение – уменьшение или прекращение импорта определенного товара посредством производства, выпуска в стране того же или аналогичных товаров. Подобные товары называют импортозамещающими [1].

В Республики Беларусь политика импортозамещения реализуется с 1997 г., когда по инициативе Президента страны была разработана Государственная программа импортозамещения, которая предусматривает сокращения величины импорта и оказание стимулирующего воздействия на промышленное производство.

За период с 2006 по 2016 гг. в Республике Беларусь были приняты и реализованы две целевые государственные программы импортозамещения:

- на 2006-2010 гг. (постановление Совета Министров Республики Беларусь от 24 марта 2006 г., № 402)
- на 2011-2015 г. (постановление Совета Министров Республики Беларусь 26 мая 2011 г. № 669).

В целом за рассматриваемый период внешнеэкономическая деятельность Республики Беларусь характеризуется устоявшейся негативной тенденцией. Самые высокие показатели во внешней торговле страны были достигнуты в 2012 году, стране удалось выйти на минимальное отрицательное сальдо. Но, к сожалению, не удалось сохранить эту тенденцию (рисунок 1).

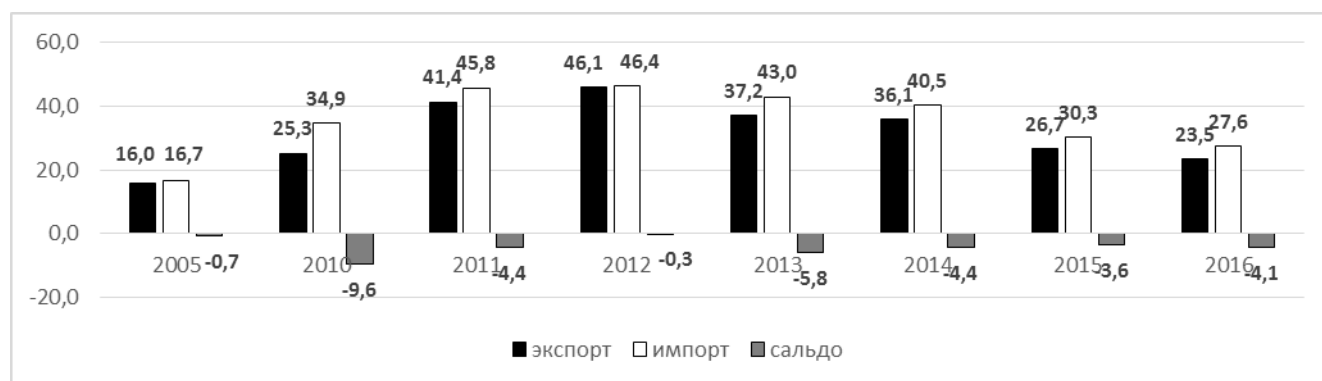

Рис. 1. Основные показатели внешней торговли товарами и услугами в 2005-2016 гг., млрд. долл. США

Примечание – Источник: собственная разработка на основе [2].

Основной целью Национальной программы развития экспорта на 2006-2010 годы предусматривалось увеличение экспорта в 2010 году в 1,56 раза к уровню 2005 года по первому варианту и в 1,8 раза - по второму варианту [3].

К 2008 году удалось достигнуть поставленной цели, однако не удалось её сохранить. Сокращение объёмов белорусского экспорта на 32,8 % в 2009 году негативно отразилось на итогах выполнения Национальной программы.

Объём экспорта товаров и услуг в 2010 году составил 25,2 млрд. долларов США, или 151% к уровню экспорта в 2005 году. Это выше установленного программного параметра на пятилетие по нижней границе.

Согласно Национальной программе развития экспорта на 2006 - 2010 годы приоритетным направлением являлось развитие сферы услуг. Предусматривалось увеличение экспорта услуг на 1,3 млрд. долларов США, или на 60,5 процента по первому варианту, и на 1,8 млрд. долларов США, или на 84,9 процента, - по второму.

Целевые параметры наращивания экспорта услуг в 2006 - 2010 годах фактически превышены. Прирост составил 2,4 млрд. долларов США, или увеличение к уровню 2005 года в 2,16 раза.

Несмотря на достигнутые в целом за 2006 - 2010 годы плановые показатели роста объёмов экспорта товаров и услуг, сальдо внешней торговли характеризовалось негативной тенденцией.

Ухудшение данного показателя произошло в торговле товарами и частично компенсировалось ростом положительного сальдо услугами.

Наибольший вклад в ухудшение внешнеторгового сальдо внесли энергоносители, в основном за счёт повышения цен на импортируемый природный газ и изменением условий закупок российской нефти за счет введения экспортных пошлин.

За рассматриваемый период рост объемов товарного экспорта происходил преимущественно за счет ценового фактора. Прирост физических объемов экспорта в 2010 году к уровню 2005 года составил 5%.

Основной целью Национальной программы развития экспорта на 2011-2015 годы предусматривалось увеличение экспорта в 2015 году в 2,18 раза к уровню 2010 года по первому варианту и в 2,22 раза - по второму варианту [3].

По итогам 2012 года удалось достигнуть увеличения экспорта на 77% (51,9 млрд. долларов США) по сравнению с 2010 годом. Однако, в 2013 году произошло резкое снижение данного показателя до 44 млрд. долларов США, снизившись по сравнению не только с уровнем 2012 года, но и с уровнем 2011 года, что негативно повлияло на итоги выполнения Национальной программы.

В 2015 году данный показатель составил 32,9 млрд. долларов США, увеличившись по отношению к 2010 году на 12,2%. Таким образом, запланированный на пятилетку рост экспорта не был достигнут.

Ещё одной важной стратегической задачей Национальной программы являлся выход на положительное сальдо внешней торговли товарами и услугами.

По итогам 2012 года удалось достигнуть данной цели (сальдо сложилось в размере 057 млрд. долларов США). Однако, в 2013 году наблюдалось резкое ухудшение данного показателя с последующим сохранением негативной тенденции.

По методологии платежного баланса объем внешней торговли товарами и услугами за 2016 г. составил 59,6 млрд. долл. США, в том числе экспорт – 29,76 млрд. долл. США, импорт – 29,81 млрд. долл. США. Стоимостной объем экспорта республики по сравнению с 2015 г. из расчета в текущих ценах уменьшился на 9,3%, или на 3 млрд. долл. США, импорта – на 8,8%, или на 2,9 млрд. долл. США. Сальдо внешней торговли товарами и услугами в 2016 г. сложилось отрицательным в размере -0,027 млрд. долл. США.

Наблюдаемая негативная тенденция в большей степени обусловлена ухудшением в торговле товарами: падение экспорта товаров в 2016 г. составило 12,2% к предыдущему году.

При анализе факторов роста экспорта товаров Республики Беларусь за 2010–2016 гг. можно отметить, что физический объем экспортных поставок был сокращен только однажды – в 2013 г., в остальные же годы сокращение стоимостного объема экспорта товаров было вызвано исключительно колебанием цен на мировых рынках.

В 2016 г. наибольшее сокращение произошло по поставкам нефтепродуктов. Беларусь поставила на экспорт 13,0 млн тонн продуктов переработки нефти, что на 22,7% меньше, чем за аналогичный период предыдущего года. Средняя экспортная цена упала в 1,3 раза до уровня 311 долл. США за тонну. В результате продажи нефтепродуктов в стоимостном выражении упали в 1,68 раза, или на 2,7 млрд долл. США. Основной причиной сложившейся ситуации является ухудшение конъюнктуры мирового нефтяного рынка и сокращение поставок нефти сырой белорусским НПЗ со стороны России.

Несмотря на слабую географическую диверсификацию экспорта, в последние годы отмечается положительная тенденция к снижению удельного веса российского рынка в общем объеме экспорта при росте доли стран ”дальней дуги“ и иных стран (рисунок 2).

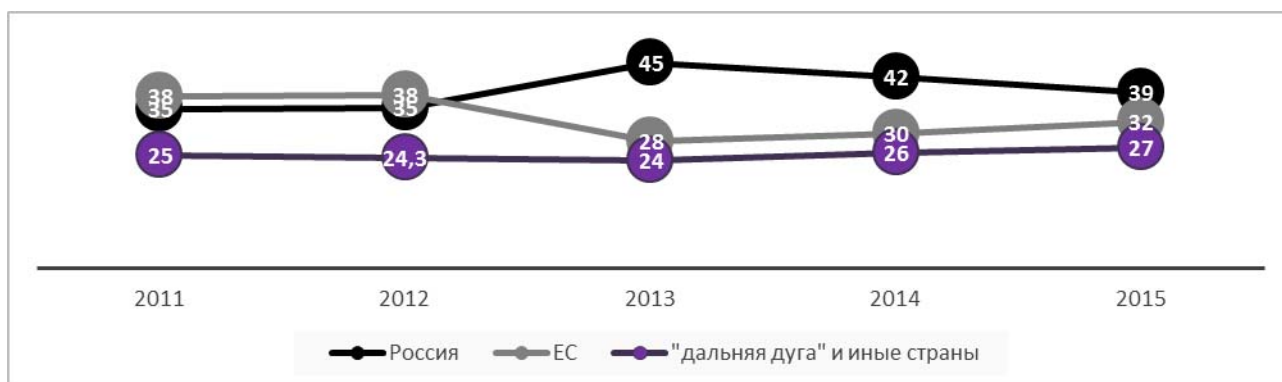

Рис. 2. Распределение экспортных поставок между рынками Российской Федерации, ЕС и иных стран в 2008-2015 годах, %

Исходя из проведенного анализа реализации Национальных программ развития экспорта, можно сделать вывод о том, что Республике Беларусь сложно достичь прогнозных показателей. Положительные результаты были отмечены по темпам роста услуг, так как лишь по данному показателю достигалось не только выполнение прогнозных показателей, но и их перевыполнение. Однако, главная цель – выход на положительное сальдо внешней торговли пока что недостижим для Республики Беларусь.

По итогу выполненной работы был выявлен ряд факторов, негативно влияющих на внешнюю торговлю Республики Беларусь. К ним относятся:

- низкий уровень товарной диверсификации экспорта и импорта;
- высокая географическая концентрация, медленное освоение новых рыночных ниш;
- в торговле товарами наблюдается опережение темпов роста импорта над темпами роста экспорта, что ведет к ухудшению отрицательного внешнеторгового сальдо;
- наличие уязвимости белорусского экспорта от изменений, происходящих на мировых рынках ограниченного числа товаров: шесть ключевых товарных групп (нефтепродукты, молоко и молочные продукты, калийные удобрения, грузовые автомобили, тракторы и седельные тягачи, черные металлы) занимают около половины общего объема экспорта страны;
- ухудшение внешнеэкономической конъюнктуры и обострение конкуренции на основных внешних рынках, в первую очередь в России и Украине;
- низкая конкурентоспособность отечественной продукции, отставание от передовых стран по уровню производительности труда, высокая энерго- и материалоемкость производства;
- высокая степень первичной переработки сырья в структуре экономики, недостаточное использование конкурентных преимуществ, ориентированность промышленного производства на внешние ресурсы;
- девальвация валют основных торговых партнеров, приведшая к снижению стоимостных объемов экспорта.

Для устранения намеченных негативных тенденций необходима реализация следующих мероприятий:

1. сформировать систему мотивации специалистов внешнеэкономической деятельности на белорусских государственных предприятиях;
2. дебюрократизировать процедуру получения экспортного кредита и страхования экспортных рисков, обеспечив доступ к данному виду поддержки всем субъектам хозяйствования, независимо от формы собственности; – смягчить штрафные санкции за нарушение норм валютного контроля для белорусских предприятий-экспортеров;
3. предоставить приоритет при экспортной поддержке предприятиям, производящим высокотехнологичную продукцию, включенную в перечень высокотехнологичных товаров, утвержденный Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 23 июня 2012 г. № 574 «Об утверждении перечня высокотехнологичных товаров Республики Беларусь»;

4. организовать взаимодействие с международными организациями, оказывающими техническую и гуманитарную помощь (в частности, ФАО), по закупке для указанных целей белорусской продовольственной и машиностроительной продукции;

5. создать национальный институт по продвижению экспорта в форме агентства/корпорации/холдинга, ориентированный на поэтапное содействие экспортерам, в том числе из среды малого и среднего предпринимательства, не имеющим собственных маркетинговых служб;

6. ужесточить контроль качества белорусской экспортируемой продукции.

Список использованных источников

1. Экономическое содержание импортозамещения [Электронный ресурс] / Студопедия. – Режим доступа: http://studopedia.ru/9_89485_ekonomicheskoe-soderzhanie-importozameshcheniya.html. – Дата доступа: 30.09.2017.

2. Внешняя торговля Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Режим доступа: http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/makroekonomika-i-okruzhayushchaya-sreda/vneshnyaya-torgovlya_2/osnovnye-pokazateli-za-period-s-_po-_godu_10/osnovnye-pokazateli-vneshnei-torgovli/. – Дата доступа: 30.09.2017.

3. Национальная программа развития экспорта Республики Беларусь на 2011 - 2015 годы [Электронный ресурс] / Левоненский Валерий Станиславович. – Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic01/text820.htm>. – Дата доступа: 01.10.2017.

Жолобецька М.Б., аспірант кафедри

бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Науковий керівник: **Акименко О. Ю.**, к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

elena.akymenko@gmail.com

ПРИНЦИПИ ТА ЗАДАЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЗА ЛІЦЕНЗОВАНИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Необхідність організації обліку за ліцензованими видами діяльності (надалі - ЛВД) суб'єктами господарювання у сфері теплопостачання продиктована вимогами Закону України «Про природні монополії» [2]. При цьому відповідно до Законів України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та «Про теплопостачання» деякі види діяльності в сфері теплопостачання підлягають ліцензуванню [3, 4]. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП), усвідомлюючи важливість усунення цієї прогалини в нормативному забезпеченні, спільно з Проектом USAID «Муніципальна енергетична реформа в Україні» розробили Порядок (правил) організації та ведення обліку за ліцензованими видами діяльності суб'єктами господарювання у сфері теплопостачання [5] (надалі - Правила).

У зазначеному Порядку (правилах) [5] визначено механізми, принципи, процедури формування інформації про доходи, витрати, активи, капітал і зобов'язання за видами господарської діяльності, державне регулювання яких здійснює НКРЕКП.

Серед науковців, які займалися вивченням проблем розвитку галузі теплопостачання та організацією обліку в даній галузі слід визначити Н.М. Лисенко, О.В. Перчук, М.М. Федірко, В.Я. Бриц, А.Ю. Саранюк.

Доречно відмітити, що на питання стосовно визначення та пояснення принципів організації бухгалтерського обліку серед дослідників, є суперечливим та дискусійним. Для того, щоб затверджені НКРЕКП Правила [5] не носили декларативний характер, за доцільне визначити принципи та задачі організації обліку за ЛВД, з урахуванням діючої нормативної бази, існуючих теоретичних розробок різних науковців, пропозицій USAID та міжнародного досвіду.

Правилами [5] визначено завдання обліку за ліцензованими видами господарської діяльності: створення інформаційної бази для ефективного тарифного регулювання, інвестиційної діяльності та бенчмаркінгу; забезпечення прозорості та об'єктивності інформації у розрізі видів діяльності; запобігання перехресному субсидюванню між видами господарської діяльності, категоріями споживачів; запровадження єдиних методик формування показників регуляторної звітності з метою забезпечення їх достовірності і зіставності.

Автори вважають за доцільне доповнити вищенаведений перелік наступним: забезпечення прозорих та недискримінаційних умов на ринках природних монополій та на суміжних ринках у сфері теплопостачання; визначення потенціалу підвищення ефективності діяльності ліцензіатів; забезпечення моніторингу виконання інвестиційних програм; забезпечення обліково-економічною інформацією для контролю та аналізу виконання структури тарифів; складові статей витрат, їх економічну обґрунтованість; запобігання негативним явищам у фінансово-господарській діяльності підприємств теплопостачання; виявлення і мобілізація внутрішньогосподарських резервів забезпечення фінансової стійкості підприємства, оцінка фактичного використання виявлених резервів.

При цьому в Правилах [5] не визначено ні принципів ні завдань організації обліку за ліцензованими видами діяльності суб'єктами господарювання у сфері теплопостачання. До речі, нормативним документом, в якому міститься визначення мети організації бухгалтерського обліку, є Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, що пояснює формулювання мети організації бухгалтерського обліку у площині головної мети бухгалтерського обліку та передбачає «забезпечення користувачів потрібною та достовірною інформацією про операції банку» [6].

Під організацією обліку за ЛВД у сфері теплопостачання авторами пропонується розглядати цілеспрямовану діяльність інституціональних агентів, що формують та реалізують політику у сфері обліку та складання звітності у галузі теплопостачання через прийняття відповідних нормативно-правових актів, з метою впорядкування та удосконалення галузевої підсистеми національної системи бухгалтерського обліку та обґрунтування управлінських рішень на макро та макрорівнях.

Підсистема обліку в галузі теплопостачання України авторами розглядається зуміється як сукупність методологічних та методичних засад взаємодії органів загальнодержавного і галузевого управління, професійних громадських об'єднань, суб'єктів ведення бухгалтерського обліку та користувачів бухгалтерської інформації в процесі регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку, передачі і використанні його звітних даних.

Облік за ліцензованими видами діяльності ґрунтується на даних бухгалтерського та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та є способом деталізації фінансової інформації відповідно до вимог і обмежень НКРЕКП у частині ліцензованих видів діяльності. Забезпечення окремих регуляторних вимог досягається засобами внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, тобто шляхом застосування методик калькулювання, алгоритмів, розрахунків та розподілів [16]. Таким чином, для організації обліку за ЛВД потрібно застосовувати своєрідний симбіоз методологічної бази всіх видів обліку, оцінки, аналізу та контролю, ідентифікацією стратегічної мети розвитку системи бухгалтерського обліку на підприємстві, що зробить її адаптованою до сучасних суспільно-економічних потреб. Тому, головною метою організації обліку за ліцензованими видами у сфері теплопостачання є забезпечення реалізації регуляторних та контрольних функцій НКРЕКП за діяльністю ліцензіатів та дотримання ними ліцензійних умов шляхом: застосування єдиних підходів до організації і методики ведення бухгалтерського обліку доходів, витрат, фінансових результатів та задіяних активів за ліцензованими видами окремо від інших видів діяльності, розподілу витрат між ліцензованими та іншими видами господарської діяльності при визначенні фактичних витрат за цими видами діяльності та ведення обліку доходів і фінансових результатів за ліцензованими видами діяльності; створення умов для прозорості та відкритості діяльності на ринках природних монополій та

на суміжних ринках у сфері теплопостачання; недопущення перехресного субсидіювання під час провадження господарської діяльності ліцензіатами.

Встановлення правил та процедур, надасть можливість: 1) ліцензіатам виконувати вимоги нормативно-правових актів та задовольняти потреби НКРЕКП в інформації, 2) виконувати НКРЕКП покладені на нього завдання та функції, 3) сприянню розвитку конкуренції, забезпечення прозорості та самоокупності діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках, 4) недопущення перехресного субсидіювання тощо, а також стане запорукою прозорості та надійності інформації необхідної для цілей формування тарифів, інвестиційної діяльності та формування звітності, що подається суб'єктами господарювання у сфері теплопостачання до НКРЕКП.

Завдання організації бухгалтерського обліку слід розглядати в контексті мети, очікуваної від здійснення організаційних заходів та дій суб'єкта організації.

Основними завданнями організації і ведення обліку за ліцензованими видами діяльності є: визначення сутності організації бухгалтерського обліку та його місце у виконанні завдань підприємств; визначення межі застосування фінансового та управлінського обліку; забезпечення системного перетворення обліково-економічної інформації про господарські явища та процеси з метою активного впливу на них через систему управління впорядкування та удосконалення облікового процесу підприємств сфери теплопостачання; ефективне виконання обліком інформаційних і контрольних функцій; забезпечення прозорості та об'єктивності інформації у розрізі видів діяльності; розробка вимог до організації робочих місць працівників бухгалтерії та аналітичних служб; обґрунтування та розробка норм праці облікових працівників; обґрунтування та розробка комплексних системних зв'язків працівників бухгалтерії з іншими службами та іншими центрами відповідальності; запобігання перехресному субсидіюванню між видами діяльності під час провадження господарської діяльності ліцензіатами та категоріями споживачів; запровадження єдиних методик формування показників регуляторної звітності з метою забезпечення їх достовірності і співставності; забезпечення контролю та аналізу, обґрунтування та розробка рекомендацій з провадження інновацій з організації бухгалтерського обліку.

З філософської точки зору принцип - це першооснова, що лежить у підґрунті певної сукупності фактів, теорії, науки, і чим слід керуватися в науковому пізнанні та практичній діяльності [7, с. 34].

Принципи (від лат. *principium* — основа, начало, засади) організації бухгалтерського обліку виступають як керівні ідеї, що характеризують її зміст, сутність, призначення та є методологічною основою подальшого вдосконалення. [8, с. 164].

Слово принцип означає, вихідне положення будь — якої науки, яким необхідно керуватись при використанні науки на практиці. Вихідні положення природничих наук створені природою в результаті еволюційного багатовікового розвитку, принципи бухгалтерського обліку розробляються людьми і діють залежить від економічної ситуації, віросповідання, політичної ситуації.

Відповідно до бухгалтерського словника принципи бухгалтерського обліку (рос.: *принципы бухгалтерского учета*; англ.: *accounting principle*) — правила, якими слід керуватися при вимірюванні, оцінюванні і реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності [9, с. 144].

В п. 2.1 Правила [5] зазначені принципи обліку за ліцензованими видами. Слід зазначити, що НКРПЕ вводить шість нових принципів: достовірності, корисності, доцільності, прозорості, причинно-наслідкового зв'язку, об'єктивності. При цьому, не зрозуміла позиція НКРПЕ в частині ігнорування принципів: обачності, автономності, безперервності, історичної (фактичної) собівартості, в той же час дублювання с Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] таких принципів як: нарахування і відповідності доходів і витрат, послідовності, повноти висвітлення, періодичності.

Принципи організації обліку відрізняються від принципів обліку, мають дещо інший зміст, визначені не законодавчо, а довільно вченими-теоретиками та практиками. Принципи організації бухгалтерського обліку – це основні засади на яких здійснюються функції організації обліку господарської організації у мікроекономічному середовищі.

Організація обліку в теплопостачанні, на думку авторів, базується на принципах:

- законності, системності, правової відповідності, додержання стандартів, правил і норм усіма суб'єктами відносин у сфері теплопостачання;
- цілісності (в створенні єдиної системи органів з чітко визначеними та координованими функціями, на які покладаються повноваження з регулювання діяльності суб'єктів господарювання природних монополій);
- субсидіарності, узгодженості та збалансованості інтересів держави та людини, забезпечення балансу інтересів споживачів та суб'єктів господарювання, що провадять діяльність у сфері теплопостачання та регулятора, узгодженості суспільних та приватних інтересів щодо комерційної таємниці на інформацію бухгалтерського обліку та звітності, що використовує грошовий вимірник, урахування громадської думки та реального стану платоспроможності населення полягає в проведенні відкритих слухань засідань регулюючого органу з питань прийняття рішень щодо встановлення тарифів, обов'язковим розглядом внесених ініціатив, зауважень та пропозицій;
- демократичності (партнерство між державою та місцевим самоврядуванням, оптимального поєднання та збалансованість інтересів держави та конкретної особи, державного та локального регулювання бухгалтерського обліку за ліцензованими видами діяльності; залучення громадськості в розгляді стратегічних, інвестиційних програм підприємств теплопостачання, при розгляді економічно обґрунтованих тарифах, оптимального поєднання; оптимального задоволення в економічній інформації інституційних запитів держави, органів місцевої влади і громад, власників, менеджерів та інвесторів);
- методологічного індивідуалізму, враховуючи взаємозв'язок, як на загальнодержавному рівні, так й на локальному рівні, з зовнішнім та внутрішнім середовищем, поєднаний з забезпеченням соціально-економічних інтересів всіх учасників облікового процесу: індивідуумів (облікових працівників, керівництва, фахівців), підприємств та держави й суспільства загалом; відповідності виду діяльності, що підлягає ліцензуванню, організаційним, кваліфікаційним та технологічним вимогам з врахуванням синергетичного ефекту, синергії облікової інформації;
- відповідальності посадових осіб за дотримання єдиних підходів в обліку, повноту і достовірність показників регуляторної звітності, проведення аналізу, контролю; відповідальності галузевого управління за стан методології та організацію бухгалтерського обліку в секторі теплопостачання;
- відповідності виду діяльності, що підлягає ліцензуванню, організаційним, кваліфікаційним та технологічним вимогам; пріоритетності прямого віднесення витрат на ліцензовані види діяльності; пріоритетності визнання доходів за ліцензованими видами діяльності;
- динамізму – здатності своєчасно реагувати на зміни чинного законодавства та трансформаційні процеси в українському суспільстві тощо;
- всебічності, безперервності, постійності, відповідності віднесення та прозорості розподілу задіяних активів і персоналу за видами ліцензованої діяльності; пропорційності;
- пріоритетності прямого віднесення витрат та доходів на ліцензовані види діяльності; співставності доходів і витрат за ліцензованими видами діяльності; логічної основи; зворотного зв'язку;
- ефективності, результативності і економічної доцільності, які полягають в необхідності досягнення максимально можливих позитивних результатів як для суб'єктів господарювання, так і для споживачів послуг (мінімізації витрат фінансових коштів та енергетичних ресурсів);

- доступності до інформації, можливість перевірки даних та їх достовірність;
- прозорості, який полягає в можливості одержання відповідної інформації (перелік послуг, їх вартість, норми споживання, порядок надання послуг, методологія їх визначення) та доведення прийнятих рішень до відома всіх зацікавлених суб'єктів діяльності (фізичних та юридичних осіб);
- пріоритетності ринкової оцінки активів підприємств, що працюють в галузі теплопостачання;
- оптимального задоволення в економічній інформації інституційних запитів держави, органів місцевої влади і громад, власників, менеджерів та інвесторів;
- адекватності, здійснення інших, крім ліцензованих видів діяльності, лише у разі їх беззбитковості;
- передбачуваності, який полягає в необхідності забезпечення послідовності та плануванні дій регуляторного органу та відповідності його дій цілям державної політики;
- аналогічності – застосування єдиних загальних методологічних та методичних засад до організації обліку в усіх структурних одиницях суб'єкта господарювання, що забезпечить можливість здійснення аналізу досягнення проміжних результатів стратегічного розвитку суб'єкта господарювання;
- системності – визначення структурних елементів системи бухгалтерського обліку, характеру взаємозв'язків між ними, особливостей застосування організаційних аспектів до кожного з елементів, а також встановлення взаємозв'язків між системою бухгалтерського обліку та системою управління в рамках формування інформаційних запитів;
- постійного удосконалення.

Таким чином, авторами доведено, що напрямки реформування системи теплопостачання визначили необхідність оптимізації бухгалтерського та управлінського обліку в цій галузі. Облік за ЛВД в теплопостачанні викликаний, перш за все, необхідністю вирішення проблем в частині формування достовірної та повної інформації про величину собівартості реалізованих послуг, бажанням забезпечити раціональне використання ресурсів в умовах їх обмеженості. Наведені завдання обліку за ЛВД виконуються в результаті функціонування системи бухгалтерського обліку та в наслідок її симбіозу з іншими функціями управління, зокрема з економічним аналізом та внутрішньогосподарським контролем, що свідчить про потенційну спрямованість системи бухгалтерського обліку на виконання завдань стратегічного управління

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XV (із змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про природні монополії» №1682-III від 20.04.2000 р. (із змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р. №1775-III // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про теплопостачання» від 02.06.2005 №2633-IV (із змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Постанова НКРЕКП «Про затвердження Порядку (правил) організації та ведення обліку за ліцензованими видами діяльності суб'єктами господарювання у сфері теплопостачання» від 10.10.2017 № 1223 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua>.
6. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України N 566 від 30.12.98 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua>.
7. Присухін, С.І. Філософія: навч посіб. – У 2 ч. – Ч.ІІ. Система філософії у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях [Текст] / С.І. Присухін. – К.: КНЕУ, 2006. – 168 с.
8. Словник бухгалтера і аудитора; ред. Я. Кавторєва. [Текст] – Х.: Фактор, 2009. – 352 с.
9. Бухгалтерський словник; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. [Текст] – Житомир: ПП „Рута”, 2001. – 224 с.

НОВАЦІЇ ЩОДО ВИТРАТ НА СЛУЖБОВІ ВІДРЯДЖЕННЯ У МЕЖАХ УКРАЇНИ ТА ЗА КОРДОНОМ

Сталому розвитку економіки сприяє належний контроль за станом, рухом матеріальних цінностей та грошових коштів підприємства. С розвитком економіки зростає кількість господарських зав'язків, що зумовлює укладання договорів, яким передують проведення переговорів, відвідування виставок та ярмарок.

Крім вирішення цих виробничих питань та таких, як закупівля товарів та їх супровід, важливою складовою є підвищення кваліфікації працівників. Наприклад, для працівників бухгалтерських служб нагальною потребою їх постійного професійного росту є участь у фахових семінарах та симпозиумах. Тобто незважаючи на те, що багато питань на підприємстві та в організаціях можна вирішити завдяки сучасним засобам зв'язку, виникає необхідність у службовому відрядженні. Актуальність теми службового відрядження пов'язана зі змінами в їх нормативно-правовому забезпеченні, що необхідно враховувати в ревізії розрахунків з підзвітними особами за такими напрямками як правильність оформлення документів, законність витрачання сум у межах України та за кордоном.

Основними правовими актами, якими потрібно керуватися під час відрядження працівників є:

- Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI (з урахуванням змін, останні з яких внесені наказом ВВР від 10 вересня 2017 року) (далі ПКУ);
- Постанова Кабінету Міністрів України (далі КМУ) «Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів» від 2 лютого 2011 р. № 98 (з урахуванням змін, останні з яких внесені наказом КМУ від 03 листопада 2017 року);
- Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 13 березня 1998 р. № 59 (з урахуванням змін, останні з яких внесені наказом МФУ від 19 липня 2013 року № 667);
- Порядок обчислення середньої заробітної плати, затверджений постановою КМУ від 8 лютого 1995 р. № 100 (з урахуванням змін, останні з яких внесені наказом КМУ від 29 липня 2015 року № 542);

та інші ґрунтовні нормативні акти та документи: Кодекс законів про працю України (Кодекс від 10.12.1971 р. №322-VIII), Про оплату праці (Закон від 24.03.95 р. №108/95-ВР), Про затвердження форми Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, та Порядку його складання (Наказ Мінфіну від 28.09.2015 р. №841), Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України від 28 вересня 2015 року №841 (Наказ Мінфіну від 10.03.2016 р. №350), Про надбавки (польове забезпечення) до тарифних ставок і посадових окладів працівників, направлених для виконання монтажних, налагоджувальних, ремонтних і будівельних робіт, та працівників, робота яких виконується вахтовим методом, постійно проводиться в дорозі або має роз'їзний (пересувний) характер (Постанова КМУ від 31.03.1999 р. №490), Щодо практичного застосування норм чинного законодавства (Лист ДФСУ від 23.02.2017 р. №3843/6/99-99-13-02-03-15), Про службові відрядження (Лист Мінфіну від 17.02.2017 р. №31-08030-16-10/4511), Щодо підтвердних документів, що засвідчують вартість витрат на відрядження (Лист ДФСУ від 02.02.2017 р. №1946/6/99-99-13-02-03-15), Щодо оплати днів «перехідного» відрядження (Лист Мінсоцполітики від 11.11.2016 р. №1564/13/84-16), Щодо розрахунку середньої зарплати для оплати днів

відрядження (Лист Мінсоцполітики від 08.11.2016 р. №1537/13/84-16), Щодо відшкодування витрат на службове відрядження та оподаткування доходів фізичної особи (Лист ДФСУ від 03.11.2016 р. №23653/6/99-99-13-02-03-15), Щодо уримання податку на доходи фізичних осіб та військового збору з сум витрачених керівником організації під час відрядження за кордон (Лист ДФСУ від 13.10.2016 р. №22230/10/26-15-13-01-12), Щодо суми та складу витрат на відрядження (Лист ДФСУ від 30.08.2016 р. №15006/5/99-99-13-02-03-16), Про надання податкової консультації (Лист ГУ ДФС від 15.06.2016 р. №13388/6/99-99-14-03-03-15), Щодо практичного застосування норм податкового законодавства (Лист ДФСУ від 28.03.2017 р. №4412/А/99-99-13-02-03-14).

Згідно з Інструкцією про службові відрядження № 59 службовим відрядженням вважається поїздка працівника за розпорядженням керівника органу державної влади, підприємства, установи та організації, що повністю або частково утримується (фінансується) за рахунок бюджетних коштів (далі — підприємство), на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи (за наявності документів, що підтверджують зв'язок службового відрядження з основною діяльністю підприємства) [1].

Наказом Мінфіну від 28.07.2017р. № 669 (zareєстрований у Мінюсті 21.08.2017) внесені зміни до Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон, де передбачено склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів. Основні зміни в Інструкції враховують можливості застосування нових платіжних інструментів та способів купівлі товарів та послуг.

З 1 січня 2017 року відбулося зростання неоподатковуваних розмірів добових по Україні для підприємств всіх форм власності (окрім держслужбовців, що фінансуються з держбюджету) не більш ніж 320 грн., а закордонні добові – не вище 80 євро за кожен день відрядження, що визначені за офіційним курсом добових установлених Національним банком України (*нова редакція норми пп. «а» пп. 170.9.1 ПКУ (пп. 4 п. 78 р. I Закону № 1797-VIII Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України) стосовно визначення розміру добових*) [6]. До оподаткованого доходу не включаються витрати на відрядження, не підтверджені документально, на харчування та фінансування інших власних потреб фізичної особи (добові витрати), понесені у зв'язку з таким відрядженням у межах території України, але не більш як 0,1 розміру мінімальної заробітної плати [7].

Відповідно до підпункту «а» підпункту 170.9.1 ПКУ не є доходом платника податку – фізичної особи, яка перебуває в трудових відносинах зі своїм роботодавцем або є членом керівних органів підприємств, установ, організацій, сума відшкодованих йому у встановленому законодавством порядку витрат на відрядження в межах фактичних витрат, а саме на:

- проїзд (у т. ч. перевезення багажу, бронювання транспортних квитків) як до місця відрядження й назад, так і за місцем відрядження (у т. ч. на орендованому транспорті);
- оплату вартості проживання в готелях (мотелях), а також включених до таких рахунків витрат на харчування чи побутові послуги (прання, чищення, лагодження та прасування одягу, взуття чи білизни);
- найм інших житлових приміщень;
- оплату телефонних розмов;
- оформлення закордонних паспортів, дозволів на в'їзд (віз), обов'язкове страхування, інші документально оформлені витрати, пов'язані з правилами в'їзду та перебування в місці відрядження, в тому числі будь-які збори та податки, що підлягають сплаті у зв'язку зі здійсненням таких витрат.

Згадані витрати відшкодовуються працівникам та не є об'єктом оподаткування податком на доходи фізичних осіб за наявності підтвердних документів, що засвідчують їх вартість у вигляді транспортних квитків або транспортних рахунків. Тому для отримання

відшкодування працівник має надати роботодавцю зазначені документи. Про це він має бути повідомлений перед початком відрядження [7].

Також, доброю звісткою було підвищення з 19.04.2017 р. розміру добових витрат при відрядженні державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів (додаток 1 до постанови КМУ від 02.02.2011 № 98). Тепер добові витрати в межах України становить 60 грн (раніше — 30 грн), а гранична сума витрат щодо наймання житла за добу — 600 грн (раніше — 250 грн).

У Наказі Міністерства Фінансів України № 669 від 28 липня 2017 року відбулося уточнення строку відрядження державного службовця, який не повинен перевищувати 60 календарних днів протягом одного календарного року, крім випадків, визначених законодавством. При цьому працівнику, направленому в службове відрядження, заробітну плату за весь період відрядження виплачують відповідно до Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII.

Цікавим введення є те, що для підтвердження здійснення проїзду та витрат на них, тепер достатньо лише електронного проїзного документу, але за умови додавання до авансового звіту посадкового квитка роздрукованого на паперовому носії. Раніше без оригіналу посадкового квитка отримати відшкодування не вдавалось.

Відбулося уточнення фактичного часу перебування у відрядженні у разі відрядження з України за кордон, що визначається наказом про відрядження за наявності 1 чи кілька документів, що підтверджують перебування працівника у ньому, при цьому до них додаються рахунки за проживання, проїзд та інші.

Зі значної сукупності нововведень зміни, які відбулися, є позитивними, оскільки вони виключають ряд питань у бухгалтерії, про те, коли і поїздка може відбуватись за ID-карткою, і придбання здійснюється он-лайн.

Відтепер відмітки прикордонного органу може замінити довідка Головного центру обробки спеціальної інформації Держприкордонслужби із відомостями про пункт пропуску, дату та час перетину кордону, тип та назву транспортного документу [4].

Загалом зміни, які відбулися, щодо службових відряджень в 2017 році мають позитивний характер, оскільки відбулося зростання добових витрат та витрат на проживання, хоча вони не зовсім відповідають нинішнім цінам за комфортні умови проживання та харчування. Стосовно контролю за витратами на відрядження необхідно враховувати основні зміни в Інструкції 59, що пов'язані із актуалізацією її положень до можливостей застосування нових платіжних інструментів та способів купівлі товарів та послуг.

Список використаних джерел

1. Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон. Наказ Міністерства фінансів України від 13.03.98 р. № 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Інструкція про службові відрядження зазнала змін [Електронний ресурс] / «Дебет-Кредит». – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://news.dtki.ua/accounting/individual-transactions/45060>.
3. Лист ДФС від 02.02.2017 № 1946/6/99-99-13-02-03-15 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/print-71237.html>
4. Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон. [Електронний ресурс] // id-legalgroup. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://id-legalgroup.com/ua/blog/osnovnie-izmeneniya-v-instruktsiyu-o-služhebnykh-komandirovkakh-v-predelakh-Ukraini-i-za-granitsu>.
5. Підтверджуючі документи, які підтверджують вартість витрат [Електронний ресурс] // uteka.ua. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://uteka.ua/publication/Podtverzhdayushhie-dokumenty-udostoverayayushhie-stoimost-rasxodov>.
6. Податковий кодекс України (зі змінами і доповненнями) // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Ткаченко О. Службові відрядження по Україні. [Електронний ресурс] / Олена Ткаченко // журнал «Кадровик України». – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://prohr.rabota.ua/sluzhbovi-vidryadzhennya-po-ukrayini/>.
8. Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 12 червня 1995 року N 436/95 [Електронний ресурс]. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436/95>.

Іванова Л.Б., к.е.н., доцент,
Литовченко А.С., студентка 3 курсу, гр. ОАТ-171,
факультет обліково-економічний
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
Lusija.iv.lusija@gmail.com, litovchenko2442@gmail.com

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ: ЕТАПИ ТА ПОКАЗНИКИ

Економічний аналіз є однією з важливих функцій управління підприємством, який дозволяє визначити оптимальне відношення між комерційними інтересами та соціальним напрямком діяльності окремого підприємства, що є підґрунтям сталого розвитку національної економіки в цілому.

Теорія пізнання (гносеологія, епістемологія), один з фундаментальних методологічних розділів філософії, що вивчає можливості і закономірності пізнання від уявлень, понять до об'єктивної реальності, коли всебічно досліджуються етапи, шаблі й форми пізнавального процесу, умови і критерії, досягаючи встановлення його достовірності та істинності [1].

Виступаючи в якості методологічної основи всіх галузей науки, теорія пізнання визначає сутність, необхідність і послідовність економічного аналізу. Предметом економічного аналізу є вся доступна досліднику реальність, прийнята в сукупності предметів і явищ, що знаходяться в тих чи інших зв'язках один з одним і постійному русі і розвитку [2-5]. Методологія економічного аналізу щодо вивчення реальності дозволяє розробити управлінські рішення з метою ефективного використання ресурсів підприємства.

Одним з багатьох об'єктів економічного аналізу є його внутрішні господарські зв'язки між підрозділами підприємства.

Економічний аналіз діяльності окремого підрозділу є частиною цілого та підпорядковується його принципам, здійснюється за загальними методами, способами, прийомами дослідження показників. Проте економічний аналіз дільниці має особливості, що пов'язано з організаційними причинами:

- відсутністю у системі показників цін на продукцію, яка має завершений цикл, або на продукцію, що навіть не має завершеного вигляду. Тому аналіз обсягів продукції дільниці у вартісному виразі має умовний характер, здійснюється за собівартістю товарної продукції. Визначаються обсяги як добуток кількості виробленої продукції на собівартість одиниці продукції. При порівнянні показників обсягу продукції у вартісному виразі за ряд періодів, необхідно мати на увазі, що на збільшення узагальнюючого показника впливають як позитивні так і негативні причини, що зумовлює необхідність факторного аналізу, виявлення окремого впливу змін собівартості та кількості виробленої продукції;

- з зв'язку з цим центральним об'єктом для аналізу дільниці є собівартість одиниці продукції та її фактори впливу;

- до таких факторів відносяться:

- рівень браку та відповідно до нього показники здачі продукції з першого пред'явлення;

- поглиблення спеціалізації на дільниці, що сприяє підвищенню продуктивності праці та відображається у показнику збільшення покупних напівфабрикатів;

- оптимізація структури персоналу дільниці;

- рівень забезпеченості кваліфікованим персоналом, що можна розрахувати за показниками відносного відхилення зміни робітників методом вирівнювання початкових точок аналізу;

- рівень та структура витрат за комплексними статтями: витрат на утримання та ремонт обладнання, управлінського персоналу дільниці та однорідних матеріальних витрат, при цьому рівень забезпеченості матеріальними витратами та їх корисне використання також визначається методом вирівнювання початкових точок аналізу;

рівень екстенсивного та інтенсивного завантаження обладнання, що відображається за допомогою показників фонду корисного робочого часу, який уявляє собою багатофакторну модель, аналіз за якою може здійснювались повним методом ланцюгових підстановок;

рівень використання робочого часу;

рівень використання персоналу з відповідними виплатами основної та додаткової заробітної плати.

Більшість факторів описуються за допомогою простіших та базових моделей, які використовуються в економічному аналізі. Тому на завершальному етапі внутрішнього аналізу дільниці необхідні узагальнення з метою виявлення найбільш впливових факторів, що важливо для розробки заходів по зменшенню собівартості продукції та поліпшенні її якості. Зменшення собівартості продукції в окремій дільниці дозволить збільшити фінансові результати в цілому по підприємству.

Список використаних джерел

1. Філософський енциклопедичний словник / Національна академія наук України - Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди – Київ: Абрис, 2002. – 751 с.
2. Шеремет А. Д. Теорія економічного аналізу / А. Д. Шеремет, М. І. Баканов. – М.: Фінанси та статистика, 2014. – 625 с.
3. Татар М. С. Аналіз і оцінювання фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності [Текст] : навч. посіб. до виконання курс. роботи / М. С. Татар ; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т". - Харків : ХАІ, 2015. - 55 с. : табл.
4. Павловська О. В. Фінансовий аналіз [Текст]: Навч.-метод. посіб. для самостійного вивч. дисципліни / О. В. Павловська [и др.]; Київський національний економічний ун-т. - К.: КНЕУ, 2002. - 388 с.
5. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз [Текст] : Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів екон. спец. / Ю. С. Цал-Цалко. - Житомир : [б.в.], 2001. - 300 с.

Ірха Я.М., магістр 2 курсу, група МОАп-161,
обліково-економічний факультет

Науковий керівник: **Акименко О. Ю.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
yanairha@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка завдання. Для успішного керівництва підприємством та розробки стратегії розвитку на тривалу перспективу великий вплив має облікова політика підприємства. Адже, облікова політика визначає ідеологію економіки підприємства на тривалий період, сприяє посиленню обліково-аналітичних функцій у керуванні підприємством, дозволяє оперативно реагувати на зміни, що відбуваються у виробничому процесі, ефективно пристосовувати виробничу систему до умов зовнішнього середовища.

Досить часто можна спостерігати той факт, що облікова політика на сільськогосподарських підприємствах є формальністю. Значні зміни у формах власності, організаційних формах підприємства, ринковій інфраструктурі, значно вплинули на форми, види й методи планування, управління, аналізу, а система обліку, в основному, зберегла стару ідеологію і організацію. Отже, дослідження формування облікової політики є досить актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формування облікової політики розглядались у працях науковців, серед них: Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Барановська, В.М. Жук, Л.М. Кіндрацька, Л.Г. Ловінська, Н.М. Малюга, С.М. Міщенко, Н.Л. Правдюк, М.С. Пушкар та інші відомі теоретики та практики.

Метою статті є аналіз основних аспектів формування облікової політики сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Варто відмітити, що у сільському господарстві нема організованої однієї інформаційної системи для управління підприємством, за допомогою якої можна було б передбачувати майбутні процеси, оптимізувати діяльність та розробити ефективну облікову політику сільськогосподарських підприємств.

Для покращення управлінської діяльності підприємство розробляє власну систему управлінської звітності. Основне призначення даної звітності - представити керівнику підприємства основну інформацію про діяльність підприємства для прийняття управлінських рішень.

Облікова політика підприємства повинна формуватися на підставі запроваджених національних П(С)БО і полягати у виборі принципів, методів і процедур, пов'язаних з оцінкою чи обліком статей звітності.

Формування та дотримання розробленої на підприємстві облікової політики є однією з важливих умов отримання достовірної інформації для відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Однак, при її формуванні в агроформуваннях допускається ряд суттєвих недоліків, які потребують усунення [3]. До основних недоліків облікової політики підприємств можна віднести такі:

- окремі підприємства наказ про облікову політику складають формально, елементи наказу не обґрунтовані й дублюють окремі пункти нормативних документів;
- більшість агропідприємств визначили свою облікову політику ще на початку реформування бухгалтерського обліку, тобто одночасно з набранням чинності Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1]. Після цього в переважній більшості до наказів не вносились ніякі зміни, незважаючи на затвердження нових П(С)БО та внесення змін і доповнень до діючих;
- під час формування облікової політики не враховуються принципи організації обліку [2];
- зміст більшості наказів про облікову політику не структуровані: деякі питання формування обліку окремих об'єктів наводяться не в повному обсязі або зовсім не висвітлені;
- не розробляється облікова політика щодо формування обліку, а саме: не наводиться в ній або додатках до неї робочий план рахунків, графік документообігу, перелік облікових регістрів, що застосовуються на підприємстві тощо;
- не розробляється облікова політика щодо управлінського обліку;
- не досить обґрунтовано представлені основні елементи облікової політики: необоротні активи; витрати; біологічні активи; План організації обліку, План рахунків бухгалтерського обліку.

Висновки. Розглянувши основні елементи облікової політики сільськогосподарських підприємств, слід зазначити, що зважений підхід до формування облікової політики розкриває конкурентний рівень підприємства за допомогою ведення бухгалтерського обліку і є орієнтиром для різноманітних користувачів, можливість вибору різноманітних підходів до облікової політики дає змогу впливати на формування фінансового результату підприємства, розмір податку, величину дивідендів, а також резервних і спеціальних фондів тощо.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996 – XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
2. Akymenko O.Y., Zholobetska M.B., Irkha Ya.M. / Analysis of organizational principles of accounting // Розвиток соціально-економічних систем в сучасних умовах (м. Харків, 16-17 грудня 2016 р.) : тези доповідей. - Харків : ХТУ, 2016. – С. С-13-15.
3. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Малюча. — Житомир, 2007. — 511 с.
4. Організація бухгалтерського обліку : навчальний посібник / За ред. В.С. Леня. — К. : Центр навч. літератури, 2006. – 696 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Постановка проблеми. Становлення України як держави з інноваційною моделлю економіки, формування сприятливого інвестиційного клімату, активна поява численних фірм різних форм власності, розвиток системи їх складних зв'язків надали особливу роль бухгалтерському обліку як першочерговому носію економічної інформації. Без достовірних, вчасних, повних даних неможлива успішна діяльність жодної компанії. Надходження і використання такої інформації значною мірою залежить від організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Цей процес повинен бути налагодженим, впорядкованим, швидким, враховувати всі найменші деталі, здійснюватися без перешкод.

У нашій державі фахівці постійно займаються питаннями його удосконалення [1]. Проте, як показує практика, діюча наразі система має ряд недоліків, що потребують вирішення. Так, не існує єдиного підходу до визначення оптимального набору етапів організації бухгалтерського обліку. Виникає ряд складнощів у виборі облікової політики підприємства, форми ведення бухгалтерського обліку. Невпорядкованим залишається процес документування, документообороту, що погіршує та уповільнює роботу. Крім того, деякі суперечливі питання у сфері організації бухгалтерського обліку на підприємстві пов'язані з невирішеними проблемами його стандартизації та гармонізації [2]. Їх розв'язання дозволить покращити координування підприємством, підвищить його прибутковість, рентабельність.

Прискорення інтеграції України до ЄС, що особливо актуально наразі, можливе при умові ефективного проведення реформ у сфері організації бухгалтерського обліку на підприємстві, які повинні бути спрямовані на вдосконалення функціонування бухгалтерської системи, забезпечення своєчасною надійною інформацією задля прийняття актуальних та продуктивних управлінських рішень.

Аналіз досліджень і публікацій. Протягом тривалого часу проблема організації бухгалтерського обліку на підприємствах привертала увагу вітчизняних науковців, серед яких В.С. Лень [3], Ф.Ф. Бутинець [4], Л.Г. Ловінська, М.Ю. Карпушенко [5], М.Т. Білуха, М.В. Кужельний, В.В. Сопко [6], В.П. Завгородній та інші. Українські вчені не лише заклали теоретичний базис організації бухгалтерського обліку в нашій державі, а й знайшли його практичне застосування. Вони постійно працюють в напрямку удосконалення даного процесу, враховуючи попередні надбання та світовий досвід передових країн.

Метою статті є дослідження основ організації обліку на підприємствах України, пошук шляхів вирішення раніше зазначених проблем (розроблення ефективної системи етапів обліку, вибір оптимальної облікової політики та форми ведення, діагностування суперечливих питань документування та документообороту, їх розв'язання).

Виклад основного матеріалу. Бухгалтерський облік на підприємстві протягом історії свого існування виступає не лише джерелом інформації для управлінців, що допомагає виважено приймати важливі господарські рішення, а є ще й індикатором справ на фірмі, показуючи не тільки кінцеві результати у вигляді рентабельності та прибутковості, а і дозволяючи прослідити реальну динаміку всіх економічних даних компанії. Задля того щоб процес керування був продуктивним та приносив бажані результати, організація бухгалтерського обліку на підприємстві повинна являти собою не просто сукупність дій з приводу формування системи обліку, постійного його покращення, забезпечення необхідними матеріальними та інформаційними ресурсами. Проаналізувавши наведені українськими науковцями визначення поняття «організація бухгалтерського обліку (табл. 1), робимо висновок, що зазначене і виступає основними характеристиками даного процесу.

Таблиця 1

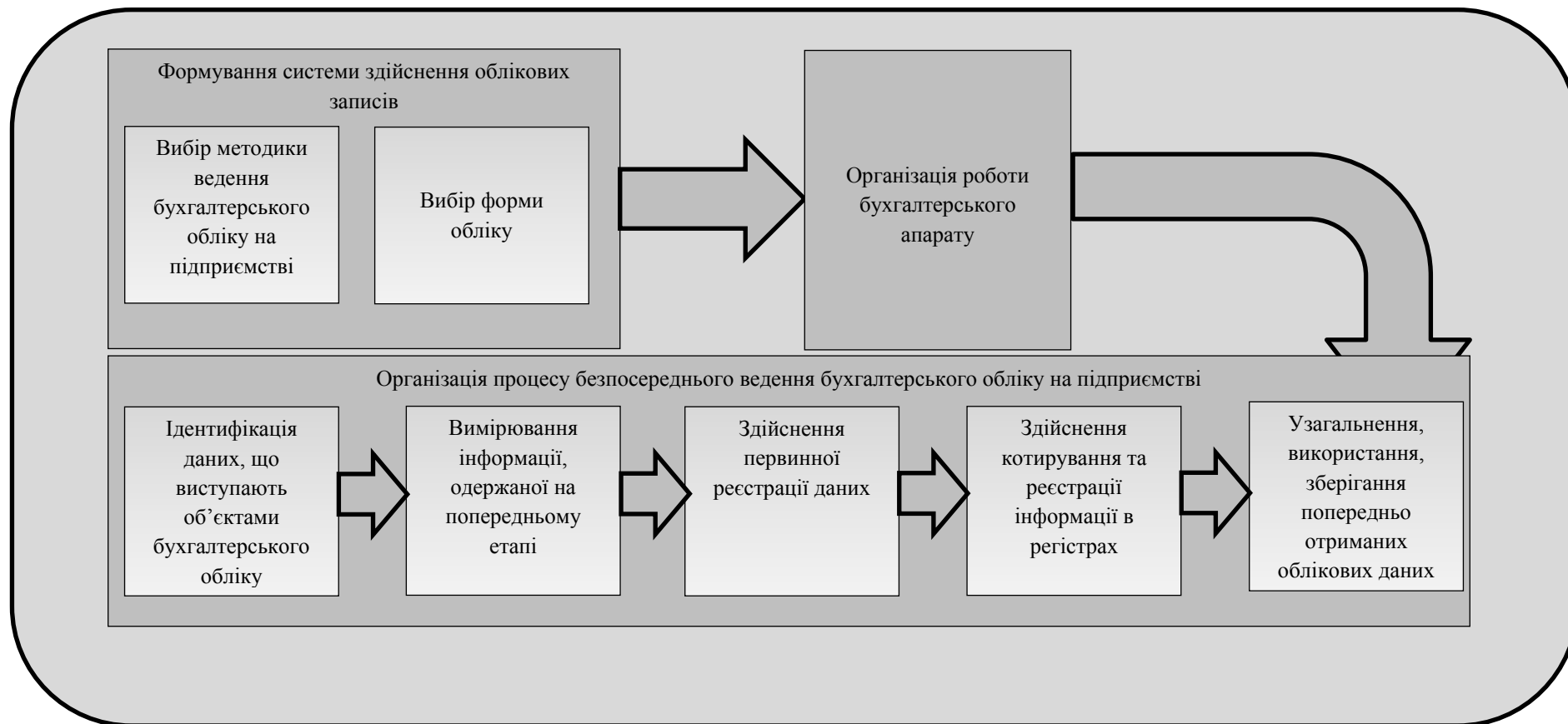
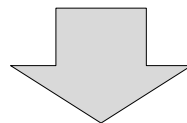
Трактування категорії «організація бухгалтерського обліку»

Науковець	Визначення
В.С.Лень	сукупність дій зі створення цілісної системи бухгалтерського обліку, підтримання і підвищення її організованості, функціонування якої спрямоване на забезпечення інформаційних потреб користувачів облікової інформації, включаючи вибір форм організації та формування матеріального й інформаційного забезпечення облікового процесу [3];
М.Ю.Карпушенко	система впорядкованих дій зі створення системи бухгалтерського обліку, що включає складання облікових реєстрів і первинних носіїв облікової інформації, облікову політику підприємства, організацію облікового процесу [1];
О.Д.Шмігель	цілеспрямована діяльність по створенню системи обліково- економічної інформації і безперервному її упорядкуванню та удосконаленню з метою більш повного забезпечення процесу виробництва і управління необхідними обліково-економічними даними носить назву організації обліку [8];
В.В.Сопко	система методів, способів та заходів, що забезпечують оптимальне функціонування обліку та подальший його розвиток [9];
Я.В.Соколов, В.Ф.Палій	все те, що забезпечує роботу бухгалтерії, вирішення облікових задач [10];
П.С.Безруких	науково обґрунтована сукупність умов, при яких найбільш економно та раціонально відбувається накопичення, обробка та зберігання бухгалтерської інформації для аналізу і оперативного контролю за тим, як використовуються засоби на підприємстві [11];
Я.М.Гальперін	встановлення визначеного порядку обліку, що забезпечує повноцінний контроль і аналіз виконання господарського плану при мінімальних витратах праці і коштів [12];
П.А.Костюк	побудова бухгалтерського обліку за планом та у відповідності до визначених умов і передумов [13];
М.А.Леонтьєв	дії осіб, яким доручено здійснювати облік, спрямовані на досягнення цілей, що поставлені перед обліком [14];
О.М.Островський	використання засобів і методів, що регламентують взаємодію різних категорій персоналу підприємства при спільному виконанні ними функцій обліку [15].

На нашу думку, організація бухгалтерського обліку на підприємстві повинна являти, перш за все, впорядкований, оптимально обраний з наукової точки зору та позиції можливості його реалізації, системний процес, що складається з наперед визначених етапів. Саме при налагодженій, чітко визначеній послідовності дій зростає ефективність роботи всієї системи бухгалтерського обліку, що безсумнівно покращує результати господарської діяльності.

У загальному вигляді оптимальний, на наш погляд, набір етапів організації бухгалтерського обліку на підприємстві розроблений на рисунку 1.

Вибір облікової політики підприємства

Часто виникають труднощі при формуванні облікової політики. З метою їх уникнення необхідно чітко визначити її предмет, умови розробки, проаналізувати поставлені перед нею завдання, розуміти особливості діяльності підприємства, відібрати потенційно придатні для даного господарства способи ведення обліку, після перевірити кожен з них відповідними критеріями, обґрунтовано розробити Наказ про облікову політику з урахуванням загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку [18].

Крім того, задля здійснення оптимального вибору рекомендуємо детально проаналізувати наступні етапи організації бухгалтерського обліку, що дозволить виявити недоліки та неузгодженості при формуванні облікової політики.

Важливим етапом організації бухгалтерського обліку є формування системи здійснення облікових записів, що включає вибір методики та форми ведення обліку. Методика передбачає визначення доцільних прийомів та способів стосовно документування, інвентаризації, використання рахунків, подвійного запису, оцінки, калькулювання, бухгалтерського балансу та звітності.

Викликають ряд суперечливих питань процеси документування та документообороту на фірмі, що найчастіше пов'язано з істотною часовою прірвою між господарською операцією та її фіксуванням у первинній документації, подальшим узагальненням та обробкою даних; використанням застарілих методів та засобів збору інформації, її аналізу; відсутністю чіткого розподілу обов'язків та функцій між працівниками; відсутністю встановленого терміну руху документів. Вирішення даних проблем дозволить прискорити швидкість отримання, опрацювання, використання економічної інформації, що позитивно вплине на діяльність підприємства.

Наступним етапом є формування облікового апарату, вибір оптимальної норми праці, набір бухгалтерів та забезпечення їх необхідними робочими місцями, матеріальними, технічними, та інформаційними ресурсами, розроблення впорядкованої системи взаємозв'язків між працівниками та предметом їх роботи. Даний процес є особливо важливий і повинен враховувати різноманітні аспекти, оскільки ефективність проведення наступного етапу – організації безпосереднього ведення бухгалтерського обліку на підприємстві – значною мірою залежить від його здійснення.

Останній етап в запропонованій нами системі оптимальної організації бухгалтерського обліку на підприємстві подібний до класифікації обліку на первинний, поточний та підсумковий, розробленої науковцями [7-9]. Вона включає необхідні дії для детального опрацювання облікової інформації. Незначні її відмінності з останнім вказаним етапом пояснюються логічною завершеністю кожного наведеного блоку та системою опрацювання даних.

Висновки. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві значною мірою впливає на ефективність його діяльності. З метою успішного виконання поставлених перед нею завдань, розроблення оптимального комплексу етапів організації бухгалтерського обліку на підприємстві є актуальним та необхідним. Запропонована в роботі модель включає в себе всі потрібні для успішного налагодження діяльності дії. Її використання дозволить оптимально організувати бухгалтерський облік на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Організація обліку : навч. посібник (для студентів економічних спеціальностей, які навчаються за спеціальністю «Облік і аудит») / М. Ю. Карпушенко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2011. – 241с.
2. Досвід країн ЄС у формуванні облікової політики підприємств з урахуванням вимог Європейського законодавства [Електронний ресурс]/Ефективна економіка. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4137> . – Назва з екрану.
3. Організація бухгалтерського обліку : навчальний посібник / За ред. В.С. Лєня. – К. : Центр навч. літератури, 2006. – 696 с.
4. Організація обліку : навч. посібник / М. Ю. Карпушенко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2011. – 241с.
5. Сопко В.В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю і аналізу: підручн. / В.В.Сопко, В.П.Завгородній. – К.: КНЕУ, 2004. – 411с.

6. Безруких П.С. Вопросы рациональной организации бухгалтерского учета: Автореф. канд. экон. наук. – М.: 1967. – 22 с.
7. Організація бухгалтерського обліку. Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 3-є вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 592 с.
8. Дерій В.А. Організація бухгалтерського обліку в підприємстві: Курс лекцій / В.А.Дерій. –Тернопіль: Джура, 2003. – 92 с.
9. Івахненко С.В. Дисертація «Організація бухгалтерського обліку на підприємстві в умовах застосування комп'ютерної техніки» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ivakhnenkovaudit.info/IvakhnenkovCandOfSciences.pdf>. – Назва з екрану
-

Курочка В.О., студентка 5 курсу, група МОАп-172,
обліково-економічний факультет
Науковий керівник: **Волот О.І.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
vikakurochka21@gmail.com

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ, ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Сучасний досвід науки та практики управління економікою доводить необхідність активного впровадження інформаційних технологій, особливо на фоні поглиблення процесів глобалізації та інтеграції, з метою забезпечення гармонійного економічного розвитку підприємств.

Одним із методів удосконалення системи управління є впровадження новітніх інформаційних систем через автоматизацію бухгалтерського обліку як джерела постачання інформації для такої системи. Це дозволяє оптимізувати процес обміну інформацією, зменшити обсяг роботи облікових працівників та приймати керівництву підприємства ефективні управлінські рішення [1]. Тому досить актуальним є дослідження питання методологічних аспектів обліку у середовищі сучасних інформаційних технологій.

Причини, що спонукають підприємства впроваджувати інформаційні системи (ІС) і технології в сфері бухгалтерського обліку, з одного боку обумовлені прагненням керівництва збільшити продуктивність повсякденних робіт або усунути їх повторне проведення, запропонувати новітні засоби для автоматизованого ведення обліку в зручному сучасному інтерфейсі, підвищити оперативність обробки даних, достовірність, якість інформації, а з іншого боку збільшити прибутковість бізнесу, контроль та інвестиційну привабливість підприємства, підвищити ефективність управління діяльністю підприємства за рахунок прийняття оптимальних та раціональних управлінських рішень [1].

Для створення, ефективного функціонування і розвитку інформаційних систем необхідні єдині теоретичні положення і методичні підходи, які забезпечують взаємодію різноманітних економічних об'єктів та їх нормальну діяльність.

Академіком В.М. Глушковым були сформульовані науково-методичні положення та рекомендації з проектування автоматизованих систем, які тепер склались як принципи побудови інформаційних систем. Запропонована система принципів складається з 3-х груп: побудови, функціонування і розвитку [3,4,5,6] (рис. 1).

На основі аналізу поняття інформації, ролі і призначення інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку та управління підприємствами, існуючих теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій з проектування, функціонування й удосконалення автоматизованих інформаційних систем, загальних тенденцій їх розвитку, удосконалено систему принципів, яка складається з трьох груп: побудови, функціонування і розвитку автоматизованих інформаційних систем промислових підприємств.

Рис. 1. Принципи інформаційних систем

Запропоновано наступні принципи: орієнтація на користувача, релевантність, пертинентність, креативність, які забезпечують теоретичними положеннями і методичними підходами процеси створення, функціонування і розвитку інформаційних систем на всіх стадіях їх життєвого циклу.

Список використаних джерел

1. Волот О.І. Впровадження та використання сучасних інформаційних систем і технологій у бухгалтерському обліку вітчизняних підприємств / О.І.Волот // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. – Чернігів: ЧДТУ, 2013. – № 3(68). - с.114-121.
2. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб., 4-те вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2008.

3. Волот О.І. Методологічні аспекти автоматизованого бухгалтерського обліку / О.І.Волот // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку». – Чернігів 11 грудня 2015р, Чернігів: ЧНТУ, 2015р, С.22-23
 4. Бутко М.П. Формування інформаційного забезпечення в системі державного управління : моногр./ М.П. Бутко, М.Ю. Дітковська. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2010. – 244 с;
 5. Глушков В.М. О гносеологических основах математизации наук / В.М.Глушков // Диалектика и логика научного познания. - М.: Наука, 1966. - с. 406-407.
 6. Пономарьова К.В. Информационное обеспечение АСУ / К.В. Пономарьова, Л.Г. Кузьмин. – М.: Высшая школа, 1991. – с.222
 7. Загородний В.П. Автоматизація бухгалтерського учета, контролю, анализа и аудита. – К.: АСК, 1998. – 768 с.
 8. Загородний В.П., Савченко В.Я. Бухгалтерський учт, контроль и аудит в условиях рынка. – К: Блициформ, 1997. – 605 с.
 9. Інформаційні системи в економіці : навчальний посібник / Пономаренко В. С., Золотарьова І. О., Бутова Р. К. та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 176с.
 10. Осмятченко В. Вплив інформаційних технологій на принципи і функції бухгалтерського обліку / Володимир Осмятченко // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2014. — Вип. 1 (10). — С. 80-87..
-

Онищенко В.П., к.е.н., доцент кафедри
бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
victor.onishchenko@gmail.com

НОВА КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ДЛЯ ЦІЛЕЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Нові зміни до Закону “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р. № 996 (далі – закон про бухоблік) [1] містяться в Законі від 05.10.2017 р. № 2164 [2], який уже опублікований. Вони викликані адаптацією законодавства до вимог МСФЗ, а також до Директиви 2013/34/ЕС Європейського парламенту і ради від 26.06.2013 р. про щорічну фінансову звітність [3]. З даної Директиви й прийшла до нас нова класифікація підприємств.

Зміни набувають чинності з 01.01.2018 р. Це значить, що складати фінансову звітність за 2017 р. треба ще за старими правилами. Нову ж класифікацію треба застосувати лише починаючи зі звітних періодів 2018 р.

Вимоги щодо дат оприлюднення новими типами підприємств фінансової звітності діють з 2019 р., що є логічним, так як у 2019 р. вони будуть звітувати за 2018 р.

Насьогодні існує поділ підприємств на типи згідно статті 55 Господарського кодексу (в дужках наведено граничні критерії): суб’єкти мікропідприємництва (до 10 осіб, до 2 млн євро), малого підприємництва (до 50 осіб, до 10 млн євро), середнього підприємництва (до 250 осіб, до 50 млн євро) та великого підприємництва (більше 250 осіб, більше 50 млн євро) [4]. Дана класифікація залишається в силі (можливо, тимчасово). Однак, виключно для цілей бухгалтерського обліку та складання фінзвітності уже з 2018 р. використовується нова класифікація, яка не збігається з Господарським кодексом. Нововведення спричинять і зміни в стандартах бухобліку. Проте уже зрозуміло, що класифікація впливає на:

1) строки оприлюднення фінансової та консолідованої фінансової звітності різними типами підприємств;

2) використання спрощених форм фінзвітності. По-перше, нагадуємо, що мікропідприємства та малі підприємства для звітування використовують П(С)БО 25 “Фінансовий звіт суб’єкта малого підприємництва” [5]. Очевидно, що для цілей цього стандарту застосовуватиметься уже нова класифікація підприємств. По-друге, про це згадують і зміни до статті 11 закону про бухоблік: мікропідприємства і малі підприємства, непідприємницькі товариства та представництва іноземних суб’єктів господарювання

складають скорочену за показниками фінзвітність у складі балансу та звіту про фінансові результати.

Потрапляння підприємства до класу малих чи мікропідприємств дозволяє також вести спрощений облік, зокрема не нараховувати забезпечення оплати відпусток (див. той же П(С)БО 25).

Закон про бухгалтерський облік тепер передбачає три критерії визначення типу підприємства:

- балансова вартість активів. Мається на увазі загальна сума балансу (рядок 1300 Звіту про фінансовий стан);

- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Чистий дохід – це виручка (дохід) від реалізації товарів, робіт, послуг за мінусом наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, ПДВ та акцизу. Даний показник – це перший рядок звіту про фінансові результати (див. НП(С)БО 1) [6];

- середня кількість працівників. Скоріше за все, мається на увазі середньооблікова чисельність працюючих.

Ще одним нюансом є те, що перші два показники – балансова вартість активів і чистий дохід – розраховуються в євро. Для цього застосовується офіційний курс гривні, що є середнім за період, який розраховується на основі діючих курсів НБУ, які існували протягом відповідного періоду (шукаємо, наприклад, на сайті НБУ [7]).

Для того, щоб належати до тої чи іншої категорії підприємств **необхідно виконати щонайменше два з трьох вищезгаданих критеріїв** за рік, який передує звітному. Отже, якщо підприємство раніше не підпадало під критерії малого підприємства тільки через кількість працюючих, то тепер це стає можливим за умови відповідності по критеріям вартості активів і величині чистого доходу.

Новостворені підприємства повинні визначити свою категорію на дату подання першої річної фінансової звітності.

У таблиці 1 наведена згадана класифікація (стаття 2 оновленого закону про бухгалтерський облік).

Таблиця 1

Класифікація підприємств для цілей бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності

Критерій	Мікропідприємства	Малі підприємства	Середні підприємства	Великі підприємства
Балансова вартість активів	до 350 тис. євро	До 4 млн євро	до 20 млн євро	понад 20 млн євро
Чистий дохід	до 700 тис. євро	до 8 млн євро	до 40 млн євро	понад 40 млн євро
Середня кількість працюючих	до 10 осіб	до 50 осіб	до 250 осіб	понад 250 осіб

Наприклад, підприємство яке має працюючих 60 чол., суму балансу 25 млн грн, а виручку у розмірі 12 млн грн очевидно потрапляє до класу малих підприємств (середньорічний курс євро за 2016 р. = 28,29 грн/євро).

Якщо підприємство з однієї категорії з показниками річної фінансової звітності протягом 2 років поспіль не відповідає наведеним критеріям, то воно переходить до іншої категорії.

За оновленим законом підприємства, які потрапили до групи великих, мають оприлюднити свою фінансову звітність до 1 червня року, що настає за звітним періодом. Це ж саме стосується й фінустанов, які належать мікропідприємств (але не є публічними акціонерними товариствами чи підприємствами, які становлять суспільний інтерес).

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=996-14>.

2. Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні": Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2164-VIII // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>.
 3. Директива 2013/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.apu.com.ua/files/23345235325.pdf>.
 4. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва": Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 № 39 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>.
 6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/print1389889084353341>.
 7. Веб-сторінка Національного банку України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674.
-

Перетятко Ю.М., к.е.н., доцент кафедри
бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
yuliaperetiatko@gmail.com

ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ ТА ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах швидкого розвитку інформаційних технологій суб'єкти господарювання мають змогу використовувати у своїй діяльності електронні документи та електронний документообіг. Такому процесу сприяло прийняття ряду нормативно-правових актів: Законів України "Про електронні документи та електронний документообіг" (№ 851 від 22.05.2003 р.) та "Про електронний цифровий підпис" (№ 852 від 22.05.2003 р.), а також Наказ Міністерства фінансів України "Порядок обміну електронними документами з контролюючими органами" (№ 557 від 06.06.2017).

Електронні документи - документи які створені в електронній формі з дотриманням вимог законів щодо електронного документообігу та електронного цифрового підпису, складення, та/або подання, та/або надіслання яких передбачається Податковим кодексом України, іншими нормативно-правовими актами [1]. До електронних документів можуть відноситись накладні, касові та банківські документи, фінансова звітність, податкова звітність, договори тощо.

Для підтвердження юридичної сили, електронний документ має містити усі обов'язкові реквізити, які визначаються законодавством України для певного виду документу та мати електронний цифровий підпис.

Згідно з [2] електронний цифровий підпис - вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача [2].

Для отримання електронного цифрового підпису суб'єкту господарювання необхідно звернутися до центру сертифікації ключів (фізична або юридична особа, яка може надавати послуги електронного цифрового підпису та засвідчила свій відкритий ключ у центральному засвідчувальному органі або засвідчувальному центрі з дотриманням вимог статті 6 Закону України "Про електронний цифровий підпис" [2, ст. 8]), який обирає самостійно. На сьогоднішній день існує досить велика кількість центрів сертифікації ключів: "Дефржавна фіскальна служба", "Україна", "ПриватБанк", "MASTERKEY", "УкрСиббанк", "Ключові системи" та інші.

Процес отримання електронного цифрового підпису продемонструємо на прикладі центру сертифікації ключів "Україна", який можна поділити на етапи [3]:

1. Між суб'єктом господарювання та центром сертифікації ключів “Україна” укладається типовий Договір у паперовому або електронному (із використанням програми “М.Е.Дос”) варіанті;

2. Сплата коштів за видачу електронного цифрового підпису. Станом на 27.11.2017 року вартість дії електронного цифрового підпису для юридичної особи строком до одного року складає 116 грн., для фізичної особи підприємця – 92 грн;

3. Формування за допомогою системи електронного документообігу “М.Е.Дос” Заявки на отримання сертифіката відкритого ключа: згенерувати особистий ключ і картку реєстрації електронної заявки на посилений сертифікат підписувача електронного цифрового підпису;

4. Подача повного комплексу документації, який буде залежати від заявника: юридична особа, філіал юридичної особи, фізична особа підприємця, фізична особа, приватний нотаріус, адвокат, структурний підрозділ юридичної особи. Також специфічний пакет документів необхідно оформлювати для отримання електронного цифрового підпису для: договору про спільну діяльність, для податкових накладних, консолідований податок на прибуток.

Наведемо пакет документів для деяких заявників (табл. 1).

Таблиця 1

Пакет документів для отримання єдиного цифрового підпису

Заявник	Перелік документів
Юридична особа	Паспорт громадянина Україна (оригінал) або документ, який може його замінити (закордонний паспорт, тимчасове посвідчення громадянина України тощо)
	Оригінал (або нотаріально завірону копію) Статуту юридичної особи або Положення (юридичні особи, які зареєструвалися / внесли зміни в установчі документи, після 01.01.2016 року не мають установчих документів в паперовому вигляді, тому повинні надати лист “Опис” з кодом дозволу перевірки установчих документів на веб-сайті Міністерства юстиції України)
	Договір про надання послуг електронного цифрового підпису
	Копія документа, що підтверджує державну реєстрацію
	Копії документів про призначення на посаду будь-якої людини, на підпис якого купується сертифікат (керівника, головного бухгалтера, співробітника): або копія наказу про призначення, або копія протоколу засідання Загальних Зборів
	Копії паспортів громадян України (1-6 сторінки) кожної особи, на підпис якого купується сертифікат (керівника, головного бухгалтера, співробітника) або інший документ, який його замінює
	Копії довідок про присвоєння ідентифікаційних номерів кожної особи, на підпис якого купується сертифікат (керівника, головного бухгалтера, співробітника);
	Заявка на формування посиленних сертифікатів електронного цифрового підпису кожної особи, на підпис якого купується сертифікат (керівника, головного бухгалтера, співробітника), які були сформовані в програмі “М.Е.Дос” або веб-сервісі “СОТА”. Заявки необхідно надати і в електронному (в форматі .РСК на змінному носії), і в паперовому вигляді
	Довіреність - в разі, коли за сертифікатами звертається не керівник організації
	Платіжне доручення
Фізична особа підприємця	Паспорт громадянина Україна (оригінал) або документ, який може його замінити (закордонний паспорт, тимчасове посвідчення громадянина України тощо)
	Оригінал або нотаріально завірону копію Виписки або Витяги з єдиного державного реєстру, або свідоцтва про державну реєстрацію
	Договір про надання послуг електронного цифрового підпису
	Копію Опису наданих документів, на якому вказано код доступу до результатів надання адміністративних послуг (за наявності)
	Копії паспортів громадян України (1-6 сторінки)
	Копія довідки про присвоєння ідентифікаційного номера
	Заявка на формування посиленних сертифікатів електронного цифрового підпису кожної особи, на підпис якого купується сертифікат (керівника, головного бухгалтера, співробітника), які були сформовані в програмі “М.Е.Дос” або веб-сервісі “СОТА”. Заявки необхідно надати і в електронному (в форматі .РСК на змінному носії), і в паперовому вигляді
	Довіреність - в разі, коли за сертифікатами звертається не фізична особа підприємця
	Платіжне доручення

Для обміну електронним документами між суб'єктами господарювання та контролюючими органами необхідно мати програмне забезпечення. Ринок програмних засобів для обміну електронних документів конкурентний та представлений багатьма програмними продуктами: “MEDoc”, “Арт-звіт плюс”, “iFin”, “1С-Звіт”, “Єдине вікно подання електронної звітності” тощо. Технічні та функціональні можливості зазначених програмних продуктів ми досліджували у джерелі [4, С. 85-86].

Наразі, можливостями створення та обміну електронними документами досить активно користуються суб'єкти господарювання при формуванні та подачі звітності до Податкової служби України, Державної служби Статистики, Пенсійного фонду.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства фінансів України “Порядок обміну електронними документами з контролюючими органами” № 557 від 06.06.2017 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України // Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0959-17/>.
2. Закон України “Про електронний цифровий підпис” № 852 від 22.05.2003 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України // Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.
3. Порядок получения электронной цифровой подписи клиентом [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ЦСК “Україна” // Режим доступу : https://uakey.com.ua/index.php?num_text=7368.
4. Перетятко Ю.М. Програмне забезпечення для подання звітності в електронному вигляді засобами телекомунікаційного зв'язку / Ю.М. Перетятко // Бухгалтерський облік, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : II Міжнародна науково-практична конференція (м. Чернігів, 30 листопада 2016 р.) : тези доповідей. - Чернігів : ЧНТУ, 2016 — С. 85-86.

Петрик О.М., студентка 3 курсу, група ОАт -171,
факультет обліково-економічний

Науковий керівник: **Іванова Л.Б.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
olha.petrik@gmail.com

ОЗНАКИ ПРИХОВУВАНОГО БАНКРУТСТВА

Інститут неспроможності – один з найважливіших інструментів ринкової економіки, при цьому причини кризового стану підприємств мають різноманітну палітру. Банкрутства реального сектору економіки у конкурентному середовищі трапляються в результаті існування великої кількості підприємств, що випускають однотипну продукцію або надають однакові послуги, отже, лише частина таких суб'єктів господарювання зуміє вистояти у змаганні розподілу ринку та отримання прибутків, решту - чекає реорганізація або ліквідація. До іншої групи причин можливого банкрутства належить хибна практика неплатежів в певних колах контрагентів або неплатежі найбільш крупного контрагента, які виникають зненацька, тобто є неочікуваними для його партнерів, що призводить до різкого погіршення їх стану. Таким чином, банкрутство виступає як засіб знищення нерентабельних і зайвих підприємств, діяльність яких може зашкодити не тільки окремим фізичним та юридичним особам, а й економіці в цілому.

Процедура банкрутства має за мету відновлення боржника заради майбутнього погашення зобов'язань його кредиторам, а також зберігання робочих місць та виробництва, продукція якого є корисною для суспільства. Тобто такі процедури мають соціальну складову, що не завжди використовується сумлінно. Якщо при розгляді справи про банкрутство встановлено факт подання боржником недостовірних даних про діяльність і майно підприємства, то має місце сумнів щодо прозорості банкрутства. Навпаки є випадки, коли підприємство з комерційних міркувань приховує ознаки неминучого банкрутства, що є пасткою для його акціонерів та кредиторів.

Метою статті є характеристика протиправного виду банкрутства, та показників його виявлення.

В Україні в останні роки завдяки прогресивним змінам у законодавстві про банкрутство (щодо обмеження строків проведення окремих процедур) хоча і знижується кількість справ, проте й досі залишається великою, у 2016 році 1 385 підприємств ліквідовано з причин їх банкрутства. (табл. 1).

Таблиця 1

Загальна кількість справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутами, які знаходились на розгляді у місцевих господарських судах 2014 – 2016рр.

№ з/п	Узагальнюючий показник по Україні	Кількість справ, закінчених провадженням	Загальна кількість справ, в яких винесено постанови про визнання банкрутом у звітному періоді	Кількість розглянутих справ, в яких оскаржувались дії ліквід. комісії (ліквідатора)
А	Б	1	2	3
	Усього в 2014 році, у т.ч.	7583	4631	110
	<i>Автономна Республіка Крим</i>	228	13	6
	<i>м. Севастополь</i>	63	24	0
	Усього в 2015 році	2406	1799	73
	Усього в 2016 році	2 101	1 385	67

Джерело: складено за інформацією сайтів [2,3]

Деякі з підприємств зазнали поразки через необачну діяльність, але лишаються й ті, що спеціально імітують стан банкрутства, отримуючи при цьому певні економічні вигоди за рахунок неповної сплати податків до держави. Але все ж у разі настання банкрутства, не всі керівники поспішають повідомити про це громадськість, зокрема зацікавлених осіб у вигляді інвесторів. Приховуючи своє становище, підприємство сподіватиметься на великі замовлення чи на значний вклад зі сторони кредиторів, що могло б завадити розвитку банкрутства і повернуло стабільний фінансовий стан. Таким чином, підприємство-банкрут може бути притягнутим до кримінальної відповідальності, в разі завдання інвесторам значних збитків.

До ознак приховуваного банкрутства належить:

- надання третім особам (банківським установам, державним установам, постачальникам, покупцям) завідомо неправдивої інформації про фінансово-господарський стан підприємства;
- можливість визнання причинного зв'язку між наданою інформацією та збитками, які зазнала третя особа [1].

Зараз поняття «кримінальне банкрутство» об'єднує чотири норми, передбачені ст. 218-221 Кримінального кодексу України (ККУ), зокрема: фіктивне банкрутство (ст. 218); доведення до банкрутства (ст. 219); приховування банкрутства (ст. 220); незаконні дії у разі банкрутства (ст. 221). Проте хоча притягнення до кримінальної відповідальності за відповідні діяння визначає законодавство про банкрутство підприємств, в умовах його перманентного реформування можливість застосування кримінально-правових норм, що мають бланкетну диспозицію, фактично зведено нанівець [4]. Виявити приховане банкрутство досить складно. Крім того, у відкритому доступі відсутня інформація щодо кількості розглянутих справ та відповідних рішень з цього приводу.

Як приклад приховуваного банкрутства можна взяти американську компанію «Енрон». У статті Л. Б. Іванової описана схема кримінальної дії [5]. Керівники фірми змогли переконати акціонерів, щоб ті збільшували фінансові вклади в пенсійні фонди, що підпорядковувалися компанії. У результаті, співробітники фірми позбавилися пенсійних заощаджень на суму, наближену до 1 млрд. доларів, які пенсійний фонд в свою чергу вклав в акції компанії. Крім того, в акції корпорації вквалися й приватні пенсійні фонди інших підприємств США. Керівництво компанії в співробітництві з аудиторською фірмою розробили надскладну шахрайську схему приховування реальних фінансових даних від

акціонерів та інвесторів. Усі дії спрямовувалися на спотворення реального становища корпорації. Таким чином, компанія отримала податкові відшкодування близько 400 млн. доларів. Як результат – накопичення збитків, що призвели до банкрутства.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо визнання несумлінного банкрутства, зокрема прихованого[6] ознаками стійкої фінансової неспроможності можуть уважатися:

- збитковість діяльності протягом двох років;
- відхилення показників ліквідності від граничного значення;
- зупинення платежів, що триває понад три місяці, за наявності боргових зобов'язань, строки платежів за якими настали;
- наявність значної (понад триста мінімальних розмірів заробітної плати) суми непогашених боргових зобов'язань, строки платежів за якими настали більше як три місяці тому;
- наявність значної суми непогашених боргових зобов'язань, визнаних юридичною особою - боржником або підтверджені виконавчими документами;
- наявність у підприємства значної суми непогашених штрафів, пені, неустойки, визнаних у судовому порядку, за невиконання умов договорів та недотримання вимог законодавства;
- наявність заяви про порушення провадження у справі про банкрутство даної юридичної особи, прийнятої до розгляду господарським судом, або провадження у справі про банкрутство цієї юридичної особи.

У ході проведення аналізу заповнюється таблиця для виявлення ознак дій з приховування банкрутства

Таблиця 2

Показники для виявлення ознак дій з приховування банкрутства

Показник та його нормативне значення	Джерело інформації	Станом на дату визнання неплатоспроможним	Станом на початок періоду, який аналізується	Станом на кінець періоду, який аналізується
Коефіцієнт абсолютної ліквідності				
Коефіцієнт поточної ліквідності				
Майно, яке знаходиться у розпорядженні підприємства, тис. гривень				
Кредиторська заборгованість, тис. гривень				
Розмір штрафу та пені, тис. гривень				
Дебіторська заборгованість, тис. гривень				
Прострочена частина дебіторської заборгованості, відсотків				
Кількість справ, порушених у суді (підприємство-відповідач), штук				
Розмір інвестицій, у тому числі в основну діяльність, тис. гривень				
Частка доходів від неосновної діяльності в структурі доходів підприємства, відсотків				
Кількість працівників згідно зі штатним розкладом на 31 грудня звітного року, осіб				

Таким чином, динаміка показників дозволяє виявити:

- ліквідність підприємства,
- рух майна,
- рівень кредиторської заборгованості та прострочену дебіторську заборгованість,

- розмір інвестицій в неосновну діяльність.

Також вважаємо за необхідне аналізувати показники рентабельності діяльності та капіталу, величину робочого капіталу, фінансовий стан за трьох-факторною моделлю, показники руху грошових коштів, що сприятиме більш чіткому уявленню про наміри підприємства.

Список використаних джерел

1. Про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-VI із змінами та доповненнями від 23.03.2017 р. № 1983- VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
2. Офіційний сайт Судової влади України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/hgijghjgyfghj/
3. Офіційний сайт Вищого Господарського суду України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.vgsu.arbitr.gov.ua/pages/408>
4. Чернявський С. Як виявити кримінальне банкрутство / С. Чернявський [Електронний ресурс] // Журнал Віче. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.viche.info/journal/1515/>.
5. Ivanova, L. B. Analysis of international and national experience in deliberate bankruptcy / L. B. Ivanova // Науковий вісник Полісся. 2017. № 1 (9), ч. 1. С.147-152.
6. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, які затверджено наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 №14 [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=111503bd-ca7f-4dee-b07c-c66c2aa28e03&title=MetodichniRekomendatsiiSchodoViiavlenniaOznakNeplatospromozhnostiPidpriiemstvaTaOznakDiiZPrikhovuvanniaBankrutstvaFiktivnogoBankrutstvaChiDovedenniaDoBankrutstva-1>.

Петровська А.С., аспірант факультету
проектного менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення
Блінова Г.О., магістр 1 курсу, група МОАп-171, обліково-економічний факультет
Науковий керівник: **Акименко О.Ю.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
alina777petrovskaya@gmail.com, anet.blinova95@gmail.com

РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Постановка проблеми. В час суцільної інформатизації суспільства система обліково-аналітичного забезпечення відіграє важливу роль в управлінні підприємством та характеризується великою кількістю показників, що відображають стан окремих її елементів, входів і виходів та вимірюються кількісно у вигляді конкретних чисел, передбачає при цьому збирання інформації, способи її узагальнення та аналізу, а також технології надання безпосереднім користувачам для оцінки рівня фінансового стану підприємства. Став відчутнішим зв'язок прийнятих рішень від вчасно отриманої, достовірної та доцільної інформації.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення досліджували відомі вчені, серед них: Бланк І.А., Безродна Т.М., Вольська В.В., Голов С.Ф., Гудзинський О.Д., Гуцайлюк З., Дзурі К., Звоник А.А., Кірейцев Г.Г., Корінько М.Д., Мельниченко І.В., Пахомова Т.М., Петрук О.М., Подолянчук О.А., Поліщук Н.В., Тітаренко Г.Б. та інші. Проте, залишаються питання, які потребують подальшого вивчення, особливо це стосується облікової інформації для аналізу результатів діяльності та прийняття перспективних рішень.

Виклад основного матеріалу. Існують різні визначення поняття «обліково-аналітичного забезпечення». Так, Безродна Т.М. зазначає, що основою обліково-аналітичного забезпечення є інформація, тобто сукупність відомостей про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, яку використовують для оцінки й аналізу економічних

явищ та процесів для розроблення і прийняття управлінських рішень [6]. В свою чергу В. Вольська під обліково-аналітичним забезпеченням розуміє сукупність процесу збору, підготовки, реєстрації та зведення облікової інформації підприємств залежно від законодавчо встановленої системи ведення обліку і, проведеного на основі цієї інформації глибокого аналізу із застосуванням певних методів і прийомів [7].

Під обліково-аналітичною системою управління доречно розуміти систему, що ґрунтується на даних бухгалтерського обліку, без якого неможливо об'єктивно оцінити ефективність функціонування підприємства та створити інформаційну основу для перспективного подальшого розвитку. Виходячи з цього, головним принципом обліково-аналітичної системи є принцип хронології збору, опрацювання даних та формування звітних документів, від первинних документів до даних фінансової, внутрігосподарської та статистичної звітності. Важливу роль у процесі побудови обліково-аналітичної системи підприємства відіграє аналітичний процес обробки інформації. Злагодженість аналітичної роботи на будь-якому підприємстві залежить, насамперед, від організації праці облікового персоналу, в тому числі роботи бухгалтера-аналітика [5].

Необхідність створення бухгалтерської служби зумовлена двома причинами: по-перше, без ведення бухгалтерського обліку з дня реєстрації до дня ліквідації підприємство не має права на існування; по-друге, саме бухгалтерська служба має слідкувати за дотриманням діючого законодавства, оскільки лише законні господарські операції підлягають документуванню та відображенню у бухгалтерському обліку. Отже, своєчасність, законність та якість заповнення первинної документації впливають на формування обліково-аналітичної системи підприємства.

Останні зміни, що відбулися у Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та Наказі «Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» спричинили наступне: по-перше, первинний документ уже не підтверджує факт здійснення господарської операції; по-друге, уже немає чітких вимог та правил щодо дати складання первинних документів [1, 2]. Проте це не означає, що складати первинні документи можна будь-коли. Відповідно до ст. 9 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» господарські операції повинні бути відображені в облікових регістрах у тому звітному періоді, у якому вони були здійснені [1]. Тож доречно складати первинні документи під час здійснення господарської операції чи безпосередньо після її закінчення.

Статею 9 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» зазначаються обов'язкові реквізити щодо складання первинної документації:

- назва документа (форми);
- дата складання;
- назва підприємства, від імені якого складено документ;
- зміст й обсяг господарської операції, одиницю виміру господарської операції;
- посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції та правильність її оформлення;

— особистий підпис або інші дані, що надають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції [1].

Своєю чергою, залежно від характеру операції та технології обробки даних до первинних документів можуть бути включені такі додаткові реквізити:

- ідентифікаційний код підприємства, установи з Державного реєстру;
- номер документа;
- підстава для здійснення операцій;
- дані про документ, що засвідчує особу-одержувача [2].

Обов'язок забезпечити необхідні умови для фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах покладається на власника або керівника підприємства. Окрім того, саме керівник підприємства зобов'язаний забезпечити, аби всі підрозділи, служби та працівники, які причетні до бухгалтерського обліку, дотримувалися

правомірних вимог бухгалтера щодо порядку оформлення та подання до обліку первинних документів. За несвоєчасне складання первинних документів і недостовірність відображених у них даних відповідальність несуть особи, які склали та підписали ці первинні документи [2].

Керівник підприємства повинен створювати необхідні умови для належного зберігання первинних документів і бухгалтерських реєстрів на підприємстві, нести відповідальність за їх збереження протягом встановленого терміну (але не менше трьох років). Терміни зберігання первинних документів, облікових реєстрів, бухгалтерських звітів, балансів, податкової звітності та іншої документації на підприємстві визначаються відповідно до “Переліку типових документів, які створюються в процесі діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств”, затверджених наказом Головного архівного управління при КМУ від 20.07.1998 № 41 [4].

Для більшості видів бухгалтерської документації термін зберігання визначений у три роки за умови завершення перевірок ДПАУ. Документи, що містять інформацію про операції, що підлягають фінмоніторингу, зберігаються протягом п'яти років. У спірних випадках, наприклад, при оскарженні податкових рішень у суді, відповідні папери зберігаються до ухвалення остаточного рішення. Недотримання строків зберігання бухгалтерських документів є порушенням встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку, і відповідальність за таке порушення настає відповідно до ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, де зазначено, що відсутність бухгалтерського обліку або ведення його з порушенням встановленого порядку тягне за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Висновки. Отже, ведуча роль в процесі здійснення обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством належить саме первинній документації, яка є основою забезпечення успішної діяльності підприємств, потрібна не тільки бухгалтерській службі, а й менеджерам, юристам та іншим підрозділам при проведенні звірок та вирішенні конфліктів.

Саме від якості складання документації та тривалості обробки в значній мірі залежить ефективність прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996 – XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
2. Наказ Міністерства України від 24.05.1995 № 88 «Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6444>.
3. Наказ Міністерства України від 12.04.2012 р. №578/5 «Перелік типових документів, що створюються під час діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6444>.
4. Наказ Головного архівного управління при КМУ від 20.07.1998 № 41 «Перелік типових документів, які створюються в процесі діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6444>.
5. Акименко О.Ю., Жолобецька М.Б./Вплив організації бухгалтерського процесу на формування якісної фінансової звітності: «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених (м. Чернігів, 23 грудня 2016 р.) / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. – С.225-227.
6. Безродна Т. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття [Електронний ресурс] / Т. М. Безродна // Вісн. Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля. — 2008. — № 10 (128). — Ч. 2. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSUNU/2008_10_2/bezrodna.pdf.
7. Вольська В. В. Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств / В. В. Вольська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — 2012. — № 3 (24). — С. 83–88.
8. Голячук Н. В. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством / Н. В. Голячук // Зб. наук. пр.. Тернопільського нац. економ. Ун-ту «Економічний аналіз». — 2010. — Вип. 6. — С. 408-410.

Пінчук Н.А., студентка 4 курсу, група ОА-141,
обліково-економічний факультет
Науковий керівник: **Андросенко О.О.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
elena-androsenko@ukr.net

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ВИТРАТАМИ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Кондитерське підприємство є складною соціально-економічною системою, що включає в себе виробничі дільниці, цехи та інші служби. У сукупності вся система функціонує у тісному взаємозв'язку її підсистем, підпорядкованих єдиній цільовій функції – ефективності виробництва за максимально можливою якістю продукції. Вирішення проблем ефективного розвитку та економічного зростання підприємств кондитерської галузі значною мірою залежить від удосконалення системи управління виробничими витратами і собівартістю продукції. При цьому перед кожним підприємством постає надзвичайно важлива та складна проблема – забезпечити безперервність розвитку в умовах надзвичайно динамічного зовнішнього середовища, яке постійно стимулює появу нових методів, концепцій і підходів.

Важливим напрямом покращання інформаційного забезпечення управління витратами кондитерського виробництва є облік за центрами витрат та видами діяльності. Це необхідно для подальшого аналізу витрачання усіх видів ресурсів та прогнозування на майбутнє за рахунок ведення обліку за тими їх характеристиками, без яких традиційні форми групування витрат не дозволяють виявити значні резерви економії ресурсів, які споживаються у виробництві, та спрямування діяльності у бажаному напрямі.

Згідно з організаційною структурою кондитерського підприємства, слід групувати витрати за місцями виникнення, які повинні відображати структурні особливості (ієрархію виробничих підрозділів, відділів і служб) на кожному рівні.

Облік виробничих витрат за центрами відповідальності має контрольно-аналітичний характер, а тому його використання для оптимізації обліку витрат в управлінні виробництвом має особливе значення. За центрами відповідальності доцільно здійснювати аналітичне порівняння витрат з доходами відповідних дільниць.

Важливість переходу до обліку витрат за місцями виникнення викликана необхідністю створення умов, за яких функціональні служби та структурні підрозділи підприємств несли б відповідальність за економічні результати роботи і перш за все – за виконання виробничої програми та скорочення собівартості за окремими статтями. Така відповідність технологічної та організаційної структур забезпечуватиме подальше поглиблення обліку й аналізу за технологічними процесами.

Ефективне управління витратами у процесі виробництва продукції передбачає зміну порядку організації обліку: слід вести оперативний облік за витратами у процесі виробництва за стадіями виготовлення продукції – процесами, зіставляючи з нормами та виявляючи причини відхилень і винуватців.

У діючій обліковій практиці підприємств кондитерської промисловості відсутні узагальнюючі регістри обліку витрат виробництва, які б у повному обсязі відображали витрати виробництва та загальновиробничі витрати. Так, журнал 5 за журнальною формою обліку відображає в кореспонденції рахунків матеріальні витрати, витрати на оплату праці. Інші прямі витрати, амортизація, послуги сторонніх підприємств виробничого характеру відображаються загальною сумою в розрізі журналів 3, 4. З метою впорядкування обліку витрат виробництва пропонується за кожним центром виникнення витрат заповнювати форму внутрішньої звітності для центру відповідальності «Витрати» розрізі виробничих цехів, дільниць з виготовлення продукції, що дозволить визначати сукупні витрати виробництва та фактичну виробничу собівартість конкретних видів продукції за звітний період.

Для основних цехів кондитерських фабрик характерна предметна спеціалізація із закінченим циклом виробництва, хоча між цехами існують тісні технологічні зв'язки. Наприклад: шоколадний цех є виробником шоколадних та горіхових напівфабрикатів для цукеркового та карамельного виробництв, карамельний цех начинки – для цукеркового цеху тощо.

Кондитерське виробництво характеризується розмаїттям організаційної структури виробничого процесу не тільки в окремих цехах, а й в одному і тому самому цеху під час виробництва різних виробів або при застосуванні різних технологічних схем. Наприклад, відрізняється структура процесу виробництва цукерок з різними видами корпусів та начинок, карамелі, що виготовляється на патокових лініях з різним рівнем механізації.

Також однією з вагомих особливостей організації основного процесу виробництва є велике розмаїття способів обробки, можливостей використання одного устаткування для виробництва різних видів кондитерської продукції, система допоміжного виробництва, обумовлена необхідністю різноманітного оздоблення готової продукції та технічного обслуговування виробництва. Отже, в обліку доцільно використовувати субрахунок 23.1 «Основне виробництво» і 23.2 «Допоміжне виробництво» з подальшим розподілом витрат допоміжного виробництва на основне за видами продукції. При цьому велика кількість основних виробництв обумовлена видами продукції, що випускається. З огляду на основні вимоги управління доцільно застосовувати серійне виробництво з урахуванням основних витрат та витрат на переналагодження виробництва з метою їх оптимізації. Усі перелічені особливості організації кондитерського виробництва зумовлюються особливостями технології, яка залежить насамперед від специфіки сировини, що використовується, і готової продукції. Ураховуючи зазначене, в управлінському обліку для подальшого аналізу собівартості окремих виробництв, груп кондитерських виробів, найменувань кондитерських виробів та напівфабрикатів доцільно деталізувати додатково рахунок 23.1 «Основне виробництво» за його видами, групами та видами виробів, наприклад: 23.1.1. «Карамельне виробництво»; 23.1.1.1 «Карамель»; 23.1.1.1.1 «Карамель-льодяник».

Важливим елементом правильного формування прямих витрат на оплату праці є облік використаного робочого часу кожного працівника кондитерського підприємства, який повинен вестися за допомогою табеля. На кондитерських підприємствах табель відпрацьованого часу виробничих працівників фіксується у формі П-21 (кондитер) у розрізі окремих цехів (центрів відповідальності). На підставі цієї форми бухгалтерія складає на кожного працівника контрольно-накопичувальні відомості, де узагальнюється інформація за місяць про відпрацьований час, простої, нараховану заробітну плату за вироблену продукцію та інші виплати. У кінці місяця на підставі контрольно-накопичувальних відомостей складається зведена контрольно-накопичувальна відомість, яка узагальнює дані по всьому підрозділу. Підсумкові дані цієї відомості є вихідними даними для аналітичного обліку до рахунку 661 «Розрахунки за виплатами працівникам», призначеного тільки для розрахунків з персоналом по оплаті праці. Для узагальнення інформації про витрати на оплату праці за звітний період використовується рахунок 81 «Витрати на оплату праці», за дебетом якого відображається сума визнаних витрат на оплату праці, за кредитом – списання на рахунок 23 «Виробництво» витрат, які прямо включаються до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), до витрат допоміжних виробництв, на рахунки класу 9 – витрат, що відносять до виробничих накладних витрат, адміністративних і збутових витрат, або на рахунок 79 «Фінансові результати», якщо підприємство не застосовує рахунки класу 9.

Отже, в управлінському обліку для подальшого аналізу витрат окремих виробництв, груп та найменувань кондитерських виробів і напівфабрикатів варто додатково класифікувати основне виробництво за його видами, а також групами й видами продукції та використовувати відповідні субрахунки і аналітичні рахунки з метою накопичення інформації для прийняття відповідних управлінських рішень.

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ДЛЯ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Проблемам застосування міжнародних стандартів в Україні присвячено багато досліджень і публікацій українських та зарубіжних вчених і практиків. Проте залишаються дискусійними питання вибору критеріїв визначення малих, середніх і великих підприємств і застосування ними тих чи інших стандартів бухгалтерського обліку для складання фінансової звітності.

Перед бухгалтерським обліком стоїть проблема розробки нових методик створення бухгалтерської інформації, що повинні відповідати міжнародним стандартам.

Застосування МСФЗ сприяє підвищенню прозорості та порівнянню інформації, надає можливість об'єктивно розкривати і відображати результати діяльності та фінансові ризики підприємств з метою забезпечення можливості прийняття управлінських рішень.

Рада з МСФЗ видала Міжнародний стандарт для малих і середніх підприємств. Важливо, що стандартом не встановлюються критерії віднесення підприємств до малих або середніх, лише зазначається про його застосування тими суб'єктами, які не є підприємствами громадського інтересу, і складають фінансову звітність загального призначення для зовнішніх користувачів. Компанії, акції яких включені до біржового лістингу не можуть застосовувати цей стандарт незалежно від розмірів. [3]

Основною метою розробки міжнародного стандарту фінансової звітності (МСФЗ) для малих і середніх підприємств є створення платформи збору підходящому, надійної та корисної інформації, на якій можуть бути засновані якісні і зрозумілі стандарти обліку для МСП.

МСФЗ для МСП є автономним стандартом, який включає принципи, засновані на існуючих МСФЗ, які були спрощені для того, щоб задовольняти потребам підприємств, для яких цей стандарт створений. В даному стандарті не розкриті наступні питання:

- дохід на акцію;
- проміжна фінансова звітність;
- розкриття за сегментами;
- страхування (тому що страхові компанії не мають право використовувати цей стандарт);
- активи до продажу.

МСФЗ для МСП розроблені на підставі повної версії МСФЗ, але є самостійним продуктом, який враховує потреби користувачів і співвідношення користі і вигод від використання інформації.

Стандарт для МСП менш складний на відміну від повних МСФЗ. Зокрема, не розглядає питання прибутку на акцію, облік активів, утримуваних для продажу, інші. До певних елементів фінансових звітів допускаються спрощення в обліковій політиці. Наприклад, не потрібна переоцінка основних засобів і нематеріальних активів. Перегляд строку корисного використання, методу амортизації і залишкової вартості потрібні тільки у разі істотних змін у використанні активів; гудвіл та інші нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизуються протягом очікуваного строку їх використання, а якщо він не відомий, то протягом 10 років; інвестиції в асоційовані компанії та спільні підприємства можуть враховуватися за собівартістю.

МСФЗ для малих і середніх підприємств дозволяє спростити вимоги до обліку, показати інформацію, враховуючи специфіку малих і середніх підприємств, що дозволить широкому колу користувачів приймати економічні рішення; фінансова звітність повинна також відображати залученість менеджменту в розумне керівництво підприємством.

Основною причиною виділення стандартів для МСП є істотні витрати на ведення обліку, які для малого бізнесу непропорційно великі. Витрати на відповідність основним МСФЗ не виправдовують потреби користувачів в інформації. Крім того, концептуальні основи сучасного обліку розроблені з урахуванням вимог великих підприємств, а значить, не зовсім підходять для користувачів звітності малих підприємств.

Підприємства, яким дозволено використання МСФЗ для МСП і які вирішили використовувати цей стандарт, повинні слідувати всім вимогам цього стандарту і не можуть вибирати найбільш зручні вимоги з основних МСФЗ, а інші вимоги з МСФЗ для МСП.

Стандарт для МСП є модифікованою версією основних стандартів, а не незалежно розробленим стандартом. Вимоги цього стандарту засновані на визнаних концепціях і розповсюджених принципах, що дозволяють легко перейти на застосування основних МСФЗ. Розробники стандарту враховували інформаційні потреби користувачів і витрати на підготовку звітності за МСФЗ для МСП.

Якщо стандарт не містить пояснень з конкретного питання обліку для малих підприємств, то примітки до звітності та звіт аудитора повинні містити посилання на цей стандарт.

Слід відмітити, що даний МСФЗ передбачається застосовувати всіма підприємствами, що складають звіти загального призначення і не включені в лістинг. За різними оцінками вважається, що кількість суб'єктів, які могли б застосовувати цей стандарт може бути від 65 до 95% світових компаній.

Існує думка, що виділення стандартів для МСП призведе до формування двох систем підготовки звітності. А підприємства не повинні мати різні правила роботи, які призводять до різним уявленням «достовірної та об'єктивної картини».

Були надані пропозиції, що стандарти для МСП повинні розроблятися на місцевому рівні, а МСФЗ фокусуватися на діяльності публічних компаній. Аргументом проти цього підходу стало те, що тоді практика підготовки звітності для МСП буде різною і непорівнянною між країнами. Крім того, якщо МСП захочуть розмістити свої акції на ринках капіталу, перехід на МСФЗ для них буде більш складним.

Опрацьовувалася кілька підходів до МСФЗ для МСП. Один з підходів передбачав розкриття спрощень і винятків для малих підприємств у доповненні до основного МСФЗ. Інший підхід пропонував виділити окремий стандарт, який буде містити всі вимоги МСФЗ, застосовні для МСП. Даний стандарт не встановив дату набрання чинності МСФЗ для МСП, тому як вважає, що рішення про введення МСФЗ для МСП повинні приймати законодавці на місцевому рівні.

Належність підприємства до групи малого підприємства в Україні визначається ст. 63 Господарського кодексу України: «Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень. Інші критерії, встановлені нормами Податкового кодексу України, будуть мати значення при виборі малими підприємствами форм складання спрощеної фінансової звітності [1].

При цьому право на спрощений облік і звітність мають суб'єкти малого підприємництва (СМП). У зазначених суб'єктів не належать довірчі товариства, страхові компанії, банки, інші фінансово-кредитні та небанківські фінансові установи, а також суб'єкти підприємницької діяльності, у статутному фонді яких частки, що належать юридичним особам-учасникам та засновникам даних суб'єктів, які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищують 25 відсотків.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : від 06.11.2012р. №5480-VI-ВР, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Податковий кодекс України : від 02.12.10р. №2755-VI-ВР, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих і середніх підприємств [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://buhgalter911.com/Res/MSFZ/IFRS_for_SMEs_UKR.pdf.

Сидоренко О.О., к.е.н., доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
sidorenko_aleks85@ukr.net

ВИЗНАННЯ ЗВІТНИХ СЕГМЕНТІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Для користувачів звітності дуже важливим є отримання деталізованої інформації за: видами діяльності; видами продукції, товарів, робіт, послуг; показниками діяльності підприємства в розрізі регіонів, в яких таке підприємство її здійснює тощо. З огляду на вказане, питання визнання звітних сегментів, як першооснови формування достовірної, якісної і більш деталізованої інформації у фінансовій звітності за сегментами є актуальним.

Звітний сегмент – господарський або географічний сегмент, який визначений підприємством за критеріями, наведеними у пунктах 6-9 Положення (стандарту) 29, щодо якого має розкриватися у річній фінансовій звітності інформація [2].

Для цілей бухгалтерського обліку та складання звітності, згідно із П(с)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами», звітні сегменти поділяють на географічні сегменти та господарські сегменти.

Географічний сегмент – відокремлювана частина діяльності підприємства з виробництва та/або продажу певного виду (або групи) продукції (товарів, робіт, послуг) у конкретному економічному середовищі, яка відрізняється від інших: - економічними і політичними умовами географічного регіону; - взаємозв'язком між діяльністю в різних географічних регіонах; - територіальним розташуванням виробництва продукції (робіт, послуг) або покупців продукції (товарів, робіт, послуг); - характерними для географічного регіону ризиками діяльності; - правилами валютного контролю і валютними ризиками в таких регіонах [2].

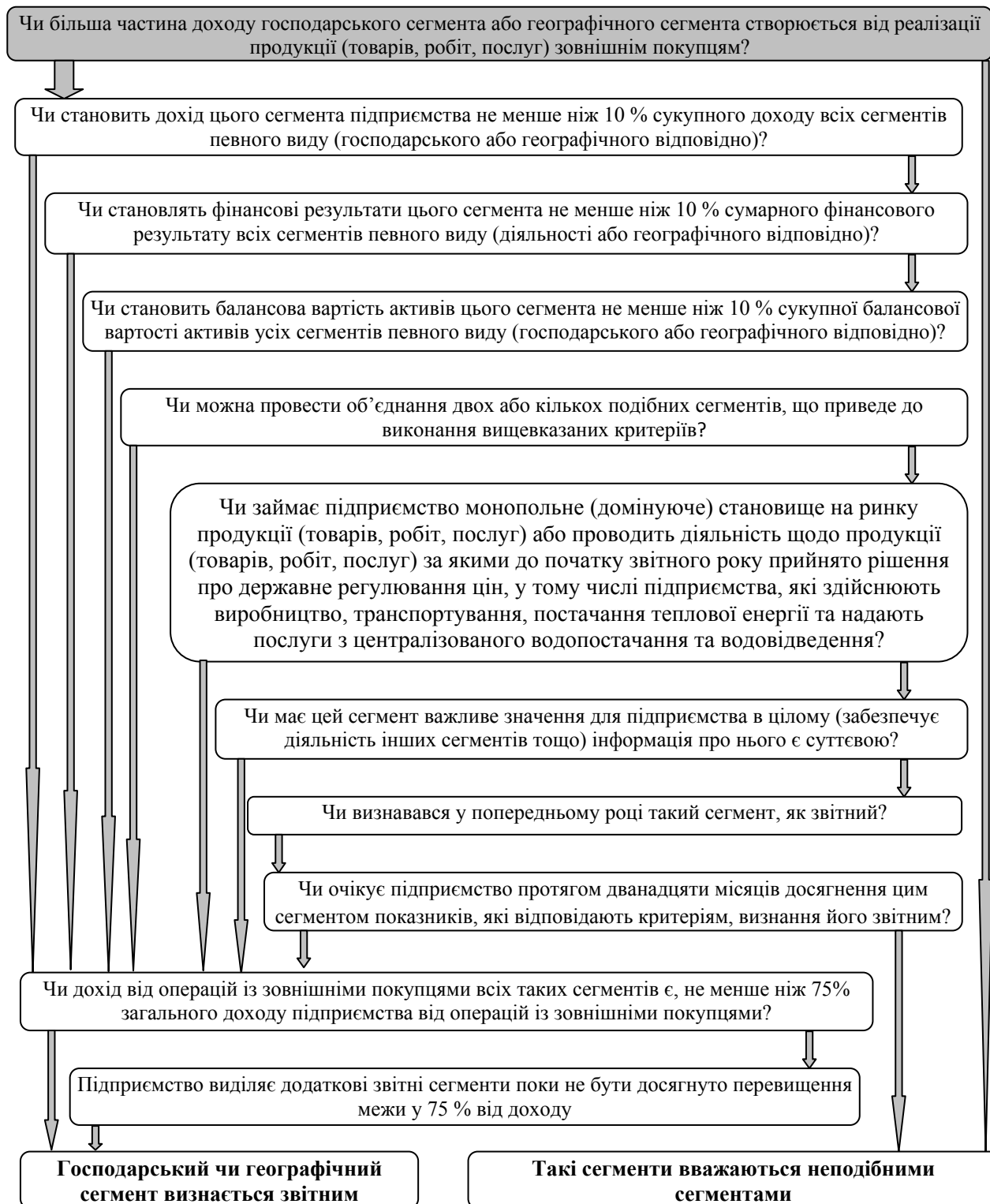
Господарський сегмент - відокремлювана частина діяльності підприємства з виробництва та/або продажу певного виду (або групи) продукції (товарів, робіт, послуг), яка відрізняється від інших: - видом продукції (товарів, робіт, послуг); - способом отримання доходу (способом розповсюдження продукції, товарів, робіт, послуг); - характером виробничого процесу; - характерними для цієї діяльності ризиками; - категорією покупців [2].

Згідно із міжнародним стандартом фінансової звітності 8 “Операційні сегменти”, поняття географічний та господарський сегменти не виділяються, натомість виділяється лише поняття операційний сегмент.

Операційний сегмент – це компонент суб'єкта господарювання: а) який займається економічною діяльністю, від якої він може заробляти доходи та нести витрати (включаючи доходи та витрати, пов'язані з операціями з іншими компонентами того самого суб'єкта господарювання); б) операційні результати якого регулярно переглядаються вищим керівником з операційної діяльності суб'єкта господарювання для прийняття рішень про ресурси, які слід розподілити на сегмент, та оцінювання результатів його діяльності; та в) про який доступна дискретна фінансова інформація [1].

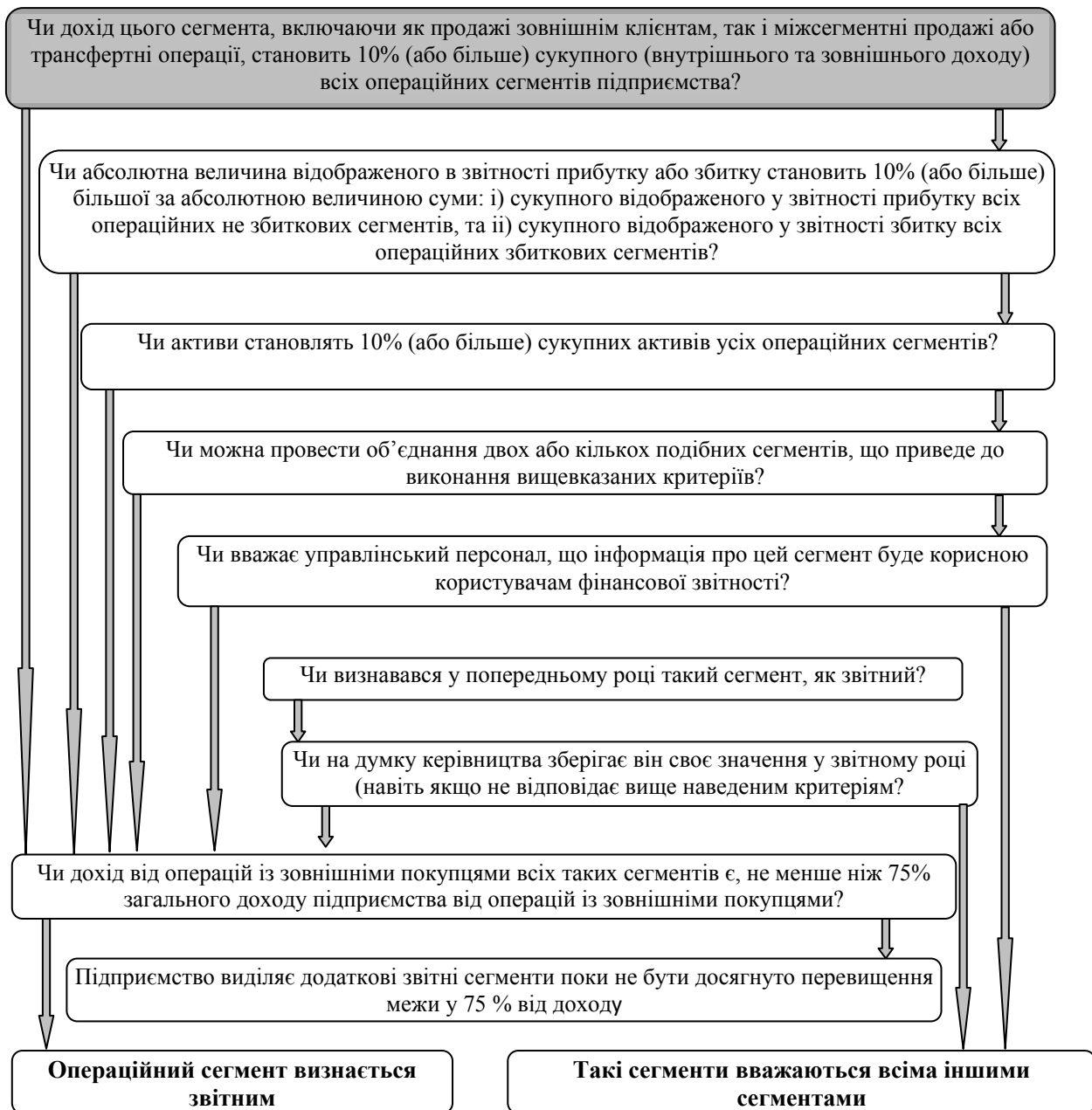
В цілому, провівши порівняльний аналіз визначень понять звітних сегментів та інших методичних засад щодо цих сегментів, які наведені у національних та міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (фінансової звітності), можна зробити висновок, що концептуально національні стандарти відповідають вимогам міжнародних стандартів, проте є значні відмінності в порядку визнання звітних сегментів.

Так, положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 “Фінансова звітність за сегментами” має досить велику кількість критеріїв та умов за яких слід визнавати або не визнавати сегмент звітним. Тому, для полегшення процесу визнання сегменту звітним, нами, було розроблено дерево прийняття рішення щодо визнання господарського сегменту або географічного сегменту звітним сегментом відповідно до П(с)БО 29, яке наведено на рисунку 1, та міжнародного стандарту фінансової звітності 8 “Операційні сегменти”, яке наведено на рисунку 2.

Джерело: [3].

Рис. 1. Дерево прийняття рішення щодо визнання господарського сегмента або географічного сегмента звітним сегментом

Джерело: власна розробка автора.

Рис. 2. Дерево прийняття рішення щодо визнання операційного сегмента звітним сегментом

В результаті проведеного дослідження виявлено, що питання визнання звітних сегментів на підприємствах України є недостатньо дослідженими. У зв'язку з цим, у роботі розроблено дерево прийняття рішення щодо визнання господарського сегменту або географічного сегменту звітним сегментом в обліку підприємств України, які користуються П(с)БО та визнання операційного сегмента для підприємств, які використовують МСФЗ, яке, на нашу думку, призведе до полегшення прийняття рішення щодо визнання сегментів звітними.

Список використаних джерел

1. МСФЗ (IFRS) 8 "Операційні сегменти" : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://195.78.68.18/minfin/file/link/394644/file/IFRS%2008%20%20\(ed_2013\)ua.pdf](http://195.78.68.18/minfin/file/link/394644/file/IFRS%2008%20%20(ed_2013)ua.pdf)

2. П(С)БО 29 "Фінансова звітність за сегментами": [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0621-05>.

3. Сидоренко О.О. Звітні сегменти підприємств України: поняття та порядок визнання /О.О. Сидоренко // Збірник наукових праць Проблеми та перспективи економіка та управління: зб. – Чернівці: ЧНТУ, 2016. – № 2(6). - С. 411-416.

Шило С.Л., магістр 2 курсу, група МОАн-161,
обліково-економічний факультет

Науковий керівник: **Акименко О.Ю.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернівці, Україна)
serezh_shilo@gmail.com

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Постановка завдання. Діяльність підприємства нерозривно пов'язана з наявністю та використанням основних засобів, які повинні характеризуватися відповідним складом та структурою для здійснення процесу виробництва. В умовах постійної нестачі фінансових ресурсів, банкрутства та ліквідації суб'єктів господарювання, як ніколи постає проблема оцінки ефективності використання основних засобів. Актуалізуються питання, що пов'язані із проведенням аналізу ефективності використання основних засобів, використання та виявлення резервів їх підвищення, а також виявлення найбільш важливих чинників, які впливають на зміну рівня використання основних фондів суб'єктами господарювання [7].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем, що пов'язані з аналізом ефективного використання основних засобів присвячено праці Городянської Л., Задніпряної Т., Кущик А., Короті І., Манівчука Я., Мочерного С., Ткаченка В., Тарасенка Е., Поддєрьогіної А., Тирпак І., Оваденко В. та інших. Аналіз літературних джерел свідчить про різні підходи до оцінки ефективності використання основних засобів. Наприклад, Кандиба К.О. [1], Ткаченко А. М. і Задніпряна Т. С. [2] вважають, що для оцінки рівня ефективності відтворення основних фондів доцільно використовувати систему наступних показників: по-перше, показники, які характеризують технічний стан (відтворення) основних фондів; по-друге, узагальнюючі показники використання основних фондів; по-третє, часткові показники використання основних фондів. Кущик А.П. та Коротя І.В. вважають, що фондоддача наявних на підприємстві основних засобів прямопропорційно залежить від продуктивності праці працюючих і обернено пропорційна її фондоозброєності [3]. Отже, **метою дослідження** є визначення ознак ефективного використання основних засобів, дослідження сучасних методичних підходів до оцінювання ефективності використання основних засобів, резервів та шляхів підвищення ефективності їх використання.

Виклад основного матеріалу. Джерелами інформації для аналізу складу, структури основних засобів та оцінки ефективності їх використання є форми фінансової та статистичної звітності, дані аналітичного та синтетичного обліку. На підставі зазначених форм та даних бухгалтерського обліку проводиться ретроспективний, оперативний та прогнозний аналіз ефективності використання основних засобів. У процесі аналізу, перш за все, необхідно дослідити наявність та динаміку основних засобів у складі майна підприємства. На подальших етапах аналітичного дослідження основні засоби оцінюють з точки зору їх практичного застосування та мобільності, тобто структурують їх на активну та пасивну частину. Під час проведення аналізу складу та динаміки основних засобів досліджують показники, що характеризують технічну доцільність використання основних засобів (механооснащеність та фондооснащеність виробництва та праці) [5, с. 242].

Важливою характеристикою технічного рівня основних виробничих засобів є віковий склад машин та устаткування. Дана техніко-економічна інформація необхідна для розробки планів модернізації машин і впровадження нової техніки та контролю за їх виконанням. За даними інвентарних карток (книг) машини і устаткування кожного виду групують за віком, виходячи з фактичних термінів дії з інтервалом у 5 років: до 5 років, від 5 до 10 років, від 10 до 15 років і т. д [9].

Для визначення економічної ефективності використання основних засобів застосовують систему натуральних і вартісних показників; співвідносні оцінки темпів зростання випуску продукції і темпів зростання обсягу; фондоозброєності праці та її продуктивності. Для узагальнюючої характеристики ефективності використання основних засобів застосовують показники фондовіддачі, фондомісткості, рентабельності. Аналіз фондовіддачі проводиться за двома напрямками: аналізується вплив факторів на зміну фондовіддачі, досліджується вплив фондовіддачі на обсяг виробництва [8, с.471]. Факторами першого рівня, що впливають на фондовіддачу основних засобів, є зміна частки активної частини засобів у загальній їхній сумі; зміна фондовіддачі активної частини основних засобів. Для розрахунку впливу факторів другого порядку на рівень фондовіддачі необхідно знати, як змінився обсяг виробництва продукції у зв'язку з заміною устаткування або його модернізації. З цією метою порівнюють випуск продукції на новому та старому устаткуванні за період часу після його заміни й отриманий результат ділять на фактичну середньорічну вартість технологічного устаткування [7].

За рахунок збільшення питомої ваги активної частини основних засобів, часу роботи устаткування, використання прогресивних технологій та модернізації діючого устаткування можливо суттєво підвищити фондовіддачу.

Погоджуємося, що за рахунок наступної сукупності резервів цілком можливо покращити ефективність використання основних засобів [3]:

- технічне вдосконалення засобів праці, яке передбачає: технічне переозброєння на базі комплексної автоматизації та впровадження гнучких виробничих систем; заміну застарілої техніки, модернізацію обладнання; ліквідацію вузьких місць і диспропорцій у виробничих потужностях підприємства; механізацію допоміжних та обслуговуючих виробництв; розвиток винахідництва та раціоналізаторства;

- збільшення тривалості роботи машин та обладнання за рахунок: ліквідації незадіяного обладнання (здавання його в оренду, лізинг, реалізація тощо); скорочення строків ремонту обладнання; зниження простоїв: цілозмісних та всередині змін;

- покращення організації та управління виробництвом, а саме: прискорення досягнення проектної продуктивності введених в експлуатацію основних фондів; впровадження наукової організації праці та виробництва; покращення забезпечення матеріально-технічними ресурсами; вдосконалення управління виробництвом на базі сучасної комп'ютерної техніки;

- підвищення якості сировини, за рахунок якої збільшиться вихід товарної продукції;

- підвищення рівня концентрації виробництва до оптимальних розмірів. За законом концентрації виробництва з подвоєнням обсягів виробництва вартість основних засобів зростає лише в 1,5 рази. Це наслідок збільшення частки активної частини основних фондів, ефекту агрегатної концентрації й збільшення масштабів виробництва. Адже економічна ефективність концентрації виробництва в більшій мірі обумовлена зниженням фондоємності, а це зворотна величина фондовіддачі.

Висновки. Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів – це одне з основних завдань діяльності підприємств, від результату якого залежить фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства. Тому важливе значення в дослідженні ефективності використання основних засобів відіграє оцінювання їх сучасного стану та проведення об'єктивного аналізу задля підвищення фондовіддачі, збільшення прибутку та рентабельності підприємства.

Список використаних джерел

1. Акименко О.Ю., Шило С.Л. Актуальні проблеми організації обліку основних засобів та шляхи їх вирішення / International Scientific Conference Innovative Economy: Processes, Technologies Conference Proceeding, Part II, January 27, 2017. Kielce, Poland Baltija Publishing 200 pages.
 2. Городянська Л. В. Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика обліку та аналізу : монографія / Л. В. Городянська. – К. : КНЕУ, 2008. – 224 с.
 3. Кандиба К. О. Аналіз ефективності використання основних засобів [Електронний ресурс] / К. О. Кандиба. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6377>.
 4. Ткаченко А. М. Особливості визначення показників ефективності використання основних засобів підприємства / А. М. Ткаченко, Т. С. Задніпряна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць: у 2-х т. / ПДТУ. - Маріуполь, 2014. - Вип. 1, Т. 1. - С. 51-55.
 5. Кущик А. П. Підвищення ефективності використання основних засобів на підприємстві [Електронний ресурс] / А. П. Кущик, І. В. Коротя. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://visnykznu.org/pdf/t_visn_2011/Ekonom_3-11-2011.pdf#page=30.
 6. Економічний аналіз: навчальний посібник за редакцією академіка НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. - К.: КНЕУ, 2001. - 424 с.
 7. Колеснік, Я. Відтворення основних засобів: види, форми та джерела фінансування/Я. Колеснік // Збірник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2009. – №4. – С.130-133.
 8. Череп А. В. Ефективність використання основних фондів підприємства [Текст] / А. В. Череп, А. А. Клименко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 6. – С. 212-215.
 9. Бутинець Ф. Ф. Аудит: Підручник для спеціальності «Облік і аудиторська діяльність» вищих навчальних закладів. - друге видання, перероб. та доп. - Житомир: ЖІТІ: ПП «Рута», 2003. - 680 с.
 10. Івахненко В. М.. Курс економічного аналізу: Навчальний посібник - Київ: Знання-Прес, 2001. - 206 с
-

Актуальні питання теорії та практики застосування інформаційних технологій і математичних методів та моделей в економіці

Актуальные вопросы теории и практики применения информационных технологий и математических методов и моделей в экономике

Current issues of the theory and practice of application of information technologies and mathematical methods and models in economics

Бурко А.О., студентка 5 курсу, група МЕКп-171,
обліково-економічний факультет

Науковий керівник: **Міщенко М.В.**, к.т.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

anabo2308@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В самому початку нашої історії для передачі інформації використовувалася мова жестів, потім з'явилося усне мовлення. Інформація повинна бути повною і точною, щоб людина могла точно орієнтуватися в навколишньому світі. Отримання повної і точної інформації про техніку, суспільство і про природу завдання науки. Процес наукового пізнання почався після винаходу друкарства. Сучасна людина живе, взаємодіючи з великою кількістю інформації. Отримує певну інформацію за допомогою органів почуттів. Зберігає в пам'яті. За допомогою мислення аналізує її. І обмінюється з іншими людьми інформацією.

Поняття «Інформаційне суспільство» було введено в науковий обіг в 1960-х роках. Існує така приказка: «Хто володіє інформацією, той володіє всім» і це треба пам'ятати. У сучасному інформаційному суспільстві головним ресурсом є інформація. Інформаційні процеси базуються на інформаційних і комунікаційних технологіях. Інформаційні та комунікаційні технології - це методи, пристроїв і виробничих процесів, які використовуються суспільством для збору, зберігання, обробки і поширення інформації. На комп'ютерах в основному, до недавнього часу оброблялася числова і текстова інформація. Але тому що більшу частину інформації людина отримує за допомогою зображення і звуку, комп'ютери почали працювати із зображенням і звуком. І більш важливим є зображення. Є навіть прислів'я: «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути».

Робота систем управління пов'язана з процесами прийому, зберігання, обробки і передачі інформації. У сучасному світі системи управління вбудовані практично у всю техніку, транспортні засоби, верстати з програмним управлінням і т.д.. Системи управління можуть привести техніку в дію за заданою програмою. Наприклад, системи програмного управління визначають вибір режимів прання в пральній машині, обробки деталі на верстаті. У деяких випадках головну роль в процесі управління виконує людина, в інших управління здійснює вбудований в пристрій мікропроцесор.

Електронно-обчислювальні машини (ЕОМ) проникли в багато сфер діяльності людини. Це може дозволити перекласти обробку інформації на електронні пристрої, які здатні довго працювати і оперативно зі швидкістю, що перевищує швидкість людської обробки інформації в багато разів.

Для довготривалого зберігання інформації, її накопичення і передачі використовуються носії інформації. Носії інформації можуть бути різними:

- Папір, на якому зберігаються тексти і зображення;
- Магнітна стрічка, на якій зберігається звукова інформація;

- Фото- і кіноплівки, на яких зберігається графічна інформація;
- Мікросхеми пам'яті, магнітні і лазерні диски, на яких зберігаються програми і дані в комп'ютері, і так далі [3].

Порівнюючи інформаційну місткість традиційних інформаційних носіїв - книг і сучасні комп'ютерні носії, різниця дуже помітна. Глобальні комп'ютерні мережі зараз не тільки засіб швидкого обміну інформацією, але величезне, і дуже мобільне сховище інформації.

Інформаційні технології (ІТ) - це все, що пов'язано з обробкою, зберіганням і передачею інформації. Це коротке визначення інформаційних технологій, є більш повне визначення: Інформаційні технології (ІТ) - це безліч взаємопов'язаних наукових і технічних областей знання, які вивчають і застосовують на практиці методи створення, обробки, зберігання, захисту та передачі інформації за допомогою обчислювальної техніки [2, с.10]. Інформаційне суспільство - це суспільство, в якому більшість працюючих зайнято виробництвом, зберіганням, переробкою, продажем і обміном інформацією [6].

В інформаційному суспільстві все залежить від інформованості і від здатності добре використовувати наявну інформацію. І це стосується як колективу людей, так і окремих особистостей. Перед тим як що-небудь зробити, потрібно провести роботу по збору, переробці, аналізу інформації. І знайти найбільш відповідне рішення. Може знадобитися обробка великих обсягів інформації, і це часом виявиться не під силу людині без використання спеціальних машин. Комп'ютери у всіх сферах людської діяльності: прискорюють обробку інформації у виробничій та соціальній сфері; допомагають у прийнятті найбільш правильних, кращих одним словом - оптимальних рішень; позбавляють людину від нудної і рутинної роботи.

Багатьом людям на сьогоднішній день неможливо уявити своє життя без комп'ютера, та ще й підключеного до інтернету. Існують різні оцінки цього. Одні підтримують розвиток віртуального світу - Інтернету, а інші попереджають про невідомі наслідки. Але ці зміни у житті, вплинули і дуже змінили життя людства. Безліч корисної інформації можна знайти в інтернеті, практично не витрачаючи на це часу. Сьогоднішній час - час великих потоків інформації, яку необхідно обробляти і зберігати, ці питання вирішують комп'ютери. Сидячи за комп'ютером сьогодні можна отримати абсолютно будь-яку інформацію. Однак все хороше має і так звані зворотні сторони - погане. Глобальна мережа є відкритою. І у будь-якого є така можливість, як залізити, або ж влізти в чужу інформаційну систему. Зараз на увазі цього розвивається законодавство, якої повинно буде стежити авторством інформації, стояти на сторожі власника інформації.

Інформаційні технології - процес, що використовує сукупність засобів і методів збору, обробки і передачі даних для отримання інформації нової якості про стан об'єкта, процесу або явище [2, с. 26].

Інформаційні технології зараз проникають в усі сфери виробничої діяльності і роблять можливим будувати ефективну систему управління, що забезпечує подальше збільшення виконуваних робіт, скорочення термінів, і також підвищення якості робіт. У перекладі з грецької, технологія означає майстерність, вміння, мистецтво. Під процесом розуміється сукупність певних дій, спрямованих на досягнення якої-небудь мети. Процес визначається обраним людиною шляхом, тобто стратегією і реалізовується за допомогою різного набору засобів і методів. Основним технологічним засобом процесу переробки інформації є персональний комп'ютер, який чітко вплинув на концепцію побудови технологічних процесів і їх використання, і на якість інформації в результаті. Інформаційна технологія це процес, який складається з регламентованих правил виконання операцій, дій над даними, які зберігаються на комп'ютерах. Головна мета в інформаційних технологіях - отримання потрібної, необхідної людині, тобто користувачу інформації шляхом спрямованих дій з переробки інформації. Основна мета інформаційної системи полягає в наступному це організація зберігання та передачі інформації[1].

У ХХІ столітті освічена людина - це людина, що добре володіє інформаційними технологіями. Адже зараз все більшою мірою діяльність людей залежить від їх

інформованості, і здатності ефективно використовувати інформацію [5]. Сучасний фахівець будь-якого профілю в інформаційних потоках повинен вміти отримувати, обробляти і використовувати інформацію за допомогою комп'ютерів і інших засобів. Основну роль незабаром буде грати система поширення, зберігання та обробки інформації. Техніка, завдяки якій багатьом людям стало набагато легше - сучасні інформаційні технології.

У суспільстві величезну роль на сьогоднішній день відіграють системи поширення, зберігання та обробки інформації, засновані на роботі комп'ютера. Існують міжрегіональні та міжнародні системи зв'язку, що дозволяють обмінюватися інформацією на великих відстанях і територіях. Виросло і постійно зростає кількість професійно зайнятих людей збором інформації, її переробкою та зберіганням. Чисто теоретично будь-яка людина або ж будь-яка фірма є споживачами інформації. Тому, як і раніше є безмежними можливості інформаційного ринку, хоча тут досить жорстка конкуренція.

Таким чином, роль інформаційних технологій для сучасної людини дуже велика, тому як зараз все більше і більше самих різних процесів в житті людини відбувається не без участі в них інформаційних технологій. І багато роботодавців сьогодні вимагають від майбутніх потенційних працівників - нових кадрів знання пристрою ПК і вміння користування інформаційним середовищем.

Список використаних джерел

1. Гейн А.Г., Сенокосов А.І., Юнерман Н.А. Інформатика за 11 клас. Видання: 6. - М.: Просвіта, 2005 р.
2. Міхеева Є.В. Інформаційні технології в професійній діяльності. Видання: - М.: Академія 2012 р.
3. Міхеева Є.В., Титова О.І. Інформатика Видання: - М.: Академія 2012 р.
4. Угриновича Н.Д. Інформатика за 10 клас. Видання: 5 - М.: Біном. Лабораторія знань, 2009 р.
5. Основні етапи розвитку інформаційного суспільства. [Електронний ресурс]/Інформаційне суспільство. - Режим доступу: - URL: http://angelkrug.ucoz.ru/index/osnovnye_etapy_razvitiya_informacionnogo_obshchestva/0-58 (дата звернення: 21.11.2017).

Возна Т.С., студентка групи МЕКп-171,
обліково-економічний факультет

Науковий керівник: **Міщенко М.В.**, к.т.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
crewmeow@mail.ru

БЕЗПЕКА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ

Зараз неможливо уявити роботу компанії без використання сучасних комп'ютерних технологій. Створення локальних (корпоративних) мереж, у яких задіяні практично всі комп'ютери будь-якої компанії, є ознакою технологічності фірми, її респектабельності та процвітання. Але з появою мереж з'явилася проблема їх безпеки.

Більшість керівників фірм не замислюються про наслідки несанкціонованого проникнення в корпоративну мережу. Через те, що фірми підтримують зв'язок з іншими локальними мережами через глобальну мережу Інтернет, зростає імовірність порушення захисту мережі не тільки з боку співробітників, а й з боку конкуруючих фірм та хакерів [1].

Безпека мережі — заходи, які захищають комп'ютерну мережу від несанкціонованого доступу, випадкового або навмисного втручання в роботу мережі або спроб руйнування її компонентів.

Безпека комп'ютерної мережі включає захист обладнання, програмного забезпечення, даних і персоналу. Мережева безпека складається з положень і політики, що приймається адміністратором мережі, щоб запобігти і контролювати несанкціоновані доступи, неправильне використання, зміни або відмови в комп'ютерній мережі та мережі доступних ресурсів. Мережева безпека включає в себе права доступу до даних в мережі, який надається адміністратором мережі. Користувачі обирають або їм пропонуються ID і пароль або інші

ідентифікатори автентичності інформації, що дозволяє їм здійснити доступ до інформації і програм у рамках своїх повноважень [2].

Мережева безпека охоплює різні комп'ютерні мережі, як державні, так і приватні, які використовуються в повсякденних робочих місцях для здійснення угод і зв'язків між підприємствами, державними установами та приватними особами. Мережева безпека бере участь в організаціях, підприємствах та інших типів закладів. Найбільш поширений і простий спосіб захисту мережевих ресурсів є присвоєння їм унікального імені та відповідного паролю.

Засоби забезпечення безпеки комп'ютерних мереж поділяють таким чином (рис.1).

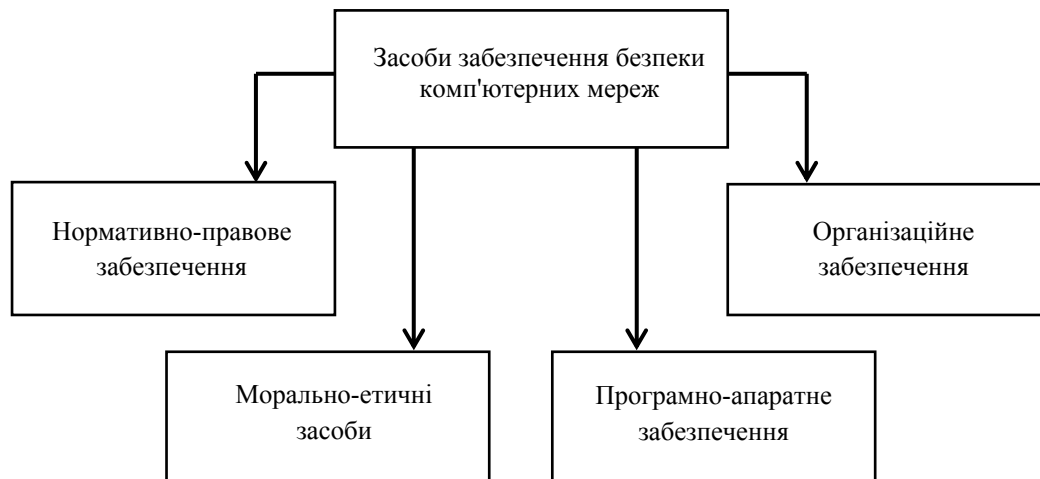

Рис 1. Складові засобів забезпечення безпеки комп'ютерних мереж

Нормативно-правове забезпечення — засіб, що включає нормативні документи, посібники, вимоги, положення, інструкції, які є обов'язковими в рамках сфери діяльності фірми, а також норми і регламенти діяльності органів, служб, засобів, що реалізують функції захисту інформації, різного роду методики, що забезпечують діяльність користувачів при виконанні своєї роботи в умовах чітких вимог захисту інформації;

До морально-етичних засобів відносять норми поведінки, що склалися в певному суспільстві чи в певній країні. Ці норми найчастіше не являються обов'язковими, тобто законодавчо не затверджені, але їх недотримання веде до падіння авторитету, престижу людини, групи чи іміджу організації.

Організаційні засоби захисту — це засоби, що регламентують процеси функціонування системи обробки інформації, використання її ресурсів, діяльність персоналу, а також порядок взаємодії користувачів із системою таким чином, щоб найбільшою мірою ускладнити чи виключити можливість реалізації загроз безпеки.

Програмно-апаратне забезпечення. Технічними (апаратно-програмними) засобами захисту називаються різні електронні пристрої і спеціальні програми, що виконують (самостійно чи в комплексі з апаратними засобами) функції захисту (ідентифікацію і аутентифікацію користувачів, розмежування доступу до ресурсів, реєстрацію подій, криптографічний захист інформації і т.д.).

Програмно-апаратне забезпечення включає в себе програмний захист інформації.

Програмний захист інформації — це система спеціальних програм, що входять до складу програмного забезпечення та реалізують функції захисту інформації в комп'ютерних системах різного призначення і засобах обробки (збір, накопичення, збереження, обробка та передача) даних.

Програмні засоби захисту мають наступні різновиди спеціальних програм:

- ідентифікації технічних засобів, файлів і аутентифікації користувачів;
- реєстрації і контролю роботи технічних засобів і користувачів;

- захисту операційних засобів і прикладних програм користувачів;
- знищення інформації в пам'ятовуючому пристрої після використання;
- допоміжних програм захисту різного призначення [3].

Системи захисту комп'ютера від несанкціонованих можуть бути класифіковані на такі групи, як:

- засоби захисту, передбачені загальним програмним забезпеченням;
- засоби захисту в складі обчислювальної системи;
- засоби захисту за запитом інформації;
- засоби активного та пасивного захистів та інші.

Виділяють наступні напрямки використання програм для забезпечення захисту:

- захист інформації від несанкціонованих дій та доступу;
- захист інформації та програм від копіювання;
- захист програм та інформації від вірусів;
- програмний захист каналів зв'язку [3].

Для забезпечення надійності захисту за допомогою паролів, робота системи захисту організовується так, щоб імовірність розкриття секретного пароля і встановлення відповідності тому чи іншому ідентифікатору чи файлу терміналу була важкою або майже неможливою.

Для цього рекомендується періодично змінювати пароль, а число символів у ньому встановити максимально великим. Одержання дозволу на доступ до тих чи інших ресурсів можна здійснити не тільки на основі використання секретного пароля і наступних процедур аутентифікації та ідентифікації. Одержання дозволу зумовлене різними особливостями режимів роботи користувачів, їхніх повноважень, категорії даних і ресурсів, які запитуються. Цей спосіб реалізується спеціальними програмами, що аналізують відповідні характеристики користувачів, зміст завдань, параметри технічних і програмних засобів, пристроїв пам'яті та ін. Для захисту від чужого вторгнення обов'язково передбачаються визначені міри безпеки [4].

Отже, забезпечення безпеки мережі вимагає постійної роботи і пильної уваги до деталей. Ця робота полягає у передбаченні можливих дій злоумисників, плануванні заходів захисту та постійному навчанні користувачів. Якщо ж вторгнення відбулося, то адміністратор безпеки повинен виявити пролом в системі захисту, її причину і метод вторгнення [5].

Формуючи політику забезпечення безпеки, адміністратор насамперед проводить інвентаризацію ресурсів, захист яких планується; ідентифікує користувачів, яким потрібен доступ до кожного з цих ресурсів, і з'ясовує найбільш імовірні джерела небезпеки для кожного з цих ресурсів. Маючи цю інформацію, можна приступати до побудови політики забезпечення безпеки, яку користувачі будуть зобов'язані виконувати. Політика забезпечення безпеки – це не звичайні правила, які і так всім зрозумілі. Вона повинна бути представлена у формі серйозного друкованого документа. Важливою умовою захисту інформації є дотримання співробітниками цих правил.

Список використаних джерел

1. Безпека комп'ютерних мереж [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrbukva.net/63244-Bezopasnost-komp-yuternyh-seteiy.html>
2. Безпека мережі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Безпека_мережі
3. An Ontology for Network Security Attacks [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-540-30176-9_41
4. Лекція 3. Безпека комп'ютерних мереж [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://5fan.ru/wievjeb.php?id=95778>
5. Современные системы безопасности бизнеса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssbb.com.ua/bezpeka-merezhi/>

СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ: СУТНІСТЬ НА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Стрімке зростання обсягів інформації, яка використовується в управлінській діяльності підприємства, її структурна складність та швидке оновлення робить необхідним використання інтегрованих систем електронного документообігу (СЕД).

Системи електронного документообігу (СЕД) – це складний комплекс технічних і організаційних рішень, які сприяють збереженню та раціональному використанню людських ресурсів і підвищенню ефективності управління потоками корпоративних документів й інформації [1].

Електронний документообіг обслуговується певним програмним забезпеченням (Enterprise Document Management Systems, EDMS). Саме програмна платформа є найважливішою характеристикою систем електронного документообігу (табл. 1).

Таблиця 1

Найпопулярніші платформи, на яких будуються СЕД в українських компаніях

Назва платформи	Характеристика	На кого орієнтована
DIRECTUM (Створена на базі НПО «Компьютер» у 2003 році)	Є повноцінною ЕСМ-системою і підтримує повний життєвий цикл управління документами, забезпечує ефективну організацію та контроль ділових процесів на основі workflow.	Випускається в трьох редакціях -Lite для невеликих організацій або підрозділів компаній, Standart (до 100 чол.) та Enterprise
Docvision (Створена однойменною компанією «ДоксВіжн» у 1998 році)	Промислова СЕД. Побудована на клієнт-серверній технології, передбачає встановлення клієнтської частини на ПК кінцевого користувача, і серверної частини на окремий комп'ютер. Працює тільки з СУБД MS SQL Server і операційною системою MS Windows	Випускається в трьох редакціях - базова (до 50 користувачів), розширена (до 200 користувачів), корпоративна
ТЕЗИС (Розроблена російською компанією Haulmont (Хоулмонт) у 2010 році)	СЕД початкового рівня. Призначена для контролю виконавчої дисципліни, оптимізації роботи з документами та автоматизації роботи канцелярії. Особливість – відсутність клієнтської частини, а також – сумісність практично з будь-якою СУБД і операційною системою (у тому числі і з вільно поширюваними)	Для малих підприємств і середніх комерційних компаній (до 300 користувачів)
LanDocs (Є власною розробкою компанії «ЛАНІТ»)	Програмна платформа побудови корпоративних систем електронного документообігу та систем управління контентом (СЕД / ЕСМ)	Для підприємства будь-якої форми власності, що має як просту, так і територіально - розподілену структуру
SharePoint (розроблена компанією Microsoft)	Являє собою інтегрований пакет корпоративних додатків. У продукті зроблений акцент на соціальну складову, хмари і мобільність	Для підприємства будь-якої форми власності, що має як просту, так і територіально - розподілену структуру
Продукти компанії Informatica (Заснована в 1993 році)	Одразу декілька платформ, які є комплексними, уніфікованими та відкритими, і слугують для управління корпоративними даними	
IBM LotusDomino/Notes (Вперше продукт випущений у 1989 році компанією Lotus Development)	Її перевагами можна назвати швидку розробку та постійне оновлення додатків, здатність працювати із більшістю відомих операційних систем, побудова за принципом кластеризації, який і забезпечує легку перебудову системи під необхідний масштаб та ін. У порівнянні з наведеними вище платформами коштує в рази дорожче	Для великих компаній з великим об'ємом інформації, числом користувачів та ін.

Джерело: розроблено автором на основі моніторингу ринку інформаційних систем в Україні та інформації [2, 3]

Здебільшого СЕД мають шлюзи для роботи з програмним забезпеченням групової роботи і за необхідності можуть використовувати наявні в ньому поштові програми. Слід також відзначити, що в більшості СЕД реалізована інтеграція з найбільш відомими КІС (зокрема, з SAP R/3, Baan, OracleApplications тощо). Саме можливість інтеграції з різними додатками є однією з характерних властивостей СЕД. Тому СЕД можуть виступати як сполучна ланка між різними системами, що функціонують на підприємстві, створюючи, тим самим, основу для організації всього діловодства [4].

Проблеми запровадження в Україні електронного документа та електронного документообігу стають все більш актуальними. Серед основних проблем можна виділити такі:

- правильність ведення електронного документообігу відповідно до застосованих комп'ютерних технологій;
- оптичне введення документів з паперового носія та обробка отриманої інформації у графічному вигляді;
- юридична обґрунтованість облікових даних та юридична доказовість електронних документів;
- відповідність реквізитів електронного документа прийнятим стандартам;
- контроль за правами доступу;
- захист електронного документа і його реквізитів;
- недосконалість практичного механізму застосування цифрового електронного підпису (ЦЕП), відсутній єдиний підхід в органах державної влади до запровадження ЦЕП та висока вартість використання електронних ключів;
- впровадження СЕД потребує ґрунтовного аналізу з метою вивчення її інтеграції з наявною інформаційною системою та інші.

Про складність оцінювання ефективності впровадження СЕД свідчать всі перераховані проблеми, оскільки конкретні фінансові переваги в кожному випадку розрахувати важко, але все ж таки робити оцінювання ефективності впровадження СЕД на промислових підприємствах буде сприяти підвищенню ефективності управління підприємствами за рахунок вдосконалення інформаційного забезпечення, створення єдиного інформаційного простору підприємства, електронного архіву, ефективної організації захисту інформації та інше.

Список використаних джерел

1. Тарнавський Ю. А. Системи електронного документообігу : опорний конспект лекцій / Ю. А. Тарнавський. – К. : ІПК ДСЗУ, 2007. – 37 с.
 2. Кириллов І. Ринок системної інтеграції в Україні [Електронний ресурс] / І. Кириллов // Електронний журнал «Сети&Бизнес». – Режим доступу : <http://www.sib.com.ua/arhiv> 2015.
 3. Реальний сектор економіки України в умовах становлення інформаційного суспільства: монографія / С.М. Шкарлет, М.П. Бутко, О.І. Волот. – Чернігів: ЧНТУ, 2017. – 288 с.
 4. Домашенко С. В. Інформаційні технології в управлінні підприємством: електронний документообіг / С.В. Домашенко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2 (3). – С. 103–112.
-

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ НЕЙРОМЕРЕЖЕВОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Бурхливий розвиток в останні десятиріччя методів все глибше і глибше проникає в різноманітні галузі людської діяльності, залучаючи сучасні наукові розробки. Однією з таких розробок можна вважати створення апарату штучного інтелекту [1]. Часто тут використовуються комп'ютерні програми, елементною базою яких є штучні нейронні мережі.

Поняття нейронної мережі прийшло з біології, де це поняття визначено як мережу, що складається з біологічних нейронів, які пов'язані та функціонально об'єднані в нервовій системі. Хоч і нейромережа є спрощеною моделлю людського мозку, вона досить успішно використовується при рішенні найрізноманітніших завдань.

Вперше математична модель штучного нейрону була запропонована нейрофізіологом Уореном Маккалахом (Warren McCulloch) та математиком Уолтером Пітсом (Walter Pitts) разом з моделлю нейронної мережі у 1943 році [2]. Практично в той же час значний вклад в розвиток нейронних мереж зробив нейропсихолог Дональд Геб (Donald Hebb), який в 1949 році запропонував правило, покладене в алгоритми навчання штучних нейронних мереж [3]. Праці цих вчених викликали першу хвилю зацікавленості нейронними мережами, яка зросла ще більше, завдяки роботам Френка Розенберга (Frank Rosenblatt), Марвіна Мінскі (Marvin Minsky), Мернарда Відроу (Bernard Widrow), Марсіана Хоффа (Marcian Hoff).

Штучні нейронні мережі – математичний інструментарій, що є універсальним відтворювачем складних нелінійних функціональних залежностей та ґрунтується на принципах роботи біологічних нейронних мережах. Цей інструментарій застосовується в таких різноманітних розділах моделювання, як аналіз даних, обробка сигналів, розпізнавання образів, прогнозування часових рядів. Тобто нейронні мережі спроможні виявляти закономірності у наявній інформації навіть без відомостей щодо можливих значень результативного показника завдяки своїй здатності до самоорганізації.

Штучні нейронні мережі складаються з елементів, функціональні можливості яких аналогічні більшості елементарних функцій біологічного нейрону. Вони за аналогією з природними нервовими системами складаються з нейронів (neuron), які поєднуються між собою міжнейронними зв'язками (connected link). Міжнейронний зв'язок є аналогом синапсів (synapse).

Головна функція штучного нейрона – формувати вихідний сигнал залежно від сигналів, які надходять на його входи.

У найпоширенішій конфігурації вхідні сигнали обробляються адаптивним суматором, потім вихідний сигнал суматора надходить до нелінійного перетворювача, де він перетворюється функцією активації, а результат буле подано на вихід (у точку галуження). Загальний вигляд штучного нейрона показано на рис. 1.

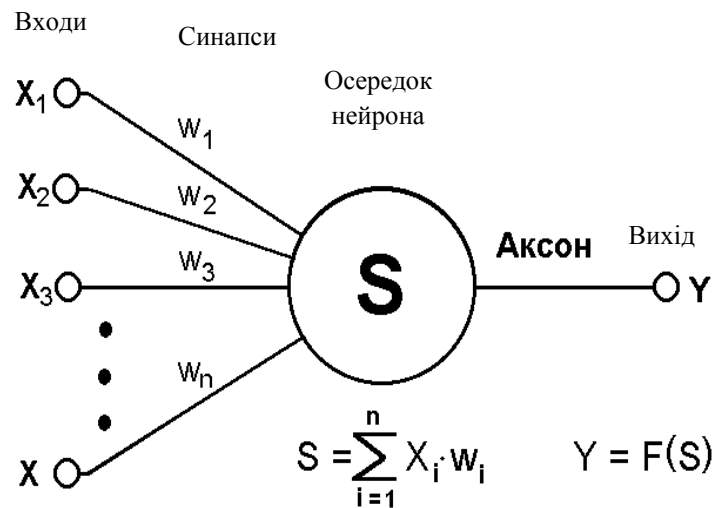

Рис. 1. Штучний нейрон

Нейрон характеризується поточним станом і має групи синапсів – однонаправлених вхідних зв'язків, які сполучні з виходами інших нейронів. Нейрон має аксон – вихідний зв'язок даного нейрона, з якого сигнал надходить на синапси наступних нейронів. Кожен синапс характеризується величиною синаптичного зв'язку (її вагою w_i). Поточний стан нейрона визначається як зважена сума його входів:

$$s = \sum_{i=1}^n x_i * w_i$$

Виходом нейронна є функція його стану:

$$y = f(s).$$

Важливим елементом штучної нейронної мережі є функція активації, яку ще можуть називати характеристичною функцією, від вибору якої залежить не тільки швидкість, але й метод навчання нейронної мережі. Більшість функцій активації мають стискаючі властивості, тобто вихідні значення нейрону належать певному інтервалу, який залежить від типу функції активації [3].

В теорії побудов штучних нейронних мереж використовують велику кількість функцій активації, серед них варто виділити п'ять, які найбільш поширені:

- Лінійна функція активації (linear function): доречно використовувати для нейронів вихідного шару перспетрона (математична або комп'ютерна модель мозку, іншими словами кібернетична модель мозку), якщо результуюча змінна не має обмежень і може набувати будь яких значень;
- Кусочно-лінійна функція активації (piecewise-linear function): використовується, коли моделюється деяка величина, що не повинна виходити за встановлені обмеження (наприклад, прогнозування часу до настання певної події, що не може мати від'ємного значення);
- Пороговий тип функції активації (threshold function): доцільно застосовувати у випадку, коли результуюча змінна може набувати тільки двох значень – +1 та -1 чи 0 та +1 (наприклад, у задачах класифікації)
- Сигмоїдна функція активації (sigmoid function): одна з базових функцій, яка використовується у конструюванні нейронних мереж;
- Радіально-базисна функція активації (radial-basis function): використовується для розв'язання задач, де значення змінних розподілені за нормальним законом.

Вибір функції активації та її параметрів залежить від діапазону вхідних та вихідних значень мережі і певними алгоритмами навчання. На сьогодні не розроблено способу визначення необхідної функції активації [4].

Для рішення конкретних завдань використовують різні нейронні мережі, які мають різну архітектуру: структуру зв'язків між нейронами, кількість шарів, функція активації, алгоритм навчання. Тому необхідно розробити їх класифікацію (рис. 2).

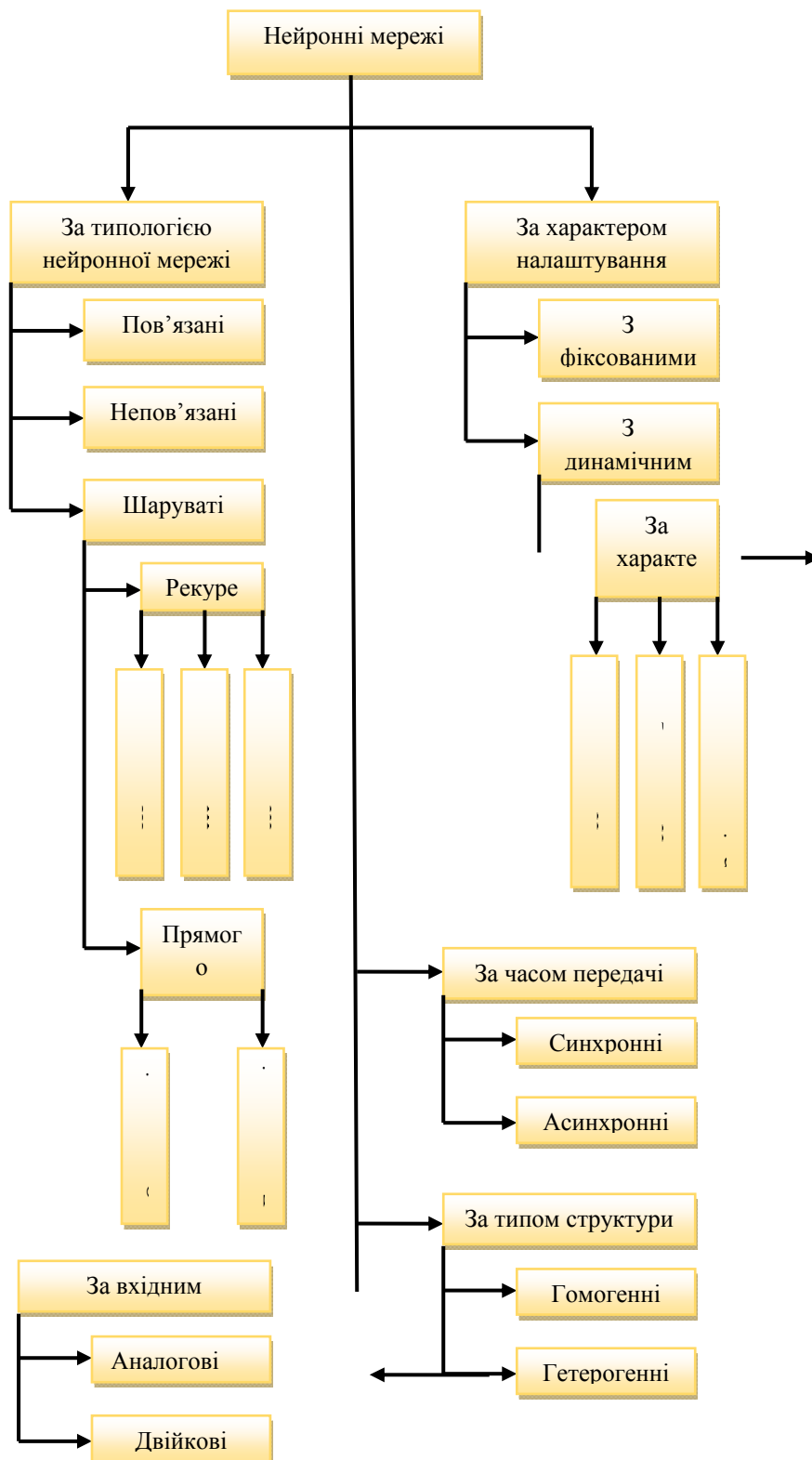

Рис. 2. Класифікація нейронних мереж

Найпоширенішим різновидом нейронної мережі можна вважати модель типу багатoshаровий персептрон [5]. Усі нейрони персептрона поєднані в шари. Міжелементні зв'язки у такій мережі утворюються лише між нейронами сусідніх шарів: окремо взятий

нейрон може з'єднуватися з одним, кількома або всіма нейронами сусіднього шару. При цьому на входи того чи іншого нейрона надходять сигнали від нейронів попереднього шару, а результуючий сигнал нейрона передається на входи нейронів у наступному шарі.

У моделях типу персептрон перший шар нейронів слугує для введення вхідних даних, останній – для виведення результатів розрахунків мережі, а приховані – для обробки вхідних сигналів та збереження інформації про внутрішню структуру об'єкта, що моделюється. На рис. 3 представлена модель багатошарового персептрона, що містить три шари. Оптимізацію параметрів нейронних мереж персептронного типу можна здійснити найпопулярнішим методом, який називається узагальненим дельта-правилом або алгоритмом зворотного поширення помилки (Error Back-Propagation Algorithm).

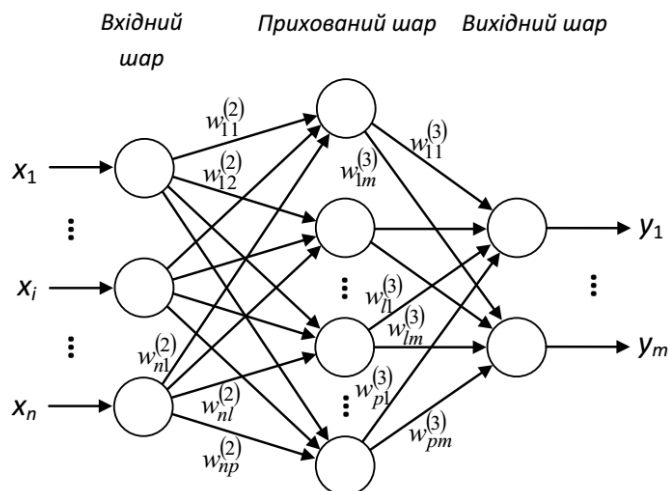

Рис. 3. Структура нейронної мережі типу персептрон

Важливою особливістю нейронних мереж є їх здатність до навчання і в результаті навчання підвищувати свою продуктивність. Процес навчання полягає в підлаштуванні її внутрішніх параметрів під конкретну задачу. Алгоритм роботи нейронної мережі є ітеративним, його кроки називають епохами або циклами.

Епоха – одна ітерація в процесі навчання, що включає пред'явлення всіх прикладів з навчальної множини і, можливо, перевірку якості навчання на контрольній множині.

Процес навчання здійснюється на навчаючій вибірці. Ця вибірка містить вхідні значення та відповідні їм вихідні значення набору даних. У процесі навчання штучна нейронна мережа знаходить деяку залежність вихідних полів від вхідних.

Таким чином, потрібно визначити які вхідні поля нам необхідно використовувати. Спочатку вибір здійснюється евристично, потім кількість входів може бути змінена.

Кількість необхідних спостережень залежить від складності задачі. При збільшенні ознак кількість спостережень росте нелінійно. Ця проблема має назву «прокляття розмірності». Застосовувати лінійну модель рекомендується при недостатній кількості даних.

Аналітик має визначити кількість шарів у мережі та кількість нейронів у кожному шарі. Далі потрібно вказати такі значення вагів і заміщень, що можуть мінімізувати помилку. Заміщення та ваги налаштовуються автоматично так, що різниця між бажаним і отриманим на виході сигналами була мінімальною. Ця різниця називається помилкою навчання.

Від якості навчання штучної нейронної мережі залежить її здатність розв'язувати поставлені перед нею задачі.

У кожній галузі за детального розгляду можна знайти нейромережеві задачі. Сфери застосування, де розв'язок таких задач має практичне значення, представлений нижче [6, 7]:

- Економіка і бізнес: передбачення ринків, оцінка ризику неповернення кредитів, передбачення банкрутств, оцінка вартості нерухомості, автоматизація товарних та грошових потоків;

- Медицина: обробка медичних зображень, моніторинг стану пацієнта, факторний аналіз ефективності лікування;
- Авіоніка: розпізнавання сигналів радарів, адаптивне пілотування сильно пошкодженого літака;
- Зв'язок: стиснення відеоінформації, швидке кодування та декодування, оптимізація стільникових мереж і схем маршрутизації пакетів;
- Інтернет: асоціативний пошук інформації, адресний маркетинг для електронної торгівлі;
- Автоматизація виробництва: оптимізація режимів виробничого процесу, комплексна діагностика якості продукції.
- Політичні технології: аналіз і узагальнення соціологічних опитувань, передбачення динаміки рейтингів;
- Безпека та охорона системи: система ідентифікації особи, розпізнавання голосу а облич у натовпі, розпізнавання автомобільних номерів;
- Введення і обробка інформації: обробка рукописних чеків, розпізнавання підписів, відбитків пальців і голосу.
- Геологічна розвідка: аналіз сейсмічних даних, асоціативні методи пошуку корисних копалин, оцінка ресурсів родовищ.

Програмне забезпечення, що імітує роботу нейронної мережі, називають нейросимулятором або нейропакетом. Існує величезна різноманітність програм, що діють на основі штучний нейронних мереж. Основні наведено нижче:

- A. Emergent Neural Network Simulation System;
- B. Neural Network Toolbox;
- B. Parallel Computing Toolbox;
- Г. STATISTICA Automated Neural Networks;
- Д. NeuroSolutions;
- E. FANN (Artificial Neural Network Library)

Таким чином, штучні нейронні мережі щільно увійшли в наше життя і сьогодні широко використовуються при вирішенні різноманітних завдань. Це пояснюється тим, що фахівців та науковців приваблює здатність нейронних мереж до самоорганізації та навчання. Але нейромережі не можна назвати універсальним засобом для вирішення всіх задач, як обчислювальних так і проблем прогнозування та моделювання.

Список використаних джерел

1. Архангельский В.И., Багаенко И.Н., Грабовский Г.Г., Рюшмин Н.А Нейронные сети в системах автоматизации. – К.: Техніка, 1999. – 364 с.
2. McCulloch W.S A logical Calculus of Ideas Immanent in Nervous Activity / McCulloch W.S., // Bull. Mathematical Biophysics. – 1943. – vol. 5 – P.115-133
3. Уоссермен Ф. Нейрокомпьютерная техника: теория и практика / Уоссермен Ф.; пер. с англ. Ю.А Зуев, В.А. Точенов. – М.: Мир, 1965. – 175 с.
4. Крючин О.В. Реализация параллельного алгоритма подбора активационных функций искусственной нейронной сети / О. В. Крючин, А. А. Арзамасцев. – ЭФТЖ – 2011. – т.6. – С.52–61.
5. Rosenblatt F. The perceptron: A probabilistic model for information storage and organization in the brain // Psychological Review. – 1958. – № 65. – P. 386–407.
6. Любунь З., Надала І., Синицький Л. Динамічні властивості пам'яті Хопфілда // Електроніка і зв'язь. Випуск 2. 1996.
7. Любунь. Р Адаптивна система стиску зображення на основі мережі зустрічного поширення. Міжнародна конференція молодих науковців з теоретичної та експериментальної фізики ЄВРИКА-2004. Львів, 2004.
8. Нелінійні моделі та аналіз складних систем: навчальний посібник: в 2 ч. Ч 2 / М. Є Рогоза, С.К Рамазанов, Е. К. Мусаєва – 2-ге вид., зі змінами. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 21 с.
9. Математичні методи та моделі для магістрантів з економіки. Практичні застосування: навчальний посібник / Ю.Г. Козак, В.М. Мацкул. – Київ: «Центр учбової літератури», 2016. – 252 с.
10. Адаменко В.О Мірських Г.О Штучні нейронні мережі в задачах реалізації матеріальних об'єктів. Частина 1. Принципи побудови та класифікація // Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Серія – Радіотехніка. Радіоапаратобудування. – 2011. – № 47. С. 176–189.

РОЗПІЗНАВАННЯ ТЕКСТУ ТА ЙОГО МЕТОДИ

Тема розпізнавання тексту потрапляє під розділ розпізнавання образів. І для початку коротко про саме розпізнаванні образів.

Розпізнавання тексту або теорія розпізнавання образів це розділ інформатики та суміжних дисциплін, що розвиває основи і методи класифікації та ідентифікації предметів, явищ, процесів, сигналів, ситуацій тощо об'єктів, які характеризуються кінцевим набором деяких властивостей і ознак.

Також вона стверджує, що можна виділити два основних напрямки:

- Вивчення здібностей до розпізнавання, якими володіють живі істоти, пояснення та моделювання їх;
- Розвиток теорії та методів побудови пристроїв, призначених для вирішення окремих завдань в прикладних цілях.

Наблизимося ще ближче до теми розпізнавання тексту. Слід зауважити, що під розпізнаванням тексту зазвичай розуміють три основних способи.

- Порівняння із заздалегідь підготовленим шаблоном;
- Розпізнавання з використанням критеріїв, що розпізнається об'єкта;
- Розпізнавання за допомогою алгоритмів, які самостійно навчаються, в тому числі за допомогою нейронних мереж.

Методи розпізнавання образів:

- Для оптичного розпізнавання образів можна застосувати метод перебору вигляду об'єкта під різними кутами, масштабами, зсувами й т. д. Для букв потрібно перебирати шрифт, властивості шрифту й т. д.
- Другий підхід — знайти контур об'єкта й досліджувати його властивості (зв'язність, наявність кутів і т. д.)
- Ще один підхід — використовувати штучні нейронні мережі. Цей метод вимагає або великої кількості прикладів задачі розпізнавання (із правильними відповідями), або спеціальної структури нейронної мережі, що враховує специфіку даної задачі.

Технологія розпізнавання:

Складність машинного розпізнавання текстів полягає в тому, що його неможливо побудувати за чітким алгоритмом хоча б тому, що для написання однієї і тієї ж букви існує безліч варіантів написання (шрифт, накреслення). Для того, щоб отримати коректний результат система повинна їх «осмислити». Іншими словами, для розпізнавання тексту потрібно моделювання міркувань людини в подібній ситуації, а це прийнято позначати терміном «штучний інтелект». Виходячи з принципу цілісності розпознаване зображення розглядається як єдиний об'єкт, що складається з частин, пов'язаних між собою просторовими співвідношеннями. За принципом цілеспрямованості розпізнавання будується як процес висування і цілеспрямованої перевірки гіпотез про об'єкт, а принцип адаптивності передбачає здатність системи до самонавчання. Для висунення гіпотез про те, що може являти собою зображення, застосовуються так звані признакові класифікатори. Вони використовують ряд ознак, на основі яких програма обчислює ступінь близькості розпізнається зображення і відомих їй класів зображень, після чого видає список відповідних класів. Крім того, признакові класифікатори застосовуються також і для підвищення точності розпізнавання зображень з дефектами. Отриманий набір класів послідовно перевіряється структурним класифікатором, які аналізують кожен символ. Скажімо, якщо FineReader

вважає, що на сторінці зображена буква «Ф», він спеціально перевіряє ті ознаки, які повинні бути саме у літери «Ф», а не у будь-якої іншої, порівнюючи цей символ зі структурним еталоном. Структурний стандарт визначає символ як комбінацію структурних елементів (відрізок, дуга, кільце, точка), що знаходяться в певних відносинах між собою. Процес розпізнавання ділиться на етапи виділення структурних елементів в зображенні і зіставлення їх з еталоном. Якщо в залишковий список потрапило більш ніж гіпотези вони попарно порівнюються за допомогою диференціальних класифікаторів. Якщо структурний класифікатор при розпізнаванні символів не може однозначно вибрати одну з двох букв зі схожим написанням, між цими конкуруючими гіпотезами робиться диференційний вибір. Наприклад, є дві гіпотези: розпізнається символ представляв собою малу літеру "ь" або "ъ". Щоб зробити вибір, FineReader цілеспрямовано проаналізує лівий верхній кут літери, де є єдина відмітна деталь між цими літерами. Із завершенням роботи диференціального класифікатора закінчується розпізнавання і починається етап перевірки підсумкового списку гіпотез. Остаточна стадія розпізнавання здійснюється системою контексту - при наявності певної кількості розпізнаних літер з слова програма, використовуючи словник, може «здогадатися», що це за слово. Базові принципи цілісності, цілеспрямованості і адаптації залишаються незмінними від версії до версії програми FineReader, адже саме вони дозволяють комп'ютеру наблизитися до логіки мислення людини. Крім описаної вище програми існують і інші програми.

Розпізнавання широко використовується для конвертації книг і документів в електронний вигляд, для автоматизації систем обліку в бізнесі, економіці або для публікації тексту на веб-сторінці. Оптичне розпізнавання тексту дозволяє редагувати текст, здійснювати пошук слів чи фраз, зберігати його в більш компактній формі, демонструвати або роздруковувати матеріал, не втрачаючи якості, аналізувати інформацію.

Список використаних джерел

1. Гранічін О.Н., Шалим Д.С. Рішення завдання автоматичного розпізнавання окремих слів мови за допомогою рандомізованого алгоритму стохастичною апроксимації // Нейрокомп'ютери: розробка, застосування, 2009, № 3, с. 58-64.
2. Горбань А., Россиев Д. Нейронные сети на персональном компьютере. //Новосибирск, Наука, 1996. - С 114 - 119.
3. Шалим Д.С. Рандомізований алгоритм стохастичною апроксимації в задачі розпізнавання друкованих текстів арабської мови // Праці VIII Міжнародної конференції «Ідентифікація систем та завдання управління» SICPRO '09. Москва, 2009 г.

Клецкіна Т.В., студентка 1 курсу, група МЕК-171,
обліково-економічний факультет

Науковий керівник: **Міщенко М.В.**, к.т.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
klioka1992@gmail.com

АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ

Останнім часом все більшою популярністю користуються багатofункціональні мобільні пристрої. Сьогодні багато людей довіряють своєму телефону зберігання і обробку різної інформації - від повідомлень електронної пошти до щоденника і даних платіжних систем. Одна з виникаючих при цьому проблем - це введення даних. Залежно від завдання як джерело даних можуть виступати, наприклад, інші електронні пристрої, інформація, одержувана з інтренет, або реальні документи. Для отримання даних з останніх потрібно механізм розпізнавання тексту. Завдання розпізнавання текстових документів вивчається понад 30 років і має чимало ефективних рішень, в тому числі і для мобільних платформ. Але більшість мобільних розпізнавачів використовують телефон виключно як джерело

зображення, яке відправляється на сервер, де виконується розпізнавання. Розпізнавання на серверній частині тягне за собою ряд недоліків, наприклад, таких як порушення приватності даних, неможливість автономної роботи, додаткові витрати інтернет-трафіку. Тому доцільною є розробка розпізнавача на мобільному пристрої.

При сучасному розвиненні програмного забезпечення існує безліч різноманітних програмних засобів обробки інформації, написаних на різних мовах програмування на основі вище перелічених методів. Різноманітність ПП пов'язано із специфікою кожної галузі, в якій проводиться обробка. Наприклад при обробці графічних зображень широко використовуються методи розпізнавання образів, криптографічні методи. Що базуються на перетворенні Фур'є тощо.

Чи не кожна фірма може дозволити собі замовити у розробника ПП програму, що дозволить ефективно обробляти інформацію, пов'язану саме зі сферою діяльності цієї фірми. Такий підхід є навіть бажаним, оскільки автоматизовані системи обробки базуються на визначеній базі даних, структура якої може суттєво відрізнятися у різних підприємств, не кажучи вже про різні галузі. Одним із найрозповсюджених засобів обробки інформації є пакет Microsoft Office, оскільки він встановлений майже на кожному комп'ютері. Його діапазон можливостей досить широкий, проте примітивний, якщо користувач не може безпосередньо працювати у програмному середовищі, на якому розроблений офіс. Серед засобів, доступних широкому класу споживачів є організація баз даних, відповідно виконання запитів та пошуку інформації, фільтрування інформації, графічне представлення тощо.

Сьогодні рідко який бухгалтер працює без програми 1С-бухгалтерія та 1С-підприємство, що слугує для зберігання та обробки бухгалтерської інформації. Програма автоматично генерує звіти, виходячи із введених даних про паперові документи. Для обробки графічних зображень (відсканованих) використовується Fine Reader, що є чудовим прикладом розпізнавання інформації. Для роботи із звуковими файлами використовують аудіо редактори. Наприклад Sound Forge. Для специфічного та глибокого аналізу статистичних даних використовується пакет SPSS, який розроблено спеціально для обробки даних із застосуванням статистичних методів (перевірка гіпотез, графічне зображення тощо).

В теперішній час внаслідок глобального поширення комп'ютерних систем в галузі автоматизації промислових процесів все частіше застосовуються системи збору даних і оперативного диспетчерського управління (SCADA – Supervisory Control And Data Acquisition System). SCADA– це тільки один з компонентів автоматизованих систем управління, які на сучасному етапі є складним комплексом програмних і апаратних засобів. Переважна більшість автоматизованих систем управління будується на базі промислових контролерів, які є первинними засобами збору, обробки інформації, регулювання технологічними параметрами, аварійної сигналізації, захисту і блокування (нижній рівень системи). Оброблена контролерами інформація передається до комп'ютеризованих систем, які є робочим місцем оператора-технолога, де відбувається подальша обробка даних процесу і представлення оператору в інтуїтивно зрозумілому вигляді (верхній рівень АСУ ТП). SCADA-системи в ієрархії програмно-апаратних засобів промислової автоматизації знаходяться на верхньому рівні. Якщо спробувати стисло охарактеризувати основні функції, то можна сказати, що SCADA-система збирає інформацію про технологічний процес, забезпечує інтерфейс з оператором, зберігає історію процесу і здійснює управління процесом в тому об'ємі, в якому це необхідно. SCADA-система – це система супервизорного керування й збору інформації (Supervisory Control And Data Acquisition). Це сукупність пристроїв керування й моніторингу, а також спосіб взаємодії з технологічним об'єктом. На сьогодні під цим терміном розуміють набір програмних й апаратних засобів, для реалізації операторських робочих місць.

При створенні інформаційної системи поєднуються в один функціональний вузол велика кількість локальних підсистем, які найчастіше мають різні програмні інтерфейси. Це значно ускладнює завдання узгодження таких підсистем й зменшується швидкодія системи в

цілому. Тому доцільно приєднання локальних функціональних вузлів з однакової програмною платформою. SCADA – система реалізує цей підхід, тому її застосування в цей час повсюдне й актуально. Також розробляється апаратна частина безпосередньо для програмного пакета, що дозволяє створити інформаційну систему більш дешево й з мінімальними витратами часу.

На даному етапі все більшого розвитку також набувають методи людино-орієнтованої комп'ютерної обробки даних.

Проблеми розпізнавання легко вирішуються людьми, причому, робиться це, як правило, підсвідомо. Однак, спроби побудувати штучні системи розпізнавання не настільки переконливі. Основна проблема полягає у тому, що у більшості випадків неможливо адекватно визначити ознаки, на основі яких слід здійснювати розпізнавання. Для задач, для яких такі ознаки вдається виділити, штучні системи розпізнавання набули значного поширення і широко використовуються.

Список використаних джерел

1. Журавлев Ю.И. Об алгебраическом подходе к решению задач распознавания или классификации // Проблемы кибернетики. М.: Наука, 2005. - Вып. 33. С. 5-68
2. Гранічін О.Н., Поляк Б.Т. Рандомізовані алгоритми оцінювання та оптимізації при майже довільних перешкодах // М.: Наука. 2003. 291 с.

Міщенко Т.С., студентка 1 курсу, група МЕКп-171,
факультет обліково-економічний

Науковий керівник: **Міщенко М.В.**, к.т.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
rokosovskogo581@gmail.com

НЕЙРО-МЕРЕЖНА ЕКОНОМІКА

Людська цивілізація знаходиться в стадії переходу до загальної інформаційно-мережної універсализації та глобалізації, яку можна назвати епохою глобального інформаційно-мережного суспільства.

В сучасних умовах почалася нова інформаційно-технологічна нейро-мережна епоха, яка призводить до формування інтегративної мегамережі «Нейронет», технологічним ядром якої є глобальні, мережні, гібридні, комп'ютерно-соціо-нейро-морфні інтерфейси. Ядро промислової тенденції становить цифрофікація і кіберофікація промисловості, роботизація, 3-D проектування, друк і дизайн. Цифрові технології розглядаються як могутній прискорювач зростання продуктивності світової промисловості [3].

В умовах динамічного розвитку інформаційних нейро-мережних технологій виникає нова якість економіки, яка може бути названа «електронна нейро-мережна економіка (енейро-мережна економіка)», для якої характерна поява цілої низки нових закономірностей, механізмів функціонування і регулювання та виникнення якісно нових нейро-мережних процесів, продуктів, послуг і ефектів.

На зміну старій економічній теорії «економікс», яка описувала закономірності індустріально-ринкової епохи, повинна прийти нова метадисципліна «електронна нейро-мережна економіка» – теорія «енейроекономікс», яка адекватно описує і пояснює нові реалії інформаційно-мережної епохи.

Енейро-мережна економіка – це програмована (планована) економіка, в якій використовується метаінструментарій енейро-мережного програмування параметрів системи потреб, цілей, інтересів, мотивів і переваг окремих людей, груп, колективів, етносів і суспільства в цілому. По суті, метаметодологія енейро-мережної економіки – це універсальна методологія програмованого управління майбутнім, програмування і досягнення майбутніх, цільових, гіперконкурентних параметрів стану соціально-економічної системи, активними, творчими елементами якої є люди [2].

Енейро-мережна економіка являє собою глобальну електронно-мережну, соціо-нейроморфну економічну систему, що має інтегративну, складно організовану розподілену, багаторівневу структурно-функціональну організацію, інституційна матриця якої включає інтегративно-мережні багаторівневі (нано-, мікро-, мезо-, макро- і мега-) спільноти виробників, споживачів, посередників і управлінців, а також інститути планування, координації, регулювання та контролю, щоб забезпечити отримання різноманітних енейро-мережних ефектів, реалізацію гіперконкурентних переваг і захист прав на нові енейро-мережні об'єкти інтелектуально-мережевої власності.

У нових умовах базовий спосіб виробництва, розподілу, обміну та споживання стає переважно інформаційно-мережним, з'являються нові енейро-мережні ринкові сегменти і сфери в структурі глобальної економіки. У загальному вигляді структура енейро-мережної економіки, що формується, включає в себе наступні елементи (сегменти):

- глобальні мережні нейроінтерфейси; створення на базі нейротехнологій штучного самонавчального інтелекту мережних нейроінтерфейсів розподілено-інтегрованих систем введення і виведення інформації через енцефалограми і системи біологічного зворотного зв'язку людей у всіх сферах (економіка, зв'язок, побут, наука, освіта, культура), нано-мініатюризація комп'ютерних пристроїв;
- віртуально-мережні світи і світи доповненої віртуально-мережної реальності, засновані на хмарних енейро-мережних технологіях;
- нейро-мережна економіка і нейро-мережні гроші; розвиток Нейронету, нейротехнологій в перспективі призведе до формування інтегративної нейро-мережної економіки, а також скасування національних грошових одиниць і створення єдиної глобальної електронно-мережної платіжної системи, основою якої стане єдина світова електронна грошова одиниця – електронні нейро-мережні гроші;
- нейропромисловість; інтернет речей; 3D-друк і копіювання нано-матеріалів, нано-пристроїв і нано-чипів в більшості галузей промисловості, а також в будівництві, в харчовій і легкій промисловості;
- нейромедицина; нейронаномолекулярні біоматеріали; біонаномолекулярне моделювання та конструювання біонаномеханізмів і ліків з програмованими характеристиками; сегмент Нейронету, який найбільш великий і швидко розвивається;
- нейрокомунікації; масовий розвиток різноманітних нейромереж (виробничих, комерційних, побутових, соціальних, освітніх, управлінських та ін.), поширення нейромаркетингу як найважливішого інструменту аналізу економічної поведінки, споживчого попиту і електоральної поведінки;
- нейро-мережна зайнятість; дистанційні види зайнятості за допомогою глобальних інтегративно-розподілених енейро-мереж; системи біометричного обліку робочого часу; заміна людських професій мережними роботами (ботами), що призведе до зникнення традиційних професій;
- нейронаука і нейроосвіта; створення систем штучного інтелекту, збільшення обсягу і швидкості передачі інформації, засвоєння знань; впровадження пристроїв для посилення пам'яті і аналізу використання ресурсів мозку, розвиток форм навчання через нейромережу, масове застосування нейро-шоломів для використання віртуальної реальності для освіти;
- нейророзваги і нейро-спорт, масове поширення ігор з нейроінтерфейсами, багаторазове посилення когнітивних здібностей людини, декодування нервово-психічних фокусів діяльності мозку;
- нейроасистенти як елементи системи нейро-комп'ютерного інтелекту; широке використання гібридного нейро-комп'ютерного інтелекту, підвищення продуктивності діяльності людей за рахунок використання персональних і колективних нейроасистентів, поширення самонавчальних алгоритмів Deep Learning;
- нейро-мережне управління; структури електронного нейро-мережного уряду, методи матрично-мережного нейро-програмованого управління держструктурами, бізнесом,

окремими людьми, колективами і соціумом; біометрична платформа аутентифікації і ЕЦП з біометричною активацією;

- нейро-мережне (інформаційно-хвильове) озброєння і нейро-мережна (інформаційна) безпека [1].

В даний час в найбільш розвинутих країнах світу розробляються і реалізуються нові нейро-мережні програми і проекти, спрямовані на досягнення гіперконкурентного інноваційного розвитку. В рамках програми Євросоюзу «Horizon 2020» реалізується десятирічний проект «Human Brain Project». В США з 2013 року реалізується програма «BRAINinitiativ» (Brain Research through Advancing Innovative Neurotechnologies). У КНР за державної підтримки реалізується нейро-інноваційний проект «China Brain Project». В центрі всіх цих програм стоїть питання вивчення головного мозку людини і створення його комп'ютерної моделі [2].

Сьогодні необхідно теоретико-методологічно обґрунтувати і забезпечити поступовий перехід до нової моделі розвитку, яка може бути визначена як електронна нейро-мережна гіперконкурентна економіка, основана на нових знаннях, на глобальних електронних нейронних мережах, на отриманні енейро-мережних ефектів, на синергійно-інноваційних методах і технологіях управління та регулювання. Важливим завданням сучасної науки є розкриття в рамках інформаційної парадигми базових теоретико-методологічних положень, які можуть стати основою для системного дослідження нового, складного поняття «енейро-мережна економіка».

Список використаних джерел

1. Дятлов С. О. Енейро-мережна економіка: формування нових сегментів глобального ринку [Електронний ресурс] / С. О. Дятлов // Сучасні технології управління. ISSN 2226-9339. – №2 (74). – 2017. – Режим доступу: <http://sovman.ru/article/7401/>
2. Дятлов С. О. Енейро-мережна економіка: теоретичні аспекти аналізу [Електронний ресурс] / С. О. Дятлов // Журнал правових і економічних досліджень. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://giefjournal.ru/sites/default/files/024_1.pdf.
3. Енейро-мережна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://giefjournal.ru/node/1004>

Садчикова І.В., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
aspirant_chstu@ukr.net

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Використання автоматизованих банківських систем (АБС) в сучасних умовах господарювання продиктовано часом, насамперед стрімким розвитком науково-технічного прогресу. Банківські інформаційні технології в Україні знаходяться на помітно нижчому рівні, ніж у високорозвинених державах світу та перебувають в процесі початкового зростання та розвитку. Однак для конкурентної переваги на фінансово-кредитному ринку, ведення банківського бізнесу та стабільного розвитку банку необхідно широко використовувати досвід банків західних країн у сфері інформаційного забезпечення банківської діяльності

Протягом тривалого часу проблема автоматизації банківської системи України привертає увагу як вітчизняних науковців, так і зарубіжних серед них основними є: О. Ананьєв, В. Антонюк, В. Антонов, П. Белкін, В. Гіжевський, В. Гужва, А. Гуржій, Н. Єрьоміна, Ф. Машихін, О. Міхальський, І. Мацкевич, А. Олійник, Т. Писаревська, Л. Пономаренко, І. Рогач, Л. Стрельбицька, М. Татарчук, В. Шацька, Н. Юрчук та інші вчені заклали теоретичні основи розвитку світової та вітчизняної банківської інформаційної системи. Використовуючи накопичені здобутки та досвід іноземних колег (Т. Вільямса, У.

Альбрехта, І. Мацкевича, Л. Кнудсена, М. Мацуї, Ф. Машихіна, А. Паттокса тощо), їх наукові праці направлені на розробку оптимальних варіантів втілення ідей автоматизації банківської системи України на практиці.

Світовий прорив у розвитку інформаційних технологій обумовив гостру потребу у трансформуванні банківської системи України у напрямку її автоматизації з метою підвищення ефективності функціонування, підтримання конкурентоспроможності у задоволенні потреб клієнтів банківськими продуктами та послугами. Станом на 2016 рік індекс мережевої готовності в Україні був значно нижчим, ніж у більшості країн з розвинутою економікою. За рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) Україна зайняла 64 місце серед 139 учасників Всесвітнього економічного форуму (табл.1) [2].

Таблиця 1

Позиція окремих держав світу у рейтингу Всесвітнього економічного форуму за індексом ІКТ за 2016 рік

Країна	Значення індексу
1	2
Індія	91
Еквадор	82
Молдова	71
Румунія	66
Україна	64
Китай	59
Азербайджан	53
Угорщина	50
Польща	42
Австралія	18
Німеччина	15
Канада	14
Японія	10
США	3
Фінляндія	2
Сінгапур	1

На основі дослідження тлумачень поняття «автоматизована банківська система», що надаються провідними науковцями, пропонуємо використання наступної його дефініції: автоматизована банківська система – це комплекс технічних агрегатів, найчастіше електронних пристроїв, та програмних засобів, що за участі персоналу забезпечують організоване та структуроване опрацювання економічної інформації з метою продуктивного функціонування банківської системи.

Сучасний стан розвитку інформаційних технологій суттєво відмінний у різних банках України, які наразі використовують ІТ другого – шостого поколінь [3]. Інформаційне забезпечення банківської сфери України можна представити у вигляді трьох рівнів: бази даних; сховища опрацьованої інформації; оперативної системи обробки транзакцій OLTP (введення документів та здійснення операцій) та OLAP сервісу забезпечення роботи сховища опрацьованої інформації та використання даних з метою прийняття управлінських рішень [1].

Реалізація роботи банківської інформаційної системи забезпечується тісно взаємопов'язаними структурними підрозділами банків: фронт-офісом (забезпечує введення первинних даних та їх початкову обробку, налагоджує зв'язки з клієнтами, фінансовими та іншими установами), бек-офісом (опрацьовує документальну інформацію, надану фронт-офісом), мідл-офісом (забезпечує фінансовий та управлінський облік, формує інформаційний обмін між усіма учасниками системи).

До найпоширеніших електронних систем світу, що використовуються банками для опрацювання інформації, належать SWIFT, Bank Wire Transfer, FedWire, CHIPS, CHAPS, TARGET 2.

SWIFT – основа глобальної фінансової комунікації. Дана комп'ютерна система забезпечує ефективну та надійну взаємодію відповідних суб'єктів. SWIFT ставить за мету миттєвий обмін економічною інформацією за умов конфіденційності, цілісності, захисту від несанкціонованого доступу до даних. Система забезпечує транзакцію повідомлень, їх отримання, проте не виконує розрахункових дій обробки інформації. Кількість членів співтовариства SWIFT наразі стрімко зростає, включаючи сьогодні більше 11000 фінансових установ по всьому світу [4].

В Україні створена асоціація УкрСВІФТ, яка об'єднує фінансові установи нашої держави, що є користувачами SWIFT (81 учасник), серед яких можна виділити найбільш активних АТ «Райффайзен Банк Аваль», УкрСиббанк, АТ «Ощадбанк» [5].

Bank Wire Transfer – електронна система для здійснення великих платежів між банками або іншими суб'єктами, що характеризується швидкістю та надійністю операцій. Працює за допомогою мережі SWIFT чи FedWire [6].

FedWire – електронна система миттєвого здійснення розрахункових операцій, що належить Федеральній резервній системі США.

TARGET 2 – платіжна система Європейського Союзу, створена з метою об'єднання окремих систем країн-членів ЄС [7].

Стратегічним завданням TARGET 2 є підтримання стабільності функціонування банківських структур на євrorинку за рахунок забезпечення її безперебійної роботи. Транзакції можливі лише в євро, проте операції відбуваються швидко та надійно.

TARGET 2 реалізується через триступінчате управління. На першому рівні Рада Керуючих ЄЦБ (Європейського центрального банку) здійснює загальний менеджмент TARGET 2, вирішує серйозні кризові ситуації, займається питаннями сертифікації тощо. Другий рівень забезпечується роботою Євросистеми (банківської системи Єврозони, до складу якої входить ЄЦБ і національні центральні банки країн-членів ЄС), що несе відповідальність за роботу окремих систем, в тому числі за виникнення кризових явищ. На даному етапі здійснюється налагодження контактів з користувачами TARGET 2, проводиться щоденний моніторинг їх активності, досліджуються перспективи розвитку бізнес-діяльності. Третій рівень реалізується через SSP – забезпечення центральних банків і полягає у прийнятті рішень стосовно щоденного перебігу процесів на єдиній спільній платформі SSP.

Технічна структура системи TARGET 2 – це платформа SSP з сервісами обробки бухгалтерської інформації та платежів (PAPSS), а також зв'язком зі споживачами (CRSS). PAPSS, в свою чергу, включає модуль платежів (PM), постійних платежів, наприклад процентних (SF), модуль управління (RM), домашнього обліку (HAM), статистичних даних (SD), непередбачених ситуацій (CM) та модуль інформаційного контролю (ICM). Важливе значення відіграє інтерфейс T2S (T2SI), який забезпечує взаємозв'язок SSP і T2S платформи. Підсистема Central Banks включає РНА (управління резервами та кредитами) і CMS (забезпечення управління) підсистеми. До SSP підключені допоміжні системи через досліджену мережу SWIFT.

Проведені дослідження свідчать про високий рівень розвитку інформаційних технологій у банківській системі країн-членів ЄС, що дозволило повністю позбавитися від рутинних стандартних операцій, які виконуються тепер за умовчанням; підвищило швидкість та якість опрацювання даних; посилило контроль за обігом грошей; зменшило кількість помилкових рішень; дало змогу автоматично ідентифікувати потенційні чи існуючі загрози порушення нормального процесу банківської діяльності; посилило безпеку клієнтів та персоналу; інтегрувало національні банківські системи ЄС; вирішило проблему обробки постійно зростаючих обсягів інформації; створило умови для дистанційного обслуговування клієнтів та роботи персоналу.

Зазначені переваги банківської системи Європейського Союзу наразі слід розглядати як пріоритетні напрямки модифікації банківських інформаційних технологій в Україні.

Список використаних джерел

1. Ведернікова С.В. Інформаційні технології як інструмент взаємодії банківської сфери з національною економікою /С.В. Ведернікова // Актуальні проблеми економіки . – 2012 . – №4(130) – С. 78-85.
2. The Global Information Technology Report 2016// World Economic Forum [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2016/networked-readiness-index/>
3. Федик М.В. Державне регулювання розвитку банківської інфраструктури в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 2015/ Федик Мар'яна Володимирівна . – Львів, 2015 . – 242 с.
4. Сніщенко Р.Г. Основні аспекти автоматизації банківської діяльності/ Сніщенко Р.Г., Гладкий В.В., Ардашов С.А// Вісник КДУ імені Михайла Остроградського . – Кременчук, 2010. – Вип.5/2010 (64). – С.87-89.
5. SWIFT. The global provider of secure financial messaging services [Electronic recourse]. – Mode of access: <https://www.swift.com>.
6. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
7. Wire Transfer [Electronic recourse] – Mode of access: <http://www.wiretransfer.in>.
8. INFORMATION GUIDE FOR TARGET2 USERS – version 9.0: ECB-public, November 2015. – 164 p.

Тетерятников Г.В., студент 5 курсу, група МЕКп-171, обліково-економічний факультет
Міщенко М.В., к.т.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
glibtetryatnikov@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Корупція властива всім моделям соціального устрою, що передбачає делегування суспільством владних можливостей окремим соціальним інститутам або особам. Відповідальність за порушення спеціальних обмежень, встановлених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави .Порушення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, будь-якого із зазначених у статті 5 цього Закону обмежень, якщо воно не містить складу злочину, тягне за собою адміністративне стягнення у вигляді штрафу від 15 до 25 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Повторне протягом року порушення будь-якого із зазначених у статті 5 цього Закону обмежень тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і звільнення з посади чи інше усунення від виконання функцій держави. [1].

Інформаційні технології, ІТ, інформаційно-комунікаційні технології (Information and Communication Technologies, ICT) — сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів [2].

Технології, що забезпечують та підтримують інформаційні процеси, тобто процеси пошуку, збору, передачі, збереження , накопичення , тиражування інформації та процедури доступу до неї. Інформаційна технологія — цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки , що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації , розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування. Інформаційна технологія — це сукупність методів, виробничих процесів та програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок, що забезпечує виконання інформаційних процесів з метою підвищення їхньої надійності та оперативності і зниження трудомісткості ходу використання інформаційного ресурсу [3].

Існує переконання, що інформаційні технології можуть бути використані за всіма напрямками боротьби з корупцією: для її запобігання, припинення наслідків, а також для залучення громадськості в боротьбу з нею. Використання ІТ покликане забезпечити деперсоналізацію і стандартизацію основних адміністративних процесів, тим самим позбавивши чиновників можливості приймати рішення по власний розсуд, і, отже, ліквідувавши саму можливість корупції. Інформаційні системи також можуть виступати як інструмент припинення корупційних угод, оскільки дозволяють вести моніторинг дій співробітників органів влади в режимі реального часу. Публікація в електронному вигляді інформації про діяльність органів влади призводить до того, що у громадян з'являється можливість контролю.

Шляхетна боротьба з корупцією охопила всю Україну, ми як українці не можемо цьому не радіти. І важливість цього наміру не тільки в тому, що ми вирішили ліквідувати цю аморальну якість нашого суспільства. Особливо важливо те, що ми хочемо позбутися від цього раз і назавжди. Адже у суспільстві досить таки часто вміння вкрати пригнічує вміння виробляти і торгувати. Вільна ринкова конкуренція чесних бізнесменів витісняється конкуренцією корупціонерів. Корупціонерів, для яких розвиток бізнесу і підйом економіки на цій основі стає чимось на зразок порожніх розмов на користь бідних. Тобто, наше економічне відставання від багатьох постсоціалістичних країн в основному є результатом корупції і не бажанням боротися з нею. Схоже, що уряд дійсно збирається боротися з корупцією[4].

Однак, не приділяється достатньо уваги радикальному вдосконаленню інформаційних технологій підготовки та прийняття урядових рішень (з переходом в режим електронного управління, е-урядування). З моменту схвалення уряди антикорупційних законів, пройшло вже більше ніж 3 роки, за цей час в нас створили електронне декларування майна, в деяких містах почали робити спроби, щоб створити електронний бюджет. Це все дуже добре, але я думаю що нам в цьому питанні потрібно взяти приклад з Естонії. Естонія першою в світі дозволила людям обирати парламент через інтернет, провела перший в світі електронний перепис населення і першою в світі запропонувала іноземцям отримати її цифрове громадянство. Крихітна країна за два десятиліття після розпаду Радянського Союзу обігнала всю планету за якістю державних електронних послуг. Для запобігання корупції в Естонії створені електронні програми, де під час державних закупівель, оголошення тендерів і т.д. вказується середня ціна товару по країні та навіть по всьому світу, що закупасться, для того щоб ціна не була завищена.

Як показує досвід великих комерційних структур, сьогодні використання інформаційних технологій в підготовці та прийнятті управлінських технологій надає чудову можливість створення системи підготовки та прийняття управлінських рішень з надзвичайно високою антикорупційної стійкістю.

Перед Урядом України з особливою гостротою постає питання радикального удосконалення його роботи. Очікується:

1. Підвищення прийнятними темпами антикорупційної стійкості виконавчої влади та створення електронних ресурсів чи програм розроблених для викорінення корупції.
2. Суттєве підвищення швидкості підготовки і прийняття урядових рішень.
3. Суттєве покращення якості рішень.

Разом з тим, використання звичайних технологій підготовки і прийняття владних рішень не забезпечить мінімально необхідних темпів вдосконалення роботи виконавчої влади. Це зможе забезпечити тільки активне використання інформаційних технологій. Саме тому комерційні структури вважають вкрай доцільним вдосконалення роботи своєї влади, щоб здійснити перехід на режим "Електронне урядування". Підготовка та прийняття рішень в більшості великих комерційних структур йде в режимі електронного урядування. Основний його принцип: Рішення готуються і приймаються в онлайн режимі - через сервер. Проекти рішень готуються і приймаються тільки в режимі онлайн - на сервері, всі необхідні учасники включаються в процес формування рішень шляхом розсилки відповідних

повідомлень на їх робочу електронну пошту, всі учасники форумування рішення висловлюють свою думку безпосередньо в шаблоні рішення в онлайн режимі.

Цього року в Україні були представлені нові рішення комерційних компаній з подолання корупції, ось кілька з них:

1.Web-інструмент "Bi Bot" на запитання, як держава витрачає гроші в сфері публічних фінансів, пропонує комплексне рішення - від пошуку інформації про фінансово-господарські зв'язки в бюджетній сфері до аналітики та супроводу судових розслідувань.

2.Проект "7 Red Lines" створює сервіс автоматичного моніторингу транспортування залізницею вантажів та пасажирів, що, зокрема, унеможливорює схеми "сірих вагонів".

3.Розробники проекту "8 Kolo" вірять, що в недалекій перспективі штучний інтелект виявлятиме корупційні схеми у владі. Наразі це BigData сервіс, який виявляє публічних осіб з ризиками корупційної діяльності, аналізуючи відкриті дані щодо їх доходів та витрат, а також сумнівні схеми прибутків.

Саме такі проекти мають не залишатися волонтерськими ініціативами, а повинні бути інтегровані в системи управління, чим швидше, тим краще.

Список використаних джерел

1. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 40, ст.404.
 2. Антопольский А.Б, Вигурский К.В. Концепція електронних бібліотек // Електронні бібліотеки. № 2.2/99.
 3. Архіпов В.Ю. Інформаційно-пошукові системи Internet. // Секретарська справа. - 2001. - № 2. - С. 85-89.
 4. Закон України „Про подолання корупції” [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. -Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247430063(дата звернення: 21.11.2017).
-

Соціо-гуманітарні, історико-культурні та правові аспекти розвитку суспільства в умовах глобалізації

Социо-гуманитарные, историко-культурные и правовые аспекты развития общества в условиях глобализации

Socio-humanitarian, historical-cultural and legal aspects of the society's development in conditions of globalization

Алтабасов Б.Л., студент 2 курсу магістратури, групи ЗМТПРп-161,
юридичного факультету

Науковий керівник: **Пузирний В.Ф.**, д-р юрид.наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
legion702@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФСПІЛОК В УКРАЇНІ ЗА ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Із здобуттям незалежності в Україні з'явився альтернативний профспілковий рух. Однак фактично він виявився поза законом, оскільки не була створена відповідна нормативна база для оформлення відносин нових об'єднань з державою і комуністичною партією. Ситуацію ускладнювали непрості, часто дуже гострі стосунки між керівниками традиційних і лідерами альтернативних професійних організацій.

Розглядаючи новітню історію профспілок, її сучасний стан, слід звернути увагу на те, що в жовтні 1990 року була створена Федерація незалежних профспілок України, яка стала правонаступником Української республіканської ради профспілок (республіканського підрозділу Всесоюзної центральної ради професійних спілок – ВЦРПС). У листопаді 1992 року вона була перейменована у Федерацію профспілок України (далі – ФПУ), яка, незважаючи на зміну назви, по суті, залишалася типовою радянською профспілкою, нащадком радянської монополістичної профспілки. ФПУ отримала у спадок складні корумповані схеми роботи та патологічну невід'ємність інтересів держави і роботодавців. Тому за старими профоб'єднаннями тягнеться цілий шлейф скандалів, що негативно впливає не тільки на діяльність ФПУ, а й на авторитет профспілок взагалі. Ще однією організацією, створенням якої у травні 1991 року також супроводжувався процес становлення профспілкового руху в незалежній Україні, було Всеукраїнське об'єднання страйкових комітетів. Протягом свого існування його назву було змінено на Всеукраїнське об'єднання солідарності трудящих, а в 1995 році на його базі засновано Всеукраїнське профспілкове вільне профоб'єднання солідарності трудящих.

Після проголошення незалежності України активно розпочався процес формування альтернативних, незалежних профспілок, що в окремих випадках визвало невдоволення як адміністрацій, так і керівників «офіційних» профспілок. Вільні профспілки були першими кроками незалежної української громадськості у створенні дієвого і незалежного від корумпованої влади профспілкового руху для захисту інтересів найманих працівників, ідеологія яких передбачала свободу від політичних і корупційних інтересів, гласність і прозору діяльність на демократичних засадах.

У період незалежності України для професійних спілок були прийняті законодавчі акти, які регулювали діяльність профспілок, а саме :

- Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 року [1];
- Закон України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 року [2];

- Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 року [3].

На підставі цих законодавчих актів держава визнає профспілки повноправними представниками найманих працівників, захисниками їхніх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Слід зазначити, що на даному етапі розвитку суспільних відносин в Україні сфера впливу професійних спілок досить обмежена, оскільки за профспілками визнається право здійснювати громадський контроль за дотриманням законодавства про працю, проте вони позбавлені, наприклад, права законодавчої ініціативи.

Минуло кілька століть з часу виникнення профспілкового руху у світі і в Україні, і це є підтвердженням того, що Україна сформувала глибокі демократичні традиції, які можуть бути основою існування правової держави та розвитку громадянського суспільства. Існування профспілкового руху в Україні – це ознака рівня цивілізованості держави.

Пошук ефективних способів розвитку незалежної держави і прискореного виходу на шлях стабільного розвитку, в тому числі соціального, ставить завдання оцінки попереднього історичного досвіду суспільства. Для дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності профспілок в Україні важливо переосмислити, перш за все, профспілками власної історії, особливо радянського і пострадянського періоду, рівня розвитку ринкових відносин, трудового законодавства, відносин між профспілками й органами публічної адміністрації. Це буде сприяти усвідомленню державою значущості профспілок, а українськими профспілками – необхідності зміни форм, методів і засобів діяльності всіх структур і ланок, починаючи від первинних профспілкових організацій.

Сучасний профспілковий рух має стати важливою складовою сучасної демократії, запорукою розвитку демократичної держави. Роль профспілок у врегулюванні суспільних відносин збільшується, у зв'язку з цим профспілки повинні передивитися не тільки форми і методи своєї діяльності, а й розробити нову ідеологію, яка б враховувала зміни, що відбуваються в суспільстві, світі, профспілковому русі, а також визначила б стратегію і тактику в сучасних умовах.

Сила й авторитет профспілок базується на якісному захисті соціально-економічних прав громадян, здатності організувати колективні дії, наявності достатніх кадрових і фінансових ресурсів, достатній інформаційній політиці. С. Попов зазначає, що профспілковий рух України в нинішніх умовах ще на стадії формування, але очевидно, що, якщо Україна буде розвиватися, беручи за ідеал розвинуті країни Європи, то і профспілки будуть мати відповідні методи роботи з профспілками інших країн. Про широку поширеність профспілок свідчить те, що сьогодні вони діють практично в усіх країнах світу, серед більшості яких право трудящих на об'єднання у профспілки є закріпленим конституційним правом. Специфічність і особливості профспілкового захисту полягають, насамперед, у тому, що ці громадські організації мають у своєму арсеналі такі захисні заходи, яких не має жоден державний орган. Це страйк, мітинг, пікет, демонстрація тощо [4, с. 308–309].

За час існування суверенної держави на принципово новий рівень вийшли міжнародні відносини українських профспілок. У зв'язку з переходом до ринкових відносин, множинністю форм власності виникла нагальна потреба у вивченні світового досвіду подолання негативних явищ, що супроводжували ці процеси.

Відповідно до Декларації «Про міжнародну діяльність Федерації профспілок України», прийнятої на II з'їзді Федерації профспілок України, остання інтенсивно співпрацювала з професійними об'єднаннями держав, що утворилися на пострадянському просторі. У 1994 році Федерація профспілок України ввійшла на основі повноправного члена до складу Загальної конфедерації профспілок. На двосторонній основі базуються її відносини з профспілковими центрами багатьох країн Європи й Азії. Активізувався діалог з найбільш впливовими міжнародними професійними об'єднаннями – Міжнародною конференцією вільних профспілок і Європейською конфедерацією профспілок. Представники українських профспілкових об'єднань брали участь у численних міжнародних форумах, навчальних

семінарах і тим самим отримали визнання з боку міжнародних і національних профспілкових організацій.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що становлення незалежної української держави дозволило створити й умови для виникнення нової моделі профспілкового руху. Профспілки України намагаються використовувати весь арсенал засобів боротьби за права найманих працівників, включаючи страйки і всеукраїнські акції протесту. Профспілки стали дієвим засобом вирішення найбільш гострих проблем, які накопичувались роками або таких, які виникають час від часу.

Список використаних джерел

1. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.
2. Про колективні договори і угоди : Закон України від 1 липня 1993 року № 3356-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 36. – Ст. 361.
3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 3 березня 1998 року № 137/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 227.
4. Попов С. В. Захист зайнятості іноземців профспілковими організаціями [Електронний ресурс] / С. В. Попов // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 307-311. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10pcvipo.pdf>.

Антоненко-Куличенко Н.С., старший преподаватель кафедры правоведения
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
sicilia2010@tut.by

ПОРЯДОК И ПРАВОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ЗАКЛЮЧЕНИЯ БРАКОВ ГРАЖДАН РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ С ИНОСТРАННЫМИ ГРАЖДДАНАМИ И ЛИЦАМИ БЕЗ ГРАЖДАНСТВА

Брак – добровольный союз мужчины и женщины, который заключается в порядке, на условиях и с соблюдением требований, определённых законом, направлен на создание семьи и порождает для сторон взаимные права и обязанности.

1. Для заключения брака необходимо добровольное, свободное волеизъявление лиц, вступающих в брак, их взаимное согласие, желание вступить в брак без какого-либо воздействия, давления.

Следует также отметить, что брачный союз может быть заключен только между мужчиной и женщиной, поскольку брачно-семейное законодательство Республики Беларусь не допускает возможность заключения брака между лицами одного пола. Есть страны в мире, где однополые браки легализованы (разрешены), и они наделены всеми правами обычного брака. Первой страной, где разрешены однополые браки, является Голландия, затем идут Бельгия, Испания, Канада (кстати, Канада – единственная страна, где брак могут заключить иностранные граждане между собой), ЮАР, Норвегия, Швеция (приветствует такие браки даже господствующая церковь), Португалия, Исландия, Аргентина, Мексика, Нью-Йорк, Бразилия, Новая Зеландия. В некоторых странах, например Финляндии, на такие браки наложены некоторые ограничения: партнёры не могут брать фамилию друг друга и усыновлять детей.

2. Брак должен заключаться в соответствии с установленными законом правилами относительно порядка и условий заключения брака. Согласно ст. 4 КоБС Республики Беларусь, в Республике Беларусь признается только брак, заключенный в органах загса.

Условия заключения брака – это обстоятельства, наличие которых необходимо, чтобы брак мог быть зарегистрирован и имел юридическую силу.

Таковыми обстоятельствами являются: - взаимное согласие лиц, вступающих в брак; - достижение ими брачного возраста; - отсутствие препятствий к заключению брака.

Препятствия к заключению брака - это обстоятельства, при наличии которых регистрация брака невозможна.

Не допускается заключение брака:

- между лицами, из которых хотя бы одно лицо состоит уже в другом браке, зарегистрированном в установленном порядке;

- между родственниками по прямой линии (родители, дети, внуки, дед и бабушка), между родными братьями и сестрами, а также между усыновителями и усыновленными (родство отдаленных степеней не является препятствием к заключению брака, например, браки между дядей и племянницей, тетей и племянником, двоюродными братьями и сестрами не запрещаются);

- между лицами, из которых хотя бы одно лицо признано судом недееспособным вследствие душевной болезни или слабоумия.

Соккрытие лицом, вступающим в брак, обстоятельств, препятствующих его заключению, является основанием для признания брака недействительным [1, с.108].

3. Браком может считаться только такой союз, который направлен на создание семьи. Семья – это объединение лиц, связанных между собой моральной и материальной общностью и поддержкой, ведением общего хозяйства, правами и обязанностями, вытекающими из брака, близкого родства, усыновления.

Если брак был заключен без намерения создать семью, то такой брак может быть признан недействительным как фиктивный.

4. Брак порождает для супругов взаимные права и обязанности: право на выбор фамилии при заключении брака, право выбора рода занятий, профессии, места жительства, право совместного решения вопросов семейной жизни, воспитания детей, материнства, отцовства, планирования семьи, ведения домашнего хозяйства, право на совместно нажитое имущество, обязанность по взаимному содержанию, ответственность по обязательствам и, конечно же, взаимная любовь, уважение, взаимопомощь, ответственность друг за друга, моральная поддержка.

Самая острая проблема брачно-семейных отношений с иностранным элементом — большое количество «хромающих» браков. Например, в Израиле смешанные браки, заключенные за границей, признаются только в том случае, если имело место венчание в синагоге. Не так давно была предпринята попытка устранить это явление — принята Гаагская конвенция об урегулировании коллизий законов в области заключения брака 1995 г. Однако в силу она пока не вступила.

При заключении смешанных и иностранных браков на территории Республики Беларусь их порядок и форма подчиняются белорусскому законодательству. Законодатель предусмотрел кумуляцию коллизионной привязки — условия заключения брака определяются личным законом каждого из супругов и необходимо учитывать положения белорусского права относительно обстоятельств, препятствующих вступлению в брак. Отсюда следует, что на территории Республики Беларусь брак во всех случаях должен заключаться в органах загса. Брак, совершенный по религиозным обрядам, а также фактические брачные отношения не порождают правовых последствий. В законодательстве многих государств установлена необходимость получить специальное разрешение для вступления в брак с иностранцем (Венгрия, Индия, Иран, Италия, Норвегия, Польша, Швеция). Государственная регистрация заключения брака в Республике Беларусь производится в личном присутствии лиц, вступающих в брак, по общему правилу, в срок, согласованный лицами, вступающими в брак, с органом, регистрирующим акты гражданского состояния, но не ранее чем через три дня и не позднее чем через три месяца со дня обращения (п. 1 ст. 16. КоБС Республики Беларусь) [2].

Регулирование порядка вступления в брак бипатридов и апатридов производится в особом порядке. Если бипатрид имеет и белорусское гражданство — условия его вступления

в брак определяются по белорусскому праву. Для лиц с множественным гражданством условия вступления в брак определяются законодательством государства по выбору самого лица. При определении условий вступления в брак для апатридов применяется право государства их постоянного места жительства.

Таким образом, установлена «цепочка» коллизионных норм, по-разному регулирующих порядок заключения брака для разных категорий физических лиц. Браки между иностранцами, заключенные в консульских и дипломатических представительствах иностранных государств на территории Республики Беларусь, признаются действительными на условиях взаимности.

Регистрация заключения брака производится государственными органами, регистрирующими акты гражданского состояния, по месту жительства одного из лиц, вступающих в брак, или их родителей.

Желающие вступить в брак подают об этом заявление в государственный орган, регистрирующий акты гражданского состояния.

В заявлении они должны подтвердить, что к вступлению в брак не имеется препятствий, указать, какую фамилию желают избрать, состоял ли каждый из них ранее в браке и имеются ли общие дети.

Кроме того, граждане представляют следующие документы и сведения: -паспорт или иные документы, удостоверяющие личность лиц, вступающих в брак; -документы, удостоверяющие личность одного из родителей лица, вступающего в брак, - в случае регистрации заключения брака по месту жительства родителя; -заявление о снижении брачного возраста – для лица, не достигшего 18-летнего возраста; -заявление лиц, вступающих в брак, о сокращении срока заключения брака с указанием уважительных причин или особых обстоятельств, по которым необходимо сокращение срока заключения брака, и документы, являющиеся основанием для сокращения данного срока, - в случае сокращения срока заключения брака; -заявление лиц, вступающих в брак, с указанием уважительных причин, по которым они не могут прибыть в орган загса для регистрации заключения брака, - в случае регистрации заключения брака вне помещения органа загса; - решение суда об установлении факта состояний в фактических брачных отношениях, возникших до 8 июля 1944 г.– в случае регистрации заключения брака на основании такого решения суда; - документ, подтверждающий внесение платы (квитанция об уплате госпошлины) [3, с. 212].

Помимо указанных документов лицами, вступающими в брак, представляются: гражданами Республики Беларусь:

- вид на жительство, выданный компетентным органом страны проживания, - в случае, если гражданин Республики Беларусь постоянно проживает за пределами Республики Беларусь;
- документ об отсутствии зарегистрированного брака с другим лицом, выданный компетентным органом страны проживания, - в случае, если гражданин Республики Беларусь постоянно проживает за пределами Республики Беларусь;
- документы, подтверждающие прекращение предыдущего брака (за исключением документов, выданных органом загса), - в случае прекращения брака.

Иностранцами гражданами и лицами без гражданства:

- документ об отсутствии зарегистрированного брака с другим лицом, выданный компетентным органом страны проживания иностранного гражданина, лица без гражданства (срок действия данного документа- 6 месяцев);
- документ об отсутствии зарегистрированного брака с другим лицом, выданный компетентным органом государства, гражданином которого является иностранный гражданин, - в случае, если иностранный гражданин не проживает на территории государства, гражданином которого он является (срок действия данного документа – 6 месяцев);

- документ, подтверждающий прекращение предыдущего брака, выданный компетентным органом государства, на территории которого прекращен брак, - в случае прекращения брака [3, с. 220].

Лицами, признанными беженцами на территории Республики Беларусь: - удостоверение беженца; - документ об отсутствии зарегистрированного брака с другим лицом, выданный

Департаментом по гражданству и миграции Министерства внутренних дел либо уполномоченным им органом (срок действия данного документа – 6 месяцев); - документ, подтверждающий прекращение предыдущего брака, выданный компетентным органом государства, на территории которого прекращен брак (за исключением документов, выданных органом загса), - в случае прекращения брака. Размер платы, взимаемый при подаче заявления на регистрацию заключения брака составляет - 1 базовая величина.

День регистрации заключения брака назначается по согласованию с лицами, вступающими в брак, но не ранее чем через пятнадцать дней и не позже чем через три месяца после подачи желающими вступить в брак заявления в государственный орган, регистрирующий акты гражданского состояния.

При регистрации заключения брака обязательно присутствуют лица, вступающие в брак.

Регистрация заключения брака через представителя не допускается.

В документах, удостоверяющих их личность, производится запись о регистрации заключения брака с указанием фамилии, собственного имени, отчества и года рождения супругов, места и даты регистрации заключения брака.

На основании совершенных записей актов органом загса выдаются свидетельства о регистрации заключения брака по формам, утвержденным Министерством юстиции.

Срок действия свидетельств о регистрации заключения брака неограничен. Браки граждан Республики Беларусь с иностранными гражданами или лицами без гражданства заключаются в Республике Беларусь в соответствии с законодательством Республики Беларусь.

При этом браки граждан Республики Беларусь с иностранными гражданами, лицами без гражданства заключаются государственными органами, регистрирующими акты гражданского состояния [4, с. 4].

Браки между иностранными гражданами заключаются в Республике Беларусь в дипломатических представительствах и консульских учреждениях иностранных государств и признаются на условиях взаимности действительными. Правило о праве, подлежащем применению к личным неимущественным и имущественным правам и обязанностям супругов, основано на «территориальном подходе» и состоит в том, что права и обязанности супругов определяются законодательством того государства, на территории которого они имеют совместное (общее) место жительства (т.е. гражданство супругов во внимание не принимается).

Проблема выбора применимого к регулированию супружеских отношений права решается при помощи «цепочки» коллизионных норм. Генеральная коллизионная привязка — закон страны совместного проживания супругов; при отсутствии совместного места жительства — закон государства, на территории которого супруги имели последнее общее проживание. Если супруги никогда не проживали совместно, применяется право страны суда. В некоторых государствах (Великобритания, ФРГ, Франция) господствующей коллизионной привязкой выступает личный закон мужа, который применяется независимо от места жительства и гражданства супругов.

Коллизионные проблемы алиментных обязательств разрешаются на основе применения права совместного места жительства супругов.

В современном праве закреплён принцип равенства имущественных прав и обязанностей супругов. В западных странах при вступлении в брак обязательно заключается

брачный контракт. В законодательстве большинства стран предусмотрена неограниченная автономия воли относительно содержания брачного контракта. Единственное ограничение — соответствие положений брачного контракта публичному порядку государства. Установлена возможность неограниченной автономии воли по вопросу применимого права [5, с. 328].

При заключении брачного договора и соглашения об уплате алиментов в браках с иностранным элементом сторонам предоставлена возможность выбора применимого права. Данная норма является новеллой Кодекса Республики Беларусь о браке и семье и имеет прогрессивный характер. Ее введение связано с тенденцией расширения договорных начал в сфере имущественных отношений супругов. При отсутствии соглашения сторон о применимом праве регулирование осуществляется посредством применения «цепочки» коллизионных норм.

Правоотношения супругов, касающиеся их недвижимого имущества, определяются по законодательству того государства-члена СНГ, на территории которого находится это имущество (п. 5 ст. 27 Конвенции СНГ о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам).

Международно-правовое регулирование личных неимущественных и имущественных супружеских правоотношений предусмотрено во многих международных актах:

- Гаагской Конвенции о коллизиях законов относительно личных и имущественных отношений супругов (1905 г.);
- Гаагской Конвенции о праве, применимом к режиму имущества супругов (1978 г.);
- в Рекомендации Комитета ЕС об алиментах, которые причитаются в результате развода [6, с. 284].

Основная коллизионная привязка, применяемая при регулировании правоотношений между супругами, — это право страны совместного места жительства. Определение правового статуса семейной недвижимости основано на законе государства места нахождения недвижимости. Двусторонние договоры о правовой помощи устанавливают аналогичную «цепочку» коллизионных норм.

Подводя итог изложенному, следует отметить, что иностранные граждане пользуются в Республике Беларусь правами и несут обязанности в брачных и семейных отношениях наравне с гражданами Республики Беларусь. Лица без гражданства, проживающие в Республике Беларусь, пользуются правами и несут обязанности в брачных и семейных отношениях наравне с гражданами Республики Беларусь.

Браки граждан Республики Беларусь с иностранными гражданами или лицами без гражданства заключаются в Республике Беларусь в соответствии с законодательством Республики Беларусь. При этом браки граждан Республики Беларусь с иностранными гражданами, лицами без гражданства заключаются государственными органами, регистрирующими акты гражданского состояния, при условии обязательного представления последними документа компетентного органа страны проживания иностранных граждан, лиц без гражданства об отсутствии зарегистрированного брака с другим лицом. Браки между иностранными гражданами заключаются в Республике Беларусь в дипломатических представительствах и консульских учреждениях иностранных государств и признаются на условиях взаимности действительными в Республике Беларусь, если эти лица в момент вступления в брак являлись гражданами государства, назначившего посла или консула в Республике Беларусь.

Браки между гражданами Республики Беларусь, проживающими вне пределов Республики Беларусь, заключаются в дипломатических представительствах и консульских учреждениях Республики Беларусь.

В тех случаях, когда браки между гражданами Республики Беларусь и браки граждан Республики Беларусь с иностранными гражданами или лицами без гражданства заключаются вне пределов Республики Беларусь с соблюдением формы брака, установленной законом

места его совершения, эти браки признаются действительными в Республике Беларусь при условии, что они не противоречат требованиям статей 17-19 КоБС.

Браки между иностранными гражданами или лицами без гражданства, заключенные вне пределов Республики Беларусь с соблюдением законодательства соответствующих государств, признаются действительными в Республике Беларусь.

Список использованных источников

1. Подгруша, В.В. Семейное право. Справочник-комментарий / В.В. Подгруша. – Минск: Книжный Дом, 2003. – 627 с.
2. Кодекс Республики Беларусь о браке и семье от 9 июля 1999 г. № 278-З: Принят Палатой Представителей 3 июня 1999 г.: Одобр. Советом Респ. 24 июня 1999 г.: с изм. и доп.: текст по состоянию на 15.11.2016 г. // [Электронный ресурс]: ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.
3. Богуславский, М.М. Международное частное право: Учебник.— 3-е изд., перераб. и доп. / М.М. Богуславский — М.: Юристъ, 1998.— 408 с.
4. Захарова, Ж. Охрана прав и законных интересов граждан в сфере брачно-семейных отношений / Ж. Захарова // Юстиция Беларуси, №6, 2002 – С.4-8.
5. Комментарий к Кодексу Республики Беларусь о браке и семье / Отв. ред. В.Ф. Чигир – Минск: Амалфея, 2008. – 790 с.
6. Селезнева, Т. Ю. Современные тенденции развития института брачного договора в Республике Беларусь и в зарубежных странах // Право Беларуси: истоки, традиции, современность: материалы междунар. науч.-практ. конф., Новополоцк, 21—22 мая 2004 г. Новополоцк: ПГУ, 2004. Ч. 1. С. 284—286.

Артёменко А. В., студентка 4 курса, группа 1473-П,
факультет экономики и права

Научный руководитель: **Савчик Е.В.**, м.ю.н.
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
kasiasauchyk@yandex.by

ДОГОВОР ДАРЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И ФЕДЕРАТИВНОЙ РЕСПУБЛИКЕ ГЕРМАНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Актуальность договора дарения состоит в том, что безвозмездные сделки имеют особое значение в повседневной жизни граждан.

Среди договоров, направленных на передачу имущества в собственность, договор дарения занимает особое место, выступая в качестве одного из способов возникновения права собственности у участников гражданских правоотношений.

В настоящее время практическая значимость договора дарения постоянно возрастает – все большее число организаций и граждан заключают данный договор. Вместе с тем не все проблемы, возникающие в процессе применения правовых норм договора дарения, разработаны в достаточной степени. Однако на практике зачастую договор дарения используется в незаконных целях, например, заключение между гражданами и организациями притворных договоров дарения, прикрывающих договор купли-продажи, что привело к увеличению количества судебных исков о признании сделок, в том числе договоров дарения недвижимого имущества, недействительными (ничтожными).

В Гражданском кодексе Республики Беларусь (далее – ГК Республики Беларусь) по договору дарения одна сторона (даритель) безвозмездно передает или обязуется передать другой стороне (одаряемому) вещь в собственность, либо имущественное право (требование) к себе или к третьему лицу, либо освобождает или обязуется освободить ее от имущественной обязанности перед собой или перед третьим лицом [1].

Германское гражданское уложение (далее – ГГУ) определяет дарение как предоставление, посредством которого одно лицо за счет своего имущества обогащает

другое, если обе стороны согласны с тем, что предоставление совершается безвозмездно. Если предоставление последует без согласия другой стороны, то лицо, осуществившее предоставление, может установить для другой стороны соразмерный срок, в течение которого должно быть сделано заявление о принятии. По истечении срока дар считается принятым, если другое лицо не заявит об отказе принять его. В случае отклонения дара возвращение предоставленного имущества может быть потребовано согласно предписаниям о возврате неосновательного обогащения [2].

В Республике Беларусь договор дарения относится к договорам о передаче имущества в собственность. Договор дарения всегда является безвозмездным, он может быть как реальный, так и консенсуальный [3, с. 40].

Что касается реального договора дарения движимых вещей, в случае передачи дара одаряемому, договор может быть заключен устно. Стоимость вещи, которая передается в дар, не влияет на форму заключения договора. А в случае консенсуальных договоров, которые содержат обещание дарения в будущем, необходима письменная форма.

ГГУ также различает договор дарения как реальную сделку и обещание дарения (консенсуальный договор дарения). В первом случае предусмотрен упрощенный порядок заключения договора, который допускает, в том числе предоставление дара без согласия одаряемого, когда даритель предоставляет одаряемому соразмерный срок, в течение которого последним должно быть сделано заявление о принятии дара. Причем отсутствие каких-либо заявлений со стороны одаряемого рассматривается как принятие дара: дар считается принятым, если одаряемый не заявит прямо о своем отказе принять его. При наличии такого заявления договор дарения считается несостоявшимся, а имущество, переданное в качестве дара, подлежит возвращению дарителю по правилам, регулирующим неосновательное обогащение [4, с. 281].

В законодательстве Германии установлено, что для действительности договора, по которому обещается исполнение в форме дарения, необходимо нотариальное удостоверение обещания. Несоблюдение формы не влияет на действительность дарения, если обещанное исполнение состоялось [2].

Договор дарения недвижимого имущества подлежит государственной регистрации по законодательству Республики Беларусь. Законодательство Германии также предусматривает государственную регистрацию недвижимого имущества [1; 2].

Несмотря на довольно четкое изложение норм по договору дарения в ГК Республики Беларусь, в правоприменительной практике возникает достаточно большое количество вопросов. Для решения отдельных проблем в области правового регулирования договора дарения полагаем возможным использование опыта Германии.

В частности, в целях совершенствования действующего законодательства, регулирующего договор дарения, представляется целесообразным внести следующие изменения в действующее законодательство Республики Беларусь:

1. Введение нотариального удостоверения договора дарения недвижимости.

В п. 3 ст. 545 ГК Республики Беларусь установлено, что договор дарения недвижимого имущества подлежит государственной регистрации. Законность при государственной регистрации сделки проверяется только по формальным основаниям – наличию надлежащих документов. То есть невозможно проверить волеизъявление сторон, либо их психическое состояние на момент заключения договора. Таким образом, будет уместно внести изменения в п.3 ст. 545 ГК Республики Беларусь в следующей редакции: «Договор дарения недвижимого имущества подлежит нотариальному удостоверению и государственной регистрации». Применение такой формулировки поможет повысить уровень правовых гарантий и защиты участников гражданского оборота.

2. О внесении дополнительных условий отмены дарения.

Согласно п.1 ст. 549 ГК Республики Беларусь даритель вправе отменить дарение, если одаряемый совершил покушение на его жизнь, жизнь кого-либо из членов его семьи или близких родственников либо умышленно причинил дарителю телесные повреждения.

Однако правило п. 1 ст. 549 ГК Республики Беларусь ничего не говорит о преступных действиях в отношении имущества дарителя, о пренебрежительном отношении к дарителю, либо о действиях, влекущих административную ответственность. Соответственно следует внести изменения в п. 1 ст. 549 ГК Республики Беларусь в следующей формулировке: «Даритель вправе отменить дарение, если одаряемый совершил покушение на его жизнь, жизнь кого-либо из членов его семьи или близких родственников, либо умышленно причинил дарителю телесные повреждения, а также совершил иные преступные действия против чести и достоинства дарителя, либо в отношении его имущества».

Внесение данных изменений позволит обеспечить более полную защиту прав и законных интересов дарителя в Республике Беларусь.

Список использованных источников

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 7 декабря 1998 г. № 218-З : принят Палатой представителей 28 окт. 1998 года : одобрен Советом Респ. 19 нояб. 1998 года : в ред. Закона Респ. Беларусь от 9 янв. 2017 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.
2. Германское гражданское уложение [Электронный ресурс] / Все для студента. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/250517>. – Дата доступа: 10.11.2017.
3. Сидорчук, И. П. Гражданское право. (Особенная часть) : краткое изложение курса / И. П. Сидорчук, Ю. Н. Гайдук – 2-е изд. – Минск : Амалфея, 2009. – 344 с.
4. Брагинский, М. И. Договорное право. Договоры о передаче имущества: в 4 кн. / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский – Москва : Статут, 2002. – Кн. 2. – 462 с.

Берднік І.В., к.ю.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
inna_berdnik1983@ukr.net

ПОНЯТТЯ ВОДНОГО РЕСУРСУ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Охорона довкілля є однією з глобальних, життєво важливих для всього людства, проблем. Людина постійно знаходиться в тісному взаємозв'язку з природою. Поряд з тим, розвиток науково-технічного прогресу значно поглибив масштаби і можливості людини у сфері природокористування. Проте, на жаль, належне виконання дотримання нормативних приписів щодо охорони навколишнього природного середовища у нашій державі ще не стало внутрішньою потребою і переконанням більшості членів українського суспільства. Відповідно соціальна роль держави, яка повинна забезпечити належну охорону навколишнього природного середовища, зростає. Відсутність ефективних механізмів забезпечення належного збереження довкілля спонукає державу до пошуку нових більш ефективних і дієвих механізмів застосування законодавства з метою збереження природи для майбутніх поколінь.

Як зазначає О. М. Шуміло, з правової точки зору водні об'єкти відмінні від водних ресурсів. На його думку, у законодавстві, що регулює відносини з охорони навколишнього природного середовища, вживаються різні поняття - «об'єкти» та «ресурси» в однаковому значенні[1, с. 17]. Тому в деяких кодексах (ЦК України та Господарський кодекс України) терміни «водні об'єкти» та «водні ресурси» вживаються як тотожні.

Якщо проаналізувати норми Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кодексу України про надра, то ці кодекси оперують дефініцією «водні об'єкти». Водночас у КК України законодавець ототожнює води та водні об'єкти, передбачаючи кримінальну відповідальність за порушення правил охорони саме «вод (водних об'єктів)».

Проаналізуємо поняття «водні ресурси». Так, відповідно до ст. 1 Водного кодексу України водні ресурси – обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території. На законодавчому рівні законодавець досить поверхово дає визначення поняття «водні

ресурси». На нашу думку, законодавець, даючи зазначене формулювання вказаного поняття, залишає поза увагою особливості досліджуваної категорії природних ресурсів.

Разом з тим, ДСТУ 3041-95 «Система стандартів у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання ресурсів. Гідросфера. Використання і охорона води. Терміни та визначення» визначає «водні ресурси» як придатні для використання людиною в будь-яких формах і потребах запаси поверхневих вод, а також воду льодовиків, водну пару атмосфери, ґрунтову вологу. *У цьому визначенні, на відміну від ВК України, до водних ресурсів віднесена "водна пара атмосфери", а замість підземних вод названа "ґрунтова волога".*

Коментар до Водного кодексу Російської Федерації зазначає, що водним законодавством не регулюються відносини щодо води, яка хоча і перебуває в природному середовищі, але не являє собою самостійного природного блага, а є структурним елементом інших природних об'єктів (атмосферна та ґрунтова волога, вода, що знаходиться в організмах рослин і тварин) [2, с. 21-22].

Водний кодекс Республіки Білорусь у ст. 1 називає водними ресурсами «запаси поверхневих і підземних вод певної території»; водами – «всю воду, що знаходиться в водних об'єктах і надрах».

Отже, як бачимо, в Білорусі водні ресурси визначаються фактично так як і в Україні, а от в законодавстві Росії та Казахстану додатково робиться вказівка на можливість їх використання.

Для конкретизації об'єкта водних правовідносин варто розглянути поняття «право водокористування» як різновид водних правовідносин. У літературі існує його визначення як право конкретного суб'єкта користуватися, володіти, а в певних випадках і розпоряджатися наданим йому у визначеному порядку відповідним водним об'єктом у межах, передбачених водним законодавством [3, с. 196]. У цьому разі ознаками об'єкта водних відносин будуть виступати наявність певних меж та місце розташування об'єкта. Все це доводить, що атмосферна та ґрунтова волога, вода, що знаходиться в організмах рослин і тварин, не є об'єктами водних відносин, адже вказаними водними ресурсами не можна користуватись.

Беручи до уваги все вищесказане, ми вважаємо, що визначати поняття «водний ресурс» потрібно виходячи зі змістового навантаження слова «ресурс», яке дослівно означає «запаси чого-небудь, які можна використовувати у разі потреби» [4, с. 501], «джерело споживання» [5, с. 21].

І.А. Шикломанова зазначає, що водні ресурси - це поверхневі і підземні води, які знаходяться у водних об'єктах і використовуються або можуть бути використані. У більш широкому сенсі - води в рідкому, твердому і газоподібному стані та їх розподіл на Землі [6, с. 234].

В. І. Данилов-Данильян визначає водні ресурси як всі води гідросфери, тобто води річок, озер, каналів, водосховищ, морів та океанів, підземні води, ґрунтова волога, вода (льоди) гірських і полярних льодовиків, водяні пари атмосфери. В цьому випадку бачимо, що автор одразу в поняття «водні природні ресурси» включає воду в різних її станах та витоках [4, с. 503].

Ю.К. Єфремов вважає, що водні ресурси в широкому значенні - це всі природні води Землі, представлені водами річок, озер, водосховищ, боліт, льодовиків, водоносних горизонтів, океанів і морів. Водні ресурси в більш вузькому значенні - це природні води, які використовуються людиною в цей час і можуть бути використані в найближчій перспективі [6, с. 238].

Окрім цього, як слушно зазначають Р.І. Марусенко, А.М. Мірошниченко та Т.О. Третяк, визначений у Водному кодексі термін «водні ресурси» за змістом є синонімом терміна «води». На їх думку, яку ми підтримуємо, вживання у законів двох термінів для позначення одного й того самого явища слід оцінити негативно. Також вони відмічають тавтологію, допущену у визначенні водних ресурсів – вживання поряд термінів «поверхневі» та «морські води», бо морські води є різновидом поверхневих вод [7, с. 10], з чим ми також

погоджуємося. На доктринальному рівні І.В. Труфан давала визначення водних ресурсів як «усіх вод, що входять до складу природних ланок кругообігу води» [8, с. 12], тобто знову ж таки, ототожнювала їх з поняттям «вода». С.Л. Вендров під водними ресурсами пропонував розуміти ті види природних вод, які можна використовувати в даний час, здійснюючи управління їх режимом, а також води, які будуть використовуватись у найближчому майбутньому і над управлінням яких іде в даний час робота [9, с. 42]. В.О. Джуган пропонувала визначити водні ресурси як обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території, які використовуються або можуть бути використані у перспективі [5, с. 23].

Таким чином, з вищенаведених визначень очевидно, що, по-перше, водні ресурси являють собою частину природних запасів води, яка безпосередньо бере участь або може брати участь у суспільному виробництві в конкретних історичних умовах при певному розвитку продуктивних сил; по-друге, водні ресурси - це не тільки природне явище, але й соціально-економічна категорія, стан та використання яких тісно пов'язані з рівнем розвитку людського суспільства; по-третє, водні ресурси – це не тільки води, відповідної території, а також природні багатства, які перебувають у взаємозв'язку з водними об'єктами (водні біологічні ресурси, земельні ділянки, що перебувають під водними об'єктами, природні ресурси континентального шельфу, тощо).

На міжнародному рівні в Модельному водному кодексі для держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав визначення поняття «водні природні ресурси» задекларовано, на нашу думку, в загальному вигляді - запаси поверхневих і підземних вод, які зосереджені у водних об'єктах і використовуються або можуть бути використані. Тобто це визначення характеризує наявність, а, відповідно, і кількість води на території країни.

Отже, водні ресурси - це елемент національного багатства країни, що становить сукупність поверхневих та підземних вод, а також природних багатств, що перебувають у взаємозв'язку з водними об'єктами (водний рослинний світ, водний тваринний світ, земельні ділянки під водою). Кількісно-якісний показник водних ресурсів визначає водно-ресурсний потенціал держави.

Список використаних джерел

1. Екологічне право України. Особлива частина : Навч. пос. / О. М. Шуміло, В. А. Зуєв, І. В. Бригадир та ін. - К. : Центр учбової літератури, 2013. - 432 с.
2. Комментарий к Водному кодексу Российской Федерации. – М.: Юридический Дом Юстицинформ, 1997.–336 с.
3. Екологічне право України: Підручник для студентів юр. вищ. навч. закладів / А.П.Гетьман, М.В. Шульга, В.К. Попов та ін.; За ред. А.П. Попов та ін.; За ред. А.П. Гетьмана та М.В. Шульги. – Х.: Право, 2005. – С. 196.
4. Загнітко А. П. Щукіна І. А. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 704 с.
5. Джуган В. О. Правове регулювання використання та охорони вод в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Джуган Вікторія Олегівна. – Івано-Франківськ, 2009. – 195 с.
6. Водные ресурсы России и их использование / под ред. проф. И.А. Шикломанова. - СПб. : ГТИ, 2008. - 600 с.
7. Науково-практичний коментар до Водного кодексу України / Р.І. Марусенко, А.М. Мірошниченко, Т.О. Третяк. – К. : Ліга, 2009. – 207 с.
8. Труфан І.В. Правовий режим малих річок в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Труфан Ірина Вікторівна. – Івано-Франківськ, 2005. – 187 с.
9. Вендров С.Л. Жизнь наших рек / Вендров С.Л. – Л. : Гидрометеиздат, 1986. – 112 с.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ «СТРЕСУ» ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЯВИЩА

Одним з найбільш розповсюджених у наші дні видів афектів є стрес.

У сучасному житті стреси відіграють значну роль. Вони впливають на поведінку людини, її працездатність, здоров'я, взаємовідносини з оточуючими і в родині.

Стрес являє собою стан надмірно сильного і тривалого психологічного напруження, який виникає в людині, коли її нервова система отримує емоційне перевантаження [1].

Термін «стрес» (від англ. stress — напруга, тиск) — неспецифічна реакція організму у відповідь на дуже сильну дію (подразник) зовні, яка перевищує норму, а також відповідна реакція нервової системи. [6].

Спочатку поняття стресу ввів Г. Сельє у фізіології для позначення неспецифічної реакції організму («загального адаптаційного синдрому») у відповідь на будь-який несприятливий вплив [7]. Пізніше стали використовувати його для опису станів індивіда в екстремальних умовах на фізіологічному, біохімічному, психологічному рівнях

У сучасній науковій літературі термін «стрес» використовується, принаймні, в трьох значеннях.

По-перше, поняття стрес може визначатися як будь-які зовнішні стимули чи події, які викликають у людині напругу або збудження. В даний час цьому значенню частіше вживають терміни «стрессор», «стрес-фактор» [1].

По-друге, стрес може відноситися до суб'єктивної реакції і в цьому значенні воно відображає внутрішній психічний стан напруженості і збудження; цей стан інтерпретується як емоції, оборонної реакції і процеси подолання (coping processes), що відбуваються в самій людині. Такі процеси можуть сприяти розвитку і вдосконаленню функціональних систем, а також викликати психічну напругу [4].

По-третє, стрес може бути фізичною реакцією організму на пропоновану вимогу або на шкідливий вплив. Саме в цьому сенсі і В. Кеннон і Г. Сельє вживали цей термін. [7].

У зв'язку з відсутністю загальної теорії стресу, немає і загальноприйнятого його визначення. Розглядаючи різні їх варіанти, Н.Х Ріцві зазначив наступне:

1. Іноді це поняття відносять до стану занепокоєння в організмі, яке організм прагне усунути або зменшити. В такому значенні поняття «стрес» небагато чим відрізняється від неприємних станів, таких як тривожність, слабкого болю і дисонансу.

2. Стреси також розглядається як психологічні та поведінкові реакції, що відображають стан внутрішнього занепокоєння чи його придушення. Такі захисні від стресу реакції або індикатори спостерігалися в різних функціональних проявах, включаючи емоційні, когнітивні і поведінкові [6].

Стрес визначається як подія або умова у фізичному або соціальному оточенні, яке веде до вживання заходів по уникненню, агресії, прийняття рішення про усунення і ослабленні загрозливих умов. Таке поняття як «стрессори» подібно поняттю небезпека, загроза, тиск, конфлікт, фрустрація і екстремальна ситуація.

Р. Лазарус також відзначав, що є різні уявлення про сутність стресу, його теорії і моделі багато в чому суперечать один одному.

Для прояснення поняття стресу Р. Лазарус сформулював два основних положення.

По-перше, термінологічну плутанину і протиріччя у визначенні поняття «стрес» можна буде усунути, якщо при аналізі психологічного стресу враховувати не тільки зовнішні

спостережувані стресові стимули і реакції, але і деякі, пов'язані зі стресом, психологічні процеси - наприклад, процес оцінки загрози.

По-друге, стресова реакція може бути зрозуміла тільки з урахуванням захисних процесів, породжуваних загрозою, - фізіологічні та поведінкові системи реакцій на загрозу пов'язані з внутрішньою психологічною структурою особистості, її роллю в прагненні суб'єкта впоратися з цією загрозою [5].

Г. Сельє виділив три фази стресу:

1. Фаза тривоги. Це перша стадія, що виникає з появою подразника, що викликає стрес. Наявність такого подразника викликає ряд фізіологічних змін: у людини, трохи піднімається тиск, підвищується пульс. Змінюються і психічні функції: підсилюється порушення всіх психофізіологічних функцій, вся увага концентрується на подразнику, виявляється підвищений особистісний контроль ситуації. Організм мобілізується для зустрічі із загрозою. Відбуваються біологічні реакції, які обумовлюють боротьбу або втечу.

2. Фаза опору. Настає у випадку, якщо фактор, що викликав стрес, продовжує діяти. Тоді організм захищається від стресу, витрачаючи "резервний" запас сил, з максимальним навантаженням на всі системи організму. Організм намагається опиратися загрозі або справлятися з нею, якщо загроза продовжує діяти і її не можна уникнути. Фізіологічні реакції перевищують норму, і це робить тіло вразливішим для інших стресорів. Наприклад, коли ви захворіли, то гостріше реагуєте на неприємності. Врешті-решт тіло адаптується до стресу і повертається до нормального стану.

3. Фаза виснаження - якщо дія стресу продовжується і людина неспроможна адаптуватися, це може виснажити ресурси тіла. Вразливість до втоми, фізичні проблеми призводять до хвороб і навіть до загибелі організму. [7].

Стрес може бути гострим або приймати хронічний характер. Раніше вважалося, що провокатором стресу можуть бути тільки екстремальні ситуації. У цьому випадку, ми маємо справу з гострим стресом. Зараз, особливості існування суспільства, зокрема інформаційне перевантаження, є причиною хронічних форм стресу. У наш час стрес прийняв характер епідемії.

Психологічний стрес, як особливий психічний стан є своєрідною формою відображення суб'єкта складної, екстремальної ситуації, в якій він знаходиться. Специфіка психічного відображення обумовлюється процесами діяльності, особливості яких (їх суб'єктивна значущість, інтенсивність, тривалість протікання і т.д.) в значній мірі залежить від вибраних або прийнятими ними цілей, досягнення яких збуджується змістом мотивів діяльності. В процесі діяльності мотиви «наповнюються» емоційно, сполучаються з інтенсивними емоційними переживаннями, які грають особливу роль у виникненні і протіканні станів психічної напруженості. Не випадково остання часто ототожнюється з емоційним компонентом діяльності [3].

У психологічній структурі, психічній напруженості особлива роль надається мотиваційним і емоційним компонентами.

Потрібно звернути увагу на той факт, що чіткого смислового і феноменологічного розмежування понять «психологічний стрес» і «емоційний стрес» дослідники не приводять. Більш того, переважна їх більшість ці поняття вживають як синоніми, що характеризують особливості психічних станів в складних умовах діяльності.

Різні дослідники терміном «емоційний стрес» позначають різні стани організму і особистості: від станів, що знаходяться в межах фізіологічних і психологічних рамок психоемоційного напруження, до станів на межі патології, психічної дезадаптації і розвиваються, як наслідок тривалої або повторної емоційної напруги [3].

Р. Н. Кассиль, М. Н. Русалова, Л. А. Китаєв-Смік та деякі інші дослідники під емоційним стресом розуміють широке коло змін психічних і поведінкових проявів, що супроводжуються вираженими неспецифічними змінами біохімічних, фізіологічних показників та інших реакцій.

Ю. Л. Олександрівський з емоційним стресом пов'язує напругу бар'єру психічної адаптації, а патологічні наслідки емоційного стресу - з його проривом. К. І. Погодаєв, з огляду на провідну роль центральної нервової системи у формуванні загального адаптаційного синдрому, визначає стрес як стан напруги або перенапруги процесів метаболічної адаптації головного мозку, що ведуть до захисту або пошкодження організму на різних рівнях його організації за допомогою єдиних нейрогуморальних і внутрішньоклітинних механізмів регуляції. Такий підхід фіксує увагу тільки на енергетичних процесах в самій мозковій тканині.

Як вважає В. Л. Вальдман з співавтором, в явищі емоційного стресу слід розрізняти:

а) комплекс безпосередніх психологічних реакцій, які в загальній формі можна визначити як процес сприйняття і переробки особистісної значущої для даного індивіда інформації, що міститься в сигналі (впливі, ситуації) і суб'єктивно сприймається як емоційно-негативне (сигнал «загрози», стан дискомфорту, усвідомлення конфлікту і т. д.);

б) процес психологічної адаптації до емоційно-негативного суб'єктивного стану;

в) стан психічної дезадаптації, зумовленої емоційними для даної особистості сигналами, внаслідок порушення функціональних можливостей системи психічної дезадаптації, що веде до порушення регуляції поведінкової активності суб'єкта [2].

Кожне з цих трьох станів (вони принципово зближуються із загальними фазами розвитку стресу, але оцінюються за психологічним, а не соматичним проявом) супроводжується, на думку авторів, широким комплексом фізіологічних зрушень в організмі.

Таким чином логіка вивчення проблеми і розширення сфери прояву стресових станів зумовлюють необхідність подальшого розвитку понятійного апарату в цій області, диференціації та чіткої ієрархії основних понять. Про це свідчить той факт, що в даний час поряд з поняттям «психологічний стрес», який, як зазначено вище, деякими розглядається як синонім «емоційного стресу», все частіше використовується диференціювання цього виду стресу в поняттях «професійний», «інформаційний», «операційний», «посттравматичний».

Список використаних джерел

1. Бодров, В. А. Психологический стресс: развитие и преодоление. / В. А. Бодров. М.: ПЭРСЕ, 2006. - 526 с.
2. Губачев Ю. М., Эмоциональный стресс в условиях нормы и патологии. / Ю. М. Губачев Б. В. Иевлев., Б. Д. Карвасарский Л.: Медицина, 1996 - 224с.
3. Китаев-Смык Л. А. Психология стресса. / Л. А. Китаев-Смык М.: Наука, 1983. - 368 с.
4. Куликов, Л. В. Стресс и стрессоустойчивость / Л.В. Куликов // Теоретические и прикладные вопросы психологии. Вып. 1. - Ч. 1. Изд.-в СПбГУ, 1995. - 200с.
5. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования // Эмоциональный стресс. / Р. Лазарус Под ред. Л. Леви. Л.: Медицина, 1970. - 208 с.
6. Мільман В. Е. Стрес і особистісні фактори регуляції діяльності / / Стрес і тривога в спорті. / В. Е. Мільман - М.: ФиС, 1983. - 180 с.
7. Сельє, Г. Стресс без дистресса / Г. Сельє М.: Прогресс, 1979. - 125с.

Бойко Т.С., студентка гр. МСЗп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Мазур Т.В.**, к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
olga.illina95@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

На думку більшості дослідників, психологічна корекція – провідний метод соціально-психологічної допомоги підліткам з агресивною поведінкою.

Аналіз соціально-педагогічної літератури свідчить, що психологічна корекція – це певна форма психолого-педагогічної діяльності з виправлення таких особливостей психічного розвитку, які за прийнятих у віковій психологічній системі критеріїв не

відповідають гіпотетичній (оптимальній) моделі цього розвитку, нормі або, швидше, віковому орієнтуванню як ідеальному варіанту розвитку дитини на певному рівні онтогенезу. Корекційний вплив передбачає те, що є зараз; те, що має бути, і сам вплив [3].

Основними принципами психолого-педагогічної корекційної роботи є:

1) єдність корекції та розвитку, яка полягає у тому, що рішення про необхідність корекційної роботи приймається тільки на підставі психолого-педагогічного аналізу внутрішніх і зовнішніх умов розвитку дитини;

2) єдність вікового та індивідуального розвитку, що означає здійснення індивідуального підходу до підлітка в контексті його вікового розвитку;

3) єдність діагностики та корекції розвитку полягає у тому, що перш ніж вирішувати, чи потрібна корекційна або розвивальна робота з дитиною, необхідно виявити психологічні особливості її розвитку, сформованості певних психологічних новоутворень, відповідність рівня розвитку знань, умінь і навичок, особистісних і міжособистісних новоутворень віковим орієнтирам, вимогам суспільства;

4) діяльнісний принцип здійснення корекції, заснований на визнанні того, що саме активна діяльність самого підлітка є рушійною силою розвитку, на кожному етапі розвитку існує так звана провідна діяльність, яка сприяє розвитку людини у певному періоді онтогенезу;

5) розвиток будь-якої людської діяльності (гри, навчання, спілкування) потребує спеціального формування;

6) підхід у корекційній роботі на будь-якому рівні до особистості як до талановитої та унікальної [5].

Методичний інструментарій при роботі з підлітками співвідноситься з вимогами до методів реалізації корекційних заходів загалом, а також з методами, найбільш прийнятними та комфортними для підлітків. До основних методів, пропонованих фахівцями для організації корекційної роботи з підлітками, належать: дискусії та обговорення, робота в парах, малюнкові форми робіт, психологічні ігри, робота в малих групах, візуалізація, інтерактивні ігри.

Суттєвий вплив на агресивні прояви підлітків чинить і неуспіх у шкільному навчанні. Більшість осіб підліткового віку зазнають труднощів у навчанні, їм важко концентруватися на навчальних задачах, що, з одного боку, викликає проблеми з учбовою успішністю, а з іншого – вселяє у підлітків відчуття відірваності від шкільного життя. Замкнутість, деяка соціальна ізоляваність і, як наслідок, безпорадність, притаманна учбово неуспішним підліткам, слугує одним із ключових чинників появи та розгортання агресивних тенденцій. Часто можна спостерігати явище «поганої» поведінки таких учнів на уроці, що, проте, виникає в першу чергу через бажання засобами асоціальної поведінки привернути увагу до себе [1].

В рамках психокорекції застосовують як індивідуальні форми роботи, так і групові.

Одним із найбільш ефективних засобів психокорекції агресивної поведінки у період підліткового віку є використання тренінгів.

Завдання тренінгів – дати підліткам усвідомити не конструктивність їх агресивної поведінки; навчити розуміти почуття, переживання, стани та інтереси інших людей; розвинути вміння коректно проявляти свої емоції та стримувати агресивні реакції; сформувати навички конструктивного вирішення міжособистісних конфліктів тощо [3].

Під час взаємодії у тренінговій групі підліток бачить себе у дзеркалі стосунків, вчинків і дій інших підлітків (учасників). Він здобуває навички подолання тривожності й агресивності, спостерігаючи за собою чужими очима.

Основне терапевтичне завдання полягає в емоційному переживанні конфліктних ситуацій у групі і дезактуалізації загрозливих образів (чинників, що викликають агресію) за допомогою умовного зображення їх у грі, вправах та обговореннях. У результаті, підлітки здобувають навички адаптивної поведінки, корегуються негативні риси їх характеру, стає більш адекватною їх соціалізація. У процесі корекційної роботи тренінгова група має

відтворити соціальні стосунки та умови спілкування підлітків у реальному житті. Така група стане моделлю життєвих взаємовідносин і дасть змогу адекватно відобразити свої почуття, проблеми, незадоволення, конфлікти та знайти шляхи їх вирішення.

І. А. Гайдамашко виділяє і такі соціально-психологічні технології соціально-психологічної допомоги підліткам з агресивною поведінкою, які доцільно використовувати соціальним працівникам, соціальним педагогам, педагогам практикам та батькам:

Технологія «Медіація» (Третейський суддя). Іноді підлітки самі не в змозі вирішити суперечку, а стосунки між ними стають дедалі напруженішими. Заради відстоювання своїх інтересів і позицій підлітки вдаються до асоціальних методів вирішення конфлікту. Саме тому ефективною технологією профілактики агресивної поведінки підлітків є медіація.

Медіація (від слова «media» - середина) – це добровільний і конфіденційний процес, у якому нейтральна третя особа (медіатор) допомагає сторонам знайти взаємоприйнятний варіант вирішення ситуації, що склалася. Особливою рисою медіації є те, що сторони спільно беруть на себе відповідальність за прийняття рішення та його виконання [2]. У медіації беруть участь конфліктуючі сторони та посередник (медіатор).

Основними правилами, за якими відбувається медіація є: готовність до співпраці; відвертість і чесність; вміння слухати та чути співрозмовника; не перебивати; не ображати словами чи діями; медіатори відповідальні за хід проведення бесіди, слідкують за дотриманням правил.

У розпорядженні медіатора є безліч методів і прийомів, які допомагають сприяти процесу обробки конфлікту і вирішенню проблеми. Основними прийомами є: активне слухання, «Я» - посилення, перефразування, індивідуальні бесіди, мозкова атака, узагальнення, зміна формулювання висловлювань, контрсугестія, конкретизація та абсурдне припущення, розуміння послання тіла (наприклад, якби твоє зітхання могло б говорити, щоб воно сказало?), встановлення безпосереднього контакту, подвоєння, перевірка розуміння, рольові ігри тощо.

Ефективною технологією попередження агресивних проявів є «коло». Коло – це технологія, що сприяє залученню до вирішення проблеми усіх зацікавлених осіб та забезпечує їх активну участь у обговоренні ситуації та прийнятті рішень [6]. Головною особливістю Кола є те, що кожен із учасників має можливість висловити власну точку зору та бути почутим іншими членами кола. Для проведення кола збираються люди, рівні для спілкування щодо складних питань і проблем, в атмосфері взаємоповаги і турботи згідно з певними правилами, а саме:

У Колі присутній ведучий (хранитель кола) – особа, яка інформує учасників про правила, формулює питання для обговорення, слідкує за тим, щоб громада дотримувалася процедури та несе відповідальність за атмосферу взаємоповаги, підтримки та толерантного ставлення.

Важливим елементом Кола є Мовник – це символічний предмет, що передається з рук у руки від одного учасника до іншого та дає право говорити.

Використання технології «Коло» у роботі з підлітками ефективно під час вирішення проблем, непорозумінь, конфліктів у колективі. Під час проведення Кола група (наприклад, класний колектив) обговорює, що сталося. Кожен із учасників має можливість висловити свою думку стосовно ситуації, яка виникла. Після цього група переходить до обговорення варіантів вирішення проблеми без агресії. При цьому рішення проблеми має задовольнити усіх учасників Кола, лише тоді процедура може бути завершена.

Технологія «Екстреного втручання» спрямована на зменшення або уникнення агресивних проявів у складних стосунках і конфліктних ситуаціях [4]. Дана технологія застосовується у взаємодії між підлітками та педагогами, батьками. Процедура проведення «Екстреного втручання» передбачає дотримання таких правил:

1. Спокійне ставлення у випадку незначної агресії. У тих випадках, коли агресія підлітків є обґрунтованою, слід дотримуватися таких стратегій: ігнорування реакції підлітка – потужний спосіб припинення небажаної поведінки; розуміння почуттів підлітка

(«Звичайно, ти відчуваєш образу...»); переключення уваги, пропозиція будь-якого завдання («Допоможи мені, будь ласка»); позитивне пояснення поведінки («Ти злишся, тому, що ти стомлений?!»). Якщо у підлітка цілком обґрунтований гнів у допустимих межах, то необхідно дозволити йому відреагувати, при цьому уважно вислухати його та переключити увагу на щось інше.

2. Акцентування уваги на вчинках (поведінці), а не на особистості підлітка. Провести чітку межу між учинком і поведінкою дозволяє техніка об'єктивного опису поведінки. Після того, як підліток заспокоїться, доцільно проаналізувати з ним його поведінку (описати, як він себе поводить, проявляючи агресію, які слова говорив, як діяв, але не давати ніякої оцінки). Важливо, вказати на негативні наслідки його поведінки та переконати, що найбільше агресія шкодить йому самому, а також вказати на конструктивні способи поведінки у конфліктних ситуаціях.

3. Одним із шляхів зниження агресії є встановлення з підлітком зворотного зв'язку, використовуючи такі прийоми: констатація факту («Ти поводиш себе агресивно...»); констатуюче запитання («ти злишся?»); розкриття мотивів агресивної поведінки («Ти хочеш мене образити?», «Ти хочеш продемонструвати силу?»); вираження власних почуттів стосовно небажаної поведінки («Мені не подобається, коли зі мною розмовляють у такому тоні»); апеляція до правил («Ми ж з тобою домовлялися!»). При цьому, підліток має зрозуміти, що його люблять і поважають, але його поведінка є неприйнятною.

4. Контроль над власними негативними емоціями. Під час взаємодії з агресивним підлітком необхідно контролювати свої негативні емоції. Це дасть змогу не підкріпити агресивну поведінку підлітка, зберегти з ним добрі взаємовідносини та продемонструвати, як потрібно поводити себе з агресивною людиною [6].

5. Зниження напруги ситуації – одне із основних завдань у роботі з агресивними підлітками. Досягнути зниження напруги ситуації можливо за умови уникнення таких помилок: підвищення голосу, погрожуючий тон; демонстрація влади; крик; агресивні пози і жести; сарказм, насмішки; негативна оцінка особистості підлітка, його близьких або друзів; втягування у конфлікт сторонніх людей; беззаперечне переконання у своїй правоті; нотації і проповіді; покарання або погроза покарання; узагальнення типу: «Всі ви однакові», «Ти, як завжди ...», «Ти ніколи не.»; порівняння з іншими підлітками не на його користь; накази, жорсткі вимоги, тиск; виправдовування, підкуп, нагороди.

6. Обговорення вчинку. Аналізувати поведінку в момент прояву агресії не варто, доцільно це зробити після того, як ситуація вирішиться і всі заспокояться. Проте, обговорення самого інциденту потрібно провести як можна скоріше. Під час розмови, зберігаючи спокій та об'єктивність, слід детально обговорити негативні наслідки агресивної поведінки, її руйнівну силу не лише для оточуючих, а, передусім, для самого агресора.

Отже, психокорекція агресивної поведінки підлітків спрямовується на навчання підлітків прийомам спілкування; формування умінь конструктивно діяти в конфліктних ситуаціях; формування мотивації самовиховання і саморозвитку, забезпечення необхідними психологічними ресурсами і засобами.

Список використаних джерел

1. Семенюк Л.М. Психологические особенности агрессивного поведения подростков и условия его коррекции / Л.М. Семенюк. – М., 1996. – 255 с.
2. Чаговец Л. Психічні особливості агресивності старших підлітків / Л. Чаговец // Психолог. – Квітень. – №15(111). – 2004. – С. 16-17.
3. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль / Л. Берковиц. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2001. – 512 с.
4. Анн Л. Ф. Психологический тренинг с подростками / Л. Ф. Анн. – СПб.: Питер, 2007. – 271 с.
5. Басс А. Диагностика состояния агрессии / А. Басс, А. Дарки. – М.: Пресс, 2002. – 245.
6. Гайдамышко І. А. Технології профілактики третирування у шкільному середовищі / І. А. Гайдамышко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2013. – № 2. – С. 28-32

Бондар В. В., студент 4 курсу, група ПР-141,
юридичний факультет
Науковий керівник: **Литвиненко В.М.**, к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
topofmountua@gmail.com

ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

На сьогодні, в нашій державі виникли складні соціально-економічні кризи, які безпосередньо негативно впливають на дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування.

Сирітство почало набирати загрозливі масштаби. Згідно зі статистикою відображається покращення народжуваності за декілька останніх років в Україні. На превеликий жаль, кількість дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування збільшилася в декілька разів і така кількість продовжує зростати. Оскільки, соціальна допомога у зв'язку із народженням дитини здебільшого виконує функцію корисливого мотиву, а не батьківського виховання. Це призводить до негативної тенденції – діти зазнають сирітства, маючи живих батьків: кожен рік близько 6 тис. дітей залишається без батьківського піклування [1]. Багато таких дітей навіть не отримують спеціального статусу та не потрапляють в загальну статистику.

За статистикою близько 100 тис. сімей через різні причини не виконують функції виховання щодо власних дітей. На сьогоднішній день, в нашій державі більше 115 тис. дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського виховання. На профілактичному обліку служб у справах дітей перебуває майже 100 тис. дітей, які займаються бродяжництвом та жебракують. Щорічно в притулках перебуває від 25 до 30 тис. дітей. На жаль, кожна 10 дитина в Україні, яка знаходиться під опікою держави, насправді не має рідних, а перебування в притулках не зможе замінити сім'ю [1].

Виховання в державних інтернатних закладах лише частково забезпечує існування дитини в матеріальному аспекті, а усиновлення чи вдовечеріння, дітей з інтернатної установи є досить важкою справою та й під силу не для всіх. Перевагу віддають дітям до 5 років та без проблем із здоров'ям, а це всього 5% від загального числа. В майбутньому цим дітям досить складно пристосуватися до суспільства. Після життя в інтернатних установах, діти не можуть витримати конкуренцію на рівні професійної або ж вищої школи, а потім і на ринку праці. Ставлення держави до проблем дітей, а особливо до проблем сирітства, є показником розвитку суспільства [2, с. 14]. Для покращення умов життя дітей-сиріт та підвищення уваги українського соціуму до проблеми сирітства, наша держава намагається вдосконалити законодавство щодо соціального захисту таких категорій дітей.

На теперішній час, є нормативно-правова база, яка регулює питання пов'язані з організаційними, соціальними засадами та гарантіями державної підтримки дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Головними нормативно-правовими актами є: Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування», Закон України «Про охорону дитинства» та інші. Слід зауважити, що ми виконуємо міжнародні зобов'язання відповідно до Конвенції ООН «Про права дитини» та намагаємося забезпечити кожную дитину турботою, оскільки захист дитинства є перш за все пріоритетним напрямом для нас [3]. Наша законодавча база повинна забезпечувати гідні умови життя дітям. В Україні запровадженні альтернативні форми виховання, що позитивно відображаються в юридичному плані [4].

В наш час, відсутній дієвий юридичний механізм для забезпечення дитини найпотрібнішим: житлом, особистими речами і т.п. Також, вона не має захисту від негативного впливу та осудження з боку навколишнього середовища. Можна погодитися, що «наслідком недосконалих державних механізмів управління соціально-правового захисту осиротілих дітей є

відсутність профілактики та низька ефективність соціальної адаптації проблемних дітей до життєвих реалій, особливо після досягнення повноліття» [5, с. 171].

Дитина потрапляє до категорій дитина-сирота та дитина позбавлена батьківського піклування внаслідок смерті батьків або позбавлення їх батьківського права [6]. На жаль, такий феномен як сирітство призводить до порушення загального права дітей на сімейне виховання й батьківську турботу. Сирітство трактується по-різному фахівцями в соціальній сфері, але є стале визначення - це соціальне явище, яке обумовлене наявністю факту смерті батьків (чи позбавлення їх прав). Після цього дитина опиняється на одинці зі своїми проблемами та автоматично набуває статусу соціально вразливої верстви населення, оскільки відстояти власні права та інтереси їм вкрай тяжко. В таких умовах, вона не зможе вижити без повного забезпечення від держави та адаптації за допомогою спеціалістів.

Стаття 8 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування» визначає зобов'язання щодо повного державного забезпечення дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Тобто, Україна бере на себе зобов'язання утримувати та виховувати таких дітей відповідно до п. 3 статті 52 Конституції України [7]. Дитина може перебувати на повному утриманні держави до досягнення вісімнадцяти років, а при продовженні навчання - до 23 років або ж до закінчення відповідних навчальних закладів.

Наша держава шукає шляхи до вдосконалення соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Одним із таких вдосконалень є запровадження соціальних заходів, які покликані покращити умови існування цих дітей. До цих заходів належать: виплата грошової допомоги; медичне обслуговування; оздоровлення; соціальний захист дітей-сиріт, що є інвалідами; працевлаштування; житлове забезпечення; додаткові соціальні пільги [6].

На нашу думку, цей перелік інструментів соціального захисту дітей-сиріт спрямований на часткове задоволення потреб дитини. Такі заходи мають на меті матеріальне забезпечення фізичних потреб і є недосконалим, оскільки не враховуються індивідуальні умови життя кожної дитини.

Діти мають право на одноразові допомоги після досягнення 18-річного віку, та після закінчення навчального закладу. Також, дитині-сироті може надаватися грошова допомога на харчування, одяг та особисті речі за рахунок міського бюджету або ж навчального закладу, але не завжди коштів вистачає на їхні мінімальні потреби. Та і розмір цих виплат є незначним і не зможе стати «фундаментом» для початку нового життя поза інтернатною установою.

Хотілося б наголосити про медичне обслуговування. Дітям-сиротам та дітям позбавленим батьківського піклування надана державна гарантія щодо медичного обслуговування, але реалізується вона не в повному обсязі. По-перше, держава має в першу чергу забезпечувати безкоштовну медичну допомогу цим дітям, а потім вже іншим категоріям громадян. Тобто, першочергово забезпечувати ліками, медичним устаткуванням та продуктами медичні та оздоровчі дитячі заклади і передбачити відповідні витрати в державному бюджеті. По-друге, здійснювати лікування за кордоном дітей з тяжкими хворобами. По-третє, ввести заборону на приватизацію або перепрофілювання дитячих санаторних установ для інших потреб. Належне медичне обслуговування дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування призведе до ефективної реабілітації та їхнього оздоровлення в цілому.

Положення щодо дітей-інвалідів в плані соціальної та трудової реабілітації є застарілим. На даний час, створена мережа спеціальних закладів, яка визначає мінімальний перелік професій. Це призводить до порушення розвитку людини, оскільки діти приречені на второсортні спеціалізації. Пріоритет віддається робітничим низькооплачуваним професіям. Необхідно розширити перелік професій та враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Держава повинна допомогти дітям з інвалідністю, бо вони як і всі хочуть здобути вищу освіту. Діти не є винними, що так склалися обставини в їхньому житті.

Держава повинна забезпечувати працевлаштування дітей, тобто надавати їм перше робоче місце, але це право не забезпечується належним чином. В більшості випадків немає можливості

надати таке робоче місце, тоді держава «відкупляється» грошовою компенсацією. Доцільно було б здійснити автоматичну реєстрацію в державній службі зайнятості та виплачувати допомогу по безробіттю на рівні середньої зарплати, яка склалася по Україні до надання такого робочого місця. Найкращим рішенням було б створити окремий нормативно-правовий акт, який регулював би всі аспекти працевлаштування дітей-сиріт.

Діти-сироти та діти позбавлені батьківського піклування мають право на першочерговий вступ. Але державне замовлення скасовують на багатьох факультетах і крім них, є ще інші категорії пільговиків.

Слід зауважити, що за законодавством, дитина має право на позачергове надання житла, але в житті це право не забезпечується. Надання такого житла здійснюється державними адміністраціями за місцем походження дитини [8]. Проте, зазвичай житловий фонд не має вільного житла, а соціальні гуртожитки нормально не облаштовані. Тому, такі діти не забезпечені житлом і переходять в категорію безпритульних. В цьому питанні є величезні прогалини. Необхідно створити програмний підхід щодо забезпечення житлом цих дітей.

Отже, в нашій державі є гостро виражена проблема, яка полягає в збільшенні дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Це відбувається через соціально-економічні, морально-етичні та психологічні негаразди існування в державі, що призводить до обмеження головного права дитини – зростати у сімейному оточенні. Ми маємо направити соціальну політику на розбудову належної нормативно-правової бази щодо визначення правового статусу соціальних сиріт та системи їх захисту.

На нашу думку, для покращення соціального захисту дітей-сиріт необхідно: провести професіоналізацію прийомних вихователів та виділити кошти для здійснення інформаційної компанії; посилити соціальну рекламу щодо сімейних форм виховання; надати громадським організаціям деякі повноваження соціальних служб; запровадити співпрацю органів місцевого самоврядування з міжнародними організаціями; поширювати інформацію про можливість здійснення благодійних внесків через громадські організації, які займаються подальшим їхнім використанням з наданням повної звітності.

Список використаних джерел

1. Держстат України / «Чисельність дітей, усиновлених протягом року» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт державного комітету статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/oz_rik/oz_u/vsunovlennia_06_u.html
2. Збірник «Права дитини: сучасний досвід та інновації» / Захист прав дитини як пріоритет державної політики / Кияниця // – К. : Либідь, 2005. – С. 12–21.
3. Конвенція ООН «Про права дитини»; Міжнародний документ від 20.11.1989 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України.-Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
4. Наукова стаття «Упровадження ефективних форм виховання в системі державної та сімейної опіки: міжнародний досвід та уроки для України» / І.Доля [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/March08/04.htm>
5. Журнал «Інвестиції: практика та досвід» / Модернізаційні аспекти соціально-правового захисту дітей, позбавлених батьківського піклування / Ю. П. Харченко // 2013. – № 8. – С. 170
6. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки» від 13.01.2005 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. -Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>
7. Закон України «Конституція України» від 28.06.1996 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. -Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%>
7. Регіональна стратегія / «Соціальний захист дітей» / Візир В. М., Чернета С. Г. / [Електронний ресурс]-Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/pics/upload/227-68182ec10b5b3ca08326d5756636df66.pdf>
8. Постанова КМУ «Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24.09.2008 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. -Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF>

Брижко М.В., студент 2 курсу магістратури, групи МТПРп-161,
юридичний факультет
Науковий керівник: **Пузирний В.Ф.**, д-р юрид.наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
mbryzko@gmail.com

ЩОДО ПОНЯТТЯ САМОЗАЙНЯТИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Проблема розвитку малого та середнього підприємництва була і залишається актуальною в Україні протягом декількох десятиліть. Законодавець удосконалює нормативно-правову регламентацію діяльності суб'єктів цієї категорії бізнесу, а також активно шукає можливості розвитку зазначеного інституту. Одним із явищ, яке тривалий час існує в державі, але при цьому є недостатньо врегульованим, є поняття «самозайнятості» в цілому, та інститут «самозайнятих громадян» зокрема.

У загальних рисах «самозайняті особи» – це ті, хто самостійно забезпечують себе роботою організують діяльність, яка виступає для них основним джерелом доходу. У нашій державі під таке розширене тлумачення самозайнятості підходить досить велика частина населення, яка веде особисте підсобне господарство, заробляє додатково у вільний від роботи час.

Законодавство України про зайнятість населення, розвиваючи конституційні засади щодо самовизначення особистості, вільного виробу нею виду та роду діяльності, закріплює основні принципи державної політики зайнятості населення, серед яких: забезпечення рівних можливостей усім громадянам, незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статті, віку, політичних переконань, ставлення до релігії, в реалізації права на вільний вибір діяльності відповідно до здібностей та професійної підготовки з урахуванням особистих інтересів і суспільних потреб; сприяння забезпеченню ефективної зайнятості, запобіганню безробіттю, створенню умов для розвитку підприємництва.

Слід зазначити, що попередня редакція Закону України «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 року № 803-XII [1] до зайнятого населення України відносила, крім працюючих за наймом, також громадян, які самостійно забезпечували себе роботою, включаючи підприємців та осіб, зайнятих індивідуальною трудовою діяльністю чи творчою діяльністю (ст.1). У ст. 4 чинного Закону України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року № 5067-VI [2] замість терміна «індивідуальна трудова діяльність» використовується словосполучення «особи, які забезпечують себе роботою самостійно та мають доходи від такої зайнятості».

Визначення осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, міститься у ст. 11 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV [3]: ними вважаються особи, які займаються адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з отриманням доходу безпосередньо від цієї діяльності, члени фермерського господарства, особистого селянського господарства, якщо вони не є найманими працівниками.

На сьогодні в нашій державі існує величезна кількість осіб, які самостійно забезпечують себе роботою. Особливо часто таких осіб можна зустріти серед молоді: фотографи, блогери, ведучі приватних заходів, люди, які виготовляють сувеніри та подарунки своїми руками тощо. До категорії самозайнятих також можна віднести водіїв таксі, фахівців дрібного ремонту на дому («чоловік на годину»), клінерів (прибиральників), людей, що здійснюють дрібний побутовий ремонт (годинників, взуття, телефонів тощо), репетиторів та інших осіб. Серед них виділяються особи, які здійснюють свою діяльність як офіційно зареєстровані індивідуальні підприємці (як правило, це ті, хто орендує приміщення

для ведення своєї діяльності) і наймані співробітники, які залучаються для роботи юридичними особами на основі договорів підряду чи інших цивільно-правових договорів. Але дуже часто зустрічаються фахівці, які виконують свою роботу без постановки на облік. Такі фізичні особи, здебільшого, не подають податкові декларації. Укладення договору надання послуг з такою особою (наприклад, фотографом на своєму заході), не несе ніяких податкових наслідків для цієї особи, якщо, звичайно, подібний договір не укладається з індивідуальним підприємцем.

Сьогодні у сучасному світі отримали свій розвиток різні інтернет-сервіси, що дозволяють самозайнятим особам розвивати свою діяльність, залучаючи все більшу кількість клієнтів. Наприклад, водії таксі можуть укласти договір із сервісом «Uber». При цьому водій є приватним підприємцем, а «Uber» надає йому сервіс, в якому знаходиться величезна кількість клієнтів. Водій у цьому випадку може надати клієнту в оренду свій автомобіль і свої послуги з управління автомобілем. Але клієнт укладає договір з сервісом, а не з водієм, тому правила ст. 805 Цивільного кодексу України [4] про надання в оренду транспортного засобу з екіпажем у такому випадку не застосовуються, тому що є посередник у вигляді сервісу «Uber». Також тут не застосовується договір субпідряду, тому що «Uber» не здійснює перевезення, а тільки надає інформацію про автомобілі, що знаходяться поблизу, і можливість їх подачі. Отже, послугу з оренди автомобіля з водієм здійснює сам водій, а «Uber» до поїздки ніякого відношення не має. Така ж система роботи з фотографом – він надає послугу, використовуючи для цього свої основні засоби (фотоапарат) і свої навички та вміння фотографування. Звідси випливає висновок, що самозайнятий не є найманим працівником.

Розглянувши ці приклади, можна спробувати визначити правовий статус самозайнятої особи: самозайнятою можна вважати особу, яка не має найманих працівників. Це впливає з самого терміна. Людина виконує роботу самостійно, не залучаючи для цього третіх осіб. Також основою діяльності самозайнятої особи є прагнення забезпечити себе роботою й отримувати від цього прибуток, а не ведення підприємницької діяльності. Діяльність самозайнятої особи повинна відбуватися на основі цивільно-правових договірних відносин.

Відкритим залишається питання щодо регулярності послуг, що надаються. Так, наприклад, штатний електрик організації, який раптом став самозайнятою особою, продовжує надавати послуги з ремонту електричної мережі у цій самій організації. Це проста схема мінімізації сплати страхових внесків організацією. З іншого боку, репетитор або няня протягом довгого часу може надавати свої послуги тій же самій особі, що не викликає підозр у контролюючих органів. Виходячи з цього необхідно або постійно контролювати перелік осіб, які належать до категорії самозайнятих, доповнюючи його новими професіями, або, хоча б на перший час, дозволити самозайнятій особі виконувати свою роботу тільки для фізичних осіб.

Загалом відсутність правового регулювання вищезазначених випадків, відсутність чіткої програми розвитку і підтримки самозайнятості населення негативно відображається на рівні врегульованості суспільних відносин у цій сфері.

Дещо інша ситуація із самозайнятими особами склалась в зарубіжних країнах, де вже не одне десятиліття приділяється увага цій проблемі. Так, у 1979 році Франція реалізувала експериментальну програму розвитку самозайнятості для безробітних, засновану на формуванні стартового капіталу для свого індивідуального підприємця за допомогою виплат по безробіттю. Великобританія, як і Франція, запровадила національну програму розвитку самозайнятості, учасниками якої могли стати особи, які отримують допомогу з безробіття і мають додаткові соціальні пільги. Також британська модель заснована на періодичних виплатах по безробіттю, що дозволяє безробітному поступово отримувати необхідну кваліфікацію і, отже, створювати власний бізнес. Згодом подібні програми розвитку самозайнятості з'являлися і в інших країнах Європи. Нині ці держави постійно вдосконалюють свої національні програми розвитку і підтримки самозайнятості, пристосовуючи їх до нових соціально-економічних умов. Крім того, цікавий досвід у цій

сфері можна запозичити із законодавства Сполучених Штатах Америки, де влада до самозайнятих відносить ветеранів збройних сил та інвалідів, що значно розширює саме розуміння самозайнятості [5].

В європейських країнах практикується і такий вид трудової діяльності, як «домашня зайнятість». Він охоплює людей, що виконують певну роботу вдома за домовленістю працівника і роботодавця. Роботу вдома можна порівняти з роботою в офісі, тільки без постійного контролю і без звичного оточення, наприклад, консультування телефоном, віддалена робота в мережі Інтернет, редактор текстів тощо [5]. Безумовно, нам варто звернутися до досвіду економічно розвинених країн, який допоможе нашому законодавцю визначити поняття самозайнятих громадян і окреслити коло видів діяльності для суб'єктів такого виду діяльності.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що інститут самозайнятості фактично існує в Україні, хоча і не має достатньо належного нормативно-правового регулювання. Проаналізувавши норми чинного законодавства на предмет визначення поняття «самозайнятість», можна відзначити недостатню урегульованість правового статусу цієї категорії громадян. При цьому законодавець, як і судові інстанції, дуже активно оперують поняттям «самозайнятий громадянин».

Рішення проблеми вбачається в законодавчому закріпленні поняття самозайнятих громадян, визначенні хоча б диспозитивного переліку видів їхньої діяльності і, відповідно, у фіксації правового статусу таких суб'єктів у цивільному законодавстві України. Ми пропонуємо таке визначення: самозайнята особа – це громадянин, який застосовує свої навички і вміння для підтримки власного рівня доходів на достатньому йому рівні без мети ведення підприємницької діяльності та без використання найманої праці.

Список використаних джерел

1. Про зайнятість населення : Закон України від 1 березня 1991 року № 803-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 14. – Ст. 170.
2. Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24. – Ст. 243.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : Закон України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46-47. – Ст. 403.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
5. Бондаренко В.А. Развитие самозанятости в странах Европейского Союза и США [Электронный ресурс] /В. А.Бондаренко. – Режим доступа : http://www.vneshmarket.ru/content/document_r_A4F92072-2395-4116-96E5-EE76169118C7.html.

Василенко А.С., студентка 4 курсу, група ПР-143, юридичний факультет
Науковий керівник: **Головко О.М.**, викладач
кафедри кримінального права та правосуддя
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
alinavasylenko2017@yandex.ru

ПРИПИНЕННЯ ПРАВА НА ЗАЙНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В КОНТЕКСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

В сучасних умовах побудови та розвитку правової держави відбувається кардинальне реформування правової сфери. Не став винятком й інститут адвокатури, оскільки 5 липня 2012 р. було прийнято Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) [1]. В зв'язку з цим статтю присвячено актуальній проблемі сьогодення, а саме припиненню права на зайняття адвокатською діяльністю в контексті адвокатської етики.

Метою статті є дослідження різних положень оновленого законодавства, яким регулюється здійснення адвокатської діяльності. Особливу увагу необхідно приділити зупиненню та припиненню права на заняття адвокатською діяльністю, оскільки в правовій науці це питання залишається недостатньо дослідженим.

Так, зупинення та припинення права на зайняття адвокатською діяльністю регулюється Розділом V Закону, а саме ст. 31-32. На нашу думку, виділення законодавцем окремого розділу для зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю свідчить про важливу роль, яка відводиться даним елементам, оскільки фактично ці дії суттєво впливають на правовий статус адвоката в цілому. Проаналізуємо, в першу чергу, підстави зупинення права на заняття адвокатської діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 31 Закону, право на заняття адвокатською діяльністю зупиняється у таких випадках

- у випадку подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності;
- на підставі набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення злочину, крім випадків вчинення адвокатом тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі.
- у випадку накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- у разі визнання адвоката за рішенням суду недієздатним або обмежено дієздатним [1].

На нашу думку, встановлення законодавцем вищезазначених підстав для зупинення права на заняття адвокатською діяльністю є обґрунтованим в порівнянні з підставами припинення права на заняття адвокатською діяльністю, оскільки, не зупинення права тягне за собою значно легші наслідки, ніж припинення права на заняття адвокатською діяльністю. Це обумовлюється тим, що у випадку зупинення права, адвокат в подальшому має можливість поновити право на здійснення адвокатською діяльністю коли перестануть існувати відповідні підстави, визначені ч. 1 ст. 31 Закону, які ми дослідили вище.

При цьому, необхідно зазначити, що згідно ч. 2 ст. 31 Закону накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у таких випадках:

- у разі повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку;
- у випадку порушення адвокатом вимог щодо несумісності;
- внаслідок систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики.

Тобто, комплексно аналізуючи підстави зупинення права на заняття адвокатською діяльністю ми можемо виділити позитивні, негативні та опосередковані підстави.

До позитивних підстав зупинення ми відносимо подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності, оскільки в даній ситуації адвокат за власним волевиявленням зупиняє право на здійснення професійної діяльності.

До негативних підстав, безсумнівно відносимо пункти 2-3 ч. 1 ст. 31 Закону, оскільки в цих ситуаціях адвокат притягується до кримінальної (крім випадку передбаченого п. 6 ч. 1 ст. 32) та дисциплінарної відповідальності.

Останню підставу, а саме визнання адвоката за рішенням суду недієздатним або обмежено дієздатним ми не можемо віднести ні до позитивних, ні до негативних підстав, оскільки зупинення права на зайняття професійною діяльністю в адвоката виникає внаслідок незалежних від нього обставин. Тому, за власним авторським баченням віднесемо цю підставу до опосередкованих підстав.

На відміну від зупинення права на заняття діяльності значно тяжчі наслідки виникають внаслідок припинення права на заняття професійною діяльністю адвоката.

Припинення права на зайняття адвокатською діяльністю, аналогічно, як і у випадку зупинення відповідного права, тягне за собою і припинення дії відносно даної особи ряду гарантій (крім дії таких основних гарантій, як заборона притягувати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката, статус якого припинено, або погрожувати застосуванням

відповідальності у зв'язку з попереднім здійсненням ним адвокатської діяльності та заборони вимагати від такої особи відомостей, що є адвокатською таємницею). При цьому, ми погоджуємось з думкою В. В. Заборовського, що потрібно врахувати також і те, що, як і у випадках зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю, такій особі забороняється здійснювати юридичну діяльність саме в статусі адвоката, але не існує заборони на здійснення представництва інтересів особи в суді в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві [2, с. 225].

Отже, можемо констатувати, що припинення права на заняття адвокатською діяльністю має наслідком фактично тільки втрату статусу адвоката. При цьому, на відміну від зупинення даного права припинення характеризується тим, що відбувається анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Різниця між зупиненням і припиненням даного права полягає в тому, що у випадку припинення адвокат повинен з самого початку проходити всю процедуру, яка необхідна для одержання відповідного свідоцтва, включаючи кваліфікаційний іспит. У випадку ж зупинення даного права достатньо всього, щоб перестали існувати підстави для такого зупинення.

Законом встановлено шість випадків, коли припиняється право на заняття даним видом діяльності. До них належать:

- подання адвокатом заяви про припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- визнання адвоката безвісно відсутнім або оголошення його померлим;
- смерті адвоката;
- накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю;
- встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України;
- набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі [1].

При цьому, особливу увагу законодавець приділяє дисциплінарному стягненню у виді позбавлення права, деталізуючи підстави притягнення до даного виду відповідальності в ч. 2 досліджуваної статті. До таких підстав законодавець відносить:

- порушення присяги адвоката України;
- розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб;
- заподіяння протиправними діями адвоката, пов'язаними із здійсненням ним адвокатської діяльності, значної шкоди клієнту, якщо така шкода встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили;
- систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України [1].

Дійсно, якщо порівняти підстави для накладення дисциплінарного стягнення у виді зупинення права і припинення права, то у першому випадку воно, на нашу думку, характеризується значно меншою суспільною шкодою та в меншій мірі завдає шкоди адвокатурі в цілому. В другому ж випадку, шкода буде значно вищою.

Окрім цього, дискусійним залишається питання про відмінність припинення права, як виду дисциплінарного стягнення від зупинення права полягає в тому, що в цьому випадку не в рішенні кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, а в Законі чітко визначено строк, після закінчення якого особа може повторно претендувати на набуття статусу адвоката. Так, ч. 6 ст. 32 Закону закріплено, що особа, стосовно якої прийнято рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю з цієї підстави може звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту не раніше ніж через два роки з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю [3, с. 11]. Тобто, можна стверджувати,

що законодавець з одного боку певною мірою обмежує конституційне право на працю, передбачене ст. 43 Основного Закону, а з іншого вводить так званий «профілактичний період» в два роки, коли особа за будь-яких обставин не може поновити статус адвоката.

Досліджуючи дану проблему, необхідно звернути увагу на практичні ситуації з етичної точки зору. Так, 19 квітня 2013 року Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури розглянула справу адвоката, який залишив собі кошти клієнта, призначені для сплати штрафу. Як наслідок, громадянину довелося виконувати громадські роботи. При цьому клієнт був глухонімий, і цей факт адвокат використав на свою користь. За вказані вчинені дії адвоката було всього на всього право займатися адвокатською діяльністю було призупинено на рік, з наступним поверненням у коло адвокатів. Для порівняння, у штаті Нью-Йорк за Правилами адвокатської етики адвокат, який вчинив дане правопорушення, назавжди позбавляється права займатися адвокатською діяльністю [4, с. 37].

На нашу думку, цей приклад показує, що необхідно саме з етичної точки зору застосовувати до адвоката жорсткіші санкції, аніж призупинення права на заняття адвокатської діяльності, оскільки призупинення є занадто м'яким покарання за дане дисциплінарне правопорушення.

Отже, проаналізувавши підстави зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю можемо дійти висновку, обґрунтовано думку про те, що перший вид тягне значно легші наслідки, які пов'язані з тим, що особа не втрачає статус адвоката, на відміну від припинення права, внаслідок якого особа втрачає статус адвоката, але при цьому має можливість займатися юридичною діяльністю (бути представником в цивільному, господарському судочинстві тощо). Незважаючи на це, необхідно віддати належне законодавцю, який окремо визначив в Законі вичерпний перелік підстав зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
2. Задоя І. І. Види дисциплінарних стягнень адвокатів: проблеми законодавчого регулювання / І. І. Задоя // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. - 2014. - Вип. 9-2(2). - С. 10-13.
3. Заборовський В. В. Деякі аспекти припинення права на зайняття адвокатською діяльністю / В. В. Заборовський // Юридичний науковий електронний журнал. - С. 224-227 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://lsei.org.ua/4_2014/60.pdf
4. Череватюк В. Б. Адвокатська етика і практика: невідповідності та шляхи їх подолання / В. Б. Череватюк, А. В. Рогатюк // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2013. - № 4. - С. 36-40.

Велігорська А.В., студентка 2 курсу, групи ЗМПТІРП-161,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Шестак Л.В.**, к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
veligorskala@ukr.net

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Тривалий час у юридичній літературі є дискусійним питання щодо інституту адміністративної відповідальності. Протягом багатьох років існувала точка зору, згідно з якою суб'єктами адміністративної відповідальності є лише фізичні особи. Проте зміни в економіці, що зумовлені стрімким переходом до ринкової системи господарювання та створенням значної кількості юридичних осіб, призвели до вчинення ними правопорушень у різних сферах державного управління. Недоліки у законодавстві України породжують ряд проблем у застосуванні адміністративної відповідальності щодо юридичних осіб, що

вимагають подальшого удосконалення.

В Україні відсутній систематизований нормативний акт, що регламентував би адміністративну відповідальність юридичних осіб. На сьогоднішній день вона регулюється великою кількістю нормативних актів, що спричиняє певні труднощі в правозастосовчій діяльності органів адміністративної юрисдикції. Загальні положення і принципи щодо адміністративної відповідальності юридичних осіб в нормативних актах майже повністю відсутні, не врегульований належним чином механізм притягнення юридичних осіб до відповідальності.

Зазначене питання досліджувало багато вчених, таких як Й.А. Галаган, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, С.В. Ківалов, В.Б. Авер'янов, В.І. Димченко, Є.В. Додін, І.П. Голосніченко, О.Т. Зима, Д.М.. Лук'янець, В.І. Новосьолов, О.В. Овчарова тощо.

Мета статті полягає у розкритті сутності адміністративної відповідальності юридичних осіб та формуванні пропозицій щодо вдосконалення законодавства з даного питання.

Нині прийнято достатньо нормативно-правових актів, які дозволяють застосовувати заходи адміністративного впливу до юридичних осіб. До них можна віднести Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України», Закон України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності», «Про відповідальність підприємств, установ та організацій за порушення законодавства про ветеринарну медицину», Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» тощо.

Наявність складу правопорушення є необхідною підставою адміністративної відповідальності. Відсутність кожного з цих елементів виключає як наявність складу в цілому, так і, відповідно, застосування заходів державного примусу. Виходячи з цього, доцільно проаналізувати склад адміністративного правопорушення, яке вчиняється юридичною особою [6].

Юридичний склад адміністративного правопорушення містить чотири елементи:

- 1) об'єкт правопорушення;
- 2) суб'єкт правопорушення (у нашому випадку юридична особа);
- 3) об'єктивна сторона, тобто зміст правопорушення;
- 4) суб'єктивна сторона, тобто психоемоційний стан порушника [7].

Об'єктом адміністративного правопорушення є суспільні відносини, які регулюються та охороняються нормами адміністративного права у сферах виконавчої влади, що передбачають застосування встановлених законодавством видів адміністративного покарання (ст. 24 КУпАП) [2]. Об'єктивна сторона правопорушення виражається в дії або бездіяльності, що заподіяла шкоду суспільним відносинам, а також спосіб, місце, час, знаряддя вчинення правопорушення та інші обставини.

Суб'єктом правопорушення є особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, в нашому випадку – юридична особа. При цьому призначення покарання юридичній особі не звільняє від адміністративної відповідальності за дане правопорушення винну фізичну особу. Одночасне притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності фізичної особи не звільняє від адміністративної відповідальності за дане правопорушення юридичну особу. Отже, орган, що розглядає конкретну справу про адміністративне правопорушення, мусить довести провину як юридичної, так і фізичної особи [7]. Чинне адміністративне законодавство не дає узагальненого визначення суб'єкта адміністративного правопорушення і такого терміна не вживає. Аналіз відповідних статей КУпАП дозволяє дійти висновку, що ним є осудна особа, яка досягла певного віку і вчинила описаний у законі склад адміністративного проступку. У КУпАП не вживається термін «фізична особа», використовується лише термін «особа» [2].

Суб'єктивна сторона правопорушення виражається в психічному ставленні суб'єкта до вчинених ним дій (бездіяльності). У доктрині адміністративного права і досі тривають

дискусії щодо визначення вини юридичної особи. Слід зазначити, що вину юридичної особи можна розглядати як із об'єктивного, так і з суб'єктивного підходу. Об'єктивна вина – це вина підприємства, установи, організації залежно від характеру конкретного протиправного діяння юридичної особи, яка вчинила і (або) не запобігла цьому діянню, тобто це вина, обумовлена об'єктивною стороною складу адміністративного делікту. У свою чергу, суб'єктивна вина – це відношення підприємства, установи, організації, в особі її представників (працівників, адміністрації, посадових осіб тощо) до протиправного діяння, вчиненого цим підприємством, установою, організацією [3, с. 38].

На думку В. Стефанюка, І. Голосніченка, М. Михеєнка, вина юридичної особи – це психічне ставлення осіб, які перебувають у безпосередніх організаційно-правових відносинах з нею, причетні до протиправних діянь, виражених в актах юридичної особи, що завдали шкоди суспільним відносинам, порядку управління, та їх наслідків, виявлене у формі умислу або необережності [6, с. 7].

У той же час Д. Лук'янець пише, що важливе значення має суб'єктивний аспект самої категорії вини, тому для визначення вини юридичної особи переважає оцінка фізичною особою не власних дій, а того, яким чином її дії впливають на дію саме юридичної особи. Уточнюючи поняття винних дій для юридичної особи, він зазначає, що протиправні дії, вчинені юридичною особою, вважаються винними, якщо вони є наслідком свідомих дій (бездіяльності) фізичних осіб, котрі входять до складу юридичної особи [4, с.9].

К. Овчарова стверджує, що адміністративна відповідальність настає тільки за наявності вини юридичної особи, яка вчинила адміністративно-протиправне діяння, за винятком спеціально передбачених законом випадків об'єктивної (безвинної) адміністративної відповідальності організацій. При цьому вина фізичної особи у вчиненні адміністративного правопорушення розглядається у формі умислу чи необережності, однак сутність вини фізичних і юридичних осіб різна [5, с. 17].

На нашу думку, в законодавстві потрібно дати чітке визначення вини юридичної особи. Доцільно керуватися визначенням, запропонованим О.Т. Зимою. Вина юридичної особи – це суб'єктивне ставлення до проступку фізичних осіб, які входять до складу юридичної особи або перебувають з нею в іншому зв'язку (членство, право власності), і трудова діяльність або управлінські повноваження яких пов'язані з вчиненням протиправного діяння. На його думку, вина має визначатися переважаючою волею, під якою слід розуміти волю адміністрації, інших осіб, яким надано право давати вказівки в межах юридичної особи та її підрозділів [1, с. 11]. А прийнятий КУАП Російської Федерації взагалі відмовився від визначення вини юридичної особи.

Адміністративна відповідальність юридичної особи настає за вчинення нею забороненої КУпАП дії чи бездіяльності, яка виконана або санкціонована її керівником чи колективним органом управління, що діяв від імені юридичної особи. Юридичні особи можуть нести адміністративну відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених нормами Особливої частини КУпАП. Порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення юридичних осіб такий же, як і для фізичних осіб, але слід чітко визначити органи, уповноважені накладати адміністративні стягнення на них.

Верховною Радою України було прийнято Проект нового Кодексу про адміністративні проступки, яким визначались суб'єктами адміністративної відповідальності юридичні особи та пропонувалося об'єднати види стягнень, що застосовувались би до юридичних осіб. Але даний проект було відкликано. На нашу думку, було б доцільно прийняти до уваги норми, які були запропоновані у даному проекті, а саме визнати юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності, передбачити порядок притягнення їх до відповідальності та згрупувати всі види стягнень в одній нормі, а саме: 1) попередження; 2) штраф; 3) оплатне вилучення предмета, який став безпосереднім знаряддям або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення та конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення чи грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; 4) анулювання ліцензії

на певний вид господарської діяльності; 5) тимчасова заборона (зупинення) окремого виду діяльності об'єднань громадян; 6) тимчасова заборона (зупинення) всієї діяльності об'єднань громадян; 7) примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднань громадян; 8) скасування державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності; 9) адміністративний арешт майна, банківських рахунків, складських чи інших приміщень юридичної особи.

Отже, можна зробити висновок, що не існує єдиного кодифікованого акту, який би регулював питання адміністративної відповідальності юридичних осіб, а всі норми розгалужені по різних нормативно-правових актах, що призводить до дублювання частини норм, а то і неузгодженості їх трактування. Тому, необхідно передбачити в адміністративному законодавстві поряд з фізичними особами і юридичну особу, як суб'єкта адміністративного правопорушення, та визначити на законодавчому рівні поняття адміністративного правопорушення юридичної особи, закріпивши при цьому принцип вини юридичної особи у вчиненні адміністративного правопорушення, як обов'язкову умову притягнення її до адміністративної відповідальності, та види стягнень, які можуть бути застосовані до неї за адміністративні правопорушення.

Список використаних джерел

1. Зима О. Адміністративна відповідальність юридичних осіб [Текст]: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук / Зима О. ; Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2001. – 19 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР, 1984, додаток до № 51. – С. 1122.
3. Кондрашина Н. М. Окремі питання адміністративної відповідальності юридичних осіб / Н. М. Кондрашина // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Вип. 32(3). – С. 36-40. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32%283%29_10
4. Лукьянец Д. М. Юридическое лицо как субъект административной ответственности: дополнительные аргументы «за» [Текст] / Д. Лукьянец // Юридическая практика. – 2001. – № 18. – С. 1–9.
5. Овчарова Е. Материально-правовые проблемы административной ответственности юридических лиц (к проекту Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях) [Текст] / Е. Овчарова // Государство и право. – 1998. – № 7. – С. 14–19.
6. Стефанюк В. Інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб: проблеми теорії та практики [Текст] / В. Стефанюк, І. Голосніченко, М. Михеєнко // Право України. – 1999. – № 9. – С. 6–9.
7. Удод М. В. Адміністративна відповідальність юридичних осіб / М. В. Удод, О. Г. // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право. – 2010. – № 1. – С. 90-95. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2010_1%284%29_17

Вікторівський В.В., студент 2 курсу магістратури, групи ЗМТПРп-161,
юридичний факультет
Науковий керівник: **Пузирний В.Ф.**, д-р юрид.наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
sandra93686@gmail.com

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Адміністративна юстиція як судовий механізм захисту прав людини від порушень і зловживань з боку публічної адміністрації для української правової системи є не новим інститутом [1, с. 14]. Після розпаду СРСР потреба у створенні системи адміністративних судів в Україні отримала офіційне визнання: спочатку на рівні концепції, згодом на законодавчому рівні.

Концепцією судово-правової реформи, яка затверджена Верховною Радою України в 1992 р, було передбачено поступове впровадження адміністративної юстиції: починаючи від спеціалізації суддів та створення спеціалізованих судових колегій і закінчуючи створенням вертикалі адміністративних судів.

Конституція України [2] від 28 червня 1996 року закріплює, що правосуддя в Україні здійснюється тільки судами – Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції (розділ VIII ст. 124). Система судів загальної юрисдикції базується на принципах територіальності і спеціалізації (розділ VIII ст. 125). Таким чином, Основний Закон України допускає існування в системі судів загальної юрисдикції спеціалізованих судів, зокрема, адміністративних. У свою чергу, система адміністративних судів визначена Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року [3].

Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) від 6 липня 2005 року [4] є базовим правовим актом, в якому містяться як норми матеріального, так і процесуального права. Кодекс складається з семи розділів, кожен з яких, за винятком розділу 1 «Загальні засади», розділу 6 «Заходи процесуального примусу» і розділу 7 «Прикінцеві та перехідні положення», поділяється на глави.

Крім КАСУ, джерелом регулювання правового статусу адміністративних судів є і Укази Президента України (наприклад, Указ Президента України від 1 жовтня 2002 року № 889/2002 «Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України») [5]. Згідно з п. 1 Указу Президента України від 16 листопада 2004 року «Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі та кількісного складу суддів» з 1 січня 2005 року в системі адміністративних судів України утворено місцеві адміністративні суди на рівні областей та міст Києва і Севастополя [6].

Конкретизуючи норми Конституції України, КАСУ формулює важливий правовий принцип – правосуддя в адміністративних справах здійснюється адміністративними судами. При цьому юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового вирішення (ст. 4 КАСУ).

У КАСУ закріплено визначення адміністративного судочинства. Це діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, передбаченому КАСУ (п. 4 ч. 1 ст. 3 КАСУ).

КАСУ також дає легальне визначення адміністративного суду – суд загальної юрисдикції, до компетенції якого КАСУ віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ (п. 2 ч. 1 ст. 3 КАСУ). Визначення дається через компетенцію адміністративного суду.

Загалом, з методологічного погляду, в Кодексі досить чітко визначено основні поняття та інститути адміністративного провадження, що, як правило, дозволяє уникнути будь-якого їх подвійного тлумачення.

КАСУ передбачає такі види судових інстанцій по розгляду адміністративних справ:

- місцеві загальні суди, які виступають як адміністративні;
- апеляційні адміністративні суди;
- окружні адміністративні суди;
- Вищий адміністративний суд України;
- Верховний Суд України.

Виходить своєрідна правова конструкція: спеціалізованими судами загальної юрисдикції, тобто адміністративними судами, є апеляційні адміністративні суди, окружні адміністративні суди та Вищий адміністративний суд України; судами загальної юрисдикції, до компетенції яких відноситься розгляд адміністративних справ – місцеві загальні суди, які виступають як адміністративні, Верховний Суд України, тобто подвійна система адміністративного судочинства. З цього випливає, що при судах загальної юрисдикції, що розглядають цивільні справи за правилами Господарського процесуального кодексу України, є судді, які розглядають і адміністративні справи за правилами КАСУ [7, с. 4].

Таким чином, чинним законодавством України створена багаторівнева система судів загальної юрисдикції, до компетенції яких згідно з КАСУ віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ.

Особливістю КАСУ є і те, що в ньому (п. 1 ч. 1 ст. 3) дається визначення адміністративно-юрисдикційної справи – це переданий на розгляд адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який виконує управлінські владні функції на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Однак КАСУ не визначає, в якому значенні вживається термін «публічно-правовий спір». Це породжує певні проблеми. Зокрема, не вирішено остаточно питання про розмежування юрисдикції господарських та адміністративних судів за критерієм поділу права на публічне і приватне [8, с. 3].

У Кодексі детально визначена територіальна, предметна й інстанційна підсудність адміністративних справ адміністративним судам і судам загальної юрисдикції, до компетенції яких належить розгляд адміністративних справ.

Предметна підсудність розмежовує адміністративні справи, відносячи їх до ведення того чи іншого суду залежно від характеру, складності та суспільної важливості адміністративної справи.

У КАСУ закріплено важливий правовий принцип, який повинен виступати додатковою гарантією захисту прав і законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб – у разі невизначеності предметної підсудності адміністративної справи така справа розглядається місцевим адміністративним судом за вибором позивача (ч. 5 ст. 18 КАСУ).

Окружним адміністративним судам підсудні адміністративні справи, в яких однією зі сторін є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, їх посадова чи службова особа, крім справ з приводу їх рішень, дій / бездіяльності, і справи про адміністративні проступки (ч. 2 ст. 18 КАСУ).

Відповідно до КАСУ Вищому адміністративному суду України, як суду першої і останньої інстанції, підсудні лише дві категорії справ: 1) щодо встановлення ЦВК України результатів виборів або всеукраїнського референдуму; 2) щодо скасування реєстрації кандидата на пост Президента України.

Інстанційна підсудність вирішує питання про те, суд тієї інстанції чи інший суд розглядає і / або переглядає адміністративні справи.

Згідно з КАСУ виділяють суди першої інстанції, суди апеляційної інстанції, суди касаційної інстанції і суди з особливим правовим статусом.

Судами першої інстанції у випадках, встановлених КАСУ, є місцеві загальні суди, які виступають як адміністративні, окружні адміністративні суди і Вищий адміністративний суд України (ч. 1 ст. 20 КАСУ). Апеляційні адміністративні суди переглядають судові рішення місцевих загальних судів, які виступають як адміністративні, що знаходяться в межах їх територіальної юрисдикції, в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції (ч. 3 ст. 20 КАСУ). Вищий адміністративний суд України, у випадках, встановлених КАСУ (ч. 6 ст. 117 КАСУ), переглядає в апеляційному порядку як суд апеляційної інстанції судові рішення окружного арбітражного суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ. Крім того, Вищий адміністративний суд України переглядає рішення місцевих загальних судів, які виступають як адміністративні, і окружних арбітражних судів у касаційному порядку як суд касаційної інстанції (ч. 3 ст. 20 КАСУ).

Верховний Суд України є судовою інстанцією з вирішення адміністративних справ з особливим статусом. Верховний Суд України відповідно до КАСУ переглядає судові рішення адміністративних судів по винятковим обставинам.

Таким чином, потрібно відзначити, що КАСУ має одну дуже важливу з практичного погляду особливість – багато норм, що регулюють порядок пред'явлення адміністративних позовів, апеляційного та касаційного оскарження, й інші норми, що мають схожість з нормами, викладеними в ЦПК України. Уніфікація процесуальних норм має незаперечну перевагу, тому що полегшує життя суддям, юристам і дає можливість уникнути помилок, які завжди зустрічаються при застосуванні процесуальних законів.

Розглянувши систему адміністративних судів в Україні, можна зробити висновки про те, що в державі створена і розвивається законодавча база для створення самостійної системи адміністративних судів. Сформована система включає як спеціалізовані адміністративні суди, так і загальні суди, до компетенції яких належить розгляд адміністративних справ. Систему адміністративних судів України складно однозначно віднести до якої-небудь моделі побудови адміністративної юстиції. При цьому можна з упевненістю констатувати, що найбільша схожість спостерігається з німецької моделлю і змішаною моделлю організації адміністративної юстиції.

Список використаних джерел

1. Адміністративна юстиція в Україні : навч. посіб. / Г. О. Пономаренко, А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник ; за заг. ред. А. Т. Комзюка. – К. : Прецедент, 2009. – 198 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. // Відомості Верховної Ради України. –1996.– №30.– Ст. 141.
3. Про судоустрій і статус суддів :Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. –№ 31. – Ст.545.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2005. –№ 35-36, № 37. – Ст.446.
5. Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України[Електронний ресурс] :Указ Президента України від 1 жовтня 2002 року №889/2002. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf>.
6. Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі та кількісного складу суддів [Електронний ресурс] :Указ Президента України від 16 листопада 2004 року. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1417/2004/ed20120101>.
7. Щербак С. Жалуемся на исполнителя по-новому. Вопросы исполнительного производства в разрезе КАС Украины / С.Щербак // Юридическая практика. – 2005. – №43.– С. 4-5.
8. Москаленко И. Кто на свете всех административней? Проблемы разграничения административных и хозяйственных судов: иллюзии и реальность / И. Москаленко // Юридическая практика. – 2005. – № 41.– С. 3-4.

Волкова Д.А., студентка 3 курсу, група ПР 152,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Козинець І.Г.**, ст. викладач
кафедри цивільного, господарського права та процесу

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
hatefull125@ukr.net

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОДАТКОВИХ АГЕНТІВ

Інститут податкового агента є одним із тих, що найбільш стрімко розвиваються в податковому праві. Законодавець постійно розширює перелік податків, справляння яких передбачає наявність податкового агента. Разом із тим, правовий статус і місце податкового агента в системі суб'єктів податкового права розглядається неоднозначно. Поняття податковий агент почало використовуватись українським законодавцем відносно недавно, а саме 14 грудня 1999 року, коли набув чинності Закон України Про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір».

Український законодавець в статті 18 Податкового кодексу України зрівнює статус податкового агента та статус платника податків, передбачаючи що податкові агенти мають права та виконують обов'язки встановлені для платників податків. У науці податкового права, як правило, інститут податкового агента ототожнюється з інститутом податкового представництва. Але і перша, і друга позиція не відображає істинної природи та призначення податкового агента [1, с.99].

Аналізуючи позицію законодавця про тотожність статусів податкового агента та платника податків і наявність у них рівних прав, необхідно звернути увагу на те, що для

податкового агента не характерні (тому що не можуть бути використані) ряд передбачених Податковим кодексом України прав платників податків, зокрема:

- використовувати податкові пільги при наявності обставин, в порядку встановленому Податковим кодексом України;
- отримувати відстрочення та розстрочення сплати податків чи податковий кредит в порядку та на умовах, встановлених Податковим кодексом;
- залік чи повернення надміру сплачених, а також надміру стягнених сум податків та зборів в порядку, встановленому Податковим кодексом [2, с.114].

Принципова відмінність платника податків від податкового агента міститься в самому визначенні цих понять, які закріплені в Податковому кодексі України. Так, відповідно до статті 15 ПК, платниками податків визнаються фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх окремі підрозділи, які мають, отримують (передають) об'єкти оподаткування, чи здійснюють діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування і на яких покладено обов'язок по сплаті податків та зборів. У той же час податковим агентом вважається особа, на яку покладається обов'язок з обчислення, утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються) платнику податків, та перерахування податків у відповідний бюджет від імені і за рахунок коштів платника податків [3]. Саме обчислення, утримання податків із доходів, що нараховуються платникові податків, і перерахування їх у бюджет є головним обов'язком податкового агента. Такий обов'язок виникає у податкового агента тільки при наявності реальної можливості утримати - чужий податок і перерахувати його до бюджету, тобто, тільки при наявності у податкового агента відповідного джерела у вигляді грошових коштів платників податків, які знаходяться в його розпорядженні.

Обчислення, утримання та перерахування податків за рахунок платника податків зусиллями податкового агента у джерела виплати доходів є одним із передбачених законом способів виконання податкового зобов'язання платника податків без його фактичної участі. Загального переліку податкових агентів законодавець не наводить, але вчені зазначають, що податковий агент як юридична особа – це підприємство, установа, організація, на які згідно законодавства, покладено обов'язок утримувати суми податків та зборів з платників податків і зборів і перераховувати їх до бюджету; податковий агент як фізична особа – це суб'єкт підприємницької діяльності, який здійснює виплату доходів, і на якого згідно законодавства, покладено обов'язок утримувати суми податків і зборів з платників податків [4, с.745].

Крім того, правовий статус податкового агента характеризується деякими особливостями, які принципово відрізняють його від платника податків. По-перше, якщо набуття прав і обов'язків платника податків має самостійний, безумовний характер, то податковий агент може бути наділений правами і обов'язками в сфері оподаткування при обов'язковій умові – наявності платника податків. У цьому випадку його статус характеризується деякою залежністю, як від виду платника податків, так і від виду податку, щодо якого він повинен реалізувати агентські функції. По-друге, якщо для платника податків реалізація податкового обов'язку передбачає облік, сплату та звітність, то для податкового агента – обчислення, утримання та перерахування сум податкового зобов'язання платника податків [5, с.80].

Таким чином, хоча законодавець окремо виділяє податкового агента серед платників податків лише в якості окремого суб'єкта податкового правопорушення (стаття 109 ПК України), фактичних відмінностей в правовому статусі достатньо для розмежування цих суб'єктів податкових правовідносин.

До обов'язків податкових агентів належать:

- правильне й своєчасне обчислення й утримання сум податків та зборів з коштів платників податків;
- своєчасне перерахування цих коштів у відповідні бюджети.

Ці обов'язки можна деталізувати додатковими обов'язками податкових агентів щодо:

- здійснення обліку доходів платників податків, утриманих і перерахованих у бюджети;
- надання в податковий орган документів та інформації, необхідних для здійснення контролю за платником податків;
- надання в податковий орган інформації про неможливість утримання податку в платника податків і сумах заборгованості останнього.

Використання інституту податкових агентів можливо за декількома видами податків, але не виключно:

- при сплаті податку на доходи фізичних осіб податковими агентами виступають підприємства, установи, організації, приватні підприємці, які здійснюють виплату доходів фізичним особам;
- при сплаті туристичного збору податковими агентами можуть виступати згідно з рішенням відповідної місцевої ради адміністрація готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та іншими закладами готельного типу, санаторно-курортними закладами; квартирно-посередницькими організаціями, які направляють неорганізованих осіб на поселення у будинки (квартири); юридичні особи або фізичні особи - підприємці, які уповноважуються сільською, селищною, міською радою або радою об'єднаних територіальних громад справляти збір на умовах договору, укладеного з відповідною радою.;
- при справлянні податку на прибуток підприємств термін «податковий агент» не законодавцем не використовується, а виділяються особи, відповідальні за утримання та перерахування до бюджету.

Отже, правовий статус податкових агентів та платників податків не є тотожними, хоча український законодавець формально прирівняв цих суб'єктів, що дозволяє зробити висновок про необхідність виділення податкового агента у самостійні суб'єкти податкового права.

Список використаних джерел

1. Бабін І.І. Правовий статус податкового агента як суб'єкта податкового права / І.І. Бабін //Науковий вісник Чернівецького університету. - 2014. - Випуск 728. – Правознавство. – С. 99-102.
2. Бабін І.І. Податкове право України: навч. посібник / І.І. Бабін. – Чернівці: Чернівецький нац. унт, 2012. – 504с.
3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Теремецький В.І. Класифікація суб'єктів податкових правовідносин / В.І. Теремецький // Форум права. – 2011. – С. 741-748.
5. Сидорук Р.А. Правовий статус податкового агента /Р.А. Сидорук //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. -2015. - №14. – Том 1. – С. 79-82.

Воробей Л.Н., студентка 6 курсу, група ЗМСРп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Сила Т.І.**, к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
svetlana@ok.net.ua

СВІТОВИЙ ДОСВІД НАДАННЯ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ ОНКОХВОРИМ В АСПЕКТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Сьогодні однією з пріоритетних медико-соціальних та гуманітарних проблем України та багатьох країн світу є створення і розвиток доступної та ефективної системи надання паліативної та хоспісної допомоги (ПХД) населенню. Це зумовлено збільшенням кількості інкурабельних хворих з обмеженим прогнозом тривалості життя, як похилого, так і працездатного віку, а також дітей. Досвід багатьох країн світу переконливо доводить, що

паліативна допомога найбільш адекватно забезпечує потреби та належну якість життя паліативних пацієнтів [4, с. 24].

Відповідно до міжнародних стандартів, соціальна політика щодо невиліковно хворих передбачає забезпечення цій категорії людей, а також членам їхніх родин, максимально можливої якості життя, що актуалізується в останній період життя таких хворих.

Паліативна допомога – це комплексний підхід, мета якого забезпечити максимально можливу якість життя паліативних хворих і членів їхніх родин шляхом запобігання та полегшення страждань завдяки ранньому виявленню і точному діагностуванню симптомів болю та розладів життєдіяльності, проведенню адекватних лікувальних заходів, симптоматичної (ад'ювантної) терапії та догляду, надання психологічної, соціальної, духовної та моральної підтримки [2, с. 44].

Основним завданням паліативної допомоги є забезпечення максимально можливої якості життя особистості і членам його родини шляхом вирішення фізичних, психологічних та духовних проблем, які мають місце у Пацієнта. Основними складовими паліативної допомоги є попередження та лікування хронічного больового синдрому; симптоматична терапія, догляд, психологічна і духовна підтримка хворого та його родини [1].

Серед соціально залежної патології особливе місце займає інкурабельних хворий, який розглядається як людина, що знаходиться в стресовій ситуації. Тривале тяжке тілесне захворювання, госпіталізація, втрата соціального статусу, радикальне лікування, що веде до інвалідності, загроза смерті руйнують звичні стереотипи поведінки, змінюють систему цінностей, перебудовують особистість пацієнта і ставлять його перед обличчям необхідності адаптації до нових умов життя.

Основними заходами в соціальній роботі з інкурабельними хворими є організація спеціалізованої медичної допомоги та догляду за ними, надання різних видів соціальної і психологічної допомоги. Слабка соціальна та психологічна захищеність інкурабельних хворих здатна несприятливо впливати на прогноз захворювання і погіршує якість життя [6, с. 104].

У різних моделях паліативної допомоги йдеться про надання різнопланової підтримки – медичної, психологічної, соціальної, духовної. Однак питання комплексності, інтегрованості такої пацієнт-орієнтованої підтримки залишаються актуальними як у закордонній, так і у вітчизняній науковій та практичній площині. У вітчизняній літературі з медико-соціальної роботи знаходимо досить вузьке розуміння ролі соціальних працівників у системі паліативної допомоги – сприяння вирішенню соціально-правових питань, пов'язаних з оформленням спадщини, вирішення побутових проблем тощо. Однак у міжнародній практиці перелік завдань та функцій соціальних працівників значно ширший [9, с. 55].

У закордонних дослідженнях наведено аргументи на користь різних підходів до організації соціальної роботи з особами, що перебувають у термінальних стадіях хвороби. Одні вчені дотримуються концепції «орієнтованої на людину» соціальної роботи (person-centered approach), яка розглядає людину, котра потребує термінального догляду, як основного клієнта соціальної роботи і бере до уваги передусім його потреби та особливості. Інші науковці доводять ефективність «зосередженого на сім'ї» підходу (family-centered approach), у межах якого значну увагу приділяють зміні родинних відносин і моделей сімейної поведінки, формуванню психотерапевтичних стосунків із родиною, соціально-психологічній адаптації до втрати, зокрема через проведення групової роботи (bereavement groups) [9, с. 56].

Результати вивчення досвіду організації надання паліативної допомоги хворим у Німеччині, Нідерландах, Бельгії, Польщі, Словаччині, Молдові, Угорщині, Російській Федерації, Республіці Білорусь та інших країнах свідчать про значне поширення надання паліативної допомоги вдома як найбільш доступної та економічно обґрунтованої, що дозволяє забезпечити взаємодію та співпрацю фахівців закладів і установ охорони здоров'я та соціального захисту населення, оптимізувати і забезпечити дотримання принципів мультидисциплінарності та стандартів паліативної допомоги [4, с. 25].

Цікавим є досвід роботи в сфері паліативної допомоги в Казахстані. На сьогоднішній день паліативна служба Казахстану має розрізнену структуру і являє собою функціонування спеціалізованих установ в основному в Північному і Східному регіонах республіки: заклади паліативної допомоги діють в шести містах республіки - в Алматі, Павлодарі, Караганді, Усть-Каменогорську, Семипалатинську і Костанай. У таких установах містяться не тільки онкохворі, але також і хворі похилого та старечого віку з терапевтичною патологією, які потребують підтримуючої терапії. Потрібно відзначити, що медсестри незнайомі в повній мірі зі специфікою паліативного догляду, а також з основами психологічної підтримки невиліковних хворих. Оскільки за недовгий термін існування в Казахстані хоспісів стали очевидними переваги паліативної допомоги для групи невиліковних хворих і необхідність подальшого розвитку паліативного руху, то абсолютно очевидна роль в цьому фахівців із соціальної роботи. Саме фахівці з соціальної роботи у співпраці з лікарями, психологами, здатні успішно вирішувати поставлені перед ними завдання: надавати допомогу і досягати ефективного взаєморозуміння з урахуванням психологічних і духовних потреб важкохворих та помираючих пацієнтів, а також психологічних проблем сім'ї та інших осіб, що грають важливу роль в житті хворого [10].

Ще однією проблемою в системі паліативної служби Республіки Казахстан, є залучення волонтерів в заклади паліативної допомоги. Волонтери вносять великий вклад. Але люди неохоче йдуть в цю сферу. Навіть в розвинутих країнах такі слова, як «рак», «хоспіс», «інкурабельний хворий» викликають негативну реакцію. Люди не хочуть говорити про смерть. Потрібно навчати, проводити тренінги фахівців, можливо, виїзди по спільним проектам на стажування за кордоном. Так само ми не повинні забувати про те, що розуміння «паліатив» - це не тільки медична допомога, а й психологічна. Необхідно підвищувати рівень професіоналізму, створювати спеціальності з медико-соціальним ухилом [8, с. 14].

Ефективна служба паліативної допомоги, в першу чергу, пацієнтам вдома, створена в Нідерландах, Данії, Польщі. Також допомога у хоспісах є у Швеції, Словаччині, Австрії, Румунії, Росії, Молдові.

У більшості розвинутих країн світу паліативна допомога надається в різноманітних формах: вдома, в лікарнях, у хоспісах, у геріатричних закладах.

У США фінансування паліативної допомоги багатоканальне. По-перше, за рахунок державної програми медичного страхування для осіб похилого віку – Медікер, яка почала покривати хоспісну допомогу для термінальних хворих до 80,0% з 1982 р. По-друге, за рахунок приватних страхових компаній та за рахунок програми Медікейд, яка передбачає страхування бідних, за рахунок власних коштів хворих та з різноманітних благодійних фондів [3, с. 45].

Зазначимо, що паліативна допомога у США передбачає чотири основних рівня допомоги:

- звичайна допомога вдома (95,6%);
- безперервна допомога вдома. Припускає в основному медсестринську допомогу. Надається тільки в період кризового стану хворого або в тому випадку, коли термінальному хворому необхідно перебувати вдома (0,9%);
- стаціонарна допомога в закладі паліативної допомоги. Проводиться для контролю больового синдрому та інших гострих і хронічних симптомів (3,3%);
- тимчасова госпіталізація до закладу паліативної допомоги. Проводиться для того, щоб дати «перепочинок» родичам пацієнта.

Зауважимо, що в Австралії, незважаючи на те, що паліативна допомога не визначена самостійною спеціальністю, питання з цього напрямку включено в програму навчання медичних сестер, студентів-медиків та лікарів-спеціалістів [3, с. 46].

Паліативна допомога у Великобританії протягом багатьох років є визнаною медичною спеціальністю і має академічний статус, але основна частина її фінансування все ще надходить із приватного сектора. У цій країні значного поширення набули відділення денного перебування, які надають допомогу в денний час один або більше разів на тиждень

для хворих, що працівників таких відділень різноманітні. Організація денних відділень проводиться з метою оцінки симптомів, здійснення різних форм лікування в сприятливій обстановці, надання можливості відпочити самим пацієнтам, їх родичам, які постійно доглядають хворого. Все це дозволяє полегшити перебування хворого вдома і уникнути госпіталізації, надати психологічну підтримку, крім того – провести й інші заходи, спрямовані на поліпшення якості життя хворого та його родичів.

Національна Рада спеціалізованої паліативної допомоги Великобританії рекомендує включати до складу служб паліативної допомоги, крім фахівців з паліативної медицини, спеціалістів, які можуть працювати як повний, так і неповний робочий час, але на регулярній основі, наприклад: фізіотерапевт, соціальний працівник, консультант з духовних питань і т.д.

Звісна річ, що не всі організації спеціалізованої паліативної допомоги можуть дозволити собі виконувати цю рекомендацію. Тому що, як і в більшості англосаксонських країн (США, Австралія і т. д.), за класифікацією Лейбфріда та Еспінг-Андерса, у Великобританії розвивається залишкова модель. Основними її ознаками є те, що вона використовує цінності вільного ринку (основним із елементів якого є конкуренція), й переважна роль недержавних організацій, які виконують функцію догляду. Мета соціальної політики в межах такої моделі – це забезпечення рівності можливостей, рівних шансів для самореалізації. Роль держави в наданні соціального захисту полягає у створенні відповідних умов, обсяг соціального захисту скорочується, а держава бере на себе тільки ті функції, які не здатна виконати самотужки особа чи родина.

У Великобританії особам віку 65 років і вище грошова допомога платиться автоматично, якщо людина визнана термінально хворою без вимоги відповідності критерію «6-х місяців».

На відміну від Великобританії в Ірландії паліативна допомога виділена в самостійну галузь охорони здоров'я. Звернемо увагу на те, що у більшості країн ЄС існує підготовка спеціалізованих кадрів з паліативної допомоги.

У Нідерландах паліативна допомога надається переважно на дому силами місцевих медичних закладів. При цьому у рамках реалізації програми інтеграції хоспісів в систему охорони здоров'я розроблюються програми післядипломної підготовки кадрів і підвищення кваліфікації лікарів загальної практики, які надають паліативну допомогу на дому. Крім того, існує державна програма підтримки волонтерів, яка спрямована на координацію їх діяльності та навчання.

Завдяки королівським декретам у кожній лікарні Бельгії та в кожному домі для людей похилого віку створюються мультипрофесійні команди професійної паліативної допомоги. Особлива увага і в цій країні звертається на розвиток паліативної допомоги на дому [7,с.208].

У більшості країн-членів ЄС за останнє десятиріччя були розроблені національні плани розвитку паліативної допомоги як складової частини системи охорони здоров'я

У Франції головним пріоритетом цієї галузі є розвиток паліативної допомоги вдома. Згідно зі ст. 38 Деонтологічного кодексу Франції, присутність лікаря поряд з пацієнтом, який вмирає, є обов'язковою. При цьому у Франції існують служби «госпіталізації на дому» або «стаціонар вдома». Вони замінюють госпіталізацію хворого до стаціонару і забезпечують проведення більшості заходів, які звичайно проводяться в стаціонарі. Існують різні моделі такого виду послуг: від створення вдома усіх умов, які зазвичай має у своєму розпорядженні стаціонар, до постійного спостереження хворого спеціалізованою бригадою. Слід зазначити, що така сама практика надання паліативної допомоги існує і у Фінляндії.

На цей час Франція розвиває так звані мобільні групи паліативної допомоги, які допомагають хворим, що знаходяться як вдома, так і в лікарнях. Зараз налічується 350 таких мобільних груп, а також 70 стаціонарів паліативної допомоги, куди госпіталізують хворих, які вже помирають.

У Швейцарії підготовка спеціалістів з паліативної допомоги здійснюється тільки в одному навчальному закладі, в якому викладається фаховий курс паліативної допомоги, розрахований на 8 годин, але іспити з цього курсу не проводяться.

В Іспанії відповідно до плану паліативної допомоги передбачається її надання, а фінансування – переважно за рахунок держави. У плані вказується на необхідність взаємозв'язку медичних та немедичних відомств, а найбільш вигідною формою паліативної допомоги вважається паліативна допомога на дому. Щодо проблеми кадрів план виділяє базовий, проміжний та вищий рівень підготовки фахівців з паліативної допомоги.

Необхідно зазначити, що у країнах Східної Європи паліативну допомогу хворим у термінальній стадії на цей час не зведено до системи належним чином, як це зроблено у країнах Західної Європи. Але цей напрям більш-менш розвинутий в таких країнах, як Польща, Угорщина, Росія [5,с.94].

В акті про охорону здоров'я населення в Угорщині є розділ щодо паліативної допомоги, в якому прописується право хворому жити з родичами й отримувати допомогу на дому. При цьому паліативна служба повинна забезпечувати допомогу родичам хворого, а також духовну підтримку йому та його сім'ї. В Угорщині функціонують понад 20 паліативних центрів.

Акцентуємо увагу на тому, що до програми вищої медичної освіти Угорщини включено 10 годин з питань знеболювання і контролю симптомів у інкурабельних хворих, близько 30 годин присвячено вивченню психосоціальних питань паліативних пацієнтів та членів їхніх родин. Вивченню питань паліативної допомоги відводиться 80 годин в програмі післядипломного навчання медичних сестер. Існує і післядипломна підготовка лікарів цього профілю.

Чеська республіка за показниками розвитку паліативної допомоги сьогодні займає 19 місце в ЄС (наприклад, Польща знаходиться на 15 місці, Естонія – на останньому 27 місці). У цій країні функціонують 10 центрів паліативного догляду.

Крім того, у Чехії функціонує неурядова організація Cesta Domu з надання паліативної допомоги хворим в домашніх умовах. На одного хворого вдома на день витрачається близько 50 євро, в той час як у хоспісі витрати на ці цілі вдвічі вищі. Бюджет Cesta Domu має декілька складових – це пожертви фізичних та юридичних осіб, грантові кошти, вклад місцевого бюджету, оплата послуг самими клієнтами (десята частина), надходження від продажу сувенірів і товарів у крамницях організації тощо. Не менше року триває підготовка за спеціальною програмою волонтерів для надання паліативної допомоги [3,с.47].

У нашої західної сусідки – Польщі – створено понад 220 центрів паліативного догляду, і серед них – дитячий хоспіс у Кракові [5,с.105].

У країнах Східної Європи найбільш поширеним типом є організація паліативної допомоги в домашніх умовах, тому що, за результатами досліджень науковців цих держав, 50,0% важко хворих пацієнтів бажають залишатися вдома. На другому місці – стаціонарна паліативна допомога. Рідше зустрічаються команди паліативної допомоги у лікарнях, денні стаціонари та відділення паліативної допомоги в будинках для людей похилого віку.

Як зазначають фахівці, розвитку паліативної допомоги в країнах Східної Європи заважає низка проблем, серед яких виділимо такі, як:

- недостатнє визнання, оцінка і підтримка з боку держави;
- брак персоналу;
- відсутність спеціалізації медперсоналу;
- недостатнє поширення інформації серед громадян та координація зусиль з розвитку служби;
- обмеження фінансування з бюджету [5,с.106].

Отже, узагальнюючи вищесказане, ми дійшли висновку, що потреба в якісній паліативній допомозі постійно зростає. Світовий досвід свідчить, що саме ПХД, застосовуючи комплексний мультидисциплінарний та міжсекторальний підходи, може адекватно реагувати на потреби паліативних пацієнтів та їхніх рідних, що сприяє забезпеченню відповідної якості життя. Це визначає велике медико-соціальне, економічне та гуманітарне значення цього інноваційного напрямку охорони здоров'я та соціального захисту населення. В багатьох країнах соціальна робота досить тривалий період є обов'язковою

складовою паліативної допомоги. Тільки узгоджена, системна політика держави за тісної співпраці держави і громадськості, призводить до позитивних результатів щодо розвитку та забезпечення доступності паліативної допомоги.

Список використаних джерел

1. Наказ МОЗ Про організацію паліативної допомоги в Україні 21.01.2013 № 41 // Офіційний вісник України від 26.02.2013 № 13, стор. 77, стаття 502, код акту 65863/2013
2. Вольф О.О. Нормативно-правові підстави гуманізації соціальної політики щодо невиліковно хворих за умов загострення суспільно-політичної кризи в Україні // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – К.: Університет «Україна», 2014. – № 4. – С.44-48.
3. Герасимова Н. Світова та вітчизняна практика впровадження паліативної допомоги на дому особам похилого віку / Н. Герасимова // Україна: аспекти праці. - 2013. - № 7. - С. 43-51.
4. Гойда Н. Г. Соціально-медичні аспекти розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні в умовах реформування системи охорони здоров'я / Н. Г. Гойда, Ю. І. Губський, А. В. Царенко // Реабілітація та паліативна медицина. - 2015. - № 2. - С. 23-30.
5. Губський Ю. І. Покращення міжвідомчої та міжсекторальної координації та співпраці у галузі паліативної та хоспісної допомоги / Губський Ю. І., Царенко А. В., Вольф О. О., Бабійчук О. М. // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна політика щодо невиліковно хворих» (15–16 березня 2012 р.) – К.: Університет «Україна», 2012. – 233 с
6. Мисяк С. Практическое пособие по медицинской, социальной и трудовой реабилитации онкологических больных и инвалидов / С. Мисяк. – 2-е изд., перераб. и доп. – Херсон: Айлант, 2002. – 216 с.
7. Новиков Г.А. Практическое руководство по паллиативной помощи онкологическим больным. М., 2004. – 331с
8. Показатели онкологической службы Республики Казахстан за 1997-2016гг.//Статистические материалы, Алматы. – 33с.
9. Семигіна Т. В. Соціальна робота у моделі паліативної допомоги: функції та виклики / Т. В. Семигіна // Реабілітація та паліативна медицина. - 2015. - № 2. - С. 54-58.
10. Шакубаева Ж. Г. Некоторые проблемы организации социальной работы в системе паллиативной службы Республики Казахстан / Ж.К. Шакубаева. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.enu.kz/repository/repository2014/nekotorye-problemy-organizacii.pdf>

Воронін О.О., студент магістратури, група гр. МСРп-162,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Мазур Т.В.**, к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
offerlund@gmail.com

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ІНСПЕКТОРІВ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ

Стан і тенденції підліткових правопорушень – один з найважливіших індикаторів морального здоров'я і положення підростаючого покоління в суспільстві. Спостерігається бурхливе зростання кількості неповнолітніх з девіантною поведінкою, що виявляються в озлобленості, жорстокості, в асоціальних діях, таких як бродяжництво та безпритульність, алкоголізм, наркоманія, проституція, правопорушення.

Одним із рішучих кроків влади на шляху перетворень є запровадження у практичну діяльність превентивного поліцейського заходу – поліцейське піклування. Тому особливо актуальним вважаємо з'ясування змісту та особливостей застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб, зважаючи на спеціальний об'єкт застосування такого заходу.

На даний час існує безліч державних та недержавних органів, установ, громадських організацій, спільнот, що займаються превенцією правопорушень неповнолітніх, надають допомогу підліткам, які потребують соціальної реабілітації. Але така кількість установ і органів не означає, що профілактична діяльність і допомога надається кожній дитині, яка її

потребує, а тому часто підтримка виявляється одноразовою або формальною. Для досягнення ефективної роботи системи профілактики правопорушень неповнолітніх профілактична діяльність її елементів повинна будуватися на засадах взаємодії функціонально-спеціалізованих конкуруючих суб'єктів, об'єднаних спільною глобальною метою, підсумком якого стане не сума результатів окремих ланок, а багаторазово зростаючий сукупний результат системи. Отже сучасні реалії життя вимагають від органів поліції наукових підходів до організації служби, профілактики правопорушень.

Поліція як новий публічний правоохоронний орган окрім власне правоохоронних функцій виконує значну соціальну роль, в основі якої і криється соціально-педагогічний зміст поліцейської діяльності. І, якщо раніше, для профілактики злочинів неповнолітніх існував окремий правоохоронний орган – кримінальна міліція у справах дітей, то тепер весь масив цієї роботи належить виконувати поліцейським інспекторам.

На думку вчених, соціально-педагогічна діяльність з неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки, повинна мати комплексний загальнодержавний характер і успішне її вирішення можливе тільки за умови спільних скоординованих зусиль усіх агентів соціальних змін: соціальних педагогів, поліцейських інспекторів, лікарів, педагогів, юристів, співробітників, соціологів, психологів, журналістів, а також широкої мережі державних і громадських організацій [1, с. 9].

На думку науковців, соціально-педагогічний зміст у діяльності поліцейських інспекторів реалізується через цілий ряд заходів, основними серед яких є:

- заходи соціально-педагогічного попередження вчинення неповнолітніми правопорушень повинні бути спрямовані на посилення роботи з неповнолітніми, які не працюють і не навчаються;
- забезпечення збереження закладів освіти, розвиток і створення нових типів навчально-виховних закладів, організацію повноцінного дозвілля;
- недопущення закриття та перепрофілювання дитячих позашкільних закладів (як державних, так і комунальних);
- забезпечення доступності закладів культури та відпочинку для сімей з дітьми (театрів, кіно- та концертних залів, баз літнього відпочинку, спортивно-оздоровчих таборів тощо);
- неприпустимість використання державних об'єктів фізкультури і спорту не за призначенням; відновлення мережі спортивних секцій та споруд за місцем проживання, у навчальних закладах, у сільській місцевості;
- відновлення системи правового навчання за участю працівників органів юстиції, прокуратури, суду, внутрішніх справ, державного арбітражу, адвокатури, юридичних служб державних підприємств, органів освіти, культури [3].

Враховуючи, що діти або взагалі не є суб'єктами кримінальних правопорушень або є спеціальними суб'єктами (залежно від віку кримінальної відповідальності за конкретний злочин), вплив кримінально-правового закону на них суттєво обмежений. Крім того, поза межами кримінально-правових відносин залишається попередження інших випадків небезпечної поведінки дітей, як-то суїциди, безпритульність, ризикові різновиди розваг та проведення дозвілля. Реформування МВС України торкнулося багатьох організаційно-правових аспектів діяльності новостворених підрозділів Національної поліції. Зокрема, відносно новими для правоохоронної системи є такі поняття, як превентивна діяльність та ювенальна превенція. Зазнали певної трансформації повноваження поліції – у законодавстві з'явилися такі терміни, як поліцейські заходи, поліцейське піклування тощо.

Однак на сьогоднішній день відсутні актуалізовані комплексні дослідження, присвячені профілактичному напрямку діяльності Національної поліції, що ще раз підкреслює важливість та актуальність запропонованої теми.

Одним із проявів девіантної поведінки дітей є скоєння ними правопорушень. За даними Генеральної прокуратури України, протягом 2016 року серед виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, 4218 становили особи віком до 18 років (4,25% від загальної кількості таких осіб). Із них найбільший відсоток (68%) становлять діти віком 16- 17 років.

Найбільша кількість правопорушень є злочинами проти власності – 76,4%, злочинам проти життя та здоров'я особи належить 11% [4]. Такий стан справ не можна визнати задовільним навіть за умови, що за загальними показниками спостерігається тенденція зменшення дитячої злочинності. Дитяча злочинність становить значну суспільну небезпеку, незважаючи навіть на відносно не великий відсоток у загальній кількості злочинів. Але це не єдине антисоціальне явище, яке негативно впливає на неповнолітніх членів суспільства. Нетипова або небезпечна поведінка, іноді просто безтурботне ставлення до соціальних або техногенних ризиків з боку дитини у поєднанні з неоглядністю та байдужістю дорослих (бездоглядністю) призводить до загибелі, фізичного чи психологічного травмування неповнолітніх осіб. Сюди слід віднести й віктимологічну поведінку неповнолітніх жертв злочинів.

Сьогодні спостерігається тенденція корисливого використання неповнолітніх у масових акціях політичного чи іншого замовного характеру, провокаціях тощо. До того ж абсолютно новими детермінантами дитячої смертності та травмування стали такі дії, як втягнення дітей у так звані групи смерті у всесвітній мережі Інтернет (через соціальні контактні мережі), намагання підлітків робити «селфі» в екстремальних (небезпечних) умовах, внаслідок чого відбувається, наприклад, падіння з висоти або ураження електричним струмом під час спроби зробити «селфі» на даху електричок, поїздів метро. Так, лише з початку травня вже цього року за таких обставин загинуло 3 особи, з яких одна дитина, та серйозно травмовано 4 особи [4]. Із досліджень фахівців-кримінологів випливає, що за своїм змістом явище злочинності неповнолітніх являє собою кримінальну активність дітей віком від 11 до 18 років. Характер і спрямованість кримінальної активності дітей визначається несприятливими умовами формування й розвитку їх особистості в пубертатний період, віковими особливостями мотивації, способом життя, а також впливом осіб, які мають кримінальний досвід. Неповнолітні стають на шлях скоєння злочинів із чотирьох основних причин: по-перше, їх втягують у злочинну діяльність дорослі особи, які мають кримінальний досвід; по-друге, через заборонену (протиправну) поведінку діти в ігровій чи протестній формі самовиражаються, спотворено реалізують право на самостійність (дорослість); по-третє, скоєння злочинів, суїцидів або інших небезпечних вчинків – це захисна реакція на соціальну безпорадність, відчуття покинутості, невизначеність і страх перед майбутнім; по-четверте, злочинна поведінка виступає засобом адаптації до складних умов життя, боротьби за виживання у будь-який спосіб. Як зазначає Б. М. Головкін, проявами злочинності неповнолітніх є близько десяти найбільш поширених серед дітей видів злочинів. Потерпілими від протиправних посягань неповнолітніх у більш як третині випадків виступають також діти. Понад половина злочинів, скоєних неповнолітніми, належать до категорії тяжких та особливо тяжких. У регіональному розрізі злочинність неповнолітніх інтенсивніше поширюється на території промислових, густонаселених східних і південно-східних регіонів, де завжди спостерігається складна криміногенна ситуація. Підвищеною кримінальною активністю вирізняються діти, які проживають у «депресивних районах» великих міст, обласних і районних центрах. Наслідками зростання рівня злочинності неповнолітніх є збільшення через певний час показників рецидиву злочинів, що вчиняються дорослими особами [3, с. 205-206].

Кризовий стан суспільного життя суттєво вплинув на збільшення чисельності дітей, які перебувають у тяжких життєвих обставинах та вступили у конфлікт із законом. За підрахунками фахівців, в Україні чисельність так званих «дітей вулиці» коливається в межах 120- 300 тис. осіб. З початку збройного конфлікту із тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей в інші регіони України було переміщено близько 130 тис. дітей. У кожній п'ятій родині переселенців діти голодують [7, с. 97]. Важка психологічна травма, соціальна і побутова невлаштованість, гострі психологічні проблеми з адаптацією на новому місці та ослаблений соціальний контроль формують криміногенну орієнтацію новоприбулих дітей, а також посилюють девіантну спрямованість поведінки тих із них, які раніше перебували у конфлікті із законом.

Система заходів попередження злочинності неповнолітніх базується на засадах загально-соціального характеру, які призначені забезпечити необхідний рівень добробуту, культури, виховання та навчання молодих людей. Ця система заходів:

- діє у співвідношенні з соціальною, економічною, молодіжною, карною політикою держави, яка реалізується через низку цільових програм надання матеріальної та іншої допомоги сім'ям і дітям, запобігання бездоглядності та правопорушень серед неповнолітніх;
- має самостійну законодавчу базу - комплекс правових актів, що регулюють питання створення оптимальних умов життя, виховання дітей і молоді, захисту їх прав та інтересів, нейтралізації негативного впливу на них, запобігання бездоглядності, аморальним проявам і т. ін.;
- забезпечує діяльність усіх суб'єктів профілактики злочинів серед неповнолітніх, яка спирається на відповідну інформаційно-аналітичну базу та забезпечується бюджетним фінансуванням.

На думку науковців, соціально-педагогічний зміст у діяльності поліцейських інспекторів реалізується через цілий ряд заходів, основними серед яких є:

- заходи соціально-педагогічного попередження вчинення неповнолітніми правопорушень повинні бути спрямовані на посилення роботи з неповнолітніми, які не працюють і не навчаються;
- забезпечення збереження закладів освіти, розвиток і створення нових типів навчально-виховних закладів, організацію повноцінного дозвілля;
- недопущення закриття та перепрофілювання дитячих позашкільних закладів (як державних, так і комунальних);
- забезпечення доступності закладів культури та відпочинку для сімей з дітьми (театрів, кіно- та концертних залів, баз літнього відпочинку, спортивно-оздоровчих таборів тощо);
- неприпустимість використання державних об'єктів фізкультури і спорту не за призначенням; відновлення мережі спортивних секцій та споруд за місцем проживання, у навчальних закладах, у сільській місцевості; - відновлення системи правового навчання за участю працівників органів юстиції, прокуратури, суду, внутрішніх справ, державного арбітражу, адвокатури, юридичних служб державних підприємств, органів освіти, культури [3].

На нашу думку, використання відповідних форм соціально-педагогічної діяльності у поєднанні з комплексною взаємодією різних соціальних інститутів дозволить не тільки ефективніше реабілітувати неповнолітніх злочинців, а й попереджувати девіантну поведінку у неповнолітніх.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини : Конвенція ООН; Міжнародний документ від 20.11.1989 р. // Офіційний веб-портал Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків : навч.-метод. посібн. : у 2-х ч. – Ч. II. Практична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. / Л. М. Вольнова. – К., 2016. – 193 с.
3. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема / Б. М. Головкін // Проблеми законності. – 2016. – Вип. 133. – С. 204–217.
4. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень – грудень 2016 року : звітність / Генеральна прокуратура України // Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112755&libid=100820.
5. Щодо подолання злочинності серед неповнолітніх та організації профілактичної роботи : лист МОН України від 13.09.2016 № 1/9-623 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/01-04\(15\)/02-Aktualna_tema/150204.pdf](http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/01-04(15)/02-Aktualna_tema/150204.pdf).
6. Зубрицька О.В. Гуманізація впровадження ювенальної практики на засадах громадянського суспільства/ О.В. Зубрицька// Молодий вчений. – 2016. - №8. – с. 89-92.
7. Профілактика злочинів: Підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; За заг.ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. - К.: Атіка, 2015.-720 с.
8. Лошицький М.В. Спеціальна профілактика правопорушень: поліцейський підхід до визначення поняття / М.В. Лошицький // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2016. – Вип. 5. – Т. 2. – С. 40-43.

ПОДРУЖНІ СТОСУНКИ ТА ЇХ БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Благополуччя і стабільність шлюбу і сім'ї - одна з найважливіших проблем сучасного суспільства. Дані ряду досліджень дозволяють виділити ряд умов стабільності шлюбно-сімейних відносин:

1. Взаєморозуміння, єдність духовних цінностей.
2. Стійкі почуття любові, симпатії та взаємоповаги подружжя.
3. Подружня сумісність (характер, побутові установки, коло інтересів).
4. Наявність дітей в сім'ї.
5. Матеріальна забезпеченість, комфортні житлові умови.

З представленого переліку видно, що за всієї важливості економічних умов набагато більший вплив на шлюб впливають психологічні фактори - сумісність подружжя, єдність їх духовних, культурних орієнтацій.

Для подружньої сумісності необхідні інтимно-сексуальна, особистісна і духовна близькість подружжя, автономія. Подружню інтимність можна уявити у вигляді симпатії, прихильності, вдячності та еротичної прихильності.

Наука, що вивчає сексуальну поведінку і мотивацію, називається сексологією. На Заході широке поширення отримала секстерапія - напрям парній (подружньої) психотерапії сексуальних розладів.

Сексологія розглядає проблему сексуальної сумісності і сексуальних розладів. Сексуальну сумісність, можна розглядати як відповідність сексуальної поведінки партнерів, на яку впливають рівень загальної і сексуальної культури, ставлення до оцінки своєї сексуальності, особистісні особливості, стереотипи мужності і жіночності, наявність відповідних фізіологічних сексуальних реакцій [2].

Напевно, багато відчували труднощі в сексуальних стосунках і намагалися самі або з чиеюсь допомогою з ними впоратися. Згідно з дослідженнями, перший невдалий сексуальний досвід може стати причиною бажання довести собі, що з іншим партнером, в іншій ситуації все буде по-іншому. Таким чином, метою сексуальних відносин стає не любов, не бажання стати ближче до іншої людини, навіть не просто отримання задоволення, а необхідність довести свою спроможність і не потерпіти невдачу. При такій установці одна невдача може призвести до функціонального розладу. Звідси впливає висновок про важливість в інтимних відносинах емоційного настрою і мотивації [1].

Причиною функціональних розладів є психологічні фактори. Основні з них: негативні емоційні переживання (страх, почуття провини); неприємні події, пов'язані з попередньою статевою активністю; негативний вплив сім'ї, характер виховання в дитинстві; психічні травми сексуальної області, отримані в дитинстві від побаченого або почутого; проблеми партнерства, наявність конфліктів; особливості характеру (схильність до тривожності, самоаналізу, почуття власної неповноцінності); ситуаційні фактори (відсутність можливості повної ізоляції, страх перед можливістю виникнення вагітності та ін) [2].

Перераховані фактори часто стають причиною сексуальної нечутливості або хворобливих переживань, пов'язаних із сексуальною поведінкою. Позитивні емоційні переживання збільшують шанси отримання задоволення і ймовірність того, що функціональних сексуальних порушень не буде. Поряд з вимогами такту, терпіння, уважності до власних відчуттів і відчуттям партнера, існують статеві та особистісні особливості, що впливають на поведінку партнера, які необхідно враховувати. У жінок - це сором'язливість і заборони, звичка чинити опір партнерові, пасивність і ін. Основні проблеми

виникають у жінок, яким необхідно більше часу для досягнення оргазму, ніж партнеру. Для жінок більш важливий період ласк і «любовної гри». У чоловіків зі схильністю до самоаналізу проблемою може стати неправильна поведінка партнерки: тенденція принизити партнера, побоювання втратити незалежність, критика і звинувачення.

Багато дослідників вважають, що сексуальні відносини знаходяться на одному з перших місць в переліку умов збереження сім'ї. Терапія функціональних сексуальних розладів часто проводиться паралельно з подружньою терапією, яка теж орієнтована на подружню пару та її проблеми, але акцент переноситься на подолання конфліктів, кризових ситуацій, досягнення гармонійних взаємовідносин, забезпечення взаємного задоволення потреб [1].

Одним з основних понять подружньої терапії є індивідуальний договір, який передбачає, що кожен із партнерів, що вступають у тривалі стосунки, має певні надії і дає обіцянки, тобто кожен передбачає що-небудь дати і щось отримати взамін. Угода може бути свідомим і неусвідомленим. Договір може стосуватися всіх аспектів спільного життя: успішного просування по службі, фізичного стану здоров'я, сексу, проведення вільного часу, грошей, дітей та ін. Якщо очікування партнерів по кожному з цих аспектів різні, то вони можуть стати причиною виникнення конфліктів. Чоловік, наприклад, може очікувати від дружини послуху, турботи про нього. Дружина, у свою чергу, чекає від нього романтичної любові, допомоги у веденні домашнього господарства. Внаслідок того, що кожен із них веде себе інакше, ніж від нього очікують, виникають відчуття обману і почуття занепокоєння. Свідомий і вербалізований подружній договір найбільш управляємий, так як у партнерів є можливість прийти до угоди, і він виключає можливість існування невиправданих очікувань.

Багато дослідників вважають, що сексуальні відносини знаходяться на одному з перших місць в переліку умов збереження сім'ї. Терапія функціональних сексуальних розладів часто проводиться паралельно з подружньою терапією, яка теж орієнтована на подружню пару та її проблеми, але акцент переноситься на подолання конфліктів, кризових ситуацій, досягнення гармонійних взаємовідносин, забезпечення взаємного задоволення потреб [3].

Одним з основних понять подружньої терапії є індивідуальний договір, який передбачає, що кожен із партнерів, що вступають у тривалі стосунки, має певні надії і дає обіцянки, тобто кожен передбачає що-небудь дати і щось отримати взамін. Угода може бути свідомим і неусвідомленим. Договір може стосуватися всіх аспектів спільного життя: успішного просування по службі, фізичного стану здоров'я, сексу, проведення вільного часу, грошей, дітей та ін. Якщо очікування партнерів по кожному з цих аспектів різні, то вони можуть стати причиною виникнення конфліктів. Чоловік, наприклад, може очікувати від дружини послуху, турботи про нього. Дружина, у свою чергу, чекає від нього романтичної любові, допомоги у веденні домашнього господарства. Внаслідок того, що кожен із них веде себе інакше, ніж від нього очікують, виникають відчуття обману і почуття занепокоєння. Свідомий і вербалізований подружній договір найбільш управляємий, так як у партнерів є можливість прийти до угоди, і він виключає можливість існування невиправданих очікувань.

Список використаних джерел

1. Клячкина Ж. В. Сфери конфліктної взаємодії в сім'ї та стратегії вирішення подружніх конфліктів // Психологічний журнал. - 2000. - № 3. - 12-19.
2. Ковальов С. В. Психологія сімейних відносин. - М.: Педагогіка, 1987. - 160 с.
3. Левкович В. П. Соціально-психологічний підхід до вивчення подружніх конфліктів // Психологічний журнал. - 1995. - № 3. - С. 126-137.

Глузд А.П., студент 3 курса, группа 1572-П,
факультет экономики и права
Научный руководитель: Савчик Е.В., м.ю.н.
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
kasiasauchyk@yandex.by

ПРИВЛЕЧЕНИЕ К ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НЕЗАКОННУЮ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

В законодательстве Республики Беларусь незаконная предпринимательская деятельность определяется как предпринимательская деятельность, осуществляемая без государственной регистрации либо без специального разрешения (лицензии), когда такое специальное разрешение (лицензия) обязательно [1]. В российском законодательстве закреплено аналогичное понятие и значительных отличий оно не имеет.

Существует несколько разновидностей незаконной предпринимательской деятельности:

- деятельность без регистрации;
- без соответствующей лицензии;
- осуществление деятельности, которая запрещена законодательством.

Что касается первых двух видов, то санкции за занятие незаконной предпринимательской деятельностью без регистрации или без соответствующей лицензии предусмотрены как в Кодексах об административных правонарушениях, так и в Уголовных кодексах обеих стран.

Осуществление деятельности, которая запрещена законодательством всегда является административным правонарушением, подлежит административной ответственности по части 2 статьи 12.7 КоАП Республики Беларусь, и не может квалифицироваться по статье 233 УК Республики Беларусь [2].

Уголовная ответственность за незаконную предпринимательскую деятельность возможна только в том случае, если ее предметом выступает предпринимательская деятельность, которая в принципе не может быть зарегистрирована [3].

Помимо этого, деяния, относящиеся к уголовному законодательству сопряжены с извлечением доходов в крупном размере. Под доходом от незаконной предпринимательской деятельности следует понимать всю сумму выручки в денежной или натуральной форме без учета затрат на ее получение. Доход, полученный в натуральной форме, подлежит определению в денежном выражении.

В Республике Беларусь доход от незаконной предпринимательской деятельности признается полученным в крупном размере, если он в тысячу и более раз превышает размер базовой величины, установленный на день совершения преступления, а это на сегодняшний день составляет 230 000 белорусских рублей. В Российской Федерации крупным доходом либо признается, доход в сумме, превышающей два миллиона двести пятьдесят тысяч рублей, а это в переводе на белорусский рубль составляет около 75 921. Напомним, что именно исходя из этих сумм суд может квалифицировать занятие незаконной предпринимательской деятельностью как уголовное деяние, а не административное правонарушение.

Помимо основных наказаний за занятие незаконной предпринимательской деятельностью суд часто применяет и дополнительное – конфискация доходов, полученных в результате занятия данной деятельностью, а также конфискацию материальных средств совершения преступления или правонарушения.

По российскому уголовному законодательству наказание за занятие незаконной предпринимательской деятельностью мягче, чем по белорусскому. Это связано с суммой дохода, полученного в результате занятия незаконной предпринимательской деятельностью. Согласно нормам российского законодательства она меньше и поэтому квалифицировать незаконную предпринимательскую деятельность как преступное деяние легче.

Мы считаем, что в Республике Беларусь также стоит снизить порог дохода крупного размера, который граждане получают при занятии незаконной предпринимательской деятельностью. Для этого необходимо внести изменение в статью 233 Уголовного кодекса Республики Беларусь, а именно вместо понятия «крупный размер» указать конкретное количество базовых величин. На первом этапе это увеличит число обвиняемых, но в дальнейшем многие пересмотрят свое отношение к данной деятельности, что, в свою очередь, снизит количество граждан, занимающихся незаконной предпринимательской деятельностью.

Список использованных источников

1. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : принят Палатой представителей 2 июня 1999 года : одобрен Советом Респ. 24 июня 1999 года : в редакции закона Республики Беларусь от 18 июля 2017 г. № 53-З // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. – Минск, 2017.
2. Лукашов, А. И. Комментарий к статье 12.7 / А. И. Лукашов // Постатейный комментарий к Кодексу Республики Беларусь об административных правонарушениях. Особенная часть. Глава 12. Административные правонарушения в области предпринимательской деятельности (статьи 12.1 – 12.48) / Электронная база «КонсультантПлюс: Беларусь». [Электронный ресурс]. Технология ПРОФ'12. – Минск: ООО «ЮрСпектр, 2017.
3. Денисюк, М. Е. Отдельные вопросы объективной стороны незаконной предпринимательской деятельности как преступления / М. Е. Денисюк // Промышленно-торговое право. – 2014. – № 3. – С. 92–95.

Гусейнова А.Ш., докторантка

Научный руководитель: **Джахангиров Ф.Ф.**, профессор
Бакинский славянский Университет (г. Баку, Азербайджан)
Esmer_hebibova@hotmail.com

ТЕОРИИ КОНЦЕПТУАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ

Одной из основных понятий когнитивной лингвистики является понятие концепции. Концепция является основой категорий и классов, обозначенных и созданных обществом, которая объединяет воображение и знание мира в единую систему. Современные лингвистические исследования, посвященные концепциям, играют решающую роль в изучении контекста культуры, коммуникации и восприятия слов.

Мысли состоят из большего количества ключевых слов-концепций, которые называются частичными лексическими понятиями и обычно содержат более основные понятия. Существуют различные подходы к структуре лексических концепций в когнитивной лингвистике. [9, с.133].

а) Классическая теория.

В любом случае, все теории о структуре концепций - это концепции развития и эффектов классической теории.

Согласно классической теории, существует определенная структура, в которой лексическая концепция может выражаться в необходимых и нужных условиях, которые состоят из более простых понятий.

Например, понятие «бакалавр» традиционно обозначалось как «неженатый» и «мужское». В этом примере номинальная стоимость слова считается не состоящим в браке лицом. Согласно классической теории, лексические понятия имеют такую определенную

структуру. Он также включает в себя интересные философские концепции, такие как истина, доброта, свобода, справедливость.

Что означает классическая и определенная структура, которую мы рассмотрели, прежде чем перейти к другим теориям концептуальной структуры? Ключом к привлечению внимания является определение категоризации и ссылки на совместную обработку концептуального приобретения. В любом случае основная работа выполняется с использованием одних и тех же компонентов. Концепция представляет собой комбинацию новых сложных понятий и понимается как процесс создания определенных основателей.

Категоризация понимается как психологический процесс и представляет собой комбинацию полной концепции, которая определяет, соответствует ли основатель цели. Как мы наблюдаем, определенное число указывает, как определенный основатель совместим с целевым языком. Только этих мыслей достаточно, чтобы показать, почему классическая теория высоко ценится. Однако классическая теория еще больше усиливает его влияние на философский метод возвращения в древнюю эпоху и способствования современному мышлению. Этот метод концептуального анализа. Парадигматические концептуальные анализы предлагают методы, которые тестируются на потенциальных примерах, чтобы выявить суть концепций. Концептуальный анализ принимает множество различных действий, которые многие понимают как субстанцию философии. Парадигматический концептуальный анализ даст импульс поддержке классической теории, если она будет успешной, и наоборот, если это не обнаружено, эта философия ставится под сомнение, как проводить философские исследования.

Классическая теория перетерпела сильное давление не только в философии, но и в психологии и других областях за последние 30 лет. Основная проблема для психологов заключалась в том, что классическая теория с трудом объясняет эмпирические данные. Основное внимание в этом исследовании заключается в том, что некоторые категории более типичны. И типичные цены совпадают с широким спектром психологических данных. [3, с.56]. Например, категория яблок более типична для фруктов, чем сливы. И согласно его общим особенностям, его плоды считаются более актуальными. Есть много других подобных результатов. Более конкретные концепции более эффективно классифицируются. Например, из категории фруктов яблоки приходят на ум быстрее чем сливы. Проблема не в том, что классическая теория не противоречит этим результатам, но не может объяснить их. Классическая теория философии подвергалась критике со стороны многих, но, самое главное, провалу попыток определить концепций. Короче говоря, было только два успешных анализа для определения концепции, и они не без сомнения. [5, с.261]. Великая литература по анализу информации была указанием на статус существ. Впервые в 1963 году Эдмунд Геттиер протестовал против традиционного влияния знаний и идеи о том, что традиционное определение философов было недействительным или неполным. [2, с.83]. Однако никто не мог определить правильный подход. Несмотря на многочисленные усилия по решению этой проблемы, десятки документов были недостаточны для того, чтобы иметь удовлетворительное и полное определение. Основная проблема для многих философов - отсутствие концепций структуры смысла.

б) Теория прототипов.

Какими могут быть другие типы структур? Неклассическая альтернативная теория прототипов возникла в 1970-х годах. Согласно этой теории, лексическая концепция «С» не имеет значения, и существует вероятность того, что что-то лежащее в основе С, которое обеспечивает довольно много закодированных свойств. теории прототипов философских корней Витгенштейн (1953/1958) находит место в записях, было отмечено, что термин покрытых облигаций по сравнению с тем, что есть вещи; эту идею поддержала Элеонора Рош. [12, с.591]. Основная стандартная стратегия заключается в том, что теория прототипа понимается так же, как и процесс сопоставления классификации. Здесь подобие рассчитывается по подобию функции со-основателей двух понятий. Согласно этой модели, тот факт, что яблоки более типичны для фруктов, чем слива, связан с тем, что эти два фрукта

более плодотворны. По этой причине, когда дело доходит до яблок и слив, плоды яблок быстрее.

Теория прототипа справляется с расчетом различных психологических явлений и объясняет, почему некоторые из значений трудно понять. Однако теория прототипов имеет свои проблемы и ограничения. Во-первых, его правило доступно для суждений, которые легче и часто не отражаются.

Однако, когда речь идет о наиболее часто отражаемых суждениях, они выходят за рамки сравнений с людьми. [8, с.144]. Другая критическая идея состоит в том, что прототип структуры понятий включает определения некоторых дополнений. Некоторые из этих концепций являются в точности прототипом целой концепции, некоторые из которых должны выходить за рамки прототипа тех, кто ее создает. (К примеру, рыба-животное, животное только на слова, и более широких идей характеристик не существует. Иногда, правда, один из тщательно построенных комплексов должен быть. (К примеру, стулья, которые мы купили в пятницу). [6, с.78]. Общим решением этих проблем является то, что прототипы являются частью концепции. Кроме того, в концепции есть такая концептуальная основа, которая относит информацию к более очевидным суждениям. Конечно, возникает вопрос, в какой структуре существуют концептуальные структуры. Существует общее предположение, что концептуальные структуры имеют классическую структуру. [11, с.35].

с) теория теории.

Одним из наиболее актуальных предложений является то, что концепция лучше понимается в терминах концепций теории теории. Согласно этой точке зрения, понятия сходны друг с другом в терминах отношений терминологии в научной теории, а классификация - это процесс, требующий сильной научной теоремы. [1, с.302]. В целом, члены научной теории взаимосвязаны, а содержание терминов теории определяется ее уникальной ролью в теории. Теоретическая теория особенно полезна для объяснения суждений классификации, сталкивающихся с трудностями в теории прототипа.

Например, теоретики теории утверждали, что даже у детей есть биологическая теория, которая поможет оценить ситуацию и распознать, когда собака выглядит как енот. Эта теория передает эту информацию в качестве первичной формы человеческой биологии: выглядят как собака, не означает быть собакой. Что еще более важно, собаки обладают своеобразными скрытыми особенностями. Преимущество теории теории состоит в том, чтобы помочь объяснить важные аспекты концептуального развития. Концептуальные изменения в контексте следуют так же, как теория изменений в науке.

Проблема, связанная с теорией теории, заключается в том, что разные люди приобретают одну и ту же концепцию по-разному (или даже мысль о том, что один и тот же человек не имеет единой концепции с течением времени). [4, с.487]. Причина в том, что теория теории единое целое. Содержание понятия определяется его ролью в теории, а не только несколькими компонентами. Они отличаются от того, что верования в умы людей разные. Другой проблемой теории теорий является аналогия с изменением теории в науке. Аналогия предполагает, что дети подвергаются радикальной концептуальной реконструкции в процессе развития, но основные тематические исследования эмпирических фантазий привели к спорам; потому что они доказали, что соответствующие концепции были связаны с системой базовых знаний, которая была богатой, а не радикально изменившейся. Существуют, однако, конкретные примеры, которые рассматривают радикальную концептуальную реконструкцию как истинную. Например, дети развивают теорию материи, которая, позволяет им различать массу от веса и воздуха от ничего.

Список использованных источников

1. Carey Susan 1985-Conceptual Change in Childhood, Cambridge MIT Press, 2009, стр.316.
2. The Origin of Concepts, Oxford:Oxford University Press, Qopnik.A. and Meltzoff.A. (1997) Words, Thoughts and Theories, Cambridge MIT Press. стр.608
3. Dansi.J.(1985) Introduction to Contemporary Epistemology, Oxford: Blackwell. стр.272
4. Edward Smit, Douglas Medin, Categories and Concepts, Cambridge, MA:Harvard University Press, 1981. стр.203

5. Fodor.J.(1981) The Present Status of the Innateness Controversy. In his Representations: Philosophical Essays on the Foundations of Cognitive Science, Cambridge, MIT Press. стр.487-491.
 6. Fodor.J, Lepore.E (1996) The red herring and the pet fish: Why Concepts still can't be prototypes, Cognition, 58, 253-270.
 7. Fodor.J, Lepore.E (1992) Holism: A Shopper's Guide, Oxford: Blackwell. стр.292
 8. Gelman.S. (2003) The essential child: Origins of Essentialism in everyday thought, Oxford, Oxford University press. стр.390
 9. Keil. F., (1989) Concepts, Kinds and Cognitive development, Cambridge, MA: MIT Press, стр.344
 10. Marqolis.E., Laurens.S. (1999) Concepts core readings, Cambridge, MA: MIT Press, pp3-81. стр.664
 11. Murphy.G. (2002) The big book of concepts. Cambridge MIT Press. стр.568
 12. Osheron.D., Smith.E. (1981), On the adequacy of prototype theory as a theory of concepts, Cognition 9, 35-58.
 13. Rosch.E., Mervis.C. (1975), Family Resemblances: Cognitive Psychology, page 573-605.
-

Гутовский А.В., студент гр. 1574-п,
факультет экономики и права

Научный руководитель: **Дорняк А.Л.**, ст. преподаватель
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
gutowskyandrej@gmail.com

ДЕЛОВАЯ МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ: ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА

Сегодня мир стоит на пути преобразования в единую глобальную систему, этот процесс неизбежен и он затрагивает все сферы жизнедеятельности, в том числе и сферу хозяйствования (бизнеса).

В процессе глобализации именно английскому языку выпала роль главного инструмента делового общения. Сущность международных деловых связей заключается во встречах представителей различных культур. Следовательно, в контексте международного бизнеса многое зависит от эффективности коммуникации, ключом которой зачастую является перевод.

Обучение межкультурной коммуникации предполагает глубокое изучение английского языка. Обучиться межкультурной коммуникации для встреч, обменов, сотрудничества и улаживания конфликтов становится первоочередной задачей все большего количества людей. Учет всего многообразия и сложностей ведения межкультурных обменов позволит правильно организовать обучение в данной сфере деятельности. [1]

В качестве помощника при переводе может выступать электронный переводчик. Машинные системы можно использовать для перевода с английского на русский язык текстов, которые достаточно формализованы в речевом плане (техническая документация, потребительские инструкции, контракты и т. п.). Однако и в этом случае выполненные машиной переводы требуют обязательного редактирования и доработки «вручную».

Иначе говоря, электронные переводчики в сфере хозяйственной деятельности могут быть полезны только на начальных стадиях построения бизнеса. Такой перевод может помочь в работе над большим однородным текстом профессиональному переводчику, хорошо владеющему тематикой и прекрасно понимающему этот текст, а не тому, кто плохо знает иностранный язык.

Чем сложнее, многограннее смысл исходного текста, тем труднее он для перевода. Но и самая простая на первый взгляд фраза может содержать подводные камни. Чтобы перевести предложение, нужно превратить его в высказывание, т. е. понять, в какой ситуации и с какой целью оно было сказано или написано. Не обязательно, чтобы высказывание-перевод дословно совпадало с оригиналом. Главное требование: оно должно значить для носителей языка перевода то же самое, что значило исходное высказывание для носителей своего языка.

Как показывает практика, наибольшую трудность при переводе специальных текстов вызывают термины. Этот аспект представляет наибольший интерес для студентов и аспирантов, например, факультета международных отношений, которые имеют дело с международным бизнесом, когда очень многое зависит от эффективности коммуникации. Одним из инструментов достижения этого, способствующим устранению нежелательных воздействий, являются толковые словари, так как неправильную интерпретацию можно избежать благодаря верному выбору слова.

Появление новой терминологической системы Европейского союза, широко используемой в официальных и деловых кругах Европы, поставило действительно серьезную задачу перед русскими лингвистами, которым пришлось срочно создавать русскую версию терминологии ЕС и начать обучение соответствующему переводу будущих специалистов. Данную терминологию можно подразделить на пять групп:

- предпочитаемые слова, например, motorway to highway, official to civil servant, ring road to beltway, non-governmental organizations to non-profit organizations;

- слова, значения которых очень близки, но не совпадают полностью с русскими терминами: steering committee – управляющий комитет, memorandum of understanding – меморандум о намерениях; terms of reference – техническое задание; NonGovernmental Organizations (NGOs) – общественные и некоммерческие организации; inflow/outflow tourism – въездной/выездной туризм; independent tourism – самостоятельный туризм (спортивный, приключенческий); off-season tourism – туризм в несезонное время; small and medium sized enterprises (SME) – малые и средние предприятия;

- полное отсутствие значения слова в русской культуре: public private partnership (PPP) – частно-общественное партнерство; strengths, weaknesses, opportunities and threats analysis – SWOT – анализ (сильных сторон, слабых сторон, возможностей и риска); log-frame approach – логико-структурный подход;

- полное отсутствие значения слова в западной культуре: oblast – область (когда это субъект Российской Федерации);

- слова, значения которых часто неверно истолковываются русско-говорящими: issue – проблема (на уровне вопроса); problem – проблема (серьезная); question – вопрос (может носить проблемный характер); economic – экономический; economical – экономичный; stable – стабильный (steady); sustainable – стабильный (неуклонный, неизменный); judicial – судебный; juridical – юридический, правовой; wasteland – заброшенные земли; damp site – свалка; fresh water – пресная вода; water supply – водопровод; hazardous – вредный; detrimental – приносящий ущерб; deteriorative – разрушительный [2].

Одним из основных теоретических положений, на которые следует опираться при переводе текстов, в том числе и деловых, является то, что каждый язык существует и развивается по своим внутренним законам, имеет свои средства и формы передачи мысли, свои нормы литературного языка. Следовательно, при переводе нужно стремиться передавать не отдельные слова или отдельные конструкции, а мысль автора в соответствии со стилем и строем языка, на который переводится текст. Необходимо помнить, что построение простых логических высказываний, не содержащих причастные и деепричастные обороты, употребление слов в прямом значении поможет избежать двусмысленного толкования текста и облегчит обработку текста при помощи электронного переводчика. Кроме того, переводчику следует сохранять чистоту родного языка и без особой нужды не допускать засорения русского перевода иностранными словами.

Список использованных источников

1. Серова, Т.С., Раскопина Л.П. Деловая межкультурная коммуникация в профессиональной деятельности специалиста [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.google.by/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0ahUKewie9q7o8tHXAhXkYZoKHWnrDcgQFgg3MAI&url=http%3A%2F%2Fvestnik.pstu.ru%2Fget%2F_res%2Ffs%2Ffile.pdf%2F753%2F%25D1%25E5%25F0%25EE%25E2%25E0%2B%25D2.%25D1.%2C%2B%25D0%25E0%25F1%25EA%25EE%25EF%25E8%25ED%25E0%2B%25CB.%25CF.%2B%25C4%25C5%25CB%25CE%25C2%25C0%25DF%2B%25CC%25C5%25C6%25CA%25D3%25CB%25DC%25D2%25D3%25D0%25CD%25C0%25DF%2B%25CA%25CE%25CC%25CC%25D3%25CD%25C8%25CA%25C0%25D6%25C8%25DF%2B%25C2%2B%25CF%25D0%25CE%25D4%25C5%25D1%25D1%25C8%25CE%25CD%25C0%25CB%25DC%25CD%25CE%25C9%2B%25C4%25C5%25DF%25D2%25C5%25CB%25DC%25CD%25CE%25D1%25D2%25C8%2B%25

2. Касьян, А.К. Романова А.В. Межкультурная коммуникация и проблемы перевода [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/mezhkulturnaya-kommunikatsiya-i-problemy-perevoda> – Дата доступа: 22.11.2017

Діденко Н.О., студентка 6 курсу, група МСРп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Сила Т.І.**, к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
nataliyatimoha94@gmail.com

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ГРОМАДІ: СПРОБА КОНСТРУЮВАННЯ ЗМІСТУ

Актуальність розвитку соціальної роботи на рівні громади в Україні зумовлена низкою чинників, пов'язаних, з одного боку, зі зростанням усвідомлення необхідності розбудови демократичного громадянського суспільства, а з іншого – із загостренням соціально-економічних і психосоціальних проблем, в той час як ресурсу індивідуальної підтримки не вистачає не тільки у кризовій Україні, але і в стабільних суспільствах західних країн[1, с. 312].

Особливість роботи в громаді, що відрізняє її від інших підходів у соціальній роботі, полягає в тому, що в центрі уваги стоїть не одна особа, а жителі територіальної громади. Відповідно, потрібно застосовувати також інші методи, засоби та тактики роботи, щоб розв'язати проблеми, які виникли. Так, робота в громаді залежно від ситуації може використовувати тактики, які в інших підходах не застосовуються (наприклад, лобіювання, робота зі ЗМІ, проведення масових акцій, демонстрацій, співпраця з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування тощо).

Іншими словами, соціальна робота в громаді полягає у покращенні життя людей завдяки організації колективних дій. Тому основна роль соціального працівника полягає в активізації місцевих людських ресурсів для того, щоб вирішити соціальні проблеми, підвищити якість життя і рівня надання послуг та забезпечити соціальне функціонування її членів. Основна увага приділяється розширенню можливостей місцевих жителів через посередницьку та роз'яснювальну роботи.

Соціальна робота в громаді на професійному рівні почала розвиватися у другій половині ХХ столітті в багатьох західних державах. Аналіз багаторічного зарубіжного досвіду дозволяє стверджувати, що форми роботи в громаді характеризуються як специфічними видами діяльності, так і напрямками, які характерні для традиційної соціальної роботи.

Зокрема, на думку М. Шират, соціальний працівник в громаді повинен представляти інтереси різних мешканців (членів громади) та їхні прагнення до поліпшення якості життя; розвивати солідарність у громаді; представляти таку перспективу громади, в якій різні групи можуть знайти в громаді сенс свого життя (як у середині групи, так і в громаді загалом); визначати загальну політику та визначати пріоритети для досягнення цілей громади; виконувати роль контролюючого та виховного чинника для інших членів громади; виступати посередником між громадою та держустановами [2, с. 5].

Як вважає Малком Пейн, соціальна робота в громаді є дуже важливою, тому що може поєднувати формальні та неформальні види допомоги. Тобто може посилити та стимулювати зв'язки між організаціями, групами і індивідами всередині конкретної територіальної громади, що необхідні для задоволення потреб громади та досягнення поставлених цілей. Він виокремлює такі напрями соціальної роботи в громаді:

1. Координація діяльності різних агенцій, які працюють в громаді.

2. Створення можливостей для активної участі членів громади у житті громади, для підвищення рівня власного благополуччя через вироблення, прийняття та реалізації необхідних рішень.

3. Соціальне планування на рівні громади, що передбачає аналіз соціальних умов, потреб членів громади, з метою їх покращання та задоволення.

4. Розвиток системи допомоги в громаді, що орієнтована на створення добровільних груп, надання необхідних соціальних послуг як спеціалістами, так і членами громади, організація груп самопомоги [3, с. 58-59].

Г. Чейнен має схожу думку та розглядає роботу в громаді «як активізацію безоплатної, самомотивованої діяльності мешканців, що відображає або стосується сумісного життя чи умов мешканців цієї місцевості; вона також може містити в собі діяльність органів влади або інших дійових осіб, що мобілізує або включає такі дії з боку мешканців» [4, с. 78].

М. Майо виділяє два рівні в соціальній роботі в громаді: базовий, або робота за місцем проживання (з окремими людьми, сім'ями та групами, а також самостійна діяльність окремих мешканців); робота місцевих агенцій або між агенціями (діяльність, організована органами влади та / або іншими структурами) [5, с. 94]. Інші вчені додають ще один рівень - регіональна та національна робота з планування громад.

Науковці Мітель та Джуді Бопп запропонували два підходи, щодо визначення практичної соціальної роботи в громаді:

- підхід на основі надання послуг;
- підхід на основі активізації громади до участі у вирішенні існуючих проблем [6, с. 28].

Перший підхід використовується урядовими та громадськими організаціями. Він полягає в тому, що фахівці за допомогою обстежень або опитувань зможуть вивчити думку членів громади, і на підставі отриманої інформації прийняти необхідні рішення щодо необхідності надання певних послуг на основі можливостей організації та наявних у ній ресурсів. Але особливість полягає в тому, що думка громади щодо отримання тих чи інших послуг фактично до уваги не береться. Тому такі послуги не завжди можуть задовольнити потреби більшості членів громади [6, с.31].

Другий підхід, що полягає в активізації громади передбачає, що люди самі визначають свої потреби, приймають рішення над їх задоволенням. Тобто, цей підхід передбачає самонавчання громадян ефективно працювати разом, здійснювати планування, розподіляти та залучати ресурси, оцінювати результати роботи. Члени громади можуть звернутися за допомогою та підтримкою до фахівців соціальної сфери, але саме члени громади, а не фахівці, контролюють процес вирішення певної проблеми [6, с. 32].

Тобто зміст роботи в громаді може бути визначений як процес допомоги у самовдосконаленні громад, яка базується на таких засадах як: по-перше, громадяни можуть брати участь у вирішенні проблем, які впливають на їх життя шляхом прийняття необхідних рішень, по-друге, громадян необхідно ознайомлювати і надавати правдиву інформацію, що допоможе у виробленні адекватних рішень, по-третє, якщо громада є неактивною, то вона або не обізнана з процесом вироблення рішень, або цей процес є несправедливим.

Початкову роботу в громаді (процес розвитку) порівнюють із процесом індивідуальної соціальної роботи, але клієнтом виступає спільнота-громада вцілому. На цьому етапі відбувається контакт, аналіз, планування, робота з групами в громаді, вихід за межі громади, залучення засобів масової інформації тощо. Вчені також виділяють такі три фази роботи в громаді:

1. Розвиток груп та служб у громаді.
2. Підвищення рівня професіоналізму та компетентності членів громади, як співробітників, так і волонтерів;
3. Боротьба за зміни, зокрема, зміни в соціальній політиці [7, с. 26].

Крім цього, соціальна робота на рівні спільноти передбачає розуміння динаміки влади і соціальних відносин, які регулюють взаємовідносини між різними структурами і різними

спільнотами і працюють над досягненням соціальної справедливості за допомогою структурних змін. Якщо проблема полягає в бідності, наприклад, соціальний працівник, який практикує на рівні спільноти, може зосередитися на політичній економіці, яка створює ці умови. Це може включати спробу розглянути політику, яка зумовлює злидні, або організацію групи з цього питання, щоб лобювати прийняття рішень для змін.

Основний підхід до цієї роботи - переконання в тому, що люди, що діють спільно, мають велику здатність покращувати свої власні обставини, оскільки вони мають безпосереднє знання ситуації і що має статися, щоб змінити ситуацію на краще. Фактично, це відображає фундаментальні цінності професії соціальної роботи як такої. Деякі з інструментів, що використовуються соціальними працівниками у спільноті, розвивають обізнаність громад, виявлення і розвиток лідерства, створення стратегічних альянсів, освіти для дорослих, сприяння співробітництву і підвищення компетентності спільноти. Соціальний працівник у громаді може брати участь в різних широкомасштабних соціальних рухах і виявляти компетентність у широких питаннях, таких як бездомність, або в розробці програм або проектів і досліджень.

Для ефективної роботи в громаді потрібно залучати працівників, які мають чітко виражені лідерські якості. Так, соціальні працівники в громаді, повинні усвідомлювати, чому і як люди збираються в соціальні організації, розуміти процеси, що відбуваються в громадах, групах, організаціях та знати, якою є влада в громадах, і як здійснювати соціальні зміни та інновації.

Для соціальних працівників, в тому числі і для соціальних працівників у громаді дуже важливою є здатність у допомозі людям у зміні власного статусу та посиленні власних зв'язків. А для цього необхідно розуміти людську мотивацію та застосовувати методи, які посилюють віру людей у можливість змін.

Висновки. Отже, важливим завданням соціальних працівників на рівні громади є допомога і підтримка громад у їх функціонуванні. Деякі фахівці працюють безпосередньо з окремими особами, проводять оцінку потреб і направляють ресурси в співтовариство. Інші - оцінюють потреби в більш широких масштабах. Вони можуть планувати і адмініструвати програми, виступати організаторами, адміністраторами та «громадськими будівельниками». Вони можуть працювати у некомерційних, громадських, державних організаціях, забезпечуючи активність на низовому рівні для збору коштів, надання грантів, підтримки, планування інфраструктури.

В сучасних українських реаліях фахівці, залучені до розвитку громад не мають відповідної професійної підготовки, а фахівці із соціальної роботи, хоча і здобувають відповідні теоретичні знання, часто не виявляють належний рівень професійної готовності до діяльності в умовах сучасної української громади.

Тобто задачі, що стоять сьогодні перед професіоналами групи «людина – людина, людські спільноти, соціальні системи» вимагають підвищення рівня їх компетентності саме в частині соціально-психологічного забезпечення діяльності на рівні громади, спільноти, соціальної системи.

Список використаних джерел

1. Сила Т. І. Соціально-психологічні основи дослідження територіальної громади / Тетяна Іванівна Сила. // Вісник післядипломної освіти. – 2013. – №9. – С. 312–319..
2. Шират М. Руководство людьми в общине // Аомдим хэсэд: Бюллетень Санкт-Петербургского института социальных и общинных работников. - 2001. - № 5.- С. 5-7.
3. Пейн М. Сообщество как основа социальной политики и социального действия// Взаимосвязь социальной работы и социальной политики. - М.: Аспект Пресс, 1997 - С. 44-50.
4. Чейнен Гебріел. Із тіней / Гебріел Чейнен. – Амстердам–Київ : Асоціація психіатрів України, 1997. – 127 с.
5. Майо М. К. Работа в сообществе // Практика социальной работы / Под ред. К. Ханвея, Т. Филпота.- К.- Амстердам, 1996.- С. 94.
6. Bopp M. A Practical Guide to Building Sustainable Communities / M. Bopp, G. Bopp. – Calgary : Alberta, 1998. – 68 p.
7. Семигіна Т. В. Робота в громаді: практика й політика / Т. В. Семигіна. – К. : «КМ Академія», 2004. – 180 с.

Дриг І. М., студентка 2 курсу магістратури, групи ЗМТПРп-161,
юридичний факультет

Науковий керівник : Пузирна Н.С., к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
irina.dryg87@ukr.net

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Будь-яка девіантна поведінка неповнолітніх, а саме вчинення різних правопорушень, злочинів, вживання спиртних напоїв і наркотичних речовин, має в основі соціальну дезадаптацію, коріння якої знаходиться в сім'ї. Без поліпшення сімейної ситуації будь-які зміни в дитині не носять стабільного і тривалого характеру. Тому профілактику бездоглядності слід починати із сім'ї, де росте і виховується підліток. У цьому аспекті важливу роль повинна відігравати і школа, оскільки однією із функцій школи разом з батьками є коригування виховання в сім'ях окремих учнів. Це полягає в наданні батькам психолого-педагогічної допомоги у вирішенні складних проблем сімейного виховання:

- вирішення суперечностей підліткового віку;
- профілактика формування шкідливих звичок (куріння, вживання спиртних напоїв, наркотиків, токсичних речовин);
- допомога в подоланні впливу на дітей різних асоціальних і антисоціальних молодіжних об'єднань;
- профілактика правопорушень;
- тощо.

Крім того, важливою також є індивідуальна робота з учнями з неблагополучних сімей:

- сімейноаморальними і протиправними;
- сімей, які залучають дітей до пияцтва і злочинної діяльності;
- сімей з підвищеною конфліктністю;
- сімей, де батьки ухиляються від виховання дітей.

Роботу з такими сім'ями школа і класний керівник здійснюють спільно з органами опіки та піклування, правоохоронними органами, громадськими організаціями тощо.

Турбота про дітей, їхнє виховання – основне особисте невід'ємне конституційне право батьків і їх обов'язок. Відповідно до законодавства України батьки мають рівні права і несуть рівні обов'язки щодо своїх дітей. Діти – це майбутнє, що визнається в кожній цивілізованій країні. Тому як на міжнародному, так і на державному рівні проводиться політика, спрямована не тільки на сумлінне здійснення батьківських прав батьками або законними представниками дитини, але й на перешкоджання зловживань ними. Наявність батьківських прав означає, що вони можуть здійснювати схвалювані і бажані з державного погляду вчинки і дії, спрямовані на благо дітей, на їх фізичний, духовний та моральний розвиток.

Відповідно до законодавства батьківські права виникають з моменту народження дитини і припиняються при досягненні нею повноліття (18 років). Іноді батьківські права припиняються раніше, наприклад, при вступі дітей до шлюбу, оскільки діти при цьому набувають повної дієздатності (тобто здатність при здійсненні своїх дій набувати прав і нести обов'язки).

Батьки мають переважне право перед усіма іншими особами на виховання дитини. Право батьків на виховання дітей повинно забезпечуватися належним виконанням батьками обов'язків щодо їх виховання, від виконання яких значною мірою залежить духовний світ дитини, його готовність до міжособистісного спілкування, прагнення до знань, здатність тверезо оцінювати свої вчинки і контролювати почуття й емоції. Батьки повинні бути для своїх дітей позитивним прикладом.

Відповідно до п. 1 ст. 18 Конвенції ООН про права дитини [1] відповідальність за виховання і розвиток дітей повинна бути загальною й обов'язковою для обох батьків, де б вони не знаходилися. У разі передачі дитини на виховання опікуну, піклувальнику, прийомним батькам в установленому законом порядку батьки несуть відповідальність разом з особою, що її замінює. Тимчасова передача батьками своїх дітей на виховання родичам, стороннім особам або в одну з дитячих установ не звільняє батьків від відповідальності за виховання і розвиток дітей.

Чинне законодавство передбачає різні види юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків щодо виховання дітей, а саме:

- кримінально-правову відповідальність;
- адміністративно-правова відповідальність;
- цивільно-правову відповідальність;
- відповідальність передбачену сімейним законодавством.

Батьки можуть бути притягнуті до всіх вищевказаних видів відповідальності.

Що стосується адміністративно-правової відповідальності, то у ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення [2] передбачені різні види адміністративного карного порушення батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей:

- ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей, – тягне за собою попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, – тягнуть за собою накладення штрафу від двох до чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- вчинення неповнолітнім віком від 14 до 16 років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим кодексом, - тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- вчинення неповнолітнім діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за яке передбачена Кримінальним кодексом України, якщо він не досяг віку, з якого настає кримінальна відповідальність, - тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Таким чином, з огляду на вищевикладене, доходимо висновку, що під невиконанням обов'язків щодо виховання та навчання дітей слід розуміти різні форми бездіяльності, в результаті якого відсутня належна турбота про виховання й освіту неповнолітніх. Ухилення батьків і осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків може виражатися в тому, що вони не піклуються про моральне виховання, фізичний розвиток дітей і зміцнення їх здоров'я, створення необхідних умов для своєчасного отримання ними освіти, успішного навчання, підготовки до трудової діяльності.

Виховання складається з різного роду дій батьків, одним з елементів яких є нагляд за поведінкою дитини. Тому легковажне або байдуже ставлення батьків або осіб, які їх замінюють, до поведінки дитини, відсутність належного контролю над поведінкою і його відповідністю нормам життя суспільства, часто ведуть до скоєння дітьми правопорушень. У силу цього, підставою відповідальності батьків у разі вчинення дітьми адміністративних проступків та інших правопорушень є також неналежне виконання батьками обов'язків щодо виховання, що призвело до правопорушення неповнолітнього.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права дитини прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН, від 20 листопада 1989 року. Ратифікована Постановою Верховної Ради України №789XII від 27 лютого 1991 року та набула чинності для України 27 вересня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

Єременко І.В., студент 6 курсу, група ЗМТПРп-161,
юридичний факультет
Науковий керівник: **Литвиненко В.М.**, к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
jeremenko.igor@ukr.net

ПРАВОВІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

Юридична відповідальність, як різновид соціальної відповідальності, у всіх її видах застосовується і використовується на основі комплексу правових норм, які виражені через відповідні нормативно-правові акти. Правова основа є визначальною і для застосування адміністративної відповідальності, зокрема, за порушення законодавства про працю. Під правовими основами розуміється система нормативно-правових актів, яка містить правові норми, що встановлюють адміністративну відповідальність. Які ж нормативні акти становлять правову основу адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю слід з'ясувати в нашому подальшому дослідженні.

Становлення правових основ адміністративної відповідальності бере свій початок ще з радянських часів. Саме у 1922 році було визнано необхідним розробити Адміністративний кодекс. У 1923 р. у Російській Радянській Федеративній Соціалістичній Республіці вперше було поставлено питання про кодифікацію радянського адміністративного права. У 1924 році був підготовлений відповідний проект. При підготовці цього проекту був використаний Адміністративний устав Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки 1924 р. Кодекс було затверджено Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом 12.10.1927 р. і він набув чинності з 01.02.1928 р. [1, с. 203].

Адміністративний кодекс складався з таких основних складових: загальні положення, адміністративні акти, заходи адміністративного впливу; інші адміністративні примусові заходи; трудовий внесок на запобігання стихійному лиху та боротьбу з ним; обов'язки населення у охороні громадського порядку; громадянство Української радянської соціалістичної республіки, його набуття і втрата; реєстрація і облік переміщення населення; товариства, спілки, клуби, з'їзди та збори; правила про культу; прилюдні видовища, розваги й ігри; користування державним прапором Української радянської соціалістичної республіки і печатками; нагляд адміністративних органів у галузі промисловості; нагляд адміністративних органів в галузі торгівлі; порядок оскарження дій місцевих адміністративних органів [2, с. 45].

Аналізуючи зміст розділів, які становили тогочасний адміністративний кодекс, можна відмітити, що він не мав багатьох норм адміністративного законодавства, однак слугував основною формою прояву адміністративно-правових норм, що діяли на той час і був одним із перших кодифікованих актів.

В подальшому в цей кодекс вносилися зміни, були навіть спроби ухвалити новий, втім, цього не сталося. Наступним актом, який прийшов на зміну згаданому кодексу є Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X, введений в дію Постановою Верховної Ради Української РСР № 8074-10 від 07.12.84., який набрав чинності з червня 1985 року.

Кодекс України про адміністративні правопорушення є результатом не однорічної кодифікації адміністративно-правових норм. Цей нормативно-правовий акт, який має силу закону, складається із 5-ти розділів: Розділ I. Загальні положення, Розділ II. Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність, Розділ III. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, Розділ IV. Провадження в справах про адміністративні правопорушення, Розділ V. Виконання постанов про накладення адміністративних стягнень і 33-ох глав [3].

Не викликає сумніву значимість цього нормативно-правового акту для визначення і застосування адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю, втім, особливе значення у визначенні правової основи адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю є Глава 5 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка називається «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення». Більш досконало про зміст даної глави буде йти мова у роботі нижче.

Розгляд згаданих законів як складових частин правової основи для адміністративної відповідальності за порушення трудового законодавства потребує доповнення не менш важливим, а навіть, вищим за юридичною силою законом, Конституцією України. Конституція України як єдиний кодифікований акт загальної дії є правовою основою для будь-якої сфери суспільних відносин, оскільки, вона містить сукупність норм, які закріплюють правила поведінки у всіх сферах життя, у тому числі, і при визначенні відповідальності за порушення законодавства про працю. Саме Конституція України закріплює основні права та обов'язки людини і громадянина, серед яких передбачено право на працю, право на страйк, право на відпочинок. Крім того, Основний закон нашої держави передбачає обов'язок кожного неухильно додержуватись Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності [4]. Відповідно, порушення прав людини, в тому числі на працю і у зв'язку з реалізацією його згідно Конституції тягне за собою застосування юридичної відповідальності, в тому числі, адміністративної.

Галузевою складовою правової основи адміністративної відповідальності за порушення норм про працю є, безперечно, Кодекс законів про працю, який і містить в собі найбільшу кількість норм, які регулюють всі відносини, що пов'язані із реалізацією права на працю, встановлюють основні права та обов'язки суб'єктів трудових правовідносин, гарантії працівників при прийнятті на роботу та при звільненні з роботи, правила охорони праці окремих категорій працівників. Так, Кодекс законів про працю, який був прийнятий 10.12.1971 року складається з 28-ми глав: Загальні положення, Колективний договір, Трудовий договір, Забезпечення зайнятості вивільнюваних працівників, Робочий час, Час відпочинку, Нормування праці, Оплата праці, Гарантії і компенсації, Гарантії при покладенні на працівників матеріальної відповідальності за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації, Трудова дисципліна, Охорона праці, Праця жінок, Праця молоді, Пільги для працівників, які поєднують роботу з навчанням, Індивідуальні трудові спори, Професійні спілки. участь працівників в управлінні підприємствами, установами, організаціями, Трудовий колектив, Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення, Нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю, а також з 265-ти статей. Саме остання стаття передбачає відповідальність за порушення законодавства про працю.

Втім, розглянуті нормативно-правові акти, які становлять правову основу для відповідальності за порушення норм про працю не є вичерпними. До них відносяться ряд інших законів і підзаконним нормативно-правових актів. Спеціальним актом, який є безпосередньою основою для запровадження відповідальності за порушення законодавства про працю є Закон України «Про охорону праці», який складається з 9-ти розділів: Розділ I Загальні положення, Розділ II Гарантії прав на охорону праці, Розділ III Організація охорони праці, Розділ IV Стимулювання охорони праці, Розділ V Нормативно-правові акти з охорони праці, Розділ VI Державне управління охороною праці, Розділ VII Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці, Розділ VIII Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці, Розділ IX Прикінцеві положення та 44-х статей. Як видно, безпосередньо розділ 8 закріплює норми про відповідальність. Закон України «Про оплату праці» складається з 5-ти розділів: Розділ I Загальні положення, Розділ II Державне регулювання оплати праці, Розділ III Договірне регулювання оплати праці, Розділ IV Права працівника на оплату праці та їх захист, Розділ V Заклучні положення та 36-ти статей. Саме останньою статей передбачається можливість притягнення

до юридичної відповідальності, однією з яких є адміністративна. Закон України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР, який встановлює державні гарантії права на відпустки, визначає умови, тривалість і порядок надання їх працівникам для відновлення працездатності, зміцнення здоров'я, а також для виховання дітей, задоволення власних життєво важливих потреб та інтересів, всебічного розвитку особи складається з 8-ми розділів: Розділ I Загальні положення, Розділ II Щорічні відпустки, Розділ III Додаткові відпустки у зв'язку з навчанням, творча відпустка, відпустка для підготовки та участі в змаганнях, додаткова відпустка окремим категоріям ветеранів війни, Розділ IV Соціальні відпустки, Розділ V Оплата відпусток, Розділ VI Відпустки без збереження заробітної плати, Розділ VII Державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про відпустки та відповідальність за його порушення, Розділ VIII Заключні положення та з 29-ти статей [5]. До сукупності названих законів, які являють правову основу адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю відносяться і рід інших законів. Втім, значне місце у цій системі посідають підзаконні нормативно-правові акти. До них відносяться, зокрема, Указ Президента України 18 вересня 2002 року «Про Державний комітет України з нагляду за охороною праці»[6], Порядок проведення перевірок посадовими особами Державної інспекції України з питань праці та її територіальних органів, затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України 02.07.2012 № 390 [7], Наказ Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21 березня 2007 року № 55 «Про затвердження Типового положення про комісію з питань охорони праці підприємства» [8] та багато інших.

Підсумовуючи, як висновок проведеного дослідження, можна зазначити, що правову основу адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю становить сукупність нормативно-правових актів, які складаються з правових норм, які закріплюють як права та обов'язки суб'єктів трудових правовідносин, гарантії працівників при прийнятті на роботу, при звільненні з роботи так і міру відповідальності за порушення цих норм, зокрема, у вигляді адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел

1. История государства и права Украинской ССР: В 3 т. / Редкол.: Б.М. Бабий (гл. ред.) и др./ АН УССР. Ин-т государства и права. – К.: Наукова думка, 1987. – Т. 2: 1917–1937. – 295 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). — К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. — 584 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР 1984, додаток до № 51, ст.1122.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року //Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. ст.141 .
5. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР// Відомості Верховної Ради України , 1997, № 2, ст. 4.
6. Про Державний комітет України з нагляду за охороною праці : Указ Президента України 18 вересня 2002 року N 834/2002 //Урядовий кур'єр від 25.09.2002, № 176.
7. Порядок проведення перевірок посадовими особами Державної інспекції України з питань праці та її територіальних органів : Наказ Міністерства соціальної політики України 02.07.2012 № 390// Офіційний вісник України від 17.08.2012 , № 60, стор. 257, стаття 2467.
8. Про затвердження Типового положення про комісію з питань охорони праці підприємства: Наказ Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21 березня 2007 року № 55 // Офіційний вісник України, 2007, № 26, Ст. 1069.

Затолюк М.Я., студентка 2-го курсу навчання,
ОС «магістр», група ПР(м2)-03,
Науковий керівник: **Банасевич І.І.**, к.ю.н., доцент кафедри цивільного права
*Навчально-науковий Юридичний інститут
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)
mary@nammi.me*

ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Масштаби зростання ролі інформаційних технологій як в Україні, так і в усьому світі є яскравим прикладом наявності активного та стабільного процесу глобалізації людства. Адже однією із його характерних ознак є інформаційна революція, яка полягає в стрімкому розвитку технологій та засобів телекомунікаційного зв'язку.

Наслідком таких процесів є поява правовідносин різного виду і характеру, які виникають, змінюються і припиняються при використанні для їх здійснення інформаційно-телекомунікаційних систем. Однією з найрозповсюдженіших таких систем є мережа Інтернет.

Сьогодні все більша кількість споживачів придбаває товари та послуги через мережу Інтернет. Тому актуальною є проблематика порушення прав споживачів у цій сфері через недосконалість правового регулювання та визначення механізму захисту прав споживачів в якості слабшого контрагента у даних правовідносинах.

Попри широке практичне застосування та наявність законодавчого регулювання правовідносин у сфері електронної комерції, на сьогодні питання, пов'язане з складовими елементами правовідносин за участю споживача у даній сфері залишається дискусійним та не розкритим в повній мірі, що обґрунтовується відносною новизною інституту електронної комерції.

Споживчі правовідносини у сфері електронної комерції, як і будь-які цивільно-правові відносини, мають свою структуру.

Суб'єктами цивільно-правових відносин за участю споживачів у сфері електронної комерції згідно із чинним законодавством є продавець (виконавець, виробник) та споживач [8, с. 71].

Згідно з ч. 1 ст. 8 Закону України «Про електронну комерцію» права та обов'язки покупця (замовника, споживача) товарів, робіт, послуг у сфері електронної комерції визначаються законодавством України, зокрема, Законом України «Про захист прав споживачів».

Покупець (замовник, споживач) товарів, робіт, послуг у сфері електронної комерції за обсягом своїх прав та обов'язків прирівнюється до споживача у разі укладення договору поза торговельними або офісними приміщеннями та у разі укладення договору на відстані відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» [4].

Отже, Закон України «Про електронну комерцію» відсилає нас до визначення споживача в Законі України «Про захист прав споживачів» з врахуванням особливості укладення договору поза торговельними або офісними приміщеннями та у разі укладення договору на відстані.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачем є фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [6].

Договір, укладений на відстані – це договір, укладений продавцем (виконавцем) із споживачем за допомогою засобів дистанційного зв'язку. Договір, укладений поза торговельними або офісними приміщеннями – це договір, укладений із споживачем особисто

в місці, яке не є торговельним або офісним приміщенням продавця. Він здійснюється за допомогою електронного повідомлення – інформації, що надається споживачеві через телекомунікаційні мережі, яка може бути у будь-який спосіб відтворена або збережена споживачем в електронному вигляді [5].

Згідного з абз. 5 п. 1.2 Правил продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями засоби дистанційного зв'язку – телекомунікаційні мережі, поштовий зв'язок, телебачення, інформаційні мережі, зокрема Інтернет, які можуть використовуватися для укладення договорів на відстані [6].

На думку О. Ю. Черняк, ключовим у понятті електронної комерції є використання у цьому виді діяльності засобів дистанційного зв'язку. Тому договори укладені на відстані можна прирівнювати до договорів у сфері електронної комерції.

А договори укладені поза торговельними або офісними приміщеннями до даного виду діяльності не належать, оскільки договір, укладений поза торговельними або офісними приміщеннями, — договір, укладений із споживачем особисто в місці, яке відрізняється від торговельних або офісних приміщень продавця [11, с. 136].

Проте дане зрівняння обсягу прав та обов'язків споживачів у сфері електронної комерції у відношенні до прав та обов'язків споживачів у разі укладення договору поза торговельними або офісними приміщеннями та у разі укладення договору на відстані є цілком виправданим. Закон України «Про захист прав споживачів» містить загальні положення, що в повній мірі регулюють вказані правовідносини, а Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями доповнюють чинне законодавство. Зважаючи на відносну новизну Закону України «Про електронну комерцію», на даний момент вказані вище нормативно-правові акти повністю виконують функцію регулювання споживчих відносин у сфері електронної комерції. Проте, варто зазначити, що дані правовідносини у зв'язку з глобалізацією суспільства стрімко змінюються, та зовсім скоро потребуватимуть якісно нового законодавчого реагування.

У ході аналізу ми дійшли висновку, що споживачем у сфері електронної комерції є фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника, використовуючи для цього інформаційно-телекомунікаційні системи.

Ст. 7 Закону України «Про електронну комерцію» визначає особливості прав та обов'язків продавця товарів та послуг в електронній комерції, але не дає легального визначення поняття даного суб'єкта правовідносин у сфері електронної комерції [4]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» продавець – суб'єкт господарювання, який згідно з договором реалізує споживачеві товари або пропонує їх до реалізації. Виконавець – суб'єкт господарювання, який виконує роботи або надає послуги [5].

У вказаній вище статті наводиться також поняття такого суб'єкта споживчих правовідносин як виробник (що не зазначений в Законі України «Про електронну комерцію»), під яким розуміється суб'єкт господарювання, який: виробляє товар або заявляє про себе як про виробника товару чи про виготовлення такого товару на замовлення, розміщуючи на товарі та/або на упаковці чи супровідних документах, що разом з товаром передаються споживачеві, своє найменування (ім'я), торговельну марку або інший елемент, який ідентифікує такого суб'єкта господарювання; або імпортує товар [6].

Отже, спільною характеристикою правового статусу продавця, виконавця та виробника є те, що це в будь-якому випадку повинні бути суб'єкти підприємницької діяльності, а також їхньою метою укладення договору зі споживачем є отримання прибутку.

Вважаємо також за доцільне звернути увагу законодавця на дане поняття та віднести до суб'єктів правовідносин, зокрема споживчих, в сфері електронної комерції, також і виробників.

На нашу думку, у разі зрівняння прав та обов'язків споживачів у сфері електронної комерції з правами та обов'язками споживачів при укладенні договору поза торговельними

або офісними приміщеннями та при укладенні договору на відстані, потрібно здійснити схоже зрівняння прав та обов'язків продавців (виконавців, виробників). Проте законодавець повинен обов'язково враховувати специфічну ознаку, що пронизує увесь інститут електронної комерції – використання інформаційно-телекомунікаційних систем.

Спроба сформулювати специфічні права та обов'язки продавців (виконавців, виробників) була здійснена законодавцем, власне, в Законі України «Про електронну комерцію». Проте ми вважаємо, що без застосування загальних прав та обов'язків вказаних суб'єктів, визначених в Цивільному кодексі України, Законі України «Про захист прав споживачів» тощо, не відбуватиметься ефективне правове регулювання споживчих правовідносин у сфері електронної комерції [9, с. 301].

Іще одним суб'єктом споживчих правовідносин у сфері електронної комерції, на противагу споживачу, є продавець (виконавець, виробник), поняття якого визначається чинним законодавством щодо захисту прав споживачів в цілому, враховуючи специфіку правовідносин у сфері електронної комерції.

Ураховуючи специфіку, зокрема, мережі Інтернет, деякі автори висловлюють сміливі ідеї щодо розширення та удосконалення поняття правовідносин у сфері електронної комерції. Так, А. Максуров зауважує, що програми-роботи (штучний інтелект, створений і запрограмований людиною) також можуть виступати в якості суб'єктів даних правовідносин [3, с. 51]. З цією думкою частково можна погодитись, і вона, безумовно, заслуговує на подальший розвиток, але на сучасному етапі науково-технічного розвитку визнання штучного інтелекту суб'єктом правовідносин у сфері електронної комерції може викликати цілу низку правових колізій, зокрема питання відповідальності.

Особливостями ж суб'єктів правовідносин у сфері електронної комерції є:

- 1) складність визначення дієздатності особи, з якою вступаєш в правовідносини;
- 2) поява віртуальних організацій, які створюються користувачами інформаційно-телекомунікаційних систем з метою здійснення комерційної діяльності, тільки у кіберпросторі;
- 3) використання так званих програм-роботів, тобто програмних засобів, що дозволяють вступати в правовідносини автоматично;
- 4) складність у визначенні фізичного місцезнаходження інших учасників конкретних правовідносин;
- 5) проблема встановлення факту реєстрації юридичної особи та права представляти юридичну особу [12, с. 86].

Об'єктом споживчих правовідносин у сфері електронної комерції є поведінка суб'єкта, спрямована на те або інше благо.

Ю.О. Борисова зазначає, що об'єктом правовідносин у сфері електронної комерції, в тому числі і споживчих відносин, часто є цифровий товар та цифрові послуги. Науковець вказує, що дані категорії хоча й не мають матеріального вираження в звичному його розумінні, проте чітко виокремлюються один від одного: цифрові послуги – це, найчастіше, традиційні послуги, що надаються за допомогою електронних засобів зв'язку; цифровий товар – це інформація (найчастіше у вигляді файлу), яка створюється та передається за допомогою тих самих електронних засобів зв'язку, існує в електронній формі та може бути записана на матеріальних носій [2, с. 16].

Найбільш вдалу класифікацію об'єктів правовідносин у сфері електронної комерції, на нашу думку, наводить А.І. Фомін. Учений розділяє їх на три групи:

- а) блага, що мають цінність тільки в межах кіберпростору і без нього існувати не можуть. Наприклад, доменне ім'я – спосіб індивідуалізації веб-серверів;
- б) блага, що мають цінність скрізь, тобто як в межах, так і за межами кіберпростору. Наприклад, дисковий простір, тобто частина жорсткого диска на веб-сервері;
- в) блага, що мають цінність тільки за межами кіберпростору [7, с. 75].

Таким чином, об'єктом правовідносин у сфері електронної комерції, у тому числі споживчих відносин, є поведінка суб'єкта, спрямована на те або інше благо, що має цінність в межах інформаційно-телекомунікаційних систем та/або за їх межами.

Зміст споживчих правовідносин у сфері електронної комерції в широкому розумінні включає суб'єктивні права і обов'язки (юридичний зміст) і взаємодію суб'єктів у рамках юридичного змісту. Специфіка таких правовідносин визначається віртуальним простором, в якому здійснюється взаємодія суб'єктів. Проте це не звільняє від застосування основних вимог законодавства [1, с. 201].

Саме тому, на нашу думку, невдалим є зрівняння в обсягу прав та обов'язків споживачів у сфері електронної комерції до споживача у разі укладення договору поза торговельними або офісними приміщеннями та у разі укладення договору на відстані відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів».

На противагу споживачу, визначення обсягу прав та обов'язків продавця (виконавця, виробника) здійснюється в ст. 7 Закону України «Про електронну комерцію». У даному випадку спостерігається значне звуження у обов'язках власне продавця (виконавця, виробника) у порівнянні із Законом України «Про захист прав споживачів» [10, с. 175].

Ми вважаємо, що при визначенні змісту правовідносин за участю споживача у сфері електронної комерції потрібно зважати як на основні вимоги законодавства у сфері споживчих відносин, так і на специфічні, зумовлені особливостями інституту електронної комерції. Тому, на нашу думку, визначення обсягу прав та обов'язків як споживача, так і продавця (виконавця, виробника) не є повним та потребує доопрацювання.

У цілому, можна зробити висновок, що споживчі правовідносини у сфері електронної комерції, як і будь-які цивільно-правові відносини, мають свою структуру. Дані правовідносини складаються з таких елементів: суб'єкта, об'єкта та змісту (деякі науковці виділяють також юридичний факт як четвертий елемент). Кожен з них має свою особливість, зважаючи на специфіку власне правовідносин у сфері електронної комерції. Проте важливими, зокрема, в відносинах за участю споживача у сфері електронної комерції, є і норми основного законодавства, без застосування яких правове регулювання буде не повним.

Список використаних джерел

1. Блажівська Н. Електронний правочин у цивільному праві України : монографія / Н. Блажівська; Ін-т законодавства ВР України. – К. : Правова єдність : Алерта, 2014. – 238 с.
2. Борисова Ю. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері електронної комерції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук: спец.: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». – Київ, 2012. – 20, [1] с.
3. Максуров А. Понятие субъектов Интернет-отношений / А. Максуров // Право и экономика. – 2006. – № 6. – С. 67.
4. Про електронну комерцію: Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII // Відомості Верховної Ради країни, – 2015. – № 45. – Ст.410.
5. Про затвердження Правил продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями: наказ Міністерства економіки України від 19 квітня 2007 року № 103 [Текст] // Офіційний вісник України. – 2007. – № 80. – Ст. 1182.
6. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму Верхов. Суду України від 12.04.96 р. № 5. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96>.
7. Фомін А. І. Поняття, елементи та особливості господарських інтернет-правовідносин [Текст] / А. І. Фомін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція : зб. наук. пр. / Міжнар. гуманітарний ун-т. – Одеса : Фенікс, 2012. – Вип. 3. – С. 73-78.
8. Цивільне право України: [навчальний посібник] / Ю. В. Білоусов, В. А. Ватрас, С. Д. Гринько та ін. / [за ред. Р. О. Стефанчука. – К. : Правова єдність, 2009. – 536 с.
9. Цивільне право України: Загальна частина: підруч. / В.Г. Фазикош, С.Б. Булеца, Р.Б. Олійник та ін.; за ред. В.Г. Фазикоша, С.Б. Булеци. – К: Знання, 2010. – 612 с.
10. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / Д.В. Боброва, О.В. Дзера, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 864 с.

11. Черняк О. Ю. Цивільно-правовий статус споживача у контексті адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Олена Юрійвна Черняк. – К., 2011. – 230 с.

12. Шаблієнко А. Суб'єкти правовідносин у сфері електронної комерції / А. Шаблієнко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2015. – № 1. – С. 84-90.

Заяць А.Р., студентка 2 курсу, група МТПР-161,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Пузирний В.Ф.**, д-р юрид.наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет
nastiya201080@jmail.com

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Виходячи з положень ст. 3 Конституції України та ряду міжнародних конвенцій з прав людини-життя людини є дуже велика цінність для держави. водночас безпека життя - це, зокрема, безпека на дорозі. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних націй проголосила 2011-2020 роки «Десятиліттям дій безпеки дорожнього руху» Мета Десятиліття - скоротити втрати людських життів від дорожньо-транспортних пригод (далі - ДТП) [1, с. 183].

В Україні рівень смертності та травматизму внаслідок ДТП є одним з найвищих в Європі, а рівень організації безпеки дорожнього руху залишається вкрай низьким, про що у своїх звітах неодноразово наголошували експерти ВООЗ, Світового банку та інших міжнародних інституцій. За останні шість років (2011-2016 роки) в Україні зареєстровано близько 170,8 тис. ДТП з постраждалими, у яких загинуло 26,7 тис. та травмовано 210,4 тис. осіб. У 2016 році зафіксовано зростання кількості ДТП на 5,1 відсотка та травмованих у них осіб на 6,4 відсотка порівняно з 2015 роком. За результатами проведення аналізу наявних даних та аналітичного звіту Світового банку в Україні більшість ДТП з тяжкими наслідками виникає через: а) перевищення швидкості водіями; б) необлаштованість пішохідних переходів; в) порушення правил проїзду перехресть; г) керування транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння [2].

Реформування міліції України в Національну поліцію супроводжується змінами положень нормативно-правових актів. Одним із найбільш обговорюваних та дискусійних питань серед правозахисників, правоохоронців і громадськості є розширення повноважень посадових осіб Національної поліції України щодо розгляду й вирішення справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху. Це свідчить про актуальність означеного питання та необхідність його додаткового дослідження на науковому рівні, а також вироблення на основі зроблених висновків пропозицій щодо вдосконалення компетенції Національної поліції України стосовно вирішення справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху [3, с.7].

Теоретичним підґрунтям дослідження слугували наукові праці, присвячені вивченню проблем безпеки дорожнього руху Ю. П. Битяка, В. К. Колпакова, О. Ф. Андрійко, В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, В. М. Бесчастного, Л. Р. Білої, А. С. Васильєва, М. Г. Вербенського, І. П. Голосніченка, Т. О. Гуржія, С. М. Гусарова, М. М. Долгополової, Є. В. Додіна, В. В. Зуй, Р. А. Калюжного, Л. В. Коваля, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, Є. В. Курінного, В. І. Курила, О. Л. Міленіна, Д. М. Лук'янця, Н. Р. Нижник, В. Л. Ортинського, О. І. Остапенка, В. П. Петкова, С. В. Петкова, А. О. Собакаря, М. М. Тищенко та інших. Попри те, що праці зазначених авторів, безперечно, мають вагоме теоретичне і практичне значення в доктрині адміністративного права, діяльність Національної поліції у сфері безпеки дорожнього руху потребує подальшого дослідження.

Що стосується патрульної служби Національної поліції Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України, то Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення деяких

територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» від 20 травня 2015 р. № 314 закріпила адміністративно-правовий статус Департаменту патрульної служби Міністерства внутрішніх справ як міжрегіонального територіального органу МВС. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку, а також надання поліцейських послуг, є МВС України [4, с. 76].

Згідно з Положенням про патрульну службу МВС, яке закріплено Наказом МВС України від 02 липня 2015 р. № 796, до основних завдань патрульної служби можна зарахувати такі:

- забезпечення публічного порядку й безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів; створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій;
- запобігання, виявлення й припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків насильства в сім'ї, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню;
- забезпечення безпеки дорожнього руху; організація контролю за додержанням законів, інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху [4].

Положення про Патрульну службу Національної поліції не зовсім узгоджується з Законами України «Про дорожній рух» і «Про автомобільний транспорт» щодо обсягу контрольно-наглядової діяльності, не проводячи межі між контролем і наглядом, де це необхідно. За системним підходом обов'язки патрульної служби Національної поліції доцільно визначити за видами діяльності: наглядової; контрольної; дозвільної; адміністративно-юрисдикційної; кримінально-процесуальної; оперативно-розшукової; з організації управління процесом дорожнього руху; з охорони громадської та особистої безпеки; пропаганди тощо.

Нині патрульну службу характеризують як основну правоохоронну службу. У нормативних актах передбачено повноваження щодо застосування заходів адміністративного примусу і адміністративно-юрисдикційного характеру. В основу її функціонування покладено повсякденний адміністративний нагляд у поєднанні з оперативним реагуванням, об'єктами яких є процес дорожнього руху та поведінка його учасників, інші чинники, що впливають на безпеку та безперервність дорожнього руху. Методами позитивного впливу є попереджувальні (не тільки відносно порушень учасників дорожнього руху, але й усіх обставин, що негативно впливають або які не сприяють безпеці дорожнього руху), а також методи організації процесу дорожнього руху та безпосереднього управління ним.

Використання патрульною службою Національної поліції контрольних повноважень необхідно дозволити лише у виняткових випадках, із зазначенням в акті законодавчого рівня вичерпного переліку підстав і встановленням процедури їх застосування. До обов'язкових об'єктів нагляду ввести всі чинники, які впливають на безпеку дорожнього руху та матеріальні об'єкти вулично-дорожньої мережі.

З цих позицій необхідно переглянути повноваження патрульної служби Національної поліції з надання управлінського впливу на процес дорожнього руху, включаючи встановлення заборон під загрозою застосування жорстких заходів покарання в разі його негативного впливу на цю сферу суспільних відносин. Однак, у законодавчих нормах це повинно бути відображено як основні елементи адміністративної правосуб'єктності патрульної служби [6].

Уповноважена особа Національної поліції виявляє і документує адміністративні правопорушення, а в окремих визначених законом випадках приймає рішення у справі шляхом винесення постанови у справі про адміністративне правопорушення. Поліцейські уповноважені виносити таку постанову у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху (ст. 80 і 81 (у частині перевищення нормативів вмісту забруднюючих речовин у

відпрацьованих газах транспортних засобів), які передбачено Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

У разі виявлення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, розгляд якого зараховано до компетенції Національної поліції України, поліцейський виносить постанову у справі про адміністративне правопорушення без складання відповідного протоколу, навіть якщо особа, щодо якої винесена постанова, оспорує допущене правопорушення або адміністративне стягнення, що на неї накладається. У разі виявлення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, якщо воно вчинене особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років або його розгляд не зараховано до компетенції Національної поліції України, поліцейський, відповідно до ст. 255 КУпАП, складає протокол про адміністративне правопорушення.

У разі порушення правил дорожнього руху водіями транспортних засобів Збройних Сил України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань і Державної спеціальної служби транспорту – військовослужбовцями строкової служби – штраф як адміністративне стягнення до них не застосовується. У цих випадках поліцейські передають матеріали про правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності.

Необхідно наголосити, що законодавець чітко розмежовує компетенцію Національної поліції України щодо вирішення справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху від компетенції Національної поліції України щодо складання протоколів про такі адміністративні правопорушення. Більшість справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху, які розглядають поліцейські, зафіксовані не в автоматичному режимі, тобто безпосередньо під час виконання своїх службових обов'язків. Тому доречним є в межах статті визначити особливості оформлення поліцейськими матеріалів про такі адміністративні правопорушення. Поліцейські розглядають справи про адміністративні правопорушення, визначені в ст. 222 КУпАП, результатом розгляду яких є винесення на місці вчинення адміністративного правопорушення постанови в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Розглянувши справу про адміністративне правопорушення, поліцейський виносить одну з таких постанов по справі про адміністративне правопорушення: про накладення адміністративного стягнення; про закриття справи.

Постанова про закриття справи виносить під час оголошення усного зауваження, передання матеріалів на розгляд громадської організації чи трудового колективу або передання їх прокурору, органу досудового розслідування, а також за наявності обставин, передбачених ст. 247 КУпАП.

Постанова про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі, складається в письмовій формі.

Якщо уповноважена особа Національної поліції України компетентна приймати рішення у справі про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, постанова оголошується негайно після закінчення розгляду справи, а копія такої постанови вручається особі, щодо якої її винесено, на місці вчинення правопорушення. Після вручення особі постанова набирає законної сили. [3, с.8].

Відповідно до ст. 222 КУпАП, уповноважені працівники підрозділів патрульної служби Національної поліції, які мають спеціальні звання, є основним суб'єктом провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху [7]. Одним із чотирьох основних завдань патрульної служби є забезпечення безпеки дорожнього руху; організація контролю за додержанням законів, інших нормативно-правових актів із питань безпеки дорожнього руху [5].

Доречним є вироблення типового алгоритму дій для таких працівників під час виявлення та документування адміністративних правопорушень в означеній сфері. На

підставі викладеного вище з урахуванням положень чинних нормативно-правових актів з метою правильного їх застосування в разі виявлення адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху працівник патрульної служби Національної поліції України має зробити таке:

1. Зупинити транспортний засіб, представитись, зазначити причину зупинки транспортного засобу.

2. Здійснити превентивний поліцейський засіб – перевірку документів, а саме: посвідчення водія, технічний паспорт на транспортний засіб, поліс обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, медичну довідку.

3. Визначити, чи є в діях водія ознаки адміністративного правопорушення.

4. Визначити, чи належить до компетенції поліцейського патрульної служби розгляд цієї справи.

5. З'ясувати, чи наявні обставини, які виключають провадження у справі про адміністративні правопорушення згідно зі ст. 247 КУпАП або які пом'якшують або обтяжують адміністративну відповідальність. Зокрема, серед іншого, необхідно з'ясувати, чи притягалася особа, щодо якої вирішується справа, до адміністративної відповідальності впродовж останнього року, за вчинення якого правопорушення.

6. Зібрати докази у справі: пояснення свідків, пояснення особи, яка притягається до відповідальності, пояснення потерпілого, показання технічних приладів, фото-, відеозйомка, речові докази тощо.

7. З'ясувати необхідність і можливість застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. У разі необхідності застосувати адміністративне затримання, особистий огляд, огляд речей і документів тощо.

8. Перевірити, чи правильно складено матеріали справи про адміністративне правопорушення.

9. Роз'яснити особам, які беруть участь у розгляді справи, їхні права й обов'язки.

12. З'ясувати, чи підлягають задоволенню клопотання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, їхніх законних представників і адвоката.

13. Якщо під час розгляді справи поліцейський дійде висновку, що в порушенні є ознаки кримінального правопорушення, матеріали передаються прокурору або органів досудового розслідування.

14. За малозначності вчиненого адміністративного правопорушення поліцейський може звільнити особу, яка притягається до адміністративної відповідальності, від адміністративної відповідальності й обмежитись усним зауваженням.

15. Установити причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, подати у відповідний державний орган чи орган місцевого самоврядування, громадську організацію або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин і умов. Про вжиті заходи протягом тридцяти календарних днів із дня надходження пропозиції повідомляє орган (посадову особу), якому вніс пропозицію. Такий алгоритм дій поліцейського є типовим у разі виявлення адміністративного правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху, зафіксованого не автоматичному режимі, розгляд якого зарахований до компетенції поліцейського патрульної служби [3, с. 9].

Отже, виходячи з вище вказаного необхідно наголосити, що Національна поліція України в особі працівників підрозділів патрульної служби Національної поліції, є основним суб'єктом провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху. Поліцейські уповноважені виявляти й документувати справи про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі. Залежно від їхньої компетенції, поліцейські уповноважені виносити постанови у справах про адміністративні правопорушення або складати протоколи.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що у нормативно-правовому забезпеченні безпеки дорожнього руху постійно відбуваються позитивні зміни,

спрямовані на підвищення їх ефективності. Водночас певні норми та правила мають окремі недоліки, які потребують удосконалення, а також відсутність у нашій державі матеріально-технічного оснащення доріг і поліцейських зводить нанівець багато позитивних і потрібних законодавчих новел, що потребує забезпечення дієвим механізмом реалізації. Потрібно вже сьогодні більше уваги приділяти правовому вихованню учасників дорожнього руху, у тому числі поваги до роботи патрульних поліцейських.

Список використаних джерел

1. Миронова Т. М. Особливості забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні на шляху до європейських стандартів / Т. М. Миронова // Науковий вісник Ужгородського національного університету-2016.- С. 183-186.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.38/part_1/47.pdf.
2. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.06.2017р №481-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/481-2017-%D1%80>.
3. Сидорець В.А. Національна поліція України як суб'єкт провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху / В.А. Сидорець // Науковий вісник Ужгородського національного університету-2015.- С. 7-10.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.35\(2\)/part_3/3.pdf](http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.35(2)/part_3/3.pdf)
4. Сердюк А.М. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу патрульної поліції України / А.М. Сердюк // Серія Юридичні науки. - 2016.- №1(3).- . 76-80.
5. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.07.2015 р. № 796 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>.
6. Бортник Н. П., Єсімов С. С. Проблеми нормативно-правового регулювання діяльності національної поліції у сфері безпеки дорожнього руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2016_837_6.pdf.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page>.

Зиновенко К.Н., магістрант, факультет економіки і права
Научный руководитель: **Ковалёв М.Н.**, к.э.н., доцент
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
kirillzinovenko@gmail.com

ЗАЩИТА ИНТЕРЕСОВ ГОСУДАРСТВА ПРИ БАНКРОТСТВЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

С каждым годом увеличивается количество дел об экономической несостоятельности (банкротстве). Причины банкротства разные, но основные из них две – неосуществление предпринимательской деятельности по тем или иным основаниям и неправильно рассчитанные экономические риски.

Дела об экономической несостоятельности (банкротстве) являются одной из самых сложных категорий дел, рассматриваемых экономическими судами.

В настоящее время в соответствии с действующим на территории Республики Беларусь законодательством [1], банкротом может стать любая организация, задержавшая денежные платежи. В связи с этим данная тема крайне актуальна, т. к. ни одно предприятие не может быть защищено от экономического краха. Но существует ряд мер, которые помогут государству как одному из кредиторов защитить свои интересы.

Защитный период – процедура экономической несостоятельности (банкротства), применяемая к должнику с момента принятия экономическим судом заявления об экономической несостоятельности (банкротстве) в целях завершения досудебного оздоровления, а также проверки наличия оснований для открытия конкурсного производства и обеспечения сохранности имущества должника (абзац 25 ст.1 Закона о банкротстве).

С целью досудебного оздоровления должника для временного управляющего установлены обязанности:

- представить в экономический суд по окончании реализации плана завершения досудебного оздоровления отчет об окончании реализации плана завершения досудебного оздоровления в защитном периоде и анализ финансового состояния и платежеспособности должника;

- представить по окончании защитного периода в экономический суд отчет о своей деятельности и анализ финансового состояния и платежеспособности должника (ст.42 Закона о банкротстве).

Чтобы защитный период не использовался во вред должнику и его имуществу, установлены следующие обременения:

- с момента введения защитного периода экономическим судом исключительно в рамках процедур экономической несостоятельности (банкротства) может быть наложен арест на имущество должника – юридического лица и (или) могут быть установлены иные ограничения по распоряжению имуществом должника – юридического лица;

- продажа предприятия должника как имущественного комплекса в защитном периоде не допускается (части девятая и одиннадцатая ст.45 Закона о банкротстве).

Конкурсное производство – это процедура экономической несостоятельности (банкротства), осуществляемая в целях максимально возможного удовлетворения требований кредиторов в соответствии с установленной очередностью, защиты прав и законных интересов должника, а также кредиторов и иных лиц в процедуре санации, а при невозможности проведения санации или отсутствии оснований для ее проведения – в процедуре ликвидационного производства должника.

Санация – это процедура конкурсного производства, применяемая в целях обеспечения стабильной и эффективной хозяйственной (экономической) деятельности, восстановления платежеспособности должника. Санация вводится судом на основе решения собрания кредиторов либо по собственной инициативе на срок, не превышающий 18 месяцев. По ходатайству собрания кредиторов и (или) управляющего срок санации может быть сокращен или продлен, но не более чем на 12 месяцев, а по ходатайству государственного органа, согласованному с Советом Министров Республики Беларусь, – не более чем на 5 лет.

Ликвидационное производство – процедура конкурсного производства, применяемая к должнику, признанному банкротом, в целях ликвидации должника – юридического лица или прекращения деятельности должника – индивидуального предпринимателя, продажи имущества должника и удовлетворения требований кредиторов в соответствии с установленной очередностью. Оно открывается со дня принятия экономическим судом решения об открытии ликвидационного производства. Срок ликвидационного производства не может превышать 1 года. Однако, как и в случае санации, экономический суд вправе продлить срок ликвидационного производства на 6 месяцев, а при необходимости – и сверх этого срока.

Несмотря на ограничение (сохраненное и в новом Законе) на продление санации по ходатайству собрания кредиторов или управляющего на срок не более 12 месяцев (т.е. общий срок санации не мог превышать 30 месяцев), в реальности санация некоторых организаций длилась гораздо дольше.

Например, санация открытого акционерного общества «Могилевдрев» длилась с 28 февраля 2003 г. до 13 июня 2008 г., санация государственного унитарного коммунального дочернего производственного предприятия «Чериковский деревообрабатывающий комбинат» – с 5 сентября 2005 г. по настоящее время.

Статьей 121 Закона установлено, что при наличии оснований для проведения санации управляющий на основании анализа хозяйственной (экономической) деятельности и анализа финансового состояния и платежеспособности должника должен разработать план санации должника и представить его на утверждение собранию кредиторов не позднее 75 дней со дня опубликования объявления об открытии конкурсного производства. План санации должника,

існуючого державні та (або) міжнародні замовлення, погоджується керуючим з державним органом, державною та (або) міжнародною організацією, розмістившою такі замовлення. План санації боржника – державної організації погоджується керуючим з державним органом, в підчиненні (складі) якого знаходиться боржник або який здійснює управління належними Республіці Білорусь акціями (долями в уставному фонді) боржника.

План санації затверджується збором кредиторів, який представляє інтереси всіх кредиторів та здійснює від їх імені всі дії в стосунку боржника, а ця процедура повинна забезпечувати захист прав та законних інтересів кожного з конкурсних кредиторів. Керуючий в письмовій формі повідомляє всіх кредиторів про дату та місце проведення зборів та надає їм можливість ознайомитися з планом санації та (або) планом ліквідації не менше ніж за 10 днів до дати проведення зборів.

Таким чином, при банкрутстві юридических осіб в Республіці Білорусь законодавчо передбачено захист інтересів держави.

Список использованных источников

1. Об экономической несостоятельности (банкротстве): Закон Республики Беларусь, 13 июля 2012 г., № 415–З (с изменениями и дополнениями по состоянию на ноябрь 2013 года) // КонсультантПлюс: Беларусь [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр, Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.
2. Хозяйственный процессуальный кодекс: Закон Республики Беларусь, 15 декабря 1998 г. № 219–З г. (с изм. и доп. от 12.07.2013) // Консультант Плюс: Беларусь [Электрон. ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.
3. Витушко В.А. Правовое регулирование хозяйственной деятельности: учебное пособие / В.А. Витушко. – Минск: Кн. Дом, 2004. – 832 с.
4. Дорохина Е.Г. Правовое регулирование управления в системе банкротства / Е.Г. Дорохина. – М.: Система Гарант, 2009. – 171 с.

Зінковець В.А., студент 2 курсу, група ЗМППР-п-161,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Барабаш А.Г.**, к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
in_hysteria@mail.ru

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Правове забезпечення якості продукції в Україні знаходиться на досить низькому рівні. Треба відмітити, що за наявності чисельних досліджень проблеми якості в науці і спеціальній літературі досі не вироблено єдиного поняття цієї категорії. Сучасний стан правових досліджень у цій сфері відзначається накопиченням значного наукового матеріалу та створенням теоретичної концепції права людини на особисту безпеку.

Якість продукції і послуг розвивалась в міру того, як розвивались і збільшувались потреби і вимоги суспільства і зростали можливості виробництва задовольнити ринок. Підвищення вимог до якості продукції супроводжувалось необхідністю постійного вдосконалення виробництва та роботи всього колективу підприємства, без чого взагалі неможливо досягти високих економічних показників підприємства і підтримувати їх.

Поняття якості відомо людству з дуже давніх часів. Вважається, що вперше якість як філософська категорія була проаналізована Арістотелем в III ст. до н.е. [1, с. 35]. За визначенням Гегеля: «Качество в первую очередь тождественно бытию, поэтому что-то перестает быть тем, что оно есть, если теряет свое качество» [2, с. 45]. У філософському розумінні якість – сукупність властивостей товару як речі, які роблять товар таким, а не іншим. Існують не якості, а тільки речі, які мають якості [3, с. 56]. У цьому розумінні якості, якістю володіє будь-хто, навіть найбільш погана, з життєвої точки зору річ.

Визначення якості товару розглядається у взаємозв'язку з категоріями "корисності", "потреби", "споживчої вартості". Споживча вартість характеризується корисністю речі, а якість речі - рівнем його споживчої вартості. На думку Хавронюк Н.И., Мірошник А.И., якість товару з економічної точки зору складає сукупність технічних, експлуатаційних, соціальних і інших властивостей речей, що характеризують їх необхідність і корисність для людини [4, с. 34].

За підрахунками учених радянського періоду існувало близько 300 тлумачень якості товарів, якими ця проблема не вичерпувалася і не вичерпується, що свідчить про неоднозначність самого поняття якості. Проблема якості товарів і його правового регулювання зберігає свою актуальність і в умовах ринкової економіки, оскільки вирішення цієї проблеми дуже важливе для споживачів [5, с. 56].

Однак незважаючи на дещо відмінні підходи до визначення поняття якості, більшість вчених відносять якість до комплексної категорії, з чим неможливо не погодитись.

Отже, терміном «якість продукції» прийнято позначати сукупність властивостей продукції, що задовольняють певним потребам відповідно до її призначення. Узагальнено якість продукції, як правило, розглядалася як ступінь відповідності її техніко-економічних властивостей тим соціальним вимогам, які закріплюються в юридичних нормах. Тобто, у правових визначеннях якості продукції за основу бралися техніко-економічні властивості продукції, які забезпечують той чи інший ступінь її придатності у використанні за призначенням. Показниками якості вважалися: сукупність корисних властивостей продукції та здатність продукції задовольняти особисті і виробничі потреби.

Слід відмітити, що юридичне поняття якості продукції не завжди співпадає з його технічним поняттям. Якість як техніко-економічна категорія не залишається незмінною в процесі розвитку виробництва, науки і техніки, воно постійно розвивається і удосконалюється. Наприклад, крім традиційних показників, що характеризують надійність і довговічність виробів, «все частіше знаходять застосування такі показники, які враховують комплекс гігієнічних, антропометричних і психологічних властивостей людини, а також естетичну характеристику продукції» [6, с. 6].

Сьогодні якість продукції регламентується, як відомо, Цивільним кодексом України. Стаття 673 «Якість товару», що міститься у параграфі 1 глави 54 «Загальні положення про купівлю-продаж» встановлює, що продавець зобов'язаний передати споживачеві товар, якість якого відповідає договору, а якщо в договорі якість товару не обумовлена – цілям для яких товари такого роду звичайно використовуються, якщо ж для товару передбачені спеціальні вимоги – необхідно передати товар, що відповідає таким вимогам [7].

Якість товарів, що поставляються регламентується Господарським кодексом України. Згідно ст.268 якість товарів, повинна відповідати стандартам, технічним умовам, іншій технічній документації, яка встановлює вимоги до їх якості, або зразкам (еталонам), якщо сторони не визначають у договорі більш високі вимоги до якості товарів. У разі відсутності в договорі умов щодо якості товарів остання визначається відповідно до мети договору або до звичайного рівня якості для предмета договору чи загальних критеріїв якості [8].

Однак загальне визначення якості стосовно харчової продукції має певні особливості і відмінності на які треба звернути увагу. У відношенні харчових продуктів і продовольчої сировини, якість – це сукупність властивостей харчового продукту, що визначає його здатність забезпечувати потреби організму людини в енергії, живильних і вкусоароматичних речовинах, безпеку для здоров'я, стабільність складових і споживчих властивостей протягом терміну придатності до вживання (ст.1 Закону України від 06 вересня 2005 р. «Про внесення змін до Закону України «Про якість і безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини»») [9].

Отже тут на перше місце виходить поняття безпеки. Адже властивості товарів і послуг об'єктивні, можуть бути зафіксовані і зміряні, але тільки після закріплення в умовах договорів вони придбавають юридичне значення. Показники якості дозволяють кількісно зміряти якість товарів і послуг, тобто відбувається процес віддзеркалення якості в кількісних

показниках — процес визначення якості товарів і послуг через кількість. Але на практиці показники якості не завжди адекватно відображають об'єктивні властивості товарів і послуг. Тому, встановлюючи обов'язкові вимоги щодо якості продукції слід, перш за все потурбуватися про забезпечення безпеки споживачів.

Безпечний харчовий продукт — це харчовий продукт, який не створює шкідливого впливу на здоров'я людини безпосередньо чи опосередковано за умов його виробництва та обігу з дотриманням вимог санітарних заходів та споживання (використання) за призначенням.

Вбачається, що досить важливим на сучасному етапі є проведення перевірок правильності інформування споживача про склад харчових продуктів з метою забезпечення його права на якість та безпечність продукції.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» під якістю харчового продукту розуміється ступінь досконалості властивостей та характерних рис харчового продукту, які здатні задовольнити потреби (вимоги) та побажання тих, хто споживає або використовує цей харчовий продукт. Безпечним є харчовий продукт, який не створює шкідливого впливу на здоров'я людини безпосередньо чи опосередковано за умов його виробництва та обігу з дотриманням вимог санітарних заходів та споживання (використання) за призначенням.

Продукція є ширшим поняттям, ніж продукти харчування, через наявність у її складі крім продуктів, безпосередньо готових до вживання, ще й кормів для тварин, а також сировини для переробної промисловості. Застосувавши аналогію, можна визначити узагальнені ознаки якості й безпеки продукції народного господарства. Для якості продукції — це, по-перше, сукупність найвищих за своїм проявом корисних фізико-біологічних властивостей продукції, зумовлених сортовими та породними особливостями, по-друге, здатність повною мірою задовольнити відповідні потреби людини. Безпечною є продукція народного господарства, яка: 1) ні прямо, ні побічно не створює шкідливого впливу на здоров'я людини; 2) відповідає медико-санітарним вимогам та відповідним технічним стандартам. Таким чином, виникає діалектична єдність і протилежність — безпечний продукт не завжди буває якісним, але якісний продукт повинен відповідати критерію безпечності. І, навпаки, якісний продукт за сукупністю своїх властивостей повинен відповідати найвищим вимогам до нього в усіх аспектах, тобто і з боку безпечності [10, с. 45].

Відповідно до ст.1 та ст. 3 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів», в яких визначаються безпечність та якість харчових продуктів та пов'язані з ними терміни та дається перелік заходів, які застосовує держава для забезпечення безпеки та якості харчових продуктів. Зважаючи на визначення харчового продукту і сільськогосподарської продукції, дане в ст.1 цього Закону, можна стверджувати, що даний Закон звужує розуміння сільськогосподарської продукції, називаючи її продуктом рослинного чи тваринного походження, що використовується для споживання [11]. Таким чином, фураж (корми) для сільськогосподарських тварин, продукція сільського господарства, що використовується в легкій промисловості, залишається поза межами регулювання даного Закону, що цілком зрозуміло, виходячи із його назви. Але питання нормативно-правового закріплення безпеки сільськогосподарської продукції в цьому випадку вирішується не повністю (ст. 26, 27 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів»).

Якість — це сукупність характеристик об'єкта щодо його спроможності задовольняти встановлені і передбачувані потреби.

Об'єкт — це загальне поняття, що може бути індивідуально описане і розглянуте, тобто включає не тільки продукцію, а й діяльність або процес, організацію або особу.

Продукція виступає як результат діяльності або процесу. Відповідно до Держстандарту 15467—79 "Управління якістю продукції. Основні поняття, строки і визначення" якість

продукції — це сукупність властивостей, що зумовлює її спроможність задовольняти визначені потреби відповідно до призначення.

Продукція розглядається як матеріалізований результат процесу трудової діяльності, що має корисні властивості і призначений для задоволення потреб суспільного або особистого характеру. Результати праці можуть бути упредметненими (сировина, матеріали, технічні пристрої, харчові продукти та ін.) і неупредметненими (енергія, інформація).

Зважаючи на те, що властивість продукції є вихідною характеристикою її якості, розглянемо основні поняття і строки [12, с. 65].

Властивість продукції — це об'єктивна здатність, що виявляється під час створення, експлуатації або споживання виробу. Строк "експлуатація" застосовується до такої продукції, що у процесі використання витрачає свій ресурс, а "споживання" стосується тієї, яка під час її використання витрачається сама.

Продукція має прості та складні властивості, наприклад: надійність виробу є складною властивістю, що зумовлена відносно простими його властивостями — безвідмовністю, довговічністю, ремонтпридатністю і здатністю зберігатися.

Ознакою продукції є якісна або кількісна характеристика будь-яких її властивостей або станів. До якісних ознак належать колір матеріалу, форма виробу, наявність на поверхні деталі антикорозійного або декоративного покриття, спосіб скріплення деталей виробу (зварювання, клепа), спосіб настроювання або регулювання технічних пристроїв (ручний дистанційний, напівавтоматичний). Якісні ознаки можуть мати альтернативний характер і тільки два взаємовиключних варіанти, наприклад наявність або відсутність захисного покриття на деталях, наявність або відсутність дефектів.

Таким чином, проблеми безпечності та якості продукції є пріоритетними для виробників харчових продуктів, торгівельних компаній та споживачів, тому необхідність використання сучасних підходів до управління якістю та харчовою безпечністю є більш, ніж очевидна.

Список використаних джерел

1. Гетьман А. П. Порадник керівника сільськогосподарського підприємства [Текст] / А. П. Гетьман, В.З. Янчук. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 624с.
2. Лінник С. Нові підходи в управлінні еколого-економічними процесами [Текст] / С.Лінник // Вісник Нац. Акад. держ. управління при Президенті України. — Вид-во НАДУ. — 2005. — 511с.
3. Андрейцев В. І. Екологічне право [Текст] : курс лекцій / В. І. Андрейцев. — К.: Юрінком Інтер, 1996. — 123с.
4. Гавриш Н. С. Відповідальність за забруднення та засмічення ґрунтів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. юрид. наук : спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / Н. С. Гавриш. — К., 2001. — 20с.
5. Методи визначення фальсифікації товарів [Текст] : підручник / [А.А. Дубініна та ін.]. - К. : Професіонал : Центр учбової літератури, 2010. - 270 с.
6. Барбашова Н. В. Правове забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. юрид. наук : спец.12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / Н.В. Барбашова. — К., 1999. — 18 с.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 24. - Ст. 128.
8. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Голос України. — 2003. — 14 березня. - № 49-50.
9. Закон України від 23.12.1997 р. №771-97ВР «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» // Відомості Верховної Ради. — 1998. — № 19. — Ст. 98.
10. Качинський А. Б. / Екологічна безпека України: аналіз, оцінка та державна політика [Текст] / Качинський А. Б., Хміль Г. А; Рада нац. безпеки та оборони, Нац. ін.-т стратегічних досліджень. — К., 1997. — Вип.3. — 119с.
11. Закон України від 06.09.2005 р. № 771-97/ВР «Про безпечність та якість харчових продуктів» // Відомості Верховної Ради. — 2005. — № 50. — Ст.533.
12. Іваненко Л. Реалізація права споживачів на придбання товару належної якості [Текст] / Іваненко Л., Язвінська О. // Право України. — 2003. — №8. — С.65-68.

Іванова М.О., студентка 2 курсу, група ЗМСРп-161,
факультету соціальної роботи
Науковий керівник: **Москаленко В.В.**, д.філос.н., професор
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
bombim@i.ua

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЖІНОК В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

За часів здобуття незалежності в Україні відбулись певні позитивні зрушення, спрямовані на поліпшення становища жінок у різних сферах життєдіяльності, запровадження політики рівних прав і можливостей жінок та чоловіків. Проте, пропагований в українському суспільстві принцип рівностей статей не завжди знаходить своє втілення. Більшість дослідників стверджує про наявність в українському соціумі гендерних стереотипів, які обумовлені його традиційною патріархальною структурою. На даний час дискримінація жінок, які складають 54% населення України, має місце в економічній, політичній, культурній сферах та особливо у повсякденному житті. Соціальна дискримінація жінок означає обмеження або позбавлення прав по ознаці статі (або гендерній ознаці) у всіх сферах життя суспільства: трудовій, соціально-економічній, політичній, духовній, сімейно-побутовій.

В рамках соціокультурного підходу (О.Л. Данилова, Т.О. Клименкова, О.І. Гапова, І.А. Жеребкіна) насильство над жінками пов'язується з дослідженнями патріархального типу культури як культури насильства. Послідовники цієї теорії зосереджували свою увагу на культурних нормах, які провокують насильство, та на патріархальній соціальній структурі, що сприяє домінуванню ролі чоловіка над жінкою. В основі соціокультурного підходу важливим є гендерний аналіз взаємин, згідно з яким існування ієрархічної системи статей слугує підґрунтям виникнення насильницьких моделей поведінки у чоловіків та жертвовної позиції у жінок. Гендерні стереотипи – це своєрідні схематичні, стандартизовані образи або уявлення про соціальну роль жінки і чоловіка у суспільному житті. Гендерні стереотипи впливають на становлення гендерної ідентичності українських жінок, їх ціннісно-мотиваційні орієнтації, вибір кар'єри тощо [4, с. 24]. Гендерні стереотипи на соціальне становище жіноцтва в українському суспільстві і провокують появу гендерної дискримінації. Чинне законодавство гарантує чоловікам та жінкам. В праці та зайнятості невелика частка жінок і в загальній кількості підприємців, лише 32%. кількість жінок-керівників як державних, так і приватних організацій складає на більше 18% [1]. рівень жіночої заробітної плати у країні складає 2/3 чоловічої. Гендерна ж нерівність в оплаті праці є прямим порушенням принципу рівної оплати за рівну працю. Майже в усіх галузях господарства жінки займають низькооплачувані посади. Всі ці роки на ринку праці простежується ще одна закономірність: чоловіки витісняють жінок з перспективних добре оплачуваних посад [2]. Показовими є і дані щодо освітнього рівня жінок. Так, на початок 2017-2018 навчального року дівчата становили 49% загальної кількості учнів закладів середньої освіти, а серед студентів вищих навчальних закладів їх було навіть більше половини – 53%. Загалом вищою освітою було охоплено 52,9% жіночого і 46,1% чоловічого населення віком 18-22 роки. Проте, хоча жінки становлять більше половини випускників вузів, на середину 2000-х рр. минулого століття серед кандидатів наук їх було тільки 32%, серед докторів наук – 14%, а серед академіків і членів-кореспондентів НАНУ – лише 4% [3, с. 19]. У технічних галузях ситуація ще менш оптимістична: у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка серед науковців з науковими ступенями з фізики і кібернетики жінок тільки 9%. На кінець 2016 р. частка жінок-докторів наук в Україні підвищилась до 26%. Так, за кількістю жінок у найвищому законодавчому органі Україна посідає 110 місце у світі серед

близько 180 країн (8% жінок у парламенті проти 17% в середньому у світі). При чому, ситуація така, що чим вище рівень управління, тим менше жінок у ньому представлено [3].

Дискримінація жінок має місце не лише в економічній, політичній, культурних сферах нашого життя, а особливо в повсякденній практиці. Однією з латентних проблем нашого суспільства є, як вже наголошувалось, домашнє насильство. Узагальнюючи, необхідно зазначити, що роль жінки у суспільно-політичному, економічному житті України і надалі недооцінюється. У громадській свідомості продовжують панувати застарілі гендерні стереотипи стосовно жінок, що позначаються на можливості останніх реалізувати свої права у всіх сферах суспільного життя, особливо це помітно у сфері праці та розподілу владу в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К. : Український ін-т соц. досліджень, 2002. – 44 с.
2. Балабанова Е. С. Экономическая зависимость женщин: сущность, причины и последствия / Е. С. Балабанова // СОЦИС. – 2006. – № 4. – С. 47-50.
3. Гаврилица О. А. Гендерна нерівність в українському суспільстві / О. А. Гаврилица // Грані. – 2017. – № 4. – С. 19-24.
4. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / Ю. Саєнко, Л. Амджадін, М. Васильчук та ін. – К.: Логос, 2012. – 24-65с.

Іващенко М.О., студент 2 курсу магістратури, групи МТПРп-161,
юридичного факультету

Науковий керівник : **Пузирний В.Ф.**, д-р юрид.наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
daron4ik1@ukr.net

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДБОРУ КАДРІВ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ФРАНЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Україна, дотримуючись шляху захисту прав і свобод людини, поставила перед собою стратегічну мету побудови демократичної правової держави і формування громадянського суспільства, для досягнення якої необхідна сильна держава і проведення з її боку ефективних реформ. У реалізації цих реформ і досягнення поставленої мети потенціал держави визначається не тільки його політичною та адміністративною силою, але й діяльністю висококваліфікованих кадрів, посадових осіб, які ефективно використовують адміністративну владу, та володіють різносторонніми знаннями та професіоналізмом. Тому можна стверджувати, що на нинішньому етапі реформ ця проблема не втратила своєї актуальності.

На підставі цього можна відзначити, що послідовне налагодження державної кадрової політики, зокрема, впровадження інституту ротації, що становить один з його основних елементів, створить можливість ефективного використання кадрового потенціалу, оптимального вирішення питання їх відбору. На сьогодні важливе значення має проведення аналізу загальносвітової тенденції у справі відбору і розстановки кадрів, а також розробка відповідних пропозицій і висновків у цьому напрямку.

У кінці ХХ століття в багатьох розвинених державах Європи були створені програми підготовки кадрів для державної служби. Дані про них були розміщені в єдиних стандартах МРА-Master of Public Administration. Незважаючи на схожість програм основних даних у різних державах, все ж можна спостерігати в них важливі відмінності. На основі таких відмінностей можна виділити декілька підходів, спрямованих на підготовку державних службовців.

Загалому підготовці фахівців державної служби можна виділити два основні західноєвропейські підходи: англосаксонський і французький.

У Великобританії програми підготовки кадрів держслужби спрямовані на здійснення концепції державного управління, основною метою якої є підвищення якості надання послуг, а це вимагає розвитку в державних службовців таких якостей, як управління змінами та лідерський потенціал. У країні діє провідний навчальний заклад, де навчається основна частина майбутніх службовців середньої та вищої ланки, – це коледж державної служби. Заняття проводяться за програмами підготовки майбутніх керівників. Успішне завершення програми дає можливість слухачеві отримати кваліфікацію, необхідну для переводу до трьох класів (всього сім класів, з них перший клас вважається найвищим). Також є спеціальні програми підвищення кваліфікації для керівників четвертого і сьомого класів. Фахівці, що займають вищі керівні посади у першому і другому класах з урахуванням їх галузевих особливостей, відвідують спеціально розроблені «майстер-семінари». Зміст навчання і програми професійного росту держслужбовців формується з урахуванням функцій посадової особи і характеристик займаної ним посади. При розмаїтті форм і методів навчання також є і властиві всім загальні властивості: до них відносяться підготовка випускної роботи по проекту, теоретична підготовка в навчальному закладі, накопичення практичного досвіду та ін. [1, с. 37]

Особливість французького підходу полягає в тому, що відповідно до нього в державному управлінні також велика увага приділяється розділу політичних і адміністративних дисциплін. У Франції підготовка службовців для органів державного управління складається з професійної початкової підготовки і підвищення кваліфікації держслужбовців («постійна професійна підготовка»). Таким чином, організовуються прямі конкурси в корпус держслужбовців різних міністерств. Це відрізняє французьку модель від англійської.

У Великобританії відбір кандидатів для вступу на державну службу здійснює Комісія цивільної служби, а також безпосередньо міністерства і відомства. Допоміжну роль у відборі виконує Агентство з оцінки та відбору кандидатів для державної служби. Процеси прийому відрізняються виходячи з рівня, групи і характеру посади. Хоча конкурс службовців середньої і малої ланки знаходиться під загальним контролем комісій, все ж здійснюється безпосередньо самими міністерствами та установами. Міністерства і відомства у відборі співробітника вправі скористатися послугами агентства з оцінки та відбору кандидатів для держслужби. Фахівці цивільної служби – юристи, економісти, інженери, адміністратори – відбираються в результаті спеціального конкурсу. Комісія в цілому проводить відбір персоналу до середніх і вищих посад.

Конкурс кандидатів на службу здійснюється чотирма відділами Комісії цивільної служби. Кожен відділ спеціалізується на відборі за певними групами: відділ з адміністративних посад, відділ з наукових посад, відділ з технологічних посад, загальний відділ (відбір кандидатів-юристів на інформаційні та інші спеціалізовані посади). Процес відбору кандидатів на державні посади складається з декількох етапів. Перший з них – це письмова доповідь за заданою темою. Після цього проводяться тести та інтерв'ю. Нині форми тестування та інтерв'ю мають особливу важливість у процесі оцінювання можливостей кандидатів. Після цього представники відділу з остаточного відбору на основі накопичених оцінок проводять заключну співбесіду, на її основі вирішується питання прийняття кандидата на службу. Враховуються також рекомендації навчальних закладів – шкіл і університетів, в яких кандидати закінчили навчальні курси [2, с. 25].

Для проходження на посади в нижній ланці потрібно: успішне закінчення основної загальноосвітньої школи; наявність практики підготовки по майбутній спеціальності. Для середнього рівня потрібно мінімум: закінчення навчального закладу; один рік підготовчої практики; складання іспиту тощо. Для проходження служби високого рівня – закінчення ВНЗ; для заняття посади – підготовча практика не менше 2 років; складання

кваліфікаційного іспиту. Для заняття загальної адміністративної посади необхідним є вивчення юридичних, фінансово-економічних та соціальних дисциплін [3, с. 238–239].

У Франції кадровий конкурс вважається важливим принципом державної служби. Тут існують три основні види проведення конкурсів: «зовнішній» – для осіб, які мають певний диплом; «внутрішній» – для посадових осіб, які мають стаж держслужби; «змішаний» – де передбачено поєднання двох попередніх видів. При цьому під конкурсами мається на увазі розподіл кількості обмежених посад на основі проведення іспитів або перевірок. Конкурс проводиться незалежним колегіальним органом – журі. Журі диференціює кандидатів з урахуванням їх заслуг для подальшого призначення на посади. Журі складається з державного органу, уповноваженого призначати на посади. При цьому журі дає рекомендації щодо заняття посади, а остаточне рішення приймається органом або особою, що оголосив конкурс. Призначена особа автоматично не отримує посадового статусу, а знаходить посаду стажера, і тільки після закінчення випробувального терміну призначається на постійну службу. Законність конкурсів контролює адміністративний суд.

У Франції є список вищих посад, що призначаються за постановою уряду. Це, в основному, політичні посади – генеральний секретар уряду, директор центральної адміністрації, префект, посол тощо. Цей список не є незмінним і може бути доповнений урядом за згодою суду [2, с. 75–76]. Після проходження процедур особа набуває статусу державного службовця і, поступово пройшовши ротацію, піднімається по класах і кар'єрних сходах. Посадова особа може бути направлена у службове відрядження в іншу установу, міжнародну або навіть приватну організацію терміном на 5 років, але при цьому воно не втрачає права на просування по службі і пенсію. Разом з тим посадова особа за власним бажанням після завершення терміну службового відрядження може бути виключено зі штату або переведена в резерв. Якщо службовець у період перебування в резерві тричі відмовляється від запропонованих посад, тоді він за згодою з адміністративною комісією може бути звільнений з державної служби [3, с. 218].

Виходячи з англійського та французького досвіду добору кадрів на державну службу можна зробити такі висновки.

По-перше, відбір кандидатів на держслужбу контролюється незалежними органами. Правовий статус цих органів закріплено законом «Про державну службу», їм надаються повноваження впорядкування процесів, пов'язаних з проведенням ротації. Рекомендується наукове вивчення можливостей застосування цього досвіду в Україні.

По-друге, з огляду на те, що ротація безпосередньо пов'язана з нормами службової етики держслужбовців, з метою закріплення морально-етичних питань у правових актах, організації навчання, а також забезпечення контролю за виконанням норм і правил службової етики державними службовцями, доцільно провести науково-теоретичне вивчення необхідності розроблення закону «Про етику державних службовців».

По-третє, потрібно подальше вдосконалення добору і розстановки кадрів. При цьому рекомендується максимально використовувати всі позитивні підходи в організації державної служби, особливу увагу звернути на збереження і вдосконалення професійних кадрів, що володіють великим досвідом роботи.

По-четверте, при вирішенні завдання відбору висококваліфікованих і перспективних кадрів для держслужби рекомендується впровадження системи прийому на роботу через незалежні конкурсні комісії з урахуванням груп і категорій посад державної служби, наукове вивчення можливостей організації спеціальних державних конкурсних іспитів.

По-п'яте, необхідно викладання в навчальних закладах навчальних курсів, спрямованих на підготовку фахівців по роботі з кадрами, впровадження у відділі кадрів кожного державного органу й організації практики прийому на роботу тільки після завершення працівником відповідного курсу.

Список використаних джерел

1. Соломатин Е.Ю. Международный опыт правового регулирования государственной гражданской службы: актуальные вопросы для российских реформ / Е. Ю. Соломатин // Международное публичное и частное право. – 2006. – № 5. – С. 33–37.
 2. Литвинцева Е.А. Государственная служба в зарубежных странах / Е. А. Литвинцева. – М.: Юрист, 2004. – 129 с.
 3. Государственная служба (комплексный подход): учебн. пособие. – 2-е изд. – М.: Дело, 2000. – 440 с.
-

Ігнатенко С.В., студентка 3 курсу, група ПР 153, юридичний факультет
Науковий керівник: **Козинець І.Г.**, ст. викладач кафедри цивільного, господарського
права та процесу
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
sveta.ihn@ukr.net

ЗБІР ЗА МІСЦЯ ПАРКУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

В Україні відбуваються кардинальні перетворення в соціально-економічній сфері, де значна увага приділяється ефективному функціонуванню територіальних громад, здатних вирішувати питання самоврядного розвитку. Це потребує відповідного фінансового забезпечення, що реалізується через формування місцевих бюджетів.

Важлива роль у формуванні місцевих бюджетів і підтриманні функцій органів місцевого самоврядування належить саме місцевим зборам, чільне місце серед яких займає збір за місця для паркування транспортних засобів.

Збір за місця для паркування транспортних засобів належить до місцевих зборів, право на введення яких належить відповідній місцевій раді. Відповідно до п. 10.4 ст. 10 Податкового кодексу України місцеві ради в межах повноважень у кожному конкретному випадку вирішують питання щодо можливості його впровадження [1]. Тобто цей збір є не обов'язковим для введення в дію за наявності об'єктів оподаткування. До набрання чинності Податковим кодексом в Україні справлявся збір за парковку автотранспорту, порядок справляння якого в загальних рисах визначався у ст. 3 Декрету Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» та деталізувався відповідними положеннями, затвердженими рішеннями місцевих рад. Податковим кодексом України впроваджено збір за місця для паркування транспортних засобів, що має абсолютно новий правовий механізм. Ставка збору та порядок сплати збору до бюджету встановлюються відповідною сільською, селищною або міською радою.

Платниками збору є юридичні особи, їх філії (відділення, представництва), фізичні особи – підприємці, які згідно з рішенням сільської, селищної або міської ради організовують або провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках.

Об'єктом оподаткування є земельна ділянка, яка спеціально відведена для паркування транспортних засобів [2, с.98].

Базою оподаткування є площа земельної ділянки, відведеної для паркування, а також площа комунальних гаражів, стоянок, паркінгів (будників, споруд, їх частин), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету.

Ставки збору встановлюються за кожен день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 квадратний метр площі земельної ділянки, відведеної для організації та провадження такої діяльності, у розмірі до 0,075 відсотка мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року [1].

При визначенні ставки збору сільські, селищні та міські ради враховують місцезнаходження спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів, площу

спеціально відведеного місця, кількість місць для паркування транспортних засобів, спосіб поставлення транспортних засобів на стоянку, режим роботи та їх заповнюваність.

Базовий податковий (звітний) період для збору дорівнює календарному кварталу. Сума збору за місця для паркування транспортних засобів, обчислена відповідно до податкової декларації за звітний (податковий) квартал, сплачується щоквартально, у визначений для квартального звітного (податкового) періоду строк, за місцезнаходженням об'єкта оподаткування.

Платник збору, який має підрозділ без статусу юридичної особи, що провадить діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на земельній ділянці не за місцем реєстрації такого платника збору, зобов'язаний зареєструвати такий підрозділ як платника збору у контролюючому органі за місцезнаходженням земельної ділянки [1].

Діяльність, пов'язана з паркуванням транспортних засобів, сьогодні набула значного поширення, а плата за місця паркування є одним з основних джерел наповнення бюджетів у країнах з усталеними традиціями місцевого самоврядування.

Місцеві органи влади в багатьох країнах (США, Франція, Італія) наділені правом самостійно встановлювати місцеві податки та збори. Органи місцевої влади можуть мати необмежені права у місцевому оподаткуванні, виборі форм обкладання та його розмірів [3, с.120]. Але, на відміну від України, у ЄС платниками збору за місця для паркування транспортних засобів є власники транспортних засобів, що сплачують його саме за право паркування, а справляння збору покладено на відповідні підприємницькі структури [4, с.117].

Взагалі, у країнах Європейського Союзу існують наступні види парковок:

- безкоштовні;
- безкоштовні, що обмежені у часі;
- платні парковки у денний час з понеділка по п'ятницю;
- парковки P+R (Park&Ride);
- платні криті парковки [6].

Безкоштовні парковки в основному доступні жителям найближчих кварталів. Також іноді вони можуть бути розміщені біля студентських містечок, лікарень, міських парків та пляжів.

Безкоштовні парковки, що обмежуються часом знаходяться біля великих торгівельних центрів, ринків. Біля знака парковки вказаний час, протягом якого авто може знаходитися безкоштовно на паркомісці. Якщо власник автомобіля затримається, він може під двірником знайти виписаний штраф, розмір якого приблизно буде складати від 25 до 40 євро.

Платні парковки у денний час з понеділка по п'ятницю (суботу). Подібні парковки розташовані у центрі європейських міст. Зазвичай у ЄС це робочі дні та бізнес час із 9.00 до 18.00. Відповідно, в інший час ця ж парковка буде безкоштовною [6].

Способи оплати на такій парковці:

- паркувальний автомат;
- смс;
- паркувальна картка.

Для інвалідів така парковка безкоштовна.

Вартість години паркування залежить від міста і району, і складає від 0,5 до 2,5 євро [6]. При цьому, зазвичай, на весь день припаркувати авто не вийде, максимум – на чотири години. Якщо прострочити час паркування, або взагалі не оплатити паркову, можна отримати штраф – приблизно 30 – 40 євро.

Парковки P+R (Park&Ride) розташовані на околицях міст недалеко від зупинок міського транспорту. Ідея таких парковок у тому, щоб власники своїх авто залишали їх на стоянці, що знаходиться далеко від центра міста, і пересідали на громадський транспорт. Тим самим центр міста звільняється від нагромадження автомобілів, і тому пробок у місті стає набагато менше.

Парковки P+R (Park&Ride) бувають:

- безкоштовними;
- платними.

Платні парковки P+R (Park&Ride) коштують відносно недорого: приблизно 5 – 10 євро за 24 години (в залежності від країни, міста) [6]. Крім низької плати за паркування, власник автотранспорту і його пасажир отримують безкоштовні білети, або білети по спеціальній ціні на проїзд у громадському транспорті. Наприклад, в Амстердамі вартість парковки складає 8 євро/доба. Також водій та його пасажир (максимум 7 осіб) безкоштовно отримують білети для проїзду у трамваї до центра міста і назад, тобто на дві поїздки.

Платні криті парковки. Такі парковки зазвичай підземні, але зустрічаються і багаторішні будівлі – декілька поверхів під землею, декілька наземних. На таких парковках оплата проводиться безпосередньо касиру, або ж, при його відсутності – паркомату, що встановлений на території парковки.

Згідно Європейської Хартії [5], місцеві органи влади країн ЄС мають право на свій розсуд встановлювати податки чи збори, але таке право багато в чому регламентується і державним законодавством.

Таким чином, міжнародні стандарти місцевих фінансів наголошують не тільки на необхідності існування місцевих податків і зборів, а й у наданні права органам місцевого самоврядування встановлювати їх на свій розсуд.

Що стосується нашої держави, то визначення платниками збору за місця для паркування транспортних засобів тільки суб'єктів господарювання фактично перетворює цей збір на концесію частини території (земельної ділянки) місцевої ради, що обмежує широке впровадження в Україні поширених у світі технічних пристроїв для паркування (паркоматів) та несе значні корупційні загрози.

Відповідно, необхідно передбачити встановлення окремо плати за оренду землі під паркування, яку мають сплачувати суб'єкти господарювання (надавачі послуг) та паркувального збору, який мають сплачувати фізичні особи (отримувачі послуг) за допомогою спеціальних технічних приладів (паркоматів), так як це зроблено у країнах ЄС а контроль за справляння збору покласти на посадових осіб місцевого самоврядування та працівників податкових органів.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Бандурка О. М. Податкове право. Навч. посіб. / О. М. Бандурка, В. Д. Понікаров, С. М. Попова. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
3. Величко О. Іноземний досвід реформування податкової системи / О. Величко, І. Дмитренко // Економіст, 2009. – № 7. – С.120-123.
4. Гарькавенко К. В. Концептуальні засади та принципи розвитку власної дохідної бази місцевого самоврядування / К. В. Гарькавенко // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. – № 2. – 2013. – С. 115 – 122.
5. Європейська Хартія про місцеве самоврядування [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036
6. Сайт парковок великих міст ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.car-parking.eu>. – Дата останнього перегляду: 10.10.2017.

ПРИЙОМНА СІМ'Я ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ФОРМА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

У сучасному українському суспільстві проблема дітей-сиріт є однією з найбільш актуальних проблем. Явища аномії, безробіття, бідності, лібералізації статевих стосунків, девіантного материнства, процес трудової міграції, епідемія ВІЛ/СНІД, високий рівень розлучень, позашлюбне народження одиницями неповнолітніми матерями, асоціальний спосіб життя зменшують виховний потенціал сім'ї та призводять до поширення соціального сирітства.

Аналіз наукової літератури дозволяє зазначити, що проблеми соціального сирітства вивчали науковці: О.Балакірева, Л.Волинець, О.Коваленко, Б.Кобзарь, Н.Комарова, І.Пеша, О. Яременко та ін.; педагогічні аспекти функціонування сімейних форм опіки дітей - сиріт досліджувались вченими Т.Алексєєнко, О.Безпалько, З.Дорогонько, І.Зверєвою, А.Капською, І.Плугатор, І.Пешею, І. Ченбай та ін.; психологічні основи сімейних форм опіки дітей-сиріт вивчали Г.Бевз, Т.Говорун, Е.Шумейко та ін

Найбільшою цінністю кожної країни, кожної нації є діти – її майбутнє. Одним із найблагородніших вчинків людей є захист і виховання дітей, які з будь-яких причин залишилися без батьківського піклування.

Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування покладається на державу. При цьому Конвенція ООН про права дитини наголошує, що дитині для повного та гармонійного розвитку її особистості необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та розуміння.

Національне відродження та зміцнення духовних основ українського народу повинні спиратися на сім'ю як основний соціальний інститут, у якому виховується особистість майбутнього сім'янина.

Кожній дитині потрібно надати можливість повністю реалізувати свій потенціал. На сьогоднішній день в Україні в умовах економічної кризи, політичної і соціальної нестабільності, радикальної соціально-культурної трансформації постає проблема щодо необхідності розробки нових форм утримання та виховання дітей, які перебувають у особливо складних і дискомфортних умовах. Перш за все це стосується дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Сім'я та батьківський дім стають гарантами стабільності і надійності у світі, повному щоденних змін. Сім'ї належить пріоритетне місце в процесі формування і розвитку особистості з самого її народження. Вона є першим вихователем, передає знання, традиції, формує цінності, навички.

О. Сахаров відмічав, що «протягом періоду становлення свідомості, волі та характеру, саме сім'ї належить у процесі виховання основна, провідна роль»[1, с.71].

Виховання в прийомній сім'ї є альтернативою для дітей, позбавлених батьківського виховання. Адже вона дає їм змогу пройти процес соціалізації у нормальних сімейних умовах.

Існує влучна класифікація прийомних сімей за наступними ознаками:

- 1) За ознакою вік дитини прийомні сім'ї спеціалізуються на вихованні дітей:
 - раннього віку (до 3-х років);
 - дошкільного віку (від 3 до 7 років);
 - молодшого шкільного віку (від 7 до 12 років);

- старшого шкільного віку (від 11 до 18 років).

2) За ознакою терміну перебування дитини в сім'ї виділяють:

- прийомні сім'ї невідкладного влаштування (дитина влаштовується у прийомну сім'ю за наявності надзвичайних обставин. Наприклад, коли їй загрожує небезпека (насилля в сім'ї);

- прийомна сім'я тимчасового влаштування (дитина влаштовується на незначний термін у разі відпустки батьків або у випадку важкої хвороби батьків, опікунів чи піклувальників до повернення їх працездатності);

- довготривалого перебування (дитина влаштовується у прийомну сім'ю до досягнення нею повноліття);

- перехідного поселення (досвідчена прийомна сім'я бере на виховання дитину на період її адаптації у випадку смерті батьків і пошуку прийомної сім'ї довготривалого перебування).

3) За ознакою складності випадку (стан здоров'я дитини чи юридична ситуація) прийомні сім'ї спеціалізуються на вихованні дітей:

- з особливими потребами;

- важкохворих;

- ВІЛ - інфікованих;

- які мають хімічні залежності;

- випускників інтернатних закладів;

- дітей разом з їхніми неповнолітніми матерями;

- готовність сім'ї до змін, що пов'язані з появою дитини [2, с.46].

Важливими компонентами психічного здоров'я дитини є її здорова самооцінка, самоповага, здатність поважати інших, саморозуміння, здатність розуміти інших, емпатія, моральні цінності, соціальна компетентність, емоційна саморегуляція – є вторинними і походять саме з досвіду стосунків безпечної прив'язаності, сформуватися котрі можуть лише за умови виховання дитини у родині. Природним середовищем для виховання дітей є сім'я, яка володіє певними ресурсами, що створюють підґрунтя для забезпечення основних потреб дитини та сприяють всебічному розвитку особистості.

За даними сучасних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців (Г. М. Бевз, І. В. Пеша, Й. Лангмейер і З. Матейчек та ін.), у вихованців інтернатних закладів простежується стійка тенденція виникнення психічної депривації. Основними її типами є материнська, сенсорна, емоційна, соціальна, комунікативна та рухова. Такий поділ умовний, оскільки на дитину впливає одразу кілька видів психічної депривації [3, с.24].

Найбільш травмуючим типом психічної депривації, на думку більшості дослідників, є емоційна, оскільки емоції виступають основним компонентом усіх стадій організації поведінки людини і є фундаментом формування базової довіри до світу.

У дітей, які опинилися з певних причин в умовах психічної депривації, спостерігаються відхилення емоційного розвитку у 70-80% випадків. Емоційну депривацію низка авторів (Дж. Боулбі, В. В. Ковальов, А. Маслоу, А. Фройд, Є. Фурман, В. С. Мухіна та ін.) розглядає як особливу форму психотравмуючих факторів, в яких дитина повністю або частково позбавлена необхідних їй емоційних впливів (ласки, піклування, уваги, обіймів тощо). Причинами появи емоційної депривації виступають такі чинники, як відсутність спілкування з родичами (особливо з матір'ю); деформація родинних зв'язків; дефіцит і відсутність любові, ласки, уваги з боку значущого дорослого; обмеженість кола спілкування в інтернаті; жорстка регламентація розпорядку дня; формальне ставлення персоналу до формування особистості дитини; відсутність свободи вибору та дій; брак довірливих відносин в колективі та ін. Н.М. Комарова, Г.М. Бевз, Л.С. Волинець основними наслідками емоційної депривації називають високий рівень тривожності, агресивності та фрустрації, специфічність страхів, неадекватність самосприйняття, невпевненість у собі, низький рівень самооцінки, невміння розпізнавати та диференціювати емоційні стани себе та оточуючих, низький рівень емпатії відчуття ворожості до соціуму; закомплексованість та ін. [4, с.43].

Роль сім'ї для дитини надзвичайно важлива. Батьки дають дітям життя, відповідають за догляд і виховання, беруть на себе фінансову відповідальність, мають юридичні повноваження, у тому числі на право прийняття важливих рішень від імені дітей. Батьки допомагають відчувати взаємне тепло й любов, передають дітям досвід поколінь, життєві цінності та духовність, виховують дітей, задовольняють щоденні потреби, надають зразки для наслідування, поступово прищеплюють соціальні й побутові навички, необхідні у самостійному житті. Усі ці потреби життєво важливі для кожної дитини, якого б віку вона не була.

Вирішенням цієї проблеми стала така форма державної опіки як прийомна сім'я. Прийомні батьки, як і біологічні піклуються про здоров'я, моральний та фізичний розвиток своїх вихованців, створюють належні умови для їхньої освіти та ведуть підготовку до самостійного життя, формують почуття захищеності.

Список використаних джерел

1. Дитина в прийомній сім'ї: Нотатки психолога / Г. М. Бевз, І. В. Пеша - К.: Український ін-т соціальних досліджень. 2001. - 101 с.
2. Соціальне становлення дитини у прийомній сім'ї: соціальний супровід: навч.-метод. посіб. / [Л. С. Волинець, А. Й. Капська, Н. М. Комарова, І. В. Пеша, Г. М. Бевз, Л. В. Волинська, О. О. Яременко] — К. : Український інститут соціальних досліджень, 2000. — 127 с.
3. Бевз Г.М. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку). - К.: Главник, 2006. - 112 с.
4. Коваленко О.О. Соціальне сирітство як соціокультурний феномен : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.03 / Коваленко Олена Олександрівна. — К. : НАН України; Інститут соціології, 2006. — 212 с.

Карпенко М.С., студентка 4 курсу, група ПР-143,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Барабаш А.Г.**, к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
karpenkom1997@mail.ru

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ

Протягом останнього десятиріччя питання правового режиму земель водного фонду надзвичайно багато разів викликали зацікавленість юристів та екологів, як України, так й інших держав, оскільки води займають дійсно, надзвичайно великий обсяг території держави. Тому, сьогодні дослідження основних проблем правового регулювання відносин, що виникають з приводу належності, охорони, використання та відтворення земель водного фонду є досить актуальним [1, с. 136].

Правовий режим земель водного фонду регулюється главою 12 Земельного кодексу України, розділом I Водного кодексу України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ, постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду» від 12.07.2005 № 557, «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них» від 08.05.1996 № 486, «Про затвердження Порядку складання паспортів річок і Порядку установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними» від 14.04.1997 № 347 та іншими нормативними актами [2].

Правовий режим земель водного фонду обов'язково слід розглядати в сукупності з правовим режимом водних об'єктів, який визначається Водним кодексом України.

Зважаючи на таке різноманіття нормативно-правового регулювання земель водного фонду, вважаємо за необхідне зупинитись детальніше на нормах Земельного кодексу України (далі – ЗК України) та Водного кодексу України (далі – ВК України) і проаналізувати правовий режим досліджуваної категорії земель саме за ними.

Поняття земель водного фонду в ЗК України не закріплено, а лише визначено склад земель водного фонду. Відповідно до ч. 1 ст. 58 ЗК України до земель водного фонду належать землі, зайняті:

а) морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами;

б) прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами;

в) гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них;

г) береговими смугами водних шляхів;

г) штучно створеними земельними ділянками в межах акваторій морських портів[3].

Визначений ЗК України склад земель даної категорії повністю дублює ст. 4 ВК України.

З визначення слідує, що до складу земель водного фонду належать не лише земельні ділянки, які знаходяться безпосередньо під водними об'єктами (морями, річками, озерами, водосховищами, ставками, каналами тощо), а також землі, зайняті захисними смугами вздовж водних об'єктів, водогосподарськими спорудами та береговими смугами водних шляхів.

Досліджуючи правовий режим земель водного фонду слід звернути увагу, що землі цієї категорії відповідно до ст. 59 ЗК України можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності[3]. Але при цьому, відповідно до п. «г» ч. 3 ст. 83, п. «г» ч. 3, п. «д» ч. 4 ст. 84 ЗК України передача земель водного фонду у приватну власність заборонена, крім випадків, встановлених ЗК України. Такими випадками є те, що громадянам та юридичним особам за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування можуть безоплатно передаватись у власність замкнені природні водойми (загальною площею до 3 гектарів). Власники на своїх земельних ділянках можуть у встановленому порядку створювати рибогосподарські, протиерозійні та інші штучні водойми[3]. При цьому, не забороняє закон і придбавати землі водного фонду, що вже перебувають у приватній власності.

Відповідно до ст. 59 ЗК України до складу земель водного фонду не входять землі континентального шельфу. Сьогодні істотною специфікою правового режиму характеризується континентальний шельф, який, в принципі, також є об'єктом земельного права і має режим земельних ділянок під водоймами. Щоправда, ні законодавство, ні правова доктрина поки що континентальний шельф під таким кутом зору здебільшого не розглядають[4, с. 171]. На нашу думку, землі континентального шельфу необхідно включити в ст. 59 ЗК України.

Щодо всіх земель водного фонду передбачений дозвільний порядок виконання на них будівельних, днопоглиблювальних робіт, видобування піску і гравію, прокладання кабелю, трубопроводів та інших комунікацій. Порядок видачі дозволу на ці види робіт встановлений на підставі п.7 ст. 14 Водного Кодексу України Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду» від 12.07.2005 № 557. Дозвільний порядок не поширюється лише «... на випадки проведення робіт, пов'язаних з: природоохоронною та протипаводковою діяльністю, яку провадять органи Держводгоспу; безпекою судноплавства на внутрішніх водних шляхах України; будівництвом і реконструкцією водних об'єктів у лісах для протипожежних цілей» [5].

Відповідно до ст. 60 ЗК України вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності встановлюються прибережні захисні смуги. Характеризуючи дані землі, слід звернути увагу на особливості їх правового режиму.

Прибережні захисні смуги встановлюються по берегах річок та навколо водойм уздовж урізу води (у меженний період) шириною:

а) для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 гектари - 25 метрів;

б) для середніх річок, водосховищ на них, водойм, а також ставків площею понад 3 гектари - 50 метрів;

в) для великих річок, водосховищ на них та озер - 100 метрів.

При цьому, при крутизні схилів більше трьох градусів мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється.

Разом з тим, уздовж морів та навколо морських заток і лиманів встановлюється прибережна захисна смуга шириною не менше двох кілометрів від урізу води. Прибережні захисні смуги встановлюються за окремими проектами землеустрою. Межі встановлених прибережних захисних смуг і пляжних зон зазначаються в документації з землеустрою, кадастрових планах земельних ділянок, а також у містобудівній документації. Прибережні захисні смуги встановлюються на земельних ділянках усіх категорій земель, крім земель морського транспорту [3].

Дослідивши правовий режим земель водного фонду, можна стверджувати, що:

1) Землі водного фонду, як правило, перебувають у державній та комунальній власності. Як виняток із загального правила, землі водного фонду можуть передаватись у приватну власність.

2) Частину 1 ст. 58 ЗК України слід удосконалити, доповнивши перелік земель водного фонду землями континентального шельфу України.

Список використаних джерел

1. Соколова А. К. Правові аспекти режиму земель водного фонду / А. К. Соколова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. – 2015. – Вип. 1, т. 2. – С. 136-140.
2. Мартин А. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України. – Київ – 2012. – 145 с.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3, стаття 27.
4. Мірошніченко А. М., Марусенко Р. І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. – К., 2009. – 496 с.
5. Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2005 р. № 557. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/557-2005-%D0%BF>.

Кафарова С.Г., кандидат филологических наук, доцент
Бакинский Славянский Университет
(г. Баку, Азербайджан)

ПОЗИЦИЯ АБДУЛЛЫ ШАИГА В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Некрасов о произведении Тургенева «Ася» говорил: «От нее веет душевной молодостью». «Это чистое золото поэзии». Эти слова можно отнести и к творчеству выдающегося деятеля азербайджанской детской литературы Абдуллы Шайга, человека, который посвятил 50 лет своей жизни просвещению Азербайджана. Есть люди, ушедшие из этой жизни, но их светлая жизнь никогда не покидает сердца людей. Веками остаются в памяти, освещая солнечным лучом их темную совесть. Все время, как гражданин, как педагог, как деятель, он шел в направлении к высоким целям, преподнося читателям изумительные идеи, примерами разных мотивов народного творчества, персонажами в своих новых образах формировал молодое поколение и выявлял богатство своего языка.

Абдулла Шайг – основоположник азербайджанской детской драматургии, литературовед, драматург, прозаик, переводчик и педагог. Его деятельность охватывала все сферы азербайджанской литературы.

Он родился в 1881 году в городе Тбилиси в духовной семье. Его отец Ахунд Мустафа был очень просвещенным человеком и поэтому не препятствовал образованию сына. Начальное образование А.Шаиг получил в тбилисской школе, где и преподавал его отец. Там он изучил русский, персидский и арабский языки. В 1893 году Абдулла Шаиг вместе с матерью Мехри и братом Юсифом переезжают в Хорасан. Здесь они получают религиозное образование. Однако Абдулла Шаиг не продолжает его. В 1900 году он возвращается в Тбилиси, а затем переезжает в Баку и устраивается преподавателем.

Начиная с этого времени Шаиг активно трудится в области просвещения. Пишет учебники, составляет школьные программы, хрестоматии.

В 1901 году он сдает экзамен. Руководителем экзаменационной комиссии в то время был Нариман Нариманов. Ему выдается 608 свидетельство, по которому он получает право на преподавание. В 1901-1905 годы Абдулла Шаиг преподает в разных школах.

В 1906 году он женится на девушке по имени Разия. Но, к сожалению, семейное счастье длится недолго. В 1911 году его любимая жена умирает от тяжелой болезни. Долгое время поэт не может прийти в себя и ведет очень грустную жизнь. Своему горю он посвятил очень много стихов. А также роман «Несчастливая семья» [1, с.14].

В 1911 году он работал в реальной школе. В эти годы он написал драматическое произведение «Прекрасная весна». Он считал деятельность педагога самым благородным делом в своей жизни. В эти годы не хватало учебников. Абдулла Шаиг создал много произведений с тематикой его времени. К таким относятся «Тык-тык ханым», «Пастух», «Лиса-паломница», «Прекрасная весна» и многие другие [2, с.45]. Дети с большой любовью встречали эти произведения. «Прекрасная весна» была поставлена на сцене благодаря его студентам. А также с помощью Т.Шахбази, Б.Талыблы, Т.Алиева и мн.др. была создана библиотека. Чтобы избежать проблем с нехваткой учебников, Абдулла Шаиг выпустил 12 учебников, которые сыграли очень большую роль в развитии азербайджанского просвещения, в систематизации школьных программ и учебных пособий.

Многие выдающиеся азербайджанские просветители и деятели были учениками, а также близкими друзьями Абдуллы Шаига. К ним относятся Ахундов, Шахбази, Талышинский, Алиев, Гусейн, Джафарлы, Зохраббеков и др.

Абдулла Шаиг – человек, который всю свою жизнь посвятил книгам, учебникам, в возрасте 38 лет все еще оставался неженатым. В 1920 году в его жизни произошло большое событие. Он женился на девушке по имени Шахзаде из Дербента. Как один из основателей Азербайджанского Педагогического Института (АПИ) он имел достойное право выделяться среди учителей.

Всю свою жизнь он посвятил просвещению азербайджанских детей. Но наряду с этим он обладал талантом писателя. Его произведения пленяли солнечным лучом не только малышей, но и детей школьного возраста. К ним относятся «Коза», «Петух», «Последний месяц осени», «Осиротевший цыпленок», «Фиалка», «Роза», «Тюльпан», «Мать родина», «Родина», «Песня о родине», «Песня о победе» и мн.др. [3, с.102]

Здоровый юмор, а также интересное содержание этих произведений не могло не заинтересовать маленьких читателей. Юмор присутствовал во всех его произведениях. Благодаря ему дети восхищались и с удовольствием перечитывали его стихи.

Не только юмористическое направление веселило юных читателей – в его стихотворениях также имелись нравоучения, краткие воспитательные думы, к чему, естественно, и стремился выдающийся Абдулла Шаиг.

Оптимистическое чувство и поэтический результат веселых и добрых детских качеств, художественные изображения в произведениях, красота иллюстративного и романтического содержания – все это результат его эффективной, педагогической деятельности.

Абдулла Шаиг, в отличие от своих современников и представителей просветительской деятельности, в своих реалистических образах очень строго, требовательно и с верой относился к таким советам, как «Иди в школу», «Учи урок». Детские образы, изображенные в его стихах, стремились к знаниям, просили своих родителей пустить их в школу. В

произведении показывается школьная среда, желание играть со сверстниками, мечта о такой жизни возвышается протестом над недопониманием родителей.

Творчество Абдуллы Шаига пронизано добрыми, детскими переживаниями, обездоленными, незащищенными сиротами, через сердца которых поэт хочет достучаться до каждого из нас.

Любовь к родине – это священный долг каждого творческого деятеля. В том числе и Абдулла Шаиг использовал патриотическую тему. В душе каждого он смог возвысить эти чувства, используя в своих произведениях такие строки, как «родной край», «красивый край», «Мать родина» и т.д. Главная цель патриотических произведений – формировать новое поколение с морально нравственными ценностями, художественно-эстетическими чувствами.

В творчестве Абдуллы Шаига большую роль играют его пьесы и повести в стихах. Эти произведения написаны по мотивам прекрасных образцов устного народного творчества, а также произведений классических корифеев. Его стихотворные сказки – это «Тык-тык ханым», «Хороший друг», «Лиса-паломница», пьесы «Хорошая весна», «Дед Тапдыг», «Охотник Местан» и мн.др. Тема сюжета этих произведений взята из устного народного творчества. «Нушабэ», «Фитне», «Волшебное кольцо», «Султан Сенджар и старуха» – их основная мысль заимствовалась из произведений Низами.

В творчестве Абдуллы Шаига огромное место также занимают рассказы. В этом жанре он написал очень много произведений. Как педагог, глубоко чувствовавший потребность каждого ребенка, он старался писать на доступном им языке. К этим произведениям относятся: «Письмо не дошло», «Мурад», «Охота на крокодила», «Маленький герой», «Переселение».

В рассказе «Охота на крокодила» также присутствуют научные сведения, здесь показывается слабость сильного зверя перед человеком. Все это в творчестве Абдуллы Шаига передает свойственная ему традиционность, которая выявляется сквозь индивидуальное качество самого автора.

Лейтмотивом рассказов Абдуллы Шаига является гуманизм, человеколюбие, вечный мир, братство, просыпаются чувства ненависти и возвышается протест против религиозных и расовых отчуждений.

Он призывает людей к миру и согласию. В его рассказах присутствует духовный лиризм и жизненная истина, которые направлены в одно русло.

Мир Абдуллы Шаига был весь прочувствован гуманизмом. Считаясь с общественной цензурой, в своих рассказах он вынужден был именовать персонажей прозвищами, через которые выявлял их характерные черты. К таким относятся «Письмо не дошло», «Переселение». Эти произведения сыграли немалую роль в развитии детской литературы. В них вложена суровая правда современной реалистической жизни. Интерес детей к таким темам актуален и по сей день, так как писатель не только повествует, но и вкладывает научные детали в них. В рассказе «Переселение» детям было очень любопытно узнать, что жар-птица сначала чистит свою добычу, а затем уже ест.

После того как в письменной литературе появилась басня – один из древнейших литературных жанров, Абдулла Шаиг очень часто обращался к этому жанру. Отличие его маленьких по содержанию басен заключалось в том, что они имели философское содержание и писались в прозе. К таким относятся «Лиса и петух», «Лиса и заяц», «Пчела и осел», «Верблюд и мышка» и мн.др. басни.

Огромное место в азербайджанской детской драматургии занимает пьеса Абдуллы Шаига «Прекрасная весна». Пьеса состоит из 3 сцен. А также он написал такие пьесы как «Пастух», «Хасай», «Эль-оглы», «Чернушка» и др.[4, с.150].

Несмотря на многожанровость, творчество Абдуллы Шаига смогло сформировать в азербайджанской детской литературе моральное будущее молодого поколения, развить в них личность, привив художественный вкус. За литературную деятельность и несравнимые

заслуги в розвитку дитячої літератури Абдулла Шаиг удостоюся імені «Заслуженого діяча мистецтв» [5, с.85].

Абдулла Шаиг помер в 1958 році.

Список использованных источников

1. Абдулла Шаиг. Избранные сочинения том 2. Баку, 1960.
2. Абдулла Шаиг. Избранные сочинения том 3. Баку, 1960.
3. Абдулла Шаиг. Мои воспоминания. Баку, 1961.
4. Весна детей (стихи, сказки, рассказы) том 10. Баку, 1985.
5. Исмаилов Я. Творчество и жизнь Абдулла Шаига. Баку, 1962.

Керноз Н.Є., старший викладач
кафедри цивільного, господарського права та процесу
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
kernoz1966@ukr.net

ПРОБЛЕМНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В УКРАЇНІ

Хоча відповідно до ст.ст. 1,3 Основного Закону України наша держава проголошується як «суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова...» найвищими соціальними цінностями якої мають бути «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека», «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» та головним обов'язком якої має бути «утвердження і забезпечення прав і свобод людини»[1]. Але в умовах слабкої демократії, суспільно-політичної нестабільності, відсутності ефективної правової системи та повноцінної дії принципу верховенства права... має бути побудована дієва система правового захисту Конституції України, центральним елементом якої має стати сильний, незалежний та компетентний Конституційний Суд України. Лише після цього Україна відбудеться як незалежна, демократична та правова держава, в якій народ є єдиним джерелом влади, а людина найвищою соціальною цінністю[7].

Актуальність даної теми обумовлена проведенням конституційної судової реформи в Україні, зокрема щодо запровадження нового важливого конституційного інституту конституційної скарги. В юридичній науці проблеми інституту конституційної скарги в Україні досліджувалися такими вченими: Т.О. Бринь, В.Г.Буткевич, В.М. Кампо, А. В. Портнов, А.Селіванов, В.Шаповал, та іншими правниками.

Інститут конституційної скарги далеко не новий для сучасного права. Процедура «ампаро» або право особи звертатися до Конституційного Суду за захистом свого права, після використання усіх можливостей національної судової системи, сформувалась разом із становленням європейської моделі конституційного правосуддя.

В Україні, на виконання конституційного Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII [2] особливу роль у механізмі захисту прав людини має відігравати Конституційний Суд України, який суттєво трансформовано Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-19 (далі – Закон України № 2136-19) [3].

Для того, щоб реалізувати нововведене конституційне право на подання конституційної скарги законодавцю необхідно було одночасно з внесенням змін до Конституції України внести системні зміни і до Закону України «Про Конституційний Суд України», в першу чергу щодо процедури розгляду таких скарг, оскільки станом на 15 серпня 2017 року Конституційний Суд України вже отримав 138 скарг [8].

Лише з 03 серпня 2017 року - дати набрання чинності новим Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13.07. 2017 р. № 2136-19[3], було врегульовано механізм впровадження та реалізації права на конституційну скаргу: не стільки спеціальною Главою 11 з назвою «Особливості провадження у справах щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою», яка містить всього дві статті 77,78 якими врегульовані прийнятність та забезпечення конституційної скарги; а саме іншими норми, які розміщені по всьому Закону України № 2136-19(ст.ст.35, 37,55,56,59,61,66,67 тощо).

Цим Законом України № 2136-19 була закріплена дуже ускладнена процедура розгляду конституційної скарги, зокрема: ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою постановляє:

1) Колегія (діє у складі трьох суддів);

2) Сенат (діє у складі дев'яти суддів, як виняток: щонайменше шести суддів) - у разі незгоди з ухвалою Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі, постановленою неодностайно (ч.3 ст. 61 Закону України № 2136-19);

3) як виняток Велика палата (діє у складі всіх суддів Конституційного Суду) та розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами у разі відмови Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати (п.9 ч. 2 ст. 35 Закону України № 2136-19) лише якщо існують визначені ст. 68 цього Закону підстави для передачі справи на її розгляд, а саме: «якщо під час розгляду Сенатом справи виникає необхідність в тлумаченні Конституції України або якщо вирішення питання, яке розглядає Сенат, може спричинити несумісність із юридичними позиціями, постановленими Судом попередньо...» (ч.5 ст. 59 Закону України № 2136-19).

При цьому слід зробити акцент на неможливість оскарження навіть таких актів Конституційного Суду України, як:

- Одностайно постановлена ухвала Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою є остаточною (ч.6 ст.37 Закону України № 2136-19);

- постановлена Сенатом ухвала про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою є остаточною (ч.6 ст. 67 Закону України № 2136-19).

Щодо рішення Суду, яке ухвалене Великою палатою, воно є остаточним і не може бути оскарженим (ч. 5 ст. 88 Закону України № 2136-19), якщо за це проголосували щонайменше 10 суддів Конституційного Суду (ч.11ст. 66 Закону України № 2136-19), але відповідно до 151-2 Конституції України: «Рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені». Згадка про обов'язковість рішення КСУ закріплена як складова змісту резолютивної частини в п.4 ч.1 статті 89 Закону України № 2136-19.

Правова невизначеність надважливих норм Закону України «Про Конституційний Суд України» ускладнює їх розуміння та застосування, зокрема таких норм:

- щодо прийнятності конституційної скарги «як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог, установлених п. 2 ч.1 цієї статті, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу» (ч. 2 ст. 7 Закону України № 2136-197);

- щодо підстав для відмови у відкритті конституційного провадження «визнавши конституційну скаргу неприйнятною, якщо зміст і вимоги конституційної скарги є очевидно необґрунтованими або наявне зловживання правом на подання скарги» (ч.4 ст. 37 Закону України № 2136-19);

- щодо вимоги до рішення КСУ «якщо Суд, розглядаючи справу за конституційною скаргою, визнав закон України (його положення) таким, що відповідає Конституції України, але одночасно виявив, що суд застосував закон України (його положення), витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України, то КС вказує на це у резолютивній частині рішення» (ч 3. ст.89 Закону України № 2136-19);

- щодо юридичної позиції Конституційного Суду « КС може розвивати і конкретизувати юридичну позицію Суду у своїх наступних актах, змінювати юридичну позицію Суду в разі суттєвої зміни нормативного регулювання, яким керувався Суд при висловленні такої позиції, або за наявності об'єктивних підстав необхідності покращення захисту конституційних прав і свобод з урахуванням міжнародних зобов'язань України та за умови обґрунтування такої зміни в акті Суду» (ч. 2 ст.92 Закону України № 2136-19)[3].

Засада правової визначеності (англ. – *legal certainty*) належить до неписаних складових принципу верховенства права, яка має сприяти забезпеченню непорушності конституційних прав та свобод особи.

Хоча суб'єктами права на конституційну скаргу відповідно до ст.ст. 55, 56 Закону України № 2136-19 можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, але законодавець, розкриваючи положення щодо обґрунтування конституційної скарги, припустився помилки, оскільки термінологічним оборотом «із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини» звужив коло суб'єктів права на конституційну скаргу.

Відповідно до п.3 Розділу IV Перехідних положень Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-19 у Конституційному Суді тимчасово, на строк до 1 січня 2020 року, запроваджується інститут спеціального радника.

Для здійснення функцій спеціального радника Конституційний Суд може запросити «суддю у відставці іноземного органу конституційної юрисдикції або представника міжнародної урядової організації, предметом статутного завдання якої є питання конституційного права. Не може бути запрошений для здійснення цих функцій громадянин держави, визнаної Верховною Радою України агресором»[3].

Але відповідно до ст.11 Закону України № 2136-19 «суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості, є правником із визнаним рівнем компетентності». А які саме конкретні вимоги до спеціального радника метою якого є надання експертної допомоги в конституційних провадженнях за конституційними скаргами в Україні?

Венеціанська комісія визнає найоптимальнішою повну модель конституційної скарги, де предметом оскарження може бути як закон, так і акт органу управління, судові рішення чи бездіяльність органів влади, підставою ж подання скарги є порушення основних прав і свобод особи, причому, скарга може бути подана будь-якою особою, яка вважає себе потерпілою в результаті порушення її конституційних прав та свобод[6].

Вагомим внеском для конституціоналізму є досвід Федеративної Республіки Німеччини(далі – ФРН). Пунктом 4а ч.1 ст. 93 Конституції Федеративної Республіки Німеччини від 23.05.1949 року передбачено право на подання конституційної скарги кожною особою, яка стверджує, що державна влада порушила її основне право або одне з прав, закріплених у ст. 20, 33, 38, 101, 103 та 104 Основного Закону ФРН[4]. Детально процедура у справах щодо конституційних скарг розкрита в статтях 90-95 Закону Федеративної Республіки Німеччини «Про Федеральний Конституційний Суд» від 12.03.1951 року [5].

Порівняльний аналіз законодавства Федеративної Республіки Німеччини та законодавства України щодо основних елементів реалізації права на подання конституційної скарги можна спрощено продемонструвати через таблицю 1.

Порівняльна характеристика основних елементів інституту конституційної скарги за законодавством Федеративної Республіки Німеччини та України

Законодавство України	Законодавство ФРН
Суб'єкти права на конституційну скаргу:	
є особа (фізична: громадянин України, іноземець чи особи без громадянства; юридична), яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України. До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права (п.1 ч.2 ст.55, ч.1 ст. 56 Закону України «Про Конституційний Суд України»).	- фізичні особи, - юридичні особи, - громади, - об'єднання громад у визначених законом випадках (ст. 93 Конституції ФРН). .
Об'єкт (предмет) оскарження:	
закон України (його окремі положення) (ч.1 ст. 55 Закону України «Про Конституційний Суд України»).	дії та бездіяльність виконавчої влади Федерації або землі, судові рішення і закони (стаття 94 Закону ФРН «Про Федеральний Конституційний Суд»).
Умови прийнятності конституційної скарги:	
відповідність конституційної скарги вимогам, передбаченим статтями 55, 56 Закону України «Про Конституційний Суд України», та якщо: - вичерпано всі національні засоби юридичного захисту (за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження - судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду); - з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше трьох місяців; - як виняток, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу (Стаття 77 Закону України «Про Конституційний Суд України»)	- конституційна скарга подається після того як конкретна справа буде розглянута в загальному судовому порядку або без такого, якщо скарга має суспільне значення або без її термінового розгляду особі буде завдано тяжкі наслідки (стаття 90 Закону ФРН «Про Федеральний Конституційний Суд») - дотримання термінів, передбачених для подання скарг (залежно від виду акту, що оскаржується: від одного місяця до одного року)(стаття 93 Закону ФРН «Про Федеральний Конституційний Суд») - доведення скаржником прямого зв'язку між нормативно-правовим актом та порушеним правом.

Здійснивши аналіз чинних законів України щодо реалізації конституційного права на конституційну скаргу, пропонуємо внести системні зміни у чинний Закон «Про Конституційний Суд України» від 13.07. 2017 р. № 2136-19, які б відповідали Конституції України, а саме:

1. Замінити термінологічний оборот у п.6 частини 2 статті 55 Закону України № 2136-19 «із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини» на термінологічний оборот «із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією та законами України прав та свобод особи».

2. Доповнити термінологічний оборот частини 5 статті 88 Закону України № 2136-19 «Рішення чи висновок Суду є остаточним і не може бути оскарженим» словом «обов'язковим» і викласти у такій редакції: «Рішення чи висновок Суду є обов'язковим, остаточним і не може бути оскарженим».

3. Доповнити Закон України № 2136-19 статтею яка б конкретизували вимоги до спеціального радника. 4. Надати можливість оскарження одностайно постановленої ухвали Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою тим саме скасувати її остаточність.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141. (із внесеними змінами і доповненнями).
2. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. - № 28. - Ст.532.
3. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-19 // Відомості Верховної Ради України. – (ВВР). – 2017. – № 35. – С. 376.
4. Конституція Федеративної Республіки Німеччини від 23.05.1949 року зі змінами – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_93.html
5. Закон Федеративної Республіки Німеччини «Про Федеральний Конституційний Суд» від 12.03.1951 року зі змінами – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>
6. Доповідь Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) «Про прямий доступ до конституційного правосуддя» (85 пленарне засідання, Венеція, 17–18 груд. 2010 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.venice.coe.int>
7. Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М.І. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності доопрацьованого законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/na02d710-16/paran2#n2>
8. Олег Шинкаренко. Конституційна скарга: Як запрацює цей механізм? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/konstitucijna_skarga_jak_zapracjuje_cej_mehanizm

Киселева А.Н., студентка 4 курсу, група 1473-П,
факультет економіки і права
Научный руководитель: **Туркенич С.В.**, ст. преподаватель
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
anechka.kiseleva.97@mail.ru

ПРАВОВЫЕ СРЕДСТВА ЗАЩИТЫ КОНКУРЕНЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

С учетом быстрого темпа развития экономики защита конкуренции приобретает особую значимость, так как разрушение конкуренции является следствием замедления экономического роста, отступлением от установленных законодательством правил рыночной среды и в конечном итоге, падение эффективности по всем направлениям экономики.

В регулировании конкурентных отношений можно выделить два направления:

- 1) защиту конкуренции, которая осуществляется преимущественно посредством деятельности антимонопольных органов;
- 2) развитие конкуренции, представляющее собой совокупность мер по поощрению и стимулированию проконкурентного поведения в экономике.

По мнению А.Ю. Кинева защита конкуренции включает выявление и пресечение нарушений антимонопольного законодательства, а также восстановление нарушенных прав. Такая защита может осуществляться как посредством государственного управления, так и физическими и юридическими лицами путем отстаивания своих прав и законных интересов [1].

В соответствии с законодательством Республики Беларусь антимонопольный орган, при осуществлении защиты конкуренции выполняет следующие функции: проводит государственную политику в сфере противодействия монополистической деятельности и

развития конкуренции; осуществляет контроль за соблюдением антимонопольного законодательства государственными органами, хозяйствующими субъектами и физическими лицами, не относящимися к хозяйствующим субъектам; выявляет нарушения антимонопольного законодательства, принимает меры по противодействию монополистической деятельности, недобросовестной конкуренции, другим нарушениям антимонопольного законодательства государственными органами, хозяйствующими субъектами и физическими лицами, не относящимися к хозяйствующим субъектам; содействует развитию добросовестной конкуренции [2].

Проанализировав первоначальное германское законодательство о защите конкуренции, определили, что оно основывалось на запретах осуществления действий, влекущих разглашение коммерческой тайны, введение в заблуждение и очернение конкурентов.

С принятием Германией Закона «Об отмене ограничений в конкуренции» запрещалось злоупотребление господствующим положением на рынке, а также соглашения, направленные на ограничение конкуренции, в том числе путем установления или поддержания определенных цен, раздела рынков сбыта продукции, представления исключительных прав посредничества.

Впоследствии нормы закона были дополнены положениями о контроле слияния крупных компаний путем предварительного уведомления о слиянии контролирующего органа, а также были уточнены критерии доминирующего положения и установлена возможность доказывания его отсутствия, не смотря на наличие формального критерия в виде доли рынка.

Нормы современного немецкого законодательства запрещает горизонтальные соглашения, за исключением тех, которые могут способствовать улучшению экономической ситуации и развитию конкуренции [3].

Во Франции длительное время основную роль в защите конкуренции играла судебная практика. А.И. Каминка отмечал, что «французская судебная практика проявила огромную энергию в этой борьбе, не имея на своей стороне, строго говоря, поддержки законодателя». Путь судебной борьбы представляется менее совершенным. Трудность обуславливается тем, что недобросовестность конкурентов заключается чаще всего в пользовании своими правами. Еще одним неудобством являлось то, что он ставит борьбу в полную зависимость от частной инициативы [4].

В настоящее время во французское законодательство основывается на базовом положении: конкуренция не является самоцелью, она является средством регулирования экономики».

Основными направлениями антимонопольного регулирования по законодательству Франции является контроль за злоупотреблением доминирующим положением со стороны хозяйствующих субъектов, за антиконкурентными соглашениями и сделками экономической концентрации [3].

В антимонопольном законодательстве США преобладают меры уголовно-правового характера. Законодательство США закрепляло: запрет практически всех форм дискриминации в ценовой политике; ограничение на продажу и реализацию товаров ограниченного ассортимента; запрет слияния форм за счет приобретения акций конкурентов в случае, если такие действия ограничивали конкуренцию на рынке; запрет совмещения должностей в советах директоров различных фирм и корпораций [5].

Анализ развития государственной политики по защите конкуренции в США 20-го века приводит к выводу о чередовании периодов усиления и ослабления государственного регулирования конкурентных отношений. Непосредственное влияние на указанную особенность оказывала политическая ситуация в стране.

Как отмечает З.М.Казачкова «каждый новый состав президентской администрации, особенно при смене «партии власти», вносил определенные изменения в механизм антимонопольного регулирования, в состав антимонопольных органов и конкретную направленность из действий» [6].

Анализ законодательства о конкуренции и ограничении монополистической деятельности зарубежных стран позволяет сделать вывод, что традиционно можно выделить две модели конкурентного права: американскую и европейскую.

Американская модель направлена на запрет монополии и включает ряд норм о недобросовестной конкуренции, преобладают меры уголовно-правового характера.

Европейская модель характеризуется борьбой со злоупотреблением монополистического характера и обеспечением контроля над монополиями с применением мер административно-правового характера и компенсации вреда.

Для защиты конкуренции разрабатываются меры, направленные на защиту конкуренции, которые подразделяются на две группы. К первой группе мер относятся: объявление запрещенными и признание в установленном порядке недействительными достигнутые в любой форме соглашения хозяйствующих субъектов, ограничивающие конкуренцию. Ко второй группе относятся меры, касающиеся запрета принятия актов и совершения отдельных действий со стороны органов исполнительной власти и местного самоуправления, направленных на ограничение конкуренции.

Основными проблемами при реализации мер по защите конкуренции считаем: существование экономических и административных барьеров для свободного перемещения товаров, работ, услуг и капиталов на рынке; несовершенство механизмов правового регулирования экономической сферы; низкий уровень реализации гражданско-правовых и уголовно-правовых инструментов защиты конкуренции.

В связи с тем, что нормы Закона № 94-З касающиеся ответственности за нарушение антимонопольного законодательства, имеют бланкетный характер и отсылают к специальному законодательству, то есть они предусматривают ответственность за нарушение антимонопольного законодательства, но не указывают конкретные виды, то анализ действующих законодательных актов позволяет сделать вывод, что за нарушение норм антимонопольного законодательства и законодательства недопущения недобросовестной конкуренции предусмотрена гражданско-правовая, административная и уголовная ответственность.

Для разрешения проблем в области защиты конкуренции считаем необходимым обратиться к опыту зарубежных стран в сфере защиты конкуренции и включить в Закон Республики Беларусь от 12 декабря 2013 г. № 94-З «О противодействии монополистической деятельности и развитии конкуренции» в качестве средства защиты конкуренции механизмы гражданско-правовой и уголовно-правовой защиты, административно-правовых средств противодействия нарушениям антимонопольного законодательства, а именно:

внести изменения в Закон № 94-З путем включения ст. 22/1 и изложить ее в следующей редакции:

«В целях противодействия монополистической деятельности и развития конкуренции государственными органами, уполномоченными на совершение соответствующих действий, применять в качестве средств защиты конкуренции к хозяйствующим субъектам, должностным лицам хозяйствующих субъектов – юридических лиц, должностным лицам государственных органов, физические лица, не относящиеся к хозяйствующим субъектам, механизмы гражданско-правовых, административных и (или) уголовных средств противодействия нарушениям антимонопольного законодательства в соответствии с законодательными актами».

Указанные изменения позволят усовершенствовать административно-правовые средства защиты конкуренции посредством применения организационных и законодательных мер, направленных на развитие конкуренции, а также на приведение в действие механизмов гражданско-правовых и уголовно-правовых мер защиты конкуренции.

Список использованных источников

1. Кинев, А.Ю. Административно-правовая защита конкуренции: проблемы и пути совершенствования: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.14 / А.Ю. Кинев; Московский государственный юридический университет им. О.Е.Кутафина. - Москва, 2014. – 62 л.

2. О противодействии монополистической деятельности и развитии конкуренции [Электронный ресурс]: Закон Республики Беларусь 12 декабря 2013 г. № 94-З // Национальный правовой Интернет - портал Республики Беларусь. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=h11300094>. - Дата доступа: 20.11.2017 г.

3. Безбаха, В.В. Гражданское и торговое законодательство зарубежных стран: учебное пособие/ под общ. ред. В.В.Безбаха, В.К.Пучинского. - Москва, 2004 г. – 510 с.

4. Каминка. А.И. Очерки торгового права: учеб.пособие / А.И. Каменка. - 2-е издание - С.-Петербург, издание юридического книжного склада «Право», 2002. - 447 с.

5. Галицкий, А.Е. Злоупотребление доминирующим положением на товарном рынке по законодательству России и Франции: Сравнительно-правовой анализ: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03 / А.Е. Галицкий; Гос. Университет Высшая школа экономики. – Москва, 2007 г. – 25 л.

6. Казачкова, З.М. Государственное антимонопольное регулирование в России и США. Сравнительное правовое исследование: дис. ... доктор юр. наук : 12.00.02 / З.М. Казачкова. - Москва, 2002 г. – 343.

Климович А.А., студентка 2 курса, группа 1672-П,
факультет экономики и права

Научный руководитель: **Дорняк А.Л.**, старший преподаватель
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
anna.nytaa@inbox.ru

ОСОБЕННОСТИ ОБЩЕНИЯ В БЛОГАХ

Как существо социальное, человек всегда нуждается в коммуникации. Однако в связи с развитием технологий взаимодействие людей изменилось. На смену эмоционально окрашенному непосредственному общению пришло общение опосредованное. Одной из форм такого общения является блог или веб-сайт, основное содержимое которого регулярно добавляемые записи, содержащие текст, изображения или мультимедиа[1]. Людей, ведущих блог, называют блогерами. Первым блоггом считается страница Тима Бернерса-Ли, где он, начиная с 1992 г., публиковал новости[2].

Сегодня количество пользователей, пришедших в Сеть для того, чтобы увлекательно провести время, пообщаться или найти друзей, постоянно увеличивается. Это связано с тем, что в современном мире потребность людей в общении растет. Представляется интересным проанализировать блог с точки зрения коммуникации.

Блог – это социо-медийный феномен, который даёт возможность его создателю и куратору сообщать информацию, факты и свое мнение по различным вопросам интернет сообществу. Как для «читателей», так и для «писателей» можно выделить два направления коммуникативной мотивации в использовании блогов — общение со знакомыми и расширение круга общения.

С точки зрения психологии, ведение блогов является более «мягким», щадящим вариантом общения и презентации себя, нежели посредством традиционного межличностного взаимодействия, что позволяет осуществлять не непосредственную и сиюминутную коммуникацию, а опосредованную и отсроченную. В таком случае многие блогеры получают возможность с большим внутренним комфортом формулировать свои мысли и реагировать на чужие сообщения. Ведь в оффлайне качеством прекрасного собеседника могут блеснуть далеко не все.

В условиях современной жизни, её стремительного ритма, постоянной нехватки времени для непосредственного межличностного взаимодействия важно, что общение посредством блога не регламентировано некими временными рамками. То есть, можно вести, читать блог и оставлять новые записи и комментарии в любое время суток, обеспечивая связь с любым адресатом коммуникативного сообщения из любой точки мира.

Блоги позволяют преодолевать ограничения, накладываемые социальными условностями. Блог является очень демократичным и представляющим широкие

возможности для самовыражения средством коммуникации. Блог удовлетворяет потребности пользователей в самовыражении и творчестве. Публичность блога вынуждает продолжать его вести, а также заставляет учиться грамотно структурировать свои мысли [3].

Сама процедура общения в блогах также протекает с меньшей долей условностей и жестких правил, присущих традиционному общению: в Интернете не обязательны требования вежливости, и сразу более или менее понятны контекст и личность, пишущая и отвечающая.

При общении посредством блога отсутствует контакт «один на один», «с глазу на глаз», что даёт ощущение некой психологической безопасности, столь необходимой для искреннего самораскрытия. Однако большая часть достоверной информации всё таки передается посредством невербальных средств общения (поза, жесты, мимика, взгляд), которые свойственны исключительно традиционному общению и необходимы для того, чтобы: создавать и поддерживать психологический контакт, регулировать течение процесса общения; придавать новые смысловые оттенки словесному тексту, направлять истолкование слов в нужное русло; выражать эмоции и оценки.

Некоторые исследователи выделяют в блогах женские и мужские стили речевого поведения. Мужчины при описании событий из жизни используют стилистически сниженную лексику, а также нелитературные выражения. Тогда как при описании важных общественно-политических событий, их лексика усложняется. Преобладают слова со значением уверенности и точности. С точки зрения синтаксиса, речь мужчин последовательно выстроена, логична и проста. Простые предложения, параллельные конструкции и риторические вопросы используются для акцентирования внимания читателя, а также аргументации и убеждения. Женщины часто используют эмоционально-оценочную лексику. Они редко пользуются жаргонизмами, стилистически сниженной лексикой или нелитературными выражениями, используют слова со значением неточности, сомнения и неопределенности. С точки зрения синтаксиса, речь женщин отличается большим количеством сложноподчиненных предложений с различными типами придаточных и большим количеством разнообразных союзов. Для женщин также характерно использование параллельных анафорических конструкций, что добавляет их речи экспрессивности. [3]

Очень важным является вопрос, насколько блог приватен? Здесь стоит заметить, что интимным может быть только тот продукт, который закрыт и создан исключительно для самого себя; во всех остальных случаях, даже если он предназначен для связи с любимым человеком и близким другом, - это уже коммуникация, средство само презентации. Блогер на своей страничке предоставляет читателям информацию о себе. Попытки поиграть в другой пол и возраст теперь характерны разве что для сайтов знакомств. Игра с идентичностью в блогах часто приводит к раскрытию и публичному порицанию обманщика [4].

Таким образом, можно заключить, что характерными чертами блог-общения являются, со стороны автора: демократичность, креативность, публичность, высокая степень персонализации; с стороны посетителя: анонимность, демократичность, временная отсроченность. Блогерство несомненно представляет интерес для дальнейшего исследования как социальный, лингвистический и психологический феномен. Современного общества.

Список использованных источников

1. Блог [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Блог>. – Дата доступа: 14.04.2017.
2. Блогосфера [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Блогосфера>. – Дата доступа: 14.04.2017
3. Михайлова, А.С. Шунейко А.А. Гендерные особенности общения в англоязычных блогах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.rae.ru/forum2012/196/240>. – Дата доступа: 22.11.2017.
4. Публичность приватных дневников: об идентичности в блогах Рунета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nz/2008/3/ko17-pr.html>. – Дата доступа: 14.04.2017

Климович А. А., студентка 2 курса, группа 1672-П,
факультет экономики и права
Научный руководитель: Савчик Е.В., м.ю.н.
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
anna.nytaa@inbox.ru

ИНСТИТУТ ДАРЕНИЯ В РИМСКОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ И В ГРАЖДАНСКОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Дарение является одним из старейших договоров гражданского права. Своё начало этот институт берёт с древних времён. Истоки возникновения договора дарения, его корни прослеживаются в законодательстве древнего Рима. Особое значение дарение имеет и в настоящее время. Многие аргументы, предложенные римским законодательством, сохранили свою актуальность и легли в основу современного понимания договора дарения. Это прослеживается и в понимании дарения в гражданском законодательстве Республики Беларусь.

Договором дарения (*actum donationis*) в римском праве признавалось неформальное соглашение, по которому одна сторона, даритель, предоставляет другой стороне, одаряемому, какие-либо ценности за счёт своего имущества, с целью проявить щедрость по отношению к одаряемому [1]. Существенным элементом дарения считали *animus donandi* (намерение одарить), при котором требовалось соучастие со стороны одариваемого лица. *Animus donandi* — это волеизъявление, направленное на окончательное и безвозмездное отчуждение собственности или требования, или отказ от взыскания (прощение) долга [2].

Рассмотрим, что представляет собой дарение в соответствии с положениями современного гражданского законодательства Республики Беларусь. В соответствии со статьёй 543 Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК) по договору дарения одна сторона (даритель) безвозмездно передаёт или обязуется передать другой стороне (одаряемому) вещь в собственность, либо имущественное право (требование) к себе или к третьему лицу, либо освобождает или обязуется освободить ее от имущественной обязанности перед собой или перед третьим лицом [3].

Как видим, суть договора дарения за тысячелетия не изменилось, однако из нормативно закреплённого понятия данного договора исчезло указание на его цель – «проявить щедрость по отношению к одаряемому». При этом в ГК нашли закрепление положения, содержащие запрет на совершение дарения в случаях, явно не преследующих данную цель. Так, согласно статье 546 ГК не допускается дарение, за исключением обычных подарков, стоимость которых не превышает установленного законодательством пятикратного размера базовой величины: от имени малолетних и граждан, признанных недееспособными, – их законными представителями; работникам организаций здравоохранения, учреждений образования, учреждений социального обслуживания, иных аналогичных организаций – гражданами, находящимися в них на лечении, содержании, получающими в них образование, супругами и родственниками этих граждан; в отношениях между коммерческими организациями.

Частным случаем дарения в Древнем Риме было дарственное обещание. В классическом римском праве дарственное обещание имело обязательную силу только в том случае, если оно было облечено в форму стипуляции; неформальное дарственное обещание не порождало обязательства. В дальнейшем императорским законодательством была установлена необходимость совершения так называемой судебной инсинуации дарственных актов, т.е. требовалось заявлять их перед судом с занесением в реестр. При Юстиниане дарственное обещание стало признаваться действительным, даже если оно было совершено без всяких формальностей [1]. Обещание безвозмездно передать кому-либо вещь или имущественное право либо освободить кого-либо от имущественной обязанности (обещание дарения) на современном этапе также признается договором дарения и связывает

обещавшего, если обещание сделано в надлежащей форме и содержит ясно выраженное намерение совершить в будущем безвозмездную передачу вещи или права конкретному лицу либо освободить его от имущественной обязанности (п. 2 ст. 543 ГК). Права одаряемого, которому по договору дарения обещан дар, не переходят к его наследникам, если иное не предусмотрено договором дарения. А вот обязанности дарителя, обещавшего дарение, переходят к его наследникам, если иное не предусмотрено договором дарения (ст. 552 ГК).

Дарение в Древнем Риме совершалось в различных правовых формах: посредством передачи права собственности на вещь, в частности, платежа денежной суммы, в форме предоставления сервитутного права [1]. В Республике Беларусь допускается устное совершение дарения, если оно сопровождается передачей дара одаряемому. Передача дара может быть осуществлена посредством его вручения, символической передачи либо вручения правоустанавливающих документов (п. 1 ст. 545 ГК). Если договор дарения заключен в письменной форме или зарегистрирован (договор дарения недвижимого имущества), отказ от дара должен быть совершён также в письменной форме или отказ от принятия дара подлежит государственной регистрации. Если договор дарения был заключён в письменной форме (договор дарения движимого имущества), даритель вправе требовать от одаряемого возмещения реального ущерба, причинённого отказом принять дар (ст. 544 ГК).

В соответствии с нормами римского права допускалась односторонняя отмена дарения. В частности, это было возможно, если одаряемый проявил явную неблагодарность к дарителю (например, нанёс тяжкую обиду дарителю): *Generaliter sancimus omnes donationes fege confectas firmas illibatasque manere, si non donationis acceptor ingratus circa donatorem inveniatur* – Мы вообще постановляем, что все законно совершенные дарения остаются в силе и не могут быть отменены, кроме того случая, когда будет установлена неблагодарность одаренного в отношении дарителя [1]. В настоящее время даритель вправе отменить дарение, если одаряемый не просто проявил явную неблагодарность к дарителю, а совершил покушение на его жизнь, жизнь кого-либо из членов его семьи или близких родственников либо умышленно причинил дарителю телесные повреждения. В случае умышленного лишения жизни дарителя одаряемым право требовать в суде отмены дарения принадлежит наследникам дарителя (п. 1 ст. 549 ГК). Даритель также вправе отказаться от исполнения договора, содержащего обещание передать в будущем одаряемому вещь или право, если после заключения договора имущественное или семейное положение либо состояние здоровья дарителя ухудшилось, а также по основаниям, дающим ему право отменить дарение. Отказ дарителя от исполнения договора дарения не дает одаряемому права требовать возмещения убытков (п. 2 ст. 548 ГК). По требованию заинтересованного лица суд может отменить дарение, совершённое индивидуальным предпринимателем или юридическим лицом с нарушением положений акта законодательства об экономической несостоятельности за счет средств, связанных с его предпринимательской деятельностью, в течение шести месяцев, предшествовавших объявлению такого лица экономически несостоятельным. В договоре дарения может быть обусловлено право дарителя отменить дарение в случае, если он переживет одаряемого (пп. 2–3 ст. 549 ГК). В случае отмены дарения одаряемый обязан возвратить подаренную вещь, если она сохранилась в натуре к моменту отмены дарения (п. 4 ст. 549 ГК).

Договор дарения в римском праве не признавался классическими римскими юристами типичным договором (*contractus*), а относился к соглашениям, не подходящим ни под какой тип договоров (*pacta*). По мере развития римского частного права уже в императорскую эпоху римского права договор дарения, включая так называемое дарственное обещание, признавался типичным договором и защищался законодательством, независимо от формы его заключения. Уже в данную эпоху в полной мере учитывался римским правом и безвозмездный характер договора дарения, что предопределило установление специальных правил регулирования данного договора в части ответственности дарителя и отмены дарения [1]. Дарение по настоящее время отличают его безвозмездный характер; ответственность дарителя за недостатки вещи, которые причинили ущерб одаряемому,

только при умысле или грубой неосторожности; право одаряемого в любое время до передачи ему дара от него отказаться. В этом случае договор дарения считается расторгнутым.

Таким образом, можно однозначно утверждать, что положения, созданные римскими юристами, получили свое закрепление и в гражданском законодательстве Республики Беларусь. Развитие института дарения прослеживается главным образом в законодательном закреплении случаев, когда дарение не допускается и эволюции оснований для отмены дарения.

Список использованных источников

1. Римское частное право [Электронный ресурс]: учебник / под ред. проф. И. Б. Новицкого и проф. И. С. Перетерского. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2012. – 560 с. // Электронная библиотека «Библиотекарь.Ру». – Режим доступа: <http://bibliotekar.ru/rimskoe-pravo-2-2/262.htm>. – Дата доступа: 14.11.2017.
2. Дождев, Д. В. Римское частное право [Электронный ресурс]: учебник для вузов / Д. В. Дождев ; под ред. члена-корр. РАН, профессора В. С. Нерсисянца. – М.: Издательская группа «ИНФРА М-НОРМА», 1996. – 704 с. // Электронная библиотека «Knigi.link». – Режим доступа: <http://knigi.link/rimskoe-pravo/darenie-donatio-26994.html>. – Дата доступа: 14.11.2017.
3. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]: 7 дек. 1998 г. № 218-З: принят Палатой представителей 28 окт. 1998 г.: одобрен Советом Респ. 19 янв. 1998 г.: с изм. и доп. по состоянию на 9 янв. 2017 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Режим доступа: http://etalonline.by/?type=text&regnum=НК9800218#load_text_none_1_. – Дата доступа: 14.11.2017.

Козинець І.Г., ст. викладач кафедри
цивільного, господарського права та процесу

Акуленко О.В., студентка 3 курсу, група ПР 152, юридичний факультет
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
iruna_8067@ukr.net

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Становлення та розвиток України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави передбачає необхідність проведення політичних, соціально-економічних та правових реформ. Тому в умовах розвитку ринкової економіки України та процесів євроінтеграції нашої держави виникає потреба реформування податкової системи України, оскільки вона відіграє важливу роль в економіці країни, особливо в сучасних умовах.

Еволюційний шлях розвитку податкової системи України характеризується достатньою тривалістю, періодичністю якої можна розглядати як сукупність наступних етапів:

- 1) найдавніша податкова система Київської Русі (IX-XIII ст.);
- 2) податкова система Литовсько-Польської Доби (поч. XIV ст.);
- 3) податкова система Козацької держави (1648-1654 рр.);
- 4) податкова система Російської та Австро-Угорської імперій (середина XVI – поч. XX ст.);
- 5) податкова система СРСР (1917 – 1990 рр.);
- 6) податкова система незалежної України (поч. 1990 р.) [1].

У стародавні часи податки справлялися в основному в натуральній формі. Так, найпершим податком, що справлявся в Україні вважається «данина», яка сплачувалась продуктами сільського господарства (медом, хлібом, шкурами тощо) й спрямовувалась на утримання княжого двору. Розмір данини не регламентувався, а визначався князем особисто.

Перші податки у грошовій формі почали стягуватися в Римі у II ст. н.е. У Київській Русі за правління князя Ярослава Мудрого основою перших грошових надходжень були мита й штрафи, а з X ст. після запровадження Київським князем Володимиром християнства була

впроваджена обов'язкова церковна «десятина». Проте селяни продовжували сплачувати і натуральний - поплужний податок.

Таким чином, за часів Київської Русі цілісної податкової системи як такої ще не було, а нерегламентованість процесу справляння податків створювала умови для численних зловживань збирачів податків.

У другій половині XIV ст. більшість українських земель увійшли до складу Великого князівства Литовського, основну масу населення яких становили вільні землероби, що були основними платниками податків. Всі податки (а саме данина, серебщина, подимщина, стація, волощина, поголовщина, ординщина, поштучне, посощина, чинш) та натуральні платежі (хміль, дрова тощо), які надходили до казни Литовської держави, спрямовувались на утримання князівського двору, княжої адміністрації, армії, ведення війн [2, с. 23].

На українських землях, які увійшли до Речі Посполитої (після підписання Люблінської унії Литви з Польщею в 1569 р.) було впроваджено польську податкову систему, яка передбачала звільнення від сплати податків шляхти та маєтків католицької церкви, а основний податковий тягар несли селяни.

У XV-XVI ст. в Україні був відпрацьований порядок справляння грошових податків. Головною податковою одиницею було окреме селянське господарство (до якого могло входити декілька дворів), яке володіло певним наділом землі. Так, такі господарства частину урожаю та худоби сплачували як натуральну данину, решту - продавали на ринку, аби із зароблених грошей сплатити грошовий поземельний податок [2, с. 23]. Отже, на той час в Україні вже була створена достатньо ефективна податкова система, головним об'єктом оподаткування якої була земля.

Після входження українських земель до Росії, основним податком для селян став подимний або подвірний податок, який сплачував кожний двір незалежно від кількості проживаючих.

Петром I подвірний податок був замінений на подушний податок, який справлявся з кожної селянської душі в однаковому розмірі, хоча доходи селянства були значно диференційованими. Потребуючи грошей на війни, будівництво флоту та міст Петро I вводить велику кількість податків: на приватний рибний лов, лазні, заїжджі двори, млини, пасіки, податками обкладалися народження, весілля, похорони, борода. Були введені державні монополії на торгівлю багатьма товарами.

Податкова система Російської імперії передбачала подушний податок (проіснував до 1887 року), «питний» (горілчаний) податок, земські та місцеві збори, а також натуральні повинності.

Негаразди у політичній, економічній та соціальній політиці Російської імперії на початку XX ст. призвели до жовтневого перевороту 1917 року.

Після жовтневої революції основним податком стає контрибуція на заможні верстви населення та всілякі збори з націоналізованих фабрик й заводів.

Система оподаткування радянської влади ґрунтувалась на жорсткому класовому підході, була неграмотною, що спричинило певні негативні наслідки (надходження від податків було незначним, грошей не вистачало, розруха та голод панували по всій країні).

Нова економічна політика, проголошена більшовиками у 1920-1921 рр., дала поштовх новому розвитку податкової системи. Контрибуція замінюється непрямими податками: акцизом на горілчані вироби, тютюн, сірники, сіль, цукор та інші високодохідні товари, запроваджуються нові прямі податки промисловий податок, який сплачували підприємства, прибутковий податок з громадян, з доходом більше 75 крб. на місяць та єдиний сільськогосподарський податок у грошовій формі [3, с.122-128].

У роки непу було запроваджено комунальні податки та збори: податок із будівель у містах, квартирний збір, збір із власників транспортних засобів, прописочний збір. Їх класифікували як місцеві податки та збори.

Таким чином з'являються прообрази сучасних податків.

У 1930-1932 рр. була проведена податкова реформа, і замість 86 податкових платежів було запроваджено два, а саме податок із обігу і податок із чистого прибутку.

Отже, в довоєнний період в Радянському Союзі сформувалась певна податкова система, що існувала протягом тривалого часу.

З початком Другої світової війни (1939-1945рр.) у зв'язку з фінансуванням військових потреб, зріс податковий тягар – було впроваджено нові податки, зокрема, військовий податок (стягувався до 1946 року), податок на неодружених та незаміжніх і бездітних громадян [4, с. 91].

Повоєнний період характеризується податковою реформою щодо зниження рівня оподаткування, зокрема господарства колгоспників стали оподатковуватися сільськогосподарським податком за твердими ставками з 0,01 га присадибної землі, незалежно від загальної суми прибутків, також було відмінено обов'язкові натуральні поставки продуктів, звільнили від податку за бездітність малосімейних і бездітних жінок та скасували податок з нетоварних операцій. Продовжували існувати обов'язкові платежі державних підприємств і організацій, податки з кооперативно-колгоспних підприємств та організацій, податки з населення, місцеві податки та збори.

Система оподаткування в Радянському Союзі практично не змінювалася протягом багатьох років та проіснувала до 1991 року.

Як ми бачимо, податкова система формувалась протягом всього історичного розвитку нашої держави. Сучасний розвиток вітчизняної податкової системи умовно можна поділити на чотири етапи: 1 етап – 1991-1993 рр., 2 етап – 1994-1999 рр., 3 етап – 2000-2009 рр., 4 етап – 2010 - наш час.

Важливим етапом становлення податкової системи незалежної України стало прийняття наприкінці 1991 року Верховною радою УРСР Закону України «Про систему оподаткування». Вищеназаним законом була затверджена структура податкової системи, визначені принципи її побудови, встановленні об'єкти та суб'єкти оподаткування, окреслені права обов'язки та відповідальність платників податків.

Важливою особливістю закону стало запровадження нових видів податків. У результаті виникають механізм справляння податку на доходи (Закон України 1992 р. «Про оподаткування доходів підприємств і організацій»), податку на добавлену вартість (декрет Кабінету Міністрів 1992 р. «Про податок на добавлену вартість»), запроваджується акцизний збір (декрет Кабінету Міністрів 1992 р. «Про акцизний збір») [5, с. 31].

Таким чином, можемо погодитись із думкою А. В. Ткаченко, що Закон «Про систему оподаткування» став відправною точкою побудови власної системи оподаткування, не обтяженої надмірним податковим навантаженням, результатом чого стало значне збільшення підприємств, зменшення безробіття, а також нагромадження капіталу [6, с. 129].

Варто вказати, що значне оновлення податкової системи України припало на 1994-1999 роки. У цей період, усвідомивши, що національна економіка перебуває у глибокій кризі, в країні починають вносити корективи в податкову систему.

Загалом на другому етапі розвитку податкової системи України здійснено заходи щодо оптимізації оподаткування та зменшення податкового навантаження на підприємства. В основу концепції реформування було покладено курс на зменшення ставки податку на додану вартість (ПДВ) з 28 % до 20 %, а в 1997 році щодо окремих товарів запроваджена нульова ставка; податок на прибуток встановлено на рівні 30 %. У цей період спостерігаються зміни в структурі податкових органів. Відбувається вихід державної податкової адміністрації зі складу міністерства фінансів і виокремлення в самостійний орган виконавчої влади (1996 рік). Запроваджуються альтернативні системи оподаткування (1998 рік) – єдиний податок та фіксований сільськогосподарський податок [6, с. 130].

На третьому етапі відбувається вдосконалення податкової системи України на основі набутого досвіду реформування податків шляхом зменшення податкового навантаження на підприємства і запровадження стабільних форм оподаткування для фізичних осіб. Зменшення ставок податків на прибуток підприємств до 25 %, на доходи фізичних осіб до 13 %, а потім до 15 % відбувалось із метою підвищення зацікавленості населення в

добровільній сплаті податків, що повинно було дати позитивний результат у формуванні державного бюджету. На цьому етапі держава намагається забезпечити вихід із тіні більшості підприємств, адже, за оцінками вітчизняних вчених, рівень тіньової економіки становив близько 40 % [7, с. 28].

Під час третього етапу формування податкової системи в Україні набрав чинності Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетом та державними цільовими фондами» у 2001 році, з 2004 року вступили в дію Закони України «Про податок з доходів фізичних осіб», внесені зміни до закону «Про оподаткування прибутку підприємств». Відбулися й інші прогресивні зміни у напрямку зменшення податкового тягара.

Переломним моментом у формуванні власної ефективної системи оподаткування є прийняття Податкового кодексу України, який є початком нового етапу реформування вітчизняної податкової системи. В Податковому кодексі вперше в Україні здійснено об'єднання в одному нормативно-правовому акті норм права, якими врегульовано відносини в сфері оподаткування. Податковий кодекс України зокрема визначає:

- вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування;
- платників податків та зборів, їх права та обов'язки;
- компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю;
- відповідальність за порушення податкового законодавства [8].

Хоча й кодекс набрав чинності з 1 січня 2011 р., зміни до нього почали вноситися ще до набрання чинності. Податковий кодекс України є дуже нестабільним, швидко змінюється, що створює проблеми в функціонування податкової системи держави.

Отже, становлення і розвиток податкової системи в Україні - це результат тривалих еволюційних процесів, які пройшли етапи від різноманітних, несистематизованих форм до забезпечення їх узгодженості, впорядкованості, та взаємодоповнюваності. Результати дослідження еволюції податкової системи України мають використовуватись для створення ефективної системи оподаткування, оскільки історичний аналіз показує, які кроки були правильними, а які хибними в становленні сучасної податкової системи.

Список використаних джерел

1. Тришак Л.С. Історичні аспекти генезису податкової системи України / Л. С. Тришак // Ефективна економіка. – 2015. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3794>.
2. Нечай Н. Податки за часів Великого князівства Литовського (XIV- XV ст.) /Н.В. Нечай // Вісник податкової служби України. – 2011. - №13. – С.22-23.
3. Нечай Н.В. Нариси з історії оподаткування /Н.В. Нечай . – К.: Вісник податкової служби України, 2002. – 144 с.
4. Ярошенко Ф. Історія податків та оподаткування в Україні: навчальний посібник /Ф.О. Ярошенко, В.Л. Павленко. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2002.- 240 с.
5. Податкова система: Навч. посібник / [Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін.]; за ред. В.Г. Баранової. – Одеса: ВМВ, 2014. – 344 с.
6. Ткаченко А.В. Історія становлення та розвитку податкової системи України / А. В. Ткаченко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2013. - № 2. - С. 128-133.
7. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання. – К. : НІСД, 2011. – 31 с.
8. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.

Кошка І.Ю., студентка 3 курсу, група ПР-153,
юридичний факультет
Науковий керівник: **Головко О.М.**, викладач кафедри
кримінального права та правосуддя
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
IYKoshka@ukr.net

СПЕЦИФІКА ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ У СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

Злочини вчинені у стані сильного душевного хвилювання є доволі актуальною темою, особливо в умовах глобалізації суспільства. Важливість такого питання зумовлено перш за все тим, що зростає кількість злочинів вчинених у стані сильного душевного хвилювання за якого особа певною мірою втрачає можливість розуміти вчинення своїх дій. Для кваліфікації цих злочинів необхідно встановити наявність такої обов'язкової ознаки, як раптовість виникнення цього стану, що означає безпосередню реакцію винного на протизаконне насильство, систематичне знущання або тяжку образу.

Станом сильного душевного хвилювання є емоційний стан особи, який виник раптово та певною мірою обмежує її здатність усвідомлювати свої діяння або керувати ними під час вчинення нею передбаченого Кримінальним кодексом України (далі – КК України) злочину. У КК України про стан сильного душевного хвилювання йдеться у п'яти статтях, а саме: ч. 4 ст. 36 «Необхідна оборона», ч. 3 ст. 39 «Крайня необхідність», п. 7 ч. 1 ст. 66 «Обставини, які пом'якшують покарання», ст. 116 «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання», ст. 123 «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання». Це поняття вжите законодавцем як у нормах Загальної частини КК України, так і в Особливій його частині.

Говорячи про стан сильного душевного хвилювання, законодавець не розкриває його суті, а без цього неможливо правильно визначити юридичну природу складу злочину.

Стан сильного душевного хвилювання інколи ототожнюють із такими психологічними поняттями, як афект або фізіологічний афект. Сильне душевне хвилювання може бути зумовлене будь-якою важливою для особи подією. Натомість фізіологічний афект – надзвичайно сильний емоційний вибух, що затьмарює свідомість. Цю позицію поділяють не всі вчені. Наприклад, у деяких зарубіжних кримінальних кодексах ототожнюють за обсягом поняття «стан сильного душевного хвилювання, що раптово виник» та «афект» [8, с. 18].

Одні вчені, вказуючи на сильне душевне хвилювання, мають на увазі лише фізіологічний афект і вважають такий стан не хворобливим [5, с. 51]. Інші, характеризуючи стан сильного душевного хвилювання, розуміють теж фізіологічний афект, але одночасно мають на увазі й просто афект, його вид (гнів, страх), наводять із судової практики, в яких під впливом цих афектів вчинялися злочини [4, с. 31-33].

Станом сильного душевного хвилювання вважають стан, який має кримінально-правове значення, оскільки особа значною мірою втрачає здатність усвідомлювати власні діяння та (або) керувати ними [7, с.182-192].

У п. 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в правах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 року № 2 зазначено, що суб'єктивна сторона вбивства або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, відповідальність за які передбачено ст. 116 і 123 КК України, характеризується не лише умислом, а й таким емоційним станом винуватого, який значною мірою знижував його здатність усвідомлювати власні дії або керувати ними [2 с. 37-42.].

До ознак стану сильного душевного хвилювання можна віднести такі:

1) емоційний стан чинить істотний вплив на психіку особи, внаслідок чого вона частково втрачає можливість усвідомлювати власні дії та (або) керувати ними;

2) є ознакою суб'єктивної сторони складу окремих злочинів і має кримінально-правове значення, адже цей емоційний стан враховують під час призначення та застосування інших заходів кримінально-правового впливу.

Для встановлення стану сильного душевного хвилювання, необхідно враховувати: 1) чи перебувала особа на момент вчинення злочину в особливому емоційному стані; 2) чи вчинено злочин під його впливом, а якщо так, то в чому це виявилось; 3) чи передувала цьому протиправна (аморальна) поведінка потерпілого або психотравмуюча ситуація; 4) чи саме ці обставини спричинили такий стан [3].

Під час кваліфікації злочинів, вчинених у стані сильного душевного хвилювання, необхідно враховувати не лише вплив емоційного стану на мотивацію та спрямованість мети діяння, а й ступінь їх приналежності саме особистості винуватого під час вчинення злочину.

Заподіяння шкоди за наявності сильного душевного хвилювання як обставини, що виключає злочинність діяння, законодавство про кримінальну відповідальність застосовує при визначенні необхідної оборони та крайньої необхідності.

Так, відповідно до ч. 4 ст. 36 КК України, особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо через сильне душевне хвилювання, викликане суспільно-небезпечним посяганням, вона не могла оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обстановці захисту. Частина 3 ст. 39 КК України встановлює, що особа не підлягає кримінальній відповідальності за перевищення меж крайньої необхідності, якщо внаслідок сильного душевного хвилювання, викликаного небезпекою, що загрожувала, вона не могла оцінити відповідність заподіяної шкоди цій небезпеці [1].

Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 66 КК України, «вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого» – це обставина, яка пом'якшує покарання.

Підставою для пом'якшення відповідальності та покарання за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, є спрямованість діянь винної особи, яка їй загалом не властива і сформувалася під впливом сильних емоцій, що виникли у провокаційній, непередбачуваній ситуації.

Отже, можна зробити висновок, що сильне душевне хвилювання – це емоційний стан, коли особа не могла повною мірою усвідомлювати свої діяння та керувати ними, стан, який виник внаслідок протиправної чи аморальної поведінки потерпілої особи, або тривалої стресової ситуації, яка виникла у зв'язку з періодичною неправомірною чи аморальною поведінкою особи. Цей стан характеризується миттєвістю, бурхливістю, а також сильним нервовим збудженням та хвилюванням, яке відображає реакцію особи на певні обставини. Під час вчинення злочину має істотний вплив на обрання судом виду та строку покарання.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 1 (35). – С. 37-42.
3. Бурдін В. М. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2009/BURDIN_2006.pdf
4. Ткаченко Т. Ответственность за преступления против жизни и здоровья, совершенные в состоянии аффекта / Т. Ткаченко // Законность. – 1996. – № 7. – С. 31–33.
5. Сташис В.В. Преступление против личности в УК УССР и судебной практике / В.В. Сташис, М.И. Бажанов. – Х., 1981. – 216 с.
6. Авраменко О. В. Стан сильного душевного хвилювання за кримінальним правом України : монографія / О. В. Авраменко; Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Львів, 2009. — 244 с.
7. Вереша Р. В. Сильне душевне хвилювання: поняття та кримінально-правове значення / Р. В. Вереша // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2017. - №1 (13). – С.182-192.
8. Носков Д. Понятие «аффект» в уголовном праве / Д. Носков // Законность. – 2003. – № 6. – С. 17–19.

Ларченко Ю.В., студентка 3 курсу, група СР-152, факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Лєскова Л.Ф.**, ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
pochta@gmail.com

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ВЛАДУ

В сучасних умовах засоби масової інформації (ЗМІ), зважаючи на суспільну важливість, масовість та доступність, мають величезний вплив на всі сфери людського життя. Залучаючи громадян до інформаційних відносин, ЗМІ формують певні ціннісно-сміслові моделі для засвоєння суспільством інформації. Здатність швидко охоплювати найбільш широкі аудиторії дає можливість сучасним мас-медіа трансформувати традиційну систему духовного виробництва в певному напрямі. Недарма пресу та її вплив у соціумі визначають «четвертою владою».

Треба сказати, що засоби масової інформації стали галуззю культури відносно недавно. ЗМІ відносяться до масової культури, що з'явилася на початку ХХ століття, коли стала доступна всім верствам населення. Інтерес до засобів масової інформації був тісно пов'язаний з глобальним розповсюдженням преси, радіо, телебачення та Інтернету по всьому світу [4].

Основною метою ЗМІ в будь-якому суспільстві є інформаційна мета. Це завдання набуває особливого значення в демократичному суспільстві, так як люди повинні володіти об'єктивною інформацією, орієнтованою на актуальні питання, що виникають в країні та у світі в цілому.

Можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, передбачено Законом України «Про інформацію». Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб [3]. Також, Законом передбачено основні принципи інформаційних відносин:

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;
- достовірність і повнота інформації;
- свобода вираження поглядів і переконань;
- правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;
- захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя [3].

Однак ЗМІ можуть не лише консолідувати суспільство, а й відігравати деструктивну роль, підривати його соціально-психологічну стійкість шляхом створення і просування у масову свідомість негативних ціннісних образів, чужих вітчизняній культурі ідеалів і цінностей. Тому, важливим є вплив ЗМІ на формування національної свідомості, оскільки вони виступають вагомим засобом створення історико-культурного інформаційного простору держави, який, по суті, є тим духовно-ідеологічним цементам, що скріплює народ у політичну націю [8].

Це багатоаспектне проникнення засобів масової інформації в життя суспільства здійснюється шляхом виконання низки функцій, важливими серед яких є:

- 1) комунікативна - спостереження за подіями і формування суспільної думки стосовно їх сутності;
- 2) інформаційна - збирання, редагування, коментування та поширення інформації;
- 3) ретрансляційна - відтворення певного способу життя з відповідним набором політичних, духовних, соціальних цінностей [8].

Головним суб'єктом впливу на ЗМІ є держава, система органів влади. Вона, через різні інститути влади і управління, визначає статус і норми діяльності засобів масової інформації.

Водночас слід зазначити, що формування і зміцнення національної свідомості засобами масової інформації значною мірою залежить від їх позиції у суспільстві. За умови, якщо ЗМІ є незалежними й здатні культивувати, збагачувати загальнодержавні й національні цінності в умовах глобалізованого світу, відтворювати і транслювати історико-культурні традиції, утверджувати національну мову, культуру, що є можливим у демократичному суспільстві, - вони сприяють творенню єдиного інформаційно-культурного простору держави, формуванню духовних основ нації, виступають дієвим інструментом консолідації суспільства в єдину національну спільноту [8].

Але якщо в суспільстві ЗМІ є залежними від держави, контролюються певними фінансовими чи політичними групами, вони стають знаряддям маніпуляції суспільною свідомістю, провідниками певної ідеології і, що є найнебезпечнішим, - часто сприяють упровадженню чужих, не властивих суспільству духовно-моральних і політичних цінностей, що руйнує духовний фундамент його існування [8].

Звичайно, ЗМІ не можуть виступати проти основних цілей та інтересів державної політики. Однак, засоби масової інформації відчують на собі вплив правлячої еліти, яка прагне використовувати «четверту владу» для реалізації своїх інтересів. Також, проблемою залишається наявність великої кількості державних і комунальних ЗМІ, які мають обмежену спроможність здійснювати незалежну інформаційну політику і об'єктивно змушені орієнтуватись у своїй діяльності на позицію органів влади та політичних сил, представлених у ній.

З іншого боку, ЗМІ, будучи системою, керованою з боку політики, роблять на неї зворотній вплив.

Інформація завжди впливала на оновлення, зміну застарілих систем, у тому числі на політичне життя, обумовлюючи пошук нових підходів, рішень. Історії відомо немало ситуацій, коли під безпосереднім впливом поширеної ЗМІ інформації (дезінформації) владні структури, відповідальні посадові особи змінювали свою позицію, приймали серйозні політичні рішення. Але поширенішим і значущішим є їх опосередкований вплив на погляди, настрої, переконання широкого загалу громадян, на формування громадської думки [6].

Громадська думка — відображення ставлення народу (в цілому або окремих спільнот) до влади, її діяльності, політики [6].

Громадська думка може бути єдиною, монолітною, моністичною, виражати волю всього народу, але частіше вона має плюралістичний характер: окремі спільноти (соціальні, етнічні, професійні, вікові) можуть мати свої підходи, погляди та вимоги. Тоді постає питання про формування громадської думки більшості на основі узгодження поглядів, досягнення консенсусу між різними верствами населення [6].

Розуміння ролі громадської думки випливає з теорії народного суверенітету, органічно пов'язане з нею. Народний суверенітет означає повновладдя народу. Щоб суверенність народу мала постійний характер, потрібен постійно діючий механізм формування, виявлення та висловлювання його волі. Таким механізмом і є врахування владою громадської думки.

Але така «співзвучність» політики владних структур і настроїв громадської думки спостерігається далеко не завжди. Тому ЗМІ виконують важливу функцію — громадського, суспільного контролю за діяльністю влади, всіх її гілок, установ, посадових осіб, а в разі виявлення помилок, прорахунків мобілізують громадську думку на боротьбу проти цих явищ.

Політика більшою мірою, ніж інші види суспільної діяльності, має потребу в спеціальних засобах інформаційного обміну, у встановленні та підтримці постійних зв'язків між її суб'єктами. Політика неможлива без опосередкованих форм спілкування та спеціальних засобів зв'язку між різними носіями влади, а також між державою і громадянами [7].

Саме засоби масової інформації надають суспільству можливість знайомитися з позицією політичних та громадських лідерів, оцінювати їх, а політикам – висловлювати своє ставлення до суспільних проблем і брати участь у вільному перебігу політичних дискусій. Саме в межах такої взаємодії виникає глибокий взаємний вплив між засобами масової інформації та політикою.

ЗМІ є основним каналом передачі політичної інформації, тобто такої інформації, що має суспільну значущість і вимагає уваги з боку державних органів або впливає на них [7].

Зарубіжні дослідники, зокрема Р. Даль, ще два десятиліття тому зазначали, що телекомунікаційні технології відіграють ключову роль у створенні передумов «передового демократичного суспільства», у якому політичні рішення спираються на думки й судження народу [10]. Х. Рейнгольд, один з провідних популяризаторів теми Інтернету в політиці, називає мережу «великим зрівнювачем», здатним «вирівняти баланс влади між громадянами та політичними баронами» [12].

Вплив засобів масової інформації на політичні процеси, зокрема на процес прийняття рішень, може справляти як діяльність самих ЗМІ, так і громадянське суспільство через мас-медійні канали передачі інформації [7].

Політика та її суб'єкти впливають на ЗМІ переважно шляхом формування інформаційних приводів, джерел новин, які є основним засобом існування мас-медіа. Саме таким чином і здійснюється маніпулятивний вплив засобів масової інформації.

Таким чином, у демократичному суспільстві перебіг політичних процесів, зокрема процесу прийняття політичного рішення, детермінується наповненням, характером та тональністю інформаційних повідомлень, статей та передач, тобто інформаційним контентом, що створюють ЗМІ. При цьому мас-медіа є основним каналом не тільки передачі та донесення до соціуму, а й тлумачення політичних рішень [7]. Тож вплив здійснюється практично на всіх етапах прийняття політичного рішення.

Вплив засобів масової інформації на конкретних стадіях прийняття політичного рішення класифікував американський політолог та соціолог Г. Лассуелл. Він виділяє шість етапів замкненого циклу прийняття рішень.

1. Постановка проблеми та пошук інформації про неї. Зрозуміло, що часто саме ЗМІ є джерелом інформації щодо виникнення та суті певної проблеми. Дедалі частіше політичні конфлікти переходять у медійне поле, тому саме у ньому нерідко можна знайти першопричину та характеристики проблеми. А інколи навіть самі ЗМІ на замовлення політичних сил чи структур розпалюють існуючу проблему або навіть створюють привід, що вимагає прийняття певного політичного рішення.

2. Напрацювання рекомендацій – пошук альтернативних шляхів розв'язання проблеми. Нерідко коментарі експертів, до яких звертаються журналісти, можуть стати у пригоді політикам. При цьому особисто звертатися до них немає потреби – журналісти, як правило, самі намагаються знайти якомога авторитетнішу особу, а часто декількох з різними точками зору, що репрезентують різні варіанти ескалації конфлікту, вирішення проблеми та прийняття політичного рішення. Однак певні «гравці політичної арени» можуть за допомогою ЗМІ подавати інформацію у потрібному для себе ключі, таким чином підштовхуючи опонента чи ситуативного союзника до прийняття вигідного для певних осіб політичного рішення.

3. Відбір найкращої альтернативи. На цьому етапі значну роль може відіграти демонстрація громадської думки щодо певного питання через оприлюднення у засобах масової інформації соціологічних опитувань, проведення «круглих столів» та публічних дискусій за участі ЗМІ.

4. Попереднє переконання у правильності рішення. Політичні рішення та їх ефективність часто безпосередньо залежать від громадської думки. Нерідко політичні опоненти не вдаються до переговорів, переносячи діалог до інформаційного простору для з'ясування думки громадськості. Така сама практика існує й у вирішенні питань на міжнародному рівні.

5. Оцінка ефективності рішення. На цьому етапі посилюється роль внутрішніх чинників – експертів та інших осіб, залучених до розроблення, прийняття та аналізу рішення (медіа виступають трибуною для думок експертів).

6. Оновлення, перегляд або скасування рішення. Цей етап також значно залежить від зовнішніх чинників, зокрема від думки, висловленої у ЗМІ щодо ухваленого рішення [11].

Таким чином, можемо бачити, що засоби масової інформації та політична влада не лише істотно впливають один на одного, а й утворюють певну систему взаємодії.

Хоча ЗМІ стали галуззю культури відносно недавно, вони вже змогли проникнути майже у всі сфери життєдіяльності людини, і показати себе в якості «четвертої влади». Однак, основною метою ЗМІ безумовно залишається інформаційна мета.

Засоби масової інформації можуть не лише консолідувати суспільство, а й відігравати деструктивну роль. Це пов'язано з тим, що головним суб'єктом впливу на ЗМІ залишається держава та правляча еліта, яка бажає використовувати «четверту владу» для реалізації своїх інтересів.

Однак, ЗМІ мають потужний зворотній вплив на політичну владу. Вони є основним каналом передачі політичної інформації, тобто такої, що має суспільну значущість і вимагає уваги з боку державних органів або впливає на них. Більше того, засоби масової інформації виконують важливу функцію — громадського, суспільного контролю за діяльністю влади, всіх її гілок, установ, посадових осіб, а в разі виявлення помилок, прорахунків мобілізують громадську думку на боротьбу проти цих явищ.

Список використаних джерел

1. Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про пресу та інші засоби масової інформації» від 01.08.1990 №1553-I (v1553400-90) // Відомості Верховної Ради, 1990, №26, ст.492 - [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1552400-90>
2. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 №2783-XII (2783-12) // Відомості Верховної Ради України, 1993, №1, ст.1 - [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>
3. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 №2658-XII (2658-12) // Відомості Верховної Ради України, 1992, №48, ст.650 - [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
4. Засоби масової інформації і влада - [Електронний ресурс]: Режим доступу http://ua-referat.com/%D0%97%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8_
5. Засоби масової інформації і політична влада - [Електронний ресурс]: Режим доступу http://uareferat.com/%D0%97%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8_%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97_
6. Засоби масової інформації як «четверта влада» - [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://www.info-library.com.ua/books-text-1738.html>
7. Канченко А.В. Вплив засобів масової інформації на прийняття політичних рішень / А.В. Канченко, Стратегічні пріоритети, №4(13), 2009 р. - [Електронний ресурс]: Режим доступу http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior_13/6.pdf
8. Карлова В.В. Вплив засобів масової інформації на формування української національної свідомості - [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07kvvunc.htm>
9. «Четверта влада» - [Електронний ресурс]: Режим доступу <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
10. Dahl, R. A. Democracy and its Critics / R. A. Dahl. – New Haven, 1989
11. Lasswell, H The Decision Process: Seven Categories of Functional Analysis / H. Lasswell. – College Park, Md.: University of Maryland Press, 1956.
12. Rheingold, H. The Great Equaliser / H. Rheingold // Whole Earth Review. – summer.

Лашкевич А. С., студентка 4 курса, группа 1473-П,
факультет экономики и права
Научный руководитель: Савчик Е.В., м.ю.н.
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
kasiasauchyk@yandex.by

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАСЛЕДОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Наследование земельных участков по законодательству Республики Беларусь осуществляется преимущественно на основе принципа свободы завещания и равенства прав всех наследников. Однако, как показывает судебная практика, в этом процессе имеются отдельные проблемы, связанные с реализацией долевого права наследования, которые требуют законодательного разрешения.

При проведении исследования использовались общенаучный метод системного анализа и частнонаучный метод сравнительного правоведения.

По итогам проведенного исследования можно сделать следующие общие выводы и обобщения.

В Республике Беларусь наследование земельных участков представляет собой смену владельцев земли. В законодательстве Республики Беларусь вопрос о наследовании земли урегулирован нормами Гражданского кодекса (далее – ГК) и Кодекса о земле (далее – КоЗ). В соответствии со ст.12 КоЗ земельные участки, находящиеся в частной собственности, могут переходить по наследству согласно гражданскому законодательству. Следует отметить, что законодательство допускает долевое право собственности на землю [2].

Наследовать земельный участок в Республике Беларусь, как и другое имущество, допускается как по закону, так и по завещанию. При этом действует принцип свободы завещания и равенства прав всех наследников [1].

На практике часто возникают случаи, когда собственниками земли становятся несколько лиц, происходит деление земельного участка и это создает определенные проблемы в процессе последующего землепользования. Законодательством Республики Беларусь предусмотрен только ряд случаев, когда земельный участок не подлежит разделу. Так, не подлежат разделу, земельные участки, предоставленные для устройства и обслуживания многоквартирного жилого дома, земельные участки, не отвечающие требованиям о делимости (нарушение градостроительных норм). В соответствии с КоЗ, если жилой дом, расположенный на земельном участке, находящимся в частной собственности, завещан наследователем, а завещание на этот участок отсутствует, то этот земельный участок наследуется по закону, а порядок пользования таким участком устанавливается по соглашению сторон, при отсутствии такого соглашения спор может быть разрешен в судебном порядке [3]. Это означает, что только в ряде определенных случаев после реализации своего права на наследство земли, наследник может разрешить спор о разделе земли в суде.

Существенное отличие от положений белорусского законодательства в вопросах завещания земли имеет место в законодательстве зарубежных стран. Так, в зарубежных странах завещатель не в праве завещать землю двум и более лицам, оно, как правило, должно переходить лишь к одному из наследников, а все остальные наследники получают соответствующие денежные компенсации. Например, в Германии после установления факта смерти завещателя, земля передается лишь одному из наследников, обычно либо старшему в семье, либо тому, кто в большей степени вел хозяйство. В Японии порядок наследования определяется совместным решением всех наследников, но, как правило, целостность земли не ставится под сомнение.

Из вышеизложенного можно сделать вывод о том, что в ряде зарубежных государств главным принципом процесса наследования земельных участков является недопущение дробления земельных участков между наследниками.

Считаем данный опыт зарубежных стран положительным и применимым в нашей стране. Для этого предлагаем следует внести изменения в ч. 1 ст. 36 КоЗ, а именно увеличить минимальный размер земельных участков, предоставляемых в собственность, от 0,1 га до 0,3 га в городах (в настоящее время – от 0,05 до 0,15 гектара включительно), и от 0,3 га до 0,5 (в настоящее время – от 0,15 до 0,25 гектара включительно) в сельских населенных пунктах и поселках городского типа.

Также считаем необходимым закрепить в ГК Республики Беларусь, а именно в ст.1079, положение о возможности заключения договора о наследовании. Данной нормой должно быть предусмотрено, что в момент вступления наследников в наследство, одним из условий является заключение договора о наследовании. Стороны данного договора таким образом закрепят свои права на доли, которые они получили в отношении определенного земельного участка. Тем самым по договору наследования ни одна из сторон не будет ущемлена в правах и данные лица смогут закрепить взаимные права и обязанности юридическим документом, что тем самым минимизирует количество обращений по данному вопросу в суд.

Список использованных источников

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь от 7 декабря 1998 г. № 218-З: принят Палатой представителей 28 окт. 1998 г. : одобр. Советом Респ. 19 нояб. 1998 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 09.01.2017 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

2. Кодекс Республики Беларусь о земле: Закон Республики Беларусь от 23 июля 2008 г. № 425-З : 23 июля 2008 г., № 425-З : принят Палатой представителей 17 июня 2008 г. : одобр. Советом Респ. 28 июня 2008 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 24.10.2016 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

3. О практике рассмотрения судами земельных споров: Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 22.12.2011 № 9 // Консультант Плюс: Беларусь [Электрон. ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информации Республики Беларусь. – Минск, 2017.

Лашкевич А.С., студентка 4 курса, группа 14-73, факультет экономики и права
Научный руководитель: **Ковальчук О.Н.**, старший преподаватель
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
kasiasauchyk@yandex.by

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ САМОЗАЩИТЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Согласно Конституции Республики Беларусь каждый человек вправе защищать свои права и свободы всеми способами, не запрещенными законом. Данная правовая норма является нормой прямого действия и служит гарантией осуществления самостоятельной защиты прав и свобод.

Вопросам осуществления самозащиты в отраслевом белорусском законодательстве посвящено несколько правовых норм. В соответствии со статьей 11 Гражданского кодекса Республики Беларусь – (далее – ГК), самозащита отнесена к способам защиты гражданских прав [1].

Применительно к отдельным способам осуществления самозащиты в ряде норм отраслевого законодательства предусматриваются отдельные условия и правила, которые необходимо соблюдать. Ряд способов самозащиты в виде конкретных субъективных прав, реализация которых возможна в ответ на допущенное правонарушение, изложен в отдельных

нормативных актах разных отраслей права. Так, самозащите посвящены нормы главы Трудового кодекса Республики Беларусь. Нормы о необходимой обороне и крайней необходимости содержатся в статьях Уголовного кодекса. Поскольку нормы о самозащите находятся в разных отраслях права, самозащиту можно рассматривать как комплексный межотраслевой правовой институт. При этом определение понятия «самозащита» отсутствует на законодательном уровне [2, с.165].

Кроме того, не определены в действующем законодательстве и отдельные правовые нормы относительно структурных элементов самозащиты, такие как «форма самозащиты», «способ самозащиты», «средство самозащиты», «порядок осуществления самозащиты». Данные элементы самозащиты имеют важное практическое значение, так как каждый из них показывает отдельный аспект действия самозащиты, а в совокупности данные элементы показывают самозащиту в действии. Совокупность норм о самозащите, которые закреплены в различных нормативно-правовых актах, создают форму самозащиты.

Если формой самозащиты по существу является ее законодательное закрепление, то конкретные действия (бездействия), которые субъект осуществляет, используя правовые нормы, позволяет говорить о способе осуществления самозащиты.

Форма самозащиты неразрывно связана со способами самозащиты, т.е. с конкретными действиями (бездействиями) субъекта, реализующего свое субъективное право, поскольку использование самозащиты в качестве вида защиты субъективных прав и охраняемых законом интересов возможно только при точном применении норм действующего законодательства [3, с.142].

В зарубежных странах, в частности, в США преобладающим способом защиты и восстановления нарушенных гражданских прав в договорных отношениях является обращение в суд, с целью возмещения убытков. В судебной практике и правовой литературе уделяется значительное внимание и такому способу защиты, как самозащита.

В США самозащита классифицируется на такие группы как: согласованная и несогласованная.

Согласованная самозащита осуществляется со взаимного согласия договаривающихся сторон, выраженного в договоре.

К согласованной самозащите принято относить все действия сторон, предпринятые с целью обеспечения надлежащего исполнения договора или сведения к минимуму негативных последствий возможного нарушения.

Другая, более явная форма согласованной самозащиты – это включение в соглашение защитных мер, которые работают в течение всего срока действия договора, а не только в случае нарушения. Они предназначены для того, чтобы стимулировать стороны к соблюдению положений договора.

Другая подгруппа включает в себя способы согласованной самозащиты связанные с доработкой контракта в ходе его исполнения, основным из которых является доработка.

Такой способ позволяет сторонам реагировать на изменения, возникающие в ходе их отношений, с целью сохранения контракта и избежать вмешательства государственных органов для урегулирования противоречий.

С точки зрения Республики Беларусь в таких случаях речь о самозащите не идет, ввиду отсутствия нарушения, однако в США склоняются, как уже упоминалось выше, к расширительному толкованию самозащиты и относят к ней практически все действия, предпринимаемые стороной для защиты своих интересов и основанные на предположении о наличии угрозы неисполнения в будущем.

Несогласованная самозащита является односторонним действием стороны договора, осуществляемым без согласия другой стороны, возможность применения которого договором не предусмотрена [4, с.88].

Это гораздо более сложный способ применения самозащиты, законность которой будет устанавливаться исходя из содержания контрактных доктрин, регулирующих права и обязанности сторон, среди которых выделяется доктрина о «предполагаемых условиях».

Отсутствие ясности ставит сторону, желающую применить самозащиту в затруднительное положение, так как если она охарактеризует проблему неправильно, то может сама быть признана нарушителем договора.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что в США самозащите уделяется значительное внимание и самозащита подлежит классификации по определенным критериям.

На примере законодательства Германии так же можно определить, что самозащите уделяется значительное внимание. Ярким примером тому может служить одновременное наличие в частном праве Германии двух институтов – самопомощи и права удержания.

Право удержания является более близким по форме своего осуществления институтом по отношению к самозащите. Однако содержание этих юридических инструментов различно. Самозащита представляет собой один из способов защиты права, который осуществляется вне суда; удержание – способ обеспечения исполнения обязательств, представляющий имущественную гарантию кредитору, которая реализуется в судебном порядке путем продажи удерживаемой вещи с публичных торгов.

Для правомерного осуществления самозащиты требуется соблюдение принципа соразмерности, чего не требуется для удержания, так как к этому институту ее невозможно применить.

Самозащита применяется в тех случаях, когда невозможна оперативная защита государственных органов (судебных, административных). Право удержания допускается применять независимо от наличия или отсутствия такой возможности.

Самозащита применяется против неправомерного посягательства нарушителя на право защищаемого, в то время как при удержании в действиях истребующего вещь, нельзя усмотреть неправомерность.

Самозащита может применяться и в том случае, если вред еще не нанесен, а есть только вероятность нанесения вреда. Следовательно, и обязательства из нанесения вреда еще не возникло. Удержание как акцессорный способ обеспечения исполнения обязательств возможно лишь при наличии уже основного обязательства.

На основании вышеизложенного можно сделать вывод о том, что понятие «самозащита» в Республике Беларусь не закреплено на законодательном уровне.

Анализируя нормы действующего законодательства, а так же нормы зарубежных стран, и имеющуюся судебную практику, считаем целесообразным законодательно закрепить понятие «самозащиты».

Самозащита – совершаемые ответные меры на нарушение прав лица, которые обладают соразмерностью последствиям данного нарушения, прямо не запрещенные законом, действия (бездействие) физических или юридических лиц, направленные на предупреждение, пресечение и восстановление нарушений своих субъективных прав, реализация которых, влечет приобретение охраняемых законом интересов, при условии не превышения установленных законом пределов.

Список использованных источников

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 7 декабря 1998 г. № 218-З: принят Палатой представителей 28 октября 1998 г.: одобр. Советом Респ. 19 ноября 1998 г.: в ред. Закона Респ. Беларусь от 9 января 2017 г. № 14-З // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Республики Беларусь. – Минск, 2017.
2. Грибанов, В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав: учебник / В.П. Грибанов. – М.: ТетраСистемс, 1998. – 284 с.
3. Григоров, А. Система самозащиты. / А. Григоров // Юридические науки. – 2015. – № 5. – С. 142-146.
4. Артемов, И. классификация способов самозащиты гражданских прав в договорном праве США. / И. Артемов // Бизнес в законе. – 2014. – № 6. – С. 88-90.

Лашук Н.М., аспірант кафедри мов і методики їх викладання
Науковий керівник: **Мамчич О. Б.**, к.п.н., доцент,
завідувач кафедри мов і методики їх викладання
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна)
lashuknata@gmail.com

ВПЛИВ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ НА ПРОФЕСІОГРАМУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МАРКЕТИНГУ

Проблема упровадження компетентнісного підходу у вищій освіті України пов'язана з утвердженням нових стандартів вищої освіти, модернізацією змісту освіти, переходом до нової освітньої концепції, зосередження уваги на практичних аспектах професійної освіти, зокрема формуванні досвіду професійно-освітньої діяльності, розвитку критичного та креативного мислення. Згідно з Концепцією «Нова українська школа» людині необхідно сформувати 10 «ключових компетентностей для життя»: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами; математична грамотність; основні компетентності в природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; соціальні і громадянські компетентності; ініціативність і підприємливість; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність та здорове життя [3]. У проекті нового стандарту вищої освіти України для ступеня бакалавр, галузь знань: 07 «Управління та адміністрування» спеціальності: 075 «Маркетинг» [5] визначено необхідність формування інтегральної, загальних та професійних компетентностей майбутніх фахівців з маркетингу. Інтегральна компетентність визначається як «узагальнений опис кваліфікаційного рівня» і передбачає здатність розв'язувати професійні завдання та вирішувати проблеми [4]. Фахові компетентності (Subject specific competences) розглядаються як специфічні компетентності, що безпосередньо стосуються галузі знань / предметної області / спеціальності, саме завдяки фаховим компетентностям освітні програми набувають унікальності [2, с.66]; загальні компетентності (Generic competences) характеризуються універсальністю й трансферабельністю [2, с.24] і передбачають здатність працювати в команді; здатність до системного мислення, уміння адаптуватися, генерувати нові ідеї, використання інформаційних і комунікаційних технологій тощо.

У проекті стандарту вищої освіти передбачено оволодіння випускником за спеціальністю 075 «Маркетинг» у процесі фахової підготовки дванадцятьма загальними компетентностями, п'ятнадцятьма фаховими компетентностями, до результатів навчання сформульовано сімнадцять вимог. Таким чином, згідно стандарту вищої освіти у результаті навчання та підготовки майбутній фахівець з маркетингу повинен володіти вагомим набором компетентностей, демонструвати належний рівень знань, розуміння принципів, визначати способи аналізу й передбачення ринкових явищ та процесів, застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань, збирати й аналізувати необхідну інформацію, розраховувати, обґрунтовувати рішення, виявляти й аналізувати, використовувати цифрові інформаційні та комунікаційні технології, застосовувати інноваційні підходи, адаптуватися до змін маркетингового середовища, пояснювати інформацію, ідеї, проблеми та альтернативні варіанти прийняття управлінських рішень, набуті навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним, діяти соціально відповідально на основі етичних міркувань, поваги до різноманіття та інших культур, підвищувати рівень особистої професійної підготовки [5]. Крім того, взаємодія освітнього, інформаційного та медійного просторів актуалізують необхідність формування медіакомпетентного фахівця. Медіакомпетентність майбутніх маркетологів – це готовність до взаємодії з професійно-орієнтованими медіа, до освоєння медіаосвітнього простору; розвиток умінь розробки й застосування пізнавальних, інформаційних стратегій та

технологій критичного аналізу медіатекстів на рівні медіаповедінки, медіаспоживання та медіатворчості [1, с.5]. У рамках нашого дослідження виникає необхідність аналізу того, як медіакомпетентність реалізується у вимогах до випускника спеціальності «Маркетинг» у проекті стандарту вищої освіти. У загальних компетентностях вона реалізується як:

- здатність до проведення досліджень, пошуку, обробки й аналізу інформації;
- здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями, генерувати нові ідеї;
- навичка використання інформаційних і комунікаційних технологій на основі економіко-математичних моделей та методів, пакетів прикладних програм.

У професійних як

- здатність сприймати нову інформацію й інтерпретувати її в контексті вже засвоєної маркетингової інформації.
- здатність обґрунтовувати, презентувати й реалізовувати результати досліджень.

Варто зазначити, що серед цих формулювань компетентностей відсутні здатність до аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі, уміння критичного аналізу медіатекстів, готовності фахівця до взаємодії з медіапростором, здійснення діяльності за допомогою медіа, використання професійно-орієнтованих медіатекстів, створення нових продуктів медіакультури. Для того, щоб майбутній маркетолог досягнув успіхів у професійній діяльності йому необхідно слідкувати за змінами у медіапросторі, інноваціями у сфері маркетингу, медіа й інформаційних технологій, опановувати вміння «складного» маркетингу, орієнтуватися на комерційний успіх у довгостроковій перспективі, активно й креативно взаємодіяти з медіапростором, а не пасивно пристосовуватися до нього. Крім того, на нашу думку, до освітньо-професійних програм необхідно додати компетентності, що передбачають формування вміння самовираження за допомогою медіатехнологій, стійкості до медіаманіпуляцій, здатності до комунікації засобами медіа, здатності усвідомлювати, критично оцінювати та адаптувати свою медіаповедінку й медіаактивність до умов медіасередовища.

Продуктивним для нашого дослідження є виділення функціональних особливостей діяльності майбутніх маркетологів, на які варто зважати під час фахової підготовки та формування медіакомпетентності:

- ✓ розробка та реалізація маркетингової стратегії компанії;
- ✓ необхідність вивчати та виявляти потреби споживачів для розробки нової продукції, тобто здійснювати маркетингові дослідження;
- ✓ навички обробки великої кількості інформації та уміння працювати зі спеціальними пакетами аналізу інформації (Statistica, "VORTEX");
- ✓ навички аналізу зібраних даних для удосконалення продукції, попиту й пропозиції на ринку товарів і послуг та вміння формувати стратегії розвитку компанії;
- ✓ здатність прогнозувати обсяги продажів, інтерпретувати тенденції розвитку певного сегмента ринку, здійснювати маркетинговий перспективний аналіз;
- ✓ проведення досліджень факторів впливу на реалізацію товарів, типи попиту, причини його зростання/зменшення, диференціацію купівельної спроможності населення;
- ✓ уміння аналізувати конкурентне середовище (SWOT-аналіз), здійснювати моніторинг галузі, організовувати роботу дослідницької групи;
- ✓ здатність розробляти концепції рекламних кампаній, пропозиції з покращення ефективності реклами порівняно з рекламою конкурентів;
- ✓ здатність аналізувати діяльність підприємства та розробляти заходи для інноваційних способів комунікації та співробітництва з партнерами;
- ✓ здатність використовувати нові інструменти та засоби он-лайн маркетингу;
- ✓ постійне самовдосконалення, робота над підвищенням свого професійного та культурного рівня [6; 7].

Спираючись на концептуальну модель медіаосвітньої та інформаційної грамотності [8, с. 37] та виділені функції діяльності фахівців з маркетингу, ми представили парадигму взаємозв'язків медіа та інформаційних ресурсів з медіакомпетентністю майбутніх

маркетологів, цілями, знаннями та сферами їх діяльності у таблиці (Табл.1.1). Цілі використання медіа визначають мотивацію та потреби маркетологів у використанні медіа та інших інфоджерел. Знання у поєднанні з цілями формують основу для критичного аналізу медійного та інформаційного контенту. Наступний блок «Компетентності» визначає уміння, здібності та якості, якими повинні володіти майбутні фахівці, щоб ефективно використовувати або створювати медійний та інформаційний контент в освітній чи професійній діяльності у відповідності до етичних принципів. Останній блок висвітлює особливості та сфери використання медіазнань та компетентностей у професійній діяльності маркетолога.

Таким чином, у статті було розглянуто відображення нових концептуальних аспектів упровадження компетентнісного підходу у проекті нового стандарту вищої освіти для ступеня бакалавр, галузь знань: 07 «Управління та адміністрування» спеціальності: 075 «Маркетинг»; підкреслено важливість формування медіакомпетентності маркетолога-бакалавра та необхідність її відображення у стандартах та освітньо-професійних програмах.

Таблиця 1.1

Взаємозв'язок медіа та інформаційних ресурсів, компетентностей з професійною діяльністю маркетолога

МЕДІА					
ЦІЛІ ВИКОРИСТАННЯ					
Дозвілля, задоволення естетичних потреб	Навчання, інформування, освіта	Самовизначення, самореалізації	Вирішення особистих та професійних проблем	Управління та контроль	Міжкультурна взаємодія, участь у розвитку демократичного суспільства
ЗНАННЯ					
Функції та завдання медіа	Умови функціонування та контексти	Професійні стандарти	Етичні принципи поширення та використання інформації	Жанри та формати	Маніпуляції, інструменти й способи їх виявлення та захисту
КОМПЕТЕНТНОСТІ					
Уміння та готовність критично аналізувати медіаконтент, виявляти маніпулятивні техніки та аналізувати умови, контексти, причини їх використання	Уміння обробляти інформацію та створювати власний контент	Здатність шукати, зберігати та упорядковувати інформацію (візуалізація інформації, створення текстів)	Уміння визначати та формувати свої інформаційні освітні, пізнавальні потреби	Здатність синтезувати нові знання, нові ідеї, нові тлумачення інформації для прийняття рішень, вирішення проблемних завдань, формулювання власної позиції щодо проблеми	
Уміння оцінювати контент щодо відповідності стандартам, меті з точки зору достовірності, щодо його значущості		Уміння взаємодіяти з медіа для самовираження, самореалізації		Здатність та готовність формулювати, озвучувати, візуалізувати й публікувати контент, уміння створювати медіатексти різних жанрів та форматів	
СФЕРИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАРКЕТОЛОГА					
Маркетингові комунікації	Медіамоніторинг (для	Управління медіапроектами		Медіаторча діяльність (створення інфографіки,	

Комунікації з аудиторією (проведення опитування, маркетингових досліджень, сегментація, опис про файлів споживача, краудсорсинг та краудфандінг, створення спільнот у соц. мережах) Медіапланування Реклама PR	дослідження ефективності рекламних кампаній, діяльності інших фірм та організацій, оцінювання впливу тієї чи іншої дії на суспільство) та створення медіакарт	(визначення бізнес-моделі, планування та розробка стратегії, підбір команди, мотивація та контроль якості виконаних завдань, просування проекту тощо)	календару подій, подкастів, хмари слів, презентацій, написання статей для блогів, форумів, соціальних мереж, створення лонгвідів та лендінгів)

Список використаних джерел

1. Лашук Н.М. «Медіакомпетентність. Технології та стратегії»: навч. посіб. для студ. спец. 075 – Маркетинг. – Чернігів: ЧНТУ, 2017. – 118 с.
2. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В.М. Захарченко, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, А.В. Ставицький, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.
3. Нова школа. Простір освітніх можливостей [Електронний ресурс] / за заг. ред. М. Грищенка. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.
5. Проект нового стандарту вищої освіти України для ступеня бакалавр, галузь знань: 07 «Управління та адміністрування» спеціальності: 075 «Маркетинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mon.gov.ua/content/Новини/.../07/07/01/075-marketing.doc.
6. Энциклопедия по трудоустройству [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.rabotka.ru/infoworker/024.php>.
7. Юридичний помічник [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pomichnyk.org/dlya-yurydychnyh-osib/kadry-ta-dilovodstvo/posadovi-instruktsiji/posadova-instruktsiya-maktetoloha.html>.
8. Grizzle A. et al Media and information literacy. Policy and strategy guidelines / edited by Alton Grizzle, Maria Carme Torras Calvo. Paris: UNESCO, 2013. – 196 p.

Левіт Д.Ю., студентка 2 курсу магістратури, група ЗМСРп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації

Карпова І.Г., к.пед.н, доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

Levit94@mail.ua

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ: ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Розбудова суверенної, правової держави, яка б займала чільне місце серед інших європейських країн, є одним із актуальніших завдань України. Його вирішення залежить від багатьох чинників: власної високорозвиненої економіки; стабільної політичної ситуації; налагоджених міжнародних зв'язків; припинення збройного конфлікту на Сході України, що вимагає від нашої держави, на жаль, значних матеріальних коштів (які можна було спрямовувати на вирішення хоча б деяких соціально-економічних, культурних проблем), призводить до демографічних втрат; культурних досягнень; спільної національної ідеї, що об'єднала б громадян всієї держави, незалежно від їх політичних чи релігійних переконань,

економічних статків, культурних, мистецьких уподобань тощо. Але не менш важливим фактором є, на нашу думку, і правова обізнаність і відповідальна поведінка громадян держави, в тому числі, молодого покоління, що може певною мірою сприяти забезпеченню стабільного розвитку України.

На жаль, проблема зростання правопорушень серед молоді, особливо неповнолітніх, залишається вельми злободенною. За статистичними даними початку XXI століття, в структурі злочинності неповнолітніх 2,8% займають злочини, пов'язані із наркотиками, 6,2% - хуліганством, 70,5% - крадіжками, 2,1% - злодіяннями проти життя і здоров'я, 9,4% - іншими причинами. Щодня підлітки скоюють не менше 100 злочинів. Зростає групова злочинність (70% від усіх злочинів, скоєних неповнолітніми) [18].

Згідно даних Управління кримінальної міліції у справах дітей, наданих МВС України, “упродовж 2013 року неповнолітніми або за їх участю вчинено 11 346 правопорушень, з них 5126 тяжких та особливо тяжких. Виявлено 7378 неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення, з них 5036 – учні та студенти навчальних закладів, у тому числі 3034 – загальноосвітніх навчальних закладів, 1720 – професійно-технічних закладів та 282 – вищих навчальних закладів” [12].

За останні роки ситуація мало змінилася. Найбільш розповсюдженими злодіяннями серед підлітків залишаються злочини проти майна: крадіжки, грабунки, вимагання або шахрайство. На жаль, юні злочинці стали більш жорстокими. За перші місяці 2017 року зросла кількість нападів із заподіянням шкоди здоров'ю або життю людей, у порівнянні із аналогічним періодом попереднього 2016 року. Зростає кількість випадків незаконного поводження зі зброєю [16].

До основних причин правопорушень дослідники [18] відносять: соціально-економічну ситуацію, пов'язану із скороченням виробництва, зростанням тіньової економіки, збільшенням безробіття (в тому числі, серед молоді), загальним зубожінням частини населення України (до цих причин слід додати і мимовільну міграцію чи еміграцію багатьох українців, які вимушені виїжджати на заробітки й залишати дітей без належної уваги, контролю і виховання – заув. авт.); несприятливим мікросередовищем неповнолітніх, тобто найближчим сімейним оточенням (більшість правопорушників із неблагополучних сімей, але тривожним є і той факт, що 60% правопорушників виховувались у зовні благополучних сім'ях); негативним впливом “друзів” (зауваж. авт.); скорочення кількості позашкільних культурно-просвітницьких закладів, де дитина могла б активно, корисно для власного саморозвитку проводити дозвілля, висока оплата за навчання у багатьох художніх студіях, спортивних гуртках, яка часто просто не по карману пересічному українцю (зауваж. авт.); недостатня профілактична робота у закладах середньої освіти.

Українська держава приділяє достатню увагу розробці нормативних документів із метою покращення профілактики, виховної роботи, запобігання злочинності серед молоді. На це спрямовані положення Закону України від 05.03.2009 року № 1065-VI “Про Загальнодержавну програму “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року”, Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей” зі змінами, Указу Президента України від 16.12.2011 року N 1163/2011 “Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні”, розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 року №1209 “Про схвалення концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року”, наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 03.08.2012 року №888 “Про затвердження Плану заходів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту щодо профілактики правопорушень серед дітей та учнівської молоді на період до 2015 року”, Листа Міністерства освіти і науки України від 17.02.2014 № 1/9-118 “Щодо профілактичної роботи з запобігання протидії поширенню наркоманії серед дітей та учнівської молоді”, Листа Міністерства освіти і науки України від 30.01.2014 № 1/9-80 “Щодо профілактичної роботи з запобігання правопорушенням та злочинності серед дітей та учнівської молоді” та ін.

Хоча проблема дослідження причин правопорушень серед неповнолітніх, молоді, особливостей профілактичної, соціально-педагогічної, соціально-психологічної роботи з ними, різноманітні аспекти технологічного забезпечення роботи з профілактики правопорушень не

нові у науці, вони, як і раніше, не втрачають своєї актуальності. Про це свідчить чимало дисертаційних праць останніх років, що досліджують: природу профілактики у контексті правопорушень як виду правової поведінки (А. Штанько [19]), педагогічні основи правовиховної роботи з молодшими школярами (І. Задорожан [9]), проблеми формування змісту правової освіти учнівської молоді в Україні (Л. Висоцька [6]), ціннісних орієнтацій особистості в контексті детермінації девіантної поведінки молоді (І. Бакума [2]), особливості соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи (В. Афанасьєва [1]), ну і, звичайно, соціально-педагогічні основи, умови, технологічне забезпечення профілактичної роботи з дітьми та молоддю (Н. Клішевич [10], О. Поляновська [15], В. Оржеховська [14]), особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки (М. Волощенко [7]) та ін.

Взагалі, термін “профілактика” можна розглядати в різних сенсах: правовому, психолого-педагогічному, технологічному тощо. На думку Н. Мотунової [13], найбільш вдалу дефініцію поняття запропонував К. Ігошев: “Профілактика – це конкретно складена на відповідному історичному етапі життя складна, об’єктивно зумовлена система соціально-керованої діяльності, що забезпечують науково-теоретичну розробку та практичну реалізацію заходів, спрямованих на попередження злочинів та злочинності”.

При розгляді соціальної профілактики слід мати на увазі, що термін “соціальна профілактика” слід розглядати у двох аспектах: як напрям соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на створення сприятливих умов соціалізації, всебічний розвиток особистості, задоволення її соціокультурних потреб чи відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини [5, с. 25]; як вид соціальної роботи, який, згідно Закону України “Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю” [8], визначається як діяльність, спрямована на запобігання складним життєвим обставинам сімей, дітей та молоді, аморальній, протиправній поведінці в сім’ях, серед дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров’я дітей та молоді і запобігання такому впливу та поширенню соціально небезпечних хвороб серед дітей та молоді.

Предмет соціальної профілактики – процес сприяння соціальному розвитку особистості людини на різних етапах її віку; соціально-педагогічна діяльність, спрямована на оптимізацію соціального формування і розвитку особистості, усунення соціально-педагогічної проблеми шляхом здійснення профілактичних заходів; покращення соціально-педагогічних можливостей середовища, в якому живе і формується індивід.

Суб’єктами соціальної профілактики правопорушень є державні і господарські органи, профспілкові, суспільні організації, трудові колективи, посадовці й громадяни, що беруть участь в діяльності з профілактики негативних явищ в суспільстві. У профілактичній роботі покликані також брати участь засоби масової інформації. Об’єктами соціально-профілактичної дії є ті негативні чинники життєдіяльності людей, які сприяють здійсненню асоціальних дій, а також недоліки у виховній діяльності й стереотипи поведінки, що спричиняють антигромадські вчинки.

У теорії та практиці соціально-педагогічної роботи вже затвердилася трирівнева модель профілактики, кожний рівень якої застосовують залежно від того, на якому етапі розвитку перебуває проблема правопорушень та її вплив на якусь соціальну групу.

Первинна профілактика – це найбільш масова та найбільш неспецифічна, її контингент включає загальну популяцію дітей, підлітків і молоді, а метою є формування активного, адаптивного, високо функціонального життєвого стилю, спрямованого на здоров’я. Первинна профілактика є найбільш ефективною. Зусилля первинної профілактики спрямовані не стільки на попередження хвороби, скільки на формування здорового способу життя. Вона має такі завдання як: удосконалення, підвищення ефективності використовуваних молоддю людиною активних, конструктивних поведінкових стратегій; збільшення потенціалу особистісних ресурсів (формування позитивної, стійкої Я-концепції, підвищення ефективності функціонування соціально-підтримуючих мереж, розвиток емпатії, внутрішнього контролю власної поведінки і т.д.). Основними способами реалізації задач первинної профілактики є: навчання здоровому

способу життя: усвідомлення, розвиток і тренування визначених умінь справлятися з вимогами соціального середовища, керувати своєю поведінкою; надання дітям і підліткам психологічної і соціальної підтримки адекватними підтримуючими системами і структурами. Виконання задач первинної профілактики повинне здійснюватися спеціально навченими в області профілактики психологами, медичними працівниками, соціальними психологами і педагогами.

Первинна профілактика має переважно інформаційний характер, оскільки спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричну відмову від певних стандартів поведінки та негативних звичок. Її змістом є: надання інформації про наслідки асоціальних дій, ризикованої поведінки; роз'яснення правових норм щодо різних аспектів асоціальної поведінки; популяризація переваг здорового способу життя; формування навичок культурного проведення дозвілля; створення умов для самореалізації особистості в різних видах творчої, інтелектуальної та громадської діяльності.

Вторинна профілактика має на меті обмежити поширення певних негативних явищ, що існують у суспільстві чи окремії соціальній групі. Тому соціально-педагогічна діяльність у межах вторинної профілактики зосереджена в різноманітних осередках допомоги особистості: кризових центрах, центрах відновного правосуддя в громаді, шкільних службах порозуміння тощо. Третинна профілактика – це робота, яку здійснюють із постраждалими та спрямована на попередження її рецидивів. Іноді не обходиться без кваліфікованої допомоги лікарів (за умови вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків). Метою третинної профілактики є максимальне збільшення терміну ремісій. При проведенні третинної профілактики різко зростає роль професіоналів – психотерапевтів, терапевтів, соціальних працівників і психологів, а також непрофесіоналів – консультантів, членів соціально-підтримуючих груп і співтовариств [4, с. 35].

Соціально-педагогічна профілактика і соціальна профілактика часто розглядаються як синоніми, але особливості соціально-педагогічної профілактики полягають у тому, що вона спрямована на окремо визначене негативне явище – адиктивну поведінку (О. Пилипенко, Г. Золотова), девіації соціального здоров'я (О. Приступа) тощо; передбачає як безпосередню роботу з дітьми та підлітками, так і роботу з іншими суб'єктами, результат якої все одно опосередковано впливає на підлітків; вона орієнтується не тільки на минуле та теперішнє (тобто негативні причини та фактори, які впливають), але й на майбутнє творення – сприяння формуванню визначеної поведінки, створення умов для повноцінного функціонування суспільства або особистості; в організації життєдіяльності та дозвілля [17].

На нашу думку, профілактика правопорушень серед молодших школярів відноситься до первинного (зрідка вторинного) виду профілактики, оскільки в цьому віці дитина, не дивлячись на інколи несприятливе сімейне чи інше найближче оточення, ще практично не здатна до глибоких проявів асоціальної поведінки і звершення злочинів. Тому основними напрямками профілактики правопорушень серед неповнолітніх, в тому числі, учнів молодших класів, повинно бути правове виховання, корисна для власного саморозвитку організація дозвілля, профілактика щодо вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин.

Для покращення проведення профілактичної роботи щодо правопорушень серед неповнолітніх, в тому числі, молодших школярів, в навчальних закладах можна запропонувати наступні напрями роботи: налагодження співпраці з організаціями, що працюють у сфері попередження протиправних дій неповнолітніх; залучення до співпраці громадських організацій; урізноманітнення форм і методів профілактики; збільшення застосування вербальних методів: лекцій, бесід, диспутів, дискусій, вікторин, а також інтерактивних методів подання інформації (тренінгів, сюжетно-рольових ігор, вправ тощо); організація роботи щодо сприяння розробці та впровадженню програм дозвілля дітей; залучення представників правоохоронних органів до проведення спільних заходів дозвілля дітей (спортивних змагань, конкурсів) та сюжетно-рольових ігор із метою ознайомлення з роботою правоохоронців; залучення до роботи волонтерів, в тому числі, студентів – майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників; проведення заходів із правової освіти спеціалістами та самими неповнолітніми за методикою “рівний-рівному”.

При організації соціально-педагогічної роботи щодо профілактики правопорушень із молодшими школярами завжди треба пам'ятати, що своєчасне здійснення правового виховання набагато ефективніше, ніж перевиховання дитини з травмованою правопорушеннями психікою і відповідною асоціальною поведінкою.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. н.: спец. 13.00.05 “Соціальна педагогіка” / В. В. Афанасьєва. – Луганськ, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgiirbis_64.exe?.
2. Бакума І. М. Ціннісні орієнтації особистості в детермінації девіантної поведінки молоді [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 “Соціальна філософія то філософія історії” / І. М. Бакума ; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. - О., 2009. - 20 с.
3. Басюк Н. А. Формування почуття відповідальності у молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія та методика виховання” / Н. А. Басюк. – К., 2005. – 20 с.
4. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб./ О. В. Безпалько. – К.: “Центр учбової літератури”, 2009. – 208 с.
5. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи / О. В. Безпалько: монографія. – К.: Наук. світ, 2006. – 363 с.
6. Висоцька Л. В. Формування змісту правової освіти учнівської молоді в Україні (друга половина XX-початок XXI століття) : дис. канд. пед. н. : 13.00.01. – Полтава, 2017 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : npnu.edu.ua/ua/text/disert/4405303/disert_vysotska.pdf
7. Волошенко М. О. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки : дис. ... канд. пед. н. : 13.00.04. – Одеса, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgiirbis_64.exe?.
8. Закон України “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю” (від 21.06.2001 № 2558-III, в ред. станом на 08.10.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14
9. Запорожан І. Г. Педагогічні основи правовиховної роботи з молодшими школярами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / І. Г. Запорожан; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2002. – 20 с.
10. Клішевнич Н. А. Соціально-педагогічна робота з підлітками із делінквентною поведінкою (друга половина XX - початок XXI століття) [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 “Соціальна педагогіка” / Н. А. Клішевнич; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. - К., 2011. - 20 с.
11. Лист Міністерства освіти і науки України від 17.02.2014 № 1/9-118 “Щодо профілактичної роботи з запобігання протидії поширенню наркоманії серед дітей та учнівської молоді” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/6561/>
12. Лист Міністерства освіти і науки України від 30.01.2014 № 1/9-80 “Щодо профілактичної роботи з запобігання правопорушенням та злочинності серед дітей та учнівської молоді” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/6561/>
13. Мотунова Н. В. Сутність поняття профілактики правопорушень серед неповнолітніх [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib>
14. Оржеховська В. М. Соціально-педагогічні основи профілактики правопорушень важковиховуваних учнів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Оржеховська В. М. ; АПН України. – К., 1995. – 440 с.
15. Поляновська О. Р. Соціально-педагогічні умови профілактики правопорушень дітей-сиріт молодшого шкільного віку в навчально-виховних закладах інтернатного типу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. н. : спец. 13.00.05 “Соціальна педагогіка” – Київ, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mydisser.com.ua/catalog/view/9902.html>
16. Скільки злочинів в Україні скоюють підлітки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slovoidilo.ua/2017/04/18/infografika/suspilstvo/skilky-zlochyniv-ukrayini-skoyuyut-pidlitky>
17. Словник основних термінів і понять з превентивного виховання / За заг. ред. доктора пед. наук, професора Оржеховської В. М. – Тернопіль : ТзОВ “Терно-граф”, 2007. – 200 с.
18. Шанскова Т. І. Аналіз причин правопорушень неповнолітніх як підґрунтя соціально-педагогічної роботи з молоддю щодо профілактики злочинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/7566/97/>
19. Штанько А. О. Правопорушення як вид правової поведінки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / А. О. Штанько. – К., 2009. – 21 с.

Лобода В.Ю., студентка 2 курсу, група МСРп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Левицька Н.С.**, к.психол.н.
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
vi4ka.vipp@mail.ru

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ ГРОМАДИ

Актуальність проблеми: Реформа децентралізації влади та об'єднання територіальних громад в Україні є надзвичайним викликом для пересічного громадянина нашої держави. Жителі населених пунктів, що входять до складу новостворених ОТГ, часто відчують занепокоєння щодо збалансованого та рівномірного впровадження соціальних змін на території. Відтак, актуалізується питання взаємодії активістів громад, старост та обраного голови ОТГ щодо зваженого сталого розвитку та врахування інтересів і думки самих жителів. Саме тому, дослідження потребують теоретичні засади визначення потреб громади.

Метою роботи є дослідження теоретичних засад визначення потреб громади.

Стан наукової розробки проблеми: питання визначення потреб громади розглянуто в наукових джерелах, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Питанням розвитку територіальних громад в Україні займалася велика кількість науковців, таких як: О. Батанов, О. Мороз, В. Кравченко, М. Орзіх і багато інших.

Законодавче закріплення знайшло тільки визначення поняття територіальної громади. У відповідності до ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальною громадою є жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [4].

Близьким за духом, на нашу думку, до тлумачення територіальної громади в ЗУ є визначення поняття територіальної громади О. Батановим [2]. Відтак, територіальна громада – це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на даній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані індивідуальними територіальними зв'язками системного характеру.

Великий сучасний словник української мови дає таке визначення поняттю «громада»: 1. група людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів і т.ін.; 2. Об'єднання людей, що ставлять перед собою певні спільні завдання; організація [3]. Характеристика поняттю громада, що надана у цьому словнику, близька за змістом до розуміння громади в соціальній роботі.

Дослідник у сфері соціальної роботи М. Пейн [6] наголошує, що громада як рівень соціальної роботи надає широкі можливості для поєднання формальних та неформальних видів допомоги. Тому соціальна робота у громаді спрямована на те, щоб посилити почуття приналежності до тієї чи іншої соціальної спільноти шляхом стимулювання зв'язків і контактів між організаціями, групами і індивідами всередині конкретної територіальної громади.

Відтак, робота в громаді — процес сприяння особам у самовдосконаленні спільноти через організацію колективних дій. Ці дії спрямовані на залучення різних груп населення до спільного вирішення актуальних для них питань: як їх власного життя, так життя цілої громади.

На думку Т. Сили, місцевою громадою є соціокультурне, історичне, соціально-географічне явище нашої реальності, що в сучасних умовах виступає поєднанням глобального і локального. Авторка вказує на системний характер різного рівня зв'язків, притаманних місцевим громадам в Україні, а також атрибутивну зумовленість появи тих чи інших потреб у громаді.

Семантика поняття потреби громади вказує на необхідність громади у чому-небудь, що вимагає задоволення; потрібність. Умови, що змушують до чогось, спричиняють щось [3].

Визначення потреб громади відбувається з метою координації зусиль представників самої громади та активістів, представників місцевої влади та громадського сектору, а також дуже часто представників проектів матеріально-технічної підтримки. Практика впровадження різних проектів від Програми Розвитку ООН [7] вказує на наявність визначених напрямків роботи конкретного проекту (наприклад, енергозбереження, урбаністика, водопостачання / водовідведення, шкільний транспорт та інше). Попри це, завжди координатори таких проектів визначають найактуальніші проблеми / сфери для бажаних змін у громаді. Подібні кроки фахівців передують розробці планів дій та змін соціальних показників та спрямовані на вивчення не тільки об'єктивно необхідних заходів, а й суб'єктивно важливих для людей ініціатив.

Визначення потреб громади передбачає збір потрібних даних, відомостей, інформації та їх інтерпретацію, може включати оцінку, прогнозування, моделювання тощо.

При проведенні досліджень варто враховувати корисність комплексного та системного підходу, які передбачають дослідження об'єкта в цілому та окремих його елементів, включаючи внутрішні зв'язки, врахування можливих напрямків та побічних наслідків реалізації заходів програми, проекту тощо. Важливо розглядати процеси та явища у їх цілісності та взаємозв'язку з іншими.

Вибір того чи іншого методу дослідження у кожному конкретному випадку залежить від характеру досліджуваного явища (процесу) та поставленої мети.

При дослідженні в громадах варто враховувати як кількісні, так і якісні показники. У більшості випадків важливими для вас можуть бути саме якісні дослідження та показники. Якісне дослідження - дослідження, яке ґрунтується на малому обсязі вибірки, базується на гнучких підходах і вивчає факти, явища у повноті їх взаємовідносин та у їх природному середовищі, оточенні й головним чином за допомогою слів, має тенденцію зосереджувати увагу на динаміці, значенні та контексті.

Застосування якісних методів збору інформації дозволяє оцінити розвиток громад, врахувати специфіку місцевості та визначити унікальні показники успіху, почути "голос" членів громад, у тому числі маргінальних, побачити динаміку змін.

Методи збору інформації в громаді: спостереження, анкетування та інтерв'ювання, як і будь-які інші види дослідження, можуть бути повними та вибірковими, груповими та індивідуальними.

Одним з перспективних методів визначення потреб громади є метод соціального картографування. Метод картографування широко використовується в економіко-географічних дослідженнях. Це не тільки спосіб виявлення просторових закономірностей, а й часто – кінцева мета дослідження. Географічна карта являє своєрідну модель реальної території. Побудова і використання карти включає наступні етапи: збір інформації; це обробка і створення карти; аналіз карти для отримання нової узагальненої інформації та застосування картографічних матеріалів для виявлення закономірностей функціонування територіальних систем і прогнозування їх подальшого розвитку.

Громадяни можуть відзначити на карті місця забруднення повітря чи води (картографування екологічних проблем). В інших випадках громадяни можуть відзначити на карті свої побажання щодо місць, де, на їх думку, в першу чергу потрібне поліпшення транспортної інфраструктури, або реконструкція громадських об'єктів, або будівництво шкіл і дитячих садів. Набір тем для дослідження за допомогою карти практично безмежний.

Висновки. Дослідження теоретичних засад визначення потреб громади дозволяє зробити наступні узагальнення:

1. Громадою є жителі певної території, що мають тісні зв'язки, спільну історію, звичаї, традиції, а також спільні виклики сьогодення, що впливають на їх майбутнє.
2. Потреби територіальної громади розуміємо як об'єктивно існуючі, так суб'єктивно важливі проблемні зони громади, ключові питання, що потребують вирішення у перспективі.
3. Найпоширенішими методами визначення потреб громади є спостереження, інтерв'ю, фокус-групи, письмове анкетування та метод соціального картографування.
4. Ґрунтовнішого дослідження потребує досвід застосування методів визначення потреб громади у практиці реалізації проектів матеріально-технічного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Афанасьев В.Г. Социальная информация и управление обществом / В.Г.Афанасьев - М.: Наука, 1975. – 285 с.
2. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки [Електронний ресурс] / О. В. Батанов // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 2 (12). – С. 51–57. – Режим доступу: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_2/visnik_st_13.pdf
3. Великий сучасний словник української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування» - режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
5. Мороз О. Ю. Територіальна громада : сутність становлення та сучасні українські реалії / О. Ю. Мороз // Демократ. врядування : електрон. наук. фах. видання. – 2008. – Вип. 2. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua
6. Пейн М. Община как основа социальной политики и социальной идеи / М. Пейн // Взаимосвязь социальной работы и социальной политики. – М. : Аспект Пресе, 1997. – С. 44–62.
7. Офіційний сайт представництва ООН в Україні –Режим доступу : <http://www.un.org.ua/ua/>

Малиш В.С., студент магістратури, гр. МСРп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Мазур Т.В.**, к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
offerlund@gmail.com

ПОСТІНТЕРНАТИЙНИЙ СУПРОВІД І СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ-СИРІТ І ДІТЕЙ, ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЯ БЕЗ ПІКЛУВАННЯ БАТЬКІВ

Сучасна ситуація в Україні, що характеризується різноплановими кризовими явищами в економіці і політиці вимагає не стільки пристосування, скільки якнайшвидшого розкриття потенціалу особистості, розвитку її індивідуально-психологічних якостей, найбільш повно затребуваних у професійній діяльності. У цих умовах особливо гостро стоїть проблема постінтернатної адаптації дітей-сиріт, які вийшли з установ інтернатного типу у 15-16 річному віці і продовжують своє навчання у професійно-технічних закладах.

Досвід останніх десятиліть переконливо доводить, що найбільш високих економічних, соціальних і політичних успіхів домагаються ті держави, які приділяють підвищену увагу молоді. Послідовна й цілісна державна молодіжна політика покликана забезпечувати найбільш високу соціальну ефективність молоді, а саме це є важливим чинником успішного вирішення завдань, що постають перед державою й сталого розвитку суспільства [2,с.40].

Відомо, що випускникам дитячих будинків доводиться входити в доросле життя раніше, ніж дитині з родини. Їхній життєвий досвід обмежений, часто повністю відсутні навички, необхідні для самостійного життя: діти не вміють облаштувати свій побут, розпоряджатися грошми, самостійно організувати дозвілля, зрештою по закінченню навчання в інтернаті є соціально неадаптованими.

Зазначимо, що більшість досліджень, які констатують негативні факти у житті вихованців інтернатів, стосуються вихованців шкільного віку, тому частка з зазначених

проблем може бути пов'язана з віковими особливостями. Але наявність проблеми соціальної адаптації випускників інтернатних закладів, зокрема, необхідність супроводу перших самостійних кроків їх життя, вказує на протиріччя між методами та формами психолого-педагогічної роботи, яка проводилася впродовж життя в інтернаті та результатами перших років самостійного життя вихованців. Недостатньо вивченими залишаються питання соціально-психологічного супроводу випускників інтернатних установ на етапі адаптації до майбутньої професії, умов професійного навчального закладу й професійної праці.

Потрапляючи в інтернатну установу, діти вже мають досвід впливу факторів, пов'язаних із соціальним виключенням. Більше того, саме розміщення в установі сприймається ними як ситуація соціального виключення: вони переживають розрив із родиною, школою, співтовариством.

Умови перебування в інтернаті часто сприяють негативній зміні особистісних характеристик дитини: зростає агресивність, демонстративність поведінки, тривожність і опір. Такі зміни обумовлені комунальним характером буття в установі. В інтернаті дитина змушена бути «як усі». В умовах закритої спільності важливі для успішного особистісного розвитку потреби виявляються тією чи іншою мірою депривованими. Статус дитини, як «нічиєї», деформує всю систему її взаємин із суспільством. Спілкування з дітьми й дорослими носить для останнього обов'язковий характер, що гальмує розвиток навички вільного виборчого спілкування. Відсутність можливості здійснити вільний вибір і повна регламентація життя дитини в установі приводить до того, що дитина не вміє зайняти себе, самостійно організувати свій час. Весь уклад життя в установі привчає дитину до інфантилізму, низького рівня вольової організації особистості.

Перш ніж дати характеристику соціального супроводу випускників інтернатних установ на стадії професійного становлення розглянемо поняття «супровід». У тлумачному словнику «супровід» трактується як те, що супроводжує яке-небудь явище, дію [1].

Супроводжувати — значить проходити з особистістю частину його шляху як супутника або провідника. Супровід передбачає підтримку реакцій, що природно розбудовуються, процесів і станів особистості, що виникають у конкретній ситуації.

У психології поняття «супровід» розуміється як система професійної допомоги суб'єкту в ситуації життєвого вибору, результатом якої є прогрес у розвитку.

Соціальний супровід є однією з основних технологій сучасної соціальної роботи із представниками «вразливих» груп населення, націлений на вирішення усього комплексу наявних у них соціальних проблем.

Соціальний супровід — це процес, у ході якого відбувається задоволення соціальних потреб клієнтів і виявляється допомога в подоланні труднощів доступу до необхідних послуг. Кінцевим результатом є поліпшення якості життя клієнтів.

Соціальний супровід є однією з основних технологій сучасної соціальної роботи із представниками «вразливих» груп населення, націлений на вирішення усього комплексу наявних у них соціальних проблем. Кінцевим результатом є поліпшення якості життя клієнтів [2].

Відносно випускників інтернатних установ поширені наступні форми соціально-психологічного супроводу: наставництво, переписка, телефонні дзвінки, правове й профорієнтаційне консультування, психологічна допомога, матеріальна допомога, надання допомоги в працевлаштуванні, навчанні, відвідування соціальними працівниками випускників, створення центрів постінтернатної адаптації.

В умовах установи професійної освіти соціальний супровід випускників інтернатних установ здійснюється заступником керівника з виховної роботи й кураторами академічних груп. Як правило, у рамках їх компетенції перебувають питання забезпечення матеріальної підтримки випускників інтернатних установ, влаштування у студентський гуртожиток, контроль успішності.

Таке обмежене коло дій не вирішує більшість проблем випускників інтернатних установ.

Система супроводу випускників спеціалізованої установи для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, спрямована на створення умов для нормального розвитку особистості дитини-сироти, формування активної позиції вихованців, навичок самостійного вирішення питань і забезпечення успішності в постінтернатний період.

Супровід дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, організовується як в самій установі, так і в постінтернатний період, відповідно вирішують дві основні групи завдань системи супроводу:

1) поліпшення умов проживання та виховання дітей в установах для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків; створення умов, наближених до сімейних; вдосконалення виховної роботи, впровадження програм практичної підготовки до самостійного життя, особистісного та професійного самовизначення; формування у вихованців соціальних навичок, спрямованих на позитивну адаптацію в суспільстві;

2) створення умов для успішної постінтернатної адаптації та соціалізації випускників сирітських установ з урахуванням їх медичного та соціально-психологічного статусу за рахунок створення і розвитку соціальної мережі підтримки, сучасних форм кураторства і наставництва, надання адресної допомоги, своєчасного надання житла, отримання конкурентної на ринку праці професії, первинного працевлаштування та закріплення на робочому місці»[4].

Технологія супроводу дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, здійснюється на двох рівнях:

- системний супровід (профілактика і корекція проблеми, характерної для системи в цілому на основі принципу взаємодії всіх суб'єктів супроводу розробка і реалізація програм по створенню розвивального середовища та адаптивної системи освіти; створення нових типів освітніх установ, в яких потребують діти; створення профілактично-корекційних програм, спрямованих на вирішення проблем, властивих для груп дітей);

- індивідуальний супровід дитини з урахуванням її конкретної проблеми (групи проблем).

Технологія супроводу дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, передбачає виконання соціальним працівником діагностичної, аналітичної, профілактичної, консультативної, моніторингової діяльності, які базуються на принципах партнерства у відносинах з супроводжуваним, добровільності участі супроводжуваного в реалізованих заходах, поділу відповідальності з супроводжуваним за результати роботи, індивідуалізації супроводу.

1. Діагностичний етап: оцінка ситуації, у якій знаходиться вихованець, визначення самопочуття вихованця, можливостей вирішення проблеми вихованцем, соціальним працівником, необхідності і характеру цілеспрямованого сприяння, допомоги, підтримки, іншої участі з метою подолання проблем, труднощів, постановка проблеми, визначення мети і завдань супроводу в ситуації, що склалася.

2. Консультативно-проективний: вибір технології практичного вирішення завдань щодо досягнення мети, обговорення проблеми, стимулювання активності вихованця, створення ситуацій успіху, мотивування на самостійне вирішення проблеми.

3. Діяльнісний: реалізація обраної технології супроводу.

4. Оціночний: аналіз результатів реалізації технології супроводу і визначення перспектив, моніторинг сформованості самостійних навичок у вирішенні проблеми.

Таким чином, дієва організація соціально-психологічного супроводу постінтернатного вихованців може допомогти сформуванню комплекс якостей, завдяки яким вони здійснюють усвідомлений вибір і адаптуються в новій ситуації. До таких якостей можна віднести - автономність, інформованість і співвіднесення інформації зі своїми особливостями, вміння приймати рішення, вміння планувати, позитивне емоційне ставлення до необхідності зробити вибір і прийняти рішення.

Список використаних джерел

1. Вихованці інтернатів про себе і своє життя / [О.М. Балакірева, О.О. Яременко, Н.П. Дудар та ін.]. - К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. - Кн.1. - 134 с.
 2. Дибайло В. Світова практика: підтримка молоді, яка виходить з-під державної опіки / В. Дибайло // Права дітей. - 2010. - №2(10). С.7-8
 3. Зеер, Э. Ф. Психология профессионального развития: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Э. Ф. Зеер. — М.: Издательский центр «Академия», 2009.- 240с.
 4. Капська А.Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей: [Навч. посібник] / А.Й.Капська, І.В. Пеша. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 232 с.
 5. Лаврѐнова Т. И., Лыгина М. А. Социальное сопровождение и поддержка детей в трудной жизненной ситуации // Социосфера. — 2011. — № 3.
 6. Соціальна педагогіка: Підручник / [за ред. проф. А. И. Капської]. — Київ: Центр навчальної літератури, 2014. — 412 с.
-

Манойло Д.А., студент гр. МСЗп-161, факультет
соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Кальницька К.О.**, к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
dimamanoilo@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Арт-терапія покликана допомогти дитині справитися зі своїми психологічними проблемами, відновити емоційну рівновагу чи усунути порушення поведінки.

Одна з особливостей дитини, що перебуває в умовах реабілітаційного центру, полягає в тому, що вона у більшості випадків має труднощі у вербалізації своїх проблем і переживань. Для неї природна невербальна експресія, у тому числі й образотворча. Це виявляється особливо значимо, якщо дитина має мовні порушення. Переживання і почуття дітей жвавіше «звучать» в образотворчій продукції, ніж у словах. Відбиті в ній, вони доступні для сприйняття й аналізу.

Варто враховувати дитячу фантазію і схильність до ігрової діяльності. В арт-терапевтичному кабінеті необхідно створювати особливу атмосферу для гри і творчості, підбираючи разом з дітьми відповідні сюжети і теми як основу індивідуальної і групової арт-терапії [16, 26].

Істотно і те, що образотворчі матеріали і предмети ігрової діяльності є для дитини більш важливими «партнерами» комунікації, ніж арт-терапевт.

Варто враховувати і те, що ігровий простір, образотворчий матеріал і образ є для дитини засобами психічного захисту і саморегуляції, до яких вона прибігає у важких для себе обставинах. Це, зокрема, пов'язано з можливістю образотворчого образу досить тривалий час «утримувати» афекти, не даючи їм «виплеснутися» назовні. Тому образ може виступати для дитини своєрідним «контейнером» («нагромаджувачем»), усередині якого складні почуття зберігаються до тих пір, поки дитяча свідомість не зможе їх «побачити» чи «прийняти».

Арт-терапевтичні методи успішні також у роботі з аутичними дітьми. Вербальний контакт із ними вкрай утруднений. Вони «занурюються в себе», а їхня діяльність носить ритуальний, стереотипний характер. Спроби змінити ці стереотипи, як правило, викликають сильну тривогу і навіть агресивну реакцію. Арт-терапія дозволяє якоюсь мірою отримати доступ до переживань таких дітей, активізувати їх, а в деяких випадках і сприяти розвитку практичних навичок. Варто враховувати і те, що в деяких випадках аутичні діти виявляють особливі здібності до малювання.

Використання візуального каналу комунікації має низку переваг. Словесний опис по

різних причинах часто представляє серйозну проблему: дитина може не мати відповідного запасу слів для вираження своїх думок.

Образотворча діяльність допомагає відновити почуття власної гідності, оживити сферу фізичних відчуттів, заблокованих у результаті травми і сприяти вираженню подавлених почуттів [37].

Інтенсивний характер відносин при індивідуальній психотерапії створює для клієнта потенційно небезпечну ситуацію, здатну провокувати травматичний досвід. Довіра дитини до арт-терапевта може виникнути при наявності чітких границь і структури психотерапевтичних відносин, а також при безумовному прийнятті дитячих переживань і образотворчої продукції.

Для підлітків індивідуальна арт-терапія може бути неефективною через властиве їм негативне відношення до дорослих і соціальних авторитетів, тому робота в групі з однолітками підходить їм у більшій мірі.

Вільний вибір образотворчих матеріалів підсилює віру дитини у свої сили і контроль над ситуацією. Деякі діти можуть псувати «гарні» чи «чисті» малюнки, зафарбовуючи їх, спалюючи чи протикаючи їх. Ця тенденція певним чином пов'язана з тим, що жертви насильства самі схильні його робити.

Розфарбовування долонь рук, а також обличчя передає пережитий дитиною стан «внутрішнього забруднення» і «хаосу». По цій же причині деякі діти дуже насторожено відносяться до нанесення фарби на свою шкіру, і процедура її змивання представляє для них особливу значимість. Вони нерідко просять арт-терапевта допомогти їм помитися, очевидно для більшої впевненості в тому, що вони «чисті».

Таким чином, робота з матеріалами найчастіше відбиває повторне переживання дитиною нанесеної травми і забезпечує відновлення психічної чутливості.

Розглянемо етапи арт-терапевтичної роботи з дітьми в умовах реабілітаційного центру.

Перший етап – налаштування.

Початок заняття – це «налаштування на творчість». Завдання цього етапу – підготовка учасників до спонтанної художньої діяльності і внутрішньогрупової комунікації. При цьому можна використовувати ігри, рухові і танцювальні вправи, нескладні образотворчі прийоми. Наприклад, різні варіанти техніки «карлючки» («карлючки тіла», «каляки»), техніка «закритих очей», «автографи», «естафета ліній» (див.). При виконанні цих вправ відбувається зниження контролю з боку свідомості і настає релаксація.

Другий етап – актуалізація візуальних, аудіальних, кінестетичних відчуттів [27].

На цьому етапі можна використовувати малюнок у сполученні з елементами музичної і танцювальної терапії. Музика як терапевтичний засіб, на думку багатьох вітчизняних і закордонних учених (С.С. Корсаків, В.М. Бехтерев, К. Швабі та ін.) впливає на настрій людини, поліпшує її самопочуття, стимулює її волю до одужання, допомагає активно брати участь у лікувальному процесі. Для занять краще підбирати мелодійні композиції без тексту, які не викликають протесту в учасників. Голосність звучання також установлюється з загальної згоди. Необхідно змінити чи виключити музику, якщо цього бажає хоча б один із присутніх. Можна сполучати арт- і танцювально-рухову терапію.

Третій етап – індивідуальна образотворча діяльність

Цей етап припускає індивідуальну творчість для дослідження власних проблем і переживань. Прийнято вважати, що всі види підсвідомих процесів, у тому числі страхи, сновидіння, внутрішні конфлікти, ранні дитячі спогади, відбиваються в образотворчій продукції при спонтанній творчості. Більше того, заняття візуальним мистецтвом, на думку англійського арт-терапевта С. Скейфі, сприяють розкриттю внутрішніх сил людини. Таким чином, людина невербальною мовою повідомляє про свої проблеми і почуття, вчиться розуміти й аналізувати свої емоції. За твердженням Е. Крамер, продукт образотворчої діяльності сублімує руйнівні, агресивні тенденції автора і попереджає тим самим їхній безпосередній прояв у вчинках [2].

Учасники занять, як правило, розрізняються за ступенем готовності до експресії, до

контакту з арт-терапевтом, до відкритості у вербалізації своїх переживань. Деякі діти і дорослі намагаються створювати реалістичні, красиві малюнки, тому необхідно пояснити учасникам заняття, що їхні роботи не будуть оцінюватися. Важливий процес спонтанної творчості, емоційний стан «малювальника», його внутрішній світ, пошук адекватних засобів самовираження [37].

Прийнято вважати, що пластичні матеріали (глина, пластилін, тісто) найбільшою мірою підходять для вираження сильних переживань, агресивних почуттів, страхів.

Використання техніки колажу нерідко допомагає перебороти невпевненість, ситуативну тривожність, пов'язану з відсутністю художнього таланту. Колективна робота над створенням колажу сприяє проясненню взаємин в групі.

Четвертий етап – активізація вербальної і невербальної комунікації.

Головне завдання цього етапу полягає у створенні умов для внутрішньогрупової комунікації. Кожному учаснику пропонується показати свою роботу і розповісти про неї. Ступінь відкритості і відвертості самопрезентації залежить від рівня довіри до групи, до арт-терапевта, від особистісних особливостей дитини. Якщо вона з якихось причин відмовляється від висловлювань, не слід наполягати. Можна запропонувати учасникам скласти історію про свій малюнок і придумати для нього назву. Починати розповідь можна словами «Жила собі людина, схожа на мене...». Такий початок полегшує вербалізацію внутрішнього стану і підсилює ефект проєкції та ідентифікації. По розповіді учасника можна зрозуміти, кого він засуджує, кому співчуває, ким захоплюється. Тому неважко скласти уявлення про нього самого, його цінності та інтереси, відносини з навколишніми.

П'ятий етап – колективна робота в малих групах.

Учасники придумують сюжет і програють невеликі спектаклі. Переклад травмуючих переживань у комічну форму призводить до катарсису, звільненню від неприємних відчуттів, емоцій.

Шостий етап – рефлексивний аналіз.

Заключний етап припускає рефлексивний аналіз у безпечній обстановці. Необхідна присутність елементів спонтанної «взаємотерапії» у вигляді доброзичливих висловлювань, позитивного програмування, підтримки. Атмосфера емоційної теплоти, емпатії, турботи дозволяє кожному учаснику арт-терапевтичної сесії пережити ситуацію успіху в тій чи іншій діяльності. Діти здобувають позитивний досвід самоповаги і самосприйняття, у них зміцнюється почуття власної гідності, поступово коректується образ «Я». На завершення необхідно підкреслити успіхи всіх і кожного окремо [8, 48].

Практичні заняття в групах арт-терапії можна розпочати з індивідуального малювання, яке стимулює творчість і усвідомлення почуттів, допомагає членам групи краще познайомитися один з одним. Для проведення вправи потрібні кольорові олівці, фарби або глина та багато паперу. Для початку важливо зосередитись і символічно виразити свій стан в даний момент. Не потрібно заставляти себе малювати щось визначне і високохудожнє. Нехай це будуть просто кольорові лінії, штрихи, форми. Коли всі члени групи закінчать завдання, група може поділитися враженнями про кожний малюнок, ніяк його не оцінюючи. У будь-якому випадку потрібно довіряти своїм внутрішнім відчуттям і постаратися в своїй роботі знайти інформацію для себе.

Малювання з партнером. Ця вправа для дослідження міжособистісних взаємовідносин і конфліктів. Для початку потрібно обрати партнера в групі, потім покласти між собою та партнером великий аркуш паперу, уважно подивитися один одному в очі і спонтанно почати малювати кольоровою крейдою, стараючись передати почуття за допомогою ліній, форм і кольорів. По закінченню малювання партнери обмінюються враженнями про те, що відбувалося під час вправи, і які емоції викликають малюнки один одного.

Групове малювання. Ця вправа допомагає дослідити рольові взаємовідносини в групі і вплив членів групи на індивідуальний досвід. Керівник групи повинен мати досвід в терапії мистецтвом та груповій динаміці. Усі члени групи сідають в коло, перед кожним лежить аркуш паперу та кольорові олівці. Учасники починають малювати на своєму аркуші щось

важливе для себе. По сигналу керівника кожен учасник передає свій малюнок партнеру, який сидить зліва, і одержує малюнок від партнера праворуч. Вправа продовжується до того часу, поки до кожного учасника не дійде той малюнок, який він розпочав. Керівник пропонує усвідомити почуття, які виникли в процесі роботи та обговорити свої враження в групі. Внаслідок такої арт-терапевтичної роботи створюються додаткові можливості для внутрішньоособистісної комунікації, перехід членів групи на глибші рівні взаємодії з виявом внутрішніх (зокрема неусвідомлюваних) механізмів організації поведінки, відбувається звільнення від упродовжених домінуючою культурою і ідеологією партнерів поведінки й засвоєння тих ролей, що більше відповідають їхній глибинній природі, потребам і напрямкам розвитку [2].

Таким чином ми бачимо, що артотерапія є ефективним методом оздоровлення, гармонізації розвитку особистості і потребує посиленого використання і дослідження у соціально-педагогічній діяльності.

Список використаних джерел

1. Коваль, Л. Г. Соціальна педагогіка. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 26-29.
2. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України № 48 від 13.02.2007 «Про затвердження Типового положення про центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів» : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0201-07>
3. Сизова, А. В. Арт-терапия как направление психолого-педагогической помощи детям с проблемами в развитии / А. В. Сизова // Коррекционная педагогика. – 2005. – № 3. – С. 76-79.
4. Немкова, К. С. Реабілітація дітей-інвалідів / К. С. Немкова // Психолог. – 2002. – Вип. 14(14). – С. 27-28.
5. Акатов, И. Л. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья / И. Л. Акатов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 368 с.

Марушак О.А., к.ю.н., викладач,

Горбій К., студентка 5 курсу, юридичний факультет

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

alexandr_mrs@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

В сучасних умовах, враховуючи багатоетнічність і мультикультурність, значну кількість суміжних кордонів та глобалізаційні процеси які відбуваються у світі, учасником яких є Україна, одним з найбільш гострих та дискусійних питань у нашій державі – є питання подвійного громадянства.

Останнім часом проблема подвійного громадянства набула для України особливої гостроти. Кількість осіб, які використовують два і більше паспортів, з кожним роком збільшується та обчислюється сьогодні тисячами.

Біпатриди – люди з подвійним громадянством. Українським законодавством передбачено лише громадянство України, правила та підстави його набуття та втрати. Подвійне громадянство не передбачено ні Конституцією України, ні її законами, тому для громадян України воно є незаконним.

Можна виділити такі основні причини виникнення подвійного громадянства:

1) зіткнення законів, що базуються на комбінації принципів «права землі» (особа здобуває громадянство тієї держави, на території якої вона народилася) і «права крові» (особа набуває громадянство своїх батьків, незалежно від місця свого народження) (наприклад, Чилі -Україна);

2) питання щодо натуралізації особи з втратою нею попереднього громадянства, тобто якщо законодавство країни, громадянство якої набуває індивід, не вимагає відмови від попереднього (Іспанія - Росія, Ізраїль - Україна);

3) внаслідок шлюбу жінки з іноземцем, якщо законодавство її країни зберігає за нею громадянство, а законодавство країни чоловіка автоматично надає їй своє громадянство (США - Іспанія, ФРН - Ліберія);

4) укладення міжнародних договорів, що сприяють виникненню подвійного громадянства;

5) свідомої діяльності законодавця.

Інститут подвійного громадянства запроваджений у багатьох європейських країнах. Багато з цих країн є географічними сусідами України (Угорщина, Румунія). Практика застосування подвійного громадянства в Україні запроваджувалося ще з початку 90-х років минулого століття, хоча Конституція України визначає в Україні єдине громадянство. На сьогоднішній день багато етнічних угорців, румунів, росіян прийняло подвійне громадянство.

Закон України «Про громадянство» в редакції від 18 січня 2001 р. містить спотворене тлумачення принципу єдиного громадянства, проголошеного Конституцією України. На думку науковців, суть цього принципу полягає в тому, що громадянин України не може одночасно мати громадянство іншої держави [1, с. 99]. Проте закон пояснює його так: єдине громадянство - це громадянство держави Україна, що виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України. Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про громадянство України» у разі, якщо громадянин України набув громадянства іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України [2].

Прихильники подвійного громадянства обґрунтовують позитивний вплив цього інституту тим, що він дасть можливість об'єднати українців усього світу, сприятиме євроінтеграції України, поліпшить правовий і соціальний захист громадян України за кордоном [3, с. 297].

Проблема подвійного громадянства на сьогодні набула особливої гостроти: з кожним днем збільшується кількість осіб, які отримують громадянство іноземних держав. Подвійне громадянство – результат колізії законів про громадянство різних держав. Більшість держав негативно ставляться до подвійного громадянства: 74 держави забороняють його з певними винятками, 59 – дозволяють з певними заборонами, ще близько 60 держав повністю забороняють подвійне громадянство. Данія, Швеція, Єгипет, Індія, Індонезія, Китай, Монголія, Узбекистан та ін. забороняють або не визнають подвійного громадянства. На Україні подвійне громадянство є особливо актуальним в таких регіонах, як Буковина, Закарпаття. З 1 січня 2011 року парламент Угорщини прийняв закон, який спрощує процес отримання угорського громадянства. Завдяки цьому громадянам України та інших країн буде достатньо просто отримати паспорт громадянина Угорщини. Якщо до цього процедура отримання угорського громадянства становила приблизно 1,5 року, то на сьогодні отримати угорське громадянство можна за 3 місяці. Для отримання угорського громадянства необхідно надати документи, що підтверджують угорське походження або ж громадянство Угорщини ваших найближчих родичів. Достатньо, щоб хтось з найближчих родичів народився на території Закарпаття до 1920 року або у воєнний період (1938 – 1945 р.).

Умови для отримання громадянства мінімальні – угорське походження, базове знання мови і несудимість. Необхідним є складення присяги, в якій людина визнає Угорську Республіку своєю батьківщиною та присягає її захищати. Прийняття громадянами України угорського громадянства може стати каталізатором для крайніх правих сил і спонукати їх до антиугорських акцій [4, с. 25-27].

Нещодавно в Угорщині було створено міністерство у справах закордонних угорців. Планується створити закордонні виборчі округи для угорців. Це дасть можливість закарпатським угорцям стати депутатами угорського парламенту. В законодавстві Румунії

зазначається, що етнічні румуни, які були позбавлені громадянства до 22 грудня 1989 року з незалежних від них причин, мають право на повернення румунського громадянства. Таким чином жителі Буковини, предки яких мали громадянство Румунії до 28 червня 1940 року, мають право на отримання румунського громадянства. За різними підрахунками на Буковині приблизно 40 тисяч наших співвітчизників можуть бути одночасно і громадянами Румунії.

Відповідно до статистики громадяни України, обираючи іноземне громадянство, роблять це дуже часто не з патріотичних міркувань, а з економічних. Адже громадянство таких країн, як Угорщина, Румунія та інших членів ЄС дає для них багато переваг [5, с. 32]. Наприклад, легальне працевлаштування або навчання в Європейському Союзі. На уникнення випадків подвійного громадянства спрямовані двосторонні угоди України з питань громадянства, укладені з Республікою Білорусь, Республікою Казахстан, Республікою Таджикистан, Киргизькою Республікою та Грузією. Ці угоди передбачають набуття нового громадянства з одночасним припиненням попереднього громадянства.

Також актуальні проблеми подвійного громадянства у відносинах з Республікою Польща. У зв'язку з прийняттям нового закону про громадянство іноземцям, які легально перебувають в Польщі більше ніж 3 роки, мають джерело утримання та знають польську мову буде легше отримати польське громадянство. При чому не треба буде зрікатися паспорта іншої держави.

Якщо до цього часу громадянство могли отримати виключно особи без громадянства, іноземці одружені з громадянами Польщі та особи, яким батьки вибрали інше громадянство ніж польське, то після прийняття нового закону ці вимоги значно спростилися. Новий закон значно лібералізує спосіб отримання громадянства Польщі громадянами України, які легально перебувають на території західного сусіда. За підрахунками державних органів Польщі на даний момент в Польщі легально перебуває біля тридцяти тисяч українців, які відповідають новим вимогам.

Одною з найістотніших змін є відсутність у новому законі про громадянство обов'язку втрати іноземцем попереднього громадянства. Попередній закон містив категоричний запис про те, що громадянин Польщі згідно з польським правом не може бути громадянином іншої держави. Нові положення інакше розв'язують проблему подвійного громадянства. Вони передбачають, що у випадку якщо громадянин Польщі одночасно має польське громадянство і громадянство іншої держави або держав, то має такі самі права і обов'язки в стосунку до Республіки Польщі, як і особа яка має тільки польське громадянство. Крім цього громадянин Польщі не може користуватися правами, які надає йому громадянство іншої держави ніж Польщі. Тобто відповідно до нового закону про польське громадянство громадянин Польщі може мати громадянства інших держав, але в сфері прав і обов'язків пріоритет надається виключно громадянству Польщі. Таким чином на яскравому прикладі Польщі можна чітко відслідкувати спрощену процедуру набуття подвійного громадянства.

На мою думку, проблему подвійного громадянства можна розглядати як з позитивної, так і з негативної сторони. Позитивним аспектом даного питання є те, що при наявності у громадянина України громадянства іншої держави він вільно може там працювати і покращити цим самим свої життєві умови, адже в наш час все частіше більшість українців виїжджають в інші країни для пошуку кращого заробітку. Негативними сторонами біпатризму є такі основні: часто особи ухиляються від кримінальної відповідальності, військової служби, сплати податків, уникають судового переслідування або ж ув'язнення. Держава повинна підвищувати рівень життя свого населення, створювати комфортні умови для того, щоби громадяни пишалися і цінували громадянство своєї держави. Національна свідомість громадян повинна домінувати над меркантильними поглядами. Міжнародні договори повинні бути ефективним засобом для розв'язання цієї проблеми.

Список використаних джерел

1. Конституційне право України: підручник для студентів вищих навчальних закладів // за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. -К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 544 с.

2. Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. № 2235-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13.
 3. Коломієць О.А. Інститут подвійного громадянства у міжнародному праві: проблеми і перспективи/ О.А. Коломієць // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип.1(24). – С. 296–301
 4. Мартин В. «Присягаю на вірність Угорщині...» // «Дзеркало Тижня» /В.Мартин. – №17, 13 травня 2011 року. – С.25-27
 5. Тарасюк Г. Проблема реалізації принципу єдиного громадянства в Україні/ Г.Тарасюк // Економіка, фінанси, право. – №8. – 2009. – С. 32-36
-

Матвєєва Т.О., студентка 3 курсу, група ПР-153, юридичний факультет
Науковий керівник: **Головко О.М.**, викладач кафедри кримінального права та
правосуддя
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
matveevat98@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах глобалізації все частіше постає питання про запровадження смертної кари, як виду покарання, яке раніше було досить поширеним. Важливість такого питання зумовлено тим, що зростає кількість жорстокого вчинення тяжких то особливо тяжких злочинів, за які недостатньою є така міра покарання, як довічне позбавлення волі.

Смертна кара відома ще з сивої давнини і активно впроваджувалась у кримінальне законодавство країн протягом багатьох століть, але в останні десятиліття почала зникати. Тому, зараз існує небагато країн, де застосовується такий вид покарання, зокрема це Іран, Китай, Пакистан, Саудівська Аравія, США, і навіть Білорусь.

Щодо України, то тут смертна кара мала місце з часів Київської Русі. В цей час смертна кара передбачалася «Руською Правдою». Поширеною була вона і згідно з «Правами, за якими судиться малоросійський народ» (1734). Козаки застосовували цю міру покарання за найтяжчі злочини. Військовими артикулами Петра I смертна кара встановлювалася за 123 злочини. Цариця Єлизавета Петрівна призупинила виконання смертної кари, хоча й не скасувала остаточно цей вид покарання [1].

На сьогодні смертна кара в Україні заборонена законодавством, але все частіше в умовах сучасного стану постають питання щодо впровадження смертної кари як одного з видів кримінального покарання за злочин.

Тому з цього приводу в науковців склалися різні погляди: одні вважають за доцільне запровадження такого покарання, інші – навпаки проти, говорячи про те, що це порушує основні конституційні засади. Щоб розібратися в цьому треба зважити всі «плюси» та «мінуси» від запровадження в Україні смертної кари, а також з'ясувати понятійний апарат. Загалом, смертна кара, в межах даної теми, слід розуміти, як вид покарання у вигляді позбавлення людини життя, що виноситься судовими органами, або іншими органами, уповноваженими призначати покарання.

Смертна кара існувала в Україні протягом тривалого періоду, і відмова від її застосування зумовлено вступом України до Ради Європи. До цього, навіть після прийняття незалежності, в нашій державі деякий час діяла смертна кара. Після вступу до Ради Європи в Україні був прийнятий новий Кримінальний кодекс, який діє і зараз, що передбачав найвищу міру покарання – довічне позбавлення волі за особливо тяжкі злочини [2].

Запровадження знову в нашій державі смертної кари по-перше допомогло б зекономити кошти, які держава надає на утримання злочинців.

Багато хто з ув'язнених і близько не заслуговує на ті умови, які існують в місцях позбавлення волі нашої країни, адже багато хто вчинив такі злочини, після яких просто не мають права на існування. Але держава певним чином їм пробачає їх діяння – приговорюючи

до довічного позбавлення волі, замість позбавити життя – що було б більш доцільним і правильним. А інколи таких осіб звільняють за помилуванням і відпускають знову на волю – щоб вини знову йшли і вбивали та калічили, що є зовсім абсурдним. У в'язниці таким особам, звісно, ж треба забезпечити нормальні умови для існування – забезпечити їжею, одягом. А ці кошти держава певним чином стягує з звичайних людей – шляхом податків. Навіщо ж тоді утримувати державі таких осіб, які нічого не варті, життя яких нічого не варте, які позбавили життя десятки інших людей, і іноді ставлять в страх навіть працівників правоохоронних органів?

По-друге, смертна кара виступає ефективним засобом попередження нових злочинів. Правопорушники, перш ніж вчинити новий злочин, можливо, задумуються: «А чи треба вчиняти злочин, за який можна позбутися і свого життя?». Також ця риса певним чином зменшить загрозу для людей від злочинців, що є невинуватими і ставлять в небезпечний стан все суспільство.

По-третє є справедливим покаранням за особливо тяжкі злочини. Так, як зараз в Україні найвищою мірою покарання є довічне позбавлення волі, то заміна такого покарання смертною карою буде досить справедливо, адже особа, яка, наприклад, позбавила життя інших людей, на мою думку, не має право просто так сидіти у в'язниці до кінця своїх днів, а обов'язково має бути покараний ідентично до того, що він сам вчинив.

По-четверте це певне задоволення почуття помсти родичів і близьких постраждалих осіб. Адже більшість людей, коли втрачають близьку людину, дізнавшись, наприклад, що її було жорстоко вбито, обов'язково захочуть так чи інакше помститись вбивці, завдавши йому такого ж страждання. А таке покарання як смертна кара певною мірою задовольнить їхнє бажання.

Однак, деякі дослідники цього ж питання вважають неправильним знову введення смертної кари. Вони вважають, що перш за все це пережиток минулого.

Ще однією причиною відмови від цієї міри покарання є саме життя, право на яке гарантується Конституцією України, в якій говориться, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). А, отже ніхто не може позбавити особу життя, адже це порушує всі правові засади. Але з іншого боку виникає питання: «А чому ж тоді, наприклад, той самий рецидивіст може позбавити когось життя, і залишитись після цього живим і неушкодженим, а просто його певним чином відгородять від соціуму?»

Ще одним аргументом проти запровадження смертної кари є можливість допущення судовими органами помилки під час призначення покарання та звинувачення цьому покаранні особи.

Це дійсно є дуже важливим аргументом, адже, дивлячись на нашу судову систему, то беззаперечно треба сказати, що вона не досить досконала і потребує ряду реформ. Дуже важливим є те, аби перейняти досвід провідних країн в цьому питанні. Перш за все варто запровадити антикорупційну систему та не тільки формальне, а й фактичне застосування принципу «верховенства права», також слід змінити порядок виконання судових рішень та порядок організації роботи прокуратури та адвокатури.

Тому цей аргумент також не є проблемою, адже, це питання часу, і перш за все наших чиновників. Якщо вони захочуть запровадити судову реформу, і вдосконалити суди, які б стояли на рівні з судами розвинутих країн світу, то вони це зроблять.

Деякі противники смертної кари наголошують також на тому, що саме виконання такого вироку є досить складним моральним аспектом. Бо хоч і вирoki виконуються від імені України, але особа, яка виконує вирoki деякою мірою може вважати себе вбивцею.

Щоб такого «казусу» не сталося, державі слід серйозно підійти до вибору виконавця такої міри покарання і направити пошуки на реально морально сильну і непорушну особу.

Також ще одним важливим аргументом є те, що утвердження такого покарання може поставити під загрозу перебування України в Раді Європи, в якій наша держава позиціонує себе як цивілізована та демократична держава світу [3, с. 33-37].

Але з цією позицією я певним чином не погоджуся, Адже Україна сама по собі багата та незалежна держава, яка хоч і повільно, але йде вперед, прогресує, і ніхто не може їй диктувати правила, диктувати те, що вона не може приговорювати до смерті осіб, які ставлять під загрозу життя суспільства. Це вибір кожної держави.

Наприклад, не дивлячись на світову спільноту і будучи демократичною країною в США і зараз застосовують смертну кару до осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини. При тому це не заважає США бути членом багатьох світових організацій і займати лідерські місця на світовому ринку.

Тому, нашій країні слід задуматись щодо питання запровадження смертної кари, адже особливих перешкод для цього не вбачається. Просто треба застосовувати такий вид страти, що не завдасть особливих страждань злочинцю. І, перш ніж виносити такі вироки по страті, судові органи повинні дуже ретельно все зважити, перевірити й обґрунтувати, а потім вже встановлювати вердикт, а не навпаки. Також запровадження такого покарання може в подальшому стати важливим кроком для зміцнення кримінального законодавства.

Список використаних джерел

1. Головченко В. Смертна кара: морально-правові аспекти застосування [Електронний ресурс] / В.Головченко // Віче. – 2007. – Листопад (№12). – Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/726/>
2. Гаркуша Ю.О. Смертна кара в Україні – чи можливе відновлення? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/garkusha-yuo-smertna-kara-v-ukrayini-chi-mozhlive-vidnovlennya/>
3. Кожан В. Окремі аспекти реалізації права на життя / В. Кожан // Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2015. – С.33-37

Матвієнко І.М., студентка 2 курсу, група ЗМТПРп-161,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Пузирний В.Ф.**, д-р юрид.наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
Innessa_matvienko@gmail.com

СТРУКТУРА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА, ОРГАНІЗАЦІЇ, УСТАНОВИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Посилення відповідальності керівника, об'єктивно зумовлюється змінами соціально-політичного, економічного характеру, які відображаються у суспільстві, вимагає прискіпливого аналізу структурних взаємозв'язків окремих компонентів зазначеної відповідальності, чітка уява про які є однією з умов ефективної відповідальної управлінської діяльності керівника державного підприємства, установи, організації в Україні.

Будь-яка відповідальність визначається тим, що її результатом являється отримання сприятливих довгострокових перспектив для організації, вона (як процес) має характерні риси ефективного досягнення результату управлінської діяльності, безпосередньо визначає прогрес в галузі управління до якісно нового стану організації.

Згідно із загальновідомими уявами, основними компонентами структури відповідальності являються: усвідомлення об'єктивної необхідності, оскільки мова йде про відповідальність в загально-соціологічному, філософському плані; усвідомлення обов'язку; наявність вільної та сильної волі; соціальні заходи впливу на суб'єкт у відповідь на його вчинки; відповідальна дія, завдяки якій і відбувається реалізація відповідальності [1, с. 294].

Відповідальність керівника уявляє з себе складний багатокомпонентний процес в межах більш загального процесу управління. Початковим в розробленій нами структурі відповідальності керівника є пізнавальний рівень вибору управлінського рішення. Основний компонент цього рівня - усвідомлення об'єктивної необхідності, у відповідності з вимогами якої, відповідальність визначається В. В. Томашовим як “значимий компонент теоретичної і

практичної діяльності суспільства та особи” і виступає “як внутрішній контроль і збудник вибору і реалізації дій” [2, с. 82].

При цьому, емпіричний підрівень усвідомлення об’єктивної необхідності базується на реальних зовнішніх зв’язках керівника та організації. Джерелом емпіричних знань являється управлінська діяльність керівника, його безпосередній досвід. При цьому незважаючи на те, що “в емпіричному пізнанні вирішальна роль належить почуттєвому відображенню”, однак, певна роль у цьому процесі належить інтенсивності мислення керівника. Тому зведення емпіричних знань лише до почуттєвого відображення приводить до негативних наслідків в пізнавальній діяльності керівника, і як, внаслідок, цього – до зменшення його відповідальності. Тому повинна бути “єдність почуттєвого і раціонального відображення”. Знання, що набуті керівником на емпіричному підрівні зазначеного рівня вибору управлінського рішення, дозволяють йому висловлювати конкретні судження або систему суджень відносно об’єкту його управлінської діяльності, бо загальновідомо, що “емпіричні знання мають вираз у формі окремих суджень або у формі системи суджень, які описують об’єкт” [3, с. 34].

На сучасному етапі одним із основних шляхів пізнання керівником особливостей управлінської діяльності є емпіричне пізнання, в якому є позитивні і негативні аспекти, та яке відображає велику складність зовнішнього середовища організації. Особливо важливе місце серед емпіричних знань сучасного керівника належить технології управління, при цьому має сенс використовувати деякі її принципи, притаманні процесу становлення державності в країні і які мають важливе значення в будь-який період розвитку суспільства.

Поряд з цим, слід відмітити, що деякі негативні явища, які проявляються в економіці України, взагалі, і в процесах управлінської діяльності керівників державних підприємств, установ, організацій, зокрема, мають своїм джерелом надмірне застосування емпіричного шляху пізнання. Причиною цього є те, що емпіричні знання мають обмежений характер, вони не розкривають багатьох характерних аспектів відповідальності: причинно-наслідкового зв’язку в управлінській діяльності керівника, не дають знань ступеню узагальнення тих чи інших закономірностей процесу, що відображає саме явища, а не сутність дійсності.

В протизагуг цьому на теоретичному підрівні керівник пізнає внутрішні зв’язки та закономірності руху об’єкта управлінської діяльності, які виявляються в процесі його абстрактного мислення на основі отриманого ним емпіричного знання.

Таким чином, теоретичні знання, набуті керівником, виконують функцію прогнозування, що являється одним із головних чинників в стратегічному плануванні управлінської діяльності керівника. Ці знання дозволяють більш повно пізнати об’єкт управлінської діяльності, тим самим забезпечити більш високий рівень свободи та більш повне усвідомлення міри відповідальності керівника. Так, на основі емпіричних знань керівники різних рівнів в минулому використовували особистий досвід прийняття управлінського рішення, але тільки теоретичні знання, які виникли в процесі становлення науки управління, зокрема, використання методів прийняття рішень: “платіжної матриці” та “дерева рішень” - дозволяють робити керівникові оптимальний вибір із багатьох альтернатив та більш ефективно спрямувати організаційні дії.

Діалектичний зв’язок вищезазначених компонентів алгоритму відповідальності забезпечує гармонійне функціонування пізнавального рівня структури відповідальності керівника.

Наступним рівнем структури відповідальності керівника є аксіологічний. На відміну від відомої структури відповідальності, згідно точки зору А. Г. Спіркіна [4, с. 294], в якій на цьому рівні розглядається такий компонент як “заходи впливу на суб’єкт”, нами продиференційовано цей компонент на підрівнях мікро-, макро- мезосоціального, та міжособистісного середовищ. При цьому достатньо важливим є підрівень міжособистісного середовища, характерною ознакою якого, як вже зазначалося, є сукупність соціально-правових відносин між суб’єктом та об’єктами управлінської діяльності на рівні

особистісних (індивідуальних) стосунків. Це дозволяє більш детально проаналізувати складні та важливі процеси соціального впливу на суб'єкт (керівника) з метою визначення оптимальних шляхів посилення відповідальності керівника.

Особливості заходів впливу на суб'єкт на підрівні макро-соціального середовища полягають в сукупності цих мір між суб'єктом управлінської діяльності та об'єктами навколишнього середовища в їх діалектичному зв'язку.

Поряд з цим під соціальними заходами впливу на підрівні мікро-соціального середовища ми розуміємо сукупність вищезазначених заходів між суб'єктами внутрішньо-організаційного середовища.

Крім цього, важливе місце ми відводимо підрівню мезосоціального середовища, на якому вищезазначені заходи впливу водночас втілюють свої особливості на межі зовнішнього та внутрішньо-організаційного середовищ.

При цьому достатньо важливим є також підрівень міжособистісного середовища, характерною ознакою якого є сукупність соціально-правових відносин між суб'єктом та об'єктом управлінської діяльності на рівні особистісних стосунків у їх взаємозв'язку.

Заходи впливу на суб'єкт на вищезазначених підрівнях, що знаходяться на аналогічному рівні вибору управлінського рішення структури відповідальності керівника в сполученні з усвідомленням об'єктивної необхідності на емпіричному та теоретичному підрівнях зазначеного рівня структури, тобто, взаємодії між результатом дій керівника, що припускається, та суспільними потребами - набуває сенс регулюючого механізму а також логічно пов'язана із засобами та методами досягнення результату, які в запропонованій нами оптимізованій структурі відповідальності керівника розміщені на інструментально-корегуючому рівні поряд з такими компонентами цього рівня як свобода вибору, вільна та сильна воля, реалізація вимог суспільної необхідності.

Свобода вибору, іншими словами, перевага одних можливостей дій над іншими, дійсно, є засобом упорядкування управлінської діяльності керівника, що заперечує фактори його невизначеності, і виступає "у відсутності зовнішнього примусу" [5, с. 292]. Завдяки цьому компоненту формуються перспективи розвитку організації, нові соціальні потреби людей і суспільні можливості. У цьому зв'язку не можна не погодитися з А. П. Черменіною, яка стверджує, що "ступінь відповідальності вимірюється ступенем свободи індивіду, ступенем його можливостей" [6, с. 77].

Базуючись на складному структуроутворенні вибору, який визначений Б. П. Шубняковим та В. М. Злотніковим та Л. В. Злотніковою [7, с. 72], - слід відмітити поліфункціональне значення компоненту свободи вибору, що розташований на інструментально-коригуючому рівні розробленого нами алгоритму структури відповідальності керівника, на якому, в свою чергу, містяться пізнавальний, аксіологічний і морально-психологічний аспекти, які сприяють ефективній оцінці можливостей при наданому варіанті вибору управлінського рішення.

Відповідальність керівника розповсюджується як на пізнавальний аспект вибору, так і на інші його аспекти, оскільки будь-який його вибір виступає як певна дія, що призводить до реалізації управлінського рішення. При цьому, слід відмітити, що відповідальність в аксіологічному аспекті свободи вибору пов'язана з перевагами тих чи інших цінностей керівника, з обґрунтованою селекцією суспільних альтернатив, із вибором та реалізацією прогресивних вимог суспільної необхідності.

Відповідальність керівника в практичному аспекті свободи вибору, на наш погляд, полягає в оцінці конкретних умов функціонування мікро-, мезо-, макро-соціального та особистісного середовищ, в умінні мобілізувати його особисті якості, реалізувати його найбільш прогресивні можливості.

Внаслідок свободи вибору на керівника полягає необхідність особистої відповідальності за результати своїх дій та, навпаки, керівник, який в сучасних умовах не має свободи ефективного вибору управлінського рішення в своїй діяльності, - підкоряється

тиску певних обставин об'єктивної необхідності, що в значній мірі, в свою чергу, позбавляє його почуття відповідальності.

Крім цього, вільний вибір керівника, пов'язаний із засобами та методами досягнення результату, також має мету скоригувати зовнішні зв'язки, які встановлені та надають свободу вибору тільки ієрархічно більш високим структурам, чим суттєво обмежують особисту свободу вибору керівника та ступінь його відповідальності.

Відповідальність, в психологічному аспекті якої значне місце у зазначеному алгоритмі займає свобода вибору, пов'язана з вільною та міцною волею керівника, а також реалізацією вимог суспільної необхідності. Ми згодні з точкою зору К. А. Новікова на цю проблему, який справедливо зазначає, що "відповідальність людини підвищується відповідно росту самоусвідомлення як істоти, яка вільно вибирає, але тим самим вільно реалізує в актах вибору дещо більше, чим просто індивідуальну ціль" При цьому, вільна та міцна воля повинна проявлятися в таких рисах характеру керівника як принциповість, послідовність, наполегливість у досягненні мети, єдність слова та справи, внутрішня дисципліна, вміння доводити справу до кінця, практичне відношення до себе і підлеглих. Ці вимоги визначають поведінку керівника у відповідному соціальному середовищі [8, с. 106].

Керівники, які знаходяться в одних і тих же об'єктивних умовах, в одному й тому же інформаційному полі по-різному виявляють особисту свободу волі, що відображається на їх різних, часто протилежних рішеннях поставленої мети, і проявляють суттєво відрізняючи особливості поведінки.

Про волю керівника можна сказати, що це активно діюча сила, яка може в деяких напрямках його діяльності обмежуватися і звужуватися, але, взагалі, вона повинна завжди залишатися і допомагати реалізації вимог суспільної необхідності.

Таким чином, домінуюча роль на інструментально-корегуючому рівні структури відповідальності належить такому компоненту як вибір засобів та методів досягнення результату, що являється професійним відбиттям його (керівника) відповідально важливих якостей. При цьому конкретне проявлення професіоналізму визначає будь-який засіб відображення і реакцію на мікро-, макро-, мезосоціальні та міжособистісне середовища і, тим самим, реалізується різна ступінь відповідальності керівника, що залежить від його здібності приймати управлінські рішення шляхом різних засобів: раціональним підходом до вирішення проблеми, методом суджень, інтуїтивним, компромісним та іншими.

Список використаних джерел

1. Карнап Р. Философские основания физики. М.: «Прогресс», 1971. - 292 с.
 2. Томашов В.В. Ответственность как категория исторического материализма. //Вестник Ярославского университета. - 1975. - №14. - С.74-81.
 3. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер с англ. – М.: Дело, 1992. – 702 с.
 4. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание. Москва: Политиздат, 1972 – 294 с
 5. Кузьмин И. Психотехнологии и эффективный менеджмент. – М.: Россмен, 1999. - 192 с.
 6. Черменина А. П. Проблема ответственности современной буржуазной этики./ Вопросы философии. - 1965. - № 2. – С. 76-87.
 7. Шубняков Б.П., Злотников В.М., Злотникова Л.В. Свобода выбора и ответственность при социализме. /Вестник Ярославского университета. - 1974.- № 6. - С.71-91.
 8. Новиков К. А. О некоторых аспектах проблемы свободного выбора. /Вопросы философии. – 1972. - № 12. – С. 102-111.
-

Михайловська О.В., к.е.н., доцент,
Семирозум Б.В., студент 2 курсу, група МПМп-161,
факультет проектного менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
m-olena @ukr.net

СУТНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ ВЛАДНИХ ВІДНОСИН

Відомо, що влада є складним за сутністю й багатоманітним за формами вияву явищем суспільного життя. Зароджувалась вона як концентроване вираження спільних інтересів, як втілення єдиної соціальної волі, як відображення потреби спільноти у збереженні своєї цілісності. У первісному суспільстві воля індивіда була підпорядкована волі колективу - це влада освячених звичаїв, традицій, це регулювання людських взаємин способом заборон (табу), ритуалів. З історичним розвитком відбувається відокремлення влади від населення, її відчуження від індивідів, формування самостійного апарату влади. Зокрема, відбувається зосередження влади та функцій керівництва у руках військових начальників, племінної верхівки, формується спеціальний апарат управління, який стає згодом однією з головних ознак держави. Якщо у первісному суспільстві головними засобами громадського підпорядкування були родові звичаї і традиції, то у подальшому ними стають моральні норми, закони, правила, принципи, ідейні мотиви тощо. Державна влада стає найпоширенішим і найрозвиненішим видом влади політичної.

У психологічному плані влада виникає через природну схильність однієї частини людей до володарювання, а іншої до підкорення. А в соціальному плані вона впливає з соціальної та ролевої неоднорідності суспільства, незадоволеності інтересів певних соціальних груп, необхідності їх узгодження, поділу праці на управлінську та виконавчу тощо [1, 2].

Відзначимо, що політична влада здійснюється як державою, так і політичними інститутами (політичними партіями, громадсько-політичними організаціями, органами місцевого самоврядування). При цьому державна влада, має загальний характер і поширюється на всю територію країни й суспільство в цілому, а влада політичних інститутів здійснюється лише в їх межах та ґрунтується як на правових нормах, установлених державою, так і на політичних нормах, які не є правовими і діють лише в межах політичних партій і громадських організацій та закріплюються у відповідних статутах і стосуються визначення прав та обов'язків їх членів, внутрішньопартійної діяльності. Зазначене означає, що політичні норми також виступають засобами здійснення політичної влади [3]. Отже, слід констатувати, що влада існує на різних рівнях суспільства.

Будучи багатоманітним суспільним явищем, політична влада знаходить своє відображення в різних наукових концепціях, серед яких основними є: телеологічна, реляціоністська, системна, біхевіористська, психологічна.

Становлення громадянського суспільства як історичної реальності розпочалося із зародженням капіталізму. Виникнення громадянського суспільства пов'язується з появою громадянина як самостійного, індивідуального члена суспільства, який усвідомлює себе таким, наділений певним комплексом невідчужуваних прав і свобод і відповідає перед суспільством за всі свої дії.

Список використаних джерел

1. Шайгородський Ю. Ж. Влада і суспільство: діалог через громадські ради : монографія / Шайгородський Ю. Ж., Андрійчук Т. С., Дідух А. Я.; за заг. ред. Шайгородського Ю. Ж. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 148 с.
2. Михненко А. М.. Суспільство та влада: механізми взаємодії : навч.- метод. матеріали для слухачів дисципліни “Механізми взаємодії суспільства і влади” / Михненко А. М., Кравченко С. О., Пантелейчук І. В. та ін. – К. : НАДУ, 2013. – 80 с.
3. Політологія: лекційний курс і практикум [Текст] : навч.посібник / Т. В. Гончарук, М. І. Гурик, І. С. Дмитрієв. - Тернопіль : АСТОН, 2009. - 376 с.

Музиченко О.М., студент магістратури, гр. Мсрп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Мазур Т.В.**, к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
offerlund@gmail.com

РЕФЛЕКСІЯ І ЕМПАТІЯ ЯК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВА ЯКІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Перетворення, що відбуваються у нашому суспільстві, вимагають нового типу взаємин між людьми, побудованих на гуманістичній основі, де висувається підхід до людини як до індивідуальності. Однією з професійно значущих властивостей, необхідних для успішного здійснення взаємодії з клієнтами соціальної роботи, є емпатія і рефлексія. Виявлення закономірностей розвитку рефлексивно-емпатійних властивостей випускників вузів виступає як умова ефективної орієнтації їх на професію. Емпатія може бути дійсно необхідною, професійно значущою якістю особистості майбутнього соціального працівника та надмірний прояв емпатії, може стати бар'єром у консультативному процесі.

Цілісне осмислення проблеми становлення особистості студента-соціального працівника у процесі професійного навчання у вузі призводить до необхідності пошуку дієвих шляхів побудови навчального процесу таким чином, щоб створити умови для розвитку рефлексивно-емпатійних властивостей особистості, на основі яких стає можливим досягнення творчого розвитку майбутніх соціальних працівників.

Незважаючи на великий теоретико-емпіричний матеріал, питання психологічного супроводу професійного становлення фахівців різних профілів і раніше не втрачає своєї актуальності. У сучасних умовах вузівського навчання давно назріла потреба розробки механізмів оптимального впливу на професійне становлення студентів. На даний час у вузі повинна бути створена ефективна система професійного розвитку фахівців на основі рефлексивно-емпатійних властивостей. Це підтверджує необхідність оновлення існуючої практики навчання студентів з позиції формування майбутнього професіонала як творчої особистості.

Тому у вузі повинна бути створена ефективна система професійного навчання фахівців, що мають активну особистісну позицію. Підготовка професіонала не повинна обмежуватися отриманням знань, формуванням умінь і навичок, що підтверджує необхідність оновлення існуючої практики навчання студентів з позицій формування майбутнього професіонала, який виявляє творчу активність в реалізації професійної діяльності.

Як показали результати дослідження, на етапі третього року навчання у вузі спостерігається зниження показників рефлексії та емпатії, що пов'язано з кризою третього року навчання і узгоджується з загальними тенденціями розвитку особистості майбутнього професіонала. При цьому другий курс навчання у вузі супроводжується усвідомленням студентами необхідності зміни своєї ідентичності і способів навчально-професійної діяльності. Безумовно, даний факт необхідно враховувати при організації психологічного супроводу професійного становлення студентів-соціальних працівників на основі розвитку рефлексивно-емпатійних властивостей особистості.

Мета розробленої програми психологічного супроводу розвитку особистісних властивостей майбутнього соціального працівника полягає в розширенні сфери професійно-творчої компетентності студентів-соціальних працівників через розкриття рефлексивно-емпатійного потенціалу в умовах групової роботи.

Основні завдання зводяться до наступного:

- розвиток рефлексії власної поведінки та діяльності;
- розвиток емпатійних властивостей;
- актуалізація творчого потенціалу студента;
- формування установки студента на творчість у навчально-професійної діяльності;

- розвиток навичок командно-творчої роботи;
- створення необхідних умов для впровадження набутих студентом умінь і навичок творчої роботи, досвіду рефлексивно-емпатійної взаємодії в практику навчально-професійної діяльності у ВНЗ.

Стратегія реалізації програми виражена у вигляді трьох модулів, кожен з яких змістовно представлений циклом тренінгових занять.

Перший модуль тренінгових занять присвячений розвитку інтелектуальних складових професійного становлення студента-соціального працівника, в тому числі одного з базових якостей її особистості - рефлексії. У ході занять особлива увага звернена на розвиток характеристик дивергентного мислення або так званого латерального («бічного») мислення, спрямованого на пошук шляхів вирішення проблеми на «периферії пізнання», шляхом максимального розширення бачення проблемного поля і відшукування неочевидних варіантів дій. Дивергентне мислення також має безпосередній зв'язок з рефлексивними процесами людини. Основними напрямками розвитку інтелектуальних факторів професійного становлення студента-соціального працівника прийнято вважати наступні:

- розвиток особистісних властивостей студента на основі реалізації суб'єктно-творчої діяльності;
- розвиток здатності генерувати різноманітні ідеї, що відрізняються нестандартністю і оригінальністю, і втілювати їх у своїй навчально-професійній діяльності;
- усвідомлення студентом проблемних зон професійного становлення, змінюваних згодом формуванням нових стратегій особистісно-професійного розвитку студента;
- удосконалення рефлексивної регуляції студентом власної навчально-професійної діяльності.

Підсумком даного комплексу занять має стати зміна особистісного потенціалу в напрямку розширення стратегій інтелектуально-творчої діяльності студентів-соціальних працівників, що, в цілому, може сприяти актуалізації творчої активності студентів-соціальних працівників за допомогою стимулювання рефлексивних аспектів самосвідомості.

Другий модуль тренінгових занять спрямований на розвиток показників комунікативної сфери особистості, в тому числі емпатійних властивостей, які відносяться до числа професійно важливих характеристик соціального працівника. Ефективна професійна діяльність соціального працівника передбачає подолання стереотипних елементів комунікативної взаємодії з людьми. Провідними напрямками розвитку комунікативних чинників становлення особистості соціального працівника-професіонала є наступні:

- розширення комунікативного досвіду в цілях навчання і особистісного зростання студентів;
- набуття досвіду спільного вирішення навчально-професійних завдань на основі колективно-творчої емпатійної взаємодії;
- створення передумов для ефективного професійного спілкування на основі емпатійних властивостей особистості.

Основними засобами даного циклу тренінгових занять виступають рольові ігри з елементами драматизації, що створюють умови для формування навичок ефективної комунікації, емпатії. Підсумком даного циклу занять зі студентами є тема самопрезентації, яка акумулює в собі набутий студентами раніше досвід комунікативно-творчої взаємодії, на основі рефлексивно-емпатійних властивостей власної особистості.

Третій модуль складають тренінгові заняття, орієнтовані на розвиток саморегуляції емоційних проявів професійного становлення студентів-соціальних працівників. Провідними напрямками розвитку емоційних чинників професійного становлення студентів є наступні:

- Розвиток емоційної стійкості до стресогенних факторів, що забезпечує високий рівень емоційно-вольової регуляції майбутніх соціальних працівників;
- Розвиток психологічної спостережливості як здатності фіксувати і запам'ятовувати всю сукупність сигналів, одержуваних від іншої людини або групи і на основі цього будувати прогноз подальшої взаємодії, передбачати наслідки взаємних впливів.

Таким чином, реалізація стратегії програми дозволить, на наш погляд, створити необхідні умови для розвитку особистості соціального працівника-професіонала, а також здійснити вдосконалення набутих студентами в процесі навчання професійно важливих якостей особистості, особливо таких, як рефлексія і емпатія, що сприяють прояву творчої активності в навчально-професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Кузнецова І.В. Етапи формування емпатійної культури студентів / І.В.Кузнецова //Педагогіка та психологія: Зб. наук. пр. – Вип. 21. – Харків : ХДПУ, 2002. – С. 125-129.
2. Кісарчук З.Г. Проблема професійної підготовки психологів- консультантів та психотерапевтів / З. Г. Кісарчук // Психологічний службі системи освіти України 10 років: здобутки, проблеми і перспективи. – К.: Ніка-Центр, 2012. – С. 176–177
3. Томчук М. І. Методологічні засади дослідження та формування психологічної готовності особистості до діяльності / М. І. Томчук // Психологія і суспільство. – 2010. – №4. – С.65 – 69.

Надоліна Л.М., студентка 6 курсу, група ЗМСРп-161,
факультету соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Герасименко О.В.**, к.і.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
larysalochka@ukr.net

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ-СИРІТ ЯК СПЕЦИФІЧНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ГРУПИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства продовжує залишатися чимало соціальних проблем. Однією з них є сирітство. За даними офіційної державної статистики, на 1 січня 2016 р. в Україні (без урахування окупованих територій сходу та Криму) 73182 дітей-сиріт. Із них лише 20-30% – сироти, інші – це діти, які мають батьків, але вони були позбавлені батьківського піклування. Із загальної кількості понад 52906 дітей перебувають під опікою найближчих родичів, в інтернатних закладах залишаються близька 6600 дітей, 25 тисяч дітей – із родин, які опинилися у складних життєвих обставинах і не можуть виховувати дітей. 18 тисяч дітей можуть бути усиновлені. Протягом минулого року 1868 дітей були усиновлені, тобто лише 10% від потреби [7].

Згідно даних Уповноваженого Президента України з Прав Дитини Юрія Павленка, на перше півріччя 2013 року в Україні 91,7 тисяч дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це майже на 10 тисяч менше, ніж в 2009 році [11]. Станом на 1 січня 2015 року тисяч дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування було 83716 дітей, тобто можемо стверджувати, що за останні роки кількість сиріт зменшилася [7]. Але цифра 73 тисячі 182 дітей-сиріт станом на 2016 р. – залишається вражаючою і потребує подальшого регулювання інституту сирітства і пов'язаних з ним питань і проблем.

Домінуючими детермінантами поширення сирітства є нестабільність суспільного життя, матеріальні негаразди загальна деградація особистості, криза сім'ї, тобто зміна форм сімейної організації, збільшення кількості позашлюбних народжень, послаблення її виховного потенціалу, втрата фундаментальних людських цінностей, руйнування традиційних моральних норм У наукових джерелах розрізняють два типи сирітства: сироти – діти віком до 18 років, що не мають батьків і соціальні сироти – діти, які мають біологічних батьків, але за будь-яких причин позбавлені батьківського піклування [13, с.119].

Однією з категорій дітей, які потребують особливої підтримки з боку держави, є діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, а також особи з їх числа. Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» визначено терміни:

- дитина-сирота – дитина, в якій померли чи загинули батьки;

- діти, позбавлені батьківського піклування – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти-особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були уналежнені до дітей, позбавлених батьківського піклування, а також правові, організаційні, соціальні засади та гарантії їх державної підтримки [5, с.51].

Діти-сироти залишаються однією з найбільш соціально занедбаних і найменш психологічно захищених спільнот нашої країни. Звууженість соціального оточення в інтернатних закладах, брак соціально-адекватних моделей статево-рольової поведінки, недостатня підготовленість вихователів до роботи з такого роду контингентом, створюють несприятливі умови для розвитку особистості, яка виховується в умовах батьківської депривації [14, с.110].

Кількість соціальних сиріт в Україні значно перевищує кількість тих дітей, які не мають живих батьків. Така соціальна ситуація викликає занепокоєння науковців, соціальних працівників, суспільства, оскільки вона свідчить про функціональну неспроможність десятків тисяч сімей виховувати й опікуватись власними дітьми. Зазвичай саме державні органи опіки та піклування позбавляють батьків прав виховувати власних дітей, унаслідок їх фізичної, психологічної або соціальної неспроможності виконувати батьківські обов'язки. Особи, які ведуть девіантний спосіб життя, а саме зловживають алкоголем, наркотиками, звісно, не можуть забезпечити необхідних умов для виховання і розвитку дитини, тож позбавляються батьківських прав. На жаль, цей крок необхідний, якщо здоров'ю та життю дитині загрожує подальше спільне проживання з девіантними батьками [9, с.52].

За визначенням І. Богданової «сирітство – це соціальне явище, поява якого зумовлена наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, які залишилися без піклування батьків у результаті позбавлення останніх батьківських прав або визнання їх в установленому порядку недієздатними, безвісти відсутніми», а «сирота – дитина, що тимчасово або постійно перебуває поза сімейним оточенням унаслідок втрати батьків, а також дитина, яка не може з певних причин чи з власних інтересів залишатися в сімейному оточенні і потребує захисту та допомоги з боку держави» [3, с.53].

Спробуємо виокремити характерні риси дітей-сиріт як специфічної соціальної групи:

- практично всі сироти мають психологічні травми, а тому важливими умовами їх виховання є психологічна реабілітація, ресоціалізація та подальша соціальна адаптація;

- несформована світоглядна позиція як наслідок педагогічного недбальства батьків та байдужості близького до сім'ї соціального оточення;

- нерозвинені навички соціалізації та адаптації, які мають формуватися в сім'ї, де він засвоює основні моделі поведінки, соціальні норми та цінності, формує певний світогляд, вчиться пристосовуватись до життєвих змін;

- низький рівень комунікативності і неадекватна самооцінка [15, с.122].

Психологічні дослідження рівня та особливостей інтелектуального розвитку дітей, які виховуються поза родиною, свідчать, що рівень розвитку уваги, пам'яті, мислення не має істотних відхилень від середньостатистичної норми. Однак дослідження виявляють слабо сформовану картину світу, підвищену ситуативність, яка у пізнавальній сфері виявляється у нездатності вирішувати завдання, що вимагають внутрішніх операцій, не спираючись на практичні дії, зниження розвитку творчого мислення.

Основними причинами зниження інтелектуального розвитку вихованців інтернатного закладу є вплив середовища, анатомофізіологічне порушення діяльності центральної нервової системи та відсутність якісного, змістовного спілкування з дорослими, що адекватно б впливало на дітей, які виховуються в дитячому будинку. Результатом є: відсутність навичок поведінки і спілкування з іншими людьми, невпевненість, комплекс менш вартості, почуття соціальної відчуженості; недостатній прояв позитивних соціально-рольових орієнтирів, підвищена агресивність, нехтування собою як особистістю, проблеми адаптації до нового середовища [8, с.79].

Теоретичні відомості про психологічні характеристики дітей-сиріт середнього шкільного віку надають нам специфічну картину особистості. Дітям-сиротам важко засвоювати учбовий матеріал, в них спостерігається затримка в розвитку мислення, нерозвиненість саморегуляції. Все це призводить до відставання в оволодінні учбовими навичками та вміннями, низької якості навчання.

Ще одна важлива особливість дітей-сиріт: вони живуть в умовах дефіциту спілкування з дорослими, що призводить до формування ряду особливостей у їхній картині світу, стратегіях спілкування та взаємодії з іншими дітьми тощо.

Специфіка ціннісних орієнтацій дітей-сиріт полягає у визнанні головною цінністю силу, яка здатна захистити їх. Вони мають певні труднощі соціалізації, які розуміються як комплекс утруднень для дитини при оволодінні певною соціальною роллю. Частіше за все причинами виникнення цих складнощів є невідповідність вимог до дитини у процесі її взаємовідносин з соціумом та готовності дитини до цих відношень [4, с.13].

За спостереженнями М. Астоянца діти, які виховувались у дитячих будинках або у школі-інтернаті, менш пристосовані до життя, ніж діти, які виховувались в родині. Діти, які живуть у родині, мають можливість для розширення свого соціального кругозору, більш широкий спектр спілкування, що має значний вплив на процес соціально-побутової адаптації та їх підготовки до самостійного життя [2, с.55]. Н. В. Кононенко відмічає у вихованців дитячих будинків наявність деморфізму за спільним рівнем сформованості практичних навичок ведення домашнього господарства, прояву родинних почуттів, здатності спілкуватися із друзями та дорослими та вміння реально оцінювати дійсність. При цьому рівень неготовності дівчат вищий, ніж у хлопчиків [10, с.11].

Низкою науковців В. С. Мухіною, А. М. Прихожан, Н. Н. Толстих доведено, що найбільш суттєві відхилення від нормального становлення особистості дитини-сироти проявляються в порушенні соціальної взаємодії, створюється специфічний тип спілкування із дорослим, який, в свою чергу, впливає на відношення до однолітків, невпевненості у собі, неадекватній самооцінці, емоційній напруженості, підвищеній агресивності тощо [12, с.32; 13, с.122].

Отже, очевидною є проблема створення більш сприятливих умов соціалізації та соціальної адаптації дітей-сиріт, які виховуються в інтернатах і дитячих будинках, оскільки виховання дітей в інтернатних закладах формує в них специфічне ставлення до життя, впливає на їх психічне здоров'я. Узагальнюючи розглянуті риси, можемо передбачити, що у їх свідомості наявний «синдром інтернатної дитини», який виявляється набором характеристик, притаманних дітям-сиротам як специфічній соціальній групі. Зокрема: наявність психологічних травм, нерозвинені навички соціалізації та адаптації, неадекватна самооцінка, переважно нерозвинута комунікабельність. Соціальна адаптація і подальший спосіб життя дітей-сиріт відбувається на основі таких психологічних особливостей. Ця проблема потребує подальшого наукового дослідження. Саме тому створення оптимальних умов для підтримки дітей-сиріт як найбільш уразливої категорії населення є першочерговим завданням держави. Для вдалої їх соціалізації та адаптації необхідно не ізолювати дітей від суспільства в закладах закритого типу, а забезпечити їх інтеграцію у соціумі через пріоритетність сімейних форм виховання, таких як прийомна сім'я, опікунство, дитячий будинок сімейного типу, усиновлення тощо.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: закон України 13.01.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
2. Астасян М.С. Дети-сироты: анализ жизненных практик в условиях интернатного учреждения / М.С. Астасян // Социс. – 2006. – №3. – С. 54–63.
3. Богданова І. М. Соціальна педагогіка: навч. посіб. [Електронний ресурс] / Богданова І. М. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
4. Більман С. Методика вимірювання рівня соціалізації дітей-сиріт / С. Більман, К. Шкуропат // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. – 2014. – Вип. 1. – С. 13–15.
5. Бордіян Я. Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: проблеми та шляхи їх вирішення / Я. Бордіян // Актуальні проблеми державного управління. – 2013. – Вип. 1. – С. 50–54.
6. Возрастные стандарты социализации детей-сирот / [под ред. А.М. Беляевой]. – М.: Владос, 2009. – 254 с.
7. Державна служба статистики України. Режим доступу - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Кізь О. Б. Особливості самоставлення вихованців інтернатних закладів / О. Б. Кізь // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К, 2002. – Т. IV. – Ч. 3. – С. 78–86.
9. Комарова Н.М. Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання / Н.М. Комарова, І.В. Пеша. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2006. – 92 с.
10. Кононенко Н. В. Коррекция личностных диспозиций детей-сирот в условиях детского дома: автореф. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Н. В. Кононенко. – Майкоп, 2006. – 23 с.
11. Міський сайт дитини. Статистика з усиновлення від 8.11.2013. – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://mcd.org.ua/2013/11>
12. Мухина В. С. Психологическая помощь детям, воспитывающимся в учреждениях интернатного типа / В. С. Мухина // Вопросы психологии. – 1989. – № 1. – С. 32-39.
13. Прихожан А. М. Психология сиротства / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 400 с.
14. Пушкар В. А. Деприваційні впливи умов виховання на психічний розвиток дитини / В. А. Пушкар // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – 2009. – №. 74. – Т. 2. – С. 110–115.
15. Шепелева Г. А. Діти-сироти як специфічна соціальна група / Г. А. Шепелева // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 58. – С. 119–122.

Нестеренко Ю.В., студентка 4 курсу, група ПР-142,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Литвиненко В.М.**, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри трудового права, адміністративного права та процесу
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
ulianesterenko96@gmail.com

ПРО ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЇХ МІСЦЕ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Питання правового становища осіб з інвалідністю є досить актуальним в наш час, оскільки особи з інвалідністю є серед усіх верств населення будь-якого суспільства. Нині можна говорити про глобальний характер проблеми інвалідності – в усьому світі, приблизно кожна десята людина - з обмеженими можливостями.

Для України проблема соціального захисту інвалідів є особливо значущою у зв'язку зі стійкою тенденцією до зростання частки інвалідів у загальній структурі населення. За даними ВООЗ у 1970-их роках 10 % населення Землі відносились до осіб з інвалідністю, а в 2010-их роках їх відсоток вже становив 15 (більше одного мільярда чоловік) [1, с. 11].

Кількість осіб з особливими потребами постійно зростає, хоча причини і наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державою добробуту своїх громадян.

Тож постає необхідність з'ясувати, хто такі особи з інвалідністю. Згідно звконодавства, інвалід - це особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із

зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [2].

Законодавством України, яке регулює статус осіб з інвалідністю є: Конституція України, Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", Закон України "Про реабілітацію інвалідів в Україні", Закон України "Про соціальні послуги" та ін.

Варто зазначити, що Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні" зобов'язує органи державної влади створювати умови для безперешкодного доступу інвалідів до житлових, громадських і виробничих споруд, громадського транспорту, для вільного пересування в населених пунктах. Проте, хоча справа і просувається, більшість маломобільного населення України все ще позбавлена можливості брати участь у суспільному житті через недоступність соціальної інфраструктури. Навколишнє середовище в містах України розраховане фактично, виключно, на здорову людину. В переходах та під'їздах будинків недостатньо пандусів, в більшості випадків є лише сходи, візок може потрапити в ліфт чи двері квартири лише в розібраному вигляді. Такі місця загального користування як магазини, аптеки, ресторани, кінотеатри, концертні зали, навчальні заклади, бібліотеки непристосовані для пересування інвалідів без сторонньої допомоги, за виключенням поодиноких випадків їх обладнання.

Закон України "Про реабілітацію інвалідів в Україні" відповідно до Конституції України визначає основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання інвалідами фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності [3].

Основне завдання цього закону полягає у відновленні соціального статусу, досягненні матеріальної незалежності та соціальної адаптації людей з інвалідністю, створення умов для усунення обмежень їх життєдіяльності, відновлення здатності до побутової, професійної, суспільної діяльності.

В свою чергу Закон України "Про соціальні послуги" визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги [4].

З метою забезпечення особам з інвалідністю реалізації прав на рівних з іншими громадянами для участі в усіх сферах життя і приймаються нормативні акти, що визначають їх статус, політику соціального захисту та основи соціальної і професійної реабілітації цього контингенту населення.

Розглядаючи правовий статус осіб з інвалідністю, слід зазначити, що дані особи, як громадяни держави, володіють всією повнотою конституційних прав, свобод і обов'язків, тобто володіють загальним правовим статусом; з іншого ж боку, як особи, які мають певні вади здоров'я, наділені додатковими правами та пільгами, тобто є володарями спеціального правового статусу.

Загальний (конституційний) правовий статус характеризується тим, що він розглядається як статус людини-громадянина держави, що закріплений у Конституції і конституційних законах. Він є узагальненим і однаковим для всіх незалежно від національності, релігійних переконань, соціального стану; характеризується стабільністю і визначеністю; передбачає рівність прав і обов'язків громадян, рівність їх перед законом; виступає базовим для всіх інших статусів; слугує основою для набуття конкретних суб'єктивних прав, покладання обов'язків і понесення відповідальності.

Спеціальний статус інваліда являє собою додаткові права та звільнення від виконання окремих обов'язків, які забезпечують особі з інвалідністю рівні з іншими громадянами можливості в реалізації цивільних, економічних, політичних та інших прав і свобод, передбачених Конституцією України, а також у відповідності із загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права і міжнародними угодами України. Отже,

спеціальний статус інваліда включає в себе комплекс прав, серед яких основними є такі як: право на безоплатне проходження медико-соціальної експертизи; право на сприяння у вихованні та навчанні дітей-інвалідів; право на транспортне обслуговування; право інваліда на реабілітацію; право на медичну допомогу; права на санаторно-курортне лікування; право на забезпечення засобами корекції, спеціальними засобами пересування; право на професійну підготовку; право на працевлаштування; право на соціальне обслуговування; право на матеріальне забезпечення та ін. [5, с. 3].

Як приклад реалізації спеціального статусу можна навести норму ч. 2 ст.172 Кодексу законів про працю України, залучення інвалідів до надурочних робіт та робіт у нічний час без їх згоди не допускається, а також згідно зі ст. 22 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», за інших рівних умов особи з інвалідністю мають переважне право на зарахування до вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладів.

Індивідуальний статус, як вид правового статусу інваліда, фіксує конкретику окремої особи (групу інвалідності, її причину, час настання, а також стать, вік, сімейний стан тощо). Він являє собою сукупність персоніфікованих прав і обов'язків особи з інвалідністю. Ознакою правової культури, юридичної грамотності є знання кожною особою з інвалідністю свого особистого статусу, своїх прав і обов'язків[5, с. 3].

Таким чином, правовий статус осіб з інвалідністю - це система як загальних, так і спеціальних та індивідуальних прав і обов'язків осіб зі стійким розладом функцій організму, що закріплені державою у законах і підзаконних нормативно-правових актах.

Тобто, виходячи з вищесказаного стає зрозумілим, що гарантом забезпечення та реалізації особами з інвалідністю комплексу їх прав і обов'язків, що власне й становлять зміст правового статусу, є безпосередньо держава як головний суб'єкт соціального захисту інвалідів. У зв'язку з цим необхідність посиленої і комплексної уваги з боку держави має полягати в розробці заходів, створенні відповідних інститутів, застосуванні механізмів, призначених забезпечувати життєві та соціальні потреби інвалідів, реалізовувати громадянські права та свободи, створювати рівні можливості для їх інтеграції в суспільство, сприятливі умови для забезпечення соціальної, медичної, трудової реабілітації інвалідів.

Саме одним із заходів інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство є те, що на сьогоднішній день Україна намагається перейти від медичної до соціальної моделі інвалідності. Остання полягає у взаємозв'язку між людиною з обмеженими можливостями та соціумом, а не фіксування відхилення у її здоров'ї та розвитку, як це притаманно медичній моделі і було характерно для радянської системи управління. Сучасна державна політика хоч і намагається включати в себе такі аспекти соціального захисту інвалідів як: створення умов для інтеграції інвалідів до активного суспільного життя; підвищення державних гарантій у досягненні вищих соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні інвалідів; створення безперешкодного середовища для інвалідів і тд., проте, ще існує досить широкий спектр проблем в Україні щодо осіб з інвалідністю, які необхідно вирішити державі аби наблизитись до розв'язання даної проблеми.[6, с. 10].

Як висновок варто сказати, що незважаючи на певні зусилля органів державної влади та місцевого самоврядування, в українському суспільстві ще мало змінилося ставлення до інвалідів – ідея рівних прав та надання рівних можливостей інвалідові ще не є загально визнаною та реалізованою повною мірою, так само мало змінилося й ставлення до проблем інвалідів з боку фахівців – бракує сучасних підходів до питань соціального захисту інвалідів.

Список використаних джерел

1. Сташків Б. Правовий статус інвалідів / Б. Сташків //Соціальний захист: журнал / гол. ред. Горбатюк В. М. – 2001. –№11(41). – СС. 11-13.
2. Закон України від 21.03.1991 №875-XII "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні"// Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 21. - С. 252.
3. Закон України від 06.10.2005 №2961-IV "Про реабілітацію інвалідів в Україні"// Відомості Верховної Ради України. -2005- № 2961-IV.- С.2

4. Закон України від 19.06.2003 №966-IV "Про соціальні послуги"// Відомості Верховної Ради України. - 2003.- № 966- IV. – С. 36

5. Правовий статус людини, його ознаки і структура [Електронний ресурс] // Офіційний інтернет-портал Навчальних матеріалів онлайн .– Режим доступу : http://pidruchniki.com/1625040843033/pravo/pravoviy_status_lyudini_yogo_oznaki_struktura

6. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь / Мінпраці України, Держ. установа “Наук.-дослід. ін-т соц.-труд. відносин”. – К., 2008. – 200 с.

Пашенко О.В., студентка група 161 ЗМСР-п161
Науковий керівник: **Москаленко В.В.**, д.філос.н., професор
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
[lena_1994@meta.ua](mailto:lana_1994@meta.ua)

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ З БЕЗРОБІТНИМИ У ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ

Актуальність теми. В умовах посилення тенденцій глобалізації і світової економіки та зростання конкуренції у світовому економічному просторі, проблема ефективної підготовки та використання людського потенціалу набуває для суспільства першочергового значення. Якість трудового потенціалу суспільства визначається характером становлення та реалізації професійного потенціалу кожного громадянина. Одним з чинників, який сприяє усвідомленому вибору майбутньої професії, побудові та реалізації реалістичних професійних планів на відділену перспективу, є система специфічних психолого-педагогічних засобів, що характеризуються як професійна орієнтація. Звичайно, даним питанням в центрах зайнятості займається ніхто інший, як соціальний працівник.

Соціальна робота у сфері зайнятості є невід’ємною сферою соціального захисту різних цільових груп і категорій населення, її вирізняють свої особливі форми, методи роботи, соціальні технології, сфери соціального впливу.

Дуже важливою проблемою сьогодення є безробіття молоді. Щорічно на ринок праці виходить велика кількість випускників шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів. Юнакам і дівчатам після закінчення навчання, як правило, дуже важко влаштуватися на роботу.

Молодь – це головна складова ринку робочої сили. Вона володіє необхідним потенціалом, реалізація якого найближчим часом може істотно поліпшити економічне та соціальне становище суспільства і відродити національно-духовні надбання українського народу.

Метою дослідження є визначення основних напрямів соціальної роботи з безробітною молоддю в Центрах занятості.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **задачі**:

- На основі вивчення наукової літератури з проблеми визначити теоретичні основи професійного самовизначення безробітної молоді в Центрах занятості;
- Проаналізувати особливості роботи Центрів занятості з безробітною молоддю;
- Здійснити аналіз роботи Чернігівського міського центру занятості з професіоналізації безробітної молоді;
- Розробити рекомендації працівникам Чернігівського міського центру занятості з оптимізації роботи професіоналізації безробітної молоді.

Об’єктом дослідження соціальна допомога безробітній молоді у Центрах занятості.

Предмет дослідження – професійне самовизначення безробітної молоді у Центрах занятості.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення даних науково методичної та спеціальної літератури; метод порівняння був застосований при розгляді форм та методів підтримки особистості у виборі нею професії; метод формалізації основних понять, що

використовувались в дипломній роботі; аксіоматичний метод також був використаний в роботі з основними визначеннями та поняттями; індукція та дедукція, метод гіпотез, метод розрахунку та вимірювання та системний методи дослідження.

Практичне значення. Розроблений тренінг для працівників служби зайнятості, метою якого є більш детальне оволодіння безробітними клієнтами Центру зайнятості інформацією про існуючі професії та про основні шляхи професійного самовизначення.

Досягнення високого рівня зайнятості - одна з основних цілей макроекономічної політики держави. Економічна система, що створює додаткову кількість робочих місць, ставить задачу збільшити кількість суспільного продукту і тим самим у більшому ступені задовольнити матеріальні потреби населення. При неповному використанні наявних ресурсів робочої сили система працює не досягаючи границі своїх виробничих можливостей. Чимало проблем безробіття наносить і життєвим інтересам людей, не даючи їм прикласти своє уміння в тім роді діяльності, у якому людина може найбільше виявити себе, чи лишає їх такої можливості, через що люди переносять серйозний психологічний стрес. Як впливає з даних Державної служби зайнятості, кожен четвертий із українців у віці до 24 років не має роботи. У порівнянні з минулорічними показниками, кількість молодих українців, які не мають роботи, зросла на 100 тисяч і досягла позначки 1,8 мільона осіб. Як додали у Держслужбі зайнятості, зараз на 1 вакансію в середньому претендують 9 кандидатів.

Проблеми соціального захисту безробітної молоді не цілком відрегульовані на законодавчому рівні, що відчутно впливає на її матеріальне становище та соціальну поведінку.

Останнім часом наявна тенденція до збільшення кількості безробітної молоді, у якій безробіття триває понад рік, і, як наслідок, руйнуються професійні навички. До того ж молоді люди розраховують на допомогу держави, батьків, що також знижує мотивацію до праці.

Демографічну структуру ринку праці України утворюють більше ніж на третину молоді люди, а саме безробітна молодь таких груп, як:

- випускники загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і вищих навчальних закладів;
- звільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва;
- військовослужбовці, звільнені зі строкової служби у Збройних силах;
- жінки, які перебували у відпустці з догляду за дітьми, домогосподарки;
- інші категорії (звільнені у зв'язку з плінністю кадрів, школярі 9-10 класів, молодь, незайнята більше одного року, та ін.).

Останнім часом багатьох людей цікавить таке питання, як: «Які ж спеціальності нині затребувані на українському ринку праці?», «Які є нові професії і що вони собою являють?», «Яка професія близька конкретно мені?» і т.д. Допомогти знайти відповіді на ці питання молодим людям може соціальний працівник в Центрі зайнятості.

Спеціалістами служби зайнятості використовуються безліч методик з профорієнтації, одними з найпоширеніших є розробки Є. А. Клімова. Вчений наголошував, будь-яка професія, залежно від того, з чим має справу працівник, може бути віднесена до одного з 5 типів: техніка, знакова система, людина, художній образ, природа. І, звичайно ж, розробник запропонував способи визначення у людей цих типів. Процедура тестування можна пройти як в самому Центрі зайнятості, так і онлайн в мережі Інтернет. Звичайно ж, в ЦЗ клієнтам буде більш детально пояснено значення будь-якого варіанту, надано додаткову інформацію, проведено професіографічну роботу та запропоновано більш конкретні послуги по працевлаштуванню.

Також важливо зазначити, що в ЦЗ широко застосовуються методи психологічної діагностики (психодіагностики) – це галузь психологічної науки, яка розробляє методи визначення і виміру індивідуально-психологічних якостей людини. Це своєрідний вид психологічної практики, в якій використовуються ті або інші методи і методики для встановлення "психологічного діагнозу" конкретній людині.

За способом отримання інформації психодіагностичні методики поділяються на об'єктивні, стандартизовані тести і на нестандартизовані, інтерпретаційні методи (особистісні опитувальники і т. ін.). Останні іноді називають експертними, їх застосування потребує високої кваліфікації і досвіду. В методиках першого типу переважає кількісний підхід, який передбачає використання жорстко фіксованих емпіричних ознак і процедур до різних обстежуваних для виявлення певної психологічної якості.

В методиках другого типу переважає якісний підхід. Він допускає використання різних процедур для виявлення якоїсь однієї якості і нерідко виявляється більш інформативним, тому що дозволяє враховувати такі фактори, як стан людини і ситуацію, які значною мірою обумовлюють варіативність поведінки.

Завдання профконсультанта ЦЗ тезово можна представити таким чином:

- визначення психологічного запиту клієнта;
- всебічне вивчення особистості клієнта (його бажань, можливостей, соціальних, індивідуально-психологічних, психофізіологічних особливостей, індивідуального плану розвитку професійної кар'єри) з використанням діагностичних методів обстеження, вивченням відповідної документації;
- систематизування отриманої інформації;
- аналіз і узагальнення отриманої інформації з метою виявлення відповідності професійної спрямованості та індивідуальних якостей клієнта;
- формулювання висновків стосовно виявлених особливостей клієнта і відповідності їх вимогам майбутньої професійної діяльності;
- надання обґрунтованих рекомендацій стосовно професійного плану клієнта;
- розробка в разі його відсутності, корекція в разі невідповідності його можливостям клієнта, підтвердження його в разі відповідності можливостям клієнта;
- визначення шляхів реалізації професійного плану (працевлаштування, вибір або перевибір професії, навчання або перенавчання, компенсація, розвиток тих якостей, які недостатньо розвинені для професії, але піддаються тренуванню, корекція небажаних для професії якостей).

Дослідження нашої випускної кваліфікаційної роботи проводилось на базі Чернігівського міського центру зайнятості, який має широкий спектр методів та технологій роботи з безробітними людьми, зокрема, молоддю. Одним із шляхів подолання протиріччя між існуючими і закладеними професійними стереотипами, практикою профорієнтації в навчальних закладах і вимогами сьогодення є застосування технологій з активізації професійного самовизначення.

Оскільки професійне самовизначення є досить індивідуальним процесом, характеризується специфічною метою, загальними та частковими завданнями, структурою, алгоритм дій та взаємодій учасників цього процесу повинен розроблятися детально та ретельно, конструюючи правильно кожну технологію.

Однією з дієвих технологій, яка є засобом активізації професійного самовизначення є методика побудови особистого плану вже вищезгаданого Є. Клімова .

До числа факторів, що впливають на вибір професії Є. Клімовим віднесено такі: схильність до певного виду професійної діяльності; урахування позиції батьків; урахування позиції друзів; урахування потреби суспільства в професії, що обирається; рівень інформованості про світ професій; відповідність вибору рівню домагань людини; урахування можливості реалізувати вибір професії; наявність особистого професійного плану як програми дій з реалізації відповідних планів. Перелічені вище фактори утворюють так званий "восьмикутник основних факторів вибору професії". В ідеальному варіанті особистий професійний план має розроблятися з урахуванням всіх його складових.

Для з'ясування професійних схильностей ми використовували диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО). Слід зазначити, що крім згаданого ДДО протягом останніх років розроблено декілька методик, які теж дозволяють визначити професійні інтереси та схильності клієнтів ЦЗ, що не визначились із професійною приналежністю

(анкета інтересів, карта інтересів, методика Л. Йовайши, квадрат інтересів, “ОДАНІ - 2” тощо.

Отже, для більш точного та ретельного визначення професійної само визначеності респондентів ми використовували в своєму дослідженні як ДДО, так і згадані тестові методики. Також, було проведено анкетування серед учнів 11 класів ЗОШ № 20 м. Чернігова, яке дозволило нам частково проаналізувати просвітницьку роботу, що проводить з молодим поколінням спеціалістами служби зайнятості.

У процесі дослідно-експериментальної роботи нами також використовувалися розроблені М. Пряжніковим карткові профконсультаційні методики [56; 57]. Їх перевагою є предметність пошукової дії і можливість оперативного упорядкування з карток образів об’єктів, що моделюються респондентами. Дані методики можна розділити на такі групи: інформаційно-пошукові системи та ігрові карткові технології. В першому варіанті респондент за певними правилами складає з карток образи своїх профорієнтаційних проблем, і, відповідно, обирає шляхи їх вирішення. Перевагою таких карток є можливість корегування вибору, що здійснюється респондентом. Профконсультант може активізувати опитувану особу за допомогою спеціальних, так званих «провокаційних» питань, підвищуючи рівень усвідомленості і самостійності її дій.

Ігрові карткові технології моделюють і основні етапи життя людини, і кроки професійного самовизначення. Найважливішим активізуючим прийомом даних методик є спеціально організовані ігрові “суперечки” клієнта служби зайнятості з відповідями, що вписані в картках, а також “призи” і покарання за перемогу в таких суперечках. У ході такої суперечки респондент звичайно сам висловлює зв’язок тих або інших своїх ігрових можливостей і досягнень гри.

Мінусом таких методик є те, що вони обумовлені необхідністю значних витрат часу, особливо при роботі з групою клієнтів (від 40 хвилин до 1,5-2 годин в індивідуальних процедурах і від 2 до 3,5 годин у групових карткових іграх). Також складність полягає і в виготовленні наочних матеріалів і в оволодінні методиками проведення та тлумачення отриманих результатів профконсультантами.

Ще одна група профорієнтаційних методик – це активізуючі опитувальники особистісного та професійного самовизначення. Їх метою є одержання інформації про респондента, його міркувань стосовно професії, власних перспектив стосовно професійного самовизначення. Дані опитувальники базуються на методах психодіагностики, проводяться за допомогою тестів.

Для проведення дослідження нами була обрана методика Н. С. Пряжнікова «Формула-5». В ній використовується набір важливих для людини характеристик щодо улюбленого виду діяльності.

Як було зазначено вище, одним із видів профорієнтаційної роботи, що проводиться із клієнтами в Чернігівському міському центрі зайнятості є метод професіографії. Він охоплює різні сторони конкретної професійної діяльності: соціальні, соціально-економічні, історичні, технічні, технологічні, правові і т.д.

У випадку проведення дослідження з клієнтами СЗ був затронутий інформаційний аспект профієограм. Кожна особа могла продивитись професіограму тієї професії, що найбільше її цікавила. Завданням профконсультанта в даному випадку є ознайомлення клієнтів з вибраними професіями, упорядкування питань, підготовка бесіди, керівництво та контроль за проведенням професіографічного дослідження та презентація і обговорення отриманих результатів.

Узагальнюючи відповіді респондентів, профконсультант актуалізує проблеми професійної придатності для розв’язання яких велике значення має саморефлексія особою своїх можливостей щодо включення у певну професійну діяльність.

Також з безробітними клієнтами СЗ використовувались різні форми дискусійної роботи: круглі столи, групові та індивідуальні бесіди, диспути, конкурси, рішення практичних завдань.

Отже, в процесі проведення дослідження нами були задіяні різні вікові категорії клієнтів – це і школярі, і різні категорії клієнтів Центру зайнятості (колишні засуджені, студентська молодь, випускники ВНЗ, безробітна молодь). Для дослідження рівня професійної готовності та орієнтованості осіб на ту чи іншу діяльність використовувались як добре відомі методики (Клімова та Пряжнікова), так і розроблявся окремий опитувальник.

Список використаних джерел

1. Дрюк О. Г. Молодіжне безробіття в Україні в контексті Світової економічної кризи / О. Г. Дрюк, О. В. Рубан ; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://politiko.ua/blogpost19457>.
2. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. - Ростов-на-Дону, Феникс, 1996. - 512 с.
3. Климов Е.А. Психолого-педагогические проблемы профессиональной консультации. - М.: Знание, 1983. - 95 с.
4. Пряжников Н.С. Карточные профконсультационные методики: Учебное пособие. - М : Ассоциация “Профцентр”, 1993. - 328 с.

Перепечай Л.В., студентка 2 курсу, група ТПР-161,
юридичний факультет
Науковий керівник: **Головко О.М.**, викладач кафедри
кримінального права та правосуддя
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
lina6927@ukr.net

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Така проблема як запровадження в Україні кримінальної відповідальності юридичних осіб обговорюється у вітчизняній кримінально-правовій науці вже досить давно. При цьому більшість науковців у даній галузі кримінального права проти таких новацій.

Європейський комітет з питань злочинності Ради Європи у 1978 році порадив країнам учасникам цієї ради визнати юридичних осіб як суб'єктів, які можуть мати кримінальну відповідальність. До цієї поради дослухались парламентарі і вже в 1985 році вона була підтверджена Сьомим Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками.

Однак, більшість держав Європи не реалізувала її тому, що вона не відповідає таким принципам кримінального права як особистої (індивідуальної) відповідальності особи за вчинений злочин та наявності вини фізичної особи. Чинний Кримінальний кодекс України (КК) закріпив положення, що суб'єктом кримінальної відповідальності є фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності [1 ст.18].

В Україні це питання розглядалося на засіданнях Верховної Ради, яка відповідно до своїх повноважень ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» прийнятий 23.05.2013 [2].

З 1 вересня 2014 р. цей закон вступив в силу. Також цей закон було доповнено розділом XIV-1 Загальною частиною КК України про «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб».

Законодавець вжив такі поняття як «заходи кримінально-правового характеру», а не «види покарань». Можливо, це певним чином пов'язано з тим, що покарання застосовується конкретно до фізичних осіб і його метою є виправлення та запобігання вчиненню нових злочинів, а не тільки кара. Тому дане формулювання не можна застосовувати і до юридичних осіб.

Згідно з чинним законодавством, кримінальна відповідальність поширюється на підприємства, установи чи організації. Проте не попадають під його дію державні органи влади, які безпосередньо утримуються за рахунок державного або місцевого бюджету,

Фонду гарантування вкладів фізосіб, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також міжнародних організацій. В даній ситуації принцип справедливості не застосовується взагалі, що є не припустимо для чинного законодавства.

До заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються як основні, відносять: ліквідація юридичної особи та штраф. А такий вид як конфіскація майна являється лише додатковим заходом кримінально-правового характеру. Проте суд може врахувати майновий стан юридичної особи та призначити їй виплату штрафу, при цьому вона може виплачувати його певними частинами строком до трьох років.

З урахуванням сьогоденних подій, зокрема, рівня корупції та заполітизованістю у сфері економіки, боротьбою фінансових груп первинним способом боротьби з невігідними та непотрібними юридичними особами може стати накладення великого розміру штрафу, який є не посиленням для того, щоб певні юридичні особи мали змогу існувати в подальшому. Також у даній ситуації це може сприяти виникненню таких діянь з боку правоохоронних органів як корупція, бо нема відомостей про те, якими способами у процесі розслідування буде встановлюватися та визначатися причетність саме організації, установи, підприємства злочину, який було вчинено її уповноваженою особою, а також чи переслідувала особа якусь мету як діяла в інтересах юридичної особи. Всі ці питання потребують конкретизації, зокрема, посиленого контролю щодо тих рішень, які безпосередньо будуть цікаві для правоохоронних органів [3].

Ліквідація юридичної особи здійснюється відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців». У випадку якщо юридична особа стосується тих об'єктів, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, ліквідація до неї не може бути застосована.

У разі ліквідації юридичної особи застосовується згідно з чинним законодавством конфіскація майна. Вона полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави майна юридичної особи.

При застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру судом враховуються такі чинники, як ступінь тяжкості вчиненого її уповноваженою особою злочину, ступінь здійснення злочинного наміру, розмір шкоди, яка була завдана, характер та розмір неправомірної вигоди, яка могла бути отримана або вже отримана юридичною особою, а також вжиті юридичною особою заходи для запобігання злочину.

Інститут застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб є новим і незвичним для вітчизняного законодавства. Тому які наслідки від цього матимуть підприємства невідомо, адже в Україні до цього часу не було прецеденту притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності. Однак ці зміни можуть значно знизити відсоток людей, які володіють доволі непоганими коштами, завдяки своєму бізнесу та додати їм чимало нових проблем [4].

В Україні низька дієвість ефективність впровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб відбувається через те, що обмежений суб'єктний склад, до якого можливо застосовувати ЗКПХ. Зокрема, до юридичних осіб публічного права, які утримуються коштом бюджету, не можуть застосовуватись ЗКПХ за певні види злочину, до них можна віднести: пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди службовій особі; використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин; легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Проте, як відомо, що саме ці органи мають найбільшу корупцію, пов'язану з розкраданням бюджету. Тому неможливість притягнення до відповідальності цього кола юридичних осіб, стане перешкодою для боротьби з даними злочинами. У той же час, законодавець мусить взяти до уваги досвід закордонних держав, який свідчить про ефективність та доцільність застосування до державних структур кримінальної відповідальності за перелічені злочини.

До цього часу відповідальність поширювалася лише на фізичних осіб, наприклад керівника або представника юридичної особи, саму юридичну особу було неможливо

притягнути до відповідальності. Проте іноді злочин здійснюється за допомогою майна суб'єкта господарювання, і в таких випадках повинна відповідати лише юридична особа.

Отже, ознайомившись зі змінами до законодавства України, можна підвести висновки, що з прийняттям цього Закону наша держава розпочала доволі складний процес, який потребує переосмислення існуючих принципів кримінального права та кримінальної відповідальності. Запровадження в законодавстві України кримінальної відповідальності юридичних осіб було правильним рішенням, адже нести відповідальність у певних випадках повинні не тільки фізичні, але й юридичні особи. Проте не можна не сказати, що даний крок є дещо передчасним, оскільки воно потребує значної перебудови як усієї системи кримінального права й кримінального процесу, так і системи, що забезпечує їх виконання. Це питання могло б вирішуватися за допомогою адміністративного або цивільного права із застосуванням до таких підприємств штрафних санкцій з обмеженням або заборону їхньої діяльності.

Проте, ситуація на сьогоднішній день складається так, що рішень, за якими на юридичну особу покладено кримінальну відповідальність взагалі нема, а от щодо притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності, то є лише низький відсоток таких кримінальних впроваджень. Це говорить про те, що дане питання потребує внесення значно більших змін та доопрацювання, зокрема, з урахуванням досвіду іноземних держав.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом в'язового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23.05.2013 № 314-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 12. – С. 183.
3. Трут Д. Притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності в Україні: міф чи реальність? / Д. Трут // Юридична газета – №7 (505) – 16 лютого 2016 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/prityagnennya-yurosib-do-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-v-ukrayini-mif-chi-realnist.html>.
4. Коханська І. Кримінальна відповідальність юридичних осіб / І. Коханська // Реформування інститутів права і держави: теоретичні та практичні підходи : Науково-практична Інтернет-конференція; 20 квітня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economist.net.ua/node/677>.

Петренко І.В., студент 4 курсу, група ПР-141,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Литвиненко В.М.**, к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
wow_petrenko@mail.ru

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї ЩОДО ДІТЕЙ

В реаліях сьогодення питання щодо насильства над дітьми в сім'ях є досить актуальним, адже нерідко батьки зловживають своєю силою, що в подальшому може формувати у дитини певні фізичні або психологічні вади. Жорстоке поводження з дітьми завжди має наслідок, який несе в собі серйозний збиток для здоров'я, розвитку та соціалізації дитини. Для забезпечення повного всебічного розвитку дітей потрібно попереджати випадки насильства в сім'ї.

Насильство в сім'ї - будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Виділяють такі види насильства:

- фізичне насильство - умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності;

- сексуальне насильство в сім'ї - протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до дитини, яка є членом цієї сім'ї;

- психологічне насильство - насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю;

- економічне насильство - умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я [1].

Розглянувши поняття насильства в сім'ї та види такого насильства, виникає необхідність визначення терміну «дитина». На думку автора необхідно звернутися до нормативно правових актів, які регулюють дане питання. Конвенція ООН "Про права дитини" закріплює те, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [2]. Сімейний кодекс України містить подібну дефініцію і зазначає, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття [3]. Розглянувши вищезазначені нормативно правові акти можна зробити висновок, що поняття «дитина» є практично ідентичним, як на міжнародному, так і на державному рівні.

Дитина є найуразливішою жертвою насильства у сім'ї, оскільки має повну залежність від батьків, та відсутність можливості повідомити про те, що над нею знущаються. В першу чергу це пояснюється тим, що більшість дітей не знають та не усвідомлюють своїх конституційних прав, та вважають, що батькам дозволено будь-яка форма поведінки стосовно них. Як приклад можна взяти інформацію з статистичного дослідження за підтримки фонду ЮНІСЕФ, відповідно до якої було виявлено, що у всіх регіонах України, майже 60% дітей у віці від 2 до 14 років страждають від психологічного чи фізичного насильства. На питання про покарання 10% дітей відповіли, що їх б'ють. 57% поскаржилися на те, що їх лають з використанням ненормативної лексики. При цьому велика частина дітей (10 - 17 років) не знають про те, що фізичні покарання щодо них заборонені законом [4].

Попередження випадків фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбального і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, збоку батьків, законних опікунів і будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину, або надання відповідних послуг реабілітації таким особам є прерогативою саме держави. Адже, саме вона повинна дбати про своє суспільство, забезпечувати його ріст і розвиток, допомогати соціально незахищеним верствам населення та особам, які не можуть захистити себе самостійно. Відповідно, такою є категорія дітей, яка може страждати від недбального та жорстокого ставлення осіб - членів сім'ї.

Для попередження усіх видів насильства над дітьми, що можуть відбуватися в сім'ї та виявлення його жертв, Україна створює систему соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють насильству в сім'ї, шляхом притягнення винних осіб до відповідальності, а також формує систему органів на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї. До таких відносять: 1. Спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, яким визначено Міністерство соціальної політики України, а також відповідні управління місцевих державних адміністрацій; 2. Відповідний підрозділ органів внутрішніх справ - служба дільничних офіцерів поліції; 3. Органи опіки і піклування; 4. Міністерство молоді і спорту; 5. Спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв

такого насильства, до яких належать: а) кризові центри для членів сімей, у яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення; б) центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї.

Через ці органи безпосередньо проводиться політика держави, по попередженню насильства в сім'ї, відповідальними за реалізацію такої політики є спеціально створені структурні підрозділи, одними із яких є служби у справах дітей. На них покладаються функції захисту і профілактики правопорушень, серед яких виділяють: ведення обліку дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, у тому числі стосовно яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення; у разі виникнення безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини вжиття заходів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 N 866 "Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини"; здійснення прийому інформації про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення, а також про випадки жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення та в межах своїх повноважень вжиття заходів щодо захисту прав дитини; порушення питання перед відповідними органами про притягнення до відповідальності фізичних та юридичних осіб, які допустили порушення прав, свобод і законних інтересів дітей; представлення інтересів дітей у судах; протягом трьох днів з дня отримання інформації про випадки вчинення насильства в сім'ї стосовно дитини або реальної загрози його вчинення здійснення повідомлення відповідного структурного підрозділу, відповідального за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї та органи внутрішніх справ для вжиття відповідних заходів; щокварталу, в межах своїх повноважень, надання відповідним структурним підрозділам, відповідальним за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї інформації про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення [5].

По при достатньо регламентовану політику держави попередження насильства в сім'ї щодо дитини, випадки порушення законодавчих норм з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину є непоодинокими. Таке трапляється через те, що дуже часто жорстоке поводження з дітьми - це результат того, що самі батьки страждали від насильства у дитинстві, та вважають його частиною виховання. Інша причина - раннє батьківство. У деяких батьків ще не сформувалося почуття батьківської відповідальності. Від незнання того, як поводитися з дитиною в різних ситуаціях, людина стає агресивною і всі проблеми вирішує одним способом - образами чи побиттям. Деякі батьки вважають дітей причиною своїх проблем та невдач, вони їх б'ють, ображають, брешуть, погрожують їм, зневажають, не приділяють їм ніякої уваги. Батьки-кривдники можуть використовувати своїх дітей як засіб задоволення власних егоїстичних потреб, не усвідомлюючи при цьому, якої шкоди завдають своїм дітям. Саме в зв'язку з цим Україна бере участь не тільки у попередженні випадків насильства в сім'ї, а й надає послуги реабілітації, особам, які постраждали у наслідок проявлення такого насильства та жорстокості в сім'ї зі сторони осіб, які піклуються про дитину, через створення медико-соціальних центрів реабілітації.

До таких центрів потрапляють жертви насильства в сім'ї (з їхньої згоди або на їхнє прохання) на підставі рішення медичної комісії центру. Дитині необхідна згода одного з батьків, усиновителів, опікуна чи піклувальника, у разі, якщо вони не зазнали насильства від одного з них, або органу опіки і піклування. Жертви насильства в сім'ї перебувають у центрах медико-соціальної реабілітації протягом терміну, необхідного для їхнього лікування та психо-соціальної реабілітації. За їхнім бажанням вони можуть пройти курс лікування та психо-соціальної реабілітації амбулаторно. Працівники центрів медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї надають жертвам насильства в сім'ї первинну медико-санітарну і психологічну допомогу, окремі види психіатричної допомоги, за необхідності направляють жертв насильства в сім'ї для відповідного подальшого лікування, повідомляють про вчинене насильство в сім'ї уповноважені підрозділи органів Національної поліції [1].

Цікавим є факт того, що держава надає допомогу не тільки постраждалим, але і винним в здійсненні насильства особам, через кризові центри, з батьками, законними опікунами або будь-якою іншою особою, яка піклується про дитину, проводиться спеціальна робота з метою формування у них відповідних норм поведінки, роз'яснення недопустимості та хибності їх методів виховання. Така робота проводиться через проходження корекційних програм, які складаються працівниками кризових центрів. Результатом є зміна поведінки особи, яка починає розуміти наслідки своїх протиправних дій та їх недопустимість, також різко знижується кількість осіб, які страждають від насильства, яке здійснюється цією особою.

Отже, насильство в сім'ї щодо дітей є досить складною проблемою, тягар вирішення якої покладається на плечі держави. Нею приймаються нормативно-правові акти, якими регулюються питання щодо попередження насильства в сім'ї відносно дітей. Також, Україна вживає всі можливі заходи для попередження такого насильства через реалізацію відповідної політики та надання допомоги уже постраждалим від насильства в сім'ї дітям. Відповідна політика реалізовується державними органами, якими є: Міністерство соціальної політики України; служба дільничних офіцерів поліції; органи опіки і піклування; Міністерство молоді і спорту; спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї та жертв такого насильства. З усіх заходів, які держава створює або розробляє для жертв насильства пріоритетним є саме попередження насильства, оскільки воно повністю виключає здійснення насильницьких дій щодо найуразливіших жертв насильства - дітей.

Список використаних джерел

1. Закон «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 // Відомості Верховної Ради України, 2002, N 10, ст.70
 2. Про права дитини: Конвенція ООН від 20.11.1989 року - [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021
 3. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 // Відомості Верховної Ради України, 2002, № 21-22, ст.135 - [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
 4. Матола В. В Україні від насильства в сім'ї потерпає 60% дітей [Електронний ресурс] / Вікторія Матола. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/78334/PrintView>.
 5. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї: Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерства внутрішніх справ України від 07.09.2009 року № 313/386. - [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України.- Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0917-09>
 6. Про затвердження Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. № 616 - [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616-2003-п>
 7. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141
 8. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 6 , ст. 35
-

Півень Б.О., студент 3 курсу, група ПР 153,
юридичний факультет
Науковий керівник: **Козинець І.Г.**, ст. викладач кафедри
цивільного, господарського права та процесу
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
bohdanpvn@gmail.com

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ І ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

В сучасних умовах податкові надходження є основним джерелом доходів держави. Значну частку податкових надходжень займає податок на додану вартість. Податок на додану вартість (далі ПДВ) останнім часом привертає до себе значну увагу, тому що він став предметом широких дискусій щодо доцільності його застосування та наслідків справляння для економічного розвитку і бюджету країни.

Питання фіскальної ефективності загалом та ПДВ зокрема вивчали: В. Андрущенко, В. Валігура, В. Вишневський, О. Данілов, О. Десятнюк, А. Дрига, О. Замасло, В. Кміть, А. Крисоватий, М. Кучерявенко, В. Мельник, В. Опарін, А. Соколовська, В. Федосов та інші.

Згідно з Податкового кодексу, податок на додану вартість - це непрямий податок, який є частиною новоствореної вартості товарів (робіт, послуг), яка формується на кожному етапі виробництва, обігу та включається до ціни товару і сплачується кінцевим споживачем. ПДВ представляє собою податок на внутрішнє споживання продукції, являючи при цьому, надбавку до ціни товарів (робіт, послуг), які споживаються на митній території України [1].

З фіскальної точки зору, податок на додану вартість має високу ефективність. Зокрема, широка база оподаткування цього податку забезпечує надійність та стабільність надходжень до Державного бюджету України.

Стягнення цього податку на всіх етапах руху товару забезпечує рівномірний розподіл податкового тягаря між суб'єктами господарювання, які безпосередньо задіяні в процесі виробництва, реалізації товару. З точки зору прогресивності об'єкта оподаткування, ПДВ наближається до прямих податків завдяки оподаткуванню доданої вартості, створеної на конкретному етапі руху товару.

На сьогоднішній день в Україні відчувається економічна криза, й однією з причин цієї кризи, є недосконала податкова система України. По-перше, на сьогодні податкова система не забезпечує державу достатніми і надійними доходами, що породжує фінансову кризу держави на макрорівні, а по-друге підриває фінансову базу підприємницьких структур [2, с. 60].

З огляду на це, виникає потреба в аналізі необхідності застосування та наслідків справляння ПДВ для економічного розвитку і бюджету країни.

Податок на додану вартість на сьогодні є головним джерелом податкових надходжень Державного бюджету України. На нього припадає 57% усіх податкових надходжень і майже 38 % загальних доходів Державного бюджету.

Визначальними факторами, які вплинули на надходження ПДВ до бюджету, стали: запровадження розшифровок податкового кредиту та податкових зобов'язань у межах контрагентів, а також темпи зростання експортно-імпортних операцій, які вдвічі більші, ніж закладалися у бюджеті та ін.. Зазначені чинники позитивно вплинули на збір ПДВ загалом у державі [3].

Основним джерелом доходів бюджетів базового рівня є регулюючі доходи, перш за все – податок на доходи з фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, з прямих податків, та ПДВ, з непрямих податків. Однак, як перелік регулюючих доходів, так і нормативи їх розподілу між державними і місцевими бюджетами постійно переглядаються. Спочатку ПДВ

був одним із основним регулюючих доходів місцевих бюджетів, а пізніше він став спрямовуватися до Державного бюджету України.

Державний бюджет України - це централізований фонд фінансових ресурсів держави, які використовуються для виконання покладених на неї функцій, передбачених Конституцією України. В організаційному аспекті бюджет - це план утворення і використання фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні держави.

Сукупність показників всіх бюджетів є Зведеним бюджетом України, який використовується для аналізу визначення засад державного регулювання економічного і соціального розвитку країни.

Як вже відомо, основним джерелом формування доходів Зведеного бюджету України виступають податки.

В 2016 році податкові надходження склали 71% доходів Зведеного бюджету України. Із них податок на додану вартість складає 26% Зведеного бюджету України, податок на прибуток з підприємств 17%, податок на доходи фізичних осіб 11%, акцизний збір - 6%. Найбільшу частку займає ПДВ (1/4 частину Зведеного бюджету України) [3; 4].

Зупинимось детальніше на аналізі ПДВ в доходній частині Зведеного бюджету. В доходній частині бюджету України податок на додану вартість за період 2012 - 2016 років мав досить помітні коливання. З 2012 року надходження від податку на додану вартість залишаються домінуючими [4].

З точки зору формування надходжень у бюджет податок на додану вартість серед непрямих податків займає перше місце. Це пов'язано з більшим переліком товарів, та з меншою залежністю від циклу економічної кон'юнктури.

Протягом 2012 - 2016 років відбувалося постійне зростання надходжень від податку на додану вартість.

Прикладом є надходження до Державного бюджету в 2016 році, які в загальному становили 595,16 млрд. грн. (26,31% ВВП), що на 78,18 млрд. грн. (15,12%) більше ніж у 2015 році - 516,98 млрд. грн. (26,4% ВВП).

Найбільшу частку в доходах Державного бюджету України 2016 року складають податкові надходження - 494,66 млрд. грн. (83,11% від загального розміру доходів), що у порівнянні з 2015 роком більше на 84,69 млрд. грн. (20,66%).

Саме найбільшу частку в структурі податкових надходжень складають внутрішні податки на товари та послуги (ПДВ та акцизи). Загальний обсяг надходжень від ПДВ та акцизів становить - 312,43 млрд. грн., що на 72,4 млрд. грн. більше ніж у 2015 р. відповідно - 240,03 млрд. грн. Їх частка в загальних обсягах податкових надходжень зросла з 58,55% до 63,16%. Темпи приросту податку становить 30,16% [3; 5].

Варто також згадати про зміни, які стосуються відшкодування ПДВ. Ключова зміна для компаній, що претендують на повернення ПДВ - скасування норми, яка вимагала, щоб платник був зареєстрований не раніше, ніж за 12 місяців до моменту, коли він подав заяву на відшкодування, і ліквідація умови, згідно з якою сума оподатковуваних операцій має бути менше суми, заявленої до повернення. Крім того, з 1 лютого 2016 р. запроваджена офіційна публікація двох реєстрів відшкодування ПДВ (для платників, що відповідають критеріям, визначеним для автоматичного відшкодування сум податку, та для решти платників) із відображенням даних про платників податку, заявлених до відшкодування з бюджету сум податку та стану їх відшкодування. Для підтвердження сум відшкодувань передбачені перевірки (камеральні або документальні), які проводяться співробітниками Державної фіскальної служби протягом 30 днів із дати подання декларації з ПДВ. Проте можлива ситуація, коли перевірка не відбувається, тоді сума відшкодування буде вважатися узгодженою по закінченні строку, що був відведений на перевірку. Платники, які внесені до реєстру автоматичного відшкодування, крім цієї перевірки перевіряються ще на відповідність критеріям, які дали їм змогу потрапити до зазначеного реєстру [6].

Отже, досить велика база оподаткування податком на додану вартість сприяє ваговому зростанню доходів держави від податків на споживання. У загальній системі податків та

обов'язкових платежів податок на додану вартість посідає особливе місце і є одним з основних джерел доходної частини Зведеного бюджету України.

Вилучення податку на всіх етапах руху товарів сприяє рівномірному розподілу податкового тягара між усіма суб'єктами підприємницької діяльності. Єдині ставки полегшують як обчислення податку безпосередньо для платників, так і контроль державних податкових органів за дотриманням платіжної дисципліни. В Україні на даний час встановлено ставки 20% та 0%. А також 7% на лікарські засоби та медичні вироби. Ставка 20% є домінуючою, нею оподатковуються переважна кількість робіт, послуг, товарів.

Встановлення нульових ставок на експортні товари створює позитивні передумови для збільшення його обсягу та підвищення конкурентноспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку. Використання даної ставки означає повне відшкодування податку, сплаченого експортером за товари, послуги, матеріальні ресурси, що використовуються для здійснення експортних операцій.

Оподаткування власне доданої вартості, сплата податку пропорційно новоствореній вартості на відповідному етапі виробництва чи просування товарів наближають податок на додану вартість до прямих податків із точки зору прогресивності оподаткування.

Також, широке коло платників податку на додану вартість, які належать до різних галузей і форм господарювання, значною мірою визначає його універсальність [7, с 62].

Таким чином, податок на додану вартість посідає значне місце в податковій системі України й на сьогодні є головним джерелом податкових надходжень Державного бюджету України.

Протягом 2012-2016 рр. ПДВ підтверджує статус головного бюджетоутворюючого податку. Значне зростання суми ПДВ пояснюється тим, що з 2012 р. система оподаткування ПДВ була досить стабільною та принесла прогресивні результати.

Питома вага ПДВ в податкових надходженнях має стійку тенденцію до зростання, навіть у час економічної кризи країни, що пояснюється меншою чутливістю ПДВ до змін економічної кон'юнктури.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року N 2755-УІ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень–червень 2016 року / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. - К., 2016. - 80 с.
3. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2016 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
4. Виконання доходів зведеного бюджету України в I півріччі 2014-2017 рр. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://feao.org.ua/wpcontent/uploads/2017/09/2017-09-19-Доходи-зведеного-бюджету-1-півріччя-2014-2017_МД.pdf
5. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2015 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
6. ПДВ-2016: нововведення у сплаті [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/opinion/nds-2016-novshestva-uplate-administriruvani-1453898874.html>.
7. Клименко О. М. Сучасний стан доходної частини бюджетів України / О. М. Клименко, Н. В. Кальчук // Економічна наука : зб. Матер. наук.-практ. конф.; Академія муніципального управління, Київ, - 2016. – С. 61-64.

Півень Б.О., студент 3 курсу, група ПР-153,
юридичний факультет
Науковий керівник: Івженко А.А., асистент кафедри
цивільного, господарського права і процесу
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
bohdanpvn@gmail.com

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОBOB'ЯЗKOBOTO CTPAXYBAHHЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ BІДПОВІДАЛЬНОСТІ BЛACHIKІB HAEЗMHIХ TPACПOPTHИХ ЗACOBІB

Актуальність дослідження проблематики обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів обумовлюється глобалізацією страхових відносин в усьому світі й поширенням згаданого виду страхування в більшості розвинутих країнах світу.

На сьогоднішній день страхові відносини набули характеру обов'язковості в різних сферах життя більшості країн, що зумовлює консолідацію планетарного співтовариства на ґрунті єдиних питань страхових відносин в глобальному масштабі земельного простору.

Проблематика дослідження виявляється в присутності ряду недоліків діяльності страхових організацій, які знаходять вияв в поширенні даного виду страхування в Україні, що має обов'язковий характер.

Питання обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів стали предметом наукового дослідження таких вчених як: О. Гаманкова, В. Варкалло, К. Базилевич, В. Базилевич, Л. Приступа, К. Воблий, О. Алексеева, Н. Внукова, Т. Говорушко, Я. Шумелда, О. Залетов, О. Вовчак та інші.

Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів – це один з видів обов'язкового страхування, що передбачає сплату відповідних коштів, за шкоду життю, здоров'ю, пошкодження або загибель майна, потерпілій стороні в дорожньо-транспортній пригоді, як результат цивільно-правової відповідальності страхувальника.

Даний вид страхування виник в 20-ті роки XIX століття в Данії, як необхідність нести майнову відповідальність, яка виникла внаслідок збільшення кількості наземного транспорту (автомобілів, мотоциклів тощо), що є джерелом підвищеної небезпеки.

В наступні роки, таке страхування набувало широкого поширення в усьому світі, адже з кожним роком кількість наземного транспорту тільки збільшується, а разом з тим збільшується і кількість недосвідчених водіїв, внаслідок чого і виникла така загальноприйнятна властивість транспортних засобів, як аварійність. Поширення цього явища, тягне за собою насамперед необхідність повної матеріальної відповідальності однієї сторони (винуватця), за завдану шкоду іншій стороні (потерпілій). На сьогоднішній день, в розвинутих країнах, швидке й повне відшкодування шкоди здійснюється страхуванням цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів[1, с. 20].

В Україні даний вид страхування знаходить свої витоки в 1996 році в Законі України «Про страхування» [2] й Положеннях «Про порядок і умови проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів» від 28 вересня 1996 р.[3], але і до нині не набув належної правової регламентації.

Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності здійснюється з метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та/або майну потерпілих внаслідок дорожньо-транспортної пригоди та захисту майнових інтересів страхувальників.

Суб'єктами в даному виді страхування є: 1. Страхувальник та інші особи, відповідальність яких застрахована; 2. Страховики; 3. Моторне (транспортне) страхове бюро України (надалі - МТСБУ); 4. потерпілі.

Об'єкт страхування становлять майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з відшкодуванням особою, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, шкоди, заподіяної життю, здоров'ю, майну потерпілих внаслідок експлуатації забезпеченого транспортного засобу.

Підставою для відшкодування є - страховий випадок, тобто дорожньо-транспортна пригода (ДТП), що сталася за участю забезпеченого транспортного засобу, внаслідок якої настає цивільно-правова відповідальність особи, відповідальність якої застрахована, за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та/або майну потерпілого[4].

Щодо сутності обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, то характерною рисою, що впливає з назви, є обов'язковість. Обов'язковість встановлюється Законом України й передбачає визначену Законом відповідальність за ухилення від укладення такого виду страхування. Страхувальник є вільним у виборі страховика і обмеження його права не допускається. Обов'язковість встановлена з метою захисту майнових інтересів осіб, постраждалих у дорожньо-транспортних пригодах, які сталися з вини іншої сторони (страхувальників).

На думку Л. А. Приступа, наявна на сьогоднішній день динаміка поширення даного виду страхування, яка прослідковується через укладання договорів обов'язкового страхування - «свідчить про розвиток та підвищення ролі даного виду страхування в Україні» [5, с. 63].

На нашу думку, це припущення є хибним, оскільки збільшенню кількості укладання згаданих договорів є передумова в збільшенні кількості транспортних засобів, а також обов'язковість страхування такого виду. За даними Національної поліції, навіть встановлена Законом відповідальність за відсутність полісу обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів не виключає випадків, коли його не придбавають й уникають укладення договору страхування [6].

В Україні в сучасних умовах прослідковуються такі основні проблеми гідного розвитку й функціонування обов'язкового страхування:

- численні прогалини в законодавстві що регулює діяльність страхових організацій;
- відсутність ефективного нагляду та контролю за діяльністю страхових організацій;
- зловживання правом страховими організаціями;
- низька правова обізнаність страхувальників та постраждалих осіб;
- шахрайство страхових організацій.

Шляхи вирішення перелічених вище питань вбачаємо в необхідності удосконалення законодавства щодо діяльності страхових організацій й органів, які здійснюють контроль за їх діяльністю. Це можливо шляхом прийняття нового Закону або навіть кодифікованого акту, який би зміг здійснити ефективно регулювання страхових відносин.

Положення Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» й інших нормативно-правових актів, діяльність органів які беруть участь в страхових відносинах, на сьогоднішній день є несприятливими для вирішення проблем потерпілих осіб.

Як показує практика, строки відшкодування шкоди після оформлення ДТП не є розумними. Кількість довідок й інших документів – які вимагають страхові організації, можуть затягувати й без того необґрунтовано довгий час процесу відшкодування.

Зловживання правом й шахрайство страхових організацій потрібно вирішувати шляхом введення жорстких та справедливих умов отримання та збереження ліцензії для здійснення страхової діяльності. Діючим в цьому питанні буде й запровадження штрафів для страхових організацій: за вимагання непередбачених документів; затягування ведення справи; ненадання у зручний для зацікавленої особи спосіб інформації щодо її страхового випадку; неналежну страхову оцінку несеної шкоди тощо.

Керуватися при вдосконаленні законодавства, створенні ефективного державного регулювання діяльності страхових організацій, повинні міжнародними стандартами, які

відображають належний рівень регламентації досліджуваних питань й відповідають соціально-економічному й правовому розвитку суспільства.

Щодо низької правової обізнаності страхувальників та постраждалих осіб підтримуємо думку М. В. Плеваiko, про необхідність проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, що можливо шляхом створення Бюро страхової інформації, як інформаційного органу [7, с. 51].

Насамперед такий орган може слугувати своєрідним довідником з питань обов'язково страхування, чинності законодавства та внесених до нього змін, а також наданням допомоги з індивідуальних питань обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, переконуємось в тому, що обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні потребує невідкладного реформування. Наявні нині проблеми в галузі страхування спричиняють широке коло питань, відповідь на які ми можемо знайти тільки в процесі діяльності щодо удосконалення діючого на сьогоднішній день обов'язкового страхування.

Список використаних джерел

1. Вовчок О. Д. Страхова справа / О. Д. Вовчок. – К.: Знання, 2011. – 391 с.
2. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
3. Про порядок і умови проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 р. N 1175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1175-96-п>
4. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 р. № 1961-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>
5. Пристupa Л. А. Особливості обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні / Л. А. Пристupa, Т. В. Басистюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. - №6, ч.5. – С. 62-65.
6. Офіційний веб-сайт Національної поліції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/uk/>
7. Плеваiko М. В. Особливості обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (досвід України та країн Європи) / М. В. Плеваiko // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – №6-3 том 2. – С. 50-52.

Поліщук О.М., студентка 5курсу, групи МСРп-161,
факультету соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
Науковий керівник: **Філіпович В.М.**, к.психол.н., старший викладач
Polischuk.9065@gmail.com

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДИТЯЧОЇ БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ ТА БЕЗДОГЛЯДНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність теми статті. Найбільш актуальною та найболючішою проблемою, яка затроне кожного громадянина та не залишить байдужою до її вирішення — дитяча бездоглядність та безпритульність. Проблема є досить актуальною та важливою, оскільки за життям кожної дитини стоїть подальший розвиток українського суспільства. Явище складне та неоднозначне і його вирішення стосується не тільки окремої людини, сім'ї, але і суспільства в цілому. Зрозуміти складність даного феномену та шляхи його усунення є саме виявлення причин виникнення та наслідки, які несе в собі дана проблема.

Мета статті - проаналізувати основні причини, які зумовлюють виникнення соціального явища - дитячої бездоглядності та безпритульності. Зрозуміти специфіку сучасного феномена дитячої бездоглядності та безпритульності в Україні, що дозволить розкрити наслідки для суспільства та засоби запобігання подолання проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До проблеми дитячої бездоглядності та безпритульності в Україні зверталися такі науковці, як: Н. Кабаченко, певні аспекти соціальної роботи висвітлені в роботах М.Сохи, О.П Демушкіна, М. Біопішев. Однак для даної групи соціальної проблеми бракує емпіричного матеріалу. Поодинокі опитування час від часу проводилися неурядовими організаціями “ Народною допомогою” , “Дорогою до дому” в Одесі, “Оселею” у Львові.

Виклад основного матеріалу. Безпритульними прийнято називати дітей, які були покинуті батьками, які самі залишили сім’ю чи дитячі заклади, в яких перебували і не мають певного місця проживання. Дитяча безпритульність і бездоглядність є соціальною проблемою. Причини виникнення та поширення цього явища багатоаспектні. Вони мають комплексний характер, обумовлені системою правових і соціально-політичних умов функціонування держави, станом суспільної моралі, положенням інституту сім’ї у суспільстві [1].

Перш за все , для встановлення масштабів проблеми, створення ефективних засобів її вирішення та в подальшому їх реалізація, здійснення заходів з боку держави, слід визначити основні причини та наслідки, які визначають дану соціальну проблему.

О.П. Демушкіна зазначає серед таких причин: недостатня кількість доступного для проживання більшості населення житла; низькі заробітки; безробіття. Перелік можна розширити додавши природні лиха, кредити, фінансові проблеми, розлучення, алкогольну залежність, наркотичну залежність, тощо.

М. Біопішев поділяє причини бездоглядності та безпритульності на зовнішні та внутрішні. До перший вчений відносить низький заробіток, відсутність придбати житло, насилля в родині, звільнення з місць позбавлення волі, тощо. До внутрішніх відносить — низький рівень освіти, психологічні особливості, нездатність пристосуватися до змін в суспільстві [2].

Підсумовуючи, можна виділити основні причини дитячої безпритульності:

- війна, що спричинила сирітство дітей;
- безробіття батьків, що спричинило відтік робочої сили за кордон;
- неспроможність багатьох сімей виховувати дітей через бідність і безвідповідальність батьків;
- конфліктні умови в родині, або в дитячих виховних закладах;
- аморальна поведінка батьків;
- жорстоке поводження з дітьми (фізичне та моральне знущання);
- негативний вплив криміналу завдяки засобам масової інформації.

Щодо наслідків дитячої бездомності та безпритульності, то найбільш примітними для суспільства є: алкоголізм, наркоманія, бандитизм, злочинство, фізична та моральна деградація особистості [3].

З метою подолання основних причин дитячої бездоглядності необхідно ще на ранній стадії виявляти сім’ї, які неспроможні виконувати виховні функції, вживати заходів для запобігання соціальному сирітству, створювати належні умови для всебічного розвитку та виховання дітей, поширювати форми сімейного виховання, влаштування дітей – сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування у дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім’ї, забезпечити підготовку та перепідготовку батьків – вихователів та прийомних батьків, фахівців закладів соціального захисту дітей, збільшувати обсяги фінансування заходів щодо подолання дитячої безпритульності і бездоглядності, а вирішення таких проблем покладати не лише на відповідні служби, але й вирішувати суспільством в ціло [4]. Держава повинна піклуватися та здійснювати комплекс заходів для попередження та усунення дитячої безпритульності: виявлення неблагополучних сімей та захист прав дітей, які виховуються в них; виявлення дітей, які залишилися без опіки батьків унаслідок смерті родичів, виїзду батьків за кордон тощо; створення умов для соціальної та психологічної реабілітації неблагополучних родин з метою подолання кризової ситуації; здійснення контролю за відвідуванням дітьми з неблагополучних родин навчальних закладів, загальноосвітніх шкіл;

створення умов для професійного спрямування дітей та підготовка їх до самостійного життя. Таким чином спільними зусиллями держави та суспільства ми повинні створити такі умови життя, щоб маленькі безпритульні громадяни почували себе захищеними та в безпеці.

Список використаних джерел

1. Державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2003 р.) “Проблеми безпритульності та бездоглядності дітей”. – К.: Державний інститут проблем сім’ї та молоді, 2004. – 195 с.
 2. Державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2007 р.). – К., 2008. – 242 с.
 3. Організація і технології соціальної роботи з дітьми вулиці / За редакцією проф. А.Й. Капської. – К.: Інтернаціональний Союз. Ліга соціальних працівників України, 2003. – 260 с.
 4. Вирішення проблеми безпритульності - завдання пріоритетне // Соціальна політика. - 2003.
-

Пономаренко О.В., студентка 4 курсу, група ПР-143,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Головко О.М.**, викладач кафедри
кримінального права та правосуддя

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
olena_ponomarenko2507@ukr.net

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

В ХХІ столітті транснаціональна організована злочинність безсумнівно становиться найвищою формою еволюції національної організованої злочинності, а тому еволюціонування національної організованої злочинності в транснаціональну відбувається, насамперед, завдяки тим же соціальним і економічним суперечностям, що проявилися в намаганні окремих угруповань чи осіб одержати необмежену фінансову вигоду від кримінальної діяльності, пізнати нові джерела кримінального бізнесу сучасного світу [1, с. 115]. Історичні зміни, які відбулись у нашій країні під час Революції Гідності 2013-2014 рр., суттєво змінили ситуацію в державі вказали напрямки держави на «Захід» [2, с. 334]. Проте, в зв'язку з оновленням судової і правоохоронної системи в нашій державі становиться поширеною транснаціональна злочинність. Тому, в умовах глобалізації виникає необхідність комплексного аналізу проблемних аспектів причин та умов транснаціональної організованої злочинності в сучасному світі, оскільки дана проблема на сьогодні є проблемою всього міжнародного суспільства.

Для того, щоб визначити детермінанти транснаціональної злочинності необхідно визначити поняття даного виду злочинності. Так, на сьогодні склалась позиція, згідно якої транснаціональна злочинність є сукупністю здійснюваних за відповідний проміжок часу злочинів, що завдають шкоди відносно двох і більше держав або інтересам юридичних і фізичних осіб двох і більше держав, відповідальність за які передбачена в актах міжнародного кримінального права та/або нормах національного кримінального законодавства, прийнятих відповідно до таких міжнародно-правових актів [3, с. 157].

Варто зазначити, що основною причиною транснаціональної злочинності в ХХІ ст. є бурхливий розвиток міжнародних відносин при одночасному зростанні злочинності практично в усьому світі, який спричиняє підвищення активності злочинного середовища щодо встановлення міжнародних зв'язків, в тому числі зростання кількісного обсягу злочинів транснаціонального характеру. При цьому, акцентуємо увагу на тому, що спостерігається тенденція до розширення легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, торгівлі людьми, втягнення їх у проституцію та інші форми експлуатації, нелегального ввезення і вивезення робочої сили, ввезення до країн близького зарубіжжя наркотиків, зброї та інших небезпечних товарів [4, с. 155].

Безпосередньо відштовхуючись від даної причини можемо визначити умови транснаціональної злочинності. Зокрема, сьогодні визначають такі умови:

– соціально-економічні (масштабна бідність, безробіття, нерозвиненість ринкових економічних відносин у державі, механізму належного контролю над фінансовими, торговими та іншими економічними процесами в державі);

– політичні (втягнення у воєнні дії країни, політична нестабільність, яка призводить до нестабільності економічної, корумпованість органів державної влади, зрощення держави із злочинними організаціями, неспроможність держави боротися і протидіяти злочинності);

– правові (недосконалість законодавства у частині криміналізації суспільно небезпечних діянь або неефективність правових норм у питанні притягнення до відповідальності та її реалізації, неефективність законодавчих механізмів функціонування правоохоронних та судових органів);

– культурні (нехтування нормами суспільної моралі та духовними цінностями) [5, с. 120].

На нашу думку, вищезазначені умови зумовлюють поширення транснаціональної злочинності не тільки в нашій державі, а і в зарубіжних країнах. При цьому, ми вважаємо, що ці умови функціонують лише в сукупності, оскільки, наприклад, соціально-економічні умови, без правових не можуть стати реальною причиною для вчинення відповідних злочинів.

Відмічаємо, що транснаціональна злочинність здатна пристосовувати у своїх інтересах зміни ситуації в будь-якій країні, використовувати розбіжності в міжнародній кооперації правоохоронної юрисдикції. Злочинні організації, що її утворюють, охоплюють широкий спектр кримінальної діяльності. В зв'язку з цим, ми підтримуємо думку М.Г. Вербенського, що транснаціональна злочинна діяльність визнана найбільш раціональною й професійною частиною кримінальної поведінки, одним із найвищих рівнів кримінальної еволюції, оскільки для неї найбільш характерним є прагнення звести до мінімуму можливий ризик і отримати максимальні прибутки, які направляються каналами світової фінансової системи й укриваються в офшорних зонах і центрах банківської діяльності з відносно м'яким регулюванням [6, с. 10].

Що стосується запобігання транснаціональній злочинності то необхідно зауважити що ключова мета запобігання транснаціональній злочинності в Україні на цей час – це обмеження її масштабів. Однак слід зазначити, що дотепер у нашій державі ще не створено ефективної системи запобігання такого виду злочинності. В зв'язку з цим, запобігання транснаціональної злочинності можливе за допомогою наступних заходів:

– зміцненням держави шляхом гармонізації відносин різних гілок влади через конституційну реформу;

– проведенням комплексних економічних, соціальних реформ з урахуванням останніх політичних змін у країні, що будуть мати наслідком підвищення рівня життя населення, а отже, зменшувати або усувати конкретні фактори злочинності;

– встановленням прозорої системи прийняття рішень органами місцевої та центральної виконавчої влади,

– завершенням судової реформи [2, с. 346].

На нашу думку, вищезазначені заходи запобігання транснаціональної злочинності є найбільш актуальними для нашої держави, проте, в інших державах світу, вони можуть бути й іншими, враховуючи криміногенну та соціально-політичну ситуацію в державі.

Безпосередньо запобігання транснаціональній злочинності здійснюється через міжнародне співробітництво, зокрема її форми. Дане запобігання реалізується підрозділами органів внутрішніх справ, які здійснюють виключно оперативні, організаційні і координуючі функції [7, с. 15].

Таким чином, сьогодні протидія транснаціональній злочинності є одним з пріоритетних завдань правоохоронних органів нашої держави, а тому, вивчення причин та умов транснаціональної злочинності спрямоване на подальше її запобігання, що в свою чергу повинно призвести до зменшення її рівня.

Список використаних джерел

1. Яценко В.А. Транснациональная организованная преступность: Криминологическая характеристика и предупреждение: дисс. канд. юрид. наук: 12.00.08 / В.А. Яценко. – Ростов-на-Дону, 2003. – 194 с.
 2. Кримінологія: підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х.: Право. 2014. – 440 с.
 3. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: учебник для академического бакалавриата / С.В. Троицкий [и др.]; отв. ред. Р.А. Каламкарян. – М.: Издательство Юрайт, 2016. – 349 с.
 4. Гаргат-Українчук О. М. Детермінанти транснаціональних злочинів у сфері економіки / О.М. Гаргат-Українчук // Новітні кримінально-правові дослідження – 2017: збірник наукових праць / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О.В. Козаченко. – Миколаїв: Іліон, 2017. – 386 с.
 5. Міняйло Н. Умови та причини транснаціональної організованої злочинності / Н. Міняйло // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2010. – Випуск 533. Правознавство. – С. 120-124.
 6. Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання. Автореферат дис. на здоб. наук. ступ. д. ю. н. за спеціал. 12.00.08. – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровськ, 2010. – 42 с.
 7. Вербенський М.Г. Процес глобалізації міжнародних економічних відносин і проблеми запобігання транснаціональній злочинності у сфері економіки / Вербенський М.Г. // Наука і правоохорона: наук. журнал. – 2009. – № 4. – С. 10-17.
-

Приходько Д.Д., студентка 2 курсу магістратури, групи МТПРп-161,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Пузирний В.Ф.**, д-р юрид.наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
prikhodko1994@ukr.net

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Без ефективного регулювання праці державних службовців не представляється можливим якісного виконання ними своїх службових обов'язків і, як наслідок, нормального функціонування суспільства та в цілому держави. Державна служба нерозривно пов'язана з державою, оскільки саме через службовців вона виконує свої функції. Саме державні службовці беруть участь у виробленні загальнонаціональних цілей і пріоритетів, формуванні та реалізації різних аспектів державної політики. Не секрет, що успішна діяльність працівників державних органів багато в чому залежить від грамотного управління їх грошовим утриманням. Оплата праці є матеріальним стимулюванням праці державних службовців. Розмір грошового утримання надає мотиваційний вплив на діяльність державного службовця, від нього залежить ефективність результатів роботи в державному апараті. Завдання законодавця полягає в тому, щоб організувати службову діяльність державних службовців найкращим чином, для того, щоб їхня праця була найбільш результативною.

Регулювання оплати праці державних службовців досліджувалося багатьма вченими різних галузей права серед них: О.Т. Барабаш, О.С. Гальченко, М.Й. Бару, Н.Б. Болотіна, П.А. Бущенко, В.С. Венедіктов, Г.С. Гончарова, В.В. Єрьоменко, П.І. Жигалкін, І.В. Зуб, М.І. Іншин, Г.А. Капліна, В.В. Лазор, Л.І. Лазор, А.Р. Мацюк, А.Ю. Пашерстник, О.С. Пашков, П.Д. Пилипенко, В.І. Прокопенка, О.І. Процевський, С.М. Прилипко, В.Г. Ротань, Л.О. Сироватська, В.М. Скобелкін, В.М. Смиронов. Проте як в науковій літературі, так і у чинному законодавстві й досі відсутня загальновизнана думка, щодо розуміння важливості удосконалення сучасного стану правового регулювання оплати праці державних службовців.

За роки незалежності виникло чимало актуальних проблем у сфері правового регулювання оплати праці державних службовців, зокрема: розрив між розміром мінімальної заробітної плати та величиною прожиткового мінімуму; порушення гарантій на оплату праці,

встановлених державою; дискримінація в оплаті праці працівників бюджетної сфери; наявність численних прогалин у законодавстві по заробітній платі, що робить його неефективним в умовах ринкової економіки; відсутність чіткого розмежування в законодавстві між поняттями «заробітна плата» та «оплата праці» [1, с.11].

В Україні тривалий час існують суттєві проблеми в процесі вирішення завдання побудови ефективної системи державної служби, яка ґрунтувалася б на праці висококваліфікованої команди професіоналів. На сьогодні ж державна служба, особливо її найнижчі ланки, представляє собою досить нестійкий та не конкурентно спроможний інститут державотворення. Свідченням цього є недосконала політика держави щодо питання оплати праці державних службовців, внаслідок чого висока корумпованість державної влади.

Безперечно, праця державних службовців повинна оплачуватися пропорційно їх навантаженості, ефективності діяльності. Система оплати праці покликана стимулювати трудовий процес і самих службовців для успішного здійснення своїх обов'язків, усунення недоліків їх діяльності, усунення корупції в даній сфері.

Оплата праці державних службовців здійснюється відповідно до Закону України «Про державну службу», ЗУ «Про оплату праці» та іншими нормативними правовими актами.

Прийнятий ЗУ «Про державну службу» викликав значний інтерес у суспільства, призвів до дискусій з приводу переваг та недоліків одного з найважливіших інститутів правової системи України. Він спрямований на «Створення сучасної правової бази для побудови в Україні професійної та ефективної державної служби». Одне з найбільш актуальних питань, яке отримало значне вирішення у вказаному Законі, це питання оплати праці державних службовців, їх преміювання та інших видів заохочень [2, с.6].

Необхідно зазначити, незважаючи на недоліки вказаного Закону, він є великим кроком в процесі вдосконалення інститут державної служби, а саме питань оплати праці державних службовців. Так, значним проривом є перехід на законодавчий рівень регулювання питання оплати праці державних службовців, порівняно з ситуацією, коли зазначені питання вирішували постановами Кабінету Міністрів України.

Норми Закону щодо оплати праці цієї категорії працівників ґрунтуються на забезпеченні конкурентно спроможності заробітної плати державних службовців на ринку праці на основі принципу рівної оплати за рівну працю.

Так, відповідно до ст. 50 Закону України «Про державну службу» держава забезпечує достатній рівень оплати праці державних службовців для професійного виконання посадових обов'язків, заохочує їх до результативної, ефективної, доброчесної та ініціативної роботи [3].

Заробітна плата державного службовця складається з:

- 1) посадового окладу;
- 2) надбавки за вислугу років;
- 3) надбавки за ранг державного службовця;
- 4) виплати за додаткове навантаження у зв'язку з виконанням обов'язків тимчасово відсутнього державного службовця у розмірі 50 відсотків посадового окладу тимчасово відсутнього державного службовця;
- 5) виплати за додаткове навантаження у зв'язку з виконанням обов'язків за вакантною посадою державної служби за рахунок економії фонду посадового окладу за відповідною посадою;
- 6) премії (у разі встановлення).

Джерелом формування фонду оплати праці державних службовців є державний бюджет. Фонд оплати праці державних службовців формується за рахунок коштів державного бюджету, а також коштів, які надходять до державного бюджету в рамках програм допомоги Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ. Порядок використання таких коштів, які надходять до державного бюджету, затверджується Кабінетом Міністрів України. Скорочення бюджетних асигнувань не може бути підставою для зменшення посадових окладів та надбавок до них [3].

Визначається мінімальний посадовий оклад, що становить не менше двох розмірів мінімальної заробітної плати. Посадові оклади, надбавки за вислугу та ранг новим законом значно збільшені. Так, наприклад, найнижчий посадовий оклад державного службовця найнижчої підгрупи за новим законом складатиме не менше двох розмірів мінімальної заробітної плати.

Щодо надбавки та преміювання Розмір надбавки за ранг державного службовця визначається Кабінетом Міністрів України під час затвердження схеми посадових окладів на посадах державної служби. Виплата за додаткове навантаження у зв'язку з виконанням обов'язків тимчасово відсутнього державного службовця або виплата за додаткове навантаження у зв'язку з виконанням обов'язків за вакантною посадою державної служби у розмірі встановлюється в розмірі 50 % посадового окладу. Премії виплачуються в межах фонду преміювання залежно від особистого внеску державного службовця в загальний результат роботи державного органу. Фонд преміювання державного органу встановлюється у розмірі 20 % загального фонду посадових окладів за рік та економії фонду оплати праці.

Для подальшого вдосконалення та розвитку системи оплати праці державних службовців слід здійснити реформування, першочерговими завданнями будуть:

- скасувати доплати, надбавки та премій, за винятком надбавки за вислугу років, включивши її до складу посадового окладу, частка якого повинна зрости як мінімум до 75 % заробітної плати;
- встановити одноразову премію, що виплачується раз на рік залежно від результатів щорічного оцінювання державних службовців;
- розроблення нової прозорої схеми посадових окладів на основі системи класифікації посад, яка буде враховувати зміст і складність роботи на конкретній посаді. При цьому діючу надбавку за ранг включити до посадового окладу, який збільшуватиметься з присвоєнням кожного наступного рангу;
- провести ревізію вакансій, кількість яких залишається незмінною протягом багатьох років поспіль, привести граничну чисельність у відповідність з фактично достатньою чисельністю державних службовців, використавши фонд економії заробітної плати для підвищення посадових окладів.
- залучити до державної служби найбільш кваліфікованих фахівців, зокрема серед молоді, посилення мотивації їх роботи, а саме шляхом забезпечення конкурентоспроможності заробітної плати державних службовців на ринку праці на основі принципу рівної оплати за однакову працю та інше [4, с.39].

Враховуючи вищевикладене, приходимо до висновку регулювання оплати праці державних службовців має низку особливостей, так як дані особи відносяться до особливої категорії працівників, праця і діяльність яких наділена певною специфікою, відмінностями від інших видів і категорій працівників. Питання оплати праці державних службовців в Україні розглянуто ще не належним чином, про що свідчить наявність прогалин в законодавстві, яке регулює службово-трудові відносини працівників, що перебувають на державній службі. Зрозуміло, повністю вирішити всі питання, пов'язані з проблемами на законодавчому рівні, ніяк не можна. Оскільки неможливо охопити відразу всі процеси, бо суспільство постійно розвивається, що викликає появи всіх нових тонкощів діяльності, які вимагають їх врегулювання. Законодавець, безумовно, робить для цього все можливе, але наздогнати динаміку суспільної і, відповідно, службової діяльності просто неможливо. Розробка нормативних правових актів є одним з інструментів реалізації державної політики

Як показав ЗУ «Про державу службу» то він потребує вдосконалення та внесення змін згідно з новими тенденціями практики, суспільства і розвитку інших областей права. Оскільки службова діяльність державних службовців вкрай важлива для нормального функціонування суспільства і держави в цілому, не можна нехтувати навіть невеликими проблемами, існуючими в сфері регулювання їх діяльності, адже від рішення цих проблем

залежить ефективність роботи і виконання своїх службових обов'язків державних службовців.

Список використаних джерел

1. Руденко В. Г. Правове регулювання оплати праці державних службовців в Україні: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / В'ячеслав Георгійович Руденко / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2011. – 180 с.
 2. Лігум Ю. Удосконалення державного регулювання оплати праці / Ю. Лігум, Г. Куліков // Україна : аспекти праці – 2000 – №2. – С. 6 – 8
 3. Закон України «Про державну службу» від 15.11.2017// Відомості Верховної Ради.-2016.-№4.- Ст.43
 4. Павловська Н. Роль науки у реформуванні оплати праці та деякі дискусійні питання щодо її вдосконалення / Н. Павловська // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 7. – С. 39-41
-

Пророченко В.В., студент 2 курсу, група КПр-162,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Шестак Л.В.**, к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
makromega@ukr.net

ЩОДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО АКТА УПРАВЛІННЯ

Актуальність дослідження. Однією з основних форм управлінської діяльності є видання органами виконавчої влади правових актів, які служать важливим засобом у вирішенні поставлених перед ними завдань. За допомогою правових актів суб'єкти управління регулюють широку сферу суспільних відносин в економічному, соціально-культурному та адміністративно-політичному житті суспільства. У зазначених актах найбільш явно проявляється владний характер державної діяльності. Це обумовлює особливий інтерес до дослідження сутності та властивостей правових актів управління.

Вивчення питань пов'язаних з правовими актами управління здійснювали такі вчені як А.С. Васильєв, М. В. Журавель, В. М. Гаращук, Н. В. Александрова та інші. Вони розглядали правові акти управління як форми управлінської діяльності компетентних органів державного управління (виконавчої влади).

В самому загальному вигляді правовий акт управління можна розглядати як рішення, прийняте владним суб'єктом у сфері вирішення завдань і виконання функцій виконавчої влади. За своєю правовою природою всім юридичним актам управління притаманні загальні ознаки, які визначаються специфікою управлінської діяльності.

Правові акти управління займають значне місце у правовій системі нашої держави. Вони видаються на підставах, передбачених Конституцією та законами України, призначені для регулювання як загальних, так і конкретних правовідносин. Включені до загальної системи державно-владного впливу на конкретні сторони суспільного життя, правові акти управління забезпечують формування та функціонування конкретних суб'єктів і об'єктів управлінської, правоохоронної та правозабезпечувальної діяльності. По суті, весь процес реалізації державної виконавчої влади в усьому різноманітті його елементів та стадій отримує свій цілеспрямований розвиток завдяки використанню правових актів управління, що визначають організаційні форми, методи, межі та правила діяльності як суб'єктів виконавчої влади, так і підпорядкованих чи підвладних їм об'єктів[1,с.146].

В науковій літературі питання, що стосуються правових актів управління досліджені достатньо ґрунтовно. Проте, на сьогодні поняття актів управління, їхніх основних ознак, особливостей не закріплено законодавчо. Це дає змогу дослідникам самостійно визначати зміст та обсяг цього поняття[2, с. 114].

З точки зору більшості учених акти управління мають загальні ознаки притаманні всім правовим актам в межах правової системи України:

1)правові акти управління мають державно-владний характер, оскільки видаються державними органами, які наділені владними повноваженнями та діють від імені держави;

2) правові акти управління є підзаконними актами, видаються на основі і на виконання закону і нормативно-правових актів вищестоящих державних органів;

3) ці акти мають юридичну силу, а їх приписи обов'язковий (імперативний) характер і підлягають виконню тими суб'єктами, яким адресовані. У кожного виду правового акта управління юридична сила різна. Вона залежить від місця органу, який його видав, в загальній системі органів державної влади і виражається в тому, що всі акти нижчестоящих органів виконавчої влади повинні відповідати актам вищестоящих органів;

4) правові акти управління видаються у вигляді письмового юридичного акта;

5) правовий акт управління видається з дотриманням певних правил та процедур;

6) у випадку порушення або невиконання норм правового акта, його реалізація забезпечується заходами державного примусу[3, с. 27-29].

Правові акти управління мають і специфічні юридичні ознаки, які відрізняють їх від інших видів правових актів:

1) правовий акт управління являє собою юридичну форму управлінського рішення, яке викликає певні юридичні наслідки. Це означає, що акт управління або встановлює, або змінює правила поведінки, норми права, або виступає в якості своєрідного юридичного факта, що породжує, змінює, чи припиняє конкретне адміністративно-правове відношення, або слугує основою для виникнення правовідносин у сфері інших галузей права. Крім того, він може слугувати доказом по справі, яка розглядається в судовому порядку;

2) правові акти управління видаються лише уповноваженими суб'єктами виконавчої влади, чи іншими виконавчими органами в межах їхньої компетенції;

3) правовий акт управління приймається в односторонньому порядку, виражає волевиявлення державного органу, який його видав. В сучасних умовах велика кількість правових актів управління видається різноманітними суб'єктами управління спільно або узгоджено;

4) правовий акт управління є правовим засобом, за допомогою якого суб'єкти управління здійснюють правове регулювання суспільних відносин в сфері державного управління;

5) правові акти управління визначають правила належної поведінки або регулюють конкретні суспільні відносини в сфері управління;

6) правові акти управління можуть бути оскаржені не лише в судовому, а й в адміністративному порядку.

Правові акти управління визначають обов'язки громадян, організацій та посадових осіб, які не перебувають в службових відносинах. Вони поширюють свою дію на всіх осіб незалежно від підпорядкування і саме в цьому сенсі мають загальнообов'язковий характер. Цей вид юридичних актів опосередковує взаємовідносини між сторонами управлінських відносин, тобто між керуючою і підпорядкованою сторонами, між суб'єктами та об'єктами управління.

В правових актах управління вирішується багато питань деталізації і конкретизації загальних правових норм, які містяться в правових актах законодавчих органів державної влади.

Правові акти управління за масштабами їх дії не обмежуються сферою державного управління. В багатьох випадках з їх допомогою регламентуються окремі сторони суспільних відносин, які складають предмет не адміністративного, а інших галузей права.

Прийняття управлінських рішень і заснованих на них актів управління є найбільш відповідальним етапом процесу державного управління. На всіх рівнях і у всіх ланках управлінського апарату підготовка і прийняття управлінських рішень посідає центральне місце, як діяльність що визначає зміст і цільову спрямованість правових актів управління, підтримує у робочому стані увесь управлінський механізм[4, с. 3-4].

Серед підходів до визначення поняття правового акту управління найбільш поширені наступні. Деякі вчені визначають його як правовий різновид управлінського рішення, який являє собою юридично владний, прийнятий шляхом одностороннього волевиявлення акт

уповноваженого суб'єкта адміністративного права (органу виконавчої влади, органу управління (адміністрації) підприємства, установи, організації, посадової особи), має встановлену законодавством форму та спрямований на утвердження адміністративно-правових норм, виникнення та зміну адміністративно-правових відносин з метою здійснення завдань та функцій у сфері виконавчої влади. Шляхом видання такого акту орган (посадова особа) вирішує те чи інше питання (загальне чи індивідуальне), яке виникає у процесі його діяльності, в інтересах реалізації завдань та функцій виконавчої влади[5, с.280].

У спеціальному дослідженні проблематики актів управління Р. Ф. Васильєв визначив правові акти управління як волеві владні дії державних органів та органів деяких громадських організацій, спрямовані на виконання законів у процесі виконання функцій державного управління, на встановлення, зміну та припинення правових норм або на виникнення, зміну чи припинення конкретних правовідносин. Ці дії іноді виражаються у формі усних настанов, але і вони оформляються документами[6, с.17].

У сучасних джерелах найчастіше акт державного управління визначають як офіційний припис, що заснований на законі, прийнятий суб'єктом управління на будь-якому рівні державної ієрархії в порядку одностороннього волевиявлення і в межах його компетенції з додержанням встановленої процедури та форми і тягне за собою певні юридичні наслідки[5, с.280].

Таким чином, правовий акт управління – це засноване на законі юридичне владне волевиявлення уповноваженого суб'єкта виконавчої влади, спрямоване на встановлення адміністративно-правових норм, чи встановлення, зміну або припинення адміністративно-правових відносин з метою реалізації завдань і функцій державно-правового управління. Правові акти управління є основною юридичною формою реалізації завдань і функцій держави. Вони здійснюють регулятивний вплив на публічні управлінські відносини, який забезпечує досягнення цілей та вирішення завдань державного управління.

Список використаних джерел

1. Васильєв, А. С. Административное право Украины (общая часть) [Текст] : учеб. пос. / А. С. Васильев. – 2-е изд. – Х. : Одиссей, 2001. – 288 с.
2. Шестак Л.В. Адміністративне право [Текст] : навчальний посіб. / Л.В. Шестак. - Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. – 256 с.
3. Журавель М. В. Ознаки правових актів державного управління / М. В. Журавель // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.) / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; НУ "ОЮА". Півд. регіон. центр НАПрН України. - Одеса : Фенікс, 2013. - Т. 2. - С. 26-29.
4. Васильєв А.С. Подготовка и принятие управленческих решений: организационно-правовые проблемы : монография / А.С. Васильев. – Одесса: АО «БАХВА», 1997. – 160с.
5. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО УКРАЇНИ. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). — К.: Видавництво «Юридична думка», 2004.- 584 с.
6. Васильєв, Р. Ф. Правовые акты органов управления : Учебное пособие. -М.: Изд-во МГУ, 1970. -108 с.

Саврацька Ю.М., студентка 2 курсу (магістр),
група МТПРп-161, юридичний факультет

Науковий керівник: **Селецький О.В.**, к.ю.н., декан юридичного факультету
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
seletskiyalex@ukr.net

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Проблема створення безпечних і нешкідливих умов праці в Україні, враховуючи статистику нещасних випадків на виробництві, є актуальною на сьогодні. Хоч Конституція України у статті 43 і передбачила, що кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці [1], та все ж на практиці це положення не завжди знаходить своє втілення, а тому і

нинішній стан охорони праці залишається не втішним. Схожу норму можна зустріти і в Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП України) (ч. 1 ст. 153), яка передбачає, що на всіх підприємствах, в установах, організаціях створюються безпечні і нешкідливі умови праці [2].

Досліджуючи право працівника на безпеку праці, необхідно перш за все уточнити власне поняття «безпека праці». У даний час відсутність правової дефініції такого терміну у найважливіших законодавчих актах України викликає неоднозначні тлумачення цього поняття вченими-юристами, сприяє виникненню різноманітних синонімів до нього у науковому обороті, що призводить до плутанини під час здійснення відповідної нормотворчої діяльності. Найбільш вдале визначення «безпеки праці», на нашу думку, дає Л. Амелічева. Вчена зазначає, що під безпекою праці як категорії трудового права слід розуміти безпечні і здорові умови праці, що створюються роботодавцем шляхом здійснення соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних засобів і заходів, що забезпечуються системою нормативно-правових приписів з метою збереження життя, здоров'я і працездатності працюючих [3, с. 90].

Відомо, що стан безпеки на виробництві залежить від багатьох факторів: стану матеріальної бази, рівня технічного оснащення, рівня підготовки кадрів, трудової дисципліни, ставлення до цього питання управлінського персоналу, наявності та досконалості системи управління безпекою, наявності достатньої кількості захисних засобів тощо [4, с. 23].

Як це не прикро визнавати, але однією із сумних реалій сьогодення у сфері забезпечення права працівників на безпеку праці є те, що чимало роботодавців безвідповідально ставляться до обов'язків щодо створення здорових і безпечних умов праці, часто розглядають ці питання як другорядні, не приділяють належної уваги цим заходам через брак часу або відсутність можливостей для їх проведення [5, с. 179]. У деяких випадках керівники підприємств таким чином намагаються не витратити додаткових коштів на заходи з охорони праці. Сьогодні ні роботодавці, ні держава, ні органи місцевого самоврядування не фінансують належним чином заходи із охорони праці, відсутня об'єктивна, повноцінна атестація робочих місць, практично ліквідовано промислову медицину. Значна кількість машин, механізмів, транспортних засобів не відповідає вимогам безпеки і їх подальша експлуатація представляє загрозу для людей. Нерідко сучасне виробництво організовано таким чином, що працівникові доводиться жертвувати захистом та безпекою праці заради високого плану виробництва.

Вірогідність отримати травму під час виконання будь-якої роботи великою мірою залежить не тільки від незабезпечення роботодавцем безпечних та здорових умов праці, але й від фізичних та нервово-психічних перенавантажень самого працівника, його індивідуальних якостей та психічного стану, чіткого усвідомлення працівником небезпеки, яка може підстерігати його. Факти свідчать, якщо увага людини зосереджена не на тому, чим вона займається у дану хвилину, якщо при цьому своїми думками працівник, як мовиться, витає десь у хмарах, чи відволікся розмовою, то тілесне ушкодження може статися навіть при користуванні канцелярським приладдям, не кажучи вже про виконання робіт підвищеної небезпеки [6, с. 67].

Автоматизація, механізація та комп'ютеризація виробничих процесів, різке зростання швидкості та обсягів виробничих, інформаційних та соціальних взаємодій у сучасному виробництві збільшили навантаження на нервову систему працівника, і психофізіологічні фактори стали належати до ряду найважливіших небезпечних і шкідливих виробничих чинників.

Причиною більшості нещасних випадків (до 75 %) є людський фактор. Важливу роль у цьому має саме фізичний стан працівника (зір, слух, втома, вік). Опитування працівників показало, що більшість з них вважають найпоширенішими причинами травматизму недосконалу організацію праці, поганий настрій, втому, конфлікти в колективі з

начальниками, неухвалене ставлення керівників до підлеглих, незадовільний психологічний клімат [7, 130-131].

У більшості випадків порушниками вимог законодавства про охорону праці є особи молодого віку з невеликим досвідом роботи (це пов'язано з недостатнім рівнем знань, невмінням діагностувати небезпечні ситуації, знаходити правильне рішення). Також дуже часто порушниками є досвідчені працівники, які через самовпевненість, що пояснюється саме досвідом, адаптацією до небезпеки, зневажливо ставляться до дотримання вимог безпеки праці.

У результаті цього понад 18 тисяч нещасних випадків на виробництві щорічно трапляється в Україні. Близько однієї тисячі мають смертельні наслідки. Загалом більш як 27% працівників в Україні трудяться в умовах, що не відповідають вимогам нормативно-правових актів з охорони праці. Як наслідок, Україна, за оцінками експертів Міжнародної організації праці, – серед країн із найвищим рівнем виробничого травматизму [8].

Врешті решт напрошується питання: що ж може змусити роботодавців забезпечувати на своїх підприємствах належні умови праці? По-перше, погоджуючись із думкою О. Мірошніченко, необхідно в новому Трудовому кодексі закріпити не лише право працівника на безпечні, належні й здорові умови праці, а й передбачити дієві юридичні засоби захисту у випадку порушення даного права [9, с. 81]. По-друге, треба посилити державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про охорону праці, а також привернути увагу суспільства, державної влади до загибелі, каліцтва та захворювань українських працівників; формування такої державної політики та соціальної відповідальності роботодавців, яка дасть змогу створити безпечні умови праці, що задекларовані Конституцією України. По-третє, стимулом для роботодавців могло б стати зменшення відрахувань до цільових фондів за умови відсутності нещасних випадків на виробництві, зниження рівня профзахворювань.

Значна кількість порушень вимог законодавства про охорону праці відбувається також через некомпетентність керівників підприємств та організацій, їх невміння організувати роботу з охорони праці. Важливим фактором недопущення цих порушень праці є знання роботодавцем певних робіт, особистості кожного працівника, особливостей його характеру, медичних показників, ставлення до праці, дисциплінованості, задоволеності працею, знання норм і правил охорони праці тощо [10, с. 115-116].

Однією з існуючих проблем у сфері охорони праці залишається моральна застарілість нормативно-правової та нормативно-технічної бази регулювання відносин у цій сфері, оскільки більшість актів нормативно-технічного характеру залишаються чинними ще з часів СРСР за відсутності більш актуальних. Окрім цього значним недоліком законодавства України про охорону праці є дублювання правових норм у різних нормативних актах. Так, норми чинного КЗпП України є скороченим варіантом Закону України «Про охорону праці» [11].

Також одним із головних завдань у реформуванні системи управління охороною праці є вироблення єдиної концепції розвитку діючого законодавства України, визначення переліку необхідних заходів для створення і функціонування системи оцінки, контролю та управління професійними ризиками у відповідності з міжнародними стандартами. У нашій державі назріла об'єктивна необхідність реформування всієї системи управління охороною праці на принципово нових засадах, оснований не на реагуванні на страхові випадки, а на їх профілактиці.

На нашу думку, необхідно розробити та реалізувати в життя наступні заходи щодо попередження та усунення причин виробничого травматизму:

- розроблення і впровадження безпечного устаткування;
- створення комфортного мікроклімату;
- правильна організація роботи, навчання, вдосконалення організації державного нагляду, контролю за охороною праці;
- проведення оглядів, лекційної та наочної пропаганди з питань охорони праці;

- забезпечення робочих місць відповідним освітленням, вентиляційними системами, системами опалення, кондиціювання;
- обладнання місць для короткочасного відпочинку працівників;
- виконання законодавчих актів, норм і правил з охорони праці;
- цільове використання коштів, виділених на охорону праці.

Необхідною умовою вирішення значного кола проблем щодо охорони праці, недопущення виробничого травматизму, на нашу думку, має стати підвищення рівня знань з цих питань керівників підприємств та їх заступників, спеціалістів та працівників.

Підводячи підсумок, доводиться визнати, що на сьогоднішній день існує низка проблем правового регулювання безпечних і нешкідливих умов праці, наявний цілий комплекс причин виробничого травматизму. Але як для роботодавця, так і для працівників необхідно усвідомлення одного, а саме того, що дотримання законодавства у сфері охорони праці стане запорукою збереження найціннішого – людського життя, що дасть змогу дітям рости у повноцінних сім'ях і бути щасливими. Роботодавці повинні усвідомлювати, що їх бізнес матиме успіх, а вони самі зможуть без остраху дивитися у майбутнє лише за умови забезпечення на робочих місцях здорових та безпечних умов праці, а, отже, і збереження життя і здоров'я працівників.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України : затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50 (Додаток). – Ст. 375.
3. Амелічева Л. Проблеми формальної визначеності права працівника на безпеку праці / Л. Амелічева // Юридична Україна. – 2010. - № 10. – С. 88-93.
4. Дрозд І. Втрати держави внаслідок виробничого травматизму зі смертельними наслідками / І. Дрозд, М. Дрозд, О. Семко // Україна: аспекти праці. – 2006. - № 5. – С. 23-29.
5. Селецький О. В. Проблеми правового регулювання безпечних і нешкідливих умов праці / О. В. Селецький // Проблеми правового забезпечення інтересів суб'єктів трудового права в умовах реформування трудового законодавства : Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції, 30 вересня-1 жовтня 2011 року / За ред. к.ю.н., доц. А. В. Андрушко, к.ю.н. О. А. Ситницької. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2011. – С. 179-181.
6. Селецький О. В. Причини виробничого травматизму та заходи щодо їх попередження і усунення / О. В. Селецький // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки) : щоквартальний науковий збірник. – 2011. - № 1. – Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. – С. 66-69.
7. Гогіташвілі Г. Г., Лапін В. М. Основи охорони праці: Навч. посіб. – 4-те вид., випр. і доп. / Гогіташвілі Г. Г., Лапін В. М. – К.: Знання, 2008. – 302 с.
8. Сироїд І. Безпека праці: стан та перспективи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fpsu.org.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=131&limitstart=15&lang=uk.
9. Мірошніченко О. Проблеми правового регулювання охорони праці на сучасному етапі / О. Мірошніченко // Юридична Україна. – 2009. - № 1. – С. 78-81.
10. Таран О. Особливості дослідження особи, яка вчинила порушення вимог законодавства про охорону праці / О. Таран // Вісник прокуратури. – 2010. - № 10. – С. 115-118.
11. Про охорону праці [Електронний ресурс] : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII (у редакції від 21.11.2002 р.). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2694-12>.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

Досліджується поняття адміністративного договору, різносторонності поглядів багатьох науковців стосовно його розуміння, проблемні питання сутності договору, недосконалість законодавства стосовно його регулювання, а також внесені відповідні пропозиції стосовно більш ефективного законодавчого врегулювання.

«адміністративний договір», суб'єкт виконавчої влади», «правова основа *Ключові слова:* адміністративного договору», «договірне та обов'язкове право»

Постанова проблеми та її актуальність. На сьогоднішній день великого поширення набуває адміністративно-договірна практика в різних сферах суспільного життя. Проведення в Україні адміністративної реформи зумовило застосування таких нових форм управління, як адміністративний договір. Суть адміністративного договору полягає в тому, що він є актом застосування норм права, що характеризує собою реалізацію функцій виконавчої влади.

Правові основи регулювання адміністративного договору детально не закріплені в законодавстві України і на сьогоднішній день не існує єдиного нормативного акта, який регулював би ці питання. Закріплене визначення Кодексу адміністративного судочинства України (далі КАС України), детально не розкриває сутності адміністративного договору і залишає багато питань не розкритими.

Адміністративний договір у системі державного управління застосовують у різних сферах діяльності держави: соціальній, адміністративно-політичній, господарській та інших.

Різноманітність застосування адміністративного договору пояснюється в тому, що в процесі своєї діяльності органи державної влади здійснюють повноваження не тільки виданням актів управління, а і укладанням адміністративних договорів.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемним питанням адміністративного договору, а також науковому розвитку теоретичних положень договору приділяли увагу багато науковців: праці Г.В.Атаманчук, В.Б.Аверьянова, Ю.П.Битяк, К.С.Бельський, М.І.Брагинський, І.Л.Бачило, О.М.Бандурка, Д.Н.Бахрах, А.А.Дьоміна, А.В.Дьоміна, А.Ф.Євтихієва, В.А.Кикотя, Б.П.Курашвілі, В.К.Колпакова, О.Е.Харитонов, В.А.Юсупова та інші науковці в галузях конституційного права, адміністративного права та теорії державного управління.

Метою цієї статті є дослідження проблемних питань такого юридичного явища, як адміністративний договір, визначення його поняття, законодавчого регулювання, його закріплення, формулювання конкретних пропозицій щодо удосконалення законодавства щодо регулювання адміністративного договору.

Предметом дослідження у статті виступають проблемні питання адміністративного договору, які детально не врегульовані на законодавчому рівні, неоднозначність поглядів стосовно визначення адміністративного договору.

Виклад основного матеріалу. Останнім десятиліттям адміністративному договору та його інтерпретації приділялася велика увага і на теоретичному рівні ця проблема залишається дискусійною та не розв'язаною.

Основний акцент дискусій серед науковців виразився у визначенні адміністративного договору, передумов укладення, державному регулюванні договорів, виявлення особливостей законодавчого регулювання.

Результати досліджень проблем адміністративного договору незважаючи на різносторонній характер досліджень не дають відповідей на питання щодо поняття, класифікації, законодавчого регулювання, реалізації.

На сьогоднішній день адміністративний договір є юридичним поняттям, який детально не врегульований чинним законодавством і потребує більшої уваги. Саме поняття адміністративний договір закріплене в Кодексі адміністративного судочинства України (далі КАСУ) і звучить як двостороння або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди [1]. Хоч дане поняття закріплене в законодавстві воно також залишає багато питань пов'язаних із його застосуванням.

Як зазначалося вище адміністративний договір застосовується в різних сферах діяльності держави. Неоднозначність поняття адміністративного договору, сфери його застосування зумовило те, що багато науковців розглядають цей інститут з різних позицій й трактують його по-різному. Багато вчених наголошують на тому, адміністративний договір є правовим актом управління[2], інші, що особливим видом угод між суб'єктами адміністративного права[3, с.90] треті, що ці договори є засобом реалізації управлінських завдань і функцій.

Запропоновані в літературі визначення адміністративного договору по-різному розкривають його юридичну природу, проте всі вони зводяться до того, що головною ознакою адміністративного договору є те, що однією із сторін договору є суб'єкт виконавчої влади, що виражає одностороннє владне волевиявлення органу державної влади.

На сьогоднішній день єдиного нормативного акта, який здійснював би регулювання адміністративного договору, його укладення, розірвання, містив відповідні положення, котрі закріплювали його юридичну природу не існує.

Правову основу адміністративного договору на сьогодні становлять: норми, які є запозиченими із обов'язкового і договірного права, що знаходяться в Цивільному кодексі України і застосовуються до договорів будь-якої галузевої приналежності, норми адміністративного права, норми Конституції України, законів, підзаконних актів та інше. Також при врегулюванні питань пов'язаних з адміністративними договорами використовують норми галузей права в яких конкретизується державно-управлінська діяльність і передбачається укладання угод.

За відсутності норм, котрі передбачають процедуру укладення і виконання адміністративних договорів доцільно застосовувати загальні вимоги договірного права, що встановлені цивільним законодавством. Це такі як: форма договору, наслідки її недодержання, випадки визнання договору недійсним та інше, оскільки норми, є запозиченими із обов'язкового і договірного права [4].

Єдиного нормативного акта, який регулював би відносини пов'язані з адміністративним договором не існує, тому певні питання стосовно адміністративного договору потрібно шукати в різних нормативних актах.

На даному етапі свого розвитку адміністративний договір потребує негайного урегулювання, оскільки закріплені положення не розгортають детально зміст і основні положення адміністративного договору, що тягне за собою відповідні прогалини в законодавстві.

Для заповнення прогалин в законодавстві потрібно прийняти Закон України «Про адміністративний договір», який передбачав загальні положення адміністративного договору, правові положення його укладення, розірвання, сторони, а також відповідальність осіб у разі не виконання умов договору або внести відповідні зміни до КАСУ.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446).
2. Коломєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / Коломєць Т. О. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.
3. Административное право: Учебник для вузов. — 2-е изд., изм. и доп. — М.: Норма, 2005. — 800 с.
4. Цивільний кодекс України. Прийнятий 16 січня 2004р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №40-44. - Ст. 356.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Інформаційні технології, (ІТ), інформаційно-комунікаційні технології (*Information and Communication Technologies, ICT*) — сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів

Види ІТ:

- Інформаційна технологія опрацювання даних
- Інформаційна технологія керування
- Інформаційна технологія підтримки прийняття рішень
- Інформаційна технологія експертних систем

У соціальній роботі інформаційні технології ще тільки починають впроваджуватися, швидше за все, внаслідок низького фінансування соціальних служб. Однак систематизація інформації, швидкий пошук, легка зміна і керування при великому потоці інформації в системі управління соціальною роботою неможливо без забезпечення інформаційними технологіями[1].

За допомогою впровадження інформаційних технологій у підготовку соціальних працівників вирішуються такі завдання:

- 1) формування інформаційної культури;
- 2) формування стійких навичок роботи з програмним забезпеченням загального призначення;
- 3) підготовка фахівців для професійної діяльності в інформаційному суспільстві.

Основи комп'ютерної грамотності (уміння читати, друкувати, малювати, рахувати, шукати інформацію і працювати з програмами на персональному комп'ютері), як складової частини інформаційної культури, людина повинна отримувати в школі. Що ж до формування інформаційної культури, то ця задача повноцінно може бути вирішена тільки у вищому навчальному закладі.

Інформаційна культура — це не тільки уміння працювати з прикладним програмним забезпеченням, а, перш за все, глибоке проникнення в суть процесів обробки інформації[2].

Крім того, соціальний працівник повинен:

1. Знати принципи й технології організації інформаційних потоків у керуванні соціальною сферою;
2. Володіти технологіями створення й використання інтегрованих інформаційних систем для рішення завдань соціальної сфери, способами автоматизованої обробки, зберігання й поширення соціальної інформації на основі сучасних комп'ютерно-телекомунікаційних технологій
3. Уміти використовувати в практичній діяльності новітні інформаційні технології при прогнозуванні соціальних процесів, у керуванні сферами праці, зайнятості, соціального захисту населення.
4. Вміти працювати з базами й банками соціальних даних, використовувати мережні технології в соціальній сфері.
5. Вміти працювати в мережі Інтернет і використовувати програмно-інструментальні засоби для аналізу й обробки інформації в соціальній сфері.

6. Володіти навичками використання інформаційних технологій для розробки стратегії й пріоритетних напрямків соціальної політики, довгострокових прогнозів соціальних процесів.
7. Бути компетентним при підготовці управлінських рішень на основі сучасних комп'ютерних технологій, формуванні й використанні інформаційних баз і банків соціальних даних, мережних технологій для надання оперативної допомоги громадянам при розв'язанні соціальних проблем.
8. Застосовувати інформаційні технології під час проведення моніторингу соціальної сфери регіону, а також автоматизовані системи підтримки регіональних програм соціального захисту населення[3].

Для вирішення зазначених завдань пропонуються такі підходи в організації навчального процесу:

1. Використання на лекціях мультимедійних проекторів для супроводження лекційного матеріалу та перегляду відеозаписів за темою лекції.
2. Використання на практичних заняттях індивідуального підходу, що включає широке використання багаторівневих завдань.
3. Використання під час побудови курсу навчання контекстного підходу для того, щоб студенти вирішували задачі, які стосуються їх майбутньої спеціальності.
4. Широке використання методу проектів, в рамках якого необхідно дотримуватися принципів послідовності і наслідування. Це значить, що одне глобальне завдання повинне послідовно виконуватися в кількох практичних роботах, доповнюватися і розширюватися в процесі самостійної роботи студентів, оформлюючись у завершену систему.
5. Повинна бути передбачена можливість паралельного і концентричного вивчення основних розділів програми (від молодших до старших курсів). Це дозволяє студентам у міру засвоєння курсу одержувати все більш глибокі знання з кожного з розділів, не втрачаючи при цьому цілісності викладення всього матеріалу[4].

В процесі навчання студенти вивчають програмні засоби обробки даних у соціальній сфері, знайомляться з автоматизацією завдань державного пенсійного забезпечення, виплатами допомог і компенсацій, забезпечення населення санаторно-курортним лікуванням, спецавтотранспортом, наданням протезно-ортопедичної допомоги, автоматизацію діяльності Державних служб медико-соціальної експертизи й реабілітації інвалідів.

На програмах-емуляторах студенти вчаться використовувати інформаційні системи під час організації адресної соціальної допомоги, створення соціального паспорта регіону, автоматизації контролю прийняття рішень по зверненню громадян в органи виконавчої влади регіону з соціальних питань.

Майбутні соціальні працівники повинні вміти користуватись автоматизованими нормативно-правовими системами в діяльності органів соціального захисту, застосовувати інформаційні технології у процесі консультування громадян.

На практичних заняттях студенти вивчають технологію роботи з базами даних, організацію зберігання і доступу до даних, програмне забезпечення систем керування базами даних, методи й технологію роботи з базами даних під час вирішення завдань соціальної сфери, знайомляться з перспективними напрямками у створенні баз соціальних даних.

Також студенти вчаться застосовувати локальні і глобальні комп'ютерні мережі для обміну соціальними даними, знайомитися з експлуатацією інформаційних систем, які використовуються у сфері соціального захисту населення, вивчають можливості використання глобальної мережі Інтернет у соціальній сфері, інформаційні ресурси по зайнятості й працевлаштуванню, профорієнтації, освіті[5].

Отже, справедливо буде зазначити, що впровадження новітніх технологій навчання, поряд з розширенням самостійної роботи студентів, дозволить збільшити обсяг доступних освітянських послуг, створити ефективну систему безперервної освіти. Необхідність використання інформаційних технологій в управлінні соціальною роботою очевидна. Впровадження інформаційних технологій в систему управління соціальною роботою як

мінімум призведе до підвищення рівня кваліфікації фахівців соціальної сфери та знизить рівень вертикального взаємозв'язку, підвищить якість надання соціальних послуг в цілому.

Список використаних джерел

1. Вища освіта в Україні: Навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко та ін.; За ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
2. Інформатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О. І. Пушкаря. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 704 с.
3. Основи нових інформаційних технологій навчання: Посіб. для вчителів / За ред. Ю. І. Машбиця. – К.: ІЗМН, 1997. – 264 с.
4. Пінчук О. Проблема визначення мультимедіа в освіті: технологічний аспект // Нові технології навчання. – К., 2007. – Вип. 46. – С 55–58.
5. Шлыкова О. Культура мультимедиа: Учеб. пособие для студ. вузов / М.: Фаир-Пресс, 2004. – 415 с.

Селецький О.В., к.ю.н., декан юридичного факультету
Біленко С.О., студент 2 курсу (магістр), група ЗМТПРп-161,
юридичний факультет
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
seletskiyalex@ukr.net

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Відомо, що однією з ключових проблем державного управління як в країнах, що розвиваються, до яких безумовно відноситься й Україна, так і в багатьох розвинених країнах світу, є корупція. На даний час корупція як транснаціональне явище зачіпає державні структури всіх країн світу. Профілактика та викорінення корупції в органах влади - це обов'язок кожної сучасної демократичної правової держави. В умовах загальної глобалізації перед кожною державою і в цілому світовою спільнотою стоїть завдання консолідації зусиль з протидії цьому руйнівному за силою явищу.

Такий підхід обумовлюється і тією обставиною, що тема корупції є однією з найбільш актуальних для суспільства. Протягом всієї історії людства корупція як системне явище супроводжує діяльність державного апарату. У сучасному світі корупція в органах влади породжує серйозні проблеми і загрози для стабільності і безпеки суспільства, підриває демократичні інститути, завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права. Як вірно зауважує Е. С. Молдован [1], корупція провокує й поглиблює суспільні кризові явища, підриває імідж України на світовій арені, негативно впливає на мікро- та макроекономічні процеси, перешкоджає налагодженню конструктивного діалогу між владою та громадськістю, руйнує засади розбудови правової держави та громадянського суспільства.

Сьогодні питання теорії і практики вивчення корупційних явищ, протидії корупції є предметом численних досліджень вчених і практиків в різних галузях права та науки. У наукових джерелах можна зустріти, зокрема, думку, що походження корупції в суспільстві було об'єктивно зумовлене, з одного боку, природним механізмом соціальності людини, з іншого - об'єктивними умовами життєдіяльності первісного суспільства.

В Україні корупція залишається одним з найбільш небезпечних проявів злочинної поведінки в органах державної влади і місцевого самоврядування. У ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [2] корупція визначається як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Відмітимо, що на шляху до викорінення корупції в Україні зроблено чимало кроків:

1) прийнято нове антикорупційне законодавство, низку нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції. Наприклад, прийняття у 2014 році Закону України «Про запобігання корупції» мало закласти системний фундамент для антикорупційних заходів на всіх рівнях організації державного і місцевого управління. Аналогічним чином очікувалось і на дієву систему антикорупційних заходів на державній службі, що закріплена у Законі України «Про державну службу» (2015 р.) [3].

2) ведеться постійний діалог Української держави із світовою спільнотою щодо вироблення ефективних механізмів протидії та подолання корупції;

3) здійснюються наукові дослідження з питань запобігання корупції та боротьби з нею;

4) формується публіцистика антикорупційного характеру [1].

Незважаючи на це, корупція продовжує залишатися однією із нагальних для вирішення проблем українського суспільства. Свідченням цього є те, що Україна й досі посідає (станом на 25.01.2017 р.) 131 місце в рейтингу «Індексу сприйняття корупції» серед 176 можливих, що звичайно не може тішити... [4].

Масштабні кампанії по боротьбі з корупцією призводять лише до локального успіху. Чітко прослідковуються негативні наслідки корупції у вигляді існування тіньової економіки, неефективності державного управління, втрати довіри до влади. Вчені та практичні працівники б'ють на сполох: корупція сьогодні створює реальну загрозу безпеці держави і суспільства. На даний час саме корупція є головною перешкодою на шляху економічного зростання України. Корупційність державних структур і посадових осіб перешкоджає розвитку державного управління, тягне за собою величезні додаткові витрати.

Варто наголосити, що саме державна служба характеризується як одна із найбільш сприятливих сфер для виникнення корупційних ризиків. Форми корупції в системі державної служби дуже різноманітні. До найбільш поширених належать: 1) хабарництво; 2) корупційний лобізм; 3) посередництво; 4) інші прояви корупції. Четверта форма охоплює: (а) влаштування на роботу в підлеглих чи споріднені установи своїх родичів, близьких, знайомих; (б) отримання комісійних від учасників конкурсів, інших процедур закупівель за державні кошти; (в) одержання грошей і подарунків за прискорення вирішення того чи іншого питання; (г) неофіційне спілкування з представниками організацій, які є підконтрольними або знаходяться в договірних відносинах з державною установою; (д) передавання частини отриманих неофіційних винагород своїм безпосереднім керівникам; (е) здійснення підприємницької діяльності через підставних осіб, родичів або близьких; (є) одержання прямо не передбачених законом пільг і привілеїв; (ж) отримання подарунків від клієнтів у святкові дні; (з) неофіційне представництво інтересів третіх осіб [5, с. 37-41].

В умовах широко розповсюдженої державної корупції напрошується зовсім риторичне питання: де взяти службовців зі стійким імунітетом до корупції? Звичайно, на державну службу слід відбирати людей, не схильних до корупції, з твердими моральними принципами. Для цього необхідно побудувати таку систему державної служби, яка буде спрямована на викорінення корупціонерів зсередини і на виховання чесних чиновників. Робота довга і кропітка. У цьому аспекті очевидно, що від правильного і детального врегулювання статусу державних службовців багато в чому залежить успіх антикорупційних заходів. Заздалегідь ознайомивши майбутнього чиновника з умовами його діяльності, наділивши його повноваженнями, за виконання яких він буде нести відповідальність, поряд з визначенням відповідної заробітної плати, законодавство виконує превентивну функцію і створює умови для реалізації (у разі необхідності) репресивних заходів.

Наразі Законом України «Про запобігання корупції» у ст. 65 передбачено, що за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку [2]. Зауважимо, що вчинення таких діянь на державній службі однозначно є підставою для припинення трудових відносин з державним службовцем. Відповідно до п. 3) та 4) ч. 1 ст. 84

Закону України «Про державну службу» [3] підставами для припинення державної служби у зв'язку із втратою права на державну службу або його обмеженням є:

1. Набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення державного службовця до адміністративної відповідальності за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення. Кодекс України про адміністративні правопорушення [6] на законодавчому рівні закріплює види корупційних правопорушень, яким присвячена окрема Глава 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». До таких, зокрема, можна віднести порушення обмежень щодо сумісництва й суміщення державної служби з іншими видами діяльності; порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків; порушення вимог фінансового контролю; порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів; незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням нею службових повноважень; невжиття заходів щодо протидії корупції тощо.

2. Набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо державного службовця за вчинення умисного злочину та/або встановлення заборони займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави. Дана підстава охоплює в тому числі й вчинення державним службовцем умисного корупційного злочину. До корупційних злочинів можна віднести злочини, передбачені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 Кримінального кодексу України у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу [7]. Для прикладу, це зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; незаконне збагачення; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі; зловживання впливом та ін.

Також як захід запобігання корупції можна розглядати таку підставу припинення державної служби, як наявність відносин прямої підпорядкованості близьких осіб (п. 5) ч. 1 ст. 84 Закону України «Про державну службу»).

Як підсумок відзначимо, що дійсно на сьогоднішній день залишається чимало проблем щодо правозастосування антикорупційного законодавства та реального притягнення посадових осіб до юридичної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень (попри те, що чинними нормативними актами передбачені доволі жорсткі санкції за такі діяння). Насправді ж звільнення з роботи, жодні штрафи нікого не лякають, так само як і притягнення до кримінальної відповідальності, оскільки йде повністю кругова порука. Боротися з корупцією можна, посиливши передусім громадський контроль. Побороти усе це можуть зокрема громадські організації, які будуть виносити проблему на загальний огляд, та засоби масової інформації.

Список використаних джерел

1. Молдован Е. С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект [Електронний ресурс] / Е. С. Молдован // Державне управління: теорія та практика. – 2010. – № 2. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10mesmia.pdf>.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. - 2014 р. - № 49. – Ст. 2056.
3. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. - 2016. - № 4. – Ст. 43.
4. «Індекс сприйняття корупції»: Україна зайняла 131 сходинку поряд із Росією та Непалом (інфографіка): веб-сайт інформаційного агентства УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/1741121-indeks-spriynyattya-koruptsiji-ukrajina-zaynyala-131-shodinku-razom-iz-rosieyu-ta-nepalom.html>.
5. Корупція в Україні: 2004 рік (погляд з 2009 року) / за ред. М. В. Буроменського, А. В. Сердюка. - Х.: Яшма, 2008. - 224 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : затв. Законом УРСР від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
7. Кримінальний кодекс України : затв. Законом України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Кожному етапу історичного розвитку права на території різних держав властиве своє юридичне визначення людини як суб'єкта права. Законодавство також формулює уявлення про її права та обов'язки. Історія права – це історія формування та розвитку уявлень про права людини від примітивних, недосконалих – до сучасних.

Масштаби визнання захищеності прав і свобод громадян в державі обумовлюються типом її соціально-економічної організації, ступенями соціального розвитку, гуманізації і демократизації.

Права людини – це визнання її правоздатності, правосуб'єктності. Залежно від правоздатності і кола суб'єктів права можна говорити про те, кого із громадян і якою мірою правова система держави визнає як особу, що має права.

З точки зору римського права, не всі люди визнавалися як суб'єкти права. Раб не був визначений як особа, об'єкт права: за своїм правовим становищем він був "річчю", "говорячим знаряддям" разом з іншими засобами виробництва.

В середні віки, замість жорсткого відмежування правосуб'єктності вільної людини і безправ'я раба, утворюється широка структура системи права відповідно до соціально-ієрархічного принципу феодального ладу. Права людини стали визначатися її соціальним статусом. Різні соціальні статуси обумовлювали різні рівні права людей в загальній системі феодального права на території різних країн. Принцип правової справедливості став розповсюджуватися на більш широке коло людей та суспільних відносин. Але права людини на даному етапі суспільного розвитку залишалися відмінними за змістом і об'ємом, тобто вони були правами-привілеями членів різних соціальних груп.

В умовах повної або часткової залежності людей саме право становить привілей щодо тих людей, які не є суб'єктами права. Тоді особа визнається суб'єктом такого права не як людина взагалі, а лише відповідним чином і для відповідного кола суспільних відносин – як виділена, вибрана, привілейована особа.

На різних ступенях розвитку людських цивілізацій до сучасного розуміння прав людини ми спостерігали привілейовану людину. Становлення і розвиток прав людини і громадянина пов'язані з розвитком змісту правової рівності в різних країнах і різних суспільствах.

Якщо звернутися до демографічного визначення, то "людина" – суспільна істота, відмінною рисою якої є свідомість, що сформувалась на основі суспільно-трудової діяльності [1, с. 520], "громадянин" – це особистість в її відношенні до держави і права, влади і закону [1, с. 67].

Ідея загальної рівності людей, яка виникла в стародавні часи, не була реалізована відразу. Її практичне відображення в правових актах мало обмежений характер і становило формальне закріплення соціальних прав і свобод. Разом з тим, сьогодні можна говорити, що це був перспективний напрямок, який вплинув на формування тих юридичних систем щодо прав і свобод людини, з якими пов'язані сучасні уявлення про її права.

Історія прав людини показує змістовний, логічний зв'язок таких, наприклад, нормативних актів, як Велика Хартія вольностей (1215 р.), Петиція про права (1789-1791р.р.), Загальна декларація прав людини (1948 р.)

Виходячи із змісту перерахованих правових документів, можна прослідкувати шлях та логіку формування юридичних конструкцій у сфері прав і свобод громадян: утвердження

норм спочатку в соціально-обмеженому варіанті, послідовний розвиток, збагачення змісту, поступове поширення на інші групи юридичних норм, а тоді визнання досягнень розвинутих, цивілізованих країн у сфері прав громадян іншими країнами.

В цьому процесі поступової універсалізації положень про правову рівність людей суттєву роль відіграли уявлення про природні і невід'ємні права людини, що повинні встановлюватися і гарантуватися публічною владою та її законами.

Різницю між правами людини і правами громадянина вперше визначено у французькій "Декларації прав людини і громадянина". Проведено розмежування прав людини і прав громадянина, що по суті означає різницю між людиною взагалі як приватною особою (членом громадянського суспільства) і політичною людиною громадянської держави.

Різниця між правом людини і правом громадянина тут в конкретному історичному плані передбачає післяфеодальне відмежування сфер приватного і публічного права.

Поділ права на галузі публічного (*jus publicus*) і приватного (*jus privatum*) було започатковано ще римськими юристами в давні часи. Даний поділ і в наші дні лежить в основі наукової, законодавчої та практичної оцінки правових явищ. В Україні за радянських часів ця класифікація не застосовувалась. Після проголошення її незалежності дане питання знову набуває актуальності.

Необхідно звернути увагу й на те, що на різних етапах історичного розвитку віддавалась перевага публічно- чи приватноправовому регулюванню суспільних відносин. Але якщо в державі поряд з публічним розвивається і приватне право, яке дає можливість громадянину самостійно створювати для себе права і свободи, є більше підстав стверджувати, що при цьому дістає розвиток принцип рівності, відповідно до якого повинні враховуватись як інтереси окремого громадянина так і суспільства в цілому. За таких умов громадянин має переваги не тільки при формуванні його прав і обов'язків, а й під час їх захисту.

В руслі ідей про права і свободи громадян в XX столітті розвинулось і укріпилось міжнародне співробітництво з гуманітарних проблем. Були прийняті Загальна декларація прав людини 1948 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Факультативний протокол до міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., "Заключний Акт" Гельсінської наради 1975 р. та інші.

Все ж від декларацій про права людини і громадянина до їх реалізації в умовах правової держави – велика відстань. Але історія свідчить, що і без таких декларацій до правової дійсності дистанція ще більша. І.Кант, який був великим поборником влади права у внутрішньому житті країн і на міжнародному рівні, говорив: "Хай панує справедливість, навіть якщо загине світ".

Процес демократичних перетворень, проголошення незалежності України призвели до визнання загальнолюдських цінностей і принципових змін в теоретичних уявленнях правової науки. Одними з найважливіших серед них є визнання концепції правової держави, про що свідчать Декларація про державний суверенітет України, яка увібрала в себе традиції становлення та розвитку демократії цивілізованих країн західної Європи, інших континентів світу, де громадяни, їх права і свободи визнані найвищою соціальною цінністю.

У правовій науці уже встановлено принципи, що характеризують правову державу [3;4]. До них належать: першочерговість, непорушність свободи особистості, її прав та інтересів, честі і гідності, їх охорона та гарантованість; справедливий розподіл прав і обов'язків, а також взаємна відповідальність між особистістю і державою; наявність ефективних форм контролю та нагляду за здійсненням законів. Вказані принципи повинні гарантуватися системою заходів економічного, політичного, соціального, правового, організаційного характеру, які забезпечують:

– повновладдя народу, широкий розвиток громадського самоуправління, підконтрольність, ефективність, підпорядкованість держави, її посадових осіб суспільству;

- виключення можливості надмірної концентрації влади в одній з гілок влад;
- реальну можливість для громадян та інших суб'єктів права захищати особисті права і законні інтереси в судовому порядку;
- відповідальність всіх посадових осіб за свої дії щодо кожного громадянина.

П.М.Рабінович характеризує правову державу як панування прав людини [5, с. 3]. Основні права людини – це відповідні можливості, необхідні для її нормального існування і розвитку в конкретних історичних умовах, які об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства і закріплені в нормах міжнародного права.

Законодавство правової держави має ґрунтуватися на таких загальнолюдських принципах:

- закріплення, забезпечення і захист основних прав людини і громадянина;
- визнання закону єдиним можливим і основним джерелом прав і законних інтересів людини і громадянина;
- рівність суб'єктів правовідносин перед законом і між собою, а також державою;
- регулювання поведінки людей і їх об'єднань тільки загально дозволеними способами; (дозволено все, крім того, що прямо заборонено законом);
- регулювання діяльності органів і посадових осіб держави, загально дозволеними засобами;
- правосуддя здійснюється тільки судами (загальними і спеціальними), які підпорядковані тільки закону;

– юридична відповідальність настає за протиправну поведінку особи, відносно якої завжди діє презумпція не винуватості. Правовою державою можна вважати тільки таку державу, яка здійснює властиві їй функції з метою реалізації соціальних прав особистості [6, с. 60]. Дані побажання знайшли своє відображення в положеннях Конституції України.

Мета правової держави – служіння потребам суспільства. Сьогодні вона відображена в нормах міжнародного права. Наприклад, Підсумковий документ Віденської зустрічі країн-представників держав-учасників наради з безпеки і співробітництва в Європі проголошує: "Держави, які підписали документ, ... визнають, що всі громадянські, політичні, соціальні, культурні й інші права та свободи мають першочергове значення і повинні повністю здійснюватися всіма належними засобами. У цьому зв'язку вони будуть удосконалювати свої закони, адміністративні правила і політику в сфері громадських, політичних, економічних, культурних та інших прав людини і основних свобод та застосовувати їх на практиці з тим, щоб гарантувати ефективне здійснення цих прав і свобод".

Встановити права і свободи громадян, захистити їх може тільки держава, її органи, які несуть за це юридичну відповідальність. У правовій державі це є одним із основних принципів. При розбудові і формуванні правової держави, яка визначає пріоритет людини і громадянина, важливого значення набуває проблема класифікації, систематизація гарантій та способів захисту прав і свобод особи. На основі Конституції між особистістю і державою повинні створюватися міцні і захищені судом правовідносини, ціла система таких правовідносин, підпорядковуючих у підсумку державу суспільству.

Між державою і громадянином існує ціла система розгалужених, складних соціальних зв'язків, які знаходять своє законодавче відображення в діючому законодавстві і в першу чергу в Основному Законі держави. Таке відображення виражено у формі взаємних юридичних прав і обов'язків.

Вчені-юристи намагались неодноразово визначити кваліфікацію прав і свобод людини та громадянина. Загальновизнаним є поділ конституційних прав і свобод людини і громадянина на три рівні:

- а) соціально-економічні;
- б) політичні;
- в) особисті.

За розмежуванням потреб і інтересів людей права, що належать особистості поділяються на права матеріального (економічного) і нематеріального характеру (духовні

права).

Необхідно зазначити, що зрештою вирішення проблеми систематизації прав і свобод людини і громадянина має пов'язуватись в першу чергу з проблемою їх забезпечення і захисту. В цілому ж регулювання правового положення особистості не може абстрагуватися від умов її життя. Для розвитку особистості необхідно забезпечити її реалізацію у політичній, економічній, соціальній і культурній сферах.

Список використаних джерел

1. Демографический, энциклопедический словарь. – М. 1985. – 607 с.
2. Бережнов А.Г. Право личности. Некоторые вопросы теории. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 140 с.
3. Котляревський С.А. Власть и право: Проблема правового государства и внешняя политика. – М., 1909. – 428с.
4. Палиенко Н.М., Правовое государство и конституционализм // Вісн. права. – 1906. – кн.І; Алексеев С.С. Правовое государство – судьба социализма. – М., 1988. – 174с.
5. Рабінович П.М. Права людини та її юридичне забезпечення (основи загальної теорії права і держави) / Львів. ун-т. – К., 1992. – 100 с.
6. Сурилов А.В. Социалистическое правовое государство и юридическая наука // Сов. государство и право. М., 1989. - №4 – С.60-67.

Счасливенко В.С., студентка 4 курса, группа 1473-П,
факультет экономики и права
Научный руководитель: **Антоненко-Куличенко Н.С.**, старший преподаватель
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
Ezhevichka5@mail.ru

ИНСТИТУТ НАСЛЕДОВАНИЯ ПО ЗАВЕЩАНИЮ В ПРАВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Наследование — это переход в установленном законодательством порядке имущественных и некоторых неимущественных прав и обязанностей умершего гражданина к другим лицам — гражданам, государству, юридическим лицам. Права и обязанности наследодателя переходят к наследникам как единое целое — все вместе и в один и тот же момент.

Наследование представляет собой один из древнейших правовых институтов, который сопровождает любую общественно-экономическую формацию, поскольку каждый человек рано или поздно становится наследником, получая завещанное или перешедшее к нему по закону имущество, и наследодателем, когда при жизни распоряжается принадлежащим ему имуществом на случай своей смерти. Поэтому наследственное право было, остается и будет актуальным в любом государстве.

Практика свидетельствует, что споры о наследстве всегда были одними из наиболее трудно разрешимых даже в отношении вещей, являющихся традиционным объектом наследственного права ещё со времен Римской империи. Вопросы наследственного права и сегодня привлекают большое внимание юридической науки, а также практикующих юристов. Огромное значение института наследования в обществе обусловлено тем, что он затрагивает интересы почти каждого гражданина и интерес этот обусловлен изменениями в экономической и политической жизни общества, которые повлияли на состояние имущественных отношений.

В гражданском законодательстве Республики Беларусь предусмотрено право завещателя определить судьбу только в отношении имущества, имущественных прав на случай смерти. В связи с этим существуют теоретические и практические проблемы определения возможности завещателя совершить распоряжения о месте погребения, о

соблюдении ритуальных обрядов. В доктрине не сложилось единого подхода к обозначенной проблеме. Хотя стоит упомянуть что в жизни каждого субъекта общества должен быть выбор на место захоронения так и количества средств которые должны быть потрачены и кем, как показывает практика не всегда это процедуру производят родственники, бывают случаи что и близкие друзья, седелки лучше и в полной мере знают и желания усопших. После смерти превращая их в жизнь чаще за свои средства или ранее отложенные им, как пример это развеивание праха в морском круизе. Уместно было бы вносить эти пункты в завещательное распоряжение еще при жизни лица, которое составляет данный документ. Разрешить это законодательно, что бы не было не религиозных не расовых споров на предмет проведения данного обряда.

Как полагает В. И. Серебровский, «такое распоряжение может иметь для лиц моральную силу, но не являться завещанием в том смысле, как его понимает закон» [1, с. 117], а М.В. Гордон приходит к выводу, что «нет оснований включать в завещание распоряжение о соблюдении при похоронах того или иного религиозного обряда» [2, с. 72].

То есть завещание должно в первую очередь определить судьбу имущества после смерти завещателя.

По мнению Д. И. Мейера, обязательства подобного рода не имеют юридического характера и не представляются обязательствами в юридическом смысле, разве что прямо определены завещателем как условия права наследования, при наступлении которых это право должно перейти от назначаемого наследника к другому лицу или к наследнику по закону. Если указанное волеизъявление завещателя оговорено как условие, то оно, полагает Д. И. Мейер, подлежит исполнению [3, с. 416].

Противоположную позицию по вопросу права завещателя распорядится о месте похорон, о ритуальных обрядах занимают Г.Ф. Шершеневич [4, с. 631], О.Г. Блинков [1, с. 31] и другие.

В контексте данной проблемы Г.Ф. Шершеневич полагает, что в завещании может иметь место назначение опекунов к малолетним наследникам, определение системы их воспитания, указание порядка и места погребения завещателя и тому подобное, и все эти распоряжения, присоединенные к имущественным распоряжениям, также обязательны к исполнению. По мнению автора, исполнение воли завещателя о порядке и месте похорон является обязательным [4, с. 631].

Как отмечает О. Г. Блинков, завещание перестает быть исключительно сделкой по определению наследников и распределению между ними долей наследства или имущества в натуральной форме, поскольку национальное законодательство на постсоветском пространстве позволяет использовать его как форму осуществления практически любых субъективных гражданских прав и исполнения обязанностей на случай смерти лица [1, с. 31].

Следует согласиться с данной точкой зрения, поскольку завещание направлено не только на перераспределение принадлежащего завещателю имущества, но и может включать иные распоряжения на случай его смерти.

В нотариальной практике увеличивается объем обращений граждан с целью удостоверить завещание о месте похорон, о ритуальных обрядах, о кремации. Однако по данному вопросу имеются пробелы правового регулирования и не выработано единых алгоритмов действий. Одни нотариусы занимают позицию, что завещание может включать распоряжения о месте захоронения и проведении религиозных обрядов, то есть такие завещания должны быть удостоверены нотариусом. Другие нотариусы не соглашаются с такой точкой зрения, считая, что соответствовать закону будет и отказ нотариуса в удостоверении такого завещания, поскольку завещанием является только распоряжение имущественного характера.

Вопрос о правовой природе завещательного распоряжения о месте похорон заслуживает особого рассмотрения. В юридической литературе распоряжение о месте похорон и ритуальных обрядов рассматривается как возложение [2, с. 84].

Такое распоряжение приближено к возложению, а не является им, поскольку возложение направлено на общепользные цели.

Для того чтобы предоставить завещателю право указать в завещании свои пожелания о месте похорон, а также в целях обеспечения единой нотариальной практики по данному вопросу, следует дополнить ст. 1055 Гражданского кодекса Республики Беларусь п. 4 следующего содержания: «Завещатель вправе возложить на наследника по завещанию исполнение за счёт наследства и в разумный срок распоряжение о месте похорон, об увековечивании памяти завещателя». Это позволит значительно расширить свободу завещания и избежать конфликтов на данной почве.

Однако реализация на практике данного предложения может вызвать определенные трудности, связанные с наличием препятствий к исполнению воли завещателя о месте похорон, о ритуальных обрядах.

Дело в том, что существует необходимость в обнаружении завещания в кратчайший срок после открытия наследства для выполнения воли завещателя. Поэтому завещание может являться невыполнимым, если наследники не знают о его наличии и обращаются в нотариальную контору по месту открытия наследства по истечении нескольких месяцев или шестимесячного срока установленного для принятия наследства. Следует также учесть и тот факт, что нотариальная контора, в которой заведено наследственное дело, может не располагать сведениями о наличии завещания, когда оно совершалось не по месту постоянного жительства завещателя. Для преодоления указанной проблемы завещателю следует совершить завещательное распоряжение о месте похорон, о ритуальных обрядах в нотариальной конторе по месту жительства. О наличии завещания завещателю желательно поставить в известность наследника либо лицо, не являющееся наследником по завещанию. Это будет способствовать обнаружению завещания при открытии наследства.

Кроме того, если в завещании наследник не указан, завещателю нужно назначить душеприказчика для выполнения данного волеизъявления. Согласие на исполнение обязанностей по завещанию лицу, указанному в завещании в качестве исполнителя завещания, следует дать при его составлении. В этом случае душеприказчик будет ознакомлен с содержанием завещания, что позволит ему исполнить волеизъявление завещателя незамедлительно после открытия наследства.

Подводя итог проведенному исследованию, можно сделать следующие выводы:

1) Анализ законодательства позволяет сделать вывод о том, что, несмотря на детальное законодательное урегулирование наследования по завещанию, оно не лишено недостатков и противоречий, а некоторые нормы главы 70 Гражданского кодекса Республики Беларусь нуждаются в дополнениях или изменениях;

2) Опираясь на потребности общества, в целях расширения свободы завещателя целесообразно закрепить на законодательном уровне право завещателя дополнить ст.1055 Гражданского кодекса Республики Беларусь п.4 следующего содержания: «Завещатель вправе возложить на наследника по завещанию исполнение за счёт наследства и в разумный срок распоряжение о месте похорон, об увековечивании памяти завещателя».

3) При указании данных пунктов в завещании срок его открытия должен составлять не более суток, для того что бы оно было целесообразно исполнено.

Список использованных источников

1. Блинков, О.Е. Общие тенденции развития наследственного права государств-участников Содружества Независимых Государств и Балтии: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03/ О.Е. Блинков. – Москва: Северный город – 7, 2009. – 57 с.
2. Гордон, М.В. Наследование по закону и завещанию / М.В. Гордон. - Москва: Юрид. лит., 1997. – 119 с.
3. Мейер, Д.И. Гражданское право: В 2 ч./ Д.И. Мейер. – Москва: Статут, 1997. – Ч.2. – С. 411.
4. Шершеневич, Г.Ф. Курс гражданского права: Введение. Общая часть. Особенная часть: учебник/ Г.Ф. Шершеневич. – Тула: Автограф, 2001.– 720 с.

Тарасенко І.Ю., студентка 2 курсу, група ЗМСРп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник : **Кривоконь Н.І.**, д.психол.н., професор
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
innavoronina@i.ua

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ

Трансформації, які відбуваються нині в політичному, соціально-економічному житті українського народу, зумовлюють потребу у формуванні духовності, гуманістичної свідомості, вихованні у молодого покоління тих суспільно корисних цінностей, які є вічними.

Молоді, зокрема студентській, належить особлива роль у суспільстві, адже її представники – це майбутні керівники держав, урядів, науковці, юристи, економісти, інші фахівці, які творитимуть історію завтра. Від того, якими є цінності та ціннісні орієнтації сучасної молоді, залежить її майбутнє і майбутнє суспільства в цілому. Не випадково проблема ціннісних орієнтацій надзвичайно важлива.

Дослідженням ціннісних орієнтацій юнацького віку займалися Н. Є. Бондар, А. А. Козлов, З. В. Сікевич, В.Т. Лісовський, К. А. Нечаєва, І. А. Райгородська, Н. І. Стрелянова, Є. А. Подольська, А. М. Мордовець, І. Г. Попова.

Цінністю вважається будь яке матеріальне або ідеальне явище, що має значення для людини чи суспільства, заради якого людина діє, витрачає сили і живе.

Психологи по-різному трактують цінності: наприклад М. Рокич розглядає як абстрактні ідеї, не пов'язані з відповідним об'єктом чи ситуацією, що виражають людські думки про поведінку та власні переконання; М. Боришевський називає їх регулятором самоактивності індивіда; М. Савчин – „духовною трапезою людини” [1, с. 327]; В. Москалець інтерпретує як щось важливе, що є предметом мрій, прагнень, смыслом життя; О. Дубасенюк – як синтез знань, почуттів, потягів та дій [1, с. 352]; а Ш. Шварц та У. Білські стверджують, що цінності – це поняття чи переконання, які мають відношення до бажаних станів і поведінки, наділені надситуативним характером, керують вибором, оцінкою поведінки та впорядковані в певній ієрархії.

Згідно думки С.Л. Рубінштейна цінність – значущість для людини чогось у світі, і тільки визнана цінність здатна виконувати найважливішу ціннісну функцію – функцію орієнтира веління. Ціннісні орієнтації проявляються в певному напрямі поведінки і свідомості, в громадських справах і вчинках [2, с.148]. Слід відмітити, що формування ціннісних орієнтацій зіставляється з розвитком спрямованості особистості. С.Л. Рубінштейн говорив про те, що людина, задовольняючи свої потреби, орієнтується на цінності, виділяючи значущі у світі речі для себе.

Загалом, визначення відповідної складової ціннісно-смысловой сфери співзвучні у різних наукових джерелах, адже висвітлюють її значущість, відповідність потребам особистості, наділеність смысловими й мотиваційними аспектами.

Д. Леонтьєв назвав цінності „величезною складовою внутрішнього світу людини”. Він зазначає, що кожен із нас володіє одними й тими ж цінностями, але різною мірою; цінності організовані в системи, їх витoki простежуються в культурі, суспільстві, а вплив відчутний майже в усіх соціальних феноменах [3, с. 298]. Цінності є основою поведінки людини, динамічним утворенням; їх потрібно набувати й реалізовувати, інакше вони поступово втрачатимуться.

На думку Ш. Шварца, цінності презентують три універсальні людські потреби, значущі для життя: біологічну потребу організму, потребу в координованих соціальних інтеракціях та потребу у виживанні. Щоб вижити, людина повинна ідентифікувати оточуючі об'єкти та спланувати відповіді на зовнішні стимули, які допоможуть їй

задовільнити зазначені базові потреби [3, с. 314]. Із цього приводу А. Михальський слушно вказує, що цінності впливають на формування здатності людини проектувати своє майбутнє і можуть бути основою для прийняття нею рішень.

За П. Менцером, цінність – це те, що почуття людей „визнають” вищим понад усім, до чого вони прагнуть, беруть приклад і відносяться з повагою.

Цінність – це сутність та умова повноцінного буття суб'єкта. Імпонує нам і твердження А. Маслоу про те, що цінності людини мають у своїй основі глибоко різне сприйняття нею фізичного, соціального та власного психологічного світу, організація якого безпосередньо пов'язана з індивідуальною системою цінностей [115; 116, с. 316].

Ціннісна орієнтація— це вибіркове ставлення до носія цінності, який може бути реальним предметом задоволення потреб окремої людини чи соціальної спільності. У ціннісній орієнтації акумулюється життєвий досвід людей, саме наявність усталених ціннісних орієнтацій свідчить про зрілість людини як особистості. Вони виявляються в діяльності та поведінці людини. Ціннісні орієнтації стають ніби своєрідним індикатором ієрархій переваг.

В Україні проблема ціннісно-сислової сфери є предметом дослідження розробників холістичної концепції аксіологічної психології особистості та дослідників розвитку аксіогенезу особистості в умовах навчання З.С. Карпенко, Г.К. Радчук. Вони розглядають ціннісно-сислову сферу з позиції динамічної системи особистісних смислів, яка відображає ціннісно-сислове ставлення, смислоутворюючий мотив та диспозицію поведінки. Психологічні закономірності становлення і розвитку духовності особистості як детермінанти її ціннісно-сислового розвитку розкриваються у працях М.Й. Боришевського, М.В. Савчина. Взаємозв'язки духовності з українською ментальністю та особливості національного виховання на основі духовних цінностей аналізуються в працях В.П. Москальця. Цінність як природничо-наукова та гуманітарна методологічна традиція розглядається у раціогуманістичному підході Г.О. Балла.

Згідно з дослідженнями, ціннісні орієнтації, виражаючи характер ставлення людини до різних аспектів матеріального і духовного світу, посідають значне місце у структурі особистості, відображають рівень її розвитку, на їх основі здійснюється регуляція діяльності та поведінки.

Саме юнацький вік характеризується виробленням ціннісних орієнтацій. цей період життя спрямований на майбутнє, що створює позитивний емоційний фон ставлення особистості до себе, стимулює активність і є основою її розвитку. Процес засвоєння цінностей життя та перетворення їх на ціннісні уявлення є психологічною основою формування ціннісних орієнтацій молодой людини.

Н.Є. Бондар вказує на те, що юнацький вік стає часом життєвого, соціально-рольового, професійного, особистісного, морального самовизначення та індивідуалізації. Тому саме в цей період необхідні знання власних можливостей та перспектив. ця вимога задовольняється в процесі вироблення власного світогляду, смислового та ціннісного вибору, формування життєвих планів і програм [5, с.42].

І. С. Кон підкреслює, що в ході самовизначення, спроб розібратися в навколишньому світі і в самому собі, особами юнацького віку здійснюється пошук сенсу життя взагалі і свого життя зокрема. В результаті у них формуються не тільки переконання і погляди, але й світогляд - погляд на світ в цілому, система переконань, що виражають відношення людини до світу і його головні ціннісні орієнтації [6, с. 110].

У юнацькому віці дозрівають когнітивні і особистісні передумови світогляду. І від того як цей процес буде відбуватися, залежить те, наскільки світогляд буде правильно і глибоко відображати об'єктивний світ, буде істинним або хибним, науковим чи релігійним, матеріалістичним чи ідеалістичним, прогресивним або реакційним, оптимістичним чи песимістичним, наскільки особистість зможе визначити свою соціальну орієнтацію. Свідомість юнаків характеризується особливою чутливістю, здатністю переробляти і засвоювати величезний потік інформації.

М. С. Яницький зазначає, що новоутворення юнацького віку тісно пов'язані з протікаючими у цей період соціальними перетвореннями, які визначають всю динаміку процесу соціалізації.

На думку ряду зарубіжних та вітчизняних дослідників, ситуація соціальних перетворень потребує одночасного прояву двох протилежних за своєю функцією індивідуально-психологічних особливостей - соціальної лабільності, гнучкості, що забезпечує постійну адаптацію людини до змін у соціальному світі, і розвинутої соціальної ідентичності, яка створює той внутрішній «стрижень», який служить відправною точкою процесу самовизначення, як особистісного, так і соціального.

Слободчиков відмічає, що відмінною особливістю віку стає різке посилення саморефлексії, тобто прагненню до самопізнання власної особистості, до оцінки її можливостей і здібностей, вибору свого шляху в житті.

С. Л. Рубінштейн стверджував, що в юності виробляються ціннісні орієнтації, в яких виявляється сама сутність людини, складається світогляд як система узагальнених уявлень про світ в цілому, навколишню дійсність, інших людей, самого себе і готовність керуватися ним в діяльності; формується усвідомлене, узагальнене, підсумкове ставлення до життя, яке дозволяє вийти на проблему сенсу життя людини [2, с. 132].

На думку В. Франкла, питання про сенс життя найчастіше та особливо важливі в юності. Вміння визначити цілі, знайти своє місце - важливий показник особистісної зрілості в юнацькому віці.

Як динамічна система особистість перебуває в стані безперервної зміни і розвитку. У процесі такого особистісного становлення поступово, як правило, все більшого значення набувають внутрішні рушійні сили, які дозволяють людині самостійніше визначати завдання і напрямок власного розвитку.

Система ціннісних орієнтацій особистості виступає регулятором і механізмом такого розвитку, визначаючи форму реалізації намічених цілей і при втраті ними спонукальної сили в результаті їх досягнення, стимулюючи постановку нових значимих цілей. У свою чергу, досягнутий рівень розвитку особистості послідовно створює нові передумови для розвитку і вдосконалювання системи її ціннісних орієнтацій.

Отже, освітнє середовище поєднує дві функції: є середовищем, що сприяє розкриттю існуючих особистісних тенденцій, та є середовищем розвивального характеру — сприяє розвитку професійних інтересів, мотивів, цінностей, завдяки чому формується здатність до цілепокладання в професійній діяльності.

Отже, юнацький вік є періодом інтенсивного формування системи особистих цінностей, яка впливає на становлення характеру і особистості в цілому. Це пов'язано з виникненням на даному віковому етапі необхідних для формування ціннісних орієнтацій передумов: оволодінням понятійним мисленням, накопиченням достатнього морального досвіду, заняттям певного соціального положення. Процес формування системи ціннісних орієнтацій стимулюється значним розширенням спілкування, засвоєнням і перетворенням досвіду минулих поколінь, зіткненням з різноманітними форм поведінки, поглядів, ідеалів.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
2. Рубінштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир / С.Л.Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
3. Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. —Т. XII. — Част. 4. — К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2010. — 492 с.
4. Соціальна педагогіка: підручник / За ред. проф. А.Й. Капської. – К.: Центр навч. літ., 2006. – 468 с.
5. Бондар Н. Є. Формування особистісної репрезентації життєвого шляху в юнацькому віці: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 1998. – 207 с.
6. Кон И.С. Психология юношеского возраста / И.С. Кон. – М. : Просвещение, 1980. – 191 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ЛІЗИНГУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Багато сільськогосподарських товаровиробників не мають вільних коштів для придбання обладнання і техніки. Використання застарілої техніки призводить до зменшення врожаю сільськогосподарської продукції. Отримати кредит сільськогосподарське підприємство також може не завжди. Вирішити вказані проблеми можна за допомогою договору лізингу. Лізинг регулюється нормами Цивільного кодексу України [1], Господарського кодексу України [2] та Законом України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1996 № 16 [3]. Однак, незважаючи на перспективність застосування лізингу у сфері сільськогосподарського виробництва та його законодавче забезпечення, на сьогодні договір лізинг не набув значного поширення у сфері АПК.

Метою статті є аналіз та дослідження використання договору лізингу у сільському господарстві та шляхи його вдосконалення. Саме вивченню цього питання присвятили свої праці такі вчені, як В. Міщенко, О. Смірнова, М. Малік, Р. Саблук, Н. Внукова, О. Трофімова, В. Кашкін, М. Руденко, Б. Наконечний та ін.

Існують різні погляди вчених щодо визначення поняття лізингу. Так, О.Р. Березовська визначає лізинг як довгострокову оренду або договір оренди основних засобів (машини, устаткування), які придбані орендодавцем для орендаря з метою їх виробничого використання при збереженні права власності на них орендодавцем на весь термін договору [4, с. 183]. На думку О.М. Царенко, лізинг – це господарська операція, за якою лізингодавець передає лізингоодержувачу право користування активом, що є власністю лізингодавця, за плату на певний період часу [5].

Слід зазначити, що на законодавчому рівні існують різні визначення поняття лізингу. Так, Закон України «Про фінансовий лізинг» визначає фінансовий лізинг як вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу, а Господарський кодекс визначає, що лізинг являється господарською діяльністю, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набуває ним у власність за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. Тобто, можна дійти до висновку, що визначення поняття лізингу не є тотожними.

Забезпечення сільськогосподарських товаровиробників технікою за договором лізингу можна визначити як договір, за яким лізингодавець зобов'язаний придбати предмет лізингу у продавця за умовами, які встановлені лізингоодержувачем, а також враховуючи його специфіку та умови сільськогосподарського виробництва та передати його у користування лізингоодержувачу на визначений строк за умови сплати лізингоодержувачем лізингових платежів з подальшим викупом предмета лізингу.

Як свідчить практика, для розвитку лізингових відносин у сільському господарстві потрібна фінансова підтримка держави, оскільки це дасть можливість сільськогосподарським товаровиробникам виконувати сучасною технікою сільськогосподарські роботи, а саме українським виробникам розширювати своє виробництво [6, с. 137]. Для розвитку договору лізингу в сільському господарстві було створено Державний лізинговий фонд, яка є провідним оператором щодо надання техніки сільськогосподарським товаровиробникам на умовах фінансового лізингу та виступає безпосереднім посередником. Державний

лізинговий фонд працює також з такими виробниками, як Публічне акціонерне товариство «Херсонські комбайни», державне підприємство «Завод ім. Малишева», концерн «Лан» тощо [7].

Договір лізингу для сільськогосподарських товаровиробників є дуже вигідним. Таким чином, якщо сільськогосподарські виробники мають певну необхідність в техніці але не мають певних коштів на придбання її, вони можуть отримати техніку шляхом укладення договору лізингу. Дуже часто договір лізингу у сільському господарстві порівнюють з орендою, кредитом, але умови договору лізингу є більш вигіднішими порівняно з кредитом. На жаль, деякі сільськогосподарські підприємства не розуміють переваг договору лізингу.

Так, можна зробити висновок, що для усунення суперечності у сільському господарстві було б доречно закріпити поняття «договір лізингу у сільськогосподарській діяльності». Найголовнішим є саме фінансова підтримка держави, завдяки якій можна придбати нову техніку оскільки це буде сприяти підвищенню врожайності. Також для розвитку та більш ефективного застосування договору лізингу у сільському господарстві необхідно роз'яснити сільськогосподарським товаровиробникам відмінність та переваги договору лізингу порівняно з іншими договорами.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №№ 40-44. - ст. 356.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №№ 18, 19-20, 21-22. - ст. 144.
3. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 року // Відомості Верховної Ради. - 1998. - №16. - ст. 67.
4. Березовська О.Р. Визначення сутності лізингу та оцінка його використання в економіці України / О.Р. Березовська // Інноваційна економіка. - 2012. - №3. - с. 183-189.
5. Царенко О.М. Економіка розвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/16094--4-lzing-osnovnih-zasobv.html>
6. Семчик В.І. Проблеми права власності і господарювання у сільському господарстві : моногр. / В.І. Семчик. - К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. - 216 с.
7. Офіційний сайт ПАТ НАК «Укragroleasing» : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukragroleasing.com.ua>

Товста В.С., студентка 6 курсу, група ЗМТПРп-161,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Литвиненко В.М.**, к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
tovstiyvova@ukr.net

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

З'ясування суті адміністративно-правового регулювання соціального обслуговування як важливої складової права соціального забезпечення неможливе без зосередження уваги на правовому регулюванні взагалі.

Поняття правового регулювання розкривається у різних джерелах, починаючи від словників та енциклопедій і закінчуючи наукою теорії права, а також галузевими науками.

Так, юридичним словником правове регулювання трактується як форма регулювання суспільних відносин, за допомогою якої поведінка їх учасників упорядковується у відповідність до вимог і дозволів, що містяться в нормах права, яка передбачає усвідомлення суб'єктами своїх прав і обов'язків, в яких міститься державна воля, яка проявляється у вигляді вимог - обов'язків і дозволів – прав [1, с. 456]. Згідно напрацювань науки теорії держави та права правове регулювання є частина, аспект дії права, яка характеризує

спеціально-юридичний вплив права на поведінку і діяльність його адресатів, але безпосередньо з ними ще не пов'язана. В результаті правового регулювання формується юридична основа, визначаються фіксуються в правових веління орієнтири для організації діяльності учасників регульованих відносин і досягнення фактичних цілей права [2, с. 376]. На думку інших правове регулювання – це здійснювана всією системою юридичних засобів, форм і методів, правова регламентація (організація, впорядкування) суспільних відносин, компонентами якої є: а) предмет регулювання, тобто те, на що безпосередньо впливає право, що "піддається" його нормативно-організаційного впливу; такими вважаються суспільні відносини; б) загальні та безпосередні методи регулювання: загальні - субординації і координації; безпосередні - вимога, дозвіл, заборона; способи, форми реагування особистості на правовий вплив; використання дозволу (суб'єктивного права), виконання веління (юридичного обов'язку) і дотримання заборони (загрози юридичної відповідальності) [3, с. 86].

Проведений аналіз даних точок зору по визначенню поняття правового регулювання дозволяє зазначити, що правове регулювання охоплює: по-перше, специфічну діяльність держави (його нормотворчих органів), пов'язану з прийняттям юридичних норм і визначенням юридичних засобів забезпечення їх дієвості. У зазначеному аспекті змістом правового регулювання охоплюється різноманітна діяльність нормотворчих органів держави, пов'язана з вибором типу, методів, способів регламентації, визначенням співвідношення нормативних та індивідуальних засобів регулювання, тобто формуванням того юридичного інструментарію, який об'єктивно необхідний в даних соціально-економічних і політичних умовах для забезпечення нормального функціонування громадянського суспільства, його інститутів, організації життєдіяльності людей на цивілізованих засадах; по-друге, діяльність безпосередніх учасників суспільних відносин, спрямовану на пошук і залучення засобів такого регулювання для узгодження своєї поведінки з правом. Виділення даного виду правового регулювання (поряд з державним регулюванням), на нашу думку, цілком узгоджується з сучасними поглядами на праворозуміння (і правотворення), виключає на практиці твердження монополії держави на творення права.

З урахуванням зазначеного правове регулювання може бути представлено як державним регулюванням, так і регулюванням, здійснюваним безпосередньо адресатами права, тобто саморегуляцією. Головним чином державне регулювання права поширюється на публічно-правову сферу, а саморегуляцією охоплена сфера дії приватного права. У нашому дослідженні мова буде йти про публічний характер правового регулювання, яким і є адміністративно-правове регулювання.

Адміністративно-правове регулювання є один з видів галузевого правового регулювання, заснованого на дії адміністративного права і адміністративно-правових засобів на суспільні відносини, які мають місце в сфері діяльності державної адміністрації. Не виключенням такого впливу є і вплив на відносини із соціального обслуговування.

Загалом процес формування адміністративно-правового регулювання розпочався з виникненням нормативної адміністративно-правової регламентації, адміністративного законодавства. Слідом за новими суспільними відносинами, які вимагають адміністративно-правового регулювання, безперервно трансформується і його нормативна основа, йде розвиток адміністративного законодавства і права, його інститутів, змісту адміністративно-правового регулювання.

При дослідженні змісту адміністративно-правового регулювання відносин у сфері соціального обслуговування необхідно визначитись з тим, що вкладається у суть адміністративно-правового регулювання. З приводу цього юридична наука має достатньо доробків. Зокрема, одні адміністративно-правове регулювання розуміють як цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [4]. Інші таке регулювання визначають як цілеспрямований вплив

правових норм, що прийняті державою і є відповідними адміністративними засобами забезпечення прав та законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави у суспільних відносинах з метою підпорядкування їх юридично встановленому правопорядку, а також охорони та розвитку в інтересах суспільства і держави [5, с. 52]. Ще одні, адміністративно-правове регулювання розкривають як адміністративно-правовий вплив на суспільні відносини, який здійснюється за допомогою комплексу адміністративно-правових засобів та інших правових явищ, які у сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання [6, с.55].

Узагальнюючи наведені трактування адміністративно-правового регулювання розділяючи думки окремих науковців можна визначити такі характерні ознаки адміністративно-правового регулювання: 1) це вплив (правовий, владний) на суспільні відносини, тобто дія (функціонування) права; 2) здійснюється за допомогою комплексу засобів; 3) передбачає певну мету (досягнення цілей) [7, с. 61].

В основі адміністративно-правового регулювання лежить вплив на суспільні відносини комплексу юридичних засобів адміністративно-правового характеру. Серед них галузь адміністративного права та її підгалузі, адміністративно-правові інститути, нормативні адміністративно-правові акти, первинні адміністративно-правові норми, метод і режими адміністративно-правового регулювання.

При формуванні і розвитку адміністративного права і законодавства держава повинна прагнути до того, щоб з їх допомогою забезпечити організацію та функціонування державної адміністративної влади, державної адміністрації, системи підвідомчих їй державних організацій (підприємств і установ). Спираючись на адміністративне право, держава покликана забезпечити ефективне адміністративно-правове регулювання діяльності всіх суб'єктів, що перебувають у сфері даного виду регулювання. В цьому і полягають головні цілі та інтереси держави стосовно до адміністративного права [8, с. 150].

Отже, головні цілі та інтереси держави, які отримують відображення, закріплення в адміністративному праві, спонукають його надавати більшу правову свободу органам державної влади, зокрема, виконавчої влади, адміністрації державних організацій як своїм агентам і детальніше описувати, регламентувати в актах адміністративного права поведінку суб'єктів, що не мають владних повноважень.

Стосовно адміністративно-правового регулювання відносин у сфері соціального обслуговування варто зупинитись на тому яким чином та через яку систему державних органів здійснюється вплив на суспільні відносини, які виникають у зв'язку з потраплянням особи у складну життєву обставину та необхідністю отримання соціального обслуговування.

Згідно з Основним законом нашої держави громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [9].

На думку окремих дослідників із зазначеного положення випливає така складова права на соціальний захист як право на соціальні послуги [10] формою надання яких є соціальне обслуговування.

У зв'язку з цим вже на рівні конституційного закріплення такого права забезпечується його реалізація, до того ж здійснюється перерахунок державних органів та установ, які повинні здійснювати не тільки соціальне обслуговування, але й державне управління ним, яке є актуальним для нашого подальшого дослідження.

У зв'язку з цим впливає, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері соціального обслуговування являє собою ціленаправлений вплив держави на суспільні відносини з приводу реалізації закріпленого Конституцією та спеціальними законами права на соціальне обслуговування, який проявляється в упорядкуванні діяльності органів державної влади різного рівня у напрямку покращення результативності діяльності суб'єктів, які здійснюють соціальне обслуговування.

Суть адміністративно-правового регулювання згаданих відносин проявляється в тому, що держава: а) дбає про своїх громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах; б) створює необхідну правову базу для забезпечення реалізації останніми права на соціальне обслуговування; в) створює систему установ, які здійснюють соціальне обслуговування; г) забезпечує підготовку кадрів, які здійснюють соціальне обслуговування; тощо.

Зазначений вище вплив адміністративно-правового регулювання проявляється в тому, що держава затверджує державні стандарти, які встановлюються не тільки законами, а іншими нормативно-правовими актами. Зокрема, реалізація цього напрямку діяльності держави почалась із схвалення у 2012 році Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, якій передувала Концепція реформування системи соціальних послуг, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2007 р. N 178-р [11]. Згідно діючої Стратегії реформування соціальних послуг у державі утворена розгалужена мережа установ та закладів комунальної власності, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Соціальні послуги також надаються громадськими, благодійними та релігійними організаціями. Громадськими організаціями реалізуються інноваційні проекти, у тому числі проекти, спрямовані на надання соціальних послуг із запобігання виникненню складних життєвих обставин, підвищення рівня професіоналізму соціальних працівників, інших фахівців, що надають соціальні послуги. В окремих регіонах місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування надають фінансову підтримку таким організаціям, а отже, забезпечують розвиток системи надання соціальних послуг, зокрема недержавного сектору.

Разом з тим сучасна система надання соціальних послуг є недостатньо ефективною. На рівні адміністративно-територіальної одиниці не запроваджено ефективні механізми раннього виявлення осіб, планування та надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб. На сьогодні надання соціальних послуг залежить від можливостей наявної мережі установ та закладів комунальної власності, що надають соціальні послуги, що призводить до неможливості повністю задовольняти потреби осіб.

До того ж не проводиться системна робота із залучення до надання соціальних послуг та підтримки, зокрема фінансової, громадських, благодійних та релігійних організацій [12]. Прописаний у Стратегії стан системи соціальних послуг ще раз підтверджує необхідність в ефективній організації діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування по удосконаленню надання соціальних послуг, особливо, у стаціонарних інтернатних установах, які і є основними суб'єктами надання соціального обслуговування. Проблеми, які виникають при здійсненні соціального обслуговування є ключовим предметом адміністративно-правового регулювання.

Тому як наслідок, Кабінет міністрів України для модернізації діючої системи надання соціальних послуг та створення конкурентного ринку таких послуг шляхом упровадження механізму стимулювання суб'єктів, що надають соціальні послуги, до постійного підвищення рівня якості зазначених послуг, вбачає необхідність у тому, щоб: забезпечити надання соціальних послуг за принципом раннього виявлення осіб та сімей з дітьми; удосконалити порядок взаємодії органів державної влади, підприємств, установ та організацій, діяльність яких пов'язана з подоланням складних життєвих обставин осіб, зокрема, у сфері освіти, охорони здоров'я і соціального захисту осіб; розробити та запровадити механізм закупівлі послуг, зокрема побутових, надавачами соціальних послуг; розробити і затвердити державні стандарти соціальних послуг, що встановлюють

вимоги до умов надання соціальних послуг та їх якості, визначають види та обсяги таких послуг для соціальних груп; запровадити диференційовану плату за соціальні послуги залежно від доходу отримувачів таких послуг; запровадити механізм соціального замовлення для посилення конкуренції серед суб'єктів, що надають соціальні послуги, та стимулювання підвищення якості таких послуг; розробити та запровадити механізм фінансування соціальних послуг за принципом "гроші ходять за отримувачем послуг"; та ін.[12].

Виконання передбачених вище завдань сприятиме удосконаленню здійснення соціального обслуговування, що покращить становище тих осіб, які є суб'єктами-отримувачами, дисциплінує суб'єктів-надавачів соціального обслуговування та продемонструє дієвість та значимість адміністративно-правового регулювання відносин у сфері соціального обслуговування.

Наслідком схвалення згаданої Стратегії є прийняття ряду інших нормативних актів, які вже безпосередньо встановлюють стандарти надання того чи іншого виду соціальних послуг. Хоча, загальним нормативно-правовим актом, який присвячений стандартизації у цій сфері і був прийнятий задовго до Стратегії є Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [13].

Отож, такими актами є Порядок розроблення державного стандарту соціальної послуги, затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України 16.05.2012 № 282 [14], Державний стандарт денного догляду, затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України 30.07.2013 № 452 [15], Державний стандарт соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України 07.06.2017 № 956 [16] та інші.

Підсумовуючи, можна зробити такий висновок, що для адміністративно-правового регулювання відносин у сфері соціального обслуговування характерним є вплив адміністративно-правового характеру з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів реалізації права на соціальне обслуговування громадянами, які перебувають у складних життєвих обставинах. Такий вплив досягається через діяльність відповідних органів як загальної так і спеціальної компетенції.

Список використаних джерел

1. Большой юридический словарь. — М.: Инфра-М. А. Я. Сухарев, В. Е. Крутских, А.Я. Сухарева. 2003., 768с.
2. Элементарные начала общей теории права. Учебное пособие / Гойман-Калинский И.В., Иванец Г.И., Червонюк В.И.; Под общ. ред.: Червонюк В.И. - М.: КолосС, 2003. - 544 с.
3. Теория государства и права в схемах и определениях. — М.: Проспект. Т. Н. Радько. 2011., 135с.
4. Галунько В. В. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання / В. В. Галунько. О. М. Єщук /Actual problems of corruption prevention and counteraction. - 2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.law-property.in.ua>
5. Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування / В. І. Теремецький // Держава та регіони. Серія «Право». - 2012. - № 1 (35). -С. 50-54.
6. Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Шопіна Ірина Миколаївна. - К., 2012.-514с.
7. Городецька І.А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, ви користування і відтворення тваринного світу // Форум права. 2016, с. 60-66.
8. Копытов Ю.А. Административное право: учебник для бакалавров. – М.: Издательство Юрайт, 2013, 645с.
9. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Литвиненко В.М. Право на соціальні послуги як складова права на соціальний захист // Трудове право України: сучасний стан та перспективи: Матеріали науково-практичної конференції, м. Сімферополь, 22-24 травня 2008 р. / За ред. проф. В.С.Венедіктова. – Сімферополь: Українська асоціація фахівців трудового права, Кримський юридичний інститут, 2008. – С.270 -276.
11. Концепція реформування системи соціальних послуг, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2007 р. N 178-р //Офіційний вісник України від 27.04.2007 , 2007 р., № 28, стор. 69, стаття 1122 .
12. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 556-р // Урядовий кур'єр від 17.08.2012 , № 148.

13. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5 жовтня 2000 року N 2017-III // Відомості Верховної Ради України, 2000, N 48, ст.409

14. Порядок розроблення державного стандарту соціальної послуги, затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України 16.05.2012 № 282 // Офіційний вісник України від 22.06.2012, 2012 р., № 45, стор. 208, стаття 1784.

15. Державний стандарт денного догляду, затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України 30.07.2013 № 452 // Офіційний вісник України від 06.09.2013, 2013 р., № 66, стор. 165, стаття 2407.

16. Державний стандарт соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України 07.06.2017 № 956 // Офіційний вісник України від 25.07.2017, 2017 р., № 58, стор. 101, стаття 1763.

Третяк Б.М., студент 6 курсу, група ЗМСРп-162,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Герасименко О.В.**, к.і.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
shadiki@ukr.net

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

В Україні досить актуальною є проблема сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та опиняється у полі зору як державних так і недержавних закладів, установ та організацій. Сім'я залишається тим соціальним інститутутом, який є визначальним у вихованні, розвитку, становленні особистості дитини та забезпечує її безпеку, захист, стабільність тощо. Вирішення низки проблем сьогодення можливе саме через розв'язання численних сімейних проблем, враховуючи індивідуальні потреби та можливості кожної конкретної сім'ї.

На сьогоднішньому етапі розвитку невпинно зростає кількість сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Про це свідчать дані офіційного сайту Київської міської ради станом на лютий 2016 р. Зокрема, на обліку центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді перебували 11857 сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, в яких виховуються понад 17341 дитина. Із зазначеної кількості понад 846 сімей (майже 7,14 %) перебували під соціальним супроводом, понад 11011 сімей (92,86 %) отримали соціальні послуги за карткою отримувача послуг [3].

У порівнянні, за даними Київського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді станом на кінець 2014 р. перебували 6905 сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах; 2013 р. – 5432 сімей; 2012 р. – 3596 сімей; 2011 р. – 2824 сімей. Отже, спостерігається істотне збільшення кількості сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, які потребують підтримки та захисту, а також впровадження ефективних інноваційних технологій соціальної роботи з зазначеною категорією [7].

До того ж, на сайті зазначається, що спостерігається збільшення кількості сімей, які мають зневажливе ставлення та складні стосунки в сім'ї, які обумовлені розлученням та визначенням місця проживання дитини; конфліктом поколінь; проживанням на одній житловій площі кількох родин; відсутністю навичок догляду та виховання дітей, міжособистісного спілкування тощо. У зв'язку з цим виникають складнощі в соціальному супроводженні таких сімей через неможливість фахово виявити причини, що призвели до складних життєвих обставин. Зниження кількості соціальних супроводів тісно пов'язане зі зменшенням кількості фахівців соціальної роботи та змінням ракурсу роботи з сімей в складних життєвих обставинах на родини вимушених переселенців та сімей, де один з членів сімей перебуває в зоні АТО [3].

Необхідність сімейного виховання як особливої умови гармонійного розвитку дитини вивчали І. Бех, Г. Ващенко, О. Вишневський, О. Духнович, І. Зязюн, О. Киричук, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, С. Русова тощо.

Дослідженням проблем сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах присвячені праці: І. Зверєвої, А. Капської, О. Карпенко, Н. Комарової, Ж. Петрочко, І. Пеші, Н. Романової, М. Соляник, І. Трубавіної тощо.

Сімейне неблагополуччя та його вплив на дітей досліджували ряд науковців, серед яких: М. Буянов, М. Докторович, А. Мудрик, В. Ніколаєва, В. Левкович, В. Пилипенко, Г. Святненко тощо.

Відмітимо, що недостатньо ретельно вивчений процес організації соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, так як науковці не мають єдиного погляду та чіткого науково-категоріального апарату на окреслену нами проблему. У той же час, процес організації соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах повинен опиратися не тільки на теоретичні знання, але й на практичний досвід.

На наше переконання, доцільно розглянути категорію «складні життєві обставини». Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», термін «складні життєві обставини» визначається, як обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті [1].

Відзначимо, що відповідно до наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах», складні життєві обставини – обставини, виявлені за результатами оцінки потреб, внаслідок яких сім'ї (особи) не можуть самостійно піклуватися про особисте/сімейне життя та брати участь у суспільному житті [2].

М. Соляник у своєму дисертаційному дослідженні «Технології соціально-педагогічної підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах», дає уточнене визначення поняття «сім'я, яка опинилася у складних життєвих обставинах» – це сім'я, яка втратила свої виховні можливості у зв'язку з виникненням складних життєвих обставин, наслідки яких вона не може подолати самостійно, які порушують нормальну життєдіяльність сім'ї, негативно впливають на життя та розвиток дитини, провокують ризик вилучення дитини з сім'ї [7, с.7].

Після аналізу літературних джерел нами з'ясовано, що науковці виділяють типи сімей з метою подальшого розв'язання складних життєвих обставин і рівня вмотивованості до змін, а саме: благополучна, неблагополучна, дисфункційна, дезорганізована, проблемна, кризова, аморальна та педагогічно неспроможна, пасивна, сім'ї групи ризику, асоціальна, нестабільна тощо. Це свідчить про те, що в залежності від типу родини, її особливостей буде змінюватися і зміст соціально-педагогічної роботи з сім'єю.

У свою чергу, у новому тлумачному словнику української мови «організація» означає об'єднання людей, суспільних груп, держав на базі спільних інтересів, мети [4, с.300].

Для більш ефективної організації соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, опікуються цією проблематикою як на державному, так і недержавному рівнях.

Зокрема, на державному рівні задіяні у роботі з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах ряд Міністерств: Міністерство соціальної політики України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство юстиції України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство молоді та спорту України, Міністерство внутрішніх справ України тощо.

Залучені у роботу з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах фахівці наступних державних установ та організацій, а саме: центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; управління праці та соціального захисту населення; відділ у справах сім'ї та

молоді; служба у справах дітей; заклади охорони здоров'я; районні представництва управління поліції та інші спеціалізовані заклади соціального спрямування.

На недержавному рівні соціальну роботу з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах здійснюють представники недержавних громадських організацій: благодійні фонди, громадські організації та об'єднання, спілки тощо.

Третій рівень виділяє у своїй дисертаційній роботі науковець М. Соляник, а саме рівень громади, представники громади, які діють на волонтерських засадах. Дослідницею доведена необхідність налагодження тісної співпраці між зазначеними суб'єктами (представниками державного, недержавного рівнів та громади). Формами роботи, які забезпечать у подальшому ефективну співпрацю між представниками може бути: організація круглих столів і семінарів; розробка та впровадження єдиних форм оцінки сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах; проведення спільного навчання для фахівців; проведення масових форм роботи для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та представників громади; розробка методичних рекомендацій та методичного забезпечення; висвітлення інформації про діяльність; створення соціальних карт громад [7, с.16].

М. Соляник переконана, що важливою ланкою у вирішенні проблем сімей у складних життєвих обставинах може виступати громада, яка має тісно співпрацювати з державними установами та закладами щодо вирішення питань зазначеної категорії. Тобто, сприяти вирішенню проблеми незабезпечення необхідними ресурсами державою може розподіл компетенції і владних повноважень між органами державної влади та структурами громадянського суспільства. Йдеться про розподіл за принципом субсидіарності, який має успіх у розвинутих країнах Європи. Зокрема, законодавче регулювання взаємодії державних і недержавних структур, де передбачено перевагу громадським установам перед державними. Принцип субсидіарності передбачає усвідомлення відповідальності перед собою та своєю сім'єю, а також суспільній відповідальності за громадянина та його сім'ю. Це відбувається завдяки розвитку місцевого самоврядування і місцевих співтовариств, перерозподіл відповідальності за благополуччя сім'ї від держави до самої сім'ї [6, с. 63].

Науковці О. Карпенко та Н. Романова зазначають, що організація соціальної роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, є досить складною, оскільки всі вони мають свою специфіку функціонування. Загалом, за різними науковими підходами й критеріями виділяють понад сорок типів, видів та форм сімейних систем, які потребують різнопланової допомоги, в залежності від свого статусу та інших характеристик. Свідченням того є, наприклад, що багатодітні та неповні сім'ї потребують допомоги з боку держави; медико-соціальної допомоги потребують сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю або з онкологічними чи іншими складними захворюваннями; соціально-правова допомога необхідна молоді, які повернулися з місць позбавлення волі; психологічну та соціально-педагогічну допомогу потребують неблагополучні сім'ї або такі, які систематично припускаються педагогічних помилок внаслідок власної неосвіченості з питань виховання дітей; діти та підлітки, які перебувають у несприятливих сімейних умовах; у конфліктних взаємостосунках з батьками, вчителями, однолітками, сусідами, які залишилися без піклування батьків тощо [5, с. 343].

Отже, кожна із зазначених категорій є особливою та вимагає адекватної, конкретної допомоги з боку працівників соціальної сфери як для запобігання, так і подолання конфліктних ситуацій у роботі з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Дослідниці переконані, що для ефективної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, соціальному працівникові необхідно: бути впевненим у власних діях; бути готовим проявити професійну компетентність з усіх питань, які можуть виникати в процесі спілкування; не протиставляти себе сім'ї, вміти стримувати свої емоції; не вступати в довгі перемовини та бути готовим до конструктивних рішень; у випадку необхідності, бути готовим брати на себе відповідальність з питань, які потребують оперативного вирішення [5, с. 333].

Науковці О. Карпенко вважає, що основними уміннями для ефективної вербальної комунікації з клієнтом є: активне слухання (вміти реагувати на повідомлення й почуття клієнта); переконливо висловлюватися (бути готовим взяти на себе відповідальність за повідомлення); чітко виставляти пріоритети (при цьому відбувається фокусування уваги клієнта на ключовій проблемі, узгодження пріоритетів між клієнтом та фахівцем, пояснення ключової проблеми); бачити позитивні, сильні сторони клієнта (для мотивування клієнта для подальших змін) [5, с. 334].

Досить важливим для організації соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах є професійні ролі соціального працівника. Взаємодіючи з сім'єю, соціальний працівник бере на себе різні професійні ролі. Наприклад, як безпосередній консультант, соціальний працівник може бути учителем соціальних умінь, консультантом, агентом соціальних змін, організатором культурного дозвілля, а також соціальним менеджером. Як посередник, соціальний працівник може виконувати роль брокера соціальних послуг, керуючого справами клієнта, захисника його прав та інтересів. Зрозуміло, що роль, яку бере на себе соціальний працівник, залежить від проблем та потреб сімей чи когось із членів родини [5, с. 342].

Ми погоджуємося з думкою фахівців, що для ефективної організації соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах необхідно визначити причини, які спричиняють складні життєві обставини, що допоможе більш ефективно надавати необхідні соціальні послуги та інші види допомоги в ході соціального супроводу клієнтів:

- соціально-економічні (або матеріально-побутові): заробітна плата нижче прожиткового мінімуму; несвоєчасна виплата заробітної плати; втрата роботи; безробіття одного/двох батьків; відсутність/втрата документів; відсутність державної соціальної допомоги, на яку сім'я, має право; борги за комунальні послуги; неповноцінне харчування; низька забезпеченість речами першої необхідності, одягом тощо; відсутність/втрата власного житла; вимушена міграція; проживання в одному помешканні декількох родин; порушення санітарно-гігієнічних норм проживання в сім'ї; відсутність відповідних умов для проживання (у т.ч. повноцінного розвитку дитини) тощо;

- соціально-медичні: інвалідність дитини або батьків/одного з них; психічне захворювання дитини або батьків/одного з них; соціальнонебезпечні хвороби дитини або батьків/одного з них; довготривала хвороба дитини або батьків/одного з них; проблема залежності (алкогольна, токсична, наркотична) дитини або батьків/одного з них; смерть дитини або батьків/одного з них, близької людини тощо;

- соціально-педагогічні: відсутність навичок самообслуговування; відсутність професійної підготовки; відсутність у батьків позитивного досвіду сімейних стосунків; недостатня увага до дитини, її розвитку; нав'язування дитині батьківської волі, надмірно високі вимоги; непослідовна поведінка батьків щодо дитини; високий рівень зайнятості батьків/працевлаштування батьків у віддалених місцевостях, відсутність часу для виховання дитини; потурання забаганкам дитини; адаптація дитини в сім'ї опікунів/піклувальників; відсутність навичок адаптації членів сім'ї до самостійного життя (особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування із числа випускників інтернатних закладів); відсутність навичок адаптації до самостійного життя дітей з функціональними обмеженнями тощо;

- психологічні – ізолюваність членів в сім'ї; відсутність підтримки з боку найближчих родичів; низький рівень емоційної, психологічної зрілості батьків; невірноваженість; невідповідність сімейним ролям; конфлікт поколінь; конфлікт дитини з однолітками, вчителями, вихователями тощо; конфлікт дитини, над якою оформлено опіку/піклування, з рідними дітьми; схильність дитини або членів сім'ї до правопорушень; неадекватна самооцінка; проблеми залежностей (ігрової, наркологічної, комп'ютерної, релігійної секти тощо); насильство (психологічне, економічне, фізичне, сексуальне тощо) по відношенню до особи/дитини чи членів сім'ї/одного з них [5, с. 338].

Отож, основна мета соціальних працівників є усунення причин, які заважають членам сім'ї самостійно подолати ту чи іншу складну життєву ситуацію, а також попередити вилучення дітей з сімей, створити сприятливі умови для подальшого подолання життєвих труднощів, з якими можуть зіштовхуватися родини у майбутньому.

Ряд науковців також наголошують на тому, що надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах має ґрунтуватися на принципах виявлення важливих ресурсів родини, сприяння формування у членів сімей необхідних умінь та навичок для подолання складних життєвих ситуацій.

Важливим етапом організації соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах є складання індивідуального плану надання соціальної послуги соціального супроводу. Відповідно до наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах», то:

- індивідуальний план є основою для надання соціальної послуги та ґрунтується на результатах оцінки потреб отримувача соціальної послуги;
- надавач соціальної послуги разом із отримувачем соціальної послуги та/або його законним представником складають індивідуальний план соціального супроводу, форму якого затверджено наказом Міністерства соціальної політики України;
- строк складання індивідуального плану не повинен перевищувати 5 робочих днів з дати завершення оцінки потреб отримувача соціальної послуги;
- з метою досягнення позитивних результатів соціальної послуги через місяць від початку соціального супроводу проводиться перегляд індивідуального плану, який використовується для підтвердження ефективності наданої соціальної послуги; уточнення обсягу соціальної послуги та необхідних заходів для досягнення результатів; корегування дій та заходів індивідуального плану на наступний період надання соціальної послуги; внесення змін до індивідуального плану;
- у разі відсутності позитивних результатів індивідуальний план може переглядатися й корегуватися раніше;
- підсумковий перегляд індивідуального плану проводиться впродовж останнього місяця роботи з отримувачем соціальної послуги та/або його законним представником;
- у разі продовження строку соціального супроводу індивідуальний план доповнюється [2].

Складаючи план роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, соціальний працівник має враховувати те, що план має бути комплексним та досяжним; бути зрозумілим та доступним для членів сімей; послідовним та чітким; містити короткострокові завдання; залучати всіх членів сім'ї до роботи з подолання складних життєвих обставин.

Отже, організація соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах є досить складною, оскільки всі вони мають свою специфіку функціонування. Для ефективної організації соціальної роботи з даною категорією необхідно оптимізувати соціально-педагогічну підтримку сімей, а саме: технологізувати та вдосконалювати соціально-педагогічну діяльність, постійно підвищувати професійний рівень фахівців, які організовують роботу з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах. Також розроблювати та впроваджувати організаційно-методичне забезпечення, що підвищить якість та своєчасність наданих послуг для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел

1. Про соціальні послуги [Електронний ресурс] : Закон України від 21.02.2016 р. № 966-15 (зі змін. і доп.) // Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
2. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства соціальної політики від 31.03.2016 р. № 318 (зі змін. і доп.) // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Про затвердження міської цільової програми «Діти. Сім'я. Столиця на 2016-2018 роки» [Електронний ресурс] : Рішення Київської міської ради I сесії VIII скликання від 11.02.2016 № 90/90 // Режим доступу :

http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/45488AF9F951E414C2257F7F0072ACB3?OpenDocument.

4. Новий тлумачний словник української мови / уклад. І. О. Радченко. – К. : Подільський: Абетка, 2006. – 544 с.

5. Карпенко О. Г. Теорія та практика соціальної роботи : навчальний посібник / О. Г. Карпенко, Н. Ф. Романова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 408 с.

6. Соляник М. Г. Соціально-педагогічна підтримка сімей у складних життєвих обставинах та шляхи її здійснення / М. Г. Соляник // Науковий часопис НПУ імені Н. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – Випуск 18 : зб. наук. праць. – К. : НПУ Драгоманова, 2014. – С. 58–64.

7. Соляник М. Г. Технології соціально-педагогічної підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / М. Г. Соляник / Національний університет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2015. – 24 с.

Хомич Я.І., студентка 2курсу, група МСЗп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Філіпович В.М.**, к.психол.н., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
filipovich72@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ ТА ПРИЙОМНИХ ДІТЕЙ

Сім'я – це природне середовище дитини, і вплив батьків на її виховання і життя є домінуючим. В сім'ї беруть початок світогляд, морально- естетичні ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, ціннісні орієнтири, тобто усі ті якості, які згодом становитимуть її сутність, як людини. На формування дітей впливає характер стосунків між батьками та всіма членами сім'ї.

Діти повинні зростати в сім'ях рідних батьків, але коли це неможливо, альтернативою біологічній родині може слугувати інша сім'я.

Як свідчать наукові дослідження з психології, влаштування нерідних дітей у прийомні сім'ї призводить до появи нових проблем та ускладнень у стосунках між членами родини. Тому ефективне функціонування прийомної сім'ї, відновлення її виховного потенціалу вимагає постійної підтримки.

Питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, хвилює багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. В цьому напрямку працюють відомі науковці Г. Бевз, А. Капська, В. Кузьминський, С. Мещерякова, О. Нескучасва, І. Пеша, І. Трубавіна, Н. Комарова та інші [1,с.17].

Під час перебування дитини у прийомній сім'ї держава не тільки фінансує, а й контролює утримання і виховання дитини, надає допомогу у її розвитку, соціалізації, організовує соціальний супровід сім'ї та дитини.

Соціальний супровід – це цілеспрямована діяльність соціального працівника (або групи соціальних працівників) зі створення необхідних умов для оптимального функціонування прийомної сім'ї і розвитку дитини[2,с.9].

Соціальний супровід прийомних сімей ґрунтується на принципі співпраці між учасниками процесу для виконання головного завдання – соціальної реабілітації та соціалізації прийомних дітей.

Процес соціального супроводу складається із зустрічей соціального працівника з батьками з певною послідовністю, під час яких він вивчає умови виховання дитини, надає допомогу у вирішенні проблем, які з'являються при вихованні, а у разі потреби залучає до роботи з прийомною сім'єю інших спеціалістів соціальної сфери.

Організація роботи з підтримки функціонування прийомної сім'ї має ґрунтуватися на засадах неперервності, професійності, міжвідомчої взаємодії та етапності.

На початковому етапі функціонування прийомної сім'ї здійснюється початкова підтримка. Вона потрібна для сприяння адаптації сім'ї і прийомної дитини до нових умов проживання, пошуку ефективних способів взаємодії.

Подальша підтримка спрямована на розв'язання проблем розвитку прийомної дитини в різні періоди її становлення чи проблем функціонування сім'ї, які обмежують її можливості в наданні опіки прийомній дитині[3,с.17]..

Соціальна робота з сім'єю проводиться за трьома основними напрямками: освітнім, психологічним, посередницьким.

В основі соціальної роботи — соціально-педагогічні методи, які враховують найбільш типові помилки у вихованні дітей в сім'ї: недостатнє уявлення про цілі, методи, завдання виховання; відсутність вимог у вихованні з боку всіх членів сім'ї; сліпа любов до дитини; надмірна суворість; перекладання виховання на освітні заклади; сварки батьків; брак педагогічного такту у взаєминах з дітьми; застосування фізичних покарань тощо.

Тому діяльність соціального працівника передбачає проведення широкої освітньої роботи серед прийомних батьків з таких питань: педагогічна, соціально-педагогічна і правова підготовка прийомних батьків до виховання дітей; допомога батькам у формуванні адекватної поведінки у дітей стосовно однолітків; значення особистого прикладу і авторитету батьків у вихованні дітей, ролі батька і матері, взаємини між батьками, налагодження взаємостосунків різних поколінь у сім'ї, методи педагогічного впливу на дітей, формування позитивних взаємин між дорослими і дітьми; виховання дітей у сім'ї з урахуванням статі й віку; соціально-психологічні проблеми "важких підлітків", проблеми негативного впливу бездоглядності й безпритульності на психіку дитини; самовиховання і його організація, роль сім'ї у керуванні процесом самовиховання дітей і підлітків; заохочення та покарання у процесі виховання дітей у сім'ї; особливості виховання дітей з відхиленнями у фізичному і психічному розвитку; трудове виховання у сім'ї, допомога дитині у виборі професії, проблеми виявлення і розвитку професійних нахилів і здібностей дітей; організація режиму праці, навчання, відпочинку і дозвілля дітей у сім'ї; підготовка дітей до шкільного віку до занять у школі; моральне, фізичне, естетичне, статеве виховання дітей; розвиток досвіду спілкування у дитячому віці; причини та наслідки дитячого алкоголізму, токсикоманії, дитяча патологія та роль батьків у цьому, зв'язок здоров'я дітей з асоціальною поведінкою їхніх батьків.

Крім цього, соціальні працівники можуть організовувати для прийомних батьків практичні заняття, які допомагають значною мірою впорядкувати побут сім'ї та підвищити її соціальний статус. Соціальні навички, набуті під час практичних занять, можуть бути такими: вміння розпоряджатися домашнім бюджетом, раціональне ведення домашнього господарства, правильне харчування дітей різного віку, навички санітарії та гігієни, етика сімейного життя, культура взаємин між членами родини, адекватне соціальне реагування на проблемні ситуації тощо.

Соціальний супровід, що забезпечується соціальними працівниками центрів соціальних служб для молоді, з одного боку, виступає як контроль за умовами виховання та утримання прийомної дитини в сім'ї, з другого — як система дієвої допомоги у вирішенні життєвих проблем, пов'язаних із влаштуванням у сім'ї дітей, позбавлених батьківського піклування. Такий супровід може також забезпечити здоровий розвиток дитини у прийомній сім'ї.

Список використаних джерел

1. Бевз Г.М. Приймна сім'я: методика створення і соціального супроводу: Науково-методичний посібник/ Г.М. Бевз, В.О. Кузьмінський, О.І. Нескучаєва та ін.- К.: Центр стратегічної підтримки, 2003.- 92 с.
2. Пеша І.В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (проблеми реформування). – К.: Логос, 2000. – 87с.
3. Приймна сім'я : методика створення та соціального супроводу : науково-методичний посібник / Г. Бевз, В. Кузьмінський та ін. – К.: Центр стратегічної підтримки, 2005. – 95 с.

Чередниченко І.С., студент 4 курсу, група ПР-142,
юридичний факультет

Науковий керівник: **Литвиненко В.М.**, к.ю.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
cherednychenko.ua@gmail.com

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ АВТОМОБІЛЯМИ

Україна проголосивши себе демократичною, соціальною та правовою державою на конституційному рівні визначила право особи на соціальний захист. Соціальний захист є невід'ємною частиною соціальної політики будь-якої цивілізованої держави. Не є виключенням із цього правила і Україна.

Формування та реалізація державної політики щодо осіб з інвалідністю повинна здійснюватися на основі ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

На сьогодні одним з важливих напрямків соціальної політики держави є соціальний захист осіб з інвалідністю. Ставлення до громадян з обмеженими можливостями здоров'я є характерною ознакою цивілізованості держави та її демократичності. Особи з інвалідністю потребують соціальної допомоги і соціального захисту, а також виконання з боку держави відповідних заходів для забезпечення їх законодавчо визначених прав.

Такими заходами з боку держави є, зокрема, соціальна реабілітація осіб з інвалідністю, що спрямована на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі у житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом соціальної орієнтації та соціально-побутової адаптації, соціального обслуговування, задоволення потреби у забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації.

Насамперед, слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» держава забезпечує розробку, виробництво, закупівлю технічних та інших засобів реабілітації, спеціального автотранспорту, виробів медичного призначення для соціальної адаптації, полегшення умов праці і побуту, спілкування інвалідів, дітей-інвалідів, поширює інформацію про таку продукцію. Технічними та іншими засобами реабілітації інвалідів є, зокрема, засоби для пересування. Рішення про забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення приймається медико-соціальними експертними комісіями (лікарсько-консультативними комісіями лікувально-профілактичних закладів - щодо дітей-інвалідів) на підставі медичних показань і протипоказань, а також соціальних критеріїв. За медичними показаннями встановлюється необхідність надання особам з інвалідністю технічних та інших засобів реабілітації, виробів медичного призначення, що забезпечують компенсацію або усунення стійких обмежень життєдіяльності. За соціальними критеріями встановлюється необхідність надання особам з інвалідністю технічних та інших засобів реабілітації, виробів медичного призначення для відновлення втрачених або придбання нових професійних знань, навичок та умінь, соціальної адаптації, занять фізичною культурою і спортом, задоволення духовних потреб, дозвілля [2].

Одним із шляхів створення безбар'єрного простору для осіб з обмеженими фізичними можливостями є забезпечення інвалідів та дітей-інвалідів з вираженими порушеннями опорно-рухового апарату технічними та іншими засобами реабілітації, в тому числі автомобілями.

На виконання зазначеної норми Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006 р. № 999 затверджено Порядок забезпечення інвалідів автомобілями (далі – Порядок). Цей Порядок визначає механізм розподілу, обліку та видачі автомобілів інвалідам, дітям-інвалідам, які мають право на їх

отримання і місце проживання яких зареєстровано в Україні в установленому законодавством порядку [3].

Для отримання автомобіля особа з інвалідністю повинна перебувати на обліку в органі соціального захисту населення. Діти-інваліди беруться на облік після досягнення ними п'ятирічного віку. Підставою для забезпечення інвалідів автомобілями є заява, документи та висновок медико-соціальної експертної комісії про наявність в інваліда медичних показань для забезпечення автомобілем. Перелік медичних показань для забезпечення інвалідів автомобілями затверджується Міністерством охорони здоров'я України за погодженням з Міністерством соціальної політики.

Забезпечення осіб з інвалідністю автомобілями здійснюється безоплатно (пункт 29 Порядку) та на пільгових умовах зі сплатою 7 чи 30 відсотків вартості автомобіля (пункт 30 і 31 Порядку).

Так, для того, щоб інвалід, законний представник дитини-інваліда отримав автомобіль, вони повинні подати до органу соціального захисту населення за місцем реєстрації заяву, а також інші документи передбачені пунктом 34 Порядку.

Інвалід, законний представник дитини-інваліда отримує автомобіль на десятирічний строк без права продажу, дарування, передачі (в тому числі за довіреністю) іншій особі.

Крім того, відповідно до п. 41 Порядку за бажанням інвалідів структурні підрозділи соціального захисту населення можуть забезпечувати їх автомобілями, ввезеними в Україну і визнаними в установленому порядку гуманітарною допомогою, без права продажу, дарування, передачі (в тому числі за довіреністю) іншій особі.

Автомобілями, отриманими головними управліннями соціального захисту населення як гуманітарна допомога, інваліди (за їх бажанням або за бажанням законних представників недієздатних інвалідів), діти-інваліди (за бажанням їх законних представників), які перебувають на обліку в структурних підрозділах соціального захисту населення та управліннях виконавчої дирекції, забезпечуються безоплатно в порядку черговості. Автомобіль, отриманий структурним підрозділом соціального захисту населення як гуманітарна допомога для конкретного інваліда, який перебуває на обліку, видається безоплатно такому інваліду (за його згодою або за згодою законного представника недієздатного інваліда), дитині-інваліду (за згодою її законного представника) незалежно від черговості на десятирічний строк, визначений з дати видачі, із зняттям з обліку [3].

Також важливим є й те, що Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1149 внесено зміни до Порядку. Так, абзац перший пункту 16 зазначеного Порядку викладений в такій редакції: «Інваліду, законному представнику недієздатного інваліда чи дитини-інваліда автомобіль, виданий безоплатно чи на пільгових умовах, за їх бажанням може бути безоплатно переданий у власність після закінчення 10-річного строку експлуатації. Після смерті інваліда, дитини-інваліда такий автомобіль може бути безоплатно переданий у власність члену його (її) сім'ї (за бажанням такого члена сім'ї), який на час смерті інваліда були зареєстровані за місцем реєстрації інваліда, дитини-інваліда». Також абзац сьомий пункту 41 Порядку: «Інваліду, законному представнику недієздатного інваліда чи дитини-інваліда за їх бажанням може бути безоплатно переданий у власність автомобіль, визнаний гуманітарною допомогою, яким інвалід був забезпечений через головне управління соціального захисту населення і користувався більше 10 років, за рішенням Мінсоцполітики» [4]. Тобто, фактично з 30.12.2015 року у осіб з інвалідністю після закінчення 10-річного строку експлуатації автомобіля з'явилася можливість отримати такий транспортний засіб у власність незалежно від того, чи був він отриманий безоплатно, на пільгових умовах, чи як гуманітарна допомога. Лише, після того, коли автомобіль перейде у власність особи з інвалідністю вона зможе ним розпоряджатися (продавати, дарувати, передавати у користування іншій особі).

Практика показує, що особі для того, щоб отримати автомобіль безоплатно або на пільгових умовах необхідно по декілька десятків років чекати в черзі. Тому найбільш ефективним способом отримати автомобіль особі з інвалідністю є можливість отримати його

як гуманітарну допомогу для конкретного інваліда. Обов'язкова вимога до цього – людина має перебувати в черзі інвалідів на отримання автомобіля. Згідно з Порядком такий автомобіль особа отримує незалежно від черги. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про гуманітарну допомогу» гуманітарною допомогою можуть бути визнані легкові автомобілі, які на момент ввезення на митну територію України були вперше зареєстровані не пізніше ніж вісім років тому, з об'ємом двигуна не більш як 1800 куб. см. [5]. Крім того, відповідно до українського законодавства, товари що завозяться із-за кордону можуть обкладатися ввізним митом, акцизним збором, ПДВ, зокрема, що стосується автомобілів, то і збором за першу реєстрацію транспортного засобу в сервісному центрі МВС. Якщо автомобіль визнано гуманітарною допомогою, то особа, яка претендує на нього, звільняється від сплати цих платежів. Очевидно, що знайти донора за кордоном, який би подарував автомобіль конкретному інваліду не так просто, тому під дарунком часто приховується купівля-продаж автомобіля. Зрозуміло, що такий варіант одержання автомобіля з фінансової точки зору під силу не кожному. Органи соціального захисту не займаються підбором осіб, що будуть дарувати автомобілі, а лише допомагають особам з інвалідністю в оформленні необхідних для цього документів. У вказаних органів відсутні окремі черги на отримання автомобілів, визнаних гуманітарною допомогою. Такий автомобіль може отримати інвалід, що знаходиться у будь-якій черзі. Слід також пам'ятати, що особа, яка претендує на отримання автомобіля, не повинна мати в особистому користуванні іншого автомобіля.

Спираючись на зазначене вище, можна дійти висновку, що однією з основних державних соціальних гарантій для осіб з інвалідністю є забезпечення їх автомобілями. Державна політика відносно осіб з інвалідністю має ставити за мету забезпечення їх права на максимальну участь в економічному і соціальному житті суспільства, зокрема це стосується й питання забезпечення таких осіб автомобілями. Через наявність проблем зі здоров'ям особи з інвалідністю потребують вжиття з боку державних інституцій спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення їх повноцінної участі в житті соціуму на рівні з іншими. Автомобіль не розкіш, а засіб пересування та життєва необхідність. Ця теза безумовно виправдовує себе у тому випадку, коли мова йде про людей з обмеженими фізичними можливостями. Особи з інвалідністю за законодавством України повинні забезпечуватися автомобілями. Проте як показує практика, правове поле є переважно декларативним, не забезпеченим матеріальними ресурсами. В сучасних умовах соціальний захист в Україні реалізується за залишковим принципом, тому особи з інвалідністю змушені чекати по декілька десятків років в черзі для отримання автомобіля безоплатно чи на пільгових умовах. Забезпечення осіб з інвалідністю автомобілями вимагає запровадження нових механізмів реалізації права таких осіб на цю соціальну гарантію.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141. (із внесеними змінами і доповненнями).
2. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 06 жовтня 2005 року № 2961-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
3. Порядок забезпечення інвалідів автомобілями. Затв. постановою КМУ від 19 липня 2006 року № 999 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/999-2006-%D0%BF/para02#o2>
4. Постанова КМУ від 30 грудня 2015 року № 1149 про внесення змін до Порядку забезпечення інвалідів автомобілями [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1149-2015-%D0%BF>
5. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 року № 1192-14 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1192-14>

Чередниченко І.С., студент 4 курсу, група ПР-142,
юридичний факультет
Науковий керівник: **Керноз Н.Є.**, старший викладач
кафедри цивільного, господарського права та процесу
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
cherednychenko.ua@gmail.com

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК ДОДАТКОВИЙ КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАСІБ У МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСОБИ

Відповідно до ст.ст. 3,55 Конституції України «кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань», «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. Найголовнішими умовами функціонування та життєдіяльності будь-якої держави є законність та правопорядок, без яких неможливий розвиток демократичної та правової держави. Держава є правовою в тому випадку, коли в ній визнаються, шануються, забезпечуються, здійснюються та захищаються права людини. Саме тому, в статті 8 Основного Закону України законодавець закріпив норму, згідно з якою «звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується» [1].

Актуальність даної теми обумовлена проведенням конституційної судової реформи в Україні, зокрема щодо запровадження нового важливого конституційного інституту конституційної скарги. В юридичній науці проблеми інституту конституційної скарги в Україні досліджувалися такими вченими: М.Гультай, П.Євграфов, О.Петришин, А.Селіванов, М.Тесленко, П.Ткачук, В.Шаповал, П.Шляхтун та іншими правниками.

Хоча конституційна скарга є важливим правовим засобом захисту конституційних прав і свобод громадян, проте існує не у всіх країнах. За підрахунками В. Шаповала, інститут конституційної скарги існує лише у 15 країнах Європи [4], зокрема в Німеччині, Швейцарії, Іспанії, Росії, Польщі.

Цікавим є досвід Польщі у використанні конституційної скарги в механізмі захисту прав людини. Статтями 79, 188, 191 Конституції Республіки Польща закріплено право на конституційну скаргу та повноваження Конституційного Трибуналу з її розгляду [5]. Суб'єктами подання конституційних скарг у цій країні є фізичні особи (громадяни, іноземці, апатриди) та юридичні особи приватного права. Підставою подання конституційної скарги є порушення конституційних прав скаржника. Щодо предмета скарги – ним є закон чи інший нормативно-правовий акт, яким порушено права скаржника.

Інститут конституційної скарги запроваджений і в Російській Федерації. Статтею 125 Конституції Російської Федерації від 25.12.1993 року встановлено, що до повноважень Конституційного Суду віднесено перевірку конституційності застосованого закону, або такого, що підлягає застосуванню в конкретній справі за скаргами на порушення конституційних прав та свобод громадян і за запитам судів [6]. Відповідно до ст. 96 Закону РФ «Про Конституційний Суд Російської Федерації» право звернутися до Конституційного Суду Російської Федерації з індивідуальною чи колективною скаргою у зв'язку з порушенням конституційних прав і свобод мають громадяни, чий права і свободи порушуються законом, застосованим в конкретній справі, об'єднання громадян, а також інші органи та особи, зазначені у федеральному законі. Крім того, відповідно до статті 97 цього Закону конституційна скарга визнається допустимою, якщо закон зачіпає конституційні права і свободи громадян та застосований у конкретній справі, розгляд якої завершено в суді,

при цьому скарга повинна бути подана в строк не пізніше одного року після розгляду справи в суді [7].

Вагомим є Досвід Федеративної Республіки Німеччини (далі – ФРН). Конституцією Федеративної Республіки Німеччини від 23.05.1949 року закріплено повноваження Конституційного Суду Федеративної Республіки Німеччини щодо розгляду конституційних скарг, а саме: пунктом 4а ч.1 ст. 93 Основного Закону Федеративної Республіки Німеччини передбачено право на подання конституційної скарги кожною особою, яка стверджує, що державна влада порушила її основне право або одне з прав, закріплених у ст. 20, 33, 38, 101, 103 та 104 Конституції ФРН [8]. Детально процедура у справах щодо конституційних скарг розкрита в статтях 90-95 Закону Федеративної Республіки Німеччини «Про Федеральний Конституційний Суд» від 12.03.1951 року [9].

В Україні, на виконання конституційного Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII [2] особливу роль у механізмі захисту прав людини має відігравати Конституційний Суд України, який суттєво трансформовано Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-19 (далі – Закон України № 2136-19) [3].

Донедавна формами конституційного звернення до Конституційного Суду України були конституційне подання та конституційне звернення. З 30 вересня 2016 року – дати набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» не тільки суттєво змінюються повноваження Конституційного Суду України, але в Україні запроваджується новий інститут конституційної скарги: стала діяти нова стаття 151-1 Конституції України, відповідно до якої «Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано»; статтю 55 Конституції України доповнено новою частиною, відповідно до якої «кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом» [2].

Для того, щоб реалізувати нововведене конституційне право щодо конституційної скарги законодавцю доцільно було б одночасно з внесенням змін до Основного Закону України внести системні зміни і до Закону України «Про Конституційний Суд України», хоча б щодо процедури розгляду таких скарг, оскільки відповідно до статті 8 Конституції України «звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується».

Лише з 03 серпня 2017 року – дати набрання чинності новим Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13.07. 2017 р. № 2136-19 [3], було врегульовано механізм впровадження та реалізації права на конституційну скаргу.

Однак, порівняно з конституційним врегулюванням пунктом 6 частини другої статті 55, статтею 77 Законом України «Про Конституційний Суд України», передбачено як вимогу прийнятності конституційної скарги не лише «обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень)», але й обов'язкове зазначення того, «яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону» [3]. Такий підхід звужує право на звернення з конституційною скаргою. Очевидно, якщо такого обґрунтування не буде, КСУ відмовить у розгляді скарги на підставі невідповідності скарги вимогам Закону «Про Конституційний Суд України». Проте в Основному Законі України не передбачений захист лише конституційних прав людини від неконституційних положень законів. Крім того, відповідно до ст. 56 Закону України «Про Конституційний Суд України» до суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права, зокрема ця заборона стосується органів місцевого самоврядування.

Також важливим є й те, що згідно зі статтею 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» скарга вважається прийнятною у разі, якщо з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше трьох місяців.

Крім того, вирішення питань щодо відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою належить до повноважень Колегії КСУ, яка діє у складі трьох суддів. Відповідно до ч. 6 ст. 37 Закону України «Про Конституційний Суд України» однотайно постановлена ухвала Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою є остаточною. Але на жаль, сьогодні рівень довіри населення України до судових органів критично низький. За результатами дослідження, проведеного компанією GFK на замовлення проекту USAID «Справедливе правосуддя» у 2016 році, 69% українців не довіряють судовій владі [10]. За даними соціопитування, проведеного у грудні 2015 року Фондом «Демократичні ініціативи», КСУ цілком довіряють лише 1% громадян України. 38,1% українців зовсім не довіряють, 30,3 – переважно не довіряють [11].

Порівняльний аналіз законодавства України та законодавства Республіки Польща щодо основних елементів інституту конституційної скарги можна спрощено продемонструвати через таблицю 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика основних елементів інституту конституційної скарги за законодавством України та Республіки Польща

Законодавство України	Законодавство Республіки Польща
Суб'єкти права на подання конституційної скарги	
є особа (фізична, юридична), яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України. До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права (ч.1 ст. 56 Закону України «Про Конституційний Суд України»).	фізичні особи (громадяни, іноземці, апатриди) та юридичні особи приватного права (стаття 79 Конституції Республіки Польща).
Предмет оскарження	
закон України (його окремі положення) (ч.1 ст. 55 Закону України «Про Конституційний Суд України»).	закон чи інший нормативно-правовий акт, яким порушено права скаржника (стаття 79 Конституції Республіки Польща)
Умови прийнятності конституційної скарги	
відповідність конституційної скарги вимогам, передбаченим статтями 55, 56 Закону України «Про Конституційний Суд України», та якщо: - вичерпано всі національні засоби юридичного захисту (за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження - судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду); - з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше трьох місяців; - як виняток, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу (Стаття 77 Закону України «Про Конституційний Суд України»).	конституційна скарга буде вважатися прийнятною у разі якщо: - вичерпано всі національні засоби юридичного захисту; - з дня набрання законної сили остаточного рішення, яким порушено права скаржника, сплинуло не більше трьох місяців (стаття 77 Закону Республіки Польща «Про Конституційний Трибунал»)

Отже, спираючись на зазначене вище, можна дійти висновку, що запровадження конституційної скарги з однієї сторони є важливим конституційним інституційним нововведенням в Україні, яке покликане надати «кожному» ще один додатковий спосіб

захисту основоположних конституційних прав та свобод. Проте модель конституційної скарги, запроваджена в Україні, за предметом оскарження є неповною, оскільки оскарженню підлягає лише один вид нормативно-правового акту – закон. При цьому лише той закон, який був застосований під час судового розгляду справи конкретної особи. Крім того, юридичні особи публічного права, зокрема, органи місцевого самоврядування, згідно з Законом України «Про Конституційний Суд України» не мають права на конституційну скаргу, хоча ч. 4 ст. 55 і ст. 151-1 Конституції України такої заборони не містять. Також можливість трьох суддів Колегії КСУ одностайно відмовити у відкритті конституційного провадження ставить під сумнів дієвість такого додаткового конституційного засобу в механізмі захисту прав та свобод особи.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141. (із внесеними змінами і доповненнями).
2. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. - № 28. - Ст.532.
3. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-19 // Відомості Верховної Ради України. – (ВВР). – 2017. – № 35. – С. 376.
4. Шаповал В. Конституційна скарга / В. Шаповал // Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В.П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – С. 273–274.
5. Конституція Республіки Польща від 02.04.1997 року зі змінами – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>
6. Конституція Російської Федерації від 25.12.1993 року зі змінами – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-9.htm>
7. Закон Російської Федерації «Про Конституційний Суд Російської Федерації» від 21.07.1994 року зі змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_4172/
8. Конституція Федеративної Республіки Німеччини від 23.05.1949 року зі змінами – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_93.html
9. Закон Федеративної Республіки Німеччини «Про Федеральний Конституційний Суд» від 12.03.1951 року зі змінами – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/bverf/BJNR002430951.html>
10. «69% українців не мають довіри до судової влади» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chesnosud.org/news/1280/>
11. Соціопитування, проведені у грудні 2015 року Фондом «Демократичні ініціативи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/article/2015-y-politichni-pidsumki-dumka-naselennya>

Щербина О.О., студентка 6 курсу, група ЗМСРп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Кривоконь Н.І.**, д.психол.н., професор
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
elena95alex@gmail.com

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку держави надзвичайно актуальним є питання патріотичного виховання молоді в Україні. В умовах боротьби за незалежність та територіальну цілісність важливим є виховання в молодшого покоління почуття гордості за свою країну, формування національної свідомості, готовності бути гідним громадянином своєї держави. Соціально-економічні трансформації, які потрібні країні на шляху європейської інтеграції, висунули на перший план проблеми формування у молоді ціннісних орієнтацій на засадах патріотизму [2,с.8].

Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що педагогічні, соціально-психологічні й соціально-педагогічні особливості патріотичного виховання розглядаються в працях І. Беха, М. Боришевського, М. Євтуха, І. Зязюна, О. Савченко, К. Чорної, Л. Чупрій та

інших авторів. Визначити місце та мету патріотичного виховання студентської молоді в своїх дослідженнях у різні періоди також прагнули: В. Белінський, І. Бех, Н. Заячківська, В. Зелюк, П. Ігнатенко, П. Каптерев, В. Коротєєва, Г. Костюк, В. Кремень, С. Максименко, Ю. Руденко, Н. Сидорчук, В. Сухомлинський, К. Ушинський, М. Фіцула Є. Франків та інші. Серед найбільш значущих соціально-педагогічних і соціально-психологічних проблем, пов'язаних із формуванням патріотизму, автори називають: становлення і розвиток систем патріотичного виховання в освітніх закладах; вдосконалення змісту і методики патріотично орієнтованого виховного й освітнього процесів; формування патріотичних ціннісних орієнтацій у дітей та молоді; методика діагностики патріотичного виховання [6,с.103].

Проблема національно-патріотичного виховання сучасної молоді є дуже актуальною сьогодні. Вона є необхідною частиною формування ціннісних якостей особистості. Патріотичне виховання – планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго ставлення до батьківщини та до представників своєї культури або країни. Таке виховання включатиме розвиток любові до батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу [3,с.71].

Під патріотичним вихованням студентів розуміють організований, планомірний та цілеспрямований процес засвоєння особистістю національних цінностей і норм культури, спрямований на формування у неї національно-громадянської свідомості, патріотичних переконань і поведінки, усвідомлення своїх вчинків і дій на благо народу й держави, готовності до захисту Вітчизни. Патріотичне виховання у ВНЗ є частиною освітнього процесу. Його основними завданнями є зростання дієздатності студентів ВНЗ, підвищення рівня їхньої соціальної активності, патріотизму і готовності до гідного служіння Батьківщині, що передбачають: світоглядну підготовку студентів, реальну допомогу їм у визначенні сенсу життя в умовах здійснюваних перетворень, формування самосвідомості, ціннісного ставлення як до окремої особистості, так і до суспільства, держави; залучення студентів ВНЗ до системи соціокультурних цінностей, що відображають багатство та своєрідність історії і культури Батьківщини, народу, формування потреб у високих духовно-моральних та культурних цінностях і в їхньому подальшому розвитку; формування активної соціальної позиції та розвиток потреби в морально здоровому способі життя, здатності спілкуватися в колективі тощо [5,с.192].

Національно-патріотичне виховання населення сьогодні є одним із найголовніших пріоритетів державної політики в Україні, важливою складовою національної безпеки України. Патріотизм сьогодні є нагальною потребою держави, оскільки високий рівень патріотизму населення здатен забезпечити соціально-політичну стабільність та гідне місце і країні в цивілізованому світі, і особистості, яка своєю активною любов'ю до Батьківщини прагне створити умови для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності, і суспільству, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі [1,с.176].

Необхідність виконання Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013-2017 р. після її затвердження актуалізує необхідність вироблення змістовних, управлінських і організаційних форм її реалізації. Одним із важливих напрямів діяльності суб'єктів національно-патріотичного виховання є визначення, обґрунтування й застосування на практиці його критеріїв і показників. Їх розробка й практичне використання необхідні, по-перше, для вивчення, аналізу й оцінки реального стану роботи з національно-патріотичного виховання; по-друге, для подальшого розвитку науково-теоретичних і методичних основ національно-патріотичного виховання; по-третє, для визначення й обґрунтування дієвих напрямів, форм, методів, засобів, технологій, реалізація яких сприяла б підвищенню ефективності діяльності з національно-патріотичного виховання молоді [8].

Таким чином, проблема критеріїв є не тільки й не стільки теоретичною, скільки практичною, оскільки без неї неможливо правильно орієнтуватися в процесі виконання завдань з національнопатріотичного виховання і особливо в оцінці його конкретних результатів і рівня сформованості.

Відтак, у даній публікації спробуємо висловити певні міркування стосовно змісту та переліку критеріїв, які дозволяють визначити ефективність діяльності щодо патріотичного виховання молоді.

Поняття «критерій» визначається як основна ознака, за якою одне рішення обирається з безлічі можливих, ознака, на підставі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація чого-небудь. Як критерій можуть бути лише такі специфічні ознаки досліджуваного явища, які відповідають таким вимогам: об'єктивність, стійкість, перманентність, необхідність, достатність, атрибутивність.

Методологічною основою для визначення критеріїв оцінювання результатів роботи з національно-патріотичного виховання служить діяльність як процес формування патріотизму у свідомості, цінностях, діях, вчинках і поведінці особистості, групи, спільноти. При цьому діяльнісний аспект даного процесу, тобто реальні дії і практичні справи, є критерієм реалізованості свідомості (потреб, інтересів, мотивів, цілей). Діалектикою співвідношення цих двох найважливіших компонентів свідомості і діяльності й обумовлюється встановлення основних критеріїв оцінки результатів роботи з патріотичного виховання, координаційно-субординаційний взаємозв'язок між ними[1,с.177].

Аналіз досліджень, тією чи іншою мірою пов'язаних з розглядом даної проблеми, свідчить, що серед основних критеріїв, які характеризують результати виховання, зокрема патріотичного, виділяються ті, що спрямовані на вимірювання двох основних складових патріотизму патріотичної свідомості і патріотичної поведінки та їх компонентів. Перший критерій має переважно суб'єктивну основу; другому критерію, навпаки, властива головним чином об'єктивна основа, унаслідок чого на його особливому значенні наголошується не тільки в сучасних наукових дослідженнях, але й у виступах провідних державних і громадських діячів, в офіційних документах, що відображають проблеми виховання, у тому числі й національно-патріотичного, громадян, його різних категорій, особливо молоді, кожної окремої особистості [4,с.34].

Вельми важливим для критеріїв і особливо для показників, що їх характеризують, є об'єктивність і визначеність. Це досягається за допомогою формування їх основного змісту, що відображає найважливіші аспекти реальної дійсності (роботи з національнопатріотичного виховання і її результатів), а також однозначністю, ясністю розуміння критеріїв. Тільки в цьому випадку вони можуть бути надійним і дієвим засобом вивчення, аналізу й оцінки результатів роботи з національно-патріотичного виховання [4,с.35].

Стосовно оцінки національно-патріотичного виховання громадян, то критерій це сукупність ознак його основних характеристик, параметрів, ступінь їх вираженості або рівень розвитку. Визначення критеріїв значною мірою ґрунтується на аналізі характерних рис, особливостей національно-патріотичного виховання як ефективної діяльності, у якій реалізуються вимоги, що висувуються до неї. Чим повніше і всебічніше відображають критерії ці вимоги, тим вони об'єктивніші.

У зв'язку з цим, зважаючи на теоретичний аспект даного питання, слід зазначити, що критерії повинні відповідати таким методологічним вимогам: бути інструментом визначення реальних результатів; забезпечувати відповідність оцінки результатів роботи реальному стану; об'єктивно оцінювати суб'єктивну складову діяльності з національнопатріотичного виховання, у нашому випадку молодь [1,с.178].

Цілісне розуміння критеріїв роботи з національно-патріотичного виховання в їх сукупності ґрунтується на принципі єдності патріотичної свідомості і патріотичної поведінки. Цей принцип інтегруючий відносно основних критеріїв, які об'єднуються в єдину систему і можуть бути подані в одному узагальненому критерії. У ньому в концентрованому вигляді містяться як вимоги, що висувуються до нього, так і найважливіші компоненти патріотичної свідомості і

патріотично спрямованої діяльності, які також відповідають цим вимогам і оцінюються залежно від міри відповідності їм за допомогою критеріїв і показників.

Що стосується співвідношення критеріїв і показників, то необхідно зазначити таке. «Показник» багато дослідників розуміють як емпіричне поняття (частіше статистичне), на підставі якого судять про стан даного об'єкта. У науковій літературі зустрічається навіть ототожнення понять «критерій» і «показник». Усе ж таки більшість авторів вважає, що критерії включають показники, які концентрують зміст критеріїв.

Таким чином, критерій є щось загальне, універсальне по відношенню до приватного, конкретного показника. Кожен критерій це сукупність окремих показників, що відображають ті або інші ознаки, конкретні характеристики того або іншого виду діяльності (роботи з національно-патріотичного виховання), кількісно-якісні параметри досягнутих у процесі її здійснення результатів (формування патріотизму в конкретної особистості, групи, спільноти).

Комплексний критерій національно-патріотичного виховання є сукупністю основних ознак показників, що розкривають істотні моменти, параметри, які характеризують його як процес, тобто ті способи, чинники, умови, за рахунок використання яких забезпечується якнайповніша реалізація можливостей цієї діяльності, здійснюваної з метою досягнення бажаного (кінцевого) результату. З цього випливає, що, будучи одним із компонентів критерію, та або інша ознака, показник роботи з національно-патріотичного виховання є як конкретним і типовим проявом його істотних аспектів. Можна стверджувати про зв'язок і єдність критеріїв роботи з національно-патріотичного виховання і змісту, істотних сторін цієї діяльності і її кінцевих результатів. Тому, щоб відповідати своєму призначенню, критерії роботи з національно-патріотичного виховання, якщо передбачати їх змістовний аспект, повинні значною мірою розкривати, характеризувати, виражати його сутність і специфіку і водночас бути орієнтованими, націленими на бажані результати [1,с.179].

Результати національно-патріотичного виховання, що співвідносяться з об'єктивно заданими параметрами цієї діяльності, здійснюваної на користь вирішення конкретних завдань національно-патріотичного виховання молоді, є визначальними для виведення і формулювання конкретних критеріїв. Ґрунтуючись на цьому висновку, а також на попередньому аналізі єдності і взаємозв'язку патріотичної свідомості і патріотичної діяльності, зокрема в плані досягнення і прояву реальних результатів, можна констатувати, що запропоновані групи критеріїв і показників для комплексної оцінки роботи з національно-патріотичного виховання дозволяють конкретно оцінювати ефективність і результативність цієї діяльності як у цілому, так і в різних групах, спільнотах, категоріях громадян, а також стосовно окремої особистості.

Визначення результатів роботи з патріотичного виховання у вигляді конкретної оцінки припускає насамперед усебічний аналіз цієї діяльності за допомогою різних методів і методик, а також диференціацію критеріїв і показників за різними рівнями, вимірюваними в балах. Для вирішення першого з цих завдань визначення оцінки результатів роботи з патріотичного виховання необхідно здійснити аналіз найважливіших напрямів цієї діяльності. У свою чергу, такий аналіз ґрунтується на певній методиці. Досвід проведення конкретних досліджень роботи з патріотичного виховання показує, що основний зміст і послідовність цієї методики може включати такі моменти.

Складання короткого плану аналізу стану патріотичного виховання і його результатів, розробку методичних матеріалів і документів для його проведення. Тут визначаються: мета й завдання аналізу; перелік найважливіших напрямів діяльності, найзначніших заходів і проблем, які необхідно досліджувати особливо ретельно; методи аналізу й інструментарій його здійснення; робочі гіпотези й очікувані результати; порядок проведення аналізу і наведення його підсумків та інші, менш важливі питання [1,с.180].

Збір даних (інформації) про стан національно-патріотичного виховання і його результати, про ефективність заходів, що проводяться, про участь у них як організаторів, так і різних категорій громадян тощо. Джерелами даних можуть бути: особисті спостереження; колективні й групові настрої, думки, позиції, звернення, прохання, скарги і т. ін.; результати бесід, опитувань;

результати і висновки різних перевірок, підсумкових заходів; матеріали, що надходять від органів місцевого самоврядування тощо.

Обробка даних: групування (класифікація, систематизація) результатів діяльності з виокремленням ознак позитивного й негативного характеру; аналіз виконаної поточної роботи або значних заходів, що вимагають тривалої підготовки, тощо.

Аналіз ефективності роботи безпосередніх організаторів національно-патріотичного виховання, виконання ними окремих завдань, конкретних функціональних обов'язків тощо.

Аналіз і оцінка дієвості виховної роботи з різними категоріями, групами громадян. При цьому визначаються як кількісні (кількість заходів, міра залучення учасників, класифікація заходів і т. ін.), так і якісні показники (ефективність заходів, зміна ситуації після їх проведення, заходи, що мають найбільшу формуючу, інформаційну, мобілізуючу тощо дію).

Висновки про стан національно-патріотичного виховання і його результати, формулювання конкретних завдань і заходів з їх подальшого поліпшення [7].

У висновках відображаються: загальна оцінка стану патріотичного виховання і досягнутих результатів, їх порівняння з попереднім періодом; ступінь відповідності роботи вимогам, що висуваються, вирішуваним завданням, наявним можливостям; визначення тих, хто лідирує і відстає в підготовці і проведенні основних заходів; невикористані можливості, засоби, недоліки тощо; першочергові завдання, на виконанні яких необхідно зосередити основні зусилля.

Графічне подання основних результатів аналізу (діаграми, таблиці, схеми тощо).

Інформування про дані аналізу стану національнопатріотичного виховання і його результати як безпосередніх учасників цієї діяльності, особливо її організаторів, так і відповідних представників органів і організацій патріотичної спрямованості, від яких залежить стан справ у цій сфері [7].

Таким чином, патріотизм є таким глибинним відчуттям, що виміряти, як він змінився відповідно до кількості проведених заходів та їх масштабу дуже важке завдання. Роль і функції об'єктивної оцінки результатів роботи з національно-патріотичного виховання полягають ні в якому разі не у фіксації показників з відповідними організаційними й іншими висновками відносно «винних», а якраз у зворотному у виявленні можливості розвитку, визначенні шляхів і засобів підвищення ефективності, досягнення вищих рубежів, показників. Засвоєння патріотичних цінностей і норм молоддю є тривалим процесом. Вони формуються цілеспрямовано, системно, із використанням певних принципів та методів діяльності суб'єктів громадянського процесу в їх роботі з підростаючим поколінням щодо успішної соціалізації.

Список використаних джерел

1. Діденко О. Критерії ефективності державної політики національно-патріотичного виховання молоді в Україні / О. Діденко // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2014. - Вип. 1. - С. 175-184.
2. Жаровська О.П. Патріотичне виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету : автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.07 / О.П. Жаровська. – Вінниця, 2015. – 20 с.
3. Кравченко А. Національно-патріотичне виховання молоді в Україні - вимога сьогодення / А. Кравченко, М. Сахно // Педагогічні науки : збірник наукових праць. / Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка.-Вип. 63.-2015 - С.71-75
4. Лутовинов В. И. Критерии и основы методики оценки результатов работы по патриотическому воспитанию / В. И. Луновинов. - М.: Армпресс, 2006.-61с.
5. Олексюк О. Формування патріотизму у студентській молоді як необхідного компонента успішної соціалізації особистості / О. Олексюк // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. - 2016. - № 1. - С. 191-198.
6. Онопрієнко О. Патріотичне виховання як науково-педагогічна проблема: понятійний аспект / О. Онопрієнко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. - 2007. - № 21. - С. 103-110.
7. Особливості національно-патріотичного виховання студентів у вищих навчальних закладах недержавної форми власності / Л. Г. Білий // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2012. – Вип.4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2012_4_4.pdf
8. Проект Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013 - 2017 роки. // Електронний варіант. Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2011\(12\).proekt.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2011(12).proekt.php)

8 СЕКЦІЯ / 8 SECTION

Сучасні аспекти маркетингу та менеджменту підприємницької діяльності

**Современные аспекты маркетинга и менеджмента
предпринимательской деятельности**

Modern aspects of marketing and management of business activities

Баевский Я.Д., Якимчук А.Ю., магистранты
факультета экономики и права

Научный руководитель **Ковалёв М.Н.**, к.э.н., доцент
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
km2.gomel@mail.ru

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЛОГИСТИКИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

Вторая половина XX в. охарактеризовалась тем, что промышленно развитые страны, по мнению социологов и экономистов, перешли из эпохи «индустриальное общество» в эпоху «постиндустриальное общество», которой свойственно преобладание третичного сектора общественного производства (сферы услуг) над первичным (добывающая промышленность и сельское хозяйство) и вторичным (обрабатывающая промышленность) секторами по таким показателям, как доля занятых, производительность труда, объемы производства в соответствующих сегментах. Эта концепция была предложена в прошлом веке Д. Беллом и получила широкое признание в научном мире.

Современную экономику часто называют экономикой знаний (экономикой основанной на знаниях), инновационной экономикой, а подчеркивая значимость информационных технологий и повсеместное их распространение, – цифровой экономикой.

Направлением развития постиндустриального общества является информационное общество и новая промышленная революция под названием «Индустрия 4.0», концепция которой появилась несколько лет назад в Германии как новое направление, стратегия промышленного развития. Цель этой стратегии – повышение конкурентоспособности немецкой экономики. Отличительными признаками этой концепции являются широкое распространение Интернета вещей, автоматизация промышленного производства, переход от массового производства к индивидуальному.

Важнейшая особенность так называемой «Индустрии 4.0» заключается в соединении промышленных и информационных технологий. Другими словами, машина должна не только уметь выполнять строго определенные операции и в определенной последовательности, но и быть готовой к решению альтернативных задач. А для этого необходим не только технологический, но и информационный прорыв. В мире «Индустрии 4.0» машины способны понимать свое окружение и общаться между собой с помощью Интернет.

Неоиндустрия затрагивает не только производство, но также меняет сущность и содержание маркетинга и других бизнес-процессов в цепях поставок [1].

Наиболее важной особенностью логистики в эпоху неоиндустрии является автоматическая удаленная идентификация объектов и их состояния на всех стадиях движения и во всех звеньях цепей поставок.

В маркетинговой деятельности будет происходить смещение акцентов с выявления и удовлетворения массовых потребностей на предсказание и формирование новых

потребностей общества, удовлетворение индивидуальных запросов потребителей. Рыночная деятельность базируется на маркетинге взаимоотношений с клиентами.

При разработке нового товара проектируются не только его конструкция и технология изготовления, но он также наделяется памятью и искусственным интеллектом с тем, чтобы «обслуживать» себя на протяжении всего срока службы.

Гибкое автоматическое производство в эпоху неоиндустрии будет способно реализовать индивидуальные онлайн-заказы. Закупки материалов и комплектующих изделий осуществляются в соответствии с этими заказами. В процессе производства происходит идентификация каждого объекта и состояния производственной цепочки, осуществляется интеллектуальное взаимодействие средств производства (предметов труда и орудий труда) между собой.

В отличие от традиционных технологий, при которых изготовление детали происходит путем удаления «лишнего» материала, построение детали с использованием аддитивных технологий происходит путем добавления материала (от англ. add – «добавлять»). Наиболее точной из аддитивных технологий является SLA-технология (от Stereolithography Apparatus), или стереолитография, – послойное доведение до твердого состояния жидкого фотополимера с помощью лазера.

InkJet- или PolyJet-технологии – это технологии «струйной печати», которые предполагают нанесение модельного материала или связующего состава с помощью струйных головок. Особый интерес InkJet-технологии представляют для литейного производства. Такие технологии позволяют «печатать» непосредственно литейные формы.

Сервисная логистика в неоиндустрии опирается на индивидуальный подход к обслуживанию проданных изделий с учетом «цифровой» истории их создания и потребления. Для сложных товаров программируется автоматическая диагностика механизмов в процессе их эксплуатации и устранение отдельных неисправностей.

Управление возвратными потоками облегчается, благодаря наличию идентификаторов изделий, их составных частей и тары.

Транспортное и складское обслуживание предполагает всеобщую идентификацию грузов, тары, подвижного состава. Широкое использование беспилотных транспортных средств возможно уже в ближайшем будущем. Контроль грузопотоков и состояния грузов в условиях неоиндустрии осуществляются в режиме реального времени.

Таким образом, в будущем меняется содержание не только маркетинга и производственной логистики, но также других функциональных областей логистической деятельности.

Список использованных источников

1. Ковалёв М.Н. Влияние неоиндустрии на бизнес-процессы в цепях поставок / Логистика. – 2017. – № 4. – С. 26–29.

Зубець А.О., студентка 4 курсу групи, МР-141,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Науковий керівник: **Рябов І.Б.**, к.е.н., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
alinazubets7@gmail.com

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО МАРКЕТИНГУ НА ДОСЯГНЕННЯ РИНКОВИХ ЦІЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

Важливим завданням, яке сьогодні стоїть перед компаніями, є створення внутрішнього середовища в якому персонал буде мотивований до діяльності, спрямованої на досягнення ринкових цілей компанії. При цьому створення такого середовища неможливо без координації цілей і діяльності маркетингу та управління людськими ресурсами, тому система внутрішнього маркетингу є таким середовищем, яке сприяє формуванню лояльності персоналу і клієнтоорієнтованого підходу, і підвищенню результативності бізнесу.

Концепція внутрішнього маркетингу вперше з'явилася в маркетингу послуг, і в її основі лежала необхідність поліпшення взаємодії з клієнтами всього персоналу компанії. Ефективна система внутрішнього маркетингу, дозволяє координувати цілі і діяльність департаментів маркетингу та управління людськими ресурсами, сприятиме досягненню ринкових цілей компанії.

Формування системи внутрішнього маркетингу – це міжфункціональне завдання, у вирішенні якого беруть участь, як керівники компаній, так і функціональні підрозділи, пов'язані з маркетингом і керуванням людськими ресурсами. Вирішення цього завдання є основою для досягнення результативності бізнесу в сучасних умовах і безпосередньо пов'язане з формуванням і реалізацією ринкових стратегій [1, с. 133].

Трактування змісту внутрішнього маркетингу і його потенційного вкладу в маркетингову стратегію може бути таким:

- внутрішній маркетинг, сконцентрований на розвиток і реалізацію високих стандартів якості обслуговування клієнтів;
- внутрішній маркетинг, що стосується надання продуктів і послуг споживачам усередині організації;
- внутрішній маркетинг, як інструмент залучення та мотивації персоналу.

Вивчення взаємозв'язку між задоволеністю персоналу, продуктивністю, задоволеністю споживачів і результативністю бізнесу почалося в 1980-х роках. Виділимо найбільш значущі результати:

1. Емпіричне дослідження Б. Шнейдера (1980) зв'язків між задоволенням персоналу, споживачів, продуктивністю і фінансовими результатами. Було виявлено, що в тих випадках, коли службовці роздрібних банків говорять про сильну сервісну орієнтацію відділень своїх банків, клієнти цих відділень відзначають більш високий рівень надання послуг.

2. Ф. Райчхельд «Ефект лояльності» (1996) і Дж. Хаскет «Ланцюжок прибутковості послуг» (1997). Обидва дослідження показали, що існує пряма кількісна взаємозалежність між змінними, що характеризують обслуговування споживачів, змінними, що характеризують поведінку персоналу і фінансовими результатами.

3. Компанія «Sun Microsystems» виявила, що існує сильний зв'язок між ймовірністю того, що службовці рекомендуватимуть її як місце для роботи, і ймовірністю того, що клієнти будуть рекомендувати компанію, з якою варто вести бізнес [2, с. 111].

Таким чином, орієнтованість компанії на клієнтів є основою для формування лояльності споживачів. Можна запропонувати концептуальну модель ролі внутрішнього маркетингу в досягненні ринкових цілей компанії, яка відображатиме механізм взаємодії маркетингу та управління людськими ресурсами, і показує послідовність формування «проміжних» цілей на шляху до кінцевого ринкового результату.

Досягнення мети тактичного рівня досягається за рахунок використання комплексу внутрішнього маркетингу, що включає такі елементи: інтерактивні комунікації, допомога в продажах (буклети, брошури, презентації); не інтерактивні комунікації (реклама); ціна (рівень зарплат, бонуси), доступність (гнучкий робочий графік, розташування), додаткові послуги (безкоштовне харчування, няня для дітей працюючих) [3, с. 44].

Лояльний персонал здатний відповідати високим стандартам обслуговування клієнтів і робити це з більш високим рівнем віддачі. Іншими словами, збільшується використання клієнтоорієнтованого підходу в поведінці персоналу. Таким чином, лояльний персонал сприяє створенню «сильного» бренду, за допомогою донесення до цільової аудиторії цінностей бренду, що відображають цінності організації.

Підвищення споживчої цінності, що забезпечується брендом і грамотно збудованим комплексом маркетингу, дає можливість компанії сформувати базу лояльних споживачів і встановити з ними довгострокові взаємини. При цьому наявність бази лояльних споживачів буде безпосередньо впливати на фінансові показники компанії тому, що лояльні споживачі здійснюють повторні покупки і покупки супутніх товарів, рекомендують товари чи послуги компанії новим споживачам.

Таким чином, успішний внутрішній маркетинг формує таке середовище, в якому лояльність персоналу та клієнтоорієнтований підхід сприяють досягненню ринкових цілей підприємства.

Список використаних джерел

1. Федорченко А.В. Внутрішній маркетинг підприємства: теорія, методика, практика [Текст] : монографія / А. В. Федорченко, О. В. Окунева ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. В. Федорченка ; Держ ВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". – Київ : КНЕУ, 2015. – 229 с.
2. Сагайдак М.П. Внутрішній маркетинг та маркетинг персоналу: порівняльний аналіз [Текст] / М.П. Сагайдак //Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №7 (145). – С. 110-117.
3. Петрова І. Л. Стратегічне управління людськими ресурсами [Текст]: навч. посіб. / І. Л. Петрова. – К. : КНЕУ, 2013. – 466 с.

Круглікова А.В., студентка 6 курсу, група МУПп-161,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Науковий керівник: **Хмелевський С.М.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
sklyarevskayaa@gmail.com

КРЕАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ – ЗАПОРУКА УСПІШНОГО БІЗНЕСУ

Розвиток підприємства, як відкритої соціально-економічної системи, багато в чому залежить від ефективності управління. Воно, від свого зародження й до наших днів, неодноразово трансформувалось, оскільки час від часу втрачало свою важливу рису – ефективність. Сьогодні, на нашу думку, намічається чергова криза ефективності управління. Щоб зрозуміти, що необхідно міняти в сучасних підходах до управління, як його знову зробити ефективним, необхідний невеликий екскурс в історію.

Отже, управління підприємством як соціальна функція, специфічна професійна діяльність людей у виробництві, зародилося одночасно з виникненням ремісничих майстерень, орієнтованих на виробництво продукції для зовнішньої реалізації [3, с. 79]. Спершу цей процес був простим і полягав у розподілі робіт майстром підлеглим. В кінці XIX ст. – на початку XX ст. відбулося становлення основних галузей промисловості. Основний акцент в діяльності підприємств спрямовувався на розвиток виробничих технологій та нарощення обсягів виробництва продукції. Управління підприємством в цей період здійснювалось, як правило, його засновником без використання формалізованої системи та структури.

На початку XX ст. сформовані металургійна, деревообробна, харчова та інші основні галузі промисловості почали швидко розвиватися. Перед підприємствами постала проблема оптимізації виробничої діяльності в умовах цінової конкуренції та розширення ринків збуту. Цей період отримав назву «епоха масового збуту». Почали формуватися великі корпорації. Управління підприємством здійснювалось на основі складання щорічного бюджету, який мав короткостроковий характер та внутрішню спрямованість і уявляло собою закриту систему, яка не орієнтувалась на ринок. Використання бюджетування, як системи управління підприємством, не враховувало довгостроковий розвиток підприємства та зміни у зовнішньому середовищі [4].

Починаючи з 30-х років XX ст. попит на основні споживчі товари почав падати, і саме з цього часу підприємства були вимушені враховувати ринкові зміни, щоб не втратити обсяги виробництва. Ринкова орієнтація підприємства потребувала поступової зміни задач управління, яке в цей час продовжувало здійснюватись на основі складання бюджету. Підприємство поступово ставало відкритою системою.

З середини 50-х років XX ст. подальший прискорений розвиток ринку висунув перед підприємствами нові та непередбачені раніше завдання. Цей період, який Пітер Друкер назвав «Епоха без закономірностей» [1, с. 17], отримав назву постіндустріальна епоха.

Використання щорічного бюджету надалі було неможливим. З метою успішного функціонування підприємству вкрай необхідно було передбачити подальший розвиток ринку або його стабілізацію. В цей період управління підприємством здійснювалось на основі системи довгострокового планування, заснованої на статистичній екстраполяції минулих тенденцій. Використання довгострокового планування як системи управління давало можливість планувати подальший розвиток підприємства, але не враховувало впливу наростаючих змін у зовнішньому середовищі.

В кінці 60-х років XX ст. ринкова ситуація в західних країнах знову зазнала суттєвих змін. Основною причиною цих змін було досягнення суспільством нового рівня суспільного добробуту. Галузеві ринки стали сегментованими за споживчими перевагами, що змушувало підприємства постійно удосконалювати свою продукцію та підтримувати її високу якість, запроваджуючи різні інновації. Ця тенденція вимагала впровадження на підприємствах системи управління нововведеннями. У зовнішньому середовищі збільшувались кризові явища та посилювався тиск конкуренції. Управління підприємством на основі довгострокового планування стало неможливим в умовах динамічного зовнішнього середовища. Вплив зовнішнього середовища змусив підприємства перейти до використання нової системи управління – стратегічного планування [4].

У 80-х роках XX ст. значно збільшились витрати підприємств на впровадження нововведень та ще більше ускладнилися ринкові умови. У зовнішньому середовищі підприємства з'явилися джерела глобальної нестабільності: політичні, екологічні, соціальні – які набули системного характеру та змушували його перейти до стратегічного управління. Таким чином, починаючи з 80-х і до 90-х років XX ст. більшість підприємств перейшла від системи стратегічного планування до системи стратегічного управління. Стратегічне управління не тільки поєднало елементи всіх попередніх систем управління, а й дало змогу спрямувати діяльність підприємства на реалізацію обраної стратегії та враховувати вплив зовнішнього середовища.

Починаючи з 2000-го року функціонування підприємств відбувається в умовах, що постійно ускладнюються поглибленням кризових явищ в економіці, посиленням конкуренції, світовими глобалізаційними процесами. Зовнішнє середовище стає все більш нестабільним та важко передбачуваним. Загострення конкуренції на ринку та часта зміна смаків споживачів вимагає від підприємств-виробників швидко модифікувати продукцію або виготовляти товари-замінники, тобто постійно застосовувати продуктові інновації. Для цього підприємства намагаються негайно внести вдосконалення в продукт, змінити якийсь елемент (деталь, колір, розмір, смак тощо), що не сподобався споживачам. Дуже часто для здійснення цього потрібно нове обладнання. Виходячи з позиції мінімізації собівартості та оптимальної партії замовлення, підприємство шукає сучасне обладнання (з програмним управлінням або якусь складну автоматизовану комп'ютерну систему), на закупівлю якого потрібно витратити великі кошти. Але така технократична позиція може не покращити конкурентний статус підприємства, а тільки зашкодити йому. Тому що все це може порушити гармонію, збалансованість виробництва і в результаті знизити якість продукції. Окрім того, далеко не всі підприємства мають достатньо власних коштів для модернізації виробництва. Таким чином, головна проблема полягає не в тому, чи доцільно підприємству йти на такі витрати, а в тому наскільки система підприємства спроможна використати сучасне обладнання та технологію. Саме тому, паралельно з впровадженням нової техніки та технології, на підприємстві потрібно здійснити перебудову методів організації та управління, впровадити нове управлінське мислення на всіх рівнях менеджменту таким чином, щоб все це дійсно призвело до одночасного підвищення якості, ефективності та гнучкості виробництва, подальшого розвитку підприємства. Для цього потрібно запроваджувати управлінські інновації [4].

Сьогодні нерідко можна почути фразу: «Щоб менеджмент був ефективним – він повинен бути креативним». А термін «управлінські інновації» дуже часто асоціюють з поняттям «креативний менеджмент». Але ж креатив – це не синонім «добре» і «дієво». І не

факт, що креативне управлінське рішення спрацює в конкретній ситуації. Причина, що, здавалось би, правильне, обґрунтоване і з творчим підходом управлінське рішення не дасть очікуваного результату криється не в самому рішенні, не в ступені його креативності, а в середовищі, в якому воно буде реалізовуватись.

Кожне підприємство функціонує не у вакуумі, а у певному середовищі. В ринковій економіці середовище переважно і забезпечує ефективність діяльності підприємства, навіть, значною мірою, детермінує його існування. Саме зіткнувшись з середовищем управлінське рішення (традиційне чи креативне) буде:

- а) ефективне на 100 %;
- б) ефективне на 1-99 %;
- в) ефективне на 0 %.

Пропонуємо середовище підприємства зобразити наступним чином (див. рис. 1).

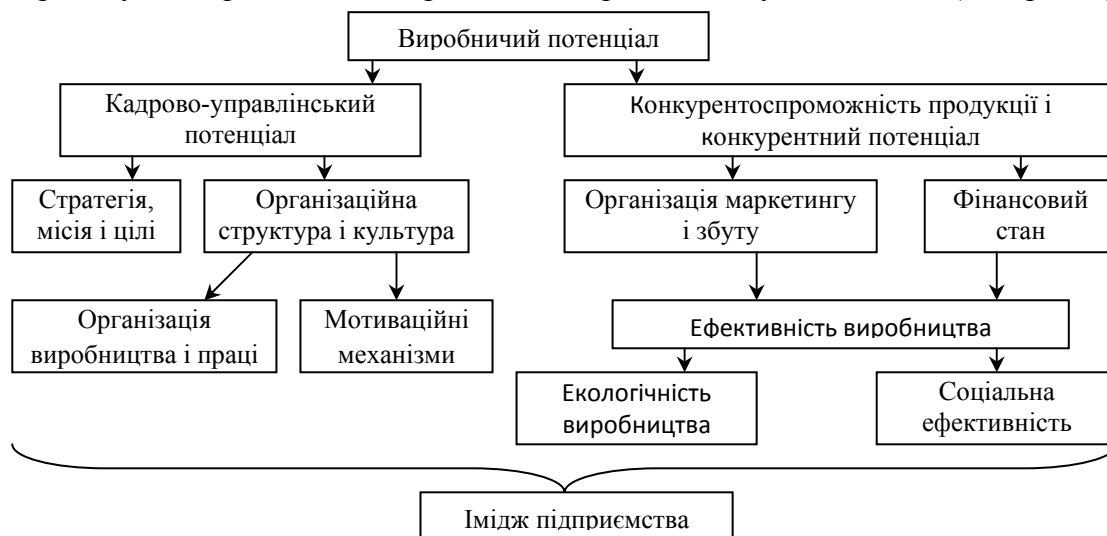

Рис. 1. Середовище підприємства

Джерело: розроблено автором

Логіка вивчення середовища підприємства перед прийняттям управлінського рішення може бути запропонована така:

- спочатку визначають (роблять перелік) факторів макро- та мікросередовища, що впливають на підприємство і будуть справляти вплив на нього в стратегічному періоді;
- потім отримують про ці фактори максимальну інформацію;
- далі оцінюють отриману інформацію про кожний фактор впливу середовища на підприємстві і прогнозують величину можливого впливу;
- результатом оцінювання величини впливу кожного фактора на підприємство в стратегічному періоді є визначення можливостей і загроз зовнішнього середовища та сильних і слабких сторін – внутрішнього;
- як підсумок отримуємо базу для майбутніх управлінських рішень в тому числі альтернативних.

Пошук інформації про фактори середовища, на нашу думку, слід здійснювати переважно за допомогою таких форм і методів:

- сканування середовища (процес збирання уже сформованої інформації (статистичні збірники, наукові статті та ін.);
- моніторингу середовища (постійне регулярне збирання поточної і нової інформації);
- прогнозування середовища (створення моделей майбутнього стану підприємства).

За таких обставин менеджеру швидко розробити якісне управлінське рішення самотужки навряд чи вдасться. В реаліях сьогодення готує управлінське рішення не менеджер-одинак, а команда однодумців. Приймає управлінське рішення менеджер, безумовно, одноосібно. А реалізація відбувається знову колективно. Підлеглі не повинні

бути просто персоналом, який в англomовній термінології позначають терміном «staff». Бажано, щоб вони мали:

- схильність до творчого і нестандартного мислення;
- чіткий понятійний апарат в предметній галузі;
- обсяг знань про склад і зміст типових завдань в своїх і суміжних сферах діяльності;
- досвід виконання типових завдань та розв'язання нестандартних проблемних ситуацій;
- навички взаємодії зі співробітниками інших відділів, підрозділів;
- здатність до засвоєння нової інформації, набуття досвіду.

Важливо також щоб співробітники ставились позитивно до виконання роботи, до підприємства і його цілей, а також до вищого керівництва.

В системі креативного менеджменту підвищується роль горизонтальних зв'язків в, безумовно, творчому колективі. Менеджер замає позицію ініціатора, приділяючи головну увагу мотивації творчості підлеглих. При цьому менеджеру вкрай важливо вміти оцінювати творчі здібності своїх підлеглих. У якості індикаторів творчих здібностей можуть виступати:

- а) уміння дивитись на справу свіжим поглядом, пов'язувати речі, що не пов'язуються апіорі;
- б) уміння бачити приховані закономірності та зв'язки в явищах, процесах, об'єктах;
- в) мистецтво знаходити вихід у нестандартних ситуаціях повних протиріч;
- г) уміння розв'язувати проблемні ситуації з мінімальними витратами часу;
- д) постійне прагнення до оригінальних, нетрадиційних рішень, нових ідей.

Для майбутньої ефективності творчого управлінського рішення менеджера в команді односторонців дуже важливо:

- 1) чітко сформулювати проблемне завдання;
- 2) надати всю наявну інформацію;
- 3) заохочувати індивідуальні позиції кожного члена команди;
- 4) створити атмосферу довіри;
- 5) підтримувати творчу атмосферу;
- 6) робити ротацію функцій членів команди;
- 7) підтримувати позитивний емоціональний настрій.

Головною особливістю креативного мислення є добре розвинена інтуїція. Спирається вона на життєвий досвід людини й складається з різноманітної інформації, що надходить практично від всіх органів чуттів, миттєво сортується, аналізується й узагальнюється у вигляді акту прийняття рішення. Інтуїція завжди входить важливою складовою частиною до практики управління, й особливо важливою є її роль в прогнозуванні подій, в процесі творчого осмислення майбутнього управлінського рішення від гіпотези до прийняття рішення.

З інтуїцією пов'язаний ще один досить важливий психологічний феномен – рефлексія, взаємне реагування та сприйняття, один з проявів якої полягає в розумінні ходу думок колеги або навіть настрою всієї команди в ході спільної розробки управлінського рішення.

Завдяки творчим здібностям керівника підприємство реально може досягти наступних результатів:

- підвищення творчого потенціалу працівників;
- створення сприятливого інноваційного клімату в колективі;
- підвищення ефективності виробничої діяльності;
- вибір правильних альтернатив.

Творче середовище напряму пов'язане зі зростанням продуктивності праці, покращанням якості продукції, що виробляється, адже його існування дозволяє розв'язати ряд важливих проблем:

- 1) суттєво підвищити якість організаційних рішень;
- 2) допомогти з впровадженням вигідних, перспективних новацій;

3) підвищити продуктивність праці через очікуване позбавлення виробничої діяльності;

4) сприяти зростанню професійного рівня персоналу.

Як наслідок – ефективний бізнес.

На завершення дослідження питань практичного застосування креативного менеджменту наведемо два приклади, які свідчать, що креатині або творчі підходи у менеджменті властиві не лише сьогоденню й здатні робити управлінські рішення реально ефективними.

Перший – більш віддалений у часі. Уолт Дісней ще в середині минулого століття зрозумів важливість нестандартного підходу в управлінських рішеннях. У його відомстві були готелі при парках розваг, де, крім престижних посад управлінців, були і технічні відділи, зокрема пральні, в яких була велика плінність кадрів у зв'язку з неперестигністю роботи і важкими умовами праці. Але засновник Walt Disney Company славився своєю винахідливістю в сфері мотивації персоналу і знайшов вихід із ситуації. Пральні отримали горду назву «текстильні служби». Таким чином, вони стали цілим підрозділом компанії, внаслідок чого співробітники відчули свою важливість, а всі негативні моменти відійшли на другий план [2].

Другий – не такі далекі часи розквіту імперії Стіва Джобса. Ставлення до цієї людини й досі неоднозначне. Хтось вважає його «креативщиком від бога», а хтось нечесною людиною, яка привласнювала й розкручувала під своєю маркою чужі (нерідко крадені) ідеї. Але, безумовно, управлінське рішення Стіва Джобса щодо працівників його компанії заслуговує на увагу. Так, консультанти його компанії, тобто люди креативні і розумні, займали посаду зі скромною назвою «геній». Від цієї ідеї була подвійна користь: керівник робив акцент на тому, що в його штаті працюють тільки геніальні люди, які, в свою чергу, були вельми горді своїм статусом, працювали добре, щоб виправдати надану довіру [2].

І в першому, і в другому випадку нестандартне управлінське рішення сприяло успішності бізнесу.

Як висновок слід зазначити, що сьогодні у розвитку як суспільства в цілому, так й конкретного виробництва суттєву роль, з одного боку, відіграє інтелектуальна діяльність, головною особливістю якої є те, що вона потребує натхнення, творчості й певного рівня освіти і культури. З іншого боку, в менеджменті підвищується роль інтелекту, й ефективність управління в значній мірі залежить від поглиблення та оволодіння прийомами інтелектуальної діяльності.

Всі ці фактори знаходять відображення в креативному менеджменті, який являє собою тип управління, що спирається на зацікавленість персоналу й передбачає творчий підхід менеджера до розв'язання всіх проблем. При цьому творчість розглядається як колективний пошук неординарних, нестандартних підходів, розквіт інтелектуальної фантазії, прагнення заглянути у майбутнє, бажання та можливість реалізації індивідуальності.

Список використаних джерел

1. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво / Пітер Друкер; [пер. з англ.]. – Київ: Україна, 1994. – 317 с.
2. Костюхина И. Изобретательная мотивация: секреты успешных компаний [Електронний ресурс] / ESCADRA: recruiting agency. – Режим доступу: <http://escadra.com.ua/ua/izobretatel'naya-motivaciya-sekrety-uspeshnykh-kompanij.html>
3. Хміль Ф. І. Основи менеджменту: підручник / Ф. І. Хміль. – 2-ге вид. випр., доп. – К.: Академвидав, 2007. – 576 с. (Альма-матер).
4. Шацька З. Я. Досвід зарубіжних підприємств з використання управлінських інновацій [Електронний ресурс] / Ефективна економіка. 2011, №9. – Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektivna-ekonomika&s=ua&z=707>

Манжос Т. С., студентка 2 курсу, група ЗМУПп-161,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Науковий керівник: **Борисенко Л.І.**, старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
taankomts@gmail.com

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА ПОБУТОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Ефективність економіки України залежить від багатьох факторів, але найбільш важливим чинником є людські ресурси. На сьогодні управління кадрами як в державних установах, так і у приватних компаніях, на жаль, не відповідає існуючим потребам. Це пов'язано і з історичними особливостями становлення незалежної держави, і з цілою низкою проблем сьогодення [6, с.6].

Сучасний підхід до системи управління персоналом потребує впровадження нових підходів, які забезпечать більшу ефективність роботи. Завдання сучасного HR-менеджера стають все більш складнішими.

Основними функціями сьогодні HR-менеджменту виступають:

- детальний аналіз та розрахунок потреби у кадрах, за всіма категоріями персоналу, з метою забезпечення виробництва в запланованому обсязі, а також з урахуванням прогнозу розвитку компанії;
- адаптація, комплектація та розстановка нових та існуючих кадрів;
- формування адекватної кадрової політики, яка забезпечить ефективний взаємозв'язок внутрішнього та зовнішнього ринків праці;
- управління розвитком та кар'єрою персоналу;
- забезпечення належних умов праці та адаптації працівників на підприємстві;
- удосконалення мотивації та системи оплати праці та її мотивації.

Таким чином, діяльність HR-менеджера спрямована на забезпечення високої ефективності праці як всього колективу, так і окремого працівника з метою досягнення найбільшої ефективності діяльності підприємства.

Реалії сьогодення вимагають від керівників та HR-менеджерів підприємств та організацій створення команди професіоналів, здатної до спільної творчої діяльності. Безумовно, професіоналізм, здатність креативно мислити і діяти завжди стоять на першому місці, але не менш важливі комунікативні якості працівника, його вміння працювати у колективі.

Предметом HR – менеджменту є загальні закономірності та особливості формування, функціонування та розвитку людських ресурсів в організації.

Завдання HR – менеджменту як науки – визначити і дати відповіді на проблемні питання сутності та соціальної значущості людських ресурсів організації у сучасних умовах; сформулювати HR-теорію, методологію, технології і кращі практики, які сприяють організаційній стійкості та досягненню стратегічної мети; визначити виклики, які постали перед HR у контексті глобалізації; розглянути можливості реформування управлінських відносин в Україні.

HR – менеджмент як концепція соціально-економічної діяльності – це стратегічний і цілісний підхід до управління найбільш цінними активами організації, а саме – людьми, які роблять свій внесок задля досягнення цілей організації [6, с.15].

Основні чинники, які впливають на HR-менеджмент та людські ресурси:

- 1) економіки різних країн розвиваються глобально, а світові взаємовідносини визначають умови діяльності організацій;
- 2) стратегічний розвиток стає пріоритетним напрямом;

3) нові ринки збуту, що потребують спеціальних продуктів і послуг, ставлять відповідні вимоги і до рівня підготовки персоналу;

4) конкурентні переваги більшою мірою визначаються знаннями і вміннями персоналу, ніж іншими факторами;

5) постійне підвищення кваліфікації є життєво необхідною умовою для персоналу на всіх рівнях організації;

6) нові організаційні структури потребують яскравіше вираженого лідерства на рівні топ-менеджменту для того, щоб заслужити визнання персоналу і досягнути його віри у досягнення корпоративних завдань;

7) спостерігається вектор до створення гнучких умов праці;

8) застосування і адаптація інформаційних технологій є важливими компонентами доданої вартості, котру створюють працівники в процесі роботи;

9) досягнення переваги у задоволенні споживачів буде і надалі складати невіддільну частину будь-якого стратегічного плану;

10) функцією відділу персоналу є створення умов, в яких члени організації роблять максимальний внесок в успіх бізнесу [6, с.13].

За умов становлення ринкової економіки важливе значення має проблема практичного застосування сучасних форм управління персоналом, які сприяють підвищенню соціально-економічної ефективності будь-якого виробництва. Основним фактором успіху роботи підприємства (організації, фірми) є персонал, який працює на ньому. Це обумовлює виділення сучасною концепцією управління підприємством з великої кількості функціональних сфер управлінської діяльності саме сфери управління персоналом, як найбільш важливої. Управління персоналом організації опирається на закони й закономірності, досліджувані різними науками, пов'язаними з управлінням (теорія управління, економічна кібернетика й ін.). Але управління персоналом організації підкоряється й закономірностям, властивим тільки цьому процесу [1, с.268].

Українські вчені відзначають значний вплив мотиваційних чинників на інноваційність та конкурентоспроможність вітчизняних підприємств [7, с.696]. Формування дієвих механізмів мотивації найманих працівників у конкурентному ринковому середовищі передбачає такі напрямки та заходи:

- тісний взаємозв'язок освіти, складності та умов праці, кваліфікації та досвіду роботи із мотивацією праці;

- взаємозв'язок морального та матеріального стимулювання, удосконалення виробничої демократії;

- дієва система соціального захисту працівників, створення належних безпеки та умов праці;

- стимулювання впровадження інноваційних, технічних, економічних та управлінських нововведень;

- забезпечення корпоративної мотивації працівників через участь у власності, участь у прибутках, первинні та вторинні цінні папери;

- особливе відношення до мотивування інноваторів, талановитих людей, які забезпечують прибутки підприємств;

- застосування об'єктивних систем оцінювання персоналу;

- удосконалення системи розвитку персоналу (планування кар'єри, навчання та підвищення кваліфікації працівників) [2, с.6].

Персонал є мотором будь-якої організації. Часто керівники основну увагу приділяють фінансовим, виробничим питанням, проблемам матеріально-технічного забезпечення чи збуту готової продукції, не приділяючи при цьому достатньо уваги людям, які забезпечують роботу підприємства в усіх напрямках [3, с.12-13].

Основною причиною неналежного управління розвитком персоналу є те, що підготовка кадрів у межах підприємства потребує власних засобів, яких не вистачає у підприємства. Іншою причиною низького рівня розвитку розвитку персоналу на підприємстві є

нерозуміння керівниками необхідності навчання персоналу, через плинність кадрів, страх повернути витрачені ресурси. Ще однією причиною низького рівня уваги керівництва до розвитку персоналу є недостатня розробка питання щодо оптимізації витрат в управлінні розвитком персоналом у поєднанні з механізмом обґрунтування та структури витрат на інноваційну діяльність підприємств, що поєднує їх функціональні сфери, зокрема маркетинг, виробництво, організаційну структуру.

HR – менеджмент - це багатогранний і досить складний процес, який має власні специфічні властивості і закономірності, а також повинен мати системний характер і завершеність на основі комплексного та систематичного вирішення кадрових проблем, впровадження нових й удосконалення наявних форм і методів роботи. Для підвищення ефективності системи HR – менеджменту необхідно постійно аналізувати та враховувати специфічні кризові умови ринкової економіки в Україні.

Велике значення для кожного підприємства, незалежно від організаційно-правової форми, має розробка методики оцінки, що дає змогу визначити дійсну ситуацію на підприємстві в сфері HR – менеджменту, виявити слабкі місця і розробити рекомендації щодо підвищення ефективності. Щоб адаптуватися до умов ринку, який розвивається, потрібно здійснювати перехід від традиційного управління персоналом до концепції сучасного управління персоналом. Традиційні системи управління були відповіддю на стандартну технологію та незмінне зовнішнє середовище, коли нові системи управління персоналом – це відповідь на швидкі зміни, на постійне вдосконалення технологій виробництва та турбулентність зовнішнього середовища.

Також, з метою досягнення максимальної ефективності розвитку персоналу не варто обмежуватися застосуванням окремих його аспектів, а використовувати їх системно у поєднанні та взаємодії. Це дозволить досягти високої якості людського капіталу підприємств та, як наслідок, забезпечить високий рівень прибутковості та конкурентоспроможності українських суб'єктів господарювання як на вітчизняному, так і на світовому ринках [4, с.49].

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок про те, що кінцева мета роботи з формування HR-менеджменту в умовах ринкових відносин полягає в максимальному зближенні очікувань підприємства і інтересів працівника, відмова від політики мінімальних вкладень у персонал підприємства і відведення вирішальної ролі системи HR-менеджменту підприємства у формуванні кадрової політики і механізму її реалізації. Також важливим фактором щодо підвищення ефективності HR-менеджменту на підприємстві є наявність та зміст політики розвитку персоналу, яка повинна передбачати наявність адаптаційних програм, систем і програм навчання, підвищення кваліфікації та можливості саморозвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В. Формування сучасних систем управління персоналом підприємства / Н. В. Бондаренко // Комунальне господарство міст. – 2013. – № 111. – С. 267-272.
2. Дем'яненко А.М. Удосконалення системи управління розвитком персоналу на підприємстві / А.М. Дем'яненко // Технології та дизайн, 2015. - №2. - С. 1-11.
3. Зайченко О. І., Кузнецова В. І. Управління людськими ресурсами: навч. пос. / за наук. ред. О. І. Зайченко. – Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», – 2015. – 232 с.
4. Ковтун Є. І. Аналіз системи управління персоналом підприємства та розробка заходів щодо її удосконалення / Є. І. Ковтун // Молодий вчений, 2016. - №. 6 (33) – С. 46-50.
5. Репетацька В. В. Сучасні тенденції та проблеми управління персоналом / В. В. Репетацька, Л. О. Люльчак, А. О. Кройтор // Економіка. – 2012. – № 5.- С. 12-18
6. Руденко О. М., Штурхецький С. В., Шершньова О. В., Філіпова Н. В. . HR-менеджмент у публічному управлінні : навч. посібн. / Руденко О. М., Штурхецький С. В., Шершньова О. В. , Філіпова Н. В. - Київ : Кондор-Видавництво, 2016. – 124 с.
7. Черкасов А.В. Інноваційна роль мотивації в системі управління персоналом / А.В. Черкасов // Вісник НУ «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління». – 2008. - №628. – с.692-696.

Михайловська О.В., к.е.н., доцент,
Фрадіні О.А., студент 2 курсу, група МПМп-161, факультет проектного
менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
m-olena@ukr.net

ЕФЕКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ

Взаємодія – це “процес взаємного впливу елементів один на одного, найбільш загальна, універсальна форма руху і розвитку” і особлива роль у процесі взаємодії належить державній владі і громадянському суспільству» [1]. Ефективна взаємодія органів публічної влади й громадськості є однією з важливих передумов розвитку демократії в Україні, оскільки державне управління та громадянське суспільство несуть у собі суспільну основу, існуючи у рамках єдиного комунікаційного поля. Успішність такої взаємодії визначається постійним діалогом, удосконаленням практики взаємовідносин, активною та свідомою участю громадян у державних справах. У налагодженні дієвої взаємодії зацікавлені різні суб'єкти: суспільство; держава; органи місцевого самоврядування; бізнес-структури; іноземні країни. При цьому, очікуваними результатами суспільної участі виступають: зниження корупції; підвищення довіри громадян до органів влади; підвищення їх відкритості та підзвітності; спільні вирішення соціально-економічних проблем владними та громадськими інститутами. У даному випадку, цілі державного управління повинні бути закладені знизу, від громадянського суспільства, що особливо актуально в умовах демократії.

Питання розбудови ефективних взаємин органів публічної влади і громадянського суспільства – одне з ключових питань соціуму, від якого залежить політична стабільність держави та «політична свідомість» кожної людини [2]. Зрозуміло, що основним суб'єктом громадянського суспільства є громадянин, людина, тобто соціально активні особистості, які діють (пропонують та впроваджують соціально корисні ініціативи) поза межами будь-яких об'єднань. У наш час досягнення партнерських відносин між органами публічної влади та громадянським суспільством є важливою передумовою розвитку української держави та становлення якісної та ефективної/результативної взаємодії між усіма елементами зазначених підсистем. Слід зазначити, що ефективна взаємодія публічної влади і громадянського суспільства є однією з основних передумов розвитку демократії. У той же час, успішність взаємодії зумовлюється наявністю постійного двостороннього зв'язку, удосконаленням практики взаємовідносин, активною участю громадян у державних справах. Загалом взаємовідносини і взаємовплив громадянського суспільства і державної влади є визначальним фактором у забезпеченні демократичного розвитку країни.

Більшість дослідників на сьогодні переконані, що влада має стимулювати самоорганізацію громадськості. Тому необхідним та стратегічно важливим елементом для України є побудова моделі ефективної комунікативної взаємодії між різними групами громадськості, органами влади та місцевого самоврядування [3].

Список використаних джерел

1. Михненко А. М.. Суспільство та влада: механізми взаємодії : навч.- метод. матеріали для слухачів дисципліни “Механізми взаємодії суспільства і влади” / Михненко А. М., Кравченко С. О., Пантелейчук І. В. та ін. – К. : НАДУ, 2013. – 80 с.
2. Шайгородський Ю. Ж. . Влада і суспільство: діалог через громадські ради : монографія / Шайгородський Ю. Ж., Андрійчук Т. С., Дідух А. Я.; за заг. ред. Шайгородського Ю. Ж. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 148 с.
3. Михайловська О. В. Деякі аспекти комунікативної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості //Науковий вісник Полісся Чернігівського національного технологічного університету. – 2016. – №. 1 (5). – С. 56-63.

СУЧАСНІ ФОРМИ ПОДІЛУ ПРАЦІ ТА НАПЯМИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Для ефективного забезпечення функціонування підприємства необхідна правильна розстановка працівників і доведення до кожного з них конкретних трудових функцій. Ці завдання вирішуються через вибір відповідних форм розподілу праці, що передбачає розчленування загального обсягу робіт на окремі складові частини, кожна з яких повинна виконуватися певним працівником (або групою працівників). Розподіл праці передбачає також відділення основних робіт від допоміжних, що допомагає значною мірою покращувати використання робочого часу кваліфікованих працівників і не відволікати їх на виконання допоміжної, підсобної роботи, що вимагає, зазвичай, менш високої кваліфікації.

За О.І. Іляш та С.С. Гринкевич поділ праці — це процес відокремлення різних видів діяльності, спеціалізація працівників, за якої окремі працівники виконують різні роботи або операції, що доповнюють одна одну [3].

Ажнюк М.О. та Передрій О.С. вважають, що поділ праці — це виділення і закріплення різних видів трудової діяльності за окремими людьми і групами [1].

Виділяють декілька рівнів поділу праці:

1. Поділ праці на підприємствах. Це спеціалізація працівників підприємства на виконанні певних функцій, операцій, виробництві окремих деталей або окремих видів продукції. Тут можна виділити управління, забезпечення ресурсами, виробництво, реалізацію. Усередині цих підрозділів глибша спеціалізація. Наприклад, на швейній фабриці — розкрій, виконання окремих операцій пошиття, пакування.

2. Поділ праці між підприємствами. Це спеціалізація підприємств на випуску окремих товарів, деталей, вузлів, надання певних послуг (взуттєва фабрика, приладобудівний завод та інші).

3. Поділ праці між регіонами країни. Полягає в спеціалізації окремих регіонів країни на випуску певних видів продукції. Вона пов'язана з територіальними особливостями (наприклад, Полісся, південь України, Донбас).

4. Поділ праці між країнами. Полягає в спеціалізації окремих країн на виробництві певних видів продукції з метою продажу їх на міжнародному ринку. Його не слід розуміти буквально [9].

Необхідність організації праці обумовлена такими об'єктивними категоріями, як розподіл і кооперація праці. Розподіл праці - це відокремлення діяльності окремих працівників і їх груп у процесі праці. Завдяки розподілу праці підвищується продуктивність праці, вдосконалюються знаряддя праці [7].

Всередині підприємства виділяють такі види розподілу праці:

1) функціональний - розподіл працівників підприємства на категорії залежно від виконуваних ними функцій. Виділяють такі категорії працівників: робітники, службовці (керівники, спеціалісти, технічні виконавці), молодший обслуговуючий персонал, охорона.

2) технологічний - розподіл праці за технологічними операціями і процесами. За фазами, видами робіт, виробами, деталями. Він визначає розстановку працівників відповідно до технологій виробництва;

3) професійно-кваліфікаційний - поділ праці між групами працівників за ознакою технологічної однорідності виконуваних робіт, а також залежно від складності цих робіт. Він передбачає поділ працівників підприємства за професіями, спеціальностями, кваліфікацією [4].

Під час проектування варіантів розподілу праці на підприємстві необхідно усвідомлювати, що потрібно враховувати економічну доцільність, психофізіологічні та соціальні наслідки такого розподілу.

Економічна доцільність розподілу праці оцінюється підвищенням ефективності виробництва внаслідок зростання продуктивності праці, покращенням використання виробничого обладнання, матеріальних і трудових ресурсів підприємства.

На сучасному етапі господарювання основними напрямками вдосконалення розподілу праці повинні бути:

- формування окремих трудових процесів і складу виробничих операцій з урахуванням економічної доцільності, психофізіологічних та соціальних наслідків розподілу праці;
- складання проектних балансів робочого часу для окремих працівників за професіями і робочими місцями, за бригадами, ділянками і цехами з ув'язуванням цих балансів між собою, з трудомісткістю виконуваних робіт і трудових функцій;
- розробка тарифно-кваліфікаційних характеристик для кожного виду робіт і чіткого переліку функціональних обов'язків працівників, що забезпечують виконання окремих трудових процесів в умовах розподілу праці;
- забезпечення рівної інтенсивності праці на всіх ділянках виробничого процесу і науково обґрунтованих режимів праці і відпочинку;
- забезпечення ритмічності, безперебійності трудового і виробничого процесів за рахунок чіткої кооперації праці і підвищення продуктивності праці на організаційній основі [2].

Поділ праці як одночасне співіснування різних видів трудової діяльності відіграє важливу роль у розвитку організації виробництва і праці. Він є необхідною передумовою організації виробництва та підвищення продуктивності праці. Поділ праці дозволяє організувати послідовну та одночасну обробку багатьох предметів праці на всіх фазах виробництва та стадіях технологічного циклу. Спеціалізація виробничих процесів сприяє вдосконаленню трудових навичок працівників [6].

Робота може спеціалізуватися як за функціями так і за конкретним застосуванням цих функцій при вирішенні окремих завдань. Розподіл праці в організації проходить за двома напрямками:

- горизонтальна спеціалізація - поетапний розподіл робіт в організації (забезпечення - планування - організація надання послуг);
- вертикальна спеціалізація - розподіл робіт за рівнями ієрархії в організації як в цілому, так і в окремих підрозділах.

Поділ праці на підприємстві впливає на такі показники як продуктивність праці, обсяг виробленої продукції і собівартість цієї продукції, дохід та прибуток.

Вибір найбільш раціональних форм розподілу праці в колективі – надзвичайно важливе завдання. Правильне його вирішення дозволяє обґрунтовано планувати чисельність працівників кожної функціональної, професійної, кваліфікаційної групи, чітко сформулювати трудові обов'язки кожного з них, не допускати надлишків робочої сили на одних ділянках роботи й недоліків її на інших, дає можливість максимально повно використовувати робочий час робітника і час роботи устаткування [8].

Розподіл праці в колективі має своїм наслідком відокремлення окремих часткових робіт. Проте таке відокремлення призведе до хаосу, якщо одночасно не буде забезпечено основу на порядку, дисципліні, організованості, відповідальності чітку взаємодію всіх працівників, спрямовану на досягнення загальної мети, що стоїть перед цим колективом.

Багато організацій групують працівників і діяльність відповідно до функцій, які виконуються в рамках фірми (виробництво, маркетинг, фінанси, бухгалтерський облік, управління персоналом). Функціональний склад організації – це найбільш часто застосовується схема організації персоналу і діяльності фірми. Відповідні департаменти при цьому складаються з експертів і фахівців у певних областях, що забезпечує найбільш обґрунтоване й ефективне вирішення проблем [5].

Ефективність поділу праці персоналу на підприємстві полягає в забезпеченні найраціональнішого використання робочої сили і засобів праці, безперервності виробничих процесів, ритмічного виконання робіт, підвищення продуктивності праці, а також у встановленні раціональних соціально-трудових взаємовідносин між учасниками виробництва, та узгодженні їхніх інтересів і цілей виробництва. Внаслідок раціонального поділу праці і кооперації збільшується продуктивність праці персоналу, а отже і росте прибуток підприємства [8].

Отже, раціональний поділ праці на підприємствах різних форм власності дозволяє господарюючому суб'єкту знизити витрати виробництва, коли менш складні елементи трудового процесу виконує менша чисельність працівників більш низької кваліфікації, що призводить до заощадження коштів, які можна використати для механізації або автоматизації діяльності, яке приведе до істотного зростання продуктивності праці. Здійснюючи раціональний поділ праці підприємством досягається встановлення правильних пропорцій у чисельності окремих груп робітників на підприємстві, відокремленні одних видів трудових процесів від інших та встановленні між ними певних кількісних співвідношень. Розвиток поділу праці на кожному підприємстві відбувається індивідуально, але спрямований на вирішення завдання щодо розподілу робіт між виконавцями, розстановки робітників та визначенням для них видів робіт.

Список використаних джерел

1. Ажнюк М.О., Передрій О.С. Основи економічної теорії: Навч. посіб. Рекомендовано МОН. — К., 2008. — 368 с.
2. Види розподілу і кооперації праці. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/27776/>
3. Діагностика фінансової стійкості підприємства. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1330012853652/ekonomika/diagnostika_finansovoyi_stiykosti_pidpriyemstva
4. Організація праці. Методичні вказівки до практичних та семінарських занять для студентів напряму підготовки 6.030505 «Управління персоналом і економіка праці» усіх форм навчання/ Укл.: Холодницька А.В.– Чернігів: ЧНТУ, 2015. – 57 с.
5. Оцінка ефективності організаційних змін. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrbukva.net/page,4,108525-Ocenka-effektivnosti-organizacionnyh-izmeneniyy.html>
6. Розподіл праці і спеціалізація. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/45381-832-departmentizatsya-kooperatsya.html>
7. Суспільне виробництво: суть, структура, фактори і результати. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.br.com.ua/referats/Econom_teoriya/64986-7.html
8. Хейвуд Дж.Б. Аутсорсинг: в поисках конкурентных преимуществ / Дж.Б. Хейвуд; Пер. с англ. – М.: Изд. дом “Вильямс”, 2004. – 176 с.
9. Шеметов П.В., Петухова С.В. Теорія організації.- М.: Омга-Л, 2010. - с. 93.

Науменко Д.Г., студентка 5 курсу, група МФКп-171,
фінансово-економічний факультет

Науковий керівник: **Кальченко О.М.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
w.mouz@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах постійного зростання конкуренції для кожного підприємства, яке намагається займати та утримувати стійке положення на ринку, першочергове значення має ефективно функціонуюча система фінансового менеджменту. При цьому, в процесі стратегічного планування та управління, менеджмент має прогнозувати тенденції розвитку суб'єкта господарювання та зовнішнього середовища і послідовно вибудовувати ефективну піраміду фінансового управління підприємством.

Удосконалення системи управління господарсько-фінансовою діяльністю підприємства, підвищення його прибутковості потребують систематичного оцінювання динаміки фінансових результатів та аналізу основних факторів, які впливають на формування чистого прибутку. Дані такого аналізу використовують для пошуку резервів зростання прибутковості, а також ураховуються в удосконаленні процесів планування і прогнозування діяльності підприємства [3].

Загалом, система фінансового менеджменту повинна забезпечувати для керівництва прозорість фінансового стану і руху фінансових ресурсів, формування найбільш вигідних варіантів фінансових планів, оперативний облік фактичної фінансової інформації, контроль відхилення від плану тощо. У зв'язку з цим, її основою є: узгоджений аналіз матеріальних і фінансових потоків, як для окремих товарних груп і підрозділів, так і для підприємства загалом; поєднання планування та контролю реалізації планів на базі погодження планових документів з системою бухгалтерського обліку та звітності. Це надасть змогу сформулювати взаємопов'язані фінансові плани для всіх напрямків діяльності, структурних підрозділів та підприємства в цілому. Система управління фінансами підприємства повинна вирішувати такі завдання управління фінансами:

- оцінювання фінансового стану підприємства;
- фінансова оцінка основних напрямків діяльності (витрати, прибуток, рентабельність та інші фінансово-економічні показники для товарних груп, підрозділів, контрагентів);
- вибір найбільш прибуткового варіанта асортиментної політики (складу асортименту та обсягів реалізації за його позиціями);
- формування бюджетів підрозділів і контроль їх виконання;
- планування і контроль фінансових потоків;
- перевірка фінансової реалізованості планів продажів і закупівель;
- прогноз і запобігання банкрутству і форс-мажорним ситуаціям;
- визначення термінів, обсягів та доцільності отримання кредитів;
- аналіз, планування і контроль прибутків та збитків;
- аналіз, планування і контроль зміни структури балансу (структури активів та капіталу).

З метою підвищення ефективності формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, доходів та накопичень дедалі більшого значення набуває раціональне управління фінансами, проведення системи заходів автоматизації управлінської звітності. Це дає змогу оперативно відстежувати рух та цільове використання коштів, планувати та прогнозувати розвиток підприємства, а також приймати обґрунтовані управлінські рішення. Систему управління фінансовими ресурсами підприємства вважають ефективною тільки в тому разі, коли вона дає змогу не тільки раціонально використовувати наявні ресурси, а й забезпечувати активний системний пошук можливостей подальшого розвитку підприємства[2].

Стосовно механізму прийняття управлінських рішень, будь-який бізнес можна розділити на три сфери: інвестиційну, виробничу і фінансову (рис. 1).

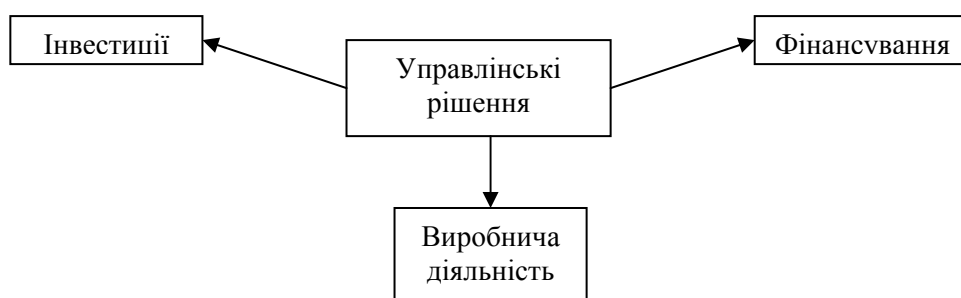

Рис. 1. Основні сфери прийняття управлінських рішень

В кожній сфері фінансовий менеджмент має свої специфічні завдання. В інвестиційній сфері вони полягають: по-перше, у формуванні достатнього обсягу фінансових ресурсів для забезпечення нормальної виробничої діяльності за найнижчою ціною; по-друге, у виборі та виконанні інвестицій на основі ґрунтовного економічного аналізу й менеджменту.

У сфері виробничої діяльності – це забезпечення прибуткової поточної діяльності за допомогою ефективного використання всіх наявних ресурсів.

У фінансовій сфері головні завдання полягають:

- в оптимізації розподілу отриманого прибутку;
- в обережному фінансуванні бізнесу, за якого свідомо поєднується користь і ризик у використанні зовнішнього кредиту [3].

На сучасному етапі економічного розвитку України, забезпечення конкурентоспроможності підприємства можливе тільки при переході з традиційного на інноваційний тип господарської діяльності. Тому дедалі більше підприємств встають на шлях розроблення та впровадження різноманітних інноваційних проектів та програм. У табл.1 представлено дані, що характеризують інноваційну активність підприємств України у 2007-2016 рр.

Таблиця 1

Інноваційна активність підприємств України у 2007-2016 рр. [4]

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, млн. грн.	у тому числі за напрямками, млн. грн.					
			дослідження і розробки	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР			
2007	14,2	10821,0	986,4	793,5	192,9	328,4	7441,3	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	7664,8	2664,0
2009	12,8	7949,9	846,7	633,3	213,4	115,9	4974,7	2012,6
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2014 *	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2015 *	17,3	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548,0
2016 *	18,9	23229,5	2457,8	2063,8	394,0	64,2	19829,0	878,4

* дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції;

Як бачимо з наведених даних, загалом за досліджуваний період питома вага підприємств, що проводили інноваційні заходи, відносно стабільна, хоча і не перевищувала 16-18 %. При цьому, загальна сума витрат коливалась і в 2016р суттєво збільшилась (від мінімального значення 7695,9 млн. грн. у 2014р. до 23229,5 млн. грн. у 2016р), тобто більше ніж у 3 рази, а співвідношення внутрішніх науково-дослідних робіт до зовнішніх становить 5 до 1 у 2016р. Як видно з даних, представлених у табл. 2, переважна кількість витрат на інноваційні заходи здійснювалась за рахунок власних джерел підприємств, у 2015 році власні джерела становили 97,2% загальних витрат, що є найбільшим значенням за досліджувані 10 років, тоді як мізерні кошти залучалися від іноземних інвесторів, що говорить про непривабливість українського бізнесу для інвесторів.

Таблиця 2

**Джерела фінансування інноваційної діяльності на підприємствах України
у 2007-2016 рр. [4]**

Рік	Загальна сума витрат, млн. грн.	У тому числі за рахунок коштів:							
		власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
		млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%
2007	10821,0	7969,7	73,7	144,8	1,3	321,8	0,0	2384,7	22,0
2008	11994,2	7264,0	60,6	336,9	2,8	115,4	0,0	4277,9	35,7
2009	7949,9	5169,4	65,0	127,0	1,6	1512,9	0,2	1140,6	14,3
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	0,3	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,0	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	0,1	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	0,1	1311,3	13,7
2014 *	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	0,0	672,8	8,7
2015 *	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,0	273,0	2,0
2016 *	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,0	991,1	4,3

* дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Варто зазначити, що основне завдання фінансового менеджменту в напрямку мобілізації та використання фінансових ресурсів підприємств полягає в максимізації їх реальних пасивів і активів. У цьому напрямку дедалі більшого значення набувають такі питання фінансового менеджменту, як планування і прогнозування фінансової діяльності та її координування з усіма службами підприємств, оптимізація рішень у процесі здійснення операційної та інвестиційної діяльності, реалізація зусиль з мобілізації додаткових капіталів на фінансовому ринку.

Для здійснення більшості завдань, що стоять перед підприємством, необхідна реорганізація системи його управління на основі нових управлінських технологій. З цією метою підприємство неминує приходити до реалізації інноваційних підходів в системі управління фінансами, що для значної кількості великих підприємств означає фінансове реформування і реструктуризацію. Такі структурні перетворення будуються на основі економічно обґрунтованої стратегії реформування відповідно до якої розроблюють систему фінансового управління підприємством як систему планування, обліку і контролю в процесі фінансового реформування та реструктуризації.

Автоматизація фінансів – найсучасніша тенденція в управлінні як підприємством загалом, так і фінансами зокрема. Автоматизована система – це основний крок до ефективного управління та розвитку бізнесу, яка необхідна, передусім, організаціям, що динамічно розвиваються і прагнуть зайняти лідируючі позиції на ринку.

Автоматизовані системи управління фінансами підприємства слугують інструментом для отримання конкурентної переваги перед іншими організаціями. Вони дають змогу керівникам різних ієрархічних ланок оперативно отримувати інформацію про результати фінансово-господарської діяльності підприємства, а також здійснювати контроль доходів і витрат, і на цій основі істотно підвищити свій прибуток, збільшити продажі та успішно реалізовувати інвестиційні проекти. Як наслідок підвищується конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість, знижується ймовірність грошових махінацій на підприємствах[1].

Виходячи з практичного досвіду українських підприємств, можна стверджувати, що під час становлення фінансового менеджменту на підприємстві, орієнтованому на інноваційний розвиток передусім необхідна постановка внутрішнього управління, яка охоплює такі заходи:

- перебудову всього механізму управління підприємством з врахуванням необхідності впровадження служби інноваційного управління фінансовими ресурсами;
- розробку організаційних структур управління з розподілом виробництва на бізнес-одиниці;

- організацію роботи фінансового менеджменту з чіткою системою інформаційного обміну, що сприятиме оперативному реагуванню на зміну внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства;

- розробку стандартів управлінського обліку для структурних підрозділів, а також для всього підприємства, що забезпечить оперативне надходження й узагальнення необхідної фінансової інформації;

- автоматизацію фінансових розрахунків, яка має бути підкріплена засобами сучасних інформаційних технологій.

Таким чином, фінансове управління розвитком підприємства на основі інноваційного підходу має бути системою принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з фінансуванням процесу функціонування і оновлення, структурних та якісних змін в діяльності суб'єкта господарювання та організацією грошового обороту, що призводить до збільшення вартості активів та зростання темпів господарського розвитку.

Список використаних джерел

1. Проблеми і перспективи ринково-орієнтованого управління інноваційним розвитком: монографія / С. М. Ілляшенко, П. Г. Перерва/ за ред. д.е.н., професора С. М. Ілляшенка. – Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2015. – 144 с.;

2. Заварзіна Т. В. Вдосконалення поняття "Фінансове управління інноваційним розвитком підприємства"/ Т. В. Заварзіна // Ефективна економіка: фахове видання. – 2011. – № 11.;

3. Шкробот М.В. Сутність та основи функціонування системи управління фінансовими ресурсами підприємств/М.В. Шкробот // Маркетинг і менеджмент інновацій : зб. наук. праць. – 2011. – № 3, т. 2. – С. 236-240;

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Пономаренко С.І., к.е.н., доцент,
Баранов О.С., студент 2 курсу, група МПМп-161,
факультет проектного менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
pon63serg@gmail.com

РОЛЬ ТА МІСЦЕ РИЗИК - МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ

Перехід до ринкової економіки збільшив активізацію бізнес-діяльності в Україні, що дозволяє покращити економічне становище, прискорити розвиток виробництва. Зазначене може стати найважливішим фактором виходу з економічної кризи і забезпечення умов для подальшого економічного росту.

У системі управління будь-якою бізнесовою одиницею важливе місце повинно відводитися ризик-менеджменту, оскільки умова невизначеності зовнішнього середовища через відсутність необхідної інформації набуває вирішального значення в сучасних умовах господарювання підприємств і організацій.

В останні роки проблематика ризик-менеджменту привертає до себе все більшу увагу не лише вчених-теоретиків, а й підприємців – практиків.

Ризик-менеджмент - порівняно новий напрям у теорії і практиці управління, що впевнено посів своє місце серед сучасних методів управління бізнесом.

Ризик-менеджмент – це управління організацією в цілому або окремими її підрозділами з урахуванням факторів ризику (тобто випадкових подій, що впливають на організацію) на основі особливої процедури їх виявлення й оцінки, а також вибору і використання методів нейтралізації наслідків даних подій, обміну інформацією про ризики і контролю результатів застосування цих методів [1].

Бізнес у будь-якій його формі пов'язаний з ризиком. Не приймаючи на себе ті або інші види ризику, підприємець або менеджер може залишитися з відносно малим прибутком, не отримати конкурентних переваг на ринку, звужити перспективи розвитку свого бізнесу, прирікаючи цим свою справу на тяжку боротьбу за виживання. Але, приймаючи деякі види ризику, підприємець

повинен враховувати, що, як правило, чим вищий ризик за тими або іншими операціями на різних ринках, тим вищі шанси як на отримання більш високих корисних результатів, так і на зменшення цих результатів, або навіть припинення даного бізнесу [2].

Ризик-менеджмент: 1) у широкому значенні являє собою особливий вид діяльності менеджера або підприємця, направленої, з одного боку, на пом'якшення впливу небажаних або несприятливих внутрішніх та зовнішніх факторів ризику на результати бізнесу, а з іншого – на використання сприятливого впливу цих факторів, що забезпечує додаткові корисні результати, або інші переваги порівняно з конкурентами; 2) у більш вузькому значенні зводиться лише до забезпечення безпеки фірми на основі обліку несприятливих факторів та зниження або ліквідації їх самих чи наслідків їх впливу [3,4].

На цій основі при управлінні ризиками необхідно забезпечити зберігання і збільшення капіталу фірми, покращення фінансового стану і підвищення її інтелектуального потенціалу.

У сучасних умовах господарювання в Україні, котрі характеризуються: 1) крайньою нестабільністю зовнішнього середовища; 2) частою зміною державної політики; 3) різкими змінами ринкової кон'юнктури; 4) наявністю великої кількості підприємств та фірм, котрі знаходяться на грані банкрутства, – особливу роль відіграє управління ризиками у вузькому значенні, а саме, як складової частини загального процесу антикризового управління на підприємстві чи в організації. Зазначене породжує необхідність оцінки ризику й управління ризиками, що виникають у процесі реалізації відповідних управлінських рішень у сфері бізнесу.

Ризики постійно мають бути у фокусі уваги власників підприємств при розробці стратегічних планів. Саме вони найбільше зацікавлені в тому, щоб вчасно були виявлені всі ризики, розроблено та реалізовано програму управління ризиками. Чим краще забезпечений ризик-менеджмент, тим вища ефективність бізнесу. Зв'язок прибутковості бізнесу, його ризиків і ринкової вартості компанії добре розуміють лідери світового бізнесу, які масштабно впроваджують ризик – менеджмент у рамках усього підприємства.

Список використаних джерел

1. Машина Н.І. Економічний ризик та методи його вимірювання / Н.І. Машина. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
2. Вітлінський В.В. Ризик у менеджменті / Вітлінський В.В., Наконечний С.І. – К.: Борисфен-М, 1996. – 336 с.
3. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємництві / Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І.: Моногр. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
4. Виноградська А. Комерційне підприємництво: сучасний стан, стратегії розвитку: Монографія. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 807 с.

Пономаренко С.І., к.е.н., доцент,
Масло В., студентка 2 курсу, група МПМп-161,
факультет проектного менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення
Чернігівський національний технологічний університет
pon63serg@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ В ПЕРІОД ПЕРЕХОДУ ВІД МАЛОГО БІЗНЕСУ ДО СЕРЕДНЬОГО

Перехід організації від стадії малого бізнесу до середнього – досягнення, пов'язане з новими складнощами та проблемами, що виникають разом з розширенням перспектив та можливостей. Одним з головних критеріїв віднесення підприємства до категорії «середній бізнес» виступає чисельність персоналу [1]. У той же час, слід зазначити, що у даній ситуації з'являються нові вимоги не лише до чисельності працівників, але і до якісного складу, системи взаємодій всередині організації, а отже виникає потреба у перегляді старих підходів до формування та здійснення кадрової політики організації.

Кадрова політика організації – це сформульовані (усно або письмово) керівництвом організації принципи, пріоритети, норми, правила поведінки щодо кадрів, обов'язкові для всіх

учасників процесу управління персоналом з метою досягнення організацією стратегічних цілей з урахуванням постійно змінюваних внутрішньо-організаційних умов та вимог зовнішнього середовища [2, с.8]. Об'єктом кадрової політики організації є її працівники, а суб'єктом – система управління персоналом організації, що складається з керівництва усіх рівнів управління та кадрової служби.

Розглянемо головні особливості та напрямки кадрової політики, а також визначимо відповідні стратегії, які, на нашу думку, дають змогу забезпечити перехід організації від стадії малого бізнесу до середнього. Відповідно до системного підходу [3], процес розвитку соціально-економічної системи, якою є організація, ми вбачаємо у здійсненні всередині її структурних, процесуальних, функціональних та ціннісних змін.

Структурні зміни є змінами, що пов'язані із видозміною традиційних та появою нових елементів соціальної системи. Цілком очевидно, що у процесі переходу до середнього бізнесу буде відбуватись зростання чисельності персоналу, а отже організації знадобиться встановлення більш тісних зв'язків з таким елементом зовнішнього середовища, як ринок робочої сили, з метою ефективного задоволення потреб у персоналі (стратегія формування постійно діючої підсистеми відбору персоналу). При цьому, дуже ймовірно, що виникне потреба також у залученні додаткового управлінського ресурсу ззовні (відкрита кадрова політика організації і кадрова стратегія залучення керівного персоналу з зовнішніх джерел), адже цілком може виявитись, що далеко не кожен із «старожилів»-професіоналів підприємства має потенціал, схильності та бажання до керівництва людьми. Для тих же представників кадрового резерву, які були «виховані» організацією, знадобиться якісний стрибок переходу від виконання виключно своїх обов'язків спеціалізації до створення і керівництва відділами як функціональними одиницями організації. Тобто має бути реалізована така кадрова стратегія, як надання управлінських повноважень представникам кадрового резерву. На нашу думку, дуже корисною була б також організація навчання новоспечених керівників азам управління персоналом, що може здійснюватись як всередині організації, так і з залученням послуг спеціалізованих навчальних центрів та зовнішніх професіоналів-консультантів.

Крім структурних змін, пов'язаних з кількісними та якісними змінами самих елементів соціально-економічної системи, необхідні зміни процесуальні, тобто зміни у характері взаємодії цих елементів, налагодження відносин співробітництва між новими структурними одиницями. Забезпечити роботу підприємства як єдиного організму в організації середнього бізнесу набагато складніше порівняно з малим бізнесом. Відносини стають більш формалізовані, ускладнюється передача інформації, старі схеми організації взаємодії відмирають. Керівництву у такій ситуації необхідно формувати нові взаємозв'язки виходячи з завдань та специфіки організації. З одного боку, знадобиться чітке структурування, виокремлення відділів з чіткими межами, документальне закріплення відносин підпорядкування, а з іншого – застосування гнучких схем взаємодій між спеціалістами різних профілів (стратегія формування проектних команд, впровадження елементів штабної та матричної структур тощо), адже діяльність організації з переходом до категорії середнього бізнесу ускладнюється, і топ-менеджер організації вже не в змозі особисто контролювати кожен ділянку і кожного працівника.

Функціональні зміни виступають як зміни в діяльності, стандартах поведінки окремих елементів соціальної системи у конкретних ситуаціях. Доба «героїв» для організації, що переходить в категорію «середній бізнес», залишається у минулому. Виняткові здібності та видатні якості окремих особистостей, на яких тримався успіх невеликої організації, вже не відіграють вирішальної ролі на новому етапі. Відбувається рух у сторону чіткої функціональної спеціалізації відділів, які тепер концентруються на вузькому колі завдань (стратегія поглиблення спеціалізації відділів). Працівники відділів покращують свою професійну майстерність з виконання цих завдань, але при цьому характерною рисою організації середнього бізнесу є взаємозамінність кадрів, що значно підвищує стабільність роботи підприємства.

Ціннісними змінами є зміни у свідомості працівників організації, тобто у сфері суб'єктивної регуляції їх організаційної поведінки. З одного боку, з переходом до середнього бізнесу мають з'являтися нові корпоративні цінності як елементи організаційної культури,

ідеологія організації має відповідати новим цілям та завданням, методам діяльності. З іншого боку, деякі з традиційних та перевірених часом цінностей та стандартів поведінки організації – тих що забезпечили її виживання і розвиток, доцільно зберегти та формувати у нових працівників. У обох випадках, на нашу думку, орієнтованій на успіх організації не слід покладатись лише на стихійні процеси ціннісних змін – керівництвом та кадровою службою має обов'язково реалізовуватись стратегія цілеспрямованого формування корпоративних цінностей та стандартів поведінки.

Таким чином, процес переходу організації від стадії малого бізнесу до середнього є, на нашу думку, процесом розвитку не лише у кількісному (чисельність персоналу та річний дохід), але і у якісному плані, що перш за все виражається у змінах соціальної системи організації. Цілеспрямована кадрова політика, застосування адекватних ситуації кадрових стратегій є запорукою успішності даного процесу.

Список використаних джерел

1. Про надання податкової консультації. Лист ДФС від 08.11.2016 № 24033/6/99-99-14-03-03-15 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ДФС України. - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/70278.html>

2. Пархимчик Е.П. Кадровая политика организации : учеб. пособие / Е. П. Пархимчик. – Минск : ГИУСТ БГУ, 2011. – 128 с.

3. Соціологія: Підручник [Н.П. Осипова, В.І. Астахова, В.Д. Воднік та ін.]; За ред. Н.П. Осипової. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 335 с.

Пушко А.В., студентка 4 курса,
Группа 1471-Л, факультет экономики и права
Научный руководитель: **Устищенко О.В.**, старший преподаватель
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
Y292013@mail.ru

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Конкурентоспособность организации торговли означает соответствие качества и ассортимента товаров, услуг запросам потребителей, наличие преимуществ по сравнению с конкурентами, возможность выстоять в конкуренции, сохраняя преимущества в течение длительного периода [1, с. 59].

В основу маркетинговой стратегии торгового предприятия в рыночных условиях должна быть заложена идея конкурентного преимущества. Предполагается, что она будет достигнута путем:

- совершенствования коммерческой, торговой и маркетинговой деятельности;
- оптимизации организационной структуры общества;
- улучшения информационных и коммуникационных процессов, процессов принятия решений;
- оптимизации ассортимента;
- повышения квалификации руководителей и специалистов;
- усиления мотивации труда у работников общества;
- улучшения обслуживания потребителей, связей с поставщиками продукции и потребителями;
- гибкой ценовой политикой.

Выживание в рыночных условиях обуславливает необходимость поиска новых перспективных ниш рынка, углубление специализации, диверсификации производственно-

хозяйственной деятельности, изучения передового опыта лучших торговых предприятий и внедрение его в практику.

Для формирования предложений по повышению конкурентоспособности торгового предприятия (на примере ОАО НТК «Алеся») необходимо провести следующие мероприятия: выбор и обоснование метода оценки конкурентоспособности; расчет показателей конкурентоспособности и ее оценка; интерпретация результатов оценки конкурентоспособности; разработка мероприятий по повышению конкурентоспособности.

Изучив достоинства и недостатки методов оценки конкурентоспособности продукции, нами применен один из графических методов – метод построения многоугольника конкурентоспособности. Данный метод обладает достаточной легкостью использования, наглядностью и характеризует целый комплекс показателей.

Графическое представление показателей конкурентоспособности ОАО НТК «Алеся» по сравнению с ведущими конкурентами – Торговая компания «Евроопт» и Торговая компания «Доброном» показано на рисунке 1.

В целях увеличения уровня конкурентоспособности предприятия на рынке предлагается следующая программа для ОАО НТК «Алеся».

1. Повысить эффективность системы закупки продукции на предприятии в целях снижения цен на реализуемую продукцию и услуги. Это позволит увеличить конкурентоспособность по данному показателю на 2 балла.

Рис. 1. Оценка конкурентоспособности ОАО НТК «Алеся» и основных конкурентов

2. Использовать средства продвижения продукции и услуг через проведение активных рекламных кампаний по основным видам деятельности предприятия. Разработка и реализация программы продвижения требует вложения средств. Однако затраты на продвижение приносят увеличение объемов реализации на 10-15 %. Это позволит увеличить показатель конкурентоспособности на 2 балла.

3. Рассмотреть возможность использования новых каналов сбыта и оказания дополнительных услуг. Работа в этом направлении позволит закрепить конкурентное преимущество в данном аспекте и повысит показатель конкурентоспособности на 2 балла.

Кроме того, практическая реализация данных мероприятий позволит увеличить показатель доли рынка на 2 балла.

При реализации выше указанной программы сравнительная оценка конкурентоспособности торговых предприятий представлена в таблице 1.

**Скорректированный анализ конкурентоспособности ОАО НТК
«Алеся» относительно ведущих конкурентов**

Факторы конкурентоспособности	ОАО НТК «Алеся»	Торговая компания «Евроопт»	Торговая компания «Доброном»
Цены на товары и услуги	5	4	3
Широта и гибкость ассортимента	4	5	3
Наличие прогрессивного торгового оборудования, интерьер и экстерьер торгового предприятия	4	5	3
Возможность оказания дополнительных услуг	5	5	3
Наличие собственного автотранспорта	5	5	5
Реклама	4	5	2
Уровень и культура обслуживания покупателей	5	4	3
Наличие парковки	3	4	3
Инвестиционные возможности	3	5	3
Контроль качества реализуемой продукции	3	3	3
Квалификация персонала	4	4	4
Гибкость ценовой политики	3	4	3
ОБЩИЙ ИТОГ	46	53	38

Показатель конкурентоспособности предприятия увеличивается за счет наиболее значимых показателей с 42 (оценка конкурентоспособности ОАО НТК «Алеся» в базовом периоде) до 46, т.е. на 9,5 %. Такое повышение конкурентоспособности повлечет за собой увеличение доли рынка ОАО НТК «Алеся», что в свою очередь отразится на существующей величине прибыли от реализации.

Для реализации программы повышения торговой организации в дальнейшем необходима разработка ряда мероприятий по указанным направлениям.

Список использованных источников

1. Воробьева, Л.В. Теории конкуренции и современные основы конкурентоспособности: учеб. пособие / Л.В. Воробьева – Минск: Акад. упр. при Президенте Республики Беларусь, 2012. – 122 с.

Пономаренко С.І., к.е.н., доцент,
Кимстач А., студент 2 курсу, група МПМп-161, факультет
проектного менеджменту, управління якістю та життєзабезпечення
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
pon63serg@gmail.com

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Система якості є сукупністю взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів організаційної структури, визначених механізмів відповідальності, повноважень та процедур організації, а також процесів та ресурсів, які забезпечують здійснення загального керівництва якістю та її відповідність встановленим вимогам [1].

Створення ефективних шляхів підвищення якості продукції та процесу їх формування на підприємстві є напрямком успішного функціонування підприємства в сучасних економічних умовах. Ключовими моментами в області підвищення якості продукції є орієнтація на споживача та висока ступінь відповідальності керівництва щодо діяльності самого підприємства. Шляхом дослідження ринку формуються вимоги споживачів. Якість, як економічна категорія, відбиває сукупність властивостей продукції, що зумовлюють міру її придатності задовольняти потреби людини відповідно до свого призначення. Тому для кожного підприємства дуже важливо постійно підвищувати та удосконалювати рівень якості продукції, застосовувати

новітні технології для її поліпшення. Це питання ніколи не втратить своєї актуальності, оскільки якість продукції завжди була головним чинником, який визначав рівень попиту на продукцію [2].

Однією з найефективніших моделей вважається модель «TQM», яка дозволяє покращити якість продукції за допомогою зменшення мінливості процесу, виготовляючи якісну продукцію, підприємство зменшує витрати на виробництво. Сучасна концепція TQM передбачає всебічне цілеспрямоване і добре скоординоване застосування систем і методів керування всіх сфер діяльності від досліджень і розробок до та після реалізаційного обслуговування.

Основними мотивами підвищення якості продукції є: розвиток технологій, зростання та зміна потреб населення, обмежена кількість природних ресурсів, пожвавлення конкуренції як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку тощо.

Забезпечення високого рівня якості відбувається шляхом впровадження комплексу технічних, організаційних, економічних та інформаційних заходів і представляє собою трудомісткий процес, що передбачає проектування, виготовлення та реалізацію продукції і має достатньо високий ступінь корисності. Перед підприємством, що прагне зберегти свої позиції на ринку, постає необхідність застосування нових форм і методів підвищення якості продукції. Перш за все, це методи технічні, до яких відносяться: впровадження у виробничу діяльність підприємства нових видів техніки і технологій; вдосконалення застосовуваних стандартів і технічних умов підприємства; зростання питомої ваги випуску сертифікованої продукції; підвищення якості сировини, матеріалів, напівфабрикатів, використовуваних у виробництві продукції; вдосконалення показників транспортабельності продукції. Важливе значення мають організаційні методи підвищення якості. Це впровадження сучасних форм і методів організації виробництва та управління; вдосконалення системи контролю і самоконтролю на всіх стадіях виготовлення продукції; оновлення неконкурентоспроможної продукції або зняття її з виробництва; запозичення та використання передового вітчизняного і зарубіжного досвіду в галузі підвищення конкурентоспроможності продукції. Широко застосовуються соціально-економічні методи підвищення якості продукції, а саме: формування угодженої системи прогнозування та планування необхідного рівня якості виробів; створення ефективної системи мотивації праці всіх категорій персоналу; поміркована кадрова політика з урахуванням складової активізації людського чинника; ефективна цінова політика, що передбачає в тому числі встановлення максимально прийнятних для продавців і споживачів цін [3].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про підтвердження відповідності» від 17.05.01р. № 2406-3.
2. Вакулєнко А.В. Управління якістю: Навч.-метод. посіб. Для самостійного вивчення дисципліни. / А.В. Вакулєнко. – К.: КНЕУ, 2004. – 167 с.
3. С. Шафранська Т.Ю., Калина В. «Економіка підприємства» 2015
http://www.rusnauka.com/46_PWMN_2015/Economics/10_205074.doc.htm

Ребенок А.В., студентка 4 курсу, група МР-141,
факультет життєдіяльності природокористування і туризму
Науковий керівник: **Рябова Т.А.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
rebenok18031997@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИКЛАДАННЯ МАРКЕТИНГУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Маркетинг — це сучасна філософія бізнесу, здатна забезпечити компанію не лише інноваціями, а й суттєвими конкурентними перевагами у боротьбі за споживача. В сучасних умовах працювати без маркетолога — великий ризик для будь-якого бізнесу, адже маркетинг є специфічною наукою, що своїми важелями суттєво впливає на ринок.

Питання маркетингової освіти в Україні є особливо актуальними в умовах сучасного ринку. Навчання в сфері маркетингу вимагає безперервного контакту з практикою, відстеження нових тенденцій, постійного дослідження кон'юнктури ринку і професіоналізму у ході

проведення практичних і лекційних занять. Надзвичайно важливим є конкретизація маркетингових знань, тобто вміння проводити кількісний маркетинговий вимір, пов'язаний з процедурами й аналізом результатів досліджень, а також з плануванням і оцінюванням ефективності маркетингових заходів. Заняття з маркетингу повинні заохочувати студентів до навчання. В наш час арсенал засобів, якими можна і варто користуватися, великий. Важко на даний момент уявити маркетингові дисципліни без мультимедійних презентацій, групових робіт, ринкових ігор, комп'ютерних занять або зустрічей з практиками бізнесу.

При викладанні дисциплін, пов'язаних з маркетингом, особливу увагу слід приділити не тільки викладанню теоретичних знань, а й самостійній роботі студентів. Це дозволить не лише проявити креативні здібності студентів, але й розкрити їх потенціал, наприклад через індивідуальні творчі завдання із використанням мережі Інтернет, електронної бібліотеки, цифрової техніки [1].

У ринкових умовах вже недостатньо навчання винятково у функціональній сфері і володіння спеціалізованими знаннями. Варто розвивати логічне й абстрактне мислення, витримку у важких ситуаціях, вчитись аналізувати прийняті рішення на підставі отриманої інформації, робити прогнози у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Необхідно практикувати роботу в групах, ведення презентацій, переговорів, вчитись раціонально розподіляти власний час [2].

Існує велика потреба у застосуванні активних методів навчання, пристосованих до привабливих навчальних програм, користування актуальними прикладами з виробничо-господарської практики, організації сучасної інформаційної бази, яка підтримує освітній процес тощо.

Нові методи навчання активно залучатимуть студента до процесу пізнання маркетингових питань, мотивуватимуть до самостійного пошуку знань і їх застосування в господарській діяльності. Це дозволить студентам "помірятися силами", між собою, у розв'язанні певної маркетингової проблеми, часто міждисциплінарного характеру, розвиватимуть уміння співпраці у реалізації самостійно запланованих дослідних проєктів, уможливлуватимуть публічне представлення результатів своєї роботи.

Таким чином, потрібно використовувати інноваційні підходи до організації лекційних та практичних занять із студентами, сприяти формуванню у них вміння самостійно вчитись, мислити аналітично, критично та креативно, вирішувати проблемні завдання в нетипових ситуаціях, бути комунікабельним.

Список використаних джерел

1. Примак Т. Маркетингові комунікатори: особливості підготовки фахівців / Тетяна Примак // Маркетинг в Україні. – 2011. – №4. – С. 46-52.
2. Чухрай Н. Маркетингові компетенції і проблеми підготовки фахівців з маркетингу / Наталія Чухрай // Маркетинг в Україні. – 2009. – №2. – С. 53-58.

Ременюк В.В., студентка 6 курсу, група МСРп-161,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник: **Левицька Н.С.**, к.психол.н.
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
viktoriaremenuk1995@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Метою роботи є дослідження теоретичних засад маркетингових стратегій в організації роботи соціальних підприємств України.

Актуальність проблеми обґрунтовується тим, що незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених різним аспектам використання маркетингу у підприємницькій діяльності, необхідно відзначити, що саме використання маркетингу соціальними підприємствами, як і становлення соціального підприємництва як виду діяльності та

соціального явища, переживає ряд труднощів, які проявляються у відсутності системності, неоднозначності понять, термінологічної плутанини. У зв'язку з чим нові дослідження в даній області сприяють швидшому масштабуванню досвіду соціального підприємництва та формуванню теоретичної бази для навчання майбутніх соціальних підприємців. Зокрема, питання маркетингу соціальних підприємств не досліджувалось доволі ретельно, аби можна було зробити однозначні висновки з цього питання, тому воно потребує особливої уваги.

Стан наукової розробки проблеми: Питання маркетингу соціальних підприємств та його основних стратегій розглянуто в наукових джерелах як зарубіжних, так і вітчизняних авторів. Фрір Спреклі [2] вважає, що для того щоб підприємство розвивалося та було конкурентно спроможним, йому необхідно виробляти та пропонувати те, що має цінність для покупців. Джилл Кикал і Томас Лайонс [4] у своїй праці розкривають думку про те, що маркетинг вважається найважливішим фактором у масштабуванні будь-якого комерційного проекту. У галузі соціального підприємництва він значно рідше розглядається як техніка росту. Найчастіше маркетингові зусилля концентруються на залученні додаткових коштів від філантропів. Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А. [1] підтверджують, що соціальні підприємці часто не використовують інструменти маркетингу у своїй діяльності, вважаючи, що це потребує занадто багато ресурсів. Проте такий підхід часто залишає підприємства без клієнтів і не розкриває потенціал для зростання.

На сучасному етапі особливості розвитку маркетингу зумовлені рівною мірою соціально-демографічними, економічними, технологічними і екологічними процесами, що відбуваються в світі. Саме тому у багатьох визначеннях маркетингу автори виділяють певні його організаційно-технічні, управлінські, економічні та соціальні сторони.

Маркетинг це не лише реклама та продажі, а цілий процес знаходження найкращих ринкових можливостей для підприємства. Маркетинг це процес визначення своїх покупців, вивчення їх потреб, дизайн промоції продукту чи послуги, та їх продажі. Маркетинг є тим неоціненним інструментом, який визначає комерційний успіх [2, с. 71].

В сучасних умовах соціальному підприємству для того, щоб бути цікавим суспільству та піднести свою соціально-корисну місію необхідно чітко продумати свою стратегію розвитку і просування. Шляхом обміну підприємство отримує дохід, який необхідний для подальшої діяльності. Підприємство повинно бути впевненим в тому, що його продукт та послуга залишаються актуальними на ринку. Не зважаючи на те, що його призначення не на стільки комерційне, все одно для досягнення прибутку варто враховувати всі стратегії розвитку на ринку. Періодично підприємства переглядають свої маркетингові цілі, стратегії і тактики. Вони спираються на зворотній зв'язок з ринком, як основу системи моніторингу та адаптації до мінливих умов ринку.

Маркетинг соціального підприємства – це діяльність юридично зареєстрованої організації, яка перебуває у спільній власності та контролі членів цієї організації, та заснована на принципах рівної частки власності, спрямована на досягнення цілей шляхом формування попиту та максимального задоволення потреб споживачів, задля суспільного блага.

Соціальне підприємництво об'єднує підходи неприбуткових організацій, де маркетингові стратегії застосовуються не так часто, та підходи класичного бізнесу, де маркетинг грає ключову роль. Більше того, соціальні підприємства діють в умовах ринку, а маркетинг є важливою складовою для ефективного функціонування будь-якого суб'єкту на ринку. Це означає, що застосовувати маркетинг у своїй діяльності соціальним підприємцям не тільки бажано, але і необхідно [1].

Маркетингова стратегія підпорядкована корпоративній стратегії діяльності підприємства. Її вибір залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, найбільш важливими серед яких є: фактори, що характеризують стан галузі та умови конкуренції в ній, та фактори, що характеризують конкурентні можливості фірми, її ринкову позицію і потенціал.

Стратегію можна розглядати як комплексний план для здійснення місії підприємства. Це один з управлінських документів, що може бути розроблений у вигляді графіків, таблиць, опису. За змістом стратегія є сукупністю дій для досягнення цілей організації [3].

З позицій загальноприйнятих маркетингових позицій вибір, навіть базової, маркетингової стратегії підприємством є важливим кроком у просуванні своєї діяльності та продукту, адже це визначить характер та послідовність чітких дій у відповідності до цільової аудиторії і виду продукту.

Стратегію маркетингу необхідно розробити ще підчас бізнес-планування, адже вона прямим чином буде впливати на ціноутворення. Більше того, соціальні підприємства часто встановлюють ціни вище, ніж на аналогічні товари конкурентів, аргументуючи це соціальною місією. Перед тим, як пропонувати рекламну та промо-діяльність, підприємець має зробити декілька кроків, які в своїй сукупності і будуть складати стратегію маркетингу.

Маркетингова стратегія – це раціональна, логічна побудова, керуючись якою організаційна одиниця розраховує вирішити свої маркетингові задачі. Вона включає до себе конкретні стратегії по цільовим ринкам, комплексу маркетингу та рівню витрат на маркетинг [5].

Маркетинг соціального підприємства включає два завдання, що полягають у визначенні цільової аудиторії та ефективної взаємодії з нею. Перше завдання є трохи простішим у втіленні, адже вся діяльність підприємства направлена на окремих людей. А взаємодія з клієнтами досі залишається складним питанням, що повинно включати багато факторів та інструментів.

Для маркетингових цілей соціальні підприємства мають застосовувати чіткі та спеціалізовані повідомлення. Такі повідомлення можна назвати гаслами чи меседжами компанії, їх основне завдання — мотивувати отримувача повідомлення долу читися до діяльності підприємства чи то через придбання товарів або послуг, чи то через донорство або волонтерство [1, с. 121].

Соціальне підприємство не аби як потребує застосування загальних методик і стратегій маркетингу, адже без, навіть базових, кейсів, виведення товару чи послуги закладу на загальний ринок не вдасться досягти.

У соціального підприємства сучасного формату є як багато прикростей, з якими воно може зіштовхнутись в роботі, так і переваг серед так званих конкурентних структур суміжних сфер. Місією соціального підприємства є досягнення мети, заради якої воно створювалось – забезпечення вразливих категорій чи людей з обмеженими можливостями робочими місцями, передача зароблених коштів хворим дітям і т.д. Як ми знаємо, для того, щоб підприємство запрацювало і почало приносити прибуток, мало його створити. Суспільство необхідно «познайомити» з метою підприємства і його продуктом. Для цього є безліч інструментів і вони не завжди вимагають додаткових фінансових витрат.

Яким чином просувають свої послуги та товари сучасні українські соціальні підприємства можна дізнатись зі слів їхніх власників, але можемо прогнозувати, що ці інструменти зовсім різняться з європейськими прикладами і є далекими від сучасних маркетингових стратегій.

Так, серед відомих та успішних на сьогодні прикладів соціальних підприємств, львівська пекарня «Горіховий дім» Юрія Лопатинського перед створенням і відкриттям закладу не проводила маркетингове дослідження та не дотримувалась певної стратегії, а всі продажі здійснювались переважно через особисті знайомства. Лише згодом був розроблений та застосований брендинг підприємства і здійснені перші кроки в просуванні через сторінку в Facebook.

Залучивши до роботи професійного маркетолога, підприємству вдалось вдвічі примножити свої прибутки, вийти на новий рівень і розширити виробництво. Саме тоді і було розроблено бізнес-план, завдяки втіленню якого закладу вдалось вже в чотири рази збільшити об'єми виробництва.

Висновки: Аналіз теоретичних засад маркетингових стратегій в організації роботи соціальних підприємств України дозволяє зробити наступні узагальнення:

1. Під маркетингом соціальних підприємств розуміємо діяльність юридично зареєстрованої організації, яка перебуває у спільній власності та контролі членів цієї організації, та заснована на принципах рівної частки власності, спрямована на досягнення цілей шляхом формування попиту та максимального задоволення потреб споживачів, задля суспільного блага.

2. Маркетинговою стратегією в роботі соціальних підприємств є формування та реалізація цілей і задач по ринку та кожному товару на певний період часу для здійснення виробничо-комерційної, рекламної та промо-діяльності, відповідно до ринкової ситуації та можливостей підприємства.

3. Глибшого дослідження потребують питання практичного застосування в діяльності соціальних підприємств загальних маркетингових стратегій; наявності чи розробки навчання та тематичних тренінгів для соціальних підприємців у сфері маркетингу і PR; спеціалізовані маркетингові стратегії, застосування яких буде найбільш результативним в діяльності соціальних підприємств різного спрямування; система можливих медіа, чи інтернет ресурсів для безкоштовної реклами і продажу продукції та послуг соціальних підприємств.

Список використаних джерел

1. Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А. - Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / – К: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІЕНЕЙ», 2017 – 188 с.
2. Фрір Спреклі, «Посібник з Планування Соціального Підприємництва», Британська Рада, 2011, 71 с.
3. Шкардун В. Оценка готовности предприятия к реализации маркетинговой стратегии [Текст] / Шкардун В., Ахтямов Т. // Маркетинг - 2001. - №3. - с. 79-83.
4. Джилл Кикал, Томас Лайонс, Социальное предпринимательство. Миссия — сделать мир лучше, "Альпина Паблишер", — 2013
5. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент [Текст] / Котлер Ф. [Пер. с англ. под ред. О.А. Третьяк, Л.А. Волковой, Ю.Н. Каптуревского] - СПб: «Питер», 1999. - 896 с.

Сугоняко Д.О., к.е.н. доцент,
Ребенко А.М., магістр, група МР-141
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
rebenok18031997@gmail.com

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Загальна проблема фінансового забезпечення галузі полягає в її багатоаспектності та складності. У результаті зміни джерел фінансування інвестицій у зв'язку з переходом до ринкових відносин доходи підприємств АПК вимушено використовуються на інвестиційні цілі. Доходи держави залучаються в інвестиційний процес через механізми бюджетного фінансування, державного кредитування інвестиційних проектів, а також через надання податкових пільг підприємствам. Прибуток інших суб'єктів відтворення, у тому числі і населення, використовується підприємствами АПК на інвестиції як позикові кошти. Їх залучення на інвестиційні цілі здійснюється на суто ринкових засадах через кредитний механізм і ринок цінних паперів, за допомогою яких відбувається міжгалузевий і внутрішньогалузевий розподіл вільних капіталів.

Джерелом фінансової підтримки аграрного підприємництва в Україні є кошти, що передбачаються у державному бюджеті на відповідний рік. Головним розпорядником бюджетних коштів є Міністерство аграрної політики та продовольства України. Одержувачем бюджетних коштів є Український державний фонд підтримки фермерських господарств. Розподіляються кошти на конкурсній основі. Динаміку обсягів державних видатків на аграрну сферу України наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Видатки Державного бюджету України на підтримку агросфери, млн. грн.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Видатки на сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство	7208,307	7487,05	7486,34	7705,119	5868,4	4214,4	4372,8
в т.ч. Загальний фонд	3459,2	4781,8	4561,24	4424,9	3416,7	3092,8	2722,0
в т.ч. Спеціальний фонд	3749,09	2705,23	2925,1	3280,22	2451,66	1640,1	1650,8
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері сільського господарства, лісового господарства та мисливства, рибного господарства	485,604	519,329	1025,58	812,818	731,125	762,3	757,0
в т.ч. Загальний фонд	338,092	341,866	780,734	546,151	489,12	348,4	336,3
в т.ч. Спеціальний фонд	147,512	177,463	244,848	266,667	242,005	413,9	420,7

Джерело: систематизовано і складено автором за даними Державної служби статистики України[1]

Дані таблиці 1. відображають загальне зростання видатків на сільське господарство, лісове господарство, мисливство, рибне господарство до 2014 р. Однак у відсотковому співвідношенні до загальних видатків державного бюджету тенденція зовсім протилежна – щорічне скорочення частки витрат на підтримку сільського, лісового, мисливського і рибного господарства. Це суперечить суспільній важливості галузі та не сприяє її подальшому розвитку.

Структурно вітчизняна державна підтримка сільського господарства характеризується невеликими обсягами прямої державної підтримки (пряма бюджетна підтримка наразі надається лише галузі тваринництва, але її обсяг досить незначний – 50 мільйонів гривень у рік) та значимими за обсягами преференціями зі сплати ПДВ. Однак, у 2016 році було запроваджено перехідні умови у застосуванні сільгоспвиробниками спеціального режиму по сплаті ПДВ, а саме збереження в їхньому розпорядженні 15% – за операціями із зерновими і технічними культурами, 80% – за операціями з продукцією тваринництва, 50% – за іншими сільськогосподарськими операціями та ухвалено рішення про відміну і цієї перехідної норми з 1 січня 2017 року [1].

Загальна вартість інвестиційних проектів у АПК у 1 кварталі 2017 склала близько 37 млрд грн, з яких основним джерелом фінансування є власні кошти підприємств - 27,6 млрд грн. (74,7% до загальної вартості). Кошторисна вартість 297 проектів складає до 500 млн. грн. (97,7%), 1 проект - до 1 млрд. грн (0,3%), 6 проектів – більше 1 млрд грн (2%). За підсумками першого кварталу поточного року в українському аграрному секторі реалізується 304 інвестиційних проектів, з них 45% приходить на тваринництво. Зокрема, основні напрямки реалізації таких проектів: вирощування великої рогатої худоби - 74 од. (24% від загального обсягу), свинокомплекси - 46 од. (15,1%); птахівництво - 18 од. (5,9%); овочесховища - 28 од. (9,2%); переробка - 19 од. (6,3%); багаторічні насадження - 15 од. (4,9%); інші проекти - 55 од. (18%) [2].

Порівнюючи обсяг державної підтримки в Україні з іншими країнами, можна стверджувати про високий показник надання державної підтримки (субсидій) сільському господарству у європейських країнах, що відповідно і формує вищий рівень конкурентоспроможності європейської аграрної продукції, порівняно з вітчизняною. В країнах ЄС діє єдина сільськогосподарська політика, загальний обсяг підтримки аграрного сектора в країнах Європейського союзу в 2013-2014 роках склав майже 60 мільярдів євро щорічно, а це близько 525 євро/га або 20% від валової продукції сільського господарства. Залежно від країни державна підтримка галузі коливається, зокрема, у Нідерландах та Бельгії – близько

500 євро/га, Польщі – 345 євро/га, в той час як в Україні цей показник балансує в межах 10-20 євро/га (з урахуванням коштів, що залишались в рамках дії спеціального режиму з ПДВ). Так, в ЄС 21% валової сільськогосподарської продукції компенсується державою за рахунок різних програм державної підтримки, в Туреччині – 23%, Росії – 12%, Канаді – 11%, США – 7%, в той час як в Україні – 1-1,5%. У країнах ЄС державну підтримку сільського господарства здійснюють шляхом надання аграріям дешевих кредитів, підтримання твердих цін, виконання безпосередніх виплат тощо. В Європі під державне регулювання підпадає 90% цін на сільськогосподарську продукцію у вигляді субсидій для підтримки аграріїв через високі ціни на засоби виробництва. Таким чином, головне завдання держави в умовах економії бюджетних коштів на сучасному етапі розвитку національної економіки полягає у створенні стимулів для активізації підприємництва усіх організаційних форм та умов для використання матеріальних і фінансових ресурсів, які залучаються у сферу підприємництва.

Список використаних джерел

1. Україна у цифрах 2015 [Електронний ресурс] : статистичний збірник // Офіційний сайт Державної служби статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. <http://www.agroportal.ua>.

Триголосова О.О., студентка 4 курсу, групи М-141,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму,
Рябова Т.А., к.е.н., доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
alenska.trigolosova@ukr.net, riabova_tetiana@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Український ринок телекомунікаційних послуг характеризується стійкістю ринкових позицій ключових операторів, стабільним попитом на послуги, а також високою конкуренцією в сегменті суміжних продуктів. До сфери телекомунікаційних послуг в більшості країн відносяться: послуги фіксованого телефонного зв'язку, послуги рухомого (мобільного) зв'язку та доступу до Інтернету.

Сьогодні сфера інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в Україні – це:

- 2114 операторів, що мають ліцензії на певний вид діяльності у телекомунікаційній сфері;
- 1482 суб'єктів господарювання, що надають послуги з доступу до мережі Інтернет;
- 13% від середньої кількості працівників на підприємствах сфери послуг працівники підприємств, зайнятих у сфері ІКТ;
- 43,5% жителів України мають доступ до мережі Інтернет;
- 35% домогосподарств, які мають широкосмуговий доступ до мережі Інтернет (загальноєвропейський показник 65% (до 2020 року має становити 75%);
- 1/5 частина українських домогосподарств мають доступ до послуг кабельного телебачення;
- 148 вищих навчальних закладах здійснюють підготовку кадрів для ІКТ;
- майже повне покриття території країни рухомим (мобільним) зв'язком, рівень проникнення якого становить 130,3% від усієї чисельності населення України.

Маркетинг у телекомунікаційній сфері має свою специфіку, яку потрібно враховувати.

По-перше, клієнт не може оцінити якість послуги до її придбання і це є проблемою для підприємства. Для її вирішення потрібно шукати різні маркетингові методи та підходи з метою переконання покупця в якості послуги.

По-друге, клієнт може і не придбати послугу, тому що не знає всіх її можливостей. Виникає необхідність у наданні інформаційних матеріалів доступною та зрозумілою для

клієнта мовою. У процесі інформування клієнтів потрібно звернути особливу увагу на переваги послуги [1, с. 47].

По-третє, потрібно приділяти більше уваги асортименту товарів і послуг. Сьогодні багато операторів зв'язку працюють в декількох галузях телекомунікаційної сфери, постійно розширюють асортимент своїх послуг, що посилює конкуренцію в галузі.

По-четверте, надання телекомунікаційних послуг потребує значних капіталовкладень в основне та додаткове обладнання, але послуга повинна бути доступною споживачам. Тому постає питання щодо встановлення адекватних тарифів та їх порівняння з цінами компаній-конкурентів на аналогічні послуги [2].

Для успішної діяльності у телекомунікаційній сфері необхідно застосовувати маркетингові інструменти, які забезпечать прихильність клієнтів, допоможуть утримувати конкурентні позиції підприємства, збільшать частку ринку, а саме:

- проводити постійний аналіз ринкової кон'юнктури;
- надавати інформацію про послуги у формі, зрозумілій для потенційних споживачів;
- застосовувати комплексний маркетинговий підхід для управління конкурентоспроможністю послуг.

Органом державного регулювання в сфері інформаційно-комунікаційних технологій є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), яку було створено у 2011 році. У визначеній сфері НКРЗІ здійснює повноваження органу ліцензування, дозвільного органу, регуляторного органу та органу державного нагляду (контролю).

Одним із пріоритетних напрямків діяльності НКРЗІ є стимулювання розвитку ринку зв'язку, формування конкурентного середовища для забезпечення потреб громадян України у якісних телекомунікаційних послугах, забезпечення всебічного та періодичного інформування споживачів про рівні якості телекомунікаційних послуг, за якими вони надаються операторами телекомунікацій.

З метою своєчасного інформування громадськості та відповідно до вимог Закону України «Про телекомунікації» та Положення про якість телекомунікаційних послуг, НКРЗІ розміщує узагальнені дані звітів операторів телекомунікацій, що здійснюють діяльність з надання послуг фіксованого телефонного зв'язку, рухомого (мобільного) телефонного зв'язку та доступу до Інтернету на офіційному веб-сайті [3].

Аналіз звітності операторів про якість телекомунікаційних послуг, за якими вони надавались, та підвищення рівня інформованості споживачів свідчить, що питання доступності до інформації про якість послуг стає важливим чинником для посилення конкуренції на ринку телекомунікації України та важливим інструментом для розвитку телекомунікаційних послуг.

Список використаних джерел

1. Голубицкая Е. А. Основы маркетинга в телекоммуникациях [Текст] : учеб. пособие для студентов, обучающихся по специальности 200900 "Сети связи и системы коммутации" по дисциплине "Маркетинг и связь" / Е. А. Голубицкая, Е. Г. Кухаренко. - М. : Радио и связь, 2005. - 319 с.
2. Особливості маркетингу в сфері телекомунікацій [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://leosvit.com/for/telecom>. – Назва з екрана.
3. Закон України «Про телекомунікації» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України, 2004, № 12, ст.155. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.help/law/1280-IV/edition04.06.2017>.

СПЕЦИФІКА ТА СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В ТОРГІВЛІ

Торгівля. З цим видом ініціативної самостійної діяльності юридичних осіб і громадян зі здійснення купівлі та продажу товарів з метою отримання прибутку ми стикаємось щодня. Вона може здійснюватись у сфері роздрібною та оптовою торгівлі.

Роздрібна торгівля здійснюється через магазини (продовольчі, непродовольчі, спеціалізовані, універмаги, універсами, торгові комплекси тощо), дрібно-роздрібну мережу (палатки, кіоски, ятки, павільйони, торгові автомати), пересувну мережу (автомагазини, авторозвозки, лавки-автопричепи, візки, розноски, столики). В роздрібній торгівлі товари реалізуються, як правило, кінцевому споживачеві – населенню.

Оптова торгівля може здійснюватись через оптові бази, товарні склади, склади-холодильники, склади-магазини. Вона, як правило, є проміжною ланкою між виробником продукції і роздрібною торгівлею [2, с. 63].

Але торгівля не завжди була така як зараз. Спочатку наші предки користувалися натуральним (бартерним) обміном. Причому він стосувався як товарів, так і послуг. Подібні заходи носили здебільшого випадковий характер. По-справжньому торгівля почала розвиватися після появи особливого прошарку населення, що зробив її своїм основним родом діяльності.

В ті часи продаж (чи обмін) товарів здійснювалися на спеціально відведених для цього місцях – ринках. З розвитком країн і економіки, збільшувалася і площа ринків, розширювався асортимент товарів, що надходив на реалізацію. З часом з'явилися спеціалізовані ринки, що торгували лише певним асортиментом, наприклад, тільки зерном або шкірою. Нерідко торгівлею займалися самі виробники або спеціально найняті ними люди.

У містах помітну роль грали майстерні, що тогрували своїми виробами. Реалізацією продукції вони займалися в звичайні дні, закриваючись на дні базарні, коли самі власники майстерень вирушали на ринок за усім необхідним.

Поступово з'явилась нова тенденція, коли виробництво і торгівля остаточно розділяються. Відчиняються магазини (крамниці), спеціалізовані і загального призначення, власники яких торгували виключно тим, що вони заздалегідь купували самі. Сьогодні саме такий підхід є основним в країнах з розвиненою економікою – виробник товарів не займається його роздрібним продажем самостійно.

З незапам'ятних часів практично не змінився загальний принцип торгівлі. Але завдяки появі всіляких технологій багато завдань, що раніше здавалися нездійсненними, сьогодні стали найбуденнішими. Поява цифрової техніки спричинила народження нової ери торгівлі. Комп'ютери, а потім смартфони з планшетними комп'ютерами узяли на себе багато щоденних процедур, спростили спілкування, значно підвищили продуктивність різних сфер торговельної діяльності [3, с.12].

Сьогодні існування торгівлі (особливо роздрібною) вже просто неможливо без новітніх технологій. Так, ведення сучасного складу, в якому зберігаються іноді десятки тисяч видів різних товарів, вже просто неможливе без спеціального програмного забезпечення. Стало простіше управляти персоналом, взаємодіяти з постачальниками, займатися управлінням товарами і грошовими коштами. А тим часом з'являються все новіші технології, призначені для ефективного вирішення ще складніших завдань в торгівлі.

За національним стандартом [5] торгівля – вид економічної діяльності у сфері товарообігу і просування товарів від виробника до споживача у формі купівлі-продажу та надавання пов'язаних з цим послуг. Як відмічають Апопій В.В. та Міщук І.П., торгівля як

сфера національної економіки за своєю формою і змістом належить до складних соціально-економічних систем і виконує життєво важливі завдання і функції [1, с. 30].

До речі, за даними Державної служби статистики України саме на сферу торгівлі припадає найбільша частка зайнятого населення нашої країни (див. табл. 1).

Таблиця 1

Структура зайнятості населення за видами діяльності за 2012-2016 рр.

Вид діяльності	2012 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%
Торгівля (оптова та роздрібна)	4160,2	21,6	4269,5	22,1	3965,7	21,9	3510,7	21,4	3516,2	21,6
Промисловість	3236,7	16,8	3170,0	16,4	2898,2	16,0	2573,9	15,7	2494,8	15,3
Будівництво	836,4	4,3	841,1	4,4	746,4	4,1	642,1	3,9	644,5	4,0
Освіта	1633,2	8,5	1611,2	8,3	1587,7	8,8	1496,5	9,1	1441,4	8,9
Фінансова і страхова діяльність	315,8	1,6	306,2	1,6	286,3	1,6	243,6	1,5	225,6	1,4
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	17,2	3389,0	17,5	3091,4	17,1	2870,6	17,5	2866,5	17,6
Усього зайнято	19261,4	100	19314,2	100	18073,3	100	16443,2	100	16276,9	100

Джерело: розраховано за даними [4]

Так, відповідно до розрахунків, зведених у таблиці 1, частка населення працевлаштованого у сфері торгівлі протягом 2012-2016 років коливається від 21,4 до 22,1 %. В середньому ж за досліджуваний період вона становить 21,7 %. Торговля, як видно з таблиці 1, в структурі зайнятості населення України за період з 2012 по 2016 рік випереджає всі інші галузі, в тому числі такі потужні, як промисловість, сільське, лісове та рибне господарство, які в структурі зайнятості посідають третє та друге місця відповідно. І хоча у 2016 році кількість зайнятого у сфері торгівлі населення скоротилась порівняно з 2012 роком на 644 тис. осіб, або на 15,5 %, у структурі зайнятості населення відсоткове значення лишилось таким самим.

Перед тим як безпосередньо перейти до висвітлення специфіки та стану організації праці в торгівлі, доцільно розкрити зміст функцій, які притаманні сучасній торгівлі.

Провідною функцією торгівлі є обмін результатів праці (продукції, послуг) на гроші, тобто реалізація виробленої споживчої вартості. При цьому масштаби, структура обміну стають дедалі складнішими за рахунок складності величезних мас товарів, продукції, послуг, у тому числі іноземного походження [1, с. 32].

Щоб оцінити масштаби торговельної діяльності в нашій країні проаналізуємо динаміку оптового та роздрібного товарообороту юридичних осіб за період з 2012 по 2016 роки (див. табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка оптового та роздрібного товарообороту юридичних осіб за 2012-2016 рр.

Показник	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Оптовий товарооборот: млн.грн.	1076572,9	1057768,0	987957,0	1178887,1	1555965,7
порівняно з попереднім роком (у порівняльних цінах)	96,9	97,4	82,1	87,8	104,7
Роздрібний товарооборот: млн.грн.	383311,7	409051,7	438342,7	477966,6	555975,4
порівняно з попереднім роком (у порівняльних цінах)	111,6	105,9	90,0	79,0	104,5

Джерело: складено за даними [6]

За даними таблиці 2 прослідковуються дві відмітні тенденції в двох різновидах торгівлі:

- перша, поступове скорочення товарообігу в оптовій торгівлі з 2012 по 2014 рік і таке ж поступове його зростання після 2014 року;
- друга, стійке зростання товарообігу в роздрібній торгівлі протягом всього досліджуваного періоду.

Порівняння обсягів товарообігу між роками в порівняльних цінах викриває ж причину зростання, яку не можна вважати позитивною – це інфляція.

Як відомо, обмін пов'язує виробництво та споживання і тим самим замикає відтворювальний процес. Тому важливо, щоб товарно-грошовий обмін, тобто період процесу обміну, був мінімальним. А це залежить від умов реалізації іншої функції торгівлі – товаропросування.

Друга важлива функція торгівлі – доведення товарів зі сфери виробництва у сферу споживання. Сутність аналізованої функції необхідно розглядати з позиції прискореного доведення товарів до сфери споживання з максимальним збереженням їх споживних властивостей. У такому ракурсі дана функція набуває особливої актуальності в умовах роздробленості і географічної розосередженості товаровиробників і споживачів.

За підрахунками у сфері обігу вже тепер товари проходять у середньому 4-5 організаційних ланок. Тому і тривалість проходження товару до споживача є значною. Якщо товар у виробництві перебуває 5-6 днів, у дорозі – до 10 днів, то в кінцевих ланках товарного обігу – 35-40 днів.

Надзвичайно важливою в сучасних умовах функцією торгівлі є функція активного впливу на виробництво і споживання. Ідеться про підпорядкування виробничих програм підприємств потребам і вимогам ринку, реалізації маркетингових стратегій товаровиробників, а також про активний вплив торгівлі на структуру споживання, організацію післяпродажного обслуговування [1, с. 33].

У зв'язку з цим можна очікувати прагнення товаровиробників заручитися гарантією з боку торгівлі відносно збуту продукції з тим, щоб знизити ризик і небезпеку банкрутства. Відповідно подорожчають послуги торгівлі, розшириться апарат товарного обігу, з'являться принципово нові функціональні організації в торговельній сфері.

По тому, наскільки активно ведеться роздрібна торгівля, можна судити про рівень економічного розвитку держави. Можливість придбати різні товари в необхідних кількостях – один з показників, що відображає благоустрій громадян. Також роздрібна торгівля може служити індикатором багатьох інших економічних процесів в державі. Наприклад, швидке і часте підвищення цін сигналізує про інфляцію.

Важливу роль в торговельній діяльності, безумовно, відіграє правильна організація праці в цій систематичній, ініціативній діяльності юридичних і фізичних осіб.

Організація праці в торгівлі – система заходів, що забезпечує раціональне використання робочої сили, яка включає відповідну розстановку людей в процесі торгівлі, розподіл і кооперацію, методи, нормування та стимулювання праці, організацію робочих місць, їх обслуговування й необхідні умови праці [3, с.26-30].

Раціональна організація праці сприяє ефективному використанню торговельного обладнання і часу працівників торгівлі, що, в свою чергу, веде до зростання продуктивності праці, зниження собівартості торговельних операцій, зростання рентабельності торгівлі.

Організація праці покликана розв'язати ряд техніко - технологічних, економічних, психофізіологічних і соціальних завдань.

На підприємстві торгівлі техніко - технологічним завданням є вдосконалення організації праці в зв'язку з впровадженням нового торгово - технологічного обладнання, прогресивних технологій, сучасних методів продажу товарів тощо.

Економічне завдання передбачає максимально можливу економію живої й уречевленої праці при виконанні торгово - технологічних операцій, що забезпечує високий рівень торгового обслуговування покупців.

Створення сприятливих умов праці на робочих місцях забезпечується за рахунок розв'язання психофізіологічного завдання, що дозволяє досягти високої та стійкої працездатності людини. Це досягається завдяки застосуванню фізіологічно обґрунтованих режимів праці й відпочинку.

Соціальне завдання передбачає забезпечення задоволеності працею за рахунок підвищення її змістовності, професійного зростання працівників.

Шляхом розв'язання психофізіологічних і соціальних завдань створюються умови для гуманізації праці, під якою розуміють створення в торгівлі умов, що в найбільшому ступені враховують психофізіологічні й соціальні потреби працівників.

Організація праці на підприємствах торгівлі повинна здійснюватись в наступних основних напрямках:

- розподіл праці – розмежування діяльності людей в процесі спільної праці, що передбачає спеціалізацію окремих працівників на виконанні певних торгово - технологічних операцій и дозволяє більш ефективно використовувати працю;

- кооперація праці – спільна участь людей в одному або різних, але пов'язаних між собою, процесах праці. Чим вище ступінь розподілу праці, тим більше значення має її кооперація;

- організація робочого місця – система заходів з оснащення робочого місця засобами та предметами праці й їх розміщення в певному порядку. При цьому під робочим місцем розуміють зону, оснащену необхідними технічними засобами (торгово - технологічним обладнанням, інвентарем тощо), в якій відбувається трудова діяльність працівника або групи працівників, які виконують одну роботу чи операцію;

- обслуговування робочого місця – забезпечення робочого місця засобами та предметами праці й послугами, необхідними для здійснення трудового процесу. Наприклад, в магазині воно передбачає безперебійне забезпечення робочого місця продавця відповідними товарами, пакувальними матеріалами тощо;

- атестація робочих місць – оцінка й підтвердження відповідності робочих місць сучасним вимогам;

- раціоналізація прийомів і методів праці передбачає виявлення та розробку найбільш прогресивних прийомів і методів праці й розподіл їх серед працівників підприємства;

- нормування праці – встановлення міри затрат праці на виконання торгово - технологічної операції за одиницю часу. За допомогою норм праці визначається раціональність організації того чи іншого процесу, виявляється можливість суміщення професій. Нормування праці дозволяє оптимально організувати робочі місця. Через норми праці оцінюються й її результати;

- стимулювання праці – система заходів, спрямована на забезпечення матеріальної та моральної зацікавленості працівника в праці й підвищення її ефективності;

- умови праці – сукупність факторів торговельного середовища, що впливають на здоров'я та працездатність людини в процесі праці;

- посилення дисципліни праці виражається у дотриманні працівниками встановлених правил внутрішнього розпорядку на підприємстві, визначених режимів праці та відпочинку, професійно - функціональних вимог.

До організації праці повинен проявлятися науковий підхід, який дозволяє найкращим чином поєднати в торгово - технологічному процесі техніку й людей, забезпечує найбільш ефективне використання матеріальних і фінансових ресурсів, зниження трудомісткості та зростання продуктивності праці. Він повинен бути спрямованим на збереження здоров'я працівників, збагачення змісту їх праці [3, с.33-35].

Правильно організована праця в торгівлі повинна бути ефективною. Ефективність використання праці персоналу торгового підприємства характеризується системою показників:

- 1) продуктивність праці;
- 2) рівень затрат праці на одиницю товарообороту;

- 3) прибуток на одного працівника;
 - 4) рівень витрат на оплату праці;
 - 5) середня заробітна плата одного працівника торгівлі;
 - 6) коефіцієнт випередження темпів зростання продуктивності над темпами зростання середньої заробітної плати;
 - 7) плинність персоналу;
 - 8) втрати робочого часу на одного працівника;
 - 9) якість торгового обслуговування;
 - 10) інтегральний показник використання праці.
- З перелічених показників достатньо даних маємо для розрахунку трьох показників:
- продуктивності праці (дані таблиць 1 та 2);
 - середньої заробітної плати одного працівника торгівлі (дані [7]);
 - коефіцієнту випередження темпів зростання продуктивності над темпами зростання середньої заробітної плати (за розрахунком двох попередніх показників).

При цьому продуктивність праці характеризує обсяг обороту торгівлі в розрахунку на 1 працівника й дозволяє оцінити «виробничий» потенціал персоналу; середня заробітна плата одного працівника характеризує рівень оплати праці та динаміку її змін за періодами часу й у певній мірі – півень життя працівників; коефіцієнт випередження – показує, наскільки темп зростання продуктивності праці випереджає темп зростання середньої заробітної плати працівників, і дозволяє оцінити позитивне чи негативне співвідношення даних темпів.

Що стосується даних про середню заробітну плату одного працівника торгівлі, то за спостереженнями Державної служби статистики України, цей показник виявився вищим навіть за показник середньої заробітної плати по країні (див табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка середньої зарплати та продуктивності праці в торгівлі за 2012-2016 рр.

Показник	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Середня заробітна плата (в розрахунку на одного штатного працівника): грн.	2917	3323	4099	5823	6626
порівняно з попереднім роком	108,6 %	113,9 %	123,4 %	142,1 %	113,8 %
Продуктивність праці: тис.грн./особу	350,9	343,6	359,7	471,9	600,6
порівняно з попереднім роком	–	97,9 %	104,7 %	131,2 %	127,3

Джерело: розраховано за даними [7] та даними таблиць 1 і 2

За даними таблиці 3 прослідковується стійка тенденція до зростання середньої заробітної плати одного штатного працівника торгівлі протягом всього досліджуваного періоду. Продуктивність теж зростала (окрім 2013 року). Але за підсумком розрахунків темпів зростання обох показників виявилась негативна тенденція – не продуктивність праці зростала швидше заробітної плати, а навпаки заробітна плата зростала швидше продуктивності праці. Виключенням є лише 2016 рік. Проте, в ході більш глибокого аналізу вдалось з'ясувати, що показник продуктивності виявився викривленим внаслідок спотворення обсягів товарообороту інфляцією.

Тож, нажаль, сучасна ситуація з організацією праці в торгівлі може бути охарактеризована як негативна, а праця в торгівлі використовується не ефективно.

Список використаних джерел

1. Алопій В.В., Міщук І.П. Організація торгівлі. Підручник 3-те вид. / за ред. В.В. Апорія. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.
2. Гура Н.О. Облік видів економічної діяльності: Навч. посіб. – К.: Знання, 2004. – 541 с.
3. Дашков Л.П. Организация труда работников торговли: учебни к/ Л.П.Дашков, В.К. Памбухчянц, О.В. Памбухчянц. - М.: Издательско-торговая корпорация Дашков и К°, 2007. – 240с.

4. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2016 роках (КВЕД-2010) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm
5. Національний стандарт України. Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять ДСТУ 4303:2004 [Електронний ресурс] / Профі Вінс – Режим доступу: <https://www.profiwins.com.ua/uk/directories1/dstu4303.html>
6. Оптовий та роздрібний товарооборот у 2012-2016 роках [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sr/roz/roz_u/roz1316_u.htm
7. Середня заробітна плата за видами економічної діяльності [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/Zarp_ek_m/Zp_ek_m_u/arh_zpm_u.htm
-

Ціко М.В., студентка гр. МУПп-171,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Науковий керівник: **Холодницька А.В.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
mashaV1996@ukr.net

ЧИННИКИ УМОВ ПРАЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ПЕРСОНАЛУ

Виконання будь-якої роботи протягом тривалого часу супроводжується втомленістю організму, що проявляється в зниженні працездатності людини. Разом з фізичною і розумовою роботою значний вплив на втомленість організму людини має і навколишнє виробниче середовище, тобто умови, в яких протікає її робота.

Є різні визначення поняття «умов праці», на думку М. Г. Акулова, А. В. Драбаніч, та Т. В. Євась, умови праці – це сукупність факторів зовнішнього середовища, що впливають на здоров'я та працездатність людини в процесі праці [1].

Г. Т. Завіновська дає наступне визначення умовам праці – це сукупність взаємозв'язаних виробничих, санітарно-гігієнічних, психофізіологічних, естетичних і соціальних факторів конкретної праці, обумовлених рівнем розвитку продуктивних сил суспільства, які визначають стан виробничого середовища та впливають на здоров'я і працездатність людини [2].

Л. П. Керб пояснює умови праці по іншому. На його думку, умови праці – це умови, які складаються в процесі праці людини — головної продуктивної сили суспільства. Вони поділяються на соціально-економічні, які розглядаються у широкому розумінні і характеризують відношення до них суспільства, а також виробничі, або умови праці безпосередньо на робочих місцях, тобто у вузькому розумінні[3].

Працездатність людини є фізіологічною основою продуктивності праці.

На сьогоднішній день в Україні спостерігається загострення проблем в області організації нормальних умов праці. Даний стан зумовлений тим, що значна частина працівників працює у шкідливих або важких умовах, що впливає на продуктивність їх праці, а відтак, на кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства.

Сприятливі умови сприяють підвищенню продуктивності праці за рахунок кращого використання робочого часу завдяки зниженню цілоденних втрат через тимчасову непрацездатність та виробничий травматизм. Зростання продуктивності праці супроводжується також, як правило, досягненням високої якості продукції та послуг, а скорочення витрат робочого часу сприяє зменшенню собівартості продукції.

Організовуючи працю, слід визначити, яка її кількість потрібна для виконання кожної конкретної роботи і якою має бути якість.

Працездатність людини є фізіологічною основою продуктивності праці.

Формування умов праці на конкретному підприємстві здійснюється під впливом таких факторів як природні, соціально-економічні, виробничі, соціально-психологічні. Природні фактори визначаються географічним місцезнаходженням підприємства. Соціально-економічні визначаються системою державного трудового законодавства, сукупністю соціальних благ і гарантій. Виробничі фактори залежать від особливостей підприємства та його колективу. Соціально-психологічні фактори формуються під впливом особливостей персоналу.

Фактори, що формують умови праці, можна розділити на наступні групи:

- Санітарно-гігієнічні;
- Психофізіологічні;
- Естетичні;
- Соціально-психологічні;
- Організаційно-економічні.

На рисунку 1.1 показано фактори які впливають на організм людини в процесі їх трудової діяльності.

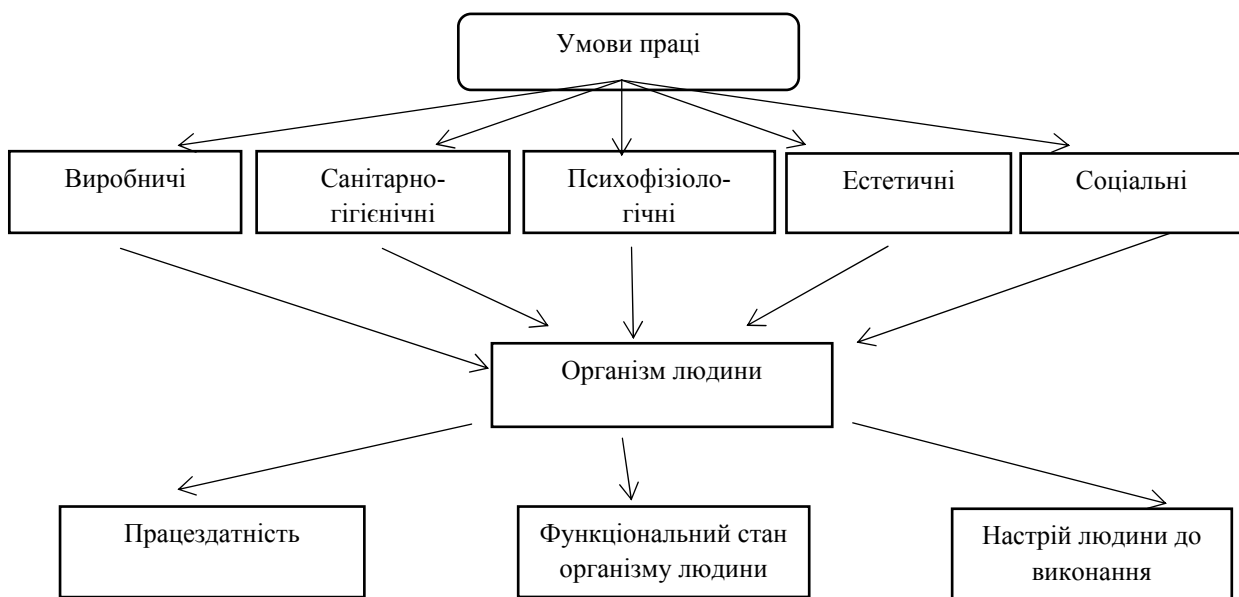

Рис. 1.1. Класифікація умов праці [4]

Санітарно-гігієнічні умови формуються під впливом на людину навколишнього середовища (шкідливі хімічні речовини, запиленість повітря, вібрація, освітлення, рівень шуму, інфразвук, ультразвук, електромагнітне поле, лазерне, іонізуюче, ультрафіолетове випромінювання, мікроклімат, мікроорганізми, біологічні фактори).

Психофізіологічні умови – величина фізичної, динамічної та статичної навантажень, робоча поза, темп роботи, напруженість уваги, напруженість аналізаторних функцій, монотонність, нервово-емоційне напруження, естетичний (прибирання туалетів, робота з гноєм, екскрементами і т.д.) і фізичний дискомфорт (використання індивідуальних засобів захисту, змінність). Обмеження і регламентація фізичних зусиль, оптимальне поєднання фізичної і розумової роботи мають значний вплив на зниження стомлюваності робітників [5].

Естетичні умови (кольорове оформлення інтер'єрів приміщень і робочих місць, озеленення виробничих і побутових приміщень, прилеглих територій, забезпечення спецодягом та ін.) Всі ці фактори впливають на працюючого через створення емоційного виробничого фону. Приємно, легше і продуктивніше працюється на робочому місці, оснащеному сучасним обладнанням, в конструкції якого враховані ергономічні вимоги, коли дотримано естетично виразний зовнішній вигляд обладнання, механізмів, інструменту, приміщень, робочого одягу.

Соціально-психологічні чинники, характеризують взаємовідносини в трудовому колективі і створюють у працівників відповідний психологічний настрій. Під час трудової діяльності відбуваються не тільки фізичні, але й психологічні зрушення: поліпшення і погіршення стану, сприйняття запам'ятовування, уявлення, уяви і т.д.

Несприятливі умови праці приводять до зворотніх результатів: різних форм та ступенів втомленості працівників, функціонального напруження організму. До негативних економічних результатів належать недоодержання додаткового продукту, непродуктивне споживання робочої сили, зниження продуктивності праці.

Крім того, слід звернути увагу на соціальні результати впливу умов праці на працівників. До позитивних соціальних результатів можна віднести ступінь сприятливого впливу процесу праці на здоров'я людини та розвиток її особистості: стан здоров'я, ставлення до праці, соціальна активність, максимальне задоволення умовами праці.

Негативний соціальний результат включає зниження творчої активності, зацікавленості в праці, зниження трудової дисципліни, зростання плинності кадрів внаслідок несприятливих умов праці.

Отже, умови праці – це сукупність взаємозв'язаних виробничих, санітарно-гігієнічних, психофізіологічних, естетичних і соціальних факторів конкретної праці, обумовлених рівнем розвитку продуктивних сил суспільства, які визначають стан виробничого середовища та впливають на здоров'я і працездатність людини.

Реалізація цілеспрямованих заходів з покращення умов і охорони праці дозволить зменшити показник загального виробничого травматизму, приблизити його значення до рівня розвинених європейських країн, зменшити питому вагу працівників, зайнятих в умовах, які не відповідають санітарно-гігієнічним нормам.

Список використаних джерел

1. Економіка праці та соціально-трудові відносини. Акулов М. Г., Драбаніч А. В., Євась Т. В. та ін., Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 328 с.
2. Завіновська Г. Т. Економіка праці : Навч. посібник / Г. Т. Завіновська. – К. : КНЕУ, 2003. – 300 с.
3. Керб Л. П. Основи охорони праці: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 215 с.
4. Мисникова Л. В. Организация труда: Учебник / Л. В. Мисникова. – Мн. : Вышэйш. шк., 2004. – 302 с.
5. Крушельницька Я.В. Фізіологія і психологія праці: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. – 367 с.

Шенько М.В., Кожakov С.Г., Королёв Р.С., студенты 2 курса,
факультет экономики и права
Научный руководитель **Ковалёв М.Н.,** к.э.н., доцент
Гомельский филиал Международного университета «МИТСО»
(г. Гомель, Республика Беларусь)
raino151@gmail.com

ВЫБОР НОВЫХ ЗВЕНЬЕВ В ЦЕПЯХ ПОСТАВОК

Необходимость внедрения логистических методов управления на макро- и микроуровне является актуальной проблемой экономики. В связи с этим представляют интерес вопросы анализа, моделирования и проектирования цепей поставок в системе SCM.

Известная концепция SCM (Supply Chain Management – «управление цепью/цепями поставок») предполагает, как правило, выполнение функций планирования, организации и контроля цепей поставок, звеньями которых являются поставщики сырья и материалов, изготовители продукции, посредники и потребители товаров. Д. Ламберт и Дж. Сток так определяют это понятие [1, с.51]: управление цепями поставок – это интегрирование ключевых бизнес-процессов, начинающихся от конечного пользователя и охватывающих всех поставщиков товаров, услуг и информации, добавляющих ценность для потребителей и других заинтересованных лиц. По их мнению, управление цепями поставок – это интеграция ряда ключевых бизнес-процессов.

Управление цепями поставок – это современная концепция управления, которая явилась развитием интегрированного подхода к логистике. По нашему мнению, управление цепями поставок есть не что иное, как совокупность управленческих решений по обеспечению поставок материальных ресурсов. Целями управления цепями поставок являются: минимизация совокупных логистических издержек, достижение максимальной прибыли или минимальных затрат отдельных звеньев.

Важнейшую роль в системе SCM играет проектирование цепей поставок, которое заключается, главным образом, в определении звеньев цепей поставок с позиции фокусного предприятия и установлении связей между ними. Нами предлагается вариант методики проектирования цепей поставок, механизм которого представлен в [2].

При проектировании цепей поставок следует различать цепи поставок на входе в логистическую систему фокусной компании, которые обеспечивают входные материальные потоки, и на выходе из логистической системы – выходные материальные потоки [3]. От этого зависят критерии отбора звеньев цепей поставок.

Важно также учитывать особенности применяемых технологий в производстве, требования и ограничения производственной логистики фокусной компании.

Проектирование цепи поставок на входе в логистическую систему зависит от целей закупочной логистики и включает следующие этапы:

- 1) формулирование назначения и целей цепи поставок;
- 2) формулирование критериев эффективности при отборе звеньев;
- 3) определение ограничений;
- 4) поиск производителей материальных ресурсов;
- 5) отбор вариантов производителей (генеральных поставщиков) с учетом ограничений;
- 6) оценка поставщиков;
- 7) выбор поставщика на основании критерия;
- 8) поиск и отбор вариантов посредников;
- 9) оценка посредников;
- 10) выбор посредников на основании критерия (критериев);
- 11) определение параметров функционирования ЦП (номенклатуры сырья, материалов и комплектующих, объемов и периодичности поставки, вида транспорта и др.);
- 12) установление связей с поставщиком и посредниками.

Если в соответствии с критериями выбор был остановлен на производителе материальных ресурсов, и он может играть роль прямого поставщика, то процесс определения звеньев цепи поставок на этом может быть прекращен. В итоге будет сформирована короткая цепь на входе в логистическую систему фокусной компании, которая включает одно звено.

В качестве критерия (критериев) выбора могут выступать:

- лучшее качество поставляемого ресурса;
- минимальная цена ресурса;
- лучшие условия поставки;
- наиболее качественный сервис;
- минимальная территориальная удаленность поставщика;
- минимальные логистические издержки доставки ресурса;
- высшая надежность поставщика;
- особые («близкие») отношения с поставщиком.

При выборе поставщика следует руководствоваться ограничениями:

- политическими, такими, например, как действие эмбарго, введенного ООН на вывоз товаров из той или иной страны;
- финансовыми;
- таможенными;

- количественными (на величину партии поставки);
- имиджевыми (низкая репутация поставщика) и другими.

Проектирование цепи поставок на выходе из логистической системы фокусной компании включает следующие этапы:

- 1) формулирование целей цепи поставок;
- 2) сегментация рынка;
- 3) анализ рыночных сегментов и выбор целевого рынка;
- 4) позиционирование товаров на рынке;
- 5) формулирование критериев эффективности для каналов распределения товаров;
- 6) определение ограничений для каналов распределения товаров;
- 7) оценка и выбор каналов распределения товаров с учетом критерия и ограничений.

Если в результате выбран прямой канал сбыта, то следует позаботиться об использовании или формировании собственных сбытовых сетей. Если выбор остановился на косвенных каналах распределения товаров, то процесс отбора звеньев продолжается:

- 8) поиск посредников;
- 9) отбор вариантов посредников с учетом ограничений;
- 10) оценка посредников;
- 11) выбор посредников на основании критерия (критериев);
- 12) определение параметров функционирования ЦП (номенклатуры товаров, объемов и периодичности поставки, вида транспорта и др.);
- 13) установление связей с посредниками.

При выборе звеньев цепи распределения товаров (сбытовых посредников) критерии будут несколько иными:

- максимальная рентабельность продаж;
- лучшие условия поставки;
- минимальные логистические издержки в цепи распределения товаров;
- высшая степень надежности и лучшая репутация посредника;
- особые отношения с посредником.

Установление связей с поставщиками и посредниками может не привести к достижению договоренности о сотрудничестве. В таком случае следует вернуться к поиску и выбору новых звеньев ЦП.

Важнейшей и наиболее сложной задачей проектирования цепей поставок является интеграция ЦП – достижение согласованного взаимодействия звеньев ЦП на основе взаимной заинтересованности сторон. Как правило, у независимых звеньев цепей поставок интересы и цели различаются, порой диаметрально противоположно. Договариваясь о сотрудничестве, следует стремиться достижения консенсуса, применять гибкость, идти на компромиссы. В роли интегратора ЦП при условии наличия сильной рыночной позиции может и должна выступать фокусная компания.

Представленная методика проектирования цепей поставок может быть полезной не только для производственных предприятий, но также для посреднических структур, логистических провайдеров и интеграторов.

Список использованных источников

1. Сток Дж. Р. Стратегическое управление логистикой / Джеймс Р. Сток, Дуглас М. Ламберт. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 831 с.
2. Ковалёв М.Н. Механизм разработки стратегий маркетинга и логистики машиностроительного предприятия / М.Н. Ковалёв // Логистика. – 2014. – № 3. – С. 53–56.
3. Ковалёв М.Н. Сетевая модель цепей поставок / М.Н. Ковалёв // Логистика и управление цепями поставок. – 2014. – № 2. – С. 22–37.

Сучасні проблеми розвитку туристичної індустрії

Современные проблемы развития туристической индустрии

Modern problems of development of the tourism industry

Багрицька Д.І., студентка 4 курсу, група Т-141,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Науковий керівник: **Роговий А.В.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м.Чернігів, Україна)
carryroyal@gmail.com

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Одним з важливих і перспективних напрямів розвитку економіки та культури Чернігівщини є туризм. Аналіз сучасного розвитку туристичної галузі в області дає підстави стверджувати про його динамічне зростання.

У Чернігівській області туристичну діяльність здійснюють 4 туроператори, 3 інформаційно-туристичних центри та 65 турагентів. Екскурсійним обслуговуванням громадян займаються 7 агенцій. На території області прокладено 17 туристичних маршрутів, серед яких п'ять обласного значення, чотири краєзнавчого, три паломницького, три екологічного та два зеленого сільського туризму. Також створено п'ять об'єктів для заняття пригородним туризмом. Послугами розміщення займаються 49 закладів готельного типу різних форм власності та 59 баз відпочинку. Щорічно проводиться понад 40 туристичних заходів, фестивалів та виставок. [1].

Закладами розміщення є парк-готель "Чернігів", готель "Слов'янський" у Новгороді-Сіверському, готель "Градецький", "Україна" в Чернігові, готель "Полісся", готельно-ресторанний комплекс "Версаль" в Ічні, туристично-готельний комплекс Бреч, еко-готель ШишкіNN, міні-готель Кінний Двір "Седнівський", приватний котедж «Голубі озера» та ін. Функціонує три туристично-інформаційних центри, серед яких: агентство регіонального розвитку Чернігівщини, структурний підрозділ готельно-туристичного комплексу "Придеснянський" та агенція з туризму та нерухомості. Найбільшими екскурсійними фірмами є "Атлантида", Національний архітектурно-історичний заповідник "Чернігів стародавній", Чернігівське бюро подорожей та екскурсій. [1].

У 2014-2016 рр. на розвиток туризму в Чернігівській області негативно вплинув політичний та соціально-економічний стан країни в цілому. Можна сказати, що показники іноземного та внутрішнього туризму впали більш ніж вдвічі. Проте коли в умовах складного економічного стану населення відбувається все більша переорієнтація з виїзного туризму на внутрішній, а також, за умов втрати Криму, серед туристів відбувається пошук альтернатив на внутрішньому ринку. Саме в цей момент, коли є попит, варто запропонувати споживачу Чернігівський регіон як варіант для різнопланового відпочинку.

Для України традиційними зимовими напрямками є Карпати, а літніми – відпочинок на узбережжі Чорного та Азовського морів. Чернігівщина має всі шанси зайняти нішу весняного та осіннього масового напрямку.

Сьогодні проблемними питаннями функціонування туристичної інфраструктури Чернігівської області є:

– відсутні місця для тимчасової зупинки та відпочинку туристичних груп і неорганізованих туристів, які були б обладнані критими майданчиками, туалетами, урнами для сміття, за виключенням автошляхів державного значення;

– відсутність в районах та містах області спеціалістів в галузі туризму, як результат – некваліфіковане виконання поставлених завдань;

– відсутність достовірних статистичних даних щодо відвідання туристичних об'єктів області;

– через недосконалість законодавства особи, які надають послуги з розміщення туристів, не бажають афішувати свою діяльність;

– практично всі туристичні об'єкти області потребують вдосконалення своєї інфраструктури, зокрема: будівництва нових сучасних туалетів, закладів розміщення, які б відповідали європейському рівню, встановлення додаткових дорожніх вказівників. [2].

Серед проблемних питань, які значно стримують ефективний розвиток внутрішнього туризму в Чернігівському регіоні варто віднести:

1. Відсутність ефективної системи органів державного управління туристичною галуззю.

2. Відсутність ефективного менеджменту в державному туристичному секторі.

3. Недосконала та застаріла нормативно-правова база.

4. Відсутність комплексного підходу до розвитку туристичної галузі.

5. Відсутність ефективного механізму залучення інвестицій в галузь туризму.

6. Недоскональний механізм збору статистичної звітності, який ускладнює оцінку сучасного стану туристичної галузі.

7. Відсутність чітко розробленої методики відбору кращих інноваційних проектів у туристичній галузі та проведення щорічного конкурсу з метою надання їм державної підтримки.

8. Значна частина об'єктів історико-культурної спадщини знаходиться у занедбаному стані.

9. Стан доріг і дорожнього покриття за напрямками головних туристичних маршрутів в цілому незадовільний.

10. Незадовільний стан з маркуванням туристичних маршрутів та облаштуванням місць відпочинку за цими маршрутами

11. Дорожні вказівники до найбільш привабливих туристичних об'єктів області є застарілими та потребують оновлення.

12. Відсутність туристично-інформаційних центрів в містах: Ніжин, Новгород Сіверський, Прилуки.

13. Відсутність єдиного нормативного акту, що регулював би відносини в сфері сільського зеленого туризму, та визначав права і обов'язки як власників садиб так і споживачів послуг даної сфери туризму. [5].

Тому необхідно насамперед вжити невідкладних заходів щодо розбудови туристичної інфраструктури на місцях, зокрема:

– активізувати роботу щодо пошуку інвесторів, та залучення інших джерел фінансування;

– створити ефективну мережу туристично-інформаційних центрів і пунктів;

– посилити рекламно-інформаційну діяльність, особливо на місцях, зокрема передбачити випуск інформаційно-довідкової продукції саме туристичного спрямування. Ця продукція має безкоштовно розповсюджуватись в місцях скупчення туристів, в закладах розміщення, харчування;

– з метою популяризації туристичних об'єктів та маршрутів області – більш тісно співпрацювати з друкованими та інтернет-виданнями туристичного спрямування;

– продовжити облаштування місць для тимчасової зупинки та відпочинку туристичних груп, які були б обладнані критими майданчиками, туалетами, урнами для сміття при в'їздах у райони області;

– продовжити розроблення системи дорожніх знаків, що інформують про туристичні маршрути і об'єкти (бажано двома мовами), та встановлення їх на автошляхах області;

– постійно проводити та приймати участь в інформаційно-рекламних та виставкових туристичних заходах;

– рекомендувати готелям пройти добровільну стандартизацію. Деякі готелі своїм номерним фондом та інфраструктурою не відповідають міжнародним вимогам щодо кількості зірок, яку вони самі собі присвоїли;

– в райони та міста області залучити спеціалістів з туризму для реалізації державної політики в галузі туризму;

– відділам та управлінням культури і туризму райдержадміністрацій та міських рад ініціювати передбачення коштів у районних та міських бюджетах на розвиток туризму.[4].

Результатом реалізації вирішення сучасних проблем має стати: забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в туристичній сфері; створення розгалуженої інфраструктури туризму, яка б задовольнила потреби кожного туриста; запровадження механізму контролю за якістю обслуговування туристів; активне залучення приватного сектору до туристичної галузі; забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів у сфері туризму.

Крім того потрібно поряд з існуючими напрямками активізувати такі різновиди туризму, як велотуризм, шопінг - туризм, подієвий туризм, медичний туризм та гастрономічний туризм.[3].

Список використаних джерел

1. Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації. - Режим доступу: <http://www.cult.gov.ua/>

2. Управління у справах преси та інформації облдержадміністрації. - Режим доступу: https://www.cult.gov.ua/news/stan_problemi_ta_perspektivi_rozvitku_turizmu_v_chernigivskij_oblasti/

3. Романова А. На розвиток туризму! / А. Романова // Український туризм. – 2016. – № 3. – С. 68–69.

4. Корнева Д. А. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в Україні / Д. А. Корнева // Вісник ДІТБ. – 2011. – № 15. – С. 174–180.

5. Донченко Л.М. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму / Л.М. Донченко, Н.П. Гостева // Держава та регіони. Сер. “Державне управління”. - 2010. - №1. - С.37-42.

Безугла Ю.В., студентка 3 курсу, група ТЗ-152,
факультет життєдіяльності природокористування та туризму

Науковий керівник: **Андрєєва Г.П.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
yulechka.bezuglaya97@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ БОТАНІЧНИХ САДІВ УКРАЇНИ ЯК ОБ’ЄКТІВ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

Ботанічний сад – колекція рослин місцевої та іноземної флори, що призначена для їх зберігання і проведення науково-дослідної та науково-просвітницької роботи. Ботанічні сади займають значну територію на відкритому або закритому ґрунті; включають дендрарії, оранжереї, експозиції лікувальних, харчових, технічних рослин, а також рослин, що охороняються [1].

У зв’язку зі станом, в якому опинився в наш час рослинний світ, ботанічні сади почали розробляти і втілювати в життя програму-максимум, сутність якої полягає в тому, щоб усі види судинних рослин, занесених до Червоної книги України, вирощувались у паркових фітоценозах, міні-резерватах чи польових генних банках. Можливості вивчення рослин у культурі значно кращі, ніж у природі, тому з цієї точки зору ботанічні сади і дендропарки займають унікальне положення і мають можливість розробляти агротехніку вирощування, вивчати репродуктивну біологію, опрацьовувати способи і прийоми розмноження рослин [2].

На сьогодні у різних країнах світу функціонує понад 2200 ботанічних садів, з яких до списку BGCI (Botanic Gardens Conservation International) входить 530 установ, 7 з яких розташовані в Україні. У Європі налічується близько 400 ботанічних садів, хоча

таксономічний склад їх колекцій відносно невеликий і зазвичай не перевищує 30 тисяч видів. Найвідоміші колекції світу представлено у Королівських ботанічних садах Кью (Велика Британія) – близько 28 тис. таксонів, у Ботанічному саду Кіото (Японія), у Бруклінському ботанічному саду (Нью-Йорк, США) та у Ботанічному саду Міссурі (США), який славиться своїм оранжерейним комплексом – кліматроном.

Перші ботанічні сади в Україні з'явилися на початку XIX ст. У 1804 р. засновано ботанічний сад при Харківському університеті, а в 1806 р. – при Кременецькому ліцеї в Тернопільській області. Ці перші заклади функціонували як складові частини навчального процесу, але зробили значний внесок у збагачення флори нашої країни шляхом інтродукції рослин з різних кліматичних зон Земної кулі. Згодом було створено ботанічні сади у Львові, Одесі, Києві, Чернівцях та інших містах [3].

За сучасними даними, в Україні функціонує понад 36 ботанічних садів. Переважна їх частина – підрозділи національних і державних університетів, лісових, аграрних, педагогічних, медичних, фармацевтичних навчальних закладів і наукових установ.

Національний Ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України входить до природно-заповідного фонду України. Сьогодні цей ботанічний сад за різноманітністю колекцій живих рослин, масштабами території, рівнем наукових досліджень, займає одне з провідних місць серед найбільших ботанічних садів Європи. До складу ботанічного саду входить 8 наукових відділів, унікальний колекційний фонд налічує близько 11 180 таксонів, що відносяться до 220 родин та 1347 родів. В національному ботанічному саду зібрані унікальні колекції тропічних та субтропічних рослин, що розміщені в оранжереях загальною площею понад 5 тис. квадратних метрів. Однією з найбільших є колекція тропічних орхідей, яка налічує понад 350 природних видів та різновидностей, що належать до 150 родів. Колекція насіння ботсаду ім. М.М. Гришка нараховує 10 119 зразків. Її обмінний фонд складає 493 зразки. Тут створюються комп'ютерні бази даних різного призначення: колекції живих рослин саду, рідкісні та зникаючі рослини (занесені до Червоної книги України), що зростають в ботанічних садах України, колекції насіння.

Одним з головних завдань ботанічного саду є проведення досліджень в галузі охорони природи, створення бази для збереження генофонду рослин і всього біологічного різноманіття, а також просвітницька діяльність з питань екології та використання рослин [4].

Кременецький ботанічний сад створено з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження в спеціально створених умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої і світової флори шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної і освітньої роботи.

Значна кількість рідкісних, оригінальних та унікальних видів природної флори, зібраних на цій території, лише підкреслює значення і роль Кременецького ботанічного саду у сфері збереження й охорони біорізноманіття.

Наукові дослідження на території саду проводяться з метою вивчення, акліматизації, розмноження та збереження як видового складу регіональної флори, так й інтродукованих видів рослин з інших кліматичних зон; вивчення ритмів росту і розвитку інтродукованих рослин, їх продуктивні показники, стійкість до шкідників і до хвороб; запровадження у промислове виробництво, присадибні ділянки, нових перспективних видів; інтродукція та використання якісних характеристик трав'янистих і деревних декоративних рослин з метою створення стійких композицій; вивчення декоративних властивостей дендрофлори та трав'янистих рослин, рослинності водойм та альпійських територій для створення об'єктів декоративно-садового мистецтва; створення нових колекцій та експозицій.

Особлива увага надається еколого-освітній діяльності. З цією метою на території саду діють 5 екологічних маршрутів, які містять навчально-пізнавальну, еколого-виховну, рекреаційно-оглядову інформацію. Маршрути охоплюють майже всю територію саду і дають можливість максимально ознайомитися із різноманіттям видового складу рослин та ландшафтними композиціями [5].

Ботанічні сади потребують розвитку і розширення досліджень, спрямованих на збереження та збагачення рослинного різноманіття; застосування сучасних підходів до аналізу рослин та широкого використання видів світової флори. У діяльності ботанічних садів і дендропарків різного відомчого підпорядкування не забезпечується необхідна комплексність досліджень, що знижує їх результативність. Недостатньо ефективно впроваджуються у виробництво завершені розробки, які становлять значний інтерес не лише для охорони навколишнього середовища, а й для підприємств агропромислового комплексу та садово-паркового господарства [6].

Можливістю розвитку ботанічних садів України є їх співробітництво зі спорідненими установами зарубіжних країн та міжнародними організаціями, у тому числі й Міжнародною радою ботанічних садів за збереження рослин.

Ботанічні сади можуть використовуватися у короткостроковому відпочинку, бути рекреаційними ресурсами під час пішохідного, велосипедного або кінного туризму, представляти дестинацію при прокладанні оглядових або тематичних маршрутів. Тому не менш важливим є створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів. Повинна створюватись і функціонувати рекреаційна інфраструктура на визначених згідно із законодавством територіях та об'єктах, проводитись організація рекламно-видавничої та інформаційної діяльності, екологічної просвіти серед відпочиваючих, туристів у межах територій ботанічних садів України. Формування у рекреантів та місцевих жителів екологічної культури, дбайливого та гуманного ставлення до національного природного надбання [7].

З метою розвитку та популяризації ботанічних садів серед населення є сенс створити рекреаційні види екскурсій використання цих об'єктів:

- прогулянки на човнах;
- туризм із метою спостереження за птахами;
- природно-пізнавальний туризм;
- прогулянки маркованими екологічними стежками;
- культурно-пізнавальний відпочинок;
- екскурсії на виставки на території ботанічних садів.

Застосування ботанічних садів, як об'єктів для екологічного туризму, може сприяти надходженню додаткових капіталів. Це, як і будь-яка, інвестиційна діяльність надасть можливість для подальшого розвитку колекцій, проведення цінних досліджень (а отже можливість отримання міжнародних грантів). Враховуючи, що ботанічні сади – це джерело як інформаційних об'єктів, так і естетичних. За рахунок розвитку екологічного туризму в ботанічних садах України (які, як ми визначили мають потенціал бути атракцією не лише для внутрішніх туристів, але й міжнародних) сприятиме формуванню позитивного іміджу України, як країни, яка сприяє збереженню біорізноманіття на планеті.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування/ О.О.Бейдик. - Київ, 2001. - 395 с.
2. Андропов О.М. Стан рекреаційного комплексу України/ О.М.Андропов // Економіка і Екологія. – 2005. - No 24. - 21 с.
4. Енциклопедичний словник-довідник з туризму/ В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух. - Київ, 2006. – 372 с.
5. Коротун І.М., Коротун Л.Н., Коротун С.І. Природні ресурси України/ І.М.Коротун, Л.Н. Коротун, С.І. Коротун. - Рівне, 2000. – 136 с.
6. Гродзинський Д.М., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Проблеми збереження та відновлення біорізноманіття в Україні / Д.М. Гродзинський, Ю.Р. Шеляг-Сосонко. – Київ, 2001.- 35 с.
7. Воробйова О.А. Розвиток рекреаційно-туристичної діяльності на територіях природно-заповідного фонду України/ О.А. Воробйова. – Одеса, 2009. – 36 с.

Болдирева А. С., студентка 1 курсу, група МТп-171,
факультет життєдіяльності, природокористування та туризму
Коваль П.Ф., к.е.н., доцент кафедри туризму
Навчально-науковий інститут управління і адміністрування ЧНТУ
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
alyonaboldyreva@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ДЛЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТА ТУРИСТИЧНИХ ПОТРЕБ

Територія України є багатою на різноманітні природні та біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, зоопарки та дендрологічні парки, а отже є привабливим простором для задоволення найрізноманітніших потреб туристів. Це обумовлено наявністю унікальних або специфічних туристично-рекреаційних ресурсів. З кожним роком виникає потреба у застосуванні територій природно-заповідного фонду України для рекреаційних та туристичних потреб без завдання негативного впливу на них.

Аналіз стану та використання природно-заповідного фонду України проводився здебільшого дослідниками у галузі фізичної географії, серед вітчизняних та зарубіжних науковців можна виділити праці С. К. Харічкова, О. Ю. Дмитрука, С. В. Дмитрука, І.Т. Русева, Д. Ньюсома.

Метою даної роботи є визначення основних вимог до організації туристичної та рекреаційної діяльності на територіях природно-заповідних фондів України таким чином, щоб забезпечити збереження недоторканності природи; сприяння її розвитку та формування екологічної обізнаності населення.

Природно-заповідний фонд є національним надбанням народу України та невід'ємною частиною Всесвітньої природної та культурної спадщини. До його структури належать 11 категорій територій і об'єктів загальнодержавного та місцевого значення, найбільша частка з яких належить пам'яткам природи та заказникам [4]. Згідно із законодавством в межах об'єктів природно-заповідного фонду дозволяється надання послуг, пов'язаних зі створенням умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності [5].

Найпопулярнішими об'єктами в яких проводиться найбільша кількість рекреаційних та туристичних заходів є національні парки та біосферні заповідники, де на даний момент проходять екскурсії екологічними стежками, аматорська та спортивна рибалка, спуск річкою на плотах, човнах, прогулянки на велосипедах, конях, спостереження за птахами, звірами тощо [1].

Найстарішим природним заповідником України (статус з 1921 року) і одним з перших, що отримав статус біосферного, є «Асканія-Нова» ім. Ф.Е. Фальц-Фейна. Заповідна діяльність була започаткована бароном Ф. Фальц-Фейном у 1898 році, а перша вольєра тут з'явилась ще у 1874 році. Крупне вівчарське господарство засноване тут у 1828 році. Найбільша цінність заповідника - єдина у Європі ділянка цілинного типчаково-ковилового засушливого степу площею 11054 га із загальної площі 33,3 тис. га. Крім заповідного ядра до складу заповідника входять також дендропарк, зоопарк та охоронна частина. Флора нараховує 1316 видів лише судинних рослин. У складі фауни 67 видів ссавців, 172 види птахів та 958 – комах.

Саме цей туристичний об'єкт можна назвати найпопулярнішим представником ПЗФ України. Сюди щороку приїжджають десятки туристів подивитися на унікальний світ дикої природи. В заповіднику «Асканія-Нова» організовуються екскурсії екологічними стежками. Це є яскравим прикладом використання особливого надбання природи без завдання шкоди для нього.

Проблемою використання природно-заповідного фонду України є необхідність втручання в недоторканість природи для більшості ідей відпочинку, а як наслідок після

довгого використання природоохоронних територій для ведення туристичної діяльності її згасання, а то й повний занепад. Для запобігання даній проблемі слід виконувати ряд заходів:

- створення екологічного інформаційного пункту;
- організація пунктів харчування;
- облаштування стоянки автотранспорту;
- удосконалення місця початку екскурсій;
- забудова рекреаційної території відпочинку (спорудження альтанок, туалетів та місць для збору сміття, місць для паління, місць для встановлення наметів);
- відкриття прокатного пункту (надання у прокат човнів, велосипедів та іншого спорядження) [3];

Рекреаційна та туристична діяльність у межах території природно-заповідного фонду може здійснюватися лише за умови забезпечення охорони та збереження їхніх природних комплексів, цілісності та недоторканності навколишнього середовища. На їх територіях забороняється будь-яка робота, що порушує природні процеси, які відбуваються в уроджених зонах [2].

У картці первинного обліку територій та об'єктів, яку містить інструкція розроблена ДСЗС є розділ «Рекреаційна цінність об'єкта ПЗФ». Цей розділ заповнюється для природоохоронних рекреаційних установ (НПП та РЛП), а також об'єктів ПЗФ інших категорій, на яких здійснюється або може здійснюватись рекреаційна діяльність. В розділі подаються статистичні дані про об'єкти, а також короткі їх описи та характеристики.

У цьому розділі подається інформація про ландшафтні рекреаційні та бальнеологічні ресурси території; зазначаються площі ландшафтних рекреаційних ресурсів, зон регульованої та стаціонарної рекреації, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму; зазначаються площі пляжів, розташованих у межах об'єкта ПЗФ, які можуть використовуватись у рекреаційних цілях.

Інформації про туристично-рекреаційну цінність об'єкта, яка подається у відповідному розділі Державного кадастру територій та об'єктів ПЗФ недостатньо для висвітлення повноцінної картини туристично-рекреаційної привабливості об'єкта [5].

Будь-яка діяльність здійснюється на основі дозволів про спеціальне використання природних ресурсів оснований клопотанням природокористувача, погодженого із власником або постійним користувачем земельної ділянки та зацікавленими органами.

В охоронних зонах територій та об'єктів природно-заповідного фонду не допускається будівництво промислових та інших об'єктів, мисливство, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Отже, основними напрямками роботи в організації туристичної та рекреаційної діяльності на території природно-заповідного фонду на сучасному етапі є:

- організація злагодженої співпраці усіх організаторів туристичної діяльності та користувачів природоохоронного простору;
- створення якісного туристичного продукту з урахуванням усіх особливостей території проведення заходів;
- підвищення рівня надання туристичних послуг, мобільності і технологій;
- використання сучасних технологій;
- сприяння розвитку туризму та розбудова туристичної інфраструктури на об'єктах;
- постійна пропаганда екологічної та природоохоронної діяльності серед відвідувачів національних парків та туристів, що подорожують по його території завчасно розробленими маршрутами.

Список використаних джерел

1. Беяєва С.С. Організаційно-економічний механізм рекреаційної діяльності на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України / Беяєва С.С. // Збірник наукових статей "III-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю". – Вінниця, 2011. – Том.1. – С.286–290.

2. Екологічний менеджмент та аудит рекреаційних територій (концептуальні засади та організаційний механізм): Монографія. – Під ред. Т.П. Галушкіної. – Одеса: Видавництво ТОВ «ІНВАЦ», 2006. –с. 100
 3. Концепция развития туризма и курортов в Украине. Проект, разработанный Государственной службой туризма и курортов Министерства культуры и туризма Украины [Електронний ресурс] / Державна служба туризму і курортів Міністерства культури і туризму України. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/Publ.aspx?id=362>.
 4. Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2009. – 332 с.
 5. Про природно-заповідний фонд України Верховна Рада України; Закон від 16.06.1992 № 2456-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
-

Волгіна О.В., студентка 4 курсу, група Т-141, факультет життєдіяльності,
природокористування і туризму
Науковий керівник: **Андрєєва Г.П.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
volginaoll@gmail.com

ЕКОЛОГІЧНІ ГОТЕЛІ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Сьогодні еко-готелі стають все більш популярними і відкриваються повсюдно. Деякі з них пропонують послуги в мегаполісах, забезпечуючи постояльцям 100% чисту воду, харчування і облаштування номерів натуральними матеріалами. Екологічні готелі мають на меті не тільки зберігати природні ресурси та здоров'я гостей, але і нести відповідальність за навколишнє середовище.

Мета даної статті полягає у розгляді проблем розвитку екологічних готелів в Україні, пошуку способів їх вирішення і визначення перспектив розвитку вітчизняної мережі екологічних готелів.

Основні відмінності еко-готелів від інших засобів розміщення полягають у тому, що екологічні готелі в більшості своїй знаходяться в заповідних природних зонах. Еко-готелі функціонують за принципом гармонійного сусідства з природою, не забруднюючи навколишнє середовище продуктами життєдіяльності туристів.

Екологічний готель – це готель чи домівка, зроблені з екологічних матеріалів та оснащені вдосконаленою інфраструктурою для мінімізації шкідливого впливу на навколишнє середовище. Важливу роль відіграє приставка «еко-» у назві готелю та може значно підвищити його відвідуваність. Екоготелі повинні сертифікуватись державою або мати екологічний сертифікат від міжнародних компаній [2]. Традиційно такі готелі були представлені як еко-ложі через розташування в джунглях. Екологічні готелі мають бути розташовані в екологічно чистих місцях: річки, озера, ліс, степ, гори і т.д.

Будівлі будують з природних матеріалів, а туристів годують їжею, яку адміністрація готелю виростила на своєму городі або фермі. Зелені готелі дотримуються чітких екологічних правил для гарантування гостю безпеки, нетоксичності та енергоефективності житла. Ось деякі основні характеристики зеленого готелю: при домашньому господарстві використовуються нетоксичні миючі засоби та пральний порошок; зона для тих, хто не палить; відновлювані джерела енергії; органічне мило та косметика; енергоефективне освітлення; перевезення з місця на місце безпечними транспортними засобами; органічні продукти харчування місцевого походження.

Сьогодні екологічні готелі мають нерухомість у менш «природних» місцях. Екоготель, як правило, має відповідати наступним критеріям: залежність від природного середовища; екологічна стійкість; надання навчальних програм. Розглянемо найбільш відомі екологічні готелі світу.

Екоготель Hoshinoya Karuizawa (Японія) використовує власну гідроелектростанцію, яка працює завдяки гірським потокам [3], а в готелі Laguna Lodge (Гватемала) всі номери

побудовані з натуральних матеріалів: вулканічного каменю, глини і пальм [4]. Предмети інтер'єру виготовлені з деревини, яка була спеціально «вирощена» для потреб туристів заздалегідь. Готель The Scarlet (Корнуолл, Англія) використовує дощову воду та сонячні батареї [5], а готель Emirates Wolgan Valley Resort & Spa (Австралія) висаджує саджанці дерев, серед яких є найдавніші види дерев на Землі [6].

Україна має потенціал для створення екологічних готелів, але можуть виникати складнощі із законодавством країни та інвестиціями. Використовуючи досвід іноземних підприємців в Україні можна збудувати готель, в самому центрі заповідника або біля річки, використовуючи тільки натуральний біорозкладаний матеріал: дерево, глина, очерет, деревина і т.д. Встановлювати сонячні батареї і системи, які дозволяють повторно використовувати тепло і воду. В екоготелях все більше розвивається велнес і SPA. В SPA мають бути тільки натуральні компоненти при процедурах. Всі продукти мають бути вирощені на власній фермі, і кожний постоялець може взяти участь у зборі врожаю.

Екологічний туризм отримав суттєвий розвиток в країнах Європи та США, але будівництво екологічного готелю в Україні є дуже затратною справою. Власники стикаються з деякими проблемами:

- дуже складно отримати дозвіл на розміщення екологічного готелю;
- будівництва екоготелю потребує значних інвестицій. В Європі створені спеціальні фонди, які надають кредити під низький відсоток;
- законодавство країни не має закону для забезпечення дійсно екологічного відпочинку для туристів. Тобто за вимогами українського законодавства на перших поверхах повинні знаходитись: склади, кімнати відпочинку, перукарні;
- процеси узгодження дозвільної документації з інспекцією може розтягнутися на 1 – 3 роки.

Щоб уникнути вищеописаних труднощів можна розробити екологічний готель, який буде відповідати мінімальним вимогам (використовувати лише деякі ознаки екологічних готелів):

- безпечні миючі засоби, косметику;
- економні душі, санвузли, біде;
- пропонувати лише екологічно чисті продукти.

Різноманітність інтересів і потреб туристів зумовило попит на спеціалізовані засоби розміщення. Рухаючись за тенденціями спеціалізації на світовому ринку туристичних та готельних послуг, активно розвиваються відповідні напрямки туризму. Поява готелів, пристосованих до окремих (спеціалізованих) видів туризму стала наслідком їх розвитку. В Україні з екологічно чистим відпочинком справи йдуть гірше, ніж в Європі, однак такий вид місць розміщення як екологічні готелі вже є. Більше того, минулого року була розроблена система екологічної сертифікації готелів і ресторанів, в якій враховувалися багато факторів.

Список використаних джерел

1. Білявський Г.О. Основи екології: теорія та практикум: навч. посіб. / Г.О. Білявський, Л. І. Бутченко та ін. – К.: Лібра, 2002. - 365 с.
2. Екологічна сертифікація для туристичного бізнесу [Електронний ресурс] / Міжнародна благодійна організація "Інформаційний центр "Зелене досьє". - Режим доступу: <http://www.dossier.org.ua/ekologichna-sertifikaciya-dlya-turistichnogo-biznesu>.
3. «Hoshinoya Karuizawa» [Електронний ресурс]./ Офіційний сайт готелю «Hoshinoya Karuizawa» - Режим доступу: <http://hoshinoyakaruizawa.com/en/>.
4. «Laguna Lodge» [Електронний ресурс]./ Офіційний сайт готелю «Laguna Lodge». - Режим доступу: <http://thelagunalodge.com/>.
5. «The Scarlet» [Електронний ресурс]./ Офіційний сайт готелю «The Scarlet». - Режим доступу: <https://www.scarlethotel.co.uk/>.
6. «Emirates Wolgan Valley Resort & Spa» [Електронний ресурс]./ Офіційний сайт готелю «Emirates Wolgan Valley Resort & Spa». - Режим доступу: <https://www.oneandonlyresorts.com/one-and-only-wolgan-valley-australia>.

Гарішина А.В., студентка 3 курсу, група СР-151,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації,
Тимофєєва К.О., студентка 3 курсу, група СР-151,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації.

Науковий керівник: **Лєскова Л.Ф.**, старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
timofeeva_97@ukr.net

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ МАРКЕТИНГУ В ТУРИЗМІ

Маркетинг, за визначенням відомого вченого Філіпа Котлера, – це соціальний та управлінський процес, спрямований на задоволення потреб та інтересів як індивідів, так і груп, шляхом створення, пропозиції та обміну товарів [3].

Оскільки туристичний, готельний чи курортний бізнес не має принципових відмінностей від інших форм господарської діяльності, то можна стверджувати, що головні положення теорії сучасного маркетингу можуть у повній мірі використовуватись і в туризмі.

Разом з тим, курортний, готельний та туристичний бізнес мають свою специфіку, яка відрізняє їх не лише від торгівлі товарами, але й послугами. Тому в цій сфері маркетинг також має свою специфіку.

В даний час ще не вироблено єдиного підходу щодо визначення маркетингу в туризмі. Тому актуальність даної теми має надзвичайно важливий характер.

Завдання, які ми ставили перед написанням тез: проаналізувати основні поняття «маркетинг», «туристичний бізнес»; дослідити становлення та розвиток туристичного маркетингу, основні принципи та умови застосування маркетингу в туризмі.

Отже, маркетинг – це також наука, що дає знання про ринок, закони його функціонування, поведінку покупців на ринку, з яким пов'язане підприємство.

Дослідженню даної проблеми приділяли увагу ряд вітчизняних та зарубіжних вчених: Французькі науковці Р. Ланкар та Н. Ольє зазначають, що туристичний маркетинг – це серія основних методів і прийомів, вироблених для дослідження, аналізу та вирішення поставлених завдань щодо найповнішого задоволення потреб туристів, а також визначення найраціональніших (з фінансової точки зору) способів ведення справ туристичними фірмами (санаторіями, готелями тощо) [6].

Швейцарський дослідник Йост Крипендорф визначає маркетинг в туризмі як систематичну координацію діяльності туристичних підприємств, а також приватну та державну політику в галузі туризму [6].

Російський науковець Ісмаєв вважає, що туристичний маркетинг – це система торгово-виробничої діяльності, спрямована на задоволення індивідуальних потреб туристів на основі виявлення та вивчення попиту споживачів з метою максимізації прибутку [2].

Німецькі вчені Рігер, Рот та Шранд визначають маркетинг у туризмі як ринкове управління, спрямоване на досягнення цілей туристичного підприємства ефективніше, ніж у конкурентів, задовольняючи при цьому потреби туристів [5].

Момент становлення маркетингу як самостійної сфери діяльності та науки виділяють на межі ХІХ-ХХ століть. Його появу спричинило формування ринкових відносин та загострення конкурентної боротьби.

Головною причиною появи туристичного маркетингу став бурхливий розвиток туризму, який у багатьох країнах світу став однією з головних галузей народного господарства, а в деяких країнах – і головним джерелом доходів.

Перші наукові дослідження в галузі туристичного маркетингу розпочалися в Європі в 50-х роках ХХ ст. Викладання дисципліни "Маркетинг в туризмі" започатковане в 1959 році у Бернському університеті, Швейцарія.

На сьогодні нам відомо чотири концепції туристичного маркетингу, а саме: збутова (1950-ті рр.), традиційний маркетинг (1960-1980 рр.), соціально-естетичний маркетинг (1980-1995 рр.), маркетинг взаємодії (1995- по наш час).

Збутова концепція. В 1950-ті роки попит на туризм перевищував пропозицію тому, майже всі туристичні продукти реалізовувалися на ринку, проте не всі туристичні послуги, які надавалися, відповідали вимогам туристів. В цей час всі фірми, які займалися туризмом, надавали майже однакові послуги, але значної конкуренції між ними не існувало. Маркетинг спрямовував свої зусилля на стимулювання попиту на відносно дорогі туристичні продукти.

Концепція традиційного маркетингу. В 1960-1980-ті роки маркетинг у туризмі був направлений на свого збут своїх послуг, а також на широке використання реклами та інших маркетингових заходів [1].

Концепція соціально-естетичного маркетингу. В 1980-1995-ті роки відбулося загострення конкуренції, що зумовило більш глибоке вивчення туристичними фірмами ринку туристичних послуг та пропозиції ширшого їх спектру, з метою задоволення та залучення великого об'єму туристів. А також туристичні підприємства почали самостійно формувати потреби споживачів за допомогою реклами та пропаганди туризму серед населення різних країн світу [1].

Концепція маркетингу взаємодії. З 1995 року та у сучасних умовах стандартного інструментарію маркетингу виявляється замало – без використання комунікаційних та соціальних прийомів (формування організаційної культури туристичного підприємства, створення атмосфери приязні та довір'я, особисті контакти) ефективність маркетингової діяльності в туризмі обмежена. Маркетинг спрямовується на становлення довготривалих відносин клієнтів з фірмою, адже в туризмі дуже чітко виявляється ефект Парето – 20% клієнтів приносять фірмі 80% прибутку [1].

Основою сучасної концепції маркетингу в туризмі є пошук потреб туристів та якнайповніше їх задоволення.

Дослідивши наукові джерела, які ми використовували, можемо виділити наступні рівні функцій маркетингу в туризмі:

1. Суспільному;
2. Регіональному;
3. Індивідуальному.

Дивлячись через призму суспільного рівня, туристичний маркетинг має забезпечувати нормальне функціонування ринку туристичних послуг та відповідні інструменти для продуктивної їх діяльності: доступність кредитів, лояльність податків, відповідні закони тощо.

Спостерігаючи з боку регіонального рівня, маркетинг в туризмі покликаний регулювати попит на туристичні послуги, їх вартість, рекламну діяльність, заохочення населення до ознайомлення зі своїм краєм та спонукання до відвідання туристами інших країн світу, пам'яток їх архітектури, культури та мальовничих краєвидів.

На рівні індивідуального споживача маркетинг в туризмі повинен виконувати такі функції:

1. Формування нових потреб туристів.
2. Переконавання про доцільність користування послугами даної фірми.
3. Формування потреби у частішому використанні послуг фірми.
4. Мотивування щодо користування послугами на постійній основі.

Вчені виділяють п'ять принципів туристичного маркетингу. Розглянемо їх.

Перший принцип це орієнтація на ефективне вирішення проблем споживачів. Він направлений на пошук та ідентифікацію проблем споживачів для найповнішого та швидкого їх задоволення.

Другий принцип має на меті націленість на конкретний результат. Націленість проявляється у довгостроковому періоді діяльності туристичної фірми, що зводиться до

оволодіння певною частиною туристичного ринку, результатом якої є максимізації прибутків.

Третій принцип проявляється в комплексному підході до досягнення поставлених цілей. Успіх забезпечується лише при сукупному використанні ефективних для фірми та ринку засобів маркетингу. Комплексність означає те, що окремо взяті маркетингові дії не дадуть належного результату.

Четвертий принцип націлений на максимальне врахування умов і вимог ринку з одночасним впливом на нього. Робота з конкретним ринком має враховувати його особливості. Такий підхід носить назву сегментація ринку і дозволяє пристосовуватись до специфічних потреб споживачів, які до того ж мають спільні риси і часто повторюються. Максимальне врахування умов ринку має поєднуватись з одночасним цілеспрямованим впливом на нього, щоб забезпечити сприятливе ставлення потенційних споживачів до фірми та її продукту.

П'ятий принцип це підприємливість та активність. Слід забезпечити швидку та ефективну реакцію на зміни зовнішнього середовища – без цього неможливо добитись конкурентних переваг. Ефективно працює лише таке підприємство, яке творчо застосовує концепцію туристичного маркетингу у своїй діяльності, постійно шукаючи нові прийоми впливу на ринок [2].

Проаналізувавши використану літературу, можна виділити чотири умови застосування маркетингу в туризмі:

1. Вільні ринкові відносини;
2. Вільна діяльність туристичних фірм.
3. Наявність конкуренції між фірмами туристичної індустрії;
4. Глибоке насичення ринку туристичними послугами;

Перші дві обумовлюють ефективність реалізації концепції маркетингу на конкретному туристському підприємстві, яке є основною ланкою підприємницької діяльності в сфері туризму. Другі дві умови визначають можливість і необхідність використання концепції маркетингу. Економічно самостійні туристичні фірми в умовах ринку змушені використовувати системний підхід до реалізації концепції маркетингу, так як жорстка конкуренція позбавляє права на життя будь-яку безсистемну діяльність.

Отже, проаналізувавши дану проблему, можна виокремити та знайти альтернативний шлях розвитку туристичної індустрії в Україні. Незалежно від рівня фахової підготовки, на сьогоднішній день є декілька речей, очевидних, мабуть, кожному громадянину України. Найважливіше з них – аби досягти успіху слід докласти загальних зусиль до розв'язання проблеми. Це мають бути не лише викладені на папері думки законодавців з приводу того, якою б вони хотіли бачити галузь туризму у майбутньому, а конкретні вчинки з їх боку. І починати слід не тільки з економічних та законодавчих нюансів. Може здаватися, що для вирішення поставлених завдань у нас досить багато часу. Проте обсяг роботи, яку необхідно виконати для їх вирішення, не залишає нам часу, далі зволікати не можна. Туристична галузь, хоч і дуже повільними кроками, починає збільшувати свої показники. Але не можна зупинятися на досягнутому. Саме від того, яким шляхом піде зараз розвиток галузі, залежить все її майбутнє зокрема та майбутнє економіки, а, отже, і життя України в цілому.

Список використаних джерел

1. Дурович А.П. Маркетинг в туризме: Учебное пособие. – Минск: Новое знание, 2003. – 496 с.
2. Исмаев Д.К. Основы стратегии и планирования маркетинга в иностранном туризме. – М.: Луч, 1994. – 302 с.
3. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. – СПб.: Питер, 1999. – 896 с.
4. Altkorn J. Marketing w turystyce. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2001. – 204 s.
5. Rieger A. Management von Destinationen und Tourismusorganisationen. – Munchen, Wien, Oldenburg, 1997.
6. Вертелева О. Електронний маркетинг туризму в контексті глобальних викликів / О.Вертелева // Економіка та держава.- 2010.-№ 1.-С. 38-42.

Дахно О.Ю., студент 2 курсу магістратури, групи-МТп-161,
факультет життєдіяльності природокористування і туризму
Науковий керівник: Андрєєва Г.П., к.е.н, доцент,

Коваль П.Ф., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м.Чернігів, Україна)
alexei.dahno@gmail.com

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ УСПІХУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРОПЕРАТОРА

Внутрішній туризм є важливою складовою економіки. Діяльність внутрішніх туроператорів – необхідний елемент для ефективного економічного розвитку держави. Забезпечення успішної туроператорської діяльності на внутрішньому ринку сприятиме надходженню значної кількості коштів в економіку країни.

Особливості туроператорської діяльності досліджували Ю. Карягін, О. Мельникова, Ю.Миронов та інші. Доцільно зазначити, що проблемам успішного розвитку туроператорів внутрішнього ринку не було приділено окремої уваги. Тому ця проблема потребує детального дослідження.

Метою статті є визначення чинників, які впливають на успішний розвиток діяльності внутрішнього туроператора.

Туристичний оператор – це юридична особа, зареєстрована відповідно до законодавства України, діяльність якої полягає в організації та забезпеченні створення туристичного продукту, реалізації та наданні туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг. А також це організація, яка в установленому порядку отримала ліцензію на здійснення туроператорської діяльності. Внутрішній туроператор – це оператор, який здійснює свою діяльність у межах країни [1].

Проаналізувавши існуючі дослідження у сфері туризму та практичної діяльності окремих підприємств, ми дійшли висновку, що на успіх у даному бізнес-напрямку впливають як загальні ринкові чинники, так і специфічні фактори ринку внутрішнього туризму. Загальні чинники ми виокремили наступні:

1. Вдала спеціалізація діяльності. Даний вид підприємств може визначати свою спеціалізацію залежно від географічного напрямку, різних видів туристичних цілей, пропозиції індивідуальних чи групових турів та ступеню концентрації діяльності.

2. Вдала маркетингова стратегія. Сформульована маркетингова стратегія дає змогу як ефективно задовольнити потреби ринку, так і досягти успіху туроператора у конкурентній боротьбі. Маркетинговий план є життєво необхідним для кожного напрямку діяльності туристичного підприємства на ринку. Туроператорові потрібно формувати конкретні цілі його діяльності, які мають бути кількісно визначеними і їх можна буде досягти за визначений період часу. У ході формулювання маркетингової стратегії слід пам'ятати, що вона повинна висвітлювати заявлені цілі і завдання туристичної фірми [2].

3. Цінова політика. Для туроператора ціна туристичного продукту – це головний інструмент вдалого управління діяльністю. Суть цінової політики внутрішнього туроператора полягає у встановленні ціни та туристичні послуги, які б з урахуванням попиту на них, давали змогу оволодіти певною часткою туристичного ринку і могли б принести той обсяг прибутку, якого фірма хоче досягти. У процесі визначення ціни на туристичні послуги слід враховувати особливості окремих видів внутрішніх подорожей. Визначаючи цінову політику туроператор повинен вибрати найбільш зручну цінову стратегію, враховуючи своє положення на ринку. Вдало визначена цінова політика для внутрішнього туроператора є важливою складовою успішного розвитку. Її правильна розробленість сприятиме довготривалому і ефективному розвитку туристичної фірми на ринку [3].

4. Конкурентна стратегія на ринку. Одним із найважливіших критеріїв успішного розвитку будь-якого туроператора є розробка стратегії конкурентних переваг на базі оптимального поєднання цілей, можливостей і особливостей туристичного ринку.

Конкурентоспроможна туристична пропозиція з'являється в результаті створення туристичною фірмою конкурентних переваг, які впливають на майбутні стратегічні напрями, вибір шляхів і способів їх досягнення.

5. Структура організації. Структура внутрішнього туроператора мусить будуватися в такій формі, яка дає змогу найефективніше досягати поставлених цілей в короткі строки [4].

6. Наявність сприятливих факторів споживчого ринку. До них належать такі:

- демографічні (загальне зростання народонаселення, урбанізація, зміна вікової структури населення, збільшення середньої тривалості життя, що зумовлює вивільнення часу і засобів у великій кількості людей, які дають їм змогу здійснювати подорожі);

- економічні (зміна структури споживання товарів і послуг у бік збільшення в споживчому кошику населення частки різних послуг, зокрема й туристичних);

- соціальні (зростання добробуту населення, збільшення тривалості оплачуваних відпусток, доходу на кожну родину і кількості працюючих жінок);

- культурні (зростання культурного рівня населення і, у зв'язку з цим, прагнення людей до ознайомлення з культурними цінностями);

- науково-технічний прогрес (зумовлює швидкий розвиток матеріально-технічної бази туристичної індустрії, що створює необхідні умови для масового внутрішнього туризму) [5].

7. Особистісно-поведінкові стимули споживачів туристичного продукту. У міру зростання доходів споживач надає перевагу психологічним мотивам під час вибору нової подорожі. Тому внутрішньому туроператорові слід подбати про інформованість клієнтів щодо відповідного рівня послуг на внутрішньому туристичному ринку [6].

8. Продумана рекламна кампанія. Від інформованості потенційних споживачів залежить популярність туроператора на туристичному ринку. Особливості рекламної кампанії у сфері туризму полягають у тому, що туристичні послуги, на відміну від товару, не мають постійних властивостей, тож потребують використання таких функцій як інформування та пропаганда. Специфічні особливості туристичних послуг створюють необхідність застосування візуальних засобів, які б могли комплексно висвітлити об'єкт туристичного інтересу. Важливим є використання фото, відео та інших мультимедійних засобів. Найкраще досягає мети та реклама, яка обіцяє споживачам певні вигоди та переваги над пропозиціями конкурентів. Потенційний споживач мусить бути впевненим у тому, що туроператор рекламує фінансово вигідні послуги, які дозволять отримати задоволення від їхнього споживання [7].

9. Імідж туристичного оператора. Ретельна та планова робота над ним формує позитивний образ у споживачів, тобто він стає привабливим та наділеним особливим характером. Основні графічні засоби індивідуалізації іміджу дають можливість позиціонувати компанію на ринку, знайти свого споживача або клієнта [8].

Специфічні чинники, що впливають на успіх внутрішнього туроператора:

1. Ресурсна база. Внутрішній туроператор не має такої широкої ресурсної бази як міжнародні оператори. Він обмежений ресурсами однієї країни і повинен забезпечувати конкурентоспроможність свого туристичного продукту шляхом підвищення якості його складових. До таких складових зараховують і туристичну інфраструктуру, якість якої, забезпечується завдяки укладанню договорів з добірними партнерами.

2. Ситуація в країні. Діяльність внутрішнього туроператора повністю залежить від ситуації в країні. Напружена політична ситуація, нестабільне економічне становище негативно впливає на туристичну діяльність. Туризм не є першочерговою потребою людини, і в час складної ситуації в державі, попит на нього помітно знижується.

3. Імідж держави. Для забезпечення попиту на свій туристичний продукт внутрішньому туроператорові необхідно впевнити туристів не лише у якості пропонованого відпочинку, а й у його репутації. Під час вибору місця відпочинку туристів турбує не лише його вартість та якість, але й імідж. Якщо країна не відома на світовому ринку туристичних послуг, то відпочинок на її території не матиме високого попиту серед туристів.

4. Рівень розвитку соціальної інфраструктури. Вибір туристами місця відпочинку здійснюється не лише з врахуванням чинників наведених вище, але й зі стану соціальної інфраструктури. Для внутрішнього туроператора, важливим є забезпечення туристам нормальні умови їхньої життєдіяльності, ступінь забезпечення яких залежить від стану соціальної інфраструктури.

5. Співпраця з іноземними партнерами. Вона є ще одним чинником, що здатен забезпечити певні конкурентні переваги для внутрішнього туроператора. Внутрішній туроператор може приймати іноземних туристів на території своєї країни, однак для цього слід врахувати всі вищезгадані чинники і, таким чином, сформулювати пропозицію здатну задовольнити їхні потреби. Обов'язковою складовою є дослідження ринків країн-постачальників туристів, як-то Німеччини, Китаю, Японії, США та ін. [9].

На основі проведеного теоретичного дослідження підсумовуємо, що для успішного розвитку внутрішній туроператор повинен враховувати значну кількість чинників. Основними критеріями успішності є правильний вибір спеціалізації туроператора, визначення потрібної маркетингової стратегії, яка повинна містити визначення цілей розвитку туристичної фірми, аналіз ринку та створення плану раціонального використання ресурсів. Додатково маркетинговий план повинен містити збутову стратегію розвитку туристичного підприємства. Важливим критерієм успіху є продумана цінова політика та заздалегідь сформована конкурентна стратегія розвитку. Також успіх туроператорської діяльності залежить від факторів споживчого ринку. Окремим чинником, що сприяє розвитку туристичного бізнесу є продумана рекламна компанія підприємства та вдало сформований імідж.

Зважаючи на особливості своєї діяльності, внутрішній туроператор мусить приділяти увагу специфічним чинникам, які впливають на його успіх. Сюди належать забезпеченість ресурсами, рівень розвитку соціальної інфраструктури, ситуація в країні, її імідж та можливість співпраці з іноземними партнерами. Загалом врахування всіх цих чинників є важливою складовою діяльності внутрішнього туроператора, яка здатна позитивно вплинути на його розвиток.

Список використаних джерел

1. Закон України « Про туризм»[Електронний ресурс]/ Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
2. Голубков Є.П. Маркетингові дослідження: теорія методологія і практика: Підручник /Є.П. Голубков. - М.:Дис. – 2008. - 496 с.
3. Головачук Т.І. «Ціноутворення»: Опорний конспект лекцій/ Т.І. Головачук.//Київ. нац. торгів.-економ. ун-т. – ЧТЕІ КНТЕУ. – 2003.- 142 с.
4. Правик Ю.М. Маркетинг туризму[Електронний ресурс]/ Ю.М.Правик. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/598-marketing-turizmu-pravik-yum-.html>
5. Пуцентайло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: навчальний посібник/ П.Р. Пуцентайло. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
6. Момонт Т.В. Економіка. Управління. Інновації: підручник/ Т.В. Момонт. - М. – 2012. – 425 с.
7. Дурович А. П. Реклама в туризмі: учебное пособие/ А.П.Дурович// Беларус.гос. економ. ун-т. – Минск: БГЕУ, 2000. – 192 с.
8. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. / В.Ф. Кифяк. - Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.
9. В'їзний туризм: Навч. пос. [Текст] / П.Ф.Коваль, Н.О.Алешугіна, Г.П.Андрєєва, О.О.Зеленська, Т.В. Григор'єва, О.Г. Пархоменко, В.Б. Дудко, М.О. Михайловський, С.І. Бондар. – Ніжин: Вид-во Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с.

Дорофеева Е.Д., студентка 3 курса, группа МГТ-31,
гуманитарно-экономический факультет
Научный руководитель: **Исайчикова Н.И.**, к.э.н., доцент
Гомельский государственный технический университет
(г. Гомель, Республика Беларусь)
natalyiii@mail.ru

ХАРАКТЕРИСТИКА УСЛУГ ДЕТСКОГО ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Несмотря на имеющийся туристский потенциал, выгодное геополитическое положение, наличие богатого культурного и природного наследия, республика занимает весьма скромное место на мировом туристском рынке и существенно отстаёт от соседних государств. Из 15 тысяч объектов культурного и природного наследия в туристских целях используется менее 5 процентов. Сохраняется тенденция к преобладанию выездного туризма над въездным. Так, в 1999 году число туристов, выезжавших за пределы республики, составило 934 тысячи человек, а число иностранных туристов, посетивших республику Беларусь, - всего 76 тысяч.

В экономике Беларуси туризм играет не первостепенную роль: доходы от него в структуре ВВП составляют лишь 0,5 %, в общем товарообороте сферы услуг - около 10 %. Эти же показатели во многих развитых странах в среднем составляют 7 и 25 % соответственно. Тем не менее, в последние годы в стране отчетливо складывается рынок туристских услуг.

Так как в Республике Беларусь детский туризм недостаточно развит, то можно утверждать, что страна не может конкурировать со странами Восточной и Западной Европы.

Создание массового детского туризма в республике началось в 30-х гг. XX в. Происходило это в связи с тем, что в школах экскурсии получают широкое распространение как метод обучения и одна из форм внеклассной работы. Основным направлением школьных экскурсий было краеведение. Первая в Минске туристско-экскурсионная база, рассчитанная на 1100 человек, была открыта в 1936 г.

Освещением вопросов детского туризма занимались такие журналы, как «Асвета» и «Камуністычнае выхаванне». Эти издания систематически содержали материалы по вопросам организации и проведения детского туризма.

Основной особенностью детского и юношеского туризма в Республике Беларусь является возраст несовершеннолетних потребителей.

Весь детский туризм Республики Беларусь можно разделить на две больших группы: оздоровительный и экскурсионный. Экскурсионные туры пользуются наибольшим спросом в течение школьных каникул - зимних, весенних и осенних, майских праздников, а также в начале лета. Массовый вид летнего детского отдыха - оздоровительные лагеря и центры детского отдыха. Сюда же относятся детские спортивные центры, лагеря санаторного типа, специализирующиеся на профилактическом лечении.

Согласно статистическому сборнику Республики Беларусь на 2016 год, количество детских санаториев равно 6, число летних оздоровительных лагерей – 6027, количество детей, отдохнувших в оздоровительных лагерях за лето – 360,3 тыс. чел [1].

В Беларуси есть специализированные санатории, которые разделяются по лечебным профилям. Например, здравницы «Росинка», «Случ», «Надежда», «Солнышко» и другие. Наибольшее количество санаториев располагается в Брестской области. Здесь родители с детьми смогут отдохнуть в таких здравницах, как «Свитанок», «Белая вежа» и «Ружанский». В Витебской области находятся санатории «Лётцы» и «Боровое». В Гродненской области функционирует санаторий «Радон», который известен своими лечебными грязями. В Минской области санаториев тоже предостаточно. Среди самых популярных: «Белорусочка», «Белая Русь», «Берёзка» и «Лазурный».

Помимо санаториев и здравниц в Беларуси располагается огромное количество частных домов, коттеджей, усадеб и отелей, где можно с комфортом отдохнуть всей семьей.

Так же существуют множество спортивных организаций, которые организуют различные поездки, соревнования.

Нельзя не отметить мягкий климат Беларуси, который также является немаловажным фактором для развития детского туризма. Климат республики предоставляет пригодные условия для отдыха детей. Достаточно теплое лето позволяет детям насладиться всеми прелестями отдыха в детских лагерях, спортивных лагерях, также дети могут поучаствовать в походе.

В Республике Беларусь имеется огромное разнообразие детских лагерей. Это и спортивные лагеря, в которые ребенок едет от секции или кружка, оздоровительные лагеря.

Также существуют, так называемые, гайд-лагерь и лагерь бой-скаутов. Данные лагеря напоминают чем-то пионерские лагеря. Однако существует отличительная особенность-разделение по половому признаку, т.е. в гайд-лагерь ездят только девочки, а в лагерь бой-скаутов, соответственно, мальчики. Данные лагеря были сделаны по прототипу американских детских лагерей.

Для отдыха в Беларуси с детьми можно выбрать одну из туристических баз. Данный вариант больше всего подойдет тем, кто не любит степенных прогулок по окрестностям и предпочитают более активный отдых. Катание на лошадях, водные виды развлечений, экскурсии, посещение тренажерных залов и мероприятия, ориентированные на юных отдыхающих подойдут для совместного отдыха с родителями.

В настоящее время самыми популярными предложениями на рынке услуг детского туризма являются санатории и оздоровительные центры, а так же в летний период- Болгария. Значительно меньшая часть туристических фирм занимается подбором туров в Европу для детей. Так же практически все туристические фирмы работают с детьми в группах и очень сложно найти вариант только для одного или нескольких детей.

Немаловажным фактором для развития детского туризма является демографическая ситуация Республики Беларусь, для данного анализа нас интересует возрастная категория от 7 до 15 лет, которая является основным сегментом детского туристического рынка. По данным демографических исследований численность детей в возрасте до 15 лет уменьшалась вплоть до 2009 года, а начиная с 2010 года наблюдается ее рост. Существующий прогноз демографической обстановки в Беларуси кардинально не изменит рынок потребителей детского туризма, однако сможет оказать существенное влияние на рыночную конкуренцию, а точнее, усилит конкурентную борьбу.

В основном, продвижение услуг детского туризма в Республике Беларусь происходит за счет распространения информации в детских садах и школьных учреждениях. Существенным недостатком при данном способе является, так называемая «игра в слепую», потребитель не знает у кого он приобретает туристический продукт, работая через посредников. Однако существует и положительная сторона: большой обхват потенциальных потребителей.

Таким образом, исходя из вышеизложенного, можно констатировать, что рынок детского туризма имеет множество направлений, сохраняет за собой возможности для развития данной отрасли. Следует заметить, что детский туризм является неотъемлемой и одной из самых значимых отраслей туризма в целом.

Также можно отметить, что, в основном, среди школьников набирает популярность внутренний туризм, т.е. родители отправляют своих детей в белорусские санатории и лагеря, что положительно сказывается на развитии внутреннего детского туризма Республики Беларусь.

Список использованных источников

1. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://belstat.gov.by>

Дорофеева Е.Д., Богдановская О.А., студентки 3 курса,
группа МГТ-31, гуманитарно-экономический факультет
Научный руководитель: **Исайчикова Н.И.**, к.э.н., доцент
Гомельский государственный технический университет
(г. Гомель, Республика Беларусь)
natalyiii@mail.ru

ХАРАКТЕРИСТИКА УСЛУГ ТРАНЗИТНОГО И ТРАНСГРАНИЧНОГО ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Транзитный туризм (трансграничный туризм) - это остановки туристов по пути следования к туристическому месту назначения. Главными спутниками транзитного туризма является качество дорог и придорожного сервиса на автомобильных трассах, развитая сеть мотелей, бистро, условия для познавательного автотуризма вдоль основных транспортных магистралей, а также туристическая инфраструктура по направлениям национальной сети и международных транспортных коридоров, а также основных транспортных магистралей. Географическое положение определенных стран дает возможность использовать международные транзитные коридоры, связывающие страны Запада, Востока, Севера и Юга - это, в частности, следующие страны: Венгрия, Украина, Беларусь, Грузия, Лаос, Перу. Проезд по ним может быть не только быстрым и безопасным, но и интересным, познавательным.

В транспортной сети Беларуси выделяется основной опорный каркас, состоящий из двух главных трансевропейских трасс. Наиболее важной из них является магистраль, соединяющая Париж, Берлин и Варшаву через Брест и Минск с Москвой. Магистраль Брест – Москва является самой современной и наиболее перспективной для развития транзитного туризма. Второй по важности трансевропейской трассой считается трасса Гомель – Витебск, соединяющая Стамбул, Бухарест, Киев с Санкт-Петербургом. От нее отходит ответвление от Гомеля через Минск к Вильнюсу и Клайпеде.

Среди других автодорог Беларуси выделяются те, которые обладают наибольшей привлекательностью для туризма. Это дороги, вдоль которых расположено большое количество ценных историко-культурных объектов, природных объектов и территорий. К ним относятся: Гродно – Слоним – Кобрин – Малорита; Гродно – Лида – Минск; Шклов – Могилев – Корма; Кобрин – Пинск – Житковичи; Минск – Молодечно – Ошмяны. Почти все они располагаются недалеко от главной магистрали страны или пересекают ее и могут использоваться для транзитного туризма.

Влияние вышеназванных предпосылок усиливается еще тем, что вследствие геополитических изменений произошло приближение ЕС к рубежам Беларуси – в результате три из шести областей страны (Брестская, Гродненская, Витебская) граничат и сотрудничают с ЕС в рамках евро-регионов «Буг», «Неман», «Озерный край», «Беловежская пуца». Хорошо развитая транспортная сеть Европы дает возможность передвижения по всему региону и связывает через Беларусь объединенную Европу со странами СНГ и Азией; процессы интеграции, происходящие в Европе, позволяют свободно передвигаться из страны в страну; высокое экономическое развитие большинства стран Европы обеспечивает наличие у жителей денежных средств на туризм и отдых.

Наиболее перспективным направлением для развития транзитного туризма является трасса Варшава – Брест – Минск - Москва, пересекающая Беларусь с юго-запада на северо-восток и делящая ее территорию на две приблизительно равные половины наподобие своеобразного экватора. Протяженность ее в пределах Беларуси составляет 610 км.

Анализ статистических данных органов Государственного пограничного Комитета Республики Беларусь свидетельствует, что в 2016 г. в Республику Беларусь иностранные граждане и лица без гражданства (далее – иностранцы) въезжали свыше 4,18 млн. раз (за

аналогичный период прошлого года (далее – АППГ) – свыше 4,38 млн. раз), выезжали 4,46 млн. раз (АППГ – 4,52 млн. раз). Наибольшее количество раз Государственную границу Республики Беларусь пересекали с целью въезда в Беларусь граждане Украины, России, Литвы, Молдовы и Латвии, граждане этих же государств наибольшее количество раз пересекали Государственную границу Республики Беларусь и с целью выезда [1].

На конец 2015 года в Республике Беларусь осуществляли туристическую деятельность 1 364 организации, услугами которых воспользовалось более 800 тыс. организованных туристов и 987 тыс. экскурсантов.

В 2015 году численность туристов, организованно выезжавших из Республики Беларусь за рубеж, составила 533,8 тыс. человек, из них 12,4% путешествовали в страны СНГ.

Численность организованных туристов, посетивших Беларусь в 2015 году, составила около 300 тыс. человек. Наибольшее число прибывших организованных посетителей приходилось на Российскую Федерацию.

В 2015 году в гостиницах и аналогичных средствах размещения проживало 1 606,1 тыс. человек. Более половины (57,2%) из числа проживающих составили граждане республики, граждане из других государств – 42,8 %, в том числе из стран СНГ – 31 %.

Расходы иностранных туристов в стране положительно влияют на экономику Республики Беларусь. Это формирует приток иностранной валюты в экономику, что позволяет поддерживать экономику страны на оптимальном уровне. Рассмотрим статистику расходов туристов внутри стран за несколько последних лет.

В 2012 году въехавшие туристы оставили в стране 986 миллионов долларов США. В 2013 году эта цифра увеличилась до 1 156 миллионов долларов США. Положительная динамика просматривалась и в 2014 году. Статистика расходов в нём составила 1 230 миллионов долларов США [1].

Таким образом, из приведенных данных статистики можно сделать вывод, что иностранные туристы тратят значительное количество денежных средств в Республике Беларусь. Это приносит государству доход и позволяет поддерживать экономику на достаточном для ее нормального функционирования уровне. Данному положению значительно поспособствовало тот факт, что Беларусь в 2017 году установила безвизовый режим для граждан 80 государств.

Список использованных источников

1. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://belstat.gov.by>

Зимогляд А.О., студентка 3 курсу, група Т-152,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Науковий керівник **Андрєєва Г.П.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
aliozimoqliad@ukr.net

ЗООЛОГІЧНІ ПАРКИ УКРАЇНИ ЯК ТУРИСТИЧНІ ОБЄКТИ

Збереження біорізноманіття – актуальне завдання сучасності, не просто новий напрям охорони природи, а невід'ємна складова концепції переходу людства на принципи збалансованого розвитку.

Створення заповідних територій покликане на збереження та відтворення екомережі регіонів. Згідно з Законом України «Про природно-заповідний фонд України» виділяють одинадцять категорій (різновидів) заповідних територій, до яких належать і зоологічні парки [1].

Не для кого не є секретом те, що внесок зоопарків у збереження біорізноманіття тваринного світу дуже великий. Завдяки їм зберігся ряд видів рідкісних тварин, які зникли в

дикій природі – кінь Пржевальського, зубр, олень Давида, біла антилопа, гавайська казарка, лайсанський чирок і багато інших.

Зоологічні парки створюються з метою:

- формування і утримання колекцій тварин;
- збереження і відтворення в штучних умовах тварин, у першу чергу, зникаючих, рідкісних, занесених до Червоної книги України і міжнародних Червоних списків;
- проведення науково-дослідних робіт;
- проведення навчально-виховної та культурно-освітньої роботи в галузі екології, охорони природи, етології, зоології, мисливського і тваринного господарства;
- поширення еколого-освітніх знань;
- здійснення різноманітних форм культурного обслуговування, створення умов для відпочинку та дозвілля населення, при збереженні сприятливих умов утримання тварин [2].

Зоологічні парки загальнодержавного значення є природоохоронними культурно-освітніми та науково-дослідними установам. До них відносять такі зоопарки, які показані в таблиці 1. В ній перераховані всі зоопарки загальнодержавного значення у порядку зменшення площі.

Таблиця 1

Зоологічні парки України загальнодержавного значення

№	Назва зоопарку	Рік створення	Площа, га
1	Київський зоопарк	1909 рік	34 га
2	Миколаївський зоопарк	1983 рік	23 га
3	Харківський зоопарк	1895 рік	22 га
4	Рівненський зоопарк	1998 рік	12 га
5	Менський зоопарк	1983 рік	9 га
6	Черкаський зоопарк	1983 рік	8 га
7	Одеський зоопарк	1983 рік	7 га

Наразі багато видів тварин знаходяться під загрозою повного вимирання. Міжнародний союз охорони природи у 2006 році оцінив частку вимираючих видів у приблизно 40 % від усіх описаних видів багатоклітинних організмів. В цьому списку є такі звірі як гепард, сніжний барс, рівнинна та гірська горили, орангутан, мала і велика панди, європейська видра, білий ведмідь, білий носоріг. Основні причини: деградація природних місць існування через антропогенну трансформацію та браконьєрство. Інколи види зникають разом з їхнім природним середовищем ще до того, як їх встигають відкрити [3].

Українські зоопарки відомі і в Європі та в ходять в Європейську Асоціацію Зоопарків і Акваріумів (EAZA). Зокрема Миколаївський зоопарк був одним із перших таких закладів України, що увійшли в цю асоціацію (1993 рік) [4]. Членами цієї асоціації також є Київський та Одеський зоопарки. Потрібно відзначити, що зоологічні парки України співпрацюють і з іншими асоціаціями, зокрема EARAZA – Євро-Азіатська Регіональна Асоціація зоопарків і акваріумів, Всесвітня асоціація зоопарків і акваріумів (WAZA), Українська асоціація Зоологічних парків і Акваріумів (UAZA).

Навколо сфери діяльності зоологічних парків склалась наукова дискусія, викликана, в першу чергу необхідністю визначення адекватної системи управління та відомчого підпорядкування цих установ. З одного боку, розвитку туризму та рекреації передувало та сприяло саме природоохоронне призначення цих установ, але з іншого – це створює значну напругу на місцеві та національні бюджети, за рахунок яких (в більшості випадків) вони досі існують.

Зоопарки є комунальною власністю, але наші міста не можуть в повному обсязі фінансувати зоопарки і це є першопричиною всіх проблем. Низька заробітна плата

працівників українських зоопарків, а також незадовільний стан об'єктів, в які багато років майже не вкладалися кошти.

В основному, будівлі та споруди зоопарків потребують серйозного ремонту, або оновлення. Подекуди рівень утримання тварин дуже далекий від того, який забезпечують європейські зоопарки. Більшість цих установ мають неприбутковий характер діяльності.

Та не дивлячись на всі вище перераховані проблеми, зоопарки є досить привабливим місцем для туристів. За допомогою статистичних даних, можна прослідити та проаналізувати їх відвідуваність з 2013 по 2015 роки (рис.1).

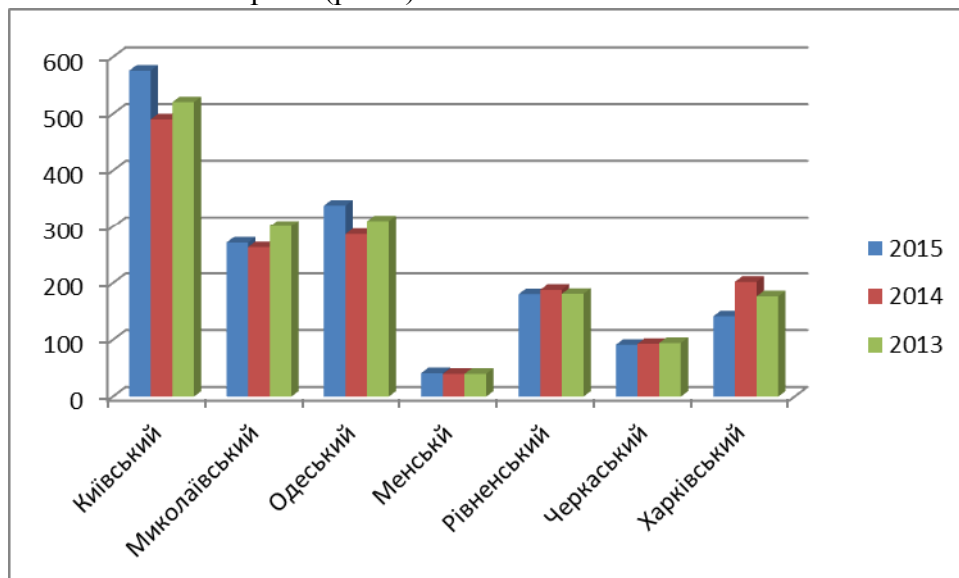

Рис1. Динаміка відвідуваності українських зоопарків загальнодержавного рівня в 2013-2015 рр.

Бачимо, що відвідуваність зоопарків є не стабільною. В деяких зоопарках 2015 рік є роком з більшим відвідуванням, а в деяких ці показники зменшуються.

Можна стверджувати що розвитку туризму та рекреації передувало та сприяло природоохоронне призначення цих установ. Проте сьогодні функціонування зоопарків саме в туристичній галузі дозволяє їм отримувати значні доходи. Хоча сфера охорони природи ставить основним завданням – збереження біорізноманіття колекції тварин.

Досвід показує, що зоопарки вигідно використовувати в туристичній індустрії. Наприклад, більшість зоологічних парків розташовані у великих містах та мають транспорту доступність, де вони можуть приваблювати потенційно велику кількість відвідувачів, зокрема іноземних туристів. Також потрібно відзначити, що зоопарки приваблюють туристів і в соціально-психологічному плані, тобто мотивують відвідувати їх з метою огляду привабливих тварин та показу дітям, онукам (наприклад, мавп, левів, слонів, тощо) та експозицій з зануренням в «дику» середовище (наприклад, проходження відвідувачів повз печери з кажанами, штучні джунглі, населені різнобарвними птахами, тощо). Керівництво зоопарків намагається збільшити середній час перебування відвідувачів на території з метою реалізації їм додаткових товарів та послуг. Тому асортимент послуг зоопарків постійно розширюється, тим самим збільшуються доходи зоопарків.

Зараз на туристичному ринку України основними конкурентами зоопарків є заклади масового туризму, що відносять до культурно-розважальної сфери. Але, якщо працювати в правильному напрямку, а саме: вводити інновації в розвиток зоопарків, робити для відвідувачів більше цікавих та незвичних програм, то з часом зоологічні парки України можуть стати серйозним конкурентом традиційним туристичним атракціям: історико-культурному, розважальному та навіть пляжному напрямкам.

Отже, проаналізувавши діяльність та значення зоологічних парків, можна дійти до висновку, що вони є важливим сегментом туристичної індустрії. Завдяки веденню

господарської діяльності, зоопарки створюють робочі місця, купують товари, матеріали та послуги, отримують прибуток, а головне зберігають та відновлюють вимираючі види тварин. Проте існує ряд проблем, які стримують розвиток зоологічних парків та вихід їх на європейський рівень. На нашу думку, необхідно привести до ладу державне фінансування цих установ, що допоможе їм покращити свій стан.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» № 2457-ХІІ від 16.06.1992 р. / Відомості Верховної Ради України – 1992. – № 34. – С. 502–549.
2. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, Міністерства культури і мистецтв України «Про затвердження Положення про зоологічний парк загальнодержавного значення» [Електронний ресурс]/ Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0258-98>
3. Київський зоопарк [Електронний ресурс]/ Офіційний сайт Київського зоологічного парку загальнодержавного значення. – Режим доступу: http://zoo.kiev.ua/about/goals_and_objectives/
4. Миколаївський зоопарк [Електронний ресурс]/ Офіційний сайт Миколаївського зоологічного парку. – Режим доступу: <http://zoo.nikolaev.ua>

Ібрагімова А.С., студентка гр. СР-151

Непопенко К.С., студентка гр. СР-151

Лєскова Л.Ф., старший викладач кафедри соціальної роботи

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

alinaibragimova.110697@gmail.com, nepopenko98@mail.ru

ТУРИСТИЧНА ІНДУСТРІЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Наявність проблем розвитку сучасного туристичного бізнесу в Україні; розроблення інноваційних підходів до вирішення проблем розвитку туристичної індустрії; реформування туристичної політики, обумовленої невпливним зростанням зношеності матеріально-технічної бази туризму; перспективи залучення інвестицій у фінансування туристичної сфери; недостатня розвиненість законодавчої бази щодо туризму в Україні. Саме тому, досліджувана нами проблема на даний час є актуальною і потребує сучасних шляхів вирішення.

Дослідженню проблем туристичної індустрії в Україні приділяли значну увагу ряд вчених: Бобарикіна О., Воронцова М., Ворошилова Т., Долішній М., Дядечко Л., Мальченко В., Мельниченко С. Однак умови сьогодення обумовлюють необхідність визнання ефективної стратегії розвитку туризму в економіці України з урахуванням сучасних реалій.

На наше переконання, особливості туризму, як галузі народного господарства, полягає в задоволенні людських потреб щодо пізнання навколишнього світу, унаслідок чого відбувся інтенсивний його розвиток в розвинутих державах світу.

Достеменно відомо, що туристичний бізнес в Україні зазнає жорсткої конкуренції з боку інших держав, та ми й самі нерідко віддаємо перевагу закордонним вояжам.

Досліджуючи окреслену проблему важливим є те, що останніми роками в Україні прийнято низку державних рішень на зміцнення та розширення законодавчої бази з туризму. Туризм визнано одним з пріоритетних напрямків національної культури й економіки. І це повністю відповідно зі світовими тенденціями, які свідчать, що туристична сфера буде індустрією XXI століття. Отже, Закон «Про туризм» визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України.

Зокрема, принциповою проблемою сучасного управління індустрією туризму залишається відсутність його чіткого механізму, тобто взаємопов'язаної та виваженої сукупності прийомів, методів та важелів впливу на суб'єкти господарювання в туристичній галузі. Лише частково його торкаються праці Е.Л. Лортикяна, Г.П. Лузіна, К.В. Павлова, А.Ф. Мельник, І.Г. Кириленко, Б.Н. Андрушківа, А.О. Сигайова, М.Б. Недашківського та ін.

На наш погляд, доречним є аналіз законодавчої бази відносно туристичної сфери. Досі розвиток туризму в нашій країні регулюється лише декількома спеціальними постановами, програмами та Законом України «Про туризм». Тож, не викликає сумніву, що у законотворчій справі зроблено ще далеко не все, адже прийнятими документами визначені лише основні засади розвитку туристичної галузі. В подальшому потребує всебічної розробки механізм розвитку туризму в Україні. Йдеться перш за все про видання на їх підставі відповідних підзаконних актів та інструкцій, які б реально сприяли зростанню соціально-економічної ефективності туризму в Україні та поповненню державного і місцевих бюджетів. Не заперечуючи важливості запровадження таких засобів організаційного регулювання туристичної сфери, як ліцензування та сертифікація, значну увагу яким надано безпосередньо в Законі України «Про туризм», варто підкреслити, що їх перелік не повинен обмежуватися лише цим [1,с.52-59].

Також, недостатня увага приділяється таким факторам підвищення туристичної привабливості держави, як спрощення прикордонних і митних формальностей, паспортно-візового режиму тощо. У цьому контексті не може бути залишений осторонь факт початку функціонування Міждержавної Ради по туризму країн СНД, поява якої створила усі умови для відновлення єдиного туристичного простору, тісної інтеграції та співробітництва в напрямку уніфікації державних галузевих стандартів і нормативно-правової бази, розробки спільних туристичних маршрутів, проведення узгоджених дій щодо гарантій захисту туристів та забезпечення виконання угод і домовленостей.

Щодо регіональної політики, вона покликана децентралізувати державні управлінські функції шляхом делегування широкого обсягу адміністративних, соціально-економічних та фінансових прав місцевим владним структурам. В більшості країн світу поточне управління туристичною індустрією здійснюються саме там, де виробляється рекреаційний продукт і зосереджені відповідні ресурси. Окрім підвищення ефективності управління, така політика, особливим чином акцентована на певних регіонах і територіях, може стати неабияким чинником їх перспективного загальноекономічного зростання. Приміром, створення об'єктів інфраструктури туризму або пільгових умов їх діяльності у віддалених та слаборозвинених регіонах сприяє відновленню їх демографічного потенціалу, надає поштовх розвитку сільського господарства, збільшує зайнятість населення, наповнює місцеві бюджети [3,с.13-18].

Ефективному вирішенню розглянутих нами проблем вітчизняного туризму перешкоджає насамперед відсутність узгодженості зусиль окремих міністерств, відомств, фінансових і комерційних структур, фірм та організацій, що працюють як в туристичній сфері, так і суміжних з нею галузях — громадському харчуванні, торгівлі, зв'язку, транспорті, виробництві сувенірної продукції та ін. Актуальним залишається питання, чи не є сенс замість проголошеної Законом України «Про туризм» позавідомчої Національної ради по туризму сформувати відповідний орган у складі Верховної Ради.

На наш погляд прискорити розвиток туризму в Україні дозволять:

- 1.Розробка сітки цікавих туристичних маршрутів міжнародного значення на території нашої країни з урахуванням потреб та інтересів приїжджаючих гостей, потенціалу туристичних ресурсів з подальшим представленням комерційних пропозицій іноземним туристичним фірмам для їх використання;

- 2.Забезпечення випуску високоякісної рекламно-інформаційної продукції на іноземних мовах, яка висвітлить туристичні можливості, історію, культуру України для розповсюдження серед іноземних туристів та закордонної спільноти.

3.Проведення маркетингового дослідження відносно можливості відкриття туристичними та спортивними організаціями центрів спортивного туризму для іноземців на базі наявної інфраструктури водного, пішого, гірничого, мисливського та інших видів туризму.

Подальший розвиток демократії, політична стабільність, визначення пріоритетних напрямків економічного розвитку, вступ України до ЄС — забезпечить створення високоприбуткової туристичної галузі, яка задовольнить потреби внутрішнього та міжнародного туризму, з урахуванням природно-кліматичного, рекреаційного, соціально-економічного та історико-культурного потенціалу країни, її національних особливостей [2,с.38-43].

Ми вважаємо, що поступове збільшення кількості працюючих, забезпечення більш високого доходу на кожного члена сім'ї та гнучкість робочого часу розширять сегменти туристичного ринку (як поїздки з метою відпочинку і в період відпусток, відвідування тематичних парків і культурних заходів, здійснення ділових поїздок, короточасних подорожей і маршрутів вихідного дня тощо).

Одним із найважливіших чинників, що впливає на розвиток як внутрішнього, так і міжнародного туризму, є добробут населення. Щорічне збільшення доходів громадян України приведе до більш інтенсивної туристичної діяльності і, зокрема, до збільшення кількості споживачів з високими доходами. Будемо сподіватись, що в майбутньому населення України буде мати достойний рівень і якість життя. Відпочинок, подорожі, мистецтво, культура стануть основними елементами, які заповнять вільний час людини [5,с.346].

Україна має надзвичайно вигідне географічне та геополітичне розташування, розвинену транспортну мережу, володіє значними природно-рекреаційними та історико-культурними ресурсами, населена працелюбним і гостинним народом. Забезпечити належну віддачу від цього потужного потенціалу, використати його в інтересах активного відпочинку та оздоровлення можна лише за умови чіткої організації туристичної діяльності, зміцнення існуючої та створення нової матеріально-технічної бази, залучення досвідчених і кваліфікованих кадрів, тобто за умови правильної організації та ефективного управління туризмом [4].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні узагальнюючі висновки, а саме:

1. Проаналізувавши сучасний стан українського туризму, робимо висновок, що за останні роки він знаходиться на етапі становлення та розвитку, все більшого наближення до міжнародних стандартів, вдосконалюється система надання туристичних послуг, знаходяться нові підходи до їх реалізації;

2. Можна запропонувати можливі ефективні шляхи розвитку туризму України. Серед них зазначимо основні: проведення необхідної рекламної та агітуючої роботи по зацікавленню української діаспори, як потенційних інвесторів у вкладанні коштів в український туризм; введення новітніх технологій у цій галузі, створення великої кількості туристичних WEBSITE; створення туристичних центрів; проведення зарубіжних рекламних компаній для потенційних іноземних туристів; використання логістичного підходу до збуту туристичної продукції.

3. Законодавча база туристичного бізнесу потребує реформування: введення більш чітких, гарантуючих безпеку та впевненість туристів у об'єктивності інформації, статей Закону України "Про туризм". Нажаль ми все ще прослідкуємо тенденцію багатьох туристичних агенцій надавати суб'єктивну інформацію про туристичні тури, умови проживання та трансферу.

Отже, окреслені нами проблеми є актуальними та потребують вирішення, поступового та зваженого підходу до їх розв'язання.

Список використаних джерел

- 1.Цибух В.І. Стан і перспективи розвитку туризму в Україні, Туристично-краєзнавчі дослідження, в.2, К.,2009, ст.52-59.
2. Гаврилишин І.П. Туризм України: проблеми і перспективи,К.,2004, 38-43.
3. Виноградарська А. Розвиток управлінського туристичного бізнесу. // Економіка. Фінанси. Право. – 2000 – вип. 5., с.13-18.
- 4.Олійник О. Туризм в Україні має перспективи// Урядовий кур'єр. - 1997. - 25 лютого.
- 5.Хлоп'як С.В. Управління туристичною галуззю: стан та перспективи// Регіональні перспективи. - 2000. - № 2-3. - с. 346.

Коваленко І.Г., студентка 2 курсу, група МТп-161,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Науковий керівник: **Алешугіна Н.О.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
kovalenko_95@ukr.net

ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТЕРИТОРІЇ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Туристична привабливість території сьогодні є одним з найбільш ефективних засобів поліпшення її економічного стану, а також одним з варіантів підвищення інвестиційної привабливості. У зв'язку з такою ситуацією, питання проведення більш глибокого дослідження туристичної привабливості території та її складових набувають актуальності.

Як відомо, привабливість - це властивість викликати захоплення, привертати до себе увагу, якимись особливими якостями, властивостями чи характеристиками. У науковій літературі, присвяченій туристичній діяльності, зазначається, що поняття атрактивності є основним і визначальним під час дослідження потоків туристів.

Проблеми щодо підвищення конкурентоспроможності та туристичної привабливості території досліджували у своїх працях такі зарубіжні та вітчизняні науковці: І. Зорін, В. Гавран, О. Любіцева, А. Мокляк, О. Музиченко-Козловська, А. Андрєєва, М. Омуш та інші.

Існує багато тлумачень поняття «туристична привабливість території». Так, І. Зорін, А. Зорін, Т. Ірисова визначають її як територію, що користується популярністю у туристів і перетворюється на туристичний центр, приваблює туристів завдяки наявності в її межах специфічних туристичних ресурсів, зручностей транспортно-географічного розташування та доступної для туриста інформації про неї [1; с. 22].

М. Омуш вважає, що туристично привабливою є територія, яка має потенціал для розвитку туризму, сукупність економічних і психологічних характеристик регіональних туристичних комплексів, що відповідають попиту, потребам туристів, вимогам інвесторів і забезпечують досягнення передбачуваного соціально-економічного ефекту[2; с. 7].

На думку О. Колесник, туристична привабливість регіону являє собою сукупність географічних, економічних, фінансових та політичних факторів певної території, що сприяють задоволенню потреб споживачів і дозволяють досягти максимального соціально-економічного ефекту для населення регіону та країни [3].

С. К. Волков пише, що туристична привабливість території може бути визначена, як сукупність візуальних, вербальних і емоційних характеристик, які формують ставлення туриста до конкретної території. Вона знаходиться в прямій залежності від кількості пам'яток або фотографованих місць. У своєму дослідженні він посиляється на теорію англійського соціолога Джона Уррі «Погляд туриста», яка говорить про те, що туризм передбачає поїздку куди-небудь в пошуках нових вражень, яких людина не має вдома або на роботі [4, с. 113].

Із вищевказаного можна зробити декілька логічних висновків.

По-перше, у розглянутих визначеннях запропонованих у наукових роботах, не враховано усіх чинників, які впливають на туристичну привабливість території, зокрема: розвиток матеріально-технічної бази туризму, благоустрій місця проведення туристичної діяльності, імідж, який має дестинація, ступінь інноваційності. Ці недоліки не дозволяють повною мірою оцінити туристичну привабливість території та визначити вагомість чинників, які впливають на цей процес.

По-друге, більшість дослідників складові туристичної привабливості ототожнюють зі складовими туристичного потенціалу.

Ця думка слушна, оскільки туристичний потенціал і туристична привабливість нерозривно пов'язані між собою. Туристичний потенціал території - ємне, багатоаспектне поняття, що охоплює сукупність природних, етнокультурних та соціально-історичних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, та іміджу, що служать чи

можуть служити передумовами розвитку певних видів туризму. Потужний і якісний туристичний потенціал є передумовою формування високої туристичної привабливості території. Тому туристичну привабливість часто характеризують тими ж складовими, що і туристичний потенціал. Але й є очевидним той факт, що це – різні поняття. У визначенні туристичного потенціалу увага фокусується на його складових, а туристична привабливість повинна характеризувати їх властивості. Окрім того, туристична привабливість може визначатися і іншими елементами, які не входять до складу поняття потенціалу: рівень безпеки, якість середовища, рівень інноваційності, імідж тощо [5, с. 57].

Враховуючи наведені вище означення, можна запропонувати таке визначення поняття “туристична привабливість території”: це властивість туристичного потенціалу та його складових, яка полягає у найбільшій відповідності наявних рекреаційно-туристичних ресурсів, матеріально-технічної бази туризму, інформаційного забезпечення, стану навколишнього середовища потребам і запитам туристів і забезпечують досягнення максимального результату від рекреаційно-туристичної діяльності.

Основою для формування туристичної привабливості території виступають насамперед рекреаційно-туристичні ресурси, які є однією з головних цілей подорожей. Під рекреаційно-туристичними ресурсами зазвичай розуміються об’єкти, явища чи процеси природного, антропогенного чи змішаного походження, властивості яких можуть безпосередньо задовольняти потреби людей, перш за все, у відпочинку та змістовному проведенні вільного часу. Особливістю рекреаційно-туристичних ресурсів є те, що вони здатні спонукати людей, які хочуть брати участь у їх використанні з метою оздоровлення чи відпочинку, долати певні відстані. Але, не всі природні об’єкти та об’єкти антропогенного походження можуть бути використані в якості рекреаційно-туристичних ресурсів. Для того, щоб змусити людей долати значні відстані з метою долучення до їх використання, вони повинні мати певні властивості.

Для рекреаційно-туристичних ресурсів такими властивостями є:

- оригінальність, яка зумовлена індивідуальними особливими риса, властивостями та характеристиками об’єктів, процесів, явищ природного чи антропогенного походження які зумовлюють їх неповторність і самотність та відрізняють від інших ресурсів;

- естетична привабливість, яка визначається ступенем тяжіння туристів до природних та суспільно-культурних об’єктів, який проявляється через їх характерні риси, що здатні притягувати до себе увагу туристів та викликати психоемоційне захоплення;

- унікальність полягає у наявності єдиних у своєму роді та неповторних рекреаційно-туристичних ресурсів;

- універсальність полягає у можливості використання одного й того самого ресурсу для організації різних видів туризму;

- історична, духовна та художня цінність проявляється у здатності об’єктів привертати увагу туристів своїми художньо-естетичними якостями, історичною значущістю і духовною цінністю та викликати у них пізнавальний інтерес;

- лікувально-оздоровча значимість полягає у використанні цілющих властивостей джерел мінеральних вод, лікувальних грязей, сприятливого клімату, тощо з метою турботи про основу життя людини – здоров’я;

- багаторазовість використання пояснюється тим що при дотриманні норм раціонального природокористування і проведення заходів рекультивації і благоустрою, один і той самий ресурс для задоволення рекреаційно-туристичних потреб можна використовувати неодноразово;

- масовість, інформативність і доступність – це такі властивості туристичних ресурсів, які впливають на обсяги туристичних потоків чи зосередження туристичної інфраструктури. [6, с. 95]

Для досягнення високого рівня туристичної привабливості та отримання максимального соціально-економічного ефекту туристичний центр повинен володіти сучасною розвинутою матеріально-технічною базою туризму та туристичною інфраструктурою. Адже, якими б багатими та унікальними не були природні ресурси та історико-культурна спадщина країни, регіону чи міста без розвинутої матеріально-технічної бази та інфраструктури туризму, які б

відповідали міжнародним стандартам не слід очікувати, що туристична індустрія в межах певної території буде отримувати високі прибутки.

Важливими властивостями інфраструктури туризму є: цілісність, під якою розуміється взаємозв'язок всіх суб'єктів туристичної діяльності (підприємств готельного і ресторанного господарства, транспорту та ін.); відносна стійкість, а також доступність: транспортна (наявність прямих рейсів, види транспорту, їх сполучення та взаємозамінність) та цінова (рівень цін на туристичні та інші послуги і товари,); комфортність та якість обслуговування (різноманітна пропозиція послуг гостинності, споживчі характеристики яких відповідають співвідношенню ціна/якість). Отже, щоб забезпечити ефективний розвиток туристичної індустрії необхідно формувати матеріально-технічну базу туризму, споруджуючи нові готельні комплекси, модернізуючи до рівня світових стандартів уже існуючі, проводити реконструкцію історичних пам'яток, таких як старовинні замки, які успішно можуть слугувати в якості готелів тощо. Для організації комфортного відпочинку, до чого прагнуть сьогодні туристи, необхідна наявність цілісної системи інфраструктури туризму, відсутність хоча б однієї складової в даній системі порушує повну задоволеність у потребах туристів.

Не менш важливим елементом у формуванні туристичної привабливості є інформаційне забезпечення. Воно визначається сукупністю форм і видів інформації про конкретну територію чи об'єкти, про історію території, про культуру, природу і населення, яку туристи отримують готуючись до подорожі, безпосередньо під час неї, або після подорожі. У туристичній сфері інформація займає особливе місце. Інформаційні послуги потрібні як власне туристові, так і організаторам туризму. У процесі підготовки до подорожі, а також під час її здійснення, турист потребує додаткової інформації про місце перебування, норми, правила і звичаї місцевості та країни, детальний опис пам'яток, карт і схем транспортних магістралей тощо. У сучасній туристичній індустрії велику увагу приділяють виданню яскравих буклетів, проспектів, котрі безкоштовно роздають потенційним туристам. Але, найбільш повну і достовірну інформацію турист отримує під час подорожі або відпочинку, безпосередньо спілкуючись із місцевими жителями та іншими туристами, які діляться своїми враженнями. Крім того, ефективними носіями інформації про туристичні дестинації виступають туристичні бюро, гіді, екскурсроводи, провідники і т. д. У наш час важливе значення у формуванні інформаційного забезпечення мають мережа Інтернет та ЗМІ. Саме такі засоби поширення інформації найбільш ефективно інформують користувачів, надаючи детальний опис туристичних центрів, туристичних послуг, пам'яток і навіть пропонують віртуальні подорожі. Сучасне інформаційне забезпечення туристичної індустрії, яке є обов'язковою умовою її успішного функціонування повинно володіти певними властивостями.

Найбільш важливими властивостями інформаційного забезпечення в галузі туризму які характеризують ступінь його відповідності потребам туристів є:

- репрезентативність інформації пов'язана з правильністю її відбору і формування з метою адекватного відображення властивостей і характеристик туристичної території.
- адекватність, яка визначається ступенем відповідності інформації, отриманої туристами, тому, що менеджер туристичної фірми мав на увазі при оформленні путівки;
- доступність полягає у можливості отримати ту чи іншу інформацію про місце відпочинку, наявні туристичні ресурси, інфраструктуру, послуги, що надаються тощо;
- актуальність полягає у відповідності туристичної інформації представленій туристам, теперішньому стану розвитку туристичного господарства на тій чи іншій території.

Дуже важливою складовою туристичної привабливості в сучасних умовах постає стан навколишнього середовища. Туризм і навколишнє середовище мають дуже тісний взаємозв'язок, оскільки туристична діяльність може впливати на нього як позитивно, так і негативно, а стан навколишнього середовища, в свою чергу, може спричиняти значний вплив на розвиток туристичної галузі. Так, туристична дестинація може мати надзвичайно багаті природні і унікальні культурно-історичні ресурси, проте несприятлива екологічна ситуація, незадовільний санітарно-гігієнічний стан водойм, повітря, ґрунтів чи близьке розташування підприємств шкідливого виробництва буде негативно впливати на її привабливість або навіть

відлякувати туристів. До того ж, сучасні туристи все більше віддають перевагу відпочинку в екологічно чистій місцевості. Н. Ветрова зазначає, що зниження якісних характеристик навколишнього середовища по відношенню до норми може негативно позначитися на привабливості території для рекреантів і призвести за рядом показників до втрати її значущості як сприятливої для організації рекреаційно-туристичної діяльності [7, с.123].

Неврахування стану навколишнього середовища може спричинити відчутні економічні втрати та зниження конкурентоспроможності території на ринку туристичних послуг. До актуальних заходів, спрямованих на охорону природного довкілля та підвищення привабливості туристичних територій, належить створення мережі заповідників і національних парків, де виробнича діяльність обмежується або забороняється. Прикладом екологічно безпечного використання територій та підвищення її привабливості є розвиток сільського зеленого туризму, де міський житель, відпочиваючи серед незайманої природи, стає її шанувальником і безпосереднім учасником традиційних свят тощо.

Зважаючи на те, що у наш час все важливішим стає питання екології, поліпшенню стану навколишнього середовища багато в чому сприяє така, комплексна сукупність заходів, як благоустрій території. Це дозволяє привести рекреаційно-туристичні території в належний вигляд, що відповідає санітарно-гігієнічним нормам і надає їм естетично привабливий зовнішній вигляд. Разом з тим, благоустрій місця проведення туристичної діяльності, який передбачає виконання сукупності робіт і заходів, здійснюваних у місцях відпочинку для влаштування здорових і комфортних умов життєдіяльності місцевого населення і туристів має значний вплив на формування туристичної привабливості території. Комплекс робіт з благоустрою місць туристичної діяльності охоплює: проектування, будівництво, експлуатацію зон відпочинку туристів, очищення водойм, облаштування пляжів, міських парків вулиць, площ тощо.

Головною метою благоустрою території, в кінцевому підсумку є надання їй красивого і доглянутого вигляду. Він також, представляє собою одну з основних стадій освоєння місця туристичного призначення. Для благоустрою таких територій потрібне проведення широкого комплексу різноманітних робіт і заходів. Тільки при комплексному підході територія стане не тільки привабливою для очей і корисною у використанні, але також безпечною для туристів і всього навколишнього середовища в цілому. Благоустрій територій може бути корисним не тільки для забезпечення чистоти, але і впливати на психіку, здоров'я, і настрій туристів. Тобто, при наявності ресурсів без створення комфортних і зручних умов для заняття туристичною діяльністю, територія навряд чи буде привертати увагу мільйонів туристів.

У сучасному світі рівень інноваційності є характерною ознакою розвитку суспільства, яка не може не впливати на туристичну привабливість території. Для туристичної індустрії цей факт набуває особливого значення. Створений туристичний продукт не можна залишати незмінним, його потрібно постійно модернізувати. Туристи стають все більш вимогливими і їхні постійно зростаючі потреби призводять до застосування останніх досягнень науки і техніки та впровадження нових технологій обслуговування. Зрозуміло, що туристичні дестинації, в яких застосовують нову методику у відновленні і розвитку духовних і фізичних сил туристів, використовують нововведення у процесі функціонування туристичної інфраструктури та пропонують інноваційні туристичні послуги будуть все більше привертати увагу туристів.

Окрім того, туристичну привабливість території доповнює такий елемент, як рівень безпеки в місцях тимчасового відпочинку. Оскільки географія поїздок постійно розширюється і кількість туристів зростає, до питань безпеки в туризмі відноситься дуже багато проблем. Епідемії, природні катаклізми, криміногенні ситуації і злочинність, військові ускладнення і перевороти, тероризм, сутички з місцевими жителями і це далеко не повний перелік причин, які можуть впливати на вибір місця відпочинку. Території, в яких мають місце подібні проблеми, не те що не привертатимуть увагу туристів, а навіть відлякуватимуть їх. Відвідування таких територій може становити реальну загрозу життю і здоров'ю туристів. Саме тому, рівень безпеки в місці тимчасового перебування це, мабуть, перше на що звертає увагу турист при виборі напрямку подорожі.

Створення позитивного туристичного образу району, країни чи міста в уяві туриста є одним з визначальних елементів, які формують їх туристичну привабливість. Імідж є інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку певної території. Саме імідж туристичної дестинації, сформований в уявленні туристів, підвищує її цінність у сприйнятті споживачів і є визначальним фактором, що впливає на вибір ними дестинації. Туристи сприймають місце відпочинку, орієнтуючись на образ, що склався у їхній свідомості. Як правило цей образ формується під впливом багатьох факторів: географічного розташування, історії, культури, соціально-економічного розвитку, інформації у ЗМІ, відгуків та суджень родичів і знайомих. Таким чином, туристи не тільки приносять дохід підприємствам міста, а й є значним носієм інформації про місце відпочинку, допомагають створювати його зовнішній імідж і репутацію.

Позитивний імідж території – це не розкіш і не новомодний атрибут. В умовах інформаційного суспільства і всепроникаючої глобалізації – це життєва необхідність. Соціально-економічна, культурно-історична, інвестиційна і туристична привабливість території не виникає на порожньому місці, а є наслідком розумно сформованого іміджу. Розвиток туристичної інфраструктури, розширення переліку послуг, що пропонуються, розвиток нових сфер діяльності, створення додаткових робочих місць, підвищення життєвого рівня населення, пошук коштів для фінансування і підтримки культурно-історичної спадщини, забезпечення можливостей для міжкультурного обміну безпосередньо пов'язано з іміджем території. Отже, успіх у формуванні іміджу території в першу чергу залежить від того, наскільки вдало свідомо сформований суб'єктом образ буде відповідати, з одного боку, її об'єктивним якостям, а з іншого - очікуванням і запитам туриста.

Підсумовуючи вище викладене, можна сказати, що територія буде мати туристичну привабливість тоді, коли вона володітиме туристичними ресурсами - природними (насамперед - екологічно чистими), історико-культурними та соціально-економічними, розвинутою матеріально-технічною базою, насиченою інфраструктурою, зручним транспортно-географічним розташуванням, доступною про неї інформацією та матиме сформований позитивний туристичний імідж.

Список використаних джерел

1. Зорин И.В. Менеджмент туризма: туризм и отраслевые системы : учеб. / И.В. Зорин, А.И. Зорин, Т.А. Ирисова и др. ; [под ред. В.А. Квартальнова]. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 272 с.].
2. Омуш М.О. Стратегія диверсифікованого розвитку туристського комплексу в регіональній економіці (на прикладі Йорданії) : автореф. дис. ...канд. екон. наук / М.О. Омуш – Харків, 2003. –19 с.].
3. Колесник О.О. Економічна оцінка туристичної привабливості України [Електронний ре-сурс] / О.О. Колесник // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 1. – Режим доступу :http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2010_1_12.pdf].
4. Волков, С. К. Анализ туристской привлекательности г. Волгограда с точки зрения теории Джона Урри/ С. К. Волков // Известия Волгоградского государственного технического университета. — 2013. — № 17 (120). — С. 113–118.].
5. Коваль П.Ф., Алешугіна Н.О., Андреева Г.П., Зеленська О.О., Григор'єва Т.В., Пархоменко О.Г., Дудко В.Б., Михайловський М.О., Бондар С.І. В'їзний туризм Навчальний посібник: Ніжин, Видавництво Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с.
6. Алешугіна Н.О., Барановська О.В., Барановський М.О., Зеленська О.О., Смаль І.В., Філоненко І.М. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства Навчальний посібник. - Чернігів: Видавництво ЧНТУ. - 492 с.]
7. Ветрова Н. М. Экологическая безопасность рекреационного региона : монография / Ветрова Н. М. – Симферополь : РИО НАПКС, 2006. – 297 с.].

НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ ТУРИСТСЬКОЇ МОТИВАЦІЇ

У туристичній практиці значну увагу приділяється вивченню мотивації туристів щодо вибору дестинації для відпочинку, його тривалості, пріоритетності видів транспортних послуг та інше. Проте мотивація туристів залишається недостатньо вивчена.

Мотивація (з лат. *movere*) — спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльність задовольняти свої потреби.

Мотивація — це те, що знаходиться в людини "всередині". Якщо людина мотивована, її задоволення від роботи може призвести до якісного результату. Під *мотивацією туристичної подорожі* розуміється спонукальна причина при виборі подорожі: можливість самореалізації, турбота про здоров'я, потреби в розвагах і спілкуванні з людьми, задоволення культурних потреб, заняттях улюбленою справою у середовищі однодумців, навчанні тощо. Туристична мотивація може бути визначена як спонукання людини, спрямовані на задоволення рекреаційних потреб, в залежності від його індивідуальних фізіологічних та психологічних особливостей, системи поглядів, цінностей, схильностей, освіти і т. д.

Туристська поїздка має в своїй основі мотивацію, яка є одним з найважливіших факторів прийняття рішення про подорож і вибору туристського продукту і його складових елементів. Туристські мотиви - найважливіші складові елементи системи туристської діяльності, які можна розглядати як визначальні компоненти попиту, основу вибору поїздки і програми відпочинку.

Мотивація є найважливішим, але в той же час найбільш складним елементом туристичного попиту. З одного боку, вона описується як одна з базових і незамінних засад в туристичному дослідженні – без мотивації не буде потреби в туризмі. З іншого боку, повне розуміння мотивації для подорожей та туризму залишається недосяжним.

Парадокс сучасного суспільства полягає в тому, що воно не тільки забезпечило можливість для подорожей і туризму (багатство, час, технології тощо), а й створило в ньому потребу. Первинний мотиваційний фактор – необхідність хоч на деякий час уникнути сучасне суспільство. З функціональної точки зору, подорожі та туризм відіграють важливу роль у сучасному суспільстві, зберігаючи його в хорошому робочому стані. Персонал, що працює в сфері туризму, повинен знати причини, чому туристи приїхали на відпочинок. Розуміння мотивів потенційного туриста має велике значення при плануванні, формуванні та організації процесу реалізації туристського продукту. Це дає можливість виробляти і пропонувати на ринок той туристичний продукт, який найбільшою мірою відповідає споживчим очікуванням.

Вивчення мотивацій туристів становить один із інноваційних шляхів розвитку сфери туризму. Інновації в рекреаційно-туристичній сфері можна розглядати як результат дій, які спрямовані на створення нового продукту, освоєння нових ринків, впровадження інформаційних технологій, вдосконалення процесу надання рекреаційно-туристичних послуг, створення стратегічних альянсів для здійснення бізнесу, впровадження сучасних організаційно-управлінських форм діяльності спеціалізованих підприємств. Інноваційним продуктом у рекреаційно-туристичній сфері можуть називатися нові пропозиції послуг, напрями, маршрути, які пропонуються та реалізуються на ринку [2, с. 14].

Вивчення туристичної мотивації, насамперед, пов'язане з вивченням того, чому люди відчувають потребу бути туристами, і як різними видами туризму можна задовольнити різні потреби.

Туристська мотивація це та необхідна база, на якій повинна будуватися ефективна система планування, розробки і реалізації туристського продукту. Мотивів, якими керується турист, багато. Причому у туриста завжди присутня ціла гама спонукальних мотивів, з яких лише певні можуть мати суттєву значимість і впливати на механізм і результат ухвалення остаточного рішення.

Нерідко туристська програма змінюється під впливом не основних, а побічних мотивів. Ключем до розуміння мотиваційного поштовху сучасного суспільства є концепція відчуження і бажання втекти від тиску і стресу сучасного життя. Туристи шукають сенсу та автентичності через подорожі та туризм. Треба сказати, що туристи - це сучасні паломники, що шукають ширих вражень, але зрештою розчаровуються в результаті штучності подій.

Розуміння туристських мотивів дозволяє забезпечувати відповідність попиту і пропозиції і, як результат, підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок задоволення потреб туриста в конкретному туристському продукті. Виявлення, знання та використання туристських мотивів повинні стати найважливішою стратегією туристського підприємства, орієнтованої на визначення ринкових потреб і створення таких видів турпродукту, які відображають вимоги певних сегментів ринків.

Не всі туристські мотиви можуть бути чітко сформульовані і визначені, але їх можна систематизувати. Серед *цілей* подорожі можна виділити наступні: відпочинок; дозвілля; розвага; пізнання; спорт та його супровід; лікування; паломництво; ділові цілі; гостьові цілі.

Види відпочинку дозволяють скласти умовну *класифікацію* туристських мотивацій при виборі подорожі.

1. Турбота про здоров'я. Для реалізації цього мотиву передбачені тури: культурно-оздоровчі, лікувальні, з використанням оздоровчих видів спорту, а також екзотичні тури, наприклад для охочих кинути палити.

2. Заняття спортом. Тури, що містять різноманітні види спорту.

3. Навчання. Тури, пов'язані з вивченням іноземних мов та розмовної практикою, що передбачають щоденні заняття і різні види рекреаційної діяльності; тури, навчальні різних видів спорту; а також професійні програми навчання (менеджмент, маркетинг, економіка та ін). Найбільшу групу складають навчальні тури за інтересами (наприклад, кулінарія, астрономія і т. д.).

4. Можливість самовираження і самоствердження. Пригодницькі тури: висококатегорійні туристські походи, сафарі, полювання, підкорення гірських вершин, експедиції тощо.

5. Можливість зайнятися улюбленою справою (хобі) в середовищі однодумців. Спеціальні тури для автолюбителів, фанатів і спортивних уболівальників на спортивні змагання, чемпіонати та олімпіади; тури для паломників, колекціонерів, гурманів. Наприклад, існують "сирний тур" по Швейцарії і "пивний тур" по Чехії.

6. Рішення ділових проблем. Ділові, конгрес-тури та ін. зокрема, найбільший російський туроператор ВАО "Інтурист" пропонує спеціалізовані ділові поїздки та ін-сентив-тури, організує конгрес-обслуговування, культурну та туристсько-екскурсійну програму, а також весь комплекс необхідного забезпечення для проведення такого роду заходів.

7. Розвага і потреба в спілкуванні з людьми. Подорожі в святкові дні і тури з розважально-пізнавальними програмами.

8. Задоволення цікавості і підвищення культурного рівня. Цей туристський мотив реалізується у всіх перерахованих вище турах, але найбільш характерний для пізнавальних турів (наприклад, тури по відомих містах, столицях, історичним та культурним центрам).

Туристична мотивація впливає на формування попиту на туристичні продукти. Важливо усвідомити деякі основні аспекти туристичної мотивації:

- мотивація не є попитом. Попит на подорожі та туризм є результатом мотивації;

- мотивація є зв'язком між відчуттям потреби та дією, необхідною для її задоволення;
- мотивація не повинна прирівнюватися до мети поїздки чи відпустки. Майже завжди, мета (сонячна засмага, вивчення нової культури тощо) є засобом задоволення певної потреби;

- мотиваційний поштовх (тобто потреби певної людини) не слід плутати з атракціями.

Соціологія, психологія сприяють розумінню туристичної мотивації – обидві точки зору доповнюють одна одну. Однак важливо визнати, зокрема, різноманітність соціальних і культурних впливів, які потенційно впливають на мотиви туристів.

В основі багатьох мотивів, таких як відчуття свободи, розслаблення тощо, лежить прагнення фізично та морально втекти від домашнього життя. У той же час, зміст інших мотивів полягає у потребі самореалізації. Отже, більшість туристів будуть мотивовані поєднанням потреб втечі та самореалізації.

Туристичні мотиваційні дослідження використовуються для розробки продуктів, реклами та маркетингових стратегій. Маркетинг та розвиток туристичних курортів стають важливими проблемами як в теоретичному, так і в практичному туристичному бізнесі. Оскільки глобальні туристичні ринки стають все більш конкурентоспроможними, багато туристичних курортів спрямовують зусилля на покращення якості своєї продукції та послуг та посилення конкурентоспроможності.

Особливий вплив на вибір туристами місця відпочинку мають сформовані туристичні бренди. Під туристичним брендом розуміється сформована у свідомості споживача послуг відпочинку сукупність уявлень, асоціацій, думок щодо пропозиції видів послуг, їхньої якості, місця розташування об'єктів інфраструктури, наявності природно-рекреаційних та культурно-пізнавальних ресурсів, оздоровчих властивостей територій та курортів, рівня розвитку мережевих структур, які впливають на мотивацію туристів відвідати Україну [3, с. 89]. Необхідність розробки і впровадження рекреаційно-туристичних брендів обумовлена появою великої кількості однотипних послуг у сфері відпочинку. Бренд ідентифікує сукупність комплексних рекреаційно-туристичних послуг, які об'єднані в конкретний ринковий продукт; територію, сприятливу для організації відпочинку; рівень обслуговування, властивий певній компанії.

Туристичне брендування потребує проведення атрактивних заходів. Проведення міжнародних фестивалів дозволяє поєднувати традиційний відпочинок з участю у різноманітних видовищних заходах: національні фестивалі та свята, театралізовані шоу, карнавали, бали, театральні вечори, кінофестивалі, виставки квітів, показ мод тощо. Такі події носять короточасний характер, але відбуваються регулярно, що дозволяє формувати відповідну пропозицію для відпочивальників [1, с. 153].

Особливі інтереси різних туристичних груп дозволяють виділити чотири категорії туристських мотивів, елементи яких визначають вибір туриста.

1. Природні та кліматичні мотиви. Рельєф місцевості, рослинність, температура

повітря і т. д. надзвичайно привабливі для туриста, відіграють істотну роль у створенні таких форм туризму, як спортивний, водний, гірськолижний і т. д. Відображають психологічні і біологічні потреби населення урбанізованих міст, яке шукає в туризмі відпочинок і зміну навколишнього оточення.

2. Культурні мотиви. Історичні місця, музеї, картинні галереї, виставки, археологічні пам'ятки, народні ремесла та інші становлять культурну спадщину країни.

3. Економічні мотиви. Охоплюють вартість життя в місці туристського призначення, вартість подорожі і т. д.; грають істотну роль в формуванні недорогих пакет-турів, справляють істотний вплив на кількість туристів із середнім доходом.

4. Психологічні мотиви. Спонукає людини подорожувати, відповідають психологічним потребам туриста. Доведено, що не багато туристів приїжджають знову в ті місця, де вони вже були, за винятком випадків, коли туристом рухають сентиментальні причини або сильний економічний мотив.

Список використаних джерел

1. Безуглий І. В. Наукові аспекти формування рекреаційно-туристичного бренду України / І. В. Безуглий, І. Б. Рябов // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. – 2013. – № 3 (19). – С. 148-157.
 2. Стеченко Д. М. Інноваційна політика кластероутворення в рекреаційно-туристичній сфері / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2014. – № 2. – С. 9-18.
 3. Стеченко Д. М. Особливості формування рекреаційно-туристичного бренду України в контексті зарубіжного досвіду / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий // Вісник Чернівецького інституту КНТЕУ. – 2014. – Випуск III (55). – С. 86-94.
-

Куліш А.О., студентка 2 курсу, група МТп-161,
факультет життєзабезпечення, природокористування і туризму.
Науковий керівник: **Алешугіна Н.О.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
kulesh2.alina@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ І В ТУРИСТИЧНІЙ АГЕНЦІЇ

Заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [1]. Це і основний дохід працівника, який він отримує в результаті виконання своєї роботи, а також певний відсоток витрат підприємця на робочу силу. Заробітна плата, а точніше її рівень, є головним чинником зацікавленості робітника у досягненні тих чи інших цілей підприємства, на якому він працює.

Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства [1].

Складність роботи може як фізична, так і психологічна. Не можна сказати точно, який з даних видів оплачуватиметься вище, а який нижче, адже це залежить від кваліфікації працівника, фінансової політики підприємства, середнього рівня оплати праці певного виду робіт тощо. Якщо навести приклад, то на ООО «СпортТовари» вантажник отримує більше, ніж офісний працівник туристичної агенції «Тревел Скай», якщо взяти за основу погодинну оплату праці. За день вантажник отримує 160 грн., а менеджер – 100 грн. при восьмигодинному робочому дні і п'ятиденному робочому тижні. На іншому підприємстві ситуація з оплатою праці може бути зворотна. Тому, складність роботи потрібно сприймати як неосновний показник рівня оплати праці.

Від умов праці залежить рівень заробітної плати. При цьому враховується приміщення, в якому працюють робітники, шкідливі фактори і їх вплив на людину, зовнішнє оточення. Якщо порівнювати того ж офісного працівника і працівника вугільної шахти, то зрозуміло, що останній отримуватиме в рази більшу заробітну плату, ніж менеджер, проте шахтар, окрім високої платні, отримає і проблеми зі здоров'ям.

Професійно-ділові якості працівника можуть визначити його місце в колективі і фірмі, від чого і залежатиме заробітна плата. Тут у рівні заробітної плати велику роль відіграють досвід, освіта, професіоналізм, особисті людські якості. Досвід допоможе працівнику швидко пристосуватися до роботи, освіта – навчитися новому і втілити свої навички, а особисті якості правильно поводити себе в тій чи іншій ситуації, відповідально ставитися до роботи, налаштовувати відносини з колегами тощо.

Важливими складовими організації заробітної плати на підприємстві є її форми і системи, які забезпечують зв'язок між оплатою праці та її результатами (індивідуальними і колективними). Форми і системи оплати праці встановлюються підприємствами та організаціями самостійно у колективному договорі з дотриманням вимог і гарантій, передбачених законодавством, генеральною та галузевими (регіональними) угодами.

Найчастіше застосовують дві основні форми заробітної плати - відрядну (відповідно до кількості виробленої продукції) й погодинну (відповідно до кількості відпрацьованого часу) [2].

Основними умовами застосування тієї чи іншої форми заробітної плати є рівень технічної озброєності виробництва, характер технологічного процесу та організації виробництва і праці, ступінь використання виробничих потужностей і устаткування, обґрунтованість процесу нормування праці тощо. Проте, є специфічні умови застосування форм оплати праці. Так, для відрядної оплати праці необхідна наявність прямо пропорційної залежності між витратами живої праці й одержаними результатами, тобто працівник повинен вмотивовано збільшувати випуск продукції відповідно до потреб виробництва і ринку взагалі.

Сьогодні в Україні переважною формою оплати праці робітників залишається відрядна. Погодинна ж заробітна плата застосовується для оплати праці службовців і спеціалістів. Відрядна і погодинна форми оплати праці підрозділяються на системи.

Системами відрядної форми оплати праці є:

- пряма відрядна;
- непряма відрядна;
- відрядно-преміальна;
- відрядно-прогресивна;
- акордна;
- колективна (бригадна) відрядна.

Системами погодинної форми оплати праці є:

- пряма погодинна;
- погодинно-преміальна;
- погодинно-прогресивна;
- колективна (бригадна) погодинна.

В основі побудови системи оплати праці на підприємстві мають бути конкретні показники роботи, які піддаються точному обліку і повною мірою відображають працю колективу або окремого працівника [2].

Гнучка система оплати праці — це система, за якої певна частина заробітку ставиться в залежність від особистих заслуг і загальної ефективності роботи підприємства. Під час визначення розміру оплати праці ураховується не тільки стаж, кваліфікація, професійна майстерність, а й і значущість працівника, його здатність досягнути певних цілей щодо розвитку організації.

За гнучких систем основою формування заробітку працівника є тариф, який доповнюється різними преміями, доплатами, надбавками. Від звичних систем гнучка тарифна система відрізняється тим, що розробляється для потреб і з урахуванням конкретного підприємства; основою її формування є насамперед перелік тих робіт, що виконуються на даному підприємстві і кваліфікуються за рівнем складності і значущості для даного підприємства; заробіток працівника індивідуалізований і залежить від фактичних результатів праці.

Розширення економічної самостійності супроводжується використанням безтарифної системи оплати праці. Безтарифна система оплати праці — це організація оплати праці, що ґрунтується на принципі часткового розподілу зароблених колективом коштів між працівниками згідно з прийнятими співвідношеннями (коефіцієнтами) в оплаті праці різної якості (залежно від кваліфікації, посади, спеціальності працівників тощо).

У них не використовуються гарантовані тарифні ставки і посадові оклади, більшість видів премій, доплат і надбавок.

Рівень оплати кожного працівника залежить від фонду оплати праці підприємства. Таким чином, кожен працівник одержує свій пай залежно від кінцевого результату діяльності організації та її позиції на ринку товарів, що сприяє підвищенню заінтересованості в справах організації. Безтарифні системи оплати праці вирізняються гнучкістю, простотою і доступністю для розуміння всіма працівниками, забезпечують їх заінтересованість у

результатах праці. Велике поширення вони мають на акціонерних, малих і приватних підприємствах в різних модифікаціях і моделях. Індивідуальна заробітна плата кожного працівника — це його частка (пай) у фонді заробітної плати, який зароблений усім колективом [3, с.110].

Як відомо, основними гравцями на туристичному ринку є туроператори. Найвідомішими в Україні є TUI, JOIN UP!, TezTour, Anex Tour, Акорд тур. Їх основний дохід складає прибуток від продажу готельних номерів і авіаквитків. Інша справа туристичні агенції. Менеджер з туризму отримує відсоток від продажу туру, який формує і пропонує туристичний оператор. Цей відсоток у кожного туроператора може бути різним, але зазвичай це від 7 до 12%. Дуже часто туроператори провідних компаній роблять акції для турагентів або бонусну систему, завдяки чому відсоток прибутку може збільшуватися на 1-3%. Проте, в такому разі існують вимоги до кількості продажів того чи іншого продукту з боку туристичного агента.

Оплата праці менеджера з туризму, як було вже сказано, залежить від комісії туроператора. Але ця комісія виплачується в повному обсязі директору туристичної агенції. Його підлеглі працюють також на умовах «відсотку від відсотку» і, найчастіше, ставки. Тобто доходом менеджера з туризму вважають % + ставка. Така система оплати праці в туристичних агенціях є розповсюдженою. Але вона не може вважатися досконалою, тому що в туризмі існує «мертвий сезон» з кінця листопада по кінець січня. В цей період туристичні агенції отримують мінімальні доходи від своєї діяльності, яка б у них не була розвинута рекламна кампанія, клієнтська база та ін. Тому, як варіант поліпшення ефективності оплати праці туристичного агента в період «затишшя», можна розглянути підвищення його ставки на 500-600 грн., перехід в «режим економії», коли офісне приміщення туристичної агенції використовується мало або менше (скорочуються робочі часи), менеджери працюють дистанційно і за потреби приїжджають в офіс для зустрічі з потенційним туристом. В такому разі виходить економія на комунальних послугах, коли менше використовується вода, світло і опалення приміщення. За рахунок цього є можливість дещо підвищити заробітну плату менеджера.

Висновки

Отже, заробітна плата є основним чинником працевлаштування людини. Це матеріальна складова діяльності, яка виплачується у грошовому виразі за виконану роботу. Заробітна плата може залежати від таких факторів, як складність, умови і місце праці людини, досвід і професійно-ділові якості, особисті якості, місце підприємства на ринку займаної ланки тощо.

Заробітна плата виплачується в грошима, але інколи за додаткових побажань робітника вона може бути видана продуктами харчування чи іншими цінностями.

Кожне підприємство встановлює форми і системи оплати праці. До форм оплати праці відносяться відрядна і погодинна, які в свою чергу мають свої системи: пряма відрядна, непряма відрядна, відрядно-преміальна, відрядно-прогресивна, акордна, колективна відрядна, пряма погодинна, погодинно-преміальна, погодинно-прогресивна, колективна прогресивна.

Разом з вищезгаданими формами і системами оплати праці виділяють і гнучку систему оплати, коли заробіток може залежати від особистих якостей робітника, заслуг, важливості для підприємства і ефективності праці. На сьогодні таку систему використовує майже кожне друге підприємство. При цій системі в основі покладено тариф, який доповнюється надбавками, преміями, доплатами та ін. Гнучка система розробляється індивідуально для кожного підприємства, тобто однаковою в двох чи кількох різних підприємств вона бути не може, так само, як і рівень бонусних виплат і премій. Вони можуть залежати як від особисто працівника, так і від доходності підприємства в цілому.

Існує також безтарифна система оплати праці на підприємстві. Вона доцільна у використанні на невеликих підприємствах або у сімейному бізнесі. За даної системи не існує жодних тарифів оплати праці, а прибуток розподіляється між працюючими в залежності від

посади, кваліфікації або інших чинників, або порівну. Тобто, колектив такого підприємства самостійно вирішує, хто яку частку прибутку отримуватиме з прибутку фірми. Ця система може бути використана між посередником і постачальником послуг, в закладах типу ресторанів і кафе (коли загальні «чайові» кошти підраховуються і виплачуються кожному з офіціантів і кухарів порівну) тощо.

В туризмі основними гравцями є туристичні оператори. Вони формують тури, заключають договори з готелями, авіакомпаніями, екскурсійними бюро. Головним джерелом надходжень туроператорів є продаж готельних номерів і блоків місць в літаках. На українському ринку на сьогодні основними туристичними операторами є TUI, JOIN UP!, Anex Tour. Вони мають свої готелі по всьому світу, співпрацюють з багатьма українськими і закордонними туристичними агенціями.

Прибуток туристичного агента, в свою чергу – це комісійна винагорода, яка зазвичай становить 7-12%. Але турагент може збільшити цей відсоток, активно продаючи турпродукти певного оператора, на які останній робить знижку турагенту, або ж формує систему бонусів і накопичень.

В туризмі існує певний проміжок часу, коли турфірми отримують низькі прибутки від своєї діяльності і не можуть дуже сильно на це впливати. В такому випадку пропонується переходити на пасивний режим продажу. Для економії ресурсів і коштів власники турагенцій разом зі своїми менеджерами працюють дистанційно, економлячи при цьому на комунальних платіжках. За рахунок такої економії можливе дещо підвищення ставки менеджера з туризму.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>
2. О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. Економіка підприємства: навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072012771/ekonomika/ekonomika_pidpriyemstva
3. Завіновська Г. Т. Економіка праці: навч. посіб. [Текст] / Г. Т. Завіновська – К.: КНЕУ, 2003. — 300 с.

Куловєр М.Л., студентка 4 курсу, група Т-141,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Андрєєва Г.П., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
marinaakuloveer@gmail.com, aannet82@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО ДОСВІДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

В Україні активно формується розуміння сільського зеленого туризму як особливої форми відпочинку на селі з широкими можливостями використання природного, матеріального і культурного потенціалу певних регіонів. Центральною фігурою в організації відпочинку в селі виступає сільська родина, яка надає житло, забезпечує харчуванням і знайомить гостей з особливостями сільської місцевості.

Метою статті є висвітлення перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Україні, а також оцінка можливості використання досвіду Франції у подоланні проблем, які наразі існують у цій сфері.

У сфері сільського зеленого туризму в Україні на сьогоднішній день наявні проблеми, які вже давно виявлені, однак не вирішені. Тому розгляд можливостей розвитку даного виду туризму за допомогою досвіду французів є актуальним. Питання розвитку сільського зеленого туризму в Україні розкривається в роботах Н.О. Алешугіної [1], П.Ф. Ковалєва [2], Н.Э. Кудли [3], М.Й. Рутинського [4], М.М. Пітюлича [5] та багатьох інших.

Сільський туризм – форма відпочинку у сільській місцевості в приватній садибі сільського господаря з широкими можливостями використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіону. Організатором виступає сільська родина, яка надає власне житло та забезпечує продуктами харчування, виробленими в особистому селянському господарстві. Сільський туризм може бути чистого і змішаного видів.

Сільський туризм чистого виду передбачає надання туристичних послуг на базі приватного міні-готелю. У такому разі ця діяльність є основним джерелом доходів.

Сільський туризм змішаного виду – це надання послуг гостинності поряд із веденням особистого селянського (фермерського) господарства. У цьому випадку доходи від діяльності з надання гостинності відпочиваючим, як правило, будуть доповненням до основного доходу від сільськогосподарської або інших видів діяльності.

Поняття «сільський туризм» часто ототожнюють з поняттям «агротуризм», але перше є значно ширшим. Агротуризм – форма сільського туризму, яка безпосередньо пов'язана з селянським (фермерським) господарством, що одночасно надає послуги з проживання та харчування, знайомить із сільськогосподарською діяльністю, традиціями та звичаями даного регіону. Розрізняють дві основні форми агротуризму: винаймання помешкання з обслуговуванням безпосередньо в межах господарства або розміщення на нічліг з самообслуговуванням на землях, що належать до господарства (кемпінги та намети) [6].

Екотуризм (зелений туризм) – форма активного відвідування територій з особливими природними і культурними умовами. Екотуризм спрямований на охорону природного і культурного середовища регіонів, які відвідують туристи. Синонімом поняття «екотуризм» є поняття «природничий туризм». Екотуризм може бути активним, фауно- та флористичним, культурологічним і етнографічним [6].

Власником агрооселі можуть бути: фермер, селянин, який працює індивідуально на присадибній ділянці, селянин, який працює у сільськогосподарському підприємстві, а також інші мешканці села, зайняті у сфері обслуговування та соціальній сфері, тобто працівники сільради, пошти, вчителі, продавці тощо [4].

Розвиток сільського зеленого туризму у більшості країн світу розглядається як невід'ємна складова частина комплексного соціально-економічного розвитку села. Це актуально й для України, де особливо загострені соціально-економічні проблеми села [5].

Позитивний вплив сільського зеленого туризму на поліпшення умов і якості життя селян полягає у тому, що:

- 1) селяни отримують додатковий заробіток;
- 2) розширяється сфера зайнятості сільського населення, особливо жінок;
- 3) прибутки селянам надходять не тільки від здавання в оренду приміщень для проживання, а й від таких послуг:
 - безпосередня реалізація власних сільськогосподарських продуктів (без посередників і транспортних витрат);
 - приготування їжі для гостей (з власноруч вирощених продуктів);
 - прокат спортивного та рибачього інвентарю;
 - продаж ремісничих та інших виробів;
 - ознайомлення з місцевими традиціями та культурою;
 - залучення до участі у сільськогосподарських роботах, зокрема, на пасіці, у косовиці;
 - організація розваг (катання на бричці, човні, спостереження за птахами, рибальство тощо) [5].
- 4) підвищується рівень життя всіх мешканців села, створюються нові робочі місця;
- 5) відновлюється та розвивається інфраструктура;
- 6) з'являється необхідність для збереження, відновлення та розвитку історико-культурних пам'яток, традицій, звичаїв, промислів;
- 7) підвищується культурно-освітній рівень сільського населення [6].

Готуючись до прийому і обслуговуванню відпочиваючих, члени селянських родин збагачують свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни і санітарії, приготування

їжі тощо, а спілкування з гостями розширює їхній світогляд, дає змогу зав'язати нові знайомства, знайти друзів в інших населених пунктах [6].

Наразі, розвиток сільського зеленого туризму знаходиться в найнижчих щаблях. А все тому, що упродовж останніх десятиліття Україна має стійку негативну тенденцію до скорочення кількості сільських населених пунктів, тобто вимирання сіл. За офіційними статистичними даними з 2003 по 2017рр. на 235 сіл стало менше (див. рис. 1), а кількість сільського населення зменшилась на 2573 тис. осіб (див. рис. 2).

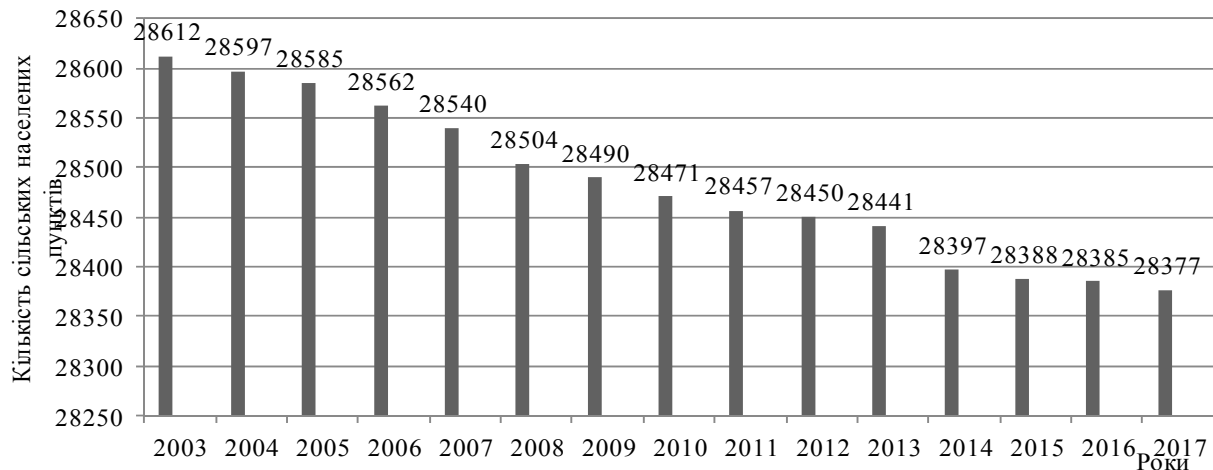

Рис. 1. Динаміка зменшення кількості сільських населених пунктів в Україні станом на 1 січня з 2003 р. по 2017 р. [за даними 7]

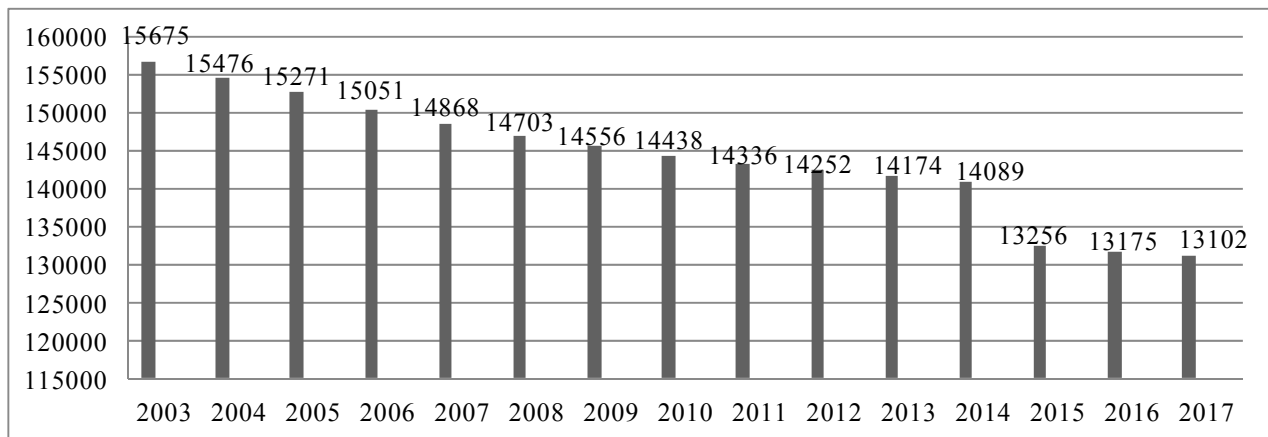

Рис. 2. Динаміка зменшення чисельності сільського населення в Україні з 2003 р. по 2017 р*, тис. осіб [за даними 7].

* 2015-2017рр. без урахування тимчасово окупованої території Республіки Крим і м. Севастополя

Зараз все частіше з уст демографів лунають такі поняття, як «занепадаючі поселення», «поселення, що зникають». Відродження і подальший соціальний та економічний розвиток українських сіл нині пов'язують з індустрією сільського зеленого туризму. Адже позитивний вплив від цього виду туризму може забезпечити демографічну та економічну стабільність у сільських місцевостях, а також допоможе вирішити соціально-економічні проблеми [4].

Під час проведення реформ в Україні досить часто користуються досвідом інших країн. Однак, на нашу думку, перед тим як застосовувати чужі методи та інструменти слід визначити: на скільки наша держава (її умови функціонування) схожа з тією, за якою планується слідувати. Ми провели дослідження і порівняли такі характеристики України і Франції: кількість населення; площа (в тому числі вкрита водою); кількість національностей та мов у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця основних характеристик України і Франції

Показник	Україна	Франція
Кількість населення, осіб	42 444 919*	66 842 134
Площа, км ²	603 628	671 308
Частка води у площі країни, %	7	0,26
Національності	Українці – 77,8%, інші – 22,2% (близько 12 тис)	Французи – 89,4%, інші – 10,6% (близько 10 тис)
Мови	Державна мова – українська	Державні мови: французька каталонська провансальська(романська) бретонська(кельтська)

*оцінка на 1 вересня 2017 р. - наявне населення, без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя [7].

На основі даних таблиці 1, можна зробити висновок, що Україна і Франція є країнами, схожими за площею та кількістю населення, національностей та відповідно, культур на території країни. Звідки робимо висновок, що ми можемо застосовувати досвід державного управління в галузі туризму Франції для України. Зокрема, цікавим є шлях розвитку саме сільського зеленого туризму України крізь призму Франції.

Агротуристичні послуги у селянських господарствах Франції надаються від 50-х років минулого тисячоліття. У 1955 р. була створена перша організація, що займалася наданням туристичних послуг на селі — «Національна федерація квартир у Франції» (*Federation Nationale des Gites de France*). Наступною організацією, яка займалася розвитком сільського туризму, є мережа «Вітаємо у селянському господарстві» [3].

Також, важливим аспектом у агротуристичній діяльності Франції є обов'язкове навчання всіх селян, які мають бажання займатися туристичною діяльністю, та укладення проекту поетапних кроків функціонування господарства. Ці навчання тривають як найменше 3 дні й відбуваються у різних місцях департаменту, щоб всі, хто зацікавився, могли взяти участь.

Зазвичай теми для навчання наступні: засади і цілі організації сільського туризму; гостинність й технологія прийняття гостей; клієнти, їх сподівання та потреби; укладання угод; податки; форми популяризації.

Федерація провадить діяльність самостійно, а також у співпраці з іншими організаціями; вона влаштовує презентації своїх туристичних продуктів і послуг, пов'язаних із сільським відпочинком, для широкого кола потенційних споживачів.

Сільський туризм у Франції ґрунтується на п'ятих правилах:

- 1) якість житла (комфорт, чистота, простір, періодичний контроль);
- 2) якість гостинності (родинне і сердечне прийняття);
- 3) якість оточення (тиша, чистота у господарстві та околиці);
- 4) лояльність бізнесу (однозначна і чітка інформація, стабільні ціни та умови);
- 5) солідарність (співпраця членів однієї організації з органами державної влади, посередниками, наприклад, туристичними агенціями) [3].

Ми вважаємо, що було б доречно та правильно перейняти досвід Франції і запровадити деякі програми та правила в Україні. На даний момент Департамент туризму та курортів України відноситься до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Доцільно запровадити державну організацію, яка б займалася розвитком і наданням туристичних послуг саме на селі. Вона повинна займатися навчанням селян, які хочуть займатися туристичною діяльністю. Доцільним є проведення спеціальних тренінгів, які б наголошували на необхідності створення сільського туризму в селах (що це можливість збільшення робочих місць, як один із варіантів подолання безробіття, створення інфраструктури, гідний рівень життя і т.д.).

Також потрібно, щоб ця організація вела культурно-освітню програму для селян. А саме:

- майстер-класи з приготування їжі, різні види ремесел (наприклад, гончарство);
- пропонувати застосування нових технологій у веденні домашнього господарства;

- просвітницька діяльність щодо збереження та відновлення культурної спадщини і т.д.

На даний момент, в Україні діє Закон України “Про туризм”, в якому сільський туризм розглядається просто, як один із видів туризму, але не розглядається деталізація, засади, умови розвитку. Вид діяльності (тобто окремого виду місця розміщення) сільський туризм чи сільська садиба окремо не виділено, тому більшість таких господарств не зареєстровані, або зареєстровані як «фермерське господарство». На нашу думку вирішенням проблеми може стати прийняття закону «Про сільський зелений туризм», де будуть всі ці деталі розписані на законодавчому рівні.

Спілка сприянні розвитку сільського зеленого туризму в Україні – всеукраїнська громадська неприбуткова організація, що працює з 1996 року. Дана організація зробила вагомий внесок у розвиток сільського зеленого туризму в нашій державі, зокрема:

- внесла зміни 23.05.2017 р. у першому читанні прийнятий законопроект №2232а «Про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму»;

- провела конкурс для визначення 100 кращих садіб сільського зеленого туризму України;

- здійснює представництво у: Раді з питань гуманітарної політики та Раді з питань розвитку сільських територій при Президентові України, міжвідомчій Раді з питань інвестицій в аграрний сектор та Раді з питань розвитку сільських територій при Кабінеті Міністрів України, Раді з питань розвитку туризму та курортів при Державній службі туризму і курортів, Координаційному бюро з питань підготовки до футбольного чемпіонату Євро-2012, Раді при Міністерстві інфраструктури України, Координаційній раді з питань туризму при Кабінеті міністрів України, радах при місцевих органах виконавчої влади.

- є засновником та власником свідоцтва про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації журнал «Туризм сільський зелений»;

- є автором та власником програми категоризації «Українська гостинна садиба» та екомаркування «Зелена садиба»;

- є засновником Школи сільського зеленого туризму при Університеті біоресурсів та природокористування України (функціонує в рамках Інституту підвищення кваліфікації цього університету з 2009 р.) [8].

Іще одна організація – Громадська спілка «Асоціація індустрії гостинності України» у вересні 2015 р. провела всеукраїнський семінар з розвитку агро-рекреаційних кластерів [9].

У такий спосіб ми бачимо, що за допомогою громадської ініціативи на даний момент вже багато зроблено для розвитку сільського зеленого туризму. Однак, для суттєвого поштовху в розвитку і виходу на міжнародний туристичний ринок зі своїм туристичним продуктом «Сільський зелений туризм» Україні необхідне державне регулювання цієї сфери. Лише тоді стане можливим систематичний, масовий і цілеспрямований розвиток.

Для розвитку сільського туризму в Україні є майже всі передумови. Необхідно правильна державна координація діяльності всіх економічних суб’єктів щодо розвитку сільського зеленого туризму та навчання селян правильно користуватися та розпоряджатися своїми знаннями та ресурсами.

Список використаних джерел

1. Алешугіна Н.О. Стан і проблеми розвитку сільського туризму в Чернігівській області / Н.О. Алешугіна // Вісник ДІТБ. – 2013. – 17. – С. 294-300.
2. Коваль П.Ф., Андрєєва Г.П. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств сільського туризму/ П.Ф. Коваль, Г.П.Андрєєва// Вісник ДІТБ серія „Економіка, організація і управління підприємствами (в туристичній сфері)”. – 2008. – 12. – С. 199-204
3. Кудла Н.Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: Навч. Посіб./ Н.Є. Кудла – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 152 с.
4. Рутинський М. Й. Сільський туризм / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінко. // Знання. – 2006. – С. 6-7,42.
5. Пітюлич М. М. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн [Електронний ресурс] / М.М.Пітюлич, І.І.Михайлюк // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://tourlib.net/statti_ukr/pitjulych.htm.

6. Суть і значення сільського зеленого туризму в Україні. [Електронний ресурс] // Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cult.gov.ua/publ/46-1-0-239>.

7. Статистична інформація Державної служби статистики України [електронний ресурс] / Державна служба статистики України// Державна служба статистики України. – Офіц. вид. – 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Сайт спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [електронний ресурс]/ Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні// С СРСЗТ в Україні. – 2016. - Режим доступу до ресурсу: <http://www.greentour.com.ua>

9. Що АПУ зробила за останні півроку та плани до кінця 2015 року [електронний ресурс] / Асоціація індустрії гостинності України// Офіційний сайт Асоціації індустрії гостинності України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://spilka-aigu.blogspot.com/2015/09/pidsumky.html>

Куценко Є.М., студент 5 курсу, група МТП-161,
факультет життєдіяльності, природокористування та туризму
Науковий керівник: **Алешугіна Н.О.**, к.е.н. доцент
Чернігівський національний технологічний університет
port_93@mail.ru

ЕФЕКТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ТУРИСТИЧНОГО ОФІСУ

Ділове життя офісу, будь-якого підприємства або організації, складається з безлічі дрібниць, кожна з яких вимагає уваги: адже грамотно організована робота допомагає істотно підвищити ефективність роботи організації. Організувати роботу в офісі – означає врахувати усі потреби сучасного ведення бізнесу – господарські, технічні, інформаційні та іміджеві.

Персонал - це найважливіша невід'ємна частина туристської фірми. Клієнт не мислить туристичну фірму окремо від її колективу. Тому те, як працюють співробітники, яке враження вони змогли справити на клієнта, грає вирішальну роль у формуванні думки клієнта про туристичну фірму в цілому. Таким чином, правильно організовані працівники стають необхідними в інтересах своєї фірми.

Організація роботи починається з вибору, облаштування офісу, робочого місця. Головний критерій - створення максимально комфортних умов для праці, нічого зайвого.

Потрібно заздалегідь спланувати розташування робочого місця, щоб максимально виключити незручності, які негативно вплинуть на думку клієнта, який планує свою відпустку.

Перелік додаткових чинників, від яких залежить ефективність організації роботи:

- Якщо є можливість самостійно визначитися з плануванням, потрібно заздалегідь скласти список необхідного обладнання, меблів, передбачити для цього необхідний простір, визначитися з прокладкою комунікацій, розстановкою і підключенням обладнання, розташуванням основних і допоміжних приміщень;

- Якісне освітлення сприяє комфорту, але якщо робоче місце розташоване поряд з вікном, необхідно уникати прямих сонячних променів, протягів.

Офіс – не лише внутрішній простір фірми, це місце, куди приходять клієнти, щоб обрати тур та купити путівку. Організація внутрішнього простору повинна передбачати місце для зручного розташування клієнтів. Для цього необхідно мати відповідну площу, зручні меблі, можливість приготувати та пригостити їх гарячими напоями. Іноді клієти можуть приходити до офісу і з дітьми. Тому зручним буде облаштування дитячого куточка, облаштованого столиком та стільцем, забезпеченого папером та олівцями, розмальовками.

В туристичному офісі повинна бути створена обстановка, яка настроює на відпочинок і робить нематеріальну, невідчутну послугу, яку збирається обрати і купити клієнт більш наближеною до нього. Це досягається використанням в оформленні інтер'єру сувенірів з різних країн, фотографій з місць відпочинку, аксесуарів, що асоціюються з відпочинком.

Обстановка туристичного офісу повинна допомагати менеджерам візуалізувати інформацію, яка доноситься до клієнта.

Офіс туристичної компанії є її обличчям і частиною PR, він повинен справляти респектабельне враження, породжувати довіру. Дипломи, сертифікати, логотипи компаній, з яким співпрацює агент, доглянуте, чисте приміщення, охайно вдягнуті співробітники, зі смаком оформлений інтер'єр – елементи, які допоможуть досягнути цієї мети.

Внутрішній простір офісу може використовуватися для реклами туристичних напрямків та інших послуг фірми.

Організація роботи персоналу неможлива без її планування. Дослідження work.ua встановили, що 35% працівників офісів витрачають час на незаплановані перерви – від 15 до 30 хвилин на добу – 20%, до 1 години на добу – 27% працівників, більше 1 години – 33% [1].

Твердження, що план роботи на день - це обов'язкова складова ефективної організації роботи, може здатися дискусійним - є люди, яким, нібито, це абсолютно не підходить, обставини і ситуації часто змінюються і т.д. На жаль, в цьому питанні компроміс неможливий: для того, щоб уникнути непродуктивних втрат часу, зайвої роботи повинен бути план по організації роботи на день. План роботи на день - це не жорстка структура, що не дозволяє адекватно реагувати на зміни зовнішніх і внутрішніх факторів. Навпаки план організації роботи на день - це спосіб, який дає можливість орієнтуватися в тенденціях, направлених мінливих подій, обставин.

План по організації роботи на день, обов'язково повинен бути в письмовому вигляді. В обов'язковому порядку підлягає регулярному перегляду протягом дня. На це буде потрібно кілька хвилин, але працівник отримує можливість контролювати, управляти робочим процесом, правильно визначитися з пріоритетами, нічого не забувати, вносити необхідні корективи. План організації роботи на день потрібно складати з урахуванням пріоритетності кожної нової задачі. Для цього необхідно оцінити кожну задачу з точки зору строкowości і важливості.

- 1.) Важливі і термінові.
- 2.) Важливі, не термінові.
- 3.) Термінові, не важливі.
- 4.) Не термінові, не важливі.

Впоратися з великими обсягами інформації, уникнути стресів, зниження ефективності праці допоможе системний підхід. Його ключовий момент - правильна організація роботи з документами. Перш за все, необхідно розділити інформацію, що надходить за рівнем цінності, наприклад: важлива, термінова, додаткова. Правильна організація роботи в цьому випадку полягає у тому, щоб зусилля були зосереджені на головних напрямках.

Прийняття рішень несе за собою творчий процес для кожного керівника і в практичному плані, його завершення означає, що це всього лише початок організації роботи по реалізації прийнятого рішення. Для прийняття рішення необхідно визначитися з відповідями на наступні питання: навіщо приймається саме це рішення, якої мети необхідно добитися, чи є необхідна інформація для його прийняття і організації роботи по виконанню, які витрати грошей і часу, які варіанти прийнятого рішення?

Завжди виникає спокуса розглядати найпривабливіший на перший погляд варіант і увага фіксується тільки на ньому, на шкоду іншим можливостям. Не потрібно поспішати, необхідно проаналізувати всі варіанти, щоб потім не вносити корективи на стадії організації роботи по виконанню рішення. Навіть самі блискучі рішення можуть бути провалені, якщо не передати свою переконаність виконавцям. Основні принципи організації роботи з ефективного переконання, залучення прихильників, полягає в тому, що потрібно робити це з урахуванням точки зору аудиторії, встановивши атмосферу довіри шляхом викладення аналізу і чіткого плану реалізації рішення, особливо підкресливши вигоди від майбутніх результатів.

Чому так потрібна чітка організація роботи офісу? - Вона дає можливість відвоювати у плінності і хаосу 2-3 години для творчої роботи, саморозвитку, відпочинку, тобто, образно кажучи, в добі буде не 24 години, а 26-27 годин.

Таким чином, можна зробити висновок, що незважаючи на досягнутий прогрес науки управління і вклад у розвиток туристичних компаній, залишається чимало питань з приводу удосконалення процесів управління організаціями.

Список використаних джерел

1. Сайт пошуку роботи в Україні <https://www.work.ua>
-

Логвиненко Д., студентка гр.Мтп-171,
факультет життєдіяльності, природокористування та туризму
Науковий керівник: **Безуглий І.В.**, к.е.н., доцент
Навчально-науковий інститут управління і адміністрування
Чернігівський національний технологічний університет (м.Чернігів, Україна)
logvinenkodar@gmail.com

STARTUPs В ТУРИЗМІ

Інтеграція України до світових ринків рекреаційно-туристичних послуг пов'язана із реалізацією інноваційної політики розвитку національної економіки та формуванням позитивного іміджу країни. Втілення в життя цього практичного завдання потребує наукового осмислення методів інформаційного представлення можливостей України щодо організації відпочинку для іноземних туристів. Однією із конкурентних переваг країни, регіону чи підприємства є наявність StartUp.

На сьогоднішній день тема StartUp розвивається бурхливими темпами в різних галузях людської діяльності, не обійшла й стороною ця тенденція й галузь туризму. Багато хто звертає увагу на нові ідеї, але мало хто акцентує її саме на туристичній діяльності. Зацікавленість багатьох відпочиваючих в якісному відпочинку та людей котрі можуть заробити на цьому гроші є взаємопов'язаною та актуальною на сьогоднішній день. Стартапи які відносяться до даної сфери на вітчизняному ринку не так вже й багато.

Саме значення StartUp трактують як нещодавно створену компанію яка будує свою діяльність на основі інновацій та інноваційних технологіях. Така компанія, як правило, не є офіційною, але у перспективі планує нею стати, а також вона тількино почала виходити на ринок. Слід зазначити що StartUp не є малою копією вже відомого бренду чи копією великої компанії, навпаки це нова ідея в малому підприємстві яка існує або починає створюватися з метою подальшого продажу. Назву StartUp використовують інтернет компанії. Одними з особливостей є те що вона має обмеженні ресурси та фінансову спроможність.

StartUp може бути названа організація що створює новий продукт або послугу в умовах високої невизначеності. І це так і є бо основними рисами будь-якого StartUp вважають брак фінансів та не тривке положення фірми на ринку, однак StartUp є дуже лабільним на відмінну від великих корпорації. StartUp є гнучким і може легко змінити свою орієнтацію на ринку збуту та на кардинально перебудувати свій бізнес без великих втрат.

Впровадження StartUp є одним із інноваційних шляхів розвитку туризму.

Вперше термін StartUp використав у своєму лексиконі журнал Forbes в 1976 році такий термін був використаний для компаній які мали коротку історію розвитку бізнесу. З 1990 року цей термін набрав широкого вжитку серед людей.

StartUp як і будь-яка ідея для бізнесу має свій життєвий цикл, в даному випадку цей життєвий ланцюг включає в себе шість етапів. На першому, ми отримуємо ідею. Учасники стартапу роблять величезну кількість мозкових штурмів, де визначають цінність продукту який ми будемо просувати та набір мінімальних витрат, які нам знадобляться для запуску першої версії нашої ідеї. Другий етап, містить формування гіпотез. На цьому етапі

відбувається виявлення гіпотез, в яких стає зрозумілим: яку проблему ми вирішуємо, прописується технічне завдання, тому цей процес дуже креативний, і кожен учасник стартапу впливає на його розвиток. Відповідно, кожен член команди повинен бути досвідченим у сфері своїх завдань, і вся команда повинна бути повноцінною. На третьому, розробка. Цей процес відбувається максимально швидко і з мінімальними витратами. На розробку нашої ідеї може вистачити від двох - трьох днів до пару тижнів. На четвертому, етапі ми презентуємо продукт з мінімальною функціональністю. На цьому етапі створений продукт представляється невеликому колу людей для першого тестування поза командою. На цій ступені перевіряються виявлені раніше гіпотези, і визначається, чи правильно позначена проблема і чи вирішена вона. На п'ятому, це ітерація. Виходячи з результатів попередніх процесів, команда починає поліпшувати, допрацьовувати продукт до досягнення початкової мети. Ми максимально вдосконалюємо наш проект все до дрібних деталей. І врешті-решт на шостому це – розворот. Після ітерації може з'ясуватися, що необхідно будувати зовсім інший продукт, який зможе вирішити іншу проблему, яка має більшу цінність, ніж вирішення спочатку поставленого завдання. На цьому щаблі ми можемо коли завгодно переорієнтувати наш продукт на новий лад, і при цьому майже нічого не втратити. Як ми можемо побачити StartUp не є дуже легким, але й і не є важким у своїй життєвій структурі.

На перший погляд можна побачити, що начебто нічого складного в розробці StartUp не має потрібна лишень ідея, ентузіазм та завзяття. Однією з позитивних слугує той факт що не потрібно мати багато капіталовкладень. Однак слід зазначити, попри усі позитивні риси, початківці, а кличуть їх «стартапери» припускаються низку помилок. До найпоширеніших належать:

1. Відсутність чіткого поділу обов'язків у команді. Проект приречений на провал, якщо не готовий концентруватися на декількох способах роботи з потенційними клієнтами. Важливо, щоб у кожного відділу в компанії, будь то маркетинг, розробка, служба підтримки, або у будь-якого іншого була своя команда, яка фокусується на конкретному завданні і повноцінно займається ним.

2. Недбале ставлення до грошей. В стартапах, що працюють на комісійній основі (а до таких належить більшість проектів у сфері туризму і подорожей), ризики при неякісному управлінні фінансами особливо великі, - зазначає Олександр Сізінцев, глава проекту Biletix.ru.

3. Велика кількість опцій всередині одного сервісу. Не варто розпорошуватися, так як зробити добре все не вийде, потрібна точка фокусу, в якій і може трапитися відмінний продукт – при належних знаннях, талантах і добре побудованих процесах», - говорить Олексій Мельчаков, співзасновник Tripster.

Дивлячись на усі ці перешкоди, в галузі туризму існують багато успішних StartUp завдяки які подорожі стали набагато зручнішими та приємнішими. Для прикладу всім відомий BlaBlaCar. Це французький StartUp котрий на сьогодні користується популярністю вже у багатьох країнах. Основною ідеєю є створення унікальної платформи для ефективних та економних подорожей для мільйонів користувачів по всьому світу. В цілому за дев'ять років праці BlaBlaCar купив 8 компаній та отримав фінансування в загальному рахунку на 335 млн. дол. декілька днів потому BlaBlaCar закрив новий раунд інвестицій де сума сягнула в 200 млн. дол. На ринок України BlaBlaCar вийшов на початку 2014 року, купивши успішний український стартап «Подорожники», і на сьогоднішній день стрімко розвивається.

Не можна не зайти про українські StartUp під назвою «TripMyDream» який визнали найкращим у світі в галузі туризму в 2016 році. Суть полягає в тому що програма допомагає знайти подорож без вказаного пункту призначення. Користувачу необхідно обрати місце вильоту, дату, вид відпочинку та бюджет, у відповідь на всі ці данні користувач отримує найбільш доступні варіанти мандрівки.

Для американського туристичного ринку існує успішний StartUp, який вже офіційно зареєстрований під назвою «Mozio» і має вигляд сайту за допомогою якого можна знайти як швидше та дешевше дістатися до аеропорту.

В Італії існує свій власний StartUp під назвою «Thefork» це програма від Tripadvisor котра містить інформацію о найкращих ресторанних закладах Італії та о їжі в цілому.

На 2016 рік в десятку найкращих StartUp світу для туризму увійшли Україна, Кенія, Росія від якої вийшли відразу два StartUp, Болгарія, Нігерія, Абіджан, Берег Слонової Кістки, В'єтнам, Мексика та Чилі.

Отже, гарний StartUp являє собою нову та цікаву ідею. Власне, за свіжими і незвичайними ідеями женеться багато підприємців і часто, купуючи їх, витрачають великі суми.

Створення StartUp становить один із напрямів інноваційної політики в туризмі. Інновації в рекреаційно-туристичній сфері можна розглядати як результат дій, які спрямовані на створення нового продукту, освоєння нових ринків, впровадження інформаційних технологій, вдосконалення процесу надання рекреаційно-туристичних послуг, створення стратегічних альянсів для здійснення бізнесу, впровадження сучасних організаційно-управлінських форм діяльності спеціалізованих підприємств. Інноваційним продуктом у рекреаційно-туристичній сфері можуть називатися нові пропозиції послуг, напрями, маршрути, які пропонуються та реалізуються на ринку [2, с. 14].

Реалізація StartUp пов'язані із реалізацією інвестиційних проектів. Вважається, що реалізація значної кількості інвестиційних проектів в рекреаційно-туристичній сфері сприятиме активізації відтворювальних процесів в національній економіці. Це забезпечується мультиплікативним впливом на економічні процеси в супутніх галузях національного господарства.

Одним із таких важелів може бути впровадження організаційно-економічного механізму державно-приватного партнерства. Такий механізм сприятиме зростанню інвестиційної привабливості національної економіки, розподіленню ризиків між державою та приватним сектором національної економіки. Державно-приватне партнерство в рекреаційно-туристичній сфері – це співробітництво між різними за ієрархією державними органами, органами місцевого самоврядування з юридичними чи фізичними особами, що здійснюється на основі договору в порядку, який встановлений законодавством [1, с. 26].. Для активізації розвитку рекреаційно-туристичної сфери українським законодавством передбачено державно-приватне партнерство у сфері природокористування, охорони здоров'я, управління нерухомістю, туризмі, відпочинку, рекреації, культурі та спорті.

Державно-приватне партнерство в рекреаційно-туристичній сфері характеризується як система юридично оформлених відносин між органами влади, що регулюють процеси організації відпочинку на макро-, мезо- та макрорівнях, а також державними рекреаційно-туристичними установами, приватними підприємцями, при якій стає можливим досягнення синергетичного ефекту та створення або поліпшення інфраструктури, товарів, послуг чи ресурсів, спираючись на принципи соціальної відповідальності, екологічності, економічної ефективності шляхом реалізації певних проектів. Процес супроводжується розподіленням ризиків, ресурсів та винагород партнерам.

Сутність взаємодії в межах державно-приватного партнерства полягає в узгодженні інтересів влади та бізнесу при пріоритетності ролі держави. Основоволожною характеристикою такої взаємодії є збалансованість інтересів, прав, ризиків, зобов'язань сторін в процесі реалізації проектів.

Світовий досвід свідчить щодо успішності застосування державно-приватного партнерства у транспортній сфері (автодороги, залізниці, аеропорти, порти), соціальній інфраструктурі (охорона здоров'я, освіта, туризм), житлово-комунальному господарстві (водопостачання, електропостачання, газопостачання). Державно-приватне партнерство широко вириковується в США, Великобританії, Франції та Німеччині. Активно розвивається концепція державно-приватного партнерства в таких країнах Європи як Австрія, Греція, Ірландія, Іспанія та в країнах Південно-Східної Азії.

В Угорщині Державна агенція з просування туризму (Magyar Turizmus) разом із приватними партнерами розробили маркетингову стратегію, орієнтовану на сусідні країни та оптимізовану за часом на переїзд/переліт. Співпраця Корейської туристичної організації з компанією «VISA card» сприяла появі нових фінансових послуг для власників платіжних карток.

Орієнтуючись на іноземний досвід використання державно-приватного партнерства можна рекомендувати розробку інвестиційних проектів, які спрямовані на регулювання соціально-економічних процесів регіонів України. У Республіці Білорусь реалізовані: Спільний проект Білоруського суспільного об'єднання «Отдых в деревне» та ECEAT Deutschland e. V «Устойчивый сельский туризм в Беларуси – сетевое объединение и поддержка основных игроков», Спільний проект Поморського центру сільськогосподарського консультування та суспільного об'єднання «Отдых в деревне» «Поддержка развития предпринимательства в сельском хозяйстве и в сельской местности Белоруссии», Проект «Возрождая кулинарные традиции - создаем общий турпродукт», Проект «Белорусскому Полесью - устойчивое развитие», Проект «Информационно-консультационный центр по агроэкотуризму как инновационный метод развития предпринимательства на селе», Спільний проект суспільного об'єднання «Отдых в деревне» та ECEAT-International «Живая деревня», Спільний проект суспільного об'єднання «Отдых в деревне» та ECEAT **Deutschland e. V.** «Сельский туризм в Беларуси: на пути к европейскому качеству», Проект «Сельскому туризму – Европейское качество», Проект «Зеленые маршруты – создание экологически дружелюбных маршрутов в Беларуси», Проект «Сельский туризм и образование: новые возможности для синергии», Проект «Рекламный буклет как новое средство продвижения сельского туризма в Беларуси», Проект «Пионеры сельского туризма в Беларуси», Проект «Развитие сельского туризма в Беларуси», Проект міжнародної технічної допомоги «Укрепление общественного взаимодействия для устойчивого развития сельских районов», Проект «Туризм в рамках местных сообществ как средство сохранения, формирования партнёрства и развития сельских территорий», Проект міжнародної технічної допомоги AGORA 2,0 «Туризм наследия как средство повышения узнаваемости региона Балтийского моря». Зараз реалізується Проект «Создание сельских туристических кластеров в Беларуси: инновации, интеграция и институционализация как основа устойчивого развития сельских регионов». У результаті реалізації цих проектів був сформований пакет пропозицій щодо організації відпочинку, якій містять перелік садиб, кінноспортивних центрів, музеїв, культурно-розважальних комплексів, походів на плотах, оздоровчих центрів за адміністративними територіями.

Іноземний досвід використання державно-приватного партнерства свідчить щодо вигідності такої співпраці для обох сторін. Але в Україні державно-приватне партнерство не набуло поширення, тому при розробці організаційно-економічного механізму його активізації необхідно враховувати як позитивні так і негативні сторони. До негативних фактів можна віднести: значний політичний вплив на процедурні та інституційні аспекти державно-приватного партнерства (при постійних змінах уряду відбуваються прецеденти перегляду первинних контрактів), відсутність повноважень у місцевих органах влади, надмірне бюрократичне навантаження, що впливало на збільшення вартості проектів.

Приведені результати реалізації орієнтують на розробку пропозицій щодо створення організацій, які стимулюють розвиток рекреаційно-туристичної сфери, сприяють розробці нових маршрутів, формуванню та реалізації маркетингових стратегій. Результати реалізації проектів державно-приватного партнерства можуть бути матеріальними та нематеріальними. Приклади матеріальних результатів містять: створення інформаційних центрів, придбання нового обладнання, створення підприємства, тематичного парку, сільських садиб, тимчасових помешкань, оздоровчої стежки. Нематеріальними результатами можуть бути: створення кластера, рекреаційно-туристичної зони, дестинацій, репозиціонування дестинації, розробка програмного продукту, розвиток окремих видів відпочинку, впровадження стратегії розвитку спеціалізованих підприємств, підвищення безпеки відпочивальників, управління заповідною територією, освітні програми.

Список використаних джерел

1. Гонта О. І. Наукові аспекти розвитку державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України / О. І. Гонта, І. В. Безуглий // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. - №(27). – С. 23-30.
 2. Стеченко Д. М. Інноваційна політика кластероутворення в рекреаційно-туристичній сфері / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2014. - № 2. – С. 9-18.
-

Мекшун Л.М., к.е.н., доцент,
Бронська Д.Ю., студентка 2 курсу, група Т-161,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
dasha-bronska@ukr.net

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Туристичний бізнес – це технологічно-економічна система, що формує та реалізує туристичний продукт, а також займається поліпшенням попиту на туристичні послуги. Він поєднує у собі виробництво, комплектування, реалізацію та споживання туристичного продукту або послуги.

Україна має величезний потенціал, щоб стати однією з найбільш розвинених і потужних країн у сфері туризму в Європі. В переліку державних пам'яток України приблизно 150 тисяч позицій міжнародного значення.

На сьогоднішній день Україна активно проникає у міжнародний туризм. Важливим етапом у розвитку українського туристичного бізнесу був вступ до Всесвітньої туристичної організації, що значно підвищило імідж і авторитет нашої держави у туристичному співтоваристві, створило передумови подальшого розвитку національного туризму відповідно до тенденцій світового туристичного ринку із залученням до інформаційної мережі, прогресивних технологій, інвестиційних пропозицій, системи професійної підготовки, наукових досліджень, передових надбань найбільш розвинених туристичних держав світу, відкрило нові можливості налагодження взаємовигідної співпраці з країнами-членами.

Розвиток туристичного бізнесу активізує зовнішні економічні зв'язки і сприяє світовому партнерству. Такий розвиток забезпечується завдяки членству України в ЮНВТО, Ради по туризму держав СНД, Центральної Європейської ініціативи. Україна проводить ряд засобів задля залучення міжнародного туристичного ринку, наприклад спрощує візові та митні формальності.

На думку експертів в Україні дві основні проблеми розвитку туристичного бізнесу. Перша – це проблема визначення продукту та вироблення стратегій і маркетингу цього продукту, друга – проблема негативного іміджу, який впливає з поточної ситуації в державі. Туристичний бізнес може приносити в національну економіку понад 10 мільярдів доларів на рік та створити десятки тисяч робочих місць. Проте, за даними НБУ, лише за 2016 рік іноземні візитери за безготівковими розрахунками витратили в Україні майже мільярд доларів, тоді як українські туристи вчетверо більше витратили за кордоном, тим самим сприяючи розвитку економіки інших країн [1].

Туризм дає безліч можливостей для підприємницької діяльності: створення садиб зеленого туризму, вироблення та продаж сувенірів, організація харчування, надання в оренду спорядження тощо. Тобто можливостей заробити в селі чи місті дуже багато, але на туристичних шляхах таких точок дуже мало. Світові тенденції розвитку туристичного бізнесу мають два напрями, з одного боку, необхідно проводити ремонт, адаптацію, реставрацію, реконструкцію старих споруд, а з другого – створювати з нуля креативні об'єкти для туризму.

Для поліпшення ведення туристичного бізнесу в Україні необхідно для громадян із заможних країн спростити в'їзд до нашої країни. У зв'язку з військовою агресією кількість туристів із Росії за 2014-2016 рр. значно знизилась, але все одно за минулий рік у 100 разів перевищила кількість туристів з Китаю. Це пояснюється тим, що у росіян безвізовий в'їзд до України, а китайцям треба об'їхати всю країну, подати купу довідок, заплатити 135 доларів та чекати понад два тижні заради української візи. За цієї самої причини минулого року із заможної країни Катар, яка входить у трійку країн світу за рівнем ВВП на душу населення і випереджає Україну в 40 разів за рівнем економічного розвитку, до нашої країни в'їхали лише 155 громадян, і це майже в 10 000 разів менше, ніж російських туристів [1].

Військовий конфлікт на Сході нашої країни не повинен перешкоджати розвитку туристичного бізнесу. Можна навести приклад Ізраїлю, Туреччини чи Кіпру, де також відбуваються військові конфлікти, але це не зменшує потік туристів до них. За останні роки відбулася значна девальвація української гривні, що перетворило Україну на економічно привабливе місце для іноземних туристів. Дослідження, проведене у Великобританії (на замовлення сайту SimplyHolidayDeals.co.uk) у 2016 році, підтверджує, що Київ тепер – найдоступніша столиця Європи та випереджає традиційно дешеві міста-конкуренти, такі як Бухарест, Будапешт та Софію. Анексія Криму, зростання курсу доллара та підвищення патріотичних настроїв у українців призвели до зростання внутрішнього туризму.

Перешкоджає розвитку туристичного бізнесу в Україні також відсутність у людей відповідних знань і брак доступних, дешевих кредитів, завдяки яким можна було б займатися підприємницькою діяльністю.

Аналіз розвитку туристичної індустрії в Україні дозволяє виділити конкурентні переваги, які повинні бути основою формування конкурентоспроможності нашої країни в галузі туристичного бізнесу. До них можна віднести: значний історико-культурний потенціал; унікальний цілющий клімат; наявність великої кількості територій з лікувальними можливостями; регіональна розгалуженість туристичних центрів та зон відпочинку тощо. Все це може стати основою ведення туристичного бізнесу в Україні [2].

Таким чином, за прогнозами світової туристичної організації, в подальшому туризм стане важливою рушійною силою світового розвитку. Доцільно проводити дослідження у напрямку окреслення перспектив розвитку туристичного бізнесу України, адже наша країна має великий потенціал в цій галузі і може конкурувати з європейським та світовим ринком, а також впливати на світовий туризм.

Список використаних джерел

- 1.Туристичний бізнес може приносити в економіку України мільярди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/267365>
- 2.Туристичний, готельний і ресторанний бізнес: інновації та тренди [Електронне видання] : тези. Міжнар.наук-практ.конф. (Київ, 7 квітня 2016 р.). – К.: КНТЕУ, 2016. – 302 с.

Мекшун Л.М., к.е.н., доцент,
Марцева І.О., студентка 2 курсу, група Т-161,
факультет життєдіяльності, природокористування і туризму
Чернігівський національний технологічний університет (м.Чернігів, Україна)
martsevaya23@gmail.com

ТУРИСТИЧНА ІНДУСТРІЯ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

Туристична індустрія – це сукупність всіх послуг, що надаються туристам під час подорожі. Наприклад, послуги з розміщення, харчування, розваг, трансферу, транспортні послуги та інші. Туристична індустрія одна з найприбутковіших, адже 5% від податкових зборів припадає на туристичну сферу, а також 10% сукупного ВВП всіх країн Європи та 7% всіх інвестицій світу [1]. Туризм є однією з ключових складових світової економіки. Отже, розвивати туристичну сферу є дуже вигідним з економічної точки зору. Також розвиток

туристичної сфери сприяє покращенню якості життя населення. Проблема розвитку туристичного бізнесу в Україні є дуже актуальною в наш час. З кожним роком все більше і більше людей подорожують, з'являються нові та цікаві види туризму. В нашій країні переважає виїзний туризм, що не дуже гарно для національної економіки. Розвиток туристичної індустрії сприяє створенню нових робочих місць, збільшенню надходження до бюджету країни, покращенню рівня добробуту населення, зміцненню авторитету країни, збереженню важливих пам'яток історії та культури.

Для розвитку туристичного бізнесу в країні наявний великий туристичний потенціал. В Україні дуже гарні кліматичні умови, велика кількість водних ресурсів, адже країна омивається двома морями та на її території протікає значна кількість річок. Також важливою складовою туристичного потенціалу України є її вигідне геополітичне положення. Різноманітний рельєф значною мірою впливає на розвиток різних видів туризму, саме наявність гір сприяє розвитку гірських видів туризму, значна площа лісів забезпечують розвиток лікувально-оздоровчих видів туризму. Дуже привабливими з туристичної точки зору є бальнеологічні ресурси, вони також слугують для гарного розвитку оздоровчо-лікувального туризму. В нашій країні сконцентровано 47 % лікувальних ресурсів Європи [1]. Завдяки різноманітності природних, антропогенних та природно-антропогенних ресурсів в Україні можливо розвивати майже всі види туризму. Найкраще розвинені такі види туризму як гірський, оздоровчо-лікувальний та культурно-пізнавальний.

Головним завданням розвитку туристичної сфери є: створення конкурентоспроможного туристичного продукту, що міг би комплексно задовольняти всі потреби туристів; збільшення обсягів в'їзного туризму; розвиток старих та створення нових туристичних центрів та курортів. В деяких регіонах України намагаються розв'язати проблему ведення туристичного бізнесу на регіональному рівні. Задля цього приймають різні програми регіонального розвитку туризму, вони допомагають збільшувати надходження до бюджету, що покращує рівень життя населення, дає змогу зберегти важливі пам'ятки та потроху розвивати туристичну інфраструктуру.

Не зважаючи на ряд позитивних факторів розвитку туристичної індустрії, існує значна кількість проблем, зокрема, напружена політична ситуація на Сході країни, нестабільна політика та економіка, інфляція та зниження рівня добробуту населення, невпорядкованість туристичних ресурсів та їх нераціональне використання, недооцінення ролі туризму для економіки та інші. Однією з негативних рис туристичної сфери України є те, що загалом якісні та повноцінні туристичні послуги туристам можуть надавати міста-мільйонери, міста загальнодержавного значення та деякі історичні центри. Найчастіше туристи їдуть до Києва, Львова та на Закарпаття, проте й інші міста України мають гарний туристичний потенціал, але через маловідомість туристична галузь в них розвивається слабо.

Дослідники вважають, що для гарного розвитку туристичної галузі України потрібно вирішити ряд проблем. Перш за все необхідно створити позитивний імідж країни за допомогою розвитку ділового туризму, просування національного туристичного продукту на міжнародному ринку, будівництва нових та якісних доріг та оновлення різних видів транспорту для безпечного та комфортного перевезення пасажирів, покращення туристичної інфраструктури. Потрібно запустити будівництво нових готелів та інших видів місць розміщення, місць громадського харчування, розважальних закладів та ін. [2].

Для вирішення цих проблем необхідна підтримка туризму з боку держави та значна кількість валютних надходжень. У 2017 році у державний бюджет було закладено 30 млн грн на маркетинг та просування туристичного бренду під назвою «Україна». Для порівняння: Грузія, що у десять разів менша за Україну, тільки на просування туристичного продукту виділяє щороку біля 18 млн євро. Світова практика показує, що витрати на туристичний маркетинг повинні бути на рівні 4–6 євро на кожного іноземця, який приїжджає до країни. Для України загальна сума витрат повинна становити щонайменше 50 млн євро на рік [1]. Повноцінному розвитку туризму в Україні заважають три речі. По-перше, це нерозуміння багатьох людей, що в сьогоdnішньому, а тим паче завтрашньому світі немає

місця державам, які не займаються системно своїм маркетингом. По-друге, постійний брак коштів на розвиток інфраструктури та просування національного туристичного продукту у світі. По-третє, тіньова економіка. Серед туристичних компаній, готелів та інших закладів розміщення мало хто прозоро веде бізнес і сплачує відповідні податки.

Таким чином, для розвитку туристичної індустрії в Україні необхідно зміцнити матеріально-технічну базу, створити належні умови функціонування туристичних підприємств, сприяти зменшенню тіньового сектору. Потрібно створити модель розвитку туристичної галузі та сприймати її як дуже прибуткову галузь. Також необхідно визначити перспективи розвитку туристичного бренду під назвою «Україна».

Список використаних джерел

1. Ліптуга І. Як розвивати туристичний бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Society/197532>

2. Туристичний, готельний і ресторанный бізнес: інновації та тренди [Електронне видання] : тези. Міжнар. наук-практ. конф. (Київ, 7 квітня 2016 р.). – К.: КНТЕУ, 2016. – 302 с.

Минина А.И., студентка 3 курса, группа 15Ф-2, факультет банковского дела
Пинчук Т.А., студентка 3 курса, группа 15Ф-2, факультет банковского дела
Научный руководитель: **Король А.Г.**, ассистент, магистр экономических наук
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)
nstjminina@gmail.com

ПРОБЛЕМЫ ОСОБО ОХРАНЯЕМЫХ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Человек и природа образуют непрерывное, жизненное единство. Окружающая среда – естественное условие существования человека, так и умение познавать законы природы и правильно их использовать – источник неисчерпаемости её ресурсов. Интенсивная эксплуатация природных богатств привела к необходимости создания особо охраняемых природных территорий (ООПТ). Если не принимать своевременных, эффективных мер, можно нанести непоправимый вред природе, а значит, и человеку. Уважительное, заботливое отношение к природе, ко всему живому на земле должно стать личным убеждением, нормой для каждого человека.

На современном этапе растёт значимость и актуальность решения проблем экологического просвещения населения, организации туризма, отдыха и иной рекреационной деятельности, а также сохранения историко-культурных ценностей и осуществления хозяйственной деятельности в соответствии с установленным режимом охраны и использования национального парка.

Важная роль в сохранении биологического и ландшафтного разнообразия в Беларуси принадлежит особо охраняемым природным территориям. В соответствии с Законом Республики Беларусь от 20 октября 1994 г. «Об особо охраняемых природных территориях» ООПТ представляют собой часть территории Республики Беларусь с уникальными, эталонными или иными ценными природными комплексами и объектами, имеющими особое экологическое, научное и (или) эстетическое значение, в отношении которых установлен особый режим охраны и использования.

С учетом положений Национальной стратегии развития и управления системой природоохранных территорий и Схемы рационального размещения особо охраняемых природных территорий до 1 января 2030 г. Минприроды разработана Государственная программа развития системы особо охраняемых природных территорий на 2015–2019 гг., реализация которой позволит обеспечить формирование эффективно функционирующей системы ООПТ с целью сохранения в естественном состоянии экологических систем, биологического и ландшафтного разнообразия [1].

По своим функциям и режимам охраны эти территории подразделяются на следующие категории: заповедник; национальный парк; заказник; памятник природы.

В настоящее время в Беларуси функционирует 1 заповедник – Березинский биосферный заповедник, 4 национальных парка – Беловежская пуца, Припятский, Браславские озёра и Нарочанский, заказники, а также памятники природы республиканского и местного значения, площадь и количество которых по годам изменяется.

Березинский заповедник представляет собой уникальное природное наследие Беларуси и Европы и был создан в 1925 году с целью сохранения типичных и уникальных природно-ландшафтных комплексов подзоны широколиственно-еловых подтаежных лесов, изучения в них естественных процессов и явлений, разработки научных основ охраны природы и экологического просвещения.

Научно-исследовательская деятельность заповедника заключается в проведении стационарных круглогодичных исследований, направленных на изучение природных комплексов и динамики природных процессов для оценки и прогноза состояния экосистем, объектов животного и растительного мира, разработки научных основ охраны природы и сохранения биологического разнообразия.

Особое внимание уделяется слежению за состоянием численности редких в Европе и Беларуси видов животных и растений, разрабатываются меры по их охране [2, с. 51].

Государственный Национальный парк «Беловежская пуца», расположенный на территории Республики Беларусь, представляет собой единый природный комплекс с Беловежским национальным парком Республики Польша.

Беловежская пуца - особенный лесной массив Европы, где сохранились последние крупные остатки некогда обширных девственных лесов с присутствием реликтовых растений и животных, прежде всего зубра. Основной целью является сохранение уникального природного комплекса, типичного для Республики Беларусь и Европы, и обеспечение естественных процессов эволюции.

Деятельность Национального парка направлена на: сохранение природного наследия Беловежской пуцы в его естественном виде; развитие рекреационной и туристической деятельности в регионе Беловежской пуцы на устойчивой основе; развитие научных исследований эталонных лесных и болотных экосистем и их компонентов; формирование экологического сознания и бережного отношения к природе у заинтересованных сторон, в том числе у местных жителей и посетителей Национального парка; совершенствование методов неистощительного использования ресурсов экосистем Беловежской пуцы и их внедрение в практику в интересах местного населения [2].

В 1969 году с целью сохранения в естественном состоянии уникального для Белорусского Полесья ландшафта и изучения на его базе изменений в природе в связи с осушением земель Полесской низменности был создан Национальный парк «Припятский».

Деятельность национального парка обширна: осуществление охранных мероприятий по соблюдению природоохранного законодательства на особо охраняемых природных территориях и других лесных массивах; ведение лесного хозяйства; деревообрабатывающее производство на основе высокопроизводительных и качественных технологий; развитие сельскохозяйственной деятельности; функционирование торговых точек с цехами переработки сельхозпродукции; осуществление туристической деятельности с привлечением иностранных граждан; ведение охотничьего хозяйства и рыбохозяйственной деятельности с проведением мероприятий по воспроизводству животного мира, внешнеэкономическая деятельность.

Важное значение также имеет национальный парк «Нарочанский», который был создан в целях сохранения уникальных природных комплексов, более полного и эффективного использования рекреационных возможностей природных ресурсов Мядельского района.

Научно-исследовательская деятельность на территории национального парка ведётся по различным направлениям: изучение биоразнообразия, выявление популяций редких и охраняемых видов, разработка и реализация мер по их сохранности; геоботанические

исследования; комплексный мониторинг экосистем; гидроэкология; разработка и актуализация геоинформационной системы; формирование базы данных "Летопись природы"; научное сопровождение туристско-экскурсионной деятельности; нормирование рекреационных нагрузок; разработка плана управления особо охраняемой природной территории.

Национальный парк «Браславские озёра», который был создан в целях сохранения природного комплекса Браславской группы озёр и генетического фонда растительности и животного мира.

Приоритетными направлениями научной деятельности являются: рациональное использование, воспроизводство и охрана ресурсов животного и растительного мира, изучение их биологического разнообразия; сохранение видов дикорастущих растений и диких животных, находящихся под угрозой исчезновения в условиях естественного произрастания/обитания; восстановление ключевых экосистем, являющихся местами обитания редких и исчезающих видов, которые в настоящее время подвержены деградации и зарастанию, путем реализации проектов и восстановления традиционных режимов ведения хозяйства; снижение опасности распространения чужеродных агрессивных видов; развитие и обеспечение функционирования эффективной системы мониторинга экосистем и важнейших компонентов животного и растительного мира; научное обеспечение развития экологического просвещения и экологического туризма на основе разработки эколого-туристических троп и маршрутов и оценки степени антропогенного воздействия и рекреационной нагрузки на природные комплексы; обеспечение надлежащего санитарного состояния и безопасных эпидемиологических условий для развития туристической и рекреационной деятельности [3, с. 105].

Несмотря на широкую деятельность, проводимую на всех государственных уровнях социальной экологизации, внедрения программ по защите и охране окружающей среды, имеются недостатки в организации особо охраняемых природных территорий

На сегодняшний день не в полной мере используются рекреационные и туристические ресурсы заказников, перспективных для развития туристической деятельности. По-прежнему недостаточное участие в развитии туризма на особо охраняемых природных территориях принимает местное население.

В связи с изменениями климата участились случаи проявления таких стихийных природных явлений, как засухи и ураганы, что приводит к увеличению риска возникновения пожаров, активизации вредителей и болезней леса, распространению инвазивных чужеродных видов дикорастущих растений и диких животных. По-прежнему интенсивно протекают процессы зарастания открытых лугов и низинных болот древесно-кустарниковой растительностью, утрата которых приводит к исчезновению связанных с ними видов растений и животных.

В настоящее время рекреационный потенциал ряда заказников республиканского значения используется менее чем на треть, однако на отдельных территориях наблюдается превышение допустимых рекреационных нагрузок в 1,5 – 3 раза.

Можно выделить следующие основные пути решения вышеуказанных проблем:

1) Необходимо завершение процесса формирования национальной экологической сети и обеспечение ее эффективного функционирования, в том числе путем восстановления нарушенных элементов;

2) В целях поддержания в стране благоприятной экологической обстановки, обеспечения водного питания рек и озер, сохранения редких и находящихся под угрозой исчезновения видов диких животных и (или) дикорастущих растений, развития экологического туризма необходимо обеспечить сохранение естественных или слабо измененных болотных экологических систем;

3) В настоящее время в возрастной структуре лесов преобладают средневозрастные древостои (45,4% лесопокрываемой площади) и молодняки (27,5%), а высоковозрастные древостои сохранились лишь примерно на 5% площади, занятой лесами, в связи с чем одним

из главных условий сохранения биологического разнообразия лесов является сохранение биотопов высоковозрастных лесов, включая редких и находящихся под угрозой исчезновения диких животных и (или) дикорастущие растения;

4) Средняя площадь лесов с установленными ограничениями и запретами на лесопользование не превышает 15% от площади лесов в границах особо охраняемых природных территорий. Из расчета рубок главного пользования исключено 591,5 тыс. га лесов, расположенных на особо охраняемых природных территориях (7,4% всех лесов). В лесах особо охраняемых природных территорий промежуточное и побочное лесопользование, а также проведение санитарных и прочих рубок должны осуществляться только на основании дифференцированного подхода;

5) Требуется более тесное взаимодействие между государственными природоохранными учреждениями и профессиональными участниками рынка туристических услуг [4].

Сейчас особо охраняемые природные территории переживают тяжелый период. Отсутствие информации о деятельности заповедников и национальных парков, недостаточность их финансирования, недопонимание обществом их решающей роли в сохранении ландшафтного и биологического разнообразия угрожают самому существованию ООПТ. Общество и органы государственной власти должны проявить внимание к заповедникам, национальным паркам, памятникам природы и оказать всемерную материальную и практическую помощь особо охраняемым природным территориям.

Список использованных источников

1. Об утверждении Государственной программы развития системы особо охраняемых природных территорий на 2015 — 2019 годы: Указ Президента Респ. Беларусь, 24 июля 2014 г., №367 // Эталон – Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2015.

2. Природные особенности национальных парков и Березинского биосферного заповедника в Беларуси: научно-популярная литература / Е. И. Галай. – Минск: Белорусская ассоциация «Конкурс», 2015. – 96 с.

3. Особо охраняемые природные территории Беларуси. Справочник: справочное издание / Национальная академия наук Беларуси, Государственное научно-производственное объединение «Научно-практический центр НАН Беларуси по биоресурсам»; авт.–сост. Н. А. Юргенсон [и др.]. – Минск: ГНПО «НПЦ НАН Беларуси по биоресурсам», 2012. – 204 с.

4. Национальная стратегия развития системы особо охраняемых природных территорий до 1 января 2030 г.: Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 2 июля 2014 г., №649 // Government.by [Электронный ресурс] / Совет Министров Респ. Беларусь. – Дата доступа: 18.11.2017.

Передерій О.А., студентка 5 курсу, група МТп-171,

Науковий керівник: **Коваль П.Ф.**, к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

oksana270895p@gmail.com

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

Екологічний туризм відносно новий, але останнім часом стрімко розвиваючий вид туризму, який спонукає не тільки нашу державу, але й увесь світ дбати і захищати природу. Тому саме орієнтація на екологічну складову є фундаментальною під час створення сучасних еко турів. Вони є не тільки чудовим способом запобігання нервовим розладам, напруженості у людей, що проживають у великих мегаполісах, оточені транспортними магістралями та шкідливими підприємствами, але й шляхом до виховування самосвідомості людини щодо збереження природи, просвітництва, контролю і регуляції. Дійсно, екологічний туризм з його неймовірно великими пізнавальними і рекреаційними можливостями покликаний сформулювати суспільну свідомість щодо охорони, використання природних ресурсів у міру [1].

Тому говорячи про екологічний туризм можна впевнено сказати, що даний вид туризму впливає на інтелектуально-освітній рівень населення. А саме спрямований на масову екологічну освіту і виховання. Це і є один з конкретно-наукових принципів екологічного туризму і є в основі освітнього потенціалу загалом.

У відповідності до ст. 20, 21, 22 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», у 2001 році був створений відділ пропаганди екологічної освіти з метою створення сприятливих умов для здійснення еколого-освітньої роботи шляхом популяризації екологічних знань, впровадження нових форм і методів екологічної освіти та виховання, прогнозування віддалених наслідків втручання людини в природу, виконання програм та науково-прикладних тем. І це дало свій результат, адже у всіх навчальних закладах України впроваджується виховання і виконується еколого-освітня робота з учнями, студентами і навіть викладачами наступними шляхами:

- Впровадження нових форм і методів екологічної освіти та виховання, організації екологічних семінарів, акцій, конкурсів, змагань тощо;
- Впровадження інновацій в програми еколого-освітньої роботи, поширення нових методик екологічного виховання, розробка рекомендацій з формування екологічної етики та естетики;
- Популяризація екологічних знань, сприяння екологічній просвіті та поліпшенню проінформованості громадян щодо проблем довкілля, а також тих проблем, що існують вже дуже давно;
- Підвищення рівня екологічної культури, екологічної проінформованості населення, випуск спеціальної друкованої літератури;
- Проведення екостежок не тільки пізнавального, але й навчального характеру;
- Налагодження постійних професійних зв'язків з різними екологічними організаціями, обмін досвідом з ними;
- Збір та поширення інформації серед людей щодо стану навколишнього середовища, його охорони;
- Залучення громадян регіону, до програм, які спрямовані на захист прав громадян України на чисте та здорове навколишнє середовище;
- Розробки та видання освітніх, виховних, методичних та інформаційних матеріалів з екоосвіти, ековиховання та охорони природи [2,3].

Зрозуміло, що еколого-освітня діяльність спрямована на те, щоб підрастаюче покоління та дорослі розуміли всю важливість плекати і охороняти наше довкілля, замислюючись перед тим, як нанести шкоду лісу, полю, парку або водному об'єкту. Адже природа є незахищеною, потребує піклування.

Заходи, які проводяться, повинні залучати якомога більшу кількість людей, адже на меті є, наприклад, популяризація парку та природоохоронного руху в регіонах, збереження та накопичення знань про історичну спадщину краю, міста, країни в цілому, виховання дбайливого ставлення до оточуючого середовища та любові до рідного краю.

Екологічне виховання є невід'ємною складовою навчально-виховної роботи з населенням. Це спосіб впливу на людей, їх свідомість, погляди та уявлення. В екологічному вихованні важливі деякі принципи: принцип загальності - *екологічна освіта та виховання повинні охоплювати все суспільство з урахуванням індивідуальних особливостей - вік, стан психіки, зокрема темпераменту, освітній ценз, інтереси та стимули різних груп соціально-професійних категорій населення. Принцип комплексності - як принцип загальності, має правові (юридичні) і методичні аспекти. Принцип безперервності - зобов'язує всіх суб'єктів діяльності в сфері екологічної освіти та виховання забезпечити узгоджений процес на всіх ступенях освіти та виховання - дошкільного, шкільного, вузівського і післядипломного, чого вимагають Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" і "Концепція екологічної освіти та виховання в Україні" [5].*

Отже, освітній потенціал екологічного туризму дуже вагомий. Він не тільки виховує екологічну свідомість у підрастаючого покоління, але й є важливим елементом загальної екологічної підготовки майбутніх фахівців, педагогів, та й інших людей, що не пов'язані з

освітньою діяльністю. Спрямований він на формування екологічно свідомої думки і поведінки людей щодо збереження і турботи про навколишнє середовище.

І, звичайно, екологічний туризм це чудовий спосіб поповнити державний бюджет та допомогти зробити якісну рекламу та спонукати туристів відвідати ті чи інші унікальні природні території.

Список використаних джерел

1. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу / Дмитрук О.Ю. //Альтерпрес. – 2004. – 192 с. Режим доступу: http://tourlib.net/books_green/dmytruk1.htm
2. Принципи, функції та завдання екологічного туризму [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sdamzavas.net/1-40575.html>
3. Еколого-освітня діяльність [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cnnp.if.ua/struktura/>
4. Екоосвіта та рекреація [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nnpp.org.ua>
5. Екологічна освіта і виховання в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15130616/ekologiya/ekologichna_osvita_vihovannya_ukrayini

Сотниченко М.Д., студентка 3 курсу, група ТЗ-152,
факультет життєдіяльності природокористування та туризму

Науковий керівник: **Андрєєва Г.П.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)
sotni4enko2010@rambler.ru

БІОСФЕРНІ ЗАПОВІДНИКИ УКРАЇНИ ЯК АТРАКЦІЯ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ

У часи науково-технічного прогресу, коли природні ресурси Землі піддаються великому виснаженню, охорона навколишнього середовища – одна з найбільш актуальних проблем сучасності. Роль охорони флори, фауни та біологічного різноманіття постійно зростає.

Біосферний заповідник – це природоохоронна, науково-дослідна установа міжнародного значення, що створюються з метою:

- збереження в природному стані найтипівіших природних комплексів біосфери;
- здійснення фонових екологічних моніторингу;
- вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів [1].

Категорія «біосферний заповідник» вперше була введена до списку територій природно-заповідного фонду в 1992 році, з прийняттям Закону України «Про природно-заповідний фонд України» – як аналог міжнародної категорії «біосферний резерват» [2]. Автори закону відзначали, що в світі біосферними заповідниками оголошують території особливо цікавих на міжнародному рівні національних парків або інших природоохоронних територій, тим самим надаючи їм додаткового статусу. Тобто можна сказати, що усі біосферні заповідники України є дуже привабливими для іноземних туристів.

Перелік біосферних заповідників з їх основними даними можна побачити у таблиці 1.

Таблиця 1

Біосферні заповідники України*

Назва	Площа, га	Рік створення	Область
Карпатський біосферний заповідник	57 880	1968	Закарпатська область
«Асканія-Нова»	33 307,6	1983	Херсонська область
Чорноморський біосферний заповідник	109 254,8	1983	Херсонська, Миколаївська області
Дунайський біосферний заповідник	50 252,9	1998	Одеська область
Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник	226 964,7	2016	Київська область

*Джерело: [1].

В Україні створено 5 біосферних заповідників: «Асканія-Нова» ім. Ф.Є. Фальц-Фейна,

Чорноморський, Карпатський, Дунайський та Чорнобильський.

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» створено на базі першого в Україні природного заповідника, закладеного Ф.Є. Фальц-Фейном у 1898 р. на 520 десятинах цілинного сухостепового ландшафту. На території заповідника знаходяться цілинний степ з перелогами, дендрологічний парк, зоопарк, суходільні й поливні угіддя Інституту тваринництва степових регіонів, населені пункти, фермерські господарства [3].

Багатим і різноманітним є рослинний світ: 478 видів вищих рослин, 53 види мохоподібних, 55 видів лишайників, грибів. У рослинному покриві панують злакові угруповання. Тваринний світ представлений 28 видами ссавців, 14 видами гризунів, понад 20 видами птахів. У ландшафтній структурі виділяють низовинні слабодреновані лесові рівнини на верхньопліоценові піщані та піщано-глинисті відклади і понтичні вапняки, з подовороздовливими та западинно-плакоровими місцевостями, з темно-каштановими залишково солонцюватими ґрунтами в комплексі з солонцями степовими і лучними, під різнотравними типчаково-ковиловими степами, луками подів і западин [3].

Дунайський біосферний заповідник створено на базі заповідника «Дунайські плавні» в 1998 р. на площі 46403 га. Знаходиться він в Килійській дельті Дунаю. Дельта порізана рукавами, каналами, в ній багато озер. До Червоної книги занесено 14 видів рослин. З 5 тис. видів тварин заповідника 4,5 тис. становлять комахи.

У Дунайському біосферному заповіднику досліджується вплив господарської діяльності на його біокомплекс, розробляються наукові основи їх збереження та охорони [3].

Чорноморський біосферний заповідник розташований у Голопристанському районі Херсонської області та Очаківському районі Миколаївської області, на північно-західному узбережжі Чорного моря між Дніпровським лиманом і Тендрівською Косою. Заповідник утворено в 1927 р., з 1975 р. — віднесено до водно-болотних угідь міжнародного значення.

В Україні — це найбільший за площею заповідник, в якому поєднуються шквальні й теральні природні комплекси. Основне його завдання — охорона південностепових ландшафтів, птахів, які тут зимують. Серед теральних природних комплексів виділяються лісостепові, піщано-степові, опустелені степові, приморські солончакові.

Всього у флорі Чорноморського біосферного заповідника налічується близько 700 видів вищих рослин, 20 із них занесені до Червоної книги України та Європейського червоного списку. Багатий і різноманітний тваринний світ Чорноморського біосферного заповідника, особливо орнітофауна. Тут зареєстровано близько 305 видів птахів [3].

Карпатський біосферний заповідник розташований на південно-західному макросхилі Українських Карпат. З 1992 р. входить до міжнародної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. У Карпатському біосферному заповіднику представлений весь спектр висотної поясності Українських Карпат.

У заповіднику охороняються унікальні ландшафти з пралісами, понад тисяча видів судинних рослин, 65 — ссавців, 179 — птахів, 9 — плазунів, 13 видів земноводних, 23 — риб, понад 15 тис. видів безхребетних тварин. Серед рослин 40 ендемічних та 74 рідкісних видів, а серед тварин 73 види занесено до Червоної книги України. Більше 90 % площі заповідника займають ліси [3].

Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник — природоохоронна територія в Україні, розташована у межах Іванківського та Поліського районів Київської області у Зоні відчуження Чорнобильської АЕС. Утворений Указом Президента України від 26 квітня 2016 року.

До складу території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника входять такі об'єкти природно-заповідного фонду України:

- о Ландшафтний заказник місцевого значення «Пухівський»;
- о Заповідне урочище місцевого значення «Загір'я»;
- о Комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Городище»;
- о Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Насадження дуба черешчатого»;

- о Заповідне урочище місцевого значення «Вікові дубові насадження»;
- о Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Ділянка сосни звичайної»;
- о Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Чорновільхові насадження понад р. Прип'ять»;
- о Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Дуб»;
- о Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Вільхові насадження проф. Товстоліса»;
- о Гідрологічний заказник загальнодержавного значення «Іллінський»;
- о Загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення «Чорнобильський спеціальний» [4].

Україна має великий потенціал для приваблення іноземних туристів до заповідників. Так як біосферні заповідники знаходяться під охороною ЮНЕСКО, то вони є дуже цікавими у міжнародному плані. Крім того, саме українські заповідники мають найбільше багатство, в порівнянні з іншими іноземними, – це велика і різноманітна кількість лісів.

Після підписання ряду угод між Україною та Європейським Союзом біосферним заповідникам почали приділяти все більше уваги. Так, ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС, відповідно до її шостої глави, передбачає реалізацію довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки та цілей Севільської стратегії (1995 р.) і Мадридського плану дій (2008 р.) для біосферних резерватів ЮНЕСКО [5]. В Україні почали підійматись проблеми розвитку біосферних заповідників та питання щодо вдосконалення українського законодавства, що регламентує їх діяльність.

Це необхідно насамперед тому, що біосферні заповідники, відповідно до програмних документів ЮНЕСКО, можуть відігравати велику роль в реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», яка затверджена Указом Президента України 12 січня 2015 року [6]. За рахунок міжнародного визнання ці установи, підсилюють образ України, як країни з визначними природними цінностями та привабливої для туризму.

Вдосконалення їхньої діяльності важливе також і для популяризації України у світі, формування її позитивного іміджу серед туристів та підвищення конкурентоспроможності.

Посилаючись на авторів українсько-німецького проекту «Природоохоронний менеджмент Карпатського біосферного заповідника і розв'язання сучасних викликів на Закарпатті (Україна)», природні екосистеми східної частини Закарпаття представляють сьогодні європейський епіцентр дикої природи та недоторканості лісів. Їх унікальна особливість постійно приваблює не тільки дослідників, науковців та природоохоронців, а й туристів з усього світу. А праліси Карпатського біосферного заповідника, які входять до складу українсько-словацько-німецького об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини», являються прикладом для європейської лісової екології та природоохоронної справи [7].

Отже біосферні заповідники України мають великий потенціал для приваблення іноземних туристів. Але соціально-економічний потенціал нашої країни дуже незначний. Це і заважає розвитку заповідної справи. Відсутність кваліфікованих кадрів призводить до того, що мало хто з туроператорів хоче займатися цією діяльністю. Недосконала законодавча база відштовхує як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів. Велику роль також відіграють проблеми в інфраструктурі, яким дуже далеко до європейського, та й взагалі світового рівня. Ще одним чинником є нестабільна політична ситуація, яка дуже відлякує туристів.

Та хоча і є багато «мінусів», все ж біосферні заповідники України є привабливими для іноземців. Екологічний туризм розвивається, проте дуже повільно. Але у разі подолання усіх згаданих проблем ми можемо вийти на передовий рівень.

Список використаних джерел

1. Масляк П.О., Шищенко П.Г. Географія України: пробн. підр./ О.П. Масляк, П.Г.Шищенко – К.: Зодіак-Еко, 1999. – 380 с.
2. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [Електронний ресурс]/ Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T245600.html
3. Природоохоронні території України [Електронний ресурс]/Географічний портал «Географіка» – Режим доступу:

http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_ukrajini/prirodookhoronni_teritoriji_ukrajini/39-1-0-563.

4. Указ Президента України від 26 квітня 2016 року № 174/2016 «Про створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника» [Електронний ресурс] / Офіційне Інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/1742016-19957>

5. Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page

6. Указ «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

7. Природоохоронний менеджмент Карпатського біосферного заповідника і розв'язання сучасних викликів на Закарпатті (Україна)/П. Ібіш, Ю. Геєр, Л. Шмідт, В. Покин'єрєда, В. Губко. – Аахен: Шейкер. – 242 с.

Шандрак Д.А., Дорофеева Е.Д., студентки 3 курса, группа МГТ-31,
гуманитарно-экономический факультет
Научный руководитель: **Исайчикова Н.И.,** к.э.н., доцент
Гомельский государственный технический университет
(г. Гомель, Республика Беларусь)
natalyiii@mail.ru

ХАРАКТЕРИСТИКА УСЛУГ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В настоящее время спортивный туризм – понятие более широкое и включает в себя активный и пассивный спортивный туризм.

Активный спортивный туризм – вид туризма, в основе которого лежит потребность в занятии каким-либо видом спорта. Пассивный спортивный туризм – вид туризма, в основе которого лежит интерес к спорту, то есть это часть событийного туризма, когда люди испытывают потребность просмотра спортивного события непосредственно в месте его проведения.

Пассивный спортивный туризм – это очень широкий и динамично развивающийся вид спортивного туризма, поездки при котором приурочены к каким-либо спортивным событиям и мероприятиям. Этот вид туризма называется также событийным спортивным туризмом. Целевой аудиторией являются спортивные болельщики, участники соревнований и спортивные менеджеры. Для них важны уровень и значение соревнований: Олимпийских игр, Чемпионатов мира или Европы, отборочных матчей или финалов профессиональных спортивных лиг. Это очень многочисленная и разнообразная целевая аудитория, поэтому иногда спортивный событийный туризм выносят в отдельный вид туризма со своими особенностями организации и проведения мероприятий.

Активный туризм в Беларуси развивается не так быстро, как в развитых странах, однако популяризация спорта не обошла стороной наше государство.

Главным государственным органом, отвечающим за спорт и туризм, является Министерство спорта и туризма Республики Беларусь. Здоровье людей, развитие физической культуры и спорта провозглашено в Беларуси приоритетным направлением социальной политики. Ежегодно в Беларуси для поклонников здорового образа жизни проводится порядка 22 тысяч спортивных мероприятий. Страна постоянно входит в двадцатку сильнейших среди более 200 спортивных держав мира, принимающих участие в Олимпийских играх.

В республике приняты законодательные акты и обеспечено участие государства в развитии и финансировании физической культуры и спорта, строительстве и содержании спортивных сооружений, оздоровительных центров, спортивных клубов, подготовке специалистов в области физической культуры и спорта, спортсменов высокого класса [1].

В нашей стране достаточно внимания уделяется развитию спорта, о чем свидетельствуют данные таблицы 1 [2].

Таблица 1

Статистические данные о развитии и инфраструктуре спорта в Республике Беларусь

Название показателя	Единицы измерения	Всего	В том числе в сельской местности
Количество физкультурно-спортивных сооружений	шт.	23 278	8 275
Количество клубов по физической культуре и спорту	шт.	4 623	1 669
Количество людей, которые занимаются физической культурой и спортом	чел	1 982 127	384 601
Всего работников физической культуры и спорта	чел	31 485	4 363

Из таблицы 1 видно, что количество спортивных сооружений довольно велико, как и количество клубов по физической культуре и спорту, что свидетельствует о том, что в Беларуси развивается спорт, что служит предпосылкой развития спортивного туризма. Также стоит отметить, что количество человек, причастных к сфере спорта также значительное, что говорит о том, что спорт стал популярным и активно развивается в нашей республике.

Строительство спортивных объектов на протяжении последних лет ведется в Беларуси с невиданным размахом. Инвестируя миллиарды в спортивные сооружения, государство не только обеспечивает конституционные права граждан, оно вкладывает их в самое ценное - здоровье. И в первую очередь, молодого поколения. За последние пять лет введено в строй более 100 объектов физкультурно-спортивного назначения.

Ежегодно растет количество крупных международных спортивных мероприятий, проводимых в Беларуси: 30 – в 2015 году, 67 – в 2016 году, по плану на 2017 год – более 80. В 2016 году обеспечено участие в них 10,6 тыс. чел. – представителей иностранных спортивных делегаций (из 37 тыс. всего). Из знаковых традиционных мероприятий – Международный Минский полумарафон (33 страны), Международный биатлонный фестиваль «Гонка легенд» (65 стран) [2].

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод о том, что спортивный туризм нельзя рассматривать лишь с одной стороны. Он может выступать как вид туризма, так и вид спорта. Другими словами, этот вид туризма многогранен и имеет множество классификаций. Существует два вида спортивного туризма: активный – основанный на потребности занятия каким-либо видом спорта и пассивный – основанный на потребности наблюдать за игрой, «болеть» за любимую команду, этот вид спортивного туризма приурочен к каким-либо спортивным событиям и мероприятиям. Активный спортивный туризм имеет свою классификацию. Однако стоит отметить, что в чистом виде довольно редко встречаются отдельные виды спортивного туризма. Чаще всего это комбинация из нескольких видов, которые объединены одним общим интересом – спортом. Рынок спортивного туризма развивается достаточно динамично, этому свидетельствуют рост объема ВВП от спорта, количество занятых в спорте и другие показатели. В нашей стране развитие спортивного туризма идет не такими быстрыми темпами, как в странах развитых, однако тенденция популяризации спорта и здорового образа жизни не обошла Беларусь стороной.

Список использованных источников

1. Правовая Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lawbelarus.com/066013>
2. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://belstat.gov.by>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**VI Міжнародна науково-практична
конференція студентів, аспірантів і молодих учених**

**«ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА:
ЕКОНОМІКО-УПРАВЛІНСЬКІ, ПРАВОВІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ»
14 грудня 2017 року**

Збірник матеріалів конференції

SCIENTIFIC PUBLICATIONS

**VI International Research and Practice Conference
of Students, Postgraduates and Young Scientists
«INNOVATIVE DEVELOPMENT OF INFORMATION SOCIETY:
ECONOMIC AND MANAGERIAL, LEGAL AND SOCIOCULTURAL ASPECTS»**

December 14, 2017

Conference Proceedings

НАУЧНОЕ ИЗДАНИЕ

**VI Международная научно-практическая
конференция студентов, аспирантов и молодых ученых
«ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА:
ЭКОНОМИКО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ, ПРАВОВЫЕ
И СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ»,**

14 декабря 2017 года

Сборник материалов конференции

Головний редактор
Відповідальний за випуск
Компютерна верстка і макетування

Гонта О.І.
Холявко Н.І.
Кормило І.М.

Підписано до друку 12.12.2017. Формат 60х84/8. Друк різнографія.
Гарнітура Times New Roman. Умов. друк. арк. – 52,75.
Редакційно-видавничий відділ Чернігівського національного технологічного університету
14027, Україна, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4802 від 01.12.2014 р.

**Чернігівський національний технологічний університет
(14027, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95)**

**Черниговский национальный технологический университет
(14027, г. Чернигов, ул. Шевченко, 95)**

**Chernihiv National University of Technology
(95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine)**

www.stu.cn.ua